

שבוע פרשת וארא

(10 – 16 January 21)

כ"ו טבת – ג' שבט תשפ"א

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מְדֵי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹמֶשֶׁה לְאִמְרֵ: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֵ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךְ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לָךְ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵין אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבור של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָּה אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבִינְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּבְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֲתָכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁדְךָ לְבִהְמֹתְךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּבְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרֵאיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצֻוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצֻוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלִי מְצֻוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָּה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו ייחפץ ל"חדר ובית של צדקה".

קיט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי"ו חולם):

א אֲשֶׁר־יִמְיִי־דָרַךְ תְּהִלָּתִים בְּתוֹרַת יְהוָה: ב אֲשֶׁר־יִצְרִי עֲדוֹתַי בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ: ג אֵף לֹא־פָעִלוּ עוֹלָה בְּדַרְכָּיו הִלְכוּ: ד אַתָּה צוֹיִתָה פִקְדֵיךָ לְשֹׁמֵר מֵאֵד: ה אֲחֲלִי יִפְנוּ דְרָכֶיךָ לְשֹׁמֵר חֻקֶּיךָ: ו אֲנִי לֹא־אֲבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־מִצְוֹתֶיךָ: ז אֲוֹדֶךָ בְּיֶשֶׁר לֵב בְּלִמְדֵי מִשְׁפָּטֶיךָ: ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֲשֹׁמֵר אֶל־תַּעֲבֹבִי עַד־מָאֵד: ט בְּמַה יִּזְכֶּה־נַּעַר אֶת־אַרְחוֹ לְשֹׁמֵר כְּדִבְרֶךָ: י בְּכָל־לֵבִי דִרְשָׁתִיךָ אֶל־תִּשְׁנֵנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ: יא בְּלֵבִי צִפְנֹתִי אִמְרֹתֶיךָ לִמְעַן לֹא אֲחַטָּא־לָךְ: יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ: יג בְּשִׁפְתֵי סִפְרֹתִי כָּל־מִשְׁפָּטֶיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֲדוֹתֶיךָ שִׁשְׁתִּי פֶעַל כָּל־הוֹן: טו בְּפִקְדוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָה וְאֶבִּיטָה אֶרְחֹתֶיךָ: טז בְּחֻקֶּיךָ אֲשַׁתְּעָשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח

המשך תהלים בעמוד קד

נקודות משיחות קודש – מזמור קיט מתוך "תהילות מנחם"

סו – טוב טעם ודעת למדני כי במצוותיך האמנתי

אמונה שממשיכה פנימיות התענוג

א. הפסוק "טוב טעם ודעת למדני" הוא אחד מהפסוקים שאומרים בתור הכנה לפני תקיעת שופר, ונתבאר בזה¹, שתוכן אמירתם אינה ענין ההבנה והשגה שבהם, אלא עצם אמירתם, כאותיות התורה.

ולפי זה צריך להבין: (א) מהי הבקשה "למדני" – בהבנה והשגה. ובפרט שאומר "טוב (טעם ודעת)" בניקוד מלאופם, שמורה על תכלית הטוב², שהוא המקור והשרש של השכל, שלמעלה מענין השכל, וא"כ מהו "למדני" – בהבנה והשגה דוקא? והרי מצינו שדוד המלך ביקש לא רק על ענין ההשגה דוקא, אלא גם על ראי' והבטה, כמ"ש³ "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך" (שזהו לימוד התורה ע"ד לעתיד לבוא, שהוא באופן של ראי'⁴), ומהו"ע "למדני" דוקא?

ב) המשך הפסוק "כי במצוותיך האמנתי", שהוא נתינת טעם על ריש הפסוק "טוב טעם ודעת למדני", אינו מובן, מהי הנתינת טעם בזה, הרי האמונה היא בבחי' מקיף, ו"למדני" היא הבנה והשגה בבחי' פנימי, ואינם דומים זה לזה, ואיך מהווה סיבה לזה?

ג) בכלל מהי המעלה שדוד המלך אומר על עצמו "במצוותיך האמנתי", הרי ענין האמונה יש בכאו"א מישראל, דכל ישראל הם "מאמינים בני מאמינים"⁵, ואפילו אנשים פשוטים ביותר מאמינים באמונה שלימה?

המשך ביאור תהלים בעמוד ריז

(1) ראה סה"מ תרצ"ו ע' 15.

(2) שם ע' 23. וראה של"ה שסח, ב. לקו"ת שה"ש י, ד.

(3) תהלים קיט, יח.

(4) ראה לקו"ת צו יז, א-ב. ובכ"מ.

(5) ראה שבת צז, א.

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים קיט, קכ ג
- (ג) מאמר ד"ה הוא אהרן ומשה
שבת פרשת וארא, ג' שבט ה'תש"ל ה
- (ד) מאמר ד"ה באתי לגני אחותי כלה ליל שבת קודש
פרשת בשלח, י"א שבט, אחרי קבלת שבת, ה'תשכ"א ... יג
- (ה) מאמר ד"ה ויהי בשלח פרעה
שבת פרשת בשלח, י"א שבט, ה'תשכ"א לא
- (ו) שיחת שבת פרשת וארא,
ג' שבט, ה'תש"ל מ
- (ז) שיחת מוצש"ק פ' בא, יו"ד שבט ה'תש"ל מט
- (ח) לקוטי-שיחות – פרשת וארא כרך יא נו
- (ט) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל סג
- (י) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וארא סו
- (יא) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת וארא סח
- (יב) שיעורי תהלים לשבוע פרשת וארא קז
- (יג) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת וארא קח
- (יד) לוח "היום יום" לשבוע פרשת וארא קכ
- (טו) הלכה יומית לעיון ברמב"ם קכב

שיעורי רמב"ם

- (טז) – ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת וארא קכה
- (יז) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת וארא קצ
- (יח) – ספר המצוות, לשבוע פרשת וארא רג
- (יט) נביאים וכתובים
ירמיה פרק נ, דניאל פרק יא רו

(כ) משניות – מסכת אהלות

- ביאור קהתי רח
- (כא) עין יעקב מסכת מועד קטן רטו
- (כב) מסכת פסחים עם ביאורים
מדף נ עד דף נו ריח

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

- (כג) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וצינונים
אדמו"ר הזקן רמז
- (כד) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן רמח
- (כה) תורה אור ויאמר גו' את ממך גו' יהי לתנין
אדמו"ר הזקן רנא
- (כו) תורת חיים
אדמו"ר האמצעי רנד
- (כז) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך
אדמו"ר ה"צמח צדק" רנה
- (כח) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש רנח
- (כט) קונטרס התפילה
אדמו"ר מוהרש"ב רנח
- (ל) ספר המאמרים – תש"ט
אדמו"ר מוהריי"צ רנט
- (לא) ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק
אדמו"ר מוהריי"צ רסב
- (לב) ספר הזכרונות פרק מו רסד
- (לג) אגרות קודש
אדמו"ר מוהריי"צ רסז
- (לד) חומש לקריאה בציבור רסח
- (לה) קריאה התורה למנחת שבת-קודש רעז
- (לו) לוח זמנים לשבוע פרשת וארא רעח
- (לז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש רעט

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת וארא, ג' שבט, ה'תש"ל

(הנחה בלתי מוגה)

הוא אהרן ומשה, אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים גו' הם המדברים אל פרעה מלך מצרים גו' הוא משה ואהרן¹. וידוע הדיוק השאלה בזה המבוססת על דיוק בלשון הכתוב

6 (ב'תורת חיים)² מאת אדמו"ר
7 האמצעי וב'אור התורה³ מאת
8 אדמו"ר ה'צמח צדק', מהו הטעם
9 שבענין הוצאת בני ישראל
10 ממצרים - נאמר "הוא אהרן
11 ומשה" (הכתוב מקדים את אהרן
12 לפני משה), ובענין הדבור
13 לפרעה אודות יציאת מצרים -
14 נאמר "הוא משה ואהרן"
15 (הכתוב מקדים את משה לפני
16 אהרן)?

17 ויש להוסיף בדיוק זה ולשאל
18 עוד, שלכאורה היה צריך
19 להיות להפך. דהנה, בנוגע
20 לבני ישראל (שאליהם מתייחס
21 האמור "הוציאו את בני
22 ישראל" גו') היה עקר הענין
23 של יציאת בני ישראל ממצרים על-
24 ידי משה, שהרי משה היה
25 מדבר אל בני ישראל (גם
26 לפני-זה לפני יציאת מצרים שבה
27 מדובר כאן וגם אחר-כך לאחר
28 שבני ישראל כבר יצאו ממצרים)
29 ומשה היה מדבר אל בני ישראל
30 אפילו ללא אהרן, ו"משה"
31 קבל תורה מסיני ומסרה
32 לבני ישראל וגם בענין מסירת
33 התורה לבני ישראל, משה הוא העיקר
34 ומשה עשה זאת ללא אהרן. וגם
35 בנוגע להוצאת בני ישראל
36 ממצרים, הרי זה נעשה בפועל
37 על-ידי משה ודקא, שנקרא
38 "גואל ראשון" (והוא משה

גם "גואל אחרון")⁵, וכן הסוף של יציאת מצרים, שהוא ענין קריעת ים-סוף⁶, כמסופר בתורה שלאחר יציאת מצרים, המצרים רדפו אחרי בני ישראל ורק לאחר שהמצרים טבעו בים סוף, נסתיימה ונשלמה יציאת מצרים, הסוף של יציאת מצרים היה על-ידי משה ודקא, כמו שפתיב⁷ בתורה שכאשר בני ישראל עמדו על שפת הים כשהמצרים מאחוריהם והים לפניהם אמר הקדוש ברוך-הוא למשה "ואתה הרים את מטף" וגו', ומדובר על "מטה משה" ודקא. ואלו אהרן לא היתה לו שכיכות כל-כך לענין יציאת מצרים כמו משה. ואם-כן, דווקא בנוגע להוצאת בני ישראל ממצרים שנעשתה בעיקר על ידי משה הנה-ליה-למימר היה לו לומר "הוא משה ואהרן", להקדים את משה לפני אהרן. ואלו בענין הדבור לפרעה, הרי עקר הדבור לפני פרעה בפועל היה על-ידי אהרן, כי משה היה "כבד פה" גו'⁸, ואם-כן בפסוק "הם המדברים אל פרעה", היה הכתוב צריך לומר "הוא אהרן ומשה", להקדים את משה לאהרן, ואם-כן למה למעשה לגבי יציאת מצרים כתוב 'הוא אהרן ומשה' ואילו לגבי הדיבור לפרעה נאמר 'הוא משה ואהרן'?

וולכאורה היה אפשר לבאר ענין קריעת ים-סוף⁶, היה על-ידי משה ודקא, כמו שפתיב⁷ "ואתה הרים את מטף" וגו', "מטה משה" ודקא. ואלו אהרן לא היתה לו שכיכות כל-כך לענין יציאת מצרים. ואם-כן, בנוגע להוצאת בני ישראל ממצרים הנה-ליה-למימר "הוא משה ואהרן". ואלו בענין הדבור לפרעה, הרי עקר הדבור היה על-ידי אהרן, כי משה היה "כבד פה" גו'⁸, ואם-כן בפסוק "הם המדברים אל פרעה", היה הכתוב צריך לומר "הוא אהרן ומשה" וולכאורה היה אפשר

(1) פרשתנו ו, כו-כו. (2) פרשתנו עב, ג ואילך. (3) פרשתנו ח"א ע' רכה. ח"ח ע' ב'תתצד ואילך. וראה ד"ה הוא אהרן ומשה במאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ג ח"א ע' קכב ואילך. ד"ה הנ"ל תרמ"א; תרנ"ה; פר"ת (ספר המאמרים תרמ"א ע' לו ואילך. תרנ"ה ע' סב ואילך. פר"ת ע' רלא ואילך); תשד"מ. וראה גם ספר הערכים חב"ד ח"ב ערך אהרן - ביחס למשה ע' קעד ואילך. ושי"ג. (4) אבות רפ"א. (5) ראה שמו"ר פ"ב, ד. זהר ח"א רנג, א. שער הפסוקים להאריז"ל פ' ויחי מט, י. תו"א ר"פ משפטים (עה, ב). (6) ראה תוספתא ברכות רפ"ב (הובא בתו"א בשלח סב, ב) ובחסדי דוד שם. לקוטי שיחות ח"ג ע' 878 ואילך. ע' 968 ואילך. (7) בשלח יד, טז. (8) שמות ד, י.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 זֶה עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתַב רַש"י בַּפִּירוּשׁ עַל הַפְּסוּק⁹ "אִישׁ
 - 2 אָמַר וְאָבִיו תִּירָאוּ, כָּאֵן לַעֲנִיין הַמּוֹרָא מֵהָאֵב וְהָאֵם הַקְּדִים הַכְּתוּב
 - 3 אִם לֹאֲב, לְפִי שְׁגָלוֹי לְפָנָיו לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שֶׁהֵבֵן מִטְבַּע
 - 4 הַדְּבָרִים יִרְאֵת אֶת אָבִיו יוֹתֵר מֵאָמֹר וְלֹכֵן הַכְּתוּב מְקַדֵּם אֶת הָאֵם
 - 5 לַהֲדַגִּישׁ שְׁצִירָכָה לַהֲיִיתׁ יִרְאָה גַם
 - 6 מֵהָאֵם, וּבְכָבוֹד לַעֲנִיין כִּיבוֹד הַהוּרִים
 - 7 הַקְּדִים הַכְּתוּב אֵב לֹאֵם (וּבִלְשׁוֹן
 - 8 הַכְּתוּב "כִּבְד אֶת אָבִיךָ וְאֶת
 - 9 אִמְךָ"¹⁰), לְפִי שְׁגָלוֹי לְפָנָיו
 - 10 לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שֶׁהֵבֵן מִצַּד
 - 11 טַבַּע הַדְּבָרִים מְכַבֵּד אֶת אָמֹר
 - 12 יוֹתֵר מֵאָבִיו" וְלֹכֵן הַכְּתוּב מְקַדֵּם
 - 13 אֶת הָאֵב לַהֲדַגִּישׁ שְׁצִירָךְ לְכַבֵּד גַּם אֶת
 - 14 הָאֵב, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לְכָאֵר
 - 15 בְּנִדּוֹן־דִּידֵן, שְׁבִיעִיּאֵת מְצִירִים
 - 16 שְׁמִשָּׁה הוּא הָעֵקֶר, כַּמְבֹּאֵר
 - 17 לְעִיל, הָעֵקֶר הַכְּתוּב לְהַקְדִּים
 - 18 אֶהְרֹן לְמִשָּׁה כְּדִי לַהֲדַגִּישׁ אֶת
 - 19 חֲלָקוֹ שֶׁל אֶהְרֹן שֶׁמִּטְבַּע הַדְּבָרִים
 - 20 מוֹדַגֵּשׁ פַּחַת מַחֲלָקוֹ שֶׁל מִשָּׁה.
 - 21 וּבְעֵנִין הַדְּבָרִים לְפָרְעָה,
 - 22 שֶׁאֶהְרֹן הוּא הָעֵקֶר, כַּמְבֹּאֵר
 - 23 לְעִיל, מִשּׁוּם שֶׁמִּשָּׁה הִיָּה "כַּבֵּד פֶּה",
 - 24 הָעֵקֶר הַכְּתוּב לְהַקְדִּים מִשָּׁה
 - 25 לְאֶהְרֹן כְּדִי לַהֲדַגִּישׁ אֶת חֲלָקוֹ שֶׁל
 - 26 מִשָּׁה. אֲבָל בָּאוּר זֶה אֵינוֹ
 - 27 מִסְּפִיק כְּדִי לִישֵׁב אֶת הַתְּמִיּהָ
 - 28 לְגַמְרִי, שֶׁהִרִי מְלִכְתַּחֲלָה לֹא
 - 29 מְצִינוֹ שְׁעֵנִין יְצִיאַת מְצִירִים
 - 30 יִהְיֶה שִׁיךָ גַם לְאֶהְרֹן (כְּמוֹ
 - 31 בְּמוֹרָא וְכַבֵּד אֵב וְאֵם,
 - 32 שֶׁמִּלְכַּחֲחִילָה שְׁנֵי הַדְּבָרִים שִׁיכִים גַּם
 - 33 לֹאֵב וְגַם לֹאֵם, כִּיּוֹן שִׁישׁ חִיּוּב
 - 34 מוֹרָא גַם בָּאֵם, וְחִיּוּב כַּבֵּד
 - 35 גַּם בָּאֵב וְשִׁינוֹי הַסֵּדֶר נִנְעַד
 - 36 לְהַדְגִּישָׁה, וְאֵם־כֵּן מֵאַחֵר וְיִצִּיאַת
 - 37 מְצִירִים אֲכַן שִׁיכַת לְמִשָּׁה וְלֹא לְאֶהְרֹן
 - 38 אֵינוֹ מוֹכֵן מִדְּרַע לְאִיּוֹ מִטְרָה
 - 39 הָעֵקֶר הַכְּתוּב לְהַקְדִּים אֶהְרֹן
 - 40 לְפָנֵי מִשָּׁה?
 - 41 גַם צִירִיךְ לְהִבִּין בַּפְּסוּק זֶה דְּבַר
 - 42 נוֹסֵף מַה שֶׁכָּתוּב בַּתְּחִילַת הַכְּתוּב
 - 43 "הוּא אֶהְרֹן וּמִשָּׁה גו'" וּבְהַמְשָׁךְ
- נֹאמֵר הוּא מִשָּׁה וְאֶהְרֹן ("הוּא" לְשׁוֹן יְחִיד), כְּפִי שֶׁהִקְשָׁה
- בְּזֵהר¹¹, דְּלִכְאוּרָה "הֵם (לְשׁוֹן רַבִּים) מִיַּבְעֵי לִיָּה" צִירִיךְ לוֹ,
- לְכַתּוּב לּוֹמֵר, שֶׁהִרִי מְדוּבֵר עַל שְׁנֵי, גַם מִשָּׁה וְגַם אֶהְרֹן, כְּכַהֲמִשָּׁךְ
- הַכְּתוּב, שֶׁם אֲכַן נֹאמֵר בִּלְשׁוֹן רַבִּים "הֵם הַמְּדַבְּרִים" גו'. וּבַפְּרָט
- הַשְּׂאֵלָה מְדוּעַ נֹאמֵר 'הוּא' בִּלְשׁוֹן יְחִיד
- לְמִירוֹת שֶׁמְדוּבֵר עַל שְׁנֵי, מִשָּׁה
- וְאֶהְרֹן, מִתְחַזֶּקֶת בְּעַקְבוֹת הַעוֹבְדָה
- שֶׁבַּפְּסוּק זֶה גּוֹפֵא עֲצֻמוֹ מְדַגֵּשׁ
- שְׁמִשָּׁה וְאֶהְרֹן הֵם שְׁתֵּי
- דְּרָגוֹת חֲלֻקוֹת, כְּמוֹכֵן מִמֶּה
- שֶׁכָּתַב רַש"י¹² "יֵשׁ מְקוֹמוֹת
- שְׁמִקְדִּים כּו'" אֶת מִשָּׁה לְאֶהְרֹן וִישׁ
- מְקוֹמוֹת שְׁמִקְדִּים אֶת אֶהְרֹן לְמִשָּׁה
- לּוֹמֵר לָךְ שֶׁשְׁקוֹלִין כְּאַחֵד",
- כְּלוֹמֵר, לְשִׁנְיָהם יֵשׁ אוֹתוֹ מִשְׁקַל, אוֹתָהּ
- חֲשִׁיבוֹת, וְכִיּוֹן שֶׁהַכְּתוּב צִירִיךְ
- לְהַדְגִּישׁ הֵינּוּ לְחֹדֶשׁ וְלִהְיוֹת שְׁמִיעֵנוּ
- וּלְלַמְּדֵנוּ שֶׁ"שְׁקוֹלִין כְּאַחֵד",
- הִרִי מוֹכֵן שֶׁהֵם שְׁתֵּי דְרָגוֹת
- חֲלֻקוֹת, וְאֵם־כֵּן כִּיּוֹן שֶׁמְדוּבֵר
- בְּשְׁתֵּי דְרָגוֹת וְשְׁנֵי עֲנִינִים שׁוֹנִים,
- הַמְסַקֵּנָה מִתְּכַבֶּשֶׁת הִיא הִנֵּה־לִיָּה
- לְמִימָר שֶׁהִיא לוֹ לּוֹמֵר "הֵם",
- בִּלְשׁוֹן רַבִּים וְלִמֶּה נֹאמֵר 'הוּא'
- בִּלְשׁוֹן יְחִיד?
- (ב) וְלִהְבִּין זֶה, יֵשׁ לְהַקְדִּים
- תְּחִלָּה בָּאוּר הָעֵנִין הַתּוֹכֵן שֶׁל
- יְצִיאַת מְצִירִים בַּה מְדוּבֵר בַּפְּסוּק זֶה
- בְּעִבּוּדַת הָאֲדָם¹³, בְּעִבּוּדָה
- שֶׁהָאֲדָם עוֹבֵד אֶת ה', כִּפְדוּעַ שְׂכָל
- עֲנִינֵי הַתּוֹרָה כֹּל הַמְסוּפֵר בַּתּוֹרָה,
- לֹא רַק הַצִּיּוּרִים שֶׁל מִצְוֹת־עֲשֵׂה
- וּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה הֵם הוֹרָאָה
- וְלִימּוּד בְּעִבּוּדָה הַרוּחָנִית בְּנִפְשׁ
- הָאֲדָם לְכָל אֶחָד וְאַחַת
- מִיִּשְׂרָאֵל בְּכָל זְמַן וּבְכָל מְקוֹם,
- וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה כְּמוֹ כָּל עֲנִינֵי הַתּוֹרָה
- כִּי גַם בְּנוֹגַע לְעֵנִין יְצִיאַת
- מְצִירִים, שֶׁ"בְּכָל דּוֹר וָדוֹר"¹⁴
- גַּם דּוֹרוֹת רַבִּים אַחֲרֵי יְצִיאַת מְצִירִים,
- וְכַדְבָּרִי חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּכָל יוֹם
- וְיוֹם¹⁵ וְהַדְּבַר צִירִיךְ לַהֲיִיתׁ בְּעִבּוּדַת
- ה' שֶׁל כָּל אֶחָד בְּכָל יוֹם וְיוֹם, כְּפִי

(9) קְדוּשִׁים יט, ג. (10) יִתְרוֹ כ, יב. (11) פִּרְשָׁתֵנוּ כּו, ב. הוֹבֵא בְּאוּה"ת ח"א שֶׁם (ע' רכז). סֵפֶר הַמַּאמְרִים תַּרְמ"א, תַּרְנ"ה וּפְר"ת שֶׁם. (12) פִּרְשָׁתֵנוּ שֶׁם, כו. (13) רָאָה תו"ח שֶׁם. (14) פִּסְחִים קטז, ב (בְּמִשְׁנָה). (15) הוֹסַפְתָּ (בִּיאוּר) אֲדָה"ז בְּתַנְיָא רַפְּמ"ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שאדמו"ר הזקן מוסיף בספר התניא, ותמיד חייב אדם לראות את
- 2 עצמו כאלו הוא יצא היום¹⁵ ממצרים, הינו שישנו ענין
- 3 של יציאת מצרים במובן הרוחני-נפשי, בכל דור ובכל זמן ובכל
- 4 אדם מישראל, וגם עתה אפילו בימינו, לאחר שכבר עברו אלפי שנים
- 5 מאז יציאת מצרים, יש ברוחניות
- 6 בחינת משה ואהרן¹ יצא היום¹⁵ ממצרים, הינו שישנו ענין של
- 7 "המוציאים את בני ישראל" יציאת מצרים, בכל דור ובכל אדם
- 8 ו"הם בחינת משה ובחינת אהרן" שיהם שני
- 9 המדברים "כו", שיהם שני אופני העבודה שני סוגים של
- 10 אופני העבודה שני סוגים של עבודת ה' דמשה ואהרן, אלא
- 11 שיש חלוק הבדל בסדר העבודה, איזה משני האופנים קודם
- 12 שיהו שני האופנים האמורים הם ענין הקדמת אהרן למשה
- 13 ביציאת מצרים, והקדמת משה לאהרן בדבור אל
- 14 פרעה, כפי שיתבאר להלן. (ג) ובאור הענין¹⁶, דהנה ההפרש בין משה
- 15 ואהרן בעבודת האדם הוא, שמשה הוא ענין התורה, כמו שכתוב¹⁷ "זכרו תורת
- 16 משה עבדי", שנקראת על שמו¹⁸, שענין התורה הוא באפן של המשכה מלמעלה למטה.
- 17 ואילו אהרן ענינו הוא העלאה מלמטה למעלה, שזהו מה שכתוב¹⁹ "בהעלותך את הנרות" גו', ששבעת הנרות הם שבעה סוגי ודרכי העבודה
- 18 של בני ישראל (כמבאר ב'לקוטי תורה' פרשת בהעלותך²⁰), ואהרן, שנקרא 'שושבינא
- 19 דמטרוניתא'²¹, מעלה אותם מלמטה למעלה, וענינו בעבודה הוא ענין התפלה, שהיא באפן של העלאה מלמטה למעלה, "סלם מצב ארצה
- 20 וראשו מגיע השמימה"²² וכך התפילה היא עבודת ה' בדרך של העלאה שעלי-ידה האדם מתעלה
- 21 מה' ארץ למטה אל השמים למעלה. והנה כללות ענין התוכן הכללי של יציאת מצרים, נעשה על-ידי משה ואהרן, כי ענין יציאת מצרים הוא כמו שכתוב²³ בתורה בפסוק הפותח את עשרת הדברות "אנכי הו' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", שהוא ענין גלוי שם הו' בלשם אלוקים
- 24 בחינת "אנכי", היינו הקדוש-ברוך-הוא בכבודו ובעצמו (שלמעלה מהדרגות השונות באלוקות הנקראות בשמות שונים) והכוונה היא לגילוי של 'אנכי' כפי שנמשך ומתגלה על-ידי שם הו' השם של מידת החסד והגילוי בשם אלוקים השם של מידת הצמצום שבאמצעותו מה שמתגלה
- 25 עד"ז במאמרי אדמו"ר הזקן שם (ע' קכד). (16) בהבא לקמן - ראה דרושים שבהערות 2-3. (17) מלאכי ג, כב. (18) שבת פט, א. (19) ר"פ בהעלותך. (20) כט, ג ואילך. (21) ראה זהר ח"א רסו, ב. ח"ב מט, ב. ח"ג כ, א (ברע"מ). (22) ערה, ב. (23) ויצא כח, יב. זהר ח"א שבהערה הקודמת. ח"ג שו, ב. תקנ"ז תיקון מה (פג, א). (24) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו. וראה גם ד"ה וידבר אלוקים דכ"ף שבת וד"ה הנ"ל דש"פ יתרו (ספר המאמרים תש"ל ע' קסח ואילך; ע' קעח ואילך).

ועד"ז במאמרי אדמו"ר הזקן שם (ע' קכד). (16) בהבא לקמן - ראה דרושים שבהערות 2-3. (17) מלאכי ג, כב. (18) שבת פט, א. (19) ר"פ בהעלותך. (20) כט, ג ואילך. (21) ראה זהר ח"א רסו, ב. ח"ב מט, ב. ח"ג כ, א (ברע"מ). (22) ערה, ב. (23) ויצא כח, יב. זהר ח"א שבהערה הקודמת. ח"ג שו, ב. תקנ"ז תיקון מה (פג, א). (24) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו. וראה גם ד"ה וידבר אלוקים דכ"ף שבת וד"ה הנ"ל דש"פ יתרו (ספר המאמרים תש"ל ע' קסח ואילך; ע' קעח ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 על ידי שם הוי' יורד ונמשך למטה למציאות הגשמית התחתונה (שהוא
2 שם 'אלקים' ענין ההמשכה של האור האלוהי העליון, מלמעלה
3 למטה, שעל זה על המשכת האלוהות למטה מורה שם אלקים,
4 שהוא שם שבא באופן של לשון רבים²⁴, כמאמר²⁵ כמו שאמרו לגבי
5 הכתוב 'נעשה אדם' שהקדוש-ברוך
6 הוא אמר כך על עצמו בלשון רבים
7 "כתוב (נעשה²⁶) והרועה
8 לטעות ולפרש את האמירה בלשון
9 רבים כאילו יש שתי רשויות חסודולוס
10 יטעה") והכוונה של המשכה
11 וההתגלות הזו היא כדי שיאנכי,
12 המתגלה על ידי השמות הוי' ואלוקים,
13 יומשך מלמעלה למטה להיות
14 "אלקיך"²⁷ (של כל יהודי), כחך
15 וחייתך²⁸ כמובא במפרשים שא-
16 לי הוא גם מלשון כוח, והכוונה היא
17 שהאלוהות תומשך ותתגלה עד
18 שתחדור באדם והיא תהיה הכוח
19 והחיות שלו באופן גלוי ומורגש
20 ובכדי להגיע לבחינת
21 "אנכי", כדי שהגילוי הנעלה מאד
22 של 'אנכי' אכן יומשך ויארר באדם
23 הרי זה על-ידי משה ואהרן,
24 הינו, שני הענינים: תורה
25 שהיא ענינו של משה ותפלה שהיא
26 ענינו של אהרן.
27 וכמבואר לעיל, יש בענין זה שני
28 אופנים – הקדמת משה (תורה,
29 המשכה) לאהרן (תפילה, העלאה)
30 והקדמת אהרן למשה, כפי שממשיך
31 ומבאר.
32 והסדר בזה, שלכל-לראש
33 בשלב הראשון בעבודת ה' ישנו
34 ענין התפלה, שהוא ענין
35 ההעלאה מלמטה למעלה,
36 היינו התקרבות האדם לאלוהות בדרך של התעלות מלמטה למעלה
37 אתעוררת-דלתתא התעוררות מלמטה, מצד האדם, שמעוררת את
38 האתעוררת-דלעילא התעוררות מלמעלה, מצד האלוהות, ואחר-כך
39 לאחר התחלת והקדמת עבודת התפילה בא ענין התורה, שהוא ענין
40 ההמשכה וגילוי אלוהות מלמעלה למטה.
41 וכללות ענין החלוקה של תורה ותפילה לשני אופנים שונים לגמרי בעבודת
42 ה', דורש תוספת ביאור, כפי שממשיך.
- 1 והינו, ביאור הענין שתורה ותפילה הם שני אופנים שונים בעבודת ה',
2 שאף שישנו ענין ההתפללות שילוב והתחברות של תורה
3 ותפלה (ככל עניני קדשה שהם בהתפללות זה מזה כמו
4 שמצינו בספירות העליונות שאמנם מידת החסד ומידת הגבורה הן שתי מידות
5 שונות, ועם זאת יש ביניהם התכללות
6 ויש חסד שבגבורה וכן גבורה
7 שבחסד), וכך גם בעניינו שאמנם
8 תורה ותפילה הם שני ענינים ואופנים
9 שונים אבל יש ביניהם שילוב וחיבור
10 שהרי בתורה ישנו גם ענין
11 התפלה, ובפרט 'ספר
12 תהלים' שהוא חלק מהתורה ומכיל
13 פרקים רבים שהם תפילה, ובתפלה
14 ישנו שילוב והתכללות של ענין
15 התורה, הן פסוקי התורה
16 שבתפלה והן סדר המשניות
17 והבריתות שלפני התפלה
18 (כמו "איזהו מקומן" שהוא
19 פרק מהמשנה העוסק בדיני הקרבנות,
20 ענין התורה, ועם זאת מהווה חלק
21 מהתפילה), והמענה על השאלה הזו
22 שאמנם נכון שיש התכללות בין תורה
23 ותפילה, כאמור לעיל, אבל מקל-
24 מקום בעבודה למעשה בפעל
25 למטה בתוך המציאות הגשמית של
26 העולם הזה (ששם שזה המקום בו
27 צריך לפעל את ענין יציאת
28 מצרים וזאת על ידי שני הענינים
29 של תורה ותפילה) הרי הם שני
30 ענינים ולמעשה בפועל מדובר בשני
31 תחומים שונים שלא מתעסקים בהם
32 בבת אחת אלא לכל אחד מהם יש זמן
33 המיוחד לו, ולכן יש בכך סדר של
34 קדימה ואחר, וסדרם הוא באופן
35 שלכל-לראש כדבר ראשון צריך
36 להיות ענין התפלה, כמאמר אבא בנימין, בגמרא "שתהא
37 תפילתי סמוכה למשתי"²⁹ היינו מיד עם הקימה מהשנה, מבלי
38 להתעכב בשום עיסוק אחר, ואחר-כך אחרי התפילה בא למוד
39 התורה, ובלשון חכמינו ז"ל שהסדר הרצוי הוא מבית הכנסת מקום
40 המיוחד לתפילה לבית המדרש³⁰ מקום המיוחד לתורה, וכידוע³¹
41 שלמוד התורה שלאחרי התפלה שקדמה לו ההכנה וההתעלות של
42 עבודת התפילה הוא נעלה יותר מלמוד התורה שלפני התפלה.

(24) ראה פירש"י וישלח לה, ז. תו"א פרשתנו נו, ב. (25) ב"ר פ"ח, ח. (26) בראשית א, כו. (27) ראה תו"א יתרו סז, סע"ב. לקו"ת בלק עד, ריש ע"ב. האזינו עב, ד. ועוד. (28) ראה לקו"ת שלח מ, ג. בלק עג, ריש ע"ג. ועוד. (29) ברכות ה, ב. (30) שם בסופה. (31) ראה לקו"ת ברכה צו, ב. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אָמַנְם כָּל זֶה עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה וְעֲבוֹדַת הַתּוֹרָה וּבִאֲוֶפֶן שֶׁעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה
- 2 בָּאָה תַּחֲלִילָה וְאַחֵרָה (הַעֲלָאָה) קוֹדֵם לַמִּשָּׁה (תּוֹרָה) הוּא בְּנוֹגֵעַ לְגֵאֲלַת
- 3 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וְלֹכֵן בְּתַחֲלִיל הַכְּתוּב, כְּשֶׁמְדוּבָר עַל יִצְיָאָה
- 4 מִצְרַיִם, נֹאמֵר 'הוּא אֶהְרֵן וּמֹשֶׁה' אָבֵל בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיָן שְׁבִירַת פְּרָעָה
- 5 וּבִטּוֹל הַתּוֹקֵף וְהַתְּנַגְּנוּת שֶׁלֹּ
- 6 (וּבִירוּחַנִּיּוּת, בִּטּוֹל תּוֹקֵף הַקְּלִיפָה
- 7 וְהַסְטֵר-אַחֲרָא וְהַתְּנַגְּנוּת שֶׁלֹּה
- 8 לְקִדּוּשָׁה), צְרִיכָה לְהִיּוֹת תַּחֲלָה
- 9 כְּדֹבֵר רֹאשׁוֹן הַהִמְשָׁכָה וְגִילּוֹ
- 10 הָאֱלוּקוֹת מְלֻמְעָלָה לְמִטָּה,
- 11 שְׁזָהוּ עִנְיָנוּ שֶׁל מֹשֶׁה, שְׁהוּא
- 12 עִנְיָן הַתּוֹרָה, עָלֶיהָ נֶאֱמַר³²
- 13 "הֲלֹא כֹה דִּבְרִי בְּאִשׁ",
- 14 שְׁאִינֶה מְקַבֵּלֶת טַמְאָה כִּי³³
- 15 וְלֹכֵן נִסְתָּקָה הַלְכָה שְׁנִיתָן לַלְמוּד תּוֹרָה
- 16 בְּכָל מִצְוָה, גַּם כְּשֶׁהָאֵדָם טַמָּא, וְלִגְבִי
- 17 דְּבָרִים אַחֲרִים עָלָיו לְהִטְהָר, וְכִיוּן
- 18 שֶׁלְתּוֹרָה יֵשׁ כּוֹחַ וְתּוֹקֵף שֶׁנִּמְשָׁל לֹאשׁ,
- 19 בְּכוֹחַ "לְשׁוֹבֵר" אֶת פְּרָעָה וְלֹכֵן עַל-
- 20 יָדוֹ עַל יְדֵי מֹשֶׁה דּוֹקָא הִיתָה
- 21 יְכוּלָה לְהִיּוֹת שְׁבִירַת קְלִיפַת
- 22 פְּרָעָה, שְׁהוּא קְלִיפָה חֲזָקָה וְתִקְיָפָה,
- 23 כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב בִּיחְזָקָל בּוֹ נֹאמֵר עַל
- 24 פְּרָעָה שְׁהוּא כְּמוֹ "הַתְּנִינִים הַגְּדוֹלִם
- 25 הַרֹבֵצִים בְּתוֹף יְאֻרִיּוֹ" גו'³⁴,
- 26 עַד כִּדִּי כָף, שְׁמִשָּׁה רַבְּנֵי
- 27 פָּחַד לְלָכֶת לְפָרְעָה, וְהַצֵּרֶף
- 28 לְצִוּוֵי מִיָּחִיד מִהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא,
- 29 "בֹּא אֵל פְּרָעָה"³⁵, שְׁזָהוּ
- 30 חֲצִיּוּי 'בֹּא אֵל פְּרָעָה' עִנְיָן שֶׁל
- 31 נְתִינַת כֹּחַ וְהִמְשָׁכָה וְהַתְּנַגְּנוּת שֶׁל
- 32 אֱוֹר אֱלוּקֵי מְלֻמְעָלָה לְמִטָּה
- 33 בְּכִדִּי שְׁמִשָּׁה יוֹכֵל לְפַעַל
- 34 שְׁבִירַת קְלִיפַת פְּרָעָה, וְרִק
- 35 אַחֲרֵיכֶם לְאַחֵר ה'הַמְשָׁכָה' (עַל-דֶּרֶךְ
- 36 עֲבוֹדַת ה' בְּלִימוד הַתּוֹרָה, עִנְיָנוּ שֶׁל
- 37 מֹשֶׁה) הִזְהִי יְכוּל לְהִיּוֹת עִנְיָן
- 38 הַהֲעֲלָאָה הַתְּעֻלוֹת שֶׁל הָאָדָם
- 39 וְהַבְּרִיאָה הַתְּקַרֵּב לְאֱלוּקוֹת מְלֻמְעָלָה
- 40 לְמַעְלָה, בְּרוּר הַפְּרִדַּת הַטּוֹב מִהָרַע
- 41 וְהַעֲלָאָה שֶׁל הַנְּצוּצוֹת שֶׁל הָאֱלוּקוֹת
- 42 וְהַקְדוּשָׁה שְׁנִמְצָאִים לְמִטָּה,
- 43 עַל-יְדֵי אֶהְרֵן (עַל-דֶּרֶךְ עֲבוֹדַת ה' בְּתַפִּילָה, עִנְיָנוּ שֶׁל אֶהְרֵן) וְלֹכֵן לְעִנְיָן

- 44 זֶה נֹאמֵר 'הוּא מֹשֶׁה וְאַחֵרָה', מֹשֶׁה תַּחֲלִילָה וְאַחֵר כִּי אֶהְרֵן, וְכִפִּי שֶׁמִּשְׁמִיךְ
- 45 וּמִפְּרִט.
- 46 וְכִזְזָה יוֹכֵן הַטַּעַם הַפְּנִימִי לִכֵּן שְׁבִנוֹגֵעַ לְיִצְיָאָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
- 47 מִמִּצְרַיִם, מְקִדִּים הַכְּתוּב אֶהְרֵן לְפָנֵי מֹשֶׁה וְהַכְּתוּב פּוֹתַח וְאוֹמֵר
- 48 'הוּא אֶהְרֵן וּמֹשֶׁה', כִּינֵן שְׁתַּחֲלָה
- 49 בְּשֶׁלֶב רֹאשׁוֹן שֶׁל עֲבוֹדַת ה' צְרִיכָה
- 50 לְהִיּוֹת עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, עִנְיָנוּ
- 51 שֶׁל אֶהְרֵן, וְאַחֲרֵיכֶם לְמוֹד
- 52 הַתּוֹרָה, עִנְיָנוּ שֶׁל מֹשֶׁה
- 53 כְּמִבּוֹרָא לְעִיל מִה-שְׁאִינֵי-כֵן
- 54 בְּעִנְיָן הַדְּבָר לְפָרְעָה, מְקִדִּים
- 55 הַכְּתוּב מֹשֶׁה לְפָנֵי אֶהְרֵן וְאוֹמֵר
- 56 'הוּא מֹשֶׁה וְאַחֵרָה', כִּי בְּכִדִּי לְפַעַל
- 57 שְׁבִירַת וּבִטּוֹל קְלִיפַת פְּרָעָה
- 58 שְׁהִיא קְלִיפָה חֲזָקָה בִּיּוֹתָר, צְרִיכָה
- 59 לְהִיּוֹת תַּחֲלָה הַהִמְשָׁכָה
- 60 מְלֻמְעָלָה שֶׁתַּפְּעַל לְמִטָּה, עִנְיָנוּ
- 61 שֶׁל מֹשֶׁה, וְרִק אַחֲרֵיכֶם
- 62 נִצְעִשִׁית הַעֲלָאָה הַנְּצוּצוֹת בְּדֶרֶךְ
- 63 שֶׁל מְלֻמְעָלָה לְמַעְלָה, עִנְיָנוּ שֶׁל
- 64 אֶהְרֵן.
- 65 (ד) וְהִנֵּה אֶף-עַל-פִּי שְׁתּוֹרָה
- 66 וְתַפְּלָה, עִנְיָנוּ שֶׁל מֹשֶׁה
- 67 וְאַחֲרָיו, חֲלוּקִים זֶה מִזֶּה וְאֵכֵן
- 68 מְדוּבָר בְּשֵׁנִי אֲוֶפֶנִים שׁוֹנִים בְּעֲבוֹדַת ה'
- 69 שֶׁכֵּל אֶחָד מֵהֶם הוּא בְּדֶרֶךְ שׁוֹנָה,
- 70 כְּמִבּוֹרָא לְעִיל, מְפַל-מְקוֹם נֶאֱמַר
- 71 בְּכְתוּב (עַל שְׁנֵי הָאֲוֶפֶנִים) "הוּא
- 72 אֶהְרֵן וּמֹשֶׁה גו' הוּא מֹשֶׁה
- 73 וְאַחֲרָיו", "הוּא" לְשׁוֹן יָחִיד,
- 74 וְלֹא נֹאמֵר 'הֵם' לְשׁוֹן רַבִּים, שְׁזָהוּי
- 75 הַמִּילָה 'הוּא' לְשׁוֹן יָחִיד מְכוּוֹנָה עַל
- 76 דְּרָגָה שְׁלֻמְעָלָה מְשֻׁנִּיָּהם,
- 77 נַעֲלִית יוֹתָר מְשֻׁנֵּי הָאֲוֶפֶנִים, שְׁלֹכֵן
- 78 מְשׁוּם שְׁהִיא לְמַעְלָה מְשֻׁנִּיָּהם בְּכַחַתָּה
- 79 לְחִבֵּר וּלְאַחֵד אֶת שְׁנֵיָּהֶם
- 80 לְמִדּוֹת שֶׁמִּצַּד עֲצָמָם הֵרִי הֵם, כֹּאמֹר,
- 81 'חֲלוּקִים זֶה מִזֶּה', כִּפִּי שֶׁמִּשְׁמִיךְ וּמִבּוֹרָא
- 82 מִהוּ עִנְיָן חִיבּוּר וְהִיאחֻד שֶׁל עִנְיָן
- 83 הַתּוֹרָה וְעִנְיָן הַתְּפִילָה.
- 84 וְהַעֲנִין בְּזֶה, דְּהִנֵּה תּוֹרָה
- 85 וְתַפְּלָה הֵן הִמְשָׁכָה מְלֻמְעָלָה
- 86 מִטָּה וְהַעֲלָאָה מְלֻמְעָלָה לְמַעְלָה, כִּי בְּתַפְּלָה שְׁעִנְיָנָה הַעֲלָאָה

(32) ירמ' כג, כט. (33) ברכות כב, א. (34) יחזקאל כט, ג. וראה ת"א פרשתנו נז, א. לקוטי שיחות חכ"א ע' 40 ואילך.
וש"נ. (35) ר"פ בא. וראה זח"ב לד, א.

הוא אהרן ומשה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

וְהַמִּטָּה, הדרגות שהן העלאה היא אופן אחד בהתקרבות האדם והבריאה
לאלוקות, והמשכה היא אופן אחר ושונה שֶׁכֵּן הוא שהעלאה והמשכה הם
שני דברים שונים כָּל הַמְדַּרְגּוֹת שֶׁבְּסֹדֶר הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת של ירידת
האור האלוקי מדרגה לדרגה, וְאִפִּילוּ לִפְנֵי הַצְּמִצּוֹם, באור האין־סוף
שלמעלה מִסֹּדֶר הַשְּׁתַּלְשֻׁלוֹת שֶׁגַם
שֶׁם אִפִּילוּ לִפְנֵי הַצְּמִצּוֹם יִשְׁנֻ
הַעֲנִין דְּ"מִטִּי וְלֹא מִטִּי" 38
כמבואר בתורת הסוד, החיות האלוקית
לעולמות באה בדרך של 'רצוא ושוב',
מתוך תנועה של עליה ודבוקה במקור,
'רצוא', ותנועה של ירידה והמשכה
למטה, 'שוב', וחזור חלילה כל הזמן,
ושורש העניין (שקיים במיוחד בעשר
הספירות שבאמצעותן נשפעת החיות)
הוא בכך שאופן המשכה החיות
האלוקית ממקורה היא בדרך 'מטי' ולא
מטי', מגיע ולא מגיע, היינו התפשטות
וגילוי והעדר ההתפשטות והתכללות
(עניין שקיים במיוחד ביחס להארת
האין־סוף בכתר שלמעלה מהספירות),
וכאשר החיות כלולה במקורה, 'לא
מטי', גם הספירה המקבלת ממנה,
עומדת בתשוקה ו'רצוא' להיכלל
במקור. ואילו התנועה 'מטי' –
התפשטות הרצון, היא המקור לתנועת
ה'שוב'. כי כאשר הרצון נמצא בתנועה
של המשכה והתפשטות, גם הספירות
המקבלות את חיותן מהרצון, הן
בתנועה של 'שוב' וירידה לפעול
בעולמות, שֶׁזֶהוּ עֲנִין שֶׁל
שְׁנוּיִים, הֲרִי זֶה אִפִּילוּ הַמוֹשֵׁג
'מטי' ולא מטי' שֶׁיֵּךְ רַק בְּמִדְרַגַּת
הָאֹר הַמִּתְגַּלָּה וּמִתַּפְשֵׁט מִעֲצָמִית

הַמִּטָּה, היינו ביורד והעלאת הניצוצות שנפלו למטה, כמבואר לעיל,
נִרְגָּשֶׁת מְצִיאוֹת הַמִּטָּה, המציאות הגשמית שאותה מבררים ומעלים
תופסת מקום, וְהִינוּ, שֶׁמִּחְשַׁבֶּת הָאָדָם בְּשַׁעַת הַתַּפְּלָה היא
אֹדוֹת הַנִּשְׁמָה כְּפִי שֶׁמִּלְבָּשֶׁת בְּגוּף, כי העבודה בתפילה היא
לברר ולהעלות את הגוף וּבִכְפָּרֵט
עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם 36
שֶׁעֲנִין תּוֹכֵן הַתַּפְּלָה הוא
בְּקִשְׁתִּי צָרְכִּי, לבקש מהקדוש־
ברוך־הוא את הנחון לו (מתוך אמונה
שהכול בא מאת ה') וְהִינוּ,
שֶׁמִּרְגִּישׁ שֶׁחֶסֶד לוֹ כו' 36
והתחושה הזו מוכיחה שהמציאות
הגשמית והצרכים הגשמיים תופסים
מקום אצלו, וְרַק אֵז כְּשֶׁמִּרְגִּישִׁים את
הצורך והחיסרון שֶׁיֵּךְ עֲנִין
הַתַּפְּלָה בתור בקשה שהקדוש־
ברוך־הוא ימלא את הבקשות
והמשאלות שלו.
מַה־שְּׂאִין־בֶּן עֲנִין הַתּוֹרָה
שֶׁהִיא הַמִּשְׁכָּה וגילוי אלוקות
מִלְמַעְלָה, לֹא נִרְגָּשֶׁת כָּלֵל
מְצִיאוֹת הָאָדָם והוא לא חושב
כָּלֵל עַל עֲצָמוֹ וְעַל הַצְּרָכִים שֶׁלוֹ, וְאִין
כָּאֵן אֵלָּא הַמְצִיאוֹת וְהַעֲנִין שֶׁל
תּוֹרָתוֹ שֶׁל הָרַמְבַּ"ם, וְכִמּוֹ
שֶׁכָּתוּב בְּנֶסֶח בְּרַפְּת הַתּוֹרָה,
'אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוא
מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֵת
תּוֹרָתוֹ', תורת ה'. וְאֵךְ שֶׁלִּמּוּד
הַתּוֹרָה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּאִפֶּן
הַמוֹכֵן בְּשִׁכְלוֹ שֶׁל הָאָדָם
ושכל האדם הוא חלק מהמציאות של
האדם, הֲרִי זֶה הַשִּׁימוֹשׁ בְּשִׁכְלֵי עַל
מִנֵּת לַחֲבִין וּלְקַלּוֹשׁ את דברי התורה, לא גורם להרגיש ולהחשיב את מציאות
האדם (ואת הצרכים שלו) אלא הלימוד הוא בְּאִפֶּן שֶׁמְצִיאוֹת הָעוֹלָם
אֵינָה תּוֹפְסֶת מְקוֹם כָּלֵל, בִּינֵן שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּתוֹרָתוֹ שֶׁל
הָרַמְבַּ"ם, שֶׁ"הוּא וְחֻכְמָתוֹ אֶחָד" 37 התורה היא חכמתו של
הקדוש־ברוך־הוא ובשונה מבשר־דם שחכמתו (ההבנה שלו והדברים שאותם
הוא יודע ומבין) היא דבר נפרד ממנו, הרי הקדוש־ברוך־הוא וחכמתו הם
אחד ממש, ולכן בלימוד התורה המציאות התחתונה לא תופסת מקום ולא
נחשבת כלל.
אֲמָנָם, חֲלוּקֵי זֶה בֵּין תּוֹרָה לַתַּפְּלָה שהוא אכן חלוקה מאד מהותי
וּמִשְׁמַעוּתִי שֶׁיֵּךְ רַק בְּמְקוֹם וְדִרְגָּה שֶׁיִּשְׁנָם הַחֲלוּקִים דִּהְעֵלָּה

(36) הל' תפילה פ"א ה"א-ב. (37) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ב ה"י. תניא פ"ב. (38) ראה אמרי בינה שער הק"ש פל"ח (סד, ד).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 החלוק בין "אתה" ל"הוא", ש"אתה" הוא לשון נוכח
- 2 (גוף ראשון), המורה על הגלוי (אור), שהרי הלשון 'אתה' מתייחס
- 3 לדבר הנמצא לפנינו ונראה לנו בגלוי מה-שאינ-כן "הוא", לשון
- 4 נסתר (גוף שלישי), שמורה על ההעלם בעניינו, הדרגות של 'סדר
- 5 השתלשלות', ואפילו דרגות שלפני
- 6 הצמצום, שייכות לגילוי, אבל
- 7 העצמות נעלם כי הוא נעלה מכדי
- 8 לבוא לידי גילוי. ובדרך קלל,
- 9 באופן כללי הרי זה ההבדל האמור
- 10 בין 'אתה' (גילוי) ל'הוא' (העלם)
- 11 החלוק שבין סדר
- 12 השתלשלות שהוא גילוי
- 13 לבחינה שלמעלה מסדר
- 14 השתלשלות שהיא העלם, וכן
- 15 החלוק שבין כל הספירות
- 16 שכל ענינם הוא גילוי אור אלוקי
- 17 לספירת הכתר 'כתר עליון'
- 18 שלמעלה מהספירות (כשם שהכתר
- 19 הוא מעל כל הגוף) שאורו נעלה יותר
- 20 והוא נעלם.
- 21 וזהו "הוא אהרן ומשה גו"
- 22 הוא משה ואהרן, "הוא"
- 23 קאי על בחינת הכתר
- 24 שלמעלה מ"משה ואהרן",
- 25 שהם כפי שענינם הוא בספירות
- 26 'חכמה בחינת משה ובינה בחינת
- 27 אהרן'³⁹, כמבואר בתורת הסוד,
- 28 ובדרגות הנמוכות יותר בספירות היינו
- 29 נצח שהיא בקו הימין כמו ספירת
- 30 החכמה והוד שהיא בקו השמאל
- 31 כמו ספירת הבינה'⁴⁰, או באופן
- 32 כללי יותר 'זעיר-אנפין כללות
- 33 המידות (הנקראות 'פנים וזירות' כי
- 34 האור שבמידות מועט ביחס לאור
- 35 שבמוחין וב'אריך אנפין' שבבחינת
- 36 הכתר) ומלכות'⁴¹ (פי התורה
- 37 בחינת משה היא ב'זעיר-
- 38 אנפין', והתפלה בחינת אהרן
- 39 היא בספירת המלכות,
- 40 כמאמר דוד המלך שענינו הוא ספירת המלכות 'ואני תפלה'⁴²),
- 41 ועל-ידי בחינת "הוא", בחינת הכתר שלמעלה מכל עשר

- 42 הספירות, נעשה החבור ובהתאחדות שלהם של כל הבחינות
- 43 האמורות (חכמה ובינה, נצח והוד, ז"א ומלכות), וזו המשמעות הפנימית של
- 44 הכתוב "הוא אהרן ומשה גו" הוא משה ואהרן, שעל-ידי
- 45 בחינת "הוא" שלמעלה מחלוקה לדרגות שונות נעשה "אהרן
- 46 ומשה", "משה ואהרן",
- 47 בתוספת ו' (ומשה, ואהרן)
- 48 שהיא ו' המבדלת בין שניהם
- 49 (לא ו' המוסיפה ענין חדש
- 50 ונפרד אלא ו' שיוצרת חיבור ואיחוד
- 51 בין שניהם, ועל-אחת-כמה-
- 52 וכמה אם איננה ו' המוסיפה קל-
- 53 וחומר שהיא לא ו' המפסיקה).
- 54 (ה) וזהו "הוא אהרן ומשה,
- 55 אשר אמר ה' להם הוציאו
- 56 את בני ישראל מארץ
- 57 מצרים", דקאי המכוון על
- 58 כללות עבודת האדם בשני
- 59 הענינים תפלה (אהרן)
- 60 ותורה (משה), וכמבואר לעיל
- 61 שענין התפלה הוא הבטול
- 62 של הישות העצמית וההעלאה
- 63 התעלות והתקרבות לאלוקות
- 64 מלמשה למעלה, ועבודת
- 65 התפילה היא החל מאמירת
- 66 "מודה אני לפניך" מיד עם
- 67 הקימה מהשנה, ואחר-כך ברכות
- 68 השחר וכללות סדר התפלה,
- 69 ואחר-כך אחרי ההקדמה וההכנה
- 70 של עבודת התפילה בשלביה השונים
- 71 באה ההמשכה של אור אלוקי
- 72 מלמעלה למטה שעל-ידי
- 73 למוד התורה, שפועלת ברור
- 74 ותיקון העולם כו', לא על ידי
- 75 התייחסות למציאות ונתינת מקום
- 76 לצרכי האדם, כמבואר לעיל אודות
- 77 ההעלאה שעל ידי עבודת התפילה אלא
- 78 על-ידי-זה שהנהגה שבה
- 79 העולם מתנהג בעולם היא על-
- 80 פי הוראת ה'שליחן ערוך' כו'
- 81 הוראות התורה (ועד כדי כך מודגשת החשיבות של לימוד התורה שפועל
- 82 לימוד התורה עילוי והוספה גם בענין התפלה, שלכן כל פרטי

(39) ראה אוה"ת פרשתנו ח"א שם (ע' רכו ואילך). סד"ה הוא אהרן ומשה תרמ"א, תרנ"ה, פר"ת. וראה ספר הערכים-חב"ד שם ס"ע קמט ואילך. וש"נ. (40) ראה אוה"ת בלק ס"ע תתקנ. ספר הערכים-חב"ד שם (ע' קנד ואילך). וש"נ. (41) ראה אוה"ת פרשתנו שם. ספר הערכים שם. וש"נ. (42) תהלים קט, ד. וראה זהר ח"ג מט, ב. פע"ח שער התפילה בהקדמה. ד"ה אז ישיר פ"ה (ספר המאמרים תש"ל ע' קנט ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הדינים בנוגע לתפלה נאמרו בתורה, ב'הלכות תפלה'
 2 שבי'שלחן ערוך' כי גם התפילה היא על הלכות התורה). ועל-ידי-
 3 זה כשישנה גם עבודת התפילה וגם
 4 לימוד התורה והחיבור והאיחוד
 5 ביניהם נעשה ענין "בא אל
 6 פרעה" וגו'³⁵, שמביא לשבירת
 7 קליפת פרעה ואחר-כך "ויהי
 8 בשלח פרעה את העם"⁴³,
 9 יציאת מצרים בפועל, שזהו כללות
 10 ענין התוכן הכללי של יציאת
 11 מצרים, החל מהגאולה
 12 הפרטית של כל אחד
 13 מישראל⁴⁴, ועל-ידי-זה על ידי
- 14 הגאולה הפרטית גם הגאולה הכללית של כללות בני ישראל והעולם,
 15 ובאפן של "פדה בשלום נפשי"⁴⁵, גאולה בדרך של שלום, ללא
 16 צורך במלחמות, וכמאמר חכמינו ז"ל
 17 על פסוק זה "פדאני לי פדיה של
 18 הקדוש-ברוך-הוא, כביכול ולבני
 19 מבין אמות העולם"⁴⁶,
 20 בביאת משיח צדקנו, בקרוב
 21 ממש.
- 1 כל פרטי הדינים בנוגע לתפלה נאמרו בתורה,
 2 ב'הלכות תפלה' שבי'שלחן ערוך'. ועל-ידי-זה
 3 נעשה ענין "בא אל פרעה" וגו'³⁵, ואחר-כך
 4 "ויהי בשלח פרעה את העם"⁴³, שזהו כללות
 5 ענין יציאת מצרים, החל מהגאולה הפרטית של
 6 כל אחד מישראל⁴⁴, ועל-ידי-זה גם הגאולה הכללית, ובאפן של "פדה בשלום
 7 נפשי"⁴⁵, "פדאני לי ולבני מבין אמות העולם"⁴⁶, בביאת משיח צדקנו,
 8 בקרוב ממש.

(43) ר"פ בשלח. (44) ראה תניא אגה"ק ס"ד. (45) תהלים נה, יט. (46) ברכות ח, א.

המשך ביאור למס' פסחים ליום שישי עמ' ב

- 1 והכי קאמר בסיפא, אם נעשה חצר ברפת - אם כל החצר
 2 נתלכלכה ואין מקום לסלק לצדדים, מוציאין אותו לאשפה.
 3 שנינו במשנה: מוליכין בלים לבית האומן ומביאין מבית האומן אף
 4 על פי שאינם לצורך המועד.
 5 הגמרא מביאה סתירה בין שתי משניות: אמר רב פפא, בדיק לן
 6 רבא - רבא בדק אותנו אם נדע להשיב, והקשה, שבמשנתנו תנן,
 7 מוליכין ומביאין בלים מבית האומן אף על פי שאין לצורך המועד.
 8 ורמינהו שבמועד קטן (ג.) תנן, אין מביאין בלים מבית האומן במועד
 9 מפני הטורח, ואם הוא חושש להן שפא יגנבו מבית האומן, מפינן
 10 להצר אחרת הסמוכה לבית האומן אבל אסור לו לטרוח ולהביאם
 11 עד לביתו. נמצא שיש סתירה בין המשניות האם מותר להביא
 12 מבית האומן לביתו.
 13 הסתירה מתורצת בהמשך דברי רב פפא: ומשנינן - והשבנו לרבא
 14 לא קשיא, כאן - במשנתנו ששנינו שמותר להביאם לביתו מדובר
 15 ביום איבקה עשר, כאן - ששנינו שאסור להביאם לביתו, מדובר
 16 בחולו של מועד שלא הותרה הטיחה לטלטל עד לביתו שרחוק
 17 מבית האומן, שלא לצורך המועד.
 18 תירוצו נוסף: ואיבעית אימא, הא נהא - שתי המשניות עוסקות
 19 בחולו של מועד, ולא קשיא, כאן במאמינו - במשנה שאסרה
 20 להביאם לביתו מדובר שבעל הבית מאמין לאומן שלא ימכרם
 21 לאחר, כאן בשאינו מאמינו - במשנתנו שהתירה להביאם לביתו
 22 מדובר שלא מאמין לו וחושש שימכרם לאחר וכיון שיש חשש
 23 הפסד, מותר להביאם במועד.
 24 ראה לתירוץ השני: והתניא, מביאין בלים מבית האומן בחולו של
 25 מועד. כגון את חבד מבית הכפר (אומן העושה כדים) ואת חבס
 26 מבית הונג (אומן העושה כלי זכוכית) שהם נצרכים למועד. אבל
 27 לא מביאים את הצמר מבית הצבע שאינו לצורך המועד ולא שאר
 28 בלים שאינם לצורך המועד מבית האומן. ואם אין לו (לאומן) מה
 29 שיאכל במועד, בעל הבית נותן לו את שקרו ומניחו אצלו -
- 30 ומשאר את הכלים אצל האומן ולא יטלם לביתו. ואם בעל הבית
 31 אינו מאמינו וחושש להשאירם אצלו, מניחין בפניו הפסוק לו
 32 ולאומן אבל לא יטלם לביתו, ואם חושש שפא יגנבו משם, מביאין
 33 בצניעה בתוך (לתוך) ביתו כדי שלא יפסיד. ומוכח כמו התירוצ
 34 השני, שדין הבאת כלים מהאומן תלוי אם מאמינו.
 35 הגמרא דוחה את התירוצ השני תרצת מביאין - התירוצ
 36 השני אמנם תירץ את הסתירה בדין 'מביאים כלים מבית
 37 האומן' אבל הסתירה בדין 'מוליכין כלים לבית האומן' קשיא,
 38 דקתני במועד קטן 'אין מביאין כלים מבית האומן', ואם אסור
 39 להביא, יש ללמוד דכל שכן דאין מוליכין מביתו לבית האומן
 40 ואילו משנתנו התירה להוליך. ובזה אי אפשר לתרץ 'כאן
 41 במאמינו וכאן בשאינו מאמינו' שהרי הכלים עדיין אצל בעל
 42 הבית.
 43 מסיימת הגמרא: אלא על כרחך מתוורתא בדשנינן מעיקרא - צריך
 44 לומר כמו התירוצ הראשון.
- 45 **משנה**
 46 אגב המשניות שלימדו איהו מלאכות הותרו בארבעה עשר,
 47 הובאה משנתנו על מנהגי אנשי יריחו, שאחד מהם היה בענין זה.
 48 ששה דברים עשו - נהגו לעשות אנשי יריחו, על שלשה מהם מיהו
 49 חכמים בידם ועל שלשה לא מיהו חכמים בידם.
 50 ואלו הן שלשת ההנהגות שעליהם לא מיהו בידם: א. שהיו מרביכין
 51 דקלים כל היום של ארבעה עשר בניסן. ב. ובורכין את שמע. ג.
 52 וקוצרין וגוזזין - עושים ערימה מהתבואה החדשה שנקצרה לפני
 53 שהקריבו את קרבן העומר.
 54 ואלו שלשת ההנהגות שעליהם מיהו חכמים: א. מתירין
 55 גמזיות - הורו היתר בענפים שגדלו בעצי חרוב ושקמה של הקדש
 56 - שאבותיהם הקדישו עצי חרוב ושקמה בלא ענפים, והם נדחו
 57 מהענפים שגדלו לאחר מכן.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נאמר ב'שיר השירים', ה'דוד', ובמשל הוא הקדוש-ברוך-הוא, אומר ל'כלה'
2 ובמשל זו כנסת ישראל:
3 **בַּאֲתִי¹ לִגְנֵי אֲחוֹתֵי כְּלָה², וְאֵיתָא³ וּמִבֹּא בַּמִּדְרָשׁ³ על פסוק**
4 **זֶה לִגְנֵי לִגְנוֹנִי, לְמָקוֹם הַהִיחָדוֹת שֶׁלִּי לְמָקוֹם שֶׁהִיא עֲקָרִי**
5 **בַּתְּחֵלָה, וְכִפִּי שִׁיתָבָאֹר לְהֵלֵךְ**
6 **הַכוֹנָה לְהִשְׁרָאֵת הַשְּׂכִינָה בְּמִשְׁכָּן**
7 **וּבְמִקְדָּשׁ שֶׁהִיא גִילּוֹי אֱלֹהִים לְמִטָּה,**
8 **בְּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן, וְעַל כֵּךְ אֹמֵר**
9 **הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הַהוּא שְׂבוּהָ הַשְּׂכִינָה**
10 **חֲזוֹתָ לְהֵאִיר בְּמָקוֹם שֶׁהֵאִירָה בְּעֵבֶר**
11 **דְּעֵקֶר שְׂכִינָה בַּתְּחִינִים**
12 **הֵיִתָּה, כִּי בַתְּחִילַת הַבְּרִיאָה, קוֹדֵם**
13 **חֲטָא עֵץ הָדַעַת, עֵקֶר גִּילּוֹי אֱלֹהִים**
14 **וְהִשְׁרָאֵת הַשְּׂכִינָה הָיוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה**
15 **הַתַּחְתּוֹן אֲלָא שְׁעַל יְדֵי**
16 **הַחֲטָאִים סָלְקוּ אֶת הַשְּׂכִינָה**
17 **מִלְּמִטָּה מִהָעוֹלָם הַזֶּה לְמַעְלָה**
18 **לְעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים. חֲטָא עֵץ הָדַעַת**
19 **גֵּרַם שֶׁהַשְּׂכִינָה תִּסְתַּלֵּק מִהָאֲרֶץ לְרִקִּיעַ**
20 **הָרָאשׁוֹן, חֲטָא נֹסֵף גֵּרַם לְסִילּוֹק**
21 **הַשְּׂכִינָה מִהָרִקִּיעַ הָרָאשׁוֹן לְשָׁנִי וְכֵן**
22 **לְהֵלָא עַד שֶׁהַשְּׂכִינָה תִּסְתַּלֵּק אֶל**
23 **הָרִקִּיעַ הַשְּׂבִיעִי, וְאַחֲרַי כֵּן**
24 **הַמְּשִׁיכּוֹ אֹתָהּ שְׁבַע צִדִּיקִים,**
25 **הַחַל מֵאַבְרָהָם אַבִּינוּ, מִלְּמַעְלָה**
26 **מִהָרִקִּיעַ הַשְּׂבִיעִי לְמִטָּה, אֶל הָרִקִּיעַ**
27 **הַשִּׁישִׁי, וְאַחֲרַי כֵּן מִהָרִקִּיעַ הַשִּׁישִׁי**
28 **לְרִקִּיעַ הַחֲמִישִׁי וְכֵן הֵלָא, עַד שֶׁבָּא**
29 **מֹשֶׁה, שֶׁהוּא הַשְּׂבִיעִי לְאַבְרָהָם**
30 **= אַבְרָהָם, יִצְחָק, יַעֲקֹב, לֵוִי, קָהָת,**
31 **עֲמֶרֶם, מֹשֶׁה, וְכָל הַשְּׂבִיעִין**
32 **חֲבִיבִין⁴, וְהוֹרִידָה הוֹרִיד אֶת**
33 **הַשְּׂכִינָה שֶׁתְּהִי מֵאִירָה לְמִטָּה**
34 **בְּאַרְצָךְ. וְזֶהוּ בַּאֲתִי לִגְנֵי**
35 **לִגְנוֹנִי שֶׁהַשְּׂכִינָה חֲזוֹרָה לְהַתְגַּלּוֹת**
36 **בְּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן. אֲפֹּךְ מִצַּד חֲטָא הָעֵגֶל נְעֻשָׁה עוֹד הַפַּעַם**
37 **סָלְקָה הַשְּׂכִינָה וְשׁוֹב הַתְּעוֹרֵר צוֹרֵךְ לְפַעוֹל אֶת הִשְׁרָאֵת הַשְּׂכִינָה לְמִטָּה,**
38 **וְעַל זֶה עַל הִשְׁרָאֵת הַשְּׂכִינָה לְמִטָּה אַחֲרֵי הַסִּילּוֹק עַל יְדֵי חֲטָא הָעֵגֶל בָּא**

בס"ד. ליל שבת-קודש פרשת בשלח, י"א שבט, אחרי קבלת שבת, ה'תשכ"א

(הנחה בלתי מוגה)

- 1 **בַּאֲתִי¹ לִגְנֵי אֲחוֹתֵי כְּלָה², וְאֵיתָא³ בַּמִּדְרָשׁ³**
2 **לִגְנֵי לִגְנוֹנִי, לְמָקוֹם שֶׁהִיא עֲקָרִי**
3 **בַּתְּחֵלָה, דְּעֵקֶר שְׂכִינָה בַּתְּחִינִים הֵיִתָּה, אֲלָא**
4 **שְׁעַל יְדֵי הַחֲטָאִים סָלְקוּ אֶת הַשְּׂכִינָה מִלְּמִטָּה**
5 **לְמַעְלָה עַד רִקִּיעַ הַשְּׂבִיעִי, וְאַחֲרַי כֵּן הַמְּשִׁיכּוֹ**
6 **אֹתָהּ מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה, עַד שֶׁבָּא מֹשֶׁה, שֶׁהוּא**
7 **הַשְּׂבִיעִי, וְכָל הַשְּׂבִיעִין חֲבִיבִין⁴, וְהוֹרִידָה לְמִטָּה**
8 **בְּאַרְצָךְ. וְזֶהוּ בַּאֲתִי לִגְנֵי לִגְנוֹנִי. אֲפֹּךְ מִצַּד חֲטָא**
9 **הָעֵגֶל נְעֻשָׁה עוֹד הַפַּעַם סָלְקָה הַשְּׂכִינָה, וְעַל זֶה**
10 **בָּא הַצּוּרִי⁵ וְעָשׂוֹ לִי מִקְדָּשׁ וְשְׂכָנָתִי בְּתוֹכִי,**
11 **בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל⁶, הֵינִי שְׂצָרִיכִים**
12 **לְפַעַל שְׁתֵּהִיָּה הַשְּׂרָאֵת הַשְּׂכִינָה, וְשְׂכָנָתִי, בְּתוֹךְ**
13 **כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וְעַל יְדֵי זֶה נְעֻשִׁית**
14 **הַהִמְשָׁכָה גַּם בְּמִשְׁכָּן כְּפִשׁוּטוֹ וּבְכָלֵלּוֹת הָעוֹלָם.**
15 **וְהֵנָּה, הַהִמְשָׁכָה שֶׁהִיָּתָה בְּמִשְׁכָּן עֲנִיָּה הוּא**
16 **הַפִּיכָת הַשְּׂקָר וְשִׁטוֹת דְּלַעֲמַת זֶה לְקִשְׁרִי וְקִרְשִׁי**
17 **הַמְּשָׁכָה. וְזֶהוּ גַּם כָּלֵלּוֹת עֲנִין הַקִּרְבָּנוֹת שֶׁהִיא**
18 **בְּמִקְדָּשׁ, שֶׁהִקְרִיבּוּ בְּהֵמָה גִּשְׁמִית וְעַל יְדֵי זֶה**
19 **נְעֻשָׁה עֲנִין קִרְוֵב הַזְּכוּת וְהַחֲוָשִׁים כו'⁷, שְׁגָם**
20 **עֲנִין זֶה הוּא עַל יְדֵי עֲבוּדַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד**
21 **וְהַחֲוָשִׁים כו'⁷ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ שֶׁל הָאָדָם הַמְבִיא אֶת הַקִּרְבֵּן, שְׁגָם עֲנִין**
22 **זֶה שֶׁל קִרְוֵב נֶפֶשׁ הָאָדָם לְאֱלֹהִים, כִּמוֹ עֲנִין הִשְׁרָאֵת הַשְּׂכִינָה בְּמִשְׁכָּן**
23 **וּבְעוֹלָם כָּלֵל, הוּא עַל יְדֵי עֲבוּדַת כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל,**

(1) מאמר זה מיוסד בעיקרו על פרק האחד-עשר *מד"ה באתי לגני ה'ש"ת. (2) שה"ש ה, א. (3) שהש"ר עה"פ. (4) ויק"ר פכ"ט, יא. (5) תרומה כה, ח. וראה רש"י תשא לא, יח. שם לג, יא. תנחומא תרומה ח. (6) הובא בשם רז"ל בלקו"ת ר"פ נשא כ, סע"ב. ובכ"מ. וראה ראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחילתו (ד"ה ושני פסוקים). אלשיך עה"פ תרומה שם ("שמעתי לומדים"). של"ה סט, א. רא, א. חלק תושב"כ תרומה שכה, ב. שכו, ב. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 173 הערה 45. (7) ראה ספר הבהיר ס"ו מו (קט). רקאנטי בראשית ד, ג. תצוה כט, יח. של"ה ריא, ב. בחיי ויקרא א, ט.

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 **וְעַל יְדֵי** הַתְּפִלּוֹת, הַשִּׁלּוּב וְהַחִיבוּר בֵּין הָרְבִּירִים. וְצָבָא לְשׁוֹן חֵיל. וְעַל
44 **יְדֵי שְׁלֹשָׁה עֲנִינִים** אֵלּוּ זְמַן, הַתְּכַלּוֹת וְחֵיל מְשֻׁלְמִים הַפְּנֹנָה
45 **וְכַמְבָּאָר בְּתַחְתּוֹנִים**, הַבְּרִיאָה הַרְבִּיָּה דְּדִירָה בְּתַחְתּוֹנִים, וְכַמְבָּאָר
46 **בְּסַעֲיָפִים הַקּוֹדְמִים** שֶׁל הַמֶּאֱמֵר 'בְּאֵתִי לִגְנִי' תִּשְׁי שִׁישׁ בּו עֲשִׂירִים
47 פְּרָקִים (וּבְכָל שָׁנָה, הַחֵל מִשְׁנַת תִּשְׁי"א,
48 בִּיאַר הָרִבִּי פֶּרֶק אֶחָד בְּמֶאֱמֵר וּמֶאֱמֵר
49 זֶה שֶׁל שְׁנַת תִּשְׁכ"א עוֹסֵק בְּפֶרֶק י"א).
50 **וְלֹאֲחֲרֵי שְׁבָאָר** הָרִבִּי הַרִי"צ
51 **בְּפֶרֶק י" שְׁנֵי פְּרוּשִׁים**
52 **הָרָאשׁוֹנִים שְׁבַעֲבָא**, מִתְּחִיל
53 **לְבָאָר בְּפֶרֶק י"א עֲנִין הָעֶקְרִי**
54 **שְׁבַעֲבָא**, מִלְּשׁוֹן חֵיל, שְׁפִירוּשׁ
55 זֶה, הַשְּׁלִישִׁי הוּא עֲנִין הָעֶקְרִי
56 **שְׁבַעֲבָדָה**. כִּי, פְּרוּשׁ צָבָא
57 **מִלְּשׁוֹן זְמַן הוּא רַק תְּנָא**
58 **בְּעָבֻדָה**, שִׁישׁ בַּה תְּנָא שְׁהִיא
59 צְרִיכָה לְהַתְּבַעֵצ בְּתוֹךְ זְמַן מוֹגְבֵּל וְלֹא
60 **הָעָבֻדָה עֲצָמָה**, וְהִינּוּ, וְהַתְּנָא
61 שֶׁל 'צָבָא' מִלְּשׁוֹן זְמַן הוּא,
62 **שְׁהָעָבֻדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת**
63 **צְרִיכָה לְהִיטֵר בְּזְמַן וּמְקוֹם**
64 **מְסוּיָמִים** וּמוֹגְבֵּלִים וּבְטָבֵעַ
65 **הָעוֹלָם**, וְכִידּוּעַ הַסְּפּוּרִים
66 **מִרְבוּתֵינוּ נִשְׁאִינּוּ בְּעִנֵּין זֶה**¹⁰
67 (שְׁבַחֲהוּ אֲדַמּוּר' הֶזְקֵן בְּמֶאֱסֵר
68 וְהוֹכִילוּ אוֹתוֹ בְּסִירָה, רָצָה לְקַדֵּשׁ אֶת
69 הַלְּבָנָה רַק כְּאִשֶּׁר מוֹבִיל הַסִּירָה עֶצֶר
70 אוֹתָהּ וְלֹא כְּשֶׁנִּעְצָרָה עַל יְדֵי 'מוֹפֶת').
71 **וְגַם פְּרוּשׁ צָבָא מִלְּשׁוֹן צְבִיוֹן**
72 **וְהַתְּפִלּוֹת** גַּם הוּא אֵינוֹ עֲנִין
73 **הָעָבֻדָה עֲצָמָה**, כִּי אִם הַכֶּנֶּה
74 **לְעָבֻדָה**, שְׁהַהֲכָנָה הִיא
75 **הַתְּפִלּוֹת שְׁכּוֹלָל עֲצָמוֹ עִם**
76 **כָּל יִשְׂרָאֵל** עַל יְדֵי בִטּוֹל מִצִּיאָתוֹ
77 הָאִישִׁית, שְׁהָיוּ שְׂקָדִים הַתְּפִלָּה
78 צְרִיף כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְקַבֵּל עַל
79 **עֲצָמוֹ מִצְוֹת וְאַהֲבָת**¹¹ לְרַעַף
80 **כְּמוֹד**¹², כְּמוֹבָא גַם בְּסִירָה אֲדַמּוּר'
81 הֶזְקֵן לִפְנֵי מָה טוֹבוֹ' כִּי מִצְוֹת אֶהְבֵּת
82 יִשְׂרָאֵל זֶהוּ יִסּוֹד וְהַכֶּנֶּה לְכָל
83 הַתּוֹרָה¹³, וּכְפִי שְׁמִבָּאָר הָרִבִּי
84 הַרִי"צ בְּהַמְּאָמֵר שְׁנִשְׁמֹת

1 **שְׁמֵהֶפֶךְ אֶת הַשְּׁטוֹת דְּלַעֲמַת זֶה שְׁאָצְלוּ** בְּפֶרֶט - לְשְׁטוֹת
2 **דְּקִדְּשָׁה**, שְׁתַּמּוּרֵת 'שְׁטוֹת' שֶׁל הַנְּהַגָה הִיפֵךְ רִצּוֹן ה', חֵס וְשִׁלּוּם, לְמַטָּה
3 מִטַּעַם וְדַעַת, 'שְׁטוֹת דְּלַעֲמַת זֶה' תַּחֲיָה אֲצִלוּ הַנְּהַגָה שֶׁל עֲבוֹדַת ה' לְמַעַל
4 מִטַּעַם וְדַעַת, 'שְׁטוֹת דְּקִדּוּשָׁה' וּפְעֻלָּה הַקִּדְּשָׁה 'קִרְיֹב הַכּוֹחוֹת וְהַחוּשִׁים'
5 **בְּנֶפֶשׁ בְּהֶמְדִּית שְׁלוֹ, וְעַל יְדֵי**
6 **זֶה נַעֲשִׂית גַּם הַקִּרְבָּת**
7 **הַבְּהֵמָה גְּשָׁמִית כְּפִשּׁוּטוֹ**
8 **בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ** עַל יְדֵי שְׁהָאֵדָם
9 מְקַרֵּב אֶת נַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית לְאִלּוּקוֹת, גַּם
10 הַבְּהֵמָה הַגְּשָׁמִית מִתְּעַלִּית (שְׁכּוֹלָל
11 הַקִּרְבֵּן אֶת כָּל עֲנִינֵי הָעוֹלָם כִּי
12 הַקִּרְבֵּן עֲצָמוֹ הוּא מִמִּין חַי, וְהַשְּׁמֵן
13 וְהַקֶּמֶחַ הֵם מִמִּין הַצּוּמָח וְהַמִּלֵּחַ הוּא
14 מִמִּין הָרוֹמֵם). וְהִינּוּ שְׁעַל יְדֵי
15 **הָעָבֻדָה דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד**
16 **מִיִּשְׂרָאֵל פּוֹעֲלִים גַּם בְּכָלֹת**
17 **הָעוֹלָם שְׁהִיָּה דִירָה לוֹ**
18 **יְתִבְרָךְ** שְׁכָל הָעוֹלָם כּוֹלוֹ יִהְיֶה מְקוֹם
19 רֹאיוֹ לִגְלִילֵי אֱלֻקוֹת וְהַשְּׂרָתָה שְׁכִינָה,
20 מְקוֹם שֶׁהַקִּדּוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא 'דֵּר' בּוֹ,
21 **וְעַל יְדֵי זֶה נִשְׁלַמַת הַפְּנֹנָה**
22 **שְׁהִיא הַמַּטָּרָה וְהַתְּכַלִּית שֶׁל הַבְּרִיאָה**
23 **דִּנְתָּאָה הַקֶּבֶ"ה לְהִיטֵר לוֹ**
24 **יְתִבְרָךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים**⁸
25 וְדוּקָא הָעוֹלָם הַזֶּה הַתְּחַתּוֹן יִהְיֶה
26 הַמְּקוֹם שֶׁבוֹ הִיא הַדִּירָה' וְהַמִּשְׁכָּן שֶׁל
27 הָאֱלֻקוֹת.
28 **וְהִנֵּה בְּכִדִּי לְפַעַל עָבֻדָה**
29 **הַנִּלְשָׁל** שֶׁל הַפִּיכָה הַשְּׁקֵר וְהַשְּׁטוֹת
30 דְּלַעֲמַת זֶה' לְקִשְׁר' רִקְרִשׁ' וְרִשְׁטוֹת
31 דְּקִדּוּשָׁה' צְרִיף הַעוֹסֵק בְּעָבֻדָה זֶה
32 **לְהַכְנִס (וְלְהִיטֵר חֶלֶק)**
33 **בְּצִבְאוֹת הַנִּיָּה**. וּמְבָאָר הָרִבִּי
34 הַרִי"צ בַּעַל הַהִילּוּל דִּינִי' שֶׁבֶט
35 (נִסְתַּלַּק בִּינִי' שֶׁבֶט תִּשְׁי'
36 **בְּהַמְּאָמֵר**, דִּיבּוּר-הַמִּתְּחִיל 'בְּאֵתִי
37 לִגְנִי' שֶׁל שְׁנַת תִּשְׁי', **שְׁבַעֲבָא יֵשׁ**
38 **שְׁלֹשָׁה פְּרוּשִׁים**, צָבָא לְשׁוֹן
39 **זְמַן**, כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר⁹ בְּאִיּוֹב הָלֹא
40 **צָבָא** זְמַן מוֹגְבֵּל לְאָנוּשׁ עָלִי
41 **אֶרֶץ, צָבָא מִלְּשׁוֹן צְבִיוֹן**,
42 **רִצּוֹן וְיִפִּי, שְׁהוּא עֲנִין**

(8) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ו. (9) איוב ז, א. (10) ראה לקוטי דיבורים ח"ד תשנב, ב ואילך. לקו"ש ח"ה ע' 80. (11) קדושים יט, יח. (12) פע"ח שער עולם העשי' פ"א. סידור האריז"ל במקומו. מג"א או"ח ר"ס מו. סידור אדה"ז לפני "מה טובו". וראה לקו"ש חכ"ה ע' 374. וש"נ. (13) ראה תו"כ ופירש"י עה"פ. שבת לא, א.

ליל ש"ק פרשת בשלה, י"א שבט, אחרי קבלת שבת, ה'תשכ"א

טו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 יִשְׂרָאֵל חֲלוּקִים בְּמִדְרַגָּתָם, יֵשׁ בְּעֲלֵי הַשָּׁהּ מְאֹרֵי
- 2 תּוֹרָה וּמְאֹרֵי רִזְיֹן כּו', בְּעֵלֵי תּוֹרָה וּבְעֵלֵי סוּדוֹת הַתּוֹרָה, וְיִשְׁנָם
- 3 אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים כּו', שְׁאִינָם בְּעֵלֵי הַשָּׁהּ, וְהַהֲכָנָה לְעִבּוּדָה הוּא
- 4 עֲנִיָּן הַהֲתַפְּלָלוּת שֶׁל כָּל יַחֲדֵי עַם כָּל יִשְׂרָאֵל אֲבָל גַּם זֶה הֵכְנָה וְלֹא
- 5 הָעִבּוּדָה עֲצֻמָּה. אָף הָעִבּוּדָה
- 6 עֲצֻמָּה הוּא עֲנִיָּן הַקְּבִלָּתָהּ עַל
- 7 הַהִיחָדִּי מִקְּבֵל עַל עֲצֻמָּה עוֹל מַלְכוּת
- 8 שָׁמַיִם, שֶׁזֶּהוּ עֲנִיָּן צָבָא מְלִשׁוֹן
- 9 חֵיל שְׁהָרִי הַחִיילִים בְּצֶבֶא מַמְלָאִים
- 10 אֵת תַּפְקִידָם מִתּוֹךְ קְבִלַת עוֹל. וְעַל
- 11 זֶה מְבָאֵר הַרְבֵּי הַרִי"צ בַּעַל
- 12 הַהִילּוּל בְּפֶרֶק י"א הָעֲנִיָּן
- 13 הָעֲקָרִי דְעִבּוּדָה נִשְׁמוֹת
- 14 יִשְׂרָאֵל, שְׁנִקְרָאִים צְבָאוֹת
- 15 הַיָּהּ, צָבָא מְלִשׁוֹן חֵיל כִּפִּי
- 16 שְׁמַמְשִׁיךְ וּמְבָאֵר לַהֲלֹךְ.
- 17 (ב) וּמִקְדִּים הַרְבֵּי הַרִי"צ לְבָאֵר
- 18 שְׁעִנֵּן צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל (מֵה
- 19 שִׁי'יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים בַּתּוֹרָה בְּשֵׁם
- 20 צְבָאוֹת הַיָּהּ¹⁴) שֶׁף ל"שֵׁם
- 21 שֶׁל הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא צְבָאוֹת
- 22 שֶׁהוּא שֵׁם קְדוֹשׁ, דְּהוּא
- 23 מֵהַשְׁבָּעָה שְׁמוֹת הַקְדוּשָׁה שְׁאִינָם
- 24 נִמְחָקִים¹⁵ שֶׁל פִּי הַלֵּכָה אֶסוּר
- 25 לְמַחֲוֶה אוֹתָם, דְּהֵנָּה יָדוּעַ שֶׁפֶּל
- 26 הַפְּחוּת שֶׁבְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כִּפִּי
- 27 שֶׁהֵם לְמַטָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה הֵם
- 28 נִמְשָׁכִים מֵהַעֲנִיָּנִים כִּפִּי שֶׁהֵם
- 29 לְמַעְלָה, בְּרוּחָנִיּוֹת, וּבְהִלְשׁוֹן¹⁶
- 30 בְּסִפֶּר הַתַּנְיָא (עַל כֵּךְ שֶׁבִּגְשָׁף יֵשׁ עֹשֶׁר
- 31 כּוֹחוֹת כְּגוֹד עֹשֶׁר הַסְפִּירוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת)
- 32 שֶׁנִּשְׁתַּלְשְׁלוּ מֵהֶם, וּמִפֶּל שֶׁפֶן
- 33 הָעֲנִיָּן הָעֲקָרִי דְיִשְׂרָאֵל, צָבָא
- 34 מְלִשׁוֹן חֵיל, הֵרִי זֶה הַכּוֹחוֹת שֶׁל
- 35 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה לְהִיּוֹת אֲנָשִׁי צָבָא,
- 36 קְשׁוּר וְשִׁיף לְעִנֵּן צָבָא
- 37 שֶׁלְמַעְלָה וְעַד לְעִנֵּן הַצְּבָא
- 38 בְּאוֹפֶן הַכִּי נַעֲלָה, כִּפִּי שֶׁהוּא עֲנִיָּן
- 39 הַצְּבָא' בְּעֲצֻמָּתוֹ, שֶׁזֶּהוּ עֲנִיָּן
- 40 שֵׁם צְבָאוֹת.
- 41 וּמְבָאֵר בְּהַמָּאֵמֶר, שִׁ"שֵׁם זֶה
- 42 הֵשֵׁם 'צְבָאוֹת' נִתְגַּלָּה עַל יְדֵי

- 43 הַנְּבִיאִים¹⁷, דְּבַתּוֹרָה לֹא נִזְכָּר שֵׁם צְבָאוֹת כְּאֶחָד מִשְׁמֹתָיו שֶׁל
- 44 הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא, וְנִזְכָּר בַּתּוֹרָה רַק צְבָאוֹת הַיָּהּ וְקָאִי וְהַכּוֹנֵה עַל
- 45 יִשְׂרָאֵל". וְהֵינּוּ, דָּאָף שְׁעִנֵּן צְבָאוֹת הַיָּהּ שֶׁף לִשְׁם צְבָאוֹת
- 46 שְׁנִתְגַּלָּה עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים וְלֹא נִזְכָּר בַּתּוֹרָה, מִפֶּל מְקוֹם, אֵין
- 47 הַפְּנִיָּה שֶׁקֹּדֶם לָכֵן עַד תְּקוּפַת
- 48 הַנְּבִיאִים לֹא הָיָה יִשְׂרָאֵל צְבָאוֹת
- 49 הַיָּהּ, שֶׁהָרִי וְדָאִי הַדְּבָר שֶׁגַּם
- 50 בִּימֵי מֹשֶׁה נִקְרָאוּ כְּבֹר בְּנֵי
- 51 יִשְׂרָאֵל צְבָאוֹת הַיָּהּ וְהַדְּבָר לֹא
- 52 הִתְחִיל רַק בִּימֵי הַנְּבִיאִים [וּבְפֶרֶט
- 53 בְּמִיּוֹד נִקְרָאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 'צְבָאוֹת הַיָּה'
- 54 בְּשַׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה, שֶׁאֵז הָיָה
- 55 הָעוֹלָם כַּעַת מִתֵּן-תּוֹרָה כְּמוֹ
- 56 בְּהִתְחַלֵּת הַבְּרִיאָה שְׁנִבְרָא עַל
- 57 מְלֹא¹⁸, כְּאִשֶּׁר הָעוֹלָם הָיָה
- 58 בְּשִׁלְמוֹת וְהוּא מִצַּב הָעוֹלָם כַּעַת
- 59 מִתֵּן-תּוֹרָה וְהוּא לְמַעְלָה בְּמִדְרַגָּה
- 60 הַרְבֵּה יוֹתֵר מִהַמִּדְרַגָּה שֶׁהָיָה
- 61 הָעוֹלָם אַחֲרֵי חֲטָא הָעֵגֶל
- 62 שְׁגֵר יִידֵיהֶם גְּדוּלָּה, כְּמוֹכָא לְעִיל
- 63 שְׁלֹאֲחֵר חֲטָא הָעֵגֶל הָיָה צָרִיךְ לַחְזוֹר
- 64 וּלְפַעוֹל מַחֲדָשׁ אֵת הַשְּׂרָאָה הַשְּׁכִינָה
- 65 לְמַטָּה בְּאֶרֶץ [וּבִזְמַן הַנְּבִיאִים
- 66 וּבַעַת מִתֵּן תּוֹרָה הָעוֹלָם הָיָה גַּם בְּדִרְגָּה
- 67 יוֹתֵר גְּבוּהָה מֵאֲשֶׁר לְאַחֵר מִכֵּן בּוֹמֵן
- 68 הַנְּבִיאִים) שֶׁאֵז לְאַחֵר חֲטָא הָעֵגֶל
- 69 הָעִבּוּדָה הָיָה לְתַקֵּן אֵת
- 70 הַחֲטָא, אֲלֵא שֶׁאֵז לְפָנֵי תְּקוּפַת
- 71 הַנְּבִיאִים הָיָה רַק עֲנִיָּן צְבָאוֹת
- 72 הַיָּהּ, הֵינּוּ שֶׁהֵשֵׁם צְבָאוֹת
- 73 לֹא הָיָה עֲדִיין שֵׁם בְּפָנֵי עֲצֻמָּה,
- 74 אֲלֵא טָפֵל וּבִטֵּל לִשְׁם
- 75 הַיָּהּ¹⁹, וְלִכֵּן נִזְכָּר רַק כְּנִסְמֵךְ לִשְׁם
- 76 הַיָּהּ [בִּימֵי הַנְּבִיאִים)
- 77 נַעֲשֶׂה שֵׁם צְבָאוֹת בְּפָנֵי
- 78 עֲצֻמָּה, אֲחֵד מִשְׁבָּעָה הַשְּׁמוֹת

- 28 בְּמִדְרַגָּה הַרְבֵּה יוֹתֵר מִהַמִּדְרַגָּה שֶׁהָיָה הָעוֹלָם אַחֲרֵי חֲטָא הָעֵגֶל (וּבִזְמַן
- 29 הַנְּבִיאִים) שֶׁאֵז הָעִבּוּדָה הָיָה לְתַקֵּן אֵת הַחֲטָא, אֲלֵא שֶׁאֵז הָיָה רַק עֲנִיָּן צְבָאוֹת
- 30 הַיָּהּ, הֵינּוּ שֶׁהֵשֵׁם צְבָאוֹת לֹא הָיָה שֵׁם בְּפָנֵי עֲצֻמָּה, אֲלֵא טָפֵל וּבִטֵּל לִשְׁם
- 31 הַיָּהּ¹⁹, וְאַחֲרֵי כֵךְ (בִּימֵי הַנְּבִיאִים) נַעֲשֶׂה שֵׁם צְבָאוֹת בְּפָנֵי עֲצֻמָּה, אֲחֵד

(14) בא יב, מא. 15) שבועות לה, סע"א. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו ה"ב. 16) תניא רפ"ג. 17) ראה ברכות לא, ב. תו"א בא ס, א ואילך. 18) ב"ר פ"ד, ז. וראה שם פ"ב, ו. פ"ג, ג (וביפ"ת שם). 19) תו"א שם, ג.

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁאִינָם נִמְחָקִים (וּכְפִי שִׁיתְבָּאָר לְקָמָן (סְעִיף ז') הִהֲפֵרֵשׁ
2 בֵּין שְׁנֵי אָפְנִים אֵלֶּי הָאֹפֶן הָרָאשׁוֹן 'צְבֹאוֹת הוּי' שְׂבוּ הַשֵּׁם צְבֹאוֹת בְּטֹל
3 וְטַפֵּל לִשְׂם הוּי' וְהָאֹפֶן הַשֵּׁנִי שֵׁשׁ 'צְבֹאוֹת' הוּא שֵׁם בִּפְנֵי עֲצָמוֹ).
4 (ג) וּמִמְלִשִׁיף בְּהַמְאָמֵר, שְׁפָלְלוֹת עֲנִין הַחוּכָן הַכִּלְי
5 שֶׁל שְׂבָעָה הַשְּׂמוֹת הַקְדוּשִׁים
6 שְׁאִינָם נִמְחָקִים, הוּא כְּדִ"אֵיתָא
7 כְּמוֹכָא בְּמִדְרַשׁ רַבָּא²⁰, הַקְדוּשָׁה
8 בִּירוּחָהּ אָמַר לְמַשֶּׁה רַבִּינוּ שְׁמִי
9 אֶתָּה מְבַקֵּשׁ לִידַע, לְפִי מַעֲשִׂי
10 אֲנִי נִקְרָא, וּכְשֶׁאֲנִי נִלְחָם עִם
11 הָרָשָׁעִים אֲנִי נִקְרָא צְבֹאוֹת"
12 כְּצֹבָא הַמְנַהֵל מִלְחָמָה.
13 וְהִנֵּה, בְּלִשׁוֹן "לְפִי מַעֲשִׂי אֲנִי
14 נִקְרָא" יֵשׁ שְׁנֵי הַפָּסִקִים.
15 דְּמִמָּה שְׁאָמַר לְפִי מַעֲשִׂי כו',
16 מוֹכֵן, שְׁאִין זֶה שֶׁהֵשֵׁם שְׂבוּ
17 הַקְדוּשָׁה בִּירוּחָהּ הוּא נִקְרָא אֵינֶנּוּ בְּחִינַת
18 הָעֵצָם, אֲלֵא עֲנִין שְׁמַתְחֵלָף
19 וּמִשְׁתַּנָּה לְפִי הַמַּעֲשִׂים.
20 וּבִכְלָלוֹת בָּאוּפֵן כִּלְי הָרִי זֶה
21 עֲנִיין זֶה שֶׁהַשְּׂמוֹת לֹא מְתִיחִים
22 לְעֲצָמוֹת הָאֱלֹקוֹת מִהַ שְׁהַשְּׂמוֹת
23 שְׂכִיכִים לְסְפִירוֹת עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת
24 הָעֲלִיוֹנוֹת שֶׁהֵן הָאֵרָה שֶׁל כּוֹחוֹת
25 אֱלֹקִיִּים מוֹגֵדִים בְּצִיּוֹר מְסוּיִים כְּמוֹ
26 חֲכָמָה אוֹ חֶסֶד וְלֹא הָעֵצָם שֶׁלְמַעֲלָה
27 מִכָּל הַגִּדְרָה וְצִיּוֹר (וּכְפִי שְׁמַבִּיא
28 הַרְבֵּי הַרִי"צ בְּמֵאמְרוֹ הַנּוֹכַח מִמָּה
29 שְׁכָתוֹב בְּשַׁעֲרֵי אוֹרָה²¹
30 לְאִדְמוּרֵי הָאֲמִצְעִי, שֵׁשׁ צְבֹאוֹת
31 בְּסִפְרוֹת הוּא בְּנֻצָח וְהוֹד). אָף
32 מִצַּד שְׁנֵי מִמָּה שְׂמִיכִים אַחֲרֵי
33 הָאִמְרָה "לְפִי מַעֲשִׂי" אֲנִי נִקְרָא,
34 מוֹכֵן, שְׁהַדְבָר הַדְּרָגָה לְמַעֲלָה
35 בְּאֱלֹקוֹת הַנִּקְרָא בְּשֵׁם זֶה,
36 צְבֹאוֹת וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה וְכֵן גַּם לִגְבִּי
37 שָׂאֵר הַשְּׂמוֹת, הוּא אוֹתוֹ הַדְבָר
38 אוֹתָהּ דְּרָגָה וּבְחִינָה שְׁנִינָא גַּם
39 בְּשֵׁאֵר הַשְּׂמוֹת (אָף
40 שְׁהַפְעָלוֹת מִתְחַלְפוֹת), שְׁהוּ
41 אֲנִי (בְּחִינַת אֲנִי) נִקְרָא. וּכְפִי שְׁמַבָּאָר הַבְּעַל שֵׁם טוֹב²²
- 42 בְּעֲנִין שְׂבָעָה הַשְּׂמוֹת, שְׁאִין הַכּוֹנֵה לְהַסְפִּירוֹת עֲצָמָם, כִּי
43 אִם לְהַאֲזִיר שְׂבָעָה הַשְּׂפִירוֹת הַנִּעֲלָה יוֹתֵר מִהַסְפִּירוֹת עֲצָמָם. וְרָאִיָּה
44 לְזֶה, מִמָּה שְׁאָמַר רַבִּי לִ"ל²³ (בְּסִפְרִי), עַל הַפְּסוּק²⁴ בְּתוֹרָה מִי
45 כֹּה' אֱלֹקֵינוּ בְּכָל קְרָאֵנוּ אֵלֶּי, אֲלֵוֹ וְלֹא לְמִדּוֹתֵינוּ, כֹּאשֶׁר בְּנֵי
46 יִשְׂרָאֵל קוֹרְאִים אֶל הַקְדוּשָׁה בִּירוּחָהּ הוּא
47 בְּתַפִּילָּה, הֵם פּוֹנִים 'אֵלֶּי', אֶל הַקְדוּשָׁה
48 בִּירוּחָהּ בְּעֲצָמוֹ, וְלֹא לְמִדּוֹתֵינוּ שֶׁהֵן
49 הַסְּפִירוֹת (חֶסֶד, גְּבוּרָה וְכו') וְהִרִי
50 בְּשִׁמְתַּפְּלִים וּמִזְכִּירִים
51 בְּתַפִּילָּה אֶת שְׂבָעָה הַשְּׂמוֹת,
52 אִי אֶפְשָׁר לִזְמַר שְׁהַכּוֹנֵה שֶׁל
53 הַמִּתְפַּלֵּל הִיא עַל הַסְּפִירוֹת,
54 שְׁהִרִי אִם הַכּוֹנֵה עַל הַסְּפִירוֹת, הִרִי
55 זֶה לְמִדּוֹתֵינוּ, וְאִם כֵּן אֵין זֶה אֵלֶּי, וְהִנֵּה
56 דְּהִגֵּם שְׁאִיָּהּ וְחִיּוּתֵהּ וְגִרְמוּהִי
57 חֲדָה²⁵, וְאִף עַל פִּי הַסְּפִירוֹת
58 מֵאוֹחֲדוֹת עִם הַקְדוּשָׁה בִּירוּחָהּ הוּא בְּעֲצָמוֹ
59 וְלֹא נִפְרָדוֹת מִמֶּנּוּ וּכְדִבְרֵי הַזּוֹהַר
60 שְׁאִיָּהּ, הַקְדוּשָׁה בִּירוּחָהּ הוּא בְּעֲצָמוֹ
61 יְחִיּוּתֵהּ, הָאֵרֶךְ שֶׁל הַסְּפִירוֹת, אֶחָד, וְכֵן
62 'אִיָּהּ', הוּא עֲצָמוֹ 'גִּרְמוּהִי', הַכִּלִּים
63 שֶׁל הַסְּפִירוֹת, אֶחָד, וְלִפִּי זֶה לְכַאוֹרָה
64 אֵין הַבְּדֵל בֵּין 'אֵלֶּי' וְלְמִדּוֹתֵינוּ מִכָּל
65 מְקוֹם, הִרִי הֵם סְפִירוֹת הָאֵרָה
66 שֶׁל כּוֹחוֹת שְׁלֹ, וְאֵין זֶה אֵלֶּי
67 עֲצָמוֹ מִמֶּנּוּ. וּמִזְזֶה שֶׁלְמַעֲשֶׂה פּוֹנִים
68 אֶל הַקְדוּשָׁה בִּירוּחָהּ בְּתַפִּילָּה בְּשִׁמְתוֹת
69 שׁוֹנִים אֲבָל הַכּוֹנֵה הִיא 'אֵלֶּי' בְּעֲצָמוֹ
70 מוֹכֵחַ שְׁהַכּוֹנֵה בְּשִׁמְתוֹת הִיא
71 עַל הָאֵרֶךְ שְׂבָעָה הַסְּפִירוֹת, וְהִנֵּה
72 הַחִיּוֹת שְׁמַחֲיָה אֶת כָּלִי
73 הַסְּפִירוֹת, כְּלוֹמֵר הָאֵרֶךְ הַנִּמְשָׁךְ
74 לְהוֹת וּלְהַחֲיוֹת אֶת הַכִּלִּים
75 וּכְדִבְעוֹ²⁶ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת
76 שְׂבָעָה הֵם חִיּוֹת מְלִכָּה
77 הָאֵרֶךְ הַמְתַּלְבֵּשׁ בְּתוֹכָם, הִינֵנוּ
78 שְׂבָעָה הַחֲסִידוֹת לְמַשֵּׁל יֵשׁ אוֹר שֶׁל
79 חֶסֶד הַמְלוּבֵשׁ בְּכָלִי הַחֶסֶד, כֵּךְ שְׂבָכִי
80 מֵאִיר הָאֵרֶךְ הַמְתַּלְבֵּשׁ בְּתוֹכָם. וּבִנְסוּף
81 לְכֵן מֵאִיר בְּכָלִי אוֹר אַחֵר הַמְחִיּה
82 וּמִקִּיִּים אֶת הַכִּלִּי, וְהוּא אוֹר נִעֲלָה יוֹתֵר מֵהָאוֹרוֹת שֶׁל הַסְּפִירוֹת (כִּפִּי שִׁיוֹסְבֵּר

(20) שְׁמוֹרֵי פ"ג, ו. ו.ש"ג. (21) לְהִרִי גִיקְטִילִיָּא - שְׁעַר גִּד. (22) הוֹבָא בְּלִקוּת בְּהַר מִג, ב. הוֹסֵפוֹת לְוִיקְרָא נָא, ג. אוֹהֵרֵי שְׂמוֹת ע' קו וְאִילָךְ. יִתְרוֹ ע' תַּתְמַט וְאִילָךְ. וְרָאֵה סְהִמָּה לְהִצָּץ קִטוּ, ב. הַנִּסְמָן בְּהַעֲרָה 42. (23) סְפִירֵי - הוֹבָא בְּפִרְסָה שְׁעַר לֵב (שְׁעַר הַכּוֹנֵה) פ"ב. (24) וְאֶתְחַנֵּן ד, ז. (25) תְּקוּרָה בְּהַקְדָּמָה (ג, ב). (26) סִידוּר (עִם דִּא"ח) ד"ה לְהַבִּין הַמֵּאמֵר כִּד אֲנִת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (להלן) פירו'ע²⁶ הר'איה על זה ממה שאמר²⁷ ב'פתח אליהו'
 - 2 אורות הספירות וכד אנת תסתלק מנייהו וכאשר אתה, היינו האור
 - 3 האלוני, תסתלק מהם אשתארו פלה שמ'הן כגופא כו' יישארו כל
 - 4 השמות כגוף בלבד, היינו ללא נשמה' וחיות, ש'הם ה'כלים' נשארים
 - 5 גם כשסתלק האור מהם,
 - 6 והינו לפי שבהכלים יש חיות
 - 7 מלבד האור שהרי אילו כל האור
 - 8 שבכלים היה רק האור של אור
 - 9 הספירות, הרי בהסתלק האור היו גם
 - 10 הכלים מסתלקים. והישארות הכלים
 - 11 (כגופים) לאחר הסתלקות האור היא
 - 12 הוכחה שיש להם חיות משלהם.
 - 13 וזהו ענין שבעה השמות,
 - 14 שהפנה היא על האור
 - 15 שמ'היה את הספירות, הינו,
 - 16 לא האורות המתלבשים
 - 17 בהכלים, אלא חיות הכלים
 - 18 עצמם כמבואר לעיל.
 - 19 (ד) והנה בענין השמות אמרו רז"ל²⁸ לא
 - 20 רז"ל²⁸ בגמרא לא פשאני
 - 21 נכתב אני נקרא, נכתב אני שם
 - 22 השם נכתב ביו"ד ה"א (הויה)
 - 23 שנכתב באותיות י', ה', ו', ה')
 - 24 ונקרא אני וצורת הביטוי של השם
 - 25 אינה כפי שהוא נכתב אלא בא"ל
 - 26 דל"ת (אדנ"י). וצריך להבין,
 - 27 מהו הטעם שאינו נקרא כמו
 - 28 שנקתב, אלא בצורה שונה מהנכתב,
 - 29 וגם ועוד צריך להבין למה נכתב
 - 30 בהויה דוקא ונקרא באדנות
 - 31 דוקא ולא בכתיבה ובקריאה אחרי?
 - 32 ומבאר המגיד²⁹ ממעוריש,
 - 33 ששם הויה הוא שם
 - 34 המפרש³⁰, ולמעלה יותר ויש
 - 35 בשם הוי' ענין נעלה עוד יותר מהיותו
 - 36 שם המפורש, שהוא שם
 - 37 העצם³¹, שהוא העצם למעלה
 - 38 מכל ההיות כל מה שהיה וקיים,
 - 39 שהרי הוא העצם מהיה את
 - 40 הכל. וענין הקריאה האופן שבו
- השם נקרא ומבטאים אותו הוא ענין הגלוי והפרסום, ולכן אף על
- פי שבכתיבה כותבים שם הוי' ביו"ד ה"א, בכל זאת אי אפשר לא ייתכן
- שיהיה נקרא בשם הויה, כי אי אפשר שהבחינה שלמעלה
- מכל ההיות והמקור של כל המציאות תהיה בגלוי פעולמות כי
- זו דרגה נעלית מאוד באלוקות
- שלמעלה מהתגלות בעולמות ונבראים.
- ומה שמתגלה פעולמות וזו
- הקריאה' של שם הוי' הוא רק שם
- אדנות, בחינת המלכות, בחינת
- האלוקות שעל ידה באה המשכת
- החיות לעולמות והיא הדרגה ששייכת
- לבוא לידי גילוי בעולמות דאין
- מלך בלא עם³², ואין אדון
- בלא עבדים, שמצד בחינה זו
- בחינת המלכות שלמעלה נעשו
- עולמות, עם ועבדים. וזהו
- שאמר שמה שנקרא, הינו
- ענין הגלוי, של האלוקות לעולמות
- ונבראים, הוא בשם אדנות,
- שהיו כללות האור האלוני
- השיף לעולמות, וכזה גופא
- עצמו, ישנם כל שבעה השמות
- שאין נמחקים המתייחסים
- לפרטים שונים באור הכללי השייך
- לעולמות, שם א-ל בחסד, שם
- אלקים בגבורה וכו' ושם
- צבאות בנצח והוד.
- וזהו גם כן מה שמבאר
- המגיד³³ ממעוריש בפרוש
- מאמר רז"ל³⁴ במשנה בפרקי
- אבות נגד שמא אבד שמה,
- ופירש רבי עובדיה מברטנורא "מי
- שנמשך שמו למרחוק מתוך שררה
- ורבנות, מהרה יאבד שמו שהרבנות
- מקבצת את בעליה. נגד לשון משיכה.
- תרגום משכו, נגידו" והרב המגיד
- מפרש על פי חסידות דבכדי
- שיהיה נגד שמא, נגד מלשון
- המשכה, שהוא ענין
- ההמשכה והגלוי דשם

תסתלק (קסד, סע"ב ואילך). (27) תקו"ז בהקדמה (יז, ב). (28) פסחים נ, א. (29) לקוטי אמרים סימן רס. אור תורה סימן שסה. (30) סוטה לח, א. רמב"ם שבהערה 15. ועוד. (31) כסף משנה הל' ע"ז פ"ב ה". הנסמן בלקר"ש חט"ו ריש ע' 234. (32) בחיי וישב לח, ל. ס' החיים פ' גאולה פ"ב. עמק המלך שער א (שער שעשועי המלך) רפ"א. וראה פדר"א פ"ג. (33) לקוטי אמרים סימן רב. אור תורה סימן שצ. (34) אבות פ"א מ"ג.

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אֲדָנוּת, הִנֵּה זֶהוּ הַגִּילוי בֹּא וּנְמַשֵּׁךְ עַל יְדֵי אָבִד שְׁמָה, 'אבד'
 2 בְּמוֹבֵן שֶׁל הַעֲדָר הַגִּילוי שֶׁהוּא עֲנִין הָעֵלֶם שֶׁם הָיָה, שְׁאֵז דִּוְקָא
 3 לְאַחֵר שֶׁשֵּׁם הָרִי הִנְעֵלָה (שְׁהוּא כִּאֲמוֹר 'שֶׁם הַמְּפֹרֵשׁ' רִשֵּׁם הַעֲצִם) נִעְלַם
 4 וְלֹא מִתְגַּלָּה, אִזִּי אֶפְשָׁר יִכּוֹל לְהִיט הַגִּלְוִי דְשֵׁם אֲדָנוּת אֲבֵל כֹּל
 5 עוֹד שֶׁם הָרִי שְׁלִמְעֵלָה מִהַעוֹלָמוֹת
 6 מֵאִיר בְּגִילוֹי, לֹא יִכּוֹלָה לְהִיט הָאֵרָה
 7 וְהַמְּשַׁכָּה בְּגִלְוִי שֶׁל הָאֹר הַשִּׁיךְ
 8 לְעוֹלָמוֹת. וַיֵּשׁ לֹמֵר בְּדִרְךָ
 9 אֶפְשָׁר דִּיּוֹק הַלְשׁוֹן בְּמִשְׁנָה זֹ
 10 אֲבָד שְׁמָה, שֶׁהִבְיטוּ 'אבד' רֹמֵז
 11 לִכְךָ דְּבִכְרִי שִׁיְהִיָּה אֶפְשָׁר
 12 לְהִיט הַמְּשַׁכָּת וְגִילוֹי כְּלָלוֹת
 13 הָאֹר הַשִּׁיךְ לְעוֹלָמוֹת, שֶׁהוּא
 14 עֲנִין שֶׁם אֲדָנוּת, כִּמְבֹאֵר לְעִיל,
 15 הַצֶּרֶךְ לְהִיט תַּחְלָה קוֹדֵם לְכוֹן,
 16 בְּשִׁלְבַּת הָרֵאשׁוֹן הַמְּשַׁכָּת אֹר הַשִּׁיךְ
 17 לְעוֹלָמוֹת מִהָאֹר הָאֵין סוֹף שְׁלִמְעֵלָה
 18 מִשִּׁיכּוֹת לְעוֹלָמוֹת צִמְצוּם
 19 הָרֵאשׁוֹן בְּאֹר הָאֵין סוֹף הַבִּלִּי גְבוּל
 20 שֶׁכֵּאֲשֶׁר הִיָּה בְּגִילוֹי, לִפְנֵי הַצִּמְצוּם, לֹא
 21 הִיִּתָּה נִתְיַנֵּת מִקּוֹם לְעוֹלָמוֹת וּנְבִרָאִים
 22 מוֹגְבִּלִים, וְכֵדִי לֹא־פֶשֶׁר הַתְּהוּוֹת וְקִיּוֹם
 23 שֶׁל עוֹלָמוֹת וּנְבִרָאִים מוֹגְבִּלִים הִיָּה
 24 צֶרֶךְ לְהִיט צִמְצוּם שֶׁל הָאֹר הָאֵין סוֹף
 25 שֶׁהוּא צִמְצוּם זֶה שְׁהוּא 'הַצִּמְצוּם
 26 הָרֵאשׁוֹן' בְּדִרְךָ סְלוֹק³⁵, הִינּוּ לֹא
 27 רַק צִמְצוּם בְּאֹפֶן שֶׁל מִיעוּט וְהַגְבֵּלָת
 28 הָאֹר אֲלֵא צִמְצוּם בְּדִרְךָ שֶׁל סִילוֹק
 29 הָאֹר לְגִמְרִי, וְזֶהוּ לְשׁוֹן אָבִד,
 30 לְשׁוֹן שֶׁל 'אִיבֹד' וְהַעֲדָר, שְׁמֹרָה
 31 עַל סִילוֹק הָאֹר הַבִּלִּי גְבוּל
 32 לְגִמְרִי שֶׁלֹּא יֵאִיר כֹּלֵל.
 33 וּמִמְשִׁיךְ בְּתוֹרַת הַמַּגִּיד³³,
 34 שֶׁבְּהַתְּפָשׁוּת הַגִּשְׁמִיּוֹת כִּאֲשֶׁר
 35 הַגִּשְׁמִיּוֹת אֵינָנָה בְּהַתְּלַבְּשׁוֹת אֲלֵא
 36 הָאֲדָם 'מִתְּפַשֵּׁט' וּמִתְּעַלָּה מִמֶּנָּה
 37 וְהַתְּגַבְּרוּת כֹּחַ הָרוּחָנִי, בְּתוֹסֶפֶת
 38 עַל כֹּחוֹ הָרִגִּיל, כִּמּוֹ כֹּחַ גְּדוֹל
 39 בְּיוֹם כְּפֹר, הַמְּצוֹי בְּהַתְּעַלּוֹת
 40 מִיחֻדָּת שֶׁל הַתְּפָשׁוּת וַיִּצְיָאָה מִהַגִּשְׁמִיּוֹת וְהַתְּגַבְּרוּת הָרוּחָנִיּוֹת, שְׁאֵז הוּא
 41 בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים הוּא כִּכְתוּב בְּתוֹרָה שֶׁבֶת שְׁבִתוֹן³⁶, שְׁקָדְשֶׁת שְׁבֶת
 42 רִגִּילָה מִשְׁפִּיעַ בְּכָל שְׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשָׂה, וְיוֹם הַכִּפּוּרִים
- קִדְשָׁתוֹ לְמַעַלָּה יוֹתֵר מִהַקְדוּשָׁה שֶׁל שְׁבֶת רִגִּילָה וְקִדְשׁוֹתוֹ בִּאֵה לְיָדִי
 בִּיטוּי בְּכָךְ שְׁאֵין בּוֹ בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים אֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה (וְגַם בְּכֹהֵן
 גְּדוֹל כְּתִיב³⁷ לְהַבְדִּילוֹ קִדְשׁ קִדְשִׁים הִינּוּ שְׁקִדְשׁוֹתוֹ נִעְלִית
 מִקְדוּשָׁה שֶׁל כֹּהֵן רִגִּיל), אֲזִי בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים יְכוֹל הַכֹּהֵן לְהַשְׁגִּיג כּוֹ'
 הַשְׁגוֹת בִּאלוּקוֹת בְּרִדְגָה נִעְלִית בִּיטוֹר
 לְמַעַלָּה מִהַעוֹלָמוֹת, לְפִיכָךְ
 דּוּקָא בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים וְדּוּקָא הַכֹּהֵן
 הַגְּדוֹל הִיָּה זֹכֵר אֶת הַשֵּׁם
 הַמְּפֹרֵשׁ שֶׁל הַקְדוּשָׁה-בִּרְוִי-הוּא
 שֶׁהוּא שֵׁם הָעֲצִם יִתְבָּרַךְ
 (שְׁהִיָּה קוֹרָא אֲזִי בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים
 אֶת הַשֵּׁם כְּכֹתֵב³⁸ כִּפִּי שֶׁנִּכְתַּב,
 לֹא כִּמוֹ בְּכָל יָמוֹת הַשָּׁנָה שֶׁלֹּא כִּפִּי
 שֶׁאֵין נִכְתָּב אֲנִי נִקְרָא').
 אִף עֲדִין צֶרֶךְ לְהִבִּין, מֵהִי
 הַמַּעֲלָה בְּכָךְ שְׁאֵז בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים
 הִיָּה הַתְּגַבְּרוּת כֹּחַ הָרוּחָנִי
 (כְּלִשׁוֹן הַמַּגִּיד) שְׁעַל יְדֵי זֶה
 יוֹכֵל לְהִיט הַגִּלְוִי דְשֵׁם הָיָה
 כְּכֹתֵב, הָרִי גַם הָרוּחָנִיּוֹת
 הִיא הַתְּהוּוֹת, הִינּוּ בְּרִיאָה
 שֶׁהַקְדוּשָׁה-בִּרְוִי-הוּא בְּרֵא וְאֵלֹהֵי שֵׁם
 הָיָה שְׁמִתְגַּלָּה בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים הוּא
 לְמַעַלָּה מִהַתְּהוּוֹת כִּנּוּל
 שֶׁנִּכְתַּבָּר שְׁהוּא הַשֵּׁם שֶׁל הָאֹר הָאֱלֹקִי
 שְׁלִמְעֵלָה מִעוֹלָמוֹת וְלֹא שִׁיךְ לְעוֹלָמוֹת
 וְאִם-כֵּן אֵיךְ הַתְּגַבְּרוּת הָרוּחָנִיּוֹת שֶׁאִף
 הִיא הַתְּהוּוֹת, יִכּוֹלָה לְגִרוֹם לְהַתְּגַלּוֹת
 זֶה?
 אִף הָעֲנִין הוּא, שְׁעַקֵּר
 הַמַּעֲלָה הַמִּיחֻדָּת שֶׁל כּוֹהֵן גְּדוֹל
 בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים הִיא בְּכָךְ שְׁהִיָּה
 חֲבִיר שְׁנֵי הַפְּכִים, שְׁהִיָּה כֹהֵן
 גְּדוֹל הִיָּה נְשָׁמָה בְּגוֹף, וְהִי
 נִשְׁמָה וְגוֹף הֵם הוֹפְכִים וְכִאֲשֶׁר עוֹבֵד
 אֶת עֲבוּדוֹתוֹ בִּאֲמֻצוֹת הַנִּשְׁמָה וְהַגּוֹף
 יַחַד, חִיבֵר שְׁנֵי הַפְּכִים, וַיִּתְּרָה מִזֶּה,
 שְׁבִשְׁכִּיל עֲבוּדָתוֹ אֶחָד הַתְּנָאִים
 שֶׁל כּוֹהֵן הַגְּדוֹל לַעֲשׂוֹת אֶת עֲבוּדוֹת
 יוֹם הַכִּיפּוּרִים, הִיָּה צֶרֶךְ לְהִיט גַם בֵּיתוֹ זֹ אֲשֶׁתוֹ³⁹, כִּפִּי
 שֶׁמְפֹרֵשִׁים אֶת הַכְּתוּב 'בֵּיתוֹ זֹ אֲשֶׁר', וּמִכָּל מְקוֹם, בְּשִׁעַת מַעֲשָׂה
 עִם הִיטוֹת נִשְׁוִי הִיָּה בְּכַחֲנִית לְהַבְדִּילוֹ קִדְשׁ קִדְשִׁים. וְכֵן גַּם

(35) ראה עץ חיים שער א (דרוש עיגולים ויושר) ענף ב. שם סוף ענף ד. אוצרות חיים ומבוא שערים בתחלתן. לקו"ת הוספות לויקרא נא, סע"ב ואילך. ובכ"מ. (36) אחרי טז, לא. אמור כג, לב. (37) ע"פ דברי הימים-א כג, יג. (38) ראה משנה יומא לה, סע"ב. ועוד. (39) יומא בתחילתה.

ליל ש"ק פרשת בשלה, י"א שבט, אחרי קבלת שבת, ה'תשכ"א

ט

ביאור בדרך אפשר

1 ופרישות מוחלטת מענייני העולם. וכן מצנינו עניין של חיבור הפכים
2 בעבודת יום הכיפורים גם בנוגע לענין הזמן, שיום הכיפורים
3 הוא אחד משש ימי השנה, ובמובן מסוים יש לו דמיון לכל
4 ימות השנה ואף על פי כן אין בו אכילה ושתיה והוא שונה
5 ומחולק מכל ימות השנה. ועל דרך
6 זה יום הכיפורים מחבר שני הפכים
7 גם במקום, שפקדש הקדשים
8 שבו הייתה עבודתו של הכהן הגדול
9 ביום הכיפורים היה הענין
10 דמיון וכלי מקום כאחד⁴⁰
11 כדברי חכמינו ז"ל בגמרא 'מקום ארון
12 אינו מן המידה'. ופירש רש"י:
13 "באמצע בית קודש הקודשים היה
14 יושב, ויש ריווח בינו לבין הכתלים
15 עשר אמות לכל צד, וכל הבית אינו
16 אלא כ' על כ', נמצא שאינו ממעט
17 כלום". והינו, שפכל הענינים
18 הן בכוונה עצמו, הן בזמן והן במקום
19 היה ביום הכיפורים חבור שני
20 הפכים, וענין זה של חיבור
21 ושלוב הפכים הוא מצד נמנע
22 הנמנעות⁴¹ דוקא, בא ונמשך
23 מאותה דרגה באלוקות שבה ניכר
24 בגלוי שהקדוש-ברוך-הוא כל יכול וכל
25 מניעה והגבלה מנועה ממנו אלא אין
26 לו כל מניעה וכל הגבלה שהוא
27 בחינת שם הויה, שם העצם
28 השם של דרגת האלוהות שלמעלה
29 מהעולמות ולמעלה מכל הגבלה.
30 ה) וזהו גם תכן תורת
31 אדמו"ר הזקן⁴² בענין
32 השמות, שפרש דקאי שהשמות
33 מכוונים על העצמות עצמות
34 ומהותו של הקדוש-ברוך-הוא בעצמו
35 שהוא נמנע הנמנעות. כמבואר
36 לעיל. ומביא אדמו"ר הזקן דהפרדס⁴³ ספר קבלה לרבי משה קורדובירו
37 (ה'רמ"ק) פרש שהם השמות מתייחסים אל האלוהות בדרגה של אורות
38 המתלבשים בהפלים, והפעל שם טוב פרש⁴⁴ שהוא הדרגה
39 הנקראת כאן אורות בכלים איננה האורות עצמם אלא חיות הפלים
40 עצמם (פנ"ל סעיף ג' כמבואר לעיל), הנעלית יותר מהאורות,

ביאור בדרך אפשר

ומסים רבנו אדמו"ר הזקן פרושו שקאי שהשמות מכוונים על
העצמות, שזהו אמתית ענין אליו ולא למדותיו, שהתפילה
היא אל הקדוש-ברוך-הוא בעצמו ולא אל הכוחות והמידות שלו שהוא
העצמות נמנע הנמנעות, כנוכר לעיל שזהו הפניה והקריאה 'אלי',
דווקא אל העצמות, ששם שמם
שגור בפי כל⁴⁵ גם אנשים
פשוטים שלא יודעים ולא משיגים
בעומק הדרגות השונות באלוקות
ומזכירים שם שמם תירי, הרי הם
מתכוונים 'אלי', אל הקדוש-ברוך-הוא
בעצמו, ולא לדרגות ובחינות
מסוימות.
וענין זה שכל שם ובכל צורה
שפונים אל הקדוש-ברוך-הוא הכוונה
היא אל העצמות חדשה חסידות
חב"ד. והינו, דפרוש הפרדס
שהוא פללות ענין הקבלה
הוא, שהשמות הם האורות.
שהם כוחות אלוקים פרטיים ומוגדרים.
ותורת חסידות הקבלית תורת
הבעל שם טוב חדשה שקאי
שהשמות מכוונים על חיות
הפלים עצמם שהוא למעלה
מהאורות, וכידוע שבחינת
איהו 'הוא', היינו האלוהות
שבגרמוהי הם הכלים הוא
למעלה מבחינת איהו
שבחינה⁴⁶, הם האורות, כלל הוא
דכל הגבה ביותר יורד למטה
ביותר⁴⁷ (כחומת אבנים הנופלת כך
שהשורות התחתונות נופלות קרוב,
ואילו השורות העליונות נופלות רחוק
ממקום החומה) וכיוון שהכלים
(המגבילים את האור) הם למטה
מהאורות במדרגתם, חיות הכלים היא
ממקור ושורש יותר נעלה מהאור והחיות שבאורות. וחדוש אדמו"ר
הזקן בחסידות חב"ד הוא, שקאי ענין השמות על העצמות
נמנע הנמנעות, והוא העצמות שלמעלה גם מהאור המאיר בספירות
וגם מהספירות עצמן המתחבר בחינת איהו עם בחינת גרמוהי
בהתחברות שמאחדת ביניהם להיות 'איהו וגרמוהי חד', אחד ממש.

(40) ראה יומא כא, א. ועוד. (41) ראה שו"ת הרשב"א ח"א סתי"ח. הובא בספר החקירה להצ"צ לד, ב ואילך. (42) הובא במכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ (אג"ק שלו ח"ג ע' קמד ואילך. סה"מ תש"ט ע' 100. נעתק ב"היום יום" יא תשרי). (43) שער ד (שער עצמות וכלים) פ"א ואילך. שער לב (שער הכוונה) פ"ב. (44) ראה בהמצויין לעיל הערה 22. (45) ראה תו"א וירא יד, ב. סה"מ תרפ"ט ס"ע כג ואילך. וש"נ. (46) המשך מים רבים תרל"ו פל"ב. (47) ראה שערי אורה נח, א ואילך. סה, א ואילך. ובכ"מ.

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּמוֹבָא בְּתַחֲלִית הַמֵּאמֵר שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא אִמֵּר
2 לְמַשָּׁה רַבִּינוּ לְפִי מַעֲשֵׂי אָנִי נִקְרָא, דְּהִגַּם שְׁכָל הַשְּׂמוּת הֵם
3 בְּהַסְפִּירוֹת, כְּנוֹכַח לַעֲלֵל שֶׁשֶּׁם אֵל הוּא בְּחֹסֶד, שֶׁם אֱלֹקִים בְּגִבּוּרָה וְכֵן
4 הֵלֵא, מִכָּל מְקוֹם, הֲרִי הַתְּפִלָּה עֲצֻמָּה הִיא פְּנִיָּה שֶׁל הִיהוּדִי
5 הַמְתַּפֵּל לְהַעֲצֻמוֹת, שֶׁהוּא
6 אֲמִתִּית עֲנִין אֵלָיו אֵלָיו עֲצֻמוֹ
7 (וּכְמֵאמֶר⁴⁸ הַקְדְּמוֹנִים לְדַעַת
8 הַתִּינוּק אָנִי מִתְּפַלֵּל וְכֵשֶׁם
9 שֶׁהַתִּינוּק שְׁאִינוֹ יוֹדֵעַ כָּלֵל עַל הַסְפִירוֹת
10 וְהַדְּרוֹגוֹת הַשּׁוֹנוֹת בְּאֵלּוֹקוֹת, כּוּדָאִי
11 מִתְּכוּוִּין אֶל הָעֲצֻמוֹת, כִּךְ גַּם הַגְדוֹל
12 הַמְתַּפֵּל, אִף שִׁישׁ לוֹ יָדִיעָה וְהַשְׁגָּה
13 כְּעִנְיָנִים שׁוֹנִים בְּאֵלּוֹקוֹת, תְּפִילָתוֹ הִיא
14 אֶל (הָעֲצֻמוֹת), שֶׁמִּמֶּנּוּ מַעֲצֻמוֹת
15 אֵלּוֹקוֹת נִמְשָׁכִים כָּל
16 הַהֲשָׁפְעוֹת שֶׁלִּיהֶם מִבְּקָשִׁים
17 בְּתַפִּילָה לְרַפָּאָת הַחוּלִים וּלְכַרְךָ
18 הַשָּׂנִים וְכו', אֲלֵא שֶׁבְּכִדִּי
19 שֶׁתִּהְיֶה הַהֲמָשְׁכָּה שֶׁל הַהֲשָׁפָה
20 מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה בְּרַפּוּאָה וּבַפְּרִסָּה
21 גִּשְׁמִית בְּפִרְעָה, הֲרִי זֶה עַל יְדֵי
22 הָאֲזוּרוֹת וְכֵלִים דְּסְפִירוֹת,
23 שֶׁדִּרְכָן וּבִמְצֻעוֹתָן הַהֲשָׁפָה יוֹרֶדֶת
24 וְנִמְשַׁכֶּת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁזֶּהוּ לְפִי
25 מַעֲשֵׂי וּבִשְׁלֵב זֶה שָׁבוּ הַשֹּׁפֵעַ
26 מִלְּמַעְלָה בֹּא דֶרֶךְ הַסְפִירוֹת, יֵשׁ לְכָל
27 עֲנִין שֶׁם אַחֵר, שֶׁם אֵל בְּחֹסֶד, שֶׁם
28 אֱלֹקִים בְּגִבּוּרָה וְכֵן הֵלֵא, כְּנוֹכַח
29 לַעֲלֵל, אֲבָל בְּזֶה עֲצֻמוֹ כְּפִי
30 שֶׁהַשֹּׁפֵעַ יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ בְּסְפִירוֹת וּבִשְׂמוּת
31 יִשְׁנֹה הָאֵנִי, וְכִדְיוֹק הַלְשׁוֹן לְפִי
32 מַעֲשֵׂי – אִנִּי נִקְרָא, לְהוֹרוֹת שְׂכַתוֹךְ
33 הַשְּׂמוּת הַפְּרִסִּים עֲצֻמָּה יִשְׁנֵנו עֲנִין
34 הָאֵנִי שֶׁהוּא פְּשִׁיטוֹת הָעֲצֻמוֹת
35 עֲצֻמוֹת הָאֱלֹקוֹת שֶׁהִיא 'פְּשׁוּטָה', הִינֵנו
36 מוֹפְשֻׁט מִכָּל 'צִיּוֹר' וְהַגְדֵּרָה.
37 וְכִמּוֹ שֶׁהוּא בְּכָל הַשְּׂמוּת
38 שֶׁאִמְנֵם כָּל שֶׁם בְּפִרְט מִתִּיחַס לְמִידָה
39 מִסּוּיִמָּת אֲבָל לֹאִמִּיתוֹ שֶׁל דְּבַר, בְּפִנְיִמִיּוֹת הַדְּבָרִים, כָּל הַשְּׂמוּת מִתִּיחַסִּים אֶל
40 הָעֲצֻמוֹת, כְּמִבּוּאָר לַעֲלֵל, כִּן הוּא גַּם בְּהִשָּׁם צְבָאוֹת, דְּקָאִי שֶׁהוּא
41 מִכוּוִּין עַל פְּשִׁיטוֹת הָעֲצֻמוֹת, וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּמֵאמֵר חֲכָמֵינוּ
42 ד"ל כִּשְׁאֵנִי נִלְחָם עִם הָרָשָׁעִים אָנִי נִקְרָא צְבָאוֹת, שֶׁהוּא
43 עֲצֻמוֹ 'פְּשִׁיטוֹת הָעֲצֻמוֹת' הוּא הַנִּלְחָם בְּרָשָׁעִים, אֲלֵא
- 1 וְזֶהוּ לְפִי מַעֲשֵׂי אָנִי נִקְרָא, דְּהִגַּם שְׁכָל הַשְּׂמוּת
2 הֵם בְּהַסְפִּירוֹת, מִכָּל מְקוֹם, הֲרִי הַתְּפִלָּה
3 עֲצֻמָּה הִיא לְהַעֲצֻמוֹת, שֶׁהוּא אֲמִתִּית עֲנִין אֵלָיו
4 (וּכְמֵאמֶר⁴⁸ לְדַעַת הַתִּינוּק אָנִי מִתְּפַלֵּל), שֶׁמִּמֶּנּוּ
5 נִמְשָׁכִים כָּל הַהֲשָׁפְעוֹת לְרַפָּאָת הַחוּלִים וּלְכַרְךָ
6 הַשָּׂנִים וְכו', אֲלֵא שֶׁבְּכִדִּי שֶׁתִּהְיֶה הַהֲמָשְׁכָּה
7 לְמַטָּה הֲרִי זֶה עַל יְדֵי הָאֲזוּרוֹת וְכֵלִים דְּסְפִירוֹת,
8 שֶׁזֶּהוּ לְפִי מַעֲשֵׂי, אֲבָל בְּזֶה עֲצֻמוֹ יִשְׁנֹה הָאֵנִי,
9 שֶׁהוּא פְּשִׁיטוֹת הָעֲצֻמוֹת. וְכִמּוֹ שֶׁהוּא בְּכָל
10 הַשְּׂמוּת, כִּן הוּא גַּם בְּהִשָּׁם צְבָאוֹת, דְּקָאִי עַל
11 פְּשִׁיטוֹת הָעֲצֻמוֹת, וְזֶהוּ כִּשְׁאֵנִי נִלְחָם עִם
12 הָרָשָׁעִים אָנִי נִקְרָא צְבָאוֹת, שֶׁהוּא עֲצֻמוֹ הוּא
13 הַנִּלְחָם בְּרָשָׁעִים, אֲלֵא שֶׁהַהֲמָשְׁכָּה הִיא עַל יְדֵי
14 סְפִירוֹת נִצָּח וְהוֹד.
15 (ו) וּלְכַבָּר שִׁיכוֹת בְּחִינַת הַנִּצָּח לְעִנִּין הַמְּלַחְמָה
16 מִקְדִּים וּמִכַּבָּר בְּהַמֵּאמֶר עֲנִין הַנִּצָּח,
17 שִׁשְׁיָךְ בְּגִדּוֹל דְּוָקָא (מָה שְׁאִין כִּן בְּקִטְוֹן הֲרִי לֹא
18 כָּל הָעֲנִינִים נוֹגְעִים לוֹ כָּל כָּךְ, וְהִנֵּנו, שִׁישׁ
19 עֲנִינִים שֶׁמִּעֲמִיד עֲצֻמוֹ עֲלִיהֶם, וְיֵשׁ עֲנִינִים קִטְוִי
20 הָעֲרָךְ שְׁאִין מִעֲמִיד עֲצֻמוֹ עֲלִיהֶם, וְרַק בְּגִדּוֹל
21 דְּוָקָא נוֹגֵעַ שְׁכָל עֲנִין יְהִיָּה פְּרָצוֹנוֹ), וְכָל מִי
22 שֶׁגִּדּוֹל יוֹתֵר, מִדַּת הַנִּצָּחוֹן הִיא בְּיוֹתֵר אֲצִלּוֹ,
23 וְכִמּוֹ בְּמִלְךְ דְּכְתִיב בִּיה מִשְׁכְּמוֹ וְמַעְלָה גְּבַהַּ
24 מִכָּל הָעָם⁴⁹, וְהִנֵּנו⁵⁰, דָּאִף שֶׁשְׂכָם הוּא עֲנִין
25 אַחוּרִים וְחִצּוֹנוֹת שֶׁלְּמַטָּה מִהֲרָאשׁ, מִכָּל מְקוֹם,
26 גַּם שְׂכָמוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ הוּא לְמַעְלָה מִרָאשׁ כָּל
27 הָעָם, הִנֵּה דְוָקָא אֲצִל הַמֶּלֶךְ שִׁיךְ עֲנִין הַנִּצָּחוֹן
28 שֶׁהוּא גִדּוֹל בְּיוֹתֵר דְּכְתִיב בִּיה
- 1 וְיֵשׁ עֲנִינִים קִטְוִי
2 הָעֲרָךְ שֶׁלֹּא נוֹגְעִים לוֹ וְלֹא חֲשׁוּבִים
3 לוֹ שְׁאִין מִעֲמִיד עֲצֻמוֹ עֲלִיהֶם
4 וְאִינוֹ נִלְחָם לְמַעַנֵם וְאִין לוֹ עֲנִין לְנִצָּח
5 בָּהֶם, וְרַק בְּגִדּוֹל דְּוָקָא נוֹגֵעַ
6 שְׁכָל עֲנִין יְהִיָּה פְּרָצוֹנוֹ) וּבִגְלַל
7 שֶׁאִכְפַּת לוֹ שֶׁכָּל דְּבַר וְעִנִּין, גַּם דְּבָרִים
8 קִטְוִים וּפְחוּתֵי עֵרֶךְ, יִהְיוּ כְּפִי רִצּוֹנוֹ,
9 הוּא נִלְחָם וְרוֹצֵה לְנִצָּח גַּם בָּהֶם, וְלִכֵּן
10 עֲנִין הַנִּצָּח שִׁיךְ בְּגִדּוֹל דְּוָקָא, וְכָל
11 מִי שֶׁגִּדּוֹל יוֹתֵר, מִדַּת הַנִּצָּחוֹן
12 הִיא בְּיוֹתֵר אֲצִלּוֹ, כִּי כָּל שֶׁהוּא
13 גִדּוֹל יוֹתֵר, הָרִצּוֹן שֶׁלוֹ שֶׁכָּל עֲנִין יְהִיָּה
14 כְּרִצּוֹנוֹ, גִּדּוֹל יוֹתֵר וְכִמּוֹ בְּמִלְךְ
15 שֶׁהוּא גִדּוֹל בְּיוֹתֵר דְּכְתִיב בִּיה
- 1 שְׁהַהֲמָשְׁכָּה וְהַהֲתַגְלּוֹת שֶׁל הָעֲנִין בְּפִרְעָה הִיא עַל יְדֵי סְפִירוֹת נִצָּח
2 וְהוֹד כֵּשֶׁם שֶׁהוֹסֵבֵר לַעֲלֵל לְגַבִּי הַתְּפִילָה עַל הַרְפּוּאָה וְעַל הַפְּרִסָּה שֶׁהַפְּנִיָּה
3 בְּתַפִּילָה הִיא אֶל עֲצֻמוֹת הָאֱלֹקוֹת וּמִשָּׁם בֹּא הַשֹּׁפֵעַ אֲלֵא שֶׁהַהֲמָשְׁכָּה וְהַגִּילּוֹי
4 בְּפִרְעָה הֵם עַל יְדֵי הַמִּידוֹת.
5 (ו) וּלְכַבָּר שִׁיכוֹת בְּחִינַת הַנִּצָּח לְעִנִּין הַמְּלַחְמָה
6 הַנִּצָּח לְעִנִּין הַמְּלַחְמָה שֶׁמִּפְנֵי
7 שִׁיכוֹת זֶה עֲנִין הַמְּלַחְמָה שֶׁל הַקְדוּשׁ
8 בְּרוּךְ־הוּא עִם הָרָשָׁעִים נִמְשָׁךְ לְמַטָּה
9 עַל יְדֵי מִידַת הַנִּצָּח מִקְדִּים וּמִכַּבָּר
10 הַרְבֵּי הַרְבֵּי צ' בְּהַמֵּאמֶר דִּבְיוֹר
11 הַמְתַּחֲלִיל 'בֹּאִי לִגְנִי' שֶׁל שְׁנַת תש"י,
12 בְּפִרְק "אֵל הַשִּׁיךְ בְּמִיּוֹדָה לְשֹׁנָה זֹה, אֵת
13 עֲנִין הַנִּצָּח, כְּפִי שֶׁהוּא בְּמִידוֹת
14 שֶׁבִּנְפֶּשׁ הָאָדָם (שֶׁהֵם מִשָּׁל לְמִידוֹת
15 הַעֲלִינוּת, כְּבִיכּוֹל) שֶׁעֲנִין הַנִּצָּח,
16 הַשִּׁאִפָה לְהַתְּגַבֵּר וּלְנִצָּח שִׁשְׁיָךְ
17 בְּגִדּוֹל דְּוָקָא (מָה שְׁאִין כִּן
18 בְּקִטְוֹן הֲרִי לֹא כָּל הָעֲנִינִים
19 נוֹגְעִים לוֹ כָּל כָּךְ, לֹא הַכּוֹל תּוֹפֵס
20 אֲצִלּוֹ מְקוֹם עַד כִּדִּי כִּךְ שִׁרְצָה לְלַחֵם
21 עַל כִּךְ וּלְנִצָּח וְהִנֵּנו, שִׁישׁ עֲנִינִים
22 אֲצִלּוֹ הַקִּטְוִי שֶׁמִּעֲמִיד עֲצֻמוֹ
23 עֲלִיהֶם כִּי עֲנִינִים אֵלּוֹ כִּן נוֹגְעִים
24 וְחֲשׁוּבִים לוֹ, וְיֵשׁ עֲנִינִים קִטְוִי
25 הָעֲרָךְ שֶׁלֹּא נוֹגְעִים לוֹ וְלֹא חֲשׁוּבִים
26 לוֹ שְׁאִין מִעֲמִיד עֲצֻמוֹ עֲלִיהֶם
27 וְאִינוֹ נִלְחָם לְמַעַנֵם וְאִין לוֹ עֲנִין לְנִצָּח
28 בָּהֶם, וְרַק בְּגִדּוֹל דְּוָקָא נוֹגֵעַ
29 שְׁכָל עֲנִין יְהִיָּה פְּרָצוֹנוֹ) וּבִגְלַל
30 שֶׁאִכְפַּת לוֹ שֶׁכָּל דְּבַר וְעִנִּין, גַּם דְּבָרִים
31 קִטְוִים וּפְחוּתֵי עֵרֶךְ, יִהְיוּ כְּפִי רִצּוֹנוֹ,
32 הוּא נִלְחָם וְרוֹצֵה לְנִצָּח גַּם בָּהֶם, וְלִכֵּן
33 עֲנִין הַנִּצָּח שִׁיךְ בְּגִדּוֹל דְּוָקָא, וְכָל
34 מִי שֶׁגִּדּוֹל יוֹתֵר, מִדַּת הַנִּצָּחוֹן
35 הִיא בְּיוֹתֵר אֲצִלּוֹ, כִּי כָּל שֶׁהוּא
36 גִדּוֹל יוֹתֵר, הָרִצּוֹן שֶׁלוֹ שֶׁכָּל עֲנִין יְהִיָּה
37 כְּרִצּוֹנוֹ, גִּדּוֹל יוֹתֵר וְכִמּוֹ בְּמִלְךְ
38 שֶׁהוּא גִדּוֹל בְּיוֹתֵר דְּכְתִיב בִּיה
- 1 שְׁכָמוֹ וְמַעְלָה גְּבַהַּ מִכָּל
2 הָעָם⁴⁹, וְהִנֵּנו⁵⁰, דָּאִף שֶׁשְׂכָם הוּא עֲנִין
3 אַחוּרִים וְחִצּוֹנוֹת שֶׁלְּמַטָּה מִהֲרָאשׁ שֶׁבּוּ הוּא הַפְּנִימִי וְהַפְּנִימִיּוֹת, מִכָּל מְקוֹם,
4 גַּם אֲפִילוֹ שְׂכָמוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ הוּא לְמַעְלָה מִרָאשׁ כָּל הָעָם,
5 דְּבַר הַמוֹכִיחַ עַל גְּדוּלָּה וּגְבוּהוֹת מִיּוֹחֲדָת, הִנֵּה דְוָקָא אֲצִל הַמֶּלֶךְ שִׁיךְ

(48) ר"ש דקינון - בשו"ת הריב"ש סי' קנו (הובא בדרימ"צ שרש מצות התפלה פ"ח). (49) שמואל-א ט, ב. (50) ראה אוה"ת וירא כרך ד תשסד, ב. שה"ש כרך ב ע' תיד-טו.

ליל ש"ק פרשת בשלה, י"א שבט, אחרי קבלת שבת, ה'תשכ"א

כא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 עֲנִין הַנִּצְחון בְּכָל דָּבָר, אֲפִילוּ דָבָר שֶׁלֹּא חָשׁוּב אֵלָּא חֶסֶד
- 2 עֹרֶךְ, וְהַנִּצְחון שָׁלוּ שֶׁל הַמֶּלֶךְ הוּא בְּתֵקָף וּבְתִכְלִית בִּיתֵר שֶׁאֵת
- 3 מִהֲרֹצֵן לִנְצַח הַנִּצְחון אֲצֵל אִדָּם רִגְלֵי וְכַפֵּי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִבָּאָר.
- 4 וְהַעֲנִין הוּא, כְּפִי שֶׁמִּבָּאָר כְּבוֹד קִדְשָׁת אֲדָמוֹר הָאֱמָצְעִי
- 5 בְּאַרְכָּה⁵¹ (וּמִבָּאָר גַּם בְּמִאֲמָר
- 6 זֶה דִּיבּוּר־הַמַּתְחִיל 'בְּאֵתִי לִגְנִי' 1
- 7 בְּקִצְרָה), שֶׁבְּמִלְחָמָה יִשְׁנֵם 2
- 8 שְׁנֵי עֲנִינִים לְמַלְחָמָה יֵשׁ שְׁתֵּי 3
- 9 מִטְרוֹת. עֵינֵין הָאֶחָד, לְשָׁלָל 4
- 10 שָׁלָל וְלָבֹז בּוֹ וְלַהֲשִׁיג רִיוּחַ מִמֶּשֶׁי. 5
- 11 וְעֵינֵין הַשְּׁנִי שֶׁבִּגְלָלוּ יוֹצֵאִים 6
- 12 לְמַלְחָמָה, בְּשִׁבִּיל לְהוֹצִיא 7
- 13 נִצְחוֹנוֹ שִׁיְהִיָּה כְּרִצּוֹנוֹ דּוֹקָא 8
- 14 הַנִּצְחון הוּא שֶׁמִּגְשִׁים וּמִבִּיא אֶל 9
- 15 הַפּוֹעֵל אֶת רִצּוֹנוֹ. 10
- 16 וְהַהֲפָרֵשׁ בִּינֵיהֶם, הַהִבְדֵּל בֵּין 11
- 17 שְׁנֵי הָעֲנִינִים שֶׁבִּשְׁבִּילֵם יוֹצֵאִים 12
- 18 לְמַלְחָמָה, הַשְּׁלָל וְהַנִּצְחון, 13
- 19 שֶׁהַמִּלְחָמָה בְּמִטְרָה לְשָׁלָל שָׁלָל 20
- 20 וְלָבֹז בּוֹ הִיא עַל פִּי טַעַם 21
- 21 וְדַעַת שֶׁכֵּל הַחַיּוֹת, דִּהְיִינוּ 22
- 22 בְּמִדְיָה וְהַגְבָּלָה, שְׁמוּדָר 23
- 23 מִשְׁעָר בְּעֶצְמוֹ מִי שֶׁמִּגְבֵּל אֶת 24
- 24 הַמִּלְחָמָה כְּמָה שָׁלָל וְכִי יִכּוֹל 25
- 25 לְשָׁלָל וְלָבֹז, וְלִפִּי עֶרֶךְ זֶה 26
- 26 נוֹתֵן אֶת עֶצְמוֹ וּמִשְׁקִיעַ כּוֹחוֹת 27
- 27 וּמִתְמַסֵּר בְּמִלְחָמָה מִתּוֹךְ שִׁיקוֹל שֶׁל 28
- 28 כְּדֹאוֹת הַמֶּאֱמָן אֶל מוֹל הַרְיוּחַ שֶׁל 29
- 29 הַשְּׁלָל. וְכִינֵין שֶׁעֲנִין זֶה הוּא 30
- 30 בְּמִדְיָה עַל פִּי שֶׁכֵּל וּבַהֲגַבְלָה 31
- 31 עַד כְּמָה שֶׁהַשְּׁכָל מַחִיב וְלֹא יוֹתֵר, 32
- 32 הִנֵּה מִלְחָמָה זֹו שֶׁמִּטְרָה הִיא 33
- 33 הַשְּׁלָל יִכּוֹלָה לְהִיט גַּם אֲצֵל 34
- 34 שֹׁר קָטָן. כִּי גַם הוּא מִבֵּין אֶת 35
- 35 הַשִּׁיקוֹלִים שֶׁל מִאֲמָן הַמִּלְחָמָה מוֹל 36
- 36 הַרְיוּחַ שֶׁל הַשְּׁלָל וְיוֹצֵא לְמַלְחָמָה. 37
- 37 אֲמָנָם, עֲנִין הַמִּלְחָמָה בְּשִׁבִּיל 38
- 38 הַנִּצְחון הוּא לְמַעַלָּה מִמִּדְיָה 39
- 39 וּבַחֲכוּת וְהַמִּאֲמָצִים שֶׁמִּשְׁקָעִים כְּדִי 40
- 40 לִנְצַח הֵם לֹלָא גְבוּל (בְּדִלְקָמָן). 41
- 41 וְלָכֵן הֲרִי זֶה מִלְחָמָה לְשֵׁם נִצְחון 42
- 42 רַק בְּמִלְךְ שֶׁאֲצֵלוֹ יֵשׁ עֲנִין הַנִּצְחון וְהוּא מוֹכֵן לְהִילָחֵם עַל כֵּךְ לֹלָא 43
- 43 גְבוּל כִּי רַק הַמֶּלֶךְ, שֶׁהוּא גְדוֹל מִשֵּׁר קָטָן, יֵשׁ בּוֹ אֶת הָרִצּוֹן וְהַשְׂאִיפָה לְנִיצְחון 44
- 44 וְכַפֵּי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִבָּאָר.

דְּהִנֵּה, כְּאֲשֶׁר הַמִּלְחָמָה הִיא מִצַּד עֲנִין הַנִּצְחון, אֲזִי אֵין גְבוּל
לְמָה שֶׁהַמֶּלֶךְ מוֹכֵן לְהַשְׁקִיעַ בְּמִלְחָמָה וְלָכֵן כְּדִי לְהַשִּׁיג אֶת הַנִּיצְחון הַמִּיחֹל
מִבְּזֵבֵּז הַמֶּלֶךְ אוֹצְרוֹתָיו הִיקָרִים מְאֹד שֶׁאִסָּף וּגְנֹו וְאוֹצְרוֹת
אֲבוֹתָיו, וְאִינוּ מְבֻזָּב רַק אֶת הָאוֹצְרוֹת שֶׁהוּא עֲצֻמוֹ אִסָּף וּגְנֹו אֵלָּא גַּם אֶת
הָאוֹצְרוֹת שֶׁאֲבוֹתָיו אִסָּפוּ וּגְנֹו, וּמִדּוֹבָר
בְּאוֹצְרוֹת יָקָרִים מְאֹד שִׁישׁ בְּהֵם
סְגֻלּוֹת מְלָכִים⁵² כִּלְשׁוֹן הַחֲתוּב
בְּקוּהֶלֶת וְהוֹן יָקָר וְנָעִים⁵³ כִּלְשׁוֹן
הַחֲתוּב בְּמִשְׁלִי, שֶׁלָּכֵן מִפְּנֵי
שֶׁהָאוֹצְרוֹת הֵלְלוּ יָקָרִים מְאֹד הֵם
כְּמוֹסִים מְכוּסִים וְחֲתוּמִים
תְּמִיד, כְּדֶרֶךְ הָאוֹצֵר שֶׁל דְּבָרִים
יָקָרִים שֶׁהוּא כְּמוֹס וְחֲתוּם,
וְרַק בְּשִׁמְחַת בְּנוֹ יְחִידוֹ
וְכִדּוּמָה חֵינּוּ בִּזְמוֹנִים מִיּוֹחֲדִים מְאֹד
שֶׁל שִׂמְחָה גְדוּלָּה, רַק אֲזִי מְגַלָּה
הַמֶּלֶךְ לְכָל אֶת אוֹצְרוֹתָיו,
וְגַם אֲזִי אֲפִילוּ בְּאוֹתָם זְמַנִּי שִׂמְחָה
מִיּוֹחֲדִים הוּא רַק מְגַלָּה אֶת
אוֹצְרוֹתָיו הַכְּמוּסִים שִׁיכּוֹל לְרַאוֹת
אוֹתָם, אֲכָל אִינוּ מְבֻזָּב אוֹתָם
אֵלָּא הָאוֹצְרוֹת וְנִשְׂאִים בְּרִשּׁוֹת הַמֶּלֶךְ,
מֵה שֶׁאֵין בּוֹ בְּשִׁבִּיל נִצּוּחַ
הַמִּלְחָמָה, הֵינּוּ לִנְצַח עַל מִנֵּת
לְפַעוֹל שִׁיְהִיָּה כְּרִצּוֹנוֹ, וּבְכַרֵּט
כְּאֲשֶׁר הִזְלֵת שִׁכְנָדוֹ הַמֶּלֶךְ נִלְחָם
הוּא מוֹדֵד, בְּמַלְכוּתוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ,
אֲזִי מְבֻזָּב הַמֶּלֶךְ אֶת כָּל
אוֹצְרוֹתָיו, בְּלִי שׁוּם מִדְיָה
לֹלָא כֵּל הַגְּבִלָּה כָּלָל, בְּכַדִּי
לְהוֹצִיא לְפּוֹעֵל אֶת נִצְחוֹנוֹ.
וְהַטַּעַם לָזֶה הוּא לִפִּי שֶׁהַנִּצְחַח
מְשָׁרֵשׁ בְּעֶצֶם הַנִּפְשׁ⁵⁴ בְּאוֹפֵן
מִיּוֹחֵד (יוֹתֵר מִשְׁאֵר הַמִּידוּת, אֵף
שֶׁכְּמוֹבֵן שׁוֹרֵשׁ כֵּל הַמִּידוּת הוּא בְּעֶצֶם
הַנִּפְשׁ, הַשִּׁיבוֹת אֶת מִידַת הַנִּצַּח לְעַצֵּם
הַנִּפְשׁ הִיא בִּיתֵר שְׂאֵת). וּמִטַּעַם זֶה
בְּגִלָּל הַחֲשִׁיבוֹת הַעֲצוּמָה שֶׁל עֵינֵין
הַנִּיצְחון הִנֵּה לֹא זֹו בְּלִבְדִּי
שֶׁהַמֶּלֶךְ מְבֻזָּב אֶת הָאוֹצְרוֹת,
שֶׁהוּא יוֹתֵר וְיִבּוּדוֹ שֶׁל רְכוּשׁ, אֲלָא

(51) תו"ח פרשתנו שכתב, ב ואילך (רכב, ב ואילך). (52) ע"פ קהלת ב, ח. (53) ע"פ משלי כד, ד. (54) ראה בארוכה ד"ה אר"א

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

היזהר שלא תעשה כשם שעשה לי משה רבך ונידחתני, וְהִינוּ שְׂמֹשֶׁה
לא קָבְלוּ את המלאך הנקרא שר צבא ה', וְלָכֵן לא נִזְכָּר בַּתּוֹרָה
שֵׁם צְבָאוֹת, וְרַק בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ שָׁבָא שֶׁר צָבָא ה' לפני יהושע
ויהושע כן קבלו, הִנֵּה לְאַחַר זְמַן גָּלוּ הַנְּבִיאִים שֵׁם הַיְּהוּדָה
צְבָאוֹת שכאמור לא נזכר בתורה
ונזכר בנביאים שְׂהוּא בַּחֲנִינָה
תַּחְתּוֹנָה, שֵׁם 'צבאות' בפני עצמו
הוא בחינה תחתונה כִּי תַּכְלִית
הַעֲבוּדָה הִיא לְהִיּוֹת בַּבְּחִינָה
צְבָאוֹת הַיְּהוּדָה, כִּי שְׂבִי יִשְׂרָאֵל
נִקְרָאִים בַּתּוֹרָה ר'צבאות הוי' משמעו
שְׂהֵשֶׁם צְבָאוֹת אֵינוֹ עֲנִין
בִּפְנֵי עֲצָמוֹ, כִּי אִם טָפַל
וּבָטַל לִשְׁם הַיְּהוּדָה, וּבַחֲנִינָה זֶה
נִזְכָּרָה גַם בַּתּוֹרָה בִּימֵי מֹשֶׁה
שֶׁאֵזָה זְמַן נִעְלָה יוֹתֵר מִזֶּמֶן
הַנְּבִיאִים, אֵלָּא שֶׁהִדְרָגָה שֶׁל 'צבאות
הוי' הִיא 'תַּכְלִית הַעֲבוּדָה' אָבֵל
הַתַּחְלָת הַעֲבוּדָה הִיא בַּבְּחִינָה
הַיְּהוּדָה צְבָאוֹת שֶׁהִיא כְּאִמּוֹר דְּרָגָה
תַּחְתּוֹנָה, וְאַחֲרַי כִּף עַל יְדֵי
הַמִּמְצָע דְּרָגַת הַבְּחִינָה
אוֹת הוּא בַּצָּבָא דִּילִיָּה⁵⁷, כִּי
שִׁדְרָשׁ חֲכַמִּינוּ ז"ל בִּגְמָרָא אֵת הַשֵּׁם
'צבאות', אוֹת הוּא בַּצָּבָא שְׁלֹ' כְּלֹמֶר,
אוֹת וְסִימָן, הֵינִי עֲנִין הַבִּיטוּל, בַּצָּבָא
שֶׁל הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא, מְגִיעִים
לְבַחֲנִינָה צְבָאוֹת הַיְּהוּדָה הֵינִי שִׁישׁ
שְׁלוֹשׁ דְּרָגוֹת מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה – הוּא
צְבָאוֹת, צְבָאוֹת, צְבָאוֹת הוי'. וְהִדְרָגָה
הַשְּׁנִייתָ, הַאֲמִצְעִיתָ, הִיא ה'מִמְצָע'
שֶׁעַל יְדֵה מַתְעֵלִים מֵהִדְרָגָה הָרִאשׁוֹנָה
לְשִׁלִּישִׁיתָ.
וְלֵאחֲרַי שְׁדוּבָר עַל שְׁלוֹשׁ דְּרָגוֹת אֵלוּ
כִּי שֶׁהֵן בַּעֲבוּדַת הָאֵדָם, חֲזוֹר לְבִיאוֹר
דְּרָגוֹת אֵלוּ כִּי שֶׁהֵן לְמַעְלָה בְּאֻלּוּקוֹתָ.
וְהַעֲנִין בְּנֵה, כִּפִּי שְׂמִיכָאָר אֲדָמוֹ"ר הַצָּמַח צִדִּיק⁵⁸ שֶׁלֹּשׁ
בַּחֲנִינוֹת אֵלוּ שֶׁל 'הוי' צְבָאוֹת', 'צבאות' ר'צבאות הוי', דִּשְׁם הַיְּהוּדָה
צְבָאוֹת הוּא מֵה שְׁנִלְחָם הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא בְּרִשְׁעִים, הֵינִי
שִׁישְׁנוֹ בַּחֲנִינָה לְעֻמַּת זֶה הִפֵּךְ הַקְדוּשָׁה הַמְּנַגֵּד לְקְדוּשָׁה וְאֻלּוּקוֹתָ,
אֵלָּא שְׂהַקְבָּה עוֹזְרוֹ לִיהוּדִי שְׁעוּבָה אֵת ה' וְרוּחָה לְהַתְּגַבֵּר עַל יִצְרוֹ

הַנֶּפֶשׁ נִעְלָמָה וְלֹא נִיכְרַת וְנִרְגַּשְׁתָּ בְּגִלּוּי וְהִיא לְמַעְלָה יוֹתֵר מִחַיּוֹת
הַגִּלּוּי שֶׁכֵּן נִיכְרַת וְנִרְגַּשְׁתָּ, שְׁלָכֵן מֵאַחֲרַי שְׁדוּשָׁה עֲנִין הַנִּיצָחוֹן הוּא בַּעֲצָם
הַנֶּפֶשׁ, וְעַצֵּם הַנֶּפֶשׁ נִעְלִית מִחַיּוֹת הַגִּלּוּי מִסְכָּן הַמֶּלֶךְ אֵת חַיּוֹ
הַגִּלּוּיִים בְּשִׁבְלֵי הַנִּיצָחוֹן שְׂמִשְׁרָשׁ בַּעֲצָם הַנֶּפֶשׁ.
וְהִדְגָּמָא הַנִּמְשָׁל מִזֶּה יוֹבֵן
לְמַעְלָה בְּאֻלּוּקוֹת בַּעֲנִין שֵׁם
צְבָאוֹת, שְׂהוּא בַּסְפִּירַת
הַנֶּפֶשׁ, שְׂשֵׁם זֶה הַקְשׁוֹר בַּעֲנִין
הַנִּיצָחוֹן מִשְׁרָשׁ בַּהֲעֲצָמוֹת
(וְכַנֵּ"ל בְּמִשְׁלֵי שְׂהַנֶּפֶשׁ הַרְצוֹן
הַעֲזָה לְנִצָּחַ מִשְׁרָשׁ בַּעֲצָם הַנֶּפֶשׁ
שֶׁל הָאֵדָם), וְלָכֵן מְגִלִּים
מִלְּמַעְלָה, וְיִתְרָה מִזֶּה, לֹא זֶה
בְּלִבְרֵי שְׂמִגְלִים (מֵאֲפִשְׁרִים לְרֹאוֹת)
אֵלָּא שְׂמִיכָבְזִים אֵת קָל
הָאֻזְרוֹת הַנִּעְלָמִים בְּיִתְרָה
וּמוֹצִיאִים אוֹתָם וְעוֹשִׂים בָּהֶם שִׁמּוּשׁ,
בְּכִדִי לְנִצָּחַ אֵת הַמִּלְחָמָה
בַּלְעֻמָּה זֶה הַכּוּחוֹת שֶׁל הִפֵּךְ
הַקְדוּשָׁה (כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב בְּקוּהַלֵּת "זֶה
לְעוֹמֶת זֶה עָשָׂה אֻלּוּקִים") שְׂמִנְגִידִים
לְקְדוּשָׁה וּמוֹרִידִים בְּאֻלּוּקוֹתָ, וְכִפִּי
שְׂמִמְשִׁיךְ וּמִבְּאָר עוֹד לְהֵלֵךְ.
(ז) וְבִאֲוִיר הַעֲנִין, דִּהִנֵּה בִּיהוֹשֻׁעַ כְּתִיב⁵⁵ וַיֹּאמֶר
לֹא כִי אֲנִי שֶׁר צָבָא ה' עֲתָה בָּאתִי,
וְאַמְרוּ רַז"ל⁵⁶ עִם מֹשֶׁה רַבֵּךְ בָּאתִי, אֵלָּא שְׂהִיָּה
מִתְפַּלֵּל כּוֹי, וְהִינוּ שְׂמִשְׁרָשׁ לֹא קָבְלוּ, וְלָכֵן לֹא
נִזְכָּר בַּתּוֹרָה שֵׁם צְבָאוֹת, וְרַק בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ שָׁבָא
שֶׁר צָבָא ה', הִנֵּה לְאַחֲרַי זְמַן גָּלוּ הַנְּבִיאִים שֵׁם
הַיְּהוּדָה צְבָאוֹת שְׂהוּא בַּחֲנִינָה תַּחְתּוֹנָה, כִּי תַּכְלִית
הַעֲבוּדָה הִיא לְהִיּוֹת בַּבְּחִינָה צְבָאוֹת הַיְּהוּדָה,
שְׂהֵשֶׁם צְבָאוֹת אֵינוֹ עֲנִין בִּפְנֵי עֲצָמוֹ, כִּי אִם
טָפַל וּבָטַל לִשְׁם הַיְּהוּדָה, וּבַחֲנִינָה זֶה נִזְכָּרָה גַם
בַּתּוֹרָה בִּימֵי מֹשֶׁה, אָבֵל הַתַּחְלָת הַעֲבוּדָה הִיא
בַּבְּחִינָה הַיְּהוּדָה צְבָאוֹת, וְאַחֲרַי כִּף עַל יְדֵי הַמִּמְצָע
בַּבְּחִינָה אוֹת הוּא בַּצָּבָא דִּילִיָּה⁵⁷, מְגִיעִים
לְבַחֲנִינָה צְבָאוֹת הַיְּהוּדָה. וְהַעֲנִין בְּנֵה, כִּפִּי שְׂמִיכָאָר
אֲדָמוֹ"ר הַצָּמַח צִדִּיק⁵⁸ שֶׁלֹּשׁ בַּחֲנִינוֹת אֵלוּ, דִּשְׁם
הַיְּהוּדָה צְבָאוֹת הוּא מֵה שְׁנִלְחָם בְּרִשְׁעִים, הֵינִי
שִׁישְׁנוֹ בַּחֲנִינָה לְעֻמַּת זֶה הַמְּנַגֵּד, אֵלָּא שְׂהַקְבָּה
שֶׁר צָבָא ה' שֶׁר צָבָא שֶׁל מַעְלָן אֵינוֹ וְכָל מְקוֹם שֶׁאֵינוֹ הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא
נִרְאָה, זֶה סִימָן בְּכָל מְקוֹם שֶׁהִיא רַבִּי יוֹסִי אֲרוּךְ נִרְאָה הִיא רַבִּי נִרְאָה, עֲתָה
בָּאתִי עִם מֹשֶׁה רַבֵּךְ בָּאתִי אֵלָּא שְׂהִיָּה [מִשְׁהָ] מִתְפַּלֵּל וְאוֹמֵר אִם אֵין פִּנְיָ
הוֹלְכִים וְגוֹ, לְעֻלּוֹת לְמַעְלָה לֹא הִיִּיתִי יוֹכֵל שְׁעִידִין לֹא עֲשִׂיתִי שְׁלִיחוֹתִי,
וְלִמְטָה לֹא הִיִּיתִי יוֹכֵל שְׁעִידִין הִיא מִתְפַּלֵּל וְאוֹמֵר אִם אֵין פִּנְיָ הוֹלְכִים אֵלָּא

צִדְקַת פְּרוּזְנוֹ תִּרְפ"ט (ס"מ תִּרְפ"ט ע' קסז ואילך). וּש"נ. (55) יְהוֹשֻׁעַ ה, יד. (56) ב"ר פצ"ז, ג. וְרֹאה שְׂמוֹר"ר פל"ב, ג.
(57) רֹאה חֲגִיגָה טז, רע"א (בְּגִירַסַּת הַעֵין יַעֲקֹב). חֲדָא"ג מֵהִרְשָׁא שֵׁם. לְקוֹתָ הָאֻזְנוֹ עַד, רִישׁ ע"ד. תו"ח בֹּא קָמ, ב (קִיד,
ד). אוֹה"ת בֹּא ע' שִׁכְט. ס"ה"מ פִּרְת" ע' רִמְזוֹ וְאִילָךְ. ד"ה בָּאתִי לְגִנִּי תִשְׁמִי פ"ה (לְעִיל ח"א ע' שִׁסְב). (58) אוֹה"ת שֵׁם ס"ע
שִׁכְטוֹ וְאִילָךְ.

ליל ש"ק פרשת בשלה, י"א שבט, אחרי קבלת שבת, ה'תשכ"א

כג

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לאופן שאינו אלא 'אות' וסימן בצבא של הקדוש-בירוך הוא **והוא ענני**
2 **המִשְׁכַּת אֲצִילוֹת** שהאור האלוקי הנעלה שבוך כלל מאיר רק בעולם
3 האצילות, יומשך להאיר **בְּבְרִיאָה-יִצִּירָה-עֲשִׂיָּה**, וְעַד שמתעלים עוד
4 יותר **שְׁמִינִיּוֹת גַּם לְבַחֲנִית צְבָאוֹת הָיוּ כְּפִי שְׁהִיָּה בִּימֵי**
5 **מִשָּׁה, שֶׁהוּא עֲנָן גָּלִי**
6 **הָאֲצִילוֹת עֲצוּמוֹ.**

7 **וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁהִפְרֵשׁ בֵּין**
8 **שְׁנֵי הָעֲנָנִים דִּהְיוּ צְבָאוֹת**
9 **הַמְדִּירָגָה שֶׁל הַתַּחֲלָת הַעֲבוּדָה**
10 **וְצְבָאוֹת הָיוּ הַמְדִּירָגָה הַנְּעִלִית,**
11 **הוּא עַל דֶּרֶךְ הַהִפְרָשׁ שֶׁבֵּין**
12 **שְׁנֵי הָאֲפָנִים שֶׁבְּמִלְחָמָה, אֹפֶן**
13 **אֶחָד הַמִּלְחָמָה בְּשִׁבְלִי הַשְּׁלָל שֶׁלֹּא**
14 **וְלָבֹז בְּזֹ אוֹ אֹפֶן הַשְּׁנִי שֶׁל**
15 **מִלְחָמָה בְּשִׁבְלִי הַנִּצְחָן, וְהִינוּ,**
16 **שֶׁבַחֲנִית הָיוּ צְבָאוֹת, שֶׁהִיא**
17 **הַדְּרָגָה הַנְּמוּכָה וּמְדוּבָר בַּמִּצְוָה שִׁישְׁנוֹ**
18 **עֲדֵין בַּחֲנִית הַלְּעֻמָּת זֶה שְׁאִין**
19 **מִנִּצְחָן אוֹתוֹ כִּן שֶׁמִּצִּיאָתוֹ**
20 **תַּחֲבֹט לְגִמְרֵי אֵלָא מְבָרְרִים**
21 **מִפְרִידִים אֶת הַטּוֹב מִהָרַע וּמַעֲלִים**
22 **לְקִדּוּשָׁה אֶת נִיצוּצוֹת הַקִּדּוּשָׁה**
23 **שִׁישְׁנֵם בְּלַעֲמָת זֶה, הוּא עֲנָן**
24 **הַשְּׁלָל וְהַבֹּז. שְׁמוּצִיאִים וְלוֹקְחִים**
25 **מִיד הַמִּנְגֵּד וּמַעֲבִירִים מִרְשׁוֹת הִלְעוּמָת**
26 **זֶה לְרִשּׁוֹת הַקִּדּוּשָׁה. אֵף תַּכְלִית**
27 **הַעֲבוּדָה הוּא שִׁינִצְחוֹ אֶת**
28 **הִלְעוּמָת זֶה הַמִּנְגֵּד לְגִמְרֵי, וְהִינוּ**
29 **שֶׁתַּחֲבֹט לְגִמְרֵי מִצִּיאָתוֹ**
30 **הַלְּעֻמָּת זֶה, שֶׁהוּא עֲנָן**
31 **צְבָאוֹת הָיוּ, וּבְאֹפֶן כֹּה הִיוּ**
32 **הוּא הַעִיָּקָר וְהַכֹּל בְּטֹל לְגִבּוֹ שְׁאִין**
33 **כָּאֵן שׁוֹם מִצִּיאָתוֹ כָּל מְלָכֵד**
34 **אֲלָקוֹת.**

35 **וְהַעֲנָן בְּעֲבוּדָה וְעִנִּין עֲבוּדָתוֹ**
36 **בְּאֹפֶן כֹּה שֶׁלְעוּמָת זֶה מַחֲבֹט**
37 **לְגִמְרֵי הוּא כְּפִי שֶׁמְבָרָר כְּבוֹד**
38 **קִדְשָׁת אֲדָמוֹר מִהַר־שֶׁשְׁנֵי עֲנָנִים**
39 **שִׁישְׁנֵי עֲנָנִים אֵלֹו בְּנִיצְחוֹ**
40 **הַמִּלְחָמָה עַל הִלְעוּמָת זֶה, הַדְּרָגָה שֶׁל**
41 **הַתַּחֲלָת הַעֲבוּדָה וְהַדְּרָגָה שֶׁל תַּכְלִית**
42 **הַעֲבוּדָה, כְּמִבּוֹר לַעֲלִי, הֵם הַעֲבוּדָה דְּאִתְפָּקֵי**
43 **וְהַעֲבוּדָה דְּאִתְפָּקֵי הַפִּיכָת הָרַע לְטוֹב, שֶׁבְּעֲבוּדָה דְּאִתְפָּקֵי**
44 **הָרִי יֵשׁ מִצִּיאָתוֹ הַלְּעֻמָּת זֶה וְאִינוּ מִנִּצְחָת אוֹתוֹ אֵלָא הִלְעוּמָת**

1 **וְיִכּוֹל לוֹ⁵⁹, וּבְכָלִּלוֹת בְּאֹפֶן כָּלִי, דְּרָגָה זֹו שֶׁל 'הוּ צְבָאוֹת' הוּא**
2 **בַּחֲנִית הָאֲלָקוֹת כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּבְרִיאָה-יִצִּירָה-עֲשִׂיָּה שְׁלוּשָׁת**
3 **הַעוֹלָמוֹת הִיוֹת נְמוּכִים מִבֵּין אַרְבַּעַת הַעוֹלָמוֹת הַכָּלִלִים אֲצִילוֹת-בְּרִיאָה-**
4 **יִצִּירָה-עֲשִׂיָּה, וְהָאֲלָקוֹת נִמְשַׁכְת בַּעוֹלָמוֹת אֵלֹו עַל יְדֵי הַפְּרָסָה הִיוּ**
5 **פְּרוּכָת בְּמוֹבָן שֶׁל מִסַּךְ וְכִסּוֹי (עַל**

6 **הַפִּסּוּק "וְהַבְדִּילָה הַפְּרוּכָת לָכֵם" תְּרַגֵּם**
7 **אֶתְקַלּוֹס "פְּרוּכָת" - "פְּרָסָה")**
8 **הַמַּעֲלָמָת עַל אֲלָקוֹת, כְּמִבּוֹרָא**
9 **בְּתוֹרַת הַסֵּדֶר כִּי בְּנוֹסֵף לִכְךָ הַשְּׁאוֹר**
10 **הָאֲלָקִי יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה**
11 **בְּאֹפֶן שֶׁל "סֵדֶר הַשְּׁתַּלְשׁוּת" מְדִרְגָּה**
12 **לְדִרְגָּה, שֶׁכָּל שֶׁהַדְּרָגָה נְעִלִית יוֹתֵר יֵשׁ**
13 **בָּהּ יוֹתֵר גִּלּוּי אֲלָקוֹת. וְכָל שֶׁהִיא**
14 **נְמוּכָה יוֹתֵר, הָאֲלָקוֹת מֵאִירָה בָּהּ**
15 **בְּהַעֲלֵם יוֹתֵר, הִרִי בֵּין עוֹלָם הָאֲצִילוֹת**
16 **שֶׁהוּא 'אֲלָקוֹת מִמֶּשׁ' לַעוֹלָמוֹת**
17 **בְּרִיאָה-יִצִּירָה-עֲשִׂיָּה שֶׁבָּהֶם יֵשׁ**
18 **מִצִּיאָתוֹ שֶׁל נְבִרָאִים, יֵשׁ צִמְצוּם נוֹסֵף**
19 **וְהוּא תוֹכֵן עִנִּין הַפְּרָסָה 'אֵלָא**
20 **שֶׁמְכַל מְקוֹם לְמִרוֹת הַפְּרָסָה'**
21 **וְהַצִּמְצוּם נִמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה**
22 **הָאוֹר מִבַּחֲנִית הָיוּ צְבָאוֹת**
23 **לְנִצְחָת אֶת הַלְּעֻמָּת זֶה.**

24 **וְהוּא הַתַּחֲלִיק הַחֲבִיד בֵּין צְבָאוֹת**
25 **הָיוּ הַדְּרָגָה הַכִּי נְעִלִית בְּעִנִּין**
26 **'צְבָאוֹת' לְהָיוּ צְבָאוֹת,**
27 **שֶׁצְבָאוֹת הָיוּ הִינוּ שֶׁשֶּׁם**
28 **צְבָאוֹת הַכְּתוּב בְּאֹפֶן שֶׁל 'נִסְמָךְ'**
29 **לְשֵׁם הוּא 'הוּא בְּטֹל לְהָיוּ,**
30 **שֶׁהַעֲקָר הוּא שֶׁם הָיוּ, וְהִינוּ**
31 **בַּחֲנִית אֲצִילוֹת כִּידוּעַ**
32 **שֶׁאֲצִילוֹת הוּא אֲלָקוֹת וְאִין בּוֹ**
33 **מִצִּיאָתוֹ שֶׁל נְבִרָאִים נְפִרִידִים מֵאֲלָקוֹת,**
34 **מֵה שְׁאִין בֵּין בַּחֲנִית הָיוּ**
35 **צְבָאוֹת הוּא כְּפִי שֶׁהָאוֹר**
36 **הָאֲלָקִי נִמְשָׁךְ בְּבְרִיאָה-יִצִּירָה-**
37 **עֲשִׂיָּה לְהוֹת וּלְהַחֲיוֹת וְלִקְיִים**
38 **נְבִרָאִים.**

39 **וְהוּא הַטַּעַם הַפְּנִימִי לִכְךָ שֶׁתַּתְּחַלֵּת**
40 **הַעֲבוּדָה הַשְּׁלֵכַת הָרָשׁוֹן בַּעֲבוּרָת**
41 **הָאָדָם הַעוֹבֵד אֶת ה' הִיא בַּחֲנִית**

42 **הָיוּ צְבָאוֹת שֶׁהִיא דְּרָגָה שְׁבָה עֲדִיין לֹא נִרְגַשׁ בִּישׁוּל, וְעַל יְדֵי זֶה**
43 **אַחֲרֵי הַתַּחֲלָת הַעֲבוּדָה בְּאֹפֶן כֹּה מַתְעִלִים וְאוֹ מַגִּיעִים אַחֲרֵי כֵךְ**
44 **לְבַחֲנִית אוֹת הוּא בְּצָבָא דִּילִיָּה, הִיוּ שֶׁמַּחֲבֹטִלִים לְאֲלָקוֹת עַד**

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 זה' ממשיך להתקיים ולהיות מנגד, אלא ששעל ידי זה שנלחם בו
2 ומתגבר עליו מְבַרְר בְּרוּרִים ולוקח ששל של הניצוצות המתבררים,
3 ובכָּלִלוֹת הוא עֵנִין עֲבוֹדַת הַבִּינוּנִים לפי ההגדרה של ספר התניא,
4 היינו מי שמבחינת מצבו הנפשי הוא באמצע העבודה, כי עדיין יש לו יצר
5 הרע המתאווה תאוות אלא שלמעשה
6 הוא מתגבר ואינו נכנע לו ולעולם אינו
7 נכשל במחשבה, דיבור או מעשה,
8 וכיוון שהוא עדיין נדרש למאמץ כדי
9 להתגבר על יצרו, הוא נמצא במלחמה
10 מתמדת, שְׁנִקְרָא עוֹבֵד אֱלֹקִים⁶¹
11 (כלשון הכתוב במלאכי י'שבתם
12 וראיתם בין עובד אלוקים לאשר לא
13 עבדו), 'עובד' לשון הוה, שהוא
14 עדיין בְּאִמְצָע הָעֲבוֹדָה⁶², לפי
15 שְׁאִינוּ מְנַצֵּחַ אֶת נַפְשׁוֹ
16 הַבְּהִמִית כו' בניצחון מוחלט של
17 'תכלית הניצחון' באופן שמציאותה
18 מתבטלת לחלוטין, אלא שעל ידי
19 הַנְּהָגָתוֹ בְּדַבְעֵי, שְׂכַל עֵנִינוּ
20 הַגִּשְׁמִיִּים הֵם לְשֵׁם שְׁמִים⁶³,
21 הָרִי הוא מְבַרְר בְּרוּרִים, ומעלה
22 את ניצוצות הקדושה הנמצאים
23 בדברים הגשמיים שהוא בא במגע
24 איתם, שְׁהוּא עֵנִין הַשְּׁלָל וְהַבּוֹ
25 כמבואר לעיל. מה שְׁאִין בן
26 הָעֲבוֹדָה דָּאֵתְהִפְכָּא שהיא בדרך
27 כלל עבודת הצדיקים ואיננה עבודת
28 ה'בִּינוּנִים' היא בְּאִפֶּן שְׁמִיָּהּ
29 אֶת הָרַע לטוב, וְהִינּוּ,
30 שְׁנִתְּבַטֵּל לְגַמְרֵי כָּל מְצִיאוֹת
31 הָרַע, שְׁזֵהוּ עֵקֶר עֵנִין הַנִּצְחָוֹן
32 שהמנגד, ה'לעומת זה' מתבטל
33 לחלוטין וחדל להתקיים. וכמו
34 בְּעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים, שְׁהַצַּדִּיק
35 נִקְרָא עֹבֵד ה' בְּשֵׁם הַתָּאֵר
36 המגדיר את מהותו (בשונה מ'בינוני'
37 הנקרא 'עובד אלוקים' על שם מעשיו)
38 כיוון שְׂכַבֵּר עֹבֵד וְגַמְרֵי לְגַמְרֵי
39 עֲבוֹדַת הַמִּלְחָמָה כו'⁶², וכבר אינו צריך להוסיף ולהילחם לפי
40 שְׁנִתְּבַטֵּל לְגַמְרֵי מְצִיאוֹת הַלְעָמָת זֶה.
41 וְזֹהִי מַעֲלַת מֹשֶׁה עַל יְהוֹשֻׁעַ, שהיא מעלה גדולה וכמאמר חכמינו
42 ד"ל בגמרא שהפער בין משה ליהושע הוא באופן דְּפָנִי יְהוֹשֻׁעַ לגבי פני
43 משה שנמשלו לשמש, הם כְּפָנִי לְכִנְהָה⁶⁴, שֵׁשׁ בֶּה שְׁנוּיִים מתחילת

החודש לאמצע החודש וכו', מֶה שְׁאִין בן פָּנֵי מֹשֶׁה כְּפָנֵי חֲמָה⁶⁴,
שְׁאִין בֶּה שְׁנוּיִים והשמש מאירה תמיד באותו תוקף ואין בה חלישות,
לְפִי שְׁאִין צָרִיף לְמִלְחָמָה כָּלֵל, כי משה מסמל את עבודת הצדיקים
שלעולם אינה נחלשת כי הצדיק הוא בדרגה כזו שלגביו אין כלל מציאות של
לעומת זה' שצריך להילחם בה,
שְׁזֵהוּ הַטַּעַם, לפי פנימיות הדברים
שְׁבִימֵי מֹשֶׁה הִיָּה עֵנִין עֲבָאוֹת
הָוִיָּה, ככתוב בתורה שביציאת
מצרים נקראו בני ישראל 'עבאֹת הוי',
מצב שבו הוי' הוא העיקר והכל בטל
לאלוקות וְלֹא הָוִיָּה עֲבָאוֹת
המתחייס לדרגה יותר נמוכה, כפי
שהייתה בימי הנביאים. וְזֵהוּ
שְׁהַתְּחַלַּת הָעֲבוֹדָה הִיא בְּאִפֶּן
דָּאֵתְהִפְכָּא, מתוך מאמץ להתגבר
על הרע ולכוף אותו, וכלשון הזהר
נְהָמָא אָפוּם חֲרָבָא לִיכּוּל⁶⁵,
אכילת הלחם צריכה להיות אל מול פני
החרב, כלומר, עת האכילה היא זמן
של מלחמה עם ה'לעומת זה' כדי
שהאכילה לא תהיה לשם תאוות והנאת
הגוף אלא לשם-שמים, שְׁשַׁעל יְדֵי
זֶה הוּא מְבַרְר בְּרוּרִים כו',
וזהו בתחילת העבודה אֲכַל תְּכִלִּית
הָעֲבוֹדָה הִיא בְּאִפֶּן
דָּאֵתְהִפְכָּא כאשר ה'לעומת זה'
עצמו הופך מרע לטוב, שְׁזֵהוּ עֵקֶר
עֵנִין הַנִּצְחָוֹן.
(ח) וְהִנֵּה בֵּינוֹ שְׁהַמְשַׁכַּת וגילוי
כָּל הָעֵנִינִים הרוחניים מלמעלה
למטה היא על ידי התורה, לְכֵן
יִשָּׁנִים שְׁנֵי עֵנִינִים אֵלוֹ של
עבודת ה' מתוך מלחמה ('אתכפיא',
עבודת ה'בינוני') ועבודת ה' ללא
צורך במלחמה ('אתהפכא', עבודת
הצדיקים) גַּם בַּתּוֹרָה, וְהוּא
הַהֲפָרֵשׁ בֵּין גִּלְיָא דַּתּוֹרָה
החלק הגלוי של התורה (התלמוד),
וְהִינּוּ, שְׂכַבֵּר לְחַיֵּי זֶה הַהֲפָרֵשׁ בֵּין תּוֹרָה לְתַפְלָה, דְּתַפְלָה הִיא
הָעֲבוֹדָה בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה 'שעת צלותא שעת קרבא', שעת
התפילה היא שעת קרב) כי בעת התפילה יש התעסקות עם הנפש הבהמית
להשפיע עליה ולברורה ולתקנה, וְתּוֹרָה הִיא הָעֲבוֹדָה בְּדֶרֶךְ שְׁלֹם

ליל ש"ק פרשת בשלה, י"א שבט, אחרי קבלת שבת, ה'תשכ"א

כה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מבלי התעסקות עם דברים שליליים ומבלי מגע ישיר עם גשמיות העולם,
- 2 וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב⁶⁶ בַּתְּהִלִּים פְּדָה בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי, שֶׁקָּאֵי וְהַכוּנָה הִיא
- 3 עַל הַתּוֹרָה, שֶׁעַל יְדָה נַעֲשֶׂה הַפְּדִיָּה לְגַמְרִי מִהַלְעֲמַת זֶה⁶⁷.
- 4 אָמֵנָם, בַּתּוֹרָה עֲצֻמָּה הָרִי זֶה הִתְפָּרַשׁ שְׁבִין גִּלְיָא דְתּוֹרָה
- 5 לְפָנֵימִיּוֹת הַתּוֹרָה⁶⁸, דְּגִלְיָא
- 6 דְתּוֹרָה יֵשׁ בָּהּ קִשְׁיָא וּמַחְלָקַת
- 7 וְכוּ' הַמַּסְמִלִּים מַלְחָמָה, מָה שְׂאִין
- 8 בֶּן פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה הָרִי כְּדַבְּרִי
- 9 הַזֶּה עַל עֵינֵי תוֹרַת הַסּוּד לִית
- 10 תַּמָּן אֵין שֵׁם (בְּפָנֵימִיּוֹת הַתּוֹרָה) לֹא
- 11 קִשְׁיָא וְלֹא מַחְלָקַת כּוּ'
- 12 (כְּדֹאִיתָא בְּרַעֲיָא מִהֵימָנָא⁶⁹)
- 13 רֹעֵזָה נֶאֱמַן, וְהוּא חֵלֶק מִסֵּפֶר הַזֶּה⁷⁰,
- 14 וְזֶהוּ אֲמִתִּית עֲנִין הַפְּדִיָּה
- 15 בְּשָׁלוֹם שֶׁקָּאֵי שֶׁהַכוּנָה הִיא עַל
- 16 פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה שְׁבָה עֵינִין
- 17 הַשְׁלוֹם מוֹדֵשׁ בְּמִיּוּחַד. וְגִלְיָא זֶה
- 18 שֶׁל נִצְחוֹן מוּחֶלֶט עַל ה'לְעוֹמֶת זֶה'
- 19 וּבִדְרוֹךְ שֶׁל שְׁלוֹם, לֹלָא מַלְחָמָה
- 20 לֹא־מִתְחַלֵּט יִהְיֶה בַּגְּאֻלָּה
- 21 הַעֲתִידָה, שְׂאֵז יָקִים מָה
- 22 שֶׁכְּתוּב⁷⁰ בְּנִבְאוֹת זְכַרְיָה אֵת רוּחַ
- 23 הַטְּמָאָה וְכָל הַמִּצִּיאוֹת שֶׁל הִפְךָ
- 24 הַקְּדוּשָׁה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ
- 25 לְגַמְרִי, שֶׁלֹּא תִהְיֶה מִצִּיאוֹת
- 26 הַלְעֲמַת זֶה כָּלֵל, וְהוּא עֲנִין
- 27 הַנִּצְחוֹן הָאִמִּיתִי, כַּמְבוּאָר לַעֲלֹל
- 28 בְּאִרְכּוֹת. וְהֵינּוּ, שְׂעֵנִין
- 29 הַבְּרוּרִים לֹלָא נִיצְחוֹן מוּחֶלֶט יִשְׁנֹו
- 30 גַּם עֲכָשְׁיוֹ בּוֹמֵן הַגְּלוּת, שֶׁכָּבֵל
- 31 יוֹם יוֹם כְּשֶׁבָאִים בְּמַגַּע עִם עֵינֵי
- 32 הָעוֹלָם לְצוּרֵךְ קִיּוֹם הַמִּצְוֹת וְכָל
- 33 מַעֲשֵׂיךְ לְשֵׁם שְׁמִים' מְבָרִים
- 34 בְּרוּרִים כּוּ', וּמַעֲלִים נִיצְוֹת
- 35 אֱלוֹקִים, וְעַד שֶׁלֹּא נִשְׁאָרוּ רַק
- 36 פָּכִים קְטָנִים שְׂעֵדִין לֹא נַחֲבֵרוּ,
- 37 אָבֵל עֲדִין אֵין זֶה הַתְּכַלִּית,
- 38 וְכַמְבוּאָר לַעֲלֹל שְׂעֵנִין לְקִיחַת הַשְׁלָל
- 39 בְּמַלְחָמָה אֵינוֹ תְּכַלִּית הַנִּיצְחוֹן
- 40 וְהַחֲדוּשׁ שִׁיְהִיָּה בַּגְּאֻלָּה

- 41 הַעֲתִידָה הוּא עֲנִין הַנִּצְחוֹן הַמּוּחֶלֶט עַל ה'לְעוֹמֶת זֶה', שֶׁתְּתַבְטֵל
- 42 לְגַמְרִי מִצִּיאוֹת הַלְעֲמַת זֶה. וְזֶה גַּם עֲנִין פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה
- 43 שִׁתְּגַלֶּה עַל יְדֵי מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ שֶׁעַל יְדֵי תִּהְיֶה הַגְּאֻלָּה הַעֲתִידָה, כִּי
- 44 עֲנִין הַנִּצְחוֹן שֶׁיֵּךְ לְפָנֵימִיּוֹת הַתּוֹרָה כְּנֵ"ל.
- 45 אָמֵנָם, פִּיּוֹן שֶׁכָּל הַגְּלוּיִים
- 46 הָאֱלוֹקִים דְּלַעֲתִיד תְּלוּיִים
- 47 בְּמַעֲשֵׂינֹו וְעַבְדוֹתָנֹו עֲכָשְׁיוֹ⁷¹,
- 48 שֶׁהֵם הַפּוֹעֲלִים אֶת מָה שִׁיְהִיָּה לַעֲתִיד
- 49 לְבוֹא אֲלֵא שְׁלֵטָה עֲתָה זֶה בְּהַעֲלֵם
- 50 וְלַעֲתִיד לְבוֹא הַכּוֹל יִתְגַּלֶּה לְכָן הִנֵּה
- 51 הַתְּחִלָּת גִּלְיָא זֶה שִׁתְּגַלֶּה לַעֲתִיד
- 52 הוּא גַּם עֲכָשְׁיוֹ עַל יְדֵי
- 53 פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה⁷² שֶׁעַל יְדֵי יֵשׁ
- 54 כַּעַת, בּוֹמֵן הַגְּלוּת, הַתְּחִלָּה וְהַתְּנוּצָצוֹת
- 55 שֶׁל הַגְּלוּיִים שִׁתְּגַלֹּו וְיִאֲרוּ לַעֲתִיד
- 56 לְבוֹא. וְכִידּוּעָה⁷³ בַּתּוֹרַת הַחֲסִידוֹת
- 57 שֶׁבְּחִינַת הִירָאָה שֶׁל הַבַּעַל
- 58 שֵׁם טוֹב הִיָּתָה מַעֲיֵן הִירָאָה
- 59 עֲלֵאָה הִירָאָה הָעֲלִינָה, כְּלוֹמֵר יִרְאֶה
- 60 בְּרִגְלָה גְּבוּהָה בִּיּוֹתָר שֶׁתִּהְיֶה
- 61 לַעֲתִיד, וְהַפְּצַת הַמַּעֲשִׂנוֹת שֶׁל
- 62 תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת שֶׁתְּגַלֶּה עַל יְדֵי
- 63 אֲדָמוֹר' הַזֶּקֶן הִיא מַעֲיֵן
- 64 תּוֹרָתוֹ שֶׁל מְשִׁיחַ. וְלָכֵן
- 65 צְרִיכָה לִהְיוֹת הָעַבְדוּת
- 66 דְּנִצְחוֹן שֶׁל בִּיטוּל ה'לְעוֹמֶת זֶה'
- 67 לְגַמְרִי גַּם עֲכָשְׁיוֹ, דִּהְיֶגֶם שְׂעָקָר
- 68 הָעַבְדוּת עֲכָשְׁיוֹ הִיא עַבְדוּת
- 69 הַבְּרוּרִים וְלִקְחַת ה'שְׁלֵל', שֶׁהָרִי
- 70 עֲנִין הַנִּצְחוֹן יִהְיֶה רַק בַּגְּאֻלָּה
- 71 הַעֲתִידָה, כַּמְבוּאָר לַעֲלֹל מִכָּל
- 72 מְקוֹם, פִּיּוֹן שֶׁהַגְּלוּיִים
- 73 דְּלַעֲתִיד תְּלוּיִים בְּמַעֲשֵׂינֹו
- 74 וְעַבְדוֹתָנֹו עֲכָשְׁיוֹ, לָכֵן הִנֵּה
- 75 בְּהִדּוּרֹת דַּעֲקָבְתָא דְּמְשִׁיחָא
- 76 הַעֲקֻבוֹת שֶׁל מְשִׁיחַ, הֵינּוּ בּוֹמֵן הַסּוּמֹךְ
- 77 לְבִיאַת הַמְּשִׁיחַ צְרִיף לִהְיוֹת גַּם

29 שְׁהָרִי עֲנִין הַנִּצְחוֹן יִהְיֶה רַק בַּגְּאֻלָּה הַעֲתִידָה, מִכָּל מְקוֹם, פִּיּוֹן שֶׁהַגְּלוּיִים
30 דְּלַעֲתִיד תְּלוּיִים בְּמַעֲשֵׂינֹו וְעַבְדוֹתָנֹו עֲכָשְׁיוֹ, לָכֵן הִנֵּה בְּהִדּוּרֹת דַּעֲקָבְתָא

(66) תהלים נה, יט. (67) ראה ד"ה פדה בשלום לאדמו"ר האמצעי פ"א (שערי תשובה ח"א נו, א). (סה"מ תרנ"ט ע' קסג. תש"ד ע' 108. (68) ראה המשך תרס"ו ע' שר"ז. המשך תער"ב ח"ב פשע"ז. סה"מ עטר"ת ע' קלז. ד"ה פדה בשלום דיו"ד כסלו, תשמ"א פ"ג ד' (תו"מ סה"מ כסלו ע' מו ואילך). ובכ"מ. (69) בזהר ח"ג קכד, ב. הובא ונתבאר בתניא אגה"ק סכ"ו. (70) זכרי' יג, ב. (71) תניא רפ"ז. (72) ראה ד"ה והמשכילים יזיירו דאחש"פ תש"כ פ"ה (סה"מ תש"כ ע' קלט ואילך). (73) תו"ח פרשתנו שכת, סע"ב (רכז, רע"א).

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הַעֲנִין דְּנִצְחון. וממשיך ומפרט שזמננו זה הוא אכן זמן קרוב לביאת
- 2 המשיח דְּהִנְהָ אָמְרוּ רַ"ל⁷⁴ שִׁית אֶלְפֵי שָׁנִין הָיָה עֲלֵמָא,
- 3 העולם מתקיים, ששת אלפים שנה המתחלקים לשלוש תקופות שְׁנֵי
- 4 אֲלָפִים תָּהוּ קודם מתן תורה, שְׁנֵי אֲלָפִים תוֹרָה וְשְׁנֵי אֲלָפִים
- 5 יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ, הִנֵּה בְּשָׁנֵי
- 6 אֲלָפִים יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ, וּבִפְּרִט
- 7 בְּאֶלֶף הַשְּׁשִׁי שָׁבוּ אֲנוּ נִמְצְאִים,
- 8 וּבִפְּרִט בְּסוֹף הַזְּמַן דַּעֲקֵבְתָּא
- 9 דַּמְּשִׁיחָא, בתקופת 'עקבתא
- 10 דמשיחא' עצמה, בסופה, דְּמֵאטוּ
- 11 רִגְלִין בְּרִגְלִין⁷⁵, כדברי הוזהר
- 12 שבסיום הגלות ה'רגללים', המסמלות
- 13 מצב נחות ברוחניות, יגעו ב'רגלים' של
- 14 משיח (עליו נאמר 'זעמדו רגליו ביום
- 15 ההוא על הר הזיתים'), ובתקופה זו,
- 16 קרוב ביותר לגאולה, צָרִיף לְהִיּוֹת
- 17 בעבודת ה' של בני ישראל לֹא רַק
- 18 עֲנִין הַבְּרוּרִים שהוא העבודה של
- 19 זמן הגלות, אֲלָא גַם הַעֲנִין
- 20 דְּנִצְחון הַמְּלַחְמָה שהוא עניין
- 21 הגאולה העתידה, שְׁזָהוּ עַל יְדֵי
- 22 הַפְּצַת הַמַּעֲנִינוֹת דְּפִנְיָמִיּוֹת
- 23 הַתּוֹרָה שהם מענייני הגאולה
- 24 העתידה, כאמור לעיל.
- 25 וממשיך ומפרט יותר את עניין עבודת
- 26 ה' בזמן הגלות באופן של ניצחון מעין
- 27 הניצחון שהיה בגאולה העתידה.
- 28 (ט) וְהַעֲנִין הוּא, דְּהִנְהָ אָמְרוּ
- 29 רַ"ל⁷⁶ כָּל הַיּוֹצֵא לְמַלְחָמָה
- 30 בֵּית דָּוִד כּוֹתֵב גִּט פְּרִיטוֹת
- 31 לְאִשְׁתּוֹ (שמא ימות במלחמה
- 32 ואשתו תישאר ענוה), וּמִבְּאָר
- 33 אֲדָמוֹר (מהורש"ב) נִשְׁמָתוֹ
- 34 עֲדָן בְּשִׁיחָתוֹ הַיְדוּעָה⁷⁷ את
- 35 משמעות הדברים בעבודת ה',
- 36 שֶׁבְּכִדִּי לִנְצָח אֶת הַלּוֹחֲמִים
- 37 וּמִנְגִּידִים עַל בֵּית דָּוִד שִׁמְמוֹנוֹ בֹּא
- 38 משיח שעל ידו היא הגאולה השלימה,
- 39 שְׁזָהוּ עֲנִין מַלְחָמָה בֵּית דָּוִד,
- 40 צָרִיף הַיּוֹצֵא לְהִלָּחֵם לַמֶּעַן בֵּית דָּוִד
- 41 לְכַתֵּב גִּט פְּרִיטוֹת לְאִשְׁתּוֹ,

- 42 לַהֲתַנַּחַן לְחַלּוּטִין מַעֲנִינֵי גַּשְׁמִיּוֹת הָעוֹלָם הוּא כְּדִלְקָמָן. וּבְהַקְדָּם בְּאוֹר
- 43 דִּיּוֹק הַלְשׁוֹן מַלְחָמָה בֵּית דָּוִד, עַל פִּי מַה שֶּׁמִּבְּאָר כְּבוֹד
- 44 קִדְּשַׁת אֲדָמוֹר⁷⁸ הַרְבֵּי הַרְשִׁ"ב נִשְׁמָתוֹ עֲדָן בְּעִנֵּן הַהִפְרָשׁ שְׁבִין
- 45 דָּוִד וְכֵן דָּוִד⁷⁸, שֶׁלְּפַעֲמִים נִקְרָא מְשִׁיחַ בְּשֵׁם דָּוִד, וּכְמוֹ
- 46 שֶׁכְּתוּב⁷⁹ בְּנוֹבֹת יִחְזָקָא אֹדוֹת
- 47 יִיעוּרֵי הַגְּאוּלָּה וְעִבְדֵי דָּוִד מְלָךְ
- 48 עֲלֵיהֶם לְעוֹלָם, וְלְפַעֲמִים
- 49 נִקְרָא מְשִׁיחַ בְּשֵׁם בֶּן דָּוִד,
- 50 וְהַהֲבֵל בֵּין 'דָּוִד' וּבֶן דָּוִד' הוּא
- 51 שֶׁקֹּדֶם שִׁתְּגַלָּה מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ
- 52 בְּתַקְפּוֹ נִקְרָא בֶּן דָּוִד, וְאַחֵר
- 53 כֶּף כְּאִשֶּׁר יִתְגַּלָּה בְּתוֹקֶפּוֹ נִקְרָא
- 54 בְּשֵׁם דָּוִד. וְעַל פִּי זֶה יוֹכֵן גַּם
- 55 דִּיּוֹק הַלְשׁוֹן מַלְחָמָה בֵּית דָּוִד
- 56 כִּי 'בֵּית דָּוִד' הוּא כְּמוֹ 'בֶּן דָּוִד'
- 57 שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם הַכוּוֹנָה לְדִרְגָּה יוֹתֵר נִמּוּכָה
- 58 מֵאִשֶּׁר דִּרְגַּת 'דָּוִד' עֲצוּמוֹ, כִּי, עַל
- 59 דָּוִד עֲצוּמוֹ לֹא שִׁיף מַלְחָמָה,
- 60 כִּי הוּא בְּתַכְלִית הַתּוֹקֶף וְאִי אִפְשָׁר
- 61 לְהִלָּחֵם בּוֹ, וְהַמְּלַחְמָה הִיא רַק
- 62 עַל בַּחֲיִנַּת בֵּית דָּוִד, הֵינּוּ
- 63 בְּשֶׁלֶב מוֹקֵדִם יוֹתֵר קָדָם גְּלוּי
- 64 הַמְּשִׁיחַ בְּתַקְפּוֹ, שִׁישׁ עַל זֶה
- 65 מַלְחָמָה וְהַתְּנַדּוֹת שְׂצִירָה לְהַתְּגַבֵּר
- 66 עֲלֵיהֶם. וְעִנֵּן הַמְּלַחְמָה הוּא
- 67 כְּמֵאֲמַר רַ"ל⁸⁰ בְּמִדְרַשׁ אִם
- 68 רְאִיתָ דּוֹר אַחֵר דּוֹר מְחַרֵּף
- 69 עֲנִינֵי קְדוּשָׁה וְאִלּוּקוֹת, צַפָּה לְמְשִׁיחַ
- 70 (וּבִלְשׁוֹן הַמִּדְרַשׁ: "אִמַּר רַבִּי לֹוִי, אִם
- 71 רִאִיתָ דּוֹר מְחַרֵּף וּמִגְדֵּף צַפָּה לְרַגְלוֹ שֶׁל
- 72 מְשִׁיחַ, מַה טַּעַם אֲשֶׁר חֲרָפוּ אוֹיְבֵיךָ ה'
- 73 אֲשֶׁר חֲרָפוּ עֲקֻבוֹת מְשִׁיחַ, וְכַתִּיב
- 74 בְּתַרְיָה [אֲחֵרִין] בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן
- 75 וְאָמֵן"). וּכְפִי שֶׁמִּבְּאָר בְּשִׁיחָה
- 76 הַנִּ"ל שֶׁל הַרְבֵּי הַרְשִׁ"ב שֶׁשְׁנֵי
- 77 הַדּוֹרוֹת הֵם לֹא דוּקָא שְׁתֵּי
- 78 תַּקּוּפוֹת שׁוֹנוֹת אֲלֵא שְׁתֵּי שׁוֹרוֹת,
- 79 שְׁתֵּי קְבוּצוֹת, שֶׁשִּׁשְׁנֵם בָּאֵלוֹ
- 80 שֶׁחֲרָפוּ אוֹיְבֵיהֶם הֵינִי⁸¹, שֶׁהֵם
- 81 מְנַגִּידִים לְעִנְיָנֵי הַתּוֹרָה
- 82 וּמַצּוּוֹת בְּכָלֵל, כּוֹלֵל גַּם

(74) סנהדרין צז, סע"א. ע"ז ט, א. (75) זח"ב רנח, א ובמקדש מלך שם. (76) שבת נו, א. כתובות ט, ב. (77) שמח"ת תרס"א (נדפסה בסה"ש תש"ב ע' 141 ואילך). (78) אג"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"א ע' שיב. (79) ראה יחזקאל לז, כד-כה. (80) פסיקתא רבתי פט"ו, טו. שהש"ר פ"ב, יג (בסופו). (81) תהלים פט, נב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁמַנְגָדִים לַעֲנֵן בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ, כִּשֶׁם שִׁמְנָדִים לְכָל עֲנִינֵי קְדוּשָׁה
- 2 וַיִּשְׁנֶם כָּאֱלוֹ שִׁחְרָפוֹ עֲקֻבוֹת מְשִׁיחָהּ⁸¹, וְהִינוּ דְּהֶגֶם שְׂאֵינִם
- 3 בְּכָלֹל חֲרָפוֹ אוֹיְבֶיהָ הַיּוֹהֵה, שְׁלֹשָׁר עֲנִינֵי תוֹרָה וּמִצְוֹת אִינֶם
- 4 מִתְּנַגְדִּים אֲלֵא הֵם לִזְמַנִּים תוֹרָה וּמִקְנִימִים מִצְוֹת, אֵף מִכָּל
- 5 מְקוֹם, כָּל עֶסְקֶם בְּתוֹרָה
- 6 וּמִצְוֹת הוּא בְּקִרְיֹת, וְהָרִי 1 שְׁמַנְגָדִים לַעֲנֵן בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ, וַיִּשְׁנֶם כָּאֱלוֹ
- 7 בֵּין קִרְיֹת לְכַפִּירָה יֵשׁ 2 שִׁחְרָפוֹ עֲקֻבוֹת מְשִׁיחָהּ⁸¹, וְהִינוּ דְּהֶגֶם שְׂאֵינִם
- 8 מִחֲצָה דְּקָה⁸², וְהֵם מְכַנְיָסִים 3 בְּכָלֹל חֲרָפוֹ אוֹיְבֶיהָ הַיּוֹהֵה, שֶׁהֵם לִזְמַנִּים תוֹרָה
- 9 קִרְיֹת בְּכָל עֲנִינֵי הַתּוֹרָה 4 וּמִקְנִימִים מִצְוֹת, אֵף מִכָּל מְקוֹם, כָּל עֶסְקֶם
- 10 וּמִצְוֹת, וּבְפָרֵט בְּאֶמּוּנָה 5 בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת הוּא בְּקִרְיֹת, וְהָרִי בֵּין קִרְיֹת
- 11 בְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ וְלֹכֵן הֵם לֹא 6 לְכַפִּירָה יֵשׁ מִחֲצָה דְּקָה⁸², וְהֵם מְכַנְיָסִים קִרְיֹת
- 12 נִחְשָׁבִים לְחֲרָפוֹ אוֹיְבֶיהָ ה' אֲבָל הֵם 7 בְּכָל עֲנִינֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וּבְפָרֵט בְּאֶמּוּנָה
- 13 'מִחֲרָפִים' אֵת עֲנִינֵי בִיאַת הַמָּשִׁיחַ. 8 בְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ. וְהֵנָּה, בְּכַדִּי לְנֶצַח מַלְחָמָה זֹו
- 14 וְהֵנָּה, בְּכַדִּי לְנֶצַח מַלְחָמָה זֹו 9 צָרִיף לְכַתֵּב גִּט פְּרִיתוֹת לְכָל עֲנִינֵי הַנְּחֻחוֹת הָעוֹלָם
- 15 וְלִהְיוֹתֵנּוּ עַל כָּל הַמְּנַגְדִּים וּבְמִיּוֹד עַל 10 הַתְּקָרִי וְגַם הַנְּחֻחוֹת הָעוֹלָם הַגָּשְׁמִי. וְהִינוּ, שְׂאֵף
- 16 אֱלוֹ ש' חֲרָפוֹ עֲקֻבוֹת מְשִׁיחָהּ, צָרִיף 11 עַל פִּי שֶׁהֵם עֲנִינִים הַמְּתָרִים עַל פִּי תוֹרָה,
- 17 לְכַתֵּב גִּט פְּרִיתוֹת (בְּמִכּוֹן שֶׁל 12 וְכַמּוֹכֵן מִדִּיּוֹק לְשׁוֹן רַז"ל כּוֹתֵב גִּט פְּרִיתוֹת
- 18 יִתּוֹק מִחוּלָט) לְכָל עֲנִינֵי הַנְּחֻחוֹת 13 לְאֶשְׁתּוֹ, אֶשְׁתּוֹ דִּיקָא, שְׁנִשְׁאֵת לֹו עַל פִּי תוֹרָה
- 19 רֵעִיּוֹת, הַשְּׁקֻפוֹת וְהַנְּהֻגוֹת שִׁמְקוֹבָלִים 14 פְּדַת מִשָּׁה וַיִּשְׂרָאֵל, אֵף מִכָּל מְקוֹם, כְּשֶׁנּוֹגֵעַ
- 20 וּקְבוּעִים מִצֵּד הָעוֹלָם הַתְּקָרִי 15 לְמַלְחָמַת בֵּית דָּוִד, אֲזִי מִסְתַּלְקִים כָּל
- 21 וְגַם הַנְּחֻחוֹת הָעוֹלָם הַגָּשְׁמִי 16 הַחֲשֻׁבוֹנוֹת, וְצָרִיף לְהַפְקִיר אֶת כָּל אֲשֶׁר לֹו,
- 22 שֶׁאִמְנֶם הֵם פְּחוֹת חוֹמָרִים מִהַדְּבָרִים 17 וְכַמּוֹבָר לְעִיל (סְעִיף ו') שְׁנִצְחוֹן הַמַּלְחָמָה הוּא
- 23 חוֹמָרִים וְיֹתֵר 'מַעֲדוּנִים', גַּם מֵהֶם 18 עַל יְדֵי בְּזוּבוֹ הָאוֹצְרוֹת דִּיקָא, וְכָל זְמַן שְׂאֵינוֹ
- 24 צָרִיף לְהַתְנַחֵךְ. וְהִינוּ, שְׂאֵף עַל 19 מְבֻזָּב אֶת אוֹצְרוֹתָיו, וְעוֹשָׂה חֲשָׁבוֹן שְׁדָּכֵר זֶה
- 25 פִּי שֶׁהֵם עֲנִינִים הַמְּתָרִים עַל 20 מִתָּר עַל פִּי תוֹרָה וַאֲיִנו צָרִיף לְהַפְקִירוֹ, אוֹ
- 26 פִּי תוֹרָה, וְכַמּוֹכֵן מִדִּיּוֹק 21 שְׁעוֹשָׂה חֲשָׁבוֹן שְׁדָּכֵר זֶה אִינוֹ עֲקָרִי כָּל כָּף וְאִין
- 27 לְשׁוֹן רַז"ל כּוֹתֵב גִּט פְּרִיתוֹת 22 צָרִיף לְלָחֵם עַל זֶה, הֵנָּה הֶגֶם שֶׁחֲשֻׁבוֹנוֹת אֱלוֹ
- 28 לְאֶשְׁתּוֹ, אֶשְׁתּוֹ דִּיקָא, דִּיקָא 23 הֵם עַל פִּי שְׂכָל, וְאֶפְשָׁר גַּם עַל פִּי שְׂכָל דְּקִדְשָׁה,
- 29 וְאִמְרוּ 'אֶשְׁתּוֹ' שְׁנִשְׁאֵת לֹו עַל פִּי 24 מִכָּל מְקוֹם, לֹא זֹוהִי תַכְלִית הָעֲבוּדָה, וְלֹא עַל
- 30 תוֹרָה פְּדַת מִשָּׁה וַיִּשְׂרָאֵל, 25 יְדִי זֶה אֶפְשָׁר לְנֶצַח אֶת הַמַּלְחָמָה וּלְגָלוֹת אֶת
- 31 וּמְדוּבָר בְּשִׁיכּוֹת לְעִינֵי הָעוֹלָם 26 בְּחִינַת דָּוִד. וּבְכַדִּי לְגָלוֹת בְּחִינַת דָּוִד, הִינוּ,
- 32 הַמּוֹתֵר עַל פִּי הַתּוֹרָה, אֵף מִכָּל 27 שְׁמַבְחִינַת בֵּית דָּוִד יִהְיֶה גְלוֹי בְּחִינַת דָּוִד עֲצֻמוֹ,
- 33 מְקוֹם, כְּשֶׁנּוֹגֵעַ לְמַלְחָמַת בֵּית 28 הָרִי זֶה עַל יְדִי הַמַּלְחָמָה בְּדִרְךָ נִצְחוֹן דִּיקָא,
- 34 דָּוִד, אֲזִי מִסְתַּלְקִים כָּל 29 שֶׁגַם דָּכָר הִיּוֹתֵר קָל נּוֹגֵעַ לֹו בְּמֵאֵד, וְכַנִּל
- 35 הַחֲשֻׁבוֹנוֹת, מִתַּעֲלָמִים מִכָּל 30 (סְעִיף ו') בְּעֲנֵן הַהִפְרָשׁ שֶׁבֵּין קֶטֶן לְגָדוֹל,
- 36 הַחֲשֻׁבוֹת וּמִכָּל הַשִּׁקּוּלִים וְצָרִיף 31 שְׂאֶצֶל קֶטֶן יֵשׁ עֲנִינִים שְׁמַעֲמִיד עֲצֻמוֹ עֲלֵיהֶם
- 37 לְהַפְקִיר אֶת כָּל אֲשֶׁר לֹו, 32 וַיֵּשׁ עֲנִינִים שְׂאִין מַעֲמִיד עֲצֻמוֹ עֲלֵיהֶם, מֵה
- 38 וְלֹוּתֵר עַל הַכּוֹל לִמְעַן עֲבוֹדַת ה' 33 שְׂאִין בֶּן בְּגָדוֹל שְׂאֶצֶלֹו הוּא אֲמַתִּית עֲנֵן הַנִּצְחוֹן, הָרִי גַם עַל דָּכָר הִיּוֹתֵר קָל
- 39 בְּאוֹפֵן שֶׁל נִצְחוֹן מוּחֲלָט וְכַמּוֹבָר 44 שְׂאֵינוֹ מְבֻזָּב אֶת אוֹצְרוֹתָיו,
- 40 לְעִיל (סְעִיף ו') שְׁנִצְחוֹן 41 הַמַּלְחָמָה הוּא עַל יְדֵי בְּזוּבוֹ
- 41 הַמַּלְחָמָה הוּא עַל יְדֵי בְּזוּבוֹ 42 הָאוֹצְרוֹת דִּיקָא מְבָלִי לְהַתְחַשֵּׁב
- 42 הָאוֹצְרוֹת דִּיקָא מְבָלִי לְהַתְחַשֵּׁב 43 בְּכֵן שׁוּהוּ מִחִיר יָקָר מֵאֵד, וְכָל זְמַן
- 43 בְּכֵן שׁוּהוּ מִחִיר יָקָר מֵאֵד, וְכָל זְמַן 44 שְׂאֵינוֹ מְבֻזָּב אֶת אוֹצְרוֹתָיו,
- 44 שְׂאֵינוֹ מְבֻזָּב אֶת אוֹצְרוֹתָיו,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁמַנְגָד אל הרצונות שלו החשובים לו, עומד נגדו בתקף, ומבזבז
 2 אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ, גם אפילו אוֹצְרוֹתָיו היותר יְקָרִים, ומספֵן
 3 גם אפילו אֶת חַיָּיו, וכל הוויתורים הגדולים והעצומים אלו על כל מה
 4 שיש לו ואפילו על חייו הם בכדי לַנֶּצַח ולבטל גם אפילו אֶת
 5 הַמַּנְגָד היותר קל. כי מצד מידת
 6 הניצחון כפי שהיא באמת מוכרחים
 7 לנצח כל מנגד גם אם מדובר
 8 בהתנגדות קלה ביותר. וְזֶהוּ כְּלָלוֹת
 9 עֲנִין התוכן הכללי של הַעֲבוּדָה
 10 דְּגַט כְּרִיתוֹת במובן של עבודת ה'
 11 מתוך התנתקות מוחלטת מכל חומריות
 12 וגשמיות, גם כזו שההתנגדות שלה
 13 לקדושה היא קלה ביותר, שְׁצָרִיף
 14 להפקיר אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ, ולא
 15 להתחשב כָּלל עִם הַמַּצִּיאוֹת
 16 האישיות והרצונות והנטיית הטבעיות
 17 שֶׁלוֹ, אֲלָא לְהַכְנִיס אֶת עַצְמוֹ
 18 (אַרְיֵינוֹאֲרָפֶן זִיף להשליך את
 19 עצמו) לְגַמְרִי מְלַחֲמַת בֵּית
 20 דָּוִד עד להשגת הניצחון המלא
 21 והמוחלט.
 22 וְעַל יְדֵי זֶה שהאדם מצידו עובד
 23 את ה' באופן כזה של 'בזבז האוצרות'
 24 ומוותר על כל מה שיש לו למען
 25 עבודת ה', נִמְשָׁךְ בְּן גַם
 26 מְלַמְעֵלָה, שְׁמַבְזִיז אֶת כָּל
 27 הַאֲצִרוֹת שְׁמַלְמַעֵלָה וכל מה
 28 שהיה נעלם, יורד ונמשך ומתגלה,
 29 עֲבוֹר אֵלּוֹ הַיּוֹצֵאִים מְלַחֲמַת
 30 בֵּית דָּוִד, וְהִינוּ, שְׁעַל יְדֵי
 31 עֲבוּדָתוֹ של האדם העובד את ה'
 32 באופן כזה שְׁיִוצֵא מְלַחֲמַת בֵּית
 33 דָּוִד, הִגָּה כדברי חכמנו ז"ל בגמרא
 34 הָבָא לְטַהֵר והוא מצידו עושה את
 35 התלוי בו לבוא לידי טהרה - מְסִיעִין
 36 לוֹ⁸³, מלמעלה שיעלית בכך,
 37 ובדומה לזה אמרו חכמינו ז"ל עוד
 38 וּבְשִׁמְקֵיךָ הָאָדָם עַצְמוֹ מַעֲט
 39 מְלַמְשָׁה מצידו, כפי יכולתו,
 40 מְקַדְשִׁין אוֹתוֹ הַרְבֵּה
 41 מְלַמְעֵלָה⁸⁴, מצד הקדוש-ברוך-הוא, וְהַעֲזֹר שְׁמַלְמַעֵלָה שניתן לאדם
 42 העובד את ה' הוא עֲנִין הַתְּגָלוֹת אוֹצְרוֹ שֶׁל הַקָּב"ה שֶׁהוּא
 43 אוֹצֵר שֶׁל יְרֵאת שְׁמִים⁸⁵ כדברי הגמרא שיראת שמים נקראת 'אוצר',
 44 וְהִירֵ מַצֵּד יְרֵאת שְׁמִים אֵין נִפְקָא מִנָּה בֵּין עֲנִין
 45 הִיּוֹתֵר חֲמוֹר לְעִנִּין הִיּוֹתֵר קָל אלא יראת שמים מחייבת תכלית
 46 הוֹחִירוֹת בכל דבר ודבר בענייני תורה ומצוות, עַד לְהַעֲנִין דְּקִדְשׁ
 47 עַצְמָךְ בְּמַתֵּר לָךְ⁸⁶, היינו לפרוש גם מדברים מותרים, לשם תוספת
 48 קדושה, דְּכִינֹן שֶׁהוּא יָרָא
 49 שְׁמִים, וְיִודַע שְׁאֵין זֶה אוֹתוֹ
 50 דבר מסויים, אפילו אם הוא דבר קל,
 51 כְּפִי רָצוֹן הַעֲלִיזוֹ, הִרֵי הַכָּל
 52 אֲצִלוֹ בְּשִׁנָּה ואינו מבדיל בין דבר
 53 חמור לדבר קל.
 54 וְנוֹסֵף עַל בְּזָבוֹ הַאֲצִרוֹת
 55 שְׁלַמְעֵלָה שבא כתוצאה מ'בזבז
 56 האוצרות' מצד האדם, כמבואר לעיל,
 57 שֶׁהוּא עֲנִין הַתְּגָלוֹת הַאֲצִר
 58 שֶׁל יְרֵאת שְׁמִים, כמבואר לעיל,
 59 יִשְׁנֵנָה גַם הַעֲנִין כְּזוֹכֵר לַעֲלֵי בַמִּשָּׁל
 60 עַל עֲנִין הַנִּיצָחוֹן כְּפִי שֶׁהוּא בַמִּלֵּךְ
 61 הַמְנַהֵל מַלְחָמָה שְׁהַמְלִיךְ מִפְּקִיר
 62 כְּבִכּוֹל גַם אֶת חַיָּיו, וְתוֹכֵן
 63 הַדְּבָרִים כְּפִי שֶׁהֵם לַמַּעֲלָה בַּאֲלוּקוֹת,
 64 וְהוּא עֲנִין מֵאִמֵּר חֲכָמֵינוּ ז"ל
 65 בַּגְמָרָא גָּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאָדָם
 66 שְׂכִינָה עִמָּהֶם⁸⁷ הַשְׂכִּינָה אִתָּם
 67 בַּגְלוֹת, כְּבִכּוֹל, שֶׁזֶּהוּ הַעֲנִין בַּנִּמְשָׁל
 68 לַמַּעֲלָה, שְׁעִלִי נֹאמֵר בַּמִּשָּׁל
 69 שְׁהַמְלִיךְ מִסַּפֵּן אֶת חַיָּיו כו'.
 70 וְכָל זֶה בְּזָבוֹ הַאֲצִרוֹת וְסִיכּוֹן
 71 הַחַיִּים וכו' הוּא בְּשִׁבִּיל נְצִיחַ
 72 הַמְלַחֲמָה דְּוָקָא, הִינוּ, לֹא
 73 בְּשִׁבִּיל עֲנִין הַבְּרוּרִים לְבָרֵךְ
 74 אֶת הַפְּסִים קְטָנִים שְׁעִדִּין לֹא
 75 נַחֲבָרוֹ, הַמְקַבֵּל לַעֲנִין לְקִיחַת הַשֵּׁל
 76 בַּמַּלְחָמָה, כִּי אִם בְּכַדִּי לְנֶצַח
 77 אֶת הַמְלַחֲמָה, הַמְקַבֵּל לַעֲנִין
 78 הַנִּיצָחוֹן הַמוֹחֵלֵט שֶׁל הַקְּדוּשָׁה עַל
 79 הַלְעוֹמַת זֶה שְׁבִשְׁבִּיל זֶה דְּוָקָא
 80 מְגִלִּים אֶת כָּל הַאֲצִרוֹת כו'.
 81 ואף מְבִזְזִים אוֹתָם. וְזֶהוּ שְׁכָתוֹב
 82 בְּשִׁירַת דְּבוּרָה בַּסֵּפֶר שׁוֹפְטִים עֲנִין
 83 צְדָקַת פְּרוּזָנוּ בִּישְׂרָאֵל⁸⁸ (לפי
 84 פשוטו הכוונה שהקדוש-ברוך-הוא מגן על בני ישראל היושבים בערים
 85 פרוצות, ללא חומה), וְדָרְשׁוּ רַ"ל⁸⁹ צְדָקַת פְּרוּזָנוּ (לְשׁוֹן פְּזוּר),
 86 וְהִינוּ, שְׁתַּחֲלַת הַעֲבוּדָה שהיא כאמור עבודת הַבְּיוּרִים ('אתכפיא')

(83) שבת קד, א. ו"ש"נ. (84) יומא ס"פ"ג. (85) ברכות לג, ב. וראה שבת לא, ב. (86) יבמות כ, א. (87) מגילה כט, א (כגירסת העין יעקב). ספרי ס"פ מסעי. (88) שופטים ה, יא. (89) פסחים פז, ב.

ליל ש"ק פרשת בשלה, י"א שבט, אחרי קבלת שבת, ה'תשכ"א

כט

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 היא באפן דפזרונו, כמאמר רז"ל⁸⁹ בגמרא צדקה עשה
- 2 הקב"ה לישראל שפזרן לבין האמות, וכמבאר במקום
- 3 אחר⁹⁰ בחסידות שעל ידי הפזור בין האמות מתוספים
- 4 גרים⁸⁹ מאמות העולם שמתגיירים, שהוא לפי פנימיות הדברים ענין
- 5 ברור הניצוצות. אלא שזו רק
- 6 תחילת העבודה אך תכלית
- 7 העבודה היא שיהיה הענין
- 8 דפזרונו לא מלשון 'פזור' אלא
- 9 מלשון 'פרזות', שהוא ענין
- 10 פרזות תשב ירושלים⁹¹,
- 11 הינו, שלא יצטרכו מלכתחילה
- 12 לחומה כלל לפי שלא יהיה
- 13 מנגד כלל ואם אין מנגד אין צורך
- 14 בשמירה והגנה, ודגמתו בעבודה
- 15 עכשיו הוא ענין העבודה
- 16 דאיתהפכא של הרע לטוב והחושך
- 17 לאור עד שאין מציאות של מנגד כלל.
- 18 (י) ומסים בהמאמר: "וזהו דישאל נקראים
- 19 דישאל נקראים צבאות
- 20 הויה, לפי שהם אנשי החיל
- 21 חילים, אנשי צבא אשר הם
- 22 עושים רצונו של מקום לנגד
- 23 את המנגד ועד לביטול לגמרי,
- 24 ולקדם בשבילם פותחים אוצר
- 25 העליון בשביל נצוח
- 26 המלחמה לנגד את המנגד",
- 27 והינו, שהמדבר בסיום
- 28 הסעיף אודות פתיחת האוצר
- 29 העליון כדי שבני ישראל, צבאות ה',
- 30 יצאו במלחמת הקדושה נגד ה'לעומת
- 31 זה, קשור עם המדבר בתחלת
- 32 הסעיף בבאר הענין
- 33 שישאל נקראים בשם
- 34 צבאות הויה, שהוא ענין
- 35 צבא מלשון חיל, שזוהי עקר
- 36 העבודה, וכמו שנתבאר לעיל
- 37 בתחילת המאמר שהפרושים
- 38 הנוספים ב'צבא' דצבא מלשון
- 39 זמן כמו בכתוב 'הלא צבא לאנוש
- 40 עלי ארץ', ומלשון צביון שהוא
- 41 ענין התפללות, הם רק תנאי
- 42 והכנה להעבודה, והעקר של

- עבודת ה' הוא העבודה, דצבא לשון חיל, שהוא ענין הקבלת
- על עבודת ה' מתוך ביטול לאלוקות, מעבר למתחייב על פי טעם ודעת
- והנצחון מתוך מאמץ ומסירות לנצח מבלי להתחשב בשום חישובים
- ושיקולים, וכמו כן הוא גם בהמשכות שמלמעלה, שעל ידי
- העבודה שהאדם עובד את ה'
- בבחינת צבא מלשון חיל, שהוא ענין כל היצא
- למלחמת בית דוד כותב גט כריתות, שמפקיר את כל
- מציאותו ומוותר על כל הרצונות
- האישיים שלו בשביל נצחון
- המלחמה, הרי על פי מאמר
- רז"ל בביאור המשמעות הפנימית
- של לשון המשנה בפרקי אבות דע
- מה למעלה ממך⁹², שכל
- הענינים שמלמעלה הם
- ממך, שתלויים בעבודת
- האדם⁹³, והגלויים וההמשכות
- מלמעלה הם בהתאם לעבודת ה' של
- האדם למטה הגה על ידי
- עבודתו נעשה כן גם למעלה, שפותחים להם לבני ישראל
- הנקראים 'צבאות הויה' אוצר
- העליון, והוא ענין הגלויים
- היותר נעלים דפנימיות
- התורה שיתגלו לעתיד, עם
- בוא הגאולה וכמו שצאמר⁹⁴
- ב'שיר השירים' ישקני מנשיקות
- פיהו, כפרוש רש"י שקאי
- הכתוב מכון על טעמי תורה
- שיתגלו לעתיד (ובלשון רש"י:
- "... ומובחטים מאתו להופיע עוד
- עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתר
- צפונותיה ומחלים פניו לקיים דברו").

(90) ראה תו"א בראשית ו, א. לך יא, ב. הוספות קיז, ב ואילך. אוה"ת לך פו, א ואילך. ביאורו"ז להצ"צ ח"ב ע' תשכו.
ע' תשל. (91) זכרי' ב, ח. (92) אבות פ"ב מ"א. (93) צוואת הריב"ש סימן קמב. לקוטי אמרים סימן קצח. אור תורה סימן
תפ. וראה סה"ש תש"ד ע' 23. ובכ"מ. (94) שה"ש א, ב.

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וַיִּשָּׁם שֶׁבַעבֹדָה הָרִי הֶגֶם שֶׁעָקַר הָעֵבֹדָה הוּא צָבָא
2 מִלְשֹׁן חֵיל, מִכָּל מְקוֹם, הַתְּנַאי בָּזָה הוּא שִׁיחָה גַם צָבָא
3 מִלְשֹׁן זִמְן, וְכַפֹּ"ל שָׁכַל
4 עֲנִינִי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת צָרִיכִים 1 הֶגֶם שֶׁעָקַר הָעֵבֹדָה הוּא צָבָא מִלְשֹׁן חֵיל, מִכָּל
5 לַהֲיֹת בְּזִמְן וּמְקוֹם דּוֹקָא, 2 מְקוֹם, הַתְּנַאי בָּזָה הוּא שִׁיחָה גַם צָבָא מִלְשֹׁן
6 בַּתּוֹךְ גִּדְרֵי הַמִּצִּיאוֹת, הִנֵּה כְמוֹ כֵּן 3 זִמְן, וְכַפֹּ"ל שָׁכַל עֲנִינִי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת צָרִיכִים
7 הוּא גַם בְּהַגְלוֹי דְּלַעֲתִיד 4 לַהֲיֹת בְּזִמְן וּמְקוֹם דּוֹקָא, הִנֵּה כְמוֹ כֵּן הוּא גַם
8 שֶׁהוּא גְלוֹי הַיּוֹתֵר נִעְלָה, 5 בְּהַגְלוֹי דְּלַעֲתִיד שֶׁהוּא גְלוֹי הַיּוֹתֵר נִעְלָה, שֶׁהַתְּכַלִּית בָּזָה הִיא שִׁיחָה הַגְלוֹי
9 שֶׁהַתְּכַלִּית וְהַשִּׂיא בָּזָה הִיא 6 גַם בְּזִמְן וּמְקוֹם עַד לְמִטָּה מְטָה, שֶׁגַם גּוֹף הַגִּשְׁמִי יִרְגֵּשׁ אֱלֻקוֹת, וְכְמוֹ
10 שִׁיחָה הַגְלוֹי לֹא רַק בַּעֲלֻמוֹת 7
11 עֲלִיתִים רוּחָנִים אֵלָּא גַם בְּזִמְן

(95) ישע"י מ, ה. וראה ד"ה באתי לגני תשי"ז ס"ו (לעיל ח"א ע' רלח).

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו טבת, ה'תשי"א

ברוקלין

הרה"ג והרה"ח וו"ח אי"א נוי"מ בעל מדות

תרומיות וכו' מוהרר"ן שי

שלום וברכה!

קבלתי את שני מכתביו. ות"ח על השקו"ט אשר בראשון מהם בנוגע למעין שנפסק.

ובמש"כ בשני שהגדול דמינסק ציווה לאמר אחריו קדיש יב"ח דוקא - יש להעיר ממש"כ בס' משמרת שלום דבכגון דא שומעין לדברי המת, וא"כ משמע דאין בזיון לאבל בזה שאביו רשע (סנה' מו, ב). וצע"ק שרואין במוחש שלא כן הוא. ועייג"כ ש"א כ, ל.

מוסג"פ החוברת לכ"ד טבת. כן העתק[ה] ממכתבי השייד לזה, אשר תקותי שיענין את כת"ר שליט"א.

מוסג"פ הקבלה על נדבתו להמרכז לעניני חנוך. ויה"ר שיתברך בברכתו של אדמו"ר הזקן (תו"א בתחילתו) אשר ע"י מצות הצדקה נעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה - ויעויין בהגהה לדרוש זה בלקוטי תורה לג' פרשיות השייכות דזה כה ככה.

בבקשתו הזכרתיו להמצטרך בהיותי על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע הכ"מ, וצדיקא דאתפטר, דאשתכח בהאי עלמא יתיר מבחיוהי, בטח יתן ברכתו והשי"ת ימלאה בגשמיות וברוחניות.

בברכה לכת"ר ולתורתו,

מנחם שניאורסאהן

1 נאמר בתורה, בפסוק הפותח את פרשת בשלח:

2 וַיְהִי בַשְּׁלַח פְּרַעַה אֶת הָעָם גו',¹ וּמִבְּאֵר בְּתוֹרָה אֹר² ספר

3 מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה בחומשים בראשית ושמות,

4 שְׁפָרַעַה הָיָה מְשַׁלַּח עִם יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם פְּאֻרוֹת

5 וְעֹנֵפִים כו', וְהִינוּ וְהַשְׁמַעוֹת

6 הפנימית של ה'פארות וענפים' שבני

7 ישראל לקחו איתם ממצרים היא

8 שְׁעַל יְדֵי גְלוֹתָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

9 בְּמִצְרַיִם וְהַשְׁתַּעֲבָדוֹתָם שֶׁל

10 המצרים בָּהֶם גָּרְמוּ שְׁתַּעֲבָלוּ

11 בְּחִינַת נִיצוּצֵינִי נִיצוּצוֹת הַקְדוּשָׁה

12 האלוקית שְׁנִפְלוּ בְּמִצְרַיִם, וְהוּא

13 הוּא הַנִּיצוּצוֹת הַלְלוּ שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל

14 בִּירוֹו וְהַעֲלוּ, נַעֲשׂוּ בְּחִינַת כַּח

15 הַצּוּמָח לְהַצְמִיחַ יִשׁוּעַת

16 יִשְׂרָאֵל לְצֵאת מִמִּצְרַיִם. וְכַפִּי

17 שְׁמִבְּאֵר אֲדַמְר'ר הִזְקֵן בְּתוֹרָה אֹר'

18 שֶׁם לִפְנֵי זֶה³, דְּהִנֵּה כְּתִיב⁴

19 בְּנִבְאוֹת יִרְמְיָהוּ קִדְּשׁ יִשְׂרָאֵל

20 לְהוֹיָה רֹאשִׁית תְּבוּאָתָהּ, בְּנֵי

21 יִשְׂרָאֵל הֵם הָרֹאשׁ וְהַתְּחִלָּה שֶׁל

22 תְּבוּאוֹת (הֵינּוּ הַפְּעוּלוֹת וְהַפִּירוֹת שֶׁל)

23 הַקְדוּשׁ-בִּירוֹךְ הוּא שִׁיִּשְׂרָאֵל

24 נִקְרָאוּ תְּבוּאוֹת ה', וּמִשְׁמַעוֹת

25 עֵינָיו זֶה שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל נִמְשְׁלוּ לְתִבְּוָה

26 שְׁצוּמַחַת לִפִּי פְּנִימִיּוֹת הַדְּבָרִים, וְהוּא

27 כְּמוֹ שְׁאֵדָם זֹרַע תְּבוּאָה עַל

28 דֶּרֶךְ מֶשֶׁל בְּשִׁבִּיל הַתּוֹסֶסֶת

29 שִׁיִּצְמַח הַרְבֵּה יוֹתֵר מִמָּה שֹׁרַע, כֵּךְ

30 זֹרַע ה' אֶת יִשְׂרָאֵל כו'

31 בְּמִקְוֹמוֹת שׁוֹנִים כְּדֵי שִׁיעוּל וִיבִירוֹ אֵת

32 נִיצוּצוֹת הַקְדוּשָׁה בְּאוֹתָם מִקְוֹמוֹת, וְזוֹ

33 תְּהִיָּה הַצְמִיחָה כְּתוּצָה מִהוֹרֵעָה.

34 וְזֶהוּ עֲנֵן גְּלוֹת מִצְרַיִם, שְׁעַל

35 זֶה נֶאֱמַר⁵ בְּהוֹשַׁע שֶׁהַקְדוּשׁ-בִּירוֹךְ-

36 הוּא אוֹמֵר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְזִרְעָתָהּ

37 לִי בְּאֶרֶץ, וְאָמְרוּ עַל כֵּךְ בְּגִמְרָא

38 (כְּפִי שְׁמִצּוּט בְּמֵאמֵר לְהֵלֵךְ) 'לֹא

39 הִגְלָה הַקְדוּשׁ-בִּירוֹךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל

40 לְבֵין הָאוֹמוֹת אֲלֵא כְּדֵי שִׁתּוּסְפוּ

41 עֲלֵיהֶם גֵּרִים (וְעַל פִּי חֲסִידוֹת הַכוּוֹנָה

42 לְנִיצוּצוֹת הַקְדוּשָׁה) שְׁנֵאמֵר וְזִרְעָתָהּ לִי

בס"ד. שבת פרשת בשלח, י"א שבט, ה'תשכ"א

(הנחה בלתי מוגה)

1 וַיְהִי בַשְּׁלַח פְּרַעַה אֶת הָעָם גו',¹ וּמִבְּאֵר

2 בְּתוֹרָה אֹר², שְׁפָרַעַה הָיָה מְשַׁלַּח עִם

3 יִשְׂרָאֵל פְּאֻרוֹת וְעֹנֵפִים כו', וְהִינוּ שְׁעַל יְדֵי

4 גְּלוֹתָם בְּמִצְרַיִם וְהַשְׁתַּעֲבָדוֹתָם בָּהֶם גָּרְמוּ

5 שְׁתַּעֲבָלוּ בְּחִינַת נִיצוּצֵינִי שְׁנִפְלוּ בְּמִצְרַיִם, וְהוּא

6 הוּא בְּחִינַת כַּח הַצּוּמָח לְהַצְמִיחַ יִשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל.

7 וְכַפִּי שְׁמִבְּאֵר לִפְנֵי זֶה³, דְּהִנֵּה כְּתִיב⁴ קִדְּשׁ

8 יִשְׂרָאֵל לְהוֹיָה רֹאשִׁית תְּבוּאָתָהּ, שִׁיִּשְׂרָאֵל נִקְרָאוּ

9 תְּבוּאוֹת ה', וְהוּא כְּמוֹ שְׁאֵדָם זֹרַע תְּבוּאָה עַל

10 דֶּרֶךְ מֶשֶׁל בְּשִׁבִּיל הַתּוֹסֶסֶת שִׁיִּצְמַח, כֵּךְ זֹרַע ה'

11 אֶת יִשְׂרָאֵל כו'. וְזֶהוּ עֲנֵן גְּלוֹת מִצְרַיִם, שְׁעַל זֶה

12 נֶאֱמַר⁵ וְזִרְעָתָהּ לִי בְּאֶרֶץ, וּכְמוֹ שְׁפָתוֹב⁶ הַבָּאִים

13 יִשְׂרָשׁ גו', הִינוּ, שֶׁהִזְרִידָה לְמִצְרַיִם הִיא בְּדִגְמַת

14 הַזִּירְעָה בְּאֶרֶץ (יִשְׂרָשׁ), כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מֶשֶׁל

15 שְׁזוֹרְעִין גָּרְעִין אֶחָד כְּדֵי שְׁעַל יְדֵי זֶה תְּהִיָּה

16 הַצְמִיחָה (נִיצִין וּפְרַח) בְּרַבּוּי גְּדוּל.

17 וְהִעֲנֵנִי בְּזֶה, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל⁷ לֹא הִגְלָה

18 הַקֶּבֶ"ה אֶת יִשְׂרָאֵל לְבֵין הָאוֹמוֹת אֲלֵא

19 כְּדֵי שִׁתּוּסְפוּ עֲלֵיהֶם גֵּרִים, שְׁנֵאמֵר וְזִרְעָתָהּ לִי

20 בְּאֶרֶץ, כְּלוּם אָדָם זֹרַע סָאָה אֲלֵא לְהַכְנִיס כְּמָה

21 כּוּרִין. וְיִדּוּעַ הַבְּאוּר בְּזֶה⁸, שְׁאִין הַכְּנִיָּה (רַק)

22 לְגֵרִים כְּפִשׁוּטוֹ, שְׁהָרִי אָנוּ רוֹאִים שֶׁהַגֵּרִים

23 שְׁתּוּסְפוּ בְּמֶשֶׁךְ הַגְּלוּיוֹת הֵם בְּמִסְפָּר מוֹעֵט

24 בְּיֹתֵר, וְלֹא כְּדֵי כָּל הַהַעֲלָמוֹת וְהַהֲסָתָרִים שְׁבִזְמֵן

25 הַגְּלוּיוֹת בְּשִׁבִּיל מִסְפָּר מוֹעֵט שֶׁל גֵּרִים, אֲלֵא הַכְּנִיָּה הִיא לְנִיצוּצוֹת הַקְדוּשָׁה

26 שְׁנִפְלוּ בְּדְבָרִים הַגְּשָׁמִיִּים שְׁנִמְצָאִים בְּכָל הַמְּדִינוֹת שֶׁשָּׁם גָּלוּ יִשְׂרָאֵל, שְׁעַל

27 יְדֵי שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים כו' וּמִשְׁתַּמְשִׁים בָּהֶם לְשֵׁם שְׁמִים, הָרִי הֵם

43 בארץ, כלום אדם זורע סאה אלא [כדי להכניס [להצמיח] כמה כורין [הרבה]

44 יותר מסאה] וּכְמוֹ שְׁפָתוֹב⁶ בִּישְׁעִיה הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ גו' יַעֲקֹב, יַצִּין

45 וּפְרַח יִשְׂרָאֵל, הִינוּ, שֶׁהִזְרִידָה לְמִצְרַיִם (עֲלֵיהָ נֵאמַר 'זֹאֵלָה שְׁמוֹת בְּנֵי

46 יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיִם', בְּדוּמָה לְכַתּוּב כֵּן 'הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ') הִיא בְּדִגְמַת

47 הַזִּירְעָה בְּאֶרֶץ (יִשְׂרָשׁ), כְּמוֹ

48 עַל דֶּרֶךְ מֶשֶׁל שְׁזוֹרְעִין גָּרְעִין

49 אֶחָד כְּדֵי שְׁעַל יְדֵי זֶה תְּהִיָּה

50 הַצְמִיחָה (נִיצִין וּפְרַח) בְּרַבּוּי

51 גְּדוּל.

52 וְהִעֲנֵנִי בְּזֶה, דְּהִנֵּה אָמְרוּ

53 רַז"ל⁷ בְּגִמְרָא, בְּשִׁיכּוֹת לְכַתּוּב

54 'וְזִרְעָתָהּ לִי בְּאֶרֶץ' הַמּוּבָא לְעִיל, לֹא

55 הִגְלָה הַקֶּבֶ"ה אֶת יִשְׂרָאֵל

56 לְבֵין הָאוֹמוֹת אֲלֵא כְּדֵי

57 שִׁתּוּסְפוּ עֲלֵיהֶם גֵּרִים,

58 שְׁנֵאמֵר וְזִרְעָתָהּ לִי בְּאֶרֶץ,

59 כְּלוּם אָדָם זֹרַע סָאָה אֲלֵא

60 לְהַכְנִיס כְּמָה כּוּרִין. וְיִדּוּעַ

61 הַבְּאוּר בְּזֶה⁸, שְׁאִין הַכְּנִיָּה

62 (רַק) לְגֵרִים כְּפִשׁוּטוֹ, שְׁהָרִי

63 אָנוּ רוֹאִים שֶׁהַגֵּרִים שְׁתּוּסְפוּ

64 בְּמֶשֶׁךְ הַגְּלוּיוֹת הֵם בְּמִסְפָּר

65 מוֹעֵט בְּיֹתֵר לְגַבִּי הַמִּסְפָּר הַכּוּלֵּל

66 שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא כְּדֵי כָּל

67 הַהַעֲלָמוֹת וְהַהֲסָתָרִים עַל

68 הָאוֹלוֹקוֹת וְהַמְּנִיעוֹת וְהַעֲכּוּבִים

69 עַל עֲבוֹדַת ה' שְׁבִזְמֵן הַגְּלוּיוֹת

70 בְּשִׁבִּיל מִסְפָּר מוֹעֵט שֶׁל

71 גֵּרִים, אֲלֵא הַכְּנִיָּה הִיא

72 'שִׁתּוּסְפוּ' לְנִיצוּצוֹת הַקְדוּשָׁה

73 שְׁנִפְלוּ בְּדְבָרִים הַגְּשָׁמִיִּים

74 שְׁנִמְצָאִים בְּכָל הַמְּדִינוֹת

75 שֶׁשָּׁם גָּלוּ יִשְׂרָאֵל, שְׁעַל יְדֵי

76 שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים

77 כו' וּמִשְׁתַּמְשִׁים בָּהֶם בְּדְבָרִים

78 הַגְּשָׁמִיִּים הַנִּמְצָאִים בְּכָל מְקוֹם וּמְקוֹם

(1) פרשנו יג, יז. (2) פרשנו סא, סע"ג. (3) ראה תו"א שם, א. (4) ירמ' ב, ג. (5) הושע ב, כה. וראה פסחים פז, ב. (6) ישעי' כז, ו. (7) פסחים שם. (8) ראה תו"א בראשית ו, א. לך יא, ב. הוספות קיז, ב ואילך. אוה"ת לך פו, א ואילך. ביאור"ז להצ"צ ח"ב ע' תשכו. ע' תשל.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לָשֶׁם שָׁמַיִם, הָרִי הֵם מְכַרְרִים את הטוב מתוך הרע ומעלים אותו
2 לקדושה ופודים את הניצוצות, וניצוצות אלו נקראים גרים,
3 להיותם בדגמת הגרים שגם קדם הגיור יש בהם ניצוץ
4 דנשמת ישראל [פידוע הדיקוק⁹ בלשון חז"ל¹⁰ גר שנתגיר,
5 ולא גוי שנתגיר, וכפתגם
6 הדיקוק¹¹ שיהודי אינו יכול
7 להמיר דתו וגוי אינו יכול
8 להתגיר ומי שכן מתגיר הרי זה
9 משום שגם קודם הגיור יש בו ניצוץ
10 של נשמה אלוקית], אלא שניצוץ
11 זה היה בגוף של אינו
12 יהודי¹², ועל ידי הגרות
13 נפדה הניצוץ מן הגלות ויצא
14 לחופשי, כביכול. ובשביל
15 שיתוספו גרים אלו, שהם
16 ניצוצות הקדושה, היינו שיתבררו
17 ויתעלו ניצוצות רבים הגלה
18 הקב"ה את ישראל לבין
19 האומות. ואם בכל הגליות פן
20 הוא, על אחת כמה וכמה
21 בגלות מצרים, שהוא לא רק
22 הגלות הראשון בזמן, אלא
23 הוא גם השני לכל
24 הגליות¹³ שבאו לאחר מכן,
25 כמאמר רז"ל¹⁴ כל המלכיות
26 (גליות) נקראו על שם
27 מצרים כו' ובוודאי גלות מצרים
28 עצמה הייתה בשביל ה'צמיחה'
29 והתוספת של ניצוצות קדושה רבים
30 שנתבררו במצרים.
31 (ב) אמנם עדין צריך להבין
32 הפרוש דבשלח פרעה את
33 העם, שפרעה היה משלח
34 פארות כו', היינו עדיין לא נתבאר
35 מה ענינו ומה שייכותו של פרעה
36 לביור הניצוצות. ובהקדם שענין
37 זה מרמז בדברי המכילתא¹⁵,
38 מדרש הלכה על חומש שמות, ויהי
39 בשלח, אין שלוח בכל מקום
- אָלָא לַוּי כְּלוּמַר, פְּרַעַה סִיפֵק לְבַנֵּי יִשְׂרָאֵל הַיּוֹצֵאִים מִמִּצְרַיִם לַיּוּי.
וְנִתְפָּרֵשׁ יוֹתֵר בְּדִבְרֵי הַמְדָּרֵשׁ¹⁶ עַל הַכְּתוּב וַיְהִי בְּשַׁלַּח
פְּרַעַה אֶת הָעָם, וְכִי פְּרַעַה שָׁלַחם וְהָרִי הַיּוֹצֵאֵה מִמִּצְרַיִם הִיִּתָּה
בְּכוּחוֹ שֶׁל הַקְּדוּשָׁה-בִּירוּךְ-הוּא, וְהַמְדָּרֵשׁ מִמִּשְׁךְ, בְּלָעָם אָמַר אֶל
מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם¹⁷, וְכֵאן
כְּתִיב וַיְהִי בְּשַׁלַּח פְּרַעַה אֶת
הָעָם, כְּלוּמַר, אִפִּילוּ בְּלַעַם הַכִּיר בַּכֶּךְ
שִׁיִּצִּיאוֹת מִצְרַיִם בָּאָה מֵאֵת הַקְּדוּשָׁה-
בִּירוּךְ-הוּא, וְאִם כֵּן מִה מִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב
וַיְהִי בְּשַׁלַּח פְּרַעַה אֶת הָעָם' אָלָא
מִלְמַד שֶׁהָיָה פְּרַעַה מְלִוֶּה אוֹתָם כּו', שֶׁזֶּהוּ תַּכְּן הָעֲנִיָּן
דְּבִירוֹ הַנִּיצוּצוֹת כּו' שֶׁהָעָם
נִיצוּצוֹת שֶׁהָיוּ בְּמִצְרַיִם.
וַיִּמְתַּק יוֹתֵר, שֶׁהִתְקַרַּב לָכֵךְ
שֶׁהָיָה פְּרַעַה מְלִוֶּה אוֹתָם
הוּא מְדַבְּרִי בְּלָעָם, שֶׁהוּא
בְּלַעַם הַלְעָמֶת זֶה הַמְנַגֵּד דְּמִשָּׁה
רַבִּנּוּ, כְּמֵאמַר רַז"ל¹⁸ בְּמִדְרַשׁ
עַל הַפָּסוּק¹⁹ בְּתוֹרָה וְלֹא קָם
נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמִשָּׁה,
אֲבָל בְּאֵמוֹת הָעוֹלָם קָם נָבִיא
כְּמוֹ מֹשֶׁה וַיִּמְנֹעַ וַיִּמְיָהוּ בְּלָעָם שֶׁהוּא
הַלְעוֹמֶת זֶה' שֶׁל נְבוֹאָת מֹשֶׁה בְּצַד
חֲשֵׁנִי שֶׁאֵינוֹ צַד הַקְּדוּשָׁה, וַיִּמְנֹעַ
מִבְּלַעַם בָּא הִתְקַרַּב בְּדִבְרֵי חֲכָמָיו
ז"ל עַל עֲנָן בְּרוּר הַנִּיצוּצוֹת
דְּפְרַעַה כּו' וַיִּלְהָעִיר, שֶׁעֲנָן
זֶה הַהוֹכָחָה לָכֵךְ שֶׁפְּרַעַה לִיּוּהָ אֵת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵיא מִבְּלַעַם שֶׁהוּא
הַלְעוֹמֶת זֶה' שֶׁל מֹשֶׁה רַבִּינוּ נִתְפָּרֵשׁ
בְּמִדְרַשׁ דִּוְקָא²⁰, וְלֹא
בְּמִכִּילְתָּא שֶׁם נֹזֵךְ רַק עֲצֵם הַדְּבַר
שֶׁפְּרַעַה לִיּוּהָ אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לֹא

(9) מדבר קדמות להחיד"א מערכת ג אות ג. (10) שבת קלה, א. פסחים צב, א. יבמות מז, א. ובכ"מ. (11) ראה אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח ע' רח. (12) ראה תשובת מהר"ם מרוטנברג – הובא בספר תשובות בעלי התוס' מכת"י (ג.י. תשי"ד) ע' רפו סימן יט. (13) ראה לקוטי תורה להאריז"ל ר"פ תצא. סה"מ תשי"ט ע' 107. ובכ"מ. (14) ב"ר פט"ז, ד. (15) פרשתנו עה"פ. (16) שמו"ר פ"כ, ג. וראה אוה"ת בלק ע' איכט. (17) בלק כג, כב. (18) ספרי ברכה לד, י. במדב"ר פי"ד, כ. וראה אוה"ת פ' זכור ע' א'תשעו. ע' א'תשצו. סה"מ ה'ש"ת ע' 156. (19) ברכה שם. (20) להעיר מסה"מ תרס"ה ע' חצר.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

ולמצב הטוב והראוי. ולא רק התשובה על רע ממש חס ושלום
 תיתכן רק כאשר מקום ומצב לא רצוי, אלא גם בנוגע לעצם תנועת
 ה'תנועה' הנפשית של התשובה דאסורה מכאן²⁶, ככתוב בתורה
 שכאשר משה רבינו ראה שהסנה כוער באש ואינו נשרף אמר 'אסורה נא
 ואראה את המראה הגדול הזה, מדוע
 לא יבער הסנה' ופירש רש"י: 'אסורה
 מכן להתקרב לשם', וכך בעבודת
 התשובה צריך להיות המקום
 שממנו השב בתשובה סר כו'.
 וזהו ופרעה הקריב, שפאשר
 ישנו הענין דפרעה ומצרים,
 מקום ומצב בלתי רצויים הנה מזה
 דוקא באים למעלה
 התשובה, שענינה של התשובה
 הוא אתהפכא חשוכא
 לנהורא ומרירו למתקא²⁷,
 התהפכות חושך לאור ומר למתוק
 שזהו גם תכן הענין דברור
 הניצוצות כו'²⁸ שהניצוצות שהיו
 בתוך דברים גשמיים יצאו ממקום שבו
 היו מעורבים עם הרע והיה עליהם
 העלם והסתר וחזרו לשורשם ומקורם
 בקדושה.
 ג) וביאור הענין, דלכאורה
 אינו מוכן איך אפשר להיות
 איך ייתכן הענין דאתהפכא
 חשוכא לנהורא הפיכת חושך
 לאור (שהוא התוכן הפנימי של עבודת
 התשובה, כמבואר בסעיף הקודם),
 הרי חשך ואור הם שני
 הפכים²⁹, ובפרט להשיטה
 שחשך הוא (לא רק העדר
 האור, אלא הוא) בריאה
 בפני עצמה³⁰ ולפי שיטה זו
 בוודאי שהחושך הוא היפך האור,
 וכיון שזוהי מציאות של
 חשך (ולא רק העדר האור), איך
 אפשר איך ייתכן שתתהפך
 מציאות החושך לאור?

ההוכחה מבלעם, כי מכילתא שהיא מדרש הלכתי היא נגלה דתורה
 לגבי מדרש שהוא מחלק האגדה שרב סודות התורה
 גנוזין בה²¹ כך שהמדרש שייך לחלק הנסתר שבתורה, פנימיות התורה].
 אף צריך להבין מהו הפרוש דבשלח פרעה, שפרעה היה
 משלח פארות כו',
 דלכאורה, הרי פרעה הוא זה
 שהכריז לא ידעתי את
 הויה²², והיה מנגד גמור לאלוקות,
 ואם כן, איזה ענין היה
 פרעה יכול לתן לישראל
 ששימש להם בתור 'ליווי' בעת היציאה
 ממצרים?
 ויש לומר, שזהו שממשיך
 בתורה אור³ במאמר הנזכר
 "כמו שקתוב²³ בהמשך הענין
 אחרי 'ויהי בשלח פרעה את העם'
 ופרעה הקריב, ואמרו
 רז"ל²⁴ במדרש שהקריב את
 לבם של ישראל לאביהם
 שבשמים", לפי פשוטו הכוונה
 שכאשר בני ישראל ראו שפרעה רודף
 אחריהם והתקרב אליהם הם צעקו לה'
 ונמצא שפרעה קירב את ליבם של
 ישראל לאביהם שבשמים, והינו,
 ולפי פנימיות הדברים הכוונה
 שפרעה פעל בישראל הענין
 דעבודת התשובה, שהיא
 בחילא יתיר, בכוח גדול ורב
 יותר מעבודת הצדיקים²⁵ כפי
 שממשיך ומבאר מה משמעות הענין
 שפרעה הוא זה שהביא את בני ישראל
 לעבודת התשובה.
 והענין בזה, דהנה, כדי
 שתהיה העבודה דתשובה,
 צריך להיות מקום וענין
 שממש צריכה להיות
 ההשקפה כלומר, עבודת התשובה
 יכולה להיות כאשר האדם שב ממקום
 ומצב מסוים שאינו רצוי, למקום

(21) ראה הלי' ת"ת לאדה"ו פ"ב ס"ב. תניא אגה"ק סכ"ג (קלז, א). (22) שמות ה, ב. תו"א פרשתנו סא, ג. (23) פרשתנו יד, י. (24) ראה שמור"ר פכ"א, ה. תנחומא פרשתנו ח. (25) ראה זח"א קכט, ריש ע"ב. תניא אגה"ת ספ"ח. ובכ"מ. (26) לשון רש"י שמות ג, ג – נתבאר בשה"ש תש"ב ע' 47. (27) ראה זח"א ד, א. תניא פכ"ז. (28) ראה גם תו"א שם, ב. (29) ראה המשך תער"ב ח"ג ע' א'שי ואילך. סה"מ עטר"ת ע' יז ואילך. ד"ה ויקח ה"א תרצה"ה פכ"ט-ל (סה"מ קונטרסים ח"ב שבב, א ואילך). (30) ראה הנסמן בהערת כ"ק ארמו"ר שליט"א בשה"מ תש"ח ע' 239.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אף הענין יוכן על פי תורת הרב המגיד³¹ ממעזיטש בפרוש
2 מאמר רז"ל³² במדרש על הפסוק³³ באיוב המשל ופחד עמו
3 הקדוש-ברוך-הוא הוא המושל ומפחדים ממנו עושה שלום במרומו,
4 המלאך גבריאל העובר את ה' בקו של גבורה וראה שר של אש
5 ומיכאל והמלאך מיכאל העובר את
6 ה' בקו של חסד ואהבה שר של
7 מים ואין מכבין זה את זה,
8 ואף על פי שהם הפכים זה מזה, מכל
9 מקום אין האש של גבריאל מכלה את
10 המים של מיכאל ואין המים של מיכאל
11 מכבים את האש של גבריאל כי
12 הקדוש-ברוך-הוא שלפניו הם עומדים
13 עושה שלום בין המלאכים במרום,
14 שהענין דעושה שלום
15 במרומו הוא על ידי גלוי
16 אור אלוקי שלמעלה משניהם
17 הנעלה הן מגבריאל והן ממיכאל,
18 שלכן כיון שהוא למעלה משניהם
19 הרי הוא כולל ומיוחד אותם
20 גורם שלמרות שלכאורה הם שני
21 הפכים, יתכללו וישתלכו זה בזה
22 ויתאחדו זה עם זה.
23 וכן הוא גם בענין אתהפכא
24 חשוכא לנהורא, הפיכת חושך
25 לאור, שנעשה על ידי ענין
26 שלמעלה משניהם ומאחר שהוא
27 נעלה הן מהחושך והן מהאור, יש
28 בכוחו להפוך את החושך לאור.
29 ומזה מובן מעלת התשובה
30 (שעל ידה פועלים אתהפכא
31 חשוכא לנהורא) לגבי תורה
32 ומצוות, שעל ידי תורה
33 ומצוות נמשך ומתגלה מלמעלה
34 למטה אור אלוקי מגבל, הינו,
35 אור כזה שהחשך הוא הפך
36 ממנו ומנגד אליו, היינו לא זו
37 בלבד שכלפי אור זה אין החושך
38 מתהפך לאור אלא החושך מתנגד לאור
39 אכל על ידי התשובה נמשך אור בלתי מגבל, אור אין-סוף
- לא מוגבל שלגביו אין החשך מנגד
זה החושך מתבטל לגמרי, ועל ידי זה התגלות האור הבל-גבול
מהפכים גם את החשך עצמו לאור.
וזהו גם מה שכתוב³⁴ בקהלת טוב עדיף שם משמן טוב גו',
ומבאר בזה³⁵ בתורת החסידות,
דשמן טוב קאי מכוון על
העבודה דתורה ומצוות,
שהו ענין השמן שבמנורה³⁶
שבמקדש שהיו בה שבעה קנים
כנגד שבעה אפני העבודה
כו'³⁷ כנגד שבעת המידות. וענין
טוב שם קאי מכוון על ברור
והעלאת הניצוצות שפלעמט זה
היפך הקדושה (ענין התשובה
כמבואר לעיל), שהו ענין
"שם" שהוא בגימטריא שלוש
מאות וארבעים שהיא הגימטריה של
רפ"ח ב"ן, דהינו ברור
הרפ"ח ניצוצות שעל פי תורת
הסוד זהו מספר הניצוצות של קדושה
שנפלו למטה, והבירור הוא על ידי
שם ב"ן³⁸, שם הוי' יכול להיות
נכתב בצורות שונות של מילוי. וכאשר
הוא במילוי ה' (הינו יו"ד, ה"ה, ו"ו,
ח"ה) הרי הוא עולה בגימטריא
חמישים ושתיים, ונקרא שם ב"ן.
ומבואר ששם ב"ן הוא ענין ההעלאת
מלמטה למעלה ולכן הוא קשור
לבירור והעלאת הניצוצות. ועל זה
נאמר טוב שם בירור הניצוצות
משמן טוב תורה ומצוות, כי
עבודת ברור הניצוצות היא
למעלה מהעבודה דתורה
ומצוות, וכמאמר רז"ל³⁹
בפרקי אבות שלשה פתרים הן
פתר תורה פתר פהנה פתר
מלכות, וכתר שם טוב עולה
על גביהן ויש לו עדיפות ויתרון
אפילו על כתר תורה. וענין זה מרמז בפסוק טוב שם גו',

(31) ראה לקו"ת תזריע כג, ג. ביאורי זוהר לאדמו"ר האמצעי ר"פ לך (ח, ג). פלח הרמון (לר"ה מפאריטש) לך לד, ג. ועוד. וראה תניא אגה"ק ס"ב. מאמרי אדה"ז על פרשיות התורה ח"ב ע' תרמה ואילך. (32) ראה במדבר פ"ב, ח. שהש"ר פ"ג, יא. תנחומא ויגש ו. (33) איוב כה, ב. (34) קהלת ז, א. (35) בהבא לקמן – ראה אוה"ת קהלת (נ"ך כרך ב) ע' א'קכ ואילך. שמות ע' כט-לו. לקו"ת מצורע כה, א. סה"מ תר"ל ע' סז ואילך. ע' צז ואילך. (36) ראה לקו"ת שם. ועוד. (37) ראה לקו"ת ר"פ בהעלותך. ובכ"מ. (38) ראה לקו"ת ואתחנן יג, א. אוה"ת קהלת שם. ועוד. (39) אבות פ"ד מ"ג. וראה גם אוה"ת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁהָאוֹת ט' דְּטוֹב הִיא ט' רַבְתִּי⁴⁰, ט' גדולה, פְּנוּדָע בתורת הסוד
2 בַּעֲנֵן אֶתְּנֶן זַעֲרִין אוֹתִיּוֹת קִטְנוֹת אֶתְּנֶן בִּינוּנִין אוֹתִיּוֹת בִּינוּנוֹת
3 (רגילות) וְאֶתְּנֶן רַבְרָן⁴¹, אוֹתִיּוֹת גְּדוּלוֹת שְׁאֶתְּנֶן בִּינוּנִין קָאִי
4 מְכוּנוֹת עַל הָעֲבוּדָה דְּתוֹרָה וּמַצּוֹת, שְׁזָהוּ הַסֵּדֶר הַיָּשָׁר
5 וְהָרְגִיל, תְּמִידִים כְּסִדְרָם, הִינּוּ
6 עֲבוֹדַת ה' הַרְגִילָה וְהִקְבִּיעָה וְאֶתְּנֶן
7 רַבְרָן אוֹתִיּוֹת גְּדוּלוֹת שִׁנְכַתּוֹת
8 בְּאֹפֶן שֶׁהֵן יוֹצְאוֹת וְעוֹלוֹת
9 שְׁלֹמַעֲלָה מִן הַשּׁוּרָה קָאִי
10 מְכוּנוֹת עַל עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה,
11 שְׁלֹמַעֲלָה מִהֶעֱבוּדָה בְּתוֹרָה וּמַצּוֹת עַל
12 דֶּרֶךְ הַרְגִיל שְׁעַל יָדָה עַל יְדֵי
13 הַתְּשׁוּבָה דּוּקָא נִמְשָׁךְ אֹר בְּלִתִּי
14 מִגְּבֹל הַמִּהְפֵּךְ גַּם אִפְּלוֹ אֵת
15 הַחֲשָׁךְ לְאוֹר, וְכַנ"ל.
16 (ד) וַיֵּשׁ לְקֶשֶׁר עֲנֵן זֶה עִם מַה
17 שְׁנִתְּבָאָר לְעִיל⁴² בְּמֵאמֶר דִּבּוּר
18 הַמַּתְחִיל 'בִּאתִי לִגְנִי' שֶׁנֶּאֱמַר בְּלִיל
19 שַׁבַּת זוֹ בַּעֲנֵן שְׁבָעָה הַשְּׁמוֹת
20 שְׁמוֹתֵי הַקְּדוּשִׁים שֶׁל הַקְּדוּשׁ-בִּירֹךְ
21 הוּא שְׁאֵינָם נִמְחָקִים⁴³ שֶׁמִּפְּנֵי
22 קְדוּשַׁתן אֲסוּר לִמְחֹק אוֹתָן (שְׁהָרִי
23 גַּם בַּעֲנֵן טוֹב שֵׁם גּוֹ' מִדְּגֵשׁ
24 עֲנֵן הַשֵּׁם⁴⁴ וְלִכֵּן רָאִי לְקֶשֶׁר בֵּין
25 הָרַבִּימִם). דְּהִנֵּה יָדוּעַ מַה
26 שֶׁכֶּתֵּב הַצִּמְח צֻדֵּק⁴⁵,
27 שְׁמִבְּאָר אֲצִלְנוּ בְּשֵׁם הַבְּעַל
28 שֵׁם טוֹב נִשְׁמָתוֹ עֲדָן, שֶׁכָּל
29 מַה שִׁיְחֲסוֹ הַמִּקְבָּלִים הַשְּׁמוֹת
30 לְעֶשֶׂר סְפִירוֹת וְאִמְרוּ שֵׁם אֵל
31 הוּא בְּמִידַת הַחֶסֶד, שֵׁם אֱלֹקִים בְּמִידַת
32 הַגְּבוּרָה וְכֵן לִגְבֵי שְׁמוֹת וּסְפִירוֹת
33 נּוֹסְפוֹת, אֵין הַפְּנוּהָ עַל גּוֹף
34 הַסְּפִירָה מִמֶּשׁ, שְׁהָרִי
35 הַסְּפִירָה הִיא מִדָּה מְסוּיֵמֶת עַם
36 'צִיּוֹר' מְסוּיִים וְהַגְּדָרָה מְסוּיֵמֶת כְּמוֹ לְמַשֵּׁל מִידַת הַחֶסֶד, וְאֵלּוּ הַשֵּׁם אֲנִי
37 מִכְּנוּיָם בּוֹ לְעֲצָמוֹתַי יְהִבְרָךְ, עֲצָמוֹת וּמַהוֹת הָאֱלֹקוֹת שֶׁהוּא 'פְּשׁוּט'
38 וְנִעְלָה מִכָּל 'צִיּוֹר' וְהַגְּדָרָה כְּדֹאִיתָא בְּסִפְרֵי⁴⁶ (מִדְּרַשׁ הַלֵּכָה עַל

- הַחוֹמָשִׁים בְּמִדְּבַר וּדְבָרִים) עַל הַכְּתוּב 'כִּי מִי גִוִּי גְדוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹקִים קְרוּבִים
אֵלָיו כֹּה' אֱלֹקֵינוּ בְּכָל קְרָאנוּ אֵלָיו אֵלָיו וְלֹא לְמִדּוֹתָיו, כֹּאשֶׁר אֲנִי
פּוֹנִים אֶל הַקְּדוּשׁ-בִּירֹךְ-הוּא וְקוֹרְאִים אֵלָיו בְּתַפִּילָה אֵין הַכוּוּנָה לְמִדּוֹתָיו
אֶלָּא הַפְּנוּהָ לְעֲצָמוֹת אֱלֹקוֹת הַמִּלְבָּשׁ בְּסְפִירוֹת.
וְהִנֵּה, עֲנֵן זֶה שֶׁהַשְּׁמוֹת
שֶׁבְּסְפִירוֹת לֹא מְתִיחִים לְגוֹף הַסְּפִירָה
אֵלָּא אֶל הָעֲצָמוֹת (כְּפִי שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ
בְּסְפִירוֹת) הוּבָא גַּם בְּהוֹסְפוֹת
לְקִיּוּטֵי תוֹרָה⁴⁷ מֵאִמְרוּ אֲדַמּוּר
חֻזֵּן לְפִרְשִׁיּוֹת הַתּוֹרָה בְּחוֹמָשִׁים
וּיקְרָא-בְּמִדְּבַר-דְּבָרִים. אֲבָל
בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה אֵינִי בְּרוּר וִישׁ
מְקוֹם לְסַפֵּק אִם הַפְּנוּהָ הִיא
לְאוֹר הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּסְפִירוֹת אוֹ
לְהָאוֹר שֶׁמִּחְיָה אֵת הַכָּלִים,
וְהִנֵּה, שִׁישׁ מְקוֹם לְסַפֵּק אִם
הַפְּנוּהָ הִיא לְהָאוֹרוֹת אוֹ
לְחַיּוֹת הַכָּלִים עֲצָמָם, וְכִפִּי
שֶׁמִּבְּאֵר בְּמֵאמֶר דִּבּוּר הַמַּתְחִיל 'בִּאתִי
לִגְנִי' הַנּוֹכַח שֶׁנֶּאֱמַר בְּלִיל שַׁבַּת,
שֶׁבְּכָלִים' שֶׁל הַסְּפִירוֹת יֵשׁ חַיּוֹת מְלַכֵּד
הָאוֹר הַמְּלוּבֵשׁ בְּתוֹכָם (וְהוּא אֹר נִעְלָה
יֹתֵר מֵאוֹר הַסְּפִירוֹת) וְרֵאִיָּה לְדַבֵּר,
מֵהֵנָּא מִבְּתַח אֵלֵיהֶן שֶׁבַּחֲסִלְקוֹת
הָאוֹר אֱלֹקִי מֵהַסְּפִירוֹת, יִישָׁאוּ כָל
הַסְּפִירוֹת כְּגוֹף, לֵאלֹא 'נִשְׁמָה' וְחַיּוֹת,
וּמִכֵּן שֶׁגַּם בְּהַסְתַּלְקוֹת הָאוֹר הַסְּפִירוֹת
נִשְׁאוֹרוֹת, כְּגוֹפִים, מוֹכֵחַ שֶׁבְּכָלִים יֵשׁ
חַיּוֹת מְלַכֵּד הָאוֹר, כִּי אֵילּוּ כָל הָאוֹר
שֶׁבְּכָלִים הִיָּה רַק הָאוֹר שֶׁל אֹר
הַסְּפִירוֹת, הִרִי בְּהַסְתַּלְקָה הָאוֹר הָיוּ גַּם
הַכָּלִים מְסִתְּלִים, וְהִישָׁאוֹרוֹת הַכָּלִים
(כְּגוֹפִים) לְאַחֵר הַסְתַּלְקוֹת הָאוֹר הִיא
הוֹכַחָה שִׁישׁ לֵהֵם חַיּוֹת מִשְׁלָחַם.
וּמִבְּאֵר הַצִּמְח צֻדֵּק⁴⁵, שְׁכּוֹנָת
הַבְּעַל שֵׁם טוֹב הִיא לֹא לְאוֹרוֹת שֶׁל הַסְּפִירוֹת אֵלָּא לְחַיּוֹת הַכָּלִים
עֲצָמָם. וְהִתְקַרַּח לָזֶה הוּא (כְּמוֹ שֶׁכֶּתֵּב הַצִּמְח צֻדֵּק) מִמָּה
שֶׁכֶּתֵּב בְּכַתְּבֵי הָאֲרִיז"ל⁴⁸ בְּבִאוּר הַהִפְרָשׁ הַהִבְדֵּל בֵּין שֵׁם

שְׁמוֹת שֵׁם (ע' לא-לב). הַמִּשְׁךְ תְּרַס"ו ע' שָׁנו. (40) רָאָה אוֹה"ת קֵהֶלֶת שֵׁם. סה"מ תר"ל שֵׁם (ס"ע עב. ריש ע' קב). (41) רָאָה
זח"ג ב, א. סה"מ תרע"ח ע' רלד ואילך. תרצ"ט ע' 203 ואילך. תש"ה ע' 130 ואילך. ועוד. (42) ד"ה בִּאתִי לִגְנִי דְלִיל שַׁבַּת
קוּדֶשׁ פ"ב (לְעִיל ע' שִׁפְד ואילך). וְרָאָה גַּם ד"ה הַנִּלְדָּה דְמוֹצָשׁ ס"פ"ג ואילך (לְקַמֵּן ע' תא ואילך). (43) שְׁבוּעוֹת לֵה, סע"א.
רמב"ם ה' יסוה"ת פ"ו ה"ב. (44) רָאָה תו"א בֵּא ס, ג: "מִסְפֵּר רַפ"ח נִיצוּצִים הֵם מִבְּחִי שְׁמוֹת ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן כו".
(45) אוֹה"ת שְׁמוֹת ע' קו ואילך. וְרָאָה גַּם לְקו"ת בְּהַר מִג, ב (בַּחֲצֵעַ"ג). שְׁרַשׁ מַצּוֹת הַתְּפִלָּה פ"ב ואילך (דרמ"צ קטו, ב
ואילך). (46) הוּבָא בְּפִרְדֵּס שְׁעַר לֵב (שְׁעַר הַכוּוּנָה) רפ"ב. (47) ד"ה לְהַבִּין מ"ש בְּאוֹצ"ח – וּיקְרָא נָא, ג. (48) רָאָה תו"א פ'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הָיָה לְשָׂר הַשְּׂמֹת, שֶׁשֶׁם הָיָה הוּא בָּאוֹרוֹת, וְשָׂר
2 הַשְּׂמֹת הֵן בְּכָלִים, וְכָדִי לְתוֹךְ בֵּין דְּכָרִי הָאֲרִיזִ"ל
3 שֶׁהַשְּׂמֹת הֵן בְּכָלִים עִם דְּכָרִי הַבֶּעַל שֶׁשֶׁשְׂמֹת הֵן
4 בָּאוֹרוֹת שֶׁלֹּא תִהְיֶה סִתְרָה בֵּין הַדְּבָרִים, צָרִיךְ לִזְמֹר שֶׁכּוֹנֶנֶת הַבֶּעַל
5 שֶׁשֶׁם טוֹב הִיא (לֹא לְהָאוֹרוֹת
6 הַמְתַּלְבָּשִׁים בְּכָלִים, אֶלֶּא) 1
7 לְחִיּוֹת הַכָּלִים עֲצָמָם. וְנִמְצָא, 2
8 שֶׁפְּרוֹשׁ הַבֶּעַל שֶׁשֶׁם טוֹב 3
9 שְׁאֵלָיו (וְלֹא לְמִדּוֹתָיו) קָאִי 4
10 מְכוּוֹן עַל חִיּוֹת הַכָּלִים עֲצָמָם, 5
11 הוּא בְּעֶמֶק יוֹתֵר מִפְּרוֹשׁ 6
12 הַפְּרָדֶּס⁴⁹ סֹפֶר קִבְלָה לְרַבִּי מִשֶּׁה 7
13 קוֹרְדוּבִיר 'הַרמ"ק' שְׁאֵלָיו (וְלֹא 8
14 לְמִדּוֹתָיו) קָאִי מְכוּוֹן עַל הָאוֹר 9
15 שֶׁל הַסְּפִירוֹת הַמְּלָכִשׁ בְּהַכָּלִים 10
16 וְלֹא עַל חִיּוֹת הַכָּלִים, כִּי, אֵף 11
17 שֶׁבְּגִלּוֹי הָרִי חִיּוֹת הַכָּלִים 12
18 הוּא לְמִטָּה מִהָאוֹר הַמְתַּלְבָּשׁ 13
19 בָּהֶם שֶׁהֵרִי לִפִּי סֹדֶר הַמִּדְּרוֹת וּמִצַּד 14
20 הַגִּילּוֹי, הָאוֹרוֹת נִעְלָמִים מִהַכָּלִים, מְכַל 15
21 מְקוֹם הֵנָּה בְּשִׁרְשׁוֹ הוּא הָאוֹר 16
22 הַמַּחֲיִיָּה אֶת הַכָּלִים נִעְלָה יוֹתֵר 17
23 מִהָאוֹר הַמֵּאִיר בַּסְּפִירוֹת, פִּדְיוֹעַ 18
24 בְּעֶנְיָן הָאוֹר כּוֹהֵר אֹדוֹת הַסְּפִירוֹת 19
25 (כִּפִּי שֶׁהֵן בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת) אִיהוּ 20
26 וְחִיּוֹתֵי חֵד הוּא, הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא 21
27 וְהָאוֹרוֹת שֶׁל הַסְּפִירוֹת, אֶחָד (כִּי 22
28 הָאוֹרוֹת כְּטָלִים אֵלָיו בְּכִיטוֹל מוֹחֵלֶט) 23
29 אִיהוּ וְגִרְמוֹתֵי חֵד⁵⁰ הוּא, 24
30 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְהַכָּלִים שֶׁל 25
31 הַסְּפִירוֹת, הֵם דְּבַר אֶחָד (כִּי גַם הַכָּלִים 26
32 כְּטָלִים אֵלָיו בְּכִיטוֹל מוֹחֵלֶט), 27
33 שֶׁבְּחִינַת אִיהוּ שְׁמִתִּיחַד עִם 28
34 גִּרְמוֹתֵי הָאוֹרוֹת שֶׁמִּתְאַחֵד עִם 29
35 הַכָּלִים הוּא לְמַעְלָה יוֹתֵר 30
36 מִבְּחִינַת אִיהוּ שְׁמִתִּיחַד עִם 31
37 חִיּוֹתֵי⁵¹ הָאוֹרוֹת שֶׁמִּתְאַחֵד עִם 32
38 הָאוֹרוֹת. 33
39 אֵף עֲדִין גַּם אַחֲרֵי כָל מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר
- בְּבִאוֹר הַהֶפְרֵשׁ בֵּין שֵׁם הָיָה לְשָׂר הַשְּׂמֹת,
שֶׁשֶׁם הָיָה הוּא בָּאוֹרוֹת, וְשָׂר הַשְּׂמֹת הֵן
בְּכָלִים, וְכָדִי לְתוֹךְ בֵּין דְּכָרִי הָאֲרִיזִ"ל
שֶׁהַשְּׂמֹת הֵן בְּכָלִים עִם דְּכָרִי הַבֶּעַל שֶׁשֶׁשְׂמֹת
הֵן בָּאוֹרוֹת, צָרִיךְ לִזְמֹר שֶׁכּוֹנֶנֶת הַבֶּעַל שֶׁשֶׁם
טוֹב הִיא (לֹא לְהָאוֹרוֹת הַמְתַּלְבָּשִׁים בְּכָלִים, אֶלֶּא)
לְחִיּוֹת הַכָּלִים עֲצָמָם. וְנִמְצָא, שֶׁפְּרוֹשׁ הַבֶּעַל
שֶׁשֶׁם טוֹב (וְלֹא לְמִדּוֹתָיו) קָאִי עַל חִיּוֹת הַכָּלִים
עֲצָמָם, הוּא בְּעֶמֶק יוֹתֵר מִפְּרוֹשׁ הַפְּרָדֶּס⁴⁹ שְׁאֵלָיו
(וְלֹא לְמִדּוֹתָיו) קָאִי עַל הָאוֹר הַמְּלָכִשׁ בְּהַכָּלִים,
כִּי, אֵף שֶׁבְּגִלּוֹי הָרִי חִיּוֹת הַכָּלִים הוּא לְמִטָּה
מִהָאוֹר הַמְתַּלְבָּשׁ בָּהֶם, הֵנָּה בְּשִׁרְשׁוֹ הוּא נִעְלָה
יוֹתֵר, פִּדְיוֹעַ בְּעֶנְיָן אִיהוּ וְחִיּוֹתֵי חֵד אִיהוּ
וְגִרְמוֹתֵי חֵד⁵⁰, שֶׁבְּחִינַת אִיהוּ שְׁמִתִּיחַד עִם
גִּרְמוֹתֵי הוּא לְמַעְלָה יוֹתֵר מִבְּחִינַת אִיהוּ
שְׁמִתִּיחַד עִם חִיּוֹתֵי⁵¹. אֵף עֲדִין אֵינוֹ מוֹכֵן, אֵיךְ
אֶפְשָׁר שְׁיִהְיֶה הַיְחוד דְּאִיהוּ וְגִרְמוֹתֵי, הָרִי
הַכָּלִים (גִּרְמוֹתֵי) הֵם בְּבְחִינַת מְצִיאוֹת, וְאֵיךְ
אֶפְשָׁר שֶׁבְּחִינַת אִיהוּ שֶׁבְּגִרְמוֹתֵי שֶׁהוּא לְמַעְלָה
מִבְּחִינַת אִיהוּ שְׁבְּחִיּוֹתֵי, יִתְלַבֵּשׁ בְּגִרְמוֹתֵי
וְיִתְיַחַד עִמָּהֶם. וּבְהֶכְרֵחַ לִזְמֹר, שֶׁהַכֹּחַ לָזֶה הוּא
מִבְּחִינַת שְׁלֵמַעְלָה מְשֻׁנִּיָּהֶם, לְמַעְלָה מִבְּחִינַת
אִיהוּ וּמִבְּחִינַת גִּרְמוֹתֵי. וְזֶהוּ אֲמִתִּית עֲנִין אֵלָיו,
כִּפְרוֹשׁ רַבִּינוֹ הִזְקֵן⁵² שֶׁקָּאִי עַל עֲצָמוֹת וּמַהוּת,
שֶׁזֶּהוּ שֶׁשֶׁם שְׁמִים שְׁגוּר בְּכִי כָל⁵³, וְלִהְיוֹתוֹ
נִמְנָע הַנִּמְנָעוֹת⁵⁴, הָרִי הוּא מְחַבֵּר וּמִיַּחַד בְּחִינַת
אִיהוּ עִם גִּרְמוֹתֵי. וְנִמְצָא, שֶׁשְׁנֵי הַפְּרוֹשִׁים
שֶׁבְּעֶנְיָן הַשֵּׁם (שֶׁם בְּגִימָטְרִיא רַפ"ח וּב"ן, שֶׁהוּא
עֲנִין בְּרוּר הַנִּיצוּצוֹת וְאֶתְהַפֵּקָא חֲשׂוֹקָא לְנִהוּרָא,

נח י. ב. ר"פ בא ס, א. סידור עם דא"ח ריז, ג. 49) שער לב שם. ומציין שם לשער ד (שער עצמות וכלים) פ"א. 50) תקו"ז בהקדמה (ג, ב). 51) המשך מים רבים תרל"ו פל"ב. 52) הובא במכתב כ"ק אדמו"ר מהר"י"צ "אג"ק שלו ח"ג ע' קמד ואילך. סה"מ תש"ט ע' 100. נעתק ב"היום יום" (יא תשרי). 53) ראה תו"א וירא יד, ב. סה"מ תרפ"ט ס"ע כג ואילך, ובהנסמן שם בהערה 172. 54) ראה שו"ת הרשב"א ח"א סתי"ח. הובא בספר החקירה להצ"צ לד, ב. סה"מ תרע"ח ע' תכ. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לְהוֹרָא, כמבואר לעיל, וּכְלָלוֹת עֲנֵן הַשְּׁמוֹת שֶׁקָּאֵי עַל חַיִּית
- 2 הַבְּלִים, בְּחִינַת אֵיהוּ שְׁמִתִּיחַד עִם גְּרַמּוּהִי (כמבואר לעיל)
- 3 שְׂכִים זֶה לָזֶה, בִּינּוֹן שְׁבִשְׁנִיהֶם יִשְׁנוּ הָעֲנָן דִּיחֹד הַפְּכִים
- 4 (יחוד וחיבור אור וחשך בעניין הבירורים, יחוד וחיבור אֵיהוּ
- 5 וְגְרַמּוּהִי בעניין אליו ולא
- 6 למידותיו), והיחוד הוא בְּכַח
- 7 הָעֲצָמוֹת שֶׁהוּא נִמְנָע
- 8 הַנִּמְנָעוֹת ולגביו אין שום 'נמנעות'
- 9 ושום הגבלות.
- 10 (ה) וְהִנֵּה כְּדִי לְהַמְשִׁיךְ וּלְהַבִּיא
- 11 לִידֵי גִילּוֹי אֵת אֹר הַבְּלִי גָּבוּל
- 12 שֶׁעַל יָדוֹ תִּהְיֶה הַפִּיכַת הַחֲשֵׁךְ
- 13 לְאוֹר (כְּ"ל סְעִיף ג') ולמרות
- 14 שֶׁהַחֹשֶׁךְ הוּא מְצִיאוֹת שֶׁמִּגִּדֵּת לְאוֹר,
- 15 הַחֹשֶׁךְ יִהְיֶה לְאוֹר, צָרִיף לְהִיּוֹת
- 16 עֲנֵן הַבְּטוּל דּוֹקָא שֶׁהָאֵדָם
- 17 הַעוֹבֵד אֵת ה' יִבְטֵל אֵת הַיְּשׁוּת
- 18 וְהַמְצִיאוֹת הַעֲצָמִית שֶׁלּוֹ כִּלְפִי
- 19 הָאֱלֹקוֹת, כִּי כָּל זְמַן שֶׁהָאֵדָם
- 20 הוּא בְּחִינַת מְצִיאוֹת וְחַשׁ אֵת
- 21 הַיְּשׁוּת' שֶׁלּוֹ, אֲזִי יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ
- 22 מִלְּמַעַל לְמַטָּה וּלְקַבֵּל וּלְקַלּוֹט
- 23 וּלְהַכִּיל בְּתוֹכוֹ רַק הָאוֹר
- 24 שֶׁבְּהַגְבָּלָהּ כִּי מֵאֲחַר שֶׁהָאֵדָם נִשְׁאָר
- 25 בְּהַגְבָּלוֹת שֶׁל הַמְצִיאוֹת שֶׁלּוֹ, הוּא יָכוֹל
- 26 לְקַלּוֹט רַק אֹר מוֹגֵבֵל, וְדּוֹקָא עַל
- 27 יָדֵי בְטוּל מְצִיאוֹתוֹ נַעֲשֶׂה כְּלִי
- 28 רְאוּי וּמוֹכֵשׁ לְבַחֲינַת הַבְּלִי גָּבוּל
- 29 שְׂתִּירָא בּוֹ וְתַפְעַל עֲלֵיו.
- 30 וְזֶהוּ כְּלָלוֹת הָעֲנָן דְּגָלוֹת
- 31 מְצָרִים, מִלְּשׁוֹן מְצָר⁵⁵, לְשׁוֹן
- 32 צָרָה, וְכֵן כָּל שְׂאָר הַגְּלוּיּוֹת
- 33 שֶׁנִּקְרְאוּ מְצָרִים, עַל שֶׁשֶׁם שֶׁהֵן
- 34 מְצָרוֹת גּוֹרְמוֹת צָרוֹת לִישְׂרָאֵל
- 35 בְּדוֹמָה לְגָלוֹת מְצָרִים, וְהִנֵּנוּ,
- 36 שֶׁעָקֵר עֲנֵן הַגְּלוּת אֵינוֹ מֵהַ
- 37 שְׁגוּלָה מִמְּקוֹמוֹ הַקּוֹדֵם, וְהַצֵּר
- 38 שֶׁנִּגְרַם מִכֵּן שֶׁאֵינוֹ בְּמִקְוֵמוֹ הָרִגִּיל
- 39 וְהַטְּבַעִי, אֲלָא הָעָקֵר שֶׁל הַצֵּר
- 40 וְהַקּוֹשִׁי שֶׁל הַגְּלוּת הוּא שֶׁבְּהִיּוֹתוֹ
- 41 בְּגָלוֹת מְצָרִים וּמַעֲרִיקִים לוֹ
- 42 בְּכָל עֲנִינּוֹ (וּבִפְרָט בְּעִנְיָנוֹ הָעָקֵר, שְׂאֵנִי נִבְרָאֵתִי לְשִׁמְשׁ
- 43 אֵת קוֹנִי⁵⁶ וּבְהִיּוֹתוֹ בְּגָלוֹת יֵשׁ לוֹ קִשִּׁים בְּמִלּוֹי וְקִיּוֹם עֲנִינִי עֲבוּדָת ה'
- 44 שֶׁהֵם עֲנִינּוֹ הַעֲקֵרִי שֶׁל יְהוּדִי), שֶׁזֶּהוּ עֲנֵן בְּטוּל הַמְצִיאוֹת וְכֵל

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בגלות, כְּמוֹ שְׁכֶתוֹב⁵⁸ מִן הַמִּצָּר קָרָאתִי גו', דווקא כשהקריאה אל
2 הקדוש-ברוך-הוא היא מתוך מיצר או עֲנִי בְּמִרְחָב גו', וְכִמְאָמֵר
3 הַבֶּעַל שֵׁם טוֹב⁵⁹ עַל הַפֶּסוּק⁶⁰ וְעַתָּה צָרָה הִיא לַעֲקֵב
4 וּמִמֶּנָּה יִשָּׁע, שְׁצָרָה אוֹתִיּוֹת צָהָר, וְהִינֵנּוּ, שְׁמַעְנֵנּוּ הַצָּרָה
5 עֲצָמָה 'מִמֶּנָּה' עוֹשִׁים צָהָר וְיִשׁ
6 ישועה מהצרה. וְהָיוּ בְּשִׁלַּח
7 פָּרַעַה אֶת הָעָם, שְׁהִיָּה
8 מִשְׁלַח פֹּארוֹת וְעַנְפִּים כּו',
9 מִמֵּין הַצּוּמָח, בְּחִינַת כַּח הַצּוּמָח
10 לְהַצְמִיחַ יִשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל,
11 שְׁעַל יְדֵי הַמִּצָּר וְהַבְטוּל שֶׁל
12 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּךְ שִׁפְרָעָה הַעֵקֶץ וְהִיצֵר
13 לָהֶם, בִּסּוּפּוֹ שֶׁל דָּבָר נִמְשָׁךְ
14 וְנִתְגַּלָּה אוֹר הַבְּלִי גָבוּל.
15 (ו) אָמְנָם אֵף שְׁבִיּוּצֵי אֵת
16 מִצְרַיִם הָיָה כָּכָר הָעֲנִיָּן
17 דִּבְשִׁלַּח פָּרַעַה אֶת הָעָם,
18 שֶׁהוּא עֲנִיָּן בְּרוּר הַנִּיצוּצוֹת,
19 כַּמְבוּאָר לַעֲלֵל שֶׁזֶה עֲנִיָּן הַלְיוּי
20 שְׁלִיזָה פָּרַעַה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצִאֲתָם
21 מִמִּצְרַיִם וְכִמְּוֹ שְׁכֶתוֹב⁶¹ בְּתוֹרָה
22 וְיִנְצְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם,
23 וּמִפְּרָשִׁים שֶׁהַכּוֹנֵנָה הִיא שְׁבִי יִשְׂרָאֵל
24 רוֹקְנָה אֶת מִצְרַיִם מִנִּיצוּצוֹת הַקְּדוּשָׁה
25 שֶׁשְׁעִשְׂאוּהָ כְּמִצְוֵה רִיקָה שְׁאִין
26 בְּהַ דְּגִים (דְּקָאֵי וְהַכּוֹנֵנָה הִיא עַל
27 עֲנִיָּי עֲלִמָּה דְּאֶתְפִּסְקָא הָאוּר
28 הָאֱלֹקִי הַנֶּעֱלָה הַמֵּאִיר בְּדִרְגוֹת
29 הַנִּקְרָאוֹת 'עוֹלָם מְכוּסָה' כִּי מִפְּנֵי
30 מַעֲלָתָהּ הוּא לְמַעַלָּה מִגִּילּוּי. וְאוֹפֵן
31 הַמִּצְיָאוֹת וְהַחַיּוֹת שֶׁל הַדְּגִים בִּים,
32 הַמְכוּסִים בְּמִים שֶׁהֵם מִקּוֹר חַיּוֹתָם הוּא
33 מִשֵּׁל לְעִלְמָא דְּאֶתְכִסִּיא' וְכִמְצוּדָה
34 שְׁאִין בְּהַ דְּגִין (דְּקָאֵי וְהַכּוֹנֵנָה
35 עַל עֲנִיָּי עֲלִמָּה דְּאֶתְגִּלָּא
36 הַעוֹלָמוֹת שֶׁבָּהֶן הָאוּר מֵאִיר בְּגִילּוּי,
37 וְאוֹפֵן הַגִּידוּל שֶׁל הַדְּגָן בִּיבְשָׁה, שֶׁהוּא
38 מִמְּשִׁיךְ לְהַתְקִיִּים גַּם לְאַחַר שֶׁנִּקְצֵר
39 מִמְּקוֹר הַצְמִיחָה שְׁלוֹ, הוּא מִשֵּׁל
40 לְעִלְמָא דְּאֶתְגִּילָא' בּוֹ הַחִיבּוּר שֶׁל
- 1 גְּדוּל יוֹתֵר, כְּמוֹ שְׁכֶתוֹב⁵⁸ מִן הַמִּצָּר קָרָאתִי גו',
2 עֲנִי בְּמִרְחָב גו', וְכִמְאָמֵר הַבֶּעַל שֵׁם טוֹב⁵⁹ עַל
3 הַפֶּסוּק⁶⁰ וְעַתָּה צָרָה הִיא לַעֲקֵב וּמִמֶּנָּה יִשָּׁע,
4 שְׁצָרָה אוֹתִיּוֹת צָהָר, וְהִינֵנּוּ, שְׁמַעְנֵנּוּ הַצָּרָה
5 עוֹשִׁים צָהָר. וְהָיוּ בְּשִׁלַּח פָּרַעַה אֶת הָעָם, שְׁהִיָּה
6 מִשְׁלַח פֹּארוֹת וְעַנְפִּים כּו', בְּחִינַת כַּח הַצּוּמָח
7 לְהַצְמִיחַ יִשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל, שְׁעַל יְדֵי הַמִּצָּר
8 וְהַבְטוּל נִמְשָׁךְ וְנִתְגַּלָּה אוֹר הַבְּלִי גָבוּל.
9 (ו) אָמְנָם אֵף שְׁבִיּוּצֵי אֵת מִצְרַיִם הָיָה כָּכָר הָעֲנִיָּן
10 דִּבְשִׁלַּח פָּרַעַה אֶת הָעָם, שֶׁהוּא עֲנִיָּן
11 בְּרוּר הַנִּיצוּצוֹת, וְכִמְּוֹ שְׁכֶתוֹב⁶¹ וְיִנְצְלוּ אֶת
12 מִצְרַיִם, שֶׁשְׁעִשְׂאוּהָ כְּמִצְוֵה שְׁאִין בְּהַ דְּגִים
13 (דְּקָאֵי עַל עֲנִיָּי עֲלִמָּה דְּאֶתְפִּסְקָא) וְכִמְצוּדָה
14 שְׁאִין בְּהַ דְּגִין (דְּקָאֵי עַל עֲנִיָּי עֲלִמָּה
15 דְּאֶתְגִּלָּא)⁶², מִכָּל מְקוֹם, עֲדִין לֹא נִתְּבָרוּ כָּל
16 רַפְ"ח הַנִּיצוּצוֹת. וְכִידּוּעַ⁶³ בְּפִרּוּשׁ מֶה שְׁכֶתוֹב⁶⁴
17 וְגַם עָרַב רַב עֲלָה אִתָּם, שְׁבִיּוּצֵי מִצְרַיִם בְּרוּר
18 רַב נִיצוּצוֹת, וְנִשְׁאָרוֹ פִּי נִיצוּצוֹת, כְּמִנְיָן
19 הַטְּבַע⁶⁵. וְכִאֲשֶׁר תִּשְׁלַם הַעֲבוּדָה דְּבִרּוּר כָּל
20 רַפְ"ח הַנִּיצוּצוֹת, אֲזִי תִהְיֶה הַגְּאֻלָּה הַעֲתִידָה.
21 וְהָעֲנִיָּן בְּזָה, דְּהִנֵּה, יְצִיאַת מִצְרַיִם לֹא הִיָּתָה
22 גְּאֻלָּה שְׁלֵמָה, שְׁלֹכֵן גַּם לְאַחֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם
23 נִשְׁאָרָה נְתִינַת מְקוֹם לְגִלּוּת אַחֲרוֹת⁶⁶, וְעַד
24 לְתַכְלִית הַמִּצָּר בְּאֶפֶן דְּאֲשֶׁר חֲרָפוֹ אוֹיְבֵי ה'
25 אֲשֶׁר חֲרָפוֹ עֲקָבוֹת מְשִׁיחָד⁶⁷, וּמִכָּל מְקוֹם, הִנֵּה
26 עַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל⁶⁸ אִם רָאִיתָ דּוֹר אַחֵר דּוֹר
27 מִחֲרָף צָפָה לְרַגְלֵי שֵׁל מְשִׁיחָה, דְּכֵתִיב אֲשֶׁר
28 חֲרָפוֹ אוֹיְבֵי ה' אֲשֶׁר חֲרָפוֹ עֲקָבוֹת מְשִׁיחָה, מֶה
29 כְּתִיב בְּתַרְיָה⁶⁹, בְּרוּף ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן.
30 וְהָעֲנִיָּן בְּזָה, דְּהִנֵּה, בְּרוּף גו' אָמֵן וְאָמֵן מוֹרָה עַל קִיּוֹם הַדְּבָר, וְהוּא עֲנִיָּן

(58) תהלים קיח, ה. (59) סה"מ אידיש ע' 55. וראה סה"מ תרפ"ט ע' רפז. (60) ירמ' ל, ז. (61) בא יב, לו. (62) ברכות ט, ב. וראה לקוטי לוי"צ אג"ק ע' ער. (63) תו"א בא ס, ג. סה"מ תרפ"ט שם. ובכ"מ. (64) בא שם, לח. (65) סה"מ תרפ"ט שם. (66) ראה מדרש תהלים לו, י. ועוד. (67) תהלים פט, נב. (68) פסיקתא רבתי פט"ו, טו. שהש"ר פ"ב, יג בסופו. (69) שם, נג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

אף הענין הוא, שהיא הנותנת, ואכן דווקא ההתנגדות שהיא 'תכלית
המצר' היא סימן לגאולה השלימה וכן 'ל' שגלוי אור האלוהי הבלי
גבול הוא על ידי הקדמת המצר דוקא,
ולכן, אם ראית דור אחר דור מחרף אזי צפה לרגליו של
משיח, שאז בביאת המשיח יהיה
התגלות אמתית הבלי גבול,
באופן נעלה הרבה יותר
מהגלוי שביציאת מצרים,
שלכן בגלל היתרון והעילוי הגדול
של הגאולה השלימה על יציאת מצרים
נאמר⁷² כימי צאתך מארץ
מצרים אראנו נפלאות, נ'
פלאות⁷³ כמוכא בתורת הסוד
שאחד היתרונות של הגאולה העתידה
הוא שאז יתגלה שער הני'
[=החמישים] של 'חמישים שערי בינה'
שלא התגלה ביציאת מצרים.

כימי צאתך מארץ מצרים
אראנו נפלאות, נ' פלאות⁷³.

הלשון 'אמן' ענין שבועה⁷⁰, דהיינו, השבועה שלמעלה שנשבע
הקדוש-ברוך-הוא, כביכול, על ההתקשרות של הקב"ה עם בני
ישראל שלעולם יהיה להתקשרות זו קיום, שמנה מהתקשרות זו שהיא
בתוקף של שבועה נמשך גם הענין דמשביעין אותו את הנשמה
של כל אחד ואחד מישראל לפני
ירידתה לעולם הזה תהי צדיק ואל
תהי רשע⁷¹ שאף היא נובעת
מההתקשרות של בני ישראל עם
הקדוש-ברוך-הוא. ושבועה זו
מתגלית על ידי ההקדמה
דאשר חרפו גו', דור אחר
דור מחרף. ולכאורה אינו
מוכן שיכות הענינים, הרי
הם ההתנגדות לעניני קדושה מצד
אלו 'אשר חרפו' מצד אחד, ותוקף
ההתקשרות של בני ישראל עם
הקדוש-ברוך-הוא מצד שני הם שני
הפכים ומה משמעות הדבר שדווקא
אם רואים דור אחר דור מחרף יש
לצפות לגאולה?

(70 שבועות לו, א. 71) נדה ל, ב. תניא פ"א (72) מיכה ז, טו. 73) זח"א רסא, ב. אוה"ת נ"ך כרך א ע' תפו.

המשך ביאור למס' פסחים ליום ראשון עמ' א

הדרן עלך אלו עוברין
פרק רביעי - מקום שנהגו
פרק זה עוסק בתחילתו במנהג שנהגו במקצת מקומות שלא
לעשות מלאכה בערב פסח קודם חצות היום, באיזה אופנים
תושבי המקום חייבים לנהוג כמנהג מקומם. אגב כן עוסקים
המשניות בהמשך הפרק במנהגים נוספים באיזה אופנים חייב
היחיד לנהוג על פיהם, ולאחר מכן חזרות המשניות בהמשך
הפרק לפרטי דיני מלאכה בערבי פסחים עד חצות.

משנה
משנתנו דנה במנהג שלא לעשות מלאכה בערבי פסחים: מקום
שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות היום, עושין - מותר
להם לעשות מלאכה, מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בערבי
פסחים כבר מתחילת היום, אין עושין - אסור לכל אחד מבני
המקום לעשות מלאכה.
החולף ממקום שעושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, למקום
שאינו עושין, או שהלך ממקום שאינו עושין למקום שעושין,
נותנין עליו חומרי מקום משם, שאם יצא ממקום שאין
עושים מלאכה, אסור לו לעשות מלאכה, וחומרי מקום שהלך
לשם, שאם הלך למקום שאין עושים מלאכה, אסור בעשיית
מלאכה.

לעולם הבא, בולו 'הטוב והמטיב', שאין שם בשורה רעה. וזוהי
כוונת הפסוק שלעתידי לבוא יהא ה' אחד, שיברכו שם רק ברכה
אחת ('הטוב והמטיב').
נאמר בפסוק (שם) 'ושמו אחד'. שואלת הגמרא: מאי אחד, אטו
האינא לא שמו אחד הוא - וכי בזמן הזה אין שמו אחד. מתרצת
הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק, לא בעולם הזה העולם הבא, העולם
הזה נקתב שם ה' ביו"ד ה"י - בשם הוי"ה, ונקרא באל"ף דל"ת -
בשם אדנות, והרי הם שני שמות. אבל לעולם הבא בולו אחד,
נקרא ביו"ד ה"י, ונקתב ביו"ד ה"י. וזוהי כוונת הפסוק שלעתידי
לבוא יהא שמו אחד, שהוא שם המיוחד לעולם הבא בקריאה
ובכתובה.
מביאה הגמרא מעשה לגבי קריאת שם הוי"ה: סבר רבא למדרשה
בפירקא - רבא רצה לדרוש ביום השבת ברבים את טעמיה
ודרשויה של קריאת שם הוי"ה בן ארבע אותיות. אמר ליה ההוא
רבא - אותו זקן, יזה שמי לעולם, חסר וא"ו פתיב - נאמר (שמות ג'
טו), והוא לשון העלמה, ללמדך שאין לדרוש כן בציבור.
רבי אביןא רמי - הקשה, פתיב - נאמר (שם) 'זה שמי לעולם', משמע
לשון העלמה, 'זה זכרי לדור דור', משמע שיש לקוראו כך, הרי זו
סתירה. אלא יש לבאר שכך אמר הקדוש ברוך הוא למשה, לא
בשמי נקתב אני נקרא, ולימד את משה שני שמות, שם הוי"ה ושם
אדנות, נקתב אני ביו"ד ה"א - בשם הוי"ה, והיינו 'זה שמי לעולם',
מלשון העלמה, שאין קוראים אותו, ונקרא אני באל"ף דל"ת -
בשם אדנות, והיינו 'זה זכרי לדור דור', שיש לזכרו ולקוראו.

בס"ד. שיחת ש"פ וארא, ג' שבט, ה'תש"ל.

בלתי מוגה

א. לכל לראש יש להבהיר ענין של איפכא מסתברא¹:

בדרך כלל מכריזים ביום הש"ק אודות ה"מלוה מלכה" במוצאי שבת,

– כידוע גודל הענין דמלוה מלכה, כמובא בשו"ע של רבינו הזקן² שיש "ללוות את השבת אחר שיצא כדרך שמלוין את המלך" (וכמדובר פעם בארוכה³ אודות דיוק הלשון "שמלוין את המלך", ולא כהלשון הרגיל ומובא בכ"מ בנוגע לשבת: "שבת המלכה"⁴) –

והרי ענין ההכרזה הוא כדי שיהי' הדבר בפירסום ובגילוי במעמד עשרה מישראל, ובפרט כשהכרזה היא במקום קדוש – בית-הכנסת או בית-המדרש, שנקראים בשם "מקדש מעט"⁵, ועאכו"כ כשישנם ב' המעלות ביחד, בית-כנסת ובית-מדרש, "שערים המצויינים בהלכה"⁶, כך, שההכרזה היא נתינת כח על הענין.

ואם הדברים אמורים בנוגע לכל שבת, הרי בודאי שכך צריך להיות בשבת שיש בו מעלה מיוחדת (שהרי נוסף על הנקודה המשותפת שבכל השבתות, יש שבתות שיש בהם מעלה מיוחדת), כמובן בפשטות שכל שתגדל מעלת השבת, צ"ל גם הענין דמלוה מלכה באופן גדול יותר, כשם שכל שתגדל מעלת המלך, צ"ל הליווי שלו באופן גדול יותר.

וכל זה – בכל שבת שיש בו מעלה איזו שתהי', ומכ"ש בשבת שיש בו מעלה בענין עיקרי הנוגע אלינו, כמו בשבת הבע"ל, שבו חל יו"ד שבט, יום היאָרצייט-הילולא של נשיא הדור, שבו נעשית אצלו עלי' שלא בערך [שהרי אצל צדיקים יש עלי' תמידית (לא רק ביום היאָרצייט), כדברי הגמרא⁷ "תלמידי חכמים אין להם מנוחה כו" שנאמר⁸ ילכו מחיל אל חיל", אלא שביום היאָרצייט, ועאכו"כ ביום ההילולא, העלי' היא שלא בערך], ובמילא נעשית עלי' גם אצל כל הדור, שהרי "בתר רישא גופא אזיל"⁹, כיון שהראש מנהיג את הגוף וכל האברים.

וכיון שכן, הרי בודאי היתה צריכה להיות הכרזה בנוגע למלוה מלכה – הכרזה בדיבור דוקא, ולא די במחשבה, שאינה בגלוי, ואין אדם יודע מה שחבירו חושב¹⁰, ורק ע"י הדיבור הרי זה בגלוי, ובפרט ע"פ המבואר בתניא גודל מעלת הדיבור, ומשמעות הדברים, שזהו החידוש של כללות סדר ההשתלשלות, "כי¹¹ הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון כלל כו' ולא הוצרכה להתלבש בעוה"ז וכו' רק כדי להמשיך אור לתקנם כו'" – את נה"ב והגוף, ובגלל זה יש צורך בענין הדיבור – "כי¹² אי אפשר לנפש האלקית לבטא בשפתיים ופה (שכולל חך וגרון¹³) ולשון ושיניים (ה' מוצאות הפה) הגשמיים כי אם ע"י נפש החיונית הבהמית המלוכשת באברי הגוף", משא"כ מצד מחשבה, הרי עיקר העילוי הוא אצל הנשמה למעלה, כמארז"ל¹⁴ "ישראל עלו במחשבה".

והכרזה זו צריכה להיות בשבת שלפנ"ז, ש"מיני' מתברכין כולהו יומין"¹⁵ – כולל גם יום השבת, שגם הוא מתברך מהשבת שלפניו.

(7) ברכות ומו"ק בסופן.

(8) תהלים פד, ח.

(9) עירובין מא, א. וראה סוטה מה, ב.

(10) ראה פסחים נד, ריש ע"ב.

(11) פל"ז (מח, ב).

(12) שם (מז, א).

(13) ראה "מ"מ, הגהות והערות קצרות לסש"ב" שם (ע' רל).

(14) ב"ר פ"א, ד.

(15) זח"ב סג, ב. פח, א.

(1) כיון שלאחרי התפלה לא הכריזו (כבכל שבת) אודות המלוה מלכה במוצש"ק הבע"ל, יו"ד שבט, כיון שאז נערכת ההתועדויות של יו"ד שבט (המו"ז).

(2) או"ח ס"ש ס"ב. וש"נ.

(3) ראה שיחת מוצש"ק פ' בא, יו"ד שבט בתחלתה (תורת מנחם – התועדויות חנ"ט ע' 90). וש"נ.

(4) שבת קיט, רע"א. שו"ע אדה"ז שם סרס"ב ס"ד.

(5) יחזקאל יא, טז. וראה מגילה כט, א.

(6) ברכות ח, א.

1 ולא כמו אלו שרוצים לומר ש"מיני" מתברכין כולוהו יומין" קאי רק על ימות החול, ולא על יום
2 השבת שלאחריהם, שעפ"ז נמצא שימות החול יש להם ברכה, ואילו יום השבת אין לו ברכה – והרי
3 איפכא מסתברא!

4 ואין לומר שיום השבת אינו זקוק לברכה, כיון ששבת "מיקדשא וקיימא"¹⁶ – כי, מהענינים העיקריים
5 דיום השבת הוא "לעשות את השבת"¹⁷, היינו, שבנ"י פועלים את ענין השבת, ומצד ענין זה זקוק גם
6 יום השבת לענין הברכה. ומזה מובן, ש"מיני" מתברכין כולוהו יומין" קאי (לא רק על ימות החול, אלא)
7 גם על יום השבת.

8 ולא זו בלבד שהברכה שנמשכה לששת ימי החול ישנה גם בשבת, בגלל ש"מי שטרח בערב שבת
9 יאכל בשבת"¹⁸, אלא נוסף על ברכה זו, יש ליום השבת ברכה בפני עצמה.

10 וענין זה מובן גם מההלכה ש"מותר לפקח על עסקי רבים בשבת"¹⁹ – לא רק צרכי ציבור של ימות
11 החול, אלא גם צרכי ציבור של השבת שלאח"ז. וזהו גם מה שמכריזים אודות המלוה מלכה של השבת
12 שלאח"ז.

13 וכאמור לעיל – היתה צריכה להיות ההכרזה אודות המלוה מלכה דשבת הבע"ל ביתר שאת ויתר
14 עוז.

15 וכיון שלכל לראש יש לתקן את העבר, כפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר²⁰ שיש להשלים תחילה את
16 ההתחייבויות הקודמות ורק אח"כ להמשיך הלאה – הנה זה שזוכה להכריז תמיד אודות המלוה מלכה,
17 יעמוד ויכריז עתה אודות המלוה מלכה בשבת הבע"ל²¹.

18 [ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שינגנו ניגון שמח, ואז תהי' גם ההכרזה בשמחה].

19 * * *

20 ב. כבר מפורסם בהמכתב אודות ר"ח שבט²², שזהו יום שיחודו נתפרש בתורה שבכתב²³ (כפי שצויין
21 במכתב) – "בעשתי עשר חודש באחד לחודש .. הואיל משה באר את התורה גו"²⁴, היינו, לא רק ביאור
22 של מצוה פרטית או ענין פרטי, אלא ביאור כללות התורה ומצוותיה.

23 ומפרש רש"י: "בשבעים לשון פירשה להם", וכמובא גם בספרים²⁵ שהגימטריא ד"היטב" (בחשבון
24 הקודמי) – ה', ה' (ט'), ה'ט' (כ"ד), ה'טב' (כ"ו) – היא שבעים. והכוונה בזה היא – שעניני התורה
25 יומשכו לא רק בנוגע לבנ"י וחלקם בעולם (עניני קדושה), אלא גם בכללות העולם.

26 ובהקדם – הקושיא הידועה בזה:

27 בנ"י עמדו אז לכבוש את ארץ ישראל בכח וביד חזקה, ע"י מלחמה עם ל"א המלכים – לא כמו
28 בהיותם במדבר, שאז פעלו כל הענינים ע"י התורה, כמ"ש²⁶ "ויהי בנסוע הארון .. (ועי"ז) ויפוצו אויבך
29 וינוסו משנאיך מפניך", אלא ע"י מלחמה כפשוטה.

30 ורק בעת כיבוש יריחו, "מנעולה של ארץ ישראל"²⁷, הקיפו את החומה עם "ארון ברית ה'" במשך
31 שבעה ימים (וביום השביעי) שבע פעמים (כמסופר בהתחלת ספר יהושע²⁸), אבל גם אז היתה התורה
32 חתומה ב"ארון ברית ה'", ולא באופן שהכיבוש ה' ע"י התורה כפי שהיא בגלוי. ועד"ז בנוגע לשבע

(22) מכתב ר"ח שבט שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' רעז ואילך).

(23) ראה גם שיחת ש"פ וארא, ר"ח שבט תשכ"ב הערה 117 (תורת מנחם – התוועדויות חל"ב ע' 388). וש"נ.

(24) דברים א, ג"ה.

(25) ראה רא"ם וגו"א, באר היטב עה"פ.

(26) בהעלותך יו"ד, לה.

(27) ראה תנחומא בהעלותך יו"ד. במדב"ר פט"ו, ו. ועוד.

(28) ו, ג ואילך.

(16) ביצה יז, א.

(17) תשא לא, טז.

(18) ע"ז ג, סע"א.

(19) שו"ע אדה"ז או"ח שס"ו סי"ב. וש"נ.

(20) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ"ב ע' 192 הערה

83. וש"נ.

(21) הרב משה הכהן דובינסקי (מארגן ה"מלוה מלכה") הכריז שה"מלוה מלכה" של השבת הבע"ל, יו"ד שבט, תערך בעת ההתוועדות של כ"ק אדמו"ר שליט"א.

שכבשו ושבע שחלקו, שאף שבדאי למדו תורה, מ"מ, לא היתה אז הצטיינות מיוחדת בלימוד התורה (פלפולא דאורייתא), כמו במדבר, ש"לא ניתנה התורה לידרש אלא לאוכלי המן"²⁹.

וא"כ, מהו הטעם שקודם הכניסה לארץ ישראל "הואיל משה באר את התורה" – בה בשעה שבארץ ישראל לא היתה עיקר העבודה בלימוד התורה?

והביאור בזה – שלפני שממשיכים ענין מסויים בעולם, יש לפעול זאת בשרשו ומקורו ברוחניות, ולכן, לפני שהלכו לכבוש שבעה עמים, שהם השורש של כל שבעים האומות, הוצרכו לפעול ענין זה בתורה – לבאר את התורה בשבעים לשון, כדי לכבוש שבעים לשון.

וענין זה נפעל בר"ח שבט, כי, אע"פ שאז היתה רק התחלת ביאור התורה, ונמשך בימים שלאח"ז עד ז' אדר, הרי "סוף מעשה עלה במחשבה תחילה"³⁰, ובפרט בשעה שהמחשבה באה כבר לידי פועל, וכמובן בפשטות שכאשר משה התחיל "באר את התורה", היו כבר מוחלטים אצלו כל הענינים עד "לגמרה של תורה", כך, שהכל כלול כבר בהתחלת הענין בר"ח שבט.

ג. ועוד ענין שישנו בכל ר"ח:

בנוסף תפלת מוסף דר"ח – שנתקן ע"י אנשי כנסת הגדולה, ומבטא את ענינו של ר"ח – אומרים: (א) "זמן כפרה לכל תולדותם", (ב) "זכרון לכולם יהי", (ג) "ותשועת נפשם מיד שונא".

כלומר: הסיבה לכך שישנו מציאות של "שונא" היא – בגלל ש"מפני חטאינו גלינו מארצנו"³¹, וכדי לבטל את "חטאינו", צריך להמשיך מדרגא שלמעלה מענין החטא [וכפי שנתבאר בשבוע שעבר]³², שזהו ענין התשובה שקשור עם "ג' מדות הרחמים הנמשכות מרצון העליון ב"ה הנרמז בקוצו של יו"ד שלמעלה מעלה מבחי' ההשפעה שנשפעת מאותיות שם הוי"ו"³³], אלא כיון שבדרגא זו יכול להיות הענין ד"אם צדקת מה תתן לו"³⁴, לכן "זכרון לכולם יהי", היינו, ש"יעלה ויבוא ויגיע . . ויפקד ויזכר זכרוננו ופקדוננו וזכרון אבותינו וזכרון משיח בן דוד עבדך" – כדי שיומשך להיות "זמן כפרה לכל תולדותם" (לכל אחד מישראל בפרט, כיון שהזכרון הוא על כל אחד מישראל בפרט), ועי"ז נעשית "תשועת נפשם מיד שונא".

וצריך להבין³⁵:

קרבן (שעירי) ר"ח – מכפר על טומאת מקדש וקדשיו, שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף (כדברי המשנה במסכת שבועות³⁶, וכפס"ד הרמב"ם³⁷), שזהו חטא פרטי שנדיר ביותר, ושייך בירושלים ובביהמ"ק דוקא, ואילו בזמן הגלות שאין מקריבים קדשים, אינו שייך כלל [ונאפילו "טומאת מקדש" שמבואר באחרונים³⁸ ששייכת גם בזמן הזה – הרי יש בזה כמה הגבלות כו', כך, שענין זה שייך רק ע"י השתדלות יתירה לעבור ח"ו על רצון ה']³⁹, וא"כ, מהו הפירוש שר"ח הוא "זמן כפרה" גם עתה?

וכמודגש בנוסף התפלה דשבת ר"ח: "שבתות למנוחה וראשי חדשים לכפרה" – שכשם שהענין ד"שבתות למנוחה" הוא גם עתה בזמן הגלות [דאף שבזמן הבית היתה המנוחה דשבת באופן אחר לגמרי, שהיתה קשורה עם ענין הקרבנות, מ"מ, גם בזמן הגלות ישנו ענין המנוחה דשבת, ש"אין עצב בה"³⁹], כך גם הענין ד"ראשי חדשים לכפרה" ישנו גם עתה בזמן הגלות, אף שלכאורה לא שייך עתה כל הענין דטומאת מקדש וקדשיו.

ר"ח (ע' קיד).

(36) פ"א מ"ד. הובא בפרש"י עה"ת פינחס כח, טו.

(37) ה' שגגות פי"א ה"ט.

(38) ראה אנציק' תלמודית (כרך ג) ערך ביהמ"ק ע' רלד.

וש"נ.

(39) ראה ירושלמי ברכות פ"ב סה"ז. הובא בתוד"ה מ"ד –

מו"ק כג, ב.

(29) מכילתא ר"פ בשלח. שם טז, ד.

(30) ע"פ פיוט "לכה דודי".

(31) נוסח תפלת מוסף דיו"ט.

(32) שיחת ש"פ שמות ס"י ואילך (תורת מנחם – התוועדיות

חנ"ט ע' 18 ואילך).

(33) תניא אגה"ת פ"ח.

(34) איוב לה, ז.

(35) ראה גם אמרי אמת – ליקוטים (אה"ק תשמ"ח) עניני

- 1 [ואין לומר שר"ח מכפר על טומאת מקדש וקדשיו שהיתה בעבר, שהרי החטאים שהיו בעבר נתכפרו
2 כבר בר"ח שלפנ"ז].
- 3 ובשלמא בנוגע לתפלת מוסף כשלעצמה – הרי כיון ש"תפלות כנגד קרבנות תקנום"⁴⁰, לכן מתפללים
4 תפלת מוסף בר"ח, כנגד שעירי ר"ח; אבל מהו ענין הכפרה שישנו בר"ח?
- 5 ועכצ"ל, שהכפרה על טומאת מקדש וקדשיו ע"י שעירי ר"ח היא בהוספה על כללות ענין הכפרה על
6 כל הענינים שישנו מצד עצם הזמן דר"ח (כמו הכפרה שמצד עצם הזמן דיוהכ"פ).
- 7 ועפ"ז מובן המשך הענינים בתפלת מוסף דר"ח, שלאחרי "זמן כפרה לכל תולדותם", מסיימים "מזבח
8 חדש בציון תכין ועולת ר"ח נעלה עליו" – דלכאורה אינו מובן: חורבן ביהמ"ק לא ה' בגלל החטא
9 דטומאת מקדש וקדשיו, אלא בגלל ענינים אחרים, כמבואר בגמרא במסכת יומא⁴¹ בנוגע לבית ראשון
10 ובית שני. וא"כ, מהו המשך הענינים שבגלל שר"ח הוא "זמן כפרה" (שקאי בפשטות על טומאת מקדש
11 וקדשיו) לכן "מזבח חדש בציון תכין"? – אך הענין הוא, כאמור לעיל, שמלבד הכפרה על טומאת
12 מקדש וקדשיו ע"י שעירי ר"ח, ישנה הכפרה על כל הענינים מצד עצם הזמן של ר"ח, שלכן הרי זה
13 שייך גם עתה בזמן הגלות, ועי"ז – "מזבח חדש בציון תכין".
- 14 וזהו גם הענין ד"תשועת נפשם מיד שונא", כפירוש האבודרהם (שצויין במכתב²², בכדי שיענינו
15 בפנים...), "דהיינו יצר הרע כו'", כדאיתא בגמרא במסכת סוכה⁴² שאחד מה"שבעה שמות (ש)יש לו
16 ליצה"ר הוא "שונא", ולכן שייך ענין זה גם עכשיו (שהרי בנוגע ל"שונא" כפשוטו, לא שייך עכשיו
17 ענין המלחמה, כיון שישנה השבועה "שלא יעלו ישראל בחומה"⁴³, ועכצ"ל שקאי אלעתיד לבוא).
- 18 ומר"ח נמשך על כל ימי החודש – שזהו הפירוש ד"כל תולדותם", כל ימי החודש שהם ה"תולדות"
19 של ר"ח, וגם על כל המאורעות של החודש – "תולדות" גם מלשון מאורעות, כפירוש רש"י על הפסוק⁴⁴
20 "אלה תולדות יעקב יוסף", שקאי על המאורעות שאירעו ליעקב וליוסף ("כל מה שאירע ליעקב אירע
21 ליוסף").
- 22 וכללות הענין בזה – שנעשה הזכרון דכל בני" (זכרון לכולם יהי") באופן ש"יעלה ויבוא .. ויפקד
23 ויזכר זכרונו ופקדונו וזכרון אבותינו וזכרון משיח בן דוד עבדך", ועל ידו – "מזבח חדש בציון תכין",
24 כפס"ד הרמב"ם⁴⁵ בנוגע למשיח, שכאשר "בנה מקדש במקומו" אזי יודעים שזהו "משיח בודאי".
- 25 ד. וכיון שר"ח הוא זמן כפרה, לכן נתבאר בהמכתב שזהו זמן של חשבון הנפש (ובכללות הרי זה
26 ענינו של ערב ר"ח, שזהו הזמן לעריכת חשבון נפש כו'⁴⁶), ועי"ז באים לענין הכפרה של ר"ח.
- 27 וענין זה הוא בכל ר"ח, ובפרט בר"ח שבט שהוא ר"ח כללי, כיון שבו "הואיל משה באר את התורה
28 הזאת".
- 29 ובנוגע לענינו – בשייכות ליום ההילולא דעשירי בשבט, שנת העשרים להסתלקות – צריך להיות
30 החשבון בנוגע לכל הענינים שבעל ההילולא של חודש זה רצה ותבע (וכיון שתבע זאת, בודאי היו
31 הכחות למלא זאת, מבלי לבקש כחות נוספים), אם אכן מילאו זאת.
- 32 וענין זה צריך להיות באופן של "חשבון צדק" – כידוע פתגם אדמו"ר מהר"ש⁴⁷: את הקב"ה –
33 בודאי לא מרמים ח"ו, ואת העולם גם לא מרמים; אפשר לרמות רק את עצמו, אך מהו ה"קונץ" לרמות
34 טיפש?! ... וכיון שסיפרו לנו פתגם זה, הרי זו נתינת כח להתנהג בהתאם לכך.
- 35 ו"לא בשמים היא גו' ולא מעבר לים היא"⁴⁸, וכפי שמפרש רש"י, "שאלו היתה בשמים היית צריך
36 לעלות אחרי' וללמדה", וכן אילו היתה "מעבר לים" היית צריך לעבור את הים... אלא בחסדי ה' "לא

(45) הל' מלכים ספ"א.

(46) ראה גם תורת מנחם – התוועדיות חמ"ד ע' 269. וש"נ.

(47) ראה תורת מנחם – התוועדיות חמ"ז ע' 173. וש"נ.

(48) נצבים ל, יב"ג.

(40) ברכות כו, א"ב.

(41) ט, ב.

(42) נב, א.

(43) כתובות קיא, א.

(44) וישב לו, ב.

בשמים היא גו' ולא מעבר לים היא .. (אלא) קרוב אליך הדבר מאד בפין ובלבבך (והעיקר) לעשותו⁴⁹ (כי "המעשה הוא העיקר"⁵⁰).

וכיון שנשארו שבעה ימים עד יום ההילולא – הנה ע"ד שמצינו בנוגע לימים שבין ר"ה ליוהכ"פ שהם במספר שבע דוקא, לא פחות ולא יותר, כדי לכפר על כל שבעת ימי השבוע שבכל השנה⁵¹, הנה גם בנדו"ד, מהיושר ונכון וראוי וענין גדול מאד מאד, שבמשך שבעה ימים יערכו חשבון על כל ימי השבוע (ביום ראשון – על כל ימי ראשון, ביום שני על כל ימי שני, ועד"ז בכל ימי השבוע) של כל העשרים שנה.

ועי"ז תהי' "תשועת נפשם" – היציאה מהגלות בשלימותה, כמו יצי"מ שהיתה "בנערינו ובזקנינו"⁵², ובאופן ד"ונצלחתם את מצרים"⁵³ (עם כל ניצוצות הקדושה⁵⁴), בביאת משיח צדקנו.

* * *

ה. דובר לעיל (ס"ב) שכל ענין שנמשך בעולם צ"ל תחילה בתורה, ואח"כ נמשך בעולם, כפי שמצינו אצל משה רבינו, שלפני שבנ"י הלכו לכבוש את ל"א המלכים שבארץ ישראל, "הואיל משה באר את התורה" "בשבעים לשון", כדי שלאח"ז יומשך ענין זה גם בעולם.

והנהגה זו של משה רבינו – רעיא מהימנא, רועה נאמן – היא הוראה עבור כל נשיאי ישראל, שלכל לראש יש לפעול את הענין בתורה, ואח"כ הרי זה נמשך בעולם.

וזהו הביאור בפשטות בנוגע לציווי של כ"ק מו"ח אדמו"ר לכתוב ספר תורה לקבל פני משיח צדקנו⁵⁵:

ציווי זה הו"ע של חידוש – שהרי מצינו כו"כ קיצים שנאמרו ע"י גדולי ישראל [כמו הקץ שנתפרש בזהר⁵⁶, וכן הקץ שבפירוש רש"י לתנ"ך⁵⁷, ועד"ז אצל שאר גדולי ישראל⁵⁸, ועד להקץ הידוע של רבינו הזקן (כמובא במאמרים בכמה ביכלא"ץ⁵⁹), וכהסיפור הידוע עם הצ"צ⁶⁰], ואעפ"כ לא מצינו מעולם שציוו לכתוב ס"ת בשנה שלפנ"ז; ואילו כ"ק מו"ח אדמו"ר צוה לכתוב ס"ת, וקרא שמה: "ספר תורה לקבלת פני משיח".

ובכן: הגיע הזמן לסיים את כתיבת הספר תורה!

ו. ולהעיר, שההצעה וההתעוררות על זה באה מארץ הקודש.

ואף שלכאורה היתה צריכה לבוא מכאן, שהרי זהו המקום שבו נמצאת הס"ת, ד' אמות של "סעווען סעווענטי", ובפרט שדורשי גימטריאות אומרים ש"סעווען סעווענטי" (770) בגימטריא (ו) "פרצת"⁶¹ – הרי זו קושיא כמו כל הקושיות, ואין לי ביאור על זה!

ישנו אמנם מאמר העולם⁶²: "אָרום⁶³ ים איז טרוקן". אבל... וגם ה"יובש" הוא שלא בערך...!

יתכן שהסיבה לכך היא בגלל מעלתם של אלו שדרים בארץ הקודש. ובכל אופן, בנוגע לאלו

שנמצאים כאן, הרי זה בבחי' "פנו אלי עורף ולא פנים"⁶⁴ – כמבואר בכמה מאמרי חסידות⁶⁵, שיכול

(49) שם, יד. (58) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"א ע' 161. וש"נ.

(50) אבות פ"א מ"ז. (59) נדפס לאח"ז במאמרי אדה"ז – פרשיות ח"א ע' טיט ואילך.

(51) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ריש ע' רלד. וש"נ.

(52) בא יו"ד, ט. (60) ויצא כח, יד.

(53) שמות ג, כב. (61) ראה "מבוא" לקונטרס ומעין ע' 25. סה"ש תש"ב ע' 62.

(54) ראה "סקירה קצרה ע"ד ספר התורה לקבלת פני משיח צדקנו" – תורת מנחם – התוועדויות חנ"ד ע' 148. וש"נ.

(55) ראה לקו"ש חכ"א ע' 80. וש"נ. (62) = מסביב לים שורר יובש.

(56) ח"א קלט, ב (במהנ"ע). (63) ירמ" ב, כז.

(57) דניאל ח, יד. (64) ראה לקו"ת אחרי כו, ד. ובכ"מ.

(49) שם, יד. (50) אבות פ"א מ"ז.

(51) ראה תורת מנחם – התוועדויות חנ"ד ע' 69. וש"נ.

(52) בא יו"ד, ט.

(53) שמות ג, כב.

(54) ראה לקו"ש חכ"א ע' 80. וש"נ.

(55) ראה "סקירה קצרה ע"ד ספר התורה לקבלת פני משיח צדקנו" – תורת מנחם – התוועדויות חנ"ד ע' 148. וש"נ.

(56) ח"א קלט, ב (במהנ"ע).

(57) דניאל ח, יד.

1 אדם לעמוד בסמיכות לאוצר גדול, באמצע היום, כשהשמש מאירה בתקפה, ולמרות שעניו פתוחות, לא
 2 יראה את האוצר, כיון שמביט לכיוון אחר!... ובנדוד: אין לך אוצר גדול יותר מאשר הצפי' של כל
 3 הדורות להביא את משיח, ו"אוצר" זה נמצא בגלוי, ובעצם היום, כאשר השמש מאירה בכל תקפה,
 4 ואעפ"כ לא רואים זאת, כיון שפונים לכיוון אחר, ועסוקים (ובלשון המדינה: "ביזי") בענינים אחרים.
 5 אמנם, יום השבת אינו הזמן לאמירת מוסר, כי אם ללמד זכות כו', ולכן אין זה ענין לעורר קושיא
 6 מדוע לא הגיעה ההתעוררות מכאן.

7 ובכל אופן, הגיעה מארץ ישראל ההתעוררות בכל ה"שטורעם": היתכן שלא מסיימים את כתיבת
 8 הס"ת. וכאשר יש התעוררות כו' ("אז מ'שטופט"), אזי כביכול אין ברירה!... ואולי יפעל הדבר לדחוף
 9 את אלו הנמצאים כאן, שיחדלו להיות עסוקים בטרדות שונות [אמנם בענינים נעלים, עניני קדושה, אבל
 10 בינתיים לא מביטים לכיוון הנכון], וגם הם יתחילו להביט ולראות!...

11 ז. ובהתאם לכך, יש לפרסם לכל בני"ע ד' סיום כתיבת ס"ת הנ"ל, ולהודיע שכולם יכולים להשתתף
 12 בסיום כתיבת הס"ת, כפי שהי' בשעת התחלת הכתיבה ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר, באמרו⁶⁶, שיש בכחו
 13 לממן בעצמו את כתיבת הס"ת, אבל רצונו של כל בני"י יהי' חלק בזה, כיון שזהו ענין ששייך לכל בני"י,
 14 ובפרט הדור דעקבתא דמשיחא, שכן, באמרו שזהו ס"ת לקבלת פני משיח, בודאי כיוון לכל הדור
 15 דעקבתא דמשיחא, באופן ש"טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל"⁶⁷, בהתאם לכך ש"יוסף הוא גו'
 16 המשביר לכל עם הארץ"⁶⁸.

17 ומובן, שאלו שכבר קנו אות בס"ת בשעתו, אין ענין שיקנו עוד הפעם [מעולם לא ראיתי ולא שמעתי
 18 ע"ד הנהגה כזו, לא מכ"ק מו"ח אדמו"ר ולא מאחרים, ולכאורה הרי זה רק בבחי' "חזו דאתאי"... כך,
 19 שאין זה ענין חיובי, ובודאי אין לזה מקום כלל בנוגע לס"ת זה], אלא רק אלו שלא קנו בשעתו מאיזה
 20 סיבה שתהי', או אלו שנולדו לאח"ז (ובמשך הזמן נולדו להם בנים ובני בנים), יכולים להשתתף עתה
 21 ע"י נתינת פרוטה (שבה יכול לקנות חיי נפשו⁶⁹) עבור הוצאות הס"ת.

22 ולהעיר: בהתחלת כתיבת הס"ת היתה ההשתתפות ע"י קניית אותיות בס"ת באופן שהודיעו לכל אחד
 23 שהאות שלו היא בפסוק זה, בפרשה זו ובספר זה; אבל עתה אין אפשרות לכך, כיון שנשארו שורות
 24 ספורות בלבד, ולכן תהי' ההשתתפות של כל אחד ע"י רישום השם, ואילו חלוקת האותיות לכל אחד
 25 תיעשה ע"י המלאכים...

26 ובנוגע לפועל:

27 כיון שישנו ה"ועד" של כתיבת הס"ת שמינה כ"ק מו"ח אדמו"ר⁷⁰ – יש לפנות אליהם, ובודאי יפעלו
 28 בזריזות (כמבואר באגה"ק סימן כ"א, "אך טוב לישראל"⁷¹, גודל מעלת הזריזות), שההשתתפות בזה
 29 תהי' בימים הקרובים, קודם סיום כתיבת הס"ת.

30 אמנם, גם אלו שתקבל ידיעה מהם (או שישמעו על ענין זה) רק לאחר סיום כתיבת הס"ת, יוכלו
 31 גם הם להשתתף וליטול חלק בזה – כפי שמצינו בנוגע למחצית השקל ש"תורמין .. על הגבוי ועל
 32 העתיד לגבות"⁷²; אבל אעפ"כ, אלו שנמצאים כאן מוטב שיעשו זאת קודם הסיום, כמו במחצית השקל,
 33 שאף ש"תורמין .. על העתיד לגבות", רצה רבן גמליאל להיות מהראשונים⁷³.

34 ח. ויהי רצון שההמשך וסיום כתיבת הס"ת יהיו בשעה טובה ומוצלחת בכל, בגשמיות וברוחניות
 35 גם יחד,

(70) ראה תורת מנחם – התוועדות חנ"ט ע' 59 הערה 5.

(71) תהלים עג, א. וראה גם תורת מנחם – התוועדות חנ"ח

ע' 194.

(72) כתובות קח, א. וש"נ.

(73) ראה שקלים פ"ג ה"ג.

(66) ראה אג"ק שלו ח"ו ע' רעת. ח"ז ע' צד. וראה גם תורת

מנחם – התוועדות ח"ד ע' 181. וש"נ.

(67) משלי כב, ט. וראה נדרים לח, א. זח"ג קל, ב.

(68) מקץ מב, ו.

(69) ראה תניא פל"ז (מת, ב).

ויקויים מ"ש⁷⁴ "בראשית ברא אלקים גו'" – שיהי' נראה שהקב"ה "מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית"⁷⁵ באופן גלוי, לא רק באופן של שמיעה, אלא באופן של ראי', "לעיני כל ישראל"⁷⁶, ואז יהי' הענין ד"ה' אחד⁷⁷ – כאשר נצא לקבל פני משיח צדקנו, ובאופן ד"ויהי בשלח פרעה את העם"⁷⁸, "ביד חזקה"⁷⁹, ו"ביד רמה"⁸⁰, בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

*

[ואח"כ אמר:]

ע"פ האמור לעיל (ס"א) אודות מעלת ההכרזה בדיבור, שע"ז בא הדבר בגלוי ובפירסום – הנה כיון שישנו כאן ה"ועד" של כתיבת הס"ת, יכריזו מסתמא אודות הזמן והמקום של מכירת האותיות, ובודאי יהי' המקום בבנין זה, שבו הי' לימודו ועבודתו וכל העמל אשר עמלה נפשו של בעל ההילולא בחיים חיותו בעלמא דין, ובאופן שיגיעו הדברים לכל בני, וכן"ל שיוכלו להשתתף בזה גם אלו שתגיע אליהם הידיעה לאחר סיום כתיבת הס"ת, כיון שתורמין על הגבוי ועל העתיד לגבות.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה להרה"ח וכו' ר' אלי' ייאכיל סימפסאן שיכריז שיהי' זה בבנין של "770", בגימטריא (ו) "פרצת", וצוה שיתחיל ניגון שמח].

* * *

ט. מאמר (כעין שיחה) ד"ה הוא אהרן ומשה גו' הוא משה ואהרן גו'.

* * *

י. בנוגע להמנהג לבאר ענין בפירוש רש"י – נתעכב עתה על כמה ענינים שלא נתבארו עדיין בהשיחה שנדפסה זה עתה בלקוטי שיחות השבועי⁸¹ (וכן יש להשלים כמה ענינים בנוגע להמדובר בשבוע שעבר בפירוש רש"י בפ' שמות, וכן לתרץ כמה קושיות בענינים שלפנ"ז).

על הפסוק "ומטר לא נתך ארצה" בסיום פרשתנו⁸², מפרש רש"י: "לא נתך", "לא הגיע .. ודומה לו ותתך עלינו האלה והשבועה דעזרא (שפירושו) ותגיע עלינו. ומנחם בן סרוק⁸³ חברו בחלק (ביסוד ובשורש⁸⁴) כהתוך כסף⁸⁵, לשון יציקת מתכת (היינו, שמדבר מוצק, גוש, נעשה נוזל) .. כתרגומו ויצק⁸⁶ ואתין, לצקת⁸⁷ לאתכא, אף זה לא נתך לארץ, לא הוצק לארץ".

וצריך להבין:

(א) הפסוק "ותתך עלינו גו'" הוא בדניאל⁸⁸, ואינו מובן, מדוע אומר רש"י "ותתך עלינו האלה והשבועה דעזרא"?

יש שרוצים לתרץ זאת בדרך הכי קלה ופשוטה – שזוהי טעות! ... ואכן צ"ל "דדניאל". אבל, נוסף לכך שגם אם נאמר שזוהי טעות, עדיין אינו מובן מדוע צריך רש"י לציין מקומו של הפסוק: "ותתך .. דדניאל", וכדרכו של רש"י שמביא כו"כ פסוקים ללא ציון מקורם, וכמו בהמשך

(83) הטעם שרש"י מזכיר את השם "מנחם בן סרוק", אף שבדרך כלל אינו מזכיר שמות – מובן בפשטות, כי, רק בנוגע לענינים שמביא רש"י ממדרשי רז"ל, אין צורך להזכיר שמות, משא"כ בנוגע לענין של דקדוק, שאינו מדברי רז"ל, צריך רש"י להבהיר שענין זה נאמר ע"י בר"סמכא – "מנחם בן סרוק", שהי' ראש המדקקים בימיו.

(84) פ"י שפ"ח.

(85) יחזקאל כב, כב.

(86) ויקהל לו, לו. ועוד.

(87) פקודי לח, כז.

(88) ט, יא.

(74) בראשית א, א.

(75) נוסח "ברכת יוצר".

(76) ס"פ ברכה.

(77) ואתחנן ו, ד ובפרש"י. זכרי' יד, ט. וראה פסחים נ, סע"א. וש"נ.

(78) ר"פ בשלח.

(79) ס"פ שמות.

(80) בשלח יד, ח.

(81) נדפס לאח"ז בלקו"ש ח"ו ע' 46 ואילך (משיחת ש"פ וארא תשכ"ה).

(82) ט, לג.

- 1 פירושו בפסוק זה, שמביא הפסוק "כהתוך כסף", שזהו פסוק ביחזקאל⁸⁵, ורש"י אינו כותב "כהתוך כסף
2 דיחזקאל" – אינו מובן: כיצד נופלת טעות כזו – שבמקום "דדניאל", יכתוב המעתיק "דעזרא"?!
- 3 וכמובן שכדי שתפול טעות, צריך להיות נתינת מקום לדבר. וכפי שמצינו בשרש ומקור של כל
4 הטעויות – מארז"ל על הפסוק⁸⁹ "נעשה אדם", "כתוב ("נעשה" לשון רבים), והרוצה לטעות יטעה"⁹⁰,
5 והיינו, שאילו ה' כתוב בלשון יחיד, אזי לא ה' מקום לטעות, ורק בגלל שנאמר "נעשה" לשון רבים,
6 יש אפשרות ש"הרוצה לטעות יטעה" (וכמשנת⁹¹ כיצד אירעה הטעות שנפלה בפירוש רש"י על
7 הפסוק⁹² "ויעש להם בתים", שהמעתיק כתב "ויבן" במקום תיבת "הבתים" שנכתבה בקיצור: "הב").
8 ועד"ז בנדוד, אם זוהי טעות, צריך ביאור איך נפלה טעות כזו: "דעזרא" במקום "דדניאל"?!
- 9 (כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בבת שחוק: מדובר כאן אמנם אודות הנס שאירע במכת ברד, אבל
10 לא נס כזה שישתנה מ"דדניאל" ל"דעזרא"...)!
- 11 (ב) מדוע מעתיק רש"י גם תיבת "והשבועה", שאינה נוגעת לכאורה לפירוש ד"ותתך"? והרי גם
12 בלאה"כ אי אפשר לטעות שהכוונה לפסוק אחר, כיון ש"ותתך עלינו" נאמר רק במקום א' בתנ"ך, ובפרט
13 לאחר שרש"י מעתיק גם תיבת "האלה", הרי בודאי אינו צריך להוסיף ולהעתיק גם תיבת "והשבועה"?!
- 14 (ג) כאשר רש"י מביא ראי' למנחם בן סרוק ש"חברו בחלק כהתוך כסף, לשון יציקת מתכת" – ה'
15 לו להביא את הפסוק הראשון שבו נאמר לשון יציקה: "ויצקת" (שתרגומו "ותתך") שנאמר גבי טבעות
16 הזהב⁹³, ולמה מביא את הפסוק "ויצק" שנאמר לאח"ז?
- 17 יא. והביאור בזה:
- 18 בפירושו מדגיש רש"י את גודל הנס באופן של שינוי ממהות למהות, והיינו, שאע"פ שכבר היתה מציאות
19 של "מטר" (לאחרי שנהפך ה"אד" למטר נוזל, כמ"ש⁹⁴ "ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני
20 האדמה"⁹⁵), מ"מ, "לא נתך", "לא הגיע" לארץ, כיון שנשתנית מהותו – שחדל להיות (ואיבד את התכונה
21 של) נוזל.
- 22 ועל זה מביא רש"י ראי' מהפסוק "ותתך עלינו האלה והשבועה":
- 23 בתיבת "אלה" יש ב' פירושים⁹⁶: (א) היפך הברכה, כמ"ש⁹⁷ "ורבצה בו כל האלה", (ב) שבועה,
24 כמ"ש⁹⁸ "תהי נא אלה בינותינו".
- 25 ובנוגע לענייננו: ענין השינוי מודגש (לא בענין היפך הברכה, אלא) רק בענין השבועה, כי, ענין
26 השבועה קשור עם כריתת ברית בין שני אנשים שמתחייבים להתנהג באופן מסויים (כפי שמצינו
27 באברהם⁹⁹), ועד"ז בנדוד, בנוגע לשבועת בנ"י להקב"ה שיתנהגו כפי רצונו – שכאשר נעשה שינוי
28 בשבועה, שלא מקיימים אותה, אזי נעשה שינוי המהות – שתמורת השפעת הטובה מקבלים ההיפך כו'.
29 ולכן, כשרש"י מביא ראי' מהפסוק "ותתך עלינו", מוכרח להוסיף גם תיבת "והשבועה" [שיש לפרשה
30 כענין בפני עצמו מ"האלה", או שבאה לפרש תיבת "האלה"] – כדי להדגיש את ענין השינוי ממהות
31 למהות שישנו בזה ש"מטר לא נתך ארצה".
- 32 יב. ורש"י מוסיף ("ותתך עלינו האלה והשבועה) דעזרא", כי:
- 33 בפסוק הנ"ל נאמר "ותתך עלינו האלה והשבועה אשר כתובה בתורת משה עבד האלקים".

לפנ"ו (ויגש מז, יו"ד) "אין ארץ מצרים שותה מי גשמים, אלא
נילוס עולה ומשקה" (ואף שלכאורה היתה יכולה להיות עליית
ה"אד" מהנילוס – הנה מאיוז סיבה שתהי' לא נעשה מזה מי
גשמים).

(96) כפי שיועד בן חמש למקרא שמבין לשון הקודש.

(97) נצבים כט, יט.

(98) תולדות כו, כח.

(99) וירא כא, כג ואילך.

(89) בראשית א, כו.

(90) ב"ר פ"ח, ח.

(91) שיחת ש"פ שמות ס"ט (תורת מנחם – התועדויות חנ"ט

ע' 17) – נדפסה בלקו"ש חכ"א ע' 3 הערה 29.

(92) שמות א, כא.

(93) תרומה כה, יב.

(94) בראשית ב, ו.

(95) שזה גופא ה' דבר חידוש במצרים, כפי שפירש רש"י

- וכיון שבחומש לא נתפרשה תיבת "שבועה" בנוגע לכריתת ברית בין הקב"ה לבניי, לכן מוכרח רש"י
להוסיף "דעזרא", כיון שעזרא השביע את בניי "באלה ובשבועה ללכת בתורת האלקים אשר נתנה ביד
משה עבד האלקים"¹⁰⁰.
- יג. ובנוגע לראי' שמביא רש"י מהפסוק "ויצק", ולא מהפסוק "ויצקת" שלפנ"ז – יש לומר בפשטות:
ע"ד שנתבאר בשבוע שעבר בנוגע לתיבת "הבתיים", שרש"י כתב "הב", והמעתיק שינה ל"ויבן"
(כנ"ל ס"י) – יש לומר שגם כאן הי' כתוב ברש"י "ויצק" (עם מקף), היינו, שרש"י התכוין לפסוק
"ויצקת"⁹⁹, אלא שבמקום האות תי"ו הוסיף רש"י "מקף". אך המעתיק, שלא הבין מהו הצורך ב"מקף",
חיפש ומצא שיש גם פסוק שבו נאמר "ויצק", ולכן השמיט את המקף.
- ועד"ז בנוגע לתרגומו: בפירוש רש"י הי' כתוב "ותתיך", שזהו התרגום של "ויצקת". אך המעתיק
טעה ושינה את הת' לא' (שהרי בכתב רש"י האותיות ת' א' דומות זל"ז – אפילו בדפוס, וכ"ש בכתב-יד),
וכתב "ואתך", שזהו התרגום של "ויצק".
- יד. המשך הביאור בפירוש רש"י על הפסוק "ויעש להם בתים" – נכלל בשיחת ש"פ שמות ס"ט¹⁰¹.
- טו. הביאור במשנ"ת בלקוטי שיחות השבועי דפ' ויצא¹⁰², שאברהם לא קיים מצות מילה קודם
שנצטווה (אף שקיים כל התורה עד שלא ניתנה), כי לא הי' יכול לעבור על האיסור של שפיכות דמים¹⁰³
– (א) בנוגע למילת אנשי שכם, כי, בכדי להיות "לעם אחד"¹⁰⁴ עם משפחת ובית אברהם יצחק ויעקב,
הוצרכו להיות נימולים, (ב) ובנוגע למילת המצריים ע"י יוסף¹⁰⁵, כיון שהיו בגדר מקנת כסף – נכלל
בשיחה שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפסה¹⁰⁶ בלקו"ש ח"י ע' 138 ואילך.
- טז. הביאור באגרת התשובה פ"ח, "לשוב עד הוי' ב"ה ממש, ולעלות מעלה מעלה למקורה ולדבקה
בו ית' ביחוד נפלא"¹⁰⁷ – שתחילה באה נקודת התשובה שלמעלה מסדר והדרגה ומדריגות פרטיות¹⁰⁸,
"לשוב עד הוי' ב"ה ממש", לעצמותו ומהותו ית', ולאח"ז באה עבודת התשובה באופן מסודר, באופן
של עלי' מדרגא לדרגא –
- הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס¹⁰⁹ בלקו"ש חל"ט ע' 84 ואילך.
- יז. בסיום ההתוועדות, בהמשך לביאור ב"יינה של תורה" שבפירוש רש"י בענין "בתי כהונה לוי'
ומלכות" (הנ"ל ס"ד), אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
- ועי"ז שפועלים אצל בניי "בתי כהונה לוי' ומלכות", פועלים גם שבירת קליפת פרעה, שזהו הענין
ד"בא אל פרעה"¹¹⁰, כמבואר בזהר¹¹¹ (כפי שצויין גם בהמכתב¹¹²), ועד שיוצאים מהגלות ע"י מלכא
משיחא, בקרוב ממש.
- [לאחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "הושיעה את עמך"].

"לשוב עד הוי' ב"ה ממש", שהו"ע העלי' לעצמותו ית'; ורק
בנוגע "לעלות למעלה מעלה" – שקאי על סדר התשובה, כפי
שנמשך אח"כ בעבודת הנשמה למטה בגוף – נאמר "ולדבקה בו
ית' ביחוד נפלא".

(108) ועד"ז שמצינו בנוגע לראב"ד ש"געה בבכ"י עד שיצתה
נשמתו כו", ש"ככה רבי ואמר .. יש קונה עולמו בשעה אחת"
(ע"ז יז, א) – שמוזה מובן שזהו תכלית העילוי בתשובה שלמעלה
אפילו מדרגת צדיק גמור, וכל זה נפעל בשעה אחת (שהרי מיד
לאח"ז "יצתה נשמתו").

(109) בשילוב שיחת ש"פ וארא תשל"א.

(110) ר"פ בא.

(111) ח"ב לר, א.

(100) נחמי' יו"ד, ל.
(101) תורת מנחם – התוועדויות חנ"ט ע' 17. וש"נ.
(102) לקו"ש ח"ה ע' 146 (משיחת ש"פ מקץ תשכ"ח).
(103) ראה גם מענה כ"ק אדמו"ר שליט"א מד' שבט שנה זו
(אג"ק חכ"ו ע' רפא"ב).
(104) וישלח לר, כב.
(105) פרש"י מקץ מא, נה.
(106) בשילוב שיחת ש"פ מקץ תשל"א (ובטעות נשמט שם
הציון לשיחה זו).
(107) נתבאר גם שהלשון "נפלא" שייך לומר רק על ענין
שאנו מתיישב בשכל האדם (כפי שזכר גם בלקו"ש השבועי*),
אבל על עצמותו ית' שהוא למעלה מכל הענינים, לא שייך אפילו
לומר הלשון "נפלא". ולכן לא נאמר הענין ד"יחוד נפלא" בנוגע

בס"ד. שיחת מוצש"ק פ' בא, יו"ד שבט, ה'תש"ל.

- 31 ...לא. וכמו בכל ענין – יש גם על זה רמז בנגלה¹⁸⁶, ועד לדין בפועל:
- 32 ישנו פס"ד בגמרא במסכת בבא בתרא²¹¹: "ולמכור בנכסי אביו עד שיהי' בן עשרים שנה".
- 33 והטעם הפשוט בזה – כיון שעד עשרים שנה אין לו את השכל הדרוש כדי "למכור בנכסי אביו".
- 34 מצינו אמנם ש"הפעוטות מקחן מקח" החל מגיל שש שנים²¹², ולאח"ז ניתוסף בזה מזמן לזמן, שכל
- 35 שנעשה בר-דעת וחכם יותר, יש לו רשות וכח יותר לבחון ולברר כיצד להתנהג בכל הענינים; אבל בנוגע
- 36 ל"נכסי אביו", שתהי' לו מלוא הבעלות לידע כיצד לנהל את המשא ומתן "בנכסי אביו" – הרי זה רק
- 37 כשנעשה בן עשרים שנה.
- 38 – בנוגע לירושת נכסי אביו, הנה אפילו תינוק בן יומו, ברגע שנולד, הרי הוא כבר יורש, אבל צריכים
- 39 להעמיד לו אפוטרופוס; וכדי שתהי' לו שליטה בנכסי אביו למכור כו' – צריך לילך מדרגא לדרגא, "עד
- 40 שיהי' בן עשרים שנה", שאז נעשית שלימות השכל (בנוגע לנכסי אביו, שלכן לא נזכרו חילוקי דרגות
- 41 דבן שלושים ובן ארבעים, כיון שבגיל עשרים נעשית כבר שלימות השכל בנוגע לנכסים, אפילו נכסי
- 42 אביו).
- 43 ובלשון הקבלה – כמבואר בעץ חיים²¹³ (והביאו רבינו הזקן בלקוטי תורה פרשת במדבר בתחילתו²¹⁴)
- 44 ש"אזי נכנסים בו מקיפי אבא", שזהו"ע שלימות המוחין – לא רק מוחין דבינה, אלא גם מוחין דאבא.
- 45 וכמבואר בזהר²¹⁵ בפירוש הכתוב²¹⁶ "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים", ש"שבע
- 46 שנים" הו"ע המדות, ו"עשרים שנה" הו"ע המוחין, ולאח"ז בא הענין ד"מאה שנה", שזהו"ע הכתר,
- 47 למעלה משכל והבנה.
- 48 ומזה מובן, שלאחרי שנעשה בן עשרים שנה, הנה לא זו בלבד שלא נעשה גרעון לגבי עשרים שנה,
- 49 אלא אדרבה – שמתחילה העלי' לדרגת "מאה שנה".
- 50 לב. ויובן ע"פ ביאור רבינו הזקן²¹⁷ במ"ש²¹⁸ "שאו את ראש כל עדת בני ישראל גו' לגולגלותם מבין
- 51 עשרים שנה ומעלה כל יוצא צבא בישראל" – דלכאורה אינו מובן דיוק הלשון "לגולגלותם" (שזהו
- 52 לשון התורה שהוא בדיוק בתכלית):
- 53 "גולגולת" – היא העצם שמקיף את הראש, שעיקרו הוא המוח, שבו משכן השכל, שנמצא בתוך
- 54 הגולגולת, כך שהגולגולת היא ענין חיצוני בלבד.
- 55 – הגולגולת מגינה אמנם על המוח, אבל עדיין יכול להיות נקב בגולגולת, ואפילו כמה נקבים, כל
- 56 זמן שלא נחבס רובה (ככל פרטי הדינים שבזה)²¹⁹, משא"כ המוח, אם ניקב הקרום, הרי זה פוגע בכל
- 57 מציאותו²²⁰.
- 58 וא"כ, כשמדובר אודות מנין בנ"י בתור "יוצאי צבא בישראל", לצאת למלחמה, יש צורך להדגיש
- 59 את ענין המעלה שבהם – "שאו את ראש גו'", ולמה נאמר שהמנין הוא "לגולגלותם", לא הראש, אלא
- 60 הגולגולת דוקא!?

(216) ר"פ חיי שרה.

(217) ראה לקו"ת ר"פ במדבר.

(218) במדבר א, ב"ג.

(219) ראה רמב"ם הל' שחיטה פ"י ה"רט. טוש"ע יו"ד ס"ל.

(220) רמב"ם שם פ"ו ה"א-ג. טוש"ע שם סכ"ט; סל"א.

(211) קנו, א.

(212) גיטין נט, א.

(213) שכ"ד.

(214) ד"ה מבין עשרים – ב, א.

(215) ח"א קכג, א. וראה תורת מנחם – התועדויות סה"מ

חשון ע' רצד. וש"נ.

1 ומבואר בזה בחסידות (כמרומו בדברי רבינו הזקן), שכדי שיהודי יוכל להיות "יוצא צבא בישראל"
2 לכבוש את העולם, לא מספיק שילך ע"פ השכל והבנה והשגה, שהו"ע מוחין שבראש, אלא צ"ל הענין
3 ד"נשא את ראש" לבחי' "גולגלותם" שלמעלה מהמוחין, שזהו"ע מסירת הנפש והרצון להקב"ה, ורק אז
4 יכול להיות "יוצא צבא בישראל".

5 ובפרטיות יותר:

6 ישנו ענין המס"נ שהוא התחלת העבודה – שזוהי התחלת היום באמירת "מודה אני לפניך", והיינו,
7 שעוד לפני שלומד התורה, לפני שמתבונן, ואפילו לפני שנוטל ידיו, אומר כבר "מודה אני לפניך מלך
8 חי וקיים", ומתמסר להקב"ה.

9 אבל, לא זו היא המס"נ הנדרשת להיות "יוצא צבא בישראל";

10 כדי שיוכל לצאת לעולם באופן שהעולם לא "יבלע" אותו, אלא הוא יפעל שיהי' עולם של "דרך
11 ארץ", "הנהג בהן מנהג דרך ארץ" 221 – הנה מלבד המס"נ שבאמירת "מודה אני", יש צורך במס"נ
12 שבעבודת התפלה, שבאה לאחרי ההתבוננות ע"פ שכל בגדלות הא"ל ושפלות האדם נכמארו"ל 222 "אין
13 עומדין להתפלל אלא מתוך כווד ראש", וכפי שפוסק הרמ"א 223 (בשם תלמידי רבינו יונה 224) ש"יחשוב
14 קודם התפלה מרוממות הא"ל יתעלה ובשפלות האדם", שזוהי כללות ההתבוננות בפסוקי דזמרה, ברכות
15 ק"ש (שלפני ושלאחרי) וק"ש, ולאח"ז מגיע להמס"נ דשמו"ע, שעומד "כעבדא קמי מרי" 225, בהעדר
16 המציאות לגמרי (שהרי העבד אינו מציאות לעצמו, וכמ"ש הרשב"א 226 בפירוש "כל מה שקנה עבד קנה
17 רבו" 227, שאין זה באופן שתחילה קונה העבד, וע"י העבד זוכה האדון, אלא מלכתחילה קונה האדון,
18 כיון שהעבד אינו מציאות לעצמו כלל).

19 וזהו גם מ"ש "שאו את ראש גו' לגולגלותם מבין עשרים שנה ומעלה" – שכאשר ישנה השלימות
20 ד"בן עשרים שנה", שזוהי שלימות המוחין, שהשתמש בשכלו וניצל אותו להבנת והשגת חכמת ה'
21 בעולם, כפי שמאריך הרמב"ם בהלכות יסודי התורה 228 בביאור "הדרך לאהבתו ויראתו": "בשעה
22 שיתבונן האדם במעשיו וברואיו . . ויראה מהם חכמתו כו'" – הנה "מבין עשרים שנה ומעלה", שמתעלה
23 לדרגה נעלית יותר: "נשא את ראש", להעלות את הראש שהו"ע השכל לבחי' "גולגלותם" שלמעלה
24 מהשכל – שזוהי המס"נ הנכונה שמספיקה ומוכרחת כדי שיוכל להיות הענין ד"יוצא צבא בישראל".

25 לג. וזוהי גם ההוראה בנוגע לעניינינו:

26 לאחר שמשתיימים עשרים שנה שבהם נמשך הענין ד"שפט את ישראל", והיתה יראתו על
27 ה"פלשתיים" שבכל דור ודור – אזי נעשה הענין ד"מבין עשרים שנה ומעלה", "שאו את ראש כל עדת
28 בני ישראל לגולגלותם", היינו, שמתעלים מהעבודה ד"עשרים שנה", שלימות המוחין, לעבודה שמצד
29 מס"נ, ובלשון הקבלה: עבודה מצד בחי' הכתר.

30 ועי"ז נעשים "יוצא צבא בישראל", שיוצאים לעולם באופן ד"הנהג בהן מנהג דרך ארץ", ועושים
31 מהעולם דירה לו ית'.

32 ואז יוצאים "על צבאותם", "צבאות הוי'" – לקבל פני משיח צדקנו, כיון שנשלמו מעשינו ועבודתינו
33 במשך זמן הגלות, ולכן שורפים את הגלות ונעשה קץ גלותינו, ובלשון המדינה: "דאלאי גלות" –
34 שמסתיים הגלות, ובאה "אתחלתא דגאולה" וגאולה האמיתית והשלימה,

35 "והקיצו ורננו שוכני עפר" 12, והוא (בעל ההילולא) בתוכם,

225 שבת יו"ד, רע"א.

226 קידושין כג, ב.

227 פסחים פח, ב. קידושין שם.

228 רפ"ב.

221 ברכות לה, ב.

222 שם ל, ב.

223 או"ח רסצ"ח.

224 ברכות שם.

- וכפי שהובאה²²⁹ הראי' בנוגע לסדר הדברים, שאף שאיתא בזהר²³⁰ שתחיית המתים תהי' ארבעים שנה לאחר קיבוץ גלויות, הרי זה רק בנוגע לשלימות דתחה"מ, אבל בהכרח לומר שעוד לפני"ז תהי' תחיית המתים של משה (כולל גם אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא²³¹) ואחרון, רועי ישראל, שהרי בתוס' במסכת פסחים²³² איתא שכשיבנה המקדש (שיהי' קודם קיבוץ גלויות, כפס"ד הרמב"ם¹⁰⁹) "משה ואחרון יהא עמנו" (כדברי הגמרא במסכת יומא²³³) —
- ויבנה מקדש במקומו, ויקבץ נדחי ישראל, שאז יודעים ש"הרי זה משיח בודאי"¹⁰⁹, בעגלא דידן, בקרוב ממש.
- לד. נהוג ביום ההילולא לומר מאמר חסידות, וגם לערוך סיום מסכתא, והסדר בזה (כנהוג כמ"פ) — תחילה המאמר חסידות (שקשור עם המאמר של בעל ההילולא), ולאח"ז הענין בנגלה דתורה — סיום המסכת.
- ולהעיר, שאע"פ שסדר הלימוד הוא שתחילה לומדים נגלה דתורה (ובנגלה דתורה גופא — החל מתושב"כ, "בן חמש שנים למקרא", ואח"כ "בן עשר למשנה" ו"בן חמש עשרה לגמרא"²³⁴), ורק לאחר לימוד נגלה דתורה מתחילים לימוד פנימיות התורה — הרי רואים שבלימוד נגלה דתורה לא מתחילים בענין של הבנה והשגה, שכן, "משהתינוק מתחיל לדבר אביו מלמדו תורה²³⁵ צוה לנו משה"²³⁶, והרי ע"ד הרגיל מתחיל התינוק לדבר בהיותו בן שנתיים²³⁷, כשעדיין לא הגיע לחינוך (אפילו במדה הכי קטנה) הקשור עם הבנה והשגה, ואז מתחילים ללמדו תורה — לא כפי שהיא בהבנה והשגה, אלא כפי שהיא מצד הפנימיות שבה, והתינוק מקבל זאת (לא בהבנת והשגת שכלו, אלא) בעצם נפשו, כסיום הפסוק²³⁵ "תורה צוה לנו משה" מורשה קהלת יעקב", והרי ענין הירושה אינו קשור עם שכל, כאמור לעיל (סל"א) שתיכף משנולד יורש כבר כל נכסי אביו.
- ובהתאם לכך נקבע הסדר הרגיל של התוועדות הקשורה עם בעל ההילולא — תחילה המאמר, ואח"כ הענין בנגלה.
- אמנם, כיון שהמאמר חסידות נאמר כבר גם ביום הש"ק, בהתוועדות שנערכה בזמן סעודה שלישית, "רעוא דרעוין"²³⁸ [שזהו זמן שקשור עם הסתלקות צדיקים, כדאיתא בזהר²³⁹ הטעם לאמירת ג' פסוקים ד"צדקתך צדק", לפי שזהו זמן ההסתלקות של ג' הצדיקים, משה ("רעיא מהימנא") יוסף ודוד] — לכן אומר תחילה את הענין בנגלה (כולל גם כפי שמשתקף בחסידות), ולאחרי כן המאמר חסידות.
- לה. ובהמשך להמוזכר לעיל (סט"ז) אודות "הלכות שבוע בשבוע", שזהו בדוגמא לכך ש"משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום .. הלכות חג בחג" — ייערך עתה סיום על מסכת מגילה.
- אמנם, סיום זה נתבאר כבר פעם בארוכה²⁴⁰ (כולל גם הביאור בדברי רש"י הנפלאים: "וקבלו וקיימו שכר המצוות עליהם ועל בניהם בזה ובבא"²⁴¹); ולכן נתעכב עתה על ענין נוסף בדברי הגמרא לפני"ז, שלכאורה אינו שייך לסיום המסכת הנ"ל, אבל שייך ובא בהמשך לכללות הסוגיא שבה נתבארו כמה פרטים בנוגע לאופן קריאת וגלילת הס"ת, שענין זה שייך להמדובר במשנה²⁴² אודות קריאת התורה.
- וענין זה הוא גם בהמשך להמדובר לעיל (ס"ו ואילך) אודות הספר-תורה.

(237) רד"ק עה"פ וירא כא, ח. מאמרי אדה"ז תקס"ח ע' תפח.

(238) זח"ב פח, סע"ב.

(239) שם קנו, א. וראה שו"ע אדה"ז או"ח סרצ"ב ס"ה. וש"נ.

(240) שיחת פורים תשכ"ה בתחלתה (תורת מנחם —

התוועדויות חמ"ג ע' 16 ואילך).

(241) ראה גם אג"ק חט"ז ריש ע' כ. ח"כ ס"ע קס. ריש ע'

קעג. תורת מנחם — התוועדויות ח"ל ע' 154.

(242) ל, סע"ב ואילך.

(229) במכתב הנ"ל (אג"ק שם ע' רעט) — הערה ד"ה לתחיית המתים. וראה גם תורת מנחם — התוועדויות חנ"ו ס"ע 92. וש"נ.

(230) ח"א קלט, סע"א (במהנ"ע).

(231) תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א).

(232) קיד, סע"ב.

(233) ה, ב.

(234) אבות ספ"ה.

(235) ברכה לג, ד.

(236) סוכה מב, א. ספרי עקב יא, יט.

1 לו. ה"סיום" על מסכת מגילה: "אמר רבי פרנך א"ר יוחנן כל האוחז ס"ת ערום (בלא מטפחת) נקבר
2 ערום, ערום סלקא דעתך²⁴³, אלא אימא נקבר ערום בלא מצוות. בלא מצוות סלקא דעתך, אלא אמר
3 אביי נקבר ערום בלא אותה מצוה" (ובתוס': "י"מ מצות אחיזה. וקשה מאי רבותא פשיטא כו', לכך
4 פירש ריב"א, בלא אותה מצוה שעשה באותה שעה .. קרא בו .. לגוללו או להגיהו"),

5 — ביאור סברת הקס"ד²⁴⁴ (שנקבעה בגמרא ע"י רב אשי מסדר הגמרא²⁴⁵): "נקבר ערום", כי, "יציאת
6 נשמה .. דומה לס"ת שנשרפה"²⁴⁶, ולכן, ענשו של האוחז ס"ת ערום — מדה כנגד מדה — ש"נקבר
7 ערום". אבל אעפ"כ, "ערום סלקא דעתך", כי הדמיון לס"ת הוא בנוגע לנשמה (ואילו הקבורה שלאח"ז
8 היא בנוגע להגוף²⁴⁶), וא"כ צ"ל העונש בנוגע לנשמה, ולכן, "נקבר ערום בלא מצוות", כי, המצוות הם
9 לבושים²⁴⁷, בדוגמת המטפחת של הס"ת²⁴⁸, וכיון שאחז הס"ת בלא מטפחת, נקבר ללא לבושי המצוות.

סע"א) — כי, הוצאת המת לקבורה היא משך זמן לאחרי יציאת
נשמה (שריפת הס"ת), כך, שעכשיו מדובר רק על הגוף, שבגללו
ניתנה התורה למטה, כמארו"ל בסוגיא דמ"ת (שבת פח, ב ואל"ך)
במענה לבקשת המלאכים "תנה הודך על השמים", "למצרים
ירדתם .. יצה"ר יש ביניכם", ולכן, רק אצל מי ששייך ללימוד
התורה ("דקרי ותני") אמרו ש"נטילתה (שלמודו בטל) בששים
רבוא".

(247) כידוע שתורה היא אור פנימי, כמבואר בתניא (פ"ה)
ובארוכה בתו"א ולקו"ת ומאמרי חסידות שלאח"ז, ש"התורה ..
נקראת בשם לחם ומזון הנפש .. כמו שהלחם הגשמי .. נהפך ..
להיות דם ובשר כבשרו .. כך בידיעת התורה .. שנתפסת בשכלו
ומתאחדת עמו והיו לאחדים .. וז"ש ותורתך בתוך מעי", ואילו
המצוות הם לבושים (לבוש הקרוב, או כמו בית שהוא לבוש
הרחוק (ראה לקו"ת ס"פ ברכה), ובכל אופן — הרי זה ענין
המקיפים).

(248) ובפרטיות יותר: על תורה נאמר (משלי ג, טו) "יקרה
היא מפנינים וכל חפצין לא ישוו בה", "כל חפצים לא ישוו בה",
אפילו "חפצי שמים" (מו"ק ט, ריש ע"ב), והיינו, שהחילוק בין
תורה למצוות*** הוא כמו החילוק בין האדם עצמו לחפציו —
עסקיו (כמו "ממצוא חפצך ודבר דבר" (ישעי' נח, יג), שלכן
אסור לדבר בעסקיו בשבת (ראה שו"ע אדה"ז אר"ח רס"ו.
וש"י)), כי, התורה היא "דברי כאש" (ירמי' כג, כט), "מה אש
אינו מקבל טומאה אף דברי תורה אינן מקבלין טומאה" (ברכות
כב, א), כמו הקב"ה, כמ"ש (ואתחנן ד, כד) "ה' אלקיך אש אוכלה
הוא****, ועד שאין לחלל ביניהם; משא"כ מצוות הם רק
חפצי שמים" (ורק לאחר ההתבוננות כו' רואים שייכותם
ל"שמים" — א' מהלשונות של שבעה (ראה ברכות נג, ב.
ובכ"מ), כיון שמורה על הקב"ה), וזהו גם מה שהמצוות נמשלו
לאברים (מ"ע — רמ"ח אברים, ומל"ת — שס"ה גידים), שביחס

(243) ולהעיר שזהו ענין שנוגע לתחיית המתים — שהרי קמים
לבושיהן (ראה סנהדרין צ, סע"ב. ב"ר רפצ"ה. זח"ג צא, א).

(244) ובפרט שלשון הגמרא הוא "אלא אימא כו', אלא אמר
אביי כו'", וידוע בכללי הש"ס שהלשון "אלא" מורה שזוהי סברא
חדשה בגלל התחדשות שכל עמוק יותר, אבל לא טעות בפירוש
כוונת הדברים כו'.

(245) ובפרטיות יותר: מבואר ברשב"ם בפירוש דברי הגמרא
(ב"ב קנו, ב) "מהדורא קמא .. מהדורא תרא דרב אשי", ש"רב
אשי חי ששים שנה, ובכל שנה מחזור לימודו בשני חדשי הכלה
ניסן ותשרי, ולכשהגיעו שלושים שנה סיים כל לימודו, וכן עשה
בשלושים שנים אחרונים. ומהדורא קמא היינו שלושים שנים
ראשונים, ומהדורא תרא (שהיא המהדורא שלפנינו) הן שלושים
שנים אחרונים. וכיון שכן, הרי לא יתכן שבמשך ריבוי זמן כ"כ
למוד רק מה שמופיע בש"ס שלפנינו, אלא כמבואר באגרת ר'
שרירא גאון (ע"ד השתלשלות הש"ס) שזהו הסולת והמובחר מכל
השקו"ט שהיתה בלימודם, שנתברר ונסדר ע"י רב אשי*, כשם
שרבינו הקדוש בירר את כל דברי התנאים וסידרם בששה סדרי
משנה (מתוך "שש מאות סדרי משנה" — חגיגה יד, א), וכמבואר
באגרת הנ"ל שה' בכחו וביכולתו לעשות זאת, לפי שעסק בתורה
ללא בלבולים וטרדות כו', להיותו במעמד ומצב ד"תורה וגדולה
במקום אחד" (גיטין נט, א), כמו רבינו הקדוש, שלא פסקו מעל
שולחנו לא חזרת ולא קישות ולא צנון לא בימות החמה ולא
בימות הגשמים (ע"ז יא, א).

(246) וזהו החילוק בין "העומד על המת בשעת יציאת נשמה
חייב לקרוע .. דומה לס"ת שנשרפה", שדין זה הוא בכל אדם,
משא"כ בנוגע ל"הוצאת המת" לקבורה, שמבטלין ת"ת ללוותו
עד שיהי' לו "כל צרכו", ששים רבוא, ד"נטילתה כתינתה, מה
נתינתה בששים רבוא**, אף נטילתה (היינו כשמת ולמודו בטל
— פרש"י) בששים רבוא, וה"מ למאן דקרי ותני" (כתובות יז,

*) בהתחלת הביאור הקדים כ"ק אדמו"ר שליט"א, שכיון שהגמרא היא הסולת והמובחר כו', יש בה סברות עמוקות כו', ומ"מ, כיון שגם אנו
נצטווין ללמוד תורה, עלינו להשתדל להשיג אפס קצוה ושמיץ מנהו, לפי שכלנו הדל, לפי הבנת כאו"א.

(**) ובדרך אגב — יש לדייק מדוע לא נאמר ששים רבוא ואחד, כמו במ"ת, שמלבד ששים רבוא בנ"י הרי גם משה רבינו וכללשון הכתוב (בהעלותך
יא, כא) "שש מאות אלק רגלי העם אשר אנכי בקרב", שהרי שקול כנגד כל ישראל (מכילתא בשלח טו, א).

(***) נוסף על החילוק בתורה גופא בין נגלה דתורה לפנימיות התורה — כמבואר באגה"ק (סכ"ו) בדברי הרע"מ (זח"ג קכד, ב) שפנימיות התורה,
"דלית תמן לא קשאי כו' ולא מחלוקת כו'", היא עץ החיים, ונגלה דתורה, שבה יש קושיות ומחלוקות כו', ועד לסענות של שקר (כמו "שנים
אוחזין בטלית וכו'" (ריש ב"מ), שברור הדבר שא' מהם אומר היפך האמת) ונבטלגו דהאמא — לא הצירוף ד"קרש", אלא "שקר" — הרי זה
אילנא דטוב ורע, עץ הדעת, ששם שייך גם הענין דהיפך החיים ("מאן דפיל מדרג' כו'" (נעמן באג"ק ח"ב ט"ע ד), כמ"ש (בראשית ב, יו)
"כי ביום אכלך ממנו וגו'".

(****) ולהעיר מסנהדרין לט, סע"א: "אלקיכם כהן הוא .. טבילתא בנורא, דכתיב (ישעי' סו, טו) כי הנה ה' באש יבוא".

1 אבל עדיין לא מסתבר שיטלו ממנו כל המצוות, בגלל עבירה אחת²⁴⁹. ולכן "אמר אביי נקבר ערום בלא
2 אותה מצוה".

3 וביאור דעת הי"מ (שזהו הפירוש הפשוט גם לפי רש"י) ש"אותה מצוה" היא "מצות אחיזה", למרות
4 קושיית התוס' "מאי רבותא, פשיטא שאין לו שכר כיון שלא עשה המצוה כהוגן"²⁵⁰ – שהחידוש הוא
5 שאין זה כמו "הקורע .. על מתו (בשבבת) אע"פ שמחלל את השבת יצא ידי קריעה"²⁵¹ (שעפ"ז י"ל
6 שהעבירה באופן האחיזה אינה מבטלת את מצות האחיזה), כיון שה(אחיזה ב) מטפחת הו"ע אחד עם
7 הס"ת²⁵² (כמו לבוש שנעשה חלק מהמלובש – "עור ובשר תלבישני"²⁵³, ולא כמו לבוש הנפרד), כמו
8 גליוני הס"ת; משא"כ בנוגע לקריאה בתורה, גלילה או הגהה שלאחרי האחיזה בס"ת (כפירוש הריב"א),
9 אין לומר שיאבד מצוות אלו בגלל אחיזת הס"ת בלא מטפחת²⁵⁴, כשם שאינו מאבד מצות קריעה בגלל
10 שקרע בשבת²⁵⁵.

11 וזהו גם המשך דברי הגמרא: "מוטב תיגלל המטפחת ואל יגלל ספר תורה" – דכיון שהמטפחת הו"ע
12 אחד עם הס"ת (כמו גליוני ס"ת), אין איסור בגלילת הס"ת בתוך המטפחת, אבל "מוטב תיגלל המטפחת",
13 כיון שסוכ"ס אין זה עצם הס"ת, אלא לבוש.

14 וביאור סיום דברי התוס', "אבל אחזו במטפחת אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד":
15 "למשמאלים"²⁵⁶ בה (שלא לשמה) עושר וכבוד, קאי על הלימוד שאינו לשם השגת התורה עצמה
16 ("יגדיל תורה ויאדיר"), אלא לשם קיום המצוות²⁵⁷, לידע את המעשה אשר יעשון²⁵⁸ (שגם על זה מגיע

(255) וע"ד שמצינו באחרונים (ראה שד"ח הנסמן בלק"ש שבפנים הערה 39) בנוגע למצוה הבאה בעבירה, שזהו רק כאשר לא שייכת מציאות המצוה אלא ע"י העבירה, משא"כ כאשר העבירה היא בענין צדדי. ובנרד"ו: הקריעה מצד עצמה – אינה שייכת ליום השבת, אלא שכאן היתה הקריעה בשבת (בגלל שיציאת הנשמה היתה בשבת, ולא רצה לדחות הקריעה משום מצוה הבאה לידיך אל תחמיצנה*), ועד"ז הקריאה בתורה, גלילה או הגהה, שאינם שייכים לאחיזת הס"ת בלא מטפחת, שהרי היו יכולים להתקיים גם אם ה' אחזו הס"ת במטפחת, ולכן אינם נחשבים "אותה מצוה" של אחיזת הס"ת.

(256) דכיון שבתוס' נעתקה גם תיבת "ובשמאלה", עכצ"ל, שאין הכוונה רק ל"ימינין בה", ש"אורך ימים איכא וכ"ש עושר וכבוד", דא"כ, הו"ל להשמיט תיבת "ובשמאלה".

(257) ומהחילוקים בין ב' אופני לימוד הנ"ל – שהלימוד לשם קיום המצוות הוא במדידה והגבלה, שלכן יכולה להיות מציאות של לימוד כל התורה כולה (ראה מנחות צט, סע"ב), משא"כ הלימוד לשם השגת התורה עצמה ע"י עיון ופלפול כו' [שבאופן כזה דוקא נעשה הריבוי בתורה ע"י שהאדם מחדש בתורה – לא רק גילוי מן ההעלם, אלא כלשון חז"ל (נסמן לעיל הערה 61): תלמיד ותיק עתיד ללמוד], ה"ז ללא מדידה והגבלה, "ארוכה מארץ מדה ורחבה מיני ים" (איוב יא, ט), כפי שמבאר רבינו הוקן בהלכות תלמוד תורה (פ"א ה"ה); וזהו גם כללות החילוק בין מצות והגית בו כו' למצות ידיעת התורה, כמבואר בהלכות ת"ת (רפ"ג ובקו"א), וגם בלקו"ת פ' בלק (עא, סע"ב ואילך).

(258) ובפרטיות יותר: בב' האופנים "שהיו אומרים על הן הן ועל לאו לאו", או גם "על לאו הן" (מכילתא יתרו כ, א), כפי שנדפס בארוכה בלקוטים על פרשה זו (לקו"ש השבועי לפ' יתרו – נדפס לאח"ז בלקו"ש ח"ו ע' 119 ואילך) הסברת הענינים, וגם בעבודת האדם.

להאדם עצמו, ה"ה כמו לבוש, כמ"ש (איוב יו"ד, יא) "עור ובשר תלבישני". וענין זה ישנו גם בתורה – שהרי מצות לימוד התורה היא א' מרמ"ח מ"ע. וזהו גם החילוק בין ס"ת למטפחת: ס"ת – תורה עצמה ("ספר תולדות אדם" (בראשית ה, א)), ומטפחת – לבוש (שלא יהי' ס"ת ערום), ענין המצוות שבתורה.

(249) וכמו בלימוד התורה, שחסרון הידיעה והבקיאות בשני הסדרים זרעים וטהרות, אינו גורע בשלימות לימוד ארבעת הסדרים שבהם היתה עיקר הבקיאות בזמן הש"ס, כמ"ש ר"ת בהקדמת ספר הישר (וכמשנ"ת במ"א החילוק בין שיטת רש"י לתוס' בענין זה – ראה לקו"ש וארא שנה זו (לקו"ש ח"ו ע' 52 הערה 27)).

(250) ואעפ"כ לא הביא מלכתחילה פירוש הריב"א, אלא הקדים תחילה פירוש הי"מ.

(251) שבת קה, ב ובפרש"י, שלכן, קריעה זו "לאו קלקול הוא אלא תקון".

(252) ובאופן שהמטפחת בטלה לגמרי להס"ת, ע"ד שמצינו בהלכות שבת ש"המציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי, שכלי טפלה לו" (שבת צג, סע"ב – במשנה).

(253) ועד שאי אפשר לחלק בין בשר האדם להאדם עצמו (נפשו ורוחו ונשמתו).

(254) ביאור דעת הריב"א – ראה לקו"ש שבפנים ע' 146. וכללות החילוק בין שיטת רש"י (כח"מ) ושיטת תוס' (דעת הריב"א) – שבהיותו בהתחלת העבודה, כמו בן חמש למקרא (ועד"ז בגמרא, שאינו שייך עדיין לפלפול דאורייתא שבלמוד התוס', אלא לומד בפשטות), כשאנו יודע עדיין בבירור ("עור קלייבט זיך ניט פאָנגדער") מה נדרש ממנו, יכולים להענישו בנטילת "אותה מצוה" בנוגע למצות אחיזה בלבד; וכאשר מתעלה בעבודתו כו', אזי יכולים ליטול ממנו גם מצות קריאה, גלילה והגהה.

(*) ולהעיר מרדודנו בנוגע למצות מילה, שהסוטה ביום השמיני ומל בשבת, פסוד, להיותו טועה הבא לקיים מצוה (ראה שד"ח הנ"ל סק"ח).

1 שכר רב – "עושר²⁵⁹ וכבוד²⁶⁰", שלימוד זה הוא בדוגמת מטפחת ולבוש ל"גוף" ואמיתית הלימוד. וזהו
 2 שכאשר "אחזו במטפחת", וגם קורא בתורה²⁶¹, היינו, הן הלימוד לשם קיום המצוות (מטפחת), והן
 3 הלימוד לשם השגת התורה עצמה²⁶² (קריאה בתורה²⁶³), אזי "אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר
 4 וכבוד" –

5 הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס²⁶⁴ בלקו"ש חכ"ג ע' 141 ואילך.

6 לז. ויש לומר בדרך אפשר גם בנוגע להמשך הענין – "ת"ר משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין
 7 ודורשין .. הלכות חג בחג":

8 כשם שנתבאר לעיל שישנו החילוק שבין תורה למצוות, החל מענין המצוות שבתורה – הנה גם כאן
 9 ישנו הענין ד"הלכות חג בחג", שזהו"ע התורה, ובזה גופא – לא רק ההלכות שלומדים שלושים יום
 10 קודם החג, אלא ההלכות שלומדים ביום החג עצמו (כפי שמבאר רבינו הזקן פרטי הדברים¹¹¹), אשר,
 11 על ידם נעשה ענין החג (כללות החג, ואח"כ גם הפרטים שבו) – "מקרא קודש", שקשור עם איסור
 12 מלאכה והקרבת קרבנות, שזהו"ע המצוות.

13 וזהו גם הקשר להתחלת המסכתא – כרגיל ב"הדרן" לקשר סיום המסכתא עם תחילתה – "מגילה
 14 נקראת כו'", שגם בקריאת המגילה ישנם ב' ענינים אלו: מגילה היא א' מכ"ד ספרי קודש – שזהו"ע
 15 התורה; ויש בזה גם ענין של מצוה, שהרי מקרא מגילה ("מגילה נקראת") היא א' משבע מצוות דרבנן.
 16 וענין זה קשור גם עם סיום המסכתא: "משה תיקן להם לישראל כו'" – תקנת משה, שאינה מן
 17 התורה, אלא מדרבנן, כמו מקרא מגילה (וכמו שבתורה גופא יש ענינים שנתפרשו בגלוי בתושב"כ, ויש
 18 ענינים שהם בתושב"ע"פ, ועד – "במחשכים הושיבני²⁶⁵ זה תלמודה של בכל²⁶⁶").

"שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כ"כ שיהא ראוי לברך עלי'
 כו", וכפי שמצינו ב"ח נפלא ביותר – שמאריך בפירושו על
 הטור או"ח** (סמ"ז) בגודל הפלאת ענין ברכת התורה, "לברך
 לפניו ית' ולהודות לו על נתנת התורה לעמו ישראל .. אשר בחר
 בנו .. ונתן לנו תורתו", "כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות
 ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה כו"***.

263 להעיר, שהקריאה בס"ת (תושב"כ) אינה שייכת ללימוד
 לשם קיום המצוות, לידע את המעשה כו', כמבואר באגה"ק
 (סכ"ט) ש"כל מצוות שבתורה .. אינן גלויות וידועות ומפורשות
 אלא ע"י תורה שבע"פ", "כמו מצות תפילין .. שנאמר בתורה
 וקשרתם לאות על ירך ולטוטפות בין עיניך, והוא מאמר סתום
 ונעלם, שלא פירש הכתוב איך ומה לקשור, ומהו טוטפות והיכן
 הוא בין עיניך, עד שפירשה תורה שבע"פ כו". ועוד זאת,
 כמבואר בלקו"ת ד"ה ולא תשבית (ויקרא ה, ב) ש"ענין הלימוד
 במקרא אינו ע"ד לימוד משנה ותלמוד שהעיקר הוא להשיג
 החכמה שבהן .. אבל אם אומר ההלכה ואינו מבין, אינו נחשב
 ללימוד כלל, כמ"ש במ"א סי' נ', משא"כ בעסק המקרא ותשב"כ,
 אם מוציא בשפתיו, אע"פ שאינו מבין אפילו פ' המלות .. ה"ז
 מקיים מצות ולמדתם, שלפיכך כל ע"ה מברך ברכת התורה ..
 כשעולה לס"ת כו".

264 בשילוב שיחת כ"ף שבט שנה זו.

265 איכה ג, ו.

266 סנהדרין כד, א.

259 היינו, לא רק באופן של "די מחסורו" (פ' ראה טו, ח),
 אבל אי אתה מחוייב להעשירו (ספרי ופרש"י עה"פ), אלא גם
 באופן של עשירות.

260 והיינו, שנוסף על ענין העשירות, ששייך ל"שולחן" –
 כמאד"ל (ב"ב כה, ב) "הרצוה כו' שיעשיר יצפין, וסימניך שולחן
 בצפון" – שקשור עם אכילה ושתי', שמורה על ענינים פנימיים,
 ישנו גם ענין הכבוד, שמורה על ענין המקיפים (כמבואר בלקו"ת
 פ' אחרי בדרושים על הפסוק לפני הוי' טהרו (כח, ב)).

261 ויש לבאר גם ג' הדוגמאות שהובאו בתוס', "קרא בו
 לגוללו או להגיהו" (שהרי אם הכוונה לפרש כל הענינים, ה' לו
 להוסיף (מלבד הקריאה) גם לימוד בס"ת, כפי שנהגו בימיהם*
 לא רק לקרות בס"ת, אלא גם ללמוד בה) – שהם ג' סוגים
 בשייכות לס"ת (מלבד אחיזת הס"ת): (א) ענין התורה שבתורה
 – "קרא בו" (כולל ברכת התורה), (ב) ענין המצוות שבתורה –
 "גוללו", (ג) ענין הכולל שניהם – "להגיהו", כדאיתא בגמרא
 (מנחות ל, א) לענין קיום מצות כתיבת ס"ת – "ועתה כתבו לכם
 את השירה הזאת" (ויק' לא, יט) – "הג' אפילו אות אחת מעלה
 עליו כאילו כתבו", שעי"ז נעשית ס"ת שלימה שיכולים לקיים בה
 כל הענינים הנ"ל.

262 כולל גם לימוד התורה לשמה כפירוש החסידות – לשם
 התורה, שממשיך אוא"ס בהתורה ומאחד את התורה עם נותן
 התורה. ומרומז (ועד לרמז בגלוי) בדברי הגמרא (נדרים פא, א)
 "שלא ברכו בתורה תחילה", וכפ' רבינו יונה (הובא בר"ן שם)

(*) משא"כ בדורות הללו שאין לומדים מתוך הס"ת, ולכן טובר הרא"ש שבימינו מקיימים מצות כתיבת ס"ת גם (ואדרבה – בעיקר) ע"י כתיבת
 חומשים משנה וגמרא ופירושיהם כדי ללמוד בהם (ראה טושר"ע יו"ד סע"ר ובנו"כ).

(**) ומהו מובן, שענין זה שייך לכאור' מישראל, גם למי שעדיין אינו שייך ללימוד חו"מ, אה"ע או יו"ד – שהרי חלק או"ח שבו נתבארו הלכות
 הצריכות, חייב ללמוד כאור' מישראל.

(***) ולא יפלא על הב"ח שכותב בסגנון כזה (ענין העצם והעצמות שבתורה וכו') – שהרי ידוע שהב"ח ה' מגדולי המקובלים בדורו (ראה גם
 תורת מנחם – התועודיות חז"י ע' 125 ואילך. ושי"נ).

1 וזהו קישור והמשך הענינים – שמתחילים מ"מגילה נקראת ביי"א ביי"ב ביי"ג ביי"ד ובט"ו", בכל מקום
 2 מושבות בנ", הן בערי הפרזות, והן בערים מוקפות חומה – "חומה זו תורה"²⁶⁷,
 3 וממשיכים זאת ב"הלכות חג בחג" – שנעשים ימים טובים בישראל, "מועדים לשמחה", כפי שנמשך
 4 בגשמיות כפשוטו – "אין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביי"ן"²⁶⁸, ולא רק בזמן שביהמ"ק הי'
 5 קיים, שאז הי' החיוב דאכילת בשר שלמי שמחה, אלא אפילו בזמן הזה, כפי שפוסק רבינו הזקן בשו"ע
 6 הלכות יו"ט²⁶⁹: "ועכשיו שאין ביהמ"ק קיים אין יוצאים י"ח שמחה אלא ביי"ן", כך, שאפילו בזמן הגלות
 7 נמשכת שמחה לישראל בעניניהם.
 8 ומ"מועדים לשמחה" ממשיכים שמחה בכל ימות השנה, ועד ל"שמחת עולם על ראשם"¹⁷⁷, בגאולה
 9 האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, והרי גם אז, הנה "כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל
 10 .. חוץ ממגילת אסתר .. והלכות כו" (כדאיתא במדרז"ל²⁷⁰ ומבואר בתשובות הרשב"א²⁷¹).
 11 ומה גם שבנוגע לקריאת המגילה הנה אפילו כאשר "עבדי אחשוורוש אנן"²⁷², נעשה הענין ד"מסמך
 12 גאולה לגאולה"²⁷³,
 13 – כמודגש בשנה זו, שכאשר נשאלת השאלה אם קורין המגילה באדר ראשון או באדר שני, אזי
 14 המענה הוא ש"מסמך גאולה לגאולה עדיף" –
 15 כך שמיד לאחר שמחת פורים באה שמחת הגאולה – "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"¹⁵¹,
 16 בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

* * *

17
 18 לח. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה באתי לגני אחותי כלה (הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א).
 המשך השיחה נדפס ב'דבר מלכות' לפרשת בא

(271) ח"א סצ"ג.
 (272) מגילה יד, א. ויש"נ.
 (273) שם ו, סע"ב.

(267) פסחים פז, א. ויש"נ.
 (268) שם קט, א.
 (269) סתק"ט ס"ז.
 (270) רמב"ם סוף הל' מגילה – מירושלמי מגילה פ"א ה"ה.

אגרות קודש

בי"ה, ב' שבט, ה'תשי"א
 ברוקלין
 שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום א' בא, המודיע כי מצאו דירה חדשה... ויחנכו הבית בתלמוד תורה,
 היינו שבתחילה ילמוד באחד החדרים שם עם איזה מתלמידיו, ובתורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ
 עכ"פ לעצמו.

ולזוגי ת"י ימסור שתמה אני על הידיעה שבעצבות היא מכהנ"ל. בתו של חסיד ואשתו של חסיד
 ובעצמה בעלת מוחין ורגש חסידותי, עצבות מנין לה? תהי' שמחה באמת על כל הטוב אשר הנחילה
 השי"ת עד עתה, ושמחה פורץ גדר למלאות גם את החסר עדיין לע"ע. ות"ח לו אם יוכל להודיעני אז
 זי פאלגט.

בברכת מז"ט והצלחה בדירתם החדשה,

לקוטי-שיחות פרשת וארא כך יא

ש"הם זכר לגאולה וחירות - "לפיכך הם צריכין
הסיבה דרך חירות".

וצריך להבין:

(א) בסימן זה (בסעיף קודם⁶) כבר ביאר טעם
ההסיבה: " . . . שישב בהסיבה דרך חירות כו' לפי
שבכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאלו
הוא עתה יוצא משעבוד מצרים כו' לפיכך צריך
לעשות כל מעשה לילה זה דרך חירות".

לפי זה הרי אין אנו זקוקים לנתינת טעם למה
צריך להסב בשעת אכילת הכזית וכו', כי כבר
מבואר הוא ממה שנאמר לפני זה; ואדרבה, בעיקר
היה לו לבאר הטעם למה אינו צריך (אלא ה"רשות
בידו") להסב ב"שאר כל הסעודה" (ולא משמע
מסגנון לשונו שזוהי כוונתו בביאורו זה)⁷?

(ב) למה כתב אדמו"ר הזקן שד' לשונות של
גאולה "אמורים בפרשת וארא" - והלא אין דרכו
לציין בפנים השולחן-ערוך מקום הפסוקים
שמביא.

(ג) בפרשת וארא נאמרו ד' לשונות אלו בסדר
שונה: והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי [וכן
הובא הסדר בדרשת רז"ל (ירושלמי) הנ"ל]. ולמה
שינה אדמו"ר הזקן בסידרם⁸.

ב. ויובן כל הנ"ל בהקדים בירור כללי בגדר דין
הסיבה - דיש לומר בב' אופנים:

(א) הסיבה אינו חיוב בפני עצמו, אלא הוא פרט
ותנאי בהמצוה דאכילת מצה ושתיית ד' כוסות
וכו', והיינו כשם שישנם פרטים ותנאים בנוגע
לכמותה ואיכותה של אכילת המצה ושתיית הד'

א. איתא בירושלמי¹: "מנין לד' כוסות (רמזו
מן התורה²) ר"י בשם ר' בניי' כנגד ד' גאולות
(לשונות של גאולה שהוזכרו בפרשה כשנתבשרו
על גאולת מצרים³) לכן אמור גו' והוצאתי גו'
והצלתי גו' וגאלתי גו' ולקחתי גו'⁴.
ועוד טעמים נאמרו שם: "ריב"ל אמר כנגד ד'
כוסות של פרעה וכו'. ר' לוי אמר כנגד ד' מלכיות.
ורבנן אמרי כנגד ד' כוסות של פורענות שהקב"ה
עתיד להשקות את אומות העולם . . . וכנגדן עתיד
הקב"ה להשקות את ישראל ד' כוסות של נחמות
וכו'".

בפשטות ההפרש בין הטעמים האחרונים
להטעם הראשון "כנגד ד' גאולות" הוא: להטעמים
הנ"ל אין בד' הכוסות זכר ושייכות גלויה לגאולת
בני ישראל (ממצרים)⁴, מה שאין כן להטעם "כנגד
ד' גאולות" הרי ד' הכוסות הם זכר (לשונות של)
גאולה.

ועל פי זה יש לומר שפלוגתא הנ"ל בהרמז לד'
כוסות הוא נפקא-מינה גם להלכה, ובהקדם:

כתב אדמו"ר הזקן בשולחנו⁵, בדיני הסיבה:
"אימתי צריך להסב בשעת אכילת כזית . . . מצה .
ובשעת אכילת הכריכה . . . אכילת אפיקומן . . .
ושתיית ד' כוסות - לפי שכל דברים אלו הם זכר
לגאולה ולחירות, שהד' כוסות תקנו חכמים כנגד
ד' לשונות של גאולה האמורים בפרשת וארא,
והוצאתי וגאלתי ולקחתי והצלתי כו' לפיכך הם
צריכין הסיבה דרך חירות, אבל שאר כל הסעודה
אם רצה לאכול ולשתות בלא הסיבה הרשות בידו
כו' אבל מכל-מקום המיסב בכל הסעודה הרי זה
משובח ועושה מצוה מן המובחר".

מסגנון לשונו מוכח שכוונתו לבאר טעם
ההסיבה הנצרכת בד' דברים אלו, והיינו משום

(6) ס"ז.

(7) ועד"ז צ"ע גם ברמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ז, שבהל' ו-ז
כתב: בכל דור ודור חייב אדם להראות כו' לפיכך כשסועד (סתם)
אדם בלילה זה צריך לאכול ולשתות (סתם) והוא מיסב דרך
חירות. ואח"כ בסוף ה"ח: ואימתי צריכין הסיבה בשעת אכילת
כזית מצה ושתיית ארבע כוסות האלו כו'. דלכאורה הו"ל לקצר
ולכתוב בתחלה (בה"ז): לפיכך צריך אדם להסב בשעת כו'
וכו"ב.

(8) גם בפרש"ם (פסחים צט, ב) שכתבם ג"כ כסדר שבשו"ע
אדמו"ר¹ (וראה פרש"ם ב"ב נח, ב) קשה כנ"ל. ואף ששמע
שכן היתה גרסתו בב"ר (שממנו העתיק דבריו, וכמו שכתב:
ומצינו בב"ר כו'), אינו מוכן למה בחר בהגירסא שבב"ר, ולא
בהגירסא שבירושלמי? ואת"ל (בדוחק עכ"פ) שכן גריס גם

(1) פסחים פ"י ה"א, וראה גם ב"ר פפ"ח. ה. אוה"ת וארא (ע'
קפה. ע' בתקצו).

(2) פני משה שם.

(3) פרשתנו ו, ר"ז.

(4) במאירי פסחים צט, ב: שענינם (של ד' כוסות של פרעה)
הי' טובה לגאולת מצרים. וראה ג"כ בקה"ע ופ"מ לירושלמי שם.
ומפרשי המדרש בב"ר שם - אבל מובן, שזה רק סיבה לסיבה
דסיבה כו' ושייכות רחוקה לגאולה, משא"כ להטעם "כנגד ד'
גאולות" הרי זהו ענין ה"גאולה" עצמה.

(5) או"ח סת"ב ס"ד.

הוא לחזור ולברך "על אכילת מצה"¹²: אם החיוב
לחזור ולאכול הוא רק בכדי לקיים מצות הסיבה
(אבל מצות אכילת מצה כבר קיים בשלימות) - אין
לברך שנית "על אכילת מצה"; אבל אם חיוב
אכילה השניה הוא לקיים מצות אכילת מצה (שלא
קיימה כאשר אכל בלא הסיבה), צריך לחזור ולברך
"על אכילת מצה".
ועוד יש לומר נפקא-מינה למעשה: אם אכל
את הכזית מצה בלא הסיבה, ואחר כך נשתנה
המצב באופן ששוב אינו מחוייב בהסיבה - כגון
שעכשו יושב הוא לפני רבו - אם צריך לחזור
ולאכול שלא בהסיבה: אם לא קיים מצות אכילת
מצה כשאכל בלא הסיבה (שדינו כאילו לא אכל
מצה), הרי מחוייב הוא עכשו במצות אכילת מצה
(אף שתהיה שלא בהסיבה, מאחר שאינו מחוייב
בהסיבה עתה) שלא יצא ידי חובתה עדיין¹³; אבל
אם בפעם הראשונה כבר קיים מצות אכילת מצה,
אלא שלא יצא ידי חובת הסיבה - וממצוה זו הלא
הוא פטור בשעה זו שהוא יושב לפני רבו, אין
מקום שיחזור ויאכל כזית מצה וכו'¹⁴.

1 כוסות, כך יש תנאי באופן האכילה והשתיה - צריך
2 להיות דרך הסיבה.
3 (ב) הסיבה היא מצוה כללית בפני עצמה -
4 האדם צריך להראות בליל פסח הנהגה דרך חירות,
5 ומראה זה על ידי ההסיבה, באכילה על ידי הסיבה
6 ובשתיה על ידי הסיבה - אינו יוצא ידי חובתה של
7 הסיבה כי אם באכילת כזית מצה ושתיית ד' כוסות
8 וכו': זאת אומרת שאכילה ושתייה זו הרי הם
9 פרטים במצות ההסיבה.
10 והנפקותא ביניהם: באם אכל את הכזית (לקיים
11 מצות אכילת) מצה בלא הסיבה, אם יצא ידי מצות
12 אכילת מצה או לא: אם נאמר שהסיבה היא תנאי
13 לעיכובא במצוה אכילת המצה, הרי אם לא היסב
14 לא קיים גם מצות אכילת מצה (מדרבנן¹⁰) מכיון
15 שההסיבה מעכבת בה; אבל אם אכילת הכזית מצה
16 היא פרט בהסיבה, הרי באם לא היסב בה לא קיים
17 מצות הסיבה, אבל אין חסרון בקיומה של מצות
18 אכילת מצה.
19 והנפקא-מינה בין שתי סברות החיוב שבהסיבה
20 להלכה למעשה: באם אכל את הכזית בלא הסיבה
21 שאז צריך לחזור ולאכול בהסיבה¹¹, האם מחוייב

בהסיבה) שהסיבה הוא תנאי באכילת מצה, כי באם היתה הסיבה
חובה בפ"ע, וכאשר אכל הכזית מצה שלא בהסיבה כבר קיים
מצות מצה, מה מקום לחייבו לאכול עוה"פ את הכזית מצה
בהסיבה, כיון שכבר קיים מצות מצה,
אלא אינו - כי עפ"י שהסיבה הוא חיוב בפ"ע, אין הפי'
שחייבה חל כשמקיים מצות אכילת מצה, כ"א שתקנוה באכילה
מצה כז', לפי שהם זכר לגאולה וחירות (כנ"ל הערה 9). וא"כ י"ל
שאף שכבר קיים מצות מצה חייבוהו חכמים לאכול עוה"פ מצה
זכר לגאולה וחירות, בהסיבה.
ולפי"ז צ"ל שמ"ש בירושלמי (פסחים שם) "אותו כזית
שאדם יוצא בו בפסח צריך לאכלו מיסב" (וכן מ"ש בשו"ע
אדה"ז שם סי"ד בתחלתו) הוא ע"ד הרגיל. אבל באם עבר ואכל
בלא הסיבה - צריך לחזור ולאכול בהסיבה. וראה לקמן הערה
23.

12 לפמ"ש הרמ"א (סתע"ב ס"ז. שו"ע אדה"ז שם סט"ו)
דבכוס ג' וד' אם לא שתה בהסיבה לא יחזור וישתה וכדאי הוא
ראב"ה לסמוך עליו דבזה"א א"צ הסיבה במקום שיש חשש
שנראה מוסיף על הכוסות - י"ל דה"ה שלא יצטרך לחזור ולברך
בזה"ז, במקום שיש חשש ברכה לבטלה, ולפי"ז המבואר בפנים
הוא "מעיקר הדין".

13 אפ"ל דכיון שלא יצא י"ח מצה מדרבנן מפני שאכלה
שלא בהסיבה, לא חייבוהו חכמים לחזור ולאכול כיון שגם עתה
יאכל שלא בהסיבה "ולא ירויח כלום". ולהעיר מהדעות בנוגע
לעיו"י, באם לא הזכיר יעו"י במנחתה של ר"ח ובלילה אינו ר"ח
האם צריך לחזור ולהתפלל ערבית שתים, אף שלא יאמר בה
יעו"י, דכיון שלא יצא במנחתה ה"ז כאילו לא התפלל כלל (ראה
שו"ע אדה"ז סק"ח סי"ז. וש"נ).

14 ואף את"ל שמכיון שכבר חל עליו חיוב הסיבה קודם

בירושלמי, או שלא הי' לפניו הירושלמי (כידוע השקו"ט בזה) -
בכל אופן קשה כנ"ל - כפי הגירסא שלו - בב"ר ובירושלמי.
9) אלא שגם ע"פ ב"י זה חיוב הסיבה תקנוהו רק באכילת
כזית מצה ושתיית ד' כוסות וכו'. והטעם י"ל - כי הסיבה ענינה
הוא בכדי "להראות א"ע כאילו הוא עתה יוצא משעבוד מצרים
. . . ויצאת לחירות" (רמב"ם שם ה"ו, שו"ע אדה"ז שם ס"ז). ולכן
חייבה דוקא ב"דברים אלו (ש)הם זכר לגאולה ולחירות", (משא"כ
שאר הסעודה היא רק ל"מצוה מן המובחר"). וראה לקמן הערה
11.

אבל אחכ"ז - עצ"ע לפי הסברא דהסיבה מצוה בפ"ע: באם
אא"פ לאכו"ש (נמצא בבית האסורים וכיו"ב) היש חיוב בהסיבה
לחוד שהרי מהא דאינו מיסב בפני רבו משמע דהסיבה גרידא א"כ
דרך חירות הוא. והא דלא הובא בפוסקים - י"ל מפני דלא שכיחא
כלל, ולהעיר מדין סוכה עד"ז (ראה ט"ז סת"ר"ט סק"כ בסופו)
אף שיש לחלק. ואכ"מ.

10) דדוחק גדול לומר דבאכל בלא הסיבה אפקוה רבנן
(שציוו להסב) מגדר אכילת מצוה ולא קיים מצות אכילת מצה
מוה"ת. וראה ארחות חיים סדר ליל פסח ס"ב שיש "סמך להסיבה
מה"ת".

- ולחידודי יש להעיר מהדעות האם הפקעת קנין מדרבנן מהני
בדאורייתא (פס"ד להצ"צ או"ח סתמ"ח ס"ג).

11) שו"ע שם ס"ז. שו"ע אדה"ז שם סט"ו, וראה בתוד"ה
כולהו - פסחים קח, א, שנסתפקו לענין ד' כוסות. וראה פר"ח
סתע"ב סק"ז בטעם הספק. וראה שו"ת בית הלוי ח"ג ס"א אות
ט בדעת הר"ן. ובדו"ח רעק"א כתבים ע' 176.

לכאורה אפשר להוכיח מדין זה עצמו (שצריך לחזור ולאכול

29 אם היסב", וכיוצא בזה. ועל כן צריך לומר שאין
30 צורך לפרש בביריתא דמיירי בהיסב, שהרי בלא
31 הסיבה פשיטא שאינו יוצא ידי חובה, ו"מכיון
32 (דעל כרחק מיירי²²) שהיסב חזקי' כיוון²³.

33 אבל יש לומר דאין צריך לפרש "אם היסב" -
34 דזה מובן מאמרו "מכיון שהיסב", ובפרט
35 שהירושלמי רגיל לקצר בלשונו.

36 ד. אולם לכאורה יש להוכיח גם להיפך -
37 שהסיבה היא מצוה בפני עצמה, ואכילת מצה וכו'
38 תנאי היא בהסיבה - מהא ד"המיסב בכל הסעודה
39 הרי זה משובח ועושה מצוה מן המובחר"²⁴, דאם
40 נאמר דכל ענינה של הסיבה הוא רק תנאי באופן
41 אכילת מצה של מצוה וכו', מהו השבח ומצוה מן
42 המובחר במה שמיסב בכל הסעודה - כיון
43 שבהסיבה מצד עצמה אין ציווי ואינה אלא תנאי
44 באכילת המצה וכו'. ועל כן צריך לומר שבעצם
45 ההסיבה יש מצוה - וחובה העיקרי הוא באכילת
46 מצה וכו' ובכל הסעודה הרי היא רק "מצוה מן
47 המובחר"²⁵.

48 אלא שיש לדחות הוכחה זו, כי ביום טוב הרי
49 "כל הסעודה" מצוה היא, ד"כשם שמצוה לכבד את
50 השבת ולענגה כך כל ימים טובים . . . וירבה בבשר
51 ויין ומגדנות כפי יכלתו"²⁶ ואם כן יש לומר דכשם
52 שיש הסיבה שהיא תנאי לעיכובא במצות אכילת
53 מצה, כך ישנה הסיבה שהיא תנאי ל"מצוה מן
54 המובחר" במצות עונג ושמחת יום טוב שבילילה זה²⁷.

(22) ראה בצפצפ"נ שם: בירושלמי כאן אמר דע"כ מיירי בהיסב.

(23) ולפי"ז מובן היטב הא דמבאר בירושלמי (שבהערה 11) דחייב הסיבה הוא ב"אותו כזית שאדם יוצא בו בפסח", שהרי ע"פ משמעות הירושלמי כאן לא יצא י"ח מצה אם לא היסב. וראה הערה הנ"ל.

(24) וברמ"א כאן: ולכתחלה יסב כל הסעודה. וראה בט"ז סק"י. אבל בפר"ח סק"ז כ' ד"ליתא - דליכא אלא מצוה מן המובחר", ובשו"ע אדה"ז שם הוסיף: ואין בידינו להצריכו להסב. אבל מ"מ המיסב כו'.

וצ"ע בל' הרמב"ם בזה (פ"י, ה"ח): ואימתי צריכין הסיבה בשעת אכילת כזית מצה כו' ושאר אכילתו ושתייתו אם היסב ה"ז משובח ואם לאו אינו צריך - דלכאורה "ואם כו' צריך" - מיותר. ודוחק לומר דכוונתו להורות דרק "שאר אכילתו א"צ לחזור ולאכול, משא"כ כזית מצה כו'. וראה לקמן הערה 31 בסופה.

(25) ובפרט לפי מ"ש בפני משה בירושלמי (שם, ה"א) דפליגי אמוראי שם אי צריך הסיבה בכל הסעודה או רק בכזית מצה וכו'. ומשמע דלמ"ד בכל הסעודה, חייב להסב בכל הסעודה כמו בכזית מצה.

(26) שו"ע אדה"ז סי' תקט"ז ס"א וס"ד.

(27) וכן במ"ש במאירי (פסחים קח, א): ארבע כוסות כולן

1 ג. ויש להוכיח שחובת ההסיבה תנאי הוא
2 באכילת מצה מהא דאמרין בגמרא¹⁵: "השמש
3 שאכל כזית מצה כשהוא מיסב יצא, מיסב אין לא
4 מיסב לא", דמזה משמע שכשאכל מצה בלא
5 הסיבה לא יצא ידי חובת מצה; ודוחק גדול לומר
6 שכוונת הגמרא למצות הסיבה, דאם כן מאי קא
7 משמע לן בלשון "מיסב אין לא מיסב לא" - הרי
8 פשיטא דכשלא היסב לא יצא ידי חובת הסיבה.
9 ומפורש הדבר ברא"ש שם¹⁶, שנסתפק בשתה
10 כוס ג' או ד' שלא בהסיבה אם יש לחייבו לחזור
11 ולשתות בהסיבה מכיון ש"נראה כמוסיף על
12 הכוסות. ומיהו איכא למימר כיון ששתה שלא
13 כתיקונו הוברר הדבר שלא ממנין הכוסות היה ומה
14 ששותה עתה הוא כוס של חובה". הרי כתב להדיא
15 שכוס זה שהוא שותה שלא בהסיבה אינו ממנין
16 הכוסות¹⁷, והוא הדין בכזית מצה וכו'¹⁸.

17 לפלפולא היה אפשר לומר דכן משמע גם
18 בירושלמי¹⁹: "יוצאין במצה בין שכיוון בין שלא
19 כיוון . . . מכיון שהיסב חזקיה כיוון". זאת אומרת,
20 שיוצאים מצות אכילת מצה גם אם בשעת האכילה
21 ממש לא כיוון לשם מצוה, והטעם הוא, דמכיון
22 שהיסב, חזקה שכיוון בתחלה - אלא שאחר כך
23 בשעת האכילה הסיח דעתו ונשכחה ממנו כוונה
24 זו²⁰ - ונגרר הוא אחר מחשבתו הראשונה²¹. ואם
25 נאמר שיוצאים מצות אכילת מצה גם בלא הסיבה,
26 מהי הודאות שהיסב שאז "מכיון שהיסב כו" -
27 הרי כמו שלא כיוון, אפשר (ואדרבא - מסתבר)
28 שגם לא היסב, והוה ליה למימר "בין שלא כיוון

שבא לרבו, מחוייב הוא לחזור אחר הזדמנות לקיים מצות הסיבה - נפק"מ באופן שא"ל לו עוד לקיים מצות הסיבה, לילך מלפני רבו (כגון שרבו צריך לו וכיו"ב).

(15) פסחים קח, א.

(16) סימן כ.

(17) ודוחק גדול לומר שזה עצמו הוא ספיקו של הרא"ש כדמוכח בט"ז (סתע"ב סק"ה) וחק יעקב (שם סק"ד).

(18) ואין לחלק בין ד' כוסות ומצה - דבד' כוסות כיון שהוא מדרבנן מעכבת בה הסיבה דהם אמרו והם אמרו, משא"כ במצה שהוא מה"ת - שהרי מקור דברי הרא"ש הוא מהמבואר בגמרא "מיסב אין לא מיסב לא" - בנוגע למצה, כדמוכח ברא"ש שם, ואם בנוגע למצה אין הסיבה מעכבת מנ"ל שמעכבת בד' כוסות. וכ"כ להדיא בראב"ן כאן: ואינו יוצא ידי מצה, אלא באוכלה בהסיבה.

(19) פסחים פ"י ה"ג, וראה צ"פ על הרמב"ם הל' חו"מ פ"ו ה"ג.

(20) קרבן העדה שם.

(21) ראה שו"ע אדה"ז סתקפ"ט ס"ט.

שבהסיבה - כפי שהיא פרט ותנאי במצות אכילת
מצה וכו', וכמו שמסיים: "לפיכך הם צריכין
הסיבה דרך חירות" (ולא "לפיכך צריך להסב
בהם" וכיוצא בזה), זאת אומרת שמחמת הטעם
המבואר כאן הרי "הם" - מצות אלו - צריכים
הסיבה.

והטעם: "לפי שכל דברים אלו הם זכר לגאולה
ולחירות" - היינו שתוכן ענינם הזה, "זכר לגאולה
ולחירות", הוא המצריך בהן חיוב הסיבה (דרך
חירות) כתנאי, בכדי שה"זכר לגאולה ולחירות"
שלחן יהיה שלם בכל הפרטים³¹.

וממשיך להוכיח בהדגשת הטעם (בשייכות
להד' כוסות): "שהד' כוסות תקנו חכמים כנגד ד'
לשונות של גאולה האמורים בפרשת וארא". ומזה,
שמצוה זו ענינה גאולה וחירות, ושעל כן היא
צריכה הסיבה כתנאי, מה שאין כן לפי טעמים
האחרים לתקנת ד' הכוסות: "כנגד ד' כוסות של
פרעה . . . כנגד ד' מלכיות . . . כנגד ד' כוסות של
פורענות שהקב"ה עתיד להשקות את אומות
העולם . . . וכנגדן עתיד הקב"ה להשקות את ישראל
ד' כוסות של נחמות", שלכל אלו הטעמים הרי ד'
הכוסות אינן זכר לגאולה וחירות של ישראל³² -
ולפיהם אינו מובן הטעם למה תהיה ההסיבה תנאי
במצות ד' הכוסות.

אמנם טעם החיוב דהסיבה מוכיח שהסיבה ענין
בפני עצמו, דהרי כתב הרמב"ם²⁸ (ועל דרך זה
לשון אדמו"ר הזקן כנ"ל): "בכל דור ודור חייב
אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא
עתה משעבוד מצרים . . . לפיכך²⁹ כשסועד אדם
בלילה הזה צריך לאכול ולשתות והוא מיסב דרך
חירות". ומאחר שענין זה ש"חייב להראות את
עצמו כו'", הוא ודאי חיוב בפני עצמו, וממנו
מסתעף החיוב לאכול ולשתות בהסיבה, הרי על
כרחק צריך לומר שגם ההסיבה היא חובה בפני
עצמה³⁰.

והנה בכדי לתווך את הענינים הנראים כסותרים
זה את זה, יש לומר שישנם בהסיבה שני החיובים:
(א) מצוה בפני עצמה. (ב) תנאי במצות אכילת מצה
וכו'. וכשאוכל כזית מצה וכו' בהסיבה - מקיים
הוא המצוה דאכילת מצה כתיקונה ומצות הסיבה
המיוחדת בפני עצמה; ובמצות ההסיבה כמו שהיא
בפני עצמה - יש עיקר המצוה והוא באכילת כזית
מצה ושתיית ד' הכוסות, ו"מצוה מן המובחר" -
בשאר כל הסעודה, היינו הידור במצוה של הסיבה.

ה. ולפי זה מוסברים בטוב טעם דברי אדמו"ר
הזקן (בסעיף הקודם): "שישב בהסיבה דרך חירות
כו' לפי שבכל דור ודור וכו' (כלשון הרמב"ם
הנ"ל) לפיכך צריך לעשות כל מעשה לילה זה דרך
חירות", והיינו שזהו חיוב כללי להתנהג בדרך
חירות בזה הלילה. ועל פי זה מובן שמצות
ההסיבה הנמשכת מזה, אינה פרט במצות אכילת
מצה וכו' אלא ענין בפני עצמו.

ואחר כך (לאחר כמה סעיפים) ממשיך ומבאר
הדברים הצריכים הסיבה. כי בטעם וענין ההסיבה
שביאר לפני זה, מבוארת מצות הסיבה כחובה
בפני עצמה. וכאן כוונתו לבאר הענין הב'

(31) ועד"ז יש ליישב גם הקושיא בדברי הרמב"ם שבהע' 7,
שבתחלה כתב "צריך לאכול ולשתות (סתם) והוא מסיב דרך
חירות" וכו' - בהמשך למ"ש לפנ"ז: "בכל דור ודור חייב האדם
להראות א"ע וכו' לפיכך וכו'", להדגיש שהסיבה היא מצוה בפ"ע
ואינה תלויה במצות מצה וכו', ואח"כ לאחר שמבאר פרטי דיני
הסיבה, ממשיך: "ואימתי צריכין הסיבה וכו'", שבוז בא לבאר
(לא רק אימת צריך להסב מצד מצות הסיבה, אלא גם: שהסיבה
היא תנאי במצות מצה וכו'. ולכן המתין בזה עד לאחר שמפרט
שאר דיני הסיבה, ורק כשבא לבאר פרטי המצות (בהמשך הפרק)
הקדים: ואימתי צריכין כו' שיש בזה ב' הענינים כו'.

ומה שלא כתב הרמב"ם שאם לא אכל הכזית מצה בהסיבה
צריך לחזור ולאכול - אף שס"ל שהסיבה היא (גם) תנאי במצות
מצה, י"ל: (1) לא כל התנאים שבמצות הם לעיכובא. (2) מכללי
הרמב"ם שאינו מביא דינים שלא הוזכרו בש"ס וכו' (יד מלאכי
כללי הרמב"ם אות ב. שד"ח כרך ט כללי הפוסקים ס"ג אות ה.
ס"ה אות כג.) (3) בדוחק - רמזה בפ"ז סוף ה"ח (כדלעיל הערה
24 בסופה).

(32) ראה פסחים ק"ז, ב: ארבע כסי תיקנו רבנן דרך חירות כל
חד וחד נעביד ב' מצוה. ובר"ן שם: דעיקר תקנתא משום חירות.
ובשו"ע אדה"ז ס' תעד ס"ב: ד' כוסות אלו תקנו חכמים
לשתותם דרך חירות וכל או"א הוא חירות ומצוה בפ"ע. אבל

צריכין הסיבה, הן שתיתם, הן הדברים שהם מסודרים עליהם,
ר"ל קידוש וקריאת ההגדה וקריאת ההלל וברכת המזון - אפשר
לדחות שהסיבה הוא תנאי בדברים אלו, ואין להוכיח מזה דס"ל
דהסיבה הו"ע בפ"ע.

(28) הל' חו"מ פ"ז הל' ר"ז, וראה ירושלמי שם: אוכלין
מסובין להודיע שיצאו מעבודת לחירות.

(29) וע"פ רוב אין דרכו של הרמב"ם ליתן טעם לפסקיו ולכן
משמע שכאן אין זה רק טעם לחובת הסיבה אלא שהוא ג"כ הלכה
וחיוב ש"חייב אדם כו'", ומזה מסתעף ש"ל(פיכך) כשסועד אדם
כו'.

(30) והרי זהו טעמו של הפני משה שבהע' 25 שכ' דלרב לוי
בעי הסיבה בכל הסעודה, לפי שמבאר הטעם, להודיע שיצאו
מעבודת לחירות.

23 וזהו הטעם שאדמו"ר הזקן משנה את סדר ד'
24 הלשונות (והוצאתי וגאלתי ולקחתי והצלתי) מכפי
25 שנאמרו בכתוב (והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי)
26 – כי-אם על פי סדר הד' כוסות - שבהם מדבר כאן
27 כי ד' הלשונות הן הן הנותנין טעם לכל אחד מהד'
28 כוסות ולהענינים הנאמרים עליהם:

29 כוס ראשון אומר עליו קידוש היום³⁷, ובקידוש
30 אומר "זכר ליציאת מצרים" שזהו כנגד "והוצאתי".
31 "כוס שני קורא עליו את ההגדה"³⁷, והחידוש
32 שבמצות סיפור יציאת מצרים שבלייל פסח על
33 מצות זכירת יציאת מצרים שבכל יום הוא שבלייל
34 פסח צריך להיות סיפור דברים באריכות
35 ובביאור³⁸, שזהו כנגד "וגאלתי", שבהמשך שלו
36 מתאר הכתוב את גודל הנסים והמופתים דיציאת
37 מצרים וכמו שנאמר: "וגאלתי אתכם בזרוע נטויה
38 ובשפטים גדולים", וחזותם בברכה "אשר גאלנו
39 וגאל את אבותינו כו' ברוך אתה ה' גאל ישראל".
40 "כוס שלישי מברך עליו ברכת המזון"³⁷, שבה
41 נזכרת ההודיה על "תורתך שלמדנו", ואם לא
42 הזכיר תורה בברכת המזון לא יצא ידי חובה³⁹,
43 וזהו כנגד "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם
44 לאלקים" דקאי על מתן תורה כמו שכתוב⁴⁰ "היום
45 הזה נהיית לעם לה' אלקיך"⁴¹. "כוס רביעי גומר
46 עליו את ההלל ומברך עליו ברכת השיר"³⁷, שזה
47 שייך בעיקר להגאולה העתידה (שלכן מקדים
48 ואומר "שפוך חמתך אל הגוים כו"⁴²), והוא
49 מרומז ב"והצלתי" - דבלשון זו לא נתבאר
50 ההצלה בפרטיות, אלא (סתם) "והצלתי אתכם
51 מעבודתם", כמו כן הוא בנוגע לגאולה העתידה
52 וכמו שכתב הרמב"ם⁴³: "וכל אלו הדברים . . לא
53 ידע אדם איך יהיה עד שיהיו, שדברים סתומים הם
54 אצל הנביאים".

נאמר שענינו דכל כוס בפ"ע ג"כ שייך לגאולה וחירות, כדלקמן
בפנים.

(37) ל' הרמב"ם שם ה"י.

(38) ראה במקומות שצויינו בהגש"פ עם לקוטי טעמים,
מנהגים וביאורים ע' טו.

(39) ברכות מח, ב. מט, א. רמב"ם הל' ברכות פ"ב ה"ג. שו"ע
אדה"ז סי' קפז ס"ד.

(40) תבוא כז, ט.

(41) מדרש הגדול וארא שם. רבינו בחיי שם. ארחות חיים ליל
פסח סי"ג. מאירי פסחים צט, ב. ועוד.

(42) ראה ר"ן ר"פ ע"פ. בחיי וארא ו, ח. אבודרהם,
ובשמחה"ר להחיד"א בפסקא שפוך חמתך.

(43) הל' מלכים פ"ב ה"ב.

1 וזהו שמדגיש ואומר: "האמורים בפרשת
2 וארא": אין כוונתו לציין את המקור ללשונות אלו
3 אלא לדייק ולפרש דבריו הנ"ל [דרך על פי זה
4 ש"ד' כוסות תקנו חכמים כנגד ד' לשונות של
5 גאולה, יתכן לומר שחיוב ההסיבה הוא כתנאי בד'
6 הכוסות (מה שאין כן להטעמים "כנגד ד' כוסות
7 של פרעה וכו'")] משום שלשונות אלו "אמורים
8 בפרשת וארא", שהמדובר בפרשה זו הוא
9 בגאולתם ויציאתם של בני ישראל ממצרים, וכנגדן
10 תקנו ד' כוסות בלייל הגאולה (מה שאין כן בד'
11 כוסות של פרעה וכו'), שאין בתוכן הפרשיות בהן
12 נזכרים כוסות אלו, שייכות ליציאת מצרים³³).

13 ו. אמנם אכתי אין הענין מבואר כל צרכו, שהרי
14 "צריך לשתות הד' כוסות על הסדר . . דהיינו שבין
15 כוס ראשון לשני ובין שלישי לרביעי יפסיק
16 באמירת ההגדה וההלל ובין שני לשלישי יפסיק
17 באכילת מצה וברכת המזון"³⁴, והיינו לפי "שכל
18 כוס תקנו על דבר מיוחד"³⁵, דמזה משמע שיש
19 במצות ד' כוסות עוד ענין חוץ מזה שהם זכר
20 לגאולה וחירות. ועל כן צריך לומר שכל כוס שייך
21 גם לענין מיוחד שבשבילו תקנו כוס פרטי זה, והרי
22 דאין תקנת הד' כוסות משום ענין החירות בלבד³⁶.

ברשב"ם שם גריס: ארבע כסי תקנו להו רבנן (סתם) וכל חד וחד
כו'. וא"כ י"ל דלטעמים אלו גרסין כמ"ש הרשב"ם. (ולהעיר מל'
שו"ע אדמוה"ז ריש סי' תעט).

וראה שם קח, ב: שתאן חי . . ידי יין יצא, ידי חירות לא
יצא. ובפרש"י ורשב"ם: כלומר אין זו מצוה שלימה. ובשו"ע
אדמוה"ז סי' תעב סי"ז: ידי חירות לא יצא כלומר שלא קיים
מצוה מן המובחר. ולהמבואר בפנים דלדעת אדמוה"ז עיקר מצות
ד' כוסות הוא משום חירות מובן מה שהוצרכו לדייק: כלומר
(שאין הכוונה כפשוטו שלא יצא ידי חירות דא"כ לא ה' יצא
ידי יין ג"כ, אלא) שאין זו מצוה שלימה והיינו שאינה מן המובחר.
אבל באם ד' כוסות אינם משום חירות מובן בפשטות שמה שלא
יצא ידי חירות אינו ענין לחיוב ד' כוסות, ולכן "ידי יין יצא".

וראה בר"ן (פסחים שם) בטעמו של ר"י דס"ל דא"צ לחנך
התנוקות בד' כוסות: דכבי הא לא שייך לחנכם במצות דכיון
שאינן נהנין ושמתין בו אין להם דרך חירות. וי"ל דאזיל לשיטתו
דס"ל דעיקר התקנה הוא משום חירות כנ"ל. וראה ברשב"ם שם
שפי' בענין אחר.

(33) אף את"ל שגם לפי טעמים הנ"ל יש להכוסות שייכות
לענין "גאולה" – ראה לעיל הערה 4.

(34) שו"ע אדה"ז סי' תעב סט"ז.

(35) ל' הבי' סתפ"ד – אלא שהוא סובר שסדר זה אינו מעכב.
אבל ראה פר"ח שם. שו"ע אדה"ז סתפ"ט ס"א בחצצ"ג ובהציון
(על הצד). וראה לעיל הערה 32.

(36) ואף שאי"ז קושיא, שהרי מ"מ הואיל ועיקרם הו"ע של
חירות שייך שהסיבה תהי' תנאי בהם – מ"מ יומתק יותר באם

36 "ובצל ידי כסיתך גו" 50. "וגאלתי" הוא כנגד
37 התורה כמאמר רז"ל 51: "אין לך בן חורין אלא מי
38 שעוסק בתלמוד תורה", ובפרטיות - כנגד נגלה
39 דתורה כפשטות המאמר חז"ל. "ולקחתי אתכם לי
40 לעם", היינו היחוד האמיתי באור אין-סוף ברוך-
41 הוא והוא ענין פנימיות התורה 52 (ד"כל מקום
42 שנאמר "לי" אינו זו לעולם" 53, והיינו שזהו
43 בבחינה שלמעלה מהתחלקות ושינויים, וזוהי
44 פנימיות התורה "דלית תמן לא קושיא . . ולא
45 מחלוקת כו" 54). ולהיות שהן ד' בחינות בתשובה,
46 שאופן עבודתה הוא מלמטה למעלה, לכן גם ד'
47 הלשונות הן בסדר של מלמטה למעלה.

48 אמנם, סדרן של ד' הבחינות בעבודה הנ"ל
49 תלוי בחשיבות דהלימוד והעשיה. דאם לימוד
50 חשוב ממעשה הרי "וגאלתי ולקחתי" הם
51 האחרונים בסדר ד' הבחינות שנמנין מלמטה
52 למעלה; ואם מעשה חשוב מלימוד, אז "והצלתי"
53 בא באחרונה 55 להיותו למעלה מכולם.

54 ובוזה יבואר טעם הסידור של ד' הלשונות
55 בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן ושינויו מהסדר שהם
56 כתובים בתורה: בתורה שבכתב (ובתורה שבעל פה
57 במקום שאינו חלק ההלכה שבה) באות בחינות
58 "וגאלתי" "ולקחתי", שהוא ענין התורה כנ"ל,
59 באחרונה, כי מצד התורה עצמה מורגשת ומודגשת
60 מעלת התורה; אולם בשולחן ערוך (אדמו"ר הזקן)
61 ששייך לחלק ההלכה והפסק דין והמעשה שבתורה,
62 הרי ההכרעה היא שהמעשה הוא העיקר מפני יתרון
63 ומעלת המעשה, ולכן באה באחרונה "והצלתי"
64 שהוא ענין המעשה, כנ"ל.

65 ח. ועוד יש לבאר בזה באופן אחר:
66 איתא ב'פרי עץ חיים' 56 שד' הכוסות הם כנגד
67 ה"ארבעה בנים", שאופן סידורם הוא: חכם, רשע,
68 תם ושאינו יודע לשאול; ובסדר העולמות:

1 ונמצא לפי זה שגם הענינים שנאמרו על
2 הכוסות מתאימים לד' לשונות של גאולה (בהסדר
3 כאן – בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן) ולתוכנה של
4 גאולה וחירות, הרי שכל התקנה של הד' כוסות הן
5 בכללה והן בפרטי' הוא "זכר לגאולה וחירות".

6 ז. הביאור של החילוקים בסדר הד' לשונות
7 בפנימיות הענינים:

8 מבואר בלקוטי תורה 44 שיש ד' מדריגות
9 בתשובה והן מרומזות בכתוב 45 "סור מרע ועשה
10 טוב בקש שלום ורדפהו": "סור מרע" - "שלא
11 יפגום בעוונות גשמיים במחשבה דיבור ומעשה,
12 וצריך לעשות תשובה - להתחרט על העבר ולעקור
13 את רצונו מן הרע כו' שלא ירצה להפרד מיחודו
14 ואחדותו יתברך" אלא שיהיה גילוי אלקות בבחינת
15 ממלא כל עלמין. "ועשה טוב" - התשובה על
16 "שהוא ממעט במצות ועשה טוב לייגע את עצמו
17 בתורה ותפלה" ו"כדי שיעשה תשובה שיתמלא גם
18 האור שחסר בביטול מצות-עשה על זה צריך
19 לעשות תשובה עצומה . . להתקשר ולהדבק בשם
20 הוי' שהוא סובב כל עלמין ובחינת מקיף". וב'
21 בחינות תשובה אלו הם בחינת תשובה תתאה.
22 "בקש שלום" הוא בחינת תשובה עילאה שהוא על
23 ידי התורה ש"משים שלום בפמליא של מעלה
24 ובפמליא של מטה" 46 ו"דרכיה דרכי נועם וכל
25 נתיבותיה שלום", שעל ידי זה מגיע "לעצמות אור
26 אין סוף שלמעלה מסובב כל עלמין וממלא כל
27 עלמין". ויש בזה ב' בחינות, כנגד נגלה דתורה
28 ופנימיות התורה 47.

29 והנה מבואר ב'אור התורה' 47, שהד' כוסות הם
30 כנגד ד' בחי' תשובה הנ"ל. ולפי זה הרי ד'
31 הלשונות הן כנגד ד' בחינות אלו: "והוצאתי אתכם
32 מתחת סבלות מצרים" (היציאה מטומאת מצרים)
33 הוא ענין סור מרע. "והצלתי" הוא מלשון "צל" 48,
34 שהוא בחינת המקיף – אור הסובב כל עלמין
35 שנמשך על ידי המצות כנ"ל, שעל זה נאמר 49:

(50) לקו"ת במדבר ב, ד.

(51) אבות פ"ו מ"ב.

(52) ראה קונטרס עה"ח פ"ג ואילך.

(53) ויק"ר ב, ב. וראה תנחומא (באבער) תצוה ט. לקו"ת

במדבר ט, ג.

(54) זח"ג קכד, ב. הובא באגה"ק סי' כו.

(55) ומ"מ בחי' "והוצאתי" שהו"ע סור מרע בא בתחלה כי

באיזה סדר שיהיו צ"ל סור מרע בתחלה (בסדר דמלמטה למעלה),
"לאפרושי מאיסורא" ואח"כ תלוי סדר הענינים דאי מעשה חשוב

או תלמוד חשוב.

(56) שער כא, פ"ה ופ"ז.

(44) בלק עג, ב ואילך. וראה גם ביאורים לאגה"ת פ"א (נדפס
בלקוטי ביאורים לס' התניא (להר"י שי' קארף) ח"ב ע' סב
ואילך).

(45) תהלים לד, טו.

(46) סנהדרין צט, ב.

(47) אוה"ת וארא ק' קפה. ע' ב'תקצו. והם ב' הבחי' דפמליא
שלמטה ופמליא שלמעלה.

(48) אוה"ת וארא ע' רלו.

(49) ישעי' נא, טז.

18 ולכן בסדר ההגדה, שענינה "והגדת לבנך" -
19 לפעול על כל ד' הבנים - גם על הבן רשע - צריך
20 להיות הסדר: חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול,
21 וכנגדם בסדר הכוסות והוצאתי והצלתי וגאלתי
22 ולקחתי. אמנם בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן מונה
23 אותם לפי מעלתם על פי שולחן ערוך, ועל פי זה,
24 הסדר (בד' הבנים) הוא: חכם, תם, שאינו יודע
25 לשאול, רשע. ובסדר הכוסות: והוצאתי, וגאלתי,
26 ולקחתי, והצלתי.

27 כתיב⁶⁰. "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו
28 נפלאות" - ועל ידי עבודתנו ב"והגדת לבנך" בכל
29 ד' הבנים, שיהיו כולם בבחינת "בנים אתם לה'
30 אליקים"⁶¹, נזכה לכל ד' הלשונות של גאולה⁶² -
31 בגאולתנו האמיתית והשלימה בקרוב ממש.

(משיחת חג הפסח ושבת פרשת שמייני תשנ"ט)

1 אצילות, עשיה, בריאה ויצירה⁵⁷. ועל דרך זה סדר
2 הד' כוסות: "כוס א' של קידוש נגד אצילות כו'
3 כוס ב' סיפור הגדה שאנו אומרים מתחלה עובדי
4 עבודה זרה היו אבותינו לכן אמר רשע נגד עשיה
5 כו' כוס ג' בברכת המזון בבריאה כו' כוס ד'
6 ביצירה כו'".⁵⁷

7 ועל פי זה נמצא, דהסדר של הד' לשונות של
8 גאולה, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי (שהם
9 כסדר הכוסות) הוא אצילות עשיה⁵⁸ בריאה יצירה.
10 והנה הטעם שבסדר ההגדה נסמך הרשע
11 להחכם - עם היות שלכאורה אין זה לפי סדר
12 מדרגתם שצריך להיות הרשע לבסוף - הוא בכדי
13 שהרשע יהיה סמוך להחכם, כי דוקא החכם יכול
14 לפעול עליו ולהחזירו מרשעתו⁵⁹; ועל דרך זה
15 בסדר העולמות, כמבואר ב'פרי עץ חיים'⁵⁷: "ולמה
16 אצילות סמוך לעשיה לפי שעשיה צריכה אור גדול
17 כו' לכן המשיך לו מלמעלה מן אצילות".

(57) פ"ח שם פ"ז.

(58) ראה פ"ח שם בפ' דברי הרשע "מה העבודה הזאת
כו'": "פי' עבודה ג' אליקים ואין לי לבקש הרחמים, וכפר בעיקר
השם ובשורש שהוא הו' כו'". ועפ"ז מובנת השייכות למש"נ
והצלתי אתכם מעבודתם. (ראה פ"י השל"ה (הובא באוה"ת
וארא ע' קפח): פי' והצלתי אתכם מעבודתם היינו מהשר של
מצרים שהוא עבודתם של מצרים שהם עובדים אליו כו').
(59) ראה לקו"ש ח"א ס"ע 249 ואילך.

(60) מיכה ז, טו.

(61) ראה יד, א.

(62) ראה ריש ס"א (בפנים): וכנגדן עתיד הקב"ה להשקות את
ישראל ד' כוסות כו'. ובבחי (שמות ו, ח): "ומצינו דוגמתן ארבע
לשונות של גאולה לעתיד לבא, והוא שאמר הנביא (יחזקאל לד,
יג) והוצאתים מן העמים וקבצתים מן הארצות והביאותים אל
אדמתם ורעיתם אל הרי ישראל".

המשך ביאור למס' פסחים ליום רביעי עמ' ב

18 כך אמרתי בשם רבי יוחנן, שאין מברכים על האש במוצאי יום
19 כיפור, אלא אהא אמי, דתני תנא קמיה דרבי יוחנן - ששנה אחד
20 החכמים שהיה רגיל לשנות ברייתות לפני רבי יוחנן, רבי שמעון בן
21 אלעזר אומר, יום הכיפורים שחל להיות בשבת, אף במקום שאמר
22 כפי המנהג שכשחל יום הכיפורים בחול שלא להדליק בבית,
23 כשחל בשבת מלילתו מפני כבוד השבת. ועני רבי יוחנן בתריה -
24 וענה רבי יוחנן אחריו, ואמר שהכמים אומרים להדליק נר בבית
25 בליל יום הכיפורים שחל להיות בשבת עד מוצאי שבת. והזכרתי
26 את שמו של רבי יוחנן על האש במוצאי שבת על דברים אלו, והם
27 היו סבורים שהזכרתי את רבי יוחנן על ברכת האש במוצאי יום
28 כיפור.
29 אמר ליה עולא לרבה בר בר חנה עזא תהא - זאת תהיה, כלומר
30 בזו אני מודה שכן אמר רבי יוחנן.
31 הגמרא מביאה דרשה על המעשה שהיה בין עולא ורבה בר בר
32 חנה: קרי (עליה) [עליה] וקרא על עולא ורבה בר בר חנה רב
33 יוסף, את הפסוק במשלי (כ ה) 'מים עמוקים עצה כלב איש' -
34 מחשבתו של החכם, הרי היא כמים עמוקים שקשה לשאוב אותם,
35 כיון שדרך החכם להסתיר את מחשבתו בעומק הלב.

1 חנה לרב יהודה, ישר - יפה אמרת, וכן שמעתי שאמר רבי יוחנן
2 שאין מברכים על האש במוצאי יום הכיפורים.
3 הגמרא מבררת האם אכן שיטת רבי יוחנן היא שאין מברכים על
4 האש במוצאי יום הכיפורים. ומביאה הגמרא מעשה: עולא הוה
5 רביב חמרא ואיל - עולא היה רוכב על חמור והולך, והוה שקיל
6 ואיל - והיה נושא והולך רבי אבא מיימיניה - מצד ימין של עולא,
7 ורבה בר בר חנה משמאליה - ורבה בר בר חנה היה הולך מצד
8 שמאל של עולא.
9 אמר ליה רבי אבא לעולא, ודאי דאמריתו משמיה דרבי יוחנן - האם
10 אמת הדבר ששמעתי עליכם, שאתם אומרים בשם רבי יוחנן שאין
11 מברכים על האש במוצאי שבת, הואיל ותחלת ברייתו הוא.
12 הדר - [החזיר] עולא את פניו לשמאלו, תנא ביה - [והסתכל בו]
13 ברה בר בר חנה, בישות - בפנים זוועפות, כלומר, עולא התכוין
14 בכך לרמוז לו, שהוא זה שאמר כך בשם רבי יוחנן, והרי רבי יוחנן
15 לא אמר כך, אלא סבר שגם במוצאי יום הכיפורים מברכים על
16 האש.
17 אמר ליה רבה בר בר חנה לעולא, אמא לאו אהא אמי - אני לא

הדא⁵ הוא דכתיב קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה, מאנה להנחם על בניה, דלא קבלה מנייהו תנחומין, כי איננו, בגין דמלכא קדישא הוה סליק לעילא לעילא, ולא אשתכח בגווה, הדא הוא דכתיב, כי איננו, ולא כתיב כי אינם וכו'. בכו ר' חייא ור' יוסי.

אמר⁶ רבי יוסי, לא גלו ישראל מארעא, ולא אתחרב בי מקדשא, עד דישאל כלוה אשתכחו בחיובא קמי מלכא, ועד דדברי עלמא אשתכחו בחיובא בקדמיתא, הדא הוא דכתיב, (ישעי' ג, יב) עמי מאשריך מתאים, ודרך ארחותיך בלעו, דכיון דרישי עמא אזלין בחיובא, כל עמא אתמשכו אבתרייהו. אזלי⁷, עד דהוו אזלי, חמו חד אתר מדשנא בעשבין, ונהר מיא דהוה נגיד ב', יתבו, עד דהוו יתבי, פרח חד

(5) [תרגום ללה"ק] הדא הוא דכתיב (זהו שכתוב) קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בני מאנה להנחם על בני (פירושו) דלא קבלה מנייהו תנחומין (שלא קבלה מהם תנחומין, כי המלאכים לא מעלים ולא מורידים לתיקונה, כי עלייתה וירידתה תלוי רק בבני ישראל, ומש"כ מאנה להנחם על בני) כי איננו (פירושו) בגין דמלכא קדישא הוה סליק לעילא לעילא (לפי שמלך הקדוש עלה למעלה) ולא אשתכח בגווה (ולא נמצא עמה בסוד היחוד, הדא הוא דכתיב (זהו שכתוב) כי איננו שקאי על הקב"ה), ולא כתיב כי אינם וכו' (שנפרשו כפשוטו שנאמר על ישראל, דהיינו שאינם כבר בארץ ישראל אלא הלכו בגלות...) בכו ר' חייא ור' יוסי.

(6) [תרגום ללה"ק] אמר רבי יוסי (לרבי חייא) לא גלו ישראל מארעא ולא אתחרב בי מקדשא (לא גלו ישראל מן הארץ ולא נחרב הבית המקדש) עד דישאל כלוה אשתכחו בחיובא קמי מלכא (עד שכל ישראל נמצאו חייבים לפני המלך), ועד דדברי עמא אשתכחו בחיובא בקדמיתא (ועד שמנהיגי העם נמצאו חייבים בתחילה), הדא הוא דכתיב (זהו שכתוב) עמי, מאשריך (פי' מדריכך), מתעים (המה מתעים אותך מדרך הישר), ודרך ארחותיך בלעו (ואת דרך הטוב שהלכת בו מאז השחיתו וקלקלו), דכיון דרישי עמא אזלין בחיובא (שכיון שראשי העם הולכים בדרך הרע), כל עמא אתמשכו אבתרייהו (כל העם נמשכו אחריהם).

(7) [תרגום ללה"ק] אזלי (רבי חייא ורבי יוסי הלכו לדרכם), עד דהוו אזלי (בעוד שהיו הולכים), חמו חד אתר מדשנא בעשבין (ראו מקום אחד שיש שם מקום דשא מדושן בעשבים), ונהר מיא דהוה נהיג ב' (ונהר של מים שהי' נמשך בו), יתבו (ישבו שם לנוח), עד דהוו יתבי פרח חד עופא ורחיש קמיהו (בעוד שהיו יושבים פרח עוף אחד וצפצף לפניהם), אמר רבי חייא (לרבי יוסי אני מבין מצפצוף העוף, כי יש כאן מקום סכנה, לכן) ניקום מהכא (נעמוד מכאן ונלך), דודאי נגרי טוריא הכא משתכחין (כי ודאי חוצבי הרים נמצאים כאן) קמו ואזלי (עמדו והלכו משם), עד דאהדרי רישייהו חמו אינון לסטין דדהטין אבתרייהו (בעוד שהחזירו ראשם לאחוריהם ראו כי שורדים רצים אחריהם), אתרחיש לון ניסא ואשכחו קמיהו חד טינרא וחד מענתא ב', עאלו תמן (נעשה להם נס ומצאו לפניהם סלע אחד ומערה אחת בתוכה, ונכנסו שם), ויתבו כל ההוא יומא וכל לילא (וישבו שם כל היום ההוא וכל הלילה, ועסקו בתורה). (רמ"ק ומפרשים)

בראשית מח, ז - ואני בבאי מפדן מתה עליו¹ רחל בארץ כנען בדרך בעוד כבדת ארץ לבא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת היא בית לחם

קל

ביאור סיפור בזה, דר' חייא ור' יוסי אזלי בדרך, ודרש ר' יוסי עה"פ רחל מבכה על בני, דבזמן הגלות נסתלק היחוד ולעתידי לבוא יוחזר וכו'

רבי² חייא ורבי יוסי הוו אזלי בארעא, עד דהוו אזלי, אמר רבי יוסי לרבי חייא, נשתדל במלי דאורייתא, במלי דעתיק יומין.

רבי³ יוסי פתח ואמר, (ירמי' לא, יד) כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי וגו', כה אמר ה' הא אוקמוה, בכל אתר דנביאה שרי למללא, הוי מלוי אשתמודען, והכא האי כה אמר יהו"ה, קדשא בריך הוא, ומה אמר, קול ברמה נשמע.

הכי⁴ תנינן, דבההוא יומא דאתחרב בי מקדשא לתתא, וישראל אזלו בגלותא, ריחין על צואריהון, וידיהון מהדקן לאחורא, וכנסת ישראל אתתרכת מבית מלכא למיהן בתריהון, בשעתא דנחתת, אמרת, איהך בקדמיתא ואבכה על מדוראי, ועל בני, ועל בעלי וכו'.

(1) ראה לקמן סימן קנח והערה 7, דיוק הלשון מתה עלי רחל. (2) [תרגום ללה"ק] רבי חייא ורבי יוסי הוו אזלי בארעא (רבי חייא ורבי יוסי היו הולכים בדרך), עד דהוו אזלי (בעוד שהיו הולכים), אמר רבי יוסי לרבי חייא, נשתדל במלי דאורייתא במלי דעתיק יומין (נשתדל ונעסוק בדברי תורה בדברי עתיק יומין). (3) [תרגום ללה"ק] רבי יוסי פתח ואמר (לפרש מש"כ) כה אמר יהו"ה, קול ברמה נשמע נהי בכי וגו' (בשמי מרום נשמע קול, והוא קול נהי בכי תמרורים, והקול הוא שרחל מבכה על בני שגלו בין האומות. (מצודות), ומפרש מש"כ) כה אמר יהו"ה, הא אוקמוה, בכל אתר דנביאה שרי למללא (הרי ביארו החברים כי בכל מקום שהנביא מתחיל לדבר), הוי מלוי אשתמודען (היו דבריו ניכרים כפי השם שהזכיר בתחילת דבריו שמשם נמשכה ובאה הנבואה אליו), והכא האי (וכאן מה שאמר) כה אמר יהו"ה (היינו) קדשא בריך הוא (הוא הקב"ה, ומלת ב"ה היא רומזת על השכינה, כלומר שהקב"ה מודיע את ענינה של השכינה), ומה אמר (הקב"ה) קל ברמה נשמע (הוא מודיע לנו את צער השכינה בגלות כדמפרש ואזיל).

(4) [תרגום ללה"ק] (ואמר) הכי תנינן (כי כך למדנו), דבההוא יומא דאתחרב בי מקדשא לתתא (שכיום ההוא שנחרב בית המקדש למטה), וישראל אזלו בגלותא, ריחין על צואריהון, וידיהון מהדקן לאחורא (וישראל הלכו בגלות, ואבני ריחים נשאו על צואריהם, וידיהם היו קשורות לאחוריהם), וכנסת ישראל (שהיא השכינה), אתתרכת מבית מלכא למיהן בתריהון (נתגרשה מבית המלך העליון ללכת בגלות אחריהם, הנה) בשעתא דנחתת (בשעה שירדה השכינה משמי מרום ללכת בגלות עם ישראל, אמרת, איהך בקדמיתא ואבכה על מדוראי, ועל בני, ועל בעלי (אמרה, אילך בתחילה ואבכה על דירתך שהוא בית קדש הקדשים, ועל בני ישראל שהלכו בגלות, ועל בעלי - הקב"ה)...

כמ"ש לקמן בריש האדרא רבא דף קכ"ז ע"ב בנצוצי אורות אות י"א, ועיין בקול רמה בפירוש האדרא רבא שם.

וזהו מה כשהלכו ר' חייא ור' יוסי בדרך חמו חד אתר מדשנא בעשבין ונהר מייא דהוה נגיד ב', האתר מדשנא בעשבין שהוא שדה הוא בחי"י מלכות זה לנגד ר' יוסי שהוא בחי' מלכות וכו'.

ונהר מייא דהוה נגיד ב', הנהר¹² הוא יסוד זה לנגד ר' חייא. והנהר הי' בהשדה א"כ הוא יחוד יסוד ומלכות. הוא מפני שנתחברו ר' חייא ור' יוסי יחדו שהלכו יחד בדרך ואמרו דברי תורה שע"י תורה מתייחדין יסוד ומלכות.

והדברי תורה שסיימו הי' על הפסוק קול ברמה נשמע כו' רחל מבכה כו' שהוא מה שבזמן הגלות נסתלק היחוד וככו ר' חייא ור' יוסי ע"ז.

ועכ"ז גוף הדרוש על קול ברמה אמר ר' יוסי, כי הוא בחינת מלכות ע"ד כמו¹³ רחל.

ואמרו שזה גרם מה שמדברי עלמא מנהיגי הדור אשתכחו בחיובא בקדמיתא, הנה הם ר' חייא ור' יוסי שמוכן שהם היו ג"כ מדברי עלמא, הם לא אשתכחו בחיובא ח"ו, ואדרבה הם בוכים על חורבן בית המקדש מה שנסתלק היחוד, לכן נעשה להם שחמו אתר מדשנא

(* בלקוטי לוי יצחק הערות לזהר בראשית עמוד כה מוסיף ח"ל: "חי הוא בחי" יסוד הנק' אבר חי". ראה מאורי אור אות ח סעיף כד. לעיל סימן נב הערה 3.

(** דאה ע"ז לעיל סימן נח.

(11 מצינו בחז"ל "שדה" נמשלה לאשה – נקבה, וכמאז"ל (תענית ו, ב) "מיטרא בעלה דארעא הוא", וכן (כתובות ג, ב) "אסתר קרקע עולם הוא", דכמו הארץ מקבל הגשם ועי"ז מצמיח, כן האשה מקבל מהזכר ועי"ז מוליד, (ועיין פירוש המשניות להרמב"ם פאה פרק ח' משנה א').

ובלשון הקבלה וחסידות, בחי' מלכות – נמשלה לאשה ושדה – שמקבלת מספירות העליונות, וכמו"כ "דיבור" שמקבל מהשכל ומדות וכו'.

(12 וכנ"ל בהערה 10, "מיטרא בעלה דארעא", דהנהר מייא נותן חיות בהשדה, ע"ד יחוד דכר ונוקבא – יסוד ומלכות. וזהו דוקא ר' חייא (יסוד), ור' יוסי (מלכות), שראו דוקא ציור ומחזה זה, דיש לזה שייכות ל"רחל מבכה על בני".

(13 רחל בחי' מלכות. פירוש: ראה גם לעיל סימן קכט. אגרת התשובה פרק ד', דה' אותיות דשם הוי' הם: אות י' חכמה (אמונה), אות ה' ראשונה הוא בינה (השכל והבנה) "עלמא דאתכסיא", אות ו' ז"א (הששה מדות), אות ה' אחרונה מלכות (בחי' דיבור ומעשה) "עלמא דאתגלייא". ע"ש.

ומבואר בחסידות, ראה אור התורה פרשת בשלח עמוד תסח (עפ"י מש"כ בווהר חלק ג' – רעיא מהימנא – דף רמד, ב) דמש"כ "שם הגדולה לאה" נוט' "הגדולה", "שם הקטנה רחל" נוט' "הקטנה", ו"לאה" הגדולה מרמז לבחי' בינה, ו"רחל" הקטנה מרמז לבחי' מלכות (דיבור). ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סימן טו. יו. ועוד.

עופא ורחיש קמייהו, אמר רבי חייא, ניקום מהכא דודאי נגרי טוריא הכא משתכחין, קמו ואזלו, עד דאהדרי רישייהו, חמו אינן לסטין דרהטין אבתרייהו, אתרחיש לון ניסא, ואשכחו קמייהו חד טינרא וחד מערתא ב', עאלו תמן, ויתבו כל ההוא יומא וכל ליליא.

ספר הזהר חלק ג' דף כ, א-ב

⁸ ר' יוסי⁹ הוא בחי' מלכות, ור' חייא הוא בחי' יסוד

(8 בלקוטי לוי יצחק מבאר כמה וכמה שאלות ודיוקים של הזהר (עיין בפנים), וכאן יבואר חלק מהם, והם:

(א) למה "ר' חייא ור' יוסי" דוקא הלכו ביחד?

(ב) למה דוקא רבי יוסי דרש לפני רבי חייא, דהדרוש עה"פ קול ברמה אמר ר' יוסי?

(ג) כשהלכו, ראו מקום שדה ונהר של מים שהי' נמשך בו, למה דוקא בזמן ההוא בדיוק ראו מחזה וציור כזה – והזהר מצייר הפרטים – ומקום כזה, (א) שדה, (ב) ונהר מים בתוכו?

(ד) הקשר דהנ"ל עם הדרש שדרש עה"פ בתפלת רחל קול ברמה נשמע וגו'?

ומבאר דכל הפרטים הנ"ל הם רומזים על יחוד יסוד ומלכות, דיש שלשה ענינים שהתוכן שלהם הוא בשוה, והם שזורים ומשולבים ביחד כדלקמן.

(9 פירושו: יוסי בגי' שם "אלקים" – בגי' הטבע, שהוא בחי' "מלכות" אין מלך בלא עם, מלשון עוממות שהוא דרגא באלקות שנותן אפשריות לבחי' יש ודבר נפרד.

ראה רש"י סנהדרין נו, א. לקוטי שיחות חלק כא עמוד 246-247, ובהערות שם. שיחות קודש ה'תשל"ו סיום התוועדות ש"פ שלח.

בלקוטי לוי יצחק ובתורת לוי יצחק יש עוד רמזים ד"יוסי" בגימטריא אלקיים, והוא מרמזו בכמה אופנים –

(א) בתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד שעו, דמילוי אותיות יוסי כזה: יוד (10), וו (6), סמן (60), + יוד (10) = 86 מספר אלקיים. היינו דהשם "יוסי" עצמו בגי' אלקים, וכן המילוי דאותיות "יוסי" בגי' אלקים.

(ב) לקוטי לוי יצחק הערות לספר הזהר בראשית עמוד עח, בהאותיות שלפניו באל"ף ביי"ת והוא טהנ"ט בגי' ע"ג, (ועם הכולל) בגי' "עד" שהוא בגי' השם אכדט"ס, שהוא האותיות לפני שם "אלקים" (ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן מט הערה 8).

(ג) בהאותיות שלאחרי כזע"כ בגי' קיז, (ועם הכולל) בגי' קי"ח שהוא בגי' השם "במוכן" האותיות שאחר שם אלקים (ראה שם).

(ד) יוסי באחוריים – בהסר הפשוט – בגי' ק"ב (אלקינו) כזה: י (10), + יו (16), + יוס (76), + יוסי (86) = 188, ובהסר הפשוט היינו (86 – 188) = 102 מספר "אלקינו", 102, ק"ב. (וראה לעיל סימן צו. ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"א סימן יב הערה 3 בענין מספר ק"ב).

(ה) וכן (מובא לקמן סימן קלג) "רבי יוסי" בגי' 298, כמספר כל קו השמאל דגבורה בחי' "אלקים", והוא "בינה" (67), + גבורה (216), + הוד (15) = 298.

(10 ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד כא וז"ל: ר' חייא בחינתו הוא יסוד הנקרא חי', כשמו חייא מלשון חי. ויסוד הנקרא חי מחבר הוי' אדנ"י, שאותיות הראשונים דהוי' אדנ"י הם י"א דחייא, ומהוי' אדנ"י * נשאר מספר יסוד, והיינו שיסוד מחברם.

אך הרי בפועל לא הי' עדיין הגאולה, לכן אירע¹⁷ שלסטין שהם נגרי טוריא רדפו אחריהם.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד קפח-ט

וראה אור נערב (מהמקובל ר' משה קורדובירו זצ"ל) עמוד ט' שבזמן הגלות אין השפעה והלך השפע מהמלכות, ונהר יחרב" מצד התפארת, ויבש" מצד מדת היסוד. ע"ש. אור התורה במדבר כך ג' עמוד תשפז. נ"ך עמוד א"ז ואילך. ספר המאמרים תרס"ה עמוד קצב. רשימות חוברת לח מכ"ק אדמו"ר זי"ע. ועוד.

17 ראה המשך כל הביאור בלקוטי לוי יצחק.

בעשבין ונהר מייא דהוה נגיד ב' שזה מורה אדרבה על היחוד. והוא מה שיהי' הגאולה ויוחזר היחוד וע"ד מ"ש¹⁴ בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות ינהלני. וכמ"ש על עת הגאולה¹⁵ אוליכם על נחלי מים, היפך מזמן הגלות שנהר¹⁶ יחרב ויבש.

14 תהלים כג, ב.

15 ירמ' לא, ח.

16 לשון הפסוק איוב ד, יא "אָנְלוּ מִים מִנִּי יָם וְנָהָר יִחָרֵב וַיִּבְשׁ."

המשך ביאור למס' פסחים ליום חמישי עמ' א

שָׁבֶת, וּבְמוֹצָאֵי שָׁבֶת נֶתַן תְּקוּדָשׁ בְּרוּךְ הוּא דִּיעָה בְּאֶדָם תְּרַאשׁוּן מַעֲיָן
דְּיוֹנָמָא שֶׁל מַעֲלָה שְׂיוֹכֵל לִבְרוּא אֶת הָאֵשׁ וְהַפְרֵד. וְהִבְיָא שְׁנֵי אֲבָנִים
(וּטְחָנָן) [וּמָחָן] - הִכָּה וּשְׁפָשֶׁף זֶז בּוֹז וְיִצְא מִתּוֹן אוֹר, וְהִבְיָא שְׁתֵּי
בְּהֵמוֹת - סוֹס וְחִמּוּרָה וְהִרְכִּיב [הִרְבִּיעַם] זֶז בּוֹז וְיִצְא מִתּוֹן פֶּרֶד.
הִבְרִייתָא מְבִיאָה דְּעָה חוֹלֶקֶת, בּוֹמֵן בְּרִיאָתוֹ שֶׁל הַפְרֵד: רַבֵּן שִׁמְעוֹן
בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, פֶּרֶד הָרַאשׁוֹן, בִּימֵי עֲנָה הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר כִּשְׁהַתּוֹרָה
מוֹנָה אֶת בְּנֵי שְׁעֵיר הַחוּרִי (בְּרַאשִׁית לו' ד), 'אֶלֶּה בְּנֵי צִבְעוֹן וְאֵיָּה
וְעֲנָה, הוּא עֲנָה אֲשֶׁר מִצָּא אֶת תְּיִמִים [פְּרָדִים] בְּמִדְבָּר' בְּרַעֲיוֹתָ אֶת
הַחֲמוּרִים בְּמִדְבָּר, הִרְבִּיעַ חֲמוֹר עַל סוֹס נִקְבָּה וַיִּלְדָּה פֶּרֶד.
הִבְרִייתָא מְבִיאָה דְּרַשָׁה הַקְשׁוּרָה לִפְסוֹק שֶׁהִבְיָא רַבֵּן שִׁמְעוֹן בֶּן
גַּמְלִיאֵל: דּוֹרְשֵׁי חֲמוּרוֹת - דּוֹרְשֵׁי מִקְרָאוֹת סְתוּמִים הָיוּ אוֹמְרִים,
עֲנָה פְּסוּל הָיָה - מְמוּזָּר, שֶׁאֲחִיו מֵאֲמוּ הִיָּה אֲבִיו. לִפְסִיךְ תִּבְיָא פְּסוּל
[פֶּרֶד הַבָּא מִן הַכֹּלָאִים] לְעוֹלָם. וּמִנֵּין שְׁהִיָּה מְמוּזָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרַאשִׁית
לו' ב), 'אֶלֶּה בְּנֵי שְׁעֵיר הַחוּרִי יִשְׂבִּי הָאֶרֶץ, לוֹטֵן וְשׁוֹכֵל וְצִבְעוֹן וְעֲנָה;
הָרִי שֶׁצִּבְעוֹן וְעֲנָה אֲחִים הֵם מִבְּנֵי שְׁעִיר, וְכֵתִיב (שם לו' ד), 'אֶלֶּה
בְּנֵי צִבְעוֹן וְאֵיָּה וְעֲנָה, הָרִי שְׁעֵנָה הוּא בְּנוֹ שֶׁל צִבְעוֹן. וּבִפְסוֹק לְעִיל
נֹאמַר שְׁהִיוּ אֲחִים, וְכִיצַד יִתְּנָן הַדָּבָר. אֵלֶּה מִלְּמַד שֶׁכָּא צִבְעוֹן עַל
אֲמוּ אֵשֶׁת שְׁעִיר, וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה אֶת עֲנָה. נִמְצָא שְׁעֵנָה הוּא אֲחִיו שֶׁל
צִבְעוֹן מֵאֲמוּ וְגַם בְּנוֹ. הָרִי שְׁעֵנָה פְּסוּל הִיָּה.
שׂוֹאֵל הַגִּמְרָא: מִנֵּין שֶׁ'עֲנָה' הָאֲמוּר בְּבֵנֵי שְׁעִיר, הוּא 'עֲנָה' הָאֲמוּר
בְּבֵנֵי צִבְעוֹן, וְדִלְמָא תֵּרִי עֲנָה הָיוּ - וְאוֹלֵי הָיוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים שְׁקָרָא
לְהֵם עֲנָה, אַחַד בְּנוֹ שֶׁל שְׁעִיר וְהַשֵּׁנִי בְּנוֹ שֶׁל צִבְעוֹן, וּמִנֵּין שְׁעֵנָה
הִיָּה פְּסוּל. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: אֲמַר רַבָּא, אֲמִינָא מִלְּתָא דְּשִׁבּוּר מִלְּבָא
לֹא אֲמַרְהָ - אֲנִי אוֹמֵר דְּבַר שֶׁאֲפִילוֹ הַמֶּלֶךְ שֶׁנִּקְרָא שְׁבוּר, לֹא אֲמַר
זֹאת.
מִבְרַת הַגִּמְרָא: וּמִנֵּו - וּמִי הוּא הַמְּכֻנָּה בְּפִי רַבָּא 'שְׁבוּר מִלְּבָא'.
מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: שְׁמוּאֵל. וְרַבָּא כִּינָה אוֹתוֹ 'שְׁבוּר מִלְּבָא', כִּיּוֹן
שְׁהִיָּה בְּקִי בְּדִינֵי מִמּוֹנוֹת וְהִלְכָּה כְּמוֹתוֹ, כְּדִין הוֹיָצָא מִפִּי הַמֶּלֶךְ
שֶׁמִּתְקַיֵּים. אִיבָא דְּאֲמַרְהָ, אֲמַר רַב פָּפָא, אֲמִינָא מִלְּתָא דְּשִׁבּוּר
מִלְּבָא לֹא אֲמַרְהָ, וּמִנֵּו - וּמִי הוּא הַמְּכֻנָּה בְּפִי רַב פָּפָא בְּשֵׁם זֶה,
רַבָּא. וְהוּא הַתִּירוֹץ, שֶׁאֵין לְדַחוֹת וּלְפַרְשׁ שְׁנֵי 'עֲנָה' הָיוּ, דְּאֲמַר
קָרָא (שם לו' ד), 'אֶלֶּה בְּנֵי צִבְעוֹן וְאֵיָּה וְעֲנָה הוּא עֲנָה, וְכוּנֹת
הַכְּתוּב בְּהוֹסִיפוֹ תִּבְיָת 'הוּא' קוֹדֵם לְשֵׁמוֹ שֶׁל 'עֲנָה', לְלַמְּדֵנוּ
שֶׁ'עֲנָה' הָאֲמוּר כֵּאֵן, הוּא עֲנָה דְּמַעֲקָרָא שֶׁהוֹכֵר לְעִיל בֵּין בְּנֵיו שֶׁל
שְׁעִיר, וְלִכְּן אֵנוּ לְמַדִּים שְׁעֵנָה פְּסוּל הִיָּה.
הַגִּמְרָא חוֹזֶרֶת לְדוֹן דְּבָרִים שֶׁנִּבְרָאוּ בְּעֶרֶב שֶׁבֶת בֵּין הַשְּׁמִשׁוֹת.
וּמְבִיאָה בְּרִייתָא שְׁמוּנָה דְּבָרִים נֹסְפִים עַל מַה שְּׁמִינֵנוּ לְעִיל: תָּנוּ
רַבֵּנָן, עֲשֶׂרֶה דְּבָרִים נִבְרָאוּ בְּעֶרֶב שֶׁבֶת בֵּין הַשְּׁמִשׁוֹת, וְאֵלוּ הֵן, בָּאָר,
וּמֶן, וְקִשְׁתָּ, הַכְּתָב, וְהַמְּכַתֵּב, וְהַלּוּחוֹת, קִבְּרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וּמַעֲרָה
שֶׁעָמַד בָּהּ מֹשֶׁה וְאַלְהִיּוֹ, פְּתִיחַת פִּי הָאֱתוֹן, וּפְתִיחַת פִּי הָאֶרֶץ לְבָלוֹעַ
אֶת הַרְשָׁעִים, וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אֵף מִקְּלוֹ שֶׁל אֲהֵרֹן, וּשְׁקִירָהּ וּפְרָחֶיהָ
שִׁינְאוּ מִהֶמְקֵל, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אֵף הַמִּיּוֹקֵן - שְׁדִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים אֵף

כְּבוֹד מְרוֹם מְרַאשׁוֹן מְקוֹם מְקֻדָּשָׁנוּ - כִּסֵּא הַכְּבוֹד שֶׁנִּמְצָא בְּמִרוֹם,
נִבְרָא מִקְּדוֹם לְעוֹלָם. וְכֵן מְקוֹם מְקֻדָּשָׁנוּ נִבְרָא מִקְּדוֹם לְעוֹלָם. שְׁמוֹ
שֶׁל מֹשֶׁה דְּכֵתִיב בְּמִזְמוֹר הַמְדַּבֵּר בְּמִשִּׁיחַ (תְּהִלִּים עב' יז), 'יְהִי שְׁמוֹ
לְעוֹלָם לְפָנֵי שְׁמֹשׁ יְיָ שְׁמוֹ' - שְׁמוֹ שֶׁל מֹשִׁיחַ נִבְרָא קוֹדֵם בְּרִיאַת
הַשְּׁמֶשׁ, וְהִינֵנוּ קוֹדֵם בְּרִיאַת הָעוֹלָם.
מְבוּרָא בְּרִייתָא שֶׁהִגְהוֹמוּ נִבְרָא קוֹדֵם בְּרִיאַת הָעוֹלָם, וְאֵם כֵּן אֵין
לְתַרְץ שְׂאוֹר שֶׁל גִּהֲנוֹם נִבְרָא בְּעֶרֶב שֶׁבֶת.
מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אֲמַר - אֲמַרוּ בְּנֵי הִישִׁיבָה, חֲלָלָה - מְקוֹם הַגִּהֲנוֹם,
הוּא דְּנִבְרָא קוֹדֵם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם. וְאוֹלָם אוֹר דִּידִיהָ - אֵשׁ שֶׁל גִּיהֲנוֹם
נִבְרָא בְּעֶרֶב שֶׁבֶת בֵּין הַשְּׁמִשׁוֹת.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְאוֹר דִּידִיהָ בְּעֶרֶב שֶׁבֶת אִיבָרִי - וְכִי אֵשׁ שֶׁל גִּיהֲנוֹם
בְּעֶרֶב שֶׁבֶת נִבְרָא. וְהַתִּנְיָא, רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, אוֹר שֶׁנִּבְרָא תְּקוּדָשׁ
בְּרוּךְ הוּא בְּשֵׁנֵי שֶׁבֶת - בְּיוֹם הַשֵּׁנִי לְבְרִיאַת הָעוֹלָם, שְׁהוּא אוֹר
שֶׁל גִּהֲנוֹם, אֵין לוֹ כְּבִיָּה לְעוֹלָם - אֵינוּ נִכְבֵּה לְעוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר
בְּנִבְוָאָה הַמְדַּבֵּרֶת לֵאחֲרֵי מִלְחַמַת גֹּג וּמִגּוֹג, שֶׁה' יִהְרַג בְּעַמֵּק
יְהוֹשֻׁפֵּט, וְלֵאחֲרֵי מִכָּן יִבְאוּ כָל הַגּוֹיִים הַנִּשְׂאָרִים לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְפָנֵי
ה' (יִשְׁעִיָּה ס' ב), 'וְיִצְאוּ וְרָאוּ בְּפָנֵי הָאֱלֹהִים הַפּוֹשְׁעִים בִּי, בִּי תוֹלַעְתָּם
לֹא תִמּוֹת וְאֲשֶׁם לֹא תִכְבֶּה' - וְיִצְאוּ הַגּוֹיִם [וּשְׁבָאוּ לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְפָנֵי
ה'] מִירוּשָׁלַיִם וְרָאוּ אֶת פְּגִרֵי הָאֲנָשִׁים הַפּוֹשְׁעִים, שֶׁהַתּוֹלַעַת
שְׂאוֹכֵלֶת אֶת בְּשָׂרָם לֹא תִמּוֹת, וְהָאֵשׁ שְׁשׁוּרֶפֶת אֶת בְּשָׂרָם לֹא
תִכְבֵּה.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה הוֹכַחָה נֹסֶפֶת שֶׁאֵשׁ שֶׁל גִּיהֲנוֹם נִבְרָאָה בְּיוֹם שֵׁנִי:
וְאֲמַר רַבִּי בְּנָאָה, בְּרִיָּה דְּרַבִּי עֲזֵרָא, נֹאמַר בְּפִסְקֵי בְרִיאַת הָעוֹלָם
(בְּרַאשִׁית א' ד-א), לֵאחֲרֵי בְרִיאַת כָּל יוֹם 'וַיִּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב'. וּמִפְּנֵי
מָה לֹא נֶאֱמַר 'כִּי טוֹב' לֵאחֲרֵי שֶׁנִּאֲמַר בְּפִסְקֵי מַה שֶּׁנִּבְרָא בְּשֵׁנִי
בְּשֶׁבֶת, מִפְּנֵי שֶׁנִּבְרָא בּוֹ אוֹר שֶׁל גִּיהֲנוֹם. וְאֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אֵף עַל פִּי
שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ - בְּיוֹם שֵׁנִי כִּי טוֹב, תָּנוּ וְכִלְלוּ לְקִרְוֹת אֶת יוֹם שֵׁנִי
טוֹב, בְּיוֹם שֵׁנִי לֵאחֲרֵי גִמְרָה הַבְּרִיאָה. שֶׁנֶּאֱמַר בְּפִסְקֵי הַמְדַּבֵּר עַל
הַבְּרִיאָה שֶׁל יוֹם שֵׁנִי (בְּרַאשִׁית א' א), 'וַיִּרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה
וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד' - הִבִּיט הַקֹּדֶשׁ עַל כָּל מַעֲשָׂיו וּפְעוּלוֹתָיו שֶׁעָשָׂה,
אֵם יֵשׁ לְתַקֵּן שׁוֹם דְּבַר בָּהֶם, וְהִנֵּה כּוֹלֵם יַפִּים וּמִתּוֹקִינִים. וְנִכְלַל
בְּפִסְקֵי זֶה גַּם בְּרִיאַת אֵשׁ שֶׁל גִּיהֲנוֹם בְּיוֹם שֵׁנִי, שֶׁגַּם בּוֹ יֵשׁ טוֹבָה,
לְדוֹן בּוֹ אֶת הַרְשָׁעִים, וְלִכְפֹּר עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶם. וְקִשָּׁה עַל מַה
שֶׁתִּרְצָה הַגִּמְרָא שֶׁאֵשׁ שֶׁל גִּיהֲנוֹם נִבְרָאָה בְּעֶרֶב שֶׁבֶת.
מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אֵלֶּה, חֲלָלָה - מְקוֹם הַגִּהֲנוֹם נִבְרָא קוֹדֵם שֶׁנִּבְרָא
הָעוֹלָם כְּמוֹ שֶׁתִּרְצָה הַגִּמְרָא לְעִיל, וְאוֹר דִּידִיהָ - וְאֵשׁ שֶׁל גִּיהֲנוֹם
נִבְרָאָה בְּשֵׁנֵי שֶׁבֶת, וְאוֹר דִּידִין - וְאֵשׁ שֶׁלֵּנוּ, שֶׁשְּׁמִינֵנוּ לְעִיל בְּשֵׁם
רַבִּי נַחֲמִיָּה שֶׁנִּבְרָאָה בְּעֶרֶב שֶׁבֶת, הִינֵנוּ, שֶׁמִּמְחֻשְׁבָּה עָלָה לְיִבְרִיאָתָא
בְּעֶרֶב שֶׁבֶת, וְלֹא נִבְרָא בְּפוֹעַל עַד מוֹצָאֵי שֶׁבֶת כְּמוֹ שְׁמִינֵנוּ לְעִיל,
שֶׁתְּחִילַת בְּרִיאַת הָאֵשׁ הִיָּה בְּמוֹצָאֵי שֶׁבֶת.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה רֵאשִׁיָּה לִכְךָ מִתְּבַרְיִיתָא: דְּתִנְיָא, רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, שְׁנֵי
דְּבָרִים עָלוּ בְּמַחֲשָׁבָה לְיִבְרִיאָתָא בְּעֶרֶב שֶׁבֶת וְלֹא נִבְרָאוּ עַד מוֹצָאֵי

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וארא

כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים

ו, ג – וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם

א. כשם שעבודת האבות הראשונים היתה הכנה למתן תורה לאחר גלות וגאולת מצרים, ולאחר מכן – הכניסה לארץ ישראל, אשר באה בזכות ובקיום הבטחת הקב"ה להאבות – כמסופר בהמשך הכתובים (לאחרי "וארא גו"¹): "וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען גו", וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם ואזכור את בריתי, לכן (ע"פ אותה השבועה?) אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם גו' והצלתי גו' וגאלתי גו' ולקחתי גו' והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי לכם מורשה".

כמו כן עבודת אבות החסידות היא הכנה לגאולה האמיתית והשלימה וגילוי פנימיות התורה לעתיד לבוא², כידוע³ שד' לשונות הגאולה הנ"ל (והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי) הם גם כנגד הגאולה העתידה, שאותה מדמים לגאולת מצרים – "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"⁵.

ולעיר, ששמו של הקב"ה שנתגלה אל האבות – ("א-ל) שדי"⁶ – הוא ראשי תיבות של השמות (הראשונים והעיקריים⁶) של ג' אבות החסידות, שניאור (זלמן), דוב(ער), ישראל.

תורת מנחם התנועדות ה'תנש"א פרשת וארא

ב. לכן אמור לבני ישראל וגו'. לכן אמור ב' במסורה ראשי פסוקים, ואידך בפרשת פנחס לכן אמור הנני נתן לו (במדבר כה, יב), כדאיתא בספרי כל מה שעשה משה עשה כמו כן פנחס, משה ה' שליח להוציא את ישראל ממצרים. גם פנחס ה' כמו כן שליח להוציא ישראל מגלות, וכל שאר דברים שעשה משה עשה כמו כן פנחס.

מהר"ם מרוטנברג

ו, ו-ז – לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים והצלתי אתכם מעבודתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים. ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים וידעתם

ג. אמר ד' לשונות של גאולה כנגד ד' גלויות, ג' לשונות בחד קרא לקביל ג' גלויות, וכנגד גלות רביעי אמר פסוק בפני עצמו, שכן ראה יעקב (בראשית כט, ב) ג' עדרי צאן ג' גלויות, ואבן גדולה כנגד גלות ד' ששקול כנגד כולם⁷ וכן ג' חיות שאמר משה, גמל שפן ארנבת ג' גלויות, ואת החזיר אמר בפסוק בפני עצמו רומז על גלות רביעי⁸.

וכן דניאל ראה בלילה אחת ג' גלויות ובלילה בפני עצמו ראה גלות אחרון (כמפורש בדניאל ח). וכן אמר דוד ד' פעמים כי לעולם חסדו, במזמור הללו את ה' כל גוים (תהלים קיז).

ומזה הטעם כופלים ד' פסוקים לקביל ד' גלויות שהם כפולים, ישתרגו עלו על צוארי [איכה א, יד ע"ש במדבר רבה], לקחה מיד ה' כפלים (ישעי' מ, ב).

לקביל גלות מדי כופלים אודך כי עניתני, כי במלת אדך נרמזים ג' מלכים שמלכו במדי אחשוורוש דרוש כורש.

אבן מאסו הבונים לקביל בבל והמה נרמזים בו, ג' מלכים שמלכו בו נבוכדנצר בלשצר אויל מרודך, ונרמזו במלת **אבן**, היתה לראש פינה, אנת הוא רישא ד' דהבא (דניאל ב, לח).

מאת ה' היתה זאת, גלות יון נרמז במלת **מאת**, ג' מלכים שמלכו בכיפה ביון, אלכסנדרס מוקדון, אנטיוכס, תלמי, אמר היא נפלאות בעינינו, שהיא נרמזת בימי מתתיהו.

כנגד גלות אדום, זה היום עשה ה', דאתמר עלה (איכה א, יד) נתנני שוממה כל היום דוה, וכן יעקב אמר (תולדות כה, לא) מכרה **כיום** את בכורתך לי, על יומו של עשו שהי' ראוי להיות אלף שנים⁹, רק בעוונותינו (בראשית כט, ז) הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה.

ואמור אח"כ ד' פעמים **אנא ה'** שהוא בגמטריא **אנו והו** שהוא סוד תרין שמיהן שהם עמנו בד' גלויות¹⁰, חוזר אח"כ עוד ד' פסוקים לקביל ד' גלויות אלו, אל ה' **ויאר** לנו, לקביל **מדי** ליהודים היתה **אורה** (אסתר ח, טז), אלי אתה **ואודך** לקביל יון שתקנו **להודות** ולהלל, א-להי **ארומוך** שהלויים במקדש אומרים בשיר מזמור (תהלים ל, א) **ארומוך ה'** כי דלתני, הודו לה' כי טוב לקביל **אדום**.

מגלה עמוקות

ד. טעם שמוזגין כוס של אליהו כוס מיוחד, דארבע כוסות נגד ד' לשונות של גאולה והוצאתי, ולקחתי, וגאלתי,

7. בב"ר פ"ע דרש כן, אלא ששם דרש על ונאספו שמה כל העדרים זו מלכות רביעי, וכן הוא במדרש שיר השירים זוטא פ"ו.

8. ויקרא רבה יג, ה את הגמל זו בבל, את השפן זו מדי, ואת הארנבת זו יון, ואת החזיר זו פרס (ואמר דרך כינוי וכונותו על אדום כמ"ש המפרשים), משה נתן שלשתן בפסוק אחד (בספר דברים) ואת החזיר בפסוק אחד. ולמה ר"י אומר ששקול כנגד שלשתן, רשב"ל אמר יתירה (משלשתן).

9. בתנחומא בובר תולדות ד', מכרה כיום אמר ר' אחא מי שהוא יודע לחשב כראוי לא נטלו ישראל בעולם הזה אלא אלף שנים שיומו של הקב"ה אלף שנים הן וכן בב"ר סג, יג.

10. סוכה מה, א. ובתוס' ד"ה אני והו משום דדרשינן בפתיחתא לד דאיכה רבתי ואני בתוך הגולה וכתוב והוא אסור בזיקים כביכול הוא עצמו ע"ש.

1. ג, ד-ח.

2. פירוש רש"י על הפסוק ד"ה לכן.

3. ראה שיר השירים א, ב בפירוש רש"י.

4. ראה בארוכה ד"ה והי' אור הלבנה תרנ"ד (ספר המאמרים עמוד קכד ואילך). לכן אמור לבני ישראל תרנ"ח (ספר המאמרים עמוד פז ואילך). תרע"ח (ספר המאמרים עמוד קלט ואילך). ובכמה מקומות.

5. מ"ה ז, טו.

6. ובפרט ששמו השני של אדמו"ר הזקן והמוגיד (באם כותבים דוב בער בב' תיבות) הוא בלע"ז.

שירצה לשתות כוס ה' כדאיתא בגמרא ושלוחן ערוך אורח
חיים סימן תפא בהג"ה.
תורת משה – חתם סופר

והצלתי, וזה הכוס נגד והבאתי שהוא הגאולה שלימה
במהרה בימינו אמן שיבושר על ידי אליהו הנביא, ומוזגין כוס
זה לרמז כי לא תיעקר יציאת מצרים ממקומה וגם שיוכל או

המשך ביאור למס' פסחים ליום שישי עמ' א

משנה

47 המשנה מבארת מלאכות שהתירו אף במקום שנהגו שלא לעשות
48 מלאכה בערב פסח: רבי מאיר אומר, כל מלאכה שהתחיל בה קודם
49 לארבעה עשר בניסן, אף במקומות שנהגו שלא לעשות מלאכה
50 בערב פסח, מכיון שכבר התחיל בה גזירה בארבעה עשר בניסן עד
51 חצות. אבל לא יתחיל בה בתחילה – (לכתחילה) בארבעה עשר בניסן
52 במקום שנהגו שלא לעשות בו מלאכה, ואף על פי שיוכל לגמרה
53 קודם חצות.
54 שיטה המוסיפה להקל שיש אומנויות שמותר אף להתחיל בהן:
55 וחקמים אומרים, שלש אומנויות בעליהן עושין מלאכה באומנותם
56 בערבי פסחים עד חצות בכל מקום לצורך המועד, ואלו הן, החייטין
57 והספרים והכובשין. רבי יוסי בר יהודה אומר, אף לרצענין – עושי
58 מנעלים חדשים, מותר לעשות את מלאכתם בערב פסח עד חצות.

גמרא

60 שנינו במשנה: רבי מאיר אומר, כל מלאכה שהתחיל בה קודם
61 לארבעה עשר, גומרה בארבעה עשר.
62 ספק באופן וטעם דינו של רבי מאיר: איכא צד, מה שאמר רבי
63 מאיר שמותר לגמור מלאכה בארבעה עשר בניסן, אך אין
64 להתחיל בו מלאכה, האם במלאכה שהיא לצורך המועד תנן, אבל
65 במלאכה שהיא שלא לצורך המועד, אפילו מיגמר נמי לא – אסור
66 אף לגמור את המלאכה בארבעה עשר בניסן. או דילמא, דווקא
67 במלאכה שהיא שלא לצורך המועד תנן – שנינו שלרבי מאיר אסור
68 להתחיל, ומכל מקום לגמור מותר, אבל אם המלאכה היא לצורך
69 המועד, אתחילי בתחילתו – מותר אף להתחיל בה. או דילמא –
70 שמה נאמר צד שלישי, שרבי מאיר דיבר בין במלאכה לצורך
71 המועד ובין שלא לצורך המועד, שבשני מיני המלאכות מיגמר אין
72 – אכן מותר לגמור מלאכה שהתחיל בה, אך אתחילי לא.
73 הגמרא מנסה לפשוט את הספק: תא שמע לפשוט את הספק,
74 ששנינו בברייתא דברבי רבי מאיר, אבל לא יתחיל במלאכה
75 בתחילה – (לכתחילה) בארבעה עשר בניסן, ואסור אפילו לעשות רק
76 צלצול קטן – חגורה קצרה, או אפילו שקבך קטנה – כיפה קטנה
77 העשויה כרשת שעל ראש האשה. ומאי – מה כוונת הברייתא
78 בתיבת אפילו, האם לאו שאפילו תני – דברים אלו דלצורך המועד
79 נעשים, מיגמר אין אתחילי לא – מותר רק לגמור אך לא להתחיל,
80 ומפילל – משמע מזה. דללא לצורך המועד מיגמר נמי לא נמרינן –
81 אף לגמור את המלאכה אסור, ונפשוט שכך סבר רבי מאיר.
82 דוחה הגמרא: לא, לעולם יתכן לומר דללא לצורך מיגמר נמי
83 נמרינן – שאף מלאכות שאינן לצורך המועד שהתחיל בהם קודם
84 ארבעה עשר מותר ורק לא להתחיל בהן, ולצורך
85 המועד יתכן שאף מותר להתחיל, ומאי אפילו שאמרה הברייתא
86 על צלצול קטן ושבכה קטנה, היינו שאפילו תני נמי דווקא ניהו
87 – גם דברים אלו שקטנים הם, דסקקא דעתה אמינא, שכיון
88 שעשייתם נמשכת רק זמן מועט, התחלתן זו היא כבר גמר מלאכתן,
89 ולכן נתחיל בהן נמי לעשותם לכתחילה בערב פסח. קמשמע לן
90 הברייתא שדווקא לגומרם מותר, אך להתחיל בעשייתם אסור.
91 נסיון אחר לפשוט הספק: תא שמע, ששנינו בברייתא, רבי מאיר
92 אומר, כל מלאכה שהיא לצורך המועד,

1 אינה קולפת, ואין מועילה זריעה והרכבה זו, ואי סלקא דעתך
2 שלרבי יהודה ארבעה עשר בניסן מותר בעשיית מלאכה, למה לי –
3 מדוע היה צריך רבי יהודה לשנות ברייתא זו דווקא בשלשה עשר,
4 והאיכא ארבעה עשר ומקצת שיתפר – והרי אף אם ישתול
5 בארבעה עשר, יש שלשה ימים שתקלט השיבולת עד זמן הקרבת
6 העומר, והיינו מקצת יום ארבעה עשר שנשאר לאחר ששתל, ויום
7 חמשה עשר, ומקצת יום ששה עשר עד זמן ההקרבה, וביום
8 הראשון והאחרון יחשב מקצת היום ככולו, והיה לרבי יהודה
9 לשנות דין זה אף בארבעה עשר. אלא מוכרח שסבר רבי יהודה
10 שיום ארבעה עשר בניסן אסור בעשיית מלאכה אף קודם חצות,
11 וקשה על המבואר בברייתא לעיל, שלרבי יהודה היו בני יהודה
12 עושים מלאכה בערב פסח.
13 מתרצת הגמרא: אמר רבא, בגליל – (לבני הגליל) שנו ברייתא זו,
14 שכיון שהם סוברים שאסור לעשות מלאכה בארבעה עשר,
15 הוצרך רבי יהודה לומר את ההלכה של המנכש ועקר תבואה
16 ושותלה, בשלשה עשר בניסן בדווקא.
17 חזרת הגמרא ומקשה: והאיכא לילא – והרי לבית הלל הותרה
18 מלאכה בליל ארבעה עשר בניסן אף לבני הגליל, והיה לו לומר
19 את ההלכה במנכש ועקר בליל ארבעה עשר בניסן ולא דווקא
20 ביום שלשה עשר. מתרצת הגמרא: אמר רב ששת, רבי יהודה שנה
21 זאת בבית שמיא, שאסרו במשנתנו מלאכה לבני הגליל גם בליל
22 ארבעה עשר בניסן.
23 הגמרא מביאה תירוץ נוסף: רב אחי אמר, לעולם רבי יהודה שנה
24 את דין מנכש ועקר, בבית הלל, ומכל מקום אמר דין זה ביום
25 שלשה עשר ולא בליל ארבעה עשר, לפי שאין דרכן של בני אדם
26 לנכש שדותיהם בלילה אלא ביום, ורבי יהודה דיבר במשנה רק על
27 אופן שהוא דרך בני אדם.
28 הגמרא מביאה תירוץ נוסף על הקושיא מהברייתא: רבינא אמר,
29 לעולם שנה רבי יהודה את ההלכה שהמנכש ועקר תבואה
30 ושותלה בשלשה עשר בניסן, ביהודה שבה התירו מלאכה ביום
31 ארבעה עשר בניסן, ומכל מקום לא היה יכול להעמיד דבריו
32 בארבעה עשר, כיון שבאופן זה ישארו להשרשה רק יום חמישה
33 עשר בניסן כיום שלם, ואילו הימים ארבעה עשר וששה עשר
34 בניסן ישארו רק במקצתם, ובהשרשה, דהיינו שהזרע מוציא
35 שרשים רק אם נקלט בתוך שלשה ימים, חד מקצת היום ככולו
36 אמרינן – אומרים שנחשב מקצת היום ככולו רק ביום אחד, כגון
37 אם מנכש ושותל בבין השמשות של בניסת ארבעה עשר, שקודם
38 הבאת העומר נשארו שני ימים שלמים של ארבעה עשר וחמשה
39 עשר בניסן, ומקצת ששה עשר בניסן, ועליו אומרים שנחשב
40 מקצת היום ככולו, ויש לומר שהתבואה נקלטה באדמה קודם
41 העומר, והקרבת העומר התירה באכילה את התבואה שתגדל,
42 אבל תרי מקצת היום ככולו לא אמרינן – בשני ימים אין אומרים
43 שמקצת כל אחד מהם יחשב ככולו, וכגון המנכש ושותל בארבעה
44 עשר בניסן, שנשארו עד העומר מקצת יום ארבעה עשר, וכל יום
45 חמישה עשר, ומקצת יום ששה עשר, שבאופן זה אין אומרים שכל
46 אחד מהם יחשב ככולו.

♦ יום ראשון כ"ו טבת ♦

ו (ב) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה: בּוֹמְלִיל יִי עִם מֹשֶׁה וְאָמַר לֵה אָנָּה יִי:

נשי"ו וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה • דָּבַר אֹתוֹ מִשְׁפָּט עַל שֶׁהִקְשָׁה לְדַבֵּר וְלֹאמַר: "לָמָּה הִרְעַתָּה לְעַם הַזֶּה"? וַיֹּאמֶר אֵלָיו אָנִי ה' • נֶאֱמַן לְשִׁלְם שְׂכָר טוֹב לַמַּתְהַלְכִּים לִפְנֵי. וְלֹא לַחֲנָם שְׁלַחְתִּיךָ, כִּי־אִם לְקַנָּם דְּבָרֵי שְׂדֵבְרָתִי לְאַבֹּת הָרָאשׁוֹנִים. וּבִלְשׁוֹן הַזֶּה מְצִינוּ שֶׁהוּא נִדְרָשׁ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, "אָנִי ה'" נֶאֱמַן לְהַפְרֵעַ,

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ב) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים וְגו'. צָרִיךְ לְדַעַת מַה דָּבַר אֱלֹהִים. גַּם הוּדַעַת אָנִי ה' אַחֲרֵי שֶׁכָּבַר אָמַר לוֹ לְמַעַלְל וְכִרּוֹן הַשֵּׁם וְאָמַר לוֹ (ג' ט"ז) זֶה שְׁמִי לְעַלְם.

אָנִי לְהִיטֵב שֶׁדָּבַר מֹשֶׁה לִפְנֵי אֵל נֹרָא וְאִם דְּבָרִים שְׂאִינָם מִהַמּוֹסָר וּבִפְרָט לִפְנֵי מֶלֶךְ גָּדוֹל, וְדָבַר זֶה נִמְשָׁךְ לְצַד שֶׁהִרְאָה לוֹ פָּנִים צוֹחֲקוֹת פָּנִים שְׂמֻחוֹת הַרְשׁוּמִים בְּשֵׁם הַיְיָ"ה, לְזוֹה הִרְאָהוּ ה' פָּנִים שֶׁל מוֹרָא שֶׁהֵם בְּחִינַת הַדִּין הַרְשׁוּמִים בְּשֵׁם אֱלֹהִים, וְהוּא אֹמְרוֹ וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה. וְשַׁעֲרֵי אֹמְרוֹ וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים הוּא כִּי הַתְּתוּב יִגִּיד שֶׁהִיָּה ה' מְדַבֵּר כָּל הַדְּבָרִים הָאֲמֹרִים בְּפִרְשָׁה בְּבִחִינַת שֵׁם אֱלֹהִים שֶׁהֵם פָּנִים הַמְּפָחֲדִים וּמַרְעִידִים אֶת הַנְּדַבֵּר אֵלָיו, וְאֹמְרוֹ וַיֹּאמֶר אֵלָיו אָנִי ה' פְּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אֹמְרָם (בְּרִכּוֹת ל') בְּמִקּוֹם גִּילָה שֶׁם תְּהֵא רַעְדָּה, נִתְכַּנֵּן לֹאמַר לוֹ כִּי הֵגֵם כִּי הִרְאָהוּ מִדַּת הַרְחָמִים בְּדַבְּרוֹ עִמּוֹ לֹא מִפְּנֵי זֶה יִסִּיר מִסּוּהַ הַפְּחָד וַיְדַבֵּר בְּלֹא מוֹרָא מַלְכוּת שְׁמִים, וְזוֹה לֶךְ הָאוֹת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים שֶׁהִרְי הוּא מְדַבֵּר עִמּוֹ בְּפָנִים הַנּוֹרָאִים וְהַבִּינִי.

עוֹד יִרְצָה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים פִּי דָבַר אֹתוֹ מִשְׁפָּט וּמָה הוּא הַמִּשְׁפָּט כִּי טַעְנָו טַעְנָה הַנִּשְׁמַעַת וְאָמַר אָנִי ה' פִּי אֵיךְ אֶתָּה מִיִּחֶס לִי מִדָּה רַעָה בַּר מִיָּנָ וְתֹאמַר אֵלַי לָמָּה הִרְעַתָּה וְהִלֵּא אָנִי ה' וּמִדַּתִּי מִדַּת הַחֶסֶד וְהַרְחָמִים וְטוֹב אָנִי לְכָל, וּכְמוֹ שֶׁכֵּן אָמַר הַבִּיבִיא (אִיכָּה ג) מִפִּי עֲלִיּוֹן לֹא תִצָּא הַרְעוֹת כִּי אִם הַטּוֹבוֹת, וּמָה שֶׁאָמַר שֵׁם וְהַטּוֹב הוּא עַל בְּחִינַת פֶּרֶט טוֹב אַחֲד שֶׁהוּא לְהִיטֵב אֶדְם צָדִיק לֹא יִגּוֹר ה' דָּבַר כֵּן אֵלָּא בְּיַד כָּל אֶדְם לְבַחַר בְּטוֹב. וְתִמְצָא שֶׁבְּכָל פַּעַם שֶׁיִּפְּרִי ה' וְכִרּוֹן תִּשְׁלֹם הָרַע לְעוֹשֵׁי רַשָּׁעָה

שֶׁרִצָּה לְהִטִּיב לְיִשְׂרָאֵל אָמַר וַיֹּאמֶר אֵלָיו אָנִי ה'. וּבִכְלָל זֶה רָמַז לוֹ כִּי הַמַּכּוֹת הַגְּדוּלוֹת הַמּוֹכֵנוֹת לְבּוֹא עַל הַמַּצְרִיִּים הֵגֵם שִׁיבֹאוֹ דֶּרֶךְ כָּלָל עַל כָּל מַצְרִים וְיִשְׂרָאֵל נְתוּנִים נְתוּנִים הֵמָּה בְּתוֹכָם וְדָבַר יָדוּעַ כִּי אֵין הַמִּשְׁחִית מִבְּחִין וּמִחֻבָּל הַכָּל וּבִפְרָט כְּבוֹד הַחֹשֶׁךְ הַדַּעַת נֹתֶנֶת כִּי בְּיָדָאִי כִּי יִחְשִׁיךְ דֶּרֶךְ כָּלָל לְכָל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, לְזוֹה אָמַר כִּי עָרֶךְ הַדִּינִים הַרְמוּזִים בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲשֶׁר הִכִּין ה' לְהַשְׁקוֹת אֶת הַמַּצְרִיִּים תִּשְׁמַשׁ מִדַּת הַרְחָמִים לְעָרֶךְ יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אֹמְרוֹ אָנִי ה'. וְכֵן הוּא אֹמֵר (לִקְחָן ב"א) וְלָכֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִיָּה אֹר, (ט"ו) וּמִמּוֹקְנָה יִשְׂרָאֵל לֹא מֵת וְגו'.

עוֹד יִרְצָה עַל דֶּרֶךְ אֹמְרָם ז"ל (בֵּיד פ"א) כִּי הַרְשָׁעִים מִהַפְכִּים מִדַּת הַרְחָמִים לְמִדַּת הַדִּין, וְהוּא עֲצָמוֹ שֶׁאָמַר הַתְּתוּב כָּאֵן כִּי גַם מִדַּת הַרְחָמִים הַסִּפְיָה לְעִשּׁוֹת דִּין בְּמַצְרִים, וְזוֹה הוּא שַׁעֲרֵי הַתְּתוּב וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים שֶׁהוּא כְּבוֹי לְדִין וַיֹּאמֶר אֵלָיו וְגו' אָנִי מוֹדִיעֶךָ כִּי מִדַּת הַדִּין זֶה הִיא מִשֵּׁם הַיְיָ"ה שֶׁגַם הַרְחָמִים נִתְּהַפְכוּ עֲלֵיהֶם לְדִין:

עוֹד יִרְמֹז גַּם כֵּן בְּנִגְדֵי יִשְׂרָאֵל עַל דֶּרֶךְ אֹמְרָם ז"ל (ש"ס) אֲשֶׁרִיָּהִם הַצְדִּיקִים שֶׁמִּהַפְכִּים מִדַּת הַדִּין לְמִדַּת הַרְחָמִים, וְהוּא אֹמְרוֹ וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר וְגו' פִּי מִדַּת הַדִּין זֶה שֶׁאֶתָּה רֹאֶה נַעֲשִׂית רַחֲמִים הַמִּתְכַּנְּנִית בְּשֵׁם הַיְיָ"ה, וּמִזֶּה יִחְלִיט מֹשֶׁה בְּדַעַתוֹ כִּי נִתְּתָם גָּזֵר דִּין רַעַת פֶּרַעַת אֲפִי בְּהַסְכָּמַת הַרְחָמִים וְנִתְּתָם גָּזֵר דִּין טוֹבַת יִשְׂרָאֵל אֲפִי בְּמִדַּת הַדִּין וּבְזוֹה תִּתְּקַנְנָה יְדֵיו בְּשִׁלְיָחוֹת:

עוֹד יִרְצָה לְהִשְׁיֵב עַל מַה שֶּׁשָּׁעַן מֹשֶׁה לָמָּה לֹא קָנָא ה', וְאָמַר אֱלֹהִים אָנִי, וְהוּא אֹמְרוֹ וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים פִּי שֶׁדָּבַר אֵלָיו כִּי הוּא אֱלֹהִים וּמִבִּיא

יִדְקֹדֵק לֹאמַר (ש"א ב"ד) כִּי מִרְשָׁעִים יִצָּא רִשָּׁע וְכֵן הוּא אֹמֵר (מִקְדָּה ב') תִּיִסְרַךְ רַעַתְךָ. (שַׁעֲרָה ט"ד) וְתִמְוֹגְנֵי בְּיַד עֲוִינֵנִי, (אִיִּב ח') וְיִשְׁלַחֶם בְּיַד פִּשְׁעָם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַטּוֹב (תְּהִלִּים פ"ה) ה' יִתֵּן הַטּוֹב, (ש"ס קמ"ה) טוֹב ה' לְכָל, וּמַעַתָּה לוֹ יִהְיֶה שֶׁעֲבָרָה צָרָה עַל יִשְׂרָאֵל מִי יוֹדַע אִם הִיּוּ חֲבִינֵין כֵּן וְעוֹנֵם גָּרָם אוֹ לְצַד הַקּוֹדֵם לְתִשְׁלוֹם גְּזֵרַת הַעֲנּוּי, אוֹ לְצַד קִצֵּת מִהֶם שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ כִּרְאוּי וְכִדּוּמָה, וְהִנֵּךְ רֹאֶה כִּי הַזִּקְנִים חֲזָרוּ לְאַחֲרִיָּהֶם וְלֹא הִלְכוּ עִם מֹשֶׁה לִפְנֵי פֶרַעַה כְּאֹמְרָם ז"ל (שְׁמִירָה פ"ה) וְהַקְפִּיד ה' עֲלֵיהֶם בְּאִפְּן כִּי מִהֶם יִצָּא לָהֶם דָּבָר זֶה, וְאֵיךְ הוֹצִיא מִפִּי דְבָרִים נְכָרִים לֹאמַר לָמָּה הִרְעַתָּה.

עוֹד יִרְצָה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ לְהִיטֵב שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לָמָּה הִרְעַתָּה לָמָּה שְׁלַחְתָּנִי בְּכָה הַתְּשׁוּבָה, כִּנְגִיד לָמָּה הִרְעַתָּה דָּבַר אֹתוֹ קְשׁוֹת שֶׁדָּבַר לִפְנֵי אֱלֹהִים בְּלֹא דֶּרֶךְ כְּבוֹד וְהַעֲלִים הַתְּתוּב הַדְּבָרִים לְצַד כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, אוֹ אֲפִשֶׁר שֶׁאָמַר לוֹ שִׁיעֲמִידְנֵנּוּ בְּמִשְׁפָּט עַל זֶה בַּעַת מִשְׁפָּט, וּבְנִגְדֵי לָמָּה שְׁלַחְתָּנִי הַשִּׁיב וְאָמַר אֵלָיו אָנִי ה' פִּי רַחֲמֵן אָנִי לְזוֹה לֹא יִכְלָתִי לְסַבֵּל רֹאוֹת יִשְׂרָאֵל בְּצַעַר עַד עַת קָץ וְהַקְדַּמְתִּי לְשׁוֹלְחֶךָ קִדְּם הַנֶּעֱתַת הַקָּץ לְהַקֵּל מַעַל יִשְׂרָאֵל הַצָּרָה שֶׁל הַגְּלוּת. וְתִשְׁוִיבָה זֶה אֵינָה צוֹדִקַּת אֵלָּא אַחֲרֵי שֶׁהַקְדִּים לֹאמַר לוֹ עֲתָה תִרְאֶה כִּי תִכְףּ וּמִיָּד יִפְּלִיא פֶּלֶא בְּפֶרַעַה מַכּוֹת נִפְלְאוֹת וְתִכְףּ נִסְתַּלֵּק הַשִּׁעֲבּוֹד.

עוֹד יִרְצָה עַל דֶּרֶךְ אֹמְרָם ז"ל (בְּמִדֵּר פ"א) בְּפִסּוֹק מוֹצִיא אֲסִירִים בְּכִשְׁרוֹת כְּכִי לְמַצְרִים וְשִׁירוֹת לְיִשְׂרָאֵל וְהֵם ב' מִדּוֹת מִדַּת הַדִּין וּמִדַּת רַחֲמִים, וְלְזוֹה אָמַר הַתְּתוּב כִּנְגִיד מַה שֶׁהִכִּין לְדִין אֶת הַמַּצְרִיִּים אָמַר וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים שֶׁהוּא בְּחִי הַדִּין, וּבְנִגְדֵי מַה

כגון: "ושמרתם מצותי, ועשיתם אותם, אני ה'", נאמן לתן שכר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות שבת פרשת וארא תשמ"ג, התועדויות תשמ"ג כרך ב, עמ' 828 - מתוך 'התקשרות')

בחשף הגדול ביותר הוא עובד את קונו, למרות כל ההפרעות.

הפח לזה נתן מ"מ(וארא אל) האבות". הם עצמם ראו אלקות בגלוי, והורישו את הפח לזה לבניהם אחריהם עד עולם. רמז לדבר - שם הפרשה הוא "וארא" סתם (ולא "וארא אל אברהם" או "אל האבות"), להורות שראית אלקות שיכת לכל אחד מישראל.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטר שיחות כרך לא, עמ' 26 - מתוך 'התקשרות')

(גאולה מצרי-הרע), אלא גלוי שם הוי'.

זה גם עמק פנות הרמב"ם בסיום ספר היד החזקה - "שלא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד". בתחלת ספרו, לגבי מצות ידיעת ה', לא הזכיר הרמב"ם שם הוי' במפוש (אלא רק בראשי-תבות - "יסוד היסודות ועמוד החכמות"), וכתב "לדע שיש שם מצוי ראשון". אבל כאן - כשעוסק בגאולה העתידה - מדגיש הרמב"ם וכותב במפוש, "לדעת את ה'" - גלוי שם הוי'.

גאולתגלית לאברהם ליצחק וליצחק באל שדי ושמי יי לא הודעת להון:

אלא "לא נודעתי" - לא נפרתי להם במדה אמתית שלי, שעליה נקרא שמי ה' - נאמן לאמת דברי, שהרי הבטחתים ולא קימתי.

כשהוא אומר אצל ענש, כגון: "וחללת את שם אלהיך, אני ה'". וכשהוא אומר אצל קיום מצוות,

וידבר אלקים אל משה... וארא אל אברהם וגו' (ו, ב) דברי הקב"ה למשה רבנו, "וארא" וגו', באו כמענה לטענתו (בסוף פרשת שמות) "למה הרעתה לעם הזה". משה רבנו, חכמה דקדשה, בא בטענה לקב"ה על חשף הגלות, והקב"ה עונה: אכן, מצד השכל יש מקום לטענת "למה הרעתה", ויתכן שחשף הגלות יגרם נפילת-רוח, אבל עבודתו של יהודי צריכה להיות בצורה כזו, שהאלוקות לא רק מובנת בשכלו, אלא נראית לו בגלוי ("וארא"), שאז גם

וידבר אלקים אל משה ואמר אליו אני ה' (ו, ב)

מבאר בחסידות, שיש כאן תשובה לשאלת משה "למה הרעתה לעם הזה": הקב"ה הודיע למשה, שהמטרה והתכלית של גלות מצרים היא התגלות שם הוי', וכדי לזכות לגלוי נעלה זה, צריכה להיות תחלה גלות קשה ביותר.

כשם שהדבר היה בגאולת מצרים, כן גם בגאולה העתידה, שאינה גאולה גשמית בלבד, ואף לא גאולה רוחנית סתם

(ג) וארא אל-אברהם אל-יצחק ואל-יעקב שדי ושמי יהוה לא נודעתי להם:

כ"ו- וארא • אל האבות. באל שדי • הבטחתים הבטחות, ובכלן אמרתי להם: אני אל שדי. ושמי ה' לא נודעתי להם • "לא הודעתי" אין פתיב כאן,

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

שקדם לו ידיעה מהבורא ממעשיו והנהגתו עם בראיו אין לשבח אותו כשילך בדרך בחר לו יה כי כל משפיל יבחר בטוב ובפרט בטוב השלם והעריב והמפלא הוא דרך ה', מה שאין כן אברהם כי דבק בה' קדם שיצר אצלו מדותיו יתברך והנהגתו, וכבר כתבתי כי לאברהם למנה שיקראו לו (ישעיה מ"א) אוהבו של מקום פי' אהבת האמת אהבת הטוב כי הגם שעדיין לא הכיר ממנו אלא הנסיונות הגדולות אף על פי כן דבק בה' ואהבו וכמו שכתבנו במקומו. אל יצחק שהייתה בו בחינה אחרת שפשוט צנארו על גבי המנובח. ואל יעקב שהיה שלם שלא יצתה ממנו טפה מאוסה לישמעאל ועשו, והכונה בזה שלכל ג' הדרגות הצדיקים בחירי

למי שעובר על פשע, וידוע הוא כי משה ענו מאד ומעביר על מדותיו יותר מכל הנבראים לזה נהג ה' עמו במדה זו ונשא עונו שהיה ראוי לבוא עמו במשפט עליו, והוא אומר וגו' ורמז למדת נושא עון ואין כאן משפט אליו. עוד רמז ה' סוד אומרו ה' הוא האלהים (מ"א י"ח) והוא אומר וידבר אלהים ואמר וגו' אני ה', וזה הוא גלוי יחוד ה' אשר גלה ה' סודו אל עבדו נביאו נאמן ביתו: תורה ג (ג) וארא אל אברהם וגו'. טעם שהזכירם בפרטות, לצד שכל אחד יש בו בחינה מעלה, אל אברהם שנתעלה לצד שהוא אשר הכיר את בוראו תחלה מבלי שיקדים אליו דבר ממנו יתברך, כי הלא תמצא כל מי

במשפט על הכל ואת פרעה וישפט משפט שלם, וטעם שלא מהר, ואמר אליו אני ה' וישם זה יש בו מדות הרשומים י"ג מדות הרחמים ואחת מהם הוא ארץ אפים שאינו ממנה לפרע לרשעים בפעל פפיהם. עוד ירצה על זה הדרך וידבר אלהים ומדת דין זה באה כנגד השליח שהוא משה שדבר לפני ה' שלא בדרך המוסר, אבל כנגד המשתלח אליהם שהם ישראל ואמר אליו אני ה': עוד ירצה על זה הדרך וידבר אלהים אל משה ישב עליו בדין ואמר אליו אני ה' פי' הגם שצריך לדין אותך, אליך אני נוהג מדת הרחמים, והוא שדיק לומר אליו אני ה', והטעם על דרך אומרים ז"ל (יר"י) למי נושא עון

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות ש"ק פרשת וארא תשמ"א – מתוך 'התקשרות')

תיבת **אור**. הרי שבתיבה זו רמזו ה'אור' פעמים: פעם אחת במפרש, ופעם אחת ברמז ובקראשיתיות. דבר זה מתאים לשמו של הרבי – שניאור (שני אור), שנקרא כן על שם שהאיר את העולם בשני אורות: באור גלוי – תורת הנגלה, ובאור נסתר – תורת החסידות.

וארא כ"ד בטבת, יום הסתלקותו של רבנו הזקן, בעל התניא והשלחן ערוך, חל ברב השנים בפרשתנו. וראה זה פלא: בשם הסדרה ("וארא") רמזו שמו של אדמו"ר הזקן: "וארא" אותיות "אור א". האל"ף הנוספת היא ראש-

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 52)

בירושה גם לבניהם אחרים. וכמבאר בחסידות, ש"בחינת האבות היא ירשה לבניהם אחרים בכל דור . . בחינת האבות צריכה להיות בכל אדם".

אל האבות (רש"י ו, ג) אברהם יצחק ויעקב זכו לבחינת ראיה באלקות ("וארא"), ראיה ודאית ומוחשית, מפני היותם אבות של בני ישראל, היינו כדי שבחינה זו תעבר

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ב, כרך א, עמ' 262 – מתוך 'התקשרות')

נודעתי להם" (והרי התורה היא נצחית)? ויש לומר, דאף-על-פי שבמתן-תורה נתגלה שם הוי', מפל-מקום כיון שלעתיד-לבוא יתגלה שם הוי' באופן נעלה לאין-ערוך, כמבאר בחסידות, נמצא, שגם המעמד ומצב שלאחר מתן-תורה הוא באופן ד"שמי הוי' לא נודעתי בערך לאותו הגלוי שיהיה לעתיד-לבוא.

ושמי ה' לא נודעתי להם (ו, ג)

מבאר בחסידות, שהאבות, אשר קדמו למתן-תורה, לא זכו לגלוי שם הוי', ואלו בגי' ישראל זכו במתן-תורה לגלוי שם הוי' [כפי שזמור בהמשך הפתוב, "לכן זמור לבני-ישראל אני הוי'... וידעתם כי אני הוי'"].

ויש לשאול, מכיון שפבר עברו אלפי שנים מאז שנתגלה שם הוי' במתן-תורה, מה שיפ' אלינו הענין ד"שמי הוי' לא

~ אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ ~

אבל בחינה אחרת לא נודעתי פי' לא אמרתי להם הקץ שיהיה באמצעות הרחמים אם יבקשו ויעוררו רחמים כמו שעשו ישראל שבקשו ממני רחמים וידפקו על דלתי הרחמים קדם הקץ לא נודעתי להם, ולכן הגם שלא שלמו ימי העניי והצרה אף על פי כן רחמתי עליהם במדת הוה"ה, והוא אומר בתחלה **אני ה' והבן**.

עוד ירצה על זה הדרך **וארא אל אברהם** פי' איך אעלים רחמי מעם זה אשר הם בני בחוני שנגליתי על אבותם ולא לאחד בלבד אלא לשלשת האבות לכל אחד בזמנו, ולזה הפסיק ביניהם אל אברהם אל יצחק ואל יעקב ולא אמר אל אברהם ויצחק ויעקב וזה יגיד שבח כל אחד בפני עצמו **באל שדי** הוא חפז גלוי שכינה. ואומר **ושמי ה' לא נודעתי להם** פי' עדין לא הודעתי מדת רחמי להם, שכל ההבטחות שהבטחתי עדין לא הבאתי עליהם, ואני חפץ להודיע להם מדת רחמי כי להם יאותו. ונתפון ה' בזה להודיע גדל חבתם בעיניו: תורה ד

משמם ושמם חלוק מהם אשר על כן לא יצדק לומר לא הודעתי כי השם הוא המדבר ואם כן צריך לומר **לא נודעתי**.

עוד יתבאר אומר **באל שדי ושמי וגו'** על דרך מה שפרשו בספר הזוהר הקדוש (ח"ב כ"ה) בפסוק ואמרתי כה לחי (שמואל א כ"ה כ"ה) כי מדת כה היא בחינת ההיכל שהוא שכינתו יתברך ויחודה הוא חי העולם וזה בחינת יחוד קטן, ואחר כך חזר ליחד יחוד עליון ואמר ואתה שלום רמו למקום גבוה שהוא תפארת ישראל הרמו בוא"ו. ואולי כי הן הן הדברים הנאמרים כאן באומר **באל שדי** שזה הוא בחינת חי אבל **ושמי ה'** שהוא יחוד העליון הרמו בתבת ואתה שגלה למשה באומר **וידבר אלהים וגו' אני ה' לא נודעתי להם וגו'** והבן:

עוד ירצה כי בא האדון ברוך הוא להשיב למשה על ששאלו קדם הקץ, ואמר כי הגם ששם קץ לחשך לצאת בני ישראל מארץ מצרים והקץ עדין לא נשלם, יש לה לדעת כי הקץ שעשיתי להאבות הוא בחינת אל שדי ובו שמתי לגלות גבול ואמרתי לו די

עולם לא נגליתי עליהם אלא באל שדי שהוא גלוי הדרגה למטה מהדרגת גלוי שנתגלה למשה שהוא בשם ה' כאומר **אני ה'**, והפונה בזה להודיעו כי הוא כפוי בטובתו של מקום שכל כך החשיבו מהאבות והוא מדבר לפניו במוט דרך ארץ. והגם שמצינו שאמר בנבואת האבות גם כן (בראשית י"א א) וירא אליו ה', מדבר ה' כאן אתה למד כי הכתוב שם יגיד שנגלה להם ה' אבל לא השיגו לדעת ולהפיר בחינה זו הנפלאה, והוא אומר **ושמי ה' לא נודעתי להם** פי' שלא נתודעה להם בחינה זו העליונה.

עוד ירצה באומר **ושמי ה' לא נודעתי וגו'** פי' הודעת יחוד ב' שמות יחד שהם שמי ה' שנודעתי לה כאומר וידבר אלהים אני ה', והוא סוד אומר (מ"א יח) ה' הוא האלהים, והוא סוד אומר (מכ"ה יח) אהד ושמו אחד, לא נודעתי להם להאבות פי' סוד ב' שמות יחד, שמי, ה', שהם אלהים הוה"ה שהדין יעשה רחמים ורחמים יעשו משפט לא נודעתי והבן. ואמר לא נודעתי כי ה' ברוך הוא הוא שמו ושמו הוא, ואינו כשאר נבראים שחלוקים

(ד) וְגַם הִקְמַתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּםָם לֵתֶת לָהֶם אֶת־
אֶרֶץ כְּנָעַן אֶת אֶרֶץ מִגְרֵיהֶם אֲשֶׁר־גָּרוּ בָּהּ:

(כ) "כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האלה והקימתי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם", ואותה שבועה שנשבעתי לאברהם - ב"אל שדי" אמרתי. ליעקב: (בראשית לה) "אני אל שדי, פרה ורבה וגו' ואת הארץ אשר וגו'", הרי שנדרתי להם, ולא קימתי.

כ"י וְגַם הִקְמַתִי אֶת בְּרִיתִי וְגו'. וגם פִּשְׁנִימִי לָהֶם ב"אל שדי", הצבתי והעמדתי בְּרִיתִי בִּינִי וּבִינֵיהֶם. לֵתֶת לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן. לאברהם, בְּפֶרֶשֶׁת מִלֵּה נֶאֱמַר: (בראשית יז) "אני אל שדי וגו' ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריך". ליעקב: (בראשית

(ה) וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־נִאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבָדִים אִתָּם וְאֶזְכָּר אֶת־בְּרִיתִי:

וְאֶזְכָּר. אותו הברית, כי בברית בין הבתרים אמרתי לו: "וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי".

כ"י וְגַם אֲנִי. כמו שהצבתי והעמדתי הברית, לש עלי לקיים. לפיכך, "שמעתי את נאקת בני ישראל" הנואקים. אשר מצרים מעבדים אתם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כא עמ' 46)

כאשר האדם מקים את המצוה אף ורק להייתה רצון ה'. לכן, כדי שבני ישראל יהיו 'פלים' לקבלת התורה, היו צריכים לעבור את 'סורי הגלות', ואף את קשי השעבוד ("תכבד העבודה"). 'סורים' אלו פעלו בהם בטול 'הקשירו' אותם לקיום המצוות.

וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת נִאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. . וְאֶזְכָּר אֶת בְּרִיתִי (ו, ה) וקשה, היכן יש כאן תשובה לשאלת משה - למה הרעות לעם הזה. ויש לומר, דהנה קבלת המצוות במתן תורה ("ולקחתי אתכם לי לעם") דורשת התבטלות מוחלטת,

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מהשעבוד שמע ה' קול צעקתם מכאב לב. והוא אומרו וְגַם אֲנִי, ופי' אני הוא שם הרחמים שאמר בתחלה ויאמר אליו אני ה' מצד רחמי לבד שמעתי את נאקתם פי' צעקה מכאב לב כחלל הנואק מבלי צרך תפלתם, והוא שדיק לומר אשר מצרים מעבדים אותם פי' בחינת צער השעבוד שמערים מעבדים אותם הוא שמעתי. ועין מה שפרשתי בפסוק (ולעל ב' ב') ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה. גם יתישב לפי שאר הדרכים שכתבנו והמשכיל זבין:

וְאֶזְכָּר אֶת בְּרִיתִי. פי' גם כן לגאֵלם לֵתֶת לָהֶם את הארץ, והיא הברית הרשומה בסמוך, ואני מקדים בזמן זה לצד הרחמים כמו שכתבנו למעלה. והאומר שהברית היא לפירע מן הגוי העובד לא הנקרה ברית זו בסמוך ודחק להרחיק הדברים: תורה ו

ירתע לאחוריו, לזה ויאמר אליו אני ה' פרוש הודיעו אל עליון כי הדברים הם עליו בתקף השבועה לֵתֶת לָהֶם אֶת הארץ:

אֶת אֶרֶץ מִגְרֵיהֶם. צריך לדעת למה לא הספיק במה שהזכיר שמה ארץ כנען וחרור ואמר את ארץ מגוריהם. ואולי שנתפון לומר כי הגרות כבר התחיל מימי האבות, ונפקא מזה להתחיל המנזן מזמן האבות וכמו שפן היה. אלא פי' עדין קשה שהיה לו לומר את ארץ כנען ארץ מגוריהם למה אמר את שפנא שהם ב' ארצות. ואולי שנתפון להוסיף ארץ פלשתים וכמו שפרשתי בפסוק

(בראשית כ"ג) גור בארץ הזאת וגו' כי לך ולזרעך אתן וגו' יעו"ש: תורה ה' וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי וְגו'. אומרו וְגַם פי' מלבד שהתפללו למדת הרחמים ומלבד אהבת האבות ובריתם יש בחינה ג' שלצד צעקתם לבד

(ד) וְגַם הִקְמַתִי וְגו'. לפי מה שפרשנו כי יודיענו אלהים אשר ופליא בינו ובין האבות, ירצה באומרו וְגַם הִקְמַתִי באלו אמר והגם שהקימתי וגו', או וגם שהקימתי וגו', אף על פי כן לא השיגו להודיע להם שמי ה' כמו שהשגת אתה.

עוד ירצה לומר כי דבר זה הוא דבר שה' ברוך הוא חייב לעשותו בכיכול מלבד שנגלה עליהם באל שדי והבטיחם עוד לו שקום עמהם שבועה וכו', ומעתה צריך לקום שבועתו והדבר בהכרח להיות, ובה תחזקנה ידי של משה כשדע כי דבר זה אין לו מניעה מלהיות כן. והגם שכבר השיבו על מה שטען משה שהיה לו לעכב השליחות עד עת קץ והשיבו ויאמר לו אני ה' כי לא יוכל לסבל לכבש את רחמיו, עדין יש לחוש שיתעצל משה בגמר שליחות היציאה כשיראה כל חזק לב פרעה או על הים

וּבְכֵן אָמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי וְאַפִּיק
יִתְכּוֹן מִגּוֹ דְּחֹק פְּלִחַן מִצְרָאִי וְאַשִּׁיב
יִתְכּוֹן מִפְּלִחְנֵהוּן וְאַפְרוֹק יִתְכּוֹן בְּדִרְעָא
מִרְמָא וּבְדִינֵין רַבְרַבִּין:

(ו) לָכֵן אָמַר לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם
מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדֵּיהֶם
וְנִגַּלְתִּי אֶתְכֶם בְּזֵרוּעַ נְטוּיָהּ וּבְשַׁפְטִים גְּדֹלִים:

אֶתְכֶם • פִּי כֵן הִבְטַחְתִּיו, "וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצְאוּ בְּרָכוּשׁ
גְּדוֹל". סִבְלַת מִצְרַיִם • טַרְחַן מִשָּׂא מִצְרַיִם.

כ"ו • לָכֵן • עַל־פִּי אוֹתָהּ הִשְׁבֹּעָה. אָמַר לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' • הִנָּאֲמֵן בְּהִבְטַחְתִּי. וְהוֹצֵאתִי

וְאַחֲרֵיכּ יִתְכּוֹן קְדָמִי לַעֲמָא וְאַחֲרֵי לָכוֹן
לְאַלָּה וְתִדְעוּן אֲרִי אָנֹכִי יִי אֱלֹהֵכֶן דְּאַפִּיק
יִתְכּוֹן מִגּוֹ דְּחֹק פְּלִחַן מִצְרַיִם:

(ו) וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים
וְיִדְעֻתְכֶם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם
מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ וארא, כ"ה טבת, מבה"ח שבט, ה'תשכ"ז)

בְּחִינַת תְּשׁוּבָה עֵלְיָאָה שְׁהוּא עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁ"מִּשִּׁים
שְׁלוֹם בְּפִמְלִיָּא שֶׁל מַעְלָה וּבְפִמְלִיָּא שֶׁל מַטָּה" וְ"דְרָכִיָּה
דְּרָכִי נָעִם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם", שְׁעַל־יְדֵיָּהּ מְגִיעַ
לְ"עֲצֻמוֹת אוֹר אֵין־סוֹף שֶׁלְמַעְלָה מְסוּבָּב כָּל עֲלָמִין וּמְמַלָּא
כָּל עֲלָמִין". וְיֵשׁ בָּזֶה ב' בְּחִינּוֹת, כְּנֶגֶד נִגְלָה דְּתּוֹרָה וּפְנִימִיּוֹת
הַתּוֹרָה.

וְהִנֵּה מִבְּאֵר ב' אוֹר הַתּוֹרָה, שֶׁד' הַפּוֹסוֹת הֵם כְּנֶגֶד ד'
בְּחִינּוֹת תְּשׁוּבָה הַזֵּה. וְלִפִּי זֶה, הִרִי ד' הַלְשׁוֹנוֹת הֵן כְּנֶגֶד ד'
בְּחִינּוֹת אֵלוֹ: "וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם"
(הַיְצִיאָה מִמְּקֻמַּת מִצְרַיִם) הוּא עֲנִין "סוֹר מֵרַע". "וְהִצַּלְתִּי"
הוּא מַלְשׁוֹן "צִל", שְׁהוּא בְּחִינַת הַמְקִיף - אוֹר הַסּוּבָב כָּל
עֲלָמִין שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי הַמְּצוֹת כִּפְּ"ל, שְׁעַל זֶה נֶאֱמָר: "וּבְצִל"

מִבְּאֵר ב' לְקוּטִי תּוֹרָה' שֶׁיֵּשׁ ד' מִדְּרָגוֹת בְּתִשְׁבּוּבָה, וְהֵן
מִרְמָזוֹת בְּכַתוּב "סוֹר מֵרַע וְעֵשָׂה טוֹב בְּקֶשׁ שְׁלוֹם וְרַדְפָּהוּ":
"סוֹר מֵרַע" - "שֶׁלֹּא יִפְגֹּם בַּעֲזוֹנוֹת גְּשָׁמִיִּים בְּמַחְשָׁבָה דְּבוּר
וּמַעֲשֵׂה, וְצִרִּיר לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה - לְהַתְחַרֵּט עַל הָעֵבֶר וְלַעֲקֹר
אֶת רְצוֹנוֹ מִן הָרַע כּו' שֶׁלֹּא יִרְצֶה לְהַפְרֵד מִיחּוּדוֹ וְאַחֲדוּתוֹ
יִתְבָּרַךְ" אֵלֶּא שִׁיְהִיָּה גִילּוֹי אֱלָקוֹת בְּבְחִינַת מְמַלָּא כָּל
עֲלָמִין. "וְעֵשָׂה טוֹב" - הַתְּשׁוּבָה עַל "שְׁהוּא מְמוּעַט בְּמִצְוֹת,
וְעֵשָׂה טוֹב לִיגַע אֶת עֲצֻמוֹ בְּתּוֹרָה וּתְפִלָּה" וְ"כִּי שִׁיעֵשָׂה
תְּשׁוּבָה שִׁיתְמַלָּא גַם הָאוֹר שֶׁחֹסֵר בְּבִטּוֹל מִצְוֹת־עֲשֵׂה, עַל
זֶה צִרִּיר לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה עֲצוּמָה. . . לְהַתְקַשֵּׁר וּלְהַדְבִּיק בְּשֵׁם
הַנֵּץ שְׁהוּא סוּבָב כָּל עֲלָמִין וּבְחִינַת מְקִיף". וּב' בְּחִינּוֹת
תְּשׁוּבָה אֵלוֹ הֵן בְּחִינַת תְּשׁוּבָה תְּתָאָה. "בְּקֶשׁ שְׁלוֹם" הוּא

אוֹר הַחַיִּים עַל הַתּוֹרָה - מִהֲדוּדוֹת בְּלוֹם. אַבְרָמֹוֹבִיץ

עוֹד יִרְצֶה עַל דְּרָךְ אוֹמְרָם ו"ל (שְׁמוֹר
פ"א) כִּי ד' גְּאוּלוֹת נֶאֱמָרוּ בְּפִסּוּק זֶה,
אוֹלִי כִּי הֵם רְמוּזִים בְּשֵׁם הַנֵּץ" שֶׁאָמַר
ה' פֶּתַח דְּכָרִיו אָמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי
ה' וְלִצֵּד זֶה שֵׁם הַפּוֹעֵל יִפְעַל ד' מִינֵי
גְּאוּלוֹת. וְלִפִּי זֶה יִדִּיק אוֹמְרוֹ וְהָיִיתִי
לָכֶם לֵאלֹהִים עַל גְּאוּלָּה הַבָּאָה בְּחִינַת
ה"א אַחֲרוֹנָה כִּי תִקְרָא שֵׁם אֱלֹהִים
כִּידּוּעַ לְאַנְשֵׁי אֲמֶת. אוֹלִי כִּי לִזֶּה נִתְּכַפֵּן
בְּאוֹמְרוֹ אַחֵר שֶׁסָּדַר ד' לְשׁוֹנוֹת שֶׁל
גְּאוּלָּה וְיִדְעֻתְכֶם כִּי אֲנִי שֵׁם הַנֵּץ" פִּי
וְהִנֵּה לִף הָאוֹת ד' גְּאוּלוֹת: תּוֹרָה ו

וְאַחֵר כִּי וְנִגַּלְתִּי אֶתְכֶם הִיא יְצִיאָתְכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְכִלָּל פֶּרֶט זֶה הִיא
קְרִיעַת יָם סוֹף שֶׁאֵם לֹא כֵן זֶה גְּאוּלָּה
שֶׁאֲחִרְיָה כְּלִיָּה בְּרַ מִינֵן, וְלִזֶּה לֹא אָמַר
וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִן הָאֶרֶץ אֵלֶּא וְנִגַּלְתִּי
לְיֹמֶר הוֹצֵאָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גְּאוּלָּה אִם יִרְדֹּף
אוֹיֵב יִרְדֹּף בְּאֶף וּבְחֻמָּה שְׁפוּכָה. וְאַחֵר
כִּי וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם שְׁהוּא מִתֵּן
תּוֹרָה כִּי שֵׁם נִתְּכַדְּנוּ לוֹ לְעָם וְיִחַד שְׁמוֹ
עֲלֵינוּ וְהוּא אוֹמְרוֹ וְהָיִיתִי לָכֶם
לֵאלֹהִים.

אוֹ יִרְצֶה עַל דְּרָךְ אוֹמְרָם ו"ל (בְּרַכּוֹת ד')
בְּפִסּוּק (שְׁמוֹת ל"ג ט"ז) וְנִפְלִינוּ אֲנִי
וְעַמִּךְ וְגו' כִּי בְּקֶשׁ מִשָּׁה ע"ה מַדֵּי שֶׁלֹּא
יִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עַל אֲמוֹת הָעוֹלָם וְהַשִּׁיבּוֹ
אֶל עֲלִיּוֹן גַּם אֶת הַדָּבָר וְגו' אֲעֵשֶׂה עַד
כֵּאן, וּכְנֶגֶד זֶמֶן זֶה אָמַר וְהָיִיתִי לָכֶם וְגו'
וְלֹא לְאֲמוֹת הָעוֹלָם שֶׁלֹּא יִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ
עֲלֵיהֶם.

(ו) לָכֵן אָמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה'.
פִּי הוֹדִיעַם מִשְׁמִי כִּי מִדְּתִי מִדַּת
רַחֲמִים וְרַחֲמִיתִי עֲלֵיהֶם, וּמִלְכֵּד הוֹדִיעָה
זֶה תֵּאֱמַר לָהֶם סֹדֵר הַטּוֹבוֹת אֲשֶׁר
אֲעִשֶׂה לָהֶם וְהוֹצֵאתִי וְגו'. עוֹד יִרְצֶה
בְּאוֹמְרוֹ לָכֵן לְשׁוֹן שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע ה'
לַעֲשׂוֹת כָּל הָאֲמוֹר בְּעֶנְיָן, וְכֵן תִּמְצָא
שֶׁאָמַר (וַחֲקָאֵל סִימָן ב') בְּיוֹם הַהוּא נִשְׁאֲתִי
יְדִי לָהֶם לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם,
וְאוֹמְרוֹ וְהוֹצֵאתִי וְגו' נִתְּכַפֵּן לְסֹדֵר סֹדֵר
הַטּוֹבוֹת, כִּי בְּתַחֲלָה יִקַּל עַל סְבוּלָם,
וְהוּא אוֹמְרוֹ וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת
סִבְלַת מִצְרַיִם שְׁהוּא תִּקְפָּה הַשְׁעָבוֹד, וְהִנֵּה
תִּקְפָּה וּמִיָּד בְּמִכְתָּה הִיא אוֹר נִתְּכַפֵּרָה
חֲבִילַת נִגְשִׁים וְשׁוֹטְרִים אֲבָל יִשְׂרָאֵל
הִיוּ עוֹבְדִים קֶצֶת כִּי אִימַת מִצְרַיִם הִיָּתָה
עֲלֵיהֶם וּמַעֲצָמָם הִיוּ עוֹבְדִים עֲבוּדָה
קָלָה. וּכְנֶגֶד זֶה אָמַר וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם
מֵעַבְדֵּיהֶם שֶׁתַּעֲקֹר עֲבוּדָה מִמֶּה כָּל עֲקָר,

(ו) וְיִדְעֻתְכֶם וְגו'. פִּי עֲכָשׁוּ יֵשׁ לָכֶם
לְדַעַת יִדְעָה בְּרוּרָה כִּי אֲנִי ה'
אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת
סִבְלֹת מִצְרַיִם פִּי לְתַת עֲלֵיכֶם סִבְלֹת
אֱלֹהִיתִי. עוֹד יִרְצֶה לְיֹמֶר לָהֶם
שִׁישְׁגִּיחוּ לְהַכִּיר מִדּוֹת אֱלֹהֵיכֶם כִּי אֶל
רַחוּם ה' אֱלֹהֵיכֶם עַד כֵּאֵן: תּוֹרָה ח

לשאל; ובסדר העולמות: אצילות, עשיה, בריאה ויצירה. ועל-דרך-זה סדר ד' הפוסות: "כוס א' של קדוש נגד אצילות כו', כוס ב' ספור הגדה שאנו אומרים מתחלה היו עובדי עבודה-זרה, לכן אמר רשע נגד עשיה כו'. כוס ג' בברכת המזון בבריאה כו', כוס ד' ביצירה כו'".

ועל-פי-זה נמצא, הסדר של ד' הלשונות של גאולה, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי (שהם בסדר הפוסות) הוא אצילות עשיה בריאה ויצירה.

והנה הטעם שבסדר ההגדה נסמך הרשע להחכם - עם היות שלכאורה אין זה לפי סדר מדרגתם, שצריך להיות הרשע לבסוף - הוא בכדי שהרשע יהיה סמוך לחכם, פי דוקא החכם יכול לפעל עליו ולהחזירו מרשעתו; ועל-דרך-זה בסדר העולמות, כמבואר ב'פרי עץ חיים': "ולמה אצילות סמוך לעשיה, לפי שעשיה צריכה אור גדול כו' לכן המשיך לו מלמעלה מן אצילות".

ולכן בסדר ההגדה, שענינה "הגדת לבנך" - לפעל על כל ד' הבנים - גם על הבן הרשע - צריך להיות הסדר: חכם, רשע, תם ושאנו יודע לשאול. ונגדם בסדר הפוסות, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי. אמנם ב'שלחן ערוך' אדמו"ר הזקן מונה אותם לפי מעלתם על-פי 'שלחן ערוך'. ועל-פי-זה, הסדר (בד' הבנים) הוא: חכם, תם, שאנו יודע לשאל, רשע. ובסדר הפוסות: והוצאתי, וגאלתי, ולקחתי, והצלתי.

כתיב. "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" - ועל-ידי עבודתנו ב"הגדת לבנך" בכל ד' הבנים, שיהיו כולם בבחינת "בנים אתם לה' אלקיכם", נזקק לכל ד' הלשונות של גאולה - בהוצאתנו האמתית והשלמה בקרוב ממש.

ח ואעיל יתכון לארעא די קיימית במימרי למתן יתה לאברהם ליצחק וליעקב ואתן יתה לכוון ירתא אנא יי:

ידי כסיתך גו". "וגאלתי" הוא כנגד התורה, כמאמר רבותינו ז"ל: "אין לך בן-חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה", ובפרטיות - כנגד נגלה ותורה, כפשוטו מאמר חז"ל. "ולקחתי אתכם לי לעם", הינו היחוד האמיתי באור אין-סוף ברוך-הוא, והוא ענין פנימיות התורה (ד' כל מקום שנאמר "לי" אינו זו לעולם", והינו שזהו בבחינה שלמעלה מהתחלקות ושנויים, וזוהי פנימיות התורה "דלית תמן לא קשיא . . ולא מחלקת כו'"). ולהיות שהן ד' בחינות בתשובה, שאין עבודתה הוא מלמטה למעלה, לכן גם ד' הלשונות הן בסדר של מלמטה למעלה.

אמנם, סדרן של ד' הבחינות בעבודה הנ"ל תלוי בחשיבות דלמוד ועשיה. שאם לימוד חשוב ממעשה, הרי "וגאלתי ולקחתי" הם האחרונים בסדר ד' הבחינות שנגמין **מלמטה למעלה**; ואם מעשה חשוב מלימוד, אז "והצלתי" בא האחרונה להיותו למעלה מכלם.

ובזה יבאר טעם הסדר של ד' הלשונות ב'שלחן ערוך' אדמו"ר הזקן, ושנוי מהסדר שהם כתובים בתורה: בתורה שבכתב (ובתורה שבעל-פה במקום שאנו חלק ההלכה שבה) באות בחינות "וגאלתי" "ולקחתי", שהוא ענין התורה כנ"ל, באחרונה, כי מצד התורה עצמה מרגשת ומדגשת מעלת התורה; אולם ב'שלחן ערוך' (אדמו"ר הזקן) ששייך לחלק ההלכה והפסק-דין והמעשה שבתורה, הרי ההכרעה היא שהמעשה הוא העיקר, יתרון ומעלת המעשה, ולכן באה באחרונה "והצלתי" שהוא ענין המעשה, כנ"ל.

ועוד יש לבאר בזה באופן אחר: איתא ב'פרי עץ חיים' שד' הפוסות הם כנגד ה"ארבעה בנים", שאין סדורם הוא: חכם, רשע, תם ושאנו יודע

(ח) והבאתי אתכם אליהארץ אשר נשאתי את-ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה אני יהוה:

זש"א נשאתי את ידי • הרימותי להשבע בכסאי.

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

על בן כתב פרט זה של ידיעת ה' וגו' באמצע הבטחות הטובות ולא אחר ולא הקדים, לומר עד כאן הוא בשבועה בלא תנאי אכל פרט זה של הבאתם לארץ תנאי הוא הדבר וידעתם וגו' אז הבאתי וזולת זה יהיה מה שיהיה: תורה ט

ה' על כל הדברים באומרו לכן ואמרו ז"ל (שמו"ר פ"א) אין לכן אלא לשון שבועה. ונראה כי מקור ההקמה בתחכם על קשיא זו וקדם אומרו **והבאתי אתכם וגו'** אמר **וידעתם כי אני ה' המוציא וגו'** פי' תנאי הוא הדבר ובה והבאתי וגו' וזולת זה אם תמצאו ה' אין כאן הבטחה זו, ואשר

(ח) **והבאתי וגו'**. קשה כי דברי אל עליון דברו טהור הוא כי יוצאי מצרים הם הנכנסים לארץ דכתיב והבאתי אתכם אל הארץ ולא מצינו שכן היה אלא ואת בנייהם הביא שמה אכל כל דור יוצאי מצרים מן עשרים שנה נפלו פגריהם במדבר, ותגדל הקשיא למה שאמרנו שנשבע

(ט) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בֵּן אֱלִיבֶן יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ
אֶל־מֹשֶׁה מִקְצֹר רוּחַ וּמַעֲבֹדָה קָשָׁה: פ

ט ומליל משה בן אלבי ישראל ולא שמעו
מן משה מקצור רוח ומעבדה קשה
קשיא עליהן:

לקבר את שרה, לא מצא קרקע עד שקנה בדרמים
מרים, וכן ביצחק – ערצרו עליו על הבארות אשר
חפר, וכן ביצחק: (בראשית לג) "ויקח את חלקת השדה"
לנטות אהל, ולא הרגרו אחר מדות, ואתה אמרת:
"למה הרעתה"? ואין המדרש מתניב אחר המקרא
מפני כמה דברים: אחת, שלא נאמר: ושמי ה' לא
שאלו לי. ואם תאמר לא הודיעם שכן שמו, הרי
תחלה, כשנגלה לאברהם בין הבתרים, נאמר: "אני
ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים". ועוד, היאך
הסמיכה נמשכת בדברים שהוא סומך לכאן: "וגם
אני שמעתי וגו'", "לכן אמר לבני ישראל". לכן אני
אומר: יתישב המקרא על פשוטו, "דבר דבור על
אפניו", והדרשה תדרש, שנאמר: (ירמיה כג) "הלא פה
דברי כאש נאם ה', וכפטיש יפוצץ סלע", - מתחלק
לכמה ניצוצות.

כ"ו וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה. לא קבלו תנחומין.
מקצור רוח. כל מי שהוא מצר – רוחו ונשימתו
קצרה, ואינו יכול להאריך בנשימתו. קרוב לענן
זה, שמעתי בפרשה זו מרבי ברוך בן רבי אליעזר,
והביא לי ראיה ממקרא זה: (ירמיה טז) "בפעם הזאת
אודיעם את ידי ואת גוברתי וידעו כי שמי ה'",
למדנו, כשהקדוש ברוך הוא מאמן את דבריו, אפלו
לפרענות, מודיע ששמו ה', וכל־שכן האמנה
לטובה. ורבותינו דרשוהו (שמות רבה. סנהדרין קיא) לענן
של מעלה, שאמר משה: (לעיל ה) "למה הרעתה"?
אמר לו הקדוש ברוך הוא: חבל על דאבדין ולא
משתכחין! יש לי להתאונן על מיתת האבות, הרבה
פעמים נגליתי עליהם ב"אל שדי", ולא אמרו לי:
"מה שמך", ואתה אמרת: "מה שמו, מה אמר
אליהם"? וגם הקימותי וגו' • וכשבקש אברהם

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ וארא. כ"ה טבת. מבה"ח שבת. ה"תשכ"ז)

כמו פור הברזל, ולכך לא נתנה תורה עדין בימי אברהם,
כי בימי אברהם עדין לא נתברר ונודע חקריית העולם
להיות המשכת אור אין־סוף על־ידי קיום התורה ומצות,
עד אחר יציאת מצרים, שהוא פור הברזל שזכר את ישראל
על־ידי קשי השעבוד בחמר ובלבנים להיות נפרד הרע מן
הטוב כו', וכאשר נודעו ישראל נודעו גם־כן העולם
וגשמיותו וחקרייתו.

וצריך להבין, מהו הטעם שהצריך להיות קשי השעבוד
בעבודת פרך עד כדי כך שלא היו יכולים לשמע אפילו
בשורת הגאולה. דלקאורה, אף שנגזר בברית בין הבתרים
"ועבדום וענו אותם" גו', מכל־מקום אינו מובן מדוע הצריך
להיות קשי השעבוד בעבודת פרך כל־כך.

אף הענין הוא, כפי שמבאר בעל ההילולא (דכ"ד טבת)
ב'תורה אור', שעל־ידי שעבוד מצרים בחמר ובלבנים זכו
למתן־תורה, כיון ששעבוד מצרים הוא ענין של ברור וזכור

י ומליל יי עם משה למימר:

(י) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

יא עול מליל לות פרעה מלכא דמצרים
וישלח ית בני ישראל מארצה:

(יא) בֹּא דַבֵּר אֶל־פְּרַעְיָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּשְׁלַח אֹתוֹ
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶצוֹ:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

האנושי ישפיל על דבר. ומודיע עוד
הכתוב שגם הכבידו עלם עליהם יותר
מהרגיל והוא אומרו **ומעבדה**
וגו'. תורה י
י"א) לאמר בא דבר וגו'. אומרו
לאמר פי' שיאמר אליו כי הוא
אמר לו בא דבר, ואומרו **וישלח**
בתוספת וא"ו הגם שלא קדם לו דבר,
לצד ששליחות משה לדבר לפרעה
הוא ענין גדול לדבר הדיוט לפני מלך

נפשו לא יוכל עבוד כי יחלש למכאובו
ורעים הם השנים אשר על בן אמר
ומעבדה כי קצרה רוחם וגם כבדה
עבודתם.

עוד למה שנתבשרו ישראל בשורת
הגאולה נתרחב לבבם ותחי
נפשם ורוחם וכשחזרו לשעבוד הגם
שלא היו משתעבדים אלא שעור
הרגיל ולמטה ממנו אף על פי כן תקצר
רוח, והמשכיל בטבעיות הרפכת

(ט) **מקצר רוח.** אולי כי לצד שלא
היו בני תורה לא שמעו, ולזה
יקרא **קצר רוח** כי התורה מרחבת לבו
של אדם:

ומעבדה קשה. טעם אומרו **ומעבדה**
זה יגיד כי מלבד צער
העבודה עוד היה להם קצר רוח,
והטעם בראותם כמה כבדה עליהם
המלאכה קצרה נפשם מלבד פרט צער
העבודה, וגם מדרך האיש אשר תקצר

(יב) וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל
לֹא-שָׁמְעוּ אֵלַי וְאִידֹךְ יִשְׁמְעֵנִי פְרָעָה וְאֲנִי עֶרְל
שֹׁפְתִים: פ

נש"י וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל לֹא-שָׁמְעוּ אֵלַי וְאִידֹךְ יִשְׁמְעֵנִי פְרָעָה וְאֲנִי עֶרְל שֹׁפְתִים: פ
נחמך שבתורה (בראשית רבה פ' לב) * ערל שפתיים * אטום שפתיים. וכן כל לשון ערלה, אני אומר שהוא אטום (ירמיה ו): "ערלה אָזְנִים" - אטומה משמע. (שם ט) "ערלי-לב" - אטומים מהבין, (חבקוק ב) "שתה גם

(יג) וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן וַיֹּצִיֵם אֶל-בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאֶל-פְּרָעָה מִלֶּךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת-בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ס

אור החיים על התורה - מהדורות בלוט, אברמוביץ

על אהרן ודבור הוא לך אל העם מכאן אתה למד כי אין אהרן לו לפה אלא אל העם ולא לפרעה, וכן תמצא שאמר הכתוב (שם ז) בשליחות ראשונה אל העם וידבר אהרן את כל הדברים אשר דבר ה' אל משה וידברם לפרעה אמר (ה א) ויאמרו אל פרעה מוכח כי משה ידבר, וטעם אומרו ויאמרו לשון רבים כן משפט כל שנים שאחד מדבר ואחד מסכים יחשבו כי שניהם דברו, ואם תאמר כלך לדרך זה אהרן דבר ומשה הסכים. ממה שאינו שדקדק הכתוב לומר בדבור אל העם וידבר אהרן בדיק גם בדברי ה' מצינו שלא אמר אלא ודבר הוא לך אל העם זה יגיד כי הדברים יצדיקו לנו, וכפי זה הכרעת צד קל וחמר הוא אומרו ואני ערל שפתיים. כי בחינה זו אינה אלא בפרעה כי משה ידבר מה שאין כן אל העם כי אהרן הוא המדבר. ואולי כי לזה דקדק לומר בערך ישראל תבת אלי ובערך פרעה אמר ישמעני כי ישראל אינם שומעים מפיו ממש אלא מפי אהרן אכל פרעה היה שומע ממשה עצמו. ושמר לך פרט זה להבין אמרי קדוש בסמוך: תורה יג

(יג) וַיִּדְבֹּר ה' וַיֹּצִיֵם אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ס
פגנת אומרו ויצום אל וגו'. ור"ל (שמר) פ"ח דרשו שניהם ישראל בנחת וגם שניהם בבוד במלכות, וזה דרך דרש.

הא' שהם בעלי אמונה ומפירים מלכות שמים, והב' שהבשורה היא בשורה טובה ונעוצמה וב' אלו אינם בפרעה כי הוא כפר בעקר ואמר מי ה' ח"ו וגם דברים המכחים את עיניו והנוקבים את לבו, ואם כן ק"ו נכון הוא ומה בני ישראל שיש בהם ב' מדות הנוקבים לא הטא ה' לבכם לשמע ולא שמעו מצד טעם כל שהוא שיש להם קצר רוח ואיך ישמע פרעה שיש לו ב' סבות מונעות ממנו השמיעה שאינו מאמין כל עקר והם דברים שחונקים אותו פשיטא שלא ישמע הגם שאינו קצור רוח, שקצר רוח של פרעה בדברי משה וגם בדברי המשלח הוא יותר מקצרות רוח של ישראל, ואלו היה כח בדברי משה להכריח לפרעה לשמע אליו מכל שכן שהיו בני ישראל שומעים אליו הגם היותם בקצר רוח, והוא אומרו **לאמר הן וגו'** פ"י הגם שיש להקשות מה לבני ישראל וכו' הלא יש גם כן לאמר להכריע הבניא ההוא בנזכר. ואומרו **ואני ערל וגו'** פ"י ועוד בה עזריה כי הוא ערל שפתיים ויאמר פרעה אם אלהי העברים שליט וכל יכול למה לא רפא את משה, ובערך ענין זה גם כן ישתנה פרעה מישראל להיותו חסר האמונה בכל שהוא ינסה להרחיק האמונה ולהכזיבה ח"ו. **עוד** ירצה לצד שדקדק ה' בדבריו שאמר לו בפרשת שמות י"ט ט"ז

ועוד לו שידבר אליו דברים הנוקבים לבו להוציא בלעז מפיו.
עוד ירצה לומר אליו כי לא מלבד שאם יצאו מעצמן לא יעקב על ידם אלא שצריך הוא בעצמו לשלחם גם כן ויאמר להם קומו צאו. עוד ירצה שמבטיחו שידבר ובודאי שישלח וגו' לבסוף: תורה יב

(יב) **לפני ה' לאמר הן וגו'**. קשה אומרו **לאמר** כי למי יאמר ה' דברי משה. ואולי שיכון הכתוב לומר כי לא השיב משה תשובה זו לכל ילך בשליחות זה אלא כמי שמתלונן על עצמו שלא הצליח, והוא אומרו תבת **לאמר** פ"י שאין תכלית הדבור אלא האמירה לא תכלית וזולתה שהיא מניעת השליחות והבן.

עוד ירצה כי פגנת דבריו הם לומר אמירה אחרת והיא מובנת מהדבור מאומרו הן בני וגו' ואני ערל שפתיים, ר"ל בזה כי יהיה ה' רופאהו, ועין בפסוק הן בני וגו'.

הן בני ישראל וגו'. קל וחמר זה יצדק לפי מה שפרשתי בפסוק מקצר רוח שהם דברי תורה ושפט בצדק משה קל וחמר כי לא חשב כי זה גורם. ואם נאמר כי משה גם כן ידע כי טעם שלא שמעו הוא לצד קצר רוח יהיה הקל וחמר מפרך. ואולי כי שפט קל וחמר על זה הדרך שהגם בני ישראל הם בקצר רוח יש בהם גם כן ב' בחינות,

על דבר ישראל ועל שליחותו אל פרעה, ודבר הצווי מהו? מפרש בפרשה שניה, לאחר סדר היחס, אלא מתוך שהזכיר משה ואהרן, הפסיק הענין ב"אלה ראשי בית אבותם", ללמדנו היאך נולדו משה ואהרן ובמי נתייחסו.

כ"ז וידבר ה' אל משה ואל אהרן. לפי שאמר משה: "ואני ערל שפתים", צרף לו הקדוש-ברוך-הוא את אהרן להיות לו לפה ולמליץ. ויצום אל בני ישראל. (שמות רבה) צוה עליהם להנהיגם בנחת ולסבל אותם. ואל פרעה מלך מצרים. צום עליו לחלק לו כבוד בדבריהם, זה מדרשו. ופשוטו: צום

♦ יום שני כ"ז טבת ♦

יד אליו ראשי בית אברהם בני ראובן
בוכרא דישאל חנוך ופלוה חצרון וכרמי
אליו זרעית ראובן:

(יד) אלה ראשי בית אבותם בני ראובן בכר ישראל
חנוך ופלוה חצרון וכרמי אלה משפחת ראובן:

גדולה ראיתי: לפי שקנטרם יעקב אביהם לשלשה שבטים הללו בשעת מותו, חזר הכתוב ויחסם כאן לבדם, לומר שחשובים הם).

כ"ח אלה ראשי בית אבותם. מתוך שהזקק ליחס שבטו של לוי עד משה ואהרן בשביל משה ואהרן, התחיל ליחסם דרך תולדותם מראובן. (ובפסיקתא

טו ובגני שמעון ימואל וימין ואהר ויכין
וצחר ושאול פר כנעניתא אליו זרעית
שמעון:

(טו) ובגני שמעון ימואל וימין ואהר ויכין וצחר
ושאול בן-הכנענית אלה משפחת שמעון:

טז ואליו שמחה בני לוי לתולדתהון גרשון
וקהת ומררי ושני חיי לוי מאה ותלתין
ושבע שנים:

(טז) ואלה שמות בני-לוי לתולדתם גרשון וקהת
ומררי ושני חיי לוי שבע ושלשים ומאת שנה:

י"ז יוסף וכל אחיו, ואחר-כך: וינקם מלך
חדש, ולוי האריך ימים על כלם.

כ"ט ושני חיי לוי וגו'. למה נמנו שנותיו של לוי? להודיע כמה ימי השעבוד, שכל זמן שאחד מן השבטים קים, לא היה שעבוד, שנאמר: (לעיל א)

אור החיים על התורה - מהדורת בלום. אברמוביץ

לא שמעו אלי פי' לא רצו לצאת כי אמרו ינוח לנו בן עמרם במקומנו לזה המליך ה' את האחים למלכים עליהם כנזכר, ומעתה פרחו לה טענת הן בני ישראל וגו' כי מעתה והלאה מורא מלכות עליהם ועל פרעה וידבר משה אליו בדבר אל עבדו וכמו שכן היה, וכוה נתישבו הדברים על נכון: תורה יד (יד) אלה ראשי וגו'. טעם שהעלה מספר בני ישראל עד משה, לפי מה שפרשתי בסמוך שהמליכם על ישראל יחס אותם הכתוב לומר כי אין מעמידין על ישראל אלא המיחס עד יעקב, ולזה לא יחס אותם הכתוב קדם אלא אחר מאמר משה הן בני ישראל ותשובת ה' אליו ויצום שהמליך אותם ונכון: תורה טו

כי משה ידבר יש לו גרעון ופחיתות לצד היותו ערל שפתים כמו שפרשתי, ובאה התשובה על זה וידבר ה' אל משה ואל אהרן פי' השווה אותם בשליחות ובזה ידבר אהרן גם לפרעה כי שניהם שווים בדבר, ולצד שלא יהיו נחשבים לשמע להם אמר ויצום פי' המליכם על בני ישראל ועל פרעה על דרך (ש"א א') ויצוהו ה' לנגיד ומעתה הנה מוראם על ישראל ועל פרעה ואמר להוציא וגו' פי' לסבת פרט זה הקנה להם ה' בחינת המלכות על ישראל לכל ימאנו לצאת ועל פרעה לכל יעבב על ידם. ומקאן אתה למד שיש רשות למשה ולאהרן לרדות באיש ישראל המקאן לצאת. ואולי כי לזה נתבון משה באומרו בני ישראל

עוד קשה היכן תשובת אל עליון לדברי שלוחו, ומה גם שטען טענה הנשמעת, ולו יהיה שטעה וק"ו אינו ק"ו, היה לו לסתור דבריו, והגם שנוכל לומר כי העדר התשובה היא ההכחשה בקל ודמר כי איננו נכון, עם כל זה במה שלפנינו אין אנו יכולין לומר בן, בהעיר הערה אחת בכתוב שאחר זה וידבר ה' וגו' אם נאמר שמה שאמר משה הן בני ישראל לא חש להשיבו אל עליון אם בן למה לא רצה ה' לדבר דברים הנאמרים בפסוק וידבר וגו' גם הצוהה הלו שאמר ויצום עד אחר דבר משה לפניו הן בני ישראל. אכן הנכון בעיני כי בא להשיבו על טענתו שלא החשיבוהו ישראל לשמע דבריו ועוד לו כי לצד פרעה

(י) **בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לְבָנֵי וְשֹׁמְעֵי לְמִשְׁפַּחָתָם:** יו בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לְבָנֵי וְשֹׁמְעֵי לְזִרְעֵיהֶן:

(יח) **וּבְנֵי קֹהֶת עֹמְרָם וַיִּצְהָר וַחֲבֵרוֹן וְעִזִּיאֵל וְשִׁנִּי חִי קֹהֶת שְׁלֹשׁ וְשִׁלְשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה:** יח וּבְנֵי קֹהֶת עֹמְרָם וַיִּצְהָר וַחֲבֵרוֹן וְעִזִּיאֵל וְשִׁנִּי חִי קֹהֶת מֵאָה וְתַלְתִּין וְתַלַּת שָׁנִין:

כ"י ~ וְשִׁנִּי חִי קֹהֶת וְשִׁנִּי חִי עֹמְרָם וְגו' • מִחֲשָׁבוֹן זֶה אָנוּ לְמַדִּים עַל מוֹשֶׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה שָׁאֵמַר הַפְּתוּב, שְׁלֹשׁ בָּאָרֶץ מִצְרַיִם לְבִדָּה הָיוּ, אֲלֵא מִיּוֹם שְׁנוֹלַד יִצְחָק, שְׁהָרִי קֹהֶת מִיּוֹדֵי מִצְרַיִם

הִיָּה. חָשַׁב כָּל שְׁנוֹתָיו וְשְׁנוֹת עֹמְרָם וְשִׁמּוֹנִים שֶׁל מֹשֶׁה, לֹא תִמְצָאֻם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וְהִרְבֵּה שָׁנִים נִבְלָעִים לְבָנִים בְּשָׁנֵי הָאָבוֹת.

(יט) **וּבְנֵי מֶרְרִי מַחֲלִי וּמוֹשִׁי אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הַלְוִי לְתַלְדָּתָם:** יט וּבְנֵי מֶרְרִי מַחֲלִי וּמוֹשִׁי אֵלֶּיךָ זִרְעֵית לְוִי לְתוֹלְדָתָהֶן:

(כ) **וַיִּקַּח עֹמְרָם אֶת־יוֹכֶבֶד דִּדְתוֹ לֹא לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לֹא אֶת־אֶהֱרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וְשִׁנִּי חִי עֹמְרָם שִׁבְעַ וְשִׁלְשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה:** כ וַיִּקַּח עֹמְרָם אֶת־יוֹכֶבֶד דִּדְתוֹ לֹא לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לֹא אֶת־אֶהֱרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וְשִׁנִּי חִי עֹמְרָם מֵאָה וְתַלְתִּין וְשִׁבְעַ שָׁנִין:

כ"י ~ יוֹכֶבֶד דִּדְתוֹ • "אֶחָת אֲבוּהִי", בַּת לְוִי, אֶחָת קֹהֶת.

(כא) **וּבְנֵי יִצְהָר קָרַח וְנֹפֶג וְזֹכְרִי:** כא וּבְנֵי יִצְהָר קָרַח וְנֹפֶג וְזֹכְרִי:

(כב) **וּבְנֵי עִזִּיאֵל מִיִּשָּׁאֵל וְאַלְצָפָן וְסֹתְרִי:** כב וּבְנֵי עִזִּיאֵל מִיִּשָּׁאֵל וְאַלְצָפָן וְסֹתְרִי:

(כג) **וַיִּקַּח אֶהֱרֹן אֶת־אֵלִישֶׁבַע בַּת־עַמִּינָדָב אֲחֹת נַחֲשׁוֹן לֹא לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לֹא אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר:** כג וַיִּקַּח אֶהֱרֹן אֶת־אֵלִישֶׁבַע בַּת־עַמִּינָדָב אֲחֹת נַחֲשׁוֹן לֹא לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לֹא אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר:

כ"י ~ אֶחָת נַחֲשׁוֹן • (כבא בְּרָא קִי. שְׁמוֹת רַבָּה) מִכָּאן לְמַדְנִי: הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה, צָרִיךְ לְבַדֵּק בְּאִחִיָּה.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~ (22 קוּסִי שִׁיחוֹת כֹּרֶךְ ו עַמ' 44)

לְנִשְׁוֹאִין ("וַיִּקַּח עֹמְרָם"). זֹאת וְעוֹד: "דִּדְתוֹ" מִדְּגִישׁ אֶת הַקָּשֶׁר לְעֹמְרָם (עַל יְדֵי אֲבִיו), לֹא לְאִחִיָּה שֶׁל יוֹכֶבֶד. אִךְ כָּאֵין אֵין פְּנִינַת הַפְּתוּב לִיחֹס אֶת בְּנֵי אֶהֱרֹן, וּמִסְתַּבֵּר שֶׁ"אֲחֹת נַחֲשׁוֹן" בָּא לְלַמְּדֵנוּ דְּבַר הַקָּשֶׁר לְנִשְׁוֹאִין ("וַיִּקַּח אֶהֱרֹן").

ו, כג) **מִכָּאן -** וְלֹא מִמֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקַּח עֹמְרָם אֶת יוֹכֶבֶד דִּדְתוֹ" (בַּת לְוִי **אֶחָת קֹהֶת**, ר"ש"י). דְּהֵנָּה, פְּרָשְׁתָנוּ בָּאָה לְלַמֵּד "הִיאֵךְ נִלְדוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְגַמִּי נְתִיחָסוּ", וּמִסְתַּבֵּר אֲפֹא, שֶׁ"דִּדְתוֹ" בָּא לִיחֹס **אֶת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן** גַּם מִצַּד אֲמִם, שֶׁהִיָּתָה בַּת לְוִי וְאֶחָת קֹהֶת, וְלֹא לְלַמְּדֵנוּ דְּבַר הַקָּשֶׁר

(כד) **וּבְנֵי קָרַח אֲסִיר וְאַלְקָנָה וְאַבִּיאָסָף אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הַקְּהֵרִי:** כד וּבְנֵי קָרַח אֲסִיר וְאַלְקָנָה וְאַבִּיאָסָף אֵלֶּיךָ זִרְעֵית קָרַח:

כה וְאַלְעֶזֶר בֶּן־אֶהֱרֹן נָסִיב לָהּ מִבְּנוֹת פּוּטִיאל
לָהּ לְאֵנֶתוֹ וַיֵּלֶידֶת לָהּ יֵת פִּינְחָס אֶלֶיּוֹן רִישִׁי
אַבְהֶת לְיוֹנָי לְזֶרְעִיתָהוּן:

(כה) וְאַלְעֶזֶר בֶּן־אֶהֱרֹן לָקַח־לּוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאל' לוֹ
לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־פִּינְחָס אֶלֶּה רִאשֵׁי אַבּוֹת
הַלְוִיִּם לְמִשְׁפַּחָתָם:

כ"ט - מִבְּנוֹת פּוּטִיאל • מִזֶּרַע יִתְרוֹ, שְׁפֹטִם עֲגָלִים לַעֲבֹד־ת־כּוֹכְבִּים, וּמִזֶּרַע יוֹסֵף שְׁפֹטִט פִּיזְרוֹ (ב"ב קט).

כו הוא אֶהֱרֹן ומִשָּׁה אִשְׁרָאֵל אָמַר יְהוָה לָהֶם הוֹצִיאוּ
יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם דְּמִצְרַיִם עַל
חִילֵיהוֹן:

(כו) הוּא אֶהֱרֹן וּמִשָּׁה אִשְׁרָאֵל אָמַר יְהוָה לָהֶם הוֹצִיאוּ
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאָתָם:

שְׁשֹׁקוֹלִין בְּאֶחָד. עַל צִבְאָוֹתָם • בְּצִבְאָוֹתָם, כָּל
צִבְאָם לְשִׁבְטֵיהֶם. יֵשׁ "עַל" שְׁאִינוֹ אֵלָּא בְּמָקוֹם אוֹת
אַחַת: "וְעַל חֶרֶבֶף תַּחֲיָה", כְּמוֹ בְּחֶרֶבֶף. (יחזקאל לג)
"עֲמַדְתָּם עַל חֶרֶבֶכֶם", כְּמוֹ בְּחֶרֶבֶכֶם.

כ"ט - הוּא אֶהֱרֹן וּמִשָּׁה • אֵלֹו שֶׁהִזְכֵּרוּ לְמַעַלָּה,
שִׁילָדָה יוֹכֵבֵד לְעַמְרָם, "הוּא אֶהֱרֹן וּמִשָּׁה אִשְׁרָאֵל אָמַר
יְהוָה" (שְׁמוֹת רַבָּה פ"א). יֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁמֵקִידִים אֶהֱרֹן לְמִשָּׁה,
וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁמֵקִידִים מִשָּׁה לְאֶהֱרֹן, לֹאמַר לָךְ

כו אֲנִי דְמִלְלִין עִם פְּרַעָה מִלְכָּא דְמִצְרַיִם
לְאַפְקָא יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הוּא מִשָּׁה
וְאֶהֱרֹן:

(כו) הֵם הַמִּדְבָּרִים אֶל־פְּרַעָה מִלְכֵּי־מִצְרַיִם הוֹצִיאוּ
אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הוּא מִשָּׁה וְאֶהֱרֹן:

כ"ט - הֵם הַמִּדְבָּרִים וְגו' • הֵם שְׁנֵצִטוּ, הֵם שְׁקִימוּ. הוּא מִשָּׁה וְאֶהֱרֹן • הֵם בְּשִׁלְיָחוֹתָם וּבְצִדְקָתָם מִתַּחֲלָה
עַד סוֹף.

כח וַיְהִי בַּיּוֹם דִּבְרַר יְהוָה אֶל־מִשָּׁה בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם:

(כח) וַיְהִי בַּיּוֹם דִּבְרַר יְהוָה אֶל־מִשָּׁה בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם: ׀

כ"ט - וַיְהִי בַּיּוֹם דִּבְרַר וְגו' • מַחֲבָר לְמַקְרָא שְׁלֹאֲחֵרְיוֹ.

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

בְּעֶצְמָה אֶל פְּרַעָה כָּל אִשְׁרָאֵל וְגו', וְתַמְצָא
שְׁדִבּוּר זֶה שֶׁל אֲנִי ה' הִיָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
דְּכְתִיב (יִישׁ פְּרָשָׁה ז') וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה'
זֶה הִיָּה בְּמִצְרַיִם וְאָמַר לוֹ שִׁילָךְ הוּא
וַיְדַבֵּר אֶל פְּרַעָה לֹא אֶהֱרֹן, וְהִגֵּם שֶׁבֶבֶר
שֶׁתֵּף ה' עֲמוֹ אֶהֱרֹן הִנֵּה בְּאֶרְצִי הֵיטֵב
שֶׁם בְּמָקוֹמוֹ שֶׁאֶהֱרֹן יְדַבֵּר אֶל הָעָם
אֲבָל לְפָרַעָה עֲדִין ה' חִפֵּץ שִׁידְבֵּר מִשָּׁה
וְרָצָה אוֹתוֹ בְּאוֹמְרוֹ אֲנִי ה' וְלֹא תַחֲוֹשׁ
לְשׁוֹם דְּבָר וְלֹא רָצָה מִשָּׁה לַעֲשׂוֹת כֵּן
וְחֹזֵר וְטָעַן הֵן אֲנִי עָרַל שְׁפָתַיִם וְאִיךְ
יִשְׁמְעֵנִי פְּרַעָה, הִנֵּה דִקְדַק הַכְּתוּב לֹאמַר
שֶׁטָּעַנְתָּ עָרַל שְׁפָתַיִם הִיָּתָה לְצַד פְּרַעָה
לְצַד שֶׁאֶהֱרֹן אֵינוֹ מְדַבֵּר עַד עֵתָה אֵלָּא
לְעַם וְכִמוֹ שֶׁכְּתִבְנוּ, אִם אָמַר ה' לְמִשָּׁה
רָאָה וְגו' וְאֶהֱרֹן אֶחֱיָהּ יְדַבֵּר אֶל פְּרַעָה
פִּי' גַּם לְפָרַעָה מִלְכָּד הָעָם, וּמַעֲתָהּ
הַשּׁוּוֹ אֶהֱרֹן וּמִשָּׁה בְּמִצְרָהּ זֶה, וְלֹאֲהָ
תַמְצָא שֶׁלֹּא אָמַר ה' לְמִשָּׁה בְּמִדְבָּר

וְאוֹלֵי כִי טַעַם שֶׁאָמַר בְּסִמּוּף לְשׁוֹן
רַבִּים הֵם הַמִּדְבָּרִים לְצַד שְׁבִדְבּוּר
יִשְׁתַּנּוּ: תוֹרָה כח
(כח) וַיְהִי בַּיּוֹם דִּבְרַר ה' וְגו'. פִּי' מַה
שֶׁאֵתָה רֹאֵה כִי שֹׁנָה אֶהֱרֹן
לְמִשָּׁה בְּכָל פְּרָטִי דְּבָר זֶה הִיָּה לְצַד כִּי
בַּיּוֹם אִשְׁרָאֵל דִּבְרַר וְגו' בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם פִּי'
לְשַׁלֵּל דְּבּוּר רֹאשׁוֹן שֶׁהִיָּה בְּמִדְבָּר
שֶׁאָמַר לוֹ ה' (לְעִיל ד' י"ה) הִלָּא אֶהֱרֹן
אֶחֱיָהּ וְגו', כִּי שֶׁם עֲדִין לֹא הִשְׁנָה
הַכְּתוּב אֶהֱרֹן לְמִשָּׁה בְּשִׁלְיָחוֹת מִצְרָה
זֶה עַד שֶׁדִּבְרַר ה' עִם מִשָּׁה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם,
וְהוּא אוֹמְרוֹ בַּיּוֹם דִּבְרַר וְגו' בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם, וְחֹזֵר הַכְּתוּב לֹאמַר אֲפֹן הַדְּבּוּר
שֶׁדִּבְרַר ה' עִם מִשָּׁה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְהוּא
אוֹמְרוֹ וַיְדַבֵּר ה' אֶל מִשָּׁה לֹאמַר אֲנִי
ה' דִּבְרַר אֶל פְּרַעָה וְגו' פִּי' לֹאמַר שֶׁדִּקְדַק
לֹאמַר לוֹ אֲנִי ה', וְהַכְּנָה בְּזֶה שֶׁתִּסְמַךְ
עַל דְּבָרֵי, וְתִלְכֵּךְ בְּשִׁלְיָחוֹתֵי וְתִדְבֵּר אֵתָהּ

(כו) הוּא אֶהֱרֹן וּמִשָּׁה. פִּי' הַמִּיָּחֲסִים
בְּפָרָשָׁה, הֵם אִשְׁרָאֵל אָמַר ה' לָהֶם
הוֹצִיאוּ פִי' לְצַד שִׁישׁ בְּיָדָם יָכַלְתָּ
לְהוֹצִיא שֶׁהֵם מִלְכֵי פְרַעָה מִלְכֵי מִצְרַיִם
וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁפִּירִשְׁתִּי בְּפִסּוּק
וְיִצְחָם, לָזֶה אָמַר ה' לָהֶם הוֹצִיאוּ אֵת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְכָל הַמִּמָּאֵן
יִכּוּהוּ בְּשִׁבְט מוֹסֵר אִשְׁרָאֵל הַכֵּין ה' לָגוֹ
כְּסִילִים. תוֹרָה כו
(כו) וְאוֹמְרוֹ הֵם הַמִּדְבָּרִים. פִּי' בְּמִלְכֵי
הַגּוֹזֵר עַל עֲבָדוֹ בְּדָבָר שְׁפָתַיִם
לַעֲשׂוֹת דְּבָר. עוֹד יִכּוֹן לְהוֹדִיעַ שֶׁהֵם
שֶׁתַּמְצָא שֶׁאָמַר הַכְּתוּב שִׁידְבֵּר מִשָּׁה
תִּדְעַ כִּי גַם אֶהֱרֹן דִּבֵּר כְּאִשְׁרָאֵל אֲבָר
בְּפִסּוּק וַיְהִי בַּיּוֹם דִּבְרַר ה':
הוּא מִשָּׁה וְאֶהֱרֹן. פִּי' שֶׁשְׁקוֹלִים הֵם,
וְלָזֶה פַּעַם יִקְדִּים מִשָּׁה וּפַעַם
יִקְדִּים אֶהֱרֹן, וּמַעֲתָה יִכּוֹל לֹאמַר עַל
שְׁנֵיהֶם לְשׁוֹן יַחֲיד הוּא מִשָּׁה וְאֶהֱרֹן.

♦ יום שלישי כ"ח טבת ♦

כט ומליל יי עם משה למימר אנא יי מלל עם פרעה מלכא דמצרים ית כל די אנא ממליל עמך:

(כט) וידבר יהוה אל-משה לאמר אני יהוה דבר אל-פרעה מלך מצרים את כל-אשר אני דבר אליך:

בו. אני ה'. פדאי אני לשלחך ולקיים דברי שליחותי.

כט"א וידבר ה'. הוא הדבור עצמו האמור למעלה: "בא דבר אל פרעה מלך מצרים", אלא מתוך שהפסיק הענין כדי ליחסם, חזר הענין עליו להתחיל

לואמר משה קדם יי הא אנא יקיר ממלל ואקדין יקבל מני פרעה:

(ל) ויאמר משה לפני יהוה הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה: פ

הפתיב פאן, פיון שהפסיק הענין, וכך היא השטה, כאדם האומר: נחזר על הראשונות.

כט"ב ויאמר משה לפני ה'. היא האמירה שאמר למעלה: "הן בני ישראל לא שמעו אלי", ושנה

א ואמר יי למשה חזי מניתיך רב לפרעה ואהרן אחיך יהי מתרגמןך:

ז (א) ויאמר יהוה אל-משה ראה נתתיך אלהים לפרעה ואהרן אחיך יהיה נביאך:

לעם דברי תוכחות, והוא מגזרת (ישעיה נז) "ניב שפתים", (משלי י) "ינוב חכמה", "ויכל מהתנבאות" דשמואל (סמ"ח, ו) ובלע"ז קוראין לו פרעדיג"ר.

כט"ג נתתיך אלהים לפרעה. שופט ורודה לרדותו במכות ויסורין. יהיה נביאך. פתרגומו: יהי מתרגמןך. וכן כל לשון נבואה, אדם המכריז ומשמיע

ב את ממלל ית כל די אפקדנך ואהרן אחיך ימלל עם פרעה וישלח ית בני ישראל מארצה:

(ב) אתה תדבר את כל-אשר אצוך ואהרן אחיך ידבר אל-פרעה ושלח את-בני-ישראל מארצו:

כט"ד אתה תדבר. פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי, ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו באני פרעה.

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אמר לשון צער. עוד יבון מהפסיק הסדר לומר כי כל האמור הם אשר אמר ה' וגו' הם המדברים וגו' שהם שוים במצוה שניהם יחד זה הדין ביום דבר ה' בארץ מצרים וגו', אבל קדם לכן הגם שאמר ה' הלא אהרן וגו' לא היו שוים במצוה כי משה הוא הדין עושה כל השליחות לפרעה מה שאין בן עתה שאהרן לבד הוא ידבר אל פרעה כאמרו ויהיה נביאך וגו' ידבר אל פרעה: תורה כט

ואפשר כי לזה נתבון מסדר הפרשיות לכתב פסוק זה ויהי ביום בפרשה שקדמה וכפי האמת נקשר הוא עם מה שלמטה כמו שפרשנו, אלא נתבון לומר כי הצער הרמזו בתבת ויהי היא על עשות המצוה בשניהם יחד. ואולי אם היה משה עושה מצוה זו לבדו היה מתחזק כחו והיה נכנס לארץ ולא היו עוברים הרפתקי על ישראל במדבר, גם אם היה נכנס לארץ היה בונה בית הבקירה והיה עומד כל הימים. או אפשר שבשביל חסרון משה

בששתף עמו אהרן את כל ההכנות האלו האמורים כאן והיה לה לאות כי הם דברים חדשים כנזכר משעם האמור: ומה הרמז ה' כי הקפיד ה' על הדבר שלא עשאו משה שכל כך השתדל ה' עם משה לעשות הוא הכל. ואולי כי לזה אמר הכתוב ויהי לשון צער כי הענין יגיד כי יתרון גדול היה אם עשה משה הכל, והראיה מהשתדלות ה' עמו, וכפי זה אמר ויהי על חסרון היתרון.

דבור משה לפרעה – בלשון הקדש

ויש לבאר:

על הפסוק "ראה נתתיך אלקים לפרעה" מבאר בספרי חסידות, שבשעה שהקלפות הן בשיא תקפון, אזי אפילו לצדיק אין את הכח לשברם. ועל-דרך מאמר חז"ל "אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו". וזוהי פונת הפסוק "ראה נתתיך אלקים לפרעה" – שבזה נתן הקב"ה למשה כחות מיוחדים – "ממשלה זרוע באל ממש על פרעה", ועד לרדותו "במכות ויסורין".

ומטעם זה היה צריך משה ללכת בעצמו לפרעה (ולא רק אהרן לבדו), שכן רק לו היה את הכח לשבר את פרעה. ולכן גם דבר אתו בלשון הקדש (הגם שלא הבין), שכן דבורו עם פרעה לא היה על-מנת לברו, כלומר, להתעסק עמו שהוא מצד עצמו יספים, אלא הדבור היה על מנת לרדותו ולשברו. ובזה לא היה נוגע הבנת הדברים, אלא הכח האלקי שבדבורו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 82)

נטעימנו – בנוסף לכך היה על אהרן להסביר ולהטעים את דברי משה כך שיתקבלו אצל פרעה ויכנסו באזניו. וכמו שכתוב "באזני אדוני", ופרש רש"י: "יכנסו דברי באזניו".

גאנא אקשי ית לבא דפרעה ואסגיתי ית
אתותי וית מופתי בארעא דמצרים:

(ג) ואני אקשה את-לב פרעה והרביתי את-אתתי
ואת-מופתי בארץ מצרים:

"אמרתי אף תיראי אותי תקחי מוסר", ואף-על-פי-כן בחמש מכות הראשונות לא נאמר: "ויחזק ה' את לב פרעה", אלא "ויחזק לב פרעה". (ועין ברא"ם שגורס כאן דבור-המתחיל: "בלכתך לשוב" עד "שמתי בידך", וכדלעיל פרשת שמות בפסוק: "בלכתך לשוב", עין שם).

אתה תדבר את כל-אשר אצנן ואהרן אחיך
אל-פרעה (ז, ב)

על הפסוק "אתה תדבר את כל אשר אצנן ואהרן אחיך ידבר אל פרעה ג'", מבאר רש"י (בד"ה אתה תדבר): "פעם אחת כל שליחות ושלחות כפי ששמעת מפי, ואהרן אחיך ימליצנו ונטעימנו באזני פרעה".

ומפשוטו לשון רש"י נראה, שמושה הלך גם כן עם אהרן אל פרעה, אלא שמושה אמר את דברי השליחות מהקב"ה בדיק כפי ששמע ובלשון הקדש ("כפי ששמעת מפי"), ואהרן תרגמו לפרעה ("ימליצנו" ע"ד "והמליץ בינותם"), והטעימו באזניו על-מנת לפעל "ושלח את בני ישראל מארצו".

וקשה: מה טעם היה בהליכת משה לפרעה, והרי פרעה לא הבין מה שדבר אליו משה בלשון הקדש (כפי שדבר אליו הקב"ה)?

ימליצנו ונטעימנו באזני פרעה (רש"י ז, ב) **ימליצנו** – משה דבר לפרעה בלשון הקדש ("כפי ששמעת מפי"), ולכן הוצרך אהרן לתרגם את הדברים ללשון מצרי. וכמו שכתוב "כי המליץ בינותם", ופרש רש"י: "המתרגם".

כ"י • ואני אקשה • מאחר שהרשיע והתריס כנגדי, וגלוי לפני שאין נחת רוח באמות עובדי-כוכבים לתת לב שלם לשוב, טוב לי שיתקשה לבו למען הרבות בו אותותי ותפירו את גבורתי. וכן מדתו של הקדוש ברוך-הוא: מביא פרענות על האומות עובדי-כוכבים, כדי שישמעו ישראל וייראו, שגאמר: (צפניה ג) "הכרתי גוים נשמו פנותם וגו'".

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות כרך לו, עמוד 43 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

גם ענש האמות היא בשביל ישראל

ויש לבאר זה בהקדים מה שאמרו חכמינו ז"ל שהעולם נברא בשביל ישראל ובשביל התורה (רש"י ר"פ בראשית). וכשם שהוא בעצם הבריא, שקלה נבראה בשביל ישראל והתורה, כן הוא בכל המאורעות שבעולם, שמטרתם היא שתגיע מזה תועלת לישראל והתורה.

ואפילו כאשר נראה שיש סיבה אחרת למאורע מסוים, הנה באמת הסיבה האמתית והפנימית להמאורע היא התועלת שתגיע מזה לישראל.

וזהו שגם הפרענות על אמות העולם היא כדי שישמעו

על הפסוק בפרשתנו "ואני אקשה את לב פרעה" (ז, א) פרש רש"י "טוב לי שיתקשה לבו, למען הרבות את אותותי ותפירו את גבורתי, וכן מדתו של הקב"ה, מביא פרענות על אמות עובדי אלילים, כדי שישמעו ישראל וייראו".

ולאזרה תמוה, הרי כאשר האמות מתנהגים באפן הראוי לענש, הרי זה כבר טעם מספיק שייביא הקב"ה פרענות עליהם. ואם כן מה זה ש"מדתו של הקב"ה" היא ש"מביא פרענות על אמות עובדי אלילים" לא מצד מעשיהם אלא כדי שישמעו ישראל וייראו?

מאָרעוֹת אַלֹּהִים בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי הִטְעַם הָאֱמִיּוּתִי לִהְבֹּאת הַפְּרָעוֹת עַל אַמּוֹת הָעוֹלָם הִיא "כְּדִי שִׁישְׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּירָאוּ".

יִשְׂרָאֵל וַיִּירָאוּ, כִּי אִף שֶׁבְּחִיצוֹנוּיָת נִרְאָה שֶׁהַפְּרָעוֹת עַל אַמּוֹת הָעוֹלָם הִיא רַק בְּשִׁבְלֵם, שֶׁהָרִי מִה נִזְגַע לְיִשְׂרָאֵל מִה שֶׁגִּי חָטָא וְהִקָּב"ה מַעֲנִישׁוֹ, הִנֵּה הָאֱמִתִּי הִיא שֶׁגַּם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ו, עמ' 63 – מתוך 'התקשרות')

אַתָּה כַּח הַבְּחִירָה?

וְאֵי אַקְשָׁה אֶת לֵב פְּרָעָה (א, י)

אַלֵּא הַעֲנֵשׁ הוּא בְּדֶרֶךְ שֶׁל "מִדָּה כִּנְגֵד מִדָּה":
פְּרָעָה הַתֵּרִיס כִּנְגֵד ה' וְאָמַר: "מִי ה' אֲשֶׁר אֲשַׁמַּע בְּקוֹלוֹ" (שְׁמוֹת ה). הוּא הַצֹּהֵר בְּגִאָּה וּבְחֻצָּפָה שֶׁאֵינוֹ מְכִיר בְּמִרְוֹתָ שֶׁל הַקָּב"ה, וְהוּא חֲפָשִׁי לַעֲשׂוֹת כָּל הָעוֹלָה עַל רֹחוֹ. עַל כֵּן עָנְשׁוֹ הָיָה שֶׁנִּתְקַשְּׁהָ לִבּוֹ, וְהָרָא לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם שֶׁאֵינוֹ בְּרִשׁוֹת עֲצָמוֹ כָּלֵל וְכָלֵל, וְהוּא נָטוּל בְּחִירָה חֲפָשִׁית.

מֵאַחֵר שֶׁהִרְשִׁיעַ וְהִתְרִיס כִּנְגֵדִי, וְגִלּוֹי לִפְנֵי שָׂאִין נַחַת רֹחוֹ בְּאֻמּוֹת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לַתֵּת לֵב שָׁלֵם לְשׁוֹב, טוֹב לִי שִׁיתְקַשֶּׁה לִבּוֹ, לְמַעַן הִרְבוֹת בּוֹ אוֹתוֹתֵי וְתִכְרִיו אֶת גְּבוּרָתִי (רש"י)
מִה הִקְשֵׁר בֵּין "שֶׁהִרְשִׁיעַ וְהִתְרִיס" לְ"טוֹב שִׁיתְקַשֶּׁה לִבּוֹ"?
אִם מִגִּיעַ לוֹ עָנֵשׁ – עָלָיו לְהַעֲנֵשׁ, אִף מִדּוּעַ לְטוֹל מִמֶּנּוּ

וְלֹא יִקְבַּל מִנְכּוֹן פְּרָעָה וְאֵתָּן יָת מַחַת גְּבוּרָתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶפִּיק יָת חִילִּי יָת עַמִּי כְּנִי יִשְׂרָאֵל מֵאַיֶּעָא דְּמִצְרַיִם כְּדִינִין רַבְרָבִין:

(ד) וְלֹא־יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פְּרָעָה וְנִתְתִּי אֶת־יָדִי בְּמִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאָתִי אֶת־עַמִּי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשַׁפְטִים גְּדֹלִים:

ה' וַיִּדְעוּן מִצְרַיִם אֲרִי אֲנִי יְיָ כִּד אֲרִים יָת מַחַת גְּבוּרָתִי עַל מִצְרַיִם וְאֶפִּיק יָת כְּנִי יִשְׂרָאֵל מִבְּיָהוֹן:

(ה) וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּנִתִּי אֶת־יָדִי עַל־ מִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם:

כִּי־אֶת יָדִי • יָד מִמֶּשׁ, לְהַכּוֹת בָּהֶם.

וַיַּעֲבֹד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כִּמָּא דְּפִקִּיד יְיָ יְתִיהוֹן כֵּן עֲבָדוּ:

(ו) וַיַּעֲשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתָם כֵּן עָשׂוּ:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְהוֹצֵאתִי אֶת צִבְאָתִי אֶת עַמִּי וְגו'.
צִרְיָה לְדַעַת מִי הֵם הַצִּבְאוֹת, וְאִם הֵם יִשְׂרָאֵל הִיא לוֹ לומר אֶת צִבְאוֹת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאִלּוּ כִּי יִכּוֹן ה' לְרֹשֶׁם בְּתוֹרָה הַפְּלִגָּת מַעֲלָתָנוּ אֲצִלּוֹ כִּי אֵין לוֹ צִבְאוֹת מִיְּהוּדִים לוֹ כִּי־יִשְׂרָאֵל, וְלִזְוֶה אִם הִיא אומר אֶת צִבְאוֹת עַמִּי וְגו'. הִיא מְקוֹם לומר כִּי ה' יֵשׁ לוֹ הִרְבֵּה צִבְאֵי צִבְאוֹת וְזֶה אֶחָד מֵהֶם, לִזְוֶה אָמַר אֶת צִבְאוֹתֵי סֵתֵם לומר הִרְשׁוּמִים וְאֵין צִרְיָה לומר צִבְאָה פְּלוֹנִי כִּי בְּאֻמְרָךְ צִבְאוֹת ה' אֶחָד הוּא הַמִּיְחִיד, וְאַחֵר כֵּן אָמַר מִי הוּא זֶה וְאֵינוֹה הוּא אֶת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְיִתְבָּאֵר הַכְּתוּב עַל דֶּרֶךְ כָּלֵל וּפְרָט אֵין בְּכָלֵל צִבְאוֹתֵי אֱלֹא הַפְּרָט שֶׁהֵם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמַעֲתָהּ לֹא יִקְרָא בְּכַנּוּי צִבְאוֹת ה' אֱלֹא יִשְׂרָאֵל הַמְרוֹמָמִים וְהַמְעֻלָּים: תורה ה

מִכָּה זֶה תִּכְף וּמִיָּד אוֹצִיא אֶת צִבְאוֹתֵי. וְרִמּוֹ גַּם כֵּן עַל מִה שֶׁעָשָׂה בְּאַלְהִיָּהם שֶׁפְּטִים גְּדוֹלִים בְּמַכַּת בְּכוֹרוֹת כִּידּוּעַ: וְכִּזְוֶה נִחָה דְּעִתִּי בְּמֵאמַר מֹשֶׁה שֶׁם כִּשְׁאֵמַר לוֹ פְּרָעָה אֵל תִּסָּף וְגו' הַשִּׁיבוּ כֵּן דְּבִרְתָּ לֹא אִסִּיף וְגו', וְקִשְׁהָ עַל מֹשֶׁה רַבְּנוֹ עַל מִי סָמָךְ לומר לֹא אִסִּיף וְגו', וְאִם יֵאמַר לוֹ אֲלֵהִינוּ לָךְ אֵל פְּרָעָה פַּעַם אַחֲרָת מִה יַעֲנֶה, וְלִפִּי מִה שֶׁפִּרְשְׁנוּ טַעַמּוֹ לְשַׁבַּח כִּי ה' אָמַר אֲלָיו כִּי בְּשִׁנְיָע לְמִדְּרַגַּת מֵאוֹן שְׁמִיעַת דְּבִרְיָהם זֶה הוּא סוּף גְּזֻרָתוֹ לְנִטּוֹת ה' יָדוֹ וְגו' וְלִהְיוֹצִיא, לִזְוֶה כִּשְׁאֵמַר לוֹ אֵל תִּסָּף וְגו' הָרִי שֶׁלֵּל הַשְׁמִיעָה שֶׁלֵּא יִשְׁמַע עוֹד מִהֶם דְּבִרְ קָטָן וְגִדּוֹל וְאִפִּי רָאוּת פְּנִיָּהם אִסֵּר עַל עֲצָמוֹ לִזְוֶה תִּכְף אָמַר אֲלָיו כֵּן דְּבִרְתָּ לֹא אִסִּיף וְגו', אֱלֹא עוֹד תִּשְׁמַעְנָה אֲנִיךְ דְּבִרְ עֵתָה וְגו', וְדָבָר זֶה שֶׁל מַכַּת בְּכוֹרוֹת כִּבְרֵי הוֹדִיעָהוּ ה' וְכִמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי בְּפִרְשַׁת שְׁמוֹת בְּפִסּוּק (כ) כִּה אָמַר ה' בְּנֵי כְּכִרִי יִשְׂרָאֵל דִּרְשׁוּ מִשָּׁם:

(ד) וְלֹא יִשְׁמַע. קִשְׁהָ אַחֵר שֶׁאָמַר וְאֵי אַקְשָׁה מִה מְקוֹם לומר וְלֹא יִשְׁמַע. עוֹד צִרְיָה לְדַעַת מִה נִתְיַנֵּת יָד זֶה וְחֻצָּה שֶׁאֵינוֹה בְּכָלֵל אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים הָאֻמּוֹרִים לְמַעַלָּה בְּהַקְשָׁאת לִבּוֹ. עוֹד יֵשׁ לְדַקֵּק בְּכַתוּב. אֲכֵן כְּנִתָּה הַכְּתוּב הוּא בְּתַחֲלָה אָמַר וְאֵי אַקְשָׁה וְגו' וְהִרְבִּיתִי וּמוֹדִיעַ עוֹד שֶׁאַחֲרֵי שִׁירְבָה הַמוֹפְתִים יוֹסִיף פְּרָעָה הִרְשִׁיעַ עַל חֲטָאוֹתָ פֶּשַׁע וְלֹא יִרְצֶה לְשַׁמַּע הַשְּׁלִיחוֹת עוֹד מִכֶּם כִּשְׁאֲשָׁלַח אֶתְכֶם אֲלָיו, וְכֵן הִיא דְּכִתִּיב (לִקְטָן י' כ"ח) אֵל תִּסָּף רָאוּת פְּנֵי וְגו', וּמוֹדִיעַ ה' לְמֹשֶׁה כִּי בַּעֲשׂוֹתוֹ כֵּן אֵין הוּא גְּבוּלוֹ כִּי תִכְף וּמִיָּד יִתֵּן ה' יָדוֹ פִּי מַכַּת בְּכוֹרוֹת עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (וה"א כ"א) וְחִרְבוֹ שְׁלוּפָה בִּידוֹ. וְאָמַר כְּכַנּוּי אֲלָיו אֶת יָדִי לומר כִּי מִכָּה זֶה יַעֲשֶׂה ה' בִּידוֹ מִמֶּשׁ בְּכִיכּוֹל בְּאוֹמְרָם וְל' (מְכִילֵתָא כ"א) אֲנִי וְלֹא מִלֶּאךָ וְלֹא שָׂרָף וְלֹא שְׁלִיחַ אֱלֹא הַקָּב"ה בְּכִבּוּדוֹ וְכו', וּבְאֻמְצָעוֹת

(ו) וַיַּעֲשׂ מֹשֶׁה וְגו' כֵּן עָשׂוּ. צִרְיָה לְדַקֵּק לְמַה כָּפַל לומר כַּאֲשֶׁר צִוָּה וְגו' כֵּן עָשׂוּ וְלֹא הִסְפִּיק הַכְּתוּב בְּאַחַת

(ז) וּמֹשֶׁה בֶּן־שִׁמְשׁוֹן שָׁנָה וְאַהֲרֹן בֶּן־שָׁלֹשׁ וְשִׁמְשׁוֹן
שָׁנָה בְּדַבָּרָם אֶל־פְּרָעָה: פ

♦ יום רביעי כ"ט טבת ♦

ח וַיֹּאמֶר יי לְמֹשֶׁה וְלֵאחֲרָיו לְמִימָר:

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

ט אֲרִי יִמְלֹל לְתוֹכֶנָּה פְּרָעָה לְמִימָר הָבִי לְכוֹן
אֶתָּא וְתִימָר לְאַהֲרֹן סֵב יָת חוּטְרָךְ וְרַמִּי קָדָם
פְּרָעָה יְהִי לְתַנְיָא:

(ט) כִּי יִדְבֹר אֲלֵכֶם פְּרָעָה לֵאמֹר תִּנּוּ לָכֶם מוֹפֶת
וְאָמַרְתָּ אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־מַטְּךָ וְהִשְׁלֵךְ לִפְנֵי־פְרָעָה
יְהִי לְתַנּוּן:

כ"י • מופת • אות להודיע שיש צורך (צורך) במי ששולח אתכם.

י וַעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לֹת פְּרָעָה וַעֲבָדוּ כֵן כְּמָא
דְּפִקִּיד יי וְרַמָּא אַהֲרֹן יָת חוּטְרָה קָדָם פְּרָעָה
וְקָדָם עֲבָדוּהִי וְהוּהָ לְתַנְיָא:

(י) וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּרָעָה וַיַּעֲשׂוּ כֵן כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה וַיִּשְׁלֹךְ אַהֲרֹן אֶת־מַטְּהוּ לִפְנֵי פְרָעָה
וּלְפָנָי עֲבָדוּ וַיְהִי לְתַנּוּן:

כ"י • לתנין • נחש.

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

פְּרָעָה לֵאמֹר תִּנּוּ וְגו'. פִּנְתָּ אוֹמְרוֹ
לֵאמֹר לְבַל יִצְטָרְכוּ עַד שִׁיאֲמַר
פְּרָעָה בְּפִרוּשׁ תִּנּוּ לָכֶם מוֹפֶת וְאִזּוּ הוּא
שֶׁתַּעֲשׂוּ הָאָמֹר בְּעֵינֵי אֵלָּא כָּל שִׁיאֲמַר
דְּבוֹר שֶׁהִמְכֵּן הוּא שֶׁצָּרִיךְ הוּא לְאוֹת
וּלְמוֹפֶת אוֹ שֶׁרְאִיתֶם שֶׁהוּא מִפְּקָפֵק
בְּדָבָר וּמִכְחִישׁ לֹמֵר מִי יֹאמֵר
כְּדָבָרֵיכֶם הִגַּם שְׁלֹא אָמַר תִּנּוּ וְגו' אִף
עַל פִּי כֵן אָמַר אֶל אַהֲרֹן קַח מַטְּךָ
וְגו': תורה ט

(י) **וַיַּעֲשׂוּ כֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה וְגו'.** טַעַם
כָּפַל לֹמֵר כֵּן כַּאֲשֶׁר וְגו' וְלֹא
הִסְפִּיק לוֹ בְּאַחַת מֵהֶנָּה, נִתְּכֵן לִבִּי
דְּבָרִים, הָאָחֵד שֶׁעָשׂוּ הַדְּבָרִים כֵּן,
וְהַשֵּׁנִי שְׁלֹא עָשׂוּ עַד אֲשֶׁר שָׁאֵל מִהֶם
פְּרָעָה הָאוֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה'.

עוֹד יִרְצָה לְהוֹיֵת כִּי הָאוֹת יִגִּיד עַל
חִזּוֹק נְבוֹאָתָם כְּדִי שִׁיאֲמִנו הִעִיד
הַכְּתוּב עֲלֵיהֶם כִּי לֹא עָשׂוּ הַדְּבָרִי לְצַד
דְּבָר זֶה אֵלָּא לַעֲשׂוֹת מִצְוֹת ה'. וְהוּא
אוֹמְרוֹ **כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה'** כִּי יוֹתֵר חֲבִיב עַל
הַצְּדִיקִים עֲשׂוֹת מִצְוֹת ה' מִכָּל רְצוֹן
בְּעוֹלָם: תורה יא

(ז) **בְּדַבָּרָם אֶל פְּרָעָה.** אוֹלֵי כִּי בְיוֹם
רִאשׁוֹן שֶׁדִּבְרוּ הָיוּ כֵּן וְגו' וְלֹא אַחֵר
כֵּן, וְשַׁעוֹר תַּבַּת **בְּדַבָּרָם** בְּהִתְחַלֵּת
דְּבָרָם: תורה ח

(ח) **לֵאמֹר כִּי יִדְבֹר אֲלֵכֶם וְגו'.** טַעַם
אוֹמְרוֹ **לֵאמֹר** שֶׁנִּתֵּן לָהֶם
רְשׁוּת לֹמֵר כִּי עַל פִּי ה' הֵם עוֹשִׂים
הָאוֹתוֹת, שׁוֹלֵת זֶה יְהִי אֶסּוּר לָהֶם
לְהוֹדִיעַ דְּבָר זֶה הִגַּם שִׁישְׁאֵלָם,
וּבְאוֹמְרָם ז"ל (וַיֹּאמֶר ד') שֶׁהוּא כָּבֵל תֹּאמַר
עַד שֶׁאֲמַר לוֹ לֵאמֹר, וְדוֹקָא אִם יִשְׁאֵל
פְּרָעָה אוֹ אִם יִרְצוּ הֵם לֹמֵר אֵלָיו אָבֵל
אֵין חַיִּיב בְּדָבָר עַד שִׁיאֲמַר לֵאמֹר דְּבָר
אַחַת רְשׁוּת וְאַחַת לְחוּבָה. עוֹד יִרְצָה
עַל פִּי דְּבָרֵיהֶם ז"ל (תוֹרָא) כִּי כָּל מְקוֹם
שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה וְלֵאחֲרָיו אֵינוֹ אֵלָּא
לְמֹשֶׁה שִׁיאֲמַר לְאַהֲרֹן, וְהוּא עֲצָמוֹ
שֶׁרָמּוּ בְּאוֹמְרוֹ **לֵאמֹר** פִּי כִּי מַה שֶּׁאֲתָה
רֹאֶה אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֹא שֶׁהַדְּבוֹר
הִזָּה לְשִׁנְיָהם אֵלָּא לֵאמֹר פִּי לְמֹשֶׁה
שִׁיאֲמַר לְאַהֲרֹן. וְטַעַם הַשְׁוֹאָתָם בְּדְבוֹר
לְצַד שֶׁשְׁקוּלִים הָיוּ בְּמִצְוָה זוֹ כִּי אַהֲרֹן
יִדְבֹר אֶל פְּרָעָה כְּמוֹ שֶׁתְּכַבְּנוּ לְמַעַלָּה:

מֵהֶנָּה. וְנִרְצָה שֶׁיִּכְבֹּן לֹמֵר שֶׁעָשׂוּ
הַשְּׁלִיחוֹת כַּאֲשֶׁר אָמַר ה' לָהֶם בְּב'
הַדְּרָגוֹת, הָאֶחָת שֶׁכָּל מַה שֶׁהִשְׁיִגוּ הִבִּין
בְּדָבָרֵי ה' כֵּן עָשׂוּ, וְהַב' שֶׁנִּתְּכֵנוּ אֶל
אֲמִתּוֹת הַדְּבָרִים בְּשִׁלְמוֹת, וְזֶה הוּא
שַׁעוֹר הַכְּתוּב וַיַּעֲשׂ מֹשֶׁה וְגו' כַּאֲשֶׁר
צִוָּה וְגו' וְלֹא שֶׁנּוּ דְבָר, וְחוּצָה הַכְּתוּב
וּמַעֲיֵד וְאוֹמְרוֹ **כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֲתֶם** פִּי
מַה שֶׁנִּתְּכֵנוּ ה' בְּמִצְוֹתוֹ לָהֶם כֵּן עָשׂוּ
וְהִבִּין.

עוֹד יִרְצָה לֹמֵר כִּי כָּל מַעֲשֵׂה מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן לֹא הִיָּתָה לְסַבַּת אֲמִצְעוֹת
שׁוּם דְּבָר אֵלָּא כַּאֲשֶׁר צִוָּה אוֹתָם ה',
וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (דְּבָרִים ו') וַיִּצְדָּקָה
תְּהִיָּה לָנוּ וְגו' כַּאֲשֶׁר צִוָּנוּ, וְאוֹמְרוֹ **כֵּן**
עָשׂוּ הוּא עַל גּוֹף הַמַּעֲשֵׂה שְׁלֹא הִיָּה
בְּשׁוּם שְׁנוּי:

עוֹד יִרְצָה שֶׁעַל כָּל דְּבוֹר וְדְבוֹר הָיוּ
מִזְכִּירִין שֵׁם שְׁמִים וְהוּא אוֹמְרוֹ
עָשׂוּ וּבִשְׁעַת מַעֲשֵׂה אָמְרוּ כַּאֲשֶׁר וְגו'.
עוֹד יִרְצָה לֹמֵר שְׁלֹא הָיוּ מִתְּעַבְּבִים
בְּדָבָר אֵלָּא תַּכְףּ וּמִיד בְּכֻלּוֹתוֹ לְצוּת
אוֹתָם ה' הָיוּ נִחְפְּזִים לַעֲשׂוֹת דְּבָר

ה': תורה יז

(יא) וַיִּקְרָא גַם־פֶּרְעָה לַחֲכָמִים וְלַמְכַשְׁפִּים וַיַּעֲשׂוּ גַם־הֵם חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם בְּלַהֲטִיהֶם בָּן:

כ"י - בְּלַהֲטִיהֶם • בְּלַחְשִׁיהֶן, וְאֵין לוֹ דְּמִיּוֹן בַּמִּקְרָא, וְיֵשׁ לְדַמּוּת לוֹ: (בראשית ג) "לֵהֲט הַחֲרֹב הַמִּתְהַפֶּכֶת", דּוּמָה שֶׁהִיא מִתְהַפֶּכֶת עַל־יָדֶי־לַחֶשׁ.

(יב) וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מַטְהוֹ וַיַּהֲדוּ לְתַנִּיגָם וַיִּבְלַע מַטְה־ אַהֲרֹן אֶת־מַטְהֶם:

כ"י - וַיִּבְלַע מַטְה אַהֲרֹן • מֵאֲחֵר שֶׁחֲזַר וְנַעֲשָׂה מַטְה, בָּלַע אֶת כָּלֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (2 לקוטי שיחות כרך כו, עמ' 57 - מתוך 'התקשרות')

וְלַפְעָמִים הַעֲצָה הַיְחִידָה הִיא לַפַּעַל בּוֹ בְּטוֹל וּשְׂבִירָה כְּלָלִים - בְּלִיעָה, שִׁיָּהָה בְּהַעֲדֵר הַמִּצִּיאוֹת ('אִוִּים מִצִּיאוֹת') לַעֲצֻמוֹ כָּלֹ. וְעַל זֶה בָּאָה הַהוֹרָאָה, שֶׁבְּלִיעָה זֹאת צְרִיכָה לַהֲעֲשׂוֹת עַל־יָדֵי "מַטְה אַהֲרֹן" דְּנִקָּא, הֵינֵנו עַל־יָדֵי אָדָם שֶׁכָּל־כָּלֹ חֲדוּר בְּהֶסֶד וּבִאֲהַבְת־יִשְׂרָאֵל אֲמִתִּיִּים, וּבְטוֹחִים אָנוּ בּוֹ שֶׁהוּא פּוֹעֵל אִף וְרַק מִתּוֹף אֲהַבְת־יִשְׂרָאֵל, וְאֵין פָּאן חֲסִי־וְשִׁלּוּם עֲרֹבֹב שֶׁל סְבוּת וְנִטְיוֹת מִצַּד הַמּוֹדוֹת הַרְעוּת שֶׁל נַפְשׁוֹ הַטְּבָעִית. זֹאת וְעוֹד: לֹא דֵי שֶׁסִּבַּת הַפַּעֲלָה הִיא אֲהַבְת־יִשְׂרָאֵל, אֲלֵא הַפַּעֲלָה עֲצֻמָּה צְרִיכָה לַהֲעֲשׂוֹת לֹא כְּתַנּוּן, בְּרָגֶשׁ שֶׁל כַּעַס (כְּנַחֵשׁ זֶה, שֶׁטְּבָעוֹ לַהֲפָחִיד וּלְהִזְיֵק), אֲלֵא כְּמַטְה: הַמּוֹכִיחַ צְרִיךְ לַפַּעַל כְּמַקְל', לֹא שׁוֹם רָגֶשׁ שֶׁל רָגֶז וְכַעַס חֲסִי־וְשִׁלּוּם, וְאִף לֹא הַרְגָּשׁת מִצִּיאוֹת עֲצֻמוֹ.

וַיִּבְלַע מַטְה אַהֲרֹן אֶת מַטְהֶם (ז, יב)
מֵאֲחֵר שֶׁחֲזַר וְנַעֲשָׂה מַטְה, בָּלַע אֶת כָּלֹם (רש"י)
בְּאֹר דְּבָרֵי רִש"י בְּעִבּוּדֵת הָאֲדָם לְקוֹנוֹ:
כָּל פַּעֲלָה עִם הַזֹּאֵלֶת צְרִיכָה לִהְיוֹת מִתּוֹף אֲהַבְת־יִשְׂרָאֵל, כִּהְנִהֲגַת אַהֲרֹן הִכֵּהוּ - "אֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמִקְרָבָן לְתוֹרָה". וְכִפִּי שֶׁנֶּאֱמַר בְּתַנּוּא': "אִף הַרְחוּקִים מִתּוֹרַת ה' וְעִבּוּדָתָם... צְרִיךְ לְמַשְׁכֵּן בְּחֻבְלֵי עֲבוּתוֹת אֲהָבָה, וְכוּלֵי הָאֵי וְאוּלֵי יוֹכֵל לְקַרְבָּן לְתוֹרָה וְעִבּוּדָתָה". וְאִפְּלוֹ אֵלּוּ שֶׁמִּצְוָה לְשִׁנְאוֹתָם, "מִצְוָה לְאַהֲבָם גַּם כֵּן", וְיֵשׁ לְעוֹרֵר רַחֲמִים עֲלֵיהֶם, "וְהִרְחַמְנוּת מִבְּטָלֶת הַשִּׁנְאוֹת וּמַעוֹרֶרֶת הָאֲהָבָה".
אִף לַפַּעֲמִים קוֹרָה שֶׁהַזֹּאֵלֶת שְׂרִי בִּשְׁפַל הַמְּדֻרְגָּה, הַטּוֹב שְׂבוֹ מִסְתָּר כָּל־כָּךְ, שֵׁשׁ צָרָךְ לַהֲשִׁתַּמֵּשׁ בְּהַפְּאָה בְּדַבְרִים,

(יג) וַיַּחֲזֹק לֵב פֶּרְעָה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ׀

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּבֹד לֵב פֶּרְעָה מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעָם:

כ"י - כְּבֹד • תְּרַגְמוֹ "יִקְרִיר", וְלֹא "אֲתִיקֶר", מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֵׁם דְּבָר, כְּמוֹ: (שמות יח) "כִּי כְבֹד מִמֶּךָ הַדִּבֶּר".

(טו) לֹךְ אֶל־פֶּרְעָה בְּפֶקֶד הַיָּהּ יֵצֵא הַמִּיָּמָה וְנִצְבָּתָה לִקְרָאתוֹ עַל־שֵׁפֶת הַיָּאֵר וְהַמַּטְה אֲשֶׁר־נִהַפֵּךְ לְנַחֵשׁ תִּקַּח בְּיָדָךְ:

כ"י - הַיָּהּ יֵצֵא הַמִּיָּמָה • לְנִקְבִיו, שֶׁהִיָּה עוֹשָׂה עֲצֻמוֹ אֵלּוּה וְאוֹמֵר שְׂאִינוֹ צְרִיךְ לְנִקְבִיו, וּמַשְׁכִּים וַיִּוצֵא לְגִילּוֹס וְעוֹשָׂה שֵׁם צָרְכִיו (שמות רבה).

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

(יד) וַיֹּאמֶר ה' וְגו' כְּבֹד וְגו'. צְרִיךְ לְדַעַת מֵה מוֹדִיעַ בְּדִבְרֵי זֶה הָאֱלֹהִים אַחֵר שֶׁהֵם יוֹדְעִים אוֹתוֹ. וְאוּלֵי כִי לֹא הִיָּה תְּשׁוּבָה בְּפִרוּשׁ מִפֶּרְעָה עַל זֶה לְמֹשֶׁה שֶׁלֹּא יִשְׁלַח אֲלָא רָאָה הָאוֹת וְשָׁתַק, וְהוֹדִיעַ ה' לְמֹשֶׁה
מֵה זֶה שֶׁתִּיקָה כִּי כְּבֹד לָבוֹ וּמֵאֵן לְשַׁלַּח אֶת הָעָם וְלֹא חָשׁ לְהַשִּׁיב שְׁלִילָת הַדִּבְרֵי: תוֹרָה טו

יט ואמר יי למשה אמר להרן טול חטריך וארים ידך על מצא דמצרים על נהריהון על ארתיהון ועל אגמיהון ועל כל בית כנישות מימיהון ויהיו דמא ויהי דמא בכל ארעא דמצרים ובמני אעא ובמני אכנא:

(יט) ויאמר יהוה אל-משה אמר אל-אהרן קח מטה ונמטה-ידך על-מימי מצרים על-נהרותם על-אריהם ועל-אגמיהם ועל כל-מקוה מימיהם ויהיו-דם בכל-ארץ מצרים ובעצים ובאבנים:

ומשקה השדות. אגמיהם. קבוצת מים שאינן נובעין ואינן מושכין, אלא עומדין במקום אחד וקורין לו אשטנ"ק. בכל ארץ מצרים. אף במרחצאות ובאמבטאות שבבתים. ובעצים ובאבנים. מים שבכלי עץ ובכלי אבן.

כט ואמר אל אהרן. לפי שהגן היאר על משה כשנשלף לתוכו, לפיכך לא לקה על-ידו, לא בדם ולא בצפרדעים, ולקה על-ידי אהרן. נהרותם. הם נהרות המושבים כעין נהרות שלנו. אריהם. הם ברכות ונגרים העשויות בידי אדם משפת הנהר לשדות, ונילוס מימיו מתברכים, ועולה דרך היארים

כז ועבדו בן משה ואהרן כמא דפקיד יי וארים בחטריא ומחא ית מצא די כנהרא לעיני פרעה ולעיני עבדוהי ואתהפכו כל מצא די כנהרא לדמא:

(כ) ויעשו-בן משה ואהרן כאשר צוה יהוה וירם במטה ויד את-המים אשר ביאר לעיני פרעה ולעיני עבדיו ויהפכו כל-המים אשר-ביאר לדם:

כא ונוגי די כנהרא מיתו וסרי כהרא ולא יכילו מצראי למשתי מצא מן כהרא והנה דמא בכל ארעא דמצרים:

(כא) והדגה אשר-ביאר מתה ויבאש היאר ולא יכלו מצרים לשתות מים מן-היאר והי הים בכל-ארץ מצרים:

כב ועבדו בן חרשי מצרים בלחשיהון ואסתקף לבא דפרעה ולא קביל מנהון כמא דמליל יי:

(כב) ויעשו-בן חרטמי מצרים בלטיהם ויחזק לב-פרעה ולא-שמע אלהם כאשר דבר יהוה:

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס. אברמוביץ

צודקת ולא דמיון. עוד אמר ויהי הים בכל ארץ מצרים וגו' כי אפי' במרחצאות ובאמבטאות. ואולי כי ירצה עוד לומר שהים ההוא שנעשה מהמים הגם שהיו נוטלים אותו ממקום זה ונותנים אותו במקום אחר וחוזרים וכו' וכל דבר שיהיה ממעשה שדים יבטלוהו שנוי מקום ובפרט כשיניחורו בארץ כידוע (מדר ח"ב קצ"ה) ומה שלפנינו היה הים בהיותו בכל ארץ מצרים: תורה כב

(כב) ויעשו בן חרטמי וגו'. לפי דבריהם ז"ל (שמו"ר פ"ט) שהיו כל מימות מצרים לדם. אם בן מנין מצאו מים להפכו לדם ואולי כי לא נהפכו אלא מים המגלים אכל מים שלא נראו

בן דבר ה' אליו, ואולי כי לזה נתפסן הכתוב באומרו בן כאשר צוה פי' בן כדברים הנאמרים בדברי ה' ונגנז פרכים אשר תראה במעשיהם שאין כתובים בן בדבר האלהים מעיד הכתוב עליהם כי הם כאשר צוה ה' ונכון: תורה כא

(כא) והדגה וגו' מתה. הכונה בזה לומר כי הנה לדם סימן במעשה זה כי לא הנה מעשה שדים ולא מעשה כשפים כי מעשה שנים אלו יהיו דמיון ולא ממש והדמיון יהיה לעין הרואים לא שיהיה ממש דם שיהרג כל שותיו ואפי' דגים, לזה אמר והדגה וגו' מתה ויבאש היאר, וזה יהיה לדם לאות עולם כי מעשה אלהים המה פעלה

(כ) ויעשו בן משה ואהרן כאשר וגו'. פי' כשעשו משה ואהרן מעשה הכאת היאר, נעשית הפעלה ונתקנם הרצון כאלו היתה מצות ה' מפיו ברור הוא ליאר שיהפך לדם, ועין מה שפרשתי עוד בפסוק (ו) ויעש משה וגו' הקודם לזה ועין בפסוק שאחר זה:

לעיני פרעה ולעיני עבדיו. הגם כי תחלת דבריו הנה עם פרעה ביחוד בעת הסתרתו לעשות צרכיו לפי דבריהם ז"ל (שמו"ר פ"ט) ומן הסתם הוא לבדו יהיה שם, אף על פי בן מודיעך הכתוב כי נתעבב מהכות עד שהכה בפרסום לעיני עבדיו. והגם כי במצות ה' לא דקדק לומר פרט זה מן הסתם

כ"י - בְּלִטְיָהֶם • לַחֹשׁ שְׁאוּמְרִין אוֹתוֹ בִּלְטָ וּבְחֹשְׁאֵי. | עַל-יְדֵי מְכַשְׁפוֹת אַתֶּם עוֹשִׂים כֵּן, (מנחות פה) תִּכְּן אַתֶּם וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: (סנהדרין טו) בְּלִטְיָהֶם, מַעֲשֵׂה שְׂדִים. | מְכַנִּיסִין לַעֲפָרִים, עִיר שְׂכֵלָה תִּכְּן? אַף אַתֶּם מְבִיאִים בְּלִטְיָהֶם, מַעֲשֵׂה בְּשָׂפִים. וַיִּחָזֶק לֵב פְּרָעָה • לֹאמַר:

(כג) וַיִּפֶּן פְּרָעָה וַיָּבֵא אֶל-בֵּיתוֹ וְלֹא-שָׁת לְבֹו גַם- | כג וְאַתָּנִי פְּרָעָה וְעַל לְבֵיתָהּ וְלֹא שׁוּי לְבָהּ לָזֹאת:

כ"י - גַם לָזֹאת • לְמוֹפֶת הַמָּטָה שֶׁנִּהְפָּךְ לַתַּנּוּן, וְלֹא לָזֶה שֶׁל דָּם.

(כד) וַיַּחֲפְרוּ כָּל-מִצְרַיִם סְבִיבַת הַיָּאֵר מַיִם לְשֹׁתוֹת | כד וַיַּחֲפְרוּ כָּל מִצְרָאֵי סִיחָרְנוֹת נִהְרָא מֵיָא לְמִשְׁתֵּי אַרְי לֹא יָכִילוּ לְמִשְׁתֵּי מִמֵּיָא דִּנְהָרָא:

(כה) וַיִּמְלֵא שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת-יְהוָה אֶת- | כה וְאַשְׁלֵם שְׁבַעַת יוֹמִין בְּתַר דְּמִחָא וַיִּי יָת הַיָּאֵר: פ

כ"י - וַיִּמְלֵא • מִנֵּין שְׁבַעַת יָמִים שֶׁלֹּא שָׁב הַיָּאֵר לְקִדְמוֹתוֹ, שֶׁהִיָּתָה הַמִּכָּה מְשֻׁמָּשֶׁת רַבִּיעַ חֹדֶשׁ, וּשְׁלֹשָׁה חֳלָקִים הָיָה מַעֲיֵד וּמִתְרָה בָּהֶם (בשמות רבה).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 1 עמ' 39)

הַתְרָאָה הִיא אֲזִהְרָה עַל כֵּן שֶׁבִּיאָת דְּבַר מֵה תְּלוּיָהּ | הַתְרָאָה הִיא אֲזִהְרָה עַל כֵּן שֶׁבִּיאָת דְּבַר מֵה תְּלוּיָהּ בְּהִנְהָגָתוֹ שֶׁל הַמִּתְרָה. וּבְמִכְתָּ צִפְרָדַע הַתְרָה מוֹשֶׁה בְּפָרְעָה: "וְאַם מֵאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח, הִנֵּה אֲנִי נֹגֵף אֶת כָּל גְּבוּלְךָ בְּצִפְרָדַעִים".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לא, עמוד 39 - מתוך 'התקשרות')

וַיִּמְלֵא שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת ה' אֶת הַיָּאֵר (ז, כה) | שֶׁהִיָּתָה הַמִּכָּה מְשֻׁמָּשֶׁת רַבִּיעַ חֹדֶשׁ, וּשְׁלֹשָׁה חֳלָקִים הָיָה מַעֲיֵד וּמִתְרָה בָּהֶם (רש"י)

אור החיים על התורה - מהדורות בלוט, אברמוביץ

בְּעוֹלָם שֶׁהֵם תַּחַת לְאָרֶץ לֹא נִהְפְּכוּ | שֶׁת לְבֹו וְלֹא שָׁאֵל מִמִּשְׁה שֶׁיִּבְקֶשׁ עֲלֵיו רַחֲמִים נִבְאָר בְּסִמּוֹן (לְקַמֵּי ח' ד') בְּעִנְיַן ה': תּוֹרָה כד

(כה) וַיִּמְלֵא שְׁבַעַת יָמִים. פִּי מִלֵּאוֹ | (כה) וַיִּמְלֵא שְׁבַעַת יָמִים. פִּי מִלֵּאוֹ שְׁעוֹר הַמִּגְבֵּל לְמִכָּה, וְאַחֲרֵי שֶׁשְׁלָמוֹ שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת וְגו' וַיֹּאמֶר ה'. וְכֹונֶת הַכְּתוּב בְּהוֹדְעָה זֶה הִיא כִּי לֹא נִתְרַגַּשׁ פְּרָעָה בְּמִכָּה זֶה לְבִקֵּשׁ מִמִּשְׁה לְהַתְפַּלֵּל אֶל ה' וְנִשְׁאַרְהָ הַמִּכָּה עַד גְּבוּלָהּ, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיִּמְלֵא וְגו' אַחֲרֵי שֶׁהָיָה ה' וְשְׁלָמוֹ וּמִלֵּאוֹ יָמֵי הַמִּכָּה, וְזֶה לְדַעַת מִרְבּוֹתֵינוּ ז"ל (שְׁמֹרֶה פ"ט) שֶׁאָמְרוּ כִּי כ"ד יָמִים הָיָה מִתְרָה בָּהֶם עַד שֶׁלֹּא בָּאָה הַמִּכָּה וְזוֹ יָמִים הָיָה הַמִּכָּה מְשֻׁמָּשֶׁת בָּהֶם, אֲבָל לְהֹאמֶר כִּי שְׁבַעָה יָמִים הָיָה מִתְרָה

בְּעוֹלָם שֶׁהֵם תַּחַת לְאָרֶץ לֹא נִהְפְּכוּ | שֶׁת לְבֹו וְלֹא שָׁאֵל מִמִּשְׁה שֶׁיִּבְקֶשׁ עֲלֵיו רַחֲמִים נִבְאָר בְּסִמּוֹן (לְקַמֵּי ח' ד') בְּעִנְיַן ה': תּוֹרָה כד

(כה) וַיִּמְלֵא שְׁבַעַת יָמִים. פִּי מִלֵּאוֹ | (כה) וַיִּמְלֵא שְׁבַעַת יָמִים. פִּי מִלֵּאוֹ שְׁעוֹר הַמִּגְבֵּל לְמִכָּה, וְאַחֲרֵי שֶׁשְׁלָמוֹ שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת וְגו' וַיֹּאמֶר ה'. וְכֹונֶת הַכְּתוּב בְּהוֹדְעָה זֶה הִיא כִּי לֹא נִתְרַגַּשׁ פְּרָעָה בְּמִכָּה זֶה לְבִקֵּשׁ מִמִּשְׁה לְהַתְפַּלֵּל אֶל ה' וְנִשְׁאַרְהָ הַמִּכָּה עַד גְּבוּלָהּ, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיִּמְלֵא וְגו' אַחֲרֵי שֶׁהָיָה ה' וְשְׁלָמוֹ וּמִלֵּאוֹ יָמֵי הַמִּכָּה, וְזֶה לְדַעַת מִרְבּוֹתֵינוּ ז"ל (שְׁמֹרֶה פ"ט) שֶׁאָמְרוּ כִּי כ"ד יָמִים הָיָה מִתְרָה בָּהֶם עַד שֶׁלֹּא בָּאָה הַמִּכָּה וְזוֹ יָמִים הָיָה הַמִּכָּה מְשֻׁמָּשֶׁת בָּהֶם, אֲבָל לְהֹאמֶר כִּי שְׁבַעָה יָמִים הָיָה מִתְרָה

בְּעוֹלָם שֶׁהֵם תַּחַת לְאָרֶץ לֹא נִהְפְּכוּ | שֶׁת לְבֹו וְלֹא שָׁאֵל מִמִּשְׁה שֶׁיִּבְקֶשׁ עֲלֵיו רַחֲמִים נִבְאָר בְּסִמּוֹן (לְקַמֵּי ח' ד') בְּעִנְיַן ה': תּוֹרָה כד

(כה) וַיִּמְלֵא שְׁבַעַת יָמִים. פִּי מִלֵּאוֹ | (כה) וַיִּמְלֵא שְׁבַעַת יָמִים. פִּי מִלֵּאוֹ שְׁעוֹר הַמִּגְבֵּל לְמִכָּה, וְאַחֲרֵי שֶׁשְׁלָמוֹ שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת וְגו' וַיֹּאמֶר ה'. וְכֹונֶת הַכְּתוּב בְּהוֹדְעָה זֶה הִיא כִּי לֹא נִתְרַגַּשׁ פְּרָעָה בְּמִכָּה זֶה לְבִקֵּשׁ מִמִּשְׁה לְהַתְפַּלֵּל אֶל ה' וְנִשְׁאַרְהָ הַמִּכָּה עַד גְּבוּלָהּ, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיִּמְלֵא וְגו' אַחֲרֵי שֶׁהָיָה ה' וְשְׁלָמוֹ וּמִלֵּאוֹ יָמֵי הַמִּכָּה, וְזֶה לְדַעַת מִרְבּוֹתֵינוּ ז"ל (שְׁמֹרֶה פ"ט) שֶׁאָמְרוּ כִּי כ"ד יָמִים הָיָה מִתְרָה בָּהֶם עַד שֶׁלֹּא בָּאָה הַמִּכָּה וְזוֹ יָמִים הָיָה הַמִּכָּה מְשֻׁמָּשֶׁת בָּהֶם, אֲבָל לְהֹאמֶר כִּי שְׁבַעָה יָמִים הָיָה מִתְרָה

בְּעוֹלָם שֶׁהֵם תַּחַת לְאָרֶץ לֹא נִהְפְּכוּ | שֶׁת לְבֹו וְלֹא שָׁאֵל מִמִּשְׁה שֶׁיִּבְקֶשׁ עֲלֵיו רַחֲמִים נִבְאָר בְּסִמּוֹן (לְקַמֵּי ח' ד') בְּעִנְיַן ה': תּוֹרָה כד

(כה) וַיִּמְלֵא שְׁבַעַת יָמִים. פִּי מִלֵּאוֹ | (כה) וַיִּמְלֵא שְׁבַעַת יָמִים. פִּי מִלֵּאוֹ שְׁעוֹר הַמִּגְבֵּל לְמִכָּה, וְאַחֲרֵי שֶׁשְׁלָמוֹ שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת וְגו' וַיֹּאמֶר ה'. וְכֹונֶת הַכְּתוּב בְּהוֹדְעָה זֶה הִיא כִּי לֹא נִתְרַגַּשׁ פְּרָעָה בְּמִכָּה זֶה לְבִקֵּשׁ מִמִּשְׁה לְהַתְפַּלֵּל אֶל ה' וְנִשְׁאַרְהָ הַמִּכָּה עַד גְּבוּלָהּ, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיִּמְלֵא וְגו' אַחֲרֵי שֶׁהָיָה ה' וְשְׁלָמוֹ וּמִלֵּאוֹ יָמֵי הַמִּכָּה, וְזֶה לְדַעַת מִרְבּוֹתֵינוּ ז"ל (שְׁמֹרֶה פ"ט) שֶׁאָמְרוּ כִּי כ"ד יָמִים הָיָה מִתְרָה בָּהֶם עַד שֶׁלֹּא בָּאָה הַמִּכָּה וְזוֹ יָמִים הָיָה הַמִּכָּה מְשֻׁמָּשֶׁת בָּהֶם, אֲבָל לְהֹאמֶר כִּי שְׁבַעָה יָמִים הָיָה מִתְרָה

לכל מפה הקצב חדש, כך שנקבע מראש שבגרבע הראשון של החדש תהיה המפה, ובשלישת רבעי החדש האחרונים תהיה ההתראה. ויש לתמוך: הרי ההתראה היא הקדמה ואזירה לקראת המפה הבאה, ומדוע הזמן שנקצב מראש הוא באופן שקדם תבוא המפה ורק לאחר-מכן ההתראה? והבאור: ההתראות לא היו לשם אזירה ואיום בלבד על פרעה, אלא הן עצמן נועדו לצער ולסורו, בעצם הדבר שמושה מדבר דברים כאלה לפני פרעה מלך מצרים. סורים אלו גדולים יותר כאשר הם באים מיד לאחר

המפה, וכך נשבר פרעה ונקבע לבו עוד יותר. מפאן הוראה בעבודת ה': יש לשבר ולהכניע, עד כדי נצחון מוחלט, את ההתנגדות לקדשה. למען הנצחון פותח המלך ומבזבז גם אוצרות כמוסים (פמסבר במאמרי 'באתי לגני' ב'המשך' יו"ד שבט', ששבת פרשת וארא היא ברב השנים שבת מברכים החדש שבט), ולצד נצחון זה נתנו האוצרות הללו לידי של כל יהודי, גם בתקופה החשוכה של עקבתא דמשיחא, כדי להביא את הנצחון המוחלט בגאלה השלמה.

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בֹּא אֶל-פְּרָעֹה וְאָמַרְתָּ: אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁלַח אֶת-עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי:

כו וַיֹּאמֶר יי' לְמֹשֶׁה עוֹל לֹת פְּרָעָה וְתִימַר לֵה פִדְּנֵנּוּ אָמַר יי' שְׁלַח יָת עַמִּי וַיַּפְלִחוּן קִדְמִי:

(כו) וְאִם-מָאן אַתָּה לְשַׁלַּח הֵנָּה אֲנֹכִי נִגְף אֶת-כָּל־גְּבוּלְךָ בַּצַּרְדִּים:

כו וְאִם סָרִיב אַתָּה לְשַׁלַּח הָא אֲנֵא מַחִי יָת כָּל תַּחוּמְךָ בַּצַּרְדִּינֵא:

אֵלָּא לְשׁוֹן מַכָּה, וְכֵן: (שמות כא) "וְנִגַּפּוּ אִשָּׁה הָרָה", אִינוּ לְשׁוֹן מִיתָה, וְכֵן: (ירמיה יג) "וּבִטְרַם תִּתְּנֵנּוּ רַגְלֵיכֶם", (תהלים צא) "פֶּן תִּגָּף בְּאֶבֶן רִגְלֶךָ", (ישעיה ח) "וּלְאֶבֶן נִגָּף".

כ"י • וְאִם מָאן אַתָּה • וְאִם סָרְבֵּן אַתָּה. "מָאן" כְּמוֹ מָמָאן, מְסָרֵב, אֵלָּא כִּינָה הָאָדָם עַל שֵׁם הַמַּפְעֵל, כְּמוֹ: שְׁלוֹ וְשָׁקֵט, סָר וְזָעַף (מלכים א כ). נִגָּף אֶת כָּל גְּבוּלְךָ • מַכָּה, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן 'מַגָּפָה' אִינוּ לְשׁוֹן מִיתָה

(כח) וְשָׂרֵץ הַיָּאֵר צַרְדִּים וְעָלוּ וּבָאוּ בְּבִיתְךָ וּבַחֲדָר מִשְׁכְּבְּךָ וְעַל-מִטָּתְךָ וּבְבֵית עַבְדֶּיךָ וּבְעַמּוּךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאָרוֹתֶיךָ:

כח וַיִּרְבִּי נִהְיָ צַרְדִּינֵא וַיִּסְקוּ וַיַּעֲלוּ בְּבִיתְךָ וּבַחֲדָרוֹן בֵּית מִשְׁכְּבְּךָ וְעַל עַרְסְךָ וּבְבֵית עַבְדֶּיךָ וּבְעַמּוּךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבַמִּשְׁאָרוֹת:

כ"י • וְעָלוּ • מִן הַיָּאֵר. בְּבִיתְךָ • וְאַחֲרֵיכָּה בְּבִיתִי עַבְדֶּיךָ. הוּא הַתְּחִיל בַּעֲצָה תַּחֲלָה: "וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ", וּמִמֶּנּוּ הַתְּחִילָה הַפְּרָעָנוּת (סוטה יא. ושמות רבה).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך א, עמ' 123 – מתוך 'התקשרות')

הַצַּרְדִּים... יוֹרְדִין לַתּוֹף הַתַּנּוּר וּמִצְנָנִין אוֹתוֹ (מדרש רבה) תַּנּוּרֵי מִצְרַיִם הֵם סָמֶל הָאֵשׁ דְּקִלְיָפָה – הַחֲמִימוֹת וְהַתְּלַהּבוֹת בְּעִנְיֵי עוֹלָם הֵנָּה. מִפֶּת צַרְדֵּי, שְׁצַנְנָה אֶת תַּנּוּרֵי מִצְרַיִם, מְסַמֶּלֶת בְּטוֹל חֲמִימוֹת זו, וְהַחֲלָפָתָה בִּיחֹס שֶׁל קִרְיֹות וְשׁוֹיֹן־נֶפֶשׁ. זֶה הַצַּעַד הַשְּׁנִי, הַבֹּא לְאַחֵר הַתְּהִלָּה הַהוּא.

הַצַּרְדִּים... יוֹרְדִין לַתּוֹף הַתַּנּוּר וּמִצְנָנִין אוֹתוֹ (מדרש רבה) הַצַּרְדִּים נִבְרָאוּ מִן הַמַּיִם, כְּפִתּוּב "וְשָׂרֵץ הַיָּאֵר צַרְדִּים". וּבִזֶּה שְׁנִכְנְסוּ הַצַּרְדִּים לַתּוֹף תַּנּוּרֵי מִצְרַיִם הַתְּבַטָּא מִסִּירֹות נֶפֶשׁ גְּדוּלָּה בְּיוֹתֵר: בְּרֹאֵי הַמַּיִם קִפְצוּ לַתּוֹף הָאֵשׁ...

(כט) וּבִכָּה וּבְעַמּוּךָ וּבְכָל-עַבְדֶּיךָ יַעֲלוּ הַצַּרְדִּים:

כט וַיִּכּוּ וּבְעַמּוּךָ וּבְכָל עַבְדֶּיךָ יִסְקוּ צַרְדִּינֵא:

כ"י • וּבִכָּה וּבְעַמּוּךָ • בַּתּוֹף מַעֲיָהֶם נִכְנָסִין וּמִקְרָקִרִין.

ח (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה אֲמֹר אֶל-אַהֲרֹן נְטֵה אֶת-יָדְךָ בְּמִצְדָּךְ עַל-הַנְּהָרֹת עַל-הַיָּאֲרִים וְעַל-הַגְּמִיּוֹם וְהָעַל אֶת-הַצְּפָרְדַּעַיִם עַל-אֶרֶץ מִצְרַיִם:

א וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲמֹר לְאַהֲרֹן אֲרִים יָדְךָ בְּחִטְרְךָ עַל הַנְּהָרָא עַל אֶרְפְּיָא וְעַל אֲגִמְיָא וְאַסִּיק יָת עֲרֻדְעֻנְיָא עַל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטר-שיחות כרך א עמ' 119 - מתוך 'לקראת שבת')

ד"ם ו"צפרדע" בעבודת האדם

הנפש. וזוהי העבודה דמפת דם להכניס חיות בעבודת ה' במקום הקרירות. ומכאן זו היא הראשונה, שכן מהקרירות לעניני קדשה יכולים לבוא אחר-כך כל הדברים המגדלים לקדשה.

לאחר מכן באה מפת צפרדע, וענינה בעבודת ה' להכניס קרירות בעניני גשמייות וחקמיות, שכן צפרדע היא בריאת המים (שמו"ר פ"ג, ג) והיא נכנסה בבת המצרים, ועד שנכנסה "בתנור" והינה להכניס קרירות בתקף החם בגשמייות וחקמיות.

וב' ענינים אלו הם תחלת העבודה שעל-ידם יצא האדם מהמצרים וגבולים שלו.

בוארים אהרן ית ידה על מים דמצראי וסליקת ערדעניא וחספת ית ארעא דמצרים:

(ב) וַיֵּט אֶהֱרֹן אֶת-יָדוֹ עַל מִימֵי מִצְרַיִם הַצְּפָרְדַּע וְהִכָּם אֶת-אֶרֶץ מִצְרַיִם:

לשון יחידות, וכן: "ותהי הפנים", הרחשה, גדוליר"א בלע"ז, ואף "ותעל הצפרדע", גרינוליר"א בלע"ז.

ז"ל וַתַּעַל הַצְּפָרְדַּע • (שמות רבה) צפרדע אחת היתה, והיו מפין אותה והיא מתת נחילים נחילים, זהו מדרשו. ופשוטו יש לומר: שיריון הצפרדעים קורא

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ וארא, כ"ה טבת, מבה"ח שבט, התשכ"ז)

רבים, וכן בלשון יחיד. ואילו מעלת הפירוש הב' היא ב"פשוטו" של תיבת "ותעל", שאינה מתפרשת בב' אופנים.

וההוראה מהחילוק בין ב' הפרושים, אם אהרן עשה רק את התחלת הפעולה, או גם גמור את הפעולה - בנוגע לפעולה דקרוב הזולת, שיש להשתדל לגמור ולהשלים את הפעולה, אבל גם במצב שיוכל רק להתחיל, יש להתחיל ולפעל בו, ו"מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה" -

(וידקא מתוך שמחה וטוב לבב [פידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר (ראה ספר השיחות תש"ט סוף עמוד 323 ואילך. ושם נסמך) אודות יציאה למלחמה מתוך "מארש של נצחון", כי אף ש"אל יתהלל חוגר כפופתח" (מלכים-א, כ, יא), הרי הא גופא שיוצא למלחמה מתוך בטחון גמור בנצחון, הרי זה מסיע שיהיה הנצחון בפעל בנקל יותר], שפורצת גדרו של עולם, ומביאה את הגאולה - גאולה רוחנית של איש פרטי מישראל, ועל-ידיה פועלים את הגאולה הכללית, גאולה האמיתית והשלמה בביאת משיח צדקנו).

אין לפרש שנאמר "צפרדע" לשון יחיד על שם המין, שהרי בכל הפרשה נאמר "צפרדעים" לשון רבים. ולכן מפרש רש"י "צפרדע אחת היתה", ואף-על-פי-כן קים אהרן את הצווי "והעל את הצפרדעים", כיון ש"היו מפין אותה והיא מתת נחילים נחילים". ועל-פי-זה, פרוש "ותעל הצפרדע" הוא בשתיים: (א) הצפרדע (אחת) עלתה (לשון פעל) בעצמה, (ב) הצפרדע העלתה (לשון מפעיל) נחילים נחילים של צפרדעים. אבל "זהו מדרשו", כיון שעל דרך הפשט אין לפרש תיבת "ותעל" בב' אופנים.

ולכן מוסיף ופשוטו יש לומר, שיריון הצפרדעים קורא לשון יחידות (אף שענין השיריון אינו מיוחד לצפרדעים דוקא), וכן ותהי הפנים, הרחשה" (אף שענין הרחשה אינו מיוחד לכנים בלבד). וזאת, למרות שרחישת הכנים נכתבה בשוני לשון ("הכנים"), מה-שאין-כן תיבת "צפרדע", ללא שוני לשון שיוכיח שקאי על "שיריון הצפרדעים".

ומקדים רש"י "מדרשו" ל"פשוטו", כי פירוש ד"מדרשו" קרוב יותר לתכן הפתובים, שבכל הפרשה נאמר בלשון

המתחיל במצוה אומרים לו גמור - רק במצוה של חסד!

להוסיף ולהשתדל עד שידע ברור שגמור את המצוה. אמנם כל זה הוא במצוות פמצות הצדקה וכדומה, אבל אם המצוה היא להעניש וכיוצא בזה - הרי להפך, שאם ישנו חשש שפבר גמור את המצוה, אסור לו להעניש יותר. ולכן לא העלה אהרן את כל הצפרדעים, כי מפיון שיש מקום לומר שיצא ידי חובתו בהעלאת צפרדע אחת, הסתפק בזה ולא העלה יותר.

על הפסוק "ותעל הצפרדע" (שמות ח, ב) פרש רש"י "צפרדע אחת היתה, והיו מפין אותה והיא מתנת נחלים ונחלים". ומזה שהעלה אהרן רק צפרדע אחת ושאר הצפרדעים עלו ממנה על-ידי המצריים, יש ללמד הוראה נפלאה בדרך העבודה: הורו חכמינו ז"ל ש"המתחיל במצוה אומרים לו גמור" (פירוש רש"י עקב ח, א על-פי תנחומא שם 10 ובכמה מקומות). ולכן אם יש לאדם ספק אם השלים את כל המצוה, עליו

גועבדו בן חרשניא בלחשיהון ואסיקו ית ערדעניא על ארעא דמצריים:

(ג) ויעשוֹבֵן החרטמים בלטיהם ויעלו את הצפרדעים על־ארץ מצרים:

ויקרא פרעה למשה ולאהרן ואמר צלו קדם יי ויעדי ערדעניא מני ומעמי ואשלח ית עמא וידבחוֹן קדם יי:

(ד) ויקרא פרעה למשה ולאהרן ויאמר העתירו אליהם ויסר הצפרדעים ממני ומעמי ואשלחה את־העם ויזבחו ליהוה:

ה ואמר משה לפרעה שאל לך גבורא הב לי זמן לאמתי אצלי עלך ועל עבדיך ועל עמך לשיצאה ערדעניא מנה ומבתיך לחוד בנהרא תשתארן:

(ה) ויאמר משה לפרעה התפאר עלי למתי אעתיר לך ולעבדיך ולעמך להכרית הצפרדעים ממך ומבתיך רק ביאר תשארה:

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ה' הצדיק וגו' העתירו וגו' אל ה' וגו' (ט) כ"א: (ח) מכת ארבה פיו ענה בו כי מה שנתרגש הוא לצד שירא יראת מות דכתיב (י"ד) ויסר מעלי רק את המות הזה: (ט) מכת חשך לא ראינו לו שבקש ממשה להתפלל, ואולי כי בג' ימים ראשונים היה מדיק עששיות ופנסות גדולות ויאר את החשך ובג' ימים שניים שהיה חשך מממש ולא קמו איש מתחתיו לא היה מציאות לו שילך אדם לקרא למשה כי לא קמו איש מתחתיו, ואחר ששלמו שבעת ימי אפלה (ש"ד י"ד) תכף ומיד שלח אחר משה ואמר אליו שילכו אלא שיתנו בטחון מהם שיחזרו ולא קבל משה, ולצד שפבר פסקה המכה לא הצריך לומר לו התפלל: תורה ה

ותעשונו טרפה, ולזה הגם שידע כי אצבע אלהים היא והעידו החרטמים כי אינם יכולים עשות אף על פי כן ויחזק לב וגו': (ד) מכת ערב אימות שן בהמות ששלח ה' בו בהלוחו ויאר עד מאד ותכף שלח אחריהם ואמר (פסוק כ"א) לכו וזבחו וגו' אנכי אשלח וגו' העתירו בעדי: (ה) מכת דבר לצד שהיתה במקנה לבד הגם כי שלח וראה מקנה ישראל ולא מת א' אף על פי כן לא שת לבו לבקש רחמים: (ו) מכת שחין לצד שלא היה בו סכנה גם אפשר שנתכבד במקנה זו ממנה שלא הזכיר ה' בפירוש כי גם בו היה שחין ולא אמר אלא (לקמ"ט י"א) כי היה השחין בחרטמים ובכל מצרים לזה לא בקש ממשה להתפלל בעדו: (ז) מכת ברד לצד שהרעים ה' משמים ונתן קולות ואש מן השמים נפלה עליהם אימתה ופחד שיצעה להם במהפכת סדום ועמורה ופחד ורחב (ישעי' ס) לקבו ואמר

(ד) העתירו אל ה'. צריך לדעת למה לא פנה ובא אל ביתו במקנה זו כמו שעשה במקנה הדם הלא גם את זאת הראוהו חרטמיו כי עשו גם המה. אכן פיו ענה בו טעם הרגשותו בזה וכל כיוצא בה שהרגש וקרא למשה להתפלל בעדו, כי לא היה מתפעל אלא בשאימות מות נפלו עליו, וזה סדר מבוטא, ראשונה מכת דם לא היה לו בה סכנת מות, ומים לצמא מצאו לו סביבות האור או היה קונה משראל לזה לא נרגש ממנה: (ב) מכת צפרדע היו בו שני דברים הא' הרעשת הקול והשני שהיו נכנסים במעיהם דכתיב (לעיל ד' כ"ט) ובכה ובעמך יעלו הצפרדעים, ומכה זו מבהלת הנפש ואין אדם בטוח בחייו, לזה אמר פרעה אל משה וגו' ויסר הצפרדעים ממני פי' מתוך בני מעיו וגו': (ג) מכת בנים כי הגם שיצטער אבל אין שם סכנת מות בצפרדעים שתנקב בני מעיו וגו'

(ה) התפאר עלי וגו'. צריך לדעת כונת אומר התפאר עלי וגו'. ואם לומר כי הגם שיאמר לו להסיר מעליו תכף ומיד זה הוא ההתפארות אם כן

כ"י • **הַתַּפְאָר עָלַי** • כְּמוֹ (ישעיה י') "הַיִּתְפָּאֵר הַגִּרְזֹן עַל הַחוּצָב בּוֹ" ? מִשְׁתַּבַּח לומר: אֲנִי גָדוֹל מִמֶּךָ, וְנִיטֵר בְּלַעֲזָז, וְכֵן: "הַתַּפְאָר עָלַי" – הַשְׁתַּבַּח לְהַתְחַבֵּם וּלְשָׁאֵל דָּבָר גָּדוֹל וְלומר שֶׁלֹּא אוּכַל לַעֲשׂוֹתוֹ. לְמַתִּי אַעֲתִיר לָךְ • אֵת אֲשֶׁר אַעֲתִיר לָךְ הַיּוֹם עַל הַכִּרְתַּת הַצִּפְרָדְעִים, לְמַתִּי תִרְצָה שִׁיכָרְתוּ, וְתִרְאֶה אִם אֲשָׁלִים דְּבָרִי לְמוֹעֵד שֶׁתִּקְבַּע לִי. אֵלֹהֵי נֶאֱמַר: "מַתִּי אַעֲתִיר", הִנֵּה מִשְׁמַע מַתִּי אֶתְפַּלֵּל, עֲכָשׁוּ

שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַתִּי", מִשְׁמַע: אֲנִי הַיּוֹם אֶתְפַּלֵּל עָלֶיךָ שִׁיכָרְתוּ הַצִּפְרָדְעִים לְזִמְן שֶׁתִּקְבַּע לִי, אֶמַר לְאִיזָה יוֹם תִּרְצָה שִׁיכָרְתוּ. "אַעֲתִיר", "הַעֲתִירוּ" וְ"הַעֲתִירְתִּי", וְלֹא נֶאֱמַר: אַעֲתֵר, עֲתֵרוּ וְעִתְרִיתִי, מִפְּנֵי שֶׁכָּל לְשׁוֹן עֵתֵר, הַרְבוּת פָּלַל הוּא, וְכֹאֲשֶׁר נֶאֱמַר: הַרְבוּ, אֲרָבָה וְהַרְבִּיתִי, לְשׁוֹן הַפְעִיל, כֵּן נֶאֱמַר: אַעֲתִיר, הַעֲתִירוּ וְהַעֲתִירְתִּי דְּבָרִים, וְאֵב לְכָלֶם: (יחזקאל לה) הַעֲתִירְתֶּם עָלַי דְּבָרֵיכֶם, הַרְבִּיתֶם.

(1) וַיֹּאמֶר לְמַחֵר וַיֹּאמֶר כְּפִתְגָמָךְ בְּדִיל דְּתַדַּע פִּיחֹהָ אֱלֹהֵינוּ:

כ"י • וַיֹּאמֶר לְמַחֵר • הַתְּפַלֵּל הַיּוֹם שִׁיכָרְתוּ לְמַחֵר.

♦ יום חמישי א' שבט ♦

(2) וְסִירוּ הַצִּפְרָדְעִים מִמֶּךָ וּמִבִּתְּיֶיךָ וּמִמַּעֲבְדֶיךָ וּמִמַּעֲבָדֶיךָ רַק בִּיָּאֵר תִּשְׁאָרְנָה:

וְיִעָדֶינִי עֲדִידְעִינָא מִנֶּךָ וּמִבִּתְּיֶיךָ וּמִמַּעֲבָדֶיךָ וּמִמַּעֲבָדֶיךָ יִשְׁתָּאָרְנָה:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עֲכָשׁוּ וַיֹּאמֶר בְּתַפְלָתוֹ כִּי לְמַחֵר יִסִּיר וְגו', נִתְּכֹן הִרְשָׁע לְהַגְדִּיל הַנִּסְיוֹן שִׁיתְּפַלֵּל לְהִסִּיר וְלֹא יִסִּיר עַד לְמַחֵר. וְהַשִּׁיב מִשָּׁה עַל זֶה וַאֲמַר בְּדִבְרֶךָ נַעֲשֶׂה לְמַעַן תִּדַּע כִּי אֵין כֹּה' אֱלֹהֵינוּ שִׁיִּקְבֵּל תְּפִלָּתוֹ בְּתַנְאִיָּה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ וְדָרִים (1) כִּי מִי וְגו' כֹּה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קְרָאֵנוּ אֵלָיו, וְלִזֶּה תִּכְפֹּר וּמִיָּד יֵצֵא וְהַתְּפַלֵּל לָהּ. וְאֵין לְחוּשׁ וְלומר כִּי בִפְנֵי יָאֵמַר פְּרַעַה אֵת הַדְּבָר שֶׁהַתְּפַלֵּל אִזּוֹ וְלֹא לְמַחֵר בְּעַת הַצֶּרֶךְ, הִנֵּה לְצַד שֶׁלֹּא הִיָּה מִתְּפַלֵּל תּוֹךְ הַכֶּרֶךְ הֵיוּ יוֹדְעִים זִמְן תְּפִלָּתוֹ וְכִשְׁיָצֵא בְּאוֹתוֹ יוֹם וְלֹא לְמַחֵר הִנֵּה הָאוֹת צוֹדֵק, וְהוּא אוֹמֵר וַיֵּצֵא מִשָּׁה וְגו' פִּי' צַעַק ב' דְּבָרִים הָא' לְהִסִּירָם וְהִב' לְהִסִּירָם לְמַחֵר וְלֹא קִדְּם, וְלִזֶּה דִּקְדֹק לומר עַל דְּבַר הַצִּפְרָדְעִים וְלֹא אֶמַר וַיֵּצֵעַ וְגו' לְהִסִּיר הַצִּפְרָדְעִים שָׁאוּ יִהְיֶה נִשְׁמַע שֶׁתְּפִלָּתוֹ הִתְּנָה עַל הַהִסְרָה לְבַד בְּלֹא תְנָאֵי הַזִּמְן, וַיַּעַשׂ ה' בְּדִבְרֵי מִשָּׁה פִּי' בְּזִמְן שֶׁאֶמַר לוֹ וַיִּסֵּר וְגו': תורה ו

פְּרַעַה לְמַחֵר וְגו', וְקִשָּׁה כִּי הִגֵּם כִּי נִפְשׁ רִשָּׁע אָנוּתָה רַע זֶה דוֹקָא בְּדִבְרֵי שְׁאֵין הִרְעוּת נִכְר לְאָדָם אֵלֹא בְּמִשְׁכָּל אָבֵל כּוֹז וְכֹזָה אֵין לָךְ אָדָם שִׁיִּחַפֵּץ שִׁיתְּעַבֵּב בְּסִפְנֵי מוֹת כְּמוֹ שֶׁכֵּן קִרְאָה הוּא וַיִּסֵּר מִעָלַי אֵת הַמּוֹת. וְהִנֵּה נִרְאָה לומר כִּי לְרִאשׁוֹת וְרִיזוּתוֹ שֶׁל מִשָּׁה שֶׁאֶמַר לְמַתִּי אַעֲתִיר וְגו' הִטְעֵנוּ עֵין שֶׁכָּלוּ כִּי אֶמַר בֵּן מִשָּׁה לְצַד שֶׁהִפִּיר כִּי קָרֵב זִמְן קֵץ הַמִּכְּפָה וְאֵין עוֹד מֵאִזּוֹ וְהִלָּא שְׁלִיטָה לְאֱלֹהֵי הַעֲבָרִים וְהַמִּכְּפָה בְּלָתָה מֵאֵלִיָּה וְהַעֲרִים ח"ו מִשָּׁה לְצַד שֶׁאֶמַר בְּדַעְתּוֹ כִּי חָפֵץ יִחַפֵּץ פְּרַעַה לְמַחֵר וְלְהִסִּיר הַנֶּגַע לִזֶּה אֶמַר הַתְּפַאֵר וּמִן הַסֵּתֶם יֹאמֶר בְּעַת וּבַעֲוֹנָה הַזֹּאת לִזֶּה סָבֵל צַעַר אוֹתוֹ זִמְן לְהִפִּיר הַדְּבָר אִם מִרְמָה אִתּוֹ וַאֲמַר לְמַחֵר.

אֵלֹא שֶׁכִּפִּי דִּרְכָּנוּ אֵין אֲנוּ צָרִיכִין לִזֶּה, כִּי רִצָּה לְבָחוּן הַתְּפַאֵרוֹת מִשָּׁה שֶׁאֶמַר שִׁיתְּפַלֵּל וְיִתְּנָה בְּתַפְלָתוֹ עַל אֱלֹהֵיו שִׁישְׁמַע תְּפִלָּתוֹ עֲתָה וְלֹא יַעֲשֶׂה כִּי אִם לְמַחֵר, וְאֵין מִדָּה זֶה אֶפְסוֹל בְּעוֹבֵד לְכוּכָב וּמִזֵּל. וַאֲמַר לְמַחֵר פִּי' שִׁיתְּפַלֵּל

בְּשֶׁאֶמַר לוֹ פְּרַעַה לְמַחֵר וְלֹא אֶמַר עֲתָה בְּשָׁעָה זוֹ שִׁיגִיד כִּי לֹא רִצָּה לְהַתְּפַאֵר עָלָיו מִזֶּה מְקוֹם לומר לוֹ בְּדִבְרֶךָ לְמַעַן תִּדַּע אֵין זֶה הַתְּפַאֵרוֹת מִיּוֹם הַיּוֹם וְאִדְרָבָה הִרְחִיק לוֹ הַזִּמְן:

עוֹד צָרִיךְ לְדַקֵּק דְּבָרֵי מִשָּׁה שֶׁאֶמַר לְמַתִּי אַעֲתִיר וְגו' שֶׁלֹּא הִנֵּה לוֹ לומר אֵלֹא מַתִּי יִסִּיר הַצִּפְרָדְעִים שֶׁהוּא הַמִּבְקָשׁ.

אֲבִן כְּנֻת מִשָּׁה לְהִרְאֹתוֹ אֲשֶׁר יִפְלִיא ה' לְחַבֵּב יְדִידֵיו וּמִזֶּה יִשְׁעַר וְיִחַלֵּט בְּדַעְתּוֹ כִּי מִהִנְמַנֵּעַ שִׁיעֲזֹבֵם ה' בְּשׁוּם אִפְּן, כִּי הִנֵּה מִדְּרֶךְ הַמוֹסֵר עֲבָד כִּי יִשְׁאֵל דְּבָר מִרְבּוֹ וְלֹאֵי שִׁישִׁיג עֲשׂוּהוּ לוֹ לֹא שִׁתְּנָה עָלָיו בְּזִמְן מְסִים וּבְלִבָּד שֶׁלֹּא יִקְדִים וּבְלִבָּד שֶׁלֹּא יֵאָחֵר אֵלֹא וְעָבָד יִשְׁאֵף רַבּוֹ עַת אֲשֶׁר יִחַפֵּץ לְחַנּוּת רָצוֹן, וַאֲמַר מִשָּׁה בֹא וִירָא הַהִשְׁתַּחֲוָה הַנִּכְוֹנָה וְשִׁלְמוֹת הַחֲבוּב שֶׁאַעֲתִיר לָהּ, וַאֲמַר אֵלָיו בְּתַפְלָתִי כִּי יַעֲשֶׂה הַדְּבָר בְּעַת אֲשֶׁר אֶקְבַּע לוֹ הַזִּמְן, וְהוּא אוֹמֵר לְמַתִּי אַעֲתִיר פִּי' לְאִיזָה זִמְן, תְּתַפְאֵר עָלַי לומר הַתְּפַלֵּל לָהּ עֲתָה כִּי לִזְמַן פְּלוּנִי יִסִּיר וְגו', וְהַשִּׁיב

(ח) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מֵעַם פְּרָעָה וַיֵּצְעֻק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה עַל־דְּבַר הַצִּפְרָדְעִים אֲשֶׁר־שָׁם לְפָרְעָה:
 כִּי־יָצָא וַיֵּצְעֻק • מִיד, שִׁפְרָתוֹ לְמַחֵר.

(ט) וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיָּמָתוּ הַצִּפְרָדְעִים מִן־הַבָּתִּים מִן־הַחֲצֹרֹת וּמִן־הַשָּׂדֶת:

(י) וַיֵּצְבְּרוּ אֹתָם חֲמָרִים חֲמָרִים וּתְבַאֲשׁ הָאָרֶץ:
 כִּי־יָצְאוּ חֲמָרִים חֲמָרִים • צְבוּרִים צְבוּרִים, כְּתִרְגוּמוֹ: דְּגוֹרִין, דְּגוֹרִין, גְּלִין.

(יא) וַיֵּרָא פְּרָעָה כִּי הִיתָה הָרוּחָה וְהַכֶּבֶד אֶת־לְבֹו וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם בְּאֶשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ׀

כִּי־יָצְאוּ וְהַכֶּבֶד אֶת־לְבֹו • לְשׁוֹן פֶּעַל הוּא, כְּמוֹ: "הָלוּךְ וְנִסְוֶע", וְכֵן: "וְהַפְּתוֹת אֶת מוֹאֵב", (שְׁמוּאֵל א כב) | "וְשֹׁאֵל לוֹ בְּאַלְהִים", (מַלְכִּים א כ) "הִכָּה וּפְצַע". בְּאֶשֶׁר דִּבֶּר ה' • וְהִכֵּן דִּבֶּר? "וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פְּרָעָה".

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֶל־אַהֲרֹן נָטָה אֶת־מַטְּךָ וְהָדָה אֶת־עַפַּר הָאָרֶץ וְהָיָה לְכֹנֶם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:

כִּי־יָצְאוּ אֶל אֶהֱרֹן • לֹא הָיָה הָעֶפֶר כְּדֹא לְלָקוֹת עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, לִפִּי שֶׁהִגֵּן עָלָיו כְּשֶׁהִגֵּן אֶת הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחֹל, וְלָקָה עַל־יְדֵי אֶהֱרֹן.

(יג) וַיַּעַשׂוּ־כֵן וַיִּטְּ אֶהֱרֹן אֶת־יָדוֹ בַּמַּטֵּהוּ וַיִּדָּה אֶת־עַפַּר הָאָרֶץ וַתְּהִי הַכֹּנֶם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה כָּל־עַפַּר הָאָרֶץ הָיָה כֹּנֶם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:

כִּי־יָצְאוּ וַתְּהִי הַכֹּנֶם • הִרְחִישָׁה, פְּדוּלִיר־א בְּלַע"ז.

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ח) אֲשֶׁר שָׁם לְפָרְעָה. מִכָּאן שֶׁצִּרְיָן לְפָרֵשׁ תְּפִלְתּוֹ: תוֹרָה ט
 (יג) וַתְּהִי הַכֹּנֶם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה. וְגו' קָשָׁה שֶׁהִזָּה צִרְיָן לומר כֹּל עַפֵּר וְגו' הִזָּה כִּנּוּי וַתְּהִי הַכֹּנֶם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה. וַיִּזְכֹּן עַל פִּי מִה שֶׁנֶּחֱלָקוּ הַתּוֹסֵפוֹת בְּמִסְכַּת שְׁבַת דָּף י"ב ר"י מְאוּרֵלִינִישׁ ור"ת מִה הִיא הַנִּקְרָאת כִּנּוּי, וּמִהֶם הוֹכִיחוּ מִכָּאן כִּי כִנּוּי הִיא הַקּוֹפְצָה שֶׁנֶּחֱלָקוּ לְהַתְּהוּוֹת מִעַפֵּר הָאָרֶץ, וּמִהֶם אָמְרוּ כִּי זֶה נִקְרָאת פְּרָעוֹשׁ וְכֵן הִיא הַלִּבְנָה הַגְּדוֹלָה בְּכִגְדִים וְהוֹכִיחוּ מֵאוֹתָהּ שֶׁאִמְרוּ (וְרַבֵּי ז"א) מִסְמֶרְטוּטִי קִלְמִי. וְהִנֵּה לְמֵה שֶׁנֶּאֱמַר כִּי כִנּוּי הִיא כִנּוּי הַלִּבְנָה בִּא הַכְּתוּב לְהַסִּיר מִקוֹם הַטְּעוֹת כִּי הַשֶּׁכֶל יִכִּיר דִּבְרֵי זֶה שֶׁמֶה שֶׁמֶתְהוּנָה מִהָעֶפֶר הִיא כִנּוּי הַקּוֹפְצָה, לָזֶה אִם הִזָּה אָמַר כֹּל עַפֵּר הָאָרֶץ וְגו' וַתְּהִי הַכֹּנֶם אִזְ תִּהְיֶה הַכִּנּוּי בְּפִשְׁטוֹת שֶׁהִיא הַקּוֹפְצָה, לָזֶה נִתְחַבֵּר לומר וַתְּהִי הַכֹּנֶם בָּאָדָם פִּי הַרְגִּילָה לְהוֹיֹת בָּאָדָם מִמֶּנּוּ וְהַכְּנִית

הַהֲבָאָה הִיא שֶׁיִּתְרַבֶּה עֲפוּשׁוֹ וַיִּגְדֵּל בְּגוֹף הָאָדָם כִּנּוּי הַלִּבְנָה וּבַבְּהֵמָה כִּנּוּי הַרְגִּילָה בָּהּ.
 אוֹ אֲפֹשֶׁר כִּי שִׁנְיָהֶם הָיוּ בְּעִנְיָן, הָא' רְמִזָּה בְּאוֹמְרוֹ וַתְּהִי הַכֹּנֶם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה פִּי הַמִּתְהוּוֹת מִהָאָדָם וּמִהַבְּהֵמָה מִלְכָּד כִּנּוּי הַקּוֹפְצָה שֶׁכֹּל עַפֵּר הָאָרֶץ הִזָּה כִּנּוּי, וְכִפִּי זֶה ב' מִנִּי אֵלּוּ נִקְרָאִים כִּנּוּי, וְכִפִּי זֶה אֵין הוֹכָחָה מִכָּאן לְכִנּוּי הַמִּזְכֵּר בְּדִבְרֵי חֲכָמִים מִה הִיא אִם הִיא מִן הַלִּבָּן אוֹ מִן הַקּוֹפֵץ

(יד) וַיַּעֲשׂוּ-בֶן הַחֲרָטָמִים בְּלִטְיָהֶם לְהוֹצִיא אֶת-הַכְּנִים וְלֹא יָכֻלוּ וַתְּהִי הַכֹּהֵם בְּאֶדָם וּבִבְהֵמָה:

יד וַעֲבָדוּ בֶן חֲרָשָׁא בְּלִחְשִׁיהוֹן לְאַפְקָא יְתָ קִלְמָתָא וְלֹא יָכִילוּ וַהֲוֹת קִלְמָתָא בְּאַנְשָׁא וּבְכַעֲרָא:

יז וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַכְּנִים • לְבָרָאתָם, (נִסְחָה אַחֲרָת: וְלִהְיוּצִיָּאם) מִמָּקוֹם אַחֵר. וְלֹא יָכֻלוּ • שְׁאִין הַשֹּׁד שׁוֹלֵט עַל בְּרִיָּה פְחוּתָה מִכְּשֻׁעוֹרָה.

(טו) וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטָמִים אֶל-פְּרָעָה אֶצְבַּע אֱלֹהִים הוּא וַיַּחֲזֹק לִב-פְּרָעָה וְלֹא-שָׁמַע אֱלֹהִים בְּאִשְׁרֵי דְבַר יְהוָה: ס

טו וַיֹּאמְרוּ חֲרָשָׁא לְפְרָעָה הָא מְחָא מִן קִדָּם יְיָ הִיא וַתַּתְּקֵף לְבָא דְפְרָעָה וְלֹא קָבִיל מִנְהוֹן כְּמָא דְמִלִּיל יְיָ:

יז אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִיא • מִכָּה זֶה אֵינָה עַל-יְדֵי כְּשָׁפִים, מֵאֵת הַמָּקוֹם הַיָּא. בְּאִשְׁרֵי דְבַר ה' • "וְלֹא יִשְׁמַע אֱלֹהִים כְּפָרְעָה".

(טז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה הִשָּׁב בְּבִקְרִי וַתְּהַיָּצֵב לִפְנֵי פְרָעָה הִנֵּה יוֹצֵא הַמִּימָה וְאִמְרַת אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁלַח עָמִי וַיַּעֲבֹדֵנִי:

טז וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אַקְדָּם בְּצִפְרָא וַתַּתְּעִיד קִדָּם פְּרָעָה הָא נִפְק לְמִיָּא וַתִּימַר לֵה כְּדִנְן אָמַר יְיָ שְׁלַח עָמִי וַיִּפְלְחוּן קִדָּמִי:

(יז) כִּי אִם-אֵינְךָ מְשַׁלַּח אֶת-עָמִי הַגִּנִּי מִשְׁלִיחַ בְּךָ וּבְעַבְדֶּיךָ וּבְעַמֶּךָ וּבְבִתֶּיךָ אֶת-הָעֶרֶב וּמְלָאוּ בְתֵי מִצְרַיִם אֶת-הָעֶרֶב וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-הֵם עֲלֶיהָ:

יז יִי אֲרִי אִם לִיתֵךְ מְשַׁלַּח יְתָ עָמִי הָא אָנָּא מְשַׁלַּח בְּךָ וּבְעַבְדֶּיךָ וּבְעַמֶּךָ וּבְבִתֶּיךָ יְתָ עֶרֶבָא וַיִּמְלוּן בְּתֵי מִצְרַיִם יְתָ עֶרֶבָא וְאִף אֲרֵעָא דְאַנְוֹן עֲלֶיהָ:

יח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְכִי תִשָּׁלַח אֶת-עָמִי הַגִּנִּי מִשְׁלִיחַ בְּךָ וּבְעַבְדֶּיךָ וּבְעַמֶּךָ וּבְבִתֶּיךָ אֶת-הָעֶרֶב וּמְלָאוּ בְתֵי מִצְרַיִם אֶת-הָעֶרֶב וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-הֵם עֲלֶיהָ:

יח וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה מְשַׁלַּח בְּךָ, וְכִן: (דְּבָרִים לב) "וְשֹׁן-בְּהֵמַת אֲשֶׁלַּח בָּם", לְשׁוֹן שְׁסוּי, אִינִצִּיט"ר בְּלַע"ז. אֶת הָעֶרֶב. כָּל מִינֵי חַיּוֹת רְעוּת וְנִחְשִׁים וְעִקְרָבִים בְּעֶרְבּוּבָא, וְהָיוּ מִשְׁחִיתִים בָּהֶם. וַיֵּשׁ טַעַם בְּדָבָר בְּאַגְדָּה' בְּכָל מִכָּה וּמִכָּה: לָמָּה זֶה וְלָמָּה זֶה?

~ נקודות משיחות קורש ~ (לקוטי שיחות כרך יא עמ' 25)

הַפְּלִלִי "חַיּוֹת רְעוּת". וְמָה גַם שְׁעַל-פִּי פְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא אֵין הִכָּרֵחַ לִזְמַר שֶׁהָיוּ שֵׁם חַיּוֹת אֵלוּ דִּנְקָא. צָרְעִין וַיִּתְּשׁוּן - רַש"י פֵּרֶשׁ לְהֵלֶן (פִּסּוּק כז) שֶׁהָעֶרֶב לֹא מָתוּ כְּדֵי שֶׁהַמִּצְרַיִם לֹא יִהְיוּ מִן הָעוֹרוֹת, וְהָרִי צָרְעִין וַיִּתְּשׁוּן אֵין הִנָּא מַעֲוָרִים.

כָּל מִינֵי חַיּוֹת רְעוּת (רש"י ת, יז) בְּמִדְרַשׁ רַבָּה יֵשׁ דְּעָה שֶׁהָיוּ "דְּבָרִים אֲרִיּוֹת וְנִמְרִים", וַיֵּשׁ דְּעָה שֶׁהָיוּ "צָרְעִין וַיִּתְּשׁוּן"; אִף רַש"י קֵתֵב סֵתֵם "כָּל מִינֵי חַיּוֹת רְעוּת". וְנִמְוָקוּ עִמּוֹ: דְּבָרִים אֲרִיּוֹת וְנִמְרִים - רַש"י מִסֵּתֶפֶק בָּזָה שֶׁמִּזְכִּיר אוֹתָם בַּתָּאֵר

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

יִאמַר אִם לֹא הָיָה אוֹמֵר אֶת הָעֶרֶב וְהָיוּ מִפְּרָשִׁים וּמְלָאוּ הָעֶרֶב אֶת בְּתֵי מִצְרַיִם הָיָה בְּנִשְׁמָע כִּי זֶה גְבוּל רְבוּבִים עַד שִׁיְהִיָּה בָּהֶם גָּדָר זֶה שִׁיְמְלָאוּ הֵם אֶת הַבְּתִיּוֹת וְלֹא כֵן הוּא כִּי רַבִּים הֵם הָעֶרֶב וַיִּתְּמְלָאוּ הַבְּתִיּוֹת מֵהֶם וְלֹא מִכָּלֵם, וְזֶה הוּא שֶׁאִמַּר הַתְּנוּבָה בְּהִבָּאֵת הַמִּכָּה וּבְכָל אֲרָץ מִצְרַיִם וְגו': תוֹרָה יח

הָעֶרֶב וְלֹא סָמָךְ עַל הָעֶרֶב שֶׁהוּא כִּי סָמָךְ לָהּ, נִתְּפֹן לִזְמַר שֶׁהַבְּתִיּוֹת יִמְלָאוּ מִהָעֶרֶב, וְאִם לֹא הָיָה אוֹמֵר אֶת הָעֶרֶב יְהִיָּה נִשְׁמָע עַל זֶה הַדְּרָךְ וּמְלָאוּ הָעֶרֶב אֶת בְּתֵי מִצְרַיִם וְכִפִּי זֶה הוּא תַּכְלִית הַמִּכָּה שִׁיְמְלָאוּ הָעֶרֶב בְּתִיָּהֶם לְבַד, וְלֹא כֵן הוּא אֵלָּא מִתְּחִלָּה אָמַר מִשְׁלִיחַ בְּךָ וְגו', פִּי' לְחַבֵּל וְלִהְשָׁחִית וְעוֹד אָמַר שִׁיְמְלָאוּ הַבְּתִיּוֹת מִהָעֶרֶב וְהִבְּנִן. אוֹ

כִּינּוּ שֶׁשְׁנֵיהֶם נִקְרָאִים בְּנָה, וּמַעֲתָה אֵין הוֹכַחַת הָר"י מֵאוֹרְלִינִישׁ הוֹכַחָה וּבָאֵנוּ לְהַכְרִיעַ ר"ת שֶׁהוֹכִיחַ מִהַש"ס מָה הוּא שְׁקוּרִין חו"ל כְּנָה שֶׁהִיא הַלְבָּנָה אֲבָל הַקּוֹפֶצֶת יְחִידוֹ לָהּ חֻכָּמִים שֶׁם פְּרָעוֹשׁ כְּדִי לְהַכִּיר מִיֵּן הַכְּנָה שֶׁאֲסָרוּ בְּשִׁבְתָּ וְכֵן הַלְבָּה (טור ש"ע אר"ח סִימָן שט"ז) תוֹרָה יח

(יז) וּמְלָאוּ בְּתֵי מִצְרַיִם אֶת הָעֶרֶב. טַעַם שֶׁחֲזָר לִזְמַר פַּעַם ב' אֶת

יח ואפרש ביום ההוא את-ארץ גושן אשר עמי קאים עליה כדיל דלא למהוי תמן ערובא כדיל דתדע ארי אנא יי שליט בגו ארעא:

הארץ • אף-על-פי ששכינתי בשמים, גזרתי מתקנתם בתחתונים.

כ"י • והפליתי • והפליתי, וכן: (לקמן ט) "והפלה ה'", וכן: (דברים ל) "לא נפלאה היא ממך" – לא מבדלת ומפרישת היא ממך. למען תדע כי אני ה' בקרב

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי לקוטרשיחות כרך יא עמ' 45 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

האם היו ג' מכות הראשונות גם בארץ גושן

פרשתנו ז, כ "ויר את המים אשר ביאור", ושם, כח "ושרץ היאור צפרדעים" היתה הפונה שעל-ידן ידע פרעה "כי אני ה'" (פרשתנו שם, יז), ש"הלקה את יראתם" (רש"י שם). ואם-כן אם לא היה הקב"ה מכה גם את חלק היאור אשר בארץ גושן, היה פרעה חושב שחלק העבודה-זרה שנמצא שם אין ב"יכלת ה'" לשלט עליו ח", וכונת הקב"ה שידע פרעה "כי אני ה'" לא היתה מתמלאת.

ועל-דרך-זה במפת פנים, מכיון שהפונה היתה להראות שהמכה מגיעה מהקב"ה – "אצבע אלקים היא" (פרשתנו ח, טו), היתה המכה צריכה להיות בכל ארץ מצרים. כי אם היתה המכה רק על חלק מסים, היו החרטומים חושבים דאף שלא יכלו הם להעלות הפנים כלל, אף מזה שמושה ואהרן היו יכולים להעלותם רק על חלק מסים, הרי זה ראיה שגם הם מגבילים, ואין זה "אצבע אלקים".

ולכן היה נצרך שג' מכות הראשונות יהיו גם על ארץ גושן. אבל אחרי שקבר הרעה הקב"ה ש"מאת ה' היתה זאת", הרי מכאן ואילך הגה "והפליתי ביום ההוא את ארץ גושן אשר עמי עומד עליה גו'", ולא היו המכות במקום מושבם של בני ישראל.

והפליתי ביום ההוא את-ארץ גושן אשר עמי עמדי עליה לבדתי היות-שם ערב למען תדע כי אני ה' בקרב

נחלקו הראשונים האם גם ג' המכות הראשונות לא היו בארץ גושן, אף שלא נאמרה בהם בפרוש "והפליתי גו'". האבן עזרא כתב (ז, כד. וראה שם, כט) "מפת הדם והצפרדעים והפנים היתה פוללת המצרים והעברים". אף בשו"ת הרדב"ז (ח"א סי' תתיג) חלק עליו והקשה ד"אם המכה היתה גם לישראל מה ראיה יש בה לפרעה שישלח את ישראל" (וכן הוא לדעת הרבה ראשונים, הובאו בתו"ש וארא ז, יז, ח, יג).

והנה מזה שרש"י בפרשו על התורה לא כתב כלום, משמע שלדעתו היו הדברים כפי שנראה מפשוטם של כתובים, שרק מפת ערוב שבה נאמר "והפליתי גו'" לא היתה בארץ גושן, מה-שאין-כן ג' המכות הראשונות היו גם בארץ גושן (והא דאיתא בשמות רבה פ"ט, י. ו(ש"נ) ועוד, ד"מצרי וישראל בבית אחד והגיגית מלאה מים ומצרי כו' מוציאה מלאה דם וישראל שותה מים כו'" לא הובא בפרוש רש"י על התורה כלל). וצריך ביאור אמאי לא חש רש"י לקשית הרדב"ז?

ויש לומר, שלפי פשוטם של כתובים, הצרכו ג' מכות הראשונות להיות גם בארץ גושן, בכדי לפעל פעלתם. דהנה בב' מכות הראשונות שהיו קשורות ליאור (ראה

♦ יום שישי ב' שבט ♦

יט ושמתי פדת בין עמי ובין עמך למחר יהיה האת הזה:

יט ואשוי פירקן לעמי ועל עמך איתי מקח למחר יהא אתא הדין:

כ"י • ושמתי פדת • שבידיל בין עמי ובין עמך.

יט ושמתי פדת. פי' מלבד שלא יבנסו לארץ גושן עוד יעשה פדות אפי' לישראל שהם חוץ מארץ גושן לכל קרב להם הערב. ודקדק לומר בין עמי ובין עמך פי' כשיהיו עמי ועמך עומדים בשנה יעשה ה' פדות לזה מבין זה ולנכרי ישיר ולאיש ישראל לא ישיר: תורה ב

כַּעֲבֹד יִי בֵּן וְאִמָּה עֲרוּבָה תִּקְוֶה לְבֵית
פְּרָעָה וּלְבֵית עֲבֹדוֹהִי וּבְכָל אֲרָעָה דְּמִצְרַיִם
אֶתְחַבֵּלֶת אֲרָעָה מִן קֶדֶם עֲרוּבָה :

(כ) וַיַּעַשׂ יְהוָה בֶּן וַיְבֹא עָרֹב כְּכֹד בֵּיתָה פְּרָעָה וּבֵית
עֲבָדָיו וּבְכָל־אֲרָץ מִצְרַיִם תִּשְׁחַת הָאָרֶץ מִפְּנֵי
הָעָרֹב:

כ"ט • תִּשְׁחַת הָאָרֶץ • נִשְׁחַתָּה הָאָרֶץ, "אֶתְחַבֵּלֶת אֲרָעָה".

כא וַיִּקְרָא פְּרָעָה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר אֲזִילוּ
דַּבְּחוּ קִדְּם אֱלֹהֵכֶן בְּאֲרָעָה :

(כא) וַיִּקְרָא פְּרָעָה אֶל־מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר לָכֵן
זַבְּחוּ לֵאלֹהֵיכֶם בְּאֲרָץ:

כ"ט • זַבְּחוּ לֵאלֹהֵיכֶם בְּאֲרָץ • בְּמִקְוֵמְכֶם וְלֹא תִלְכוּ בַּמִּדְבָּר.

כב וַאֲמַר מֹשֶׁה לֹא תִקֵּן לְמַעַבְדּוֹ בֶּן אֲרִי
בְּעִירָא דְּמִצְרַיִם דְּחִלִּין לֵיה מִנֵּה אֲנַחְנָא
נִסְבִּין לְדַבְּחָא קִדְּם יִי אֱלֹהֵנָא הָא נִדְּבַח יְתָ
בְּעִירָא דְּמִצְרַיִם דְּחִלִּין לֵיה וְאִמְנִין יְהוֹן חֲזִין
הָלֹא יִימְרוּן לְמַרְגָּמָנָא :

(כב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נִכּוֹן לַעֲשׂוֹת בֶּן פִּי תוֹעֵבֶת
מִצְרַיִם נִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת־תוֹעֵבֶת
מִצְרַיִם לַעֲנִיָּהֶם וְלֹא יִסְקָלְנוּ:

מִצְרַיִם", דְּבַר שְׂנְאוֹי הוּא לְמִצְרַיִם זִכִּיחָה שְׂאֵנוּ
זִבְחִים, שְׁהִירִי יִרְאָתָם אֲנוּ זִבְחִים. וְלֹא יִסְקָלְנוּ •
בְּתַמִּיחָה.

כ"ט • תוֹעֵבֶת מִצְרַיִם • יִרְאָת מִצְרַיִם, כְּמוֹ (מַלְכִים ב כג)
"וְלִמְלָכָם תוֹעֵבֶת בְּנֵי עַמּוּן", וְאַצֵּל יִשְׂרָאֵל קוֹרָא
אוֹתָם תוֹעֵבָה. וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר בְּלִשׁוֹן אַחֵר: "תוֹעֵבֶת

כג מִהֵלֶךְ תִּלְמָא יוֹמִין גִּיזִיל בְּמִדְבָּרָא וְנִדְּבַח
קִדְּם יִי אֱלֹהֵנָא כְּמָא דְיִימַר לָנָא :

(כג) דִּרְדָּךְ שְׁלִשֶׁת יָמִים גִּלְדָּךְ בַּמִּדְבָּר וְזַבְּחָנוּ לַיהוָה
אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר יֹאמַר אֱלֵינוּ:

כד וַאֲמַר פְּרָעָה אֲנִי אֲשַׁלַּח יְתִכּוֹן וְתִדְּבַחוּן
קִדְּם יִי אֱלֹהֵכֶן בַּמִּדְבָּרָא לְחוּד אֲרִחְקָא לֹא
תִרְבַּחוּן לְמִיזֵל צִלוֹ אִף עָלֵי:

(כד) וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֲנִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְזַבְּחֶתֶם
לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם בַּמִּדְבָּר רַק הִרְחַק לֹא־תִרְחִיקוּ
לְלֶבֶת הָעֵתִירוּ בְּעָדֵי:

כה וַאֲמַר מֹשֶׁה הָא אֲנִי נִפְק מִעַמּוּךְ וְאַצֵּלִי
קִדְּם יִי וַיַּעֲדִי עֲרוּבָה מִפְּרָעָה מַעֲבֹדוֹהִי
וּמַעֲמָה מִחֹד לְחוּד לֹא יוֹסֵף פְּרָעָה לְשַׁקְרָא
בְּדִיל דְּלֹא לְשַׁלַּח יְתָ עַמָּא לְדַבְּחָא קִדְּם
יִי:

(כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנִי יוֹצֵא מִעַמּוּךְ וְהַעֲתִירְתִּי
אֶל־יְהוָה וְסַר הָעָרֹב מִפְּרָעָה מִעֲבָדָיו וּמִעַמּוֹ מִחֹד
רַק אֲלִי־סָף פְּרָעָה הִתֵּל לְבִלְתִּי שַׁלַּח אֶת־הָעָם
לִזְבַּח לַיהוָה:

כ"ט • הִתֵּל • כְּמוֹ לְהִתֵּל.

אור החיים על התורה - מהדורת בלזס, אברמוביץ

וַאֲמַר רַק אֵל יוֹסֵף פְּרָעָה הִתֵּל לְבִלְתִּי
שַׁלַּח בְּאִינָה אִפֵּן שִׁיחִיָּה, וְדִקְדַּק לוֹמַר
רַק לְשׁוֹן מַעֲוֵט לוֹמַר הִגַּם שִׁיחִיָּה
הַשְׁלִיחוֹת בְּתַנְאֵי פְחוֹת מִג' יָמִים: תורה כה

בְּהִרְחַקַת פְּרָסָה אוּ יוֹתֵר קֶצֶת דִּי, וְטַעַם
שֶׁנִּתְרַצָּה לוֹ מֹשֶׁה, כִּינֵן שְׂכָל עַצְמוֹ אֵין
אֲנוּ מִשְׁתַּדְּלִים אֶלֹא לְצִאת מִהָעִיר מִה
לִי בְּתַנְאֵי יוֹם אוּ יוֹמִים, וְכִי יִרְדֹּף,
תִּדְּפֹהוּ רָעָה וְגִזְרָתוֹ עוֹמֶדֶת לְעַמָּתוֹ, לָנֶה
לֹא רָצָה מֹשֶׁה לְדִקְדַּק בְּתַנְאֵי הַזֶּמֶן

(כ) תִּשְׁחַת הָאָרֶץ. פִּי' שֶׁהָעָרֹב יִשְׁחִית
גַּם כָּל נִמְצָא מִלְּבַד בְּנֵי אָדָם: תורה כא
(כד) לֹא תִרְחִיקוּ לְלֶבֶת. פִּי' כְּשֶׁעוֹר ג'
יָמִים, כִּי כְּלוּם טַעַם שֶׁאֲמַר מֹשֶׁה
הוּא הֵן נִזְבַּח וְגו' וְלֹא יִסְקָלְנוּ אִם כֵּן
לְמַה יִּצְטָרְכוּ לְהִרְחִיק דִּרְדָּךְ ג' יָמִים

(כו) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעַם פְּרָעָה וַיַּעֲתֶר אֶל־יְהוָה: כו ונפק משה מן קדם פרעה וצלי קדם יי:

כז"א וַיַּעֲתֶר אֶל ה' • נתאמץ בתפלה, וכן אם בא לומר וַיַּעֲתֶר, הִיךְ יָכוֹל לומר, ומשמע וַיִּרְבֶּה בתפלה.

(כו) וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיִּסַּר הָעָרֹב מִפְּרָעָה מַעֲבָדָיו וּמַעֲמֹו לֹא נִשְׁאָר אֶחָד: כז ועבד יי כפתגמא דמשה ואעדי ערובא מפרעה מעבדוהי ומעמיה לא אשתאר חד:

כז"א וַיִּסַּר הָעָרֹב • ולא מתו כמו שמתו הצפרדעים, שאם מתו, יהיה להם הנאה בעורותם.

(כח) וַיַּכְבֵּד פְּרָעָה אֶת־לְבֹו גַם בַּפֶּעַם הַזֹּאת וְלֹא שָׁלַח אֶת־הָעַם: פ כח ונקר פרעה ית לבה אף בזמנא דהא ולא שלח ית עמא:

כז"א גַם בַּפֶּעַם הַזֹּאת • אף-על-פי שאמר: "אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם", לא קיים הבטחתו.

ט (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פְּרָעָה וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי: ט ואמר יי למשה עול לנות פרעה ותמלל עמה כדנן אמר יי אלהא דיהודאי שלח ית עמי ויפלוהון קדמי:

(ב) כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח וְעֹדֶךָ מַחְזִיק בָּם: כז"א מחזיק בם • אוחז בם, כמו "וְהַחֲזִיקָה בַּמִּבְשִׁי" (דברים כח).

(ג) הִנֵּה יַד־יְהוָה הִזְיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסוֹתָא בַּחֲמֹרִים בַּגִּמְלִים בַּבָּקָר וּבַצֹּאֵן דָּבָר כָּבֵד מְאֹד: ג הא מוא מן קדם יי הוּא בבעירך דבחקלא בסוסותא בחמורי בגמלי בתורי ובענא מואת תקיף לחדא:

כז"א הִנֵּה יַד ה' הִזְיָה • לשון הנה, כי פן יאמר בלשון נקבה על שעבר 'היתה', ועל העתיד 'תהיה', ועל העומד 'הויה', כמו: עושה, רוצה, רוצה.

(ד) וְהִפְלָה יְהוָה בֵּין מִקְנֶה יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֶה מִצְרַיִם וְלֹא יָמוּת מִכָּל־לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר: ד ואפרש יי בין בעירא דישראל ובין בעירא דמצרים ולא ימות מכל לבני ישראל מדעם:

כז"א וְהִפְלָה • והבדיל.

אור החיים על התורה – מהדורת בלזס, אברמוביץ

ובזמן שהיה פרעה יוצא המימה היה אומר לו לך אל פרעה כי שם אין שומרים לירא מהם להצטרף לומר אליו עלה אליו אלא לצד שאין זמן זה ראוי להליכה כי הוא מוציא בולעו התעוב ואינו מהמוסר לזה אומר לו לך אף על פי כן: תורה ב

ג) אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה • פי' דוקא, וכלן מתו דכתוב וימת כל מקנה מצרים פי' שהיו בשדה כרשום בדברי ה' תורה ד

ממה שאמר פרעה למשה (לקמן י' כח) השמר לך וגו' אל תספך ראות פני וגו' למה הצרך פרעה להתרות במשה והיה לו לצוות לעבדיו שומרי הבית כי כן מנהג המלכים להעמיד שומרי המלך ולקדם יצו שלא יניחוהו לכנס, אלא ודאי כי לא עמדו בנגדו ואפי' אריות וזה נס עצום, לזה היה ה' צריך לומר לו בא אל פרעה פי' הכנס ועלה אליו ולא תשים לבך למונע בעולם.

א) בֹּא אֶל פְּרָעָה • כלל זה בדרך כל מקום שיאמר בא אל פרעה וכן לומר לו שיקנס אל טרקלין שלו בלא השאלת רשות הגם שהיו לו במשפט המלכים שומרי הבית אף על פי כן יעול ויקנס אצלו מבלי שאלת רשות, וכן היה עושה באומרם ו"ל (ילקוט קע"ח) כי כמה שומרים היו לפרעה מזונים ואריות וכלבים והיה נכנס באין מונע. ומצאתי ראיה ברורה לדבריהם ו"ל

(ה) וַיֵּשֶׁם יְהוָה מוֹעֵד לְאֹמֶר מַחֵר יַעֲשֶׂה יְהוָה
הַדָּבָר הַזֶּה בָּאָרֶץ:

(ו) וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה מִמַּחֲרֹת וַיָּמָת כָּל
מִקְנֵה מִצְרַיִם וּמִמִּקְנֵה בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־מָת אֶחָד:

(ז) וַיִּשְׁלַח פָּרְעֹה וְהִנֵּה לֹא־מָת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל
עַד־אֶחָד וַיִּכְבֹּד לֵב פָּרְעֹה וְלֹא שָׁלַח אֶת־הָעָם: פ

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אַהֲרֹן קָחוּ לָכֶם
מִלֵּא חֲפִינֵיכֶם פִּיחַ כַּבֶּשֶׂן וְזָרְקוּ מִשָּׁה הַשְּׂמִימָה
לְעֵינֵי פָרְעֹה:

כִּי־מִלֵּא חֲפִינֵיכֶם • יְלוּיִינִי־שׁ בְּלַעֲזוֹ. פִּיחַ
כַּבֶּשֶׂן • דָּבָר הַנִּפְחָ מִן הַגְּחָלִים עֲמוּמֹת הַנִּשְׂרָפוֹת
בַּכַּבֶּשֶׂן, וּבְלַעֲזוֹ אוֹלֵב־שׁ. פִּיחַ, לְשׁוֹן הַפָּחָה, שֶׁהָרוּחַ
מְפִיחַ וּמְפָרִיחַ. וְזָרְקוּ מִשָּׁה • וְכָל דָּבָר הַנִּזְרָק

(ט) וְהָיָה לְאַבְקָה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְהָיָה עַל־
הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה לְשָׁחִין פָּרַח אֲבַעֲבַעַת בְּכָל־
אֶרֶץ מִצְרַיִם:

כִּי־לְשָׁחִין פָּרַח אֲבַעֲבַעַת • כְּתַרְגוּמוֹ: "לְשִׁיחָנָא
סְגִי אֲבַעֲבַעִין", שֶׁעַל־יָדוֹ צוּמְחִין בּוֹעוֹת. שָׁחִין •

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 12 עמ' 28)

לְשׁוֹן חֲמִימוֹת (רש"י ט, ט) כֶּתֶב הַרְמֵב"ן, שֶׁהָאֲבָק הִיָּה "חֶם
שׁוֹרֵף". וְכֵן מִשְׁמַע לְכַאוֹרָה מִלְשׁוֹן רִש"י. וּלְפִי זֶה, גּוֹף
הַמִּכָּה, הַשָּׁחִין (הַחֲמִימוֹת) וְהָאֲבַעֲבַעוֹת, הִיָּה בְּאֶפֶן טִבְעִי,
וְהִנֵּס הִיָּה רַק בְּהִלֵּכֶת וּפְזוּר הָאֲבָק בְּכָל מִצְרַיִם. אָמֵן,

(ה) וַיֵּשֶׁם ה' מוֹעֵד לְאֹמֶר. פִּי הוֹדִיעַ
אוֹתָם וְזֶמֶן הַמִּכָּה כְּדִי שִׁיכְנִסוּ
הַמִּקְנֵה מִהִשְׁדּוֹת וּכְמוֹ שֶׁמֻּצָּנוּ לוֹ
שֶׁעָשָׂה בְּמִכַּת הַבָּדֵר, וְשֵׁם אֹמֶר ה'
הַדְּבָרִים מִפְּרָשִׁים דְּכִתִּיב (פסוק י"ט) שֶׁלַח
הָעֶזְזוֹ וְגו' וְכָאֵן אֹמֶר הַדְּבָרִים בְּרָמּוֹ,
וְהוּא מִזֶּה שֶׁנִּתְּפָן לוֹמֵר בְּתֵבַת לֹא־מֹר
פְּרוּשׁ שֶׁיֵּאמְרוּ מִשָּׁה וְאַהֲרֹן שִׁימָת
מוֹעֵד זֶה לְפָרְעָה וְלַמִּצְרָיִים כִּי הוּא
תְּכִלִּית הַמִּכָּן כְּמוֹ שֶׁפֻּרְשְׁנוּ: תּוֹרָה ו
(ו) כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם. פִּי שֶׁלֹא הַכְּנִסוּם
מִהִשְׁדָּה, וְלֹא־לֹא אֹמֶר אֲשֶׁר בִּשְׁדָּה
וְהָבֵן:
וּמִמִּקְנֵה בְנֵי יִשְׂרָאֵל. שֶׁהָיוּ לָהֶם מִימֵי
יַעֲקֹב וּבְנָיו שֶׁבָּאוּ מִצְרַיִמָּה,
גַּם אוֹלֵי שְׁקֵנוֹ מִרְחוֹ שֶׁהָרִיחוּ בְּמִכַּת
הַדָּם. וְעוֹד יִרְצֶה לוֹמֵר שֶׁאֵם הָיוּ
מִתְחַבְּמִין מִהַמִּצְרָיִים לְקַמֵּר לִי־יִשְׂרָאֵל
כְּדִי שִׁיחִיו נִקְרָאִים עַל שֵׁם יִשְׂרָאֵל כְּדִי
שִׁיפְלִיא ה' בָּהֶם וְלֹא יָמוּתוּ וְהָיוּ
מַעֲרִימִין גַּם אֵלּוֹ מִתּוֹ. אֲבָל מִקְנֵה
יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם כְּפִי הָאֵמֶת מִקְנֵיהֶם לֹא

מֵת, וְשֶׁעוֹר הַכְּתוּב הוּא וַיָּמָת כָּל מִקְנֵה
מִצְרַיִם וְחִלְקָ א' מִמִּקְנֵה בְנֵי יִשְׂרָאֵל,
וּפִי מ"ם לֹא מ"ם מִקְצַת הַצֶּאֱן אֲלֵא
מ"ם מִקְצַת מִן הַמִּקְנֵה הַנִּקְרָא עַל שֵׁם
יִשְׂרָאֵל, כִּי יֵשׁ מִקְנֵה שֶׁנִּקְרָא עַל שְׁמוֹ
וְהוּא שְׁלוֹ, וַיֵּשׁ שְׁאִינוֹ שְׁלוֹ אֲלֵא שְׁמוֹ
נִקְרָא עָלָיו, וְאֹמֶר כִּי בְּחִינָה אַחַת
מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל שֶׁהִעֲרִימוּ הַמִּצְרָיִים
לְקָרוֹתָם עַל שְׁמֵם מִתּוֹ. וּמִקְנֵה יִשְׂרָאֵל
פִּי שֶׁהוּא כְּפִי הָאֵמֶת שֶׁל יִשְׂרָאֵל לֹא
מֵת מִדֶּם אֲפִלּוֹ א' תּוֹרָה ו

אור החיים על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

יִנָּסִיבוּ יָת פִּיחָא דְאַתּוּנָא וְקִמּוּ קָדָם פְּרַעָה
וְזָרַק יְתָה מִשָּׁה לְצִית שְׁמִיָּא וְהָוָה שִׁיחֲנָא
אַבְעֵבְעֵין סְגִי בְּאַנְשָׁא וּבְכַעֲרָא :

(י) וַיִּקְחֻ אֶת־פִּיֹּחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעֲמְדוּ לִפְנֵי פְרַעָה וַיִּזְרַק
אֹתוֹ מִשָּׁה הַשְּׁמִימָה וַיְהִי שֶׁחִין אַבְעֵבְעֵת פֶּרֶחַ
בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה:

וְהִירָא אֶת דְּבַר ה' הַנִּיס אֶת מִקְנֵהוּ אֶל הַבְּתִים". וְכֵן
שְׁנוּיָה ב' מְכִילְתָּא אָצֵּל: "וַיִּקַּח שֶׁש־מֵאוֹת רֶכֶב
בְּחֹר" (לקמן יד).

נ"י בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה • וְאִם תֹּאמַר: מֵאִין הָיוּ לָהֶם
הַבְּהֵמוֹת, וְהֵלֵא כָּבֵד נֹאמַר: "וַיָּמָת כָּל מִקְנֵה
מִצְרַיִם"? אֵלֹא לֹא נִגְזְרָה גְזֵרָה אֵלֹא עַל אוֹתָן
שֶׁבְשָׂדוֹת בְּלִבָּד, שְׁנֹאמַר: "בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה,

יֹא וְלֹא יִכִּילוּ חֲרָשָׁא לְמִיקָם קָדָם מִשָּׁה מִן
קָדָם שִׁיחֲנָא אַרִי הָוָה שִׁיחֲנָא בְּחֲרָשָׁא
וּבְכָל מִצְרָאִי:

(יא) וְלֹא־יִכְלּוּ הַחֲרָשִׁים לַעֲמֹד לִפְנֵי מִשָּׁה מִפְּנֵי
הַשֶּׁחִין כִּי־הָיָה הַשֶּׁחִין בַּחֲרָטְמָם וּבְכָל־מִצְרַיִם:

יבְּחֶמְקִיף יִי יָת לְבָא דְּפְרַעָה וְלֹא קָבִיל
מִנְהוֹן כְּמָא דְּמִלִּיל יִי עִם מִשָּׁה:

(יב) וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרַעָה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה: ׀

יגְּוֹאמַר יִי לְמִשָּׁה אֲקָדָם בְּצִפְרָא וְאֲתַעֲמַד
קָדָם פְּרַעָה וְחִימַר לִי כְּדִנֵּן אָמַר יִי אֲלֵהָא
דִּיהוּדָאִי שְׁלַח יָת עַמִּי וַיִּפְלַחוּן קְדָמִי:

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִשָּׁבִם בְּפִקָּר וְהִתְיַצֵּב
לִפְנֵי פְרַעָה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
הַעֲבָרִים שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּעֲבְדֵנִי:

יד אַרִי בְּזִמְנָא הָדָא אָנָּא שְׁלַח יָת כָּל מַחֲתִי
לְלַבָּךְ וַיַּעֲבְדִיךָ וּבְעַמְּךָ בְּדִיל דְּתִדַּע אַרִי לִית
דְּכֹתִי שְׁלִיט בְּכָל אֶרֶצָא:

(יד) כִּי ׀ בַּפֶּעַם הַזֹּאת אָנִי שֹׁלַח אֶת־כָּל־מַגִּפְתִּי
אֶל־לִבְךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבַעֲמֹד בַּעֲבוּר תִּדַּע כִּי אֵין
כֹּחִי בְּכָל־הָאָרֶץ:

נ"י אֶת כָּל מַגִּפְתִּי • לְמַדְנֵנוּ מִכָּאן שֶׁמִּכַּת בְּכוֹרוֹת שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּכּוֹת.

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

לְבוֹ לְהִבִּין לְהַרְגִּישׁ בַּמַּגִּפּוֹת שֶׁהִבִּיא
עָלָיו ה', וַיִּבֶן כִּי בְּכָל מִכָּה וּמִכָּה שֶׁהִבִּיא
עַד עַתָּה לֹא הָיָה מַחֲלִיט פְּרַעָה בְּדַעְתּוֹ
כִּי הֵם מֵאֱלֹהֵי הַיְּכָלֹת וְהָיָה תוֹלָה
בְּמִכְשָׁפוֹת וּמַעֲשֵׂה שְׂדִים, וְזֶה לֵךְ הָאוֹת
שֶׁגַם הַחֲרָטְמִים עוֹשִׂים כֵּן, וְהֵגַם
שֶׁהִיָּתָה מִכָּה שְׁאִמְרוּ הַחֲרָטְמִים אֲצַבֵּעַ
אֲלֵהֶם הִיא, יֵשׁ מְקוֹם לְפְרַעָה לְחַשֵּׁב
כִּי אֲפָשָׁר כִּי הֶאֱנָשִׁים הֵהֱמָה לֹא הִשְׁיִגוּ
הַשְּׂגַת מִשָּׁה וְאֶהְרִן בְּמִכְשָׁפוֹת וְאוֹמְרִים
כֵּן וְלַעֲוֹלָם יִמְצָא אָדָם מִכְשָׁף שִׁיַּעֲשֶׂה
כֵּן, לָזֶה אָמַר אֵלָיו ה' **כִּי בַּפֶּעַם הַזֹּאת**
בְּאִמְצָעוֹת הַמִּכָּה אֲשֶׁר אֲבִיא עָלֶיךָ אָנִי
שׁוֹלַח אֶת כָּל מַגִּפְתִּי שֶׁבְּכָר הַבֹּאֲתִי
עָלֶיךָ **אֶל לַבָּר** פִּי שֶׁתִּדַּע כִּי לֹא מַעֲשֵׂה
כַּשּׁוּף וְשִׂדִּים הֵמָּה אֵלֹא מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים,

הַמִּכָּה כְּדִין הַהִתְרָאָה שֶׁצָּרִיךְ לְהִתְרוֹת
עָלָיו בְּמִיתָה עֲצֻמָּה, שְׁאִם הִתְרוּ בּוֹ
בְּמִיתָה קְלָה וּבָאִים לְהִמִּיתוֹ בַּחֲמוּרָה
פְּטוּר כְּדוּעַ:
כָּל מַגִּפְתִּי וְגו'. קָשָׁה הֲלֹא רָאִינוּ
שֶׁהִבִּיא עָלָיו עוֹד שְׁלֹשׁ מִכּוֹת
אֲחֵרוֹת. וְהָיָה נִרְאֶה לֹאמַר כִּי לְצַד
שֶׁשְׁקוּלָה זוֹ כְּנֶגֶד כָּלָן, וַיִּמָּה שְׁאִמְרוּ ז' ל'
(רש"י) שֶׁשְׁקוּלָה מִכַּת בְּכוֹרוֹת כְּנֶגֶד כָּל
הַמִּכּוֹת, אוֹלֵי שׁוֹ שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל
שְׁלִפְנִיָּה שֶׁהֵם שֹׁשׁ מִכּוֹת וּמִכַּת בְּכוֹרוֹת
שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל שְׁלִפְנִיָּה וּמִכַּת בְּרָד
בְּכָלֵל, וּכְשֶׁאֲתָה בָּא לְמִנֵּן תִּהְיֶה מִכַּת
בְּכוֹרוֹת שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד י"ד מִכּוֹת, וְלֹא
הֶאֱנִי דָרַךְ זֶה. וְהִנָּחוּן בְּעִינֵי שְׁנִתְכּוֹן
לֹאמַר אֵלָיו כִּי בְּאִמְצָעוֹת מִכָּה זוֹ יִשָּׂה

(ג) **הַשָּׁבִם בְּפִקָּר וְגו'.** ג' מִצְוֹת נִצְטָוָה,
א' שְׁלַח בְּהַשָּׁבִם, ב' שִׁתְיַצֵּב
לִפְנֵי פִי' שֹׁלַח יִרְפִּין רֹאשׁוֹ וְלֹא יִרְפִּין
קוֹמָתוֹ כְּדָרַךְ הָעוֹמְדִים לִפְנֵי גְדוֹלִים,
אֵלֹא כְּגִדּוֹל הָעוֹמֵד לִפְנֵי קָטָן כִּי כָּבֵד
עָשָׂאוּ רִבּוֹן וְשִׁלִּיט עָלָיו, וְהִצָּרָה לְצוּתוֹ
לְצַד שֶׁמִּשְׁטַבְעוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְהִרְפִּין רֹאשׁוֹ
מַעַט כְּדָרַךְ הַשִּׁפְלִים, לָזֶה אָמַר כִּי לִפְנֵי
פְּרַעָה לֹא יִתְנַהֵג כֵּן, עוֹד רָמַז לוֹ כִּי פִרְט
זֶה שְׁאִמְרָה לוֹ הִתְיַצֵּב לֹא בְּכָל מְקוֹם
יְסִיר מַעְלִיו הַהִכְנָעָה הָרָגִיל בָּהּ, אֵלֹא
לִפְנֵי פְרַעָה, אֲבָל יְהִיָּה בְּלִבּוֹ עֵנּוּ וְשִׁפְל
לִפְנֵי אֵל עֲלִיוֹן וְהָיָה נֶצֶב גּוֹפּוֹ וְלִבּוֹ
מְכַנֵּעַ מֵאִימַת מֶלֶא כָּל הָרָצֵץ כְּבוֹדוֹ,
וּמִצָּוָה ג' וְאָמַרְתָּ אֵלָיו וְגו': תּוֹרָה יד
(ד) **כִּי בַּפֶּעַם הַזֹּאת וְגו'.** הוֹדִיעָנוּ עֲצָם

(טו) **כִּי עָתָה שְׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וְאֶף אוֹתָךְ וְאֶת־עַמְּךָ בְּדַבֵּר וּבַתְּכַחַד מִן־הָאָרֶץ:**

כ"ט • **כִּי עָתָה שְׁלַחְתִּי אֶת יָדִי וְגו' •** כִּי אֵלֹו רָצִיתִי בְּשִׁהְיֶתָה יָדִי בְּמִקְנֶךָ שֶׁהִכִּיתִים בְּדַבֵּר, שְׁלַחְתִּיהָ

(טז) **וְאֵלֶם בַּעֲבוּר זֹאת הָעֲמֻדָּתִיךָ בַּעֲבוּר הָרֹאשׁתְּךָ אֶת־כַּחֲוִי וְלִמְעַן סִפֵּר שְׁמִי בְּכָל־הָאָרֶץ:**

♦ שבת קודש ג' שבט ♦

(יז) **עוֹדֶךָ מִסְתַּלֵּל בְּעַמִּי לְבַלְתִּי שְׁלַח־ם:**

כ"י • **עוֹדֶךָ מִסְתַּלֵּל בְּעַמִּי •** בְּתַרְגוּמוֹ: כְּבִישַׁת בַּהּ בְּעַמִּי, וְהוּא מְגֹזֶרֶת מִסְלָה, דְּמִתְרַגְּמִינָן אֶרֶח כְּבִישָׁא, וּבִלְע"ז קִלְקִי"ר. וְכִבֵּר פִּרְשֵׁתִי בְּסוּף "וַיְהִי מִקֵּץ" כֹּל תִּיבָה שֶׁתַּחֲלַת יְסוּדָה סָמ"ךְ וְהִיא בָּאָה לְדַבֵּר

(יח) **הִנְנִי מִמַּטִּיר כֶּעֶת מָחָר בָּרֶד בָּרֶד מֵאֵד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כְּמֹהוּ בְּמִצְרַיִם לְמִן־הַיּוֹם הַזֶּה וְעַד־ עָתָה:**

כ"ג • **כֶּעֶת מָחָר •** כֶּעֶת הַזֹּאת לְמָחָר. שָׁרֵט לוֹ שְׂרִיטָה בַּפֶּתַל: לְמָחָר, כְּשֶׁתִּגְעִיעַ חֲמָה לְכָאן, יִרֵד הַבָּרָד. הַיּוֹסֵדָה • שְׁנַת־יְסוּדָה, וְכֹל תִּיבָה שֶׁתַּחֲלַת יְסוּדָה יו"ד,

(יט) **וְעָתָה שְׁלַח הָעֹז אֶת־מִקְנֶךָ וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר לָךְ בַּשָּׂדֶה כָּל־הָאֲדָם וְהַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־יִמְצָא בַּשָּׂדֶה וְלֹא יֵאָסֶף הַבֵּיתָה וִירֵד עֲלֵהֶם הַבָּרָד וּמָתוּ:**

כ"ד • **שְׁלַח הָעֹז •** בְּתַרְגוּמוֹ: "שְׁלַח כְּנוֹשׁ", וְכֵן: (ישעיה י) "יֹושְׁבֵי הַגְּבִים הָעִיזוּ", (ירמיה ו) "הָעֹזוּ בְּנֵי בְנֵי־מִין". וְלֹא יֵאָסֶף הַבֵּיתָה - לְשׁוֹן הַכְּנָסָה הוּא.

אור החיים על התורה - מהדורת בלזס, אברמוביץ

וְהוּא אוֹמְרוֹ מִגַּפְתִּי בְּכַנּוּי הָעוֹשָׁה אוֹתָם כִּי בְּרֹאוֹתָךְ מִכָּה נִפְלְאָה אֲשֶׁר אֵין יִכְלֹת לִשְׁד וְכִשּׁוּף לַעֲשׂוֹת אִפִּי דוֹמָה דְּדוֹמָה לְהוֹרִיד אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם בְּפִלְאֵי פְלֹאוֹת אֹז לְרֹאשׁוֹנוֹת תַּתְּבוּנָן: תוֹרָה טו

(טו) **בַּעֲבוּר וְגו' וְלִמְעַן סִפֵּר.** יִרְצָה בַּעֲבוּר הָרֹאשׁתְּךָ אֶת כַּחֲוִי שְׁמִי שְׁאִמְרָת מִי ה' וְלִמְעַן סִפֵּר שְׁמִי

בְּאִמְצָעוֹתָי בְּכָל הָאָרֶץ פְּרוּשׁוֹ כֹּל הָעוֹלָם יִסְפְּרוּ אֶת גְּדֻלַּת אֲשֶׁר עָשָׂה לְמִמָּאָן בְּדַבְּרֵיו. וְכֵן שְׁמַעְנוּ שְׁאִמְרָת מִלֵּךְ אַחֵד גְּדוֹל כִּי אִם יְבוֹא מְשִׁיחַ יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשֶׂה אוֹת אוֹ מוֹפֵת כִּי לֹא יַעֲשֶׂה כַּפְרָעָה לְמִאֲן בְּדַבְּרֵי ה' תוֹרָה יז

(יט) **וְעָתָה שְׁלַח הָעֹז.** וְאִם תֹּאמַר אִם כֵּן מִה מִכָּה זֶה עוֹשָׂה. הֲרִי שֶׁלֹּךְ לִפְנֵיהֶ מִה שֶׁהִקְדִּים ה' לֹאמַר לוֹ שְׁאִין

תְּכַלִּית הַכּוֹנֶה בְּמִכּוֹת לְהָרַע אֶלָּא בַּעֲבוּר הָרֹאשׁתְּךָ כְּחוֹ הַגְּדוֹל וְיָדוֹ הַחֲזָקָה, לְלוֹה הוֹדִיעֵנו שְׁיֵאָסֶף אִדָּם וּבְהִמָּה מִן הַשָּׂדֶה, וְעַל כָּל פְּנִים תַּעֲשֶׂה הַמִּכָּה רָשָׁם בְּהִשְׁחָתָה מִה שְׁהוּא מִחֲבַר לְאֶרֶץ שְׁכֵן כְּתִיב וְאֵת כָּל עֶשֶׂב הַשָּׂדֶה הַכָּה הַבָּרָד וְאֵת כָּל עֵץ הַשָּׂדֶה שִׁבֵּר: וְנִשְׁאָר לָנוּ לְהִשְׁכִּיל בְּתַבְתּוֹ וְעָתָה מִה כֵּן בַּהּ אֶלְהִינּוּ עֲלִינוּ. אִם

(כ) הִירָא אֶת־דָּבָר יְהוָה מֵעַבְדֵי פִרְעָה הַנִּים אֶת־
עַבְדָּיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ אֶל־הַבָּתִּים:
כז"י • הַנִּים • הַבְּרִית, לְשׁוֹן "וַיִּנָּס".

(כא) וְאֲשֶׁר לֹא־שֵׁם לְבֹ אֶל־דָּבָר יְהוָה וַיַּעֲזֹב
אֶת־עַבְדָּיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ בַשָּׂדֶה: פ

(כב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה אֶת־יָדְךָ עַל־
הַשָּׁמַיִם וְהִי בָרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־הָאָדָם
וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל־עֶשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:
כז"י • עַל הַשָּׁמַיִם • לְצַד הַשָּׁמַיִם, וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה: הַגְּבִיחוּ הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְמֹשֶׁה לְמַעַל מִן הַשָּׁמַיִם.

(כג) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטְּהוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי נֹתֵן
קָלָתוֹ וּבָרָד וַתַּהַלֶּךְ־אֵשׁ אַרְצָהּ וַיִּמָּטֵר יְהוָה בָּרָד
עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:

(כד) וַיְהִי בָרָד וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד כָּבֵד
מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כְּמֹהוּ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאֲזֵ
הַיָּתָה לְגוֹי:

כז"י • מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד • נֵס בְּתוֹךְ נֵס: הָאֵשׁ וְהַבָּרָד מְעוֹרְבִין. וְהַבָּרָד, מִיָּם הוּא, וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנֵם,
עֲשׂוֹ שְׁלוֹם בֵּינֵיהֶם (שְׁמוֹת רַבָּה) •

אור החיים על התורה - מהדורות בלוס אנג'לס, אברמוביץ

שֵׁשׁ בַּח בּו חס וְשְׁלוֹם לְהוֹרִיד הַבָּרָד
וְאֶפְלוּ בְּתוֹרַת סֶפֶק לֹא הָיוּ אֲצִלָּם שְׁלֹא
חֲשִׁשׁוּ לְשִׁמִּירַת עַבְדֵיהֶם וּבְהִמָּתָם.
וְאִילֵּי כִי לְצַד שְׁלֹא הָיוּ בִּשְׁשׁ מִכּוֹת
הַקּוֹדְמוֹת דָּבָר פְּלֵא כְּזֶה לֹא לָקְחוּ מִמֶּה
שְׁעוֹר כִּי יָכוֹל לֵהוּ וְנִרְאָה בְּעִינֵיהֶם
שֶׁהוּא רְחוֹק שֶׁיָּכוֹל עֲשׂוֹהוּ: תוֹרָה כִּב
(כד) וַיְהִי בָרָד וְאֵשׁ וְגו' אוֹמְרוֹ
מִתְלַקַּחַת פִּי כִי לְהִיּוֹת שֶׁהַמִּים
וְהָאֵשׁ הֵם ב' דְּבָרִים הַפְּכִיִּים בְּקִצָּה
הַקְּצוּת וְאֵין קְרוֹיב לָהֶם וּבְהִתְחַבְּרָם
יִחַד הַמִּתְחַבְּרָה עַל חֲבֵרוֹ נּוֹצֵחַ וּמֵאֲבָדוֹ
אִם מִיָּם רַבִּים וְיִכְלּוּ לְכַבּוֹת, וְאִם אֵשׁ
רַבָּה הִיא אוֹכֵלֶת אֶת הַמִּים, וְהוֹדִיעַ ה'
כִּי בְּשִׁלְיָחוֹת ה' בְּשִׁשְׁלָחָם יִחַד הָיְתָה
הָאֵשׁ מִתְלַקַּחַת פִּי מִפְּעֻלַת הַפְּכִיּוֹת

ה' כִּי עֲשֵׂה יַעֲשֶׂה וַיִּכְנִסוּ מִן הַשָּׂדֶה
וְגו'. וְהוֹדִיעַ הַכְּתוּב כִּי הִרְשָׁעִים לֹא
חָזְרוּ בְּתִשׁוּבָה וְלֹא שָׁמּוּ לָבָם וְגו'
וּבַעֲרָה בָּם אֵשׁ ה': תוֹרָה כ
(כא) וְאֲשֶׁר לֹא וְגו' וַיַּעֲזֹב. טַעַם
אוֹמְרוֹ וַיַּעֲזֹב בְּתוֹסֶפֶת וְאִי,ו,
שְׁעוֹר הַכְּתוּב כִּן הוּא וְאֲשֶׁר לֹא שֵׁת
לְבֹ בְּכָל הַקּוֹדֵם אֶל דָּבָר ה' הוֹסִיף
עַל חֲשָׁאָתוֹ אִפְּי בְּדָבָר כְּזֶה שֶׁאֵין לוֹ
שׁוּם הַפְּסֵד בְּהִקְנָסְתָּם הַבִּיתָה וְהוּא
עוֹמֵד לְהַפְסִיד קִנְיָנוֹ אִף עַל פִּי כִן
וַיַּעֲזֹב וְגו' לְהִרְאֹת כִּי דָּבָר ה' כְּזֶה.
וְהַצָּחִי כִי הַמִּצְרִיִּים מְכַעֲסִים הָיוּ אֶת
הַמִּקּוֹם לֹא לְצַד שֶׁהָיוּ מְחֻזְקִים
בִּישְׂרָאֵל לְעַבּוּדָתָם הוּא שֶׁהָיוּ מְקַאֲנִים
לְשִׁלָּחָם, וְהִנֵּה לְפָנֶיךָ שְׁלֹא הֶאֱמִינוּ

לוֹמַר כְּפִשְׁטָה מִמֶּשׁ בְּאוֹתוֹ עַת לָמָּה
יָצוּ הָאֵל עַל זֶה כִּיִּן שֶׁאֵין הַבָּרָד יוֹרֵד
עַד לְמַחֵר כַּעַת הַהוּא. וְאִילֵּי כִי צָרִיךְ
שְׁעוֹר זֶה לְשִׁלָּח עַד לְמִקּוֹם שֶׁאֵדָם
וּבְהִמָּה שְׁמָה וְלִשׁוֹב לְאַסֵּף הַבִּיתָה.
עוֹד נִרְאָה בְּהִקְדָּם לְשִׁאֵל דָּבָר ה'
שֶׁלַּח הָעֵז לְאֵינָה מִקּוֹם נּוֹטָה אִם
לְהִירָא דָּבָר ה' הוּא מַעֲצָמוֹ כְּשִׁישְׁמַע
כִּי מָחָר יִמָּטֵר ה' בָּרָד בַּשָּׂדֶה וַיִּרָא
וַיִּכְנִס עַבְדָּיו וּמִקְנֵהוּ אֶלָּא וְדָאֵי שְׁלֹא
בְּאוֹ הַדְּבָרִים אֶלָּא לְמִי שֶׁאֵינוֹ יָרָא
דָּבָר ה', וּכְפִי זֶה יִכְנוֹן בְּאוֹמְרוֹ וְעַתָּה
עַל דָּרָךְ אוֹמְרָם ז"ל (כ"ד פכ"א) אֵין וְעַתָּה
אֶלָּא תִשׁוּבָה, כִּי לְהִיּוֹת שֶׁהֵם אֵינָם
שְׁמִים עַל לֵב דָּבָר ה' לָזֶה אָמַר לָהֶם
שִׁיחֲזְרוּ בְּתִשׁוּבָה וְיִשְׁמִיּוּ עַל לֵב דָּבָר

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי רשימת "וארא תש"ב", רשימות חוברת כו – מתוך "לקראת שבת")

"חם" לעצמו ו"קר" לגבי חוץ

הרי הוא מתנהג בקרירות ובלי רגש.

יכולים היו לחשב, שהטעם להנהיגה זו הוא משום שטבע הבעל-גאונה הוא להיות בקרירות לגבי כל דבר, אף האמות היא להפך, שקרירות זו סבתה היא חמימות. דמפיון שמרגיש ואוהב את עצמו מאד ושקוע בזה לגמרי, לכן הרי הוא מתנהג עם חברו בקרירות.

וזהו ענין מפת ברד, שהיתה מדה פגוד מדה, שהקב"ה הלכה את המצריים שהיו בעלי גאונה פג"ל, עם ברד ואש מערבין זה בזה, קרירות וחמימות ביחד.

ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד

גם בתוך גס, האש והברד מעורבין (ט, כד. ובפרש"י)

יש לענו לאיזה טעם הלכה הקב"ה את המצריים באפן כזה, שהאש והברד יהיו מערבין זה בזה, דבר שאינו רגיל כלל?

ויש לבאר זה בדרך החסידות:

הקלפה דפרעה והמצריים היתה ענין הגאונה, כמו שכתוב בהפטרות פרשתנו על פרעה "אשר אמר לי יאורי ואני עשיתני" (יחזקאל כט, ג).

והנה דרך הבעל-גאונה הוא שחושב רק על עצמו, ולזולתו

כה ומחא ברדא בכל ארעא דמצרים ית כל די בחקלא מאנשא ועד בעירא וית כל עסבא דחקלא מחא ברדא וית כל אילן דבחקלא תבר:

(כה) וַיִּבֶד הַבָּרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֶת כָּל־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה מֵאֲדָם וְעַד־בְּהֵמָה וְאֶת כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה הַכֹּהֵן הַבָּרָד וְאֶת־כָּל־עֵץ הַשָּׂדֶה שָׁבַר:

כו לחוד פארעא דגשן די תמן פגי ישראל לא הוא ברדא:

(כו) רַק בְּאֶרֶץ גִּשֶׁן אֲשֶׁר־שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה בָרָד:

כו וישלח פרעה ויקרא למשה ולאהרן ויאמר להון חבית זמנא הדא יי זכאה ואנא ועמי חביבין:

(כו) וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם חֲטָאתִי הַפֶּעַם יְהוָה הַצִּדִּיק וְאֲנִי וְעַמִּי הַרְשָׁעִים:

כח צלו קדם יי וסגי קדמוהי ונח דלא יהון עלנא קלין דלנט קאלין מן קדם יי וברדא ואשלה יתכון ולא תוספון לאתעכבא:

(כח) הֶעֱתִירוּ אֶל־יְהוָה וְרַב מַהִּי־ת קָלַת אֱלֹהִים וּבָרַד וְאֲשַׁלְחָה אֶתְכֶם וְלֹא תִסְפּוּן לַעֲמֹד:

כט יי ורב. די לו במה שהוריד פבר.

כט ואמר לה משה במפקי מן קרתא אפרוש ידי בצלו קדם יי קליא יתמנעון וברדא לא יהי עוד בדיל דתדע ארי דיי ארעא:

(כט) וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֹשֶׁה כִּצְאֹתִי אֶת־הָעִיר אֶפְרַשׁ אֶת־כָּפִי אֶל־יְהוָה תְּקַלֹּת יַחְדָּלוֹן וְהַבָּרָד לֹא יִהְיֶה־עוֹד לִמְעַן תִּדַּע כִּי לִיְהוָה הָאָרֶץ:

כט יי כצאתי את העיר. מן העיר, אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גלולים (שמות רבה).

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

נ"ד: לַמְעַן תִּדַּע וְגו'. פ"י אין אני מתפלל עליך לצד שאני מאמין בך בך שישלח את העם אלא להראותך כי לה' הארץ: תורה ל

יהיה מחדש ומה שכבר היה ויצא מן השמים אין עוד על דרך אומרו (פסוק) וימטר לא נתן ארצה ועמד באויר עד עת בוא דברו באחרית הימים והוריד אבנים שהיו על גב איש (ברכות

טבעה אשר הטביע ה' בה שלא להתלקח יחד היא עם המים היא היתה מתלקחת בתוך הברד ונסמכת אליו לעשות רצונו יתברך: תורה כה (כט) והברד לא יהיה עוד. פ"י לא

(ל) וְאֵתָהּ וְעֶבְרִידִי יִדְעֵתִי בִּי טָרָם תִּירְאוֹן מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים:

לְוָתָהּ וְעֶבְרִידִי יִדְעֵתִי אֲרִי עַד כָּעַן לֹא אֶתְכַנְעֶתוֹן מִן קִדָּם יְיָ אֱלֹהִים:

זש"י • טָרָם תִּירְאוֹן • עֲדִין לֹא תִירְאוֹן, וְכֵן כֹּל "טָרָם" שְׂבִמְקָרָא – עֲדִין לֹא, הוּא. וְאִינוּ לְשׁוֹן קִדָּם. כְּמוֹ: (בראשית יט) "טָרָם יִשְׁכְּבוּ" – עַד לֹא שָׁכְבוּ, (שם ב) "טָרָם יִצְמַח" – עַד לֹא צִמַּח, אֲף זֶה כֵּן הוּא: יִדְעֵתִי בִּי עֲדִין אֵינְכֶם יֵרָאִים, וּמִשְׁתַּהֲיָה הַרְוּחָה תַעֲמִדוּ בְּקִלְקוּלְכֶם.

(לא) וְהַפְּשָׁתָהּ וְהַשְׁעָרָה נִפְתָּה בִּי הַשְׁעָרָה אָזִיב וְהַפְּשָׁתָה גִּבְעֹל:

לֹא וְכִתְנָא וְסַעֲרִי לְקוֹ אֲרִי סַעֲרִינָא אֲבִיבִין וְכִתְנָא גִּבְעוּלִין:

זש"י • וְהַפְּשָׁתָהּ וְהַשְׁעָרָה נִפְתָּה • נִשְׁכְּרָה, לְשׁוֹן: "פְּרָעָה נָכָה", וְכֵאִים, וְכֵן "לֹא נָכוֹ". וְלֹא יִתְכַן לְפָרְשׁוֹ לְשׁוֹן הַפָּאָה, שְׁאִין נוֹ"ן בְּמָקוֹם הֵ"א לְפָרֵשׁ "נִפְתָּה" כְּמוֹ הַכְּתָה, "נָכוֹ" כְּמוֹ הַכּוֹ, אֲלֹא הַנוֹ"ן שֶׁרֶשׁ בְּתִיכָה, וְהָרִי הוּא מְגֻזֶּרֶת (אִיּוֹב ל) "וְשָׁפּוּ עֲצָמוֹתָיו". בִּי

הַשְׁעָרָה אָבִיב • כָּכָר בְּכָרָה וְעוֹמְדָת בְּקָשִׁיָּה וְנִשְׁתַּכְּרוּ וְנִפְלוּ, וְכֵן הַפְּשָׁתָה גִּבְעֹלָה כָּכָר וְהַקְּשָׁה לְעַמֵּד בְּגִבְעוּלִיָּה. הַשְׁעָרָה אָבִיב • עֲמִידָה בְּאִפְיָה, לְשׁוֹן (שִׁיר הַשִּׁירִים ו) "בְּאִפְי הַנַּחֲלִי".

(לב) וְהַחֲטָה וְהַכְּסֻמָּת לֹא נָכוֹ בִּי אֲפִילַת הַנָּה:

לִב וְחֻטְאָה וְכִנְתִּיא לֹא לְקוֹ אֲרִי אֲפִילְתָּא אֲנוֹן:

זש"י • בִּי אֲפִילַת הַנָּה • מְאַחֲרוֹת, וְעֲדִין הָיוּ רַכּוֹת וְיִכּוּלוֹת לְעַמֵּד בְּפָנֵי קָשָׁה. וְאֶף-עַל-פִּי שְׁנֶאֱמַר: "וְאֵת כָּל עֹשֶׁב הַשָּׂדֶה הִכָּה הַכֶּדֶד", יֵשׁ לְפָרֵשׁ פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מְקָרָא בְּעֵשְׂבִים הַעוֹמְדִים בְּקִלְחִים הָרְאוּיִים לְלִקוֹת

בְּכָרָד. וּמִדְרַשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא, יֵשׁ מִרְבוּתֵינוּ שְׁנִחְלִיקוּ עַל זֹאת וְדָרְשׁוּ: "בִּי אֲפִילַת" – פְּלֵאֵי פְלֵאוֹת נַעֲשׂוּ לָהֶם שְׁלֹא לְקוֹ:

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

מִשָּׁה בֵּן וַיֵּצֵא מֵאֵת פְּרָעָה וְהַתְּפִלָּה וְגו' וְאַחֲרַי כִּי יוֹדִיעֵנוּ אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה הַכֶּדֶד.

ואולי שִׁיתְכַּנּוּ לְהַסְמִיךְ עֲנָן זֶה לְאוֹמְרוֹ טָרָם תִּירְאוֹן אֵת ה' לְרַמֵּז הַסִּבָּה אֲשֶׁר סִבְּכָה אוֹתָם לְחֹזֶק לִבָּם וְאָמַר **וְהַפְּשָׁתָה** וְגו' וְאָמְרוּ ז"ל בְּמִדְרַשׁ תַנְחוּמָא וְזֶה לְשׁוֹנֵם בִּי אֲפִילַת פְּלֵאֵי פְלֵאוֹת נַעֲשׂוּ לָהֶם שְׁלֹא לְקוֹ ע"כ, וְהִנֵּה כְּרֵאוֹת פְּרָעָה בִּי לֹא שְׁלֻטָה מִכַּת הַכֶּדֶד בַּחֲטָה וְכִסְמַת שְׁלֹא כְּפִי הַסִּבָּע כְּאוֹמְרָם פְּלֵאֵי פְלֵאוֹת נַעֲשׂוּ לָהֶם הוּא לֹא יִתְלָה בִּי ה' הַפְּלִיא אֲלֵא יִתְלָה בִּי אֵין שְׁלִיטַת אֱלֹהִי יִשְׂרָאֵל בְּכָל הוֹנָה וְזֶה יִגִּיד חֵס וְשְׁלוֹם הַשְׁתַּוּף וְאֵין שְׁלִיטָה בְּכָל וְזֶה הִדָּה לוֹ מְקוֹם לְהַכְבִּיד לְבוֹ, וְלִזְוֶה אָמַר מִשָּׁה **יִדְעֵתִי בִּי טָרָם תִּירְאוֹן**, וְסַעֲרֵנוּ בִּי הַפְּשָׁתָה וְגו' וְהַחֲטָה וְגו' **לֹא נָכוֹ** וְעָשָׂה ה' פְּלֵא פְלֵא זֶה לְחֹזֶק לִב פְּרָעָה כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר וְאֵין אַחֲזָק וְגו': תוֹרָה לִב

תוֹסִיפוּ לְמִרְדַּד בְּכַתְחָלָה וּכְכָר נִהְיָה בֵּן עַמִּי שֶׁתִּסְכִּים עַל שְׁלוֹחַ הָעַם קִדָּם כְּלוֹת הַמִּכָּה וְאַחֲרַי כְּלוֹת תַּכְבִּיד לְכָף. עוֹד יִרְצֶה לְהוֹדִיעֵנוּ בִּי יוֹדֵעַ הוּא בִּי דְבָרֵיהֶם לֹא עָרְמָה וְתַחְבֻּלָּה כְּדִי שִׁיתַּרְצֶה מִשָּׁה לְהַתְּפִלָּל בְּעֵדָם אֲלֵא מִלִּבָּם פָּחַד וְרֵהַב לִבָּבָם מִדֵּי אֱלֹהִים, וְיֵשׁ בְּזֶה הוֹדָעָה לָהֶם בִּי יוֹדֵעַ הוּא מִחֻשְׁבוֹת אֲדָם וְתַחְבֻּלוֹתָיו, וְדָבָר זֶה יִשְׁגִּיחוּ פְּרָעָה בְּעֵצְמוֹ בִּי צֶדֶק בִּימִין מִשָּׁה, גַּם הוֹדִיעֵנוּ בְּזֶה בִּי יוֹדֵעַ הוּא בִּי אֵין זֶה אֲלֵא טָרָם כְּלוֹת הַמִּכָּה לֹא אַחֲרֵי כֵן בְּשִׁירָאָה הַרְוּחָה יִמְרֹד וְגַם זֶה יִדְעֵנוּ לְבִסּוֹף שֶׁהִגַּם שִׁישְׁתַּדֵּל לְהַכְחִישׁ גְּבוּאָתוֹ וּלְשַׁלַּח יִשְׂרָאֵל לֹא יִמְשַׁל בְּרוּחוֹ וְהִבֵּן: תוֹרָה לֹא

(לא) וְהַפְּשָׁתָה וְגו'. צָרִיד לְדַעַת לְמֶה סִדֵּר עֲנָן זֶה קִדָּם גָּמַר עֲנָן תַּפְלִתוֹ שֶׁל מִשָּׁה שֶׁהִבְטִיחַ כִּצְאָתִי אֵת הָעִיר וְגו' הִדָּה לוֹ לְגַמֵּר אָמַר בִּי עָשָׂה

(ל) וְאֵתָהּ וְעֶבְרִידִי וְגו'. הַזְכִּיר הַעֲבָדִים לְהִיּוֹת שְׂרָאָה בִּי לֹא שְׁמוֹ לִבָּם אֶל דְּבַר ה' וְהִנִּיחוּ עֲבָדֵיהֶם וּמִקְנֵיהֶם בְּשָׂדֶה שֶׁתִּפְּסֵם יַחַד, וְאִם תֹּאמַר מִי גִלָּה לְמִשָּׁה שְׂאֵחֶר מִכַּת הַכֶּדֶד עוֹדָם בְּמִרְדָּם וְלֹא נִכְנְעוּ וְהָלֹא הִצְדִּיקוּ עֲלֵיהֶם אֵת הַדִּין אַחֲרַי כִּי וְאָמְרוּ ה' הִצְדִּיק וְאֵין וְעַמִּי הִרְשָׁעִים, כָּכָר כִּתְבִיתִי לָךְ שֶׁהִשָּׁם הַשְּׁפִילוֹ בִּי וְיֵאֵר מִכַּת בְּכוֹרוֹת עַל הַמִּצְרִיִּים, גַּם כְּפִי מִה שֶׁפָּרַשְׁתִּי בַּפִּסּוֹק (לֵשׁ ל ד) וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פְּרָעָה שִׁיגִיעַ עַת שְׁלֹא יִרְצֶה עוֹד לְשִׁמְעַ אֲפִי הַשְּׁלִיחוֹת מִהֶם אִם כֵּן מִזֶּה יִדַּע מִשָּׁה שֶׁהִגַּם שִׁיחֲדוֹ הַמִּטְרָ וְגו' לֹא יִשְׁלַחוּ אֵת הָעַם וְאָמַר לָהֶם יִדְעֵתִי וְגו'. עוֹד יִתְבָּאֵר בְּסִמּוּךְ בִּי יִשְׁנוּ לְטַעַם שֶׁמִּמֶּנּוּ אָמַר טָרָם תִּירְאוֹן:

יִדְעֵתִי בִּי טָרָם תִּירְאוֹן. פִּי יוֹדֵעַ אֲנִי בִּי קִדָּם שֶׁתִּסְתַּלַּק הַמִּכָּה אֶתָּם יֵרָאִים אֵת ה' וְאוֹמְרִים ה' הִצְדִּיק וְגו' אֲבָל אַחֲרַי כְּלוֹת הַמִּכָּה וְתִרְאוּ הַרְוּחָה

(לג) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעַם פְּרַעֲהַ אֶת־הָעִיר וַיִּפְרֹשׁ בְּפִיו
אֶל־יְהוָה וַיַּחְדְּלוּ הַקּוֹלוֹת וַהֲבִירָהּ וּמָטָר לֹא־נָתַן
אֶרֶצָה:

יציאת מתכת, ורואה אני את דבריו, בתרגומו:
"ויצק" (שמות לו) ואתיו, "לצקת" (שמות לח) לאתקא, אף
זה: "לא נתן לארץ" - לא הצק ארצה.

ש"י - לא נתן. לא הגיע, ואף אותן שהיו באויר,
לא הגיעו לארץ, ודומה לו: "ותתן עלינו
האלה והשבועה" דעזרא, "ותגיע עלינו". ומנחם בן
סרוק חברו בחלק (יחזקאל כב) "בהתוך כסף" לשון

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקו"ש ח"ו ע' 52 ואילך, משיחת ש"פ וארא תשכ"ה)

אמנם, דוקא בתשובה מאהבה נעקר עונו מתחלתו -
(ותשובה זו משפיעה גם על העבר, למרות שלא יתכן
שדבר ישתנה לפני הגורם לשינוי, שהרי ה"סבה" היא לפני
התוצאה, כי:

(א) יהודים קשורים לשם הנו', היה הנה ויהיה כאחד,
ומעשה התשובה מחדש קשר זה, ואז עבר הנה ועתיד -
כאחד.

ובדרך הנגלה:

(ב) כלל זה, שפעולה אינה יכולה להשפיע על העבר, אמור
דוקא לגבי יצירת דבר חדש. אף כאשר היא רק מגלה מצב
קודם, מובן, שפעולה מאוחרת יכולה להשפיע על העבר,
פי היא רק מבהירה את המצב של העבר. וכיון שיהודי הוא
תמיד טוב וקדוש, ורק בזמן החטא היה הטוב בהעלם,
יכולה תשובה מאהבה לבטל את החטא למפרע, כי
באמצעותה מתגלים הטוב והקדושה שיש לפני-כן אצל
היהודי.

(ג) ידוע לגבי כל יהודי, שבדאי סופו לעשות תשובה,
פנאמר "כי לא ידח ממנו נדח", ולכן קובעת ההלכה
ש"לעולם יעסוק אדם (יהיה מי שיהיה) בתורה ומצות
שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה", בודאי. ולכן
אף בשעת החטא, חל עליו הדין של "כל העומד לחתוף
פחתו דמי", וכדומה, אלא שצריך לישם זאת בפעל כדי
לבטל את הרע שלו בפעל.

ואילו "תשובה מיראה" מועילה רק "מכאן ואילך", ואפילו
מכאן ואילך עדן נשאר משהו מהרע שבחטא, פנאמר
בגמרא, שבתשובה מיראה - נעשים הזדונות פשגגות.

בכל זאת, לפחות לגבי הזמן ש"מכאן ואילך", ולגבי חלק
זה של הרע - "זדונות" - שמתבטל על-ידי תשובה, הרי
זהו ביטול מוחלט, שרע זה בטל ממציאותו. כיון שיהודי
אינו קשור לרע בעצם מהותו, ובעברה רק "יצרו" הוא
שתקפו, לכן גורמת התשובה לקר, שעל-ידי ש"תשש
יצרו" מתגלת מהותו, ולכן מתבטל הרע ממציאותו.

כיון שהסבה לקר שהתשובה יכולה לבטל את החטא היא
מפני שאדם עבר עברה רק משום ש"יצרו" הוא שתקפו,

שני פירושיו רש"י אלו, קשורים גם לענין של פנימיות
התורה, לענין התשובה - כפי שהוא מואר על-פי תורת
החסידות.

מכת "ברך", ככל המפות האחרות, הגיעה אל פרעה עקב
חטאו, אשר מרד בקדוש-ברוך-הוא ולא שחרר את בני
ישראל ממצרים. אף כאשר הוא אמר "חטאתי... ואני ועמי
הרשעים" - וידי וחרטה על העבר, וגם "ואשלחה אתכם
ולא תוסיפו לעמוד" - קבלה לעתיד, בטלה חזרתו זו
בתשובה את הענש - "ויחדלו הקולות והברד, ומטר לא
נתן ארצה".

אף כאן מתעוררת השאלה: האם תשובתו היתה כה
עצומה, שהיה בכוחה לבטל את הענש, את הברד,
לחלוטין? כיון שכל עונש הוא תוצאה של החטא עצמו,
פנאמר "תסור רעתך", שהרע עצמו מוסר, לכן, אם החזרה
בתשובה מחקה את החטא לחלוטין, הרי היא בטלה את
עונש הברד, שהוא תוצאה של החטא - ולפי דעה זו, יש
להסביר כפירושו השני של רש"י - "לא הוצק", שמציאותו
של המטר התבטלה.

או שאפשר לומר, שלא היה בכח תשובתו של פרעה
למחוק ולשרש את החטא לחלוטין, וממילא - גם לא את
היסורים הנובעים ממנו. אלא, כיון שבמעשה הוא בכל
זאת חזר בתשובה, די היה בקר כדי להסיר את ענש הברד
במעשה - את תוצאת החטא בפעל ממש. לפי דעה זו, יש
להסביר את הדברים לפי הפירוש הראשון של רש"י - "לא
הגיע" - שהתשובה הביאה לידי כך שהענש לא יגיע
אלהם, אף הוא נשאר במציאותו.

במה תלוי הספק, אם בכחה של תשובת פרעה לבטל
לחלוטין את החטא (ואת הענש), אם לאו?

לגבי יהודים, ברור שתשובתם מוחקת את החטא לחלוטין.
אף בשעת החטא, מהותו של יהודי היא טוב וקדושה. והוא
עובר עברה חס-ושלום רק מפני ש"תקפו יצרו הרע"
לפעול להפך מרצונו העצמי באמת. ולכן, מיד בעשותו
תשובה, ובהחלטתו שלא לשמוע יותר ליצר הרע, הוא שב
למציאותו האמתית, כמשמעות המלה "תשובה".

שיעור יומי לשבת קודש ג' שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - ט - פרשת וארא קג

בְּכַהֵן שֶׁל תְּשׁוּבָתְכֶם שֶׁל בְּנֵי נֹחַ לְבַטֵּל אֶת מִצִּיאוֹת הָרָע, וְלִכְן הִקְסֵר הוּא "לֹא הוֹצֵק", שֶׁמִּצִּיאוֹתוֹ שֶׁל הַמָּטָר הִתְבַּטְּלָה.

וְכֵאן, כְּמוֹ בְּמִקְוֹמוֹת רַבִּים אַחֲרִים, רוֹאִים פִּיזָה פִּירוּשׁ רִשִׁי מִכִּיל "עֲנִינִים מוּפְלְאִים": שֶׁשְּׁנֵי הַפִּירוּשִׁים עַל הַמְּלִים "לֹא נִתָּן" - שֶׁבְּמִבְּטֵי רֹאשׁוֹן נִבְדָּלִים בִּינֵיהֶם רַק לִגְבִּי מִשְׁמַעוֹת מְלוּלִית - הֵם שְׁנֵי הַסְּבָרִים שׁוֹנִים בְּמַהוּתָם לִגְבִּי הָאֶפֶן שְׁבוּ הַמָּטָר לֹא יֵרֵד, וְלִכְן מִצְטָט רִשִׁי בִּ"דְבוּר־הַמִּתְחִיל" וּבְפִירוּשׁוֹ גַם אֶת הַמֶּלֶךְ "לֹא נִתָּן".

וְיִתֵּר מִכֵּן: פִּירוּשִׁים אֲלוֹ קְשׁוּרִים לְהַלְכוֹת שְׁבָהָן מוֹפִיעַ הַבְּטוּי "גְּמִירִי" (כְּגוֹן "גְּמִירִי, מַעֲלִין בְּקֹדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין"), עַד אֲשֶׁר בְּאַמְצָעוֹתָם מִתְבָּרַר עֲנִין מִשְׁמַעוֹתֵי לִגְבִּי אֶפֶן הַתְּשׁוּבָה שֶׁל בְּנֵי נֹחַ לְפָנֵי מִתְנִיתֹהָ.

וְלִכְן צְרִיכָה הַתְּשׁוּבָה לְהִסְיֵר רַק מִה שֶׁ"נִּדְבַק" בּוֹ - מוֹבָן, שֶׁלִּגְבִּי בְּנֵי נֹחַ, שֶׁאַצֵּלֶם הָרָע אֵינּוּ דְּבַר נוֹסֵף לָהֶם, בְּכַהֵן שֶׁל הַתְּשׁוּבָה רַק לְמַנוּעַ אֶת הָעֲנֵשׁ בְּמַעֲשֶׂה, אֶפֶן לֹא לְבַטֵּל לְחֻלוּטִין אֶת הָרָע שֶׁבַחֲטָא, וְאֶת מִצִּיאוֹת הָעֲנֵשׁ עֲצָמוֹ.

אֶפֶן זֹאת לִגְבִּי בְּנֵי נֹחַ לְאַחֵר מִתְנִיתֹהָ. וְאֵילּוּ בְּתַקּוּפָה שֶׁלִּפְנֵי מִתְנִיתֹהָ, כְּאֲשֶׁר עָדִין לֹא הִתְחַדֵּשׁ הָעֲנִין שֶׁל "וּבְנֵי בַחֲרָת", יֵשׁ לוֹמֵר, שֶׁגַם הַתְּשׁוּבָה שֶׁל בְּנֵי נֹחַ - יְכוּלָה הִיָּתֵר לְבַטֵּל לְחֻלוּטִין אֶת מִצִּיאוֹת הָרָע.

וְזֶהוּ הַהֲבָדֵל בֵּין שְׁנֵי הַפִּירוּשִׁים שֶׁל רִשִׁי:

לְפִי הַפִּירוּשׁ הָרֹאשׁוֹן יוֹצֵא, שֶׁגַם לְפָנֵי מִתְנִיתֹהָ לֹא הִיָּה בְּכַהֵן שֶׁל תְּשׁוּבָתְכֶם שֶׁל בְּנֵי נֹחַ לְבַטֵּל אֶת מִצִּיאוֹת הָרָע, וְלִכְן הִקְסֵר הוּא "לֹא הִגִּיעַ" - הַמָּטָר לֹא הִגִּיעַ לְאֶרֶץ, אֶפֶן הוּא נִשְׁאָר בְּמִצִּיאוֹתוֹ.

וְלְפִי הַפִּירוּשׁ הַשֵּׁנִי יוֹצֵא, שֶׁגַם לְפָנֵי מִתְנִיתֹהָ אֲכֵן הִיָּה

לֹד וַיֵּרָא פְּרָעָה אֲרִי אֲתֻמָּנֶע מִטְרָא וּבִרְדָּא וְקִלְפָא וְאִסוּר לְמַחֲשֵׁי וַיִּקְרָה לְלִבָּהּ הוּא וְעִבְדוּהִי:

(לד) וַיֵּרָא פְּרָעָה כִּי־חָדַל הַמָּטָר וַהֲבָרַךְ וַהֲקֵלֵת וַיִּסַּף לִחְטָא וַיִּכְבֵּד לְבֹו הוּא וְעִבְדָּיו:

לֹה וַיִּחְזֹק לֵב פְּרָעָה וְלֹא שָׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּמָא דִּי מַלְלִי יְיָ בִּידָא דְּמַשָּׂה: פ פ פ

(לה) וַיִּחְזֹק לֵב פְּרָעָה וְלֹא שָׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: פפפ

כ"א פסוקים, גיבעו"ל סימן. יעיא"ל סימן. חסלת פרשת וארא

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רעג - רעו

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

(לד) וַיֵּרָא פְּרָעָה כִּי חָדַל וַיִּגֹּ'. פִּי' שֶׁלֹא עָמַד בְּתְשׁוּבָתוֹ שֶׁאָמַר ה' הַצִּדִּיק וַיִּגֹּ' אִפִּי' וְיָמֵן מַעֲט אֶלָּא תַכָּף וּמִידָּ וַיִּסַּף

לְחַטָּא פִּי' הוֹסִיף עַל הַקּוֹדֶם כִּי אֵלּוּ לֹא הָיָה אֶלָּא שְׁעוֹר הָרֹאשׁוֹן לֹא הָיָה מִסְפִּיק לְהַחֲזִיק בִּישְׁאָל אַחֲרֵי רֹאוֹתוֹ

פֶּלֶא הַבְּרָךְ אֶלָּא שֶׁהוֹסִיף עַל גֶּדֶר רִשְׁעוֹ שֶׁהָיָה בּוֹ וַהֲכִבִּיד לְבֹו וְלֵב עֲבָדָיו: תוֹרָה לֹה חֲסֵלֶת פְּרִשְׁת וְאֶרָא

המשך ביאור למס' פסחים ליום שלישי עמ' ב

נקרא 'פרי', סובר בְּרַבִּי יוֹסִי, דִּתְנֵן (ערלה פ"א מ"ז), רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר, 19
כְּמִדָּה וְהַפִּירוֹת הַנִּרְאִים בְּצוּרַת עֲנָבִים מִיד לֹאחֵר נִפְלֵת פֶּרֶח 20
הַגֶּפֶן, אִסוּר מִשׁוּם עֶרְלָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פִּירִי - שֶׁכֵּבֶר יֵשׁ שֵׁם 'פִּירִי' 21
עָלָיו. וְפִלְיֵי רִבְּנֵן עָלִיה - אֶךְ רַבֵּן חוֹלְקִים עָלָיו (שם), וְאֹמְרִים 22
שֶׁסֻּמְרָם מוֹתֵר בְּעֶרְלָה, הָרִי שֶׁרַבֵּן סוֹבְרִים שֶׁסֻּמְרָם אֵינּוּ חֹשׁוֹב פִּירִי 23
מִשׁוּם שֶׁלֹא נִגְמַר, וְרַבִּי אֵילֵעָאִי שֶׁקֶצֶץ אֶת הַדָּקֵל עִם הַכִּפְנוּת 24
עֲשֶׂה כַדְעַת רַבֵּן. 25
רַב שִׁמְי מִנְהַרְדַּע מִקְשֶׁה עַל תִּירוֹץ הַגִּמְרָא: מִתְקַף לָהּ - 26
מִקְשֶׁה עַל כֵּךְ רַב שִׁמְי מִנְהַרְדַּע, וְיָמִי פִלְיֵי רִבְּנֵן עָלִיה דְּרַבִּי 27
יוֹסִי - וְכִי חֲכָמִים חוֹלְקִים עַל רַבִּי יוֹסִי מִלְבַּד בַּגֶּפֶן גַּם בְּשֶׁאֵר 28
אֵילָנוֹת, וְסוֹבְרִים שֶׁכִּפְנוּת אֵינָן נַחֲשׁוֹת 'פִּירִי', וְהָא תֵּנָּן - וְהִלָּא 29
שִׁנְיָנו (שְׁבִיעִית פ"ד מ"ז), מִאִמְתִּי אֵין קוֹצֵצִין אֶת הָאֵילָנוֹת 30
בְּשִׁבְעִית - מֵאִיזָה שִׁיעוֹר שֶׁל לְבָלוֹב הָאֵילָנוֹת אִסוּר לְקַצֹּץ 31
אוֹתָם בְּכִיד לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בַּעֲנֵפֵיהֶם, מִשׁוּם שֶׁבִּכְךָ מִפְסִיד פִּירוֹת 32
שְׁבִיעִית, בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים, כָּל הָאֵילָנוֹת מְשֻׁבָּאִין אֶת תְּחִילַת 33
הָעֵלִים בִּימֵי נִסָּן. וְכִית הֵלֵל אֹמְרִים, עֲצֵי תְּחִיבִין זִמְנָם 34
מְשֻׁבָּאִין - מִשְׁעָה שִׁירָאוּ בָהֶם כִּשְׂרָשְׁרוֹת שֶׁל חֲרוֹבִים, 35
וְהַנְּשָׁנִים זִמְנָם 36

מִבְּרַת הַגִּמְרָא אֶת הַקּוּשִׁיָּא: וְכִי תִימָא הֵנִי מִיֵּלִי תִימָא דְּנִתִּית 1
לְפִירָא - וְאֵם תִּרְצָה לוֹמַר שֶׁכָּל הָאִסוּר לְהַפְסִיד פִּירוֹת שְׁבִיעִית 2
אֵינּוּ אֵלָּא בְּפִירֵי שֶׁנִּגְמַר גִּידוּלוֹ, שֶׁרַק אִזְּ הוּא נִקְרָא 'פִּירִי', אֲכָל תִּימָא 3
דְּלֹא נִתִּית לְפִירָא - אֲבָל פִּירִי שְׁעִדִּין לֹא נִגְמַר גִּידוּלוֹ, לֹא - אֵין 4
אִסוּר לְגִירוֹם לוֹ הַפְסִד, כִּיּוֹן שֶׁאֵינּוּ נִקְרָא 'פִּירִי', וְכִי תוֹכַל לוֹמַר כֵּךְ, 5
וְהָאֵמֶר (וְהָרִי אִמְרוּ) רַב נִתְּנָן אִמְרֵי רַבָּה בְּרַ אֲבוּת, הֵנִי מִתְחַלִּי 6
וְקִלְפוֹת הַגִּידוּלוֹת סָבִיב תִּמְרִים בְּקִטְנוֹתָם דְּעָרְלָה - שֶׁגִּדְלוּ בְּתוֹךְ 7
שֶׁלֹשׁ שָׁנִים לְנִשְׁתֵּת הַדָּקֵל, אִסְדִּיר - אִסוּרוֹת בְּהִנָּא כְּמוֹ פִּירוֹת 8
עֶרְלָה, וְאִפִּילוֹ שֶׁאֵינָן רֹאוּיֹת לְאִכְלִילָה אֵינָן נַחֲשׁוֹת כְּמוֹ הָעֵץ 9
עֲצָמוֹ הַמוֹתֵר בְּהִנָּא, אֵלָּא שֵׁם 'פִּירִי' עָלֶיהָ הוּאֵל וְנִעֲשֶׂה שׁוּמֵר 10
לְפִירִי - כִּיּוֹן שֶׁהֵן מַגִּינֹת עַל הַתְּמָרִים. וְהָרִי שׁוּמֵר לְפִירִי אִמְתִּית הִיָּה 11
- וְקִלְפוֹת הַמַּגִּינֹת עַל הַתְּמָרִים מִתִּי הֵן נִמְצְאוּ, כְּבוֹפִירִי - כִּשְׁחָן 12
כִּפְנוּת, כְּלוֹמַר רַק כִּשְׁהַתְּמָרִים קֻטְּנִים, שֶׁאֵילוֹ כִּשְׁהַתְּמָרִים גִּדְלִים 13
הַקִּלְפוֹת מִתִּיבִישׁוֹת וְנוֹפְלוֹת, וְקָא קָרִי לָהּ פִּירִי - וְקָרָא רַב נַחֲמָן 14
לְכִפְנוּת אֵלּוּ 'פִּירוֹת', וְבִיָּאֵר שִׁישׁ בְּהֵן אִסוּר עֶרְלָה, הָרִי שֶׁכִּפְנוּת 15
נַחֲשׁוֹת 'פִּירִי', וְקִשָּׁה אֵיךְ רַבִּי אֵילֵעָאִי קֶצֶץ אֶת הַדָּקֵל וְהַפְסִיד אֶת 16
הַכִּפְנוּת. 17
מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: רַב נִתְּנָן דְּאִמְרֵי שְׁפִירִי שֶׁלֹא נִגְמַר (כְּגוֹן כִּפְנוּת) 18

דְּבָרָךְ: ג ז גִּמְלָה עַל־עֲבֹדְךָ אֲחִיָּה וְאַשְׁמְרָה
 דְּבָרָךְ: יח גִּלְעָיִי וְאַבְיָטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרַתְךָ:
 יט גַּר אֲנֹכִי בָאָרֶץ אֶל־תִּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצּוֹתֶיךָ:
 כ גִּרְסָה נִפְשִׁי לְתַאבָּה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־עַתָּה:
 כא גִּעְרַת זָדִים אַרְוִירִים הַשִּׁנִּים מִמִּצּוֹתֶיךָ: כב גֵּל
 מַעְלֵי חֶרֶף וּבֹז פִּי עֲדִיתִךָ נִצַּרְתִּי: כג גַּם יֵשְׁבוּ
 שָׂרִים בִּי נִדְּבָרוּ עֲבֹדְךָ יִשִּׁיחַ בַּחֲקִיךָ: כד גַּם־
 עֲדִיתִךָ שָׁעֲשָׁעִי אֲנִישִׁי עֲצָתִי: ד כה דְּבָקָה לַעֲפָר
 נִפְשִׁי חֲיִנִּי כְּדִבְרֶךְ: כו דְּרָכֵי סִפְרָתִי וְתַעֲנֵנִי לְמַדְנִי
 חֲקִיךָ: כז דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ הִבִּינִי וְאַשִּׁיחָה
 בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דִּלְפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה קִיַּמְנִי
 כֹּדֶךְ־שֶׁקֶר הָסַר מִמֶּנִּי וְתוֹרַתְךָ חֲנִנִּי:
 ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בַּחֲרָתִי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דְּבַקְתִּי
 בְּעֲדוֹתֶיךָ יְהוָה אֶל־תִּבְיָשֻׁנִּי: לב דֶּרֶךְ־מִצּוֹתֶיךָ
 אֲרוּץ בִּי תִרְחֹב לִפְנֵי: ה לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֲקִיךָ
 וְאַצְרָנָה עֶקֶב: לד הִבִּינִי וְאַצְרָה תּוֹרַתְךָ
 וְאַשְׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב: לה הִדְרִיכֵנִי בְּנֵתִיב מִצּוֹתֶיךָ
 כִּי־בֹ חֲפָצְתִּי: לו הִטֵּלְפִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאַל־
 אֶל־בָּצַע: לו הֶעֱבֵר עֵינֵי מֵרְאוֹת שׁוֹא כְּדִרְכֶּךָ
 חֲיִנִּי: לח הִקֵּם לַעֲבֹדְךָ אֱמֶרְתֶּךָ אֲשֶׁר לִירֵאתֶךָ:
 לט הֶעֱבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יִגְרָתִי בִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 טֹבִים: מ הִנֵּה תֹאבְתִי לְפָקֶדֶךָ בְּצִדְקַתְךָ חֲנִנִּי:
 ו מא וַיִּבְאֵנִי חֶסֶדְךָ יְהוָה תִּשְׁוַעְתֶּךָ כְּאֱמֶרְתֶּךָ:
 מב וְאַעֲנֶה חֶרְפִּי דָּבָר כִּי־בִטַּחְתִּי כְּדִבְרֶךָ: מג וְאַל־
 תִּצַּל מִפִּי דְּבַר־אֱמֶת עַד־מָאֵד בִּי לְמוֹשְׁפָּטֶךָ
 יחֲלֹתִי: מד וְאַשְׁמְרָה תּוֹרַתְךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:
 מה וְאַתְחַלְכֶּה בִּרְחֹבָה בִּי פִקּוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי:
 מז וְאַדְבִּרָה בְּעֲדִיתֶיךָ נֶגֶד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 מז וְאַשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי: מח וְאַשֶּׁא־
 כִּפִּי אֶל־מִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְאַשִּׁיחָה בַּחֲקִיךָ:
 ז מט זְכַרְדְּכָה לַעֲבֹדְךָ עַל אֲשֶׁר יִחֲלַתִּנִּי: נ וְאֵת
 נִחְמָתִי בַעֲנִי בִּי אֱמֶרְתֶּךָ חֲתִנִּי: נא זָדִים חֲלִיצֵנִי
 עַד־מָאֵד מִתּוֹרַתְךָ לֹא נָטִיתִי: נב זְכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 מִעוֹלָם: א יְהוָה וְאַתְנַחֵם: גג זִלְעָפָה אֲחוֹתִנִּי

מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תּוֹרַתְךָ: נד זְמֵרוֹת הַיּוֹדֵלִי חֲקִיךָ
 בבית מְגוּרֵי: נה זְכַרְתִּי בְלִילָה שְׁמוֹךְ יְהוָה
 וְאַשְׁמְרָה תּוֹרַתְךָ: נו זֹאת הִיִּתַּחֲלִי בִּי פִקּוּדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: ח נז חֲלָקִי יְהוָה אֱמֶרְתִּי לְשֹׁמֵר דְּבָרֶיךָ:
 נח חֲלִיתִי פִנְיֶךָ בְּכָל־לֵב חֲנִנִּי כְּאֱמֶרְתֶּךָ:
 נט חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי וְאַשִּׁיבָה רַגְלִי אֶל־עֲדִיתֶיךָ:
 ס חֲשַׁתִּי וְלֹא הִתְמַהֲמַהְתִּי לְשֹׁמֵר מִצּוֹתֶיךָ:
 סא חֲבָלֵי רִשְׁעִים עוֹדְנֵי תּוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 סב חֲצוֹת־לַיְלָה אֶקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי
 צִדְקֶךָ: סג חֶבֶר אֲנִי לְכָל־אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמִרִי
 פִּקּוּדֶיךָ: סד חֶסֶדְךָ יְהוָה מְלֵאָה הָאָרֶץ חֲקִיךָ
 לְמַדְנִי: ט סה טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עֲבֹדְךָ יְהוָה
 כְּדִבְרֶךְ: סו טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמַדְנִי בִּי בְּמִצּוֹתֶיךָ
 הֶאֱמַנְתִּי: סז טָרַם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁנֵג וְעִתָּה אֱמַרְתֶּךָ
 שְׁמִרָתִי: סח טוֹב־אֵתָה וּמִטִּיב לְמַדְנִי חֲקִיךָ:
 סט טָפְלוּ עָלַי שֶׁקֶר וְזִדִּים אֲנִי בְּכָל־לֵב: א אֲצַר
 פִּקּוּדֶיךָ: ע טָפַשׁ כַּחֲלָב לִבִּי אֲנִי תּוֹרַתְךָ
 שָׁעֲשַׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי כִי־עֲנִיתִי לְמַעַן אֶלְמֹד
 חֲקִיךָ: עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מֵאֲלֹפִי וְהֵב וְכִסֶּף:
 י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכַוְּנוּנִי הִבִּינִי וְאַלְמֹדָה
 מִצּוֹתֶיךָ: עד יִרְאִיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׁמְחוּ בִּי לְדִבְרֶךָ
 יחֲלַתִּי: עה יִדְעָתִי יְהוָה כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֱמוּנָה
 עֲנִיתִנִּי: עו יִחֲנֵנִי חֶסֶדְךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאֱמֶרְתֶּךָ
 לַעֲבֹדְךָ: עז יִבְאֵנִי רַחֲמֶיךָ וְאַחִיָּה בִּי־תּוֹרַתְךָ
 שָׁעֲשָׁעִי: עח יִבְשׂוּ זָדִים כִּי־שֶׁקֶר עוֹתוֹנֵי אֲנִי
 אֲשִׁיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ: עט יֵשׁוּבוּ לִי יִרְאוּךָ
 וְיִדְעִי עֲדִיתֶיךָ: פ יִהְיֶה־לִּפִּי תָמִים בַּחֲקִיךָ לְמַעַן לֹא
 אֲבוֹשׁ: כ פֹּא כָלְתָה לְתִשְׁוַעְתֶּךָ נִפְשִׁי לְדִבְרֶךָ
 יחֲלַתִּי: כב כָּלוּ עֵינֵי לֹאֲמֶרְתֶּךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: כג כִּי־יִחֲיִיתִי כְּנָאֵד בְּקִיטוֹר חֲקִיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: כד כִּמְהָ יִמְיַעֲבֹדְךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְרִדְפִי
 מִשְׁפָּט: כה כְּרוֹלִי זָדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא
 כִּתּוֹרַתְךָ: כו כָּל־מִצּוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר וְרִדְפוֹנִי
 עוֹרְנִי: כז כִּמְעַט כָּלוֹנִי בָאָרֶץ וְאֲנִי לֹא־עֹזֶבְתִּי

פְּקֻדֶיךָ: פח כַּחֲסֻדְךָ חִינִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹת פִּיךָ:
 ל פֶּט לְעוֹלָם יִהְיֶה דְבָרְךָ נֶצֶב בַּשָּׁמַיִם: צ לְדֹר
 וָדֹר אֱמוּנָתְךָ כּוֹנֵנֶת אֶרֶץ וְתַעֲמֹד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי תִכַּל עֲבֹדֶיךָ: צב לִוְלִי תוֹרַתְךָ
 שְׁעִשְׁעִי אֲזִי אֲבֹדְתִי בְּעִנְיִי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֶשְׁכַּח
 פְּקוּדֶיךָ כִּי בָם חִייתִנִּי: צד לִךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פְּקוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי: צה לִי קִנוּ רָשָׁעִים לֹא־בִדְנִי
 עֲדוֹתֶיךָ אֶתְבוֹנֶן: צו לְכָל־תִּכְלָה רֵאיוֹתִי קֶץ רַחֲבָה
 מִצֻּתְךָ מֵאֹד: מז מִה־אֲהַבְתִּי תוֹרַתְךָ כָּל־הַיּוֹם
 הִיא שִׁיחָתִּי: צח מֵאִיבִי תַחֲפֹמֵנִי מִצֻּתְךָ כִּי
 לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מַלְמְדֵי הַשִּׁפְלָתִי כִּי
 עֲדוֹתֶיךָ שִׁיחָה לִּי: ק מִזִּקְנִים אֶתְבוֹנֶן כִּי פְקוּדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: קא מִכָּל־אֶרֶח רָע כָּלֹאֲתִי רִגְלִי לִמְעַן
 אֲשֹׁמֵר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סִרְתִּי כִּי־אַתָּה
 הוֹרַתִּנִּי: קג מִה־נִּמְלָצוֹ לַחֲפִי אִמְרַתְךָ מִדְּבַשׁ לִפִּי:
 קד מִפְּקוּדֶיךָ אֶתְבוֹנֶן עַל־כֵּן שָׁנֹאתִי | כָּל־אֶרֶח
 שָׁקֵר: נ קה גֵּר־לִרְגְלִי דְבָרְךָ וְאוֹר לְנִתִּיבֹתִי:
 קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקְיִימָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קז נַעֲנִיתִי עַד־מֵאֹד יִהְיֶה חִינִי כַּדְבָּרְךָ: קח נִדְּבֹת
 פִּי רִצְהֵנָּה יִהְיֶה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמִדְּנִי: קט נִפְשִׁי
 בִּכְפִי תָמִיד וְתוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רָשָׁעִים
 פֶּח לִי וּמִפְּקוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נִחַלְתִּי עֲדוֹתֶיךָ
 לְעוֹלָם כִּי־שָׁשׂוֹן לִפִּי הִמָּה: קיב נָטִיתִי לִפִּי
 לַעֲשׂוֹת חֲקִיךָ לְעוֹלָם עֲקֹב: קיג סַעֲפִים שָׁנֹאתִי
 וְתוֹרַתְךָ אֲהַבְתִּי: קיד סִתְּרִי וּמִגְנִי אֶתָּה לְדְבָרְךָ
 יִחַלְתִּי: קטו סוֹרוּ־מִמֶּנִּי מִרְעִים וְאַצְרָה מִצֻּת
 אֱלֹהִי: קטז סִמְכֵנִי כְּאִמְרַתְךָ וְאַחִיָּה וְאַל־תִּבְיֹשֵׁנִי
 מִשֹּׁבְרֵי: קז סַעֲדֵנִי וְאוֹשָׁעָה וְאוֹשָׁעָה בַּחֲקִיד
 תָּמִיד: קח סִלֵּית כָּל־שׂוֹגִים מִחֲקִיד כִּי־שָׁקֵר
 תִּרְמִיתֶם: קט סִגִּים הַשִּׁבְתָּ כָּל־רָשָׁעֵי־אֶרֶץ לְכֹן
 אֲהַבְתִּי עֲדוֹתֶיךָ: קכ סָמַר מִפְּחָדְךָ בְּשָׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ וְרֵאתִי: ע קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצִדֵּק
 בְּלִיתִּיחִנִּי לַעֲשֹׂקִי: קכב עָרַב עֲבֹדְךָ לְטוֹב אֶל־
 יַעֲשֻׁקָנִי זֵדִים: קכג עֵינִי כָּלוּ לִישׁוּעָתְךָ וְלֹא־אִמְרַת
 צִדְקָךָ: קכד עֲשֵׂה עִם־עֲבֹדְךָ כַּחֲסֻדְךָ וְחֲקִיד

לְמִדְּנִי: קכה עֲבֹדֶיךָ־אֲנִי הַבִּינִי וְאַדְעָה עֲדוֹתֶיךָ:
 קכו עַת לַעֲשׂוֹת יִהְיֶה הַפְּרוֹ תוֹרַתְךָ: קכז עַל־כֵּן
 אֲהַבְתִּי מִצֻּתֶיךָ מִזֶּהֱב וּמִפֶּזֶז: קכח עַל־כֵּן |
 כָּל־פְּקוּדֵי כָל יִשְׁרָתִי כָּל־אֶרֶח שָׁקֵר שָׁנֹאתִי:
 פ קכט כָּלֹאֹת עֲדוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נִצַּרְתָּם נַפְשִׁי:
 קל כָּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר מִבֵּין פְּתִיִּים: קלא כִּי־פָעַרְתִּי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצֻּתֶיךָ יֵאָבְדִי: קלב כִּי־פָנָה־אֵלַי וּחִנִּנִי
 כְּמִשְׁפָּט לְאֲהַבִּי שִׁמְךָ: קלג פָּעַמִּי הֵכֵן בְּאִמְרַתְךָ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־כִּי כָל־אֲנוֹן: קלד פָּדֵנִי מִעֲשֶׂק אָדָם
 וְאַשְׁמְרָה פְּקוּדֶיךָ: קלה פָּנִיד הָאֵר בַּעֲבֹדְךָ וְלִמְדִנִּי
 אֶת־חֲקִיךָ: קלו פִּלְגֵי־מִים יִרְדּוּ עֵינֵי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
 תוֹרַתְךָ: צ קלז צִדִּיק אֶתָּה יִהְיֶה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קלח צוֹיֹת צִדֵּק עֲדוֹתֶיךָ וְאַמוּנָה מֵאֹד:
 קלט צִמְתָּנִי קִנֵּאתִי כִּי־שָׁכַחוּ דְבָרֶיךָ צָרִי:
 קמ צְרוּפָה אִמְרַתְךָ מֵאֹד וְעֲבֹדְךָ אֲהַבָה:
 קמא צַעִיר אֲנִכִּי וְנִבְזָה פְּקֻדֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 קמב צִדְקַתְךָ צִדֵּק לְעוֹלָם וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת: קמג צָר־
 וּמִצֹּק מִצָּאֲנִי מִצֻּתֶיךָ שְׁעִשְׁעִי: קמד צִדֵּק
 עֲדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הַבִּינִי וְאַחִיָּה: ק קכה קָרָאתִי
 בְּכָל־לֵב עֲנִי יִהְיֶה חֲקִיד אֲצִרָה: קכו קָרָאתִיךָ
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹתֶיךָ: קכז קִדְמָתִי בְּנִשְׁפָּה
 וְאוֹשָׁעָה לְדְבָרְךָ יִחַלְתִּי: קכח קִדְמוּ עֵינִי אֲשִׁמְרוֹת
 לְשִׁיחַ בְּאִמְרַתְךָ: קכט קוֹלִי שִׁמְעָה כַּחֲסֻדְךָ יִהְיֶה
 כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קכ קָרְבוּ רַדְפִּי וְזִמָּה מִתוֹרַתְךָ
 רַחֲקוּ: קכא קָרֹב אֶתָּה יִהְיֶה וְכָל־מִצֻּתֶיךָ אֱמֶת:
 קכב קִדְם יָדַעְתִּי מִעֲדוֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
 יִסְדָּתֶם: ר קכג רֵאֵה־עֵינִי וְחַלְצֵנִי כִּי־תוֹרַתְךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: קכד רִיבָה רִיבִי וְגֵאלֵנִי לְאִמְרַתְךָ חִינִי:
 קכה רַחוּם מִרְשָׁעִים יִשׁוּעָה כִּי־חֲקִיד לֹא דִרְשׁוּ:
 קכו רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יִהְיֶה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קכז רַבִּים
 רַדְפִּי וְצָרִי מִעֲדוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי: קכח רֵאיוֹתִי
 בְּגִדִים וְאֶתְקוּטְטָה אֲשֶׁר אִמְרַתְךָ לֹא שָׁמְרוּ:
 קכט רֵאֵה כִּי־פְקוּדֶיךָ אֲהַבְתִּי יִהְיֶה כַּחֲסֻדְךָ חִינִי:
 קכס רֵאשִׁידְבָּרְךָ אֱמֶת וְלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפָּט צִדְקָךָ:
 ש קכסא שָׁרִים רַדְפוּנִי חֲנֹם וּמִדְבָּרְךָ פָּחַד לִפִּי:

קסב שֶׁשׁ אֲנֹכִי עַל־אִמְרַתְךָ כְּמוֹצֵא שָׁלֹל רֵב:
 קסג שֶׁקֶר שְׁנֵאתִי וְאֶתְעַבָּה תוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי:
 קסד שֶׁבַע בָּיִם הִלְלִיתִךָ עַל מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קסה שְׁלוֹם רֵב לְאַהֲבֵי תוֹרַתְךָ וְאִין־לָמוּ מִכְשׁוֹל:
 קסו שֶׁבִרְתִּי לִישׁוּעַתְךָ יְהוָה וּמִצוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי:
 קסז שְׁמִירָה נִפְשִׁי עֲדִיתִךָ וְאַהֲבָם מְאֹד:
 קסח שְׁמִרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֲדִיתִךָ כִּי כָל־דֶּרֶכִּי נִגְדֶּךָ:
 ת קִסְט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כְּדִבְרְךָ הַבִּינֵנִי:

קע תָּבוֹא תַחֲנַנְתִּי לְפָנֶיךָ פֶּאֶמְרַתְךָ הִצִּילֵנִי:
 קעא תַּפְעֲנָה שְׁפָתֵי תְהִלָּה כִּי תִלְמַדְנִי חֲקִיד:
 קעב תַּעֲזֵן לְשׁוֹנִי אִמְרַתְךָ כִּי כָל־מִצְוֹתֶיךָ צִדְקָה:
 קעג תְּהִי־יָדְךָ לְעֶזְרִנִּי כִּי פִקּוּדֶיךָ בְּחֻרְתִּי:
 קעד תִּאֲבָתִי לִישׁוּעַתְךָ יְהוָה וְתוֹרַתְךָ שֶׁעֲשִׂיתִי:
 קעה תַּחֲיֵ־נַפְשִׁי וְתִהְיֶה־לִּי וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעֲזֹרֵנִי:
 קעו תַּעֲלִיתִי כִשָּׁה אֲבִד בְּקֶשׁ עֲבָדְךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:

קב.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצִּרְתָּה לִּי
 קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הִצִּילָה נַפְשִׁי מִשְׁפַּת־
 שֶׁקֶר מִלְשׁוֹן רַמְיָה: ג מִהִיתָן לִךְ וּמִהִיָּסִיף לִךְ
 לְשׁוֹן רַמְיָה: ד חֲצִי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלִי

רַתְמִים: ה אוֹיְהִלִּי בִּירְגָרְתִּי מִשֶּׁשׁ שְׁכָנְתִּי
 עַם־אֶהְלִי קָדָר: ו רַבַּת שְׁכֵנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם
 שׁוֹנֵא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שְׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה
 לַמַּלְחָמָה:

המשך ביאור למס' פסחים ליום רביעי עמ' א

1 על איסור מחמר אחר בהמתו בשבת. וחששות אלו שייכים רק
 2 בבהמה גסה שהיא מיועדת למלאכה ולא בבהמה דקה, אך יש
 3 מקומות שנהגו להחמיר על עצמם גם במכירת בהמה דקה. ומשום
 4 שפרק זה עוסק בדיני המנהגים שנינו משנה זו.
 5 מקום שנהגו למכור בהמה דקה לזכרים, משום שאין עושים בה
 6 מלאכה, מוכרין – מותר למכור להם. מקום שלא נהגו למכור,
 7 שהחמירו על עצמם שמא יבואו למכור להם בהמה גסה, אין
 8 מוכרין – אסור למכור להם.
 9 המשנה דנה במכירת בהמות גסות לגוים: וכל מקום אף שנהגו
 10 למכור בהמה דקה, אין מוכרין להם בהמה גסה משום שמייוחדת
 11 למלאכה. והאיסור הוא אף בעגלים ופזיזין (חמורים קטנים), שאף
 12 שאינם ראויים עכשיו למלאכה, יש לחשוש שהרואים יטעו ויתירו
 13 אף מכירת גדולים. ואסור בין שלמין ובין שבוזין, ואף שהשבוזים
 14 אינם ראויים למלאכה, גזרו לאסור מכירתם מחשש שיתירו אף
 15 מכירת שלימים.
 16 המשנה מביאה שיש החולקים בזה: רבי יהודה מתייר בשבועה,
 17 שכיון שאינה ראויה למלאכה אין הגוי משהה אותה, אלא שוחטה
 18 מיד, ואין ישראל רואה אותה אצלו, ולא יבוא להתיר למכור לו
 19 שלימה.
 20 בן בתירא מתייר בסוס, שאינו עומד אלא לרכיבה, ואין לגזור בו
 21 משום שמא ישאלו או ישכירו לגוי וירכב עליו בשבת, או שינסה
 22 אותו וילך מחמתו כשהגוי רוכב עליו, משום שרכיבה אינה
 23 מלאכה האסורה מהתורה אלא איסור 'שבות' מדרבנן.
 24 קרבן פסח מצותו לאוכלו צלי, ומצוה לצלותו כשהוא שלם.
 25 במשנתנו יבואר אם בזמן הזה יש לנהוג שלא לאכול בשר צלי

26 בליל פסח: מקום שנהגו לאכול בשר צלי בזמן הזה בלילי פסחים,
 27 ואינם חוששים שיראה כאוכל קרבן פסח חוץ לירושלים, אוכלין
 28 – מותר להם לאכול. מקום שנהגו שלא לאכול, אין אוכלין, שלא
 29 יראה כאוכל פסח חוץ לירושלים.

גמרא

30 אומרת הגמרא: אמר רב יהודה אמר רב, אסור לו לאדם שיאמר
 31 בשר זה (אף לאחר שנשחט) לפסח הוא, אף שכוונתו שיהיה לצורך
 32 אכילת בשר בחג הפסח, מפני שגראה במקדש בהמה לקנות
 33 בדמיה קרבן פסח, ואוכל קדשים בחוץ. מוסיפה הגמרא: אמר רב
 34 פפא, דוקא בשר שראוי לקרבן, אבל בחיטין (בחסטים) שאינם
 35 ראויים לקרבן פסח, לא, ומותר לומר חטים אלו לפסח, ואין
 36 לחשוש שיאמרו שהקדיש דמיהם לצורך קרבן פסח, כי יפרשו
 37 דבריו, דמינסר לפסחא קאמר – כוונתו שיהיו מוצנעים ומשומרים
 38 לאוכלם בפסח.
 39 מקשה הגמרא: ובשר לא – וכי על בשר אכן אסור לומר 'זה
 40 לפסח' מתיב, אמר רבי יוסף, תודום איש רומי הנהיג את
 41 בני רומי לאכול גזרים מקולסין – צלויים בשלמותם כדרך
 42 צליית קרבן הפסח, בלילי פסחים, וזכר לקרבן פסח. שלחו לו
 43 חכמים, אלמלא תודום – אם לא שאדם חשוב אתה, נזרנו
 44 עליך נדוי, שבהנהגתך זאת אתה מאכיל את ישראל קדשים
 45 בחוץ.
 46 מבררת הגמרא: קדשים סלקא דעתך – וכי תעלה על דעתך
 47 שהאכילם קדשים בחוץ, הרי לא הקדישו את הגזרים. משיבה
 48 הגמרא: אלא אימא – אלא כך תאמר לפרש מה ששלחו לו,
 49

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ו טבת פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	יום רביעי - כ"ט טבת מפרק קמ עד סוף פרק קנ
יום שני - כ"ז טבת מפרק קכ עד סוף פרק קלד	יום חמישי - א' שבט פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט
יום שלישי - כ"ח טבת מפרק קלה עד סוף פרק קלט	יום שישי - ב' שבט מפרק י עד סוף פרק יז
שבת קודש - ג' שבט פרק כ מפרק יח עד סוף פרק כב	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ו טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כב, וזה רמז... עד עמ' 44, באריכות.

ליקוטי אמרים

ומיוחדת. שכן, כאמור, כשגילוי הנפש בא לידי הגשמה בצורה
 כזו שהוא מורגש בלב, הוא יכול להיות אז מורגש גם בכל שאר
 האברים, ולהכניס "חיות" באברים כשהם עושים את המעשה.
 אך הדחילו ורחימו – היראה והאהבה, שבתבונות מוח
 ותעלומות לבו הנוכרים
 לעיל – נבחו דרכיהם
 למעלה מעלה מבחינת
 המעשה, ואי אפשר
 להם – לאהבה ויראה
 ה"שכליות", להתלבש
 בבחינת מעשה המצות
 להיות להם – למצוות,
 בחינות מחין וחיות
 להעלותן לפתח
 לעילא, – להעלותן
 ("לפרוח") למעלה. שכן,
 העובדה שהאהבה באה
 לידי ביטוי במוח בלבד –
 והמוח עדין יותר משאר
 אברים אחרים –
 משמעותה, שגילוי הנפש
 המתגלה במוח, לא
 התגשם עדיין כל כך,
 שיוכל להתפשט גם
 בשאר האברים שאינם

הנהגה

(וכמ"ש בוורר וע"ה דתבונה
 אותיות ב"ן וב"ת שהן דחילו

עדינים כמו חומר המוח. כמו שאנו רואים במוחש, כשאין לאדם
 חשק בלב לעשות דבר מסויים, הוא אמנם עושה את הדבר,
 אלא שזהו מחמת שהוא מבין במוחו שעליו לעשות את המעשה
 – חסרה אז "חיות" במעשה זה. כך גם ביחס לאהבה ויראה שזן
 בבחינת "תבונה" בלבד, אין ביכולתן להחזיר ולתת את ה"חיות"
 הראויה במעשה המצוות, ועל-ידי-זה להעלות את המצוות, אם
 לא שהקדוש-ברוך-הוא מצרפן ומחברן לבחינת המעשה;
 – וכך יכולות הן לשמש כ"כנפיים" למעשה; והן – אותן אהבה
 ויראה שבמוח, נקראות בשם "מחשבה טובה", – הן רק
 "מחשבה טובה", כי אינן דחילו ורחימו – יראה ואהבה, מפני
 בהתגלות לבו, כפי-אם בתבונות מוח ותעלומות לבו כנוכר
 לעיל. – ומפני שהן מתבטאות במוח, הן נקראות "מחשבה
 טובה" (מחשבה היא הרי במוח), שהקב"ה "מצרפה למעשה" –
 למעשה המצוות שהאדם עושה באמצעות מחשבה טובה זו,
 שיוכלו לעלות למעלה. בכך יוסבר לנו הביטוי: "מצרפה
 למעשה" – שכן, "מעשה" ישנו כאן ו"מחשבה" ישנה כאן, יש
 רק לצרף את המחשבה למעשה. כאן באה ב"תניא" הנהגה,
 המציינת, שבתורת הקבלה מדובר על ענין זה כמו שהוא

1 וזה – מה שאנו אומרים, שה"תבונה" מתלבשת בתורה ובמצוות
 2 ומעלה אותן למעלה, כאילו עסק בהן באהבה שבהתגלות הלב,
 3 רמזו רז"ל באמרים: "מחשבה טובה הקדוש-ברוך-הוא
 4 מצרפה למעשה", – לפי הפירוש הפשוט בלבד, שהדברים
 5 אמורים לגבי מי שחשב
 6 לעשות מצוה, ובגלל
 7 סיבה, שאינה תלויה בו,
 8 נמנע ממנו לעשותה, בכל
 9 זאת מחשיב הקב"ה כאילו
 10 עשה את המצוה – הרי,
 11 וזהו ליה למימר: – היה
 12 עליהם לומר: "מעלה
 13 עליו הכתוב כאלו
 14 עשה". – דברים
 15 מפורשים, שהתורה רואה
 16 אותו כאילו ביצע
 17 מחשבתו בפועל. מדוע,
 18 איפוא, השתמשו רבותינו
 19 ז"ל בביטוי "מצרפה
 20 למעשה"? ביטוי
 21 שמשמעותו שה"מעשה"
 22 קיים, אלא שאין לו
 23 שייכות ל"מחשבה",
 24 והקב"ה מצרף את שני
 25 אלה, המחשבה והמעשה?

26 אלא הענין, – שאכן מתכוונים בכך לרמוז על מה שדברנו, כי
 27 דחילו ורחימו – יראה ואהבה, שבהתגלות לבו, הם
 28 המתלבשים במעשה המצוות להחיותם לפתח לעילא, –
 29 להכניס חיות במעשה המצוות, שתעלינה למעלה. וכל כך
 30 למה? – כי הלב הוא נס-החיים, כשאר אברים שהם בלי
 31 המעשה, – לכן, כשיש לו אהבה מורגשת בלב, – כלומר,
 32 הגילוי של הנפש המתבטא ברגש של אהבה, בא לידי הגשמה
 33 במדה כזו, שהוא מורגש ב"חומר" הלב – יכול כבר גילוי נפשי
 34 זה, האהבה, להתקבל גם בשאר האברים הגשמיים, ולהכניס
 35 בהם חיות, כשהם עושים מה שהלב רוצה. שכן, הלב הוא
 36 ה"פנימיות" והחיות של כל שאר האברים, כפי שה"תניא" אומר
 37 להלן: אלא שהוא – הלב, פנימי וחיות להם, – לשאר
 38 האברים, ולכן יכול להתלבש בהם – מחמת שהלב הוא
 39 בעצם קרוב לשאר האברים, ויחד עם זה הוא ה"חיות" שלהם,
 40 יכולה אהבת-הלב להתלבש במעשים שהאברים עושים, להיות
 41 להם גרפין – כנפיים, להעלותם. – להעלות את מעשה
 42 המצוות למעלה, כמו שאנו רואים במוחש, שבשעה שאדם
 43 עושה דבר מתוך אהבה, פועלות אז הידים ב"חיות" שונה

מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת וְעֵסֶק הַתּוֹרָה הַנַּעֲשִׂים עַל־יְדֵי "מַחֲשָׁבָה" 38
 מִזְכָּה" הַנִּזְכָּר לְעֵיל, - אותה "מחשבה טובה" הנובעת מן 39
 ה"תבונה", עַד עוֹלָם הַבְּרִיאָה, מְקוֹם עֲלִית הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת 40
 הַנַּעֲשִׂים עַל־יְדֵי דְחִילוֹ וְרַחֲמֵימוּ - יראה ואהבה, שְׂכָלִים 41
 אֲשֶׁר בְּהַתְגַּלּוּת לְבֹ 42
 מִמֶּשׁ. אֲבָל בְּלֹא־הִכִּי - 43
 בלעדי זאת, נָמִי - גם כן, 44
 עוֹלָם - התורה 45
 והמצוות, לְעוֹלָם 46
 הַיְצִירָה, עַל־יְדֵי דְחִילוֹ 47
 וְרַחֲמֵימוּ טַבְעִיִּים - אהבה 48
 ויראה טבעיות, 49
 הַמִּסְתָּרִים בְּלֵב בְּלֵב 50
 יִשְׂרָאֵל בְּתוֹלְדוֹתָם, - 51
 לכל יהודי יש בטבע 52
 אהבה ויראה מוסתרות 53
 להקב"ה, ובאמצעות 54
 אהבה ויראה אלו, עולות 55
 המצוות לעולם היצירה, 56
 כְּמוֹ שִׁיתְבָּאֵר לְקַמֵּן 57
 בְּאִרְכִּיבוֹת: - כמו שיוסבר בפרקים הבאים באריכות, מדוע 58
 מעלות האהבה והיראה הטבעיות, את המצוות לעולם 59
 היצירה. על־כַּלְפֵּינִים, מובן שגם מי שאינו יכול ליצור בתוכו 60
 אהבה ויראה בהתגלות הלב, אלא בבחינת ה"תבונה", מספיק 61
 לו הדבר, להיות שלם, על־יֵדֶן, בתורה ובמצוות, שגם הן 62
 תעלינה למעלה, כמו התורה והמצוות הנובעות מאהבה ויראה 63
 שבהתגלות הלב. 64
 בהקשר למה שלמדנו על אהבת ה' המזרימה "חיות" ומעלה 65
 את התורה והמצוות לעולם נעלה יותר, מן הראוי להוסיף: 66
 חסידי רבנו הזקן התווכחו ביניהם, מה נעלה יותר, אהבת 67
 ה' או אהבת ישראל? נכנסו אל רבנו הזקן ושאלוהו על כך, 68
 והוא אמר להם: ההוכחה לאהבה אמיתית למישהו היא, 69
 שאוהבים גם את מי שהאוב אוהב. הרי הקב"ה אוהב את 70
 בני ישראל, ככתוב: "אהבתי אתכם אמר ה'", וכשאוהבים 71
 יהודים, שהם אוהביו של הקב"ה, זה מוכיח שהאהבה 72
 להקב"ה היא אמיתית. ורבנו הזקן סיים: - "ואהבת לרעך 73
 כמוך" היא כלי ל"ואהבת את ה' אלוקיך". 74

ליקוטי אמרים

הגהה

(וכמ"ש בזהר וע"ה דתבונה
 אותיות ב"ן וב"ת שהן דחילו
 ורחימו ולפעמים התבונה יורדת
 להיות מוחין בנוק' דועיר אנפין שהן
 אותיות התורה והמצוות והמשכיל
 יבין):

התורה והמצוות הנעשים ע"י דחילו ורחימו שכליים אשר
 בהתגלו' לבו ממש אבל בלא"ה נמי עולים לעולם היציר'
 ע"י דחילו ורחימו טבעיים המסותרים בלב כל ישראל
 בתולדותם כמ"ש לקמן באריכות:

למעלה, בספירות - ומשם מבינים אותו גם למטה בעבודת 1
 האדם: * (וְכֵמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזֶהָר 'וְעֵין חַיִּים', ד"תבונה" 2
 אותיות "בן וכת", שֶׁהֵן - "בן" ו"בת" בעבודה, הם: דְּחִילוֹ 3
 וְרַחֲמֵימוּ. - יראה ואהבה. וְלַפְעָמִים תִּתְבֹּנֶה יוֹרֶדֶת לְהִיּוֹת 4
 מִחוּץ בְּנוֹקְבָא ד'זְעִיר 5
 אֲנָפִין, שֶׁהֵן אוֹתִיּוֹת 6
 הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת. - 7
 ב"עבודה" זה רומז 8
 לאותיות התורה 9
 והמצוות. לפי הסדר 10
 הרגיל, צריך מ"תבונה" 11
 להימשך ל"זעיר אנפין" 12
 (המושג הקבלי ל"מדות") 13
 - כמו שבאדם נמשך הכל 14
 מהשכל למדות - ולאחר 15
 מכן זה יכול להימשך 16
 ל"מלכות", אך, "לפעמים" 17
 הסדר הוא, ש"מ"בינה" 18
 נמשך ישר ל"מלכות" 19
 (בלי אמצעות ההעברה 20
 דרך "זעיר אנפין"). משמעות הדבר ביחס לעבודתו של האדם, 21
 היא: הסדר הנכון צריך להיות באופן כללי, שמהתבוננות 22
 תימשך ההבנה ב"מדות", לעורר אהבה ויראה, ומהאהבה 23
 והיראה באה ההשפעה לקיום תורה ומצוות. אך, לפעמים 24
 הסדר הוא בצורה אחרת, ש"מ"תבונה" נמשך באופן ישיר 25
 ללימוד וקיום התורה והמצוות. וְהַמִּשְׁכָּל יִבְיִן: - ה"הגדה" 26
 שזורה במושגים קבליים, ובהמשך הלימוד ב"תניא" יוסברו 27
 ביתר בהירות. להלן מסביר רבנו הזקן, שהחידוש במה 28
 שהקב"ה מצרף את המחשבה הטובה שמן ה"תבונה" למעשה 29
 המצוות, כדי שמעשי המצוות יוכלו לעלות לעולם הבריאה - 30
 הוא עולם ההשגה - בו עולות התורה והמצוות הנובעות 31
 מאהבה ויראה, הנוצרות מהתבוננות והשגה בגדולת הקב"ה. 32
 ברם, גם בלי צירוף זה, עולות התורה והמצוות לעולם היצירה 33
 - על־יְדֵי האהבה והיראה הטבעיות להקב"ה, המסתורות בלבו 34
 של כל אחד מישראל. אֲךָ צָרוּף יָהּ - שלמדנו שהקב"ה מצרף 35
 את המחשבה הטובה שמן ה"תבונה" למעשה המצוות, כדי 36
 שיעלו למעלה, מִצָּרְף הַקְדוֹשׁ־בְּרִוך־הוא, בְּדִי לְהַעֲלוֹת 37

יום שני כ"ז טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 44, פרק יז ובוה יוב... עד עמ' כג, כלי המעשה.

אותו במדרגת ה"בינוני", ולהיות זהיר בכל התורה והמצוות; כן, עולות 81
 גם אז התורה והמצוות שלו למעלה, כאילו למד תורה וקיים מצוות 82
 באהבה ויראה שבהתגלות הלב. 83
 וְכֵזָה - במה שלמדנו, שגם מי שאין בכוחו לעורר, על־יְדֵי 84
 התבוננות, אהבה ויראה רגשיות בלבו, אלא רק אהבה ויראה 85
 המתבטאות בתעלומות מוחו ולבו בלבד - בכל זאת יש בכוחן 86

75 פָּרָק יז. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן כיצד צריך להיות סדר עבודתו
 76 של "בינוני": על־יְדֵי התבוננות בגדולת הקב"ה, יעורר בהתגלות בלבו
 77 אהבת ה' ויראת ה', וזאת כדי לשלוט ביצר־הרע. היראה תמנע אותו
 78 מלעשות עבירה, והאהבה תניע אותו לקיים מצוות וללמוד תורה; ואם
 79 אין בכוחו לעורר, על־יְדֵי ההתבוננות, אהבה ויראה כאלו, שתהיינה
 80 בהתגלות בלבו, אלא רק מוסתרות במוחו ובלבו - גם אז בכוחן, להזיק

לא בליכך קל להגיע. הרי, שנוסף לחוש שלנו, יש לנו ראייה גם
מהגמרא, שאין הדבר קל בליכך להגיע ליראת ה' ובמיוחד
לאהבת ה'. כיצד, איפוא, אומר הפסוק ש"קרב מאד" הדבר?
וגם אמרו רז"ל⁵ ד"צדיקים - דוקא - לבם פְּרֻשִׁים". -
לעורר בלבם תמיד אהבת

ה' ויראת ה'. ואילו מי
שאינו "צדיק" - אין לבו
ברשותו, "דמזה מוכח
דלא לבד שאינו קרוב בו,
אלא אדרבה אינו שייך רק
לצדיקים, שמועטין הן
וכו'" (לשון הרבי), כיצד,
איפוא, אומר הפסוק,
שלכל יהודי, "קרוב מאד",
לקיים תורה ומצוות
"בלבבך", עם הלב,
כלומר: שלבו ברשותו,
תחת פיקוחו, להפוך את
תאוות העולם הזה

לאהבת ה'? והרי התורה לא ניתנה רק לצדיקים? אלא
ד"לעשותו", - המלה "לעשותו" יש בה משום הסבר על "קרוב
מאד בלבבך" - איזה "בלבבך" קרוב מאד? הרי זה אותו
"בלבבך" הנוגע ל"לעשותו" בלבד, לקיים מצוות. שכן, בעצם,
קשה הסדר בפסוק: "בפיך ובלבבך לעשותו" רומזים, כאמור
לעיל, על מחשבה, דיבור ומעשה - אך אין הם מסודרים בפסוק,
לא לפי הסדר שמלמעלה למטה, ולא לפי הסדר שמלמטה
למעלה. אם מתחילים במדרגה העליונה יותר, היה צריך
להיות הסדר: "בלבבך" (מחשבה), לאחר מכן "בפיך" (דיבור),
ולאחר מכן "לעשותו" (מעשה), כי מחשבה היא למעלה
מדיבור, ודיבור למעלה ממעשה. ואם מתחילים במדרגה
התחתונה, היה צריך להיות הסדר: "לעשותו", לאחר מכן
"בפיך", ולאחר מכן "בלבבך". מדוע, איפוא, מתחיל הפסוק
ב"בפיך" - דיבור, וממשיך "בלבבך" - מחשבה, ולאחר מכן
"לעשותו" - מעשה? אלא, המלה "לעשותו" נכתבה מיד אחרי
"בלבבך" מפני שהיא באה להסביר ולפרש, ש"בלבבך" האמור
כאן, הכוונה לאופן כזה שקשור ל"לעשותו", לקיום המצוות.
רצונו לומר, האהבה המביאה לידי עשיית המצוות בלבד,
- הכוונה לאהבה "שבתעלומות לבו ומוחו", שעליה דיבר בפרק
הקודם, במדרגות אהבת ה', אין זו נקראת אהבה. רק שביחס
לקיום המצוות היא נקראת "אהבה", מפני שבכוחה להביא
לקיום המצוות, שהיא "רעותא דלבא" - רצון הלב,
שבתעלומות לב, גם כי אינה בהתגלות לבו פְּרֻשִׁי אִשׁ.
- ובכל זאת גם היא מביאה אותו לקיום המצוות. ודבר זה -
לעורר בתוכו אהבה כזו שבתעלומות לבו בלבד, "קרוב מאד"
ונקל לכל אדם אשר יש לו מֶחָ בְּקִדְקִדּוֹ, כי מחו ברשותו,
גם אם אין לבו ברשותו, ויכול להתבונן בו - במוחו, בְּכָל

להביאו לזהירות ולשלימות בכל תרי"ג המצוות, להכניס בהן
1 "חיות" ולהעלותן למעלה, ויבן מה שכתוב: "כי קרוב אליך
2 הדבר מאד, כפיך ובלבבך לעשותו". - הפסוק אומר, שקל
3 ליהודי לקיים תורה ומצוות בשלשת לבושיה: מחשבה, דיבור
4 ומעשה - "בפיך" -
5 בדיבור, "בלבבך" -
6 במחשבה, "לעשותו" -
7 במעשה. ברם, במובן
8 פנימי ועמוק יותר, אין
9 משמעותה של המילה
10 "לבבך" למחשבה בלבד,
11 אלא גם על ענינו האמיתי
12 של הלב, והוא: אהבה
13 ויראה. שכן, מקומם של
14 רגשות האהבה והיראה
15 ובדומה, הוא בלב.
16 בהתאם לכך, הרי
17 משמעותו של הפסוק היא:
18 קרוב (קל) הדבר לכל

יהודי לקיים תורה ומצוות מתוך רגש פנימי של מורא מהקב"ה,
20 ומתוך רגש של אהבה להקב"ה. על כך שואל רבנו הזקן:
21 דלכאורה, הוא - "בלבבך" - רגשות הלב באהבה ויראה, נגד
22 החוש שלנו - לפיו לא בליכך קל להגיע לאהבה וליראה
23 מהקב"ה, [והתורה היא נצחית], - כל ענין בתורה עומד
24 בתוקפו לנצח ולכל זמן. כלומר: אי אפשר לבוא ולומר שמשנה
25 רבנו אמר זאת לבני ישראל שבדור המדבר, שבהיותם דור דעה
26 היה הדבר קל להם להגיע למדרגות אהבה ויראה, ואילו
27 לגבינו אין הדבר קל וקרוב כל כך. אין הדבר כך. שכן, התורה
28 היא נצחית ונאמרה לכל דור, לאו דוקא לדור המדבר, אך,
29 כאמור, במוחש אנו רואים: שאין "קרוב מאד הדבר" להפך
30 לבו מתאוות עולם הזה לאהבת ה' באמת, - שכן, מטבעו
31 נוטה הלב לתאוות, וכדי לעורר אהבה להקב"ה, על האדם
32 לשנות את הנטייה המציאותית שבלב, מקיצוניות אחת
33 לקיצוניות קוטבית - מתאוות העולם הזה לאהבה להקב"ה.
34 שתי אלה - תאוות העולם הזה, ואהבת ה', אינן יכולות, בשום
35 אופן, להיות ביחד. כמאמר ה"חובת הלבבות"² שכשם שאש
36 ומים אינם יכולים "לדור" ביחד, כך לא יכולות תאוות העולם
37 הזה ואהבת ה' להיות ביחד בלב האדם. אנו רואים, אם כן, שלא
38 "קרוב" ולא קל בליכך לקבוע בלב האדם אהבת ה' ויראת ה'.
39 ונבא שכתוב בנמרא: "אמו יראה מלתא זמרתה היא?" -
40 וכי היראה (מהקב"ה) היא דבר קטן? על מה שאמר משה רבנו:
41 "מה ה' אלקיך שואל מעמך כ"אם ליראה", שואלת הגמרא:
42 "אטו יראה מילתא זמרתא היא?" - "דמזה מוכח - דאדרבה,
43 בכל הדורות ואפילו בדורו של משה - אינו קרוב מאד" (לשון
44 כ"ק רבינו), ואם כך הדבר ביחס ליראה וכל שכן אהבה. -
45 שכן, קשה יותר להגיע לאהבה מאשר ליראה, שלאהבה בודאי

22 שהמלה "לעשותו" מסבירה את "ובלבבך": איזו אהבה "בלבבך"
23 היא "קרוב מאד" לכל אדם — זוהי האהבה הבאה לידי ביטוי
24 במוחו בלבד, ודי בה להביא לידי "לעשותו"; אהבה כזו יכול
25 לעורר בתוכו, גם מי שאינו מסוגל לעורר אהבה בהתגלות הלב.
26 אהבה זו במוח, תביא כבר
27 את האדם לקיום התורה
28 והמצוות — כפי שיוסבר
29 להלן: וְהַמֶּלֶךְ שְׁלִיט
30 בְּמַבְעוֹ וְתוֹלְדוֹ, עַל
31 חֲלָל הַשְּׁמָאִלִי שְׂבֵלָב, —
32 מקומה של הנפש
33 הבהמית והיצר־הרע,
34 משם עלולות להתעורר
35 תאוות, ולאחר מכן —
36 מחשבות רעות, וְעַל פִּי, וְעַל כָּל הָאֲבָרִים שֶׁהֵם כְּלִי
37 הַמַּעֲשֶׂה. — המוח שליט עליהם. ומאחר שבמוח, עלי־כל־פנים,
38 תהיה לו האהבה והרצון ללמוד תורה ולקיים מצוות, וכך
39 ישלוט המוח, לאחר מכן, על התאוה שבלב, ויניע את הפה ואת
40 שאר האברים ללמוד תורה ולקיים מצוות. לפי זה גם כאשר
41 לבו אינו ברשותו, כפי שזה ב"צדיק", הרי כיון שמוחו ברשותו —
42 ביכולתו להשפיע על הלב ועל שאר האברים,

1 אֲשֶׁר יַחְפֹּץ, וּבְשִׁיתְבוֹנוֹ בּוֹ בְּגִדְלַת אֵינְסוֹף בְּרוּךְ־הוּא -
2 מְמִילָא יוֹלִיד, בְּמוֹחוֹ עַל־כָּל־פְּנִים, — אם לא בלב, הַאֲהָבָה
3 לַה' לְדַבְּקָה בּוֹ - בהקב"ה, בְּקִיּוֹם - עלידי קיום, מְצֻוֹתָיו
4 וְתוֹרָתוֹ. וְזֶה - העיקר והתכלית של כָּל הָאָדָם, — לקיים
5 מצוות וללמוד תורה, כִּי
6 "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם" בְּתִיבָה,
7 - המצוות ניתנו לעשותן
8 "הַיּוֹם", שֶׁ"הַיּוֹם" הוּא
9 עוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה דְּקָא -
10 "הַיּוֹם" רִבּוּזוֹ עַל "עוֹלָם"
11 הַמַּעֲשֶׂה דְּקָא, העולם־
12 הַזֶּה, הָאֲהָבָה לַהֲקַבֵּ"ה
13 כְּשֶׁלַעֲצָמָה אֵינְנָה הַדָּבָר
14 הַעֲקִירִי. הַעֲקִיר הוּא קִיּוּמָן
15 הַמַּעֲשִׂי שֶׁל הַמִּצְוֹת. אלא, כדי לקיים מצוות כראוי, מתוך רגש
16 נפשי פנימי, זקוק האדם לאהבת ה'. אך, עיקרו של ה"היום",
17 הוּא "לַעֲשׂוֹתָם", וְלִמְקוֹר - כלומר לעתיד לבוא, בּוֹ" - יִקְבְּלוּ
18 אֶת הַשֹּׁכֵר, כְּמוֹ שֶׁנֶּתְבָּאֵר בְּמִקְוִים אַחֵר. — דרגתה האמיתית
19 שֶׁל אֲהָבַת ה', שֶׁהִיא כְּשֶׁלַעֲצָמָה יֵשׁ בָּהּ מִשּׁוּם קִיבּוּל שֹׁכֵר חֲלָקִי,
20 אֵינָה נִוְגַעַת כַּעַת, כְּמוֹ שְׁנוּגַע עֵצֶם הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל תוֹרָה וּמִצְוֹת.
21 וְלִשָּׁם כִּךְ מִסְפִּיקָה גַם הָאֲהָבָה שְׁבַתְעִלּוּמוֹת הַמוֹחַ וְהַלֵּב. הרי

יום שלישי כ"ח טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כג, אם לא מי שהוא... עד עמ' 46, במ"א:

64 על הלב. הרי שבמדה מסוימת, ב"בינונים", הלב הוא ברשותם,
65 וזאת בכל הקשור להשפעה המעשית במחשבה, דיבור ומעשה.
66 לכן, ב"רשעים" הוא אומר: "אין לבם ברשותם כלל" — גם
67 באמצעות המוח, אין הם יכולים להשפיע על הלב. למדנו
68 שהמוח שליט על הלב
69 בטבע מתולדתו של
70 האדם, אך מדוע אין אנו
71 אומרים כך גם ביחס
72 ל"רשעים", הרי, לכאורה,
73 גם בהם ישנו אותו טבע
74 מתולדתם? — מסביר רבנו
75 הזקן: וְזֶה עֲנֵשׁ עַל גִּדְּלָא וְעֵצִים עֲוִנָם. — כעונש על עוונותיהם
76 נלקח מהם כוחו של המוח לשלוט על הלב. ברם, אם כך,
77 נשאלת השאלה: כיצד אפשר לומר בהם שהדבר "קרוב מאד",
78 שגם ל"רשעים" קל הדבר לקיים תורה ומצוות ב"בלבבך"? —
79 והתשובה היא: וְלֹא דְבַרְהָ תוֹרָה בְּמַתִּים - אֵלּוּ שְׂבַחֲיָהֶם
80 קְרוּיִם מַתִּים. — אין התורה — בה נאמר ש"קרוב אליך וגו'" —
81 מדברת ב"רשעים" שבחיהם נקראים מתים. כ"ק רבינו העיר
82 כאן: "הנהגה עפ"ה" ודהלב בטבעו רוצה גשמיות ולא אהו"י
83 אפי' לא שבתעלומות כו', והרשעים אפי' מוחם ברשות לבם
84 א"כ (1) א"א בהם עבודת ה' (2) לעולם ח"ו (כי מי יעוררם כו').

43 אִם לֹא מִי שֶׁהוּא רָשָׁע בְּאֵמֶת, — לא "בינוני" הנקרא "כרשע"
44 (במזכר בפרק י"ג), אלא רשע באמת, אצלו אין המוח "שליט"
45 על הלב, אלא אדרבה, בְּמִאֲמָר רַ"ל שֶׁ"הַרְשָׁעִים הֵם
46 בְּרִשּׁוֹת לָבָם", — אין באפשרותם לשלוט על עצמם,
47 כשמתעוררת תאוה
48 בלבם, וְאֵין לָבָם
49 בְּרִשּׁוֹתָם כְּלָל, — אין
50 למוח שום פיקוח והשפעה
51 על לבם. באמור לעיל,
52 יוסבר דבר נוסף: לכאורה
53 קשה, מצד אחד נאמר
54 ש"צדיקים לבם ברשותם", כלומר שרק ה"צדיק" לבו ברשותו,
55 ואילו ה"בינוני", שהוא למטה במדרגה מ"צדיק" — אין לבו
56 ברשותו; ומצד שני נאמר, שדוקא רשעים הם "ברשות לבם".
57 ולפי זה, מי שאינו בכלל של "רשע" — "בינוני" — לבו הוא אכן
58 ברשותו? אלא כפי שהסברנו, יובן הדבר: שלשה אופנים בדבר:
59 ה"צדיקים" — "לבם ברשותם", ובכל עת שהם רוצים להתעורר
60 באהבת ה', הם מתעוררים, מבלי שיצטרכו להזדקק לכך שהמוח
61 ישפיע על הלב; ה"רשעים" — לא זו בלבד שאין לבם ברשותם,
62 אלא אדרבה: הם ברשות לבם; וה"בינונים" — אמנם אין לבם
63 ברשותם, באותה מדה כפי שזה ב"צדיק", אך המוח משפיע בהם

47 - שְׂכִינָה עִמָּהֶם, – בתוך הגלות, דְּהִינּוּ – בעבודה הרוחנית
48 של האדם, הכוונה: כְּשֶׁאֵדָם עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה "אָדָם" – נכשל
49 בעבירות רחמנא-ליצלן, מוֹרִיד וּמְשִׁיר לְשֵׁם – בתוך
50 הקליפות, בְּחִינַת וְנִיצוּץ אֱלֹהִים הַמְחִיחַ אֶת נִפְשֵׁי רִחוּחַ
51 נִשְׁמָה שְׁלוֹ, – "גלות
52 השכינה" – הניצוץ

53 האלקי שבו הוא בגלות;
54 הגלות מתבטאת בכך
55 שהניצוץ האלקי הרי
56 מחיה את נפשו, רוחו
57 ונשמתו, הַמְלַכְשִׁים בּוֹ
58 בְּנִפְשׁ הַבְּהִמִּית
59 מִהַקְלִיפָה, שְׂכָלָם
60 שְׂכָלָם הַשְּׂמָאִלִי,
61 הַמּוֹלֶכֶת בּוֹ – הנפש
62 הבהמית והקליפה
63 שולטות בו, בְּעוֹדוֹ רָשָׁע,
64 – לפני שחור בתשובה,
65 וּמוֹשְׁלֶת בְּ"עִיר קְמָנָה"
66 – הגוף, שְׁלוֹ, – הרי
67 שהנפש, רוח ונשמה
68 נמצאות בגלות בתוך
69 הקליפה, ויחד איתן ועל־
70 ידן נמצא בגלות גם

71 הניצוץ האלקי המחיה אותן, וְנִפְשֵׁי רִחוּחַ נִשְׁמָה בְּבִישִׁים
72 בְּגוֹלָה אֲצִלָּה. – הנפש, הרוח והנשמה עצמן, לא זו בלבד שהן
73 נמצאות בגלות, הן גם "כבושות" בגלות – מצב של שבי. השבוי
74 לא רק שמאבד את חירותו לעשות פעולותיו הוא, אלא גם
75 כופים עליו לעשות פעולותיו של השונא שבידיו הוא שבוי.
76 ואילו הניצוץ האלקי עצמו נמצא רק בגלות – נעדרת השפעתו
77 הראויה להחיות את הנפש, רוח ונשמה, שתורגש בהן, ועל־ידן
78 בכל הגוף, "חיות" אלקית. וּכְשֶׁנִּשְׁכָּר לְבֹ בְּקָרְבוֹ, וְנִשְׁכָּרָה
79 רוּחַ הַטְּמָאָה וְסִטְרָא אַחְרָא, וְיִתְפָּרְדוּ – כוחות הקליפה
80 וה"סטרא אחרא", בּוֹ – הָיָא – האות ה' תתאה של שם הוי',
81 שהיא השכינה, קָמָה מִנְפִּילָתָהּ וְגַם נִצְבָּה, בְּמוֹ שְׁנֵת בָּאָר
82 בְּמָקוֹם אַחֵר: – הרי, שעל־ידי תשובה, משתחררת, כביכול,
83 השכינה מגלותה. הניצוץ האלקי שבאדם מתחיל להשפיע
84 בנפשו ובגופו, ורק אז, הוא יכול להתחיל בעבודת ה'. כך הדבר
85 ב"רשע". ואילו במי שאינו רשע, מוחו "שליט על הלב", ולכן
86 אומר הפסוק (שמדבר באלה שאינם רשעים): "כִּי קָרוֹב אֵלַיךְ
87 הדבר מאד" – קל מאד ליהודי לקיים תורה ומצוות, "בלבבך" –
88 באהבת ה' וביראת ה'.

89 בפרק זה למדנו אודות הענין של "מוח שליט על הלב", ועל־ידי
90 הרצון שהאדם יוצר בתוכו בהשפעת הבנת מוחו, ביכולתו
91 להתגבר על תאוות לבו. – ראוי להוסיף בקשר לאמור:
92 הרבי מוהרש"ב נשמתו־ערן מליובאוויטש ביקר פעם בוינה אצל

1 ומבאר (1) דבאמת במצבם א"א כו'. אבל (2) בידם לשנות מצבם
2 (טבע הלב ותוקפו) ע"י שבירת לבם כו". כִּי בְּאֵמָת, אִי אִפְשָׁר
3 לְרַשְׁעִים לְהִתְחִיל לַעֲבֹד ה' – שמשמעה לקיים תורה ומצוות
4 מתוך רגש הנפש, באהבה ויראה, כִּלְי שְׂעִישׁוּ תְשׁוּבָה עַל
5 הַעֲבֹר תַּחֲלָה, לְשַׁבֵּר
6 הַקְלִיפּוֹת, שְׁהֵם –

7 הקליפות, שנוצרו
8 מהעבירות שלהם, מִסָּד
9 מִבְּדִיל וּמַחֲצֵה שֶׁל בְּרִיל
10 הַמַּפְסָקָת בֵּינֵם לְאִיְהִים
11 שְׂשִׁמְשִׁים, – כיצד, אם
12 כך, ובמה, איפוא, שוברים
13 את הקליפות? – עַל־יְדֵי
14 שְׂבִירַת לְבֹ וּמִרְיַת
15 נִפְשׁוֹ עַל הַטְּמָאִי, –
16 המרירות ושברון הלב –
17 שוברים את הקליפות.
18 כְּמוֹ שְׂכָתוֹב בְּיָדוֹ עַל
19 פָּסוּק: "וּבְחֵי אֱלֹהִים
20 רוּחַ נִשְׁכָּרָה, לֵב נִשְׁכָּר
21 וְגוֹ'...", – קרבן לשם
22 אלקים, הוא "רוח
23 נשברה", כשרוח ה"סטרא
24 אחרא" נשברה. כיצד

25 ובמה נשברת רוח ה"סטרא אחרא"? – שְׂעִלְיֵי לֵב נִשְׁכָּר –
26 נִשְׁכָּרָה רוּחַ הַטְּמָאָה דְּסִטְרָא אַחְרָא [עֵין שֵׁם פְּרָשַׁת פִּינְחָס
27 דָּף רמ וּפְרָשַׁת וַיִּקְרָא דָּף ח וְדָף ה עמוד א וּבְפָרֹשׁ הַרְמ"ו
28 שֵׁם]. – ב"זוהר" שם מדובר, שכל הקרבנות נזכרים בתורה
29 בשייכות לשם הוי', כמו שכתוב תמיד בקרבנות: "ריח ניחוח
30 להוי'". ואילו בשייכות לשם אלקים – אינו נזכר שום קרבן. מה,
31 איפוא, משמש כקרבן לשם אלקים? – שבירת רוח ה"סטרא
32 אחרא"; זאת אומר הפסוק: "וּבְחֵי אֱלֹהִים – רוח נשברה". הרי,
33 על־כל־פנים, שאכן אין ה"רשעים" יכולים להתחיל בעבודת ה',
34 מבלי שישברו תחילה את לבם. וְהָיָא – שברון הלב
35 וההתמרמרות על החטאים, שזהו חרטה על העבר, הַם בְּחִינַת
36 תְּשׁוּבָה תַּתָּאָה, – תשובה תחתונה. שתי בחינות בתשובה:
37 "תשובה תתאה" ו"תשובה עילאה", הבאות לידי ביטוי במילה
38 "תשובה", "תשוב ה'", החזרת האות ה' משם הוי' בשם הוי' –
39 שתי ההיזין: ה' עילאה (העליונה). הה' הראשונה שאחרי הוי'
40 – וד' תתאה, הה' שאחרי הוא"ו. – "תשובה עילאה" היינו:
41 החזרת ה' עילאה לידי' של שם הוי' ו"תשובה תתאה" היינו:
42 החזרת ה' תתאה לוא"ו של שם הוי'. התשובה אודותה מדובר
43 כאן – היא תשובה תתאה: לְהַעֲלוֹת ה' תַּתָּאָה, – של שם הוי',
44 לְהַקְיָמָה מִנְפִּילָתָהּ שְׂנִפְלָה אֶל – הקליפות, הנקראות
45 הַחִיצוֹנִים, שֶׁהוּא – נפילת ה' תתאה של שם הוי' לידי
46 החיצונים, סוֹד גְּלוּת הַשְּׂכִינָה, כְּמֵאמֹר רַ"ן¹⁰: "גְּלוּ לְאִדָּם

שני עולמות שים גדול מפריד ביניהם! ענה לו הרבי: – אכן, בכך
מתבטאת עבודת האדם, להקים גשר בין שני חלקי עולם אלה,
או לכל-הפחות למתוח חוטי טלפון אלקטרוניים ביניהם, כך
שהאור שבמנוח יגיע ויאיר בלב.

רופא, פרופסור מסויים. שאלו הפרופסור: מהי תורת החסידות?
הרבי נשמתו-עדן ענה לו: – תורת החסידות היא, שהמוח יסביר
ללב מה עליו לרצות, ועל הלב ליישם בחיים את מה שהמוח
מבין. שאלו שוב הפרופסור: כיצד עושים זאת, מוח ולב הם הרי

יום רביעי כ"ט טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 46, פרק יח ולתוספת... עד עמ' כד, גלגולים]:

שמאד קרוב וקל לקיים תורה ומצוות "בלבבך", באהבת ה'
וביראת ה'. ברם, לפי מה שהסברנו, שמשמעות "קרוב אליך
הדבר" היא, שעלידי התבוננות בגדלות הקב"ה, ביכולת
האדם "ליצור" בתוכו אהבה ויראה, לפחות בבחינת "תבונה"
– טעונים עדיין הדברים

הסבר. שכן, אם דרושה
לכך התבוננות
והתעמקות, הרי שאין זה
"קרוב מאוד", צריך לידע
נאמנה, כי אף מי
שדעתו קצרה בידיעת
ה', – חסרה לו ידיעה
והבנה, להתבונן בהן,
בגדולתו של הקב"ה, ואין
לו לב להבין בגדולת
אין-סוף ברוך-הוא, –

מוחו ולבו אינם מותאמים כפי שצריך לענין ההתבוננות, שיוכל
להליר ממהות התבוננות, דחילו ורחימו – יראה
ואהבה, אפילו במחשבתו לבד – לא זו בלבד שאין
באפשרותו לעורר בתוכו אהבה ויראה מורגשות בלב, אלא
שאין גם באפשרותו לעורר אהבה ויראה שתבאנה לידי ביטוי
במוחו ובתבוננתו בלבד, אף-על-פי-כן קרוב אליו הדבר
מאד לשמר – להישמר מלעבור על איזו מצות-לא-תעשה,
שכפי שהוסבר לעיל, זקוק האדם לשם כך, ל"מדה" של יראת
ה', ולעשות – לקיים, כל מצות התורה, ותלמוד תורה
בגגד פלו, – שכן, לשלימות קיומן של מצוות-העשה ולימוד
תורה, נדרשת אהבת ה' – הרי שבידו לקיים זאת, בפיו
ובלבבו ממש, – כלומר, לא רק לפי פירוש הגלוי של המלה
"בלבבך" – מחשבה, אלא גם לפי מושג האמיתי של המלה
בלבבך – ביראת ה' ובאהבת ה', בלב ממש, מעמקא דלבא,
– מעומק הלב, באמת לאמתו, בדחילו ורחימו, – ביראה
ואהבה. לא באהבה שבבחינת "תבונה", שכשלעצמה אין היא
במדריגת אהבה אמיתית, ונקראת בשם אהבה רק ביחס
ל"לעשותו", לקיומן של המצוות. ואילו האהבה והיראה,
עליהן מדובר כאן, הן אהבת ה' ויראת ה' הנחשבות לכאלו
במדריגות של אהבה ויראה. אלא – כיצד אפשר לו ליהודי
כזה, שאינו שייך להתבוננות, שתהינה לו אהבת ה' ויראת ה'

פרק יח. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן את הפסוק: "כי קרוב אליך
הדבר מאד בפך ובלבבך לעשותו", שקרוב הדבר לכל אחד מישראל,
לקיים תורה ומצוות, "בלבבך" – באהבת ה' וביראת ה', עלידי עין
ל"התבוננות", ההתעמקות בגדולת הקב"ה. שכן, ה"מוח" הוא ברשותו
של כל אחד מישראל (גם)
כשלבנו אינו ברשותו, כפי שזה
ב"צדיקים" שלבם ברשותם),
וביכולתו להתעמק במוחו
בכל מה שהוא רוצה.
וכשיתעמק במוחו בגדולת
הקב"ה – "יוליד" בתוכו
אהבה להקב"ה ויראה ממנו.
גם אם מחמת סיבות שונות,
אין באפשרותו "ליצור" אהבה
ויראה גלויות ומורגשות
בלבב, אך הוא יכול "ליצור"

אותן במוחו ובתעלומות לבו. אהבה ויראה אלו די בהן ל"לעשותו" –
להביא אותו לקיום תורה ומצוות. הן גם מתלבשות בתורתו ובמצוותיו,
להעלותו למעלה – כאילו למד תורה וקיים מצוות מתוך אהבה ויראה
גלויות ומורגשות בלב.
ברם, מאחר שאלו הן אהבה ויראה שנוצרו עלידי "התבוננות" – טעונה
המלה "מאד" (שבפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד") הסבר, כי כדי
להתבונן בגדולת הקב"ה, צריך שיהיה לאדם במה להתבונן, צריך
שתהיה לו ידיעה בגדולת ה' ולהתבונן בידיעה זו. הוא גם צריך להיות
בנוי ומתאים לענין ההתבוננות. כיצד, איפוא, אפשר לומר על כך שזה
"קרוב מאוד"? – יסביר רבנו הזקן, בפרק שאנו עומדים ללמוד, שגם מי
שאין לו ידיעה בגדולת הקב"ה, ואינו שייך לענין ההתבוננות – בכל זאת
יכול גם הוא לקיים תורה ומצוות "בלבבך", עם הלב, באהבת ה' וביראת
ה'. והוא, עלידי ה"אהבה מסותרת" להקב"ה שבלב כל אחד מישראל,
שהיא ירושה לכל אחד מישראל מאבותינו. לשם גילוי אהבה זו
(הכוללת בתוכה גם יראה) אין האדם זקוק לענין ההתבוננות, אלא – כפי
שיסביר להלן – די לו בענין ה"זכרון", שיזכור שקיימת בו אהבה זו. וזכרון
זה בלבד יביא אותו לקיום התורה והמצוות. על אהבה זו אפשר כבר
לומר "קרוב מאוד", כי גם מי שאינו שייך לענין ההתבוננות – אפשר לו,
באהבה זו, לקיים תורה ומצוות.
ולתוספת באור, באר היטב, מלת "מאד" שבפסוק: "כי
קרוב אליך הדבר מאד וגו'" – משמעות המלה "מאד" היא,

1 אמיתיות? – אומר על כך רבנו הזקן: **שְׁהִיא "אַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת"**
 2 **שְׁבֵלֵב כְּלָלוֹת יִשְׂרָאֵל, שְׁהִיא יִרְשָׁה לָנוּ מֵאַבּוֹתֵינוּ.** – כל
 3 אחד מישראל יש לו בירושה אהבה זו, ואין הוא צריך "ליצור"
 4 אותה. אלא, כדי שנבין כיצד אפשר לו לקיים, באהבה זו,
 5 תורה ומצוות! במיוחד
 6 כשלקיום תורה ומצוות
 7 נדרשת גם יראת ה' –
 8 ואילו כאן מדובר על
 9 אהבה מסותרת בלבד –
 10 מסביר רבנו הזקן עניינה
 11 של אהבה זו, כדי שנדע
 12 איך לעורר אהבה זו
 13 ולהביאה לידי ביטוי
 14 בשמירת התורה
 15 והמצוות, ואיך כוללת
 16 אהבה זו גם יראת ה' –
 17 רק **שְׁצִירָהּ לְהַקְדִּים**
 18 **וְלִבְרָא תַחֲלָה בָּאֵר**
 19 **הַיִּטֵּב, שֶׁרֶשׁ אַהֲבָה זֶה –**
 20 באיזו בחינה, ובאיזה כוח
 21 בנפש, מושרשת אהבה זו,
 22 **וְעֵינֵיהָ, –** מזה משמעותה

23 של אהבה זו: ישנה אהבה המתבטאת ביצירת לחץ להתאחד
 24 עם הקב"ה, שהנשמה כפי שהיא מלוכנת בגוף שלה תתאחד
 25 עם הקב"ה; וישנה אהבה הנושאת בתוכה כמיהה של "כלות
 26 הנפש", שהנפש מחפשת להיכלל בהקב"ה, וכדומה.
 27 מהו, איפוא, ה"מבוקש" של האהבה המסותרת? **וְאִיךָ הִיא**
 28 **יִרְשָׁה לָנוּ,** – כיצד יורשים אהבה? **וְאִיךָ נִכְלָל בָּהּ גַּם**
 29 **דְּחִילוֹ.** – כיצד נכללת באהבה זו גם יראה? שכן, כפי
 30 שלמדנו, כדי להישמר מעבירות, נדרשת הרי גם "יראה",
 31 ומאחר שבאהבה (מסותרת) זו אפשר לקיים את כל התורה
 32 והמצוות, הרי שהיא כוללת בתוכה גם יראה – ודבר זה עלינו
 33 להבין, איך וכיצד כוללת אהבה זו גם יראה? **וְהַעֲנִינוּ, –** הוא,
 34 **כִּי הָאֲבוֹת הָיוּ הִנֵּן הִתְרַבְּבוּ,** – האבות היו בטלים לגמרי, בכל
 35 עצמותם, להקב"ה, כמו "מרכבה" הבטלה ל"רוכב" בה, והיא
 36 מונגהת רק לפי רצונו – כך, לא היה לאבות שום רצון אחר
 37 מאשר רצונו של הקב"ה, **וְעַל כֵּן –** ולכן, **זָכוּ לְהַמְשִׁיךְ**
 38 **נַפְשֵׁיהֶם לְנִשְׁמָה לְבָנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם עַד עוֹלָם מַעֲשֵׂר סְפִירוֹת**
 39 **דְּקִרְשָׁה שְׁבָאֲרַבְעַ עוֹלָמוֹת אֲצִילוֹת-בְּרִיאָה-צִדִּיקָה-עֲשִׂיָּה, –**
 40 בגלל עבודתם, וזו האבות, אברהם יצחק ויעקב, שכל מי שהוא
 41 מזרעם תהיה לו נשמה קדושה, המורכבת משלש מדריגות:
 42 נפש, רוח ונשמה, הנובעות מעשר הספירות שבארבעת
 43 העולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה. אך, מאחר שלמעלה,
 44 בקדושה עצמה, ישנן כאמור, ארבע מדריגות ועולמות כלליים,
 45 ובכל עולם – עשר ספירות, הרי מאיזו מדריגה ומאיזה עולם
 46 באות ליהודי הנפש, הרוח והנשמה? הרי זה: **לְכָל אֶחָד וְאֶחָד**

ליקוטי אמרים

מסותרת שכלב כללות ישראל שהיא ירושה לנו
 מאבותינו רק שצריך להקדי' ולבאר תחלה באר היטב
 שרש אהבה זו ועניינה ואיך היא ירושה לנו ואיך נכלל
 בה גם דחילו. והענין כי האבות הן הן המרכבה ועל
 כן זכו להמשיך נר"נ לבניהם אחריהם עד עולם מעשר
 ספירות דקדושה שבארבע עולמות אב"ע לכל אחד
 ואחד כפי מדרגתו וכפי מעשיו ועל כל פנים אפי' לקל
 שבקלים ופושעי ישראל נמשך בזיווגם נפש דנפש
 דמלכות דעשיה שהיא מדרגה התחתונה שבקדושת
 העשיה ואעפ"כ מאחר שהיא מעשר ספירות קדושות
 היא כלולה מכולן גם מחכמה דעשי' שבתוכה מלוכנת
 חכמה דמלכות דאצילות שבתוכה חכמה דאצילות
 שבה מאיר אור א"ס ב"ה ממש כדכתיב ה' בחכמה
 יסד ארץ וכולם בחכמה עשית ונמצא כי אין סוף ב"ה

47 **כְּפִי מְדַרְגְּתוֹ וְכָפִי מַעֲשָׂיו.** – "כפי מדרגתו" – כפי רום שורש
 48 נשמתו, "כפי מעשיו" – כפי שהוא "יעבד" ויוכר את עצמו לאחר
 49 מכן, כפי שכתוב ב"זוהר" בשאדם הופך את עצמו ל"טוב" –
 50 מעניקים לו מלמעלה מדרגה עליונה יותר של נשמה. **וְעַל-כֵּן**
 51 **פָּנִים, אִפְלוּ לְכָל**
 52 **שִׁפְכָּלִים וּפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל**
 53 **נִמְשָׁךְ בְּזוּגָם נֶפֶשׁ דְּנֶפֶשׁ**
 54 **דְּמַלְכוּת דְּעֲשִׂיָּה, –**
 55 "מלכות" של עולם
 56 העשיה. עולם העשיה
 57 הוא הרי העולם התחתון
 58 ביותר. ובעולם העשיה
 59 עצמו, "מלכות" היא
 60 הספירה האחרונה בעשר
 61 הספירות; וב"מלכות"
 62 עצמה, ישנן נפש, רוח
 63 ונשמה, והנפש היא
 64 האחרונה בין השלש;
 65 ול"קל שבקלים" או
 66 ל"פושעי ישראל", נמשכת
 67 "נפש" בלבד. כלומר, נפש
 68 הבאה מנפש של "מלכות"

של עולם העשיה. היינו: אף ה"יחוד" (הזיווג) הנחות ביותר,
 מקבל, לפחות, נפש מהמדרגה התחתונה ביותר שבקדושה;
שְׁהִיא מְדַרְגָּה תַּתְּחִיתוֹנָה שֶׁבְּקִדְשֵׁי הָעֲשִׂיָּה. וְאִיךָ-עַל-פִּי-בָּהּ,
 – למרות שנפש זו היא מהמדרגה התחתונה, **מֵאַחֵר שְׁהִיא –**
 הנפש, **מַעֲשֵׂר סְפִירוֹת קְדוֹשׁוֹת,** – קיים הרי "כלל", שכל דבר
 בקדושה הוא בהתכללות, שכל מדרגה כלולה מכל המדרגות,
 ולכן **הִיא –** גם המדרגה התחתונה ביותר בקדושה של עולם
 העשיה, **כְּלֻלָּה מְכֻלָּה,** – מכל שאר המדרגות והספירות של
 "עשיה", **גַּם מִחֻכְמָה דְּעֲשִׂיָּה,** – שהיא הספירה העליונה ביותר
 בעולם העשיה, **שֶׁבְּתוֹכָהּ –** ב"חכמה דעשיה", **מְלֻכְשֵׁת חֻכְמָה**
דְּמַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת, – שכן, כפי שיוסבר להלן, בפרק נ"ב,
 ספירת ה"מלכות" של עולם האצילות, מתלבשת ומאירה בעולם
 העשיה. ומאחר שב"מלכות" דאצילות כלולות כל עשר
 הספירות, הרי שעשר הספירות של "מלכות" דאצילות,
 מתלבשות בעשר הספירות של עולם העשיה: "חכמה" של
 מלכות דאצילות – ב"חכמה" של עולם העשיה, "בינה" של
 מלכות דאצילות – ב"בינה" של עולם העשיה, וכך הלאה. הרי
 – שב"חכמה" של עולם העשיה, מתלבשת "חכמה" של "מלכות"
 דאצילות: **שֶׁבְּתוֹכָהּ –** ב"חכמה" של מלכות דאצילות, ישנה
חֻכְמָה דְּאֲצִילוֹת, – שכן, עשר הספירות של עולם האצילות,
 כלולות אחת מהשניה, ממילא כלולה ב"מלכות" גם "חכמה" של
 עולם האצילות, **שֶׁבָּהּ –** ב"חכמה" של עולם האצילות, **מֵאִיר**
אוֹר אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוא מִמֶּשׁ, בְּדִכְתִּיב: "ה' בְּחֻכְמָה יָסַד
אֶרֶץ," – ה' בחכמה" – אור אֵין-סוֹף מאיר ב"חכמה"; "בחכמה

– והרי "כלל" בידינו, ש"אין הקב"ה בא בטרוננו עם בריותיו" – 24
אין הקב"ה בא בדרישות מופרות מבריותיו, לא מוציאים מידי 25
הקליפות, שלא ברצונן, דבר שנפל ברשותן; הקליפות לא היו 26
משחררות את הנשמות הגבוהות שנפלו ברשותן, אלא במקרה 27
של זיווג "פושעי ישראל", 28
כי אז, הן מקוות, שאותה 29
נשמה גבוהה, בתור 30
"ילוד" של "פושעי 31
ישראל", תושפע 32
מה"לבושים" הגסים של 33
ההורים, ותהיה כמותם. 34
ואז יינקו הקליפות חיות 35
במדה מרובה יותר, 36
מהנשמה הגבוהה. ברם, 37
בהיותה נשמה גבוהה – היא "שוברת" ופורצת את הלבוש הגס 38
בו הולבשה עלידי ההורים, ומתעלה למדרגה של "צדיק". 39
כמו שכתוב בספר גלגולים: הרי, שבמדרגות השונות 40
שבנשמות, קורה שדוקא בהורים "פושעי ישראל", נמשכת 41
נשמה גבוהה כזו. על-כל-פנים, למדנו, שכל יהודי יש בו נשמה 42
של קדושה, ושבבחינת ה"חכמה" של הנשמה "שורה" אור 43
אינסוף ברוך-הוא. להלן יוסבר טעמו של דבר, מדוע ההשאה 44
מאור אינסוף היא דוקא בבחינת "חכמה" של הנפש – כי 45
"חכמה" היא כוח שלמעלה מ"שכל" ומ"הבנה". 46

1 יסד ארץ" – "חכמה" מאירה ב"מלכות" הנקראת "ארץ". שכן,
2 "מלכות" כמו "ארץ", כל אחת בענינה, היא המדרגה התחתונה
3 ביותר; ו"כלם בְּחִכְמָה עֲשִׂיתָ". – מכאן, ש"חכמה" מאירה
4 ב"עשיה". ונמצא, כי אינסוף ברוך-הוא מְלַבֵּשׁ בְּבְחִינַת
5 חֲכָמָה שֶׁנִּבְנֶשׁ הָאָדָם –
6 יְהִי מִי שִׁיְהִי
7 מִיִּשְׂרָאֵל, – בנשמתו של
8 כל אחד מישראל, מאיר
9 אור מהאינסוף ברוך.
10 הוא. מדוע הוא מאיר
11 דוקא בבחינת ה"חכמה"
12 שבנשמה – יסביר
13 ה"תניא". להלן. ובבחינת
14 הַחֲכָמָה שֶׁבָּהּ, – שבנפש,
15 עַם אֱוִר אִי־סוֹף בְּרוּךְ-הוא מְלַבֵּשׁ בָּהּ, – ב"חכמה",
16 מִתְפַּשֵּׁטת כָּל בְּחִינַת הַנֶּפֶשׁ בָּהּ, לְהַחְיֹתָהּ – בחיות
17 אלקית, מִבְּחִינַת רֹאשָׁה עַד בְּחִינַת רִגְלָהּ, – מהמדרגה
18 העליונה ביותר שבנפש, הנקראת "ראש" של הנפש, עד
19 למדרגה התחתונה ביותר שבנפש, הנקראת "רגל" של הנפש.
20 בְּרִבְתִּיכִי: "הַחֲכָמָה תְּחִיָּה בְּעֲלִיָּה" – הנפש נקראת "בעליה",
21 היא בעלת כוח החכמה. [וְלַפְעָמִים מְמַשִּׁיכִים פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל
22 – לילדיהם, נִשְׁמוֹת גְּבוּהוֹת מֵאֵד שֶׁהָיוּ בְּעֶמְקֵי הַקְּלָפוֹת, –
23 ומפני היות נשמות גבוהות אלו בשבי, ברשות "עמקי הקליפות"

יום חמישי א' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כד, הנה החכמה... עד עמ' כד, ומובן:

"לתפוס", להשיג ולהבין את אור אינסוף ברוך-הוא. הכוחות 65
המהווים את ה"שכל" וה"הבנה" אינם בגדר שבהם יתלבש אור 66
אינסוף ברוך-הוא, כי "שכל" ו"הבנה" אינם יכולים להשיג את 67
אור אינסוף שהוא למעלה מ"הבנה". ואילו "כוח החכמה", מאחר 68
שכאמור, הוא למעלה 69
מ"שכל" ו"השגה" – 70
מתלבש בו אור אינסוף. 71
לשון כ"ק רבינו: 72
"מההמשך ומהלשון 73
משמע (ואולי גם מוכח) 74
דמדבר במדרי' אחת. 75
ומפרש כ"ח מ"ה – ג"כ ענין 76
אחד, – כח שאינו מושג. 77
ונקודת הביאור – דחכ' 78

היא מקור השכל (ולכן מתפשט בנפש, וכשמתגלה פועל אפי' 79
במחדרי' כדלעיל וכדלקמן) אבל זהו מקור שאינו נתפס ונמצא 80
למע' כח ושאינו מושג, (ולכן אוא"ס מתלבש בו). וְלָכֵן, כָּל 81
יִשְׂרָאֵל, אֵפְלוּ הַנְּשִׁים וְעַמֵּי הָאָרֶץ, – אלה שאינם שייכים 82

47 הֵנָּה, הַחֲכָמָה הַיָּא מְקוֹר הַשֶּׁכֶל וְהַהֲבָנָה, – ה"שכל" וה"הבנה"
48 נמצאים ב"כוח הבינה", ו"בינה" היא הכוח להבין כל דבר על כל
49 פרטיו. ואילו ה"חכמה" היא מקור ה"שכל" וה"הבנה". וְהֵיא –
50 ה"חכמה", לְמַעַל מִהַבִּינָה שֶׁהִיא – ה"בינה", הַבִּנַּת הַשֶּׁכֶל
51 וְהַשְׁגָּתוֹ, וְהַחֲכָמָה הַיָּא
52 לְמַעַל מִהַבִּינָה
53 וְהַשְׁגָּתוֹ, וְהֵיא מְקוֹר 7
54 לָהּ. וְזֶהוּ לְשׁוֹן 8 –
55 משמעות המלה חֲכָמָה – 9
56 "כֹּחַ מֶה", – "חכמה" היא 10
57 כוח שממנו נובע ה"שכל". 11
58 והיא פועלת בתור "כוח". 12
59 ויחד עם כך – היא בבחינת 13
60 "מ"ה" – שהיא לשון

61 שאלה: "מה" היא? כפי ששואלים על דבר שלא משיגים אותו –
62 שְׁהוּא מֶה שְׁאִינוּ מִשְׁגִּי וּמוֹכֵן, וְאִינוּ נִתְפָּס בְּהִשְׁגָּה עֲדִין, וְלָכֵן
63 מְתַלְבֵּשׁ בָּהּ – ב"חכמה", אֱוִר אִי־סוֹף בְּרוּךְ-הוא דְּלִית
64 מִחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בִּיה כָּלָל. – שאין מחשבה ושכל שבאפשרותם

הם, מִתְבַּנְּנִים כָּלֵל, – שיהיה מקום לומר שמסירות נפשם
נובעת מהבנתם בגדולת הקב"ה, וְאִין מוֹסְרִים נַפְשָׁם מִחֶמֶת
דַּעַת וְהִתְבַּנְּנוּת בַּה' כָּלֵל, אֲלֵא בְּלִי שׁוּם דַּעַת וְהִתְבַּנְּנוּת,
– הם מוכנים תמיד למסור את נפשם, רַק כִּאֲלוּ הוּא דִּבֶּר שְׂאִי
אֶפְשָׁר כָּלֵל לִכְפֹּר בַּה' –
אֶחָד, בְּלִי שׁוּם טַעַם
וּמַעֲנָה וּמַעֲנָה כָּלֵל. בלי
שום מניע וסיבה הגיוניים,
כי כל דבר שנובע מן
ה"שכל" הוא שקול
ומדוד, ויכולה להיות
סברא לכאן וסברא לכאן,
ואם הנכונות למסירות
נפש היתה נובעת מן
ה"שכל" ומן ה'טעם', היה
כאן על-כּל-פנים מקום
ל'טענות ומענות' בשכל:
למסור את הנפש או לא.
אך האמת היא, שבמסקנה
ההחלטית למסור את
הנפש – אין שום שקלא-
וטריא, אלא ההנחה
המוחלטת, שאי אפשר

להיות אחרת! – דבר זה אינו נובע מה"שכל". וְהִינֵנּוּ, – זהו
מחמת, מְשׁוּם שֶׁה' אֶחָד מְאִיר וּמְחִיב כָּל הַנֶּפֶשׁ, – של
יהודי, עַל-יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוּתוֹ בְּבְחִינַת חֻכְמָה שְׂפָה, – שבנפש,
שְׂהִיא – כוח החכמה, לְמַעַלָּה מִן הַדַּעַת וְהַשְׂכָּל הַמְּשֻׁגָּם
וּמוֹבָן: – לכן גם באלה שאינם שייכים כלל ל"שכל" ול"הבנה",
יש בהם הכוח למסור את נפשם על קידוש השם. בכך, הובהר
לנו שורשה של האהבה המסותרת: היא מושרשת ב"כוח
החכמה" של הנפש, שלמעלה מ"שכל", ובו – ב"כוח החכמה"
– מלוכבש אור איך-סוף ברוך-הוא. משם נובע בכל יהודי כוח
האמונה ומסירות הנפש.

ל"שכל" ול"הבנה" בגדולת הקב"ה, הֵם מְאִמִּינִים בַּה',
שְׂהֵאֲמוּנָה הִיא לְמַעַלָּה מִן הַדַּעַת וְהַשְׂגָּה, – "כוח האמונה"
קולט" את מה שד"שכל" וה"הבנה" אינם יכולים להשיג, כִּי
פְּתִי יֵאֱמִין לְכָל דֶּבֶר, וְעֵרִים יִבִּין וְגו' – הפתי תופס כל
דבר על-ידי האמונה בו.

הרי, שתפיסתו של דבר
שלא על-ידי הבנתו
בשכל, היא על-ידי
אמונה. ברם, כשמדובר
על דבר שהשכל מסוגל
לתפוס, אלא שהוא,
הפתי, אין לו שכל והוא
תופסו ב"אמונה" – יש
בכך משום חסרון. ואילו
כשמדובר אודות אלקות
שהוא למעלה לגמרי
מ"שכל", אין כל דרך
אחרת "להשיגה", אלא
על-ידי אמונה בלבד. וכך
אומר ה"תניא": וְלִנְבִי
הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא,
שְׂהוּא לְמַעַלָּה מִן הַשְׂכָּל
וְהַדַּעַת, וְלִית מִחֲשָׁבָה

תְּפִיסָא בִּיהַ כָּלֵל – אין שום מחשבה ושכל המסוגלים להשיגו
כלל, הַכֹּל כְּפִתִּיִּים אֲצִלוּ וְתִבְרָה, – כולנו כפתיים גמורים
לגביו, שהרי ב"שכל" אי אפשר להשיגו, ומן ההכרח להשיגו
על-ידי אמונה שלמעלה מה"שכל", בְּדִבְרֵי: "וְאִנִּי בְּעַר וְלֹא
אֲדַע, בְּהַמּוֹת חִיִּיתִי עִמָּךְ, וְאִנִּי תְּמִיד עִמָּךְ וְגו'", בְּלִמּוֹר
שְׂפָה שְׂאִנִּי "בְּעַר" ו"בְּהַמּוֹת" – "אִנִּי תְּמִיד עִמָּךְ". – עם
הקב"ה. וְלִכֵּן, אֲפִלּוּ קָל שִׁבְכָלִים וּפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל מוֹסְרִים
נַפְשָׁם עַל קִדְשַׁת ה', עַל הָרֵב, וְסוֹכְלִים עֲנוּיִים קָשִׁים שְׂלֵא
לִכְפֹּר בַּה' אֶחָד. וְאֵם הֵם בּוֹרִים וְעַמִּי הָאָרֶץ וְאִין
יִדְעִים גְּדֻלַּת ה', וְגַם בְּמַעַט שִׂידְעִים – בגדולת ה', אִין –

יום שישי ב' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כד, פרק יט ולתוספת... עד עמ' 48, א"ס ב"ה.

מסירות נפש על קידוש השם. בכך הוסבר "שורש" אהבה זו, וכיצד היא
באה לנו בירושא. אך, עדיין טעון הסבר: א) "ענין" אהבה זו, במה
מתבטאת שאיפתה של אהבה זו. ב) כיצד כוללת בתוכה אהבה זו גם
יראה, שצורך בה לקיום תורה ומצוות. ענינים אלה, יובהרו בפרק י"ט
אותו אנו עומדים ללמוד, לאחר הסבר נרחב אודות האהבה המסותרת.
וְלִתְּסַפֵּת בְּאוֹר, – ענין האהבה המסותרת, בשייכות לשני

67 פָּרָק יט. בפרק הקודם הוסבר שלכל יהודי "קרב מאד" לקיים תורה
68 ומצוות באהבה ה' וביראת ה', וזה נובע מהאהבה המסותרת שכלל כל
69 אחד מהם להקב"ה. אהבה זו באה להם בירושא מהאבות, שעל-ידי
70 עבודתם וביטולם להקב"ה, המשיכו נשמה קדושה לכל יוצאי חלציהם
71 לנצח. בנשמה קדושה זו, בבחינת ה"חכמה" שבה, מלוכבש אור איך-סוף
72 ברוך-הוא, ממנו נובעת בכל אחד מישראל אהבה להקב"ה, עד לכדי

העליזונה יותר של "נשמה", אלא גם באלה שנשמתם היא
בבחינות התחתונות יותר, של "רוח" או של "נפש", **הַפְּצָה**
וְחֻשְׁקָה – של הנשמה, **בְּמַבְעָה** לִפְרֵד וְלִצְאָת מִן הַגּוּף
וְלִדְבֵק בְּשִׁרְשָׁהּ וּמְקוּרָה בַּחַיִּים הַחַיִּים בְּרוּח־הוֹאֵ; – הרי
הוא ה"חיים" של הנשמה,

שענינה – חיות, והנשמה
בטבעה רוצה להינתק
מגופה ולהתאחד
בשורשה, ב"חיי החיים" –
הקב"ה. הַנֶּם שְׁתֵּהִיָּה –
שם, אִין וְאָפֶם וְתַבְטֵל
שָׁם – בשורשה,
בְּמַצִּיאוֹת לְגַמְרִי, וְלֹא
יִשְׁאֵר מִמֶּנָּה מְאוֹמָה
מִמְהוּתָהּ וְעִצְמוּתָהּ
הָרִאשׁוֹן, – אִי אִפְשֵׁר
לומר שלא ישאר ממנה
מאומה, שהרי אדרבה,
מהותה האמיתית של
הנשמה היא, כשהיא
מתאחדת עם שורשה, לכן
אומר רבנו חזקוני:
"ממהותה ועצמותה
הראשון", כפי שהיא
בהיותה בגופה – נשמה

עם כוחות של "שכל" ו"מדות" וכדומה – מזה לא ישאר כלום.
כן לא שייך לומר שתשוקת הנשמה היא להתעלות למדרגה
עליונה יותר. שכן, תשוקה למדרגה עליונה יותר, שייכת רק
כשבהיותה באותה "מהות" היא מגיעה למדרגה עליונה יותר.
כמו: חכם קטן יכול לשאוף להיעשות חכם גדול. אך להיהפך
ל"מהות" אחרת – לא מתאימה לכך "תשוקה" – לא שייך הדבר
שאדם יתחנך להיהפך למלאך, כי זו "מהות" אחרת לגמרי.
ומכיון שכך – מדוע, איפוא, תרצה הנשמה לצאת מגופה
ולהתאחד בשורשה? – **אֶתְעַל־פִּי־כֵן זֶה רְצוֹנָה וְחֻשְׁקָה**
בְּמַבְעָה, – בְּרֵם, הַמוֹשֵׁג "טבע" נחשב בדרך כלל לחסרון, אם
הדבר הוא לפי הטבע, חסר כאן הדר ה"שכל" – וכאן הרי מה
שהנשמה נמשכת אל הקב"ה בטבע, נחשב ל"מעלה" – לכן,
מער ה"תניא", מיד, שהמלה "טבע" כאן, משמעה, כל ענין
שאינו לפי ה"טעם" וה"שכל", גם כשהדבר הוא למעלה
מה"שכל", מצינים אותו במלה "טבע". וְטַבַּע, זֶה, – המלה
"טבע", הוא שֵׁם הַמְּשָׁאֵל לְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בְּבַחֲנֵית טַעַם
וְדַעַת. – כל דבר שאינו נעשה מתוך הגיון ושכל, מתואר בשם
"טבע", וְנֶם כָּאן – ביחס להמשכת הנשמה לשורשה, הַבְּנִיָּה,
– בהשתמשות במלה טבע: שְׂרָצוֹן וְחֻפִּין זֶה בְּנֶפֶשׁ – להיות
דבוק בשורשה, אִינוֹ בְּבַחֲנֵית טַעַם וְדַעַת וְשִׁכְל מְשֻׁג וּמוֹכֵן,

הפרטים האמורים: "ענינה" ו"איך נכלל בה גם דחילו (יראה)",
צִרִיךְ לְבָאֵר הַיֵּטֵב מַה שְּׁבִתּוֹבִי: "נֶר ה' נִשְׁמָת אָדָם".
פְּרוּשׁ, שִׁישְׁרָאֵל הַקְּרוֹיִם "אָדָם", – כמאמר חכמינו ז"ל:
"אתם קרוים אדם", שבני ישראל הם הנקראים "אדם", נִשְׁמָתָם

היא, לְמַשָּׁל, בְּאוֹר הַנֶּר
שְׂמִתְנַעֲנַע תְּמִיד לְמַעַלָּה
בְּמַבְעוֹ, – וכל כך למה? –
מִפְּנֵי שְׂאוֹר הָאֵשׁ חֲפִץ
בְּמַבְע לְפִרְד מִהַפְּתִילָה
10 – בזה האש מחזיקה את
11 עצמה, וְלִדְבֵק בְּשִׁרְשָׁהּ
12 לְמַעַלָּה בְּיִסוּד הָאֵשׁ
13 הַכִּלְלִי שֶׁתַּחַת גִּלְגַּל
14 הַיָּרֵחַ, כְּמוֹ שְׁבִתּוֹב
15 בְּעֵינֵי חַיִּים. – האש
16 שבנר נמשכת בטבעה
17 ללמעלה, כדי להתאחד
18 עם שורשה, "יסוד האש",
19 הנמצא למעלה, מתחת
20 לגלגל הלבנה. שכן,
21 ארבעה היסודות: אש,
22 רוח, מים, עפר, מסודרים
23 בצורה כזו, שהיסוד הקל
24 והעדין יותר, מקיף את
25 היסוד הכבד יותר: עפר

שהוא היסוד הכבד ביותר – הוא גם התחתון ביותר; מים
מבחינת הטבע שלהם, צריכים להיות מעל לעפר ולהקיף את
העפר, אלא מחמת חסד ה' בלבד, הרי "לרוקע הארץ על
המים"³, נמתח חלק מהעפר מעל למים; רוח היא למעלה מן
המים ומקיפה את המים; אש מקיפה את הרוח. כך נמצא יסוד
האש הכללי, מתחת לגלגל הירח. וְאֵת שְׂעֵל־יְדִיָּהּ – עלידי
היתנתקות האש מהפתיחה והיתדבקותה בשורשה למעלה,
33 יִכְבֶּה וְלֹא יֵאִיר כְּלוֹם לְמַטָּה, וְנֶם לְמַעַלָּה בְּשִׁרְשָׁהּ וְתַבְטֵל
34 אוֹרוֹ בְּמַצִּיאוֹת בְּשִׁרְשָׁהּ, – שכן, "מציאות" הנר היא הרי כדי
35 להאיר, ובשורשו תבטל מציאות זו. כי, נר רגיל לעומת נר
36 גדול – מאבד את מציאותו ואינו משמש לשום דבר (למשל: נר
37 דלוק באמצע היום), מכל־שכן שהוא מאבד את מציאותו
38 לגמרי לגבי שורשו. הרי, שאין לומר שמשכיכת הנר לשורשו
39 היא כדי שיהיה שם מציאות נעלה יותר. אדרבה, שם תבטל
40 מציאותו לגמרי. והרי קיים כלל ש"כל דבר חפץ בקיומו",
41 ובהתאם ל"כלל" זה, לא היתה האש שבנר צריכה להימשך
42 ל"שורש", אֶתְעַל־פִּי־כֵן בְּכָךְ הוּא – אור האש, חֲפִץ בְּמַבְעוֹ.
43 – כלומר, באילו אור הנר "רוצה" בכך, כמו שאכן אנו רואים
44 ב"נר" שהוא נמשך תמיד לשורשו, כִּךְ נִשְׁמָת הָאָדָם, וְכֵן
45 בְּחִינַת רוּחַ וְנֶפֶשׁ, – לאו דוקא במי ש"פועלת" בו המדרגה

- 1 אֵלָא לְמַעְלָה מִהֲדַעַת וְשִׁכְל הַמוֹשֵׁג וְהַמּוֹבֵן, וְהִיא בְּחִינַת
2 חֻכְמָה שֶׁנִּפְשָׁה – שְׁלֵפִי מַה שְׁהוֹסֵבֵר בִּפְרָק הַקּוֹדֵם, "חֻכְמָה"
3 הִיא כּוֹחַ שְׁלֵמַעְלָה
4 מִ"שִׁכְל" וְ"הִבְנָה", שֶׁבָּהּ –
5 בַּחֲכָמָה שֶׁבִּנְפֶּשׁ, שׁוֹרָה
6 אֹרֹךְ אֵינְסוֹף בְּרוּךְ הוּא.
7 – וּמִשּׁוֹם כֵּךְ, נִמְשַׁכַּת
- הַנִּשְׁמָה לְהִתְאַחֵד בְּשׁוֹרְשָׁהּ, הַמִּשְׁכָּה שְׁלֵמַעְלָה מִהֲ"שִׁכְל"
וְ"הִבְנָה". הִרִי שֶׁ"עֵנִין" הָאֵהָבָה הַמְּסוּתֶרֶת הוּא – רְצוּנָה
הַפְּנִימִי שֶׁל הַנִּשְׁמָה
לְהִתְאַחֵד עִם שׁוֹרְשָׁהּ, עִם
הַקֵּב"ה. לְהִלָּךְ יוֹסֵבֵר מִדּוּעַ
נִקְרָאת אֵהָבָה זֶה –
"אֵהָבָה מְסוּתֶרֶת".

ליקוטי אמרים

למעלה מהדעת ושכל המושג והמובן והיא בחי' חכמה
שבנפש שבה אור א"ס ב"ה.

יום שבת קודש ג' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 48, וזהו כלל... עד עמ' כה, חומא כו'.

- 15 וְזֶהוּ כָּלֵל בְּכָל סֵטְרָא דְקִדְּשָׁה, – בִּצְד הַקְּדוּשָׁה: שְׁאִינִי אֵלָא
16 מִה שֶׁנִּמְשָׁךְ מִחֻכְמָה, שֶׁנִּקְרָא "קִדְּשׁ הָעֲלִיּוֹן", – הַמְּלָה קוֹדֵשׁ
17 רִמּוּת עַל "חֻכְמָה", וְקוֹדֵשׁ הִיא הַמִּשְׁכָּה מִ"קוֹדֵשׁ" – הַמִּשְׁכָּה
18 מִ"חֻכְמָה". מַה מִּשְׁמַעוֹת הַהַמִּשְׁכָּה מִ"חֻכְמָה"? – יוֹסֵבֵר לְהִלָּךְ,
19 שֶׁ"חֻכְמָה" הִיא עֵנִין
20 הִ"בִּיטוּל" לְאוֹר אֵינְסוֹף
21 בְּרוּךְ הוּא, לְהַקְבִּי: 3
22 הַמִּשְׁכָּה מִחֻכְמָה 4
23 פִּירוּשָׁה – הַמִּשְׁכָּה בִּיטוּל 5
24 זֶה לְאַלְקוֹת, שֶׁאֵז זֶה צֶד 6
25 הַקְּדוּשָׁה. אֲךְ, כִּשְׁחֹסֵר 7
26 "בִּיטוּל" זֶה מִה"חֻכְמָה" – 8
27 אֵין זֶה קוֹדֵשׁ. וְכֵן אֹמֵר 9
28 רַבְּנֵי הַזֶּהן בִּיחֹס לִ"קוֹדֵשׁ" 10
29 הָעֲלִיּוֹן (חֻכְמָה): הַכְּטִיל – 11
30 "קוֹדֵשׁ הָעֲלִיּוֹן" (חֻכְמָה) 12
31 בְּטֵל בְּמַצִּיאוֹת בְּאוֹר 13
32 אֵינְסוֹף בְּרוּךְ הוּא 14
33 הַמִּלְכָּשׁ בּוֹ, וְאִינִי דְבָר 15
34 בְּפִנִּי עֲצָמוֹ בְּנוֹךְ 16
35 לְעִילָּה, וְלִכֵּן נִקְרָא "כֹּחַ" 17
36 מִה". – וְלִכֵּן זֶה נִקְרָא 18
37 בִּשֵׁם "חֻכְמָה", הַמְּסוּתֶרֶת 19
38 מִשְׁתֵּי הַמְּלִיכִים: "כֹּחַ מִה",
39 כּוֹחַ שֶׁל מִה, שֶׁל בִּיטוּל. הִרִי שְׁקוֹדֵשָׁה הִיא דּוּקָא דְבֵר שִׁישׁ בּוֹ
40 הַמִּשְׁכָּה מִ"חֻכְמָה" – דְּבֵר שֶׁבִּטֵּל לְהַקְבִּי וְאִינִי "מַצִּיאוֹת"
41 לְעַצְמוֹ כָּלֵל, וְהוּא הַפֶּךְ מִמֶּשׁ מִבְּחִינַת הַקְּלִפָּה וְסֵטְרָא
42 אַחֲרָהּ, שֶׁמִּמֶּנָּה נִפְשׁוֹת אֲמוֹת הָעוֹלָם דְּעִבְדִּין לְגִרְמִיּהוּ, –
43 הַעֲשׂוֹת רַק לְמַעַן מַצִּיאוֹתָן הָאֲנוּכִית, וְאַמְרִין: "הֵב הֵב" –
44 וְאוֹמְרוֹת "תֵּן תֵּן" וְ"הִלְעִימִנִי", – כְּמוֹ שֶׁאִמַּר עֲשׂוֹ: "הִלְעִיטִנִּי",
45 לְחִיּוֹת יֵשׁ וְדָבָר בְּפִנִּי עֲצָמוֹ, – וְלֹא בְּטֵל לְאַלְקוֹת, בְּנוֹךְ
46 לְעִילָּה, – שְׁקִלְפָה הִיא בְּחִינַת "יֵשׁ" (מַצִּיאוֹת) הַמְּנוֹתֶקֶת
47 מֵאַלְקוֹת, הַפֶּךְ בְּחִינַת הַחֻכְמָה; – שְׁעִינָה – בִּיטוּל. וְלִכֵּן –
48 אֵלָה שֶׁמִּצֵּד הַקְּלִיפָה, נִקְרָאִים "מִתִּים", כִּי "הַחֻכְמָה
49 תִּתִּיחָה", – אֲךְ, דְּבֵר שֶׁהוּא הִיפֶךְ הִ"חֻכְמָה", הוּא גַם הִיפֶךְ
- הַחַיִּים, וּבְתִיבֵי: "יָמוּתוּ וְלֹא בְּחֻכְמָה"; – מִיִּתְנָה קְשׁוּרָה בְּמַה
שֶׁאֵין בּוֹ עֵנִין הִ"חֻכְמָה", וְזֶה אֲמִיר בִּיחֹס לְאוֹמְרוֹת הָעוֹלָם
הַמְּקַבְּלוֹת חִיּוֹת מִזְּקִלְפּוֹת. וְכֵן הַרְשָׁעִים וּפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל
קָדָם שֶׁבָּאוּ לִידֵי גִסְיוֹן לְקִדְּשׁ הַשֵּׁם; – שֶׁכֵּן, כִּשְׁחֹסֵר בְּאִימֵי לִידֵי
נִסְיוֹן שֶׁל קִידוּשׁ ה',
מִתְעוֹרֶרֶת בָּהֶם בְּחִינַת
הִ"חֻכְמָה" שֶׁבִּנְפֶּשׁ, וּמַחִיָּה אֵז אֵת נִפְשָׁם.
וְאִילוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת נִסְיוֹן
שֶׁל קִידוּשׁ ה', לְמִירוֹת שִׁגְם
אֵז קִיִּימַת בָּהֶם, בְּחִינַת
הִ"חֻכְמָה" שֶׁבִּנְפֶּשׁ
וְ"הִבִּיטוּל" לְהַקְבִּי, אֲךְ
זֶה אֲצֵלֶם בְּהַעֲלֵם וּבְגִלוֹת
– כְּפִי שִׁיטְבִיר לְהִלָּךְ: כִּי
בְּחִינַת הַחֻכְמָה שֶׁבִּנְפֶּשׁ
הָאֱלֹהִית עִם נִיצוּץ
אֱלֹהִיּוֹת מְאוֹר אֵינְסוֹף
בְּרוּךְ הוּא הַמִּלְכָּשׁ בָּהּ,
– בְּכוֹחַ הַחֻכְמָה, הֵם
בְּבְחִינַת גְּלוּת בְּגוֹפָם
בְּנֶפֶשׁ הַבְּהִמִּית, מִצֵּד
הַקְּלִפָּה שֶׁבְּחִלָּל
הַשְּׁמָאֵלִי שֶׁבִּלְבָב,
- וְזֶהוּ כָּלֵל בְּכָל סֵטְרָא
דְּקוֹדֵשָׁה שְׁאִינִי אֵלָא מַה שֶׁנִּמְשָׁךְ מִחֻכְמָה שֶׁנִּקְרָא
הָעֲלִיּוֹן הַכְּטִיל בְּמַצִּיאוֹת בְּאוֹר א"ס ב"ה הַמְּלוּבֶשׁ בּוֹ
וְאִינִי דְבֵר בְּפִנִּי עֲצָמוֹ כִּנ"ל וְלִכֵּן נִקְרָא כ"ח מ"ה וְהוּא
הַפֶּךְ מִמֶּשׁ מִבְּחִי' הַקְּלִיפָה וְס"א שֶׁמִּמֶּנָּה נִפְשׁוֹת אֲמוֹת
הָעוֹלָם דְּעִבְדִּין לְגִרְמִיּהוּ וְאִמְרִין הֵב הֵב וְהִלְעִיטִנִּי לְחִיּוֹת
יֵשׁ וְדָבָר בְּפִנִּי עֲצָמוֹ כִּנ"ל הַפֶּךְ בְּחִי' הַחֻכְמָה וְלִכֵּן
נִקְרָאִים מִתִּים כִּי הַחֻכְמָה תִּחִיָּה וְכִתִּיב יָמוּתוּ וְלֹא
בַּחֲכָמָה. וְכֵן הַרְשָׁעִים וּפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל קוֹדָם שֶׁבָּאוּ
לִידֵי גִסְיוֹן לְקִדְּשׁ הַשֵּׁם כִּי בְּחִי' הַחֻכְמָה שֶׁבִּנְפֶּשׁ
הָאֱלֹהִית עִם נִיצוּץ אֱלֹהִיּוֹת מְאוֹר א"ס ב"ה הַמְּלוּבֶשׁ
בָּהּ הֵם בְּבְחִי' גְּלוּת בְּגוֹפָם בְּנֶפֶשׁ הַבְּהִמִּית מִצֵּד
הַקְּלִיפָה שֶׁבְּחִלָּל הַשְּׁמָאֵלִי שֶׁבִּלְבָב הַמְּלוּבֶשׁ וּמוֹשַׁלֵּת
בְּגוֹפָם בְּסוּד גְּלוּת הַשְּׁכִינָה כִּנ"ל. וְלִכֵּן נִקְרָאת אֵהָבָה
זֶה בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁרְצוּנָה וְחַפְצָה לְדַבֵּק בְּחִי' חַיִּי הַחַיִּים
בְּרוּךְ הוּא בִּשְׁם אֵהָבָה מְסוּתֶרֶת כִּי הִיא מְסוּתֶרֶת
וּמְכּוּסָה בְּלִבוֹשׁ שֶׁקְּלִיפָה בְּפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וּמִמֶּנָּה
הַמְּלוּבֶשׁת וּמוֹשַׁלֵּת בְּגוֹפָם – בִּשְׁעָה שֶׁהִנֵּפֶשׁ הַבְּהִמִּית מוֹשַׁלֵּת
בְּגוֹף, נִמְצָאִים אֵז, בְּחִינַת הִ"חֻכְמָה" שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית וְהַנִּיצוּץ
הָאֱלֹקִי, בְּגִלוּת בְּגוֹף – בְּסוּד גְּלוּת הַשְּׁכִינָה, בְּנוֹךְ לְעִילָּה.
וְלִכֵּן נִקְרָאת אֵהָבָה זֶה בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, שֶׁרְצוּנָה וְחַפְצָה
לְדַבֵּק בָּהּ חַיִּי הַחַיִּים בְּרוּךְ הוּא, – נִקְרָאת אֵהָבָה זֶה, בִּשְׁם
"אֵהָבָה מְסוּתֶרֶת", – לְכַאוֹרָה: "אֵהָבָה" הִיא הִרִי רִגֵּשׁ שֶׁבֵּא
לִידֵי גִילּוֹ, כִּיצֵד זֶה תּוֹאֵם לְמַה שֶׁמִּתְאַרִים אוֹתָהּ כֹּאֵן בִּשְׁם
"אֵהָבָה מְסוּתֶרֶת"? אֵלָא בְּהִתְאַם לְמַה שִׁיּוֹסֵבֵר לְהִלָּךְ, בֹּאֵה
הַסְתֵּרָה" זֶה מַעֲנִין אַחֵר לְגִמְרִי. הַמִּכְסָה וּמִסְתִּיר עַל הָאֵהָבָה,
וְהוּא לְבוֹשׁ הַשֵּׁק שֶׁל הַקְּלִיפָה: כִּי הִיא – אֵהָבָה זֶה, מְסוּתֶרֶת
וּמְכּוּסָה בְּלִבוֹשׁ שֶׁקְּלִיפָה בְּפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִמֶּנָּה –

1 מהקליפה, נכנס בהם רוח שטות לחטא, כמאמר רז"ל:
2 אין אדם חוטא בו' – אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות. "רוח
3 שטות" זו מתבטאת, כמוסבר להלן, בכך, שנדמה לאדם החוטא,
4 שלמרות שהוא חוטא, הוא נשאר אותו יהודי, ואין הוא מרגיש
5 שהוא נפרד בכך, חלילה,
6 מהקב"ה. לו היה חש
7 שעל-ידי החטא הוא נפרד
8 וניתק מהקב"ה – לא היה ¹ נכנס בהם רוח שטות לחטא כמאמר רז"ל אין אדם
9 חוטא, מחמת האהבה ² חוטא בו'
10 הנוטעה בלבו להקב"ה, שבגללה הרי היה מוסר את נפשו כדי
11 שלא להינתק מהקב"ה – אלא "רוח שטות" זו מטפשת אותו
12 שלא ירגיש בהינתקות מהקב"ה הנגרמת על-ידי החטא. ברם,

ליקוטי אמרים

¹ נכנס בהם רוח שטות לחטא כמאמר רז"ל אין אדם
² חוטא, מחמת האהבה חוטא בו'

11. סוטה ג, א.

המשך ביאור למס' פסחים ליום שני עמ' א

1 מצדה החיצוני קרוי 'דאקשתא', חלב הקשת, וחלב זה לשיטת
2 כולם אסור באכילה, והוא בכלל 'חלב אשר על הקרב', והמונח
3 מצדה הפנימי קרוי 'דאייתרא', חלב היתר וראה ציור, ובו נחלקו
4 רבי ישמעאל ורבי עקיבא האם מותר באכילה. וחלוק היה מנהגם
5 של בני ארץ ישראל בחלב זה ממנהג בני בבל, בני ארץ ישראל
6 סברו כרבי עקיבא והתירו את חלב היתר באכילה, ובני בבל סברו
7 כרבי ישמעאל שאסור לאוכלו.
8 הגמרא מספרת שרבה בר בר חנה הלך מארץ ישראל לבבל ואכל
9 שם את חלב היתר: כי אתא – כשבא רבה בר בר חנה מארץ ישראל
10 לבבל, אכל דאייתרא – אבל את חלב הקיבה שבצידה הפנימי
11 הקרוי חלב היתר, שנהגו בו בני ארץ ישראל היתר, עול לנביא –
12 נכנסו לפניו רב עזרא קמא ורבה בר רב הונא, בין דחזיקו
13 בפסיה מיניה – מיד כשראה אותם כיסה את אותו חלב מפניהם
14 שלא יראוהו שאוכלו, שהרי בבבל נהגו בו איסור, אתו ואמר ליה
15 לאבוי – באו וסיפרו לאבוי מה שנהג רבה בר בר חנה, אמר להו
16 אבוי, רבה בר בר חנה שזינכו בפותאי – נהג כלפיכם כאילו אתם
17 כותים, שהרי שנינו בברייתא לעיל (ג) 'דברים המותרים ואחרים
18 נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירם בפניהם, ופירש רב
19 חסדא שהברייתא אסרה רק בכותים.
20 מקשה הגמרא: ורבה בר בר חנה שאכל את חלב היתר, לית ליה –
21 האם אינו סובר הא דתנן (לעיל ג.) 'החולק ממקום למקום נוטין
22 עליו חומרי המקום שצא משם, וחומרי המקום שהלך לשם', וכיון
23 שהלך לבבל היה לו לנהוג כמנהגם שלא לאוכלו.
24 לתירוק הגמרא יש להקדים כדלהלן. דייני ארץ ישראל היו
25 סמוכים איש מפי איש עד משה רבינו, והיינו שהדיינים הסמוכים
26 נותנים לחכם הראוי להורות רשות לדון אפילו דיני קנסות, אכן
27 סמיכה זו אינה אלא בארץ ישראל, אבל בחוץ לארץ אי אפשר
28 לסמוך, ולכן דייני ארץ ישראל היו יכולים לדון דיני קנסות, אבל
29 דייני בבל לא יכלו לדון דיני קנסות.
30 מתרצת הגמרא: אמר אבוי, הני מילי – דברים אלו שיש לנהוג
31 בחומרי המקום שהלך לשם אינם אלא כשהלך מעיר אחת בבבל
32 לעיר אחרת בבבל, ומעיר אחת בארץ ישראל לעיר אחרת בארץ
33 ישראל, שכיון שאין בני עיר אחת כפופים לדייני המקום האחר, אם
34 בן מקום אחד ישנה את מנהגו לעיני בני המקום השני, יש כאן
35 חשש מחלוקת, אי נמי – וכן באופן נוסף, כשהלך מן הבבל לארץ

13 אם כך הדבר, הרי שגם בשעת "נסיון" של קידוש ה', כשרוצים
14 לכפות עליו לכפור בהקב"ה, לא היה צריך לחוש שעל-ידי-כך
15 הוא ניתק מהקב"ה, וממילא – לא למסור את נפשו – מסביר
16 רבנו הזקן, שבאפשרות הקליפה להסתיר רק על דברים שאינם
17 נוגעים ישירות בבחינת
18 ה"חכמה" של הנפש
19 האלקית. ואילו –
20 כשמדובר בנסיון של
21 קידוש ה', הפוגע ישירות
22 ב"כוח החכמה", באמונה הנובעת מה"חכמה", שם אין הקליפה
23 יכולה לכסות ולהסתיר, ויהודי מרגיש אז חש שעל-ידי-כך אכן
24 יינתק מהקב"ה, ולכן הוא מוסר את נפשו:

36 וישראל, קל וחומר שלא ישנה ממנהג בני ארץ ישראל מוחש
37 למחלוקת, שהרי בני בבל כפופים לדייני ארץ ישראל, אכל החולק
38 מארץ ישראל לבל, לא – אין נותנים עליו את חומרי מנהגי בבל,
39 בין דאנן כייפינן להו – שכיון שאנו בני בבל כפופים לבני ארץ
40 ישראל, שבארץ ישראל מקדשים חדשים ומעברים את השנים,
41 וכן דייני ארץ ישראל סמוכים הם, ולכן הם יכולים לדון דיני
42 קנסות, ודייני בבל אינם סמוכים, ואינם יכולים לדון דיני קנסות,
43 לכן עקיבין פויתיהו – בני ארץ ישראל הבאים לבבל נוהגים
44 כמנהגם שבארץ ישראל, שאין חשש שהדבר יביא למחלוקת,
45 ואינם חייבים לשנות מנהגם.
46 הגמרא מביאה תירוק נוסף ליישב את מנהגו של רבה בר בר
47 חנה: רב אשי אמר, אפילו תימא שאף החולק מארץ ישראל
48 לבל אסור לו לשנות ממנהג בבל, הני מילי – אכן דבר זה
49 שנותנים עליו חומרי מקום שהלך לשם אינו אלא תימא דאין
50 דעתו לחזור למקומו הראשון, ורבה בר בר חנה שאכל את חלב
51 היתר, דעתו לחזור לארץ ישראל הוה, ולכן לא התחייב לנהוג
52 כמנהג בבל.
53 הגמרא דנה אם בניו או תלמידיו של רבה בר בר חנה יכולים
54 לסמוך על שמועתו ולאכול את חלב היתר במקום שנוהגים בו
55 איסור. אומרת הגמרא: אמר ליה רבה בר בר חנה לבריה, בני, אתה
56 לא תאכל את חלב היתר, לא בפני – אפילו בפני, ולא שלא בפני,
57 ורק אני שראיתי את רבי יוחנן שאכל את חלב היתר, כד – ראוי
58 הוא רבי יוחנן שפסק כן מסברתו ולימודו, לקסוד עליו בין בפניו
59 ובין שלא בפניו, אתה שלא ראית אותו אוכל את חלב היתר, לא
60 תאכל את חלב היתר, בין בפניו בין שלא בפניו.
61 הגמרא להלן (ע"ז) מביאה שרבי עקיבא סובר ש'ספחים' אסורים
62 באכילה מן התורה לאחר זמן הביעור, ומבואר שם שספחי כרוב
63 מותרים מן התורה ואינם כשאר ספחים, ונחלקו תנאים בדעת רבי
64 עקיבא, האם חכמים גזרו איסור גם בספחי כרוב, או שלא גזרו
65 והם מותרים. כעת מביאה הגמרא שדברי רבה בר בר חנה בענין
66 מחלוקת תנאים זו, סותרים את הוראתו לבנו בחלב היתר. אומרת
67 הגמרא: ופליגא דרביה אדריה – דברים אלו שאמר רבה בר בר חנה
68 סותרים את הדברים שאמר הוא עצמו, דאמר רבה בר בר חנה, קח
69 לי רבי יוחנן בן אלעזר, פעם אחת נכנסתי אחר רבי שמעון בן רבי
70 יוסי בן לקוניא לגינה,

יום ראשון

יום ראשון

כו טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: פרק יד. והנה . . . 38 לכפור האמת.

בברכת "למלשינים" מפסיקים קצת בין "ותמגר" לתבת "ותכניע", מתאים להכונה, אשר
"תעקר ותשבר ותמגר" הם נגד ג' קלפות שצריכים העברה לגמרי, "ותכניע" – לנגד קלפת נגה
שצריכה הכנעה ויש בה ברור.

יום שני

יום שני

כו טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, שני עם פירש"י.
תהלים: כב־קלד.
תניא: משא"כ . . . צדיקים כו' ע"ש.

רבינו הזקן אמר: אידישע גשמיות איז רוחניות, דער אויבערשטער גיט אונז
גשמיות, מיר זאלען דערפון מאַכען רוחניות. אמאל אז עס איז לרגע ניט אזוי, דארפן
געבען דעם אויבערשטען אפילו מנחת עני גיט ער א פולע.

רבינו הזקן אמר: גשמיות של יהודים היא רוחניות. הקדוש־ברוך־הוא נותן לנו גשמיות, כדי
שנצור ממנה רוחניות. לעתים, כאשר לרגע אין הדבר כן, יש לתת לקדוש־ברוך־הוא ולו מנחת
עני, והוא נותן בשפע.

יום שלישי

יום שלישי

כח טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: ובוה יובן . . . תהי צדיק.

בספר החקירה (דרך אמונה) לה"צמח צדק הנדפס – חסרים הרבה הגהות. ה"צמח צדק"
חברו ביחס עם נסיעותיו לפטרבורג, ששם היה צריך לענות על כמה שאלות בענינים אלו.

יום רביעי

יום רביעי

כט טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קמ־קנ.
תניא: פרק טו, ובוה . . . 40 חלל בקרבו.

אנן פועלי דיממא אנן . יום הוא אור, עבודתנו היא עבודת האור, מאכען ליכטיג די
וועלט באור תורה . ומלבד כי צריכים לעמוד במעמד ומצב טוב בעז"ה בעצמו – אליין
דארף מען זיין ווי עס דארף צו זיין – הנה כל העבודה היא לזכות להעמיד תלמידים
גרונטיקע מענשען, אשר יהיו מסורים בלבם ודעתם אל הכוונה הפנימית. שאינו מספיק
למוד תורה הנגלית וחבוב הקודש בשמירת המצות, כי אם צריכים גם עבודה שבלב.

אַנן פּוֹעֲלֵי דִּימָמָא אַנן [=אנו, פועלי יום אנו]. יום הוא אור, עבודתנו היא עבודת האור, להאיר
את העולם באור תורה. ומלבד כי צריכים לעמוד במעמד ומצב טוב, בעזרת ה', בעצמו – להיות
בעצמו כפי שצריך – הנה כל העבודה היא לזכות להעמיד תלמידים אנשים יסודיים, אשר יהיו
מסורים בלבם ודעתם אל הכוונה הפנימית. שאינו מספיק למוד תורה הנגלית וחבוב הקדש
בשמירת המצות, כי אם צריכים גם עבודה שבלב.

יום
חמישי

יום חמישי

א שבט, ר"ח

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, חמישי עם פירש"י.

תהלים: א"ט.

תניא: ובבנינו . . . כא מרגילותו.

אמירת תהלים האמור (בכל יום אחר התפלה) אין בזה שום הפרש בין בתי כנסיות של אנ"ש [אנשי שלומנו, חסידי חב"ד] שיחיו, או מתפללי גסח אשכנז או גסח פולין, ה' עליהם יחיו. ומצד אהבת ישראל... ובפרט לגדל הענין של אמירת תהלים בצבור וכוונתה הפנימית, הנוגע לכלל ישראל ממש בגשמיות, בכני חיי ומזונא, וברוחניות... עלינו להשתדל בכל מיני השתדלות אשר יקבע בכל בתי הכנסת מאיזה גסח שיהיה.

יום
שישי

יום שישי

ב שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, ששי עם פירש"י.

תהלים: י"ז.

תניא: ובוה יובן . . . עבודתו כלל.

אאמו"ר סיפר: הדרוש וארא גו' ושמי ד' גו' המדבר בענין כי לא ידח ממנו נדח (אינו הנדפס בתו"א), קנה לו שם "דער פרומער וארא", והי' רגיל רבינו הזקן לחזור אותו אחת לשלש שנים, ובכל פעם ופעם כמעט שהי' אומר אותו כלשוננו. ואמר הצ"צ: יעדער מאל איז געווען א אור חדש. האט דער טאטע געזאגט: א אור איז אלע מאל גלייך, אבער מאור איז אלע מאל ווי א דבר חדש.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] ספר: הדרוש "וארא גו' ושמי ה'" גו', המדבר בענין "כי לא ידח ממנו נדח" (אינו הנדפס ב"תורה אור"), קנה לו שם "דער פרומער וארא", [= "וארא" ה"ירא שמים]. והיה רגיל רבנו הזקן לחזור אותו אחת לשלש שנים, ובכל פעם ופעם כמעט שהיה אומר אותו כלשוננו. ואמר ה"צמח צדק": בכל פעם היה זה אור חדש. הגיב אבא: 'אור' הוא תמיד זהה, אך 'מאור' הוא בכל פעם כדבר חדש.

שבת
קודש

שבת

ג שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, שביעי עם פירש"י.

תהלים: יח"ב.

תניא: פרק טז. וזה . . . באריכות.

"תורה אור" נדפס לראשונה בשנת תקצ"ז בקאפוטסט (בלי ההוספות). ה"צמח צדק" במכתבו מיום ג שבט תקצ"ז כותב: ספר "תורה אור" הנדפס עתה... בו מאמרים רב הדרושים שמשנת תקנ"ו עד סוף תקע"ב, אשר הרבה מהם שם רבנו ז"ל בעצמו עין עיונו עליהם והגיהם, והסכימה דעתו הקדושה להביאם לבית הדפוס. והספר כולל שני חלקים, חלק הראשון על שני חמשי התורה וחנוכה ופורים, גם כמה דרושים לחג השבועות זמן מתן תורתנו בפרשת יתרו, וקצת לפסח בפרשת ויקהל. וחלק השני אם ירצה ה' על ג' חמשי התורה ושיר השירים ומועדים וראש השנה ויום כפור... ושם המחבר נאה לו: שניאור, כמו "ואהבת" בגימטריא ב' פעמים אור. עד כאן לשונו -

לא הספיקו להדפיס רק חלק הראשון, כי על ידי מלשינות סגרה הממשלה כמה מכתבי הדפוס העברים ברוסיה, וביניהם גם בית הדפוס בקאפוטסט אשר שם הדפיסו ה"תורה אור". בשנת תר"ח נדפס חלק ב' בזיטאמיר ובשנתי השם "לקוטי תורה".

המוכר מעשר בהמה - מדוע אינו לוקה? יום ראשון כ"ו טבת ה'תשפ"א

והקשה על זה מדברי ה'מגיד משנה' (הל' גזילה פ"א ה"ט) שגם בהלכה זו פסק הרמב"ם כרבא, והרי לדעתו המוכר מעשר בהמה לוקה אף שלא הועילו מעשיו?

וביארנו אחרונים (נודע ביהודה תנינא אהע"ז סי' קכט. שפת אמת תמורה שם, ד"ה והשתא):

הרמב"ם אכן פסק כרבא, ואף שלדעתו גם אם לא הועילו מעשיו לוקה – המוכר מעשר בהמה אינו לוקה משום שנחשב כעובר על 'לאו שאין בו מעשה' שאין לוקים עליו (הל' סנהדרין פ"ח ה"א) כי המכירה היא בדיבור (וקבלת הכסף אינה קנין בלי הדיבור) ולדעת הרמב"ם עקימת שפתיים אינה נחשבת מעשה אלא רק אם נעשה מעשה על ידו (כגון חוסם בהמה בקול שלוקה משום 'לא תחסום...' כי על ידי דיבורו הבהמה דשה בלא אכילה. ראה מ"מ הל' שכירות פ"ג ב"ב). ואמנם, אם המכירה היתה חלה, הדיבור היה נחשב כמעשה, אך כיון שהמכירה לא חלה, לא נעשה כל מעשה, ולכן אף שעבר על ציווי התורה – הרי זה 'לאו שאין בו מעשה' ואינו לוקה.

הלכות בכורות פרק ו, הלכה ה: **מַעֲשֵׂר בְּהֶמָּה – אִסּוּר לְמַכְרָא אוֹתָו... שֶׁזֶה שְׁנֵאמַר: "לֹא יִגָּאֵל" – אִם אִסּוּר מְכִירָהּ בְּכָלָו... וְרָאָה לִי, שֶׁהַמוֹכֵר מַעֲשֵׂר לֹא עָשָׂה כָּלֹם, וְלֹא קָנָה לֹקָח; וּלְפִיכָךְ אֵינוֹ לֹקָה.**

בגמרא (תמורה ד, ב) נחלקו אמוראים. לדעת אביי – "כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עבד מהני, דאי סלקא דעתך לא מהני – אמאי לקי". כלומר, מעשה שנעשה באיסור מועיל, והתוצאה ההלכתית חלה, כי אם אינה חלה, מדוע לוקה על עשייתו? ולדעת רבא – אינו מועיל והתוצאה ההלכתית אינה חלה, ואף על פי כן לוקה משום שעבר על מצוות התורה.

וכתב ה'לחם משנה':

אף שבכל מחלוקת בין אביי ורבא הלכה כרבא (ב"מ כב, ב) – בענין זה פסק הרמב"ם כאביי שהמוכר מעשר בהמה, כיון שמעשיו לא הועילו והלוקה לא קנה - אינו לוקה, כי לפי דעת רבא הרי לוקה גם אם עשייתו לא הועילה (וכו כתבו התוס' תמורה ו, א ד"ה והשתא שלדעת רבא לוקה משום "דעבר אמירא דרחמנא").

שליחות לחצאין יום שני כ"ז טבת ה'תשפ"א

היותר טוב, ומאחר ולא עשה כן, בטלה השליחות למפרע וממילא אין מעשיו מועילים כלל שהרי אינו שליח. אך הרמב"ם כותב "אין מתקדש אלא העשירי הודאי בלבד", היינו שאמנם הבהמות שמנה בטעות (התשיעי והאחד-עשר) לא נתקדשו, אך העשירי קדוש. ואם בטלה השליחות והוא כאדם זר, הרי אין בכוחו לקדש גם את העשירי!

ומבואר מכך כי עצם מינוי השליחות אינו בטל אלא שהשליחות חלה רק על הפרטים שעשה לטובת המשלח ולא על אלו הגורמים לו נזק. ולפי זה יש ללמוד מכאן לכל שליח שטעה בפרט בביצוע השליחות שאם אפשר לחלק בין התיקון להפסד – חלה השליחות רק כלפי התיקון ולא כלפי ההפסד.

אך ניתן לבאר את ההלכה באופן אחר, כי אמנם מחמת הטעות בטלה כל השליחות למפרע ומכל-מקום העשירי מתקדש כי קדושתו חלה מאליה על ידי עצם ההעברה, אף אם לא נעשתה בשליחות הבעלים.

(ראב"ן ויראל ג. ענף קטן)

הלכות בכורות פרק ח, הלכה ב: **בְּמָה דְּכָרִים אִמּוּרִים? בְּשֵׁחִיָּה הַמוֹנֶה הוּא בְּעַל הַבְּהֵמוֹת. אֲבָל הַעוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְעֹשֶׂר לוֹ, וְנִמְעָה בֵּין בְּתִשְׁעֵי בֵּין בְּאַחַד עָשָׂר – אֵין מִתְקַדֵּשׁ אֲלָא הָעֹשֶׂרִי הַזֶּה אֲלָא בְּלִבָּד; שֶׁלֹּא עָשָׂהוּ שְׁלִיחַ לְמַעֲוֵת וּלְהַפְסִיד, אֲלָא לְקַדֵּשׁ כְּרֹאיוֹ.**

ראובן שלח את שמעון לקנות עבדו מכשיר המורכב מכמה חלקים, אך שמעון טעה ורכש חלק אחד מסוג אחר מזה שביקש ראובן; האם יכול ראובן לדרוש לקבל רק את שאר החלקים (ותמורתם ישלם לשמעון) מלבד זה שנרכש בטעות או ששמעון יוכל לטעון: ביכלתך לבטל את השליחות לגמרי ואקח הכל לעצמי, אך אין באפשרותך לקיימה לחצאין ולהשאיר בידי חלק אחד.

והנה, בהלכה זו מבואר שהשולח שליח לעשר את בהמותיו והשליח טעה וקרא לתשיעי או לאחד-עשר עשירי – אינם מתקדשים, כי לא נעשה שליח אלא לקדש כראוי ולא לגרום הפסד לבעלים.

ובביאור הדבר יש לומר לכאורה כי מלכתחילה התכוון למנותו לשליח רק על מנת שיבצע את השליחות על הצד

האם המחלל שבת נחשב מומר? יום שלישי כ"ח טבת ה'תשפ"א

חמורה יותר מעבודה זרה (חולין ה, א ורש"י שם). ולפי זה פסק ה'מגן אברהם' (או"ח סי' שו סקכ"ט) שאין לחלל שבת לצורך הצלת אדם מאיסור עבודה זרה (אך כדי להציל מאיסור עבודה זרה פעמים רבות מותר, כי עדיף לחלל שבת אחת כדי להציל מריבוי עבירות של ע"ז). ומאחר ושבת חמורה כי חילולה הוא כפירה בבורא, חידש

הלכות שגגות פרק ג, הלכה ז: **הַמְּשַׁמֵּד לְעִבּוּדָה זָרָה אוֹ לְחַלֵּל שַׁבָּתוֹת בְּפִרְהָסָא – אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ קֶרֶן בָּלָל.** החומרה בעבירות אלו היא משום שהעובד עבודה זרה כופר בקב"ה וכן המחלל שבת מראה שהוא כופר בבריאת העולם ע"י הקב"ה ושביתתו בשבת, ולגירסא אחת שבת

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קבג

גבג משלם כפל) כי עושה את מעשיו בצנעה ומראה שירא מבני אדם ולא מהקב"ה.

וביאר: עצם חילול השבת אינו מורה בהכרח על כפירה, כי יתכן שמאמין בבריאת העולם אך אינו יכול להתגבר על יצרו ולהימנע ממלאכה. אבל בפרהסיא, מאחר וכלפי הרואים מתפרשים מעשיו ככפירה ובכל זאת אינו נמנע מהם, נחשב כופר.

ולפי זה חידש, שאדם המוכר לכל כמאמין ונוזהר בכל איסורי התורה, ורק בשבת אינו עומד בניסיון מטעמי פרנסה וכדומה, אין דינו כמומר, כי ברור שאינו מחלל שבת מתוך כפירה וממילא אין דינו כמומר.

ה'בנין ציון' (שו"ת החדשות סי' כג) שהעושה קידוש אין דינו כמומר, למרות שמחלל שבת בדברים אחרים, כי לא עצם האיסור שבחילול השבת מחשיבו כמומר אלא הכפירה שבזה, ומאחר שמקדש אין הוא כופר ואינו נחשב כמומר. אך ה'מנחת אלעזר' (ח"א, סי' עד) סובר שהמחלל שבת כופר לא רק בעצם בריאת העולם אלא בשביתת הקב"ה במשך כל יום השביעי, ומה מועיל הקידוש אם אינו שובת בשבת.

וב'אגרות משה' (אה"ע ב סי' כ) הקשה: מדוע דווקא המחלל שבת בפרהסיא נחשב כמומר, והרי אף בצינעה מעשיו הם כפירה? ואין לומר שהטעם הוא משום שכפירה בפרהסיא חמורה יותר, שהרי החמירה התורה בגנב יותר מגולן (ורק

אשם תלו' על חילול שבת יום רביעי כ"ט טבת ה'תשפ"א

בבין השמשות קרוב למוצאי שבת – דאיכבע איסורא כל היום". אך כתבו המפרשים (תו"ט לכריתות שם, לח"מ על הרמב"ם כאן) שמדברי הרמב"ם משמע שאינו סובר כן, שהרי "סתם רבינו ז"ל ואמר שבת וחול סתם... דאם כדברי התוס' דאיירי שעשה מלאכה קרוב למוצאי שבת, היה לו לפרש". ולדעת הרמב"ם מדובר גם כשעשה מלאכה בבין השמשות של ערב שבת, ומבאר ה'לחם משנה' שגם אז "איכבע איסורא מקרי – כיון דהוא בהכנסת שבת".

וכדעת הרמב"ם נקט גם אדמו"ר הזקן (ב'סדר הכנסת שבת' מהדורא קמא – נדפס בשו"ע אדה"ז ח"ב בסופו), שכתב שאין לעשות מלאכה בערב שבת לאחר השקיעה, "כי מיד בשקיעת החמה מתחיל בין השמשות שהוא ספק לילה.. ויש בו ספק סקילה וכת ח"ו וחיוב אשם תלו' לכשיבנה בית המקדש במהרה בימינו אמן".

הלכות שגגות פרק ח, הלכה ב: אינו חייב באשם תלו', עד שיתקו שם אסור קבוע... שבת יום חל, ועשה מלאכה באחר מהן ואין ידוע באיזה מהן עשה... הרי זה מביא אשם תלו'.

בגמרא (כריתות יז, א) מבואר כי חיוב קרבן 'אשם תלו' הוא כאשר הספק הוא באופן 'דאיכבע איסורא'. כלומר, אם היתה לפניו חתיכה אחת שהיא "ספק של חלב ספק של שומן", אינו חייב בקרבן מפני שאין האיסור קבוע ומוחלט בחתיכה זו, אבל אם "היו לפניו שתי חתיכות, אחת של חלב ואחת של שומן", והאיסור קבוע באחת מן החתיכות אלא שספק איזו חתיכה אכל, חייב קרבן. וכך פסק הרמב"ם כאן: "אינו חייב באשם תלו' עד שיהיה שם איסור קבוע".

ובדין של "שבת וחול, ועשה מלאכות באחד מהם ואין ידוע באיזה יום עשה", כיצד ייתכן "איסור קבוע"? וכתבו התוספות (שם ד"ה מדיפא) שמדובר "שעשה מלאכה

אימתי נדרשת ידיעת החטא? יום חמישי א' שבט ה'תשפ"א

רצון' גם על קרבן חטאת – כאשר יקדים שזהו על תנאי שהוא אכן חייב חטאת [אם אני חייב חטאת, יהי רצון מלפניך שיהא מקובל לפניך קריאתי לפרשת חטאת כאילו הקרבתי חטאת]. ואם אכן לא התחייב בחטאת אין זה נחשב להקרבה, ו"לא תעלה לפניו יתברך אלא כקורא בתורה".

אולם ה'מגן אברהם' (סי' א סק"א. הובא בשו"ע אדה"ז מהדור"ק סי' א ס"ט) הקשה על זה מכך שהכפרה של חטאת מועילה רק אם "היתה לו תחילה ידיעה ברורה שחטא, שנאמר או הודע אליו חטאתו". והרי כשמוסיף תנאי "אם אני חייב חטאת..." משמע שלו עצמו לא ברור אם אכן עבר עבירה, ו"אם אין הוא יודע בבירור שעבר עבירה שחייבין עליה חטאת, אינו יכול להביא קרבן אע"פ שבאמת עבר עבירה שחייבין עליה חטאת" (שו"ע אדה"ז שם). אמנם לאחר אמירת פרשת אשם יש לומר "יהי רצון" אף שאינו בא בתורת נדבה כיון שמקדים את התנאי שהקריאה תיחשב כהקרבה רק אם אכן נתחייב אשם (וכן הביא בשו"ע אדה"ז שם, אך בסידור השמיט את כל זה).

והקשו על כך (אליה רבה שם סק"ג, הגהות רעק"א על המג"א שם)

הלכות שגגות פרק ט, הלכה י: כל המחייב אשם ודאי - צריך שידע לו חטאו תחלה, ואחר כך יקריב אשמו; אבל אם הקריבו קדם שידע לו, וידע לו אחר שהקריב - אינו עולה לו.

הלכה זו נוגעת גם לזמן הזה:

כתב ה'טור' (או"ח סי' א): "טוב לומר פרשת הקרבנות כגון פרשת העולה ומנחה ושלמים וחטאת ואשם", והוסיף: "וכשיסיים פרשת העולה יאמר 'רבון העולמים יהי רצון מלפניך שיהא זה חשוב ומקובל לפניך כאילו הקרבתי עולה בזמנה', וכן יאמר אחר פרשת המנחה והשלמים והאשם, ואחר פרשת החטאת לא יאמר כן לפי שאינה באה נדבה". ומבאר הב"ח (שם) שבחטאת אין לומר כי "האמירה היא במקום הקרבה, ושמה אינו מחוייב חטאת והוה-ליה כאילו מביא חולין לעזרה, אבל בקריאה בלא יהי רצון הוה-ליה כקורא בתורה", מה שאין כן שאר קרבנות, אף אם לא התחייב בהם - תיחשב האמירה כקרבן בתורת נדבה. והוסיף הב"ח (בשם הרש"ל) שיש אפשרות שיוכל לומר 'יהי

קכד הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

ה'מגן אברהם' מבאר את דברי ה'טור', ולדעתו אכן "הטור חולק בזה על הרמב"ם" ולדעת הטור אכן יש הבדל בין חטאת לאשם ורק בחטאת צריכה להיות ידיעה תחילה, ואילו באשם אין צורך בידיעה, ולכן יועיל התנאי.

מדברי הרמב"ם כאן שגם המקריב אשם "צריך שיוודע לו חטאו תחילה ואחר כך יקריב אשמו". ומה יועיל התנאי, הרי אם לא ברורה לו אשמתו, הקרבן לא יכפר לו? ויתרצו אחרונים (פרי מגדים, דגול מרובה, ומחצית השקל על המג"א

(שם):

יום שישי ב' שבט ה'תשפ"א

האם לסמוך על עדים שטעו?

כי כיון שבית דין סבר שכך צריך להיות הדין, הרי זה פסוק דין התורה ולא טעות ח"ו. אלא שהתורה אמרה שיש לפסוק לפי 'בית דין שבדור', לכן בדור שלאחריו יש לקבל את פסק הדין שניתן ע"י בית הדין שבאותו דור. ואין כל תמיהה כיצד דין התורה משתנה כיון שאמרו חז"ל שהתורה לא ניתנה 'חתוכה' (ירושלמי סנהדרין פ"ד ה"ב). ואילו בהלכה זו התברר כי פסק הדין היה מבוסס על טעות במציאות ו"אין זו הוראה אלא טעות".

מעתה, יש לברר מה יהיה אם התברר כי פסק הדין התבסס על טעות בדברי העדים. לכאורה, היות והתורה אמרה "על פי שנים עדים יקום דבר" צריך לסמוך על העדים בכל מקרה ולהשאיר את פסק הדין אף אם טעו; לכן הוסיף הרמב"ם את הדוגמא השניה ממקרה שהטעות היתה מצד העדים ("התירו ב"ד... לפי שהעידו בפניהם"), לחדש שאף בטעות מצד העדים – "אין זו הוראה אלא טעות" כי סוף סוף זו טעות במציאות.

(ע"פ תורת מנחם, הדרנים על הרמב"ם, עמ' רסס)

הלכות שגגות פרק יד, הלכה ג: הורו בית דין שיצא השבת לפי שנכסית החמה, ורמו ששקעה, ולכסוף ורחח החמה - אין זו הוראה, אלא טעות; וכל שעשה מלאכה ח"ב, אכל בית דין פטורין. וכן אם התירו אשת איש להנשא לפי שהעידו בפניהם שמת בעלה, ואחר כך בא בעלה - אין זו הוראה, אלא טעות; והאשה ובעלה האחרון, תיבין חטאת על שגגתן. יש לעיין מדוע הביא הרמב"ם שתי דוגמאות לטעות בית דין, ולא הסתפק בדוגמא הראשונה?

והביאור:

מדובר בב"ד שהורה הוראה בטעות, ובמקום אחר (הלכות ממרים פ"ב ה"א) עוסק הרמב"ם בבית דין שהוראתו נסתרה בדור מאוחר: "בית דין גדול שדרשו באחת מן המדות כפי מה שנראה בעיניהם שהדין כך ודנו דין, ועמד אחריהם בית דין אחר ונראה לו טעם אחר לסתור אותו, הרי זה סותר ודן כפי מה שנראה בעיניו, שנאמר 'אל השופט אשר יהיה בימים ההם', אינך חייב ללכת אלא אחר בית דין שבדורך". וההבדל בין שני הדינים הוא שכאשר בית דין סתר הוראת בית דין קודם, יש מקום גם להוראה שניתנה בדור הקודם,

שבת קודש ג' שבט ה'תשפ"א

האם יולדת זקוקה לכפרה?

(דעת זקנים וקרא יב, ח) "לפי פשטיה דקרא לא משמע שיהא קרבנה בא על חטא, ואין 'וכפר' אלא לשון נקיות, כמו וחטאת את הבית".

אך למעשה יש להוכיח כי הקרבן אינו רק לצורך גמר הטהרה ואכילת קדשים, שהרי להלן (הל' י) נפסק שאשה שילדה חמש פעמים "מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים, והשאר עליה חובה", היינו שלגבי הטהרה די בקרבן אחד, כשם שטבילה אחת מטהרת מכמה טומאות, אך עדיין יש עליה חובה להביא את השאר ומכאן שיש חיוב בפני עצמו בקרבן אעפ"י שאינו נצרך לטהרה (ראה צפנת פענח גיורת עמ' 56, בנין שלמה ס' א בסופו). ולפי זה יש שכתבו שאכן בימינו ראוי ליולדת לומר את פרשת הקרבן כדי לקיים את חיובה מדין "ונשלמה פרים שפתינו" (בנין שלמה שם).

וטעם החיוב הוא כדברי רבי שמעון בר יוחאי (נדה לא, ב) ש"בשעה שכורעת לילד קופצת ונשבעת שלא תזקק לבעלה, לפיכך אמרה תורה תביא קרבן". ועוד, כי צער הלידה בא בעקבות חטא עץ הדעת שבגללו נענשה האשה בקללת "בעצב תלדי בנים", ועל כך צריכה כפרה (ראה לקוטי שיחות כז עמ' 16 ואילך).

הלכות מחוסרי כפרה פרק א, הלכה א: ארבעה הם הנקראין 'מחפרי כפרה'... ולמה נקראו 'מחפרי כפרה'? שכל אחד מהן - אף על פי שמהר מממאתו, ומכל, והעריב שמשו - עדין הוא חסר, ולא נמר טהרתו כדי לאכל בקדשים עד שיביא קרבנו.

בחובת הקרבן של 'מחוסרי כפרה' יש לברר האם הוא רק לשם גמר הטהרה לענין היתר אכילת קדשים, כעין טבילה במקווה המטהרת מהטומאה או שחיוב הקרבן עומד בפני עצמו והטהרה שעל ידו היא ענין נוסף.

ונפקא מינה: האם בימינו תקרא היולדת את פרשת קרבן יולדת בתורה, שהרי תיקנו לומר את פרשת הקרבנות (חטאת ואשם וכו') בכל יום כדי שמי שהתחייב בהם ייצא בכך ידי חובתו ("ונשלמה פרים שפתינו"), ואם קרבן היולדת הוא חיוב בפני עצמו, ראוי שתקיים זאת באמצעות הקריאה, אך אם הקרבן הוא רק לצורך אכילת קדשים, הרי אין שייך בימינו.

ולכאורה הקרבן לא נועד לכפרה אלא רק לטהרה, כי במה חטאו הזב או היולדת שצריכים כפרה? (ראה רש"י ושיטה מקובצת כריתות ח, ב במשנה). ולפי זה 'מחוסרי כפרה' אינו כמובן של סליחה וכפרה על חטא אלא כפי שפירשו 'בעלי התוספות'

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"ו טבת ג' שבט ה'תשפ"א

יום ראשון כ"ו טבת ה'תשפ"א

הלכות בכורות

פרק חמישי

(1) יבאר דין רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים, ואין ידוע איזה מהם יצא ראשון.

- 1 א. רחל שלא בכרה² וילדה שני זכרים³, אפלו יצאו
- 2 שני ראשיהן פאחד - אי אפשר שלא קדם אחד⁴.
- 3 הואיל ואין ידוע אי זה מהם יצא ראשון - הפהן
- 4 נוטל את הפחוש⁵, והשני ספק בכור⁶. מת אחד מהן
- 5 - אין לפהן פלוס; שזה הדין ספק הוא⁷, והמוציא
- 6 מחברו עליו הראיה. וכן אם ילדה זכר ונקבה - הרי
- 7 הזכר ספק, שמא הנקבה יצאת תחלה. לפיכך אין
- 8 לפהן פלוס, שהמוציא מחברו עליו הראיה.

(2) כלומר, לא נתעברה לפני זה, והעיבור הנוכחי הוא הראשון אצלה. (3) בבת אחת. (4) כחכמים במשנה (בכורות יז). הסוברים שאי אפשר לצמצם שיצאו שניהם כאחת ושיהיו שניהם בכורים, אלא האחד הקדים את השני במשהו, ולנו לא ידוע אי זהו שקדם. (5) כרבי עקיבא במשנה שם, שעל היפה אומר הישראל לכהן הבא ראה שהוא הבכור ואתנו לך (שם יח. בגמרא). (6) וירעה עד שיפול בו מום, ויאכל לבעליו. (7) שמא המת יצא תחילה והחי איננו בכור כלל.

- 9 ב. שתי רחלות שלא בכרו וילדו שני זכרים - שניהן
- 10 לפהן⁸. זכר ונקבה - הזכר לפהן⁹. שני זכרים ונקבה¹⁰
- 11 - הפהן נוטל את הפחוש¹¹, והשני ספק בכור¹². ואם
- 12 מת אחד מהן - אין לפהן פלוס; שזה הזכר הדין ספק
- 13 בכור הוא¹³, והמוציא מחברו עליו הראיה. ילדו שתי
- 14 נקבות וזכר או שני זכרים ושתי נקבות¹⁴ - הרי
- 15 הזכרים ספק בכור, שאני אומר: שמא הנקבה נולדה
- 16 תחלה ואחר כך הזכר. לפיכך אין פאן לפהן פלוס,
- 17 שהמוציא מחברו עליו הראיה. אחת בכרה ואחת
- 18 שלא בכרה¹⁵ וילדו שני זכרים¹⁶ - אחד לו ואחד
- 19 לפהן¹⁷, וכל אחד מהן ספק בכור, והפהן נוטל את
- 20 הפחוש¹⁸. מת אחד מהן - אין פאן לפהן פלוס, שזה
- 21 הדין ספק הוא. וכן אם ילדו זכר ונקבה¹⁹ - אין פאן
- 22 לפהן פלוס, שזה הזכר ספק בכור הוא²⁰.

(8) משנה שם יח: ואף כי לא ראינו את הלידות, אין אנו חוששים שמא אחת ילדה את שני הזכרים והשנייה לא ילדה אלא טנפה, ולא יהיה לכהן אלא בכור אחד. (9) ואין אומרים שאחת ילדה את שניהם והשנייה רק טנפה והזכר הוא ספק והמוציא מחברו עליו הראיה, אלא אנו אומרים שכל אחת מהן ילדה: זו את הזכר וזו את הנקבה. ואם כן,

הזכר הוא בכור וודאי. (10) ונמצא שאחת ילדה תאומים והשנייה רק אחד - ויש כאן ספק אם שני הזכרים בכורות, או שרק אחד מהם בכור, בין אם הנקבה היא מהתאומים ולא ידוע איזה מן הזכרים הוא מהתאומים ואיזה הוא שנולד יחיד ובין אם הנקבה נולדה יחידה והזכרים תאומים ולא ידוע איזה יצא ראשון או אפילו באופן שיצאו שניהם כאחת שהדין הוא שאי אפשר לצמצם ואחד מהן קדם את חברו במשהו ורק אחד מן הזכרים הוא בוודאי בכור והשני ספק. (11) שהישראל אומר לו הבא לי ראה שהיפה הוא הבכור. (12) וירעה עד שיפול בו מום ויאכלוהו הבעלים. (13) שאולי רק אחד מהן הוא בכור ואפשר שזהו שמת. (14) וספק הוא אם יש כאן בכור: שמא נולד הזכר בתאומים עם הנקבה, והיא יצאה תחילה. (15) יש לו שתי בהמות, אחת הייתה כבר מעוברת פעם אחת וכשילדת עכשיו זכר אינו בכור, ואחת שזו לה העיבור הראשון. (16) ולא ידוע איזה מהן נולד מן הבהמה שלא ביכרה. (17) ושניהם ירעו עד שיפול בהם מום. (18) כרבי עקיבא במשנה שם, שהמוציא מחברו עליו הראיה שהיפה הוא הבכור. (19) האחת שביכרה והאחת שלא ביכרה ילדו זכר ונקבה ואין ידוע איזה מהן ילדה את הזכר. (20) ספק נולד מן הבהמה שביכרה כבר, או מזו שלא ביכרה כבר, או מזו שלא ביכרה עוד.

- ג. כל בכור שהוא ספק - דינו שירעה עד שיפול בו
- מום ואכל לבעליו. ואם תפשו הפהן - אין מוציאין
- אותו מידו, ואוכל אותו²¹ במומו. אבל אינו
- מקריבו; שאין מקריב לעולם אלא בכור ודאי, שמא
- ישחוט חלין בעצרה²².

(21) הכהן שתפס. (22) פשוט הוא (כסף משנה).

- ד. מי שהיה בעדרו מבפרות ושאינן מבפרות,
- וילדו²³ ואין שם אדם²⁴, ונכנס ומצא את
- המבפרות מניקות נקבות ואת שאינן מבפרות
- מניקות וזכרים - אינו חושש שמא בנה של זו
- פא לו אצל זו ובנה של זו פא לו אצל זו, אלא
- הרי הדבר בחזקתו שכל אחת מניקה בנה²⁵.

(23) נקבות וזכרים. (24) שיראה מי מהן ילדו את הזכרים ומי מהן ילדו הנקבות. (25) ומכיוון שהזכרים יונקים מבהמות שאינן מבכורות, הרי הם בוודאי פשוטים, ולא בכורות.

- ה. שנים שהפקידו שני זכרים אצל הרועה²⁶, האחד
- בכור והשני פשוט, ומת אחד מהן²⁷ - מניח הרועה
- השני ביניהן ומסתלק, והרי הוא ספק בכור, ושניהן
- חולקין אותו, שאין אחד מהן מכיר את שלו.

(26) בבבא מציעא לו: "אמרו שהניחו שלא מדעתו של הרועה ולכך הרועה פטור, שאם לא כן חייב הרועה משום

כשפודים אותם יוצאים לגמרי לחולין, ובהמת חולין חייבת בבכורה, ודווקא אם ילדו אחר שנפדו, אף על פי שנתעברו קודם פדיונם, אבל אם ילדו קודם פדיונם, קדושת דמים שבהם פוטרם מבכורה. (37) "כגון החזוית והגרב והשטמת הפרק והשבורה שאפשר להירפא". וזה כמו שאיננו כלל וכשהקדישו למזבח חלה עליו קדושה חמורה. (38) כמו שנאמר (דברים יב, טו) "רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר וכו' יאכלנו כצבי וכאיל", ואמרו בבכורות טו. שזה מדובר בקדשים שנפל בהם מום ודרשו שם "תזבח, ולא גיזה, בשר, ולא חלב", ולמדו שם פסולי המוקדשין מצבי, מה צבי פטור מן הבכורה שהרי כתוב אצל בכור (דברים יב, יז) "בכורות בקר וצאנך", ולא מן הצבי, אף פסולי המוקדשין שהוקדשו ואחרי כן נפל בהם מום, שעדיין יש להם קדושה שאסור ליגזז ולעבוד בהן, שפטורים מן הבכורה.

ט. הלוקח בהמה ממעות מעשר שני בירושלים - 18
חיבת בבכורה³⁹. אבל הלוקח בהמה מפרות 19
שביעית⁴⁰ - הרי זו פטורה מן הבכורה⁴¹. לפי שאינו 20
רשאי לעשות סחורה בפרות שביעית, שהרי נאמר 21
בה: לאכלה, לאכלה - ולא לסחורה; ואם תהיה 22
חיבת בבכורה - הרי זה משתפר בבכור, שהרי יצא 23
מתורת פרות שביעית⁴². וכבר בארנו בהלכות 24
מאכלות אסורות, שאסור לעשות סחורה בדברים 25
האסורים באכילה. וכן בארנו בתרומות, שאסור 26
לעשות סחורה בתרומות. וכן אסור לעשות סחורה 27
בבכורות⁴³, אף על פי שמתר למכרן⁴⁴ על דרך 28
שבארנו⁴⁵.

(39) ואף על פי שמעשר שני ממון גבוה, ובכור אינו נוהג במוקדשין כמו שאמרנו למעלה - כיוון שהוא לקוח בירושלים לצורך אכילה הרי הוא כחולין לענין בכורה, וכן כתב הכסף-משנה בפרק ו מהלכות ביכורים הלכה ד, שבירושלים הוא ממון הדיוט. (40) שמותר ליקח בעד פירות שביעית בהמה טהורה שהרי הבהמה היא לאכילה ואין זה חשוב סחורה. (41) אם ילדה. (42) ומרוויח שלא יצטרך לבערו בזמן הביעור (שעל בכור בוודאי לא חלו דיני שביעית), ונתנו לכהן ויש לו מזה טובת הנאה. "ונראה שדעת הרמב"ם דפירות שביעית שהם הפקר לא נתנה התורה בהם זכות אלא לאכילה ולא לדבר אחר, ואם לוקח בהמה מדמי שביעית והרי הוא משתכר בבכור ועובר על "לאכלה ולא לסחורה" - הדמים הם הפקר וכן הבהמה, לפיכך היא פטורה מן הבכורה כמפורש בתוספתא פרק ב דבכורות - בהמת המדבר (של הפקר) כו' ובהמת הגר שמת ואין לו יורשים פטורה מן הבכורה". (43) כלומר, כדי להרוויח. "שאינ עושין סחורה בפירות שביעית ולא בבכורות" וכו'. (44) בלא ריווח. (45) למעלה בפרק א הלכות יז"ח: תם בזמן הזה ובעל מום בין בזמן הזה ובין בזמן הבית.

י. לקח⁴⁶ בכור⁴⁷ למשתה בנו או לרגל⁴⁸ ולא צריך³⁰ לו - מתר למכרו⁴⁹.

שהיה לו לדייק. (27) ולא ידוע אם הבכור הוא שמת, או הפשוט מת.

1. הפקיד בכור אצל בעל הבית, והניחו בעל הבית עם פשוט שלו²⁸, ומת אחד מהן ואין ידוע איזהו - המוציא מחברו עליו הראיה²⁹, והרי הוא ספק בכור. ואפלו רועה כהן שהניח בכורו בחצר בעל הבית עם פשוט של בעל הבית³⁰, ומת אחד מהן - המוציא מחברו עליו הראיה, ואין מוציאין מחצר בעל הבית אלא בראיה; שהרי מדעת בעל הבכור הניחו עמו הפשוט של בעל הבית³¹.

(28) בדיעת המפקיד. (29) כלומר על המפקיד להביא ראיה שהחי הוא הבכור שלו (בכורות שם). (30) אין אנו אומרים שבעל הבית מקנה לו מקום לכהן בחצירו, והרי הוא עומד ברשות שניהם ויחלוקו (כדעת רבי טרפון שם). אלא כרבי עקיבא שבעל הבית הוא המוחזק והרועה הוא המוציא, ועליו להביא ראיה. (31) שמדעת המפקיד הניח בעל הבית את הפשוט שלו על יד הבכור, אבל אילו הניחו שלא בדיעתו של המפקיד, וודאי חייב בעל הבית - שהוא עירבם.

2. לא נחשדו ישראל על הבכורות³². לפיכך נאמן 9
הישראל לומר: זה ספק בכור הוא³³, ורואין לו 10
מומו³⁴ ואוכל אותו במומו. 11

(32) להטיל מום בבכורות בניגוד לכהנים החשודים על כך. (33) והמדובר כשיש לו בכור וודאי ובכור ספק ונתערבו ונאמן הוא לומר זהו הספק, שאילו בכור וודאי ביד ישראל - אין רואין מומו, וגם חוששים שמא הוטל בו המום בידים, עד שיעיד עליו הישראל שנפל בו המום מעצמו. אבל בספק בכור, אין צריך עדות שנפל המום מאיליו, שכל איסור בכור שהטילו בו מום אינו אלא מדרבנן משום קנס - בספק אין איסור, שספק דרבנן להקל, אבל מפני שיש כאן בתערובות וודאי בכור, הרי זה כהקובע האיסור ואין אומרים בו ספק דרבנן לקולא ולפיכך צריכים אנו לעדותו של הישראל שזהו ספק בכור, אבל אינו צריך להעיד שהמום נפל מאיליו, מפני שספק דרבנן לקולא. ואילו הכהנים החשודים להטיל מום בבכור, אינם נאמנים גם בזה, שמא בכור וודאי הוא והטיל בו מום, ומכיון שידוע הוא שלא יקבלו עדותו, משקר ואומר שהוא ספק בכור, בכדי שיתירוהו מחמת ספק]. (34) כנ"ל שבוודאי בכור אין רואין לו מומו.

3. כל הקדשים שקדם להם מום קבוע להקדישן³⁵ 12
ונפדו - חיבין בבכורה³⁶. ואם קדם מום עובר 13
להקדישן³⁷ או שהקדישן תמימים ואחר כך נולד 14
להם מום קבוע ונפדו - פטורין מן הבכורה; שהרי 15
לא יצאו לחלין לכל דבר, מפני שהן אסורין בגזיה 16
ועבודה³⁸, כמו שבארנו בהלכות מעילה. 17

(35) אם היה להם מום קבוע, כגון שנחתך להם אחד מהאיברים ונפרש מן הגוף, ואחר כך הקדיש אותם קדושת דמים, למכרם ולהביא מדמיהם קרבן למזבח. (36) שבשעה שהוקדשו לא חלה עליהם קדושה חמורה,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ו טבת - ספר קרבנות - הלכות בכורות קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נראה שדעתו דלא כר"ע (תוי"ט שם פרק ט משנה א).
 (6) שם במשנה. (7) שם: "אי הכי, האידנא נמי וכו' אלא
 אמר רבה משום תקלה". (8) ראה בפ"א מהלכות שגגות
 ה"ד, ובהערות שם. (9) "כן מוכח בירושלמי שקלים (פ"ח
 הלכה ד), ובבבלי בסוף בכורות (סא), וכמו שכתבו שם
 התוס' ד"ה במעשר בזה"ז (יד איתן). ועיין עוד בפ"ח
 מהלכות ערכין וחרמין הלכה ח. (10) אף שבסוף מסכת
 בכורות שם אמרו שמעשר בהמה בזמן הזה ימות - סמך
 רבינו על מה שנאמר בתוספתא בכורות פרק ז: "בהמה
 שנתערב בה ספק מעשר בזה"ז, ירעו כולן עד שיסתאבו"
 (אור שמח, וראה ב"נודע ביהודה" מהדורה תנינא חלק
 יורה-דעה סימן קפט).

ג. הפל חייבין במעשר בהמה: פהנים¹¹ לויים¹⁶
 וישראלים.¹⁷

(11) שהרי רבי אלעזר בן עזריה היה כהן (מעשר שני פ"ה
 משנה ט), ועשירי לעזרא (ברכות כז:). ועישר בהמותיו
 (ביצה כג). ועיין שם בתוספות סוף ד"ה תליסר). וכן בסוף
 פרק הגזול עצים (בבא קמא קי:). נסתפקו אם נפל לו לכהן
 עשר בהמות בגזל הגר, אם מחוייב להפריש מהן מעשר
 (ראה להלן ה"ג). הרי מבוואר שכהנים חייבים במעשר
 בהמה (רבינו בתשובתו, הוצאת פריימן סימן קלה). וכן כתב
 רבינו בפירוש המשנה לבכורות פ"ה (לו:). ראה להלן פ"ו
 הלכה ט. אבל רבינו חננאל גרס בחולין קלו: "מסתברא
 ממעשר הוה ליה למילף, שכן זכרים טמאים [כהנים] וכו'"
 ופירש שכהנים פטורים ממעשר בהמה (הובאו דבריו
 ברמב"ן ורשב"א שם, וכן הוא בערוך ערך זכר ב). וראה
 במנחת חינוך מצוה שס, שיישב דברי ר"ח שלא תקשה
 עליהם מהא דביצה כג. ובבא קמא קי:

ד. ודין מעשר בהמה שיהיה נשחט בפעורה¹²,
 וזורקין את דמו זריקה אחת¹³ פנגד היסוד¹⁴,
 ומקטירין אמורי¹⁵, ושאר הבשר נאכל לפעלים
 בירושלים פשאר קדשים קלים¹⁶. ואין לפהנים בו
 פלוס, אלא פלו לפעלים פפסח¹⁷. ואם היה בעל
 מום, בין שנפל בו מום בין שהפרישו בתחלה
 במומו¹⁸ - הרי זה נאכל בכל מקום¹⁹.

(12) משנה בזבחים נו: (13) כלומר שפיכה אחת. ראה פ"ה
 מהלכות מעה"ק הי"ז. (14) שם במשנה. "ובמסכת מדות
 (פ"ג מ"א ומ"ב) יתבאר לך שפינות המזבח יש מהן שיש
 להן יסוד, ויש מהן שאין להן יסוד" (רבינו בפיה"מ בזבחים
 שם). (15) על המזבח. בזבחים שם: "תניא ר' יוסי הגלילי
 אומר, חלבו לא נאמר (במדבר יח, יז, לענין בכור) אלא
 חלבם, דמו לא נאמר אלא דמם, לימד על בכור ומעשר
 ופסח שטעונין מתן דמים ואימורין לגבי מזבח".
 (16) זבחים שם במשנה "הבכור נאכל לכהנים, והמעשר לכל
 אדם, ונאכלין בכל העיר". (17) כלומר, אפילו חזה ושוק
 אינו מחוייב לתת לכהן, וכן כתב רש"י בבכורות סא.
 (18) שחלה קדושה גם על בעל מום, שהרי נאמר (ויקרא כז,
 לג) "לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו", ודרשו בגמרא
 (בכורות נו). שבעל מום לא פסול לענין מעשר בהמה, וראה

(46) קנה. (47) בעל מום אבל תם הרי אסור לאכלו עד
 שיפול בו מום. (48) לאכול בחג. (49) ואף על פי שנראה
 שהוא סוחר בזה. ובתוספתא קתני ר' אומר, אומר אני לא
 ימכרנו אלא לדמיו, כלומר בדמים שקנאו שלא ירוויח
 בהן". אבל לקנות על מנת למכור, אף אם לא ירוויח -
 אסור, שזוהי עשיית סחורה.

יא. אין שמיין⁵⁰ בכורות תמימים לישראל⁵¹, אכל
 שמיין להן בכורות בעלי מומין. ושמיין בכורות
 תמימים לכהנים בזמן הזה⁵², שהן עומדין להאכל
 במומן; ואין צריך לומר ששמיין להן בעלי מומים.

(50) שומא היא שמוכר את הבהמה בסכום קצוב בתנאי
 שהקונה יטפל במזונותיה עד זמן ידוע ואחרי כן ימכרו
 הבהמה ומה שירוויחו יותר מן הסכום הקצוב יתחלק
 ביניהם. (51) משום שזוהי כמו מכירה, ואסור למכור תם
 חי לישראל. (52) בתוספתא שם: "שמיין בכורות תמימין
 לכהנים ואין צריך לומר בעלי מומין". וסובר רבינו
 שהמדובר בזמן הזה, שאילו בזמן שבית המקדש קיים אין
 לכהן בו זכות למכור והוא הדין שאינו שם אותו. וגם בזמן
 הזה לא הותר אלא לכהנים שיידעו להזהר בו עד שיפול
 בו מום אבל לא לישראל שלא יידע להזהר בו.

פרק ששי

(1) יבאר מעשר בהמה כמה נוהג ומי חייב בו ואנה נשחט
 ושאסור למכרו.

א. מצות עשה להפריש אחד מעשרה מכל בהמות
 טהורות שיוולדו לאדם בכל שנה ושנה². ואין מצוה
 זו נהגת אלא בבקר וצאן בלבד, שנאמר: וכל
 מעשר בקר וצאן וגומר³.

(2) "ואין מעשרים מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בשנה
 אחרת" (ראה להלן פ"ז הלכה ה). (3) "כל אשר יעבור
 תחת השבט, העשירי יהיה קודש לה".

ב. מעשר בהמה נוהג בחלין, אכל לא במקדשין⁴.
 ונוהג בארץ ובחוצה לארץ⁵, בפני הפית ופני
 הפית⁶. אכל חכמים אסרו לעשר בהמה בזמן הזה,
 ותקנו שאין מעשרין אלא בפני הפית. גזרה שמה
 יאכלהו תמים⁷ ונמצא בא לידי אסור פרת, שהוא
 שחיטת קדשים בחוץ⁸. ואם עבר ועשה בזמן הזה
 - הרי זה מעשר⁹ ונאכל במומו¹⁰.

(4) משנה בבכורות נג. "ואפילו היו קדשים קלים, ואפילו על
 דעת האומרים (ר' יוסי הגלילי שם: קדשים קלים ממון
 בעלים" (רבינו בפיה"מ שם), מפני שנאמר (שם) "העשירי
 יהיה קודש לה" - "יהיה קודש אמר רחמנא, ולא שכבר
 קדוש" (גמרא שם). (5) במשנה שם. "ובגמרא שם אמרו,
 שמשנה זו אינה אליבא דרבי עקיבא הסובר שמעשר בהמה
 אינו נוהג בחוצה לארץ אלא לענין חלות הקדושה, אבל
 אסור להקריבו על גבי המזבח (וראה למעלה פ"א הלכה ה
 לענין בכור בחוצה לארץ), ורבינו שהעתיק המשנה כלשונה,

להלן הלכה יד. (19) בתורת מעשר, ואסור להגזז ולהעבד (רש"י בפירוש החומש שם).

- 1 ה. מעשר בהמה אסור למכרו בשהוא תמים²⁰,
- 2 שנאמר בו: לא יגאל. מפי השמועה למדו²¹, שזה
- 3 שנאמר 'לא יגאל' - אף אסור מכירה במשמע,
- 4 שאין נגאל ואינו נמכר כלל. ויראה לי, שהמוכר
- 5 מעשר - לא עשה כלום ולא קנה לוקח²², ולפיכך
- 6 אינו לוקח²³. כמוכר חרמי כהנים שלא קנה לוקח²⁴,
- 7 וכמוכר יפת תאר²⁵, כמו שיתבאר במקומו²⁶.

(20) מעשר שני פ"א משנה ב "מעשר בהמה אין מוכרין אותו תמים חי", ובבכורות לא: מפורש שאינו נמכר לא חי ולא שחוט. אלא שיש אומרים שלאחר שחיטה לא נאסרה מכירתו מן התורה אלא מדרבנן (כסף-משנה). וראה במנחת חינוך מצוה שסא. וכן נראה להלן בהלכה ז שכתב "ומעשר בהמה של יתומים שנשחט במומו מותר למכרו", הרי שרק נשחט במומו מותר, אבל בתם אסור. (21) בבכורות לב. "אמר רב דימי אמר ר' יוחנן, נאמר לא יגאל במעשר, ונאמר ולא יגאל בחרמים. מה להלן מכירה עמו (שהרי שם נאמר ויקרא כז, כח) "לא ימכר ולא יגאל", אף כאן מכירה עמו". (22) כן מוכח מתוספתא קידושין (פ"ד) שהמקדש בבשר מעשר אינה מקודשת. ורבנן הפקיעו הקידושין לאחר שחיטה, כמו דהוי מן התורה מחיים, ומוכר שלא קנה לוקח. וכן משמע בבכורות (לב): ולכתוב רחמנא לא ימכר וכו' הוה-אמינא איזדבני הוא דלא מזדבן, אבל כו' קמ"ל לא יגאל, דלא איזדבני מזדבן ולא איפרוקי מפרק - הרי שגם בדיעבד לא מועילה המכירה (אור שמח). (23) כלומר, כיון שהלוקח לא קנה, נמצא שלא עשה כלום ולכן אינו לוקח. אלא שצריך עיון, הרי לרבא שאמר (תמורה ד:): כל מה שאמרה התורה לא תעביד, אי עביד לא מהני, ובכל זאת הוא חייב מלקות משום שעבר על צו התורה, וראה לחם-משנה. (24) פירוש, אם אמר אדם על דבר השייך לו, שיהיה חרם, צריך ליתנו לכהן ואין לו פדיון לעולם, ראה בפ"י מהלכות ערכין וחרמין הלכות א-ד. ומה שאמרו בזבחים ט. "למילקא עליה בלא יגאל" (עיין תוספות שם ד"ה למאי), הרי שלוקין על לאו זה - לפי נוסחת הספרים שלנו אינו כן. וראה בהערת הגר"ח הליר לספר המצוות ל"ת רסג. (25) שהתירה התורה לחלוצי הצבא לקחת אתם לאשה מבנות הנכר שראו בשביה (דברים כא, יב). ואסור למכרה לאחר, ואם מכרה אין זו מכירה. ומכאן כי הנוסחא הנכונה בספר המצוות שם היא כאותם הספרים שלא העתיקו שם "ואם מכרה לוקח". ועיין משנה-למלך. (26) בפ"ח מהלכות מלכים הלכה ו.

- 8 ו. מדברי סופרים שאסור למכרו בעל מום ואפלו
- 9 שחוט, גזרה שפא ימכרנו חי²⁷. לפיכך²⁸ אין
- 10 שוקלין מנה כנגד מנה²⁹ במעשר פדרף ששוקלין
- 11 בככור³⁰, מפני שהוא נראה כמוכר³¹.

(27) בבכורות שם לא: ולב. גם לרבא וגם לרשב"י מותר למכור בעל מום שחוט מן התורה, ורק חכמים גזרו עליו שלא למכרו, גזירה שמא ימכרנו גם לפני שחיטה. אבל יש

להבין שהרי גם לרבא וגם לרשב"י גם בעל מום חי אין אסור למכור כ"אם מדברי סופרים (מנחת חינוך מצוה שסא, והרש"ש שם לא.). (28) מכיון שאסור למכור מעשר בהמה בכל אופן. (29) "חלק כחלק, כגון שיחלקו אותה לששה או לשבעה חלקים, ונותנים חלק בכף זה וחלק בכף זה, ר"ל כפות המאזנים" וכו' (רבינו בפי"מ בכורות לא.). (30) ראה למעלה פ"א הלכה יח. (31) במשנה שם, אמרו "ושוקלין מנה כנגד מנה בבכור, ומשמע שדווקא בכור אבל לא מעשר" (כסף-משנה). וראה ר"ט אלגזי ריש פרק חמישי אות לו.

- 12 ז. ומעשר בהמה של יתומים שנשחט במומו³² -
- 13 מתר למכרו³³ פדרפו³⁴. מפני השבת אבדה ליתומים
- 14 לא גזרו עליו³⁵.

(32) אבל נשחט בתמימותו, אסור. ראה למעלה הלכה ה. (33) ברייתא שם: (34) אף בלא שיבליע את דמי הבשר בדמי העור, החלב והגידין, ראה להלן הלכה ח ובבכורות לא: (35) שם, כתירוצו של רב ששת. ופירש"י השבת אבדה שאין יכולין לאוכלו כולו ויסריח. ויש להבין שבגמרא שם אמרו, שמה שאמרו במשנה "הבכור והמעשר אין נמכרין באטליז" שמשמע מזה שמעשר בהמה נמכר בבית - המדובר בהמת יתומים, אם כן לא התירו למכור בהמת יתומים אלא בבית ולא באטליז. ורבינו כאן לא מזכיר כלל מזה, ואדרבה מסתימת דבריו משמע שמותר למכרו אפילו באטליז.

- 15 ח. מעשר בהמה שנשחט במומו³⁶ - מתר למכר
- 16 חלפו וגידיו ועורו ועצמותיו, ולא אסרו למכר אלא
- 17 בשרו בלבד³⁷. ואם הבליע דמי הבשר בדמי העור
- 18 והחלב והגידין ומכר הפל בהבלעה - מתר³⁸. ואם
- 19 היו דמי העצמות יקרים, והבליע דמי הבשר בדמי
- 20 העצמות - מתר³⁹.

(36) אבל תם שנשחט אסור במכירה, ראה למעלה. (37) כלומר, לא גזרו חכמים אלא בדבר הנישום מחיים, כגון הבשר שכל חשיבות הבהמה היא בבשר, אבל לא בדבר שאינו נישום מחיים, כגון העור והגידין, שאין חשיבות בהמה חיה, בשעת שומא, בהן (שם לא: לב.). (38) פירוש, אם דמי העור והגידין וכו' היו עשרים זוז, ודמי הבשר עשרים זוז, ואמר המוכר ללוקח שמוכר לו את העור והגידים במחיר של ארבעים זוז, ואת הבשר הוא נותן לו במתנה - מותר (ברייטא שם לא:). (39) בעיא שם לב. אם מותר להבליע בעצמות, ופשטוה שם שבמקום שעושין מהם כלים, מבליעין בהן את הבשר שהרי הם יקרים, אבל במקום שאין עושים מהם כלים ומחרים מוזל מאד, ולכן במקום זה אין מבליעים בהם את הבשר, שלא שייך הבלעה אלא כשנבלע בדבר שהוא חשוב יותר או לכל הפחות דומה בחשיבותו, אבל בדבר שהוא פחות חשוב אין הדבר החשוב יכול להיבלע בו.

- 21 ט. הפל נאמנים על מומי מעשר לומר: מום זה
- 22 מאליי בלא⁴⁰ ולא נעשה לדעת⁴¹. ואפלו אלו שאינן
- 23 נאמנים על הככור⁴² - נאמנים על המעשר. ויראה

1 אדם מומי מעשר שלו ומתירו, אם היה ממכה.⁴³
2 שאם ירצה, יטיל מום בכל עדרו ואחר כך יעשר.⁴⁴
3 ונמצא המעשר פעל מום מתחלתו.⁴⁵

(40) משנה שם לו: (41) שאסור להטיל מום בקדשים, משום שנאמר (ויקרא כב, כא) "כל מום לא יהיה בו", ולמדו מזה (שם לג:): שאסור להטיל מום בקדשים. וכשם שהמטיל מום בבכור קנסו אותו (למעלה פ"ב הלכה ז), כמו כן המטיל מום במעשר בהמה בכוננה - קנסוהו. (42) כגון בעליו כהן (פירוש המשניות לרבינו שם), ראה למעלה פ"ב הלכה יז, שבבכור אינו נאמן. ומכאן שכהן חייב במעשר בהמה, ראה למעלה הלכה ג. (43) ואין חשד שיאמרו שהוא התיר אף-על-פי שלא היה מום קבוע (שם לא), אע"פ שבבכור אין הדין כן (למעלה פ"ג הלכה א). (44) גמרא שם ושם. שכל זמן שלא עישר, אין איסור להטיל בו מום, שהרי עדיין לא נתקדש. וזהו טעם לשני הדינים הנ"ל. (45) מתחילת עישורו. ראה להלן הלכה יד שגם בבעל מום, מצוה להפריש מעשר.

4 י. הלוקח טלאים שנוולו בשנה זו⁴⁶ או שנתנו לו
5 במתנה - הרי הם פטורים מן המעשר⁴⁷, עד שיוולדו
6 ברשותו.⁴⁸ לפיכך⁴⁹, השתפין שנסתתפו בהמהות,
7 והביא זה מאה טלאים וזה מאה טלאים וערכום⁵⁰
8 ונסתתפו בהן - הרי המאמנים פטורים מן המעשר⁵¹,
9 שכל טלה מהן פמכור⁵². וכן האחים שירשו טלאים
10 מאביהם⁵³ - הרי הן פטורין מן המעשר⁵⁴. אבל
11 הנולדים להם בשתפות לאחר מקאן מאלו הבהמות,
12 בין לשתפין בין לאחים - חייבין במעשר⁵⁵. וכן אם היו
13 שתפין במעות וקנו בהמות ממעות השתפות, והאחים
14 שקנו בהמות ממעות הירשה - הרי הנולדים מהם
15 לאחר מקאן חייבין במעשר. שהרי ברשותן נולדו,
16 והרי הן פאיש אחד. חלקו האחים והשתפין אחר
17 שנוולו להן הבהמות ברשותן וחזרו ונסתתפו - הרי
18 אלו פטורין מן המעשר⁵⁶. שבשעה שחלקו נעשו הכל
19 לקוחין והלקוח פטור, וכשחזרו ונסתתפו - הרי
20 נסתתפו בהמהות, ועדין לא יולדו להן ברשותן אחר
21 שתוף זה השני. ואף על פי שחלקו גדיים כנגד גדיים
22 וטלאים כנגד טלאים⁵⁷ ועשרה כנגד עשרה⁵⁸ - הכל
23 פטורין מן המעשר והרי הן פלקוחין.

(46) כלומר, לאחר שהם ראויים להתעשר, ולא שלוקח טלאים בשבעת הימים הראשונים ללידתם, ראה להלן הלכה טו. (47) משנה שם נה: "הלוקח או שנותן לו במתנה, פטור ממעשר בהמה". (48) שהרי נאמר (שמות כב, כח-כט) "בכור בניך תתן לי, כן תעשה לשורך לצאנך". ודרשו בגמרא (שם נו:): "מה בניך אין בלקוח ומתנה, אף צאנך ובקרך אינו בלקוח ומתנה (אלא עד שיולדו ברשותו)" ואף-על-פי שפסוק זה נאמר בבכור - קיבלו חז"ל (שם) שהוא לענין מעשר בהמה. (49) לפי שלקוח פטור מן המעשר. (50) [ראה בפ"ד מהלכות שלוחין ושותפין הלכה א, ובהוספה להערה י שם]. (51) במשנה שם:

"האחים והשותפין שחייבים בקלבון, פטורים ממעשר בהמה", אבל רש"י גורס "האחים השותפין" וכו'. (52) לשותף השני, ומה שנלמד בגמרא שם מהפסוק (במדבר יח, טו) "יהיה לך ולא של שותפות", הכוונה שהפסוק מלמדנו שגם שותפות הוא בגדר של לקוח (קריית ספר). (53) במשנה שם. (54) שכל טלה הוא כמכור לכל אחד מהאחים, כיון שיש לכולם חלק בו (קריית ספר). (55) שם במשנה "קנו מתפיסת הבית חייבים, ואם לאו פטורים" ומפרש רבינו בפי"מ "תפיסת הבית, היינו הממון המשותף בין האחים, קודם שחלקו ירושת אביהם", ודברי המשנה מתבארים כך, שאם השתתפו בבהמות או שירשו את הבהמות, וכמו כן אם נשתתפו או ירשו מעות (וטרם חלקו) וקנו במעות אלו בהמות, הרי הבהמות פטורים מן המעשר. רק באם ילדו בהמות אלו, הנולדים חייבים במעשר, שהרי הנולדים אינם לקוחים, אבל ראה בפירוש"י שמפרש אחרת לגמרי את דברי המשנה, וראה בקריית-ספר כאן. (56) שם במשנה "האחים והשותפין שחייבים בקלבון, פטורים מן המעשר". וראה בפי"מ שמפרש את המשנה גם באופן זה, שחייבים בקלבון ופטורים מן המעשר, כשחילקו ביניהם השותפין בבהמות שנוולו ברשותם ושוב נשתתפו. (57) אין אומרים שבחלוקה זו הוברר שזהו המגיע לכל שותף ושותף או לכל אח ואח עוד משעה ראשונה (כבר ענן שם), אלא שגם זה נחשב ללקוח ופטורים מן המעשר (כדברי רב נחמן שם). (58) אין אומרים שהוברר שזה חלק של כל אחד ואחד מהשותפים ומהאחין המגיע להם משעה ראשונה (רבי אלעזר שם), אלא שגם זה נחשב ללקוח ופטורים מן המעשר (דברי ר' יוחנן שם).

24 יא. האחין והשתפין שחלקו בפספים ולא חלקו
25 בפיהמה - חייבין במעשר, שעדין לא נעשו הבהמות
26 לקוחין. אבל אם חלקו הבהמות, אף על פי שעדין
27 לא חלקו הפספים - הרי אלו פטורין⁵⁹.

(59) דברי ר' ירמיה שם נו: אבל יש להבין לשם מה הביא רבינו דין זה, מהיכא תיתי לומר אחרת. הרי גם בגמרא שם מקשה על ר' ירמיה - פשיטא! ומתרת הגמרא כי ר' ירמיה אמר דין זה רק משום קלבון, והוא כשחלקו בבהמות ולא חלקו בכספים שפטורים מקלבון, ולא אומרים כיון שחלקו בבהמות עומדים הם ליחלק גם בכספים, ויהיה חייב בקלבון עיי"ש, הרי שלענין מעשר בהמה אין שום סברא לומר שאם חלקו בבהמות ולא חלקו בכספים שיהיו חייבים במעשר בהמה, ודבר ברור שהם פטורים, ולשם מה הביא רבינו דין זה?

28 יב. הלוקח עשרה עפרים במעי אמן - פלן נכנסין
29 לידו להתעשר⁶⁰, שהרי ברשותו נולדו⁶¹.

(60) מימרא של ר' יוחנן שם נו. (61) ומה שהלקוח פטור מן המעשר (ראה למעלה הלכה י) אינו אלא כשלוקח לאחר שנולדו, אבל אם לקח כשהם עדיין עוברים ונולדו ברשותו, חייב לעשר, שכן כתוב (שמות כב, כט) "כן תעשה לשורך לצאנך", לא הקפידה התורה שלקוח פטור ממעשר אלא כשלוקח בשעת עשייה (כלומר, בעת שראויין להתעשר),

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המזבח. ונלמד בגזירה-שוה כנ"ל שמחוסר זמן אינו מתעשר. [ואמרו בזבחים יב. שבליל שמיני הוא נכנס לדיר להתעשר, ורבינו השמיט דבר זה, מפני שלא אמרו כן אלא למי שסובר "לילה אינו מחוסר זמן" (שם), ואילו רבינו פסק ש"לילה מחוסר זמן", להלן פ"ג מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ד. וראה בכסף-משנה כאן.]. (75) כלומר, שלא היתה שעה אחת עם אמו אחר הלידה. (76) במשנה שם: "והיתום, ואיזהו יתום, כל שמתה אמה או שנשחטה ואחר-כך ילדה, ר' יהושע אומר אפילו שנשחטה אמה וכו'", "ואין הלכה כר' יהושע" (רבינו בפי"ה"מ). ובגמרא שם למדו זאת ממה שכתוב בכל הקדשים "תחת אמו" - פרט ליתום שאינו נקרב, ונלמד גז"ש כנ"ל שיתום אינו מתעשר. (77) כלומר, אינם מפורשים בתורה, אלא קבלום חכמים ולמדום מגזירה-שוה.

10 טו. אין הלוקח פטור⁷⁸ אלא אם כן נלקח אחר
11 שגורא להתעשר⁷⁹. לפיכך, הלוקח טלאים בתוך
12 שבועת ימי הלדה - כשיגיע זמנם⁸⁰ חייב לעשר; ו
13 שפיון שאין מחסר זמן ראוי להתעשר, הרי זה כמי
14 שלקח עפרים ונולדו ברשותו⁸¹.

(78) לעשר את הבהמות שלקח, ראה למעלה הלכה י.
(79) בכורות נו. "אמר רבא, אמר קרא (שמות כב, כט) תעשה" ("בכור בניך תתן לי, כן תעשה לשורך לצאנך", שממנו למדו פטור לוקח, ראה למעלה הלכה י), בשעת עשיה מיעט הכתוב. ופירש"י "בשעה שהן ראויין להתעשר, מיעט הכתוב שלא יהו לקוחין". ובריייתא שנאמר בה שגם לקוח לפני זמנו פטור מלעשר, אינה אלא דעת יחיד. (80) כלומר, ביום השמיני. (81) ראה למעלה הלכה יב.

15 טז. כל בהמה שהיא ספק אם בת מעשר היא או
16 אינה בת מעשר - הרי היא פטורה מן המעשר⁸².
17 לפיכך, טלאים שנתערב בהן יתום או לקוח וכיוצא
18 בהן - הרי כלן פטורין מן המעשר⁸³, שכל אחד מהן
19 ספק הוא.

(82) שנאמר (ויקרא כז, לב) "העשירי יהיה קודש", ודרשו (בבא מציעא ז.) "עשירי ודאי אמר רחמנא, ולא עשירי ספק". כלומר, "הצריך הכתוב לעשר את הודאי, ולא הצריך לעשר את הספק" (רש"י שם). (83) תוספתא בכורות פ"ז: "נתערב בהן יתום או לקוח - הרי כולן פטורין". וראה להלן פ"ח הלכה יד.

פרק שביעי

(1) יבאר כיצד מפרישין מעשר בהמה, ואם היו לו חמשה טלאים בירושלים וחמשה בעכו אם מצטרפין.

20 א. מי שהיו לו עשרה טלאים והפריש אחד מעשרה²,
21 היו לו מאה והפריש עשרה למעשר - אין אלו
22 מעשר³. אלא כיצד עושה? פוגם כל הטלאים⁴ או כל
23 העגלים⁵ לדיר, ועושה לו פתח קטן כדי שלא יצאו
24 שנים פאחד⁷. ואמרתיהן מעמיד מבחין⁸ והן גועות,
25 שישמעו הטלאים קולן ויצאו מן הדיר לקראתן;

שהוא אחר הלידה. אבל במעי אמו, אי-אפשר עדיין להתעשר (בגמרא שם).

1 יג. כהן⁶² שגפלו לו עשר בהמות בגזל הגר⁶³ -
2 פטורים מן המעשר; שמתנות בהנה מתנות הם⁶⁴,
3 וקבר בארנו⁶⁵ שהנותן מתנה פטור⁶⁶ מן המעשר.

(62) ראה למעלה הלכה ג, שכהנים חייבים לעשר את בהמותיהם. (63) הגזול את הגר ונשבע הגזול לשקר שלא גזל, ומת הגר והתוודה הגזול, משלם קרן וחומש לכהנים וכו' (בבא קמא קי.). (64) ולא ירושה. ובעיא היא בגמרא שם, אם הכהנים לענין גזל הגר נחשבים כיורשים וחייבים, או כמקבלי מתנות ופטורין, ופשטה שם שהם כמקבלי מתנות ולא כיורשים. (65) למעלה הלכה י. (66) המקבל.

4 יד. הכל נכנסין לדיר⁶⁷ להתעשר⁶⁸: בין תמימים בין
5 פעלי מומין⁶⁹, וכל אסורי מזבח⁷⁰; חוץ מן
6 הפלאים⁷¹ והטרפה⁷² ויוצא דפן⁷³ ומחסר זמן⁷⁴,
7 שכל אלו פטורין מן המעשר. וכן היתום שמתה
8 אמו או נשחטה עם לדתו⁷⁵ - אינו מתעשר⁷⁶.
9 ודברים אלו מפי השמועה הם⁷⁷.

(67) "הוא מקום המוקף שמכניסים בו הצאן והבקר בשעת מעשר, ולפעמים יהא מוקף בנין או קנים וכיוצא בזה" (רבינו בפי"ה"מ). וראה להלן פ"ז הלכה א סדר הפרשת מעשר בהמה. (68) משנה בכורות נו. (69) בגמרא שם למדו כן מהפסוק (ויקרא כז, לג) "לא יבקר בין טוב לרע ולא ימינו" - מכאן שבעל מום חייב במעשר. (70) כמו הרובע והנרבע, המוקצה לעבודה-זרה ושנעבד בו עבודה-זרה, ואתנן ומחיר כלב, ולפי שכל אלו אינם אסורים אלא בדבר שבעל מום אסור בו, כמו שנאמר (שם כב, כה) "כי משחתם בהם מום מום בס, לא ירצו לכם" ואין השחתה אלא עבודה-זרה וערוה וכו', ומעשר בהמה הואיל ואין חוששין בו למום, אין חוששין לכל אלו (שם). (71) במשנה שם, ונלמד בבריייתא שם גבי שאר כל הקדשים מן הפסוק (ויקרא כב, כז) "שור או כשב" פרט לכלאים שאינו נקרב על המזבח, ונלמד בגזירה-שוה: נאמר לענין קדשים "תחת אמו", ונאמר לענין מעשר בהמה "תחת השבט" שכלאים אינו מתעשר, וכלאים זהו מי שאביו מין אחר ואמו מין אחר, וכמו תייש הבא על הרחל שהולד כלאים. (72) כגון שנחתכה רגלה מן הארכובה ולמעלה, ושאר מיני הטריפות המובאות בהלכות שחיטה בפרקים ה"ג. ונלמד שם בגמרא, שהטריפה אינה נכנסת להתעשר, משום שנאמר (שם כז, לב): "כל אשר יעבור תחת השבט" - פרט לטריפה שאינה עוברת, "לפי שהיא חולה" (רבינו בפי"ה"מ). (73) שנוולד לא דרך הרחם, אלא חתכו את בטן אמו והוציאו. וראה בדברינו למעלה פ"ב הלכה ד. ונלמד בגמרא שם ממה שכתוב לענין שאר כל הקדשים (שם, כז) "שור או כשב או עז כי יולד" - פרט ליצא דופן, שאינו קרב למזבח, ובגזירה-שוה הנ"ל למדו שיוצא דופן אינו מתעשר. (74) פירוש, בתוך שבועת ימי היוולדו, ונלמד שם בגמרא ממה שכתוב (שם) לענין שאר כל הקדשים "והיה שבועת ימים תחת אמו" - פרט למחוסר זמן, שאינו נקרב על

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ו טבת - ספר קרבנות - הלכות בכורות קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

החיצוניים, שהרי המרחק מן האמצעי לכל אחד מהחיצוניים אינו יותר מששה עשר מיל, וכן הוא במשנה שם. כרב, שם בגמרא, שצריך שיהא בעדר האמצעי בידו עם כל אחד ואחד מהחיצוניים שיעור מעשר. ודלא כשמואל שאמר אפילו חמש מכאן וחמש מכאן ואחד באמצע - מצטרפים.

ד. אין מעשרין מן הצאן על הבקר ולא מן הבקר על הצאן.¹⁹ אבל מעשרין מן הכבשים על העזים ומן העזים על הכבשים;²⁰ וכל מעשר בקר וצאן - משמע כל צאן אחד,²¹ ששניהם נקראים שם והרי הם כמין אחד.²²

משנה, שם נג, א. ובגמרא שם נד, ב - למד זאת אביי ממה שנאמר (ויקרא כז, לב) "וכל מעשר בקר וצאן וגו' העשירי יהיה קודש לה'", תן עשירי לזה ותן עשירי לזה. כלומר, שסמך "כל מעשר" ל"בקר" ו"עשירי" ל"צאן", באופן שכתוב מעשר אצל כל אחד ואחד, להודיע שאין מעשרין מבקר על צאן ולא מצאן על בקר, ורבה למד זאת (שם) ממה שנאמר (דברים יד, כב) "עשר תעשר", בשתי מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן, ומקיש מעשר בהמה למעשר דגן, מה מעשר דגן אין מעשרים ממין על שאינו מינו, אף מעשר בהמה כן. (28 משנה, שם. 29 שם.)

ה. אין מעשרים מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בשנה אחרת,³⁰ כלשם שאין מעשרין בזרע הארץ מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש;³¹ וכל מעשר: הוצא השדה שנה שנה,³² ויראה לי, שאם עשר בהמה משנה על שנה - הרי זה מעשר, מפני חמרת הקדשים, שהרי לא הקפידה תורה על מעשר בהמה בפירוש שיהיה שנה שנה.³³

שם. וראה להלן (ה"ו) שהשנה החדשה לענין מעשר בהמה מתחילה באחד בתשרי. (31 מסכת תרומות פ"א מ"ה, ופ"ה מהל' תרומות ה"א. 32) ומוזה למדו (שם נג:) שאין מעשרין מעשר דגן מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש. ומעשר בהמה נלמד בהיקש ממעשר דגן (שם). (33) כשם שהקפידה בפירוש בזרע הארץ, ואמרה "היוצא השדה שנה שנה", שלפיכך אם עישר משנה לשנה אינו מעשר, כמפורש בהל' תרומות שם - ואילו במעשר בהמה לא נאמר כן בפירוש אלא בהיקש למדו כן ממעשר דגן, ולפיכך אם עישר הרי זה מעשר. ובלחם-משנה הקשה מכמה דברים שלא נלמדו אלא בהיקש, ואעפ"כ לא כתב בהם רבינו שאם עישר הרי זה מעשר.

ו. כל הנולדים באחד בתשרי עד עשרים ותשעה באילול - מצטרפין ומעשרין מאלו על אלו.³⁴ נולדו חמשה טלאים בעשרים ותשעה באילול וחמשה באחד בתשרי - אין מצטרפין.³⁵ ילדו תולדות בתוך שנתן³⁶ - הרי היא ובתה נכנסים לדיר להתעשר.³⁷

(34 משנה, שם נז, ב. וזהו לפי דעת רבי אלעזר ורבי שמעון

שנאמר: כל אשר יעבר תחת השבט - שיעבר מעצמו, ולא שיוציאו בידו.⁹ וכשיצאו מן הדיר זה אחר זה, מתחיל ומונה אותן בשבט:¹⁰ א' ב' ג' ד' ה' ו' ז' ח' ט'; והיוצא עשירי - בין זכר בין נקבה,¹¹ בין תמים בין בעל מום.¹² סוקרו בסקרא¹³ ואמר: הרי זה מעשר.¹⁴ לא סקרו בסקרא ולא מנאן בשבט, או שמנאן רבצים¹⁵ או עומדים¹⁶ - הרי אלו מעשר;¹⁷ הואיל ומנאם עשרה עשרה וקדש עשירי - הרי זה מעשר.¹⁸

(2) כלומר, לא מנה אותם אחד שנים וכו' אלא נטל אחד מהם בלי למנותם. (3) משנה, בכורות נח, ב - כדברי חכמים, ולא כרבי יוסי ברבי יהודה שם, שאמר שכשם שתורמה ניטלת באומד ובמחשבה, כמו כן מעשר בהמה. (4) שגולד בשנה זו. (5) כבהערה הקודמת. (6) מקום מוקף אבנים או קנים וכיוצא בזה. (7) ואם יצאו כן, ראה להלן פ"ח ה"ד. (8) ברייתא, שם. (9) גמרא, שם. (10) ברייתא, שם: "מצוה למנותן בשבט". שבת הוא המקל שביד הרועה. (11) תוספתא שם פ"ז, וכן הוא בחולין קלו, א. שבמצות מעשר בהמה לא הבדילה התורה בין זכר לנקבה, כמו שהבדילה בבכור. (12) ראה למעלה פ"ו ה"ד. (13) צובעו בצבע אדום, שיהיה ניכר. (14) שם, במשנה. (15) שוכבים. (16) כלומר, ולא כשיצאו מן הדיר. (17) שם, במשנה ובברייתא. (18) שם, בברייתא: "תלמוד-לומר העשירי קדש, מכל-מקום".

ב. אין צריך לצרף כל בהמה שנולדה ברשותו לדיר אחד, אלא מצרף כל עדר ועדר לבדו.¹⁹ היו לו חמשה טלאים בפירושלים וחמשה טלאים בעכו - אין מצטרפין,²¹ וכלן פטורין מן המעשר.²² וכמה יהיה בין אלו לאלו ויצטרפו? ששה עשר מיל.²³

(19) אם הן רחוקות זו מזו יותר מששה עשר מיל, כדלהלן. (20) ושיעור המרחק ביניהם שיהיה עדר, מבואר להלן: ששה עשר מיל, ולא יותר. (21) בתוספתא שם פ"ז (הובאה בגמרא שם נה:). "היו לו חמש בכפר חנניא, וחמש בכפר עותני - אין מצטרפות". ורבינו נקט "ירושלים ועכו" להשמיענו שאף מארץ ישראל ומחוצה לארץ (שהרי עכו חוצה לארץ היא - פ"א מהל' תרומות ה"ט) מצטרפים, אם הם קרובים ששה עשר מיל, ודלא כרבי מאיר (במשנה שם נד:) שאמר: "הירדן מפסיק למעשר בהמה" (וגם התוספתא שם סברה כוותיה). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם, שאין הלכה כרבי מאיר. (22) שבכל עדר ועדר אין עשרה שיתחייבו במעשר. (23) משנה, שם.

ג. היו שלשה עדרים, בין כל אחד ואחד ששה עשר מיל²⁴ - הרי שלשתן מצטרפין.²⁵ יציד? היה תשעה מפאן ותשעה מפאן ואחד באמצע²⁶ - הרי שלשתן נכנסין לדיר להתעשר.²⁸

(24) באופן שהמרחק בין שני החיצונים הוא שלשים ושנים מיל. (25) שהעדר האמצעי מצרף אליו את שני העדרים

וּלְקַדֵּשׁ עֲשִׂירֵי עַד שְׁנֵשָׁאָרוֹ בְּתוֹךְ הַדִּיר פָּחוֹת
מֵעֶשְׂרָה - הֲרִי זֶה מִנִּיחוֹ לַגֵּרָן אַחֲרָי⁴⁹, וְהֵן מִצְטָרְפִין
לְאֵלוֹ שְׁנֵי לָדוֹ, וְיִתְעַשְׂרוּ הַכֹּל בַּגֵּרָן אַחֲד⁵⁰. וְאִף עַל
פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שְׁאֵלוֹ יִשְׁאָרוֹ בַּמִּנְיָן - חֵיב לְהַכְנִיס
הַכֹּל לְדִיר, וְהַנִּשְׁאָר יִשְׁאָר⁵¹.

(49) שבשנה זו, אבל לא לגורן שבשנה הבאה. שהרי אין מעשרים משנה לשנה, ראה למעלה ה"ה. (ומה שאמרו בתוספתא פ"ז (הוצאת צוקרמנדל, עמ' 30, 542) "והשאר יתעשרו לשנה הבאה", צ"ל "לעונה הבאה" וראה ב"הר המוריה"). (50) ברייתא, ודברי רבא, שם נט, ב. (51) שם.

יום שני כ"ז טבת ה'תשפ"א

פרק שמיני

(1) יבאר המונה וטעה במנין, אם נתקדש, והעושה שליח וטעה.

א. הַמְכַנֵּס צֵאן לְדִיר² וְהִתְחִילוּ לִצְאָתָא אַחַת אַחַת
וְהוּא מוֹנֶה כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, וְטָעָה בַּמִּנְיָן וְקָרָא לְשִׁמְיָנִי
אוֹ לְשִׁלְמָטָה כְּמוֹנִי³ עֲשִׂירִי, אוֹ שֶׁקָּרָא לְשָׁנִים עֶשֶׂר
אוֹ לְשִׁלְמָעֵלָה כְּמוֹנִי⁴ עֲשִׂירִי - לֹא נִתְקַדֵּשׁ⁵. אָבָל אִם
קָרָא לְתִשְׁעֵי אוֹ לְאַחַד עֶשֶׂר⁶ עֲשִׂירִי - נִתְקַדֵּשׁ⁷.
וְדָבָר זֶה הֵלֵכָה מִפִּי הַקְּבֵלָה נִשְׁמָע⁸, שֶׁהִטְעוֹת
מִתְקַדְּשוֹת לְמַעַשְׂרֵי שִׁלְמָעֵלָה כְּמוֹנִי וְשִׁלְמָטָה כְּמוֹנִי,
אָבָל לֹא לְשִׁלְפִינֵיהֶם וְשִׁלְאַחֲרֵיהֶם. אָפִילוֹ קָרָא לְתִשְׁעֵי
עֲשִׂירִי וְלַעֲשִׂירֵי תִשְׁעֵי וְלְאַחַד עֶשֶׂר עֲשִׂירִי⁸, בֵּין
בְּטָעוֹת בֵּין בְּכוּנָה - שֶׁלֹּשְׁתָּן מְקַדְּשִׁים.

(2) כדי להפריש מעשר בהמה. (3) כלומר, השביעי והשישי וכו'. (4) כלומר, השלושה-עשר והארבעה-עשר וכו'. (5) בקדושת מעשר בהמה. (6) שהם סמוכים לעשירי. וראה להלן הלכה ג שלפעמים אם קרא ל"א עשירי - שאינו קדוש. (7) בבכורות ס: "תנו רבנן מנין שאם קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד-עשר עשירי ששלשתן מקודשים? תלמוד לומר (ויקרא כז, לב) וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש לה' (משמע בין שקראו הוא עשירי, בין שהיה עשירי למנין ולא קראו עשירי - רש"י), יכול שאני מרבה אף שמיני וי"ב שקראם עשירי, אמרת הואיל והוא קדוש וטעותו מתקדשת מה הוא אינו מקודש אלא בסמוך לו (כלומר, הוא עצמו, שאין לך סמוך יותר מגופו), אף טעות אינה מתקדשת אלא בסמוך (כגון תשיעי ואחד עשר שהם סמוכים לעשירי, מלפניו ומלאחריה). (8) כלומר, לא רק אם קרא "עשירי" לתשיעי לבדו, שהוא קדוש, אלא אפילו אם קרא גם לאחד עשר "עשירי" - כיוון שקרא לעשירי "תשיעי", ולא עשירי - קדושים גם התשיעי וגם האחד-עשר, מפני שקראם עשירי, והעשירי מאיליו קדוש, אף שקראו תשיעי.

ב. וְהִיאָךְ דִּינָם? הַתִּשְׁעֵי אֵינוֹ קָרֵב, אֲלֵא נֶאֱכַל
כְּמוֹמוֹ, וְהָעֲשִׂירִי מֵעֶשֶׂר⁹, וְהָאֶחָד עֶשֶׂר יִקָּרֵב
שְׁלָמִים¹⁰. וְטָעוֹן נִסְכִּים כְּשִׁלְמִים¹¹, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה

החולקים על רבי מאיר, וסוברים שא' בתשרי הוא ראש השנה גם למעשר בהמה. ולמדו כן בהיקש (בר"ה ח). "עשר תעשר" - בשתי מעשרות הכתוב מדבר: מעשר דגן ומעשר בהמה, מה מעשר דגן ר"ה שלו א' תשרי, כן גם מעשר בהמה ר"ה שלו א' תשרי. (35) בכורות שם, ומשום שאלו שנולדו בכ"ט אלול שייכים לשנה החולפת, והחמישה שנולדו למחר בא' בתשרי שייכים לשנה החדשה, ואין מעשרין מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בשנה אחרת, ראה למעלה ה"ה. (36) כלומר, אלה שנולדו בתוך שנה זו נתעברו וילדו גם הם. (37) כן הוא בתוספתא בכורות פ"ז (הובאה בבכורות כ:), גדייה שילדה שלש בנות ובנות שלש שלש נכנסות לדיר להתעשר" (כסף-משנה). וכן מפורש בחולין קיד, א - שהם נכנסת להתעשר עם הבת (יד איתן').

ז. אֵין הַטְּלָאִים הַנּוֹלָדִים כְּמוֹ הַטְּבֵל³⁸ שְׁאִסּוֹר לְאָכַל
מִמֶּנּוּ עַד שְׁיַעֲשֹׂר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּמִקְוֵמוֹ³⁹, אֲלֵא
מִתֵּר לְמַכּוֹר⁴⁰ וְלִשְׁחֹט כֹּל מִה שִׁירְצָה⁴¹ עַד שְׁיַעֲשֹׂר,
וְיִהְיֶה הַמַּעֲשֵׂר קֹדֶשׁ⁴² וְיֶאֱכַל בְּהִלְכָתוֹ⁴³, כְּמוֹ
שֶׁבְּאַרְנוֹ⁴⁴.

(38) "כל אוכל שחייב להפריש ממנו תרומה ומעשרות, קודם שיפריש ממנו נקרא טבל" (פ"י מהל' מאכלות אסורות הי"ט). (39) בהל' מאכלות אסורות, שם. (40) ואילו טבל אסור למכרו (פ"י מהל' מעשר הי"ו). (41) משנה, בכורות נז, ב. וחכמים קבעו זמנים לעשר, וכשהגיע הזמן אסור למכור ולשחוט עד שיעשר (להלן ה"ח, מהמשנה שם). וקודם שהגיע הזמן - גם מדרבנן מותר למכור ולשחוט. (42) כלומר, ואז אסור למכרו (למעלה פ"ו ה"ה). (43) כלומר, אוכלו בירושלים כשאר קדשים קלים. (44) למעלה שם ה"ד.

ח. קָבְעוּ חֻקִּים שְׁלֹשָׁה זְמָנִים בְּשָׁנָה לְמַעַשְׂרֵי
בְּהֵמָה, וּמִשְׁנִיעֵי זֶמֶן מִהֵן אִסּוֹר לוֹ לְמַכּוֹר אוֹ לִשְׁחֹט
עַד שְׁיַעֲשֹׂר. וְאִם שָׁחַט - הֲרִי זֶה מִתֵּר⁴⁵. וְאֵלוֹ הֵן
הַשְּׁלֹשָׁה זְמָנִים: בְּיוֹם חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר קֹדֶם הַפֶּסַח,
וּבְיוֹם חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר קֹדֶם עֲצֵרָת, וּבְיוֹם חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר
קֹדֶם הַחֹג⁴⁶. וְכָל זֶמֶן מֵאֵלּוֹ נִקְרָא גֵרָן מֵעֶשֶׂר
בְּהֵמָה⁴⁷. נִמְצְאָתָא אוֹמַר, שֶׁהַגֵּרָנוֹת שֶׁל מֵעֶשֶׂר בְּהֵמָה
בְּיוֹם אַחֲרוֹן מִחֻדָּשׁ אֲדָר וּבְיוֹם שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה
מִסְפִּירַת הָעֶמֶר וּבְיוֹם אַחֲרוֹן מִחֻדָּשׁ אֱלוּל. וְלָמָּה
קָבְעוּ הַגֵּרָנוֹת בְּיָמִים אֵלֶּה? כִּדִּי שֶׁתִּהְיֶינָה הַבְּהֵמָה
מְצוּיֹת לְעוֹלֵי רִגְלִים. שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁמִּתֵּר לְמַכּוֹר
קֹדֶם שְׁיַעֲשֹׂר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, הִיוּ נִמְנָעִים לְמַכּוֹר עַד
שְׁיַעֲשֹׂרוֹ וְיַעֲשֹׂה הַמַּעֲוָה⁴⁸.

(45) משנה, שם. (46) כרבי עקיבא, שם. (47) "ואמאי קרי ליה גורן? דטבלה כגורן" (בגמרא שם נח). שהרי מדרבנן הרי הוא כטבל, ואסור למכור ולשחוט עד שיעשר (רש"י שם). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה, שם. (48) דברי רבי נתנחם בריה דרב חיאי איש כפר עכו (שם).

ט. הַכְּנִיס כֹּל הַצֵּאן אוֹ הַבֶּקֶר לְדִיר וְהִתְחִיל לִמְנוֹת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"ז טבת - ספר קרבנות - הלכות בכורות קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ושניהם קדושים שהרי קרא לשניהם עשירי, וראה למעלה הלכה א שאם קרא לתשיעי: "עשירי" - הוא קדוש. בגמרא שם: "אמר רבא - קראן תשיעי, עשירי וחולין מעורבין זה בזה - קראן עשירי, עשירי ותשיעי מעורבים זה בזה". ואם כן מה שכתב רבינו "שניהם מוקדשין", וזה מוסב על שתי הבבות הנ"ל, - על כרחנו שאין הכל שווה, שהרי קראם עשירי שניהם מוקדשים וודאי (העשירי מעשר והתשיעי קודש ואינו קרב), אבל קראם תשיעי אינם קדושים אלא מספק, שהרי התשיעי שלא קראו עשירי, לא נתקדש כלל. (20) שהרי התשיעי גם אם הוא קדוש (כשקראו עשירי), אינו קרב אלא נאכל במומו (למעלה הלכה ב), ומשום שלא ידוע איזהו התשיעי לכן שניהם אינם קרבים, ונאכלים במומם. (21) ושניהם קדושים בוודאי והגוזז והעובד אף באחד משניהם לוקה ארבעים (רש"י שם). (22) שהרי האחד-עשר (שקראו עשירי) קרב שלמים. (23) וצריך פדיון, כדין פסולי המוקדשין. ואינם קרבים, אף כי גם העשירי וגם האחד-עשר ראויים להקרבה כשלא נתערבו - אם נתערבו אסור להקריבם, שהרי מעשר בהמה אינו טעון הרמת חזה ושוק וכולו נאכל לבעלים, אבל שלמים טעונים הרמת חזה ושוק ואינם נאכלים אלא לכהנים ומכיוון שהכהנים מועטים הן שמה לא יהיו כהנים מצויים ויבוא לידי נותר, וקיימא לן אין מביאים קדשים לבית הפסול. (24) לעשירי ולאחד-עשר שיצאו כאחד. (25) שהרי העשירי קדוש מאיליו והאחד עשר הוא חולין גמור שהרי לא קראו עשירי. (26) וכאן אין צריך פדיון, כדין מעשר בהמה שנפל בו מום, ולפיכך לא כלל רבינו שתי ההלכות האחרונות ביחד, כשם שכלל את שתי ההלכות הראשונות - "שאלה האחרונות אינן שוות" לעניין פדיון.

ה. התחיל למנות ויצאו תחלה שנים שהן ראשון ושני - הרי זה מונה הכל זוג זוג ומקדש זוג עשירי²⁷. וכן אם מנאן שלשה שלשה בכל פעם ופעם או חמשה חמשה - מקדש הפת העשירית²⁸.

(27) ושניהם מעשר. משנה שם ס. "יצאו שניים כאחת מונה אותם שניים שניים", וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. אבל יש גורסים שם מונה אותם "שניים" ולא "שניים שניים", ולפי זה פירושו להיפך, שאינו מונה זוג זה כיחידה אחת אלא כשניים. (28) כלומר, הכת העשירית של שלושה או של חמישה וכו'.

ו. יצאו בתחלה שנים ומנאן אחד²⁹, וקרא השלישי שיצא אחריהן שני, ומנה פדרפו אחד אחד - הרי התשיעי והעשירי מקדשין, ונאכלו במומן³⁰. התשיעי - מפני שהוא העשירי הודאי, שהרי שנים יצאו בתחלה; וזה שקראו עשירי הוא אחד עשר, והקורא לאחד עשר עשירי - נתקדש³¹, כמו שבארנו³².

(29) כלומר, מנה אותם בתור יחידה אחת. (30) שם במשנה "מנאן אחד, תשיעי ועשירי מקולקלין" ומפרש רבינו (וכן פירש בפירוש המשניות) מקולקלין שאינם קריבים ואינם

תמורה¹², מפני שהוא עצמו בתמורה¹³. במה דברים אמורים? בשניה המונה הוא בעל הבמות; אבל העושה שליח לעשר לו וטעה, בין בתשיעי בין באחד עשר, אין מקדש אלא העשירי הודאי בלבד; שלא עשהו שליח לטעות ולהפסיד¹⁴, אלא לקדש בראוי¹⁵.

(9) ראה למעלה פרק שישי הלכה ד, מה דינו של מעשר. (10) למדו כן ממה שנאמר (ויקרא ג, א) "ואם זבח שלמים קרבנו אם מן הבקר הוא וגו'" - "לרבות אחד עשר לשלמים". וכן הוא בתורת כהנים (ויקרא פרק טז הלכה ד). ושם: "מן הבקר להוציא את התשיעי" (שאינו קרב שלמים אלא יאכל במומו). (11) נלמד ממה שנאמר (במדבר טו, ה) "ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד", ו"האחד" זה אחד עשר של מעשר שקרב שלמים. (12) כלומר, אם אמר על בהמה אחרת שתהא תמורת זו - אינו כלום. (13) ואין תמורה עושה תמורה. (14) בהאחד-עשר, שמקריב שלמים, מפסיד הוא את החזה והשוק, שצריך ליתנם לכהן, ובתשיעי הוא מפסיד בזה שצריך להמתין עד שיפול בו מום, ועוד שאסור לגזוז ולעבוד בו כפירוש רש"י שם. (15) את העשירי. כן הוא בגמרא שם סא. "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותיך" (=לתקן שלחתיך ולא לקלקל).

ג. זה שאמרנו, שאם קרא לאחד עשר עשירי נתקדש - בשקרא לעשירי תשיעי; אבל אם קרא לעשירי עשירי וקרא אחריו לאחד עשר עשירי - לא נתקדש אחד עשר, שהרי העשירי הודאי לא עקר שם עשירי מעליו¹⁶. ונאכלו יצא העשירי ולא קראוהו לא עשירי ולא אחד עשר אלא שתק, ואחר כך יצא אחד עשר וקראוהו עשירי - לא נתקדש, שהעשירי מעצמו נתקדש; ואף על פי שלא קראוהו עשירי, הואיל ולא עקר שם עשירי מעליו - אין אחד עשר מקדש¹⁷.

(16) משנה שם "זה הכלל כל שלא נעקר שם עשירי ממנו, אין אחד עשר מקדש". (17) בגמרא (שם ס:) "זה הכלל (=הנאמר במשנה: "זה הכלל כל שלא נעקר שם עשירי ממנו אין אחד עשר מקדש") לאתויי מאי, לאתויי יצא עשירי ולא דיבר, ויצא י"א ואמר עשירי, אין י"א מקדש".

ד. יצאו תשיעי ועשירי כאחד, בין שקרא שניהם עשירי¹⁸ בין שקראם תשיעי - שניהם מקדשין¹⁹, ונאכלו במומן ואינן קריבין²⁰. וכן אם יצא עשירי ואחד עשר כאחד: אם קראן עשירי - הרי עשירי ואחד עשר מערבים זה בזה²¹, והם כמו מעשר שנתערב בשלמים²² שיאכלו במומן²³, כמו שבארנו בהלכות פסולי המוקדשין; ואם קראן אחד עשר - הרי העשירי והחולין מערבים זה בזה²⁴, ונאכלו במומן²⁵.

(18) דברי רבא שם ס: שתשיעי ועשירי מעורבים זה בזה

יֵצְאוּ אֲרֻבָּעָה מִפֶּתַח זֶה וְאַרְבָּעָה מִפֶּתַח שְׁנֵי וְנִשְׁאַרוּ
שָׁם שְׁשָׁה: אִם יֵצְאוּ הַשְּׁשָׁה מֵאֶחָד מִשְׁנֵי הַפִּתְחִים
- נֹטֵל מֵהֶן אֶחָד מֵעֶשֶׂר וְכֹלן פְּטוּרִין⁴⁷; וְאִם יֵצְאוּ
הַשְּׁשָׁה בְּשְׁנֵי הַפִּתְחִים⁴⁸ - הָרִי הַשְּׁשָׁה מִצְטָרְפִין
לְגֵרֶן אַחֵר, וְהַשְּׁמוֹנֶה שֶׁיֵּצְאוּ תִּחְלָה מִכָּאן וּמִכָּאן
פְּטוּרִין; שְׁפָל אֲרֻבָּעָה מֵהֶן נִמְנוּ מִנֵּן הָרְאוּי
לְהִשְׁלִים עָלָיו עֶשְׂרָה וְלַעֲשֹׂר, שְׁהָרִי שְׁשָׁה הָיוּ שָׁם
נִשְׁאַרִים בְּתוֹךְ הַדִּיר.

(37) כלומר, אלה שטרם יצאו מהדיר להימנות. (38) שיצאו
במניין. (39) שעדיין לא יצאו. (40) שעדיין לא נפטרו מן
המעשר ויהיו ביחד עשרה. (41) בראשונה. (42) בשנייה,
אבל אם יצאו השישה בראשונה ואחריהם הארבעה בפתח
השני, ונשארו ארבעה בדיר, אם יצאו אלו שנשארו דרך
הפתח שיצאו בהם השישה, הם והשישה פטורים, והארבעה
הראשונים מצטרפים לגורן אחר, אבל אם נשארו בדיר או
יצאו דרך פתח אחר, הרי השישה פטורים והארבעה
הראשונים וכן הארבעה האחרונים מצטרפים לגורן אחר.
(43) למעשר. (44) כל הארבעה-עשר. (45) שהרי אחר
שיצאו הארבעה הראשונים נשארו בדיר מספר מספיק
למניין, ושאר הארבעה וכן השישה הרי הם יצאו בפתח
אחד והם מניין כדן. (46) שלא היו שם עשרה, שהרי
השישה יצאו לפני זה מפתח שני. (47) שהרי מהעשרה
שבפתח אחד הופרש אחד למעשר, והארבעה שיצאו
מהפתח השני פטורין משום מניין הראוי, שבעת שיצאו
נשארו עוד בדיר מספר מספיק כדי שיוכל לעשר מהן.
(48) שנחלקו השישה לשניים ויצאו שני הראשונים מהששה,
בבת אחת זה מפתח אחד והשני מפתח השני.

יא. הִיוּ לוֹ תִשְׁעָה עֶשֶׂר טָלָאִים בְּתוֹךְ הַדִּיר, וְיֵצְאוּ
תִשְׁעָה בְּפֶתַח זֶה וְתִשְׁעָה בְּפֶתַח שְׁנֵי - נֹטֵל הָאֲחֵרוֹן
לְשֵׁם מֵעֶשֶׂר⁴⁹ וְכֹלן פְּטוּרִין; שְׁאוֹתֵן הַתִּשְׁעָה⁵⁰ נִמְנוּ
מִנֵּן הָרְאוּי⁵¹.

(49) כלומר, מוציאו מאיזה פתח שהוא, והוא מעשר.
(50) כלומר, אותן שהעשירי לא יצא מפתחם.
(51) שכשיצאו התשעה נשארו בדיר לצרף לעשרה.

יב. הִיָּה מוֹנֶה וְהוֹצִיא הַטָּלָה רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ מִן הַדִּיר
וְחֹזֵר - הָרִי הוּא פְּמֹנִי לְכָל דָּבָר.

יג. הִיָּה מוֹנֶה וְהִפְסִיק הַמִּנְיָן מִפְּנֵי חֲבֵרוֹ שְׁדִּפֵּר עִמּוֹ
אוֹ שִׁחְשְׁקָה לֵיל שַׁבָּת⁵² - הָרִי זֶה חֹזֵר וּמִשְׁלִים
מִנְיָנוֹ אַחֵר כֶּךָ.

(52) שאסור לעשר מעשר בהמה בשבת ויום טוב משום
הסקרא (=הצבע) שסוקרין אותו בעת המניין.

יד. הִיָּה מוֹנֶה הַיּוֹצֵאִין אֶחָד וּמִקְדֵּשׁ עֲשִׂירִי,
וְקִפֵּץ אֶחָד מִן הַמִּנְיָן⁵³ לְתוֹךְ הַדִּיר, לְתוֹךְ אֵלּוּ
שֶׁעֲדִין לֹא נִמְנוּ וְלֹא נִתְעַשְּׂרוּ - נִפְטְרוּ הַכֹּל; שְׁפָל
אֶחָד מֵהֶן סָפַק אִם הוּא הַמִּנְיָן שֶׁקִּפֵּץ⁵⁴ אוֹ אַחֵר,
וְכִכָּר בְּאֶרְנוֹ שְׁפָל הַמִּנְיָן פְּטוּרִין.

נאכלים אלא עומדים עד שיפול בהם מום ויאכלו במומן
לבעלים. (31) באופן שקרא לעשירי תשיעי, ועקר על ידי
כך שם עשירי ממנו. (32) למעלה הלכות ב"ג, ואף על פי
שאם קרא לעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי, העשירי קרב
מעשר והאחד עשר קרב שלמים - אין זה אלא אם שינה
מתשיעי ואילך, אבל בדין שלנו שינה את כל המניין
מהתחלה ועד הסוף, שניהם אינם קרבים, אלא נאכלים
במומם.

ז. מִנְאֵן לְמִפְרַע, כְּגוֹן שֶׁיֵּצֵא רֹאשׁוֹן וְאָמַר עֲשִׂירִי,
וְיֵצֵא שְׁנֵי וְאָמַר תְּשִׁיעִי, עַד שֶׁיֵּצֵא הָעֲשִׂירִי וּמִנֶּה
אֶחָת - הָרִי זֶה קָדֵשׁ, שֶׁהָעֲשִׂירִי מֵאֵלָיו נִתְקַדֵּשׁ.

ח. קָרָא לְתִשְׁעִי עֲשִׂירִי וְנִשְׁאַר הָעֲשִׂירִי בְּדִיר -
הַתִּשְׁעִי יֵאָכֵל בְּמוֹמּוֹ³³, וְזֶה שֶׁנִּשְׁאַר בְּדִיר מֵעֶשֶׂר,
אֵף עַל פִּי שְׁלֹא יֵצֵא וְלֹא כִּרְרוּ³⁴, שֶׁהָעֲשִׂירִי מֵאֵלָיו
נִתְקַדֵּשׁ. מֵת הָעֲשִׂירִי בְּדִיר - הַתִּשְׁעִי יֵאָכֵל בְּמוֹמוֹ,
וְכָל הַשְּׁמוֹנֶה שֶׁיֵּצְאוּ וְנִמְנוּ פְּטוּרִין, וְאֵף עַל פִּי שְׁלֹא
נִתְקַדֵּשׁ עֲשִׂירִי שְׁלֵחַן לְקָרֵב אֶלָּא מֵת קֹדֶם שֶׁיֵּצֵא,
שֶׁהַמִּנְיָן הָרְאוּי פּוֹטֵר.

(33) שהתשיעי נתקדש בטעות. אף אם לא נעקר שם עשירי
מהבהמה העשירית. ומשום כך ייאכל במומו. (34) פירוש
לא יצא עם המניין וגם לא קבעו בעליו לעשירי.

ט. הַכֹּנִיס עֶשְׂרָה טָלָאִים לְדִיר וְהִיָּה מוֹנֶה וְהוֹלֵךְ,
מֵת אֶחָד מִן הַמִּנְיָן³⁵ - מוֹנֶה וּמִשְׁלִים בְּדִירָכּוֹ
וּמִקְדֵּשׁ עֲשִׂירִי, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֲתָה חַיִּים אֶלָּא
תִּשְׁעָה³⁶.

(35) כלומר, אלה שיצאו מן הדיר להימנות. (36) כיוון
שמקודם היו בתוך הדיר עשרה חיים.

י. מֵת אֶחָד מֵאֵלּוּ שֶׁבְּתוֹךְ הַדִּיר³⁷ - אֵלּוּ שֶׁנִּמְנוּ³⁸
פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמִּנְיָן הָרְאוּי לְמַעֲשֹׂר פּוֹטֵר אֵף עַל
פִּי שְׁלֹא הִפְרִישׁ עֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוֹ, וְאֵלּוּ שֶׁבְּתוֹךְ
הַדִּיר³⁹ מִנִּיחֵן לְגֵרֶן אַחֵר עַד שֶׁיִּצְטָרְפוּ לְאַחֲרִים⁴⁰.
וְכֵן מִי שֶׁהָיוּ לוֹ אֲרֻבָּעָה עֶשֶׂר טָלָאִים וְהַכֹּנִיס לְדִיר,
וְיֵצְאוּ אֲרֻבָּעָה⁴¹ וּמִנְאֵן בְּפֶתַח זֶה, וְיֵצְאוּ שְׁשָׁה⁴²
וּמִנְאֵן בְּפֶתַח אַחֵר, וְנִשְׁאַרוּ שָׁם אֲרֻבָּעָה בְּתוֹךְ הַדִּיר:
אִם יֵצְאוּ הָאֲרֻבָּעָה הַנִּשְׁאַרִים מִן הַפֶּתַח שֶׁיֵּצְאוּ בוֹ
הַשְּׁשָׁה - נֹטֵל מֵהֶן אֶחָד⁴³ וְכֹלן פְּטוּרִין⁴⁴; שְׁאוֹתֵן
הָאֲרֻבָּעָה שֶׁיֵּצְאוּ תִּחְלָה מִפֶּתַח רֹאשׁוֹן מִנֵּן הָרְאוּי
פְּטוּרִין⁴⁵. וְאִם יֵצְאוּ אֵלּוּ הָאֲרֻבָּעָה הַנִּשְׁאַרִים מִן
הַפֶּתַח שֶׁיֵּצְאוּ בוֹ הָאֲרֻבָּעָה תִּחְלָה - הָרִי אוֹתָם
הָאֲרֻבָּעָה שֶׁיֵּצְאוּ בְּתִחְלָה וְאוֹתֵן הַשְּׁשָׁה שֶׁיֵּצְאוּ
אַחֲרֵיהֶן בְּפֶתַח שְׁנֵי פְטוּרִין, שְׁפָל אֶחָד מֵהֶן נִמְנֶה
מִנֵּן הָרְאוּי לְמַעֲשֹׂר, שֶׁהָרִי נִשְׁאַר שָׁם בְּדִיר אֶחָד
לְהִשְׁלִים הַמִּנְיָן וְלַעֲשֹׂר; אֲבָל אֵלּוּ הָאֲרֻבָּעָה
שֶׁנִּשְׁאַרוּ, אֵף עַל פִּי שֶׁיֵּצְאוּ וְנִמְנוּ מִפֶּתַח הָרֹאשׁוֹן -
אֵינוּ מִנֵּן הָרְאוּי⁴⁶, לְפִיכָךְ מִצְטָרְפִין לְגֵרֶן אַחֵר.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"ז טבת - ספר קרבנות - הלכות שגגות קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עליה בעדים והתראה - כשעבר עליה שלא בעדים והתראה, שאז חייבים עליה כרת. (6) שנאמר (ויקרא ד, כז-כח): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה ואשם וגו' והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא", ונאמר (במדבר טו, כט): "תורה אחת יהי לכם לעושה בשגגה", הרי שאינו חייב חטאת אלא אם עבר בשגגה על לאו שיש בו מעשה (כריתות ב. במשנה, וראה להלן בהלכה ב). ובספרא (ויקרא תחילת דבורא דחובה הלכה ז) "אשר לא תעשינה, יכול דברים שזדונן כרת ודברים שאין זדונן כרת, ת"ל תורת אחת יהיה לכם לעושה בשגגה, הרי כל העושה בשגגה בעבודה-זרה: מה עבודה-זרה מיוחדת מעשה שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, אף כל מעשה שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת." (7) לא מובן מה נתחדש כאן, הרי כבר כתב: "חייב להביא קרבן חטאת".

- ב. וְכָל עֲבֵרָה שֶׁחֵיבִין עָלֶיהָ זְדוּנָה כָּרֶת - תִּיבִין עַל שִׁגְגָתָהּ חֲטָאָה⁸, חוץ מְשֻׁלֵּשׁ עֲבֵרוֹת: מְגִדָּה⁹ וּמִבְטֵל מִלֵּה¹⁰ וְקֶרֶן פֶּסַח¹¹. הַפֶּסַח וְהַמִּלֵּה¹² - מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחֲטָאִית אֵין מְבִיאִין אֵלָּא עַל שִׁגְגָתָהּ לֹא תַעֲשֶׂה¹³, שְׁנֵאמַר: אַחַת מִכָּל מִצְוֹת¹⁴ יִי אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ¹⁵; וְהַמְגִדָּה - מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה¹⁶, וְנֵאמַר: לַעֲשֹׂה בְּשִׁגְגָה¹⁷ - יֵצֵא מִגְדָּף שְׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה¹⁸. לְפִיכָךְ, הַמְקַבֵּל עֲבוּדָה זָרָה בְּאֵלוֹהִי, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא חֵיב כָּרֶת, וְאֵם הִיא מִזִּיד - נִסְקָל¹⁹, אֵם קָבֵל בְּשִׁגְגָה - פֶּטוּר מִן הַקֶּרֶן²⁰, לְפִי שֶׁלֹּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה, וְנֵאמַר: בַּעֲשֵׂתָ אַחַת²¹.

(8) משנה בכריתות שם, וספרא שם. (9) הוא מברך את השם, ראה בפ"ב מהלכות עבודה זרה הלכה ז. (10) תינוק שלא נימול, מוטל עליו חיוב למול את עצמו לכשיגדל, ואם לא מל עצמו במזיד - ביטל מצות-עשה, שחייב כרת, כמו שנאמר (בראשית יז, יד) "וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", ואף-על-פי-כן אינו חייב חטאת, אם לא מל עצמו בשגגה (כגון שלא ידע שיש עליו חיוב למול עצמו). (11) שביטל מצות הקרבת קרבן פסח. ואף-על-פי שחייב כרת אם ביטל במזיד, כמו שנאמר (במדבר ט, יג) "והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה, וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", - אינו חייב חטאת אם ביטלה בשוגג, כשלא ידע שהוא מחויב להקריב קרבן פסח או שלא ידע שעבר פסח היום. (12) אף אם בטלו את המצוה ע"י מעשה, וכגון שטמא את עצמו בערב פסח בשגגה (ראה אור-שמח כאן). (13) כריתות ג. וספרא פ' ויקרא (תחילת דיבורא דחובה הלכה ה). (14) כן נכון, וכ"כ בדפוס רומי ובכ"י תימן. והוא בויקרא שם לענין נפש כי חטא, ובדפוסים חדשים "אחת מכל מצות" והיא טעות סופר. (15) ספרא שם. (16) כחכמים במשנה. כריתות ב., ולא כר' עקיבא (שם ז. וראה בלחם-משנה). (17) שיעבור על הלאו על-ידי מעשה. (18) שם במשנה, ובספרא שם פרק א הלכה ג. (19) כן צריך להיות. והיינו אם התרו בו. ולמדו כן (סנהדרין שם) ממה שנאמר (שמות לב, ח) "וישתחו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך וכו'".

(53) משנה שם נח: "קפץ אחד מן המנויין לתוכן הרי אלו פטורים". ומפרש רבינו שהמדובר הוא שמנה כבר עשרה וקידש העשירי ואחר כך קפץ אחד מן התשעה לתוך הדיר. אבל ברש"י שלפנינו מפורש שהמדובר גם כשקפץ אחד מן המנויין לפני שקדש עשירי שנפטרו במניין הראוי. (54) שכבר נפטר במניין הקודם ונמצא מפרש מן הפטור על החיוב. ואפילו אם יקרה שהעשירי יהיה אחד מן החייבים - שמא זה המנוי הוא בין התשעה, והעשירי אינו עשירי ומכיוון שיש ספק בדבר לא חייבתו התורה, שהרי נאמר (ויקרא כז, לב) "העשירי יהיה קודש" - "עשירי וודאי ולא עשירי ספק".

- 1 טו. קִפֵּץ אֶחָד מִן הָעֲשִׂירִים⁵⁵ לְתוֹךְ הַדִּיר - פֶּלֶן
2 יָרְעוּ עַד שִׁפְלַת בֶּהֶן מוֹם⁵⁶ וַיֵּאָדְלוּ בְּמוֹמָן⁵⁷.

(55) אחד מאלו שנתקדשו בקדושת מעשר בהמה. (56) שעל כל אחד ואחד יש ספק שמא הוא המעשר. (57) לבעלים כדין מעשר בהמה שאין להן בו כלום.

סְלִיקוּ לָהּ הַלְכוֹת כְּבוֹרוֹת בְּסִיעֶתָא דְשִׁמְיָא

הִלְכוֹת שִׁגְגוֹת

- 3 יֵשׁ בְּכָלֶלן חֲמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶה הוּא פֶּרֶטֶן: (א)
4 שִׁיקְרִיב הַיָּחִיד קֶרֶן חֲטָאֵת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ. (ב)
5 שִׁיקְרִיב אִשָּׁם מִי שֶׁלֹּא נֹדַע לוֹ אֵם חֲטָא אֵם לֹא
6 חֲטָא, עַד שִׁיָּדַע לוֹ וַיֵּבִיא חֲטָאָתוֹ. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא
7 אִשָּׁם תְּלוּי. (ג) שִׁיקְרִיב הַחוּטָא אִשָּׁם עַל עֲבֵרוֹת
8 יָדוּעוֹת. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא אִשָּׁם וְדָאִי. (ד) שִׁיקְרִיב
9 הַחוּטָא קֶרֶן עַל עֲבֵרוֹת יָדוּעוֹת. אֵם הִיא עֲשִׂיר -
10 בְּהֵמָה, וְאֵם הִיא עֶגְי - עוֹף אוֹ עֲשִׂירִית הָאִיפָה.
11 וְזֶהוּ הַנִּקְרָא קֶרֶן עוֹלָה וַיּוֹרֵד. (ה) שִׁיקְרִיבוּ
12 הַסְּנֵהֲדִירִין קֶרֶן אֵם טַעוּ וְהוֹרִי שֶׁלֹּא פָּהֲלָה בְּאַחַת
13 מִן הַחֲמוּרוֹת.

14 וּבִאֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ:

פָּרָק רִאשׁוֹן

(1) יבאר העובר בשגגה על מצוה שחייבין עליה כרת, ומה היא חטאת קבועה וקרבן עולה ויורד.

- 16 א. כָּל הָעוֹבֵר בְּשִׁגְגָה² עַל אַחַת מִמִּצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה³
17 שִׁישׁ בָּהּ מַעֲשֶׂה⁴ שֶׁחֵיבִין עָלֶיהָ כָּרֶת⁵ - הִרִי זֶה חֵיב
18 לְהִקְרִיב קֶרֶן חֲטָאָה⁶. וּמִצְוֹת עֲשֵׂה שִׁיקְרִיב חֲטָאָתוֹ
19 עַל שִׁגְגָתוֹ⁷.

(2) שנעלם ממנו שדבר זה אסור לו, וזה אפשר בשני אופנים: (א) שחשב על איסור מן האיסורים המפורטים להלן בהלכה ד - שהוא מותר, או שידע שהוא אסור אבל לא ידע שחייבים עליו כרת (להלן פ"ב הלכה ב). (ב) שלא נודע לו שזוהי עבירה, כגון: הבא על אשה ולא ידע שהיא אמו או אחותו, וכן העושה מלאכה ולא ידע שהיום שבת. (3) למעט מצוות-עשה שיש בהן כרת, ראה להלן. (4) למעט מגדף (להלן הלכה ב). (5) אם עבר עליה בזדון. ובמצות לא-תעשה שחייבין עליה מיתת בית-דין, אם עבר

עם בְּהֶמְהָ⁵⁶. (כו) הָאִשָּׁה שֶׁמְבִיאָה עָלֶיהָ אֶת²⁴
הַבְּהֶמְהָ⁵⁷.

25

(29) ראה להלן בסוף ההלכה, שמפרט איזו בהמה מביא בעבודה-זרה, ואיזו בשאר חייבי כריתות. וכן ההבדל בין הדיוט למלך וכהן משוח, לענין שאר חייבי כריתות. (30) ולא מן העוף ולא מן הסולת כקרבן עולה ויורד. (31) שתי תורים, או שני בני יונה. (32) סולת, כשאין ידו משגת גם לעוף. (33) להלן פ"י הלכה ד. (34) במשנה (שם) אמרו: "שלישים ושש כריתות", משום שהמשנה מונה "אשה ובתה" לאחת, ואילו רבינו מפרט בכלל "אשה ובתה": חמותו, אם חמותו, אם חמיו, בת אשתו, בת בתה, בת בנה (לחם-משנה). (35) במשנה שם. ובין אם היתה נשואת אביו (שחייב שתיים: משום אמו ומשום אשת אב, ראה הלכות איסורי ביאה פ"ב ה"ב) ובין אם היתה אנוסת אביו, שאינו חייב אלא אחת, משום בא על אמו, שנאמר (ויקרא יח, ז) "וערות אמן לא תגלה אמן היא", וחייב כרת אם היה במזיד בלא עדים והתראה, שנאמר בסוף פרשת העריות (שם יח, כט): "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם", ובשוגג - חייב חטאת קבועה, שכל שבמזיד חייב כרת, בשוגג חייב חטאת קבועה (למעלה הלכה ב). (36) חמותו, במשנה שם "הבא על אשה ובתה", וכתוב (ויקרא יח, יז) "ערות אשה ובתה לא תגלה", וחייב כרת במזיד בלא התראה ככל העריות (שם, כט), וחטאת בשגגה ככל חייבי הכריתות. (37) של אשתו, שנאמר (שם, יז): "ערות אשה ובתה לא תגלה וגו' ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה" וגו' ואין הבדל בין אם נשא אותה קודם שבא על בת בתה, לבין אם נשא בת בתה ואח"כ בא עליה, אבל אם אמו היא שני מדברי סופרים, ראה בפ"א מהלכות אישות הלכה ו. (38) שנאמר (שם): "אשה ובתה לא תגלה, את בת בנה וגו' לא תקח לגלות ערותה" וגו' ואין נפק"מ מי קדם למי. (39) בין שהיא בתו מנשואתו (=מאשתו) שהיא גם בכלל "אשה ובתה" וחייב שתיים, ובין שהיא מאנוסתו (ואינה אשתו מן הנישואין, שאינה בכלל אשה ובתה), אף שאין זה מפורש בתורה - אסורה היא עליו מן התורה בקל-והומר: אם בת הבת אסורה, בתו לא כל-שכן (פ"ב מה' איסורי ביאה הלכה ו, עיין שם). ובגמרא (יבמות ג. וכריתות ה. ועוד) למדו אותה גם מגזירה-שוה. (40) ובתו ובנו שנולדו לו, בין מנשואתו (וחייב שתיים, גם משום בת בתה ובת בנה, ראה להלן) בין מאנוסתו, שנאמר (שם, י): "ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה ערותך", וחייב כרת במזיד כמפורש (שם, כט), ואם שגג חייב חטאת קבועה, כנ"ל. (41) אף אם היא אינה בתו, שנאמר (שם, יז): "ערות אשה ובתה לא תגלה", ואם היא בתו חייב שתיים, אחת משום בתו ואחת משום אשה ובתה (הלכות איסורי ביאה שם). וחייב כרת במזיד וחטאת בשוגג כנ"ל. (42) של אשתו. אף אם הבת והבן אינם שלו, שנאמר (שם): ערות אשה ובתה לא תגלה, את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה" וגו', ואם היא גם בתו חייב שתיים: אחת משום בת בתה, ואחת משום בת בתו. (43) בין אחותו מאביו ובין אחותו מאמו. וכמו כן בין מן הנישואין, שהיא נולדה לאביו או לאמו בדרך

הוקשה אמירה להשתחוואה. (20) סנהדרין סג. לפי דעת חכמים, ולא כר' עקיבא. (21) למעלה כתב רבינו "לעשות בשגגה", ושני כתובים למה? (הגהות עמק המלך).

1 ג. פל פרתות²² שפתורה חוץ משלש פרתות
2 שפארנו²³, אם עבר היחיד על אחת מהן בשגגה -
3 מביא חטאת קבועה²⁴. חוץ מטמא שאכל קדש²⁵
4 וטמא שנכנס למקדש²⁶, ששניהם אין מביאין חטאת
5 קבועה אלא קרבן עולה ויורד²⁷, כמו שיתבאר²⁸.

(22) איסורים שחייבים עליהם כרת. (23) למעלה הלכה ב: מגדף, מבטל מילה ומבטל קרבן פסח. (24) ראה להלן הלכה ד, מה היא חטאת קבועה. (25) אכל בשר קדשים וחשב שהוא בשר חולין, ואילו אכל במזיד - חייב כרת, שנאמר (ויקרא ז, כ): "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה" (מכות יד: וראה להלן פ"י הלכה ה). ורש"י במשנה כריתות ב. מביא ממה שנאמר (ויקרא כב, ג) "אמור אליהם לדורותיכם כל איש אשר יקרב וגו' אל הקדשים וגו' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא". וראה בשבועות ז. (26) היינו מפתח עזרת ישראל ולפנים, שאילו עשה כן במזיד - חייב כרת (פ"ג מהלכות ביאת מקדש הלכה יב), כמו שכתוב (במדבר יט, כ) "ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל, כי את מקדש ה' טמא (להלן פ"י הלכה ה), וכתוב עוד (שם יט, יג) "כל הנוגע במת בנפש האדם וגו' ולא יתחטא את משכן ה' טמא ונכרתה הנפש ההיא מישראל" (מכות שם, וברש"י במשנה כריתות ב). (27) משנה בכריתות שם. וראה להלן הלכה ד, מה הוא קרבן עולה ויורד. (28) להלן פ"י הלכה ה. שמה שכתוב (ויקרא ה, ב"ג, ר"ז, יא) שאם נטמא ונעלמה ממנו טומאתו שחייב קרבן עולה ויורד - המדובר כשטמא זה נכנס למקדש או אכל קדשים ולא ידע, וראה שבועות ו:

6 ד. חטאת קבועה היא הבאה מן הבְּהֶמְהָ²⁹ בלבד³⁰,
7 וקרבן עולה ויורד הוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם
8 היה עשיר - מביא חטאת בְּהֶמְהָ, ואם היה עני -
9 מביא עוף³¹ או עשירית האִפֶּסֶה³², כמו שיתבאר³³.
10 נמצאת למד, שכל העברות שהיחיד מביא על
11 שגגתן חטאת קבועה ארבעים ושלוש³⁴. ואלו הן:
12 א) הבא על אמו³⁵. ב) הבא על אם אשתו³⁶. ג) הבא
13 על אם אמה³⁷. ד) הבא על אם אביה³⁸. ה) הבא על
14 בתו³⁹. ו) הבא על בת בתו. ז) הבא על בת בנו⁴⁰.
15 ח) הבא על בת אשתו⁴¹. ט) הבא על בת בתה. י)
16 הבא על בת בנה⁴². יא) הבא על אחותו⁴³. יב) הבא
17 על אחותו שהיא בת אשת אביו⁴⁴. יג) הבא על
18 אחות אביו. יד) הבא על אחות אמו⁴⁵. טו) הבא על
19 אחות אשתו⁴⁶. טז) הבא על אשת אביו⁴⁷. יז) הבא
20 על אשת אחי אביו⁴⁸. יח) הבא על אשת בנו⁴⁹. יט)
21 הבא על אשת אחיו⁵⁰. כ) הבא על אשת איש⁵¹. כא)
22 הבא על הנדה⁵². כב) השוכב עם זכר⁵³. כג) הבא
23 על אביו⁵⁴. כד) הבא על אחי אביו⁵⁵. כה) השוכב

הנישואין, ובין מזנות שזנתה אמו או אביו עם אחרים והיתה לו אחות מזנות הרי זו עורה עליו, כמו שנאמר (שם, ט): "ערות אחותך בת אביך או בת אמך, מולדת בית או מולדת חוץ, לא תגלה ערותך". וכשנולדה לאביו דרך הנישואין הוא חייב שתיים, גם משום ערות אחותו בת אשת אביו שבסמוך. וראה בהלכות איסורי ביאה שם הלכות ב"ד. (44) כלומר, בת אשת נשואת אביו, שנאמר (שם, יא): "ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא, לא תגלה ערותה", וחייב גם משום ערות אחותו שלמעלה (ראה בהלכות איסורי ביאה שם). אבל על אחותו מאנסת אביו, אינו חייב אלא משום ערות אחותו, ולא משום ערות אחותו בת אשת אביו, שאנסתו אינה כאשתו. (45) כריתות ב. במשנה. ובין שהיא אחותה מן הנישואין, בין מזנות, הרי זו עורה עליו (הלכות איסורי ביאה שם הלכה ה), שנאמר (שם, יב-יג): "ערות אחות אביך לא תגלה, שאר אביך היא. ערות אחות אמך לא תגלה, כי שאר אמך היא". (46) במשנה שם. והיינו דווקא בחיי אשתו. ובין כשהיא אחותה מאמה בין אחותה מאביה, בין מן הנישואין ובין מזנות, אבל לאחר מות אשתו מותר באחותה (הלכות איסורי ביאה שם הלכה ט), שנאמר (שם, יח): "ואשה אל אחותה לא תקח, לצרור לגלות ערותה עליה בחייה". (47) אפילו אינה אמו, בין בחיי אביו (שהוא חייב שתיים, גם משום אשת אביו, וגם משום אשת איש), בין לאחר מותו, בין מן האירוסין בין מן הנישואין, בין שנתגרשו בין שלא נתגרשו (הלכות איסורי ביאה שם הלכה א), שנאמר (שם, ח): "ערות אשת אביך לא תגלה, ערות אביך היא". ואם אשת אביו זו, היתה גם אמו, חייב גם משום בא על אמו. (48) משנה שם, שנאמר (שם, יד): "ערות אחי אביך לא תגלה, אל אשתו לא תקרב דודתך היא". ודוקא אשת אחי אביו, מן האב, אבל אשת אחי אביו מן האם בלבד, וכמו כן אשת אחי אמו, בין שהוא אח אמו מהאב, ובין שהוא אח אמו מן האם, אינן אסורות כ"אם מדרבנן, ראה בפ"א מהלכות אישות הלכה ו. (49) שם, שנאמר (שם, טו): "ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה". (50) שם, שנאמר (שם, טז) אשת אחיך לא תגלה, ערות אחיך היא", וכגון שמת אחיו והניח אחריו בנים, או כגון שגרשה שאין כאן מצות יבום. וכל אלו: אשת אחיו, אשת בנו ואשת אחי אביו, הם עליו עורה בין מן האירוסין בין מן הנישואין, בין שנתגרשו בין שלא נתגרשו, בין בחיי בעליהן בין לאחר מותן (חוץ מאשת אחיו שלא הניח בן), ואם בא על אחת מהן בחיי בעלה, חייב שתיים. גם משום שאר בשר, וגם משום אשת איש, ראה בהלכות איסורי ביאה שם הלכה א. (51) שם, שנאמר (שם, כ): "ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע לטמאה בה". (52) שם, שנאמר (שם, יט) "ואל אשה בנות טומאתה לא תקרב לגלות ערותה". (53) שם, שנאמר (שם, כב) "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה היא". ואחד הבא על הזכר, ואחד המביא זכר עליו (פ"א מהלכות איסורי ביאה הלכה יד). וחייב כרת במזיד בלא התראה ככל העריות (שם, כט). ואם היה שוגג, מביא חטאת קבועה ככל חייבי כריתות. (54) מלבד מה שעבר על הלאו של "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה" (שלמעלה), חייב גם משום "ערות אביך וגו' לא תגלה" (שם, ז), ובסנהדרין נד. מבואר

שהכוונה לאביו ממש, לחייבו שתי חטאות אם עבר בשוגג, ראה גם להלן פ"ד הלכה א. (55) גם זה, מלבד מה שעבר על הלאו של "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה", חייב גם משום "ערות אחי אביך לא תגלה" (שם, יד). ואם שגג חייב שתי חטאות, שם, וראה גם להלן פ"ד שם. (56) כריתות שם. ובין שבא על הבהמה (בין זכר ובין נקבה), ובין שהביא את הבהמה עליו, שנאמר (שם, כג): "ובכל בהמה לא תתן שכבתך לטמאה בה". ואחד בהמה ואחד חיה ועורף (פ"א מה' איסורי ביאה הלכה טז). וחייב כרת במזיד בלא עדים והתראה, ככל חייבי העריות (שם, כט). ובשוגג חייב חטאת ככל חייבי הכריתות. (57) כריתות שם, שנאמר (שם, כג): "ואשה לא תעמוד לפני בהמה לרבעה תבל הוא". והיא חייבת כרת במזיד בלא עדים והתראה ככל העריות (שם, כט), וחטאת בשוגגת ככל חייבי הכריתות. ולולא שאסרה תורה מפורש באשה, לא היתה האשה נאסרת מהפסוק של הזכרים שלמעלה (=ובכל בהמה לא תתן שכבתך וגו'). ראה בספר המצוות ל"ת שטט.

- 1 נִמְצְאוּ כָּל כְּרִיתוֹת שְׂפִעְרִיּוֹת עֲשָׂרִים וְשֵׁשׁ.⁵⁸
- 2 וּבִשְׂאֵר הָעֲבֻרוֹת שֶׁבַע עֲשָׂרָה, וְאֵלוֹ הֵן: (א) הָעוֹבֵד
- 3 עֲבוֹדָה זָרָה.⁵⁹ בְּמַעֲשָׂה.⁶⁰ (ב) הַנּוֹתֵן מִזְרָעוֹ לַמִּלֻּךְ.⁶¹
- 4 (ג) בַּעַל אוֹב.⁶² (ד) בַּעַל יִדְעוֹנִי בְּמַעֲשָׂה.⁶³ (ה)
- 5 הַמַּחֲלִיל אֶת הַשִּׁבְתָּה.⁶⁴ (ו) הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם
- 6 הַכְּפֻרִים.⁶⁵ (ז) הָאוֹכֵל וְשׂוֹתָה בְּיוֹם הַכְּפֻרִים.⁶⁶ (ח)
- 7 הָאוֹכֵל נֹתֵר.⁶⁷ (ט) הָאוֹכֵל חֲמִין בְּפֶסַח.⁶⁸ (י) הָאוֹכֵל
- 8 חֶלֶב.⁶⁹ (יא) הָאוֹכֵל דָּם.⁷⁰ (יב) הָאוֹכֵל פְּגוּל.⁷¹ (יג)
- 9 הַשּׂוֹחֵט קֶדְשִׁים חוּץ לְעִזָּרָה.⁷² (יד) הַמַּעֲלָה קֶרֶן
- 10 חוּץ לְעִזָּרָה.⁷³ (טו) הַמַּפְטֵם אֶת שְׁמֵן הַמִּשְׁחָה.⁷⁴ (טז)
- 11 הַמַּפְטֵם אֶת הַקֶּטֶרֶת.⁷⁵ (יז) הַסֵּךְ בְּשִׁמְן הַמִּשְׁחָה.⁷⁶

(58) בכ"י תימן: "ששה ועשרים", וכ"ה בדפוס רומי ובמגדל עוז. ואמנם כן אתה מוצא בפרטן, ולפי הגירסא שלנו נתמעטו שלשה שחייב בהם כרת גם מצד אחר, והם: הבא על אביו ועל אחי אביו, שיש בהם כרת משום השוכב עם הזכר. והבא על אחותו, שהיא בת אשת אביו, שיש בו כרת משום הבא על אחותו. ובאותם הדברים לא באה אזהרה מיוחדת כ"אם לחייבם שתי חטאות בשגגה, נמצא שלחשבון החטאות הם עשרים וששה, ולמנין הכריתות אינם אלא עשרים ושלוש (משנה למלך). (59) כריתות שם. שכתוב (שמות כ, ה): "לא תשתחוה להם ולא תעבדם" (ראה בספר המצוות ל"ת ה'ו). וחייב כרת במזיד בלא עדים והתראה, שנאמר (במדבר טו, לא): "כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר, הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה". ובסנהדרין צט. אמרו שפסוק זה מדבר לענין עבודה-זרה, דתנא דבי ר' ישמעאל "כי דבר ה' בזה", זה המבזה דיבור שנאמר לו למשה מסיני "אנכי ה' אלהיך, לא יהי' לך אלהים אחרים" (שמות כ, ג), ואם עבד עבודה-זרה בשגגה, כגון שחשב שהתורה אסרה רק זיבוח וקיסור לע"ז, אבל לא אסרה השתחוואה וניסוך (רש"י כריתות ב). מביא חטאת קבועה, כמו שנאמר (במדבר טו, כב): "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה", ואמרו בהוריות ת. "איזו היא מצוה שהיא שקולה ככל המצוות, הוי אומר זו עבודת כוכבים", ונאמר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

העצם אלא לאחר כך (כפירש"י סנהדרין שם). ואינו מקטיר ועושה מעשים (מרכבת-המשנה הלכות עבודה-זרה שם ה"א) ואינו חייב קרבן בלא מעשה. לפיכך כתב רבינו "בעל ידעוני במעשה", אבל בעל אוב סתמו יש בו מעשה (לחם-משנה כאן, ומשנה-למלך להלן פ"ד הלכה א). (64) משנה כריתות שם, ובגמ' ג. שעבר ועשה אחת מל"ט המלאכות או תולדותיהן (ראה פ"ז מהלכות שבת הלכה א), נאמר (שמות כ, י): "ויום השביעי שבת לה' וגו' לא תעשה כל מלאכה", וחייב כרת במעשה במזיד בלא עדים והתראה, כמו שנאמר (שם לא, יד): "ושמרתם את השבת וגו' כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההיא מקרב עמיה", ואם עבר ושגג חייב קרבן חטאת ככל חייבי הכריתות. (65) במשנה שם. וכגון שעבר ועשה אחת מל"ט המלאכות או תולדותיהן שחייבין עליהן בשבת (ראה פ"א מה' שביית עשור הלכה ב), "שאינ בין שבת ליוהכ"פ אלא שזה (=שבת) וזינו ביד אדם (=מיתת ב"ד, אם היה בעדים והתראה), וזה (=יוהכ"פ) וזינו כרת" (משנה מגילה ז,); ונאמר (ויקרא כג, כח): "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה, כי יום כיפורים הוא לכפר עליכם" וגו' וחייב כרת במזיד כמו שנאמר (שם, ל): "וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמיה", ובשוגג חייב חטאת. (66) כריתות שם. וחייב כרת אם אכל או שתה במזיד, כמו שנאמר (שם, כט): "כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה", ועינוי זה הוא אכילה ושתייה שלמדים גזירה-שוה "עינוי עינוי", שכתוב כאן עינוי, וכתוב (דברים ח, יג) "ויענך וירעבך". מה שם עינוי רעבון, אף כאן עינוי רעבון (יומא עד:), והאוכל ושותה בשגגה חייב חטאת, כיתר חייבי הכריתות, כנ"ל (וראה בספר המצוות ל"ת קצו). ושיעור אכילה ביוהכ"פ הוא ככותבת הגסה שהיא פחות מכביצה. ושיעור השתייה, הוא כמלוא לוגמיו של כל אחד ואחד, והוא כדי שיסלקם לצד אחד בפיו ויראה מלא לוגמיו (ראה פ"ב מה' שביית עשור הלכה א). (67) כריתות שם. והוא מה שנשאר מבשר קדשים אחרי הזמן שקבעה התורה לאכילתם, שעליו נאמר (שמות כט, לד): "ושרפת את הנותר באש, לא יאכל כי קודש הוא", והאוכלו במזיד חייב כרת, כמו שנאמר (ויקרא יט, ח): "ואוכליו עונו ישא, כי את קודש ה' חלל ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", ואם אכל בשוגג חייב חטאת קבועה, ככל חייבי הכריתות (וראה בספר המצוות ל"ת קלא). (68) שם, והיינו כזית חמץ (פ"א מהלכות חמץ ומצה הלכה ז). שנאמר (שמות יג, ג): "ולא יאכל חמץ", והאוכלו במזיד חייב כרת, שנאמר (שם יב, טו): "כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההיא מישראל", והאוכלו בשוגג חייב חטאת קבועה ככל חייבי הכריתות (ראה בהלכות חמץ ומצה שם הלכה א, ובספר המצוות ל"ת קצו). (69) במשנה שם. וכגון שאכל כזית (פ"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה א) חלב שעל הקרב ושעל שתי הכליות ושעל הכסלים (שם הלכה ה) של שור או כשב או עז (שם הלכה א), שנאמר (ויקרא ז, כג): "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו", והאוכלו במזיד חייב כרת, שנאמר (שם ז, כה): "כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה לה", ונכרתה הנפש האוכלת מעמיה, ובשוגג

(שם כז): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה והקריבה עז בת שנתה לחטאת". (60) וכגון שהשתחוה, או הקריב או ניסך או הקטיר לע"ז, אפילו אין דרך עבודת עבודה-זרה זו בכך, וכן אם עבד ע"ז במעשה בכל אופן שהוא דרך שעובדים ע"ז זו (ראה פ"ג מהלכות ע"ז, הלכות ב"ג), אבל המקבל בשוגג את הע"ז לאלוה, אע"פ שהוא חייב כרת במזיד, אינו מביא קרבן, לפי שלא עשה מעשה, ונאמר שם (טו, כט): "תורה אחת יהי לכם לעושה בשגגה", ראה למעלה הלכה ב. (61) כריתות שם. ובהלכות ע"ז פ"ו הלכה ג, כתב רבינו: "כיצד היו עושים, מדליק אש גדולה ולוקח מקצת זרעו ומוסרו לכהניהם עובדי האש, ואותן הכהנים נותנים הבן לאביו, אחר שנמסר בידם, להעבירו באש ברשותו, ואבי הבן הוא שמעביר בנו על האש ברשות הכהנים ומעבירו ברגליו מצד זה לצד אחר בתוך השלחבת, לא שורפו למולך כדרך ששורפין בניהם ובנותיהם לעבודה-זרה אחרת, אלא בהעברה בלבד היתה עבודה זו". ואסרה התורה דבר זה, שכתוב (ויקרא יח, כ): "ומזרעך לא תתן להעביר למולך"; "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש" (דברים יח, י), וחייב סקילה בעדים ובהתראה. ואם לא נסקל או שלא התרו בו, דינו בכרת, שכתוב (ויקרא כ, ב"ג): "ואל בני ישראל תאמר, איש איש מבני ישראל וכו' אשר יתן מזרעו למולך מות יומת, עם הארץ ירגמוהו באבן, ואני אתן את פני באיש ההוא והכרתי אותו מקרב עמו כי מזרעו נתן למולך", ואם העביר את בנו למולך בשגגה, שחשב שהתורה לא אסרה זאת, חייב להביא קרבן חטאת קבועה, שהרי כל חייבי כריתות למדים מע"ז (שבת סט). שהשוגג חייב חטאת. (62) כריתות שם. "כיצד הוא מעשה האוב? זה שהוא עומד ומקטיר קטורת ידועה, ואוחז שרביט של הדס בידו ומניפו, והוא מדבר בלאט בדברים ידועים אצלם, עד שישמע השואל כאילו אחד מדבר עמו ומשיבו על מה שהוא שואל, בדברים מתחת הארץ, בקול נמוך עד מאד, וכאילו אינו ניכר לאוזן אלא במחשבה מרגיש בו, וכן הלוקח גולגולת המת ומקטיר לה ומנחש בה עד ששמע כאילו קול יוצא מתחת שחיו, שפל עד מאד, ומשיבו" (הלכות ע"ז הלכה א). וכתוב (ויקרא יט, לא): "אל תפנו אל האובות ואל הידעונים", וחייב כרת במזיד בלא עדים והתראה, שכתוב שם (כ, ו): "והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים לזנות אחריהם ונתתי את פני בנפש ההיא והכרתי אותו מקרב עמו", ואם היה בשוגג חייב חטאת קבועה. ולא כתב רבינו כאן "בעל אוב במעשה", כמו שכתב להלן בבעל ידעוני, לפי סתמנו של אוב הוא במעשה, ואין סתמו של ידעוני במעשה, ראה להלן. (63) "מניח עצם עוף ששמו: "ידוע" בפיו, ומקטיר ועושה מעשים אחרים עד שיפול כנכפה (=חולי נפל) וידבר בפיו דברים שעתידיים להיות" (הלכות ע"ז שם ה"ב) והזהר על זה בתורה, וחייב כרת במזיד כמו שנאמר (שם): "והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים וגו' והכרתי אותו מקרב עמו". וחייב חטאת בשוגג ככל יתר חייבי הכריתות. ומה שכתב רבינו בעל ידעוני במעשה, שפסק כריש לקיש (כריתות ג' וסנהדרין סה.), שלפיכך נאמר במשנה (כריתות ב.) "בעל אוב" ולא "בעל ידעוני", משום שבעל ידעוני אין בו מעשה. שמשים עצם בפיו ואינו מדבר בשעת שימת

משה, על זר שאינו כהן ולא מלך ממלכי בית דוד (ראה פ"א מהלכות כלי המקדש הלכה ה"ז), חייב כרת במזיד, שנאמר (שם, לב-לג): "ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו", והסך בשוגג חייב חטאת קבועה.

(77) ראה למעלה הערה נו. (78) במדבר טו, כז: "ואם נפש אחת תחטא בשגגה, והקריבה עז בת שנתה לחטאת". (79) שאינו לא מלך ולא כהן גדול. (80) בעת מלחמה היו ממנין כהן לדבר אל העם, ומושחין אותו בשמן המשחה פ"ז מהלכות מלכים הלכה א. ובכת"י תימן: "או מלך או כהן משיח". וכן נכון, שהרי לפי גירסתנו נשמע שרק בעבודה־זרה אין הבדל בין הדיוט לבין משוח מלחמה, ואילו בבירייתא (הוריות יב:) מפורש שאף בשאר חייבי חטאות אין הבדל ביניהם. (81) משנה הוריות ט. שנאמר (שם): "ואם נפש אחת תחטא", אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משיח - כולן בכלל "נפש אחת" הן (שם ח.). (82) משנה בהוריות ט. (83) ד, כז, כת, לב: "ואם נפש אחת תחטא מעם הארץ וגו' והביא קרבנו שעירת עזים תמימה וגו' ואם כבש יביא קרבנו לחטאת נקבה תמימה יביאנה". (84) כן צריך להיות, וכן הוא בכ"י תימן, שנאמר (שם, כב-ג): "אשר נשיא יחטא ועשה אחת מכל מצות ה' וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים", בהוריות י: "איזהו נשיא, זה מלך" וכו'. (85) כהן גדול שנמשח בשמן המשחה. אבל מימות יאשיהו ואילך שנגזר שמן המשחה (שם יב.), והיו ממנים כהן גדול בלבישת שמונה בגדים בלבד, אינו מביא פר בן בקר (פ"ד מהלכות כלי המקדש הלכה יד). (86) במשנה שם. שנאמר (שם, ג): "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב פר בן בקר לחטאת". (87) ראה בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טו, ובפ"ז שם, שיש חטאות הנאכלות ויש חטאות הנשרפות. (88) שם, יב: "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה וגו' ושרף אותו על עצים באש".

ה. אֶחָד יָחִיד שֶׁשָּׁגַג בְּאַחַת מֵאלוֹ אוֹ מִרְבִּיעֵי⁸⁹ 1
שֶׁנֶּאֱמַר: תּוֹרָה אַחַת תִּהְיֶה⁹⁰ לָכֶם לַעֲשׂוֹת בְּשִׁנְגָּה. 2
כִּי־עַד ? אֲנֹשִׁי מְדִינָה שֶׁשָּׁנְגוּ וְדָמוֹ שֶׁהָיוּ חַל וְהָרִי 3
הוּא יוֹם הַכַּפּוּרִים, וְכֵלָן אָכְלוּ וַעֲשׂוּ מִלֵּאכָה - כֹּל 4
אֶחָד מֵהֶן מֵבִיא שְׁתֵּי חֲטָאוֹת⁹¹, כִּבְשׁוֹת אוֹ שְׁעִירֹת. 5

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אינו יודע אם חייבין עליה קרבן, נחשב זה לשגגה וחייב חטאת (פ"ג מהל' שבועות ה"ז), וכרב נחמן בשבועות כה, ב - ולא כאביי (שבת, שם) שאמר שאף בשבועה אין שגגת קרבן שמה שגגה (לחם-משנה).

ג. מי שלא נודע לו עצמו של חטא שחטא, אף על פי שידע בודאי שעבר¹¹ על לא תעשה ויש בו פרת - הרי זה פטור מקרבן חטאת¹²; שנאמר: אשר חטא בה¹³ - עד שידע החטא שחטא בו¹⁴. פיצד? חלב ונותר¹⁵ לפניו, ואכל את אחד מהם¹⁶ ואין ידוע אי זה אכל; אשתו נדה¹⁷ ואחותו¹⁸ בבית¹⁹, ושגג וקא על אחת מהן²⁰ ואין ידוע אי זו מהן בעל; שבת ויום הכפורים לפניו, ועשה מלאכה באחד מהן ואין ידוע באי זה מהן עשה - הרי זה פטור מקרבן חטאת²¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מי שלא נודע לו עצמו של חטא שחטא, אע"פ שידע בודאי שעבר על לא-תעשה ויש בו פרת, הרי זה פטור מקרבן".

וממשיך "חטא ונודעה לו חטאתו וחזר ושכחו, הרי זה מביא חטאת לשם מה שהוא, ותאכל כשאר חטאות הנאכלות". ומקורו בתוספתא "חטא ונודעה לו חטאתו ושכח באיזה חטא חטא, הרי זה מביא חטאת ותישחט לשם מה שהיא ותאכל". והקשה בראב"ד על הסיפא של התוספתא "וחזרו ומביא חטאת על הידיעה ותישחט לשם מה שהיא ותאכל", ומשמע שאף שכבר הביא חטאת חזר ומביא חטאת אחרת. וקשה, כיון שכבר הביא החטאת, היאך יביא שוב חטאת, והלא הוא מביא חולין בעזרה.

ותירץ ה'כסף משנה' שהחטאת הראשונה שהביא מכפרת קצת, ולכשיוודע לו חטאו ויביא חטאת אחרת תיגמר הכפרה", אבל לרמב"ם לא היתה גירסת התוספתא הזו, ולכן לא פסק הדין ד"יביא חטאת אחרת" כלל.

והנה בדין זה מודגשת מעלתו של יהודי, שהגם שמדובר ביהודי שעבר עבירה שחייב על זדונה "כרת", ש"נכרת ונפסק חבל ההמשכה משם הוי' ב"ה", מכל-מקום הידיעה שלו נוגעת לחיוב הקרבן ואם לא ידע אינו חייב.

יתירה מכך, ידיעתו של יהודי חשובה כל-כך להצריכו קרבן, גם אם כבר הביא חטאת לשם מה שחטא ונודע לו מה שחטא, שידיעתו זו חשובה עד כדי כך שגורמת להבאת קרבן נוסף.

(על-פי "זין מלכות" ספר קרבנות סימן ח)

(11) בשוגג. (12) כרבי יהושע במשנה, כריתות יט, א. (13) "או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה והביא את קרבנו". (14) בגמרא שם, לפי דברי רבי יהושע. (15) במשנה, שם. וראה למעלה (פ"א ה"ד) כי האוכל חלב או נותר במזיד חייב כרת, ובשוגג חייב חטאת. (16) בשוגג. (17) וראה למעלה (שם) כי הבא על הנדה במזיד חייב כרת, ובשוגג חייב חטאת. (18) וראה למעלה

1 וכן אם שגגו פלן והקטירו לעבודה זרה - פל אחד
2 ואחד מן העובדים מביא עז בת שנתה לחטאת⁹².

(89) ברייתא ביבמות ט. ואינם כציבור להביא פר (שם, יד). אלא הרי הם כחידים, משום שלא עשו על פי הוראת בית-דין. (90) לפנינו (שם): "יהיה". (91) אחת על עשיית מלאכה ביום הכיפורים, ואחת על אכילה באותו יום. (92) אבל אם שגגו הציבור על-פי הוראת טעות של בית-דין, אם שגגו בעבודה-זרה - מביא כל שבת ושבת פר לעולה ושעיר לחטאת, ובשאר חייבי כריתות מביא כל שבת ושבת פר חטאת (להלן פ"ב הלכה א).

פרק טניו

(1) יבאר שאין אדם חייב חטאת עד שיהא שוגג מתחילה ועד סוף, ומי שלא נודע לו עצמו של חטא שחטא בו ואם נודע לו וחזר ושכחו.

3 א. אין אדם חייב חטאת על שגגתו עד שיהיה שוגג
4 מתחלה ועד סוף; ואכל אם שגג בתחלה והזיד בסוף
5 או הזיד בתחלה ושגג בסוף - פטור מקרבן חטאת².
6 פיצד? כגון שהוציא חפץ מרשות לרשות בשבת⁴,
7 עקר בידון והניח בשגגה⁵ או שעקר בשגגה והניח
8 בידון⁶ - פטור, עד שיעקר בשגגה ויניח בשגגה.
9 וכן פל פיצא בזה⁷.

(2) משנה, שבת קב, א. וראה גם פ"א מהל' שבת הי"ט. (3) מרשות היחיד לרשות הרבים או להיפך, ראה פ"ב שם הי"ט. (4) וראה שם הי"ח, כי הוצאה מרשות לרשות היא אחת מל"ט מלאכות שנאסרו בשבת. (5) עקר את החפץ והוציאו מרשות אחת בידון והניחו ברשות השניה בשוגג, שחשב בלבו שכל האיסור הוא רק העקירה, ולא ההנחה. וראה בהל' שבת שם הי"ט. כי איסור ההוצאה בשבת הוא שיעקור מרשות זו ויניח ברשות האחרת, אבל אם עקר ולא הניח ברשות אחרת או הניח ולא עקר מרשות אחרת - אינו חייב. (6) שחשב בלבו שכל האיסור של הוצאה בשבת היא ההנחה ברשות האחרת, ולא העקירה. (7) בכל חייבי החטאות.

10 עבר עברה וידע שהיא בלא תעשה אכל אינו
11 יודע שחייבין עליה פרת - הרי זו שגגה ומביא
12 חטאת⁸. אכל אם ידע שהיא בפרת ושגג בקרבן ולא
13 ידע אם חייבין עליה קרבן אם לאו - הרי זה מזיד;
14 ששגגת קרבן אינה שגגה⁹ בעבורת אלו שחייבין
15 עליהן פרת¹⁰.

(8) כרבי יוחנן, אליבא דרבנן של מונבו (שבת סט). ולא כריש לקיש שם שאינו חייב אלא אם שגג גם בלא-תעשה. (9) כרבנן, ולא כמונבו - הסובר ששגגת קרבן הרי היא שגגה לחייבו קרבן חטאת (שבת, שם). (10) אבל בעבירה שאין חייבין עליה כרת במזיד, ובשוגג חייבים עליה חטאת, כמו שבועת ביטוי לשעבר (= שנשבע שלא אכל ואכל, שחייבין על שבועה זו בשוגג קרבן חטאת) ובאופן שנשבע שלא אכל והוא יודע שאכל ויודע גם כי שבועה זו אסורה, אבל

וְעִשָּׂה מְלָאכָה בְּשִׁפְתָּ וְאָכַל חֶלֶב וְדָם וְכִיּוּצָא בְּהֵן, 17
בְּשִׁינְדַע לֹא שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל וּמִצְוָה עַל כָּל אֱלוֹ - חֵיב 18
לְהֵבִיא חֲטָאת עַל כָּל עֲבָרָה וְעֲבָרָה³⁶. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא 19
בְּזָה³⁷. 20

(35) כרב ושמואל, ולא כרבי יוחנן וריש לקיש (שבת סח:)
האומרים שפטור הוא מקרבן, מאחר שלא ידע מעולם, והרי
הוא כאנוס. ואף-על-פי שכלל בידינו, הלכה כרבי יוחנן
במקום רב ושמואל - פסק רבינו כאן כרב ושמואל לפי
שדבריהם כדברי חכמים, ואילו דברי רבי יוחנן וריש לקיש
כמונבד, והלכה כרבים נגד יחיד, ראה כסף-משנה, לחם-
משנה ומעשה-ירוקח. (36) ברייתא שם, כרבנן ולא כמונבד,
כלומר: מביא חטאת אחת על כל חילולי השבת שחילל
במשך הזמן, וכן על כל אכילות חלב ודם שאכל במשך
הזמן. (37) חטאת אחת על כל איסור, אף כי עבר עליו
כמה וכמה פעמים.

ז. הַשּׁוֹגֵג בְּלֹא פְּנֵה³⁸ בְּעֲרִיּוֹת אוֹ בְּמִאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת 21
- חֵיב חֲטָאת³⁹; בְּשִׁפְתָּ⁴⁰ - פְּטוּר מִחֲטָאת⁴¹. כִּיצַד? 22
הִיא מִתְעַסֵּק עִם אִשָּׁה וּבְעִלָּה בְּלֹא פְּנֵה לְבַעִילָהּ⁴², 23
וְהָרִי הִיא עֲרוּהָ עָלָיו; דְּמָה שָׁזָה שֶׁבִּפְיוֹ רֶק הוּא 24
וּבִלְעוּ בְּלֹא פְּנֵה לְשֵׁם אֲכִילָה בְּעוֹלָם, וְהָרִי הוּא 25
חֶלֶב - הָרִי זֶה חֵיב חֲטָאת. נִתְּבֵן לְהַגְבִּיהָ אֶת 26
הַתְּלוּשׁ וְחִתְּךָ אֶת הַמְּחַבֵּר בְּלֹא פְּנֵה לְחִתְּכִתּוֹ⁴³ - 27
פְּטוּר; מְלֹאכֶת מִחֲשֶׁבֶת אֲסֻרָה תּוֹרָה⁴⁴, כִּמּוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ 28
בְּמִקְוָמוֹ⁴⁵. 29

(38) זהו "מתעסק" שבתלמוד. ואינו דומה לשוגג סתם, כי
שוגג סתם, הוא שמכוון לעשות את הדבר שעשה, אלא
ששגג וחשב כי הוא מותר. אבל מתעסק, הוא שלא חשב
כלל לעשות דבר זה שעשה, וראה רש"י כריתות יט, ב.
(39) משום שנהנה מן האיסור (דברי רב נחמן, בכריתות
שם). (40) ששגג בלא כוונה לעשות מלאכה זו, כנ"ל.
(41) המשיך דברי רב נחמן, שם. (42) רבינו גרשום' פירש
שם, שנפל מן הגג ונתקע בתוך האשה, ורש"י פירש, שהיו
אשתו ואחותו בבית ונתכוון לבוא על אשתו, ונשמטה אשתו
ולא ידע ובא על אחותו. (43) שהתכוון להגביה דבר-
מאכל תלוש מן הקרקע, וחתך את המאכל המחובר לקרקע,
והרי לא התכוון כלל לחתוך. והוזכר כאן רבינו אופן זה
משום שהוא לדברי הכל (שבת עב:), אבל הוא-הדין אם
מתכוון לחתוך את התלוש, וחתך את המחובר - שהוא
פטור, שאף כי מתכוון לעצם החיתוך, הרי לא התכוון אלא
לחיתוך של היתר ולא לחיתוך של איסור, ואין זה מלאכת
מחשבת, וכדעת רבא (שבת, שם). וכן כתב רבינו להלן פ"ז
הי"א (כסף-משנה). (44) בשבת, כלומר, שיעשה את
המלאכה במחשבה תחילה לכך. וטעם זה הוא לפי דברי
רבי יהושע (כריתות, שם) הלומד ממה שכתוב (ויקרא ד,
כג) "אשר חטא בה" עד שיוודע לו במה חטא (ראה למעלה
ה"ג), לכן דורש כמו רב נחמן שמתעסק בשבת פטור, משום
שמלאכת מחשבת אסרה תורה, אבל רבי אליעזר לומד (שם)
דין מתעסק בשבת שפטור, מהפסוק "אשר חטא בה". וראה

(שם) כי הבא עליה במזיד חייב כרת, ובשוגג חייב חטאת.
(19) במשנה, שם. (20) בשוגג. וראה למעלה (שם), כי
העושה מלאכה בשבת או ביוה"כ במזיד חייב כרת,
ובשוגג חייב חטאת. (21) שם. וראה להלן פ"ח ה"ה שגם
אשם תלוי אינו מביא, שאין אשם תלוי בא בספק חטא,
וכאן הרי יודע בוודאי שחטא.

ד. חֲטָא²² וְנוֹדַע לֹא חֲטָאתוֹ וְחָזַר וְשִׁכְחוּ²³ - הָרִי זֶה 1
מְבִיא חֲטָאת לְשֵׁם מָה שֶׁהוּא²⁴, וְתֹאכַל בְּשִׁאֲרָ 2
חֲטָאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת²⁵. 3

(22) בשוגג. (23) כלומר, שכח איזה חטא עשה.
(24) "כלומר, ישחטנה ויאמר הרי זה לשם חטאת שאני חייב,
אע"פ שאני זוכר מה הוא. יהיה לשם מה שאני חייב"
(כסף-משנה). וזה בתוספתא כריתות פ"ב (הוצאת
צוקרמנדל עמ' 25, 565). והלכה זו היא אפילו לרבי יהושע
(השגות הראב"ד כאן) הסובר שצריך שידע עצמו של החטא
(ורבינו פוסק כמותו למעלה ה"ג, ולהלן פ"ח ה"ה) שהרי
נודע לו עצמו של החטא, אלא ששכחו אחר-כך. (25) שם
בתוספתא.

ה. שָׁגַג בְּשֵׁם אֶחָד וְהֵם שְׁנֵי גּוֹפִין - חֵיב. כִּיצַד? 4
שְׁתֵּי נִדּוֹת²⁶ וְשָׁגַג בְּאַחַת מֵהֶן²⁷ וְאֵין יָדוּעַ אִי זֶה 5
הִיא²⁸, שְׁתֵּי אֲחִיּוֹת וְשָׁגַג בְּאַחַת מֵהֶן²⁹ וְאֵין יָדוּעַ אִי 6
זֶה הִיא³⁰ - חֵיב חֲטָאת³¹, שֶׁהָרִי יָדַע עֲצָמוֹ שֶׁל חֲטָא. 7
לְמָה זֶה דּוּמָה³²? לְשְׁתֵּי גִירוֹת דּוֹלָקוֹת שֶׁכֻּפָּה אֶחָת 8
מֵהֶן³³ וְאֵין יָדוּעַ אִי זֶה נִרְיָה, אוֹ לְשְׁנֵי תַּמְחוּיִין³⁴ 9
שֶׁל חֶלֶב שֶׁאֵכַל מֵאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ מֵאִי זֶה 10
תַּמְחוּי מֵהֶן אֵכַל - שֶׁהוּא חֵיב. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזָה. 11

(26) שתי נשים נדות שהיו עמו בבית. (27) בא על אחת
מהן בשגגה, כגון שחשב שהן טהורות. (28) שנודע לו
אחר-כך שהיו טמאות נדה, ולא נודע לו אי זו מהן בעל.
(29) כלומר, לא ידע שהן אחיותיו. (30) שנודע לו אחר-כך
שהן אחיותיו, ולא נודע לו אי זו מהן בעל. (31) במשנה,
כריתות יט, א: "ר"ש ור"ש בן שזורי אומרים לא נחלקו
(רבי יהושע ורבי אליעזר) על דבר שהוא משם אחד (=
מלאו אחד) שהוא חייב". (32) (בשתי נדות אין הדבר
פשוט כל כך, שהרי אם בא על שתיהן, חייב על כל אחת
ואחת, הואיל והן גופים מוחלקים (להלן פ"ה ה"ג) והיה
מקום לומר, שידיעת ספק על אחת משתיהן, אינה ידיעה
לחייבו קרבן, אבל בשתי נרות שגם אם כיבה שתיהן, ובשני
תמחויין של חלב אם אכל שתיהן, שהגופים אינם מוחלקים,
ואינו חייב אלא אחת (להלן פ"ו ה"א-ב), פשוט הדבר,
שידיעת ספק על אחת משתיהן היא ידיעה לחייבו קרבן).
(33) בשבת. וראה פ"ב מהל' שבת ה"ב, כי המכבה בשוגג
- חייב חטאת. (34) שתי קערות.

ו. כָּל הַמְּחַבֵּר חֲטָאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ וְעִשָּׂה 12
בְּשִׁגְגָה וְנוֹדַע לֹא אַחַר שֶׁחֲטָא, אָף עַל פִּי שֶׁלֹא הִיָּתָה 13
לֹא יָדִיעָה בְּתַחֲלָה שֶׁזֶה חֲטָא הוּא - הָרִי זֶה חֵיב 14
חֲטָאת³⁵. כִּיצַד? תִּינוּק שֶׁנִּשְׁפָּה לְבֵין הַעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים 15
וְגִדְל וְהוּא אֵינוֹ יוֹדַע מָה הֵם יִשְׂרָאֵל וְלֹא דָתָם, 16

את של שבת. (58) והוא עשה מצוה בשל שבת, ולא עשה מצוה בשל אחד בשבת. (59) כלומר, הוא טרוד וממהר לקיים המצוה. (60) ומל גם את של האחד בשבת, ולפיכך הוא פטור. (61) שלא ניתנה שבת להידחות אצלו כלל. (62) שהרי הוא טועה בדבר מצוה ולא עשה מצוה, גם רבי יהושע מודה בזה שחייב.

ט. אִמְן⁶³ שָׁבָא לְמוֹל לַפְנוֹת הַיּוֹם בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת⁶⁴, וְאָמְרוּ לוֹ: לֹא נִשְׁאָר פְּנָא בַּיּוֹם כְּדִי שְׁתַּמּוּל, וְאִם תִּתְחִיל לְמוֹל - לֹא תִשְׁלִים עַד יֵצֵאת הַשַּׁבָּת, וְנִמְצָאת חוֹבֵל בַּשַּׁבָּת וְלֹא עוֹשֶׂה מִצְוָה⁶⁵, וְאָמַר: רְגִיל בָּהּ אֲנִי וְזָרִיו וּבִמְהֵרָה אָמוּל, אִם לֹא הִשְׁלִים אֲלֵא עַד יֵצֵאת הַשַּׁבָּת - הָרִי זֶה חֵיב חֲטָאָת⁶⁶, שֶׁהָרִי הִתְרוּ בַּיּוֹם⁶⁷.

(63) מוהל מומחה. (64) לתינוק בן שמונה ימים, שזמנו למול בשבת. (65) ואין השבת נדחית. והחובל בשבת, שלא במקום מצוה, חייב חטאת (פ"ח מהל' שבת ה"ו), ואע"פ שלא גמר המצוה אין זה מקלקל, שהרי המעשה שעשה מצטרף עם מה שיעשה אח"כ, לעשותו מהול, ועי' 'מאירי' שם. (66) בשבת קלג, ב - אמרו שהוא חייב כרת, וצריך עיון. וראה בהגהות הגרע"א. (67) כלומר, משום כך אינו אנוס וחייב חטאת, ואינו כמזיד, כיון שלא נתכיון לעבור (כסף-משנה).

י. הַמּוֹצִיא⁶⁸ אֶת הַלּוֹלֵב⁶⁹ בַּיּוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חֹג שָׁחַל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת⁷⁰ כְּדִי לֵצֵאת בּוֹ⁷¹ וְהַעֲבִירוּ⁷² אַרְבַּע אָמוּת בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים בְּשׁוּגָג⁷³ - פְּטוּר⁷⁴, שֶׁהָרִי בְּרִשּׁוֹת הַמּוֹצִיא⁷⁵, וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסֶח בַּיּוֹם אַרְבַּעַה עָשָׂר שָׁחַל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת⁷⁶, וְנוֹדַע לוֹ אַחֵר בֵּן שְׁמֹנְשֹׁכֵי הַבְּעָלִים אֶת יְדֵיהֶם⁷⁷ אוֹ שְׁמָתוֹ אוֹ נִטְמָאוֹ⁷⁸ קִדְּם שְׁחִיטָה, אוֹ שֶׁנִּמְצָא⁷⁹ טְרֵפָה בַּסֶּתֶר⁸⁰, כִּגּוֹן נָקוֹב מַעֲיִם אוֹ רָאָה⁸¹ - הָרִי זֶה פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁשּׁוֹחֵט בְּרִשּׁוֹת⁸². אֲבָל נִמְצָא בְּעַל מוֹם אוֹ שֶׁהִתָּה טְרֵפָה גְּלוּיָה⁸³ - הָרִי זֶה חֵיב חֲטָאָת, מִפְּנֵי שֶׁהָרִי לוֹ לְבָדִיק וְאַחֵר כֶּךָ יִשְׁחוּט⁸⁴. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(68) סוכה מא, ב - במשנה. (69) מביתו לרשות הרבים. (70) שבזמן שבית המקדש קיים, היה לולב ניטל ביום הראשון שחל להיות בשבת (פ"ז מהל' לולב ה"ו), ורק לאחר שחרב בית המקדש, אמרו חכמים ליטול את הלולב בשבת (שם ה"ז). (71) ידי חובת מצות נטילת לולב. ועתה בהוצאתו זו לא קיים המצוה, כגון שנטלו שלא כדרך גדילתו (סוכה מב. ובפ"ז מהל' לולב ה"ט). ולפי דעת הסוברים "מצוות צריכות כוונה", לא יצא משום שלא כיוון לצאת. וראה בפ"ב מהל' שופר ה"ד (הר המוריה). (72) כלומר: או העבירו. וכן פירש ה'מאירי' (פסחים עב:). מה שאמרו במשנה (סוכה, שם) "יום-טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים", דהיינו: או שהוציא ארבע אמות ברשות הרבים. (73) ששכח כי שבת היום. (74) מקרבן חטאת. (75) דברי רבי יוסי,

'קריית ספר' כאן. (45) פ"א מהל' שבת ה"ח, ולהלן פ"ז ה"א.

ח. כָּל הַעוֹשֶׂה מִצְוָה מִן הַמִּצְוֹת וּבִכְלָל עֲשִׂיתָהּ¹ וְעֲשִׂיתָ עִבְרָה שְׁחִיבִין עָלֶיהָ כֶּרֶת⁴⁶ בְּשִׁגְגָה⁴⁷ - הָרִי זֶה פְּטוּר מִחֲטָאָת, מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה בְּרִשּׁוֹת⁴⁸. בִּיצֵד? הֵבֵא עַל יְבִמְתּוֹ⁴⁹ וְהָרִי הִיא נָדָה וְהוּא לֹא יָדַע - הָרִי זֶה פְּטוּר מִחֲטָאָת, שֶׁהָרִי עָשָׂה בְּרִשּׁוֹת⁵⁰. אֲבָל אִם בָּא עַל אִשְׁתּוֹ⁵¹ וְהָרִי הִיא נָדָה - חֵיב חֲטָאָת⁵², מִפְּנֵי שֶׁלֹּא שָׂאֲלָהּ⁵³ וְאַחֵר כֶּךָ יִבְעַל. אֲבָל יְבִמְתּוֹ - אִינוֹ רְגִיל בָּהּ כְּדִי שֶׁיִּשְׁאֵל לָהּ⁵⁴. וְכֵן מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי תִינוּקוֹת, אֶחָד לְמוֹל בַּשַּׁבָּת וְאֶחָד לְמוֹל בְּעֶרֶב שַׁבָּת אוֹ בְּאַחַד בַּשַּׁבָּת, וְשִׁכַּח⁵⁵ וּמָל שְׁנֵיהֶן בַּשַּׁבָּת⁵⁶ - פְּטוּר מִחֲטָאָת; שֶׁהָרִי יֵשׁ לוֹ רִשּׁוֹת לְמוֹל אֶחָד מֵהֶן בַּשַּׁבָּת, וְשַׁבָּת דְּחוּיָהּ הִיא אֲצִלוֹ, וּמִצְוָה עָשָׂה⁵⁷; אִף עַל פִּי שְׁהֵם שְׁנֵי גּוֹפִינָם⁵⁸, הוּאִיל וְזִמְנֹו בְּהוֹל⁵⁹ אִינוֹ מְדַדְקִין⁶⁰. אֲבָל אִם לֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶן רְאוּי לְמוֹל בַּשַּׁבָּת⁶¹, וְשִׁכַּח וּמָל בַּשַּׁבָּת מִי שֶׁאִינוֹ רְאוּי לְמוֹל בַּשַּׁבָּת - חֵיב חֲטָאָת⁶².

(46) אם היה עושה אותה במזיד, וכל שחייבים עליה כרת במזיד, חייבים עליה קרבן חטאת בשוגג (למעלה פ"א, ה"א). (47) כלומר, זה לא עשה במזיד כי-אם בשגגה, וכגון שעשה גם את המצוה וגם את העבירה, ופסק כרבי יהושע לפי דעת רבי שמעון בן אלעזר, שבת קלז, א - שטעה בדבר מצוה ועשה מצוה - פטור מחטאת (לחם-משנה). (48) כי הרי היה צריך לעשות המצוה. (49) כדי לקיים מצות ייבום, להקים שם לאחיו שמת בלא זרע (דברים כה, ה' ז). (50) דברי רבי יוחנן, פסחים עב, ב: "יבמתו נדה בעל פטור". (51) אפילו בשעת עונתה, שמקיים מצות עונה. (52) אף כי טעה בדבר מצוה ועשה מצוה (כי גם בהיותה נדה, אם בא עליה שוגג יש לו מצות שמחת עונה יחד עם איסור נדה, ולא כדעת ה'תוספות' - לחם-משנה) - אינו פטור אף לרבי יהושע (דברי רבי יוחנן, בפסחים שם). (53) שאדם רגיל באשתו ואינו מתבייש ממנה לשאול אותה אם היא טהורה (שם). וסובר, שלפי טעם זה, אף אם קיים מצוה בביאה זו, וכגון שבא עליה בשעת עונתה - חייב חטאת (כסף-משנה). (54) כי הוא מתבייש ממנה (פסחים, שם). (55) שאחד מהם אינו עומד למול בשבת, אלא חשב שזמנם של שניהם למול בשבת. (56) זה מוסב על האופן השני, שהיה לו למול אחד בשבת, ואחד באחד בשבת, לכן כתב "ומל שניהם בשבת", שאם לא מל אלא התינוק של אחד בשבת, חייב חטאת, שהרי לא עשה מצוה. אבל באופן הראשון שהיה לו למול אחד בשבת ואחד בערב שבת, אף אם טעה והחליף ומל את של שבת בערב שבת, ובשבת מל רק את של ערב שבת, אף כי מילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת, כיון שסוף סוף עשה מצוה - פטור מחטאת (לחם-משנה). (57) כלומר, כיון שצריך למול את של שבת, שהיא מילה בזמנה ודוחה שבת ועושה ברשות, הוא פטור גם על מה ששגג ומל את של האחד בשבת, שהוא טועה בדבר מצוה, וגם עשה מצוה בזה שמל

94) כגון שהיה זכר בן שנה (ראה פ"א מהל' קרבן פסח ה"א). וזה גרם לו לטעות שזהו קרבן הפסח. 95) אף שאסור להקריב זבחים אחרים בשבת, פטור מקרבן חטאת, כפי שיתבאר להלן. 96) שהרי יש עליו מצוה לשחוט פסח, והוא חשב שזהו הפסח, ואף כי אינו עולה לו לשם פסח, וצריך להביא פסח אחר - כיון שטעה בדבר מצוה ועשה מצוה, שהרי הקריב קרבן, פטור מן החטאת, כרבי יהושע במשנה, פסחים ע"ב. וסובר רבי יהושע (שם סב:) כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, ואף הנשחט לשם הפסח (רש"י שם). וראה בפט"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"ב, וב'מאירי' פסחים שם. 97) וחשב שמותר לשחוט אחרים לשם פסח בשבת, או שנתעלמה ממנו שהיום שבת (רש"י ו'מאירי' שם). 98) ואין זה טועה בדבר מצוה, שהרי כולם יודעים שאין הפסח בא מאלו, ואין זה נחשב לשוחט ברשות (רש"י שם). 99) כגון שכל המנויים על פסח זה היו חולים או זקנים, שאין כל אחד ואחד מהם יכול לאכול כזית מן הפסח (ראב פ"א מהל' קרבן פסח ה"ה) שאם נשחט להם, הקרבן פסול, ולא ניתנה שבת להידחות לקרבן זה. 100) ששחט את הפסח לשם חבורה אחרת, ולא לשם חבורת האנשים שנמנו על קרבן זה, שהקרבן פסול (שם). 101) שכל המנויים על פסח זה היו ישראלים שלא נימולו, שגם זה אם נשחט פסול (שם). 102) שכל המנויים על פסח זה נטמאו, וראה בהל' קרבן פסח שם, שאם נשחט הוא פסול. וזה שגג וחשב שהקרבן כשר ומותר לשוחטו בשבת, או שנעלם ממנו כי שבת היום. 103) משנה, פסחים ע"ב. משום שלא עשה מצוה, שהפסח הוא פסול. 104) שחלק מהאנשים שלשמש שחט את הפסח היו חולים או זקנים, וחלק מהם היו בריאים שיכולים לאכול כזית ממנו, שהקרבן כשר בדיעבד, ראה להלן. 105) ששחט גם לשם אנשי החבורה שנמנו על פסח זה, וגם על אנשי חבורה אחרת שנמנו על פסח אחר, שהקרבן כשר בדיעבד, ראה להלן. 106) שנמנו על פסח זה גם ישראלים שנימולו וגם ישראלים שלא נימולו, שאף הוא כשר, ראה להלן. 107) שחלק מן המנויים היו טהורים וחלק טמאים, שגם זה כשר, ראה להלן. 108) מקרבן חטאת, במשנה שם. 109) בכל אלו שמנה רבינו למעלה, ראה בהל' קרבן פסח שם, ואם כן הרי הוא טעה בדבר מצוה ועשה מצוה.

15 יג. השוחט בשבת קרבן צבור¹¹⁰ שלא לשמו¹¹¹ -
16 הרי זה חייב חטאת¹¹², ויקטיר אמורים לערב¹¹³. וכן
17 אם שחט יתר על חובת היום¹¹⁴ - חייב חטאת על
18 התוספת¹¹⁵.

110) כגון התמיד או המוסף של שבת, שצריך להקריב בשבת לשמם. 111) לשם קרבן אחר, שלא עלה לציבור לשם חובה (פט"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"א). ואינו אלא כנדבה שאינה דוחה את השבת. 112) שחילל את השבת, והוא בתוספתא פסחים פ"ה: "השוחט את התמיד בשבת שלא לשמו - חייב". 113) במוצאי שבת. אם עבר וזרק את הדם בשבת, ראה להלן ה"ד. 114) ששחט שלשה תמידים ומוספים במקום שנים. 115) במשנה, פסחים ע"ב, ב - נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על רבי מאיר, כששחט זבחים אחרים לשם תמידין ומוספין בשבת, אם חייב חטאת

במשנה שם. כלומר: היה טרוד במצוה ומחשב ועסוק וממהר לעשותה, ומתוך כך טעה ושחט שהוא שבת, וטעה בדבר מצוה ושגג בדבר כרת פטור מקרבן, כיון שסוף סוף עשה מצוה, שנטל הלולב בהוצאה זו (רש"י שם, ושם מב. וראה למעלה ה"ח). 76) שהרי אם "חל י"ד להיות בשבת - כמעשהו בחול, כך מעשהו בשבת" (פ"א מהל' קרבן פסח ה"ז). 77) כלומר, אלו שנמנו על פסח התחרטו ונמנו על פסח אחר לפני שחיתתו של זה, ופסח זה שנשחט בלי מנויים פסול הוא (פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ג) ואינו דוחה את השבת. 78) המנויים, שלא ניתנה השבת להידחות בשחיתת כבש זה. 79) הכבש, אחר שחיתתו. 80) במקום מוסתר בגוף שאין לראותו לפני הפשטתו. 81) ראה פ"י מהל' שחיטה ה"ח. והוברר שלא עשה מצוה בשחיטה זו ששחט בשבת. 82) משנה, פסחים ע"ב. ב. ואע"פ שהוא טועה בדבר מצוה ולא עשה מצוה - פטור משום שהוא אנוס, ע"י ברע"ב שם, ב'לחם משנה' וב'הר המוריה'. 83) ראה בהל' שחיטת שם, פירוש כל הטריפות הנסותרות והגלויות. 84) משנה, פסחים שם.

1 יא. שחט את הפסח בשבת⁸⁵ שלא לשמו⁸⁶ בטעות⁸⁷
2 - פטור⁸⁸, מפני שהזבח כשר⁸⁹; שעקירת שמו
3 בטעות - אינה עקירה⁹⁰, כמו שבארנו בהלכות
4 פסולי המוקדשין⁹¹.

85) כשחל יום י"ד בניסן להיות בשבת. 86) אלא לשם זבח אחר. 87) שחשב על הפסח כי הוא שלמים. 88) מקרבן חטאת. 89) ועלו לבעלים לשם חובת הפסח (פט"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"א) ולא חילל שבת. 90) אבל אם שחט את הפסח שלא לשמו בזדון (וכגון שחשב כשם שמותר לשוחטו לשם פסח בשבת, כן מותר לשחוט את הפסח בשבת לשם זבח אחר. רש"י פסחים ע"ב:) חייב חטאת שעקר שם פסח מהקרבן, ואינו מותר לשחוט כ"א לשם פסח ולא לשם קרבן אחר, וזה ששחט לשם קרבן אחר חילל את השבת וחייב חטאת, שלא שחט ברשות ולא עשה מצוה, שהרי הוא פסול (הל' פסולי המוקדשין שם), והוא במשנה, פסחים שם: "הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת, חייב עליו חטאת". ואמרו בגמרא (שם ע"ב.) כי כוונת המשנה לעוקר שם הפסח בזדון, אבל אם עקר בטעות, אינו חייב חטאת, שעקירה בטעות אינה עקירה, ולא חילל את השבת. 91) שם.

5 יב. שחט זבחים אחרים⁹² לשם פסח בטעות⁹³: אם
6 ראויין הם לקרבן פסח⁹⁴ - פטור מקרבן חטאת⁹⁵,
7 מפני ששחט ברשות⁹⁶; אם אינן ראויין, כגון
8 שהיתה נקבה או בן שנים⁹⁷ - חייב חטאת, שהרי
9 אינו ראוי לקרבן פסח⁹⁸. וכן אם שגג ושחטו בשבת
10 שלא לאוכליו⁹⁹ או שלא למנוייו¹⁰⁰ או לערלים¹⁰¹
11 או לטמאים¹⁰² - חייב חטאת¹⁰³. שחטו לאוכליו
12 ושלא לאוכליו¹⁰⁴, למנוייו ושלא למנוייו¹⁰⁵,
13 למולים ולערלים¹⁰⁶, לטמאים ולטהורים¹⁰⁷ -
14 פטור¹⁰⁸, שהרי הפסח כשר¹⁰⁹. וכן כל פיוצא בזה.

92) כגון שלמים. 93) שחשב שהקדישו לשם פסח.

8 פְּחוּשָׁה וְאַחַת שְׁמֵנָה, וְהִיְתָה חֹבֶת הַיּוֹם בְּאַחַת, בֵּין
9 חֲטָאֵת ¹²⁵ בֵּין עוֹלָה ¹²⁶, וְשִׁגְגָה שְׁשֹׁט הַשְּׁתִּימִים ¹²⁷: אִם
10 שְׁשֹׁט פְּחוּשָׁה בְּתַחֲלָה וְאַחֵר כִּף שְׁשֹׁט הַשְּׁמֵנָה -
11 פְּטוּר מִקָּרְבַּן חֲטָאֵת ¹²⁸. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שְׁאוּמִיִּים
12 לוֹ ¹²⁹: הִבָּא שְׁמֵנָה וְשָׁחוּט לְכַתְּחִלָּה ¹³⁰. אֲבָל אִם
13 שְׁשֹׁט הַשְּׁמֵנָה תַּחֲלָה ¹³¹ וְאַחֵר כִּף הַפְּחוּשָׁה - חֵיב
14 חֲטָאֵת עַל הַתּוֹסֶפֶת ¹³². נִמְצָאֵת הָרִאשׁוֹנָה הַשְּׁמֵנָה
15 טְרֵפָה בְּבִנְיָ מַעִים, אֶף עַל פִּי שְׁלֹא יָדַע שֶׁהִיא טְרֵפָה
16 בְּעַת שְׁשֹׁט הַפְּחוּשָׁה ¹³³ וְלֹא לִזְה נִתְּנוֹ, הוֹאִיל
17 וְנִשְׁחֲטָה הָאֲחֵרוֹנָה כְּמִצְוָתָהּ ¹³⁴ - הֲרִי זֶה פְּטוּר
18 מִחֲטָאֵת ¹³⁵. וְכֵן הַפּוֹרֵס מִצִּדָּה לְהַעֲלוֹת דָּגִים מִן
19 הַיָּם ¹³⁶ בְּשִׁגְגָה ¹³⁷, וְהַעֲלָה תִּינוֹק ¹³⁸ עִם הַדָּגִים, בֵּין
20 שְׁשֹׁמֶעַ שְׁטִבֵּעַ תִּינוֹק בֵּין שְׁלֹא שְׁמַע ¹³⁹, הוֹאִיל
21 וְהַעֲלָה תִּינוֹק - הֲרִי זֶה פְּטוּר מִחֲטָאֵת, אֶף עַל פִּי
22 שְׁלֹא הִיְתָה בְּנִתּוֹ אֲלֵא לְצוּד ¹⁴⁰, מִפְּנֵי שֶׁהִיא
23 שׁוֹגְגָה ¹⁴¹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(124) דברי רבה, מנחות סד, א. ומדובר כאן בשבת. (125) כגון ר"ח שחל בשבת או שבת חוה"מ, שמקריבין שעיר לחטאת. (126) שמקריבין בשבת כמה עולות תמידין ומוספין (ראה ב'תוספות' שם ד"ה שחט). וכגון שגמר להקריב את העולות חוץ מאחת שלא הקריב עדיין. (127) שחשב שמותר לשחוט את הקרבן השני, אף-על-פי שאחרי ששחט את קרבן הציבור, אין הקרבן השני ראוי לציבור. (128) שכתוב (מלאכי א, ח) "הקריבנו נא לפחתך, הירצך? או הישא פניך? אמר ה' צבאות". הרי שצריך להקריב לה' מן המובחר, והמקריב מן הפחות במקום שיש לו מובחר, הקרבן פסול, ראה רש"י מנחות שם. (129) אחר ששחט את הכחוש. (130) שם, דברי רבה, ומטעם הנ"ל, שלא הקריב בראשונה מן המובחר ולא יצא די חובתו, והותרה שבת אצל עבודה, אפילו למצוה מן המובחר ('אור שמח'). (131) שיצאו ידי חובתם. (132) שם, דברי רבה. וראה למעלה הי"ג. (133) ולפי רצונו התכוון בעת ששחט את הכחוש, לשחטה אסורה. (134) כיון שהתברר שהקרבן הראשון פסול. (135) במנחות שם: "א"ל רבינא לרב אשי, נמצאת הראשונה כחושה בבני מעיים מהו, בתר מחשבתו אזלינן וגברא לאיסורא קא מכוון, או דילמא בתר מעשיו אזלינן. א"ל לאו היינו דרבה ורבא כו', ואיכא דאמרי א"ל היינו פלוגתייהו דרבה ורבא וכו' רבה אמר פטור, זיל בתר מעשיו". ומפרש רבינו "נמצאת הראשונה כחושה" – שהיתה טריפה (ולא כפירוש רש"י שם). ופסק כרבה, לפי הלשון השני שבגמרא (וראה כסף-משנה, לחם-משנה ו'קריית ספר' כאן). (136) ראה פ"ז מהל' שבת ה"א, שצידה היא אחת משלשים ותשע אבות מלאכות. (137) שחשב שמותר לצוד בשבת, או שנעלם ממנו ששבת היום. (138) שטבע בים, ומצד הצלת התינוק מותר לפרוס מצודה. (139) שלא היתה כוונתו אלא לצוד דגים. (140) שהולכים אחר מעשיו, ונתברר שמעשיו נעשו בהיתר שהרי הציל את התינוק. שם, מחלוקת רבה ורבא, ופסק כרבה לפי הלשון השני שבגמרא. (141) כלומר, לא

או לא, וסובר רבי יהושע (שרבינו פוסק כמותו) שמכיון שקרבנות הציבור האמורים בשבת יש להם קצבה (= מספר מוגבל, שהם שני תמידין ושני מוספין). אף-על-פי שעשה מצוה, שהרי כל הובחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, אין זה טועה בדבר מצוה, שהרי אינו רואה הרבה אחרים עסוקים בשחיתות, וכיון שנשחטו התמידים או המוספים, יודע הוא שאין צורך לשחוט יותר, אלא נחשב לשוגג (שחשב שאף שאין צורך יותר, מותר לשחוט עוד) וחייב חטאת (רש"י, שם). ואין הבדל בין אם הקרבנות שמוספין נקבעו לשם זבח אחר או שנקבעו לכתחילה לשם תמידין ומוספין, ורק שחטן אחר שקיים כבר חובת היום. ובתוספתא פסחים פ"ה מפורש "השוחט שתי חטאות לציבור, ואין צריכין אלא אחת - חייב על האחרונה, שתי עולות לציבור ואין צריכין אלא אחת - חייב על האחרונה". ומסתבר כי הדברים אמורים בשוחט בשבת.

1 יד. שְׁשֹׁט קָרְבָּנוֹת יָחִיד ¹¹⁶ שְׁאִין דּוּחִים אֶת הַשִּׁבְתָּה ¹¹⁷
2 בְּשִׁבְתָּה בְּשִׁגְגָה - חֵיב חֲטָאֵת ¹¹⁸, וְהַבֶּשֶׁר מִתֵּר
3 בְּהִנָּא ¹¹⁹, וְאִין זִוְרָקִין אֶת הַדֶּם ¹²⁰. וְאִם עֶבֶר וְזִרְק
4 דָּמָם לְשִׁמְן ¹²¹, בֵּין בְּשִׁגְגָה בֵּין בְּמִזִּיד - עַל לִבְעָלִים
5 לְשֵׁם חֻבָּה, וְזִקְטִיר אֲמוּרִין לְעֶבֶר, וְהַבֶּשֶׁר יֵאָכֵל ¹²²,
6 וְיִבְיֵא הַשּׁוֹחֵט חֲטָאֵת עַל שִׁגְגָתוֹ ¹²³.

(116) כגון נדרים ונדבות, וגם עולת ראה ושלמי שמחה ושלמי חגיגה. ראה פ"א מהל' תגיגה ה"ח. (117) כלומר, קרבנות יחיד אינם דוחים השבת, לפי שאין להם זמן קבוע בקרבנות ציבור, ואפשר להקריבם אחר השבת, ראה הל' חגיגה שם. (118) תוספתא שם "חטאת יחיד ועולת יחיד ששחטן בשבת לשמן, וזרק דמן (שלא) לשמן, הרי זה חייב והורצו הבעלים". וכ"ה בתוספתא מנחות פ"ה. (119) תוספתא, מנחות שם. שאף-על-פי שאינו נאכל, שהרי לא נזרק הדם (ר"י קורקוס מובא בכסף-משנה) – מותר ליהנות ממנו אחר שתעובר צורתו ויוצא לבית השריפה, שאין דין אלו, כדין קדשים שמתו שנקברים ואסורים (ראה פ"ט מהל' פסולי המוקדשין הי"א). כי בקדשים קלים אין מועלין לפני זריקת הדם ('מרכבת המשנה'). (120) אף שאין זו מלאכה, אסור חכמים לזרוק הדם, שהרי הוא מתיר הבשר באכילה (ראה פ"א מהל' מעשה הקרבנות ה"ד, כי אסור לאכול הבשר לפני הזריקה) לצורך מוצאי שבת, שהרי בשבת אסור לבשל ולצלוח. ראה ביצה כ, ב - שרבא חולק על רבה בר רב הונא, וסובר שאם עבר ושחט נדרים ונדבות ביום-טוב, זורק את הדם רק ע"מ להתיר בשר באכילה (שמותר לצלות ולבשל ביו"ט) ולא התיר את האימורין להקטיר בערב, שאם נטמא או נאבד הבשר לא יזרוק, וגם ראה ברייתא שם כי כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן בשבת, לא יזרוק הדם. (121) בתוספתא שם לפנינו: וזרק דמן "שלא" לשמן, וצ"ל: "וזרק דמן לשמן" ('חסדי דוד'). וכעין זה בתוספתא מנחות פ"ה. (122) תוספתא, שם: "בשבת לא יזרוק ומותר בהנאה, ואם זרק את הדם בין בשוגג בין במזיד, הבשר יאכל ויקטיר אימורים למוצאי שבת". (123) אף-על-פי שעלו לבעלים לשם חובה (תוספתא, שם).

7 טו. הִיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת שֶׁל צִבּוּר ¹²⁴, אֶחָת

19 מביא חטאת. ואם התירו בו¹² - לוקה עליו¹³, אף על
20 פי שעקר העדות בעד אחר¹⁴.

(7) כלומר, לא חלק על העדים = לא הכחישם. (8) בין עד אחד בין שני עדים. (9) ואף שנשים פסולות לעדות נתרבו כאן נשים, בתורת כהנים (פרק ז) ממה שנאמר (ויקרא ד, כח): "או הודע אליו חטאתו" - אפילו אמרה לו אשה אפילו אמרה לו שפחה. (10) שם בגמרא: "עד אומר אכל והוא אומר לא אכלתי פטור - טעמא דמכחיש ליה, אבל שתיק מיחייב". (11) שאם מכחישו אין העד נאמן. (12) בשני עדים. (13) כדין אוכל חלב בהתראה, שחייב מלקות, נוסף על עונש כרת. (14) כן הוא בירושלמי (סוטה פרק ו הלכה ב וזינר פרק ח הלכה א): "אמר לו עד אחד: חלב הוא, והתירו בו שניים - לוקה. ועיקר עדותו לא בעד אחד?" (משנה למלך). ואף על פי שעד אחד אינו נאמן אלא להתיר ולא לאסור - זה אינו אלא בדבר שיש לו חזקת היתר, אבל חתיכה זו מעולם לא הייתה בחזקת היתר, ולכן נאמן הוא להעיד עליה שהיא חלב.

21 ג. כבר בארנו בהלכות פסולי המקדשין, שהמפריש
22 חטאתו על החלב שאכל - לא יביאנה על השבת
23 שחלל או על הדם שאכל; שנאמר: והביא קרבנו
24 שעיר עזים וגומר על חטאתו אשר חטא - עד
25 שיהיה קרבנו לשם חטאו, לא שיקריבנה מחטא על
26 חטא. ואם הקריב - פסלה¹⁵. יתר על זה אמרו:
27 הפריש חטאתו על חלב שאכל אמש - לא יביאנה
28 על חלב שאכל היום; ואם הביא - כפר. ואין צריך
29 לומר, שאם הפרישה אביו וזמ, והיה הבן מחיב
30 באותו החטא¹⁶ - שלא יביאנה הבן על חטאו¹⁷, כמו
31 שנתבאר שם¹⁸.

(15) כן הוא בכריתות כז: "הפריש בהמה על החלב והביאה על הדם, על הדם והביאה על החלב הרי לא מעל ולא כיפר וכו' קרבנו על חטאתו עד שיהא קרבנו לשם חטאו". ובזבחים ט: אמרו: "רב אחא בריה דרבא מתני כולהו (=חטאת חלב ששחטה לשם חטאת דם, לשם חטאת עבודה זרה, לשם חטאת נזיר) לפסולא, מאי טעמא (ויקרא ד, לב) ושחט אותה לחטאת, לשם אותה חטאת". (16) לפי נוסחה אחת בדברי רבינו אם הפריש חטאת על חלב שאכל אמש והביאה על חלב שאכל היום - אם הביא כיפר, ולפי זה משמיענו כאן שחטאת של אב אינה מכפרת על הבן אפילו באותו החטא (לחם משנה שם). [ולפי הנוסחה השנייה שם ש"אם הביא לא כיפר", צריך לומר, שבחטאת של אב היה מקום לטעות, כי הבן עומד במקום האב, ומשמיענו כי אין הדבר כן]. (17) דקדק לכתוב על חטאו (=על חטאו שלו) שעל חטאו של אביו בוודאי שאין להביא, שהרי חטאת שמתו בעליה תמות. ונלמד בכריתות שם ממה שנאמר (ויקרא ד, כח) "קרבנו" - בקרבנו הוא יוצא ואינו יוצא בקרבן אביו". (18) [פרק ד הלכה א, שחטאת שמתו בעליה - תמות. הרי שאין היורשים מקריבים אותה לעצמם].

ד. המביא חטאת¹⁹ על שני חטאים²⁰ - תרעה עד

נתכוין להציל את התינוק, אלא עשה כן מחמת שוגג שלא ידע ששבת היום או שאין איסור בצידה.

1 טז. מי שהיה לפניו בלילי הפסח צלי של פסח¹⁴²
2 ונותר מן הקדשים¹⁴³, ונתפון לאכל צלי שהוא
3 מצוה¹⁴⁴ ושגג ואכל הותר - הרי זה חייב חטאת¹⁴⁵,
4 שהרי לא עשה מצוה באכילה זו. וכן כל פיוצא
5 בזה.

(142) בפסחים עב, ב: "נתחלף לו שפוד של נותר בשפוד של צלי ואכלו - חייב". ושם לפי לשון אחד אין בזה שום פלוגתא (כסף-משנה). ואע"פ ששם לא מפורש שמדובר בפסח, סובר רבינו שכיון שאמרו "שפוד של צלי", בוודאי בפסח איירי, שדרכו בכך, כמפורש במשנה שם עד. (צל"ח, שם). (143) והאוכל נותר בשוגג חייב חטאת (למעלה פ"א ה"ד). (144) שנאמר (שמות ב, ח) "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש וגו'". (145) (ואין זה דומה לאוכל תרומת חמץ בערב הפסח, שפטור מלשלם מפני שזמנה בהול (פ"י מהל' תרומות ה"ב) - שחמץ בערב הפסח אינו מותר אלא עד ארבע שעות, אבל אכילת פסח היא עד חצות הלילה (וראה צל"ח שם, ותוספת הגרע"א בתרומות פ"ח מ"א).

יום שלישי כ"ח טבת ה'תשפ"א

פרק שלישי

(1) יבאר מי שהעידו עליו עדים שחטא חטא שחייבין עליו חטאת קבועה ולא התירו בו.

6 א. מי שהעידו עליו עדים² שחטא³ חטא שחייבין
7 עליו חטאת קבועה, ולא התירו בו⁴ אלא אמרו:
8 ראינוהו שעשית מלאכה בשבת או שאכלת חלב,
9 והוא אומר: אני יודע בודאי שלא עשיתי דבר זה
10 - אינו חייב חטאת. הואיל ואם יאמר מזיד הייתי -
11 יפטר מן הקרבן, כשאמר להן לא אכלתי ולא
12 עשיתי - נעשה כאומר לא אכלתי בשגגה אלא
13 בזדון⁵, שהוא פטור מן הקרבן, ולא הכחיש את
14 העדים⁶.

(2) שני עדים או יותר. (3) בשוגג. (4) שאילו התירו בו הרי הוא מזיד, ואינו מביא חטאת. (5) במשנה שם: "אמרו לו [חכמים לרבי מאיר]: מה אם ירצה לומר מזיד הייתי פטור", ופירשו בגמרא שם יב. שהוא נאמן משום "מיגו", ופירשו בתוספות (דיבור המתחיל או) שהכוונה בזה, שמתוך דיבורו, שמה שאמר לא אכלתי, היינו לא אכלתי שוגג אלא מזיד, שאם לא כן הרי הוא "מיגו במקום עדים" ואינו נאמן וכן דברי רבינו. (6) אבל אם מכחיש את העדים ואומר לא אכלתי לא שוגג ולא מזיד אינו נאמן, וחייב חטאת.

15 ב. שתק ולא הפליג את העדים⁸, (אלא) אפלו
16 אמרה לו אשה: אכלת חלב או עשית מלאכה
17 בשבת, ושתק - חייב להביא חטאת¹⁰. אמר לו עד
18 אחד: חלב הוא זה, ושתק¹¹, וחרור ואכלו בשגגה -

המומר (גמרא חולין שם). (28) עבירה אחת לעבור עליה בזדון. (29) "והוא מפורסם וידוע לעשותה והורגל בה". (30) שם ה: "רבי שמעון בן יוסי אומר משום רבי שמעון, אשר לא תעשינה בשגגה ואשם (ויקרא ד, כב), השב מידיעתו מביא קרבן על שגגתו, אינו שב מידיעתו, אינו מביא קרבן על שגגתו" (=כלומר שוגג כזה, שאם היה יודע שדבר זה אסור היה נזהר ונבדל מלעבור - מקבלים ממנו קרבן על שגגתו. אבל שוגג כזה, שאם היה יודע כי דבר זה אסור גם כן היה עובר, אין מביא קרבן על שגגתו) ודווקא על אותו החטא אינו מביא קרבן, אבל על חטא אחר מביא. (31) מה שכתב רבינו "עד שיחזור בתשובה", היינו שאחרי שיחזור בתשובה וייכשל בשוגג יביא אז חטאת, אבל על החטאים שחטא בהיותו מומר אינו מביא קרבן, שהרי אינו שב מידיעתו. (32) לא מצד שהוא רוצה לעבור על האיסור בזדון, כדי להכעיס, אלא בגלל שהוא מתאוה לאכול בשר, וכיוון שאין לו בשר של היתר - אוכל של איסור.

ח. מי ששגג³³ והפריש חטאתו ואחר כך³⁴ נעשה מומר³⁵ וחזר בתשובה, או נשתטה³⁶ וחזר ונשתפה³⁷, אף על פי שנדחה הקרבן פינתים³⁸ - הרי זה חזר ונראה³⁹; שאין בעלי חיים נדחין⁴⁰, כמו שבארנו בהלכות פסולי המקדשין. לפיכך יקריבה עצמה. וכשם שאם נולד בו מום עובר⁴¹ ונתרפא - יחזר לכשרותו⁴², כך אם נדחו הפעלים וחזרו ונראו - יקרב.

(33) ועשה אחד מן הדברים האסורים ועונשם בשוגג חטאת. (34) אחר שהפריש ולפני שהקריב. (35) לכל התורה, או לעבודה זרה וחילול שבת בפרהסיא, שאין מקריבין קרבנו. (36) אחר שהפריש את החטאת ואז אין מקריבין קרבנו, מפני שצריך שיהיה בשעת הכפרה בדעה צלולה. (37) נתרפא וחזר לאיתנו. (38) שאין להקריב את הקרבן לא בשעת היותו מומר, ולא בשעה שהיה שוטה. (39) הקרבן חזר להיות ראוי להקרבה אחרי חזרו בתשובה, ואחרי שנשתפה. (40) כלומר, אין אומרים שמכיוון שנדחה פעם מהקרבה, שוב לא יוכלו להקריבו לעולם - אלא מיד שמסתלקת הסיבה לדיחוי שוב ראוי הוא להקרבה, וכרב ביומא סד. הסובר שבעלי חיים אינם נדחים, ולא כר' יוחנן שאמר (בזבחים שם) שאם אכל חלב והפריש קרבן והמיר את דתו וחזר בתשובה, או נשתטה וחזר ונשתפה, שאין הקרבן חזר ונראה. (41) כלומר, מום העובר במשך הזמן, אבל כל זמן שלא עבר - אין להקריבו. (42) שנאמר (ויקרא כב, כה): "כי משחתם בהם מום בם לא יירצו לכם", ולמדו מזה: "מום בם הוא דלא יירצו" (=כל זמן שמום בהם לא יירצו) הא עבר מומן יירצו".

ט. חייבי חטאות⁴³ ואשמות ודאים שעבר עליהן יום הפגורים - חייבין להביא לאחר יום הפגורים⁴⁴, וחייבי אשמות תלוין - פטורים⁴⁵. שנאמר: מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. כך למדו מפי השמועה⁴⁶, שכל חטא שאין מכיר בו אלא ה' נתפטר לו. לפיכך⁴⁷, מי שבא על ידו ספק עברה⁴⁸

1 שיפל בה מום ותמכר²¹, ויביא בדמי חצייה לחטא
2 זה ובדמי חצייה לחטא השני. וכן שנים שהביאו
3 חטאת אחת על שני חטאיהם²² - תרעה עד שיפל
4 בה מום ותמכר, ויביא זה חטאתו בדמי חצייה ויביא
5 זה חטאתו בדמי חצייה.

(19) כלומר, הפריש חטאת אחת. (20) וכיוון שפירש כי חטאת זו על שני החטאים הללו, אי אפשר להקריבה, שהרי נאמר "קרבנו על חטאתו" ולא קרבנו על שני חטאים, ולהקריבו על חטא אחד גם כן אי אפשר, שהרי הפריש אותו על שני חטאים ואין זה קרבנו על חטאתו. (21) שהרי אסור לפדות קדשים הראויים למזבח עד שיפול בם מום. (22) שאי אפשר להקריבו בשותפות על שני חטאיהם, שהרי כתוב "קרבנו על חטאתו" ואם אחד אינו יכול להביא קרבן אחד על שני חטאיו - כל שכן שני אנשים על שני חטאיהם, ולהקריבו לשם אחד בלבד גם כן אי אפשר, שהרי גם השני הפרישו לחטאת שלו ואין אדם יוצא בקרבנו של חברו.

6 ה. הביא שתי חטאות על חטא אחד - יקריב אי זו
7 שירצה, והשניה תרעה עד שיפל בה מום, ויפלו
8 דמיה לנדבה²³.

(23) והרי זה כמפריש שתי חטאות לאחריות (שאם תאבד האחת יביא את השנייה), שמתכפר באיזו שירצה, והשנייה תרעה עד שיפול בה מום, ויפלו דמיה לנדבה (=שנותן המעות בתיבה מיוחדת שהייתה לשם כך במקדש, ובית דין מקריבים באותם המעות שבתיבה עולות נדבה).

9 ו. הביא שתי חטאות על שני חטאים²⁴ - זו תשחט
10 לשם חטא האחד, והשניה לשם החטא השני.

(24) הפריש סתם ולא פירש איזו מהן על חטא זה ואיזו מהן על חטא זה.

11 ז. כבר בארנו בהלכות מעשה הקרבנות, שהמומר
12 לעבודה זרה²⁵ או לחלל שבתות בפרהסיא²⁶ - אין
13 מקבלין ממנו קרבן כלל²⁷, והמומר לעברה²⁸ משאר
14 עברות²⁹ - אין מקבלין ממנו חטאת על אותו
15 החטא³⁰. פיצד? מומר לאכל חלב שאכל חלב
16 בשגגה והביא חטאתו - אין מקבלין ממנו עד
17 שיחזר בתשובה³¹. אפלו היה מומר לאכל חלב
18 לתאבון³², ונתחלף לו חלב בשמן ואכלו, והביא
19 קרבן - אין מקבלין ממנו. שמשאכל בזדון, בין
20 להכעיס בין לתאבון, הרי הוא מומר. היה מומר
21 לאכל חלב ושגג ואכל דם - מקבלין ממנו, כמו
22 שבארנו.

(25) שכל המודה בה הרי הוא ככופר בכל התורה כולה. (26) שהוא ככופר במעשיו של הקדוש-ברוך-הוא ומעיד עדות שקר, שח"ו לא ברא את עולמו ולא שבת במעשה בראשית. (27) אף על עבירה אחרת. ודינו כמומר לכל התורה כולה, שנתמעט מן הקרבן ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "אדם כי יקריב מכם קרבן", מכס, ולא כולכם, להוציא

אשם אם נטמא, ואין האשם הזה מעכב את כפרתו, אלא מיד לאחר שמביא את חטאתו מתחיל למנות ימי נזירות חדשים (שהאשם הזה אינו אלא לדורות בלבד), ולמדו כן (נזיר יט). ממה שנאמר (במדבר ו, יב): "וזהיר לה' את ימי נזרו והביא כבש בן שנתו לאשם", הרי הקדים הפסוק "וזהיר" ל"והביא האשם" ללמד שאף על פי שלא הביא אשמו נתכפר. (57) כריתות כו. כלומר, שמסתפק אם נטמא אם לא (רש"י שם). (58) כגון זב, זבה, יולדת ומצורע. זב שנסתפק אם ראה שתי ראיות או שלוש ראיות, שמביא חטאת העוף הבאה על הספק; וזבה שנסתפקה אם היא זבה גדולה או זבה קטנה, שמביאה חטאת העוף הבאה על הספק, ואף ספק יולדת חייבת חטאת העוף מספק. (59) כלומר, סתם סוטה, שקינא לה בעלה ונסתרה, וספק אם נטמאה אם לא נטמאה, שחייבת להביא מנחת קנאות. (60) כריתות כו. אף שיום הכיפורים מכפר על חטא שאין מכיר בו אלא ה' - אלו צריכים להביא קרבנותיהם אפילו אחר שעבר יום הכיפורים, משום שנאמר ביום הכיפורים (ויקרא טז, טז) "וזהיר וכו' לכל חטאתם", ודרש ר' אושעיא (שם) "לכל חטאתם ולא לכל טומאתם". וכל אלו (=ספק נזיר, ספק מחוסרי כפרה וספק סוטה) אין קרבנותיהם אלא לטהרה, או להתירם באכילת קדשים, ולא לכפר על החטא (גמרא שם).

יב. מי שהיה מחייב חטאת או אשם והרי הוא יוצא מבית דין להרג: ⁶¹ אם היה זכחו זבוחו ⁶² - משהיה אותו עד שיוצק הדם ואחר כך הרג; ואם צדין לא נשחט הזבח - אין משהיה אותו עד שיקריבו עליו ⁶³.

(61) שחזן ממה שעבר עבירה בשוגג, עשה גם אחד מהדברים שחייבים עליהם מיתת בית דין. והמדובר בכל עבירות שבתורה חוץ מעבודה זרה וחילול שבת בפרהסיא, שאף אם עבר עבודה זרה וחילול שבת פעם אחת נעשה מומר ואין מקבלין ממנו קרבן. (62) כלומר, שנגמר דינו אחר שנשחט קרבנו. (63) ברייתא בערכין ז. ומפרש ר' יוסף (שם) שלכן אין משהיה אותו עד שישחטו ויזרק הדם - משום שאסור לענות את הדין, אלא משנגמר דינו הורגין אותו מיד, אבל אם זכחו זבוחו כבר, שהשהיה היא קצרה, משהיה אותו עד שיוזק הדם כדי שיתכפר על החטא.

פרק רביעי

(1) יבאר דין העושה עבירות הרבה בהעלם אחד, ואם עשה מעשה שחייב עליו משום שמות הרבה אם חייב על כל שם.

א. העושה עבירות ² הרבה בהעלם אחת ³ - חייב חטאת על כל אחת ואחת. ⁴ אפלו עשה הארבעים ושלש אלו שמיני ⁵ בהעלם אחת - חייב ארבעים ושלש חטאות. ⁶ וכן אם עשה מעשה אחד שהוא חייב עליו משום שמות הרבה ⁷ - חייב על כל שם ושם. ⁸ והוא שהיו האסורין כלן באין באחת ⁹ או אסור מוסף ¹⁰ או אסור פולל ¹¹. ¹² כיצד? השוחט בהמת קדשים חוץ לעזרה בשפת לעבודה זרה - חייב שלש חטאות ¹²: משום שוחט קדשים בחוץ,

ביום הכיפורים, אפלו עם השקה ⁴⁹ - פטור מאשם תלוי, שכל היום מכפר ⁵⁰. נמצאת למד, שאין מביאין על לא הודע של יום הכיפורים אשם תלוי, אלא אם לא כפר לו יום הכיפורים כמו שיתבאר.

(43) שעברו בשוגג על דבר שחייבין על זדונו כרת. (44) ואף על פי שכתב רבינו בהלכות תשובה, כי יום הכיפורים מכפר לשבים על כל העבירות (שם פרק א, הלכה ג) - אם נתחייב קרבן או מלקות, אין יום הכיפורים מכפר אלא אם מביא קרבנו, או ילקה. (45) להביא אשם תלוי אחר שעבר עליהם יום הכיפורים וגם זה במשנה שם. ואם נודע לו אחר יום הכיפורים, שבוודאי חטא בשוגג, חייב להביא חטאת. (46) שם כה: בשם ר' אלעזר. ורב תחליפא משמו של רבא למד מדקדוק פסוק זה על חייבי קרבנות שמכירים בהם, כגון חטאות ואשמות וודאים - שחייבים. (47) כיוון שחייבי אשמות תלויין, שעבר עליהם יום הכיפורים, פטורים מקרבן. (48) שנסתפק אם עבר בשוגג על אחת מחייבי כריתות. (49) קודם שתחשך (ראה שבת לר. ופרק ה מהלכות שבת הלכה ג). כשאחר מעשה העבירה יש עוד שהות מן היום. אבל אם חטא סמוך לשקיעת החמה שאין עוד שהות מן היום, אין יום הכיפורים מכפר (שבועות יג:). (50) ואין צריך ליום שלם, אלא כל שעה ושעה שלו מכפרת.

י. אין יום הכיפורים ולא החטאת ולא האשם מכפרין אלא על השבים ⁵¹ המאמינים בכפרתן; אבל המבט בזה - אינן מכפרין בו. כיצד? היה מבט והביא חטאתו או אשמו והוא אומר או מחשב בלבו שאין אלו מכפרין, אף על פי שקרבנו כמצותן - לא נתכפר לו, וכשיחזור בתשובה מבטיחו צריך להביא חטאתו ואשמו ⁵². וכן המבט ביום הכיפורים ⁵³ - אין יום הכיפורים מכפר עליו. לפיכך, אם נתחייב באשם תלוי ועבר עליו יום הכיפורים והוא מבט בו - הרי זה לא נתכפר לו, וכשיחזור בתשובה אחר יום הכיפורים חייב להביא כל אשם תלוי שהיה חייב בו ⁵⁴.

(51) שגמרו לשוב אל ה' מדרכם הרעה. [וראה שם הלכה ב שעל מצוות קלות, כגון לא תעשה ועשה שאין בהן כרת, שעיר המשתלח מכפר בלי תשובה]. (52) שהרי לא נתכפר בקרבן שבעט בו. (53) שאמר או חשב בליבו, שאין יום הכיפורים, מכפר. (54) כיוון שיום הכיפורים לא כיפר עליו.

יא. כל אשמות שבתורה מעבדין את הכפרה ⁵⁵, חוץ מאשם נזיר ⁵⁶. ספק נזיר ⁵⁷ וספק מחסרי כפרה ⁵⁸ וספק סוטה ⁵⁹ - כלם מביאין קרבנותיהן אחר יום הכיפורים ⁶⁰.

(55) כלומר, כל חייבי אשמות שבתורה אינם מתכפרים עד שיביאו את קרבנם [וברייתא היא בנזיר יח: "לפי שמצינו שכל אשמות שבתורה שהן מעכבין"]. (56) הנזיר מביא

משום מקראות רבים = אזהרות הרבה. (8) משנה בכריתות יג: וראה בפ"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה יב. (9) שאם לא כן "אין איסור חל איסור" (פי"ז מהלכות איסורי ביאה הלכה ח). (10) כשבא על אשת אחיו הקיים, כשהיא נדה, כמבואר להלן. וראה בהלכות איסורי ביאה שם. (11) כאן לא נתן לנו רבינו דוגמא מ"איסור כולל". אבל כבר פירשה בפרק יד מהלכות מאכלות אסורות הלכות יח"ט, והדגימה באחד שאכל חלב ביום הכיפורים, שכיון שאיסור יוכ"פ חל גם על דברים המותרים, חל הוא גם על חלב, ובניגוד ל"איסור מוסיף" שלמעלה, שחל איסור נוסף על האיסור גופו, ואנו אומרים: מתוך שהגרושה אסורה לכהן הדיוט, אסורה היא גם לכהן גדול, אע"פ שבלא זה היא אסורה עליו - כאן ב"איסור כולל" לא נוסף איסור על האיסור גופו, אלא אנו אומרים: מתוך שאסור הוא לאכול ביום הכיפורים דברים המותרים, נאסר הוא גם בחלב. (12) ברייתא בחולין מ. (13) שהרי כל האיסורים הללו אינם על ה"חפצא", אלא על ה"גברא" ומוזהר על כולם כאחד - בשעת שחיטה. (14) שהוא חייב שלש חטאות. (15) לעבודה-זרה, גמרא שם: (16) שיעבוד אותה בגמר זביחה, אלא עובד אותה מיד עם התחלת השחיטה. (17) דברי עולא שם. כי במעשה כל שהוא בבהמה לשם ע"ז נאסרה הבהמה (פ"ח מהלכות ע"ז הלכה א). ואף-על-פי שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו (ראה שם), וקדשים שלו אף הם ממון גבוה - כיון שהוא מתכפר בהם הם נחשבים שלו והוא יכול לאוסרם (גמרא שם, וראה גם רש"י - לח"מ). ולפי מה שכתב רבינו בפ"ג מהלכות שחיטה הלכה כא, שמה שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו הוא משום שאין כוונתו אלא לצערו, אין צריך לטעם הנ"ל, לאסור את הקדשים, שהרי בקדשים לא שייך לומר שהוא מתכוון לצערו (מרכבת המשנה בהלכות ע"ז שם). (18) שני הסימנים = הקנה והוושט. (19) רוב שני הסימנים. ראה משנה חולין כז. "שחט רוב שנים בבהמה, שחיטתו כשרה". וראה שם מ. שאינו חייב משום שחוט חוץ אם לא שחט אלא סימן אחד. (20) דברי הגמרא שם, שהוא כמתחך בעפר. (21) בפ"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו ואילך, שאינו חייב על שחיטת קדשים בחוץ אלא על הראויים ליקרב על המזבח. (22) זו ששחט בחוץ, בשבת לע"ז. (23) שהעוף מותר בשחיטת רוב סימן אחד (חולין כז). ואף-על-פי שהכשירו בפנים (=בעזרה) במליקה - לענין "שחוט חוץ", אינו חייב אלא אם שחטו (זבחים קיא: במשנה). (24) חתוך. (25) שחט אותה. (26) וע"י הכל-שהו נגמרת השחיטה בעוף, ואם היה העוף חולין, מותר הוא באכילה (פ"א מהלכות שחיטה הלכה יא). (27) חולין מ: (28) שבשחיטת הכל-שהו עובר הוא על שחוט חוץ, על שחיטה לע"ז והוא מחלל את השבת. (29) בשוגג. (30) גם משום שבת וגם משום יוהכ"פ. והיא מחלוקת בברייתא חולין קא: ודין זה הביא רבינו גם להלן פ"ו הלכה ו. (31) בברייתא שם למדו ממה שנאמר (ויקרא כג, גי'ז) "שבת היא", "יום הכיפורים הוא", לחייב על שניהם. אבל לפי מה שפסק רבינו, שאיסור חל על איסור בבת אחת, אין צורך ללימוד זה, ועיין רש"י שם ד"ה שלח. (32) החי, ואם כן היא גם אשת אח וגם אשת איש. (33) משנה

1 ומשום מחלל שבת, ומשום עובד עבודה זרה;
2 שהרי שלשת האסורין באין כאחת¹³. במה דברים
3 אמורים?¹⁴ באומר בגמר זביחה הוא עובד אותה¹⁵;
4 אבל אם לא היתה פונתו לכהן¹⁶ - משישחט בה מעט
5 לשם עבודה זרה תאסר¹⁷, ואינו חייב משום שחוט
6 חוץ עד שישחוט שנים¹⁸ או רב שנים¹⁹, ונמצא
7 כשגמר השחיטה שחט בהמה האסורה לקרבן,
8 שאינו חייב עליה משום שחט בחוץ²⁰, כמו
9 שבארנו²¹. היתה²² חטאת העוף²³, והיה חצי קנה
10 שלה פגום²⁴, והוסיף בו²⁵ כל שהוא²⁶ בשבת לשם
11 עבודה זרה - חייב שלש חטאות²⁷, שהרי שלשת
12 האסורין באים כאחת²⁸. וכן העושה מלאכה ביום
13 הכיפורים שחל להיות בשבת - חייב שתי חטאות³⁰,
14 מפני ששני האסורין באין כאחת³¹. הפא על אשת
15 אחיו הקנים³² כשהיא נדה - מביא שלש חטאות³³:
16 משום אשת איש, ומשום אשת אח, והן שני אסורין
17 הבאין כאחת, ומשום נדה, שהוא אסור מוסיף³⁴;
18 שמתוך שנתוסף בה אסור זה לבעלה - נוסף
19 ליבמה³⁵. וכן פוצא בזה. הפא על אביו - חייב
20 שתיים³⁶: אחת משום ערות אביו לא תגלה, ומשום
21 ואת זכר לא תשפכ. וכן הפא על אחי אביו - חייב
22 שתיים³⁷, שנאמר: ערות אחי אביו לא תגלה³⁸. הפא
23 על הזכור והביא זכור עליו³⁹ בהעלם אחת, אף על
24 פי שהן שני גופין⁴⁰ - אינו חייב אלא חטאת אחת⁴¹;
25 שנאמר: ואת זכר לא תשפכ - השוכב והנשקב שם
26 אחד⁴² הוא. וכן הפא על הבהמה והביא בהמה
27 עליו⁴³ בהעלם אחת - אינו חייב אלא חטאת אחת⁴⁴.
28 עשו השוכב והנשקב בהמה וזכור כבעילה אחת.

(2) שהעושה אותן בשוגג, חייב עליהן חטאת. (3) כן בכתב-יד תימן. ובדפוס רומי כאן ולהלן בסמוך, ובדפוסים חדשים, בטעות: "אחת". ורוצה לומר, אפילו בהעלם אחד (וכל-שכן אם עשה בכמה העלמות). והיינו, שנעלמו ממנו כל האיסורים האלו, וחשב שהם מותרים, ורק אחר שעשה כל אותן העבירות, נודע לו שהם אסורים. (4) דברי ר' יוחנן בכריתות ב: ולמד זאת ממה שכתבה התורה בבא על אחותו חיוב כרת באופן מיוחד בפרשת קדושים (ויקרא כ, יז), אף כי אחותו נכללה בין שאר עריות החייבים כרת (שם יח, כט), וזה בא ללמד, שכשם שאחותו חייב עליה אפילו אם עשאה ביחד עם עבירות אחרות, כמו כן כל יתר העריות כולן - חייב הוא על כל אחת ואחת מהן. ורבי יצחק וכן רבנן (כריתות שם) למדו זאת ממה שנאמר (שם יט): "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה", ולא נאמר "ואל נדה בטומאתה לא תקרב" - ללמדך שהוא חייב על כל אשה ואשה, אפילו בהעלם אחד. (5) למעלה פ"א הלכה ד. (6) ארבעים ושלש לאו דוקא, שהרי באשה לא שייך "השוכב עם זכר", ו"הבא על אביו", ו"הבא על אחי אביו" ו"שוכב עם בהמה". ובגביר לא שייך "האשה שמביאה עליה את הבהמה" (לחם-משנה). (7) כלומר,

ביבמות לג: (34) שהרי היא נאסרת גם על בעלה בזמן נדתה. (35) לאחיו של בעלה, זה שבא עליה באיסור. (36) סנהדרין נד. (37) שם. (38) וגם משום "ואת זכר לא תשכב". (39) כלומר, אותו הזכור שלפני זה בא הוא עליו, אבל אם הביא עליו זכר אחר חייב שתים, ראה להלן פ"ה הלכה ג. (40) ראה להלן שם, כי גופין מחלקין לחייבו שתים. (41) מחלוקת בין ר' ישמעאל ור"ע בכריתות ג., ופסק כר"ע (כסף-משנה). (42) שר"ע דורש שם "לא תשכב", קרי ביה גם "לא תשכב", ונחשב כאילו בא הוא פעמיים על הזכר הזה בהעלם אחד. (43) אותה הבהמה שבא עליו לפני זה. ראה להלן פ"ה שם. (44) כריתות שם. ולדברי אב"י, גם ר' ישמעאל שמחייב שתים אצל הבא על הזכור והביא זכר עליו, מחייב רק אחת אצל הבא על הבהמה והביא בהמה עליו, וראה להלן שם.

ב. יֵשׁ בּוֹעֵל⁴⁵ בְּעִילָה אַחַת⁴⁶ וְחַיִּב עָלֶיהָ שְׁמוֹנֶה חֲטָאוֹת⁴⁷. מִיֵּצֵד? יַעֲקֹב⁴⁸ שֶׁהָיְתָה לוֹ בֵּת מְזֻלָּפָה⁴⁹ וְשָׁמָּה תִּמְנָע, נָשָׂא לְבֶן⁵⁰ תִּמְנָע⁵¹ וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּת וְשָׁמָּה סָרַח, וְאֵין לָלֶכֶן בֵּת⁵² אֶלָּא רָחֵל לְבָדָה⁵³, נִמְצְאָת סָרַח בֵּת בֵּת יַעֲקֹב⁵⁴ וְאַחוֹת אִשְׁתּוֹ⁵⁵ מֵאֲבִיהָ⁵⁶ הֵן שְׁנֵי אִסּוּרִין הַבְּאִין פְּאַחַת⁵⁷. נִשְׁאָת סָרַח לְרֵאוּבֵן⁵⁸ וְנִאֲסְרָה⁵⁹ עַל שָׂאָר בְּנֵי יַעֲקֹב⁶⁰, נּוֹסֵף בָּהּ⁶¹ אִסּוּר לְיַעֲקֹב וְהָרִי הִיא פִּלְתוֹ⁶². מֵת רֵאוּבֵן אוֹ גֵּרֶשׁ וְנִשְׁאָת סָרַח זֹו לְאַחִי יַעֲקֹב מֵאִמּוֹ⁶³ - מֵתוֹף שְׁנִאֲסְרָה עַל שָׂאָר אָחִי יַעֲקֹב⁶⁴, נּוֹסֵף לְיַעֲקֹב בָּהּ⁶⁵ אִסּוּר אֶשְׁתּוֹ אָחִיו⁶⁶. מֵת אוֹ גֵּרֶשׁ⁶⁷ וְנִשְׁאָת סָרַח זֹו לְיִשְׁמָעֵאל⁶⁸ - מֵתוֹף שְׁנִאֲסְרָה עַל שָׂאָר אָחִי יִשְׁמָעֵאל⁶⁹, נּוֹסֵף לְיַעֲקֹב בָּהּ⁷⁰ אִסּוּר אֶשְׁתּוֹ אָחִי אָבִיו. מֵת יִשְׁמָעֵאל וְנִפְלָה לִיבּוֹם לִפְנֵי יַעֲקֹב⁷¹, וְעָבַר יַצְחָק וַיִּבְמָה אָף עַל פִּי שֶׁהִיא שְׁנִיָּה לּוֹ⁷² - מֵתוֹף שְׁנִאֲסְרָה עַל שָׂאָר אָחִיו⁷³, נּוֹסֵף בָּהּ אִסּוּר לְיַעֲקֹב מִשּׁוּם אֶשְׁתּוֹ אָבִיו וּמִשּׁוּם אֶשְׁתּוֹ אִישׁ, שְׁשֵׁנִי הָאִסּוּרִין בְּאִין פְּאַחַת⁷⁴. אִם שָׁגַג יַעֲקֹב וּבָא עַל סָרַח זֹו כְּשֶׁהִיא נִדָּה⁷⁵ בְּחַיִּי יַצְחָק בְּעִלָּה⁷⁶ וּבְחַיִּי רָחֵל אֶשְׁתּוֹ יַעֲקֹב⁷⁷ - הָרִי זֶה חַיִּב עָלֶיהָ שְׁמוֹנֶה חֲטָאוֹת: מִשּׁוּם בֵּת בְּתוֹ⁷⁸, וּמִשּׁוּם אָחוֹת אִשְׁתּוֹ⁷⁹, וּמִשּׁוּם פִּלְתוֹ⁸⁰, וּמִשּׁוּם אֶשְׁתּוֹ אָחִיו⁸¹, וּמִשּׁוּם אֶשְׁתּוֹ אָחִי אָבִיו⁸², וּמִשּׁוּם אֶשְׁתּוֹ אָבִיו, וּמִשּׁוּם אֶשְׁתּוֹ אִישׁ, וּמִשּׁוּם נִדָּה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(45) בשוגג. ומקור הלכה זו בכריתות יד: במשנה ובגמרא. (46) אסורה. (47) משום שמונה שמות. משנה שם. (48) שהוא בעלה של רחל, בתו של לבן. (49) שהיא אשתו השנייה, ואינה בתו של לבן. (50) שהוא חותנו של יעקב. (51) שהיא מותרת לו, שהרי זלפה אינה קרובתו. (52) אחרת חוץ מסרח. (53) שעדיין אין על יעקב שום איסור "אחות אשתו", וכשנולדה סרח חלים על יעקב שני האיסורים: "בת בתו" ו"אחות אשתו" בבית אחת, ואילו היתה ללבן עוד בת, לא היתה סרח נאסרת משום בת בתו, כיון שיעקב כבר נאסר באיסור "אחות אשתו" באחותה של רחל, אין איסור "בת בתו" חל עליו, אף כי לגבי סרח באים

שני האיסורים כאחד (מרכבת המשנה, וראה לחם-משנה). (54) נכדתו, שהיא בת תמנע, שהיא בתו של יעקב. (55) רחל. (56) לבן. ולא מאמה. (57) שמיד עם לידתה של סרח, חלים על יעקב שני האיסורים כאחד, וכבר אמרנו למעלה, שבבת אחת חל איסור על איסור. (58) בן יעקב, שהיא בת אחותו, ומותרת לו. (59) בנישואין אלו. (60) משום "אשת אחיו". (61) בנישואין אלו. (62) שמתוך שנאסרה על בני יעקב, נאסרה גם על יעקב עצמו, שהרי באיסור מוסיף - חל איסור על איסור, כנ"ל. (63) נקט אחי יעקב מאמו, משום דלהלן, שנשאת לישמעאל ונפלה לייבום לפני יצחק, שאם היתה נשואה לפני זה לאחי יעקב מאביו, הרי היא כלתו של יצחק, ואינה נופלת לפניו לייבום, כמפורש בפ"ו מהלכות יבום וחליצה שערוה פטורה מן החליצה ומן היבום (כסף-משנה), ואפילו אם עבר ויבמה אינה "אשת אב", שהרי אין קידושין תופסין בכלתו. ועוד, שהרי היא אסורה עליהם משום אשת אח, ולא חל עליהם שום איסור אחר. לכן כתב שנישאה לאחי יעקב מאמו, ואם כן אינה אסורה לא על יצחק ולא על אחי יעקב מאביו. (64) משום אשת אח. (65) בנישואין אלו, על האיסורים הקודמים. (66) שאיסור חל על איסור באיסור מוסיף. (67) בעלה, שהוא אח של יעקב. (68) דוד יעקב, שהוא אחי יצחק אביו. (69) באיסור אשת אח. (70) בנישואין אלו. (71) שהוא אביו של יעקב. שמן התורה יש חיוב על יצחק לייבמה, ורק מדרבנן אסור לייבם בת נכדתו, משום איסור שניות, ראה יבמות כא. כי בת נכדתו היא איסור שניות מדרבנן (פ"א מהלכות אישות הלכה ו, אות יא). ובמשנה שם כ. "איסור מצוה = שניות מדברי סופרים, חולצת ולא מתייבמת". (72) ותופסין קידושין באיסור דרבנן. (73) של יעקב מאביו, משום אשת אב. (74) וחלים שניהם בבית אחת על האיסורים הקודמים, ששניהם מוסיפים עליהם, ובאיסור מוסיף אמרינן איסור חל על איסור. (75) ומתוך שנאסרה על בעלה יצחק, נאסרה גם על יעקב, כמבואר למעלה הלכה א. (76) אבל לאחר מיתתו, אינו חייב משום אשת איש. (77) שהיא אחות סרח, אבל לאחר מותה של רחל אינו חייב משום איסור אחות אשתו, שאיסור אחות אשתו אינו אלא בחיי אשתו (ויקרא יח, יח). (78) סרח בת תמנע בת יעקב. (79) שהיא בתו של לבן, והיא אחות רחל אשת יעקב. (80) אשת בנו ראובן, שאסורה עליו גם לאחר מות בנו או לאחר שגירשה (פ"ב מהלכות איסורי ביאה הלכה א). (81) שהרי נישאה לאחיו מאמו, ועיין שם הלכה ב. (82) שהרי נישאה לישמעאל.

ג. כָּל אֵלּוֹ שֶׁתֵּאֲסַר זֹו הָעֲרֹוה עָלֶיהֶן בְּאִסּוּר מוֹסִיף, צָרִיךְ שֶׁהֵיוּ הָאֲנָשִׁים הָאֲחֵרִים מְצוּיִין בְּעוֹלָם⁸³ כְּדִי שֶׁתֵּאֲסַר עָלֵיהֶן, וּמֵתוֹף שֶׁתֵּאֲסַר עָלֵיהֶן יִתּוֹסֵף אִסּוּר אַחֵר לָזֶה; אֲבָל אִם אֵינֶן מְצוּיִין - אֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְאֵלּוֹ הָיָה לָזֶה בָּנִים אוֹ אֲחִים הִיתָה נִאֲסָרָת עָלֵיהֶן - יִתּוֹסֵף אִסּוּר לְזִקְנָן⁸⁴, שֶׁהָרִי אֵין שָׁם עֲתָה לֹא בֶן וְלֹא אָח. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(83) כך נלמד מהגמרא בכריתות שם, שאמרו "מודה ר' יוסי באיסור מוסיף, מאי איסור מוסיף איכא הכא? דאיכא ברא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22. הרי הפל שגגה אחת ואינו חייב אלא חטאת אחת.⁸
 23. אבל אם שגג בה ואחר כך נודע לו, וחזר ושגג בה
 24. עצמה ובעלה ואחר כך נודע לו, וחזר ושגג בה
 25. עצמה ובעלה - חייב על כל בעילה ובעילה;⁹
 26. שהידיעות מחלקות השגגות.¹⁰

(2) אחת הנשים האסורות עליו באיסור עריות המנויות
 בפרשת אחרי מות, ופורטו למעלה (פ"א ה"ד). (3) בא
 עליה וחזר ובא עליה על אותה הערה עצמה כמה פעמים.
 (4) כן הוא "אחד", בכת"י תימן ובדפוס רומי (וכן צריך
 להיות להלן בכל הפרק). והיינו שנעלם ממנו כל הזמן כי
 אשה זו אסורה עליו. (5) להלן פ"ז ה"ב לענין שבת (אם
 ידע עיקר דין שבת, ושכח בכמה שבתות, שהם שבת
 בהעלם אחת) ולהלן ה"ה לענין נדה (אם שגג ובא על נדה
 אחת כמה פעמים בזמנים שונים של נדות, כגון שבא עליה
 וטהרה מנדתה וטבלה, וחזרה וראתה ובא עליה פעם שניה
 באותה שגגה עצמה, בהעלם אחד) כתב רבינו כי ימים
 מחלקים את השגגה האחת לחייבו כמה חטאות. והיינו מפני
 שיש ימי היתר בין פעולה אחת של איסור לבין פעולה
 שניה, אבל כאן שאין ימי היתר מפסיקים בין ביאה לביאה
 - הכל שגגה אחת, וראה להלן פ"ו ה"א, ובכריתות יז, א.
 (6) בין ביאה אחת לשניה, וכל הבעילות האסורות נעשו
 בהעלם אחד. (7) וראה להלן ה"ג, כי גופים מחלקים את
 ההעלמה האחת לחייבו בכמה חטאות. (8) כריתות טו, א.
 (9) קרבן חטאת. (10) כלומר, הידיעות שבין בעילה אחת
 לשניה מחלקות השגגות, שלא יחשבו כשגגה אחת, וחייב
 על כל ידיעה וידיעה. ראה להלן פ"ו ה"א וה"ט, ומקור דבר
 זה בשבת ע"א, ב - ובכריתות יז, ב - במשנה: "אם אכל חלב
 וחלב וכו' אם היתה ידיעה בינתיים וכו' מביא חטאת על
 כל אחת ואחת וכו'".

27. ב. הבא על הערה ביאות הרבה בהעלם אחת, וזו
 28. הנבעלת היתה לה ידיעה בין כל ביאה וביאה,¹¹
 29. שנמצאו הביאות אצלה בהעלמות הרבה - הוא
 30. מביא חטאת אחת, והיא מביאה חטאת על כל ביאה
 31. וביאה.¹² הוא היו לו ידיעות בינתיים,¹³ והיא בהעלם
 32. אחת - הוא מביא חטאות הרבה,¹⁴ והיא מביאה
 33. חטאת אחת.¹⁵

(11) כגון שבשעת ביאה נעלם ממנה שזה אסור, ואחר
 הביאה נודע לה, ושוב שכחה, ושוב נודע לה, וחזר הדבר
 כמה וכמה פעמים, ולו לא נודע עד לאחר כל הביאות.
 (12) תוספתא, כריתות פ"א (הובאה בכריתות, שם).
 (13) שנודע לו בין ביאה לביאה כי בעל באיסור, ובשעת
 הביאות שכח שדבר זה אסור. (14) על כל ביאה וביאה.
 (15) תוספתא, שם.

34. ג. הבא על עריות הרבה בהעלם אחת,¹⁷ אף על פי
 35. שפלץ משם אחד,¹⁸ הואיל והן גופים מחלקים¹⁹ - חייב
 36. על כל אחת ואחת.²⁰ כיצד? הרי שבעל חמש נשיו
 37. נדות או שפא על חמש אחיותיו או על חמש בנותיו

לסבא, מיגו דאיתוסף איסורא לגבי בריה, איתוסף איסורא
 לגבי ידיעה". הרי שדווקא אם יש לו לאביו בן, הרי זה
 איסור מוסיף (כסף-משנה). (84) לזה שהיא אסורה עליו
 מקודם באיסור אחר.

1. ד. מי שהיה נשוי שלש נשים, ובא על אמה של
 2. אחת מהן, שהיא אם אמה של שניה, שהיא אם
 3. אביה של שלישית,⁸⁵ אף על פי שזקנה זו היא
 4. חמותו ואם חמותו ואם חמיו ושלשה שמות הן⁸⁶
 5. ואסור בת אחת היא⁸⁷ - אינו חייב אלא חטאת
 6. אחת.⁸⁸ לפי שנאמר באשה ובתה: ובת בנה ובת
 7. בתה שארה הנה זמה היא - הכתוב עשה שלשה
 8. גופין כגוף אחד⁸⁹, לפיכך יחשבו השלשה שמות
 9. כשם אחד.⁹⁰

(85) כגון שנשא את לאה ונשא גם את בתה של רחל אחותה
 של לאה, וגם את בת בנו של לכן, שהוא אחיהן של לאה
 ורחל, ושגג ובא על אשת לכן (אחר מותו) שהיא אמם של
 לאה ורחל אחיהן. (86) ג' איסורים הם. (87) כגון שקידש
 את שלשתן בבת אחת על-ידי שליח. (88) משנה בכריתות
 יד: "ר' יוחנן בן נורי אומר, הבא על חמותו, חייב עליה
 משום חמותו ואם חמותו ואם חמיו. אמרו לו, שלשתן שם
 אחד הן". (89) כלומר, התחיל בשלש נשים, וסיים בלשון
 יחיד "זימה היא", להורות כי לפעמים אינו חייב על שלש
 אלו אלא חטאת אחת, כגון שבא על אשה אחת שישנם
 עליה שלשה לאווין אלו (שם טו. דברי ר' אבהו בשם ר'
 יוחנן). (90) וזהו מה שאמרו (שם) במשנה "אמרו לו,
 שלשתן שם אחד הן".

10. ה. אבל הבא על אחותו, שהיא אחות אביו והיא
 11. אחות אמו - חייב שלש חטאות;⁹¹ שנאמר: ערות
 12. אחותו גלה - חייב על אחותו בפני עצמה ואף על פי
 13. שהיא אחות אמו ואחות אביו.⁹² והיאך תהיה זאת?
 14. כגון שפא על אמו והוליד ממנה שתי בנות, ובעל
 15. אחת מבנותיו והוליד ממנה בן; כשיבוא הממזר
 16. הזה על הבת השנית, שהיא אחות אמו הממזרת,
 17. שהיא אחותו מאביו, שהיא אחות אביו מאמו - חייב
 18. שלש חטאות. וכן כל פיוצא כזה.⁹³

(91) משנה וגמרא שם טו. (92) שהענין הזה של "ערות
 אחותו גילה" נכפל בפסוק (שם) כדי להורות שהוא חייב
 על כל שם ושם. (93) אם עשה מעשה אחד שחייב עליו
 משום שמות הרבה, שחייב על כל שם ושם, ראה למעלה
 הלכה א.

פרק חמישי

(1) יבאר דין הבא על ערוה אחת בביאות הרבה בהעלם אחד
 או על עריות הרבה.

19. א. הבא על ערוה² ביאות הרבה³ בהעלם אחת,⁴ אף
 20. על פי שהיה בין בעילה ובעילה זמים הרבה,⁵
 21. הואיל ולא נודע לו בינתיים⁶ והרי היא גוף אחד⁷ -

19 שֶׁהָכֵל בַּשָּׁגָה³⁹ אַחַת. הָבָא עַל הַנִּדָּה בַּשָּׁגָה,
20 וְהָיָה מִנְדָּתָהּ וְטָבָלָה, וְחִזְרָה וְרָאֵתָה נִדָּה, וְכָא
21 עָלֶיהָ פַּעַם שְׁנִיָּה בְּאוֹתָהּ שָׁגָה עֲצֻמָּה⁴⁰ - חֵיב עַל
22 כָּל פַּעַם וּפַעַם⁴¹, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּהֶעֱלֵם אַחַת⁴²
23 וְהוּא גּוֹף אֶחָד⁴³; שְׁזִמָּן נִדּוֹת זֶה חוּץ מִזִּמָּן נִדּוֹת
24 הַשְּׁנִיָּה⁴⁴, וְהָיָה הֵן כְּשִׁפְתֵי נָשִׁים נִדּוֹת⁴⁵.

(32) מעד אחד, או מעבד ושפחה וגוי המסיח לפי תומו, ואע"פ שאין דבר שבעררה פחות משנים - הקילו רבנן בדבר זה להאמין לכל אלו, משום שדבר העשוי להתגלות הוא ואינם חשודים לשקר בו, ועוד שלא תשאנה בנות ישראל עגונות (פי"ב מהל' גירושין ה"ו, ופי"ג הכ"ט). (33) זה מוסב על "באו עדים שמת ונישאת", שאפשר לה להנשא אפילו בלא הוראת בית-דין (ראה רש"י יבמות פז: ד"ה ניסת שלא ברשות ב"ד). (34) זה מוסב על "שמעה שמת", וכגון שהעיד לפניהם עד אחד או עבד ושפחה וגוי המסיח לפי תומו, שכל ההיתר הוא על-פי בית-דין. (35) משנה, יבמות פז, ב: "האשה שהלך בעלה למדינת הים, ובאו ואמרו לה מת בעלך וכו', ניסת שלא ע"פ ב"ד, תצא וחייבת בקרבן". ומה שאמרו שם במשנה: "ניסת על-פי בית-דין תצא ופטורה מן הקרבן" - נדחה מן ההלכה, שכן אמרו זעירי ורבא (שם צב). שאין זו הוראה כלל, אלא טעות היא, וראה להלן פי"ד ה"ג, ובמה שכתבנו שם. (36) מחלוקת רבי אליעזר וחכמים (שם צב. לענין הורוה בית-דין להנשא והלכה וקלקלה, כגון אלמנה לכהן גדול וכו', והוא-הדין, לפי ההלכה, בנישאת על-פי בית-דין שחייבת בקרבן) ופסק חכמים, שחייבת קרבן אחד על כל הביאות שבה עליה בעלה השני, הואיל ולא נודע לה ביתניים שבעלה הראשון חי, וראה רש"י שם. (37) שם: "מודים חכמים לרבי אליעזר, שאם נשאת לחמשה בני אדם שחייבת קרבן על כל איש ואיש, הואיל והם גופים מוחלקים". (38) משנה, שם פז, ב: "הורוה ב"ד לנישא, והלכה וקלקלה - חייבת בקרבן", ובגמרא שם צב, א - "מאי קלקלה, ר"א אומר זינתה (= כלומר בלי קידושין), ורבי יוחנן אומר אלמנה לכ"ג, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט", אבל זינתה פטורה מן הקרבן, שטוענת לב"ד: אתם עשיתם אותי לפנויה. וכל זה אינו לפי דעת המשנה שנישאת על-פי ב"ד פטורה מן הקרבן, אבל לפי ההלכה שגם נישאת חייבת קרבן, כל-שכן שזינתה, חייבת בקרבן (ועי' 'מאירי' שם פז:). (39) כגון שחשב שהיא טהורה, או ששכח שהנדה אסורה. (40) בהעלם אחד, שלא נודע לו כל הזמן שהיא נדה, וכגון שהיא לא סיפרה לו כל הדבר שהיא נדה וטבלה ושוב פרסה נדה, או שלא נודע לו כל הזמן שהנדה אסורה. (41) חטאת אחת על כל עת נדתה (דברי רבא, כריתות יז.). (42) כלומר, שהוא בעל את הנדה בכל הפעמים בהעלם אחד. (43) כלומר, האיסור הוא גוף אחד, שהרי בעל אותה אשה כמה פעמים ולא בעל כמה נדות, ובהעלם אחד וגוף אחד, היה מן הדין שלא לחייב אלא חטאת אחת בלבד. (44) כלומר, שעת נדתה הראשונה אינו בעת נדתה השנייה. וזה כאילו שכח בכמה שבתות שהן שבת ועשה בהן מלאכה בהעלם אחד, שהימים שבהן שתי השבתות מחלקים לחייבו

1 בְּהֶעֱלֵם אַחַת - חֵיב עַל כָּל גּוֹף וְגוֹף. מִכָּאן²¹ אַתָּה
2 לְמַד, שֶׁזֶה שֶׁאֲמָרוּ חֲכָמִים²²: הָבָא עַל הַזְכוּר וְהִבִּיא
3 זָכוּר עָלָיו בְּהֶעֱלֵם אַחַת - חֵיב חֲטָאת אַחַת²³, בְּמָה
4 דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁהָיָה אוֹתוֹ הַזְכוּר עֲצֻמָּה²⁴; אֲבָל
5 אִם הָיָה זָכוּר אַחֵר, בֵּין שָׂבָא עַל שְׁנֵיהֶם²⁵ בֵּין שָׂבָא עַל
6 זֶה²⁶ וְהִבִּיא זֶה עָלָיו²⁷ - חֵיב עַל כָּל גּוֹף וְגוֹף²⁸. וְהוּא
7 הַדִּין כָּכָא עַל הַבְּהֵמָה וְהִבִּיא בְּהֵמָה עָלָיו²⁹.

(16) בא בשוגג על כמה נשים האסורות עליו. (17) שנעלם ממנו שדבר זה אסור במשך כל זמן הביאות האלו, ולא נודע לו בין ביאה לביאה. (18) כלומר, משום איסור אחד. (19) מכיון שהביאות הללו לא היו בגוף אחד אלא בכמה גופים. (20) על כל גוף וגוף חייב קרבן חטאת מיוחד, משנה כריתות טו, א: "הבא על חמש נשיו נדות בהעלם אחת, שהוא חייב על כל אחת ואחת", ובגמרא שם, נאמר הטעם: "הואיל והן גופים מוחלקים". וכ"ש אם היו הנשים הללו אסורות כל אחת משום איסור אחר, שהרי אפילו במעשה אחד אם יש בו כמה שמות, חייב כמה חטאות על כל שם ושם, ראה למעלה פ"ד ה"א. (21) שאנו מחלקים באיסור אחד בין כמה גופים, שחייב כמה חטאות, לבין גוף אחד שחייב חטאת אחת על כמה ביאות, ראה למעלה ה"א. (22) כריתות ג, א. וסנהדרין נד, ב. דברי רבי עקיבא. (23) ראה למעלה פ"ד ה"א. (24) כלומר, הזכר שבא עליו מקודם, אותו הזכר עצמו הביא אחר-כך עליו. (25) שני זכרים. (26) על זכר אחד. (27) זכר אחר. (28) כן הוא ב'ירושלמי' סנהדרין פ"ז ה"ט, ובבבלי כריתות שם, אבל מהבבלי סנהדרין שם נשמע לכאורה לרבי ישמעאל כי אף בשני גופים חייב אחת, וראה ב'אור שמח' כאן, וב'מעשה רוקח' פ"ד ה"א, מה שכתבו בזה. (29) שמה שאנו אומרים כי הבא על בהמה והביא בהמה עליו בהעלם אחד שאינו חייב אלא חטאת אחת (ראה למעלה פ"ד שם), שאין זה אלא אותה הבהמה שבא עליה לפני זה, אותה הבהמה עצמה הביא עליו לאחר מכן, אבל בבהמה אחרת - חייב שתי חטאות, משום שהם שני גופים.

8 ד. הָאִשָּׁה שֶׁהִבִּיאָה עָלֶיהָ בְּהֵמָה הִרְבָּה בְּהֶעֱלֵם
9 אַחַת - חֵיבַת חֲטָאת עַל כָּל בְּהֵמָה וּבְהֵמָה³⁰, שֶׁהָיָה
10 גּוֹפִין מִחֻלְקִין; וְהָיָה זֶה כִּמְי שֶׁנִּבְעֲלָה לְאֻנָּשִׁים הִרְבָּה
11 בְּהֶעֱלֵם אֶחָד, שֶׁהִיא חֵיבַת חֲטָאת עַל כָּל אִישׁ
12 וְאִישׁ³¹.

(30) נלמד ממה שכתב קודם ה"ג (כסף-משנה), ואף אם הביאה את הבהמה הזאת עליה כמה פעמים, אינה חייב על בהמה אחת כ"אם חטאת אחת, ועל עוד אחרת חטאת שניה. (31) ראה להלן ה"ה.

13 ה. הָאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ בְּעֻלָּה לְמַדִּינַת הַיָּם, וְשִׁמְעָה³²
14 שְׁמַת אוֹ שָׂבָאוּ עֲדִים שְׁמַת, וְנִשְׁאָת, בֵּין עַל פִּי
15 עֲצֻמָּה³³ בֵּין עַל פִּי בֵּית דִּין³⁴, וְנוֹדַע שֶׁבְּעֻלָּה קָיָם -
16 חֵיבַת קֶרְבָּן³⁵ אֶחָד³⁶. וְאִם נִשְׁאָת לְאֻנָּשִׁים הִרְבָּה³⁷ או
17 שְׁזִנְתָה עִם אֻנָּשִׁים הִרְבָּה³⁸ - חֵיבַת חֲטָאת עַל כָּל
18 אִישׁ וְאִישׁ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן גּוֹפִים מִחֻלְקִין, וְאִף עַל פִּי

בוודאי ממנה הוא שראתה בשעת תשמיש. ועי' רש"י שם. (61) הדם. (62) כלום, אלא קינחה עצמה מיד סמוך לפרישתו. (63) משנה, שם: "נמצא על שלה אותיום (=תיקף) טמאין וחיבין קרבן", שגם כאן ברור הדבר שראתה דם בשעת התשמיש. (64) מזמן פרישתו של הבעל, ועד שקינחה את עצמה. (65) טומאת שבעה. שיתכן כי הדם בא לאחר התשמיש, ברייתא שם, ב. ומפרש רב חסדא (שם) כי גם במשנה הביאור כך. (66) מן החטאת (שם). ומשום שאין חטאת בהמה באה על הספק (ראה פ"ז מהל' פסולי המוקדשין ה"י), אבל הם חייבים בקרבן אשם תלוי (גמרא, שם טו.). (67) "כוונת פניה, הוא לשון נקיה" (רבינו בפי"ה"מ, נדה שם). כלומר, פניה של מטה, אותו המקום (ראה רש"י, שם). (68) כלומר, ששהתה זמן שאפשר בו לרדת מן המיטה וכן לקנח את עצמה. ורק לאחר משך זמן זה קינחה עצמה. (69) על המטלית שקינחה בה. (70) שאנו תולין כי הדם הזה בא לאחר גמר התשמיש, ואילו בשעת התשמיש לא היתה נדה כלל (משנה, נדה שם, מחלוקת רבי עקיבא וחכמים, ופסק כחכמים).

ז. מי שעבר ובעל סמוך לנסת⁷¹ על דעת שתקדם ביאתו לראית הדם, והרגישה האשה שנטמאת בשעת תשמיש ואמרה לו נטמאתי - הרי זה לא יפרש פשהוא מתקשה⁷², כמו שבארנו בהלכות אסורי ביאה⁷³. ואם לא ידע שאסור לפרש מיד ופרש פשהוא מתקשה - חיב שתי חטאות⁷⁴: אחת על פניסתו, שהרי בעל נדה⁷⁵, ואחת על יציאתו⁷⁶, שיציאתו הנאה לו פביאתו. במה דברים אמורים?⁷⁷ פשידע שאסור לבעל בשעת הוסת ודמה שתקדם בעילתו לראיתו, ולא ידע שאסור לפרש מיד, שנמצאו לו שתי העלמות⁷⁸ בשתי הבעילות⁷⁹; אבל אם לא ידע שאסור לבעל בשעת הוסת⁸⁰, ולא ידע שאסור לפרש מן הטמאה מיד, אף על פי שפרש מיד והוא מתקשה - אינו חיב אלא חטאת אחת⁸¹; מפני שפניסתו ויציאתו, שהן בשתי בעילות, בשגגה אחת הן, ובהעלם אחת עשה הכל⁸². והוא הדין בפשאר העריות⁸³, שאם שגג וקא על הערוה על דעת שהיא מתרת, ונודע לו שהיא ערוה והוא בתוך התשמיש - לא יפרש מיד, שיציאתו הנאה לו פביאתו. ואם לא ידע שאסור לפרש מיד ופרש והוא מתקשה - אינו חיב אלא חטאת אחת⁸⁴, שהפל שגגה אחת היא.

(71) נקט כן כדי לחייבו גם על הכניסה כדלהלן, ואילו שלא בשעת וסתה פטור על הכניסה (למעלה ה"ו). (72) כשהאבר עדיין חי. (73) פ"ד הי"א. (74) משנה, שבועות יד, ב: "היה משמש עם הטהורה, ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד - חיב, מפני שיציאתו הנאה לו כביאתו", ובגמרא שם יז, ב: "איתמר, אביי וכו' חיב שתיים". (75) בשוגג. (76) שפירש באבר חי, ופרישה זו נחשבת לו כביאה בפני עצמה. (77) שם יח, א - בגמרא.

בכמה חטאות (ראה להלן פ"ז ה"ב) - כמו כן גם הטבילות שבין עת נדתה האחת לבין עת נדתה השניה, נחשבות כמו הימים שבין השבתות. (45) שהבא עליהן בהעלם אחד, חיבב שתי חטאות, ראה למעלה ה"ג וה"א.

ו. הבא על אשתו שלא בשעת וסתה⁴⁶ וראתה דם בשעת התשמיש⁴⁷ - הרי אלו⁴⁸ פטורין מקרבן חטאת, מפני שזה באנוס הוא ולא שוגג⁴⁹. ששה שוגג⁵⁰ היה לו לבדק ולדקדק, ואלו בדיק יפה ודקדק בשאלות - לא היה בא לידי שגגה, ולפי שלא טרח בדרישה ובחקירה ואחר כך יעשה צריך בפרה; אבל זה - מה לו לעשות? הרי טהורה היתה ושללא בשעת וסתה בעל. אין זה אלא אנס. ולפיכך⁵¹, בין שנמצא דם על עד שלה⁵² בין שנמצא על עד שלה⁵³ - פטורין⁵⁴. אבל אם עבר ובא עליה סמוך לנסת⁵⁵, ודמה שבעל ופרש קדם שתראה דם, וראתה בשעת התשמיש - חיבין בקרבן, שזו היא שגגה⁵⁶. לפיכך⁵⁷, אם נמצא דם על עד שלה⁵⁸ - שניהם טמאים⁵⁹ וחיבין בקרבן⁶⁰. נמצא⁶¹ על עד שלה: אם קנחה עצמה מיד כשפרש הבעל ולא שהתה⁶² - שניהם טמאים וחיבין בקרבן⁶³; ואם שהתה⁶⁴ כדי שתושיט ידה לתחת הפר או לתחת הכסת ותטל עד לבדק בו ואחר כך קנחה עצמה - שניהן טמאים בספק⁶⁵ ופטורין מקרבן⁶⁶; ואם שהתה כדי שתדק מן המטה ותדיח את פניה⁶⁷ ואחר כך קנחה עצמה⁶⁸ ונמצא דם⁶⁹ - בעלה טהור⁷⁰.

(46) קביעותה לראות דם. (47) והרי נכשל ובא על נדה. (48) שניהם הבעל ואשתו. (49) שבועות יח, א. (50) שמחויב קרבן. וכגון שבא על אשתו נדה וחשבה שהיא טהורה, ראה למעלה פ"ב ה"ח. (51) כלומר, כיון שזה אונס. (52) המטלית שהיא מקנחת עצמה אחר התשמיש. (53) המטלית שהוא מקנח עצמו אחר התשמיש. כי דרך איש ואשה לבדוק עצמם אחר התשמיש: הוא קינח עצמו במטלית שלו, והיא במטלית שלה (פ"ד מהל' איסורי ביאה ה"ד-טו.). וראה להלן בהמשך ההלכה, לענין בא עליה סמוך לוסת, שלפעמים יש הבדל בין אם נמצא הדם על שלה, לבין אם נמצא הדם על שלו. (54) אף כי ודאי בעל נדה, פטורים מטעם הנ"ל שזה אונס גמור, ואין חיוב חטאת אלא על השוגג. (55) שאסור לבוא עליה בעונה הסמוכה לוסתה, שמא תראה דם בשעת תשמיש (הל' איסורי ביאה שם הי"ב, ועיי"ש כמה הוא זמן עונה). (56) כלומר, אין זה מזיד, שהרי לא התכוון לבעול בעת שהיא נדה. וגם אין זה אונס, כי לא היה לו לבעול סמוך לוסת, אלא שוגג הוא, וראה למעלה פ"ב ה"ט בדין אומן. (57) כיון שזהו שוגג, וחיבים חטאת. (58) שהוא קינח בו אחר התשמיש. (59) שבעת ימים, היא משום טומאת נדתה, והוא משום שהבועל נדה כנדה, כמו שנאמר (ויקרא טו, כד) "ותהי משנה נדה יד, א. לפי מה שיבארו בשבועות יח, א - שמשנה זו עוסקת בבא עליה סמוך לוסתה. ואף-על-פי שקינח זמן רב אחרי התשמיש - כיון שנמצא על שלו,

(78) לפי שענין שגגת הכניסה אינו מענין שגגת הפרישה. שהרי שגגת הכניסה, לאו במותר ואסור היתה השגגה, כמו שהיתה שגגת הפרישה, אלא ביכול לבעול לפני זיבת הדם ובאינו יכול, ולעולם יודע הוא שהוא מזהר שלא לבעול סמוך לוסתה, וכיון שענין שגגת הכניסה אינו מענין שגגת הפרישה, אינו שייך לדין של אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד שהוא חייב חטאת אחת (ר"י מיגש, שבועות שם). ורש"י פירש שם, שהן שתי העלמות לפי שישנה ידיעה באמצע. (79) בכניסה וביציאה, שהן כשתי בעילות נפרדות. (80) ואמרה לו באמצע התשמישי: נטמאתי. (81) (שבועות, שם). (82) ששתי השגגות בענין אחד הם, שהוא במותר ואסור שבבעילת הנדה (ר"י מיגש, שם), ולפירוש רש"י שם הטעם, משום שאין כאן ידיעת החטא, כי הוא סבור שהוא אנוס ולא עשה חטא, מכיון שאינו יודע שאסור לבעול סמוך לוסתה, ונחשב הכל להעלמה אחת. (83) פשוט הוא (כסף-משנה). (84) בהיתר ואיסור הביאה, ואע"פ שיש כאן ידיעה בינתיים, בין הכניסה לבין היציאה (וראה למעלה ה"א, כי הידיעות מחלקות השגגות) וצריך להתחייב שתי חטאות, גם על הכניסה וגם על היציאה – מכיון ששגגת הכניסה גרמה לשגגת היציאה, אין הידיעה מחלקת ואינו חייב אלא חטאת אחת ('אור שמח'). וראה ב'הר המוריה' ובהגהות הגרע"א בשם סדרי טהרה).

יום רביעי כ"ט טבת ה'תשפ"א

פרק ששי

(1) יבאר שדין שגגת המאכלות כדין שגגת הבעילות, ואם האיסורין מצטרפין לקרבן.

- 1 א. דין שגגת המאכלות² כדין שגגת הבעילות³.
- 2 לפיכך, אם אכל אכילות הרבה משם אחד בהעלם
- 3 אחת⁴, אף על פי שיש ביניהן ימים רבים – אינו חייב
- 4 אלא חטאת אחת⁵. פיצד? אכל חלב היום ואכל חלב
- 5 למחר וחלב למחר⁶ בהעלם אחת, אף על פי שהן
- 6 בשלושה תמחוין⁷ – אינו חייב אלא אחת. אכל אם
- 7 אכל פזית חלב ונודע לו, וחזר ואכל פזית חלב
- 8 ונודע לו – חייב על כל אכילה ואכילה; שהידיעות
- 9 מחלקות השגגות⁸. אכל פחצי זית חלב⁹ וחזר ואכל
- 10 פחצי זית חלב בהעלם אחת, אף על פי שהן שני
- 11 תמחוין¹⁰ ואף על פי שהפסיק ביניהן¹¹ – הרי אלו
- 12 מצטרפין ומביא חטאת; שאין התמחוין מחלקין¹².
- 13 והוא שלא לשהה ביניהן¹³ יותר מפידי אכילת שלש
- 14 פצעים¹⁴, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות.
- 15 שפשם שמצטרף השעור¹⁵ למזיד למלקות, כן
- 16 מצטרף השעור לשוגג לקרבן¹⁶.

(2) האסורים. (3) ברור הוא, מדברי המשנה כריתות יא: (4) כלומר, אם אכל דבר איסור כמה פעמים, ונעלם ממנו במשך כל הזמן (מהתחלת האכילה הראשונה עד סוף האכילה האחרונה) כי דבר זה אסור באכילה. (5) על כל האכילות, כי לענין האכילות אין הימים מחלקים, כי אם

הידיעות מחלקות וכל זמן שלא נודע לו ביניהם אינו חייב אלא אחת. (6) כלומר, למחר של המחר, שהוא יומיים אחרי האכילה הראשונה. (7) נתבשרו בשלוש קערות, בשינוי מלאכת בישולם. וראה להלן פרק ט הלכה ט כי התמחוין מחלקים במעילה, אבל לענין חיוב כריתות פסק כרבי עקיבא (כריתות טו:). כי אין התמחוין מחלקים את ההעלם בין להקל ובין להחמיר, שאינו חייב חטאת על כל תמחוי ותמחוי, אף כי רבי יהושע שהוא רבו של רבי עקיבא סובר כי התמחוין מחלקין, פסק כרבי עקיבא שהשיב לרבי יהושע במשנה (שם), ובגמרא נסתפקו אם קיבל רבי יהושע תשובת רבי עקיבא או לא קיבל, וכיון שרבי עקיבא הוא וודאי ורבי יהושע הוא ספק – אין ספק מוציא מידי וודאי. (8) במשנה: "אם אכל חלב וחלב וכו'" אם הייתה ידיעה בינתיים וכו' מביא חטאת על כל אחת ואחת". (9) כי שיעור אכילת חלב לענין כרת ומלקות במזיד, וחטאת זה בשינוי מלאכת הבישול מאשר חצי הזית השני – אין אומרים התמחוין מחלקים, אלא שני החצאי זיתים מצטרפים. (11) שאכלם בנפרד ובהפסקה ביניהם. (12) בין להקל ובין להחמיר וכרבי עקיבא. (13) אין הכוונה שלא ישהה מסוף אכילת חצי זית ראשון להתחלת אכילת חצי זית שני, אלא מתחילת אכילת החצי זית הראשון עד סוף אכילת החצי זית השני. וכן מצאנו בגמרא ברכות יב: "כל השנה כולה אדם מתפלל וכו'" חוץ מעשרה ימים שבין ראש השנה ויום הכיפורים, הרי ש"בין", הוא מתחילת ראש השנה עד סוף יום הכיפורים, שהרי בלעדי ראש השנה ויום הכיפורים אין עשרה ימים. (14) כחכמים במשנה כריתות יב: האומרים עד שישנה מתחילה ועד סוף כדי אכילת פרס ופסק גם כר' יוחנן בן ברוקא עירובין פג. כי שיעור אכילת פרס הוא כדי אכילת שלוש בצים. (15) לכזית שלם. (16) לא מבורר למה פשוט לו לרבינו שמצטרף למלקות יותר ממה שמצטרף לקרבן.

- 17 ב. אכל נותר¹⁷ מחמשה זבחים, פזית¹⁸ מפל זבח,
- 18 בהעלם אחת, אף על פי שאכלן בחמשה תמחוין¹⁹
- 19 – אינו חייב אלא חטאת אחת; שפלו שם אחד הן²⁰,
- 20 והתמחוין אינן מחלקין²¹. וגופי הזבחים אינן
- 21 מחלקין²², שאחד האוכל פשוט מזבחים רבים או
- 22 מזבח אחד²³. וכן השוחט חמשה זבחים בחוץ²⁴
- 23 בהעלם אחת – אינו חייב אלא חטאת אחת²⁵. הא
- 24 למה זה דומה? למשתתף לחמש צורות²⁶ בהעלם
- 25 אחת²⁷.

(17) בשר זבח שנותר לאחר זמן אכילתו, שאם אכלו במזיד חייב כרת ובשוגג מביא חטאת. (18) כי שיעור אכילת נותר להתחייב בה, הוא כזית. (19) נתבשרו כל זבח וזבח בקערה אחרת. (20) כלומר, אינם אלא איסור אחד והוא איסור נותר. (21) את השגגות שיתחייב בהן כמה חטאות. (22) לחייבו כמה חטאות ואף על פי שבעריות אמרנו למעלה (פרק ה הלכה ג) שגופים מחלקים – שם בעריות אי אפשר לבעול כולן בבת אחת, ולפיכך הגופים מחלקים, אבל אכילת נותר יכולה להיות מכל הזבחים בבת אחת, ולכן אין

הזאת, לפי שקודם שהייתה הבהמה קודש היה אסור לאכול חלבה ומותר ליהנות בו ולפי שהקדש נאסר בהנאה, מיגו דאיתוסף ביה איסור הנאה איתוסף נמי איסור לעניין אכילה דחייב על אכילתו אשם מעילה וזהו איסור מוסיף, וגם כן החלב הזה שאכל קודם שיחא נותר היה מותר לגבוה ואסור להדיוט וכשיהיה נותר נאסר לגבוה, איתוסף נמי בה איסור לעניין אכילה, ולפיכך חייב על אכילתו משום נותר, ואם אכלו ביום הכיפורים איתוסף עליו איסורי אכילת היום שהוא איסור כולל כל האוכלים וכל המשקים והואיל ואסור ביום הזה לאכול דבר המותר הרי הוא גם כן מוסיף איסור בדבר האסור באכילתו, לפי שהוא כולל החלב הזה בכלל מה שאסור לאכול". (41) ששיעור אכילה שחייבים עליה ביום הכיפורים הוא ככותבת הגסה (=תמרה גדולה). (42) כי המועל בהקדש בשוגג משלם מה שנהנה בתוספת חומש ומביא איל לאשם.

18 ה. האוכל ושותה ביום הכיפורים בהעלם אחת -
19 אינו חייב אלא חטאת אחת. אכילה ושתיה אחת
20 היא.⁴³

(43) כלומר, שתייה בכלל אכילה היא, ושתייה נלמדו מפסוק אחד. וראה למעלה הלכה א כי האוכל אכילות הרבה משם אחד בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת.

21 ו. העושה מלאכה ביום הכיפורים שחל להיות
22 בשבת - חייב שתי חטאות, מפני שהן שני אסורין
23 הבאין באחד.⁴⁴

(44) דין זה מובא גם למעלה פרק ד הלכה א (ופורש שם) וחזר רבינו ושנאו כאן לחלק בינו לבין אוכל ושותה שקדם (כסף משנה).

24 ז. אכל פחצי זית חלב וכחצי זית דם בהעלם אחת
25 - אינו חייב קרבן. כשם שאין האסורין מצטרפין
26 למלקות⁴⁵, כמו שפארנו בהלכות מאכלות
27 אסורות⁴⁶, כך אין מצטרפין לקרבן.

(45) ראה בפרק יט מהלכות סנהדרין הלכה א כי האוכל כזית חלב או כזית דם וכו' במזיד - חייב מלקות, נוסף לחיוב הכרת. (46) פרק ד הלכה יז ופרק יד הלכה ה, שאם אכל כחצי זית מאיסור אחד ועוד חצי זית מאיסור אחר אין מצטרפין לכזית שלם לחייב מלקות.

28 ח. אכל פחצי זית⁴⁷ ונדע לו⁴⁸ וחזר ושכח⁴⁹, ואכל
29 פחצי זית אחר⁵⁰ בהעלם שני - פטור⁵¹; שהרי נדע
30 לו בינתים, ויש ידיעה לחצי שעור⁵². וכן אם כתב
31 אות אחת [בשבת]⁵³ בשגגה ונדע לו וחזר ושכח,
32 וכתב אות שניה סמוכה לה⁵⁴ בהעלם שני - פטור
33 מקרבן חטאת⁵⁵. וכן כל פיוצא בזה. וכן אם הוציא
34 שתי אמות בשוגג⁵⁶ ושתי אמות במזיד ושתי אמות
35 בשוגג⁵⁷: אם בזריקה⁵⁸ - חייב. לא מפני שאין ידיעה
36 לחצי שעור, אלא מפני שאין פירו להחזירה⁵⁹,
37 לפיכך לא הועילה לו הידיעה שבינתים⁶⁰. ואם

הגופים מחלקים. (23) שווים הם, שאינו חייב אלא חטאת אחת, שאין הדין משתנה על ידי היותם כמה גופין, וכרבי עקיבא במשנה שם. (24) בחוץ לעזרה. (25) במשנה שם: שאל ר' עקיבא לר' יהושע על השוחט ה' זבחים בחוץ בהעלם אחד, אם חייב חמש חטאות או חטאת אחת, ואמר ר' יהושע שהוא חייב חמש בקל וחומר ממעילה, ודחה ר' שמעון דבריו, עיין שם, וכשם שאין גופים מחלקים לגבי אכילת נותר, כך אין מחלקים לעניין שחיטת קדשים בחוץ, שאפשר לשחוט את כולם בבית אחת. (26) של עבודה זרה. (27) בהשתחוואה פשוט הדבר בהעלם אחד, שהרי בהשתחוואה אחת יכול לעבוד לחמש צורות, ואילו באכילה ושחיטה - לכל אחד אכילה מיוחדת ושחיטה מיוחדת.

1 ג. הקיז דם²⁸ לבהמתו²⁹ וקבלו³⁰ בשני פוסות ושתאן
2 בהעלם אחת - אינו מביא אלא חטאת אחת.³¹

(28) חיבל בבהמה והוציא דם שהנפש יוצאה עימו, והוא דם הקילוח (=היוצא בזרם חזק), שהשוותה דם זה במזיד - חייב כרת, ובשוגג מביא חטאת. (29) בהמתו לאו דווקא אלא הוא הדין לחיה ועוף, ולא בא אלא למעט דם דגים, חגבים, שקצים, רמשים, ודם האדם. (30) לדם. (31) ומפרש רבינו שהמדובר בהעלם אחד, אבל בשתי העלמות הכל מודים שחייב שתיים.

3 ד. האוכל מאכלות הרבה משמות הרבה בהעלם
4 אחת - חייב על כל שם ושם³². כיצד? כגון שאכל
5 חלב ודם ונותר ופגול³³, כזית מכל אחד ואחד,
6 בהעלם אחת - מביא ארבע חטאות. וכן כל פיוצא
7 באלו. וכל האוכל כזית אחד שנתקבצו בו שמות
8 הרבה³⁴ בהעלם אחת³⁵, אם נתקבצו באסור מוסיף
9 או באסור כולל או באסור פת אחת³⁶ - חייב על
10 כל שם ושם³⁷. לפיכך, הטמא שאכל כזית חלב³⁸
11 ונותר³⁹ ביום הכיפורים - מביא ארבע חטאות
12 ואשם⁴⁰: חטאת אחת משום טמא שאכל קדש,
13 ואחת משום אוכל חלב, ואחת משום אוכל נותר,
14 ואחת משום יום הכיפורים. והוא שייצטרף אכל
15 אחר עם כזית זה עד שישלימו לכפותכת⁴¹. ומביא
16 אשם ודאי למעילה, שהרי נהנה מן ההקדש
17 בשגגה⁴².

(32) חטאת מיוחדת. (33) שעל כל אלו חייב חטאת בשוגג. (34) כלומר, שחלו על כזית זה כמה איסורים. (35) שנעלמו ממנו כל האיסורים האלו. (36) אבל חוץ מהאופנים הנ"ל - אין איסור חל על איסור. (37) משנה בכריתות יג: "יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ד' חטאות ואשם", ובגמרא יד. אמרו כי באיסור מוסיף ובאיסור כולל לא אמרו "אין איסור חל על איסור". (38) מבהמת קדשים. (39) שנותר לאחר זמן הקרבתו, שאסור גם משום נותר. (40) "אמר שזאמת הדין הזה הוא שיהא האוכל נטמא קודם שיביא שתי שערות בשנים המסוימות, לכשיגיע לפרקו נאסר עליו אכילת חלב ואכילת קדשים בטומאה בשעה אחת, הרי אלו שני איסורין באים כאחת וחייב גם כן במעילה על האכילה

1 **בְּהֶעֱבְרָהּ⁶¹ - פָּטוּר; שִׁישׁ יָדִיעָה לְחֻצִי שְׁעוֹר⁶², כְּמוֹ**
2 **שְׂבָאֲרָנִי.**

47) מדבר איסור, בשוגג. (48) שאכל דבר איסור. (49) כי
דבר זה אסור באכילה. (50) מאותו איסור. (51) מחיוב
חטאת, אף כי אכל כזית שלם בפחות מכדי אכילת שלוש
ביצים. (52) כלומר, הידיעה בין אכילת החצי שיעור
הראשון לאכילת החצי השני מועילה לחלק בין שני חצאי
השיעורים שלא יצטרפו זה עם זה להוות ביחד שיעור שלם
לחייבו. (53) ראה בפרק יא מהלכות שבת הלכה ט כי אין
חייבים על כתיבה בשבת אלא אם כתב שתי אותיות לפחות.
(54) לאות הראשונה. ראה שם הלכה יא כי אין חייב על
כתיבת שתי אותיות בשבת אלא אם נהגות (=נקראות) זו
עם זו. (55) שיש ידיעה לחצי שיעור. (56) כלומר, הוציא
ברשות הרבים בשבת, כי המעביר ארבע אמות ברשות
הרבים בשבת בשוגג חייב חטאת. (57) שיש לו בזה
ידיעה, בין שתי האמות הראשונות שהעביר, לבין שתי
האמות האחרונות. (58) כלומר, אם הוצאה זו הייתה דרך
זריקה שזרק חפץ ובשעה שהחפץ עבר את שתי האמות
הראשונות היה שוגג, ובשתי האמות האמצעיות נודע לו,
ושוב שכח בשעה שהחפץ עבר את שתי האמות האחרונות.
(59) כרבא בשבת קב. שאף לחכמים הסוברים יש ידיעה
לחצי שיעור, בזריקה מצטרפות, כיוון שאין בידו להחזירה.
(60) והרי זה כאילו לא הייתה לו ידיעה כלל.
(61) שהעבירו ברגליו. (62) בשבת שם אמר רבה שאפילו
לרבן גמליאל האומר "אין ידיעה לחצי שיעור", אין זה אלא
באופן ששיעור המלאכה נגמר כשהוא שוגג, אבל כאן
ששיעור ארבע אמות (עם כלות שתי האמות השניות) נגמר
בהיותו מזיד, מודה רבן גמליאל שהוא פטור. [ולפי מה
שרבינו פוסק כרבנן, שיש ידיעה לחצי שיעור - אפילו אם
לא היה מזיד אלא באמצע ולא במשך שתי אמות שניות,
באופן ששיעור המלאכה נגמר בהיותו שוגג, גם כן פטור].

3 **ט. הָאוֹכֵל כְּזִית חֶלֶב וְכִזְיֹת חֶלֶב בְּהֶעֱלֵם אֶחָת,**
4 **וְנוֹדַע לוֹ עַל הָרֵאשׁוֹן וְחִזְרָה וְנוֹדַע לוֹ עַל הַשְּׁנִי -**
5 **מִבֵּיא שְׁתֵּי חֲטָאוֹת; שֶׁהִידִיעוֹת מַחֲלָקוֹת⁶³ וְאֵף עַל**
6 **פִּי שְׁעָדִין לֹא הִפְרִישׁ הֶקְרָבָן⁶⁴. אָבֵל אִם נֹדַע לוֹ עַל**
7 **שְׁנֵיהֶן בְּאַחַת - מִבֵּיא חֲטָאֵת אֶחָת. וְכֵן יֵרָאֶה לִּי,**
8 **שֶׁהוּא הִדִּין בְּפַעֲלֹת⁶⁵.**

(63) בין הכזית הראשון לשני, להתחייב שתי חטאות, אף אם
הידיעה לא הייתה בין אכילה לאכילה. (64) על הכזית
הראשון שנודע לו לראשונה. כן אמר רב אשי (שם) שדברי
רבי יוחנן הם בין לפני שהפריש הקרבן ובין לאחר שהפריש
הקרבן. (65) שאף על פי שלעניין "גופים מחלקים" יש
הבדל בין אכילת איסור שאין הגופים מתחלקים, לבין
ביאות אסורות שהגופים מחלקים לפי שאי אפשר לבעול
כולן בבת אחת, - כאן לעניין "ידיעות מחלקות" אין הבדל
בין אכילות אסורות לבין ביאות אסורות שבשתייהן אמרו
ידיעות מחלקות.

9 **י. אָבֵל כְּזִית וּמִחֻצָּה⁶⁶ בְּהֶעֱלֵם אֶחָת, וְנוֹדַע לוֹ עַל**
10 **כְּזִית⁶⁷, וְחִזְרָה וְאָבֵל חֻצִי זֵית בְּהֶעֱלָמוֹ שָׁל שְׁנֵי⁶⁸ -**

66) חלב. (67) ועל מחצית הכזית לא נודע לו.
(68) כלומר, בהעלם אחד עם מחצית הכזית הקודמת, שעדיין
לא נודע לו עליה עד שגמר לאכול גם המחצית השנייה.
(69) על אכילת הכזית הראשון. (70) והרי זה כאילו נודע
לו על כל ההעלמה, וגם על מחצית הכזית, שהרי אם היה
מביא קרבן על הכזית הראשון והיה מתכפר גם על מחצית
הכזית הראשון שלא נודע לו, אף על פי שכזית שלם אינו
מתכפר אלא אם כן נודע לו, ואף ר' יוחנן האומר: ידיעות
מחלקות גם לאחר אכילה - בכזית, מודה בחצי זית.

11 **יֵא. אָבֵל שְׁנֵי זֵיתֵי חֶלֶב בְּהֶעֱלֵם אֶחָת⁷¹ וְנוֹדַע לוֹ עַל**
12 **אֶחָד מֵהֶן, וְחִזְרָה וְאָבֵל כְּזִית אַחֵר בְּהֶעֱלָמוֹ שָׁל שְׁנֵי,**
13 **וְהִבִּיא חֲטָאֵת עַל הָרֵאשׁוֹן⁷² - רֵאשׁוֹן וְשְׁנֵי**
14 **מִתְּפָרִין⁷³, אָבֵל שְׁלִישִׁי לֹא נִתְּכַפֵּר⁷⁴; אָלֹא כְּשִׁידַע**
15 **לוֹ עָלָיו - יָבִיא חֲטָאֵת אֶחָת. הִבִּיא חֲטָאֵת עַל**
16 **הַשְּׁלִישִׁי⁷⁵ - שְׁלִישִׁי וְשְׁנֵי מִתְּפָרִין, שְׁשִׁנֵּיהֶם**
17 **בְּהֶעֱלֵם אֶחָת, וְרֵאשׁוֹן לֹא נִתְּכַפֵּר בְּחֲטָאֵת זֹו. הִבִּיא**
18 **חֲטָאֵת עַל הָאֲמֻצָּעִי⁷⁶ - שְׁלֹשָׁתָן מִתְּפָרִין, מִפְּנֵי**
19 **שֶׁהִרְאִשׁוֹן וְהַשְּׁלִישִׁי בְּהֶעֱלָמוֹ שָׁל אֲמֻצָּעִי; וְכְּשִׁידַע**
20 **לוֹ עַל הָרֵאשׁוֹן וְעַל הַשְּׁלִישִׁי - אֵין צָרִיךְ לְהִבִּיא**
21 **חֲטָאֵת אֶחָת.**

(71) שאינו חייב אלא חטאת אחת. (72) ועל השני
והשלישי לא נודע לו עוד. (73) ששניהם בהעלם אחד,
ואף על פי שידיעות מחלקות (למעלה הלכה ט) - אין זה
אלא אם נודע לו על השני לפני שהקריב החטאת, אבל אם
הקריב החטאת לפני שנודע לו על השני, כיוון שעדיין לא
נתחייב עליה קרבן, כל זמן שלא נודע לו, נגזרת היא אחרי
הראשונה ומתכפרת איתה. (74) אף על פי שבגמרא שם
אמרו שרבא חזר בו ופסק שהשלישי נגזר אחרי השני
ומתכפר איתו - אין זה אלא לריש לקיש שסובר ידיעות אינן
מחלקות (שם עא:); והשני מתכפר ביחד עם הראשון (בלי
גרידה) ולפיכך גזר הוא את השלישי, אבל לדעת רבינו
שידיעות מחלקות והשני אינו מתכפר אלא משום שנגזר
אחרי הראשון, מאחר שלא נודע עליו בעת הקרבת הקרבן
כנ"ל, אינו יכול לגזור את השלישי, כי הכל מודים שאין
גרידה אחר גרידה. (75) כלומר, נודע לו עליו ועדיין לא
נודע לו לא על השני ולא על הראשון, והביא קרבן על
השלישי. (76) וכגון שנודע לו על זה, ועל הראשון ועל
השלישי לא נודע לו לפני ההקרבה, שאם נודע לו חייב
חטאת על כל אחד ואחד שהרי ידיעות מחלקות.

22 **יב. מִי שֶׁאָבֵל חֲתִיקָה מִשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת⁷⁷ וְנִסְתַּפֵּק לוֹ**
23 **אִם אָבֵל חֶלֶב אוֹ שֶׁמֶן, וְאָבֵל חֲתִיקָה אֶחָת מִשְׁתֵּי**
24 **חֲתִיכוֹת⁷⁸ וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם אָבֵל חֶלֶב אוֹ שֶׁמֶן, וְאַחֵר**
25 **כֶּף נֹדַע לוֹ בְּדוּדֵי שְׁחֶלֶב אָבֵל בְּרֵאשׁוֹנָה וּבְשִׁנִּיָּה -**
26 **אֵינוֹ חֵיב אָלֹא חֲטָאֵת אֶחָת⁷⁹; שִׁידִיעַת סִפֵּק שֶׁהִתִּיהָ**

(77) ונ"ל, אינו יכול לגזור את השלישי, כי הכל מודים שאין
גרידה אחר גרידה. (78) כלומר, נודע לו עליו ועדיין לא
נודע לו לא על השני ולא על הראשון, והביא קרבן על
השלישי. (79) וכגון שנודע לו על זה, ועל הראשון ועל
השלישי לא נודע לו לפני ההקרבה, שאם נודע לו חייב
חטאת על כל אחד ואחד שהרי ידיעות מחלקות.

27 **יב. מִי שֶׁאָבֵל חֲתִיקָה מִשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת⁷⁷ וְנִסְתַּפֵּק לוֹ**
28 **אִם אָבֵל חֶלֶב אוֹ שֶׁמֶן, וְאָבֵל חֲתִיקָה אֶחָת מִשְׁתֵּי**
29 **חֲתִיכוֹת⁷⁸ וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם אָבֵל חֶלֶב אוֹ שֶׁמֶן, וְאַחֵר**
30 **כֶּף נֹדַע לוֹ בְּדוּדֵי שְׁחֶלֶב אָבֵל בְּרֵאשׁוֹנָה וּבְשִׁנִּיָּה -**

אֵינוֹ חֵיב אָלֹא חֲטָאֵת אֶחָת⁷⁹; שִׁידִיעַת סִפֵּק שֶׁהִתִּיהָ

יב. מִי שֶׁאָבֵל חֲתִיקָה מִשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת⁷⁷ וְנִסְתַּפֵּק לוֹ
אִם אָבֵל חֶלֶב אוֹ שֶׁמֶן, וְאָבֵל חֲתִיקָה אֶחָת מִשְׁתֵּי
חֲתִיכוֹת⁷⁸ וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם אָבֵל חֶלֶב אוֹ שֶׁמֶן, וְאַחֵר
כֶּף נֹדַע לוֹ בְּדוּדֵי שְׁחֶלֶב אָבֵל בְּרֵאשׁוֹנָה וּבְשִׁנִּיָּה -
אֵינוֹ חֵיב אָלֹא חֲטָאֵת אֶחָת⁷⁹; שִׁידִיעַת סִפֵּק שֶׁהִתִּיהָ

יב. מִי שֶׁאָבֵל חֲתִיקָה מִשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת⁷⁷ וְנִסְתַּפֵּק לוֹ
אִם אָבֵל חֶלֶב אוֹ שֶׁמֶן, וְאָבֵל חֲתִיקָה אֶחָת מִשְׁתֵּי
חֲתִיכוֹת⁷⁸ וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם אָבֵל חֶלֶב אוֹ שֶׁמֶן, וְאַחֵר
כֶּף נֹדַע לוֹ בְּדוּדֵי שְׁחֶלֶב אָבֵל בְּרֵאשׁוֹנָה וּבְשִׁנִּיָּה -
אֵינוֹ חֵיב אָלֹא חֲטָאֵת אֶחָת⁷⁹; שִׁידִיעַת סִפֵּק שֶׁהִתִּיהָ

יב. מִי שֶׁאָבֵל חֲתִיקָה מִשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת⁷⁷ וְנִסְתַּפֵּק לוֹ
אִם אָבֵל חֶלֶב אוֹ שֶׁמֶן, וְאָבֵל חֲתִיקָה אֶחָת מִשְׁתֵּי
חֲתִיכוֹת⁷⁸ וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם אָבֵל חֶלֶב אוֹ שֶׁמֶן, וְאַחֵר
כֶּף נֹדַע לוֹ בְּדוּדֵי שְׁחֶלֶב אָבֵל בְּרֵאשׁוֹנָה וּבְשִׁנִּיָּה -
אֵינוֹ חֵיב אָלֹא חֲטָאֵת אֶחָת⁷⁹; שִׁידִיעַת סִפֵּק שֶׁהִתִּיהָ

1 לו בִּינְתִים, אָף עַל פִּי שְׁמַחְלֶקֶת לְאַשְׁמוֹת⁸⁰, אֵינָה
2 מְחַלֶּקֶת לְחֻטָּאוֹת⁸¹.

77) ואחת מהחתיכות הייתה חלב ואחת הייתה שומן.
78) שגם בהן אחת של שומן ואחת של חלב. (79) שהייתה
כאן ידיעה אחת וודאית על שניהם בסופה. וראה למעלה
הלכה ט שאם נודע לו על שניהם כאחת מביא חטאת אחת.
80) לחייבו שני אשם תלוי על כל אחת ואחת. (81) פשוט
הוא לדברי כולם בכריתות יח:

פֶּרֶק שְׂבִיעִי

1) יבאר העושה ארבע עבודות לעבודה־זרה בהעלם אחד,
וכל השוכח עיקר שבת.

3 א. הַמְשַׁתְּחִיזָה² לַעֲבוֹדָה זָרָה³ וְנִסְךְ⁴ וְקִטְר⁵ וְזִנְבָח⁶
4 בְּהֶעֱלֵם אֶחָד⁷ - חֵיב אֶרְבַּע חֻטָּאוֹת⁸. וְכֵן אִם פָּעַר
5 עֲצָמוֹ לַפְּעוֹר⁹ וְזָרַק אֶבֶן¹⁰ לְמִרְקוּלִים¹¹ בְּהֶעֱלֵם אֶחָד
6 - חֵיב שְׁתֵּים־עָשָׂר¹². וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה¹³ יֵהָא חֵיב עַל
7 כָּל עֲבוֹדָה וְעֲבוֹדָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁהְיִיד
8 בְּעֲבוֹדָה זָרָה וְשִׁגְגָה בְּעֲבוֹדוֹת אֱלֹהִים; אֲבָל אִם הִזִּיד
9 בְּעֲבוֹדוֹת אֱלֹהִים וְשִׁגְגָה בְּעֲבוֹדָה זָרָה - אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא
10 חֻטָּאת אֶחָד¹⁴. בְּיָדָהּ? יָדָהּ שֶׁזֶּה עֲבוֹדָה זָרָה וְשֶׁאִסּוּר
11 לַעֲבֹדָהּ, אֲבָל לֹא יָדָהּ שֶׁהִשְׁתַּחֲוִּיתָ וְהִנְסוּךְ עֲבֹדָה,
12 וְהִשְׁתַּחֲוִּיתָ וְנִסְךְ - חֵיב שְׁתֵּים־עָשָׂר. יָדָהּ שֶׁאֵלֹהִים עֲבוֹדוֹת הֵן
13 וְאִסּוּר לַעֲבֹד בָּהֶן לֹא אַחֵר, וְלֹא יָדָהּ שֶׁזֶּה עֲבוֹדָה
14 זָרָה, לְפִי שֶׁלֹּא הִיָּתָה שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב¹⁵, וְעַלָּה עַל
15 דְּעֵתוֹ שֶׁאֵין קְרוֹיִין עֲבוֹדָה זָרָה אֶלָּא שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב,
16 וְעַבְדָּהּ בְּכָל הָעֲבוֹדוֹת - אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא חֻטָּאת אֶחָד.

2) השתחוואה היא אחת מארבע עבודות (פ"ג מהלכות
עבודה זרה הלכה ג). אחד השתחויה בפישוט ידים ורגלים
או בלא פישוט ידים ורגלים, משעה שיכבש פניו בקרקע -
נסקל (פ"ו שם הלכה ח). (3) ואפילו אין דרך עבודתה בד'
עבודות הללו (סנהדרין ס: ושם פ"ג הלכה ג). (4) יין,
ככתוב (דברים לב, לח) "יין נסיכם". או דם שכתוב (תהלים
טז, ד) "כל אסיר נסיכיהם מדם" (סנהדרין שם). (5) הקטיר
החלבים, כמו שנאמר (דברים שם) "אשר חלב זבחימו",
וראה בסנהדרין שם: "ולחקטיר חלבה". ובתפארת ישראל
פ"ז מסנהדרין משנה ו, פירש: "המקטיר בשר או קטורת
מבשמים". (6) שנאמר (שמות כב, יט) "זובח לאלהים
יחרם". (7) שנעלם ממנו כי הדברים האלה אסורים.
(8) על כל דבר ודבר, גמ' סנהדרין סב. "תני רבי זכאי קמיה
ד' יוחנן, זיבח וקטיר וניסך והשתחוה בהעלם אחד אינו
חייב אלא אחת, שנאמר (שם כ, ה) "לא תעבדם", הכתוב
עשאן כולן עבודה אחת - (שם סג). אמר ליה, פוק תני
לברא (דטעות הוא - רש"י). ובדף סג. "אמר אביי, שלש
השתחוואות בעבודה־זרה (=לא תשתחוה להם) - שמות
שם, "כי לא תשתחוה לאל אחר - שם לד, יד, "לא תשתחוה
לאלהיהם" - שם כג, כד) למה? - אחת לדרכה, אחת לשלא
כדרכה, ואחת לחלק". כלומר, לחלק, שחייב על כל עבודה
ועבודה, ופסק רבינו כר' יוחנן ואביי. (9) עושה צרכיו לפני
עבודה־זרה שנקראת פעור, וזו היא דרך עבודתה. (10) או

מסלק אבן (רבינו בפיה"מ סנהדרין שם, וכן כתב הרע"ב
שם). (11) שדרך עבודתה בזריקת אבן (או בסילוק אבן).
ומרקוליס פירושו: חילוף שבת, "מר" מלשון חילוף,
"קילוס" מלשון שבת (רע"ב שם) [שאפ"י שבמקרא הוא
לשון גנאי - בתלמוד הוא לשון שבת, וראה ב"ערוגת
הבורשם" חלק א עמוד 150 והערה 18]. וכל זה דוקא בפעור
ובמרקוליס, אבל בעבודה־זרה אחרת, שאין דרך עבודתה
בכך - פטור (שם סא). (12) כמבואר למעלה שהשתחוואה
יצאה לחלק, לחייב על כל עבודה ועבודה. (13) כלומר,
בשאר עבודות שדרכם בכך. (14) על כל העבירות, שם סב.
ובכריתות ג. אמרו על מה שנאמר (ויקרא ד, ב) "ועשה אחת
מהנה" - פעמים שחייב אחת על כולן, ופעמים שחייב על
כל אחת ואחת, וכו'. אחת שהיא הנח: זדון עבודה־זרה
ושגגת עבודות. הנה שהיא אחת: שגגת עבודה־זרה וזדון
עבודות. (15) בסנהדרין ובכריתות שם, משום שנאמר
(שמות כ, כ) "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב", טעה
וסבר שרק עבודה־זרה של כסף וזהב אסור.

17 ב. כָּל־גְּדוֹל אֲמָרוּ בְּשִׁבְתָּ¹⁶: כָּל הַשּׁוֹכֵחַ עֵקֶר שִׁבְתָּ
18 וְשִׁכַח שְׁנַצְטוּ וְיִשְׂרָאֵל¹⁷ עַל הַשִּׁבְתָּ, או שְׁנַצְטָה
19 וְהוּא קָטָן לְבִין הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים¹⁸, או נִתְגַּדֵּר קָטָן
20 וְהוּא בֵּין הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים¹⁹, אָף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה
21 מְלָאכּוֹת הָרַבָּה בְּשִׁבְתוֹת הָרַבָּה - אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא
22 חֻטָּאת אֶחָד²⁰, שֶׁהִפֵּל שְׁגָגָה אֶחָד הִיא²¹. וְכֵן חֵיב
23 חֻטָּאת אֶחָד עַל כָּל חֵלֶב שֶׁאַכַּל²², וְחֻטָּאת אֶחָד עַל
24 דָּם²³ שֶׁאַכַּל, וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה בְּעֲבוֹדוֹת²⁴ אֱלֹהִים²⁵.
25 וְכָל הַיּוֹדֵעַ עֵקֶר שִׁבְתָּ אֲבָל שִׁכַח שְׁהִיִּים שִׁבְתָּ וְדָמָה
26 שֶׁהוּא חֵל, אָף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה בּוֹ מְלָאכּוֹת הָרַבָּה -
27 חֵיב חֻטָּאת אֶחָד עַל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, וְכֵן חֻטָּאת עַל כָּל
28 שִׁבְתָּ וְשִׁבְתָּ שֶׁשִּׁגְגָה בּוֹ²⁶.

16) כן לשון המשנה שבת סז: ובגמרא שם סח. ביארו למה
נקט התנא לשון "גדול". וראה בפירוש המשניות לרבינו
שם, ודבריו מתאימים למה שכתב בפירושו לתלמוד
ב"מספרות הגאונים" להר"ש אסף, ירושלים תרצ"ג עמוד
192. וראה מש"כ אאמור"ר שליט"א ב"סיני" כרך כו עמוד
סו. (17) במשנה (שם סז): "כל השוכח עיקר שבת ועשה
מלאכות הרבה בשבתות הרבה, אינו חייב אלא חטאת
אחת". ואמרו בגמרא (שם סח): "ששוכח עיקר השבת" הוא
בין אם הכיר ולבסוף שכח, ובין אם לא ידע מעולם, כגון
תינוק שנשבה בין הגוים או גר שנתגייר בין הגוים (וראה
להלן). וכתב רבינו בפירוש המשניות שם: "ואמרם כל
השוכח עיקר שבת, רצוננו לומר ואפילו היתה לו ידיעה
קודם לכן, ומלת שוכח תורה על זה, והוא שישכח כי השם
יתעלה צוה לבני ישראל באיסור מלאכה בשבת". ונראה
שכן כוונת רבינו כאן במה שכתב "ישכח שנצטוו ישראל",
שזהו פירוש למה שכתב קודם "השוכח עיקר שבת".
(18) ולא ידע מעולם כי יש שבת בישראל. כרב ושמואל (שם
סח): וראה למעלה פ"ב הלכה ו. (19) שלא ידע מעולם
כי ה' צוה על השבת (ועיין למעלה שם). והזכיר רבינו
נתיגיר קטן", שאם היה גר גדול, הרי ודאי הודיעהו
ממצות שבת (והוא בכלל שכתב למעלה "השוכח עיקר

(33) ראה פ"ז מהלכות שבת, מהו אב מלאכה ומהי תולדה. (34) משנה שם סח. "העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, אינו חייב אלא חטאת אחת", ומפרש רבינו בפיה"מ "מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, שיעשה בשגגה אב מאבות מלאכות עם תולדותיו וכו' אינו חייב אלא חטאת אחת", וכ"ה בבבא קמא ב. לדעת רבנן ולא כר' אליעזר. וראה בפ"ז מהלכות שבת הלכות ז"ח. (35) בכריתות טז. "שאל רבי עקיבא את רבי אליעזר, בעושה מלאכות הרבה וכו' מעין מלאכה אחת בהעלם אחד וכו'"/ ומפרש רבינו בפיה"מ שם "כגון שיהיה ד' וה' מלאכות כולן תולדות אב אחד", ופסק כר' עקיבא שאינו חייב אלא חטאת אחת.

13 ו. עֲשֶׂה תוֹלְדָה שֶׁל אָב זֶה וְתוֹלְדָה שֶׁל אָב זֶה
14 בְּהֶעֱלֵם אֶחָת - יִרְאֶה לִי, שֶׁהוּא חֵיב שְׁתֵּי חֲטָאוֹת³⁶.

(36) כן מפורש בבבא קמא שם: "ומה יש בין תולדה לאב? - שאם עשה שתי אבות ביחד או שתי תולדות ביחד, חייב על כל אחד ואחד". ונראה שרבינו לא גרס שם "או שתי תולדות ביחד" (כסף-משנה בשם ר"י קורקוס, ועיין שם מה שכתב בשם הר"א בן רבינו) [וכן נראה מדברי רבינו בפ"ז מהלכות שבת הלכה ז, שלא גרס בגמרא שם אלא: "אילו עביד שתי אבות בהדי הדדי", עיין שם].

15 ז. עֲשֶׂה מְלָאכֹת הָרַבָּה מֵעֵין מְלָאכָה אֶחָת³⁷, כְּגוֹן
16 שְׁזָרַע³⁸ וְהִבְרִיף³⁹ וְהִרְפִּיב⁴⁰ בְּהֶעֱלֵם אֶחָת - אֵינוֹ חֵיב
17 אֶלָּא חֲטָאֵת אֶחָת⁴¹. וְכִכָּר נִתְפָּאֵר בְּהִלְכּוֹת שִׁפְתָּי⁴²
18 הָאֲבוֹת⁴³ וְהַתּוֹלְדוֹת⁴⁴ וְהַמְלָאכֹת שֶׁהֵן מֵעֵין אֲבוֹת⁴⁵.

(37) שעשה כמה מלאכות הדומות זו לזו, וכולם אבות מלאכות של אב אחד, ראה פ"ז מהלכות שבת הלכה ג. (38) זרעים. (39) כפף ענף עץ בקרקע וכסהו בעפר למען יקלט ויהיה לעץ בפני עצמו. (40) שם ענף רך בעץ אחר, ו"כל אלו אב אחד הן מאבות מלאכות וענין אחד, שכל אחת מהן לצמח דבר הוא מתכוון" (רבינו בהלכות שבת שם). (41) ברייתא שבת עג: "תנא, הזורע והזומר והנוטע והמבריק והמרכיב, כולן מלאכה אחת הן", ובגמרא שם: "מאי קמ"ל, העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, אינו חייב אלא אחת". וכן כתב רבינו, שם הלכה ט. ושם העתיק כל המלאכות המפורשות בברייתא הנ"ל: "הרי שזרע ונטע והבריק והרכיב וזמר בהעלם אחד". (42) פ"ז. (43) שם בהלכה א. (44) שם בהלכות ה"ו. (45) שם בהלכות ב"ג-ד.

19 ח. עֲשֶׂה מְלָאכֹת הָרַבָּה מֵעֵין מְלָאכָה אֶחָת בְּשִׁפְתּוֹת
20 הָרַבָּה⁴⁶, בֵּין בְּזִדּוֹן שִׁפְתָּי וּבִשְׁגָגָה מְלָאכֹת בֵּין בְּשִׁגְגָה
21 שִׁפְתָּי וּבִזְדוֹן מְלָאכֹת - חֵיב עַל כָּל מְלָאכָה
22 וּמְלָאכָה⁴⁷. בִּיִּצְדָּ? יָדַע שֶׁהָיָה שִׁפְתָּי וְזָרַע בּוֹ מִפְּנֵי
23 שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהִזְרִיעָה מְלָאכָה, וְכֵן בְּשִׁפְתָּי שֶׁנִּזְהָר יָדַע
24 שֶׁהוּא שִׁפְתָּי וְנִטַּע בָּהּ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהִנְטִיעָה
25 אֲסוּרָה מִשּׁוֹם מְלָאכָה, וְכֵן בְּשִׁפְתָּי שְׁלִישִׁית הִבְרִיף
26 מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהִבְרִיכָה מְלָאכָה - חֵיב עַל כָּל
27 אֶחָת וְאֶחָת, אֵף עַל פִּי שֶׁהָיָה מֵעֵין מְלָאכָה אֶחָת,
28 מִפְּנֵי שֶׁהַשִּׁפְתּוֹת כְּגוֹפִיִּין מִחֻלְקִין⁴⁸.

שבת"), אבל קטן שמטבילין אותו על דעת בית-דין אין צורך להודיעו (כסף-משנה). (20) על כל המלאכות שעשה בכל השבתות - משנה שם. (21) בעיקר השבת. ובגמרא (שם סט:) למדו זאת ממה שנאמר (ויקרא יט, ל) "את שבתותי תשמורו" - "שמירה אחת לשבתות הרבה". כלומר, אינו חייב אלא חטאת אחת לשגגות הרבה שבתות, אם שכח עיקר השבת. (22) כרבנן (שם סח:) ולא כמונבו הפוסטור לגמרי מקרבן, וראה למעלה שם. והוא-הדין אם ידע שדבר זה אסור ושכח, שאינו חייב אלא חטאת אחת על אכילות הרבה, וכתבה רבינו למעלה פ"ו הלכה א. (23) בכ"י תימן: "על כל דם". וכן הגיה מעשה רוקח. (24) צ"ל "בעבירות", וכן בכ"י תימן. (25) כלומר, בכל עבירות שחייבים עליהן חטאת (ראה למעלה פ"א הלכה ד), ולא ידע מעולם שדבר זה אסור, ואעפ"כ הוא חייב חטאת, ולא כמונבו החולק על רבנן וסובר שהוא פטור לגמרי. (26) במשנה שם סז: "היודע עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה, חייב על כל שבת ושבת". ובכריתות טז: נאמר ע"ז משום שלענין שבת אמרינן שימים שבינתיים מחלקים לחייבו על כל שבת ושבת. ולמדו זאת (שבת סט:) ממה שנאמר (שמות לא, טז) "ושמרו בני ישראל את השבת" - "שמירה אחת לכל שבת ושבת".

1 ג. וְכָל הַיּוֹדֵעַ שֶׁהָיָה שִׁפְתָּי וְשָׁגַג בְּמְלָאכֹת וְלֹא יָדַע
2 שֶׁמְלָאכֹת אֵלוֹ אֲסוּרוֹת²⁷ אוֹ שִׁידַע שֶׁהֵן אֲסוּרוֹת וְלֹא
3 יָדַע שֶׁחֵיבִין עֲלֵיהֶן כֶּרֶת²⁸, וְעֲשֶׂה מְלָאכֹת הָרַבָּה -
4 חֵיב חֲטָאֵת עַל כָּל אָב מְלָאכָה וּמְלָאכָה. אֶפְלוּ עֲשֶׂה
5 הָאֲרֻבָּעִים חֶסֶר אֶחָת²⁹ בְּהֶעֱלֵם אֶחָת³⁰ - מִבִּיא
6 שְׁלִשִׁים וְתֵשַׁע חֲטָאוֹת³¹.

(27) במשנה שבת שם: "היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה וכו' חייב על כל אב מלאכה ומלאכה". (28) כר' יוחנן שם סט. וראה למעלה פ"ב הלכה ב. (29) ל"ט אבות המלאכות שבשבת, ראה משנה שבת עג. (30) כלומר, לא ידע שחייבים עליהן כרת, אבל ידע שהן אסורות. וזה מוסב רק על הסיפא, ולא על הרישא כ"שלא ידע שמלאכות אלו אסורות", שאם לא ידע כל הארבעים חסר אחת, במה ידע שהיום שבת? (לחם-משנה, ועיין כסף-משנה). (31) דברי ר' יוחנן כריתות ב: ושבת שם, וראה למעלה פ"ד ה"א.

7 ד. שִׁכַּח שֶׁהָיָה שִׁפְתָּי וְשָׁגַג אֵף בְּמְלָאכֹת וְלֹא יָדַע
8 שֶׁמְלָאכֹת אֵלוֹ אֲסוּרוֹת - אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא חֲטָאֵת
9 אֶחָת³².

(32) זו היא בעיית רבא מרב נחמן (שבת ע:): "העלם זה וזה בידו, מהו?". כלומר, שכח שהיום שבת, וכן שכח שמלאכות אלו שעשה, אסורות בשבת, אם הולכים אחר שכחת השבת לחייבו אחת בלבד, או אחר שגגות מלאכות לחייבו על כל מלאכה ומלאכה. ואמרו במסקנא שם: "לא שנא", ופירש רש"י: "ואינו חייב אלא אחת".

10 ה. הָעוֹשֶׂה אָב וְתוֹלְדוֹתָיו³³ בְּהֶעֱלֵם אֶחָת - אֵינוֹ חֵיב
11 אֶלָּא חֲטָאֵת אֶחָת³⁴. וְאֵין צָרִיף לִזְמַר הָעוֹשֶׂה תוֹלְדוֹת
12 הָרַבָּה שֶׁל אָב אֶחָד, שֶׁאֵינוֹ חֵיב אֶלָּא חֲטָאֵת אֶחָת³⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- מְלֹאכּוֹת - הָרִי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין. קְצִירָה גּוֹרֶרֶת
קְצִירָה⁶⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה בְּשָׂאָר מְלֹאכּוֹת.

(51) שבת ע: מימרא של רבא. (52) כלומר, קצר כגרוגרת וטחן כגרוגרת (רש"י שם). (53) למעלה הלכה ב. (54) אף כאן: קצר כגרוגרת וטחן כגרוגרת כנ"ל. (55) כלומר, נודע לו ששבת היום, אבל לא נזכר שלפני כן קצר וטחן בשגגת שבת. (56) למעלה הלכה ג. (57) ואילו על "זדון שבת ושגגת מלאכות" לא נודע לו. (58) של "שגגת שבת וזדון מלאכות". (59) של "זדון שבת ושגגת מלאכות" אעפ"י שאינה אתה בהעלם אחד. (60) של "שגגת שבת וזדון מלאכות". (61) של "זדון שבת ושגגת מלאכות". (62) ואף-על-פי שידיעות שלאחר החטא אף הן מחלקות (למעלה פ"ו הלכה ט) כיון שלא נודע לו על "זדון שבת ושגגת מלאכות" אלא לאחר הקרבת הקרבן, נתכפר לו על זה. וכן כתב רבינו בפירושו לתלמוד מסכת שבת ("מספרות הגאונים" לר"ש אסף ירושלים תרצ"ג עמוד 195, ועיין עליו ב"סיני" כרך כו עמוד 10 מאמר של אאמור"ר הגרמ"ל זק"ש שליט"א): "קצר וטחן כגרוגרת וכו' נודע לו על הקצירה של שגגת שבת וזדון מלאכות וכו' והקריב קרבן הקצירה, קצירה של שגגת שבת וגו' (=וגומר) שחיוב שתייהן אחת גוררת קצירה של זדון שבת ושגגת מלאכות וכו'". (63) כלומר, הקצירה והטחינה של "שגגת שבת וזדון מלאכות". (64) ואין אומרים תגורר טחינה של "שגגת שבת וזדון מלאכות" לטחינה של "זדון שבת ושגגת מלאכות" - שאין גרידה אחר גרידה (שם עא). (65) שם. (66) כלומר, כשם שקצירה של שגגת שבת וכו' גוררת קצירה של זדון שבת וכו', כמו כן הן מצטרפות לכשיעור.

- יא. הַמִּתְפָּנִין לַחֲתָן⁶⁷ אֶת הַתָּלוּשׁ⁶⁸ וְחֲתָן אֶת הַמִּתְחַבֵּר⁶⁹, אֵף עַל פִּי שְׁנֵתִיכָה⁷⁰, הוֹאִיל וְלֹא עָשָׂה מִחֲשָׁבֶתוֹ⁷¹ - פֶּטוּר מִן הַחֲטָאִת⁷²; וְשָׂאָה כְּמַתְעַסֵּק⁷³, וְלֹא אָסְרָה תוֹרָה אֲלֵא מְלֹאכָה מִחֲשָׁבֶת⁷⁴, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּפָה פְּעָמִים⁷⁵.

(67) בשבת. (68) תלוש מן הקרקע. (69) מחובר לקרקע. שהעוקרו בשבת חייב משום קוצר (פ"ח מהלכות שבת הלכה ג). (70) למעשה החיתוך. (71) כלומר, לא חתך את המחובר במחשבה. (72) כרבא, ולא כאב"י, שם עב: (73) שלא חשב כלל לעשות דבר זה שעשה. ואינו דומה לשוגג, שהשוגג מתכוון לעשות דבר שעשה אלא שחשב שמוותר לעשותו. ראה רש"י בכריתות יט: (74) ולמדו כן ממה שנאמר במלאכת המשכן סמוך לאיסור מלאכה בשבת (שמות לה, לג) "לעשות בכל מלאכת מחשבת", שכשם שבמשכן היו המלאכות מכוונות לפי חישוב מתחילה, כמו כן במלאכות שבת (כריתות יט: דברי רב נחמן). (75) ראה עוד למעלה פ"ב הלכה ז, ובפ"א מהלכות שבת הלכות ח-ט.

- יב. הַחוֹתָה גְּחִלִים⁷⁶ בְּשֶׁבֶת, וְשֶׁהוּא מְכַבֵּה אֶת הָעֲלִיּוֹנוֹת וּמְדַלֵּק אֶת הַתַּחֲתוֹנוֹת⁷⁷, אִם נִתְּפָן לְכַבּוֹת וְלִהְבֵּעֵר - חֵיב שְׁתֵּים⁷⁸. חֲתָה גְּחִלִים לְהַתְחַמֵּם מֵהֶם וְהִבְעִירוּ מֵאֲלֵיהֶן⁷⁹ - חֵיב שְׁתֵּים⁸⁰; מִפְּנֵי שֶׁמְלֹאכָה שְׂאִינָה צְרִיכָה לְגוּפָה - חֵיב עֲלִיָּה⁸¹, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ

(46) כלומר, בכל שבת עשה מלאכה אחרת. (47) משנה בכריתות טז. "אמר רבי עקיבא, שאלתי את רבי אליעזר בעושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה מעין מלאכה אחת בהעלם אחת מהו, חייב אחת על כולן או חייב על כל אחת ואחת. אמר לי, חייב על כל אחת ואחת". ובגמרא שם: אמר רב חסדא, זדון שבת ושגגת מלאכות, אפילו רבי עקיבא סבר שהן כגופים מחולקים, והוא שאל רק שגגת שבת וזדון מלאכות, אם הימים שבינתיים הם כידיעה לחלק או לא, ופשוט לו ר"א ימים שבינתיים הוי ידיעה לחלק, וקיבל ממנו ר"ע דין זה. ופסק רבינו כרב חסדא. ולפ"ז לאו דוקא במלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, חייב על כל מלאכה ומלאכה, אלא אפילו עשה מלאכה אחת בשבתות הרבה - חייב על כל שבת ושבת (קריית ספר, וראה בלח"מ). (48) כאילו בא על כמה עריות בהעלם אחד (ראה למעלה פ"ה הלכה ג), שחייב על כל אחת ואחת אף שהבעילה מעשה אחד, שאין בין בעילה לבעילה ולא כלום (רבינו בפיה"מ שם).

- ט. שֶׁגַּג שֶׁהִיּוֹם שֶׁבֶת וְזָרַע בּוֹ וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהִזְרִיעָה מְלֹאכָה, וְכֵן בְּשֶׁבֶת שֶׁנִּיָּה שָׂכַח שֶׁהוּא שֶׁבֶת וְנִטְעַב בּוֹ וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהִנְטִיעָה מְלֹאכָה, וְכֵן בְּשִׁלְשִׁית שָׂכַח שֶׁהוּא שֶׁבֶת וְהִבְרִיף אָף עַל פִּי שִׁיּוּדֵעַ שֶׁהִבְרִיכָה מְלֹאכָה - הָרִי זֶה חֵיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת; שֶׁהֵימִים שְׁבִין שֶׁבֶת לְשֶׁבֶת הָרִי הֵן פִּיּוּצָה אַחַת⁴⁹ לְחֵלֶק⁵⁰.

(49) כלומר, ששת הימים שבין שבת לשבת, הרי הם כידיעה המחלקת. ולשון "אחת" אינה מובנת. (50) וראה למעלה הלכה ב בדברינו, כי דין זה, שהימים שבין שבת לשבת מחלקים לחיבו על כל שבת ושבת, נלמד בשבת סט: ממה שנאמר (שמות לא, טז) "ושמרו בני ישראל את השבת" - שמירה אחת לכל שבת ושבת.

- י. מִי⁵¹ שֶׁקָּצַר וְטָחַן כְּגִרּוּגֶרֶת⁵² בְּשֶׁגֶגַת שֶׁבֶת וְזָדוֹן מְלֹאכּוֹת, שְׂאִינוֹ חֵיב אֲלֵא חֲטָאֵת אַחַת⁵³, וְחִזּוּר וְקָצַר וְטָחַן כְּגִרּוּגֶרֶת⁵⁴ בְּזָדוֹן שֶׁבֶת⁵⁵ וְשֶׁגֶגַת מְלֹאכּוֹת, שֶׁהוּא חֵיב עַל כָּל מְלֹאכָה וּמְלֹאכָה⁵⁶, וְנוֹדַע לוֹ עַל קְצִירָה שֶׁל שֶׁגֶגַת שֶׁבֶת וְזָדוֹן מְלֹאכּוֹת⁵⁷ - קְצִירָה⁵⁸ גּוֹרֶרֶת קְצִירָה⁵⁹ וְטָחִינָה⁶⁰ גּוֹרֶרֶת טָחִינָה⁶¹, וְכֹאֵל וְעָשָׂה אֲרֻבָּעִתָן בְּשֶׁגֶגַת שֶׁבֶת וְזָדוֹן מְלֹאכּוֹת, שְׂאִינוֹ חֵיב אֲלֵא חֲטָאֵת אַחַת; וְכִיּוֹן שֶׁהִקְרִיב חֲטָאֵת זֹו נִתְּכַפֵּר לוֹ עַל הַכֹּל, וְכִשְׂדִּיעָם אַחֵר בֶּן - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהִבְיֵא חֲטָאֵת אַחֶרֶת⁶². אֲבָל אִם נִודַע לוֹ תַּחֲלָה עַל קְצִירָה שֶׁל זָדוֹן שֶׁבֶת וְשֶׁגֶגַת מְלֹאכּוֹת וְהִקְרִיב חֲטָאֵת - נִתְּכַפֵּר לוֹ עַל זֹו הַקְצִירָה שֶׁנִּודַע לוֹ עֲלֶיהָ וְעַל הַקְצִירָה וְהַטָּחִינָה שֶׁל שֶׁגֶגַת שֶׁבֶת וְזָדוֹן מְלֹאכּוֹת; מִפְּנֵי שֶׁשְׂנִיָּהּ כְּמְלֹאכָה אַחַת⁶³, וְנִגְרְרָה קְצִירָה וְטָחִינָה עִם הַקְצִירָה, וְתִשָּׂאָר הַטָּחִינָה שֶׁל זָדוֹן שֶׁבֶת עַד שִׁיּוּדֵעַ לוֹ עֲלֶיהָ וְכִבִּיא חֲטָאֵת שְׁנִיָּה⁶⁴. קָצַר כְּחִצִּי גִרּוּגֶרֶת בְּשֶׁגֶגַת שֶׁבֶת וְזָדוֹן מְלֹאכּוֹת, וְחִזּוּר וְקָצַר כְּחִצִּי גִרּוּגֶרֶת⁶⁵ בְּזָדוֹן שֶׁבֶת וְשֶׁגֶגַת

- 1 **בְּהִלְכוֹת שִׁבְתָּהּ⁸², וּכְשֶׁם שְׁחִיבִין עַל זִדּוֹנָה פָּרַת, כִּף**
2 **חֵיב עַל שְׁגָגָתָה קָרְבֵּן חֲטָאת.**

(2) כשנודע לו חטאתו. (3) ראה למעלה פ"א ה"א-ב, שהוא חטא שחייבין על זדונו כרת. ואם חייבים על שגגתו אשם, אין חייבים על לא הודע שלו, אשם תלוי (כריתות כב. במשנה, כחכמים ולא כרבי עקיבא. וראה להלן פ"ט ה"א). (4) אבל חטא שחייבים על שגגתו עולה ויורד, אין חייבים אשם תלוי על לא הודע שלו (שם ב. במשנה. וברש"י שם נראה שכן גרס במשנה שם כה. - 'הר המוריה'). וכן הוא בהוריות ח, ב - במשנה. וכן כתב רבינו להלן פ"א ה"ה. (5) משנה, שם כה, א: "וחכ"א אין מביא אשם תלוי אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת". (6) כלומר, הקרבן הזה מכפר עליו כפרה שאינה גמורה. (7) כריתות כו, ב. ולמדו שם ממה שנאמר בחטאת (ויקרא ד, כח) "או הודע אליו - מכל-מקום", כלומר, בכל אופן חייב חטאת כשנודע לו חטאו, ואפילו כבר הקריב אשם תלוי. וכן הוא שם כה, ב: "תנו רבנן, חמשה אשמות מכפרין, אשם תלוי אין מכפר", "אמר רב יוסף, ה"ק חמשה אשמות מכפרין כפרה גמורה, ואשם תלוי אין מכפר כפרה גמורה". ופירש רש"י שם "דלכי מתיידע לו מביא חטאת".

ב. אינו חייב באשם תלוי עד שיהיה שם אסור קבוע⁸³. פיצ' אכל חלב⁸⁴, וספק אם היה⁸⁵ פזית או פחות מפזית⁸⁶; או שהיה⁸⁷ לפזיו חתיכת חלב וחתיכת שמן⁸⁸, ואכל אחת מהן ואין ידוע אי זה מהן אכל; או ששם⁸⁹ ואחתו עמו בפזית⁹⁰, בעל אחת מהן ואין ידוע אי זו מהן בעל; שבת וחול⁹¹, ועשה מלאכות באחד מהם ואין ידוע באי זה יום עשה; או שעשה מלאכה⁹² בשבת ולא ידע מעין אי זו מלאכה⁹³ עשה - הרי זה מביא אשם תלוי. וכן כל פיוצא בזה. אכל אם היה לפזיו חתיכת אחת, ספק שהיא חלב ספק שהיא שמן, ואכלה - פטור, שהרי אין כאן אסור קבוע⁹⁴. וכן האוכל חלב הפזי⁹⁵ - פטור מאשם תלוי⁹⁶, שהרי אין כאן אסור קבוע. וכן הבא על אשה שהיא ספק נדה⁹⁷ או ספק ערוה של קרוב בשור⁹⁸ - פטור מאשם תלוי. לפיכך, האשה שנמצא דם על עד שלה⁹⁹ לאחר זמן¹⁰⁰, והנזשא יבמתו בתוך שלשה חדשים¹⁰¹ וילדה ואין ידוע אם בן תשעה לראשון¹⁰² או בן שבועה לאחרון¹⁰³ - הרי אלו פטורין מן הקרבן¹⁰⁴. וכן כל פיוצא באלו, שהרי אין שם אסור קבוע.

(8) כרב נחמן (שם יח.). (9) היתה חתיכה גדולה שיש בה כמה כזיתים ('הר המוריה' ו'תפארת ישראל' שם, וראה להלן). (10) באכילתו, ראה להלן. (11) משנה, כריתות יז, א: "אכל, ספק יש בו כשיעור וספק אין בו", ופירשו 'התוספות' (שם יז: ד"ה מדסיפא) כי מדובר בשתי חתיכות. אבל רבינו שפסק כרב נחמן (ראה למעלה) סובר, שכיון שיש בחתיכה כמה כזיתים, הרי זה "אסור קבוע". (12) במשנה, שם יז, ב. (13) במשנה שם, וכגון שאשתו

(76) לוקח גחלים ממקום ריכוזם ומכניסם לתוך כלי. ראה רש"י כריתות כ. (77) כלומר, הגחלים שהיו במקום הריכוז למעלה לוחשות (=בוערות), הם עכשיו בתוך הכלי עוממות (=כבויות) על-ידי כובד המשא של הגחלים שעליהם, והגחלים שהיו קודם למטה עוממות מחמת העליונות, נמצאות עכשיו למעלה בתוך הכלי לוחשות. (78) אבל אם לא נתכוון אלא לכבות ולא להבעיר, והובערו מאלוהן אינו חייב אלא אחת בלבד, אף שהדבר ידוע שאי אפשר לחתות לשם כיבוי מבלי שיובערו - והרי זהו כ"פסיק רישיה ולא ימות" (ראה בפ"א מהלכות שבת הלכה ו) - סובר רבינו כדעת הערוך שכיון שפעולת ההבערה אינה נעשית בידים אלא מאלוה, והוא לא ניחא לו שיבעור, אין כאן איסור (ראה שם הערה כז) ולא כדעת התוספות בשבת קג. ש"פסיק רישיה דלא ניחא ליה" הוא כמו "מלאכה שאינה צריכה לגופה". וכן מפרש רבינו מה שאמרו בכריתות שם "תנו רבנן, החותה גחלים בשבת חייב חטאת. רשב"א אומר משום ר"א ברבי צדוק חייב שתיים, מפני שהוא מכבה את העליונות ומבעיר את התחתונות. רב אשי אמר, כגון שנתכוון לכבות והובערו מאלוה, תנא-קמא סבר כרבי שמעון דאמר דבר שאינו מתכוון מותר (ולפיכך אינו מחויב על ההבערה). ורבי אליעזר ברבי צדוק סבר כרבי יהודה דאמר דבר שאינו מתכוון חייב" - שזוהי פלוגתא חדשה בין ר' שמעון לבין ר' יהודה, שלר' שמעון: דבר שאינו מתכוון ופסיק רישא דלא ניחא לו, הרי הוא כדבר שאינו מתכוון ומותר. ולר' יהודה הרי זה כמלאכה שאינה צריכה לגופה וחייב (ועיין שם בתוספות) ופסק רבינו בזה כר' שמעון, אף-על-פי שלענין מלאכה שאינה צריכה לגופה - פסק כרבי יהודה]. (79) בניגוד לדין הראשון, ששם לא היתה פעולתו בהבערה אלא בכיבוי - כאן הובערו אותם גחלים שחתה אותם ברצון לכבותם ולא להבעירם. (80) בכריתות שם: ת"ר החותה גחלים בשבת להתחמם בהם והובערו מאלוהן, תני חדא חייב (=על ההבערה), ותני אידך פטור. הדתניא חייב, קסבר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. והא דתנא פטור, קסבר מלאכה שאצל"ג פטור, ופסק רבינו כברייתא המחייבת, כשיטתו שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב (פ"א מהלכות שבת הלכה ז). (81) כדעת רבי יהודה ולא כרבי שמעון. (82) שם.

פרק שמיני

(1) יבאר מי שנסתפק לו אם שגג בדבר זה אם לאו שיביא אשם תלוי.

- 3 א. כל חטא שחייבין על שגגתו¹⁰⁵ חטאת¹⁰⁶ קבועה¹⁰⁷ -
4 חייבין על לא הודע שלו אשם תלוי¹⁰⁸. ומהו לא
5 נודע? אם נסתפק לו אם שגג בדבר זה או לא שגג
6 - הרי זה מצוה להקריב אשם, שנאמר: ולא ידע
7 ואשם ונזשא עונו, והביא איל תמים מן הצאן
8 בערבך לאשם. וזהו הנקרא אשם תלוי, מפני שהוא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מתחשבים בעדות השני, שכיון שהאמינה תורה עד אחד, הרי כאן שנים. (29) במשנה, שם. ואף כי נשים פסולות לעדות אחרת – נתרבו כאן ממה שנאמר (ויקרא ד, כח) "או הודע אליו חטאתו" – אפילו אמרה אשה ('סיפרא' ויקרא, דיבורא דחובה פ"ז ה"א). (30) לפי דעת הראב"ד, לא יתכן שנקבע האיסור אלא אם היו שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן, ואחד אומר חלב אכלת ואחד אומר שומן אכלת, אבל בחתיכה אחת, אין זה נקבע האיסור. ויתכן כי כן גם כוונת רבינו (כסף-משנה). (31) ה'תוספות' (שם) כתבו כי אינו חייב אלא אם שתק, אבל אם אמר "איני יודע" פטור הוא מקרבן, שנאמר (שם) "או הודע אליו חטאתו" – "ולא שידועוהו אחרים" (גמרא שם, לענין חטאת, והוא-הדין לענין אשם תלוי). אבל לדעת רבינו אין ללמוד מפסוק זה אלא לגבי חטאת ולא לגבי אשם תלוי, ועי' 'לחם משנה' ו'ערוך לנר' כריתות שם. (32) ביבמות קיז, ב - אמרו: "עד אומר מת ועד אומר לא מת וכו' לא תנשא", ובפ"ב מהל' גירושין ה"ט כתב רבינו שאם נשאת תצא, וכיון שתצא, הבא עליה חייב אשם תלוי, כמו שאמרו גבי תרי ותרי (שם פח: ובכתובות כב:), שהבא עליה חייב באשם תלוי, כיון שנקבע האיסור, שהיתה אשת איש ('קריית ספר'). (33) כגון שנים אומרים נתגרשה, ושנים אומרים לא נתגרשה, שלא תנשא ואם נשאת תצא (כתובות שם, והל' גירושין שם ה"ו), וכיון שתצא – חייב עליה אשם תלוי, שהרי נקבע האיסור שהיא בחזקת אשת איש כנ"ל. (34) שהרי היא בחזקת פנויה, ולפיכך אין הבא עליה חייב אשם תלוי.

- ד. מי שְהָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת, אֶחָת שֶׁל חֶלֶב 10
וְאֶחָת שֶׁל שֶׁמֶן, וְאָכַל אֶחָת מֵהֶן וּבָא עוֹבֵד כּוֹקְבִים 11
או פֶּלֶב וְאָכַל אֶת הַשְּׁנֵינִי³⁵, או שְׁאָכַל עוֹבֵד כּוֹקְבִים 12
או פֶּלֶב אֶת הָרִאשׁוֹנָה וּבָא יִשְׂרָאֵל וְאָכַל הַשְּׁנֵינִי³⁶, 13
או שְׁאָכַל רִאשׁוֹנָה בְּזֵדוֹן³⁷ וְשְׁנֵינִי בְּשִׁגְגָה³⁸, או 14
שְׁאָכַל רִאשׁוֹנָה בְּשִׁגְגָה וְשְׁנֵינִי בְּזֵדוֹן³⁹ - הָרִי זֶה חֵיב 15
בְּאֲשָׁם תְּלוּי, הוֹאִיל וְהִיא שְׁמָה אִסּוּר קְבוּעַ. אָכַל 16
שְׁתֵּיהֶן בְּזֵדוֹן - פְּטוּר מִקֶּרְבָּן⁴⁰. אָכַל שְׁתֵּיהֶן בְּשִׁגְגָה 17
- מִבֵּיא חֲטָאת⁴¹. אָכַל אֶת הָרִאשׁוֹנָה בְּשִׁגְגָה וּבָא 18
אַחֵר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנֵינִי בְּשִׁגְגָה - שְׁנֵיהֶן חֵיבִין בְּאֲשָׁם 19
תְּלוּי⁴². וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה. 20

(35) ברייתא, כריתות יח, א. (36) שם, מחלוקת רבי ורבנן. ופסק כרבי שהוא מחייב אשם תלוי, ואף שבשעה שאכל הישראל לא היתה אלא חתיכה אחת, ספק איסור ספק היתר, כיון שלפני כן היו שתי חתיכות ואחת מהן היתה ודאי של איסור, הרי זה נקבע האיסור, ופסק כרבי לגבי רבנן, משום שרב נחמן סובר כמותו. וראה למעלה ה"ב הערה טז. (37) כלומר, היה יודע שיש כאן חתיכה אחת של חלב, ואף-על-פי-כן אכל (רש"י, שם). (38) שם בבביתא, וכרבי. ואף כי עכשיו בשעה שאכל את השניה בשוגג, לא היתה כ"אם חתיכה אחת ועל אכילת הראשונה אין לחייבו שהרי נאכלה במזיד, מ"מ כיון שלפני כן היו שתי חתיכות, ואחת מהן היתה ודאי של איסור, הרי זה נקבע האיסור. וכגון שחזר בתשובה, ראה למעלה פ"ג ה"ז. (39) חייב

היתה טהורה, אבל אם היתה אשתו נדה, פטור מאשם תלוי, שהרי יודע בוודאי שחטא. ראה להלן ה"ה. (14) במשנה, שם. (15) בכת"י תימן: "שעשה מעשה". (16) כלומר, יודע שעשה מעשה ואינו יודע אם היתה מלאכה האסורה בשבת או מעשה המותר בשבת, כגון שחתך ואינו יודע אם חתך המחובר או חתך התלוש, אבל אם ברור לו שעשה מלאכה האסורה בשבת, אלא שלא נודע לו איזו מלאכה עשה - אינו חייב אשם תלוי, שהרי יודע בוודאי שחטא, ראה להלן ה"ה. וראה 'כסף משנה' ו'לחם משנה'. ומה שאמרו במשנה (שם יט.): "העושה ואינו יודע מעין איזו מלאכה עשה וכו', ורבי יהושע פוטר וכו' אף מאשם תלוי" – הכוונה שוודאי עשה מלאכה אסורה שאינו יודע איזו היא (לחם-משנה). (ויש לציין, כי רבינו השמיט הבבא הנ"ל ולא כתבה למעלה פ"ב ה"ג, ולהלן ה"ה, וצריך עיון). (17) כדעת חייא בר רב, ורב יהודה אמר רב (כריתות יז:). וכמה טעמים נאמרו שם בדבר זה, ורבינו כתב טעמו של רב נחמן שם יח, א. ואף-על-פי שרבא, שהוא בתרא, חולק עליו – פסק רבינו כרב נחמן שהובאו דבריו לאחרונה, אחר דברי רבא, ומזה נראה שהגמרא סוברת כמותו ('תוספות יום-טוב' כריתות פ"ד מ"א). (18) כיון הוא ספק חיה וחלבו מותר, כמפורש בחולין קיז, א - במשנה, ספק בהמה וחלבו אסור, וראה פ"ב מהל' נזירות ה"י. (19) ובכריתות שם אמרו: "רבי אליעזר אומר, כיון חייבין עליו אשם תלוי", כי הוא סובר שאין צורך שיהיה איסור קבוע, אבל רבינו שפוסק שצריך שיהיה איסור קבוע – פוטר מאשם תלוי. (20) ביארו רבינו להלן. (21) כלומר, ערוה של שאר בשר (= קרובות), בניגוד לערוה של אשת איש, שיבואר להלן ה"ג. ומהו ספק ערוה של שאר בשר, ביארו רבינו להלן בהמשך הדברים. (22) מטלית שמקנחת בה אחר תשמיש, ראה פ"ד מהל' איסורי ביאה ה"ד. (23) ששהתה אחר שפירש הבעל "כדי שתושיט ידה לתחת הכר או לתחת הכסת, ותטול עד לבדוק בו, ואחר קינחה עצמה", ששניהם טמאים בספק, ראה למעלה פ"ה ה"ו. (24) למות אחיו – בעלה. (25) והיא אסורה עליו משום אשת אח שלא במקום מצוה, שהרי יש לו בן, ראה למעלה פ"א ה"ד. (26) ונמצא שאחיו מת בלא בנים, ואשתו מותרת לשני, ומצות ליבמה. (27) כריתות שם, דלא כרבי אליעזר שאינו מצריך איסור קבוע באשם תלוי, וראה למעלה.

- ג. הָאוֹכֵל חֲתִיכָה, וְעַד אֶחָד אוֹמֵר לוֹ: זֶה שְׁאָכַלְתָּ 1
חֶלֶב הִיא, וְעַד אֶחָד אוֹמֵר: לֹא אָכַלְתָּ חֶלֶב²⁸, אִשָּׁה 2
אוֹמֶרֶת²⁹ אָכַל, וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת לֹא אָכַל, הוֹאִיל וְנִקְבַּע 3
הָאִסּוּר³⁰ וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ³¹ אִם חָטָא אוֹ לֹא חָטָא - 4
הָרִי זֶה מִבֵּיא אֲשָׁם תְּלוּי. וְכֵן כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ 5
שְׁעַד אֶחָד אוֹמֵר מֵת בְּעֵלָהּ וְעַד אֶחָד אוֹמֵר לֹא מֵת 6
- חֵיב בְּאֲשָׁם תְּלוּי³². וְהוּא הָדִין לְסַפֵּק מִגְרֵשֶׁת³³, 7
שְׁהָרִי נִקְבַּע הָאִסּוּר³⁴. אָכַל סֶפֶק מִקְדָּשֶׁת - לֹא נִקְבַּע 8
הָאִסּוּר. 9

(28) משנה, כריתות יא, ב. וכתבו שם ה'תוספות' (ד"ה אמרו לו) כי מדובר כשהעידו שני העדים בבת אחת, שאם העידו בזה אחר זה – כיון שנתקבל עדות הראשון שוב לא

מתוספתא פ"ה דכריתות: חתיכה של חלב פיגול וחתיכה של חולין לפניו, אבל אחת מהן ואין ידוע איזו מהן - מביא שני אשמות תלוין" (הגהות הרש"ש על הרמב"ם).

ז. האוכל חתיכה משתי חתיכות ונסתפק לו אם של חלב אכל או של שמן אכל, ואחר שנולד לו הספק אכל חתיכה משתי חתיכות אחרות ונסתפק לו אם של חלב אכל או של שמן - הרי זה מביא שני אשמות תלוין⁵⁴.

54 פסק כרבי, בברייתא שם יח, ב. ואף-על-פי שרבים חולקים עליו, פסק כמותו, משום שהאמוראים מפרשים דבריו (כסף-משנה), ועוד סתם משנה שם יז, ב - כמותו, שאמרו שם: "אם היתה ידיעה בינתיים (ידיעת ספק - רש"י), כשם שהוא מביא חטאת על כל אחת ואחת, כך מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת" (הגהות הרש"ש על הרמב"ם).

ח. כשם שידיעת ודאי בינתיים⁵⁵ מחלקת לחטאות⁵⁶, כך ידיעת ספק בינתיים מחלקת לאשמות⁵⁷. לפיכך, אם אכל חמשה זיתי חלב בהעלם אחת, ונודע לו ידיעת ספק על אחת מהם, וחזר ונודע לו ידיעת ספק אחרת על השני, וכן על כל אחת ואחת - חייב אשם תלוי על כל אחת ואחת.

55 כלומר, שאכל כזית חלב וכזית חלב בהעלם אחד, ואחר שאכלם נודע לו על הראשון וחזר ונודע לו על השני. 56 שמביא שתי חטאות, ראה למעלה פ"ו ה"ט. 57 שכשם שבידיעה שבין אכילה לאכילה למעלה לא חילקו בין ספק לוודאי (ראה למעלה ה"ז), כמו כן בידיעה שלאחר האכילות - אין להבדיל בין ידיעת ספק לידיעת ודאי.

ט. חתיכה של שמן וחתיכה של חלב, אכל אחת מהן ואין ידוע אי זו היא, והביא אשם תלוי, וחזר ואכל את השנייה - מביא חטאת⁵⁸. וכן אם אכל אחר את השנייה - מביא האחר אשם תלוי⁵⁹, כמו שבארנו⁶⁰.

58 משנה, שם כג, א: "חתיכת חלב וחתיכת חולין (= שומן של היתר) אכל אחת מהן ואינו יודע איזו מהן אכל, מביא אשם תלוי. אבל את השניה, מביא חטאת". 59 כרבי עקיבא, שם במשנה: "אכל אחד את הראשונה, ובא אחר ואכל את השניה, זה מביא אשם תלוי וזה מביא אשם תלוי, דברי ר"ע. וסובר רבינו, כי אף אם אכל את השני אחר שהראשון הביא אשם תלוי, מביא הוא אשם תלוי. (60 למעלה ה"ד, כי זהו בכלל "נקבע האיסור".

י. חתיכה של חלב וחתיכה של חלב נותר, אכל את אחת מהן ואין ידוע אי זו היא - מביא חטאת על החלב⁶² ואשם תלוי משום נותר⁶³. אכל את השנייה בהעלם שנייה⁶⁴ - מביא שלש חטאות⁶⁵. ואם היה בה שוה פרוטה⁶⁶ - מביא אשם ודאי משום מעילה⁶⁷. אכל אחד את אחת משתייהן, ובא אחר ואכל את השנייה - זה מביא חטאת ואשם תלוי, וזה מביא חטאת ואשם תלוי⁶⁸. וכן כל פיוצא בזה.

אשם תלוי. שם בברייתא. ואף כי בוודאי אכל את האיסור, ואשם תלוי אינו בא אלא על הספק - כיון שאכל את השניה בזדון, ועליה אינו חייב קרבן, חייב אשם תלוי על הראשונה, כי ספק הוא אם זה איסור או היתר. וראה להלן באכל שתייהן בשגגה. 40 שם בברייתא. כלומר, פטור מאשם תלוי, כי אין כאן ספק שוודאי אכל חלב בזדון, ופטור מחטאת, שהרי אכל בזדון, ראה למעלה פ"א ה"א, כי אין חטאת באה אלא על עבירה בשוגג. והוא-הדין לאשם תלוי (למעלה ה"א). 41 שם בברייתא. שהרי ברור שאכל חלב. 42 מחלוקת תנאים במשנה, כריתות כג, א. ופסק כת"ק. ומשום שכל אחד ואחד מהם אכל חתיכה שהיא ספק חלב ספק שומן.

ה. חלב ונותר לפניו, אכל אחת מהן⁴³ ואין ידוע אי זו מהן אכל; אשתו נדה ואחותו עמו בבית, ושגג באחת מהן⁴⁴ ואין ידוע אי זו מהן בעל; שבת ויום הכפורים, ועשה מלאכה בין השמשות שביניהן⁴⁵ - הרי זה פטור מקרבן. ואינו מביא חטאת⁴⁶, שהרי אינו יודע עצמו של חטאת⁴⁷, כמו שבארנו⁴⁸; ואינו מביא אשם תלוי⁴⁹, שהרי יודע בודאי שחטא⁵⁰.

43 בשוגג, שחשב כי הם שומן של היתר. 44 שחשב כי היא אשתו והיא טהורה. 45 למעלה פ"ב ה"ג, לענין פטור מקרבן חטאת, כתב רבינו "שבת ויום הכיפורים לפניו, ועשה מלאכה באחד מהן" ואינו מזכיר שעשה בין השמשות, וראה משנה כריתות יט, א - שאמרו שבין השמשות לדברי הכל פטור ואין כאן מחלוקת, לפי שאפשר שמקצת מלאכה נעשתה בשבת ומקצתה נעשתה ביום הכיפורים. ועי' בערוך לנר' שם. 46 כרבי יהושע במשנה, כריתות שם. 47 ונאמר (ויקרא ד, כג) "אשר חטא בה" - עד שיודע לו במה חטא" (שם לדברי רבי יהושע). 48 למעלה פ"ב שם. 49 במשנה, שם: "א"ר יהודה, פוטרו היה רבי יהושע אף מאשם תלוי". 50 כן הוא בברייתא (שם): בטעמו של רבי יהושע, שנאמר (שם ה, יז) "כי תחטא - ולא ידע" - "פרט לזה שידע שחטא".

ו. פל דבר שחייבין על ודאו חטאת קבועה⁵¹ אחת - חייבין על לא הודע שלו אשם תלוי אחד, וכל דבר שחייבין על ודאו חטאות הרבה - חייבין על לא הודע שלו אשמות תלוין הרבה כמנין החטאות⁵². פיצד? כשם שאם אכל חלב ודם ונותר ופיגול בהעלם אחת - חייב ארבע חטאות, כך אם נסתפק לו אם אכל או לא אכל אלא חתיכות של היתר שהיו עמהם - מביא ארבעה אשמות תלוין. וכן אם נסתפק לו אם האשה שבא עליה אשתו או פלונית העירוה שהיתה עמה שחייב עליה שמונה חטאות⁵³ - הרי זה מביא שמונה אשמות תלוין.

51 ראה למעלה ה"א, ולהלן פ"א ה"ה. 52 משנה, שם יז, ב. 53 ראה למעלה פ"ד ה"ב. ודבר זה, שהוא חייב על מעשה אחד כמה אשמות תלוין, "נראה שלמד זאת

וידוע ביאור אדמו"ר הזקן ב'אגרת הקודש' בעניין פרה אדומה הנעשית מחוץ לשלוש מחנות ולא בפנים כקרבן חטאת, כי טהרת פרה אדומה היא משלוש קליפות הטמאות שלמטה מנוגה "... משא"כ קרבנות שעל גבי המזבח מכפרין על השגגות שהן מהתגברות נפש הבהמית שמנוגה", כי כאשר יהודי עובר עבירה בשוגג אינו נמצא עדיין "בחוץ" מקום הקליפות, ולכן יכול להתכפר ע"י קרבן הנעשה בפנים.

וקשה איך יתאים הביאור הנ"ל עם מה שמצינו שיש קרבנות המכפרים הן בשוגג והן במזיד. והנה אדמו"ר המהר"ש כתב בנוגע לאשם גזילות "ובאשם גזילות הקרבן צריך להיות עם התשובה, התשובה עושה ממזיד שוגג, ואז מתכפר הקרבן". ועדיין צריך להבין, אם התשובה עושה כל מזיד לשוגג, היו צריכים כל הקרבנות לכפר על מזיד, שהרי בכל קרבן ישנו התנאי ש"שב מידיעתו" היינו תשובה, והרי כבר נעשה ממזיד שוגג, ומדוע אינו יכול להתכפר על-ידי הקרבן?

(על-פי "זין מלכות" ספר קרבנות סימן י)

(2) כמו אשם תלוי שעיקרו בא על ספק. (3) "שפחה חרופה האמורה בתורה היא שחצייה שפחה וחצייה בת חורין ומקודשת לעבד עברי וכו'". (4) שנטמא במת בין בשוגג בין במזיד. (5) כלומר, הנזיר והמצורע, בניזיר נאמר (במדבר ו, יב) "והזיר לה" את ימי נזרו והביא כבש בן שנתו לאשם וכו'". ובמצורע נאמר (ויקרא יד, י"ב) "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכו' ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו לאשם". (6) שנאמר (שם יט, כ"א) "ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והיא שפחה נחרפת לאיש וכו' והביא את אשמו לה' אל פתח אהל מועד איל אשם". (7) ולמדו כן בגמרא ממה שנאמר (שם, כב) "וכפר עליו הכהן באיל האשם לפני ה' ונסלח לו מחטאתו אשר חטא" - "לעשות מזיד כשוגג" (רצונו לומר שנסלח לו בקרבן זה באיזה עניין שיהיה). (8) השפחה החרופה. (9) שהיא בת ענשים וחייבת מלקות, אבל קטנה אינה בת עונשין. (10) אבל שוגגת אינה בת חיוב מלקות. וכן הוא בתוספתא "כל עריות שבתורה עושה אונס (כלומר אנס אותה), כרצון, וכו' ישינה כעירה וכו' מה שאין כן בשפחה חרופה" וכן כתבו התוספות (שם יא). שמה שאמרו במשנה "שעשה בה את המזיד כשוגג", אין זה אלא על האיש, אבל השפחה - מזידה, שאם לא כן, שניהם פטורים. (11) ולא אנוסה. (12) שם יא. "אמר רבי יצחק לעולם אינו חייב אלא על שפחה בעולה בלבד, שנאמר (שם): והיא שפחה נחרפת לאיש". היינו נבעלת לאיש, כלומר, נשתנה גופה (שם). (13) שהבעילה שנחרפה לאיש, הייתה כדרכה, דרך אותו מקום, שעל ידי הבעילה נשרו בתוליה ונשתנה גופה [ואף על פי שנבעלה על ידי בעלה, ודינה כבעולה אף על פי שנבעלה שלא כדרכה - נחרפת לאיש", היינו נשתנה גופה, אינה, אף שיש לה דין בעולה]. (14) כלומר, בעלה גמר בה בעילתו, שהכניס את כל האבר, שאם לא כן, הרי

(61) ראה למעלה פ"ו ה"ד כי האוכל חלב שהוא גם נותר, חייב שתי חטאות, אחת על אכילת חלב ואחת על אכילת נותר, ואשם ודאי על מעילה בהקדש, שאיסור חל על איסור באיסור מוסיף, באיסור כולל ובאיסורים הבאים בבית אחת. (62) כי הרי ודאי אכל חלב. (63) כי ספק הוא אם החתיכה שאכל היתה נותר (שם, במשנה). אבל על ספק מעילה בהקדש, אינו מביא קרבן, ראה להלן פ"ט הי"א. (64) כלומר, שלפני שאכל את החתיכה השני' נודע לו שהחתיכה הראשונה שאכל היא של חלב, או אפילו נודע לו אחר שאכל את השניה, אבל הידיעות על שתי החתיכות לא היו ביחד כ"אם ידיעה אחר ידיעה, אבל אם לא נודע לו שהראשונה היא חלב אלא לאחר שאכל את השניה, והידיעה היתה לשתי החתיכות כאחת - אינו חייב על אכילת החלב כ"אם קרבן אחד, ראה למעלה פ"ו ה"א וה"ט. (65) אחת על אכילת החלב של החתיכה האחת, ואחת על החלב של החתיכה האחרת, ואחת על אכילת הנותר של אחת מהחתיכות (שם, במשנה). (66) כלומר, כל חתיכה וחתיכה היתה שוה פרוטה, הרי חוץ ממה שעבר על איסור אכילת חלב ואכילת נותר - נהנה גם שוה פרוטה מן ההקדש. (67) כן אמרו בגמרא שם, כי מה שאמרו במשנה שם שחייב שלש חטאות, מדובר שלא היה בכל חתיכה שוה פרוטה, אבל אם היו שוות פרוטה כל אחת, חייב גם אשם ודאי. (68) כתנא-קמא במשנה, שם. שהרי כל אחד מהם בוודאי אכל חלב שחייב עליו קרבן חטאת, וספק אם אכל נותר, שחייב עליו אשם תלוי. ועל ספק מעילה אינו חייב כלום, כמבואר למעלה, ולהלן פ"ט הי"א.

יום חמישי א' שבט ה'תשפ"א

פרק תשיעי

(1) יבאר שעל חמש עבירות מביאין קרבן אשם ודאי, ואם אמרו לו שניים: בעלת שפחה חרופה והוא אומר לא בעלתי.

- 1 א. על חמש עבירות מביא קרבן אשם. והוא הנקרא
- 2 אשם ודאי, שהרי אינו בא משום ספק.² ואלו הן:
- 3 על שפחה חרופה,³ ועל הגזל, ועל המעילה, ועל
- 4 טמאת נזיר,⁴ ועל הצרעת פשיטה ממנה.⁵ על
- 5 שפחה חרופה כיצד? הבא על שפחה חרופה,⁶ בין
- 6 בזדון בין בשגגה - מביא אשם.⁷ והוא שתהיה⁸
- 7 גדולה⁹ ומזידה¹⁰ וברצונה¹¹, ותהיה בעולה¹²
- 8 בדרבה¹³, ובגמר ביאה¹⁴, כדי שתלקה¹⁵; שנאמר:
- 9 בקרת תהיה והביא את אשמו - היא לוקה¹⁶ והוא
- 10 מביא קרבן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הבא על שפחה חרופה, בין בזדון בין בשגגה, מביא אשם גזילות ומתכפר לו על הכל על הזדונות ועל השגגות".

וממשיך "כל מי שיש בידו משהו פרוטה ומעלה ממון ישראל... הרי זה מביא אשם על חטאו", וכן "הנשבע שבועת עדות בין בזדון בין בשגגה" מקריב קרבן עולה ויורד.

20 אַמּוּרִים? בַּשִּׁפְחָה אַחַת; אֲכַל הַפָּא עַל שִׁפְחָה
21 הַרְבֵּה, אִפְלוּ בְּהֶעֱלֵם אַחַת³³ - חֵיב אֲשֶׁם עַל כָּל
22 שִׁפְחָה וְשִׁפְחָה³⁴.

(29 חרופה. 30) ונלמד זאת בגמרא שם ממה שכתוב (ויקרא יט, כב) "וכיפר עליו הכהן באיל האשם וגו' על חטאתו אשר חטא" "שעניינו מכל חטא שחטא בבעילה זו, איל האשם מכפר עליו". וכל זה הוא לבועל, אבל השפחה עצמה "חייבת מלקות על כל ביאה וביאה כשאר חייבי לאווין, אם הייתה מידה". (31) שאם לא נודע לו הרי גם בשאר איסורין אינו חייב אלא חטאת אחת כמפורש למעלה פרק ה הלכה א. (32) אף על פי שאמרו בשבת עב. שלמי שסובר שבאשם וודאי צריך שייודע לו חטאו תחילה - הידיעות מחלקות בשפחה חרופה. והרי פסק רבינו כן להלן הלכה י - סמך רבינו על הסוגיא הנ"ל בכריתות, שאמרו שם שבחמש העלמות בשפחה חרופה אינו חייב אלא אחת, הרי שאין הידיעות מחלקות בשפחה חרופה. (33) שלא הייתה ידיעה בין ביאה לביאה. (34) שהגופים הם המחלקים לחיובו על כל שפחה ושפחה קרבן מיוחד, שנאמר (שם) "והיא שפחה", לחלק על כל שפחה ושפחה.

23 ו. בַּעַל שִׁפְחָה³⁵ וְהַפְּרִישׁ אֲשָׁמוֹ, וְחָזַר וּבִעֲלָהּ אַחַר
24 שֶׁהַפְּרִישׁ אֲשָׁמוֹ - חֵיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת;
25 שֶׁהִתְפַּרְשָׁה מִחֻלְקָתָהּ³⁶, וְנִמְצָא בָּמִי שֶׁהִקְרִיב וְאַחַר
26 כִּף בָּעַל. וְכֵן אִם בַּעַל חֲמֵשׁ בְּעִילֹת בְּהֶעֱלֵם אַחַת
27 בַּשִּׁפְחָה אַחַת, וְנוֹדַע לוֹ עַל אַחַת מֵהֶן³⁷ וְהַפְּרִישׁ
28 אֲשָׁמוֹ, וְאַחַר כִּף נֹדַע עַל הַשְּׁנִיָּה - מִפְּרִישׁ אֲשֶׁם
29 אַחֵר³⁸. אִף עַל פִּי שֶׁבְּהֶעֱלֵם אַחַת הָיוּ כִּלְנִי, הוֹאִיל
30 וְלֹא נֹדַע לוֹ אֵלָּא אַחַר שֶׁהַפְּרִישׁ, נִמְצָא כְּבוֹעֵל אַחַר
31 שֶׁהַפְּרִישׁ. שְׂדִין הַשּׁוֹגֵג וְהַמְזִיד בַּשִּׁפְחָה אֶחָד הוּא³⁹.

(35) כלומר, שפחה חרופה שהבא עליה כמה ביאות אפילו נודע לו ביניהן אינו חייב אלא אחת. (36) כן אמרו בשבת שם אפילו למי שסובר שבאשם וודאי אין צורך בידיעה בתחילה, מודה הוא שהפרשה מחלקת, אם כן הוא הדין לדידן, שידיעות אינן מחלקות בשפחה - שההפרשות מחלקות. (37) שאף על פי שלעניין אכילת חלב ידיעה שלאחר עבירה מחלקת - כאן בשפחה חרופה, שאין הידיעה מחלקת באמצע, בוודאי שאינה מחלקת לאחר עבירה, אלא אם כן יש עימה גם הפרשה. (38) [אף על פי שבגמרא (שבת שם) לא אמרו אלא: "מעשה דלאחר הפרשה לא קאמינא", כלומר, אם בעל נודע לו והפריש קרבן, ואחר כך שוב בעל, אבל לא הזכירו דין הפרשה שלאחר המעשים אם היא מחלקת - למד זאת רבינו ממה שאמרו שם: "מתקיף לה רב המנונא אלא מעתה בעל וחזר ובעל והפריש קרבן ואמר המתינו לי עד שאבעול, הכי נמי דאינו חייב אלא אחת"? - הרי הזכירו "בעל וחזר ובעל" ומזה נראה שחייב כאן שלושה אשמות: שניים על שתי הבעילות שקדמו להפרשה ואחד על בעילה שלאחר הפרשה - הרי מפורש שהפרשה שלאחר המעשים מחלקת]. (39) ולפיכך אין הידיעות בלבדן מחלקות עד שתהיה איתן גם הפרשה.

ז. עַל הַגִּזְלָה⁴⁰ בִּיצֵד? כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בִּידוֹ מְשֻׁה פְּרוּטָה⁴¹

לא נקראו בתוליה ולא נשתנה גופה. (15) כלומר, בשביל כך צריך שתהיה גדולה ומזידה משום שאז היא מחוייבת מלקות. (16) כי "בקורת" היא לשון של מלקות, שכל הלוקה קוראים עליו פסוקים מן התורה ו"בקורת" מלשון קריאה, וכן בודקים אותו ואומרים כוחותיו כמה מלקות יכול לקבל ו"בקורת" מלשון בקורת וחקירה.

1 ב. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ, שֶׁבִּזְמַן שֶׁהָיָא חֵיבַת
2 מְלָקוֹת¹⁷ - הוּא חֵיב בְּקִרְבָּן, וּבִזְמַן שֶׁהָיָא פְּטוּרָה מִן
3 הַמְּלָקוֹת - הוּא פְּטוּר מִן הַקִּרְבָּן¹⁸.

(17) שהיא מזידה, וגדולה. (18) כגון שהיא קטנה או שוגגת או אנוסה. אבל לא נבעלה על ידי בעלה, או נבעלה שלא כדרכה, או על ידי התחלת ביאה בלבד - כל אלה לא נלמדו מפסוק זה, אלא מהמלה "נחרפת", שנשתנה גופה.

4 ג. בֵּין תִּשְׁעֵי שָׁנִים יוֹם אֶחָד¹⁹ שָׁבָא עַל שִׁפְחָה
5 חֲרוּפָה²⁰ - הִיא לֹקָה וְהוּא מְבִיא קִרְבָּן²¹. וְיִרְאֶה לִי,
6 שְׂאִינוּ מְבִיא עַד שֶׁיִּגְדִּיל וְיִהְיֶה בֵּין דַּעַת²².

(19) אבל בפחות מזה אין ביאתו ביאה. (20) גדולה ומזידה. (21) כן הוא בספרא (קדושים פרק ה הלכה א) "איש פרט לקטן, או יכול שאני מוציא בן תשע שנים ויום אחד, תלמוד לומר ואיש". (22) ראה להלן בפרק א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ה שכל מחוייבי קרבן אין מקריבין על ידם אלא מדעתם.

7 ד. כָּבֵר בְּאַרְנֵנוּ בְּהִלְכּוֹת בִּיאוֹת אֲסוּרוֹת מֶה הָיָא
8 הַשִּׁפְחָה הַחֲרוּפָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, וְשְׂאִינוּ חֵיבִין²³
9 עַד שֶׁיִּבְעוּל בְּדִרְכָּה וְיִגְמָרוּ²⁴. לְפִיכָף²⁵, אִם אָמְרוּ לוֹ
10 שָׁנִים²⁶: בַּעֲלַת שִׁפְחָה חֲרוּפָה, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא
11 בְּעִלְתִּי - נֶאֱמַר, וְאִינוּ מְבִיא קִרְבָּן עַל פִּיהֶן; שֶׁהָיָא
12 הוּא יוֹדֵעַ אִם גָּמַר בִּיאוֹתָו²⁷ אוֹ לֹא גָמַר, וְזֶה שְׂאִמְר
13 לֹא בְּעִלְתִּי - כְּלוּמַר לֹא גִמְרְתִּי²⁸.

(23) הבעול - קרבן, והשפחה חרופה - מלקות. (24) משום שנאמר (ויקרא יט, כ): "ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע", ואם בעל שלא כדרכה, או שבעל כדרכה ולא גמר ביאתו, אין זה נחשב לשכבת זרע, שאינה ראוייה להתעבר מביאות אלו. (25) מכיוון שאינו חייב עד שיגמור ביאתו. (26) שני עדים. (27) והעדים אינם יכולים לראות אם גמר ביאתו. (28) ראה למעלה פרק ג הלכה א שאם עדים מעידים אותו שאכל חלב והוא אומר שלא אכל נעשה כאומר לא אכלתי שוגג אלא מזיד וכחכמים דרבי מאיר. וכאן אף רבי מאיר מודה (כריתות יב:) שלא חלק על חכמים אלא משוגג למזיד, שאין אדם רוצה להיעשות רשע.

14 ה. הַפָּא עַל הַשִּׁפְחָה²⁹ בִּיאוֹת הַרְבֵּה - אִינוּ חֵיב אֵלָּא
15 אֲשֶׁם אֶחָד³⁰. בִּיצֵד? הַפָּא עַל הַשִּׁפְחָה בִּיאוֹת הַרְבֵּה
16 בִּזְדוּן, אוֹ שָׁבָא עָלֶיהָ בַּשְּׂגָגָה וְנוֹדַע לוֹ וְחָזַר וּבָא
17 עָלֶיהָ בַּשְּׂגָגָה וְנוֹדַע לוֹ, אִפְלוּ מֵאָה פְּעָמִים בְּמֵאָה
18 הָעֲלָמוֹת³¹ - מִקְרִיב אֲשֶׁם אֶחָד³² וּמִתְפַּכֵּר לוֹ עַל
19 הַכָּל, עַל הַזְדוּנוֹת שֶׁבָּהּ וְעַל הַשְּׂגָגוֹת. בְּמֶה דְּכָרִים

1 וּמַעֲלָה⁴¹ מִמָּמוֹן יִשְׂרָאֵל, בֵּין שְׁגָזָלוֹ⁴² בֵּין שְׁגָבָו⁴³,
2 בֵּין שֶׁהִפְקִידוֹ אֶצְלוֹ אוֹ הִלְוִהוּ, אוֹ מְשֻׁם שְׁתַּפּוֹת אוֹ
3 מִשְׁאָר דְּרָכִים⁴⁴, וְכַפֵּר בּוֹ⁴⁵ וְנִשְׁפַּע לְשָׁקֶר, בֵּין בְּזִדּוֹן
4 בֵּין בְּשִׁגְגָה⁴⁶ - הִרִיזָה מִבֵּיא אֶשֶׁם עַל חֲטָאוֹ. וְהָיָה
5 הַנִּקְרָא אֶשֶׁם גְּזֻלוֹת. וּמִפְּדֻשׁ בְּתוֹרָה, שְׁאִין מִתְּפַכֵּר
6 לוֹ בְּאֶשֶׁם זֶה עַד שֶׁיֵּשִׁיב הַמָּמוֹן שְׁבִידוֹ לְבַעֲלֹי⁴⁷;
7 אֲבָל הַחֲמִשָּׁה⁴⁸ אֵינוֹ מַעֲכָב הַכֹּפֶרָה⁴⁹. כָּכָר בְּאֶרְנוֹ
8 בְּהִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת, אֵימָתִי יִהְיֶה חֵיב בְּשִׁבּוּעָה זֹאת
9 שֶׁמִּקְרִיב עָלֶיהָ אֶשֶׁם זֶה⁵⁰, וְאֵימָתִי יִהְיֶה פֶטוּר
10 מִמָּנָה; וְעַל אֵי זוֹ דְּרָף יִתְחַיֵּב אֲשָׁמוֹת רַבּוֹת כְּמִנְיָן
11 חֵיב הַשְּׁבוּעוֹת, וְעַל אֵי זוֹ דְּרָף לֹא יִהְיֶה חֵיב אֲלָא
12 אֶשֶׁם אֶחָד⁵¹.

57 שמתבשלים בחמש קערות נפרדות, כלומר, בחמשה מיני תבשילים. (58) משנה בכריתות טו: "אמר רבי יהושע שמעתי באוכל מזבח אחד בה' תמחויין בהעלם אחת שהוא חייב על כל אחת ואחת משום מעילה". (59) כלומר, כאילו אכל כמה מיני איסורים שחייב על כל איסור ואיסור בנפרד. (60) ראה למעלה פרק ו שם שבשאר האיסורים אין תמחויין מחלקים. (61) כלומר, אם אחד נותן לשני דבר הקדש שיאכלנו או שיהנה ממנו - חייב הנותן, ולא זה שקיבל (רש"י שם). (62) שאם אכל חצי זית מדבר שמועלין בו, ולאחר זמן רב, אפילו אחר שלוש שנים, אכל חצי זית שני - מצטרפין שני חצאי הזיתים לחייבו אשם מעילה, ולמדו זאת (שם יח:): ממה שנאמר (שם, טו) "תמעול מעל". הלשון הכפולה "תמעול מעל" מרבה גם צירוף כזה. (63) שאמר לו תן בשר זה לאורחים ונתן. (64) משנה מעילה כ. "השליח שעשה שליחותו בעל הבית מעל", מה שאין כן בכל האיסורים, שאמרו בהם: "אין שליח לדבר עבירה" והשליח חייב.

27 י. כָּל הַמִּחְיֵב אֶשֶׁם וְדָאִי צָרִיף שְׁיִידַע לוֹ חֲטָאוֹ
28 תַּחֲלָה וְאַחֵר כֶּף דְּקָרִיב⁶⁵ אֶשְׁמוֹ; אֲבָל אִם הִקְרִיבוּ
29 קָדָם שְׁיִידַע לוֹ וְנִדְּעָה לוֹ אַחֵר שֶׁהִקְרִיב - אֵינוֹ עוֹלָה
30 לוֹ⁶⁶. וְכָל חֲטָא שֶׁחֵיבִין עָלָיו אֶשֶׁם וְדָאִי - אֶחָד
31 הַמִּלֵּךְ וְאֶחָד כֶּהֱן מְשֻׁחַ⁶⁷ אוֹ שְׂאֵר עַם הָאָרֶץ שְׁוִין
32 בּוֹ⁶⁸.

65 פשטות הפסוק משמע כך, שכתוב (שם, כג"כ) "והיה כי יחטא ואשם" כשיכיר בעצמו לשוב בתשובה ולדעת ולהודות כי "חטא ואשם" והשיב את הגזלה וכו' ואת אשמו יביא וכו'". (67) וצריך להביא אשם אחר גדול בימי בית ראשון, שנמשח בשמן המשחה. (68) שחייבים אשם. מה שאין כן באשם תלוי, שאינם שווים, שהכהן המשוח אינו חייב בו. וכמו כן לעניין קרבן חטאת חלוקים הם, שהמלך מביא שעיר עזים, והכהן המשוח - פר בן בקר, ושאר עם הארץ מביאין שעירת עזים או נקבה מן הצאן.

33 יא. כָּל חֲטָא שֶׁחֵיבִין עָלָיו אֶשֶׁם וְדָאִי, אִם נִסְתַּפֵּק
34 לוֹ אִם עֲשָׂאָהּ אוֹ לֹא עֲשָׂאָהּ - פֶּטוּר מִכָּלָם⁶⁹.
35 לְפִיכָּה, הֵבֵא עַל יָדוֹ סֶפֶק מַעֲלָה - אֵינוֹ חֵיב
36 כָּלָם⁷⁰, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוֹ בְּהִלְכוֹת מַעֲלָה.

(40) שיש על זה קרבן אשם. (41) אבל פחות מפרוטה אינו ממון, והכופר ונשבע על פחות משווה פרוטה פטור משבועת הפקדון. (42) שלקח ממון אדם בגלוי ובפרהסיא בחזק יד. (43) שלקח ממון אדם בסתר כגון שפשט ידו לתוך כיס חבירו ואין הבעלים יודעים. (44) כגון עושה, או מצא אבידה וכיחש בה, או עשה לו מלאכה ולא נתן לו שכרו. (45) כשתבעו שיחזיר לו הממון. (46) ולמדו זה בגמרא שם בגזירה שווה "תחטא - תחטא", משבועת העדות. (47) שנאמר (שם כג"כ) "והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל וגו' ושלם אותו וגו' ואת אשמו יביא וגו'". הרי שרק אחר השבת הגזילה מתכפר באשם. ובבבא קמא קי. במשנה: "הביא אשמו עד שלא הביא גזילו לא יצא". ובגמרא שם קיא. למדו כן ממה שנאמר בגזל הגר (במדבר ה, ח): "מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו עליו", הרי נאמר "אשר יכפר" בלשון עתיד, להורות, שאינו מתכפר אלא אחר כך, אחרי ששיב את הגזילה לכהן. (48) שהוא מחוייב להוסיף חומש על הקרן, שהוא אחד מארבעה מהקרן מפני שכתוב (ויקרא שם, כד) "ושלם אותו בראשו וחמישיתו יוסף עליו". (49) בבא קמא שם במשנה: "נתן את הקרן ולא נתן את החומש אין החומש מעכב", ולמדו כן בגמרא שם קיא. הדיוט מהקדש (=מן הנהנה מן ההקדש) מה הקדש אם מעל לא מעכב החומש את הכפרה, אף הדיוט אין החומש מעכב את הכפרה. (50) כלומר, אימתי מתחייב קרבן אשם גזלות על שבועה זו ואימתי פטור. (51) על כמה וכמה שבועות.

13 ח. עַל הַמַּעֲלָה⁵² בַּצֵּד? כָּל הַנֶּהֱנֶה מִשְׁוֹה פְּרוּטָה⁵³
14 מִן הַהִקְדָּשׁ בְּשִׁגְגָה⁵⁴ - מִחֲזִיר מִה שֶׁנֶּהֱנֶה וְיוֹסִיף
15 חֲמִשָּׁה וְיִקְרִיב אֶשֶׁם וְיִתְפַּכֵּר לוֹ⁵⁵. וְכָכָר בְּאֶרְנוֹ
16 בְּהִלְכוֹת מַעֲלָה, שֶׁהִקְרִיב וְהִקְרִיב מַעֲכָבִין הַכֹּפֶרָה,
17 וְאֵין הַחֲמִשָּׁה מַעֲכָב⁵⁶.

(52) ראה למעלה הלכה א שיש על זה קרבן אשם. (53) משנה מעילה יח. ובבא מציעא נה. "הנהנה בשווה פרוטה מן ההקדש מעל". (54) אבל במזיד לוקה ומשלם קרן בלבד. (55) שנאמר (שם, טו"ז) "נפש כי תמעול מעל וחטאה בשגגה מקדשי ה' והביא את אשמו לה' ואת אשר חטא מן הקדש ישלם ואת חמישיתו יוסף עליו וגו'".

פרק עשירי

(1) יבאר מה בין שגגת מקדש וקדשיו לשאר כריתות, והחייבים קרבן מספק אם מביאים אותו.

- א. שֶׁשָׁה² מִצֹּתָן שִׁיקְרִיבוּ קָרְבָן עֹלָה וְיִזְרֹד³, וְאֵלוּ¹⁸ הֵן: א. הַמְצַרֵּעַ⁴. ב. וְהַיֹּלֶדֶת⁵. ג. וְהַנִּשְׁבֵּעַ שְׁבוּעַת הַעֲדוּת⁶ בֵּין בְּזֹדוֹן בֵּין בְּשִׁגְגָה⁷. ד. וְהַנִּשְׁבֵּעַ שְׁבוּעַת בִּטּוּי לְשִׁקָּר⁸ בְּשִׁגְגָה⁹. ה. וְהַטָּמֵא שֶׁאֵכָל קֹדֶשׁ בְּשִׁגְגָה¹⁰. ו. וְהַטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס לְמִקְדָּשׁ בְּשִׁגְגָה²².

(2) אנשים. ובמשנה (כריתות ט.) תנן "חמשה", משום שהמשנה מונה טמא שאכל קודש וטמא שנכנס למקדש, לאחד. ואילו רבנן מונה אותם לשתים (כסף-משנה). (3) כלומר, קרבן שאינו קבוע. שאם היה עשיר, מביא בהמה; ואם היה עני מביא עוף או עשירית האיפה, ראה למעלה פ"א הלכה ד. (4) שנאמר (ויקרא יד, י, כא-כב): "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה וגו' ואם דל וגו' ולקח כבש וגו' ושתי תורים וגו'". (5) שנאמר (שם יב, יח) "ובמלאות ימי טהרה וגו' תביא כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור לחטאת וגו' ואם לא תמצא ידה די שה ולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת וגו'". (6) שידעו העדים עדות ממון ותבעם בעל העדות להעיד לו, וכפרו בעדותן ולא העידו ונשבעו שאינן יודעים לו עדות, זו היא שבועת העדות (פרק א מהלכות שבועות הלכה יב). ונאמר (שם ה, א, וז) "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה וגו' והביא את אשמו וגו' כשבה או שעירת עזים וגו' ואם לא תגיע ידו די שה והביא וגו' שתי תורים וגו'". (7) משנה שם ט. ובגמרא שם, נלמד משום שבכולן נאמר בתורה "ונעלם", וכאן (בשבועת העדות - שם, א) לא נאמר "ונעלם", הרי משום שחייבה התורה על המזיד כשוגג. (8) שנשבע (=לעתידי) שלא יאכל, ואכל. או שנשבע שיאכל, ולא אכל. או שנשבע (=לעבר) שלא אכל, ואכל. או שאכל, ולא אכל (שם הלכה ג). ואמר (שם, ד, וז) "או נפש כי תשבע לבטא בשפתים וגו' והביא את אשמו וגו' כשבה או שעירת עזים וגו' ואם לא תגיע ידו די שה והביא וגו' שתי תורים או שני בני יונה". (9) שנאמר (שם, ד) "ונעלם ממנו". (10) שנאמר (שם, ב"ג) "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא וגו' ונעלם ממנו וגו'". וראה להלן הלכה ה, כי מפי השמועה למדו שהפסוק הזה מדבר בטמא שנכנס למקדש או טמא שאכל קודש ולא ידע. וראה למעלה פ"א הלכה ג.

- ב. קָרְבַּן הַיֹּלֶדֶת¹¹: א. הֵיטָה עֲשִׂירָה - מִבִּיאָה פָּבֶשׁ²³ בֵּן שָׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן יוֹנָה או תור לחטאת; וְאֵם אֵין²⁴ יָדָה מְשֻׁגָּת - הִרִי קָרְבָּנָהּ יִזְרֹד וּמִבִּיאָה שְׁתֵּי תוֹרִים או שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה, אֶחָד עֹלָה וְאֶחָד חֲטָאת. אֶפְלוּ²⁶ הֵיטָה יָדָה מְשֻׁגָּת לְשָׁה וְאִינָה מְשֻׁגָּת לְנִסְכָּיו¹² - מִבִּיאָה קָרְבַּן עֲנִי¹³.²⁸

(11) שם יב, יח. וראה בפ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג. (12) ראה בפ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב והלכה ד, שכשבש היולדת הקרב לעולה טעון גם נסכים:

(69) שאינו חייב אשם תלוי, אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. ודבר זה נחלקו בו חכמים ורבי עקיבא במשנה כריתות כב. ופסק רבינו כחכמים. (70) הזכיר באופן מיוחד ספק מעילה משום שבה המחלוקת של רבי עקיבא וחכמים הנ"ל.

- יב. הֵיטָה לְפָנָיו חֲתִיכָה שֶׁל חֲלִין וְחֲתִיכָה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ, אֶכָל אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדִיעַ אִי זֶה הִיא - פְּטוּר⁷¹; חֲזַר וְאֶכָל אֶת הַשְּׁנִיָּה - מִבִּיא אֶשָּׁם עַל מַעֲלָתוֹ⁷²; אֶכָל אַחֶר אֶת הַשְּׁנִיָּה - שְׁנִיָּהּ פְּטוּרִין⁷³.

(71) שהוא ספק אם מעל בהקדש או לא, וכדברי חכמים החולקים על רבי עקיבא, שם כב במשנה. (72) שהרי וודאי מעל. (73) כי כל אחד מהם הוא בספק אם מעל או לא.

- יג. חֲתִיכָה שֶׁל חֶלֶב⁷⁴ וְחֲתִיכָה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ, אֶכָל אַחַת מֵהֶן⁷⁵ - מִבִּיא אֶשָּׁם תְּלוּי מִשּׁוּם חֶלֶב; אֶכָל אֶת הַשְּׁנִיָּה⁷⁶ - מִבִּיא חֲטָאת עַל הַחֶלֶב⁷⁷ וְאֶשָּׁם וְדָאִי שֶׁל מַעֲלָה עַל הַהֶקֶדֶשׁ⁷⁸; בָּא אַחֶר וְאֶכָל אֶת הַשְּׁנִיָּה - אִף הַשְּׁנִי מִבִּיא אֶשָּׁם תְּלוּי⁷⁹. חֲתִיכָה שֶׁל חֶלֶב⁸⁰ וְחֲתִיכָה שֶׁל חֶלֶב הַקֹּדֶשׁ, אֶכָל אַחַת מֵהֶן - מִבִּיא חֲטָאת⁸¹; אֶכָל אֶת הַשְּׁנִיָּה אַחֶר שֶׁנִּדְּעַ לֹו עַל הָרִאשׁוֹנָה⁸² - מִבִּיא שְׁתֵּי חֲטָאוֹת⁸³ וְאֶשָּׁם וְדָאִי עַל מַעֲלָתוֹ⁸⁴; בָּא אַחֶר וְאֶכָל אֶת הַשְּׁנִיָּה - זֶה מִבִּיא חֲטָאת וְזֶה מִבִּיא חֲטָאת⁸⁵ בְּלִבְד⁸⁶. כָּכָר בְּאֶרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת מֵאִיזָה טַעַם נִוְסָף אֲסוּר הַקֹּדֶשׁ עַל אֲסוּר חֶלֶב⁸⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּאֵלוּ הָאֲסוּרִין.¹⁷

(74) חולין. (75) בשוגג. (76) בשוגג אפילו אחר שהביא אשם תלוי. (77) שם. שהרי אכל וודאי חלב, והאוכל חלב בשוגג חייב חטאת. (78) שהרי אחת מהן הוא של הקדש. (79) שם. כי גם זה הוא ספק אכל חלב או לא שחייב אשם תלוי. וראה למעלה הלכה ז כי זהו איסור קבוע. (80) חולין. (81) שהרי שתי החתיכות הן חלב, וחייב חטאת על איסור אכילת חלב בשגגה. ואינו חייב אשם תלוי על ספק הקדש משום שפוסק כחכמים שאין מחייבים על ספק מעילה. (82) שהדיעות מחלקות. אבל בהעלם אחד, אינו חייב אלא אחת. (83) על שתי אכילות של חלב, אחת על חתיכת חלב החולין ואחת על חתיכת חלב של הקדש. (84) שהרי אכל חתיכת חלב של הקדש, וחוצץ מאיסור חלב עבר גם על איסור מעילה בהקדש. (85) שם במשנה, שהרי כל אחד מהם אכל חלב וודאי. (86) ואינם חייבים אשם תלוי על ספק מעילה. (87) שאף על פי ש"אין איסור חל על איסור" - חל איסור הקדש על איסור חלב, מפני שהוא איסור מוסיף, שהחלב הזה לא היה אסור אלא באכילה, וכשהקדישו נאסר גם בהנאה, ומתוך שנוסף בו איסור הנאה, נוסף עליו גם איסור אכילה לחייבו גם משום חלב וגם משום הקדש, ובאיסור מוסיף אמרו "איסור חל על איסור".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אמר רבא, שלמדו גזירה-שוה "טומאתו - טומאתו". נאמר כאן בקרבן עולה ויורד (שם ה, ג) "או כי יגע בטומאת אדם לכל טומאתו", וכתוב במטמא מקדש (במדבר יט, יג) "את משכן ה' טמא ונכרתה הנפש ההיא מישראל, כי מי נדה לא זורק עליו טמא יהיה עוד טומאתו בו" - מה להלן טומאת מקדש, אף כאן (שלא פירש מה היא טומאה זו שחייבין עליה קרבן עולה ויורד) היא טומאת מקדש. ואוכל קודש, נלמד (שם) בברייתא: רבי אומר אקרא אני חיה, בהמה למה נאמר (שבקרבן עולה ויורד כתוב, ויקרא ה, ב) "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה וגו'", וכיון שמזכיר "חיה" הרי גם בהמה בכללה (שהרי כתוב שם יא, ב "זאת החיה אשר תאכלו", ומיד סמוך לזה כתוב (שם, ג) "כל מפרסת פרסה וגו' בבהמה אותה תאכלו", הרי שבהמה בכלל חיה) ולמה לו להזכיר כאן גם "בהמה טמאה", כדי ללמוד גז"ש "בהמה טמאה - בהמה טמאה": נאמר כאן "בהמה טמאה", ונאמר להלן (שם ז, כא) באוכל קדשים בטומאה "ונפש כי תגע בכל טמא, בטומאת אדם או בבהמה טמאה או בכל שקץ טמא, ואכל מבשר זבח השלמים אשר לה' ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", מה שם מדובר לענין אוכל קודש בטומאה, אף כאן (בקרבן עולה ויורד) שכתוב טומאה, מדובר באוכל קודש בטומאה. (30) שהרי אין זה מפורש בתורה, אלא נלמד בגזירה-שוה. (31) בתורה. (32) במזיד. (33) במכות יד: למדו זאת מן הפסוק (שם יט, יג) "את משכן ה' טמא ונכרתה". וראה בספר המצוות לא-תעשה עז, ובהערה שם שי. (34) במזיד. (35) בברייתא שבועות ו: "מנין שאין הכתוב (=נפש אשר תגע בכל דבר טמא וגו') מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו (=שאיין מחייבו על מגע אלא-אם-כן אכל קודש בטומאה או נכנס למקדש בטומאה). ודין הוא: הואיל והזהיר וענש על הטומאה [בזדון - רש"י] וחייב קרבן על הטומאה, מה כשהזהיר וענש על הטומאה לא הזהיר וענש אלא על טומאת מקדש וקדשיו, אף כשהייב קרבן על הטומאה לא חייב אלא על טומאת מקדש וקדשיו".

- ו. פל קרבנות³⁶ שהאשה חייבת - בעלה מביא³⁷ על ידיה³⁸. אם היה עני - מביא קרבן עני, ואם היה עשיר - מביא על ידיה קרבן עשיר³⁹. ומביא אדם⁴⁰ על ידי בנו⁴¹ ועל ידי בתו ועל ידי עבדו ושפחתו⁴² קרבן עני⁴³ ומאכילן בנבחים⁴⁴.

(36) לדעת הר"ש (פי"ד מנגעים משנה יב בשם ספרי זוטא) אין הבעל חייב אלא בקרבנות שבאים לטהרתה, והם קרבנות לידה, זיבה וסוטה. אבל קרבנות שבאים לכפרתה, כגון שאכלה חלב או חיללה שבת בשוגג - אינו חייב להביא. וראה בתפארת ישראל שם אות צד. [ועיין בנדרים לו. ובגליון הש"ס שם]. (37) חייב להביא, משנה בנגעים שם, וברייתא בנדרים לה: ובזרי כד. ובבא מציעא קד. (38) בשבילה (רבינו בפי"מ שם). (39) דברי ר' יהודה במשנה שם, ואין חולק עליו (כסף-משנה). ואין אומרים, כיון שנשאת היא עניה, שהרי מה שקנתה אשה קנה בעלה, יביא בשבילה קרבן עני אף אם הוא עשיר, אלא מביא עליה

עשרון סולת כלול ברביעית ההין שמן, ויין לנסך רביעית ההין. (13) שתי תורים או שני בני יונה, ונלמד דין זה בספרא (פרשת תזריע פרק ד הלכה א) ממה שנאמר (שם, א) "ואם לא תמצא ידה די שה", ללמד שאם יש לה שה ואין לה הדברים הנצרכים לשה זה - שמביאה קרבן עני.

- ג. המצרע פשיטה - מביא שלש בהמות¹⁴. מהן שני פכשים, אחד עולה ואחד אשם, וכבשה¹⁵ לחטאת. אם אין ידו משגת - מביא שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת, וכבשה¹⁶ לאשם.

(14) שם יד, י, כא-כב. וראה בפ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג. (15) נקבה מן הכבשים.

- ד. על שבועת העדות¹⁶ ועל שגגת שבועת בטיורי¹⁷ ועל שגגת טמאת מקדש וטמאת קדשיו¹⁸ מביא פשבה¹⁹ או שעירה²⁰, פשאר החטאות הקבועות²¹. ואם אין ידו משגת - מביא שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת. ואם אין ידו משגת לעוף - מביא עשירית האיפה²² סלת. והיא הקרונה מנחת חוטא, שפבר נתפרשו מעשייה בהלכות מעשה הקרבנות²³.

(16) בין בזדון בין בשגגה (למעלה הלכה א). (17) שם ה, ד, וי. (18) שם, ב"ג, וי. (19) נקבה מן הכבשים. (20) נקבה מן העזים. (21) ראה למעלה פ"א הלכה ד. (22) שם, יא. (23) פי"ז.

- ה. פל הקרבנות האלו מפרשין בתורה ומפרש זה שחייב להביאן, חוץ מטמא שנכנס למקדש בשגגה או אכל קדש²⁴. שפך פתוב שם: ונפש כי תחטא ושמצעה קול אלה²⁵ וגומר. או נפש אשר תגע בכל דבר טמא²⁶ וגומר. או נפש כי תשבע לבטא בשפתים²⁷ וגומר. והיה כי יאשם לאחת מאלה וגומר. מפי השמועה למדו²⁸, שזה שחייב פאן קרבן לטמא - פשנטמא ונכנס למקדש או אכל קדש והוא לא ידע²⁹. אף על פי שהדבר מפי הקבלה³⁰ - הרי הוא כמפרש³¹, שהרי בפרוש חייבה תורה פרת לטמא שאכל קדש ולטמא שנכנס למקדש³². באוכל נאמר: והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטמאתו עליו ונכרתה. ובנכנס למקדש נאמר: ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל פי את מקדש ה' טמא³³. וכיון שחייבה תורה פרת³⁴ על טמאת מקדש וקדשיו, פרש הקרבן שמביאין על שגגתן³⁵.

(24) בשגגה, שאינם מפורשים בתורה שחייבים להביא קרבן עולה ויורד. (25) זוהי שבועת העדות. (26) ולא מפורש שאכל קודש בטומאה או שנכנס למקדש בטומאה. (27) זוהי שבועת בטיורי. (28) בשבועות ו: ז. (29) שם ז.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קרבן עשיר, שאשתו כגופו. ראה בפיה"מ לרבינו, בנגעים שם. (40) שהוא עשיר. נגעים שם. (41) בשביל בנו. (42) [בין עבדים ובין כנענים. ואף לדעת הר"ש, שהמדובר רק במחוסרי כפרה (ראה למעלה), הרי טומאת צרעת נוהגת גם בעבדים כנענים (פ"ט מהלכות טומאת צרעת הלכה א), וכמו כן נוהגת בהם טומאת זיבה (פ"א מהלכות טטמאי משכב ומושב הלכה ד), והם מחוייבים בקרבנות]. (43) אף אם הוא עשיר. ובנו ובתו ועבדו ושפחתו לאו דוקא, כי הוא הדין שמביא בשביל כל אדם, אלא מזכיר אלו להודיענו שאף בנו ובתו הקטנים או אפילו הגדולים הסמוכים על שולחנו (דומיא דעבדו ושפחתו), שיש לו הכרח להביא בשבילם קרבן כדי שלא יטמאו טהרותיו על שולחנו, והיה מקום לסברא שיביא בשבילם קרבן עשיר, אם הוא עצמו עשיר - השמיענו שאין הדבר כן, אלא מביא בשבילם קרבן עני, שהתורה חסה עליו (משנה אחרונה, נגעים שם). (44) קרבן זה מטהרן לאכול בקדשים. ראה להלן פ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה א, שמחוסרי כפרה אינם אוכלים בקדשים עד שיביאו קרבנם, וראה שם הלכה ה.

ז. המלך וכהן משיח מביאין קרבן⁴⁵ על שבועת העדות או על שבועת בטוי או על טמאת מקדש וקדשיו⁴⁶ פשאר הדיוטות⁴⁷; שלא חלק הכתוב קרבן מלך מקרבן הדיוט ומקרבן כהן משיח⁴⁸ אלא במצוות⁴⁹ שחייבים על שגגתן חטאת קבועה, כמו שפארנו⁵⁰, אבל בקרבן עולה ויורד פלן שוים⁵¹. פבר בארנו בהלכות שבועות⁵², אימתי יהיה חייב על שבועת העדות ועל שבועת שגגת בטוי, ואימתי יהיה פטור עליהן; ועל אי זה דרך יהיה חייב קרבנות הרבה פמנן השבועות, ועל אי זה דרך לא יהיה חייב אלא קרבן אחד. ובהלכות מחסרי כפרה⁵³ אבאר, באיזה דרך תתחייב היולדת והמצרע קרבנות הרבה, ובאי זה דרך יתחייב כל אחד מהן קרבן אחד.

רבינו גם מצורע ויולדת, וכאן השמיטם; לפי ש"יולדת" אינה לא במלך (ראה בפ"א מהלכות מלכים ה"ה, שאין מעמידים מלכה), ולא בכהן גדול (ראה בפ"ט מהל' ביאת מקדש ה"א, שבבנות אהרן אין קדושת כהונה). ו"מצורע", אע"פ שישנו בכ"ג, שאם כי נפסל מלהיות כ"ג (ראה בהוריות יב: ובבכורות מה: במשנה. ומה שאמרו במועד קטן יד: "והצורע לרבות כהן גדול, והא כהן גדול דכל השנה כרגל וכו' שמעמינה (מצורע) נוהג צרעתו ברגל", היינו משום שגם כהן גדול שעבר, אינו פורע ופורס, כמפורש בהוריות יא: ולפי דברי רבינו להלן פט"ו הלכה ז, גם כהן גדול שעבר מחמת מום, כל דיני כהונה גדולה עליו, ואם כן הרי הוא ככל אדם ברגל. ועיין בריטב"א שם ובתוספות ר' ידידיה תלמיד ר"י מפרש שם ח"ב עמודים יז"ח הערה 8) - מביא הוא פר הבא על כל המצוות, ככהן גדול המשמש, הרי גם כהן גדול שעבר מחמת מום, מביא פר כמפורש להלן פט"ו שם, והיה לו להביא כאן, שלענין קרבן עולה ויורד הרי הוא כהדיוט, - השמיטו משום שבמלך אינו שייך, שהרי נשיא (=מלך) שנצטרע עבר מנשיאותו, והרי הוא כהדיוט (להלן שם הלכה ט, וכן מפורש בסנהדרין קז: ועיין שם כ. ובתוספות ד"ה שתי שנים), ואין צריך לומר שלענין עולה ויורד, הרי הוא כהדיוט]. (47) קרבן עולה ויורד. וראה למעלה הלכה ד, מהו קרבן עולה ויורד. (48) שהמלך מביא שעיר עזים (זכר), והכהן המשוש - פר בן בקר, וההדיוט - שעירת עזים (נקבה) או נקבה מן הכבשים. (49) כלומר מצוות לא-תעשה. (50) למעלה פ"א הלכה א. (51) המלך והכהן המשוש וההדיוט. משנה שם (ט): "כל המצוות שבתורה שחייבין על זדון כרת ועל שגגתן חטאת, היחיד מביא כשבה ושעירה, והנשיא שעיר, ומשיח ובית-דין מביאין פר וכו' ועל שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו בית-דין פטורין, והיחיד והנשיא והמשיח חייבין". ופירש רש"י שם "דכתוב באשמות ואם נפש, ונשיא ומשיח בכלל נפש אחת הן". (52) פרקים ד"ו, ט"י. (53) פ"א ופ"ד.

45. המלך וכהן משיח מביאין קרבן⁴⁵ על שבועת העדות או על שבועת בטוי או על טמאת מקדש וקדשיו⁴⁶ פשאר הדיוטות⁴⁷; שלא חלק הכתוב קרבן מלך מקרבן הדיוט ומקרבן כהן משיח⁴⁸ אלא במצוות⁴⁹ שחייבים על שגגתן חטאת קבועה, כמו שפארנו⁵⁰, אבל בקרבן עולה ויורד פלן שוים⁵¹. פבר בארנו בהלכות שבועות⁵², אימתי יהיה חייב על שבועת העדות ועל שבועת שגגת בטוי, ואימתי יהיה פטור עליהן; ועל אי זה דרך יהיה חייב קרבנות הרבה פמנן השבועות, ועל אי זה דרך לא יהיה חייב אלא קרבן אחד. ובהלכות מחסרי כפרה⁵³ אבאר, באיזה דרך תתחייב היולדת והמצרע קרבנות הרבה, ובאי זה דרך יתחייב כל אחד מהן קרבן אחד.

ח. כל המביא קרבן על הזדון כשגגה⁵⁴, אם היה אנוס - פטור מן הקרבן⁵⁵. ואין צריך לומר שפאר עבירות שאינם חייב חטאת אלא על שגגתן⁵⁶, שאם היה אנוס - פטור⁵⁷.

(54) כגון הבא על שפחה חרופה (למעלה פרק ט הלכה א), ושבועת העדות (למעלה בפרק זה הלכה א), ושבועת הפקדון (למעלה פ"ט הלכה ז). (55) תוספתא בכריתות פ"א: "ארבעה מביאין על הזדון כשגגה, כולם באנוס פטורים, חוץ מן הנזיר" (=שחייב על הזדון כשוגג, וגם חייב על האנוס, ראה בפ"ו מהלכות נזירות הלכה ג) וראה בקרית-ספר ולחם-משנה כאן. (56) ולא על זדון, שכיון שלא חייבה התורה אלא על השוגג בלבד ולא על המזיד - כלישכן שלא חייבה על האנוס. (57) ראה בשבועות יז: וית. (ולמעלה פ"ה הלכה ו) שהבא על אשתו שלא בשעת וסתה וראתה דם בשעת תשמיש, הרי אלו פטורין מקרבן חטאת, מפני שזה אנוס ומה היה לו לעשות.

(45) משנה בהוריות ט. "על שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו בית-דין פטורין, והיחיד והנשיא והמשיח חייבין". ומה שאמרו שם ח: במשנה "אין חייבין (כהן המשיח ובית-דין) על שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו, והנשיא כיוצא בהם, דברי רבי יוסי הגלילי" מפרש רבינו (בפיה"מ שם) שאין כהן המשיח מביא פר, והמלך שעיר עזים, אלא מביאין כהדיוט קרבן עולה ויורד (וראה בהשגת הראב"ד וכסף-משנה כאן). ומה שאמר רבי עקיבא (במשנה שם) כי המלך אינו חייב בשבועת העדות, שהמלך לא דן ולא דנין אותו, לא מעיד ולא מעידין אותו (וכן פסק רבינו בפ"י מהלכות שבועות הלכה א "היו עדי וכו' או שהיה המלך אחד מעידי שאינו ראוי להעיד וכו' ונשבעו, פטורין משבועת העדות") - כל זה אינו אלא משום שאין זה מכבודו של מלך לבוא לבית-הדין להגיד עדותו, אבל אם באו בית-הדין והנתבעים לבית המלך והעיד שם, מקבלים עדותו, ובאופן זה אם כפר ונשבע שאינו יודע עדות חייב בקרבן שבועה, וראה במרכבת המשנה ובמעשה רוקח. (46) [למעלה (ה"א) מנה

ויוורד, ראה למעלה הלכה ד. (69) במשנה שם. ואף שהפריש כבר מעות לשתי תורים או לשני בני היונה - כיון שהעני עוד, מביא רק עשירית האיפה סולת למנחה. ואף זה נלמד (שם) ממה שנאמר (שם, י) "וכפר עליו הכהן מחטאתו", מקצת חטאתו. כלומר, אם הפריש מעות לשתי תורים או שני בני יונה, ושוב העני עוד, מביא ממקצת הדמים הללו, עשירית האיפה. (70) משנה שם. ואף כי כבר הפריש המעות לקרבן עני - כיון שהעשיר צריך להוסיף ולהביא קרבן עשיר. ולמדו כן בגמרא שם ממה שנאמר (שם, יג) "וכפר עליו הכהן על חטאתו", "על חטאתו" משמע שאם העשיר בינתיים, צריך להוסיף על הדמים ולהביא קרבן עשיר. (71) ועתיד לירש ממנו, ויהיה עשיר. (72) כל זמן שלא ירש אותו, ומביא קרבן עני. (73) ויצטרך להוסיף מעות עד לקרבן עשיר. משנה ערכין יז: "אבל בקרבנות אינו כן, אפילו מת אביו והניח לו וכו' אין להקדש בה כלום". ופירשו (שם יח. בגמרא) שכונת המשנה שהיה אביו גוסס, מהו דתימא רוב גוססין למיתה, קא-משמע-לן שכל זמן שלא מת נחשב עדיין היורש לעני, לפי שהגוסס הוא כחי לכל דבריו, ראה נזיר מג.

15 יא. עשיר שהפריש פשפה או שעירה ונפל בה
16 מום⁷⁴ [והעני] - אם רצה⁷⁵, יביא בדרמיה עוף. אבל
17 אם הפריש עוף ונפסל⁷⁶ - לא יביא בדרמיו עשירית
18 האיפה, שאין לעוף פדיון⁷⁷.

(74) ברייתא כריתות כז: (75) כן הוא בברייתא שם. ומשמע שאם רצה יביא בדרמיה כשבה אחרת, אף-על-פי שעכשיו העני. וכן מפורש בר"ש וברע"ב בנגעים פרק יד משנה יב, שמה שאמרו "מצורע עני שהביא קרבן עשיר, יצא", היינו אפילו לכתחילה [וראה בתפארת ישראל כריתות פ"ו משנה ח אות נה, וצריך עיון]. (76) בעוף לא כתב "ונפל בו מום", לפי שאין המומים פוסלים בעוף (פ"ג מהלכות איסורי מזבח הלכה א) אלא "ונפסל", היינו שנקטעה רגלו, שאין מקריבים חסר על גבי המזבח (שם). (77) ברייתא שם. ובספרא (בחוקותי פרשה ד הלכה ה) אמרו: "והעמיד את הבהמה לפני הכהן (ראה בתמורה לב: שפסוק זה מדבר בפסולי המוקדשין), בהמה נפדית ואין העופות והעצים וכו' נפדים". וראה בדברי רבינו בפירוש המשניות שם, בפ"ה מהלכות פסולי המוקדשין הלכה י, ובפ"ו מהלכות איסורי מזבח הלכה ד.

19 יב. הפריש⁷⁸ עשירית האיפה⁷⁹ והעשיר: עד שלא
20 קדשה בכלל⁸⁰ - הרי היא ככל המנחות⁸¹, ותפדה
21 ותאכל⁸²; ומשקדשה בכלל⁸³ - תעפר צורתה ותצא
22 לבית השרפה⁸⁴.

(78) תוספתא כריתות פ"ד. (79) כדין עני. (80) כל זמן שלא שם עדיין הסולת לתוך כלי שרת, לא קדשה קדושת הגוף, אלא קדושת דמים, וקדושת דמים נפדית (מנחות ק: והלכות איסורי מזבח שם הלכה ה). (81) שנטמאו ושנפסלו שפודין אותן, ראה הלכות איסורי מזבח שם. (82) אף-על-פי שלא נטמאה. וכן אמרו במנחות קא. "רבי אליעזר אומר, כולן טמאין נפדין, טהורין אין נפדין. חזן

1 ט. מי שהפריש מעות לכבשה של חטאתו⁵⁸ וצריך
2 להין⁵⁹ - הרי זה מביא שעירה⁶⁰ ויחלל אותם המעות
3 על השעירה⁶¹ ויהנה בהן⁶². וכן אם הפריש
4 לשעירה⁶³ ולקח פשפה⁶⁴ - יהנה בהן.

(58) המדובר כאן בקרבן חטאת של עולה ויוורד (ובעשיר שמביא כבשה או שעירה), ראה להלן טעמו של דבר, אבל בחטאת קבועה (ראה למעלה פ"א הלכה ד, שמביא כבשה או שעירה), אם נשאר מן המעות שהפריש לחטאת - יפלו לנדבה, ראה פ"ה מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ט. (59) למעות הללו, וכגון שהעני, וכגון שדמי השעירה פחותים מדמי הכבשה. (60) משנה בכריתות כז: (61) הוא פודה את המעות מקדושתם על השעירה הזאת, והיא נכנסת בקדושה תחת המעות היוצאים לחולין. (62) במעות האלו שחסך מההפרש שבין כבשה לשעירה. ולמדו כן (שם בגמרא) ממה שנאמר בקרבן עולה ויוורד (ויקרא ה, וי) "מחטאתו" - "מחטאתו" - ממקצת חטאתו. כלומר, ממקצת הדבר שהפריש לחטאתו, שאם העני מתכפר במקצת, והנותר מותר בהנאה, וראה גם בפיה"מ לרבינו שם. ונראה מדברי רבינו שדווקא אם הוא צריך למעות, וכגון שהשעירה יותר זולה (או להיפך כשהכבשה יותר זולה), אז מותר לו לשנות, אבל אם אינו צריך למעות, לא ישנה מן כבשה לשעירה או משעירה לכבשה. ובפירוש"י במשנה כריתות שם, נראה שהכל תלוי ברצונו, וראה מרכבת המשנה. (63) משנה שם. כלומר, שהפריש מעות בשביל לקנות שעירה, והעני, והכבשה יותר זולה, וצריך למעות הללו שבהפרש בין שווי הכבשה לשווי השעירה. (64) ויחלל את המעות על-ידי הכבשה, כמבואר למעלה.

5 י. הפריש מעות לבהמה⁶⁵ והעני⁶⁶ - יקח שתי
6 תורים או שני בני יונה⁶⁷ ויחלל עליהן אותם
7 המעות ויהנה בהם. הפריש מעות לבני יונה או
8 לתורים⁶⁸ והעני - יביא עשירית האיפה⁶⁹ ויחלל
9 עליהן אותם המעות ויהנה בהן. וכן אם היה
10 עני והפריש מעות לעשירית האיפה והעשיר -
11 יוסיף עליהן⁷⁰ ויביא עוף. הפריש לעוף והעשיר
12 - יוסיף עליהן ויביא פשפה או שעירה. אפלו
13 היה מורישו גוסס⁷¹ - הרי זה עני⁷² עד שישמות
14 מורישו ויירשנו⁷³.

(65) המדובר באחד מהששה שמצוותם שיקריבו קרבן עולה ויוורד (למעלה הלכה א), ובעשיר שהפריש מעות כדי לקנות בהמה (=שעירה או כבשה) לחטאת. (66) ירד מנכסיו, וראה למעלה הלכות ב"ג ד כי קרבן העני - שתי תורים או שני בני יונה. (67) משנה שם. ואף כי כבר הפריש מעות לקרבן עשיר, כיון שהעני אינו מביא אלא קרבן עני. ואף זה למדו שם ממה שנאמר (ויקרא ה, ו) "וכפר עליו הכהן מחטאתו" - "מחטאתו", משמע מקצת חטאתו (ראה למעלה), כלומר, אם העני יביא עוף ממקצת הדמים. (68) המדובר כאן בשבועת העדות או שבועת ביטוי או טומאת מקדש וקדשיו, שיש בהם שלש דרגות של עולה

18 פֶּטוּר מִקֶּרְבָּן, עַד שִׁידַע שֶׁנִּטְמָא [וְשָׁזָה קֹדֶשׁ] וְשָׁזָה
19 מִקֶּדֶשׁ קֹדֶם שֶׁיִּכְנָס אוֹ קֹדֶם שִׁיאָכֹל. כִּיצַד? נִטְמָא
20 וַיֵּדַע שֶׁנִּטְמָא וַיֵּדַע שָׁזָה מִקֶּדֶשׁ¹² וְשָׁזָה קֹדֶשׁ, וְאַחֵר
21 כִּף נִעְלָמָה מִמֶּנּוּ הַטְּמֵאָה וְשָׁכַח שֶׁנִּטְמָא וְנִכְנָס
22 לְמִקֶּדֶשׁ אוֹ אָכֹל¹³ קֹדֶשׁ, וְהוּא יוֹדֵעַ שָׁזָה מִקֶּדֶשׁ
23 וְשָׁזָה קֹדֶשׁ; אוֹ שֶׁשָּׁגַג וְשָׁכַח שָׁזָה מִקֶּדֶשׁ אוֹ שָׁזָה
24 בְּשֵׁר קֹדֶשׁ, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהוּא טָמֵא, וְנִכְנָס אוֹ אָכֹל;
25 אוֹ שֶׁשָּׁגַג אוֹ שָׁכַח שֶׁנִּטְמָא וְשָׁכַח שָׁזָה בְּשֵׁר קֹדֶשׁ
26 וְשָׁזָה מִקֶּדֶשׁ, וְנִכְנָס אוֹ אָכֹל; וְאַחֵר כִּף נִוְדַע לוֹ
27 דְּבָרִים שֶׁנִּתְעַלְמוּ מִמֶּנּוּ - הֲרִי זֶה מְבִיא קֶרְבֵּן עוֹלָה
28 וַיּוֹרֵד בְּכָל צַד וְצַד מִשְׁשׁ מַחְלֻקוֹת אֱלֹהִי¹⁴. וּמִנִּין
29 שֶׁדִּין שִׁגְגַת מִקֶּדֶשׁ וְקִדְּשׁוֹ כִּף הוּא? שֶׁהֲרִי בְּשֵׁאֵר
30 שִׁגְגוֹת נֶאֱמָר: בְּעִשְׂתָּה אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא
31 תַעֲשִׂינָהּ וְאָשָׁם, אוֹ הוֹדַע אֱלֹוֹ חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא -
32 בֵּינָן שִׁידַע בְּסוֹף, אָף עַל פִּי שְׁלֹא יוֹדֵעַ בַּתְּחִלָּה;
33 וּבִטְמֵאֵת מִקֶּדֶשׁ וְקִדְּשׁוֹ נֶאֱמָר: וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא
34 יוֹדֵעַ וְאָשָׁם. מֵאַחֵר שֶׁנֶּאֱמָר וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ, מִכָּל
35 שֶׁהִיָּתָה שָׁם יוֹדֵעַ בַּתְּחִלָּה, וְנֶאֱמָר וְהוּא יוֹדֵעַ.
36 [וְאָשָׁם] הָא לְמִדַּת, שֶׁהוּא צָרִיךְ יוֹדֵעַ בַּתְּחִלָּה
37 וַיֵּדִיעָה בְּסוֹף וְהָעֵלָם בִּינֵתִים¹⁵.

(2) כלומר, טמא שנכנס למקדש. (3) טמא שאכל קודש,
ושניהם חייבים כרת במזיד, ומביאים קרבן עולה ויורד
בשוגג (למעלה פ"א ה"ג). (4) ידיעה שהוא נטמא.
(5) ידיעה שזהו קודש (באכל את הקודש). (6) ידיעה שזהו
מקדש (בנכנס למקדש). (7) לפני ששגג ואכל את הקודש,
או לפני שנכנס למקדש. משנה, שבועות ב, א: "ידיעות
הטומאה שתיים שהן ארבע וכו' את שיש בה ידיעה בתחילה
וידיעה בסוף והעלם בינתיים, הרי זה בעולה ויורד". ולדעת
רבי (שם יד:) צריך ידיעה גם למקדש. (8) ולא ידע
שנטמא. (9) כלומר, נטמא ולא ידע שנטמא ואכל קודש.
(10) שידע לפני זה שנטמא, אלא שלא ידע שזה שאכל הוא
קודש, ורק עכשיו נודע לו. (11) משנה, שם יד, א.
(12) כרבי ורבי ישמעאל, שמחייבין גם על העלם מקדש,
במשנה שם יד, ב. ובגמרא שם. (13) כלומר, שנעלמו ממנו
שני הדברים גם יחד, ששכח שזה בשר קודש או שזה
מקדש, וגם שכח שהוא טמא, או שידע שהוא טמא וחשב
שמותר לטמא לאכול קודש וליכנס למקדש. (14) כלומר,
שלשה באוכל קודש בטמאה, והם: א. ידע שזהו קודש
ונעלם ממנו שהוא טמא. ב. ידע שהוא טמא ונעלם ממנו
שזהו קודש. ג. נעלם ממנו זה וזה. ושלשה בנכנס למקדש
בטומאה: א. ידע שזהו מקדש ונעלם ממנו שהוא טמא. ב.
ידע שהוא טמא ונעלם ממנו שזהו מקדש. ג. נעלם ממנו זה
וזה. וראה בגמרא שם יד, ב. (15) ברייתא, שם ד, א. כרבי,
אבל רבי עקיבא לומד זאת ממה שנאמר פעמים "ונעלם -
ונעלם" = "ונעלם ממנו והוא טמא" (ויקרא ה, ב) "ונעלם
ממנו והוא ידע" (שם, ג).

38 ב. נִטְמָא וַיֵּדַע שֶׁנִּטְמָא [וַיֵּדַע שָׁזָה קֹדֶשׁ] וְשָׁזָה
39 מִקֶּדֶשׁ] אָכֹל לֹא יוֹדֵעַ בְּאֵי זֶה אָב נִטְמָא, וְשָׁכַח

מעשירית האיפה של מנחת חוטא, שהרי אמרה תורה
(ויקרא ה, ו, י"ג) "מחטאתו" "על חטאתו", כלומר, לכך
כתוב אצל עשירית האיפה "על חטאתו", שאם היה עני
והפריש עשירית האיפה, והעשיר, יפדנה ויוסיף עליה מעות,
ויביא כבשה או שעירה, כמו שאמרו בכריתות שם (רש"י
שם). (83) מִשְׁשָׁם את הסולת לתוך כלי שרת, קדשה
הסולת קדושת הגוף, ואין קדושת הגוף נפדית (שם).
(84) תוספתא כריתות שם. כלומר, מכיון שהפסול אינו בגוף
המנחה אלא בבעל המנחה שהעשיר, אסור לשרוף את
המנחה מיד אלא תעובר צורתה ואחר-כך תשרף, ראה בפ"ד
מהלכות קרבן פסח הלכה ג.

1 יג. עֲשִׂיר שֶׁהִפְרִישׁ קָן⁸⁵ לְמִכְרָה וְלִקַּח בְּדַמְיָה בְּשִׁפְהָ
2 אוֹ שְׁעִירָה⁸⁶ וְהִעֲנִי⁸⁷ - יָבִיא קָן זֶה⁸⁸, אָף עַל פִּי
3 שֶׁהִיא קֹדֶשֶׁת דָּמִים שֶׁהִיא נְדָחִית⁸⁹. וְלָמָּה לֹא
4 נְדָחִית⁹⁰? מִפְּנֵי שֶׁדָּחוּי מַעֲקָרוֹ אֵינוֹ דָּחוּי⁹¹, וְהֲרִי
5 נִרְאָה קָן זֶה לֹא עֲתָה. עֲנִי שֶׁהִקְרִיב⁹² קֶרְבֵּן עֲשִׂיר -
6 יָצָא, וְעֲשִׂיר שֶׁהִקְרִיב קֶרְבֵּן עֲנִי - לֹא יָצָא.

(85) בכריתות כז: כח. "אמר ר' אלעזר אמר רבי אושעיא,
מטמא מקדש עשיר שהפריש קן לכבשתו והעני". ומפרש
רבינו "לכבשתו" - "למכרה וליקח בדמיה כשבה".
(86) והרי היא קדושה בקדושת דמים, למכרה לצורך קרבן
עשיר. (87) שיכול להביא קרבן עני. (88) לאחר שיפדה
אותה ויקדישה לקרבן עני. (89) כלומר, קדושת דמים זו
לקרבן עשיר - נדחית, לפי שעני אינו ראוי לכתחילה לקרבן
עשיר. (90) כלומר, אילו היתה בקדושת הגוף נדחית, ודאי
היתה צריכה להידחות לגמרי מלהקריבה, אלא אפילו אם
אין עליה אלא קדושת דמים נדחית, צריכה היא להידחות
מהקריבה (לחם-משנה). וכן נראה מדברי רבינו בפרק טו
מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד, שקדושת דמים נדחית,
מדחה הקרבן. (91) בגמרא שם אמרו שקדושת דמים
מדחה, אבל רבינו לא פסק כן. ולמעלה פרק ג הלכה ח כתב
רבינו, שגם בנראה ונדחה אין בעלי חיים נדחים. וכ"כ גם
בפ"ג מפסולי המוקדשין הלכה כג. ועיי"ש גם בהלכה כ"ד,
ובפס"ט ממעשה הקרבנות ה"ד, ובלח"מ למעלה פ"ג שם.
(92) נגעים פ"ד מ"ב. וראה למעלה הי"א.

פֶּרֶק אֶחָד עֲשָׂרִי

(1) יבאר דיני קרבן עולה ויורד.

7 א. שְׁנֵוֹי יֵשׁ בְּשִׁגְגַת טְמֵאֵת מִקֶּדֶשׁ² וְקִדְּשִׁיו³ מֵהַ
8 שְׂאִין בֶּן בְּשֵׂאֵר בְּרִתּוֹת. שְׁכָל הַבְּרִתּוֹת, בֵּינָן שֶׁשָּׁגַג
9 וְנִוְדַע לוֹ בְּסוֹף שֶׁחָטָא, אָף עַל פִּי שְׁלֹא הִיָּתָה לוֹ
10 יוֹדֵעַ בַּתְּחִלָּה - הֲרִי זֶה חֵיב חֲטָאת; אָכֹל בְּטְמֵאֵת
11 מִקֶּדֶשׁ וְקִדְּשִׁיו - אֵינוֹ מְבִיא קֶרְבֵּן עוֹלָה וַיּוֹרֵד עַד
12 שֶׁתִּהְיֶה לוֹ יוֹדֵעַ לְטְמֵאָה⁴ וַיֵּדִיעָה לְקֹדֶשׁ⁵ אוֹ
13 לְמִקֶּדֶשׁ⁶ בַּתְּחִלָּה⁷, וַיֵּדִיעָה לְטְמֵאָה וַיֵּדִיעָה לְקֹדֶשׁ אוֹ
14 לְמִקֶּדֶשׁ בְּסוֹף, וְהָעֵלָם בִּינֵתִים. כִּיצַד? נִטְמָא⁸ וְנִכְנָס
15 לְמִקֶּדֶשׁ אוֹ אָכֹל קֹדֶשׁ, וְאַחֵר כִּף נִוְדַע לוֹ שֶׁנִּטְמָא
16 וְשָׁזָה טָמֵא בְּשִׁעָה שְׂאֵכֹל אוֹ שֶׁנִּכְנָס, וְשֶׁקֶדֶשׁ הִיָּה
17 זֶה שְׂאֵכֹלוֹ¹⁰ אוֹ מִקֶּדֶשׁ הִיָּה זֶה שֶׁנִּכְנָס לוֹ - הֲרִי זֶה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מפורש בתוספתא כריתות פ"ב, "המביא חטאתו ושחטה, ספק נזרק הדם, ספק לא נזרק הדם, יצא ואינו מביא אשם תלוי, אם היה מחוסר כפרה ספק חשיכה ספק לא חשיכה, הרי זה מביא חטאת העוף ספק", הרי שרק מחוסר כפרה מביא חטאת העוף בספק ('אור שמח'). ועי' 'תוספות' גיטין כח, ב - ד"ה אבל ('הר המוריה').

ג. מי שנטמא²⁹ בעזרה³⁰ - צריך שידע תחלה²² שנטמא ושהה מקדש, ואם נעלם ממנו אחרי כן²³ שנטמא והרי הוא זכור שהה מקדש, או שנעלם ממנו שהה מקדש ולא שכח שנטמא, או שנעלם ממנו זה וזה - פשינעד לו זכאי קרבן עולה ויורד²⁶. והוא שיששה פשעור³², כמו שפארנו בהלכות ביאת מקדש³³.

(29) משנה, שבועות יד, ב. (ומדובר שידע שהוא טמא, אלא שנטמא באונס, ראה להלן ה"ד, שאם נטמא בשוגג, אין זו ידיעה בתחילה, ואין לחייבו בקרבן, ראה למעלה ה"א). (30) שמחוייב למחר ולצאת בבהילות בדרך קצרה, ואם שהה בשוגג חייב קרבן, ראה פ"ג מהל' ביאת המקדש הכ"א-כב. (31) בגמרא שם טז, ב - למדו מזה שנאמרו בתורה שני פסוקים לגבי חיוב קרבן בטומאת מקדש: "את משכן ה' טמא" (במדבר יט, יג) ו"את מקדש ה' טמא" (שם, כ) - אחד לנטמא בחוץ ואחד לנטמא בפנים, ששניהם חייבים קרבן. (32) השתחויה, שהוא כדי לקרות את דברי הפסוק: "ויכרעו אפים ארצה וגו'" שבדבריהם, ב, ז' ג'. (33) שם הכ"ג.

ד. מי שנטמא עצמו³⁴ במזיד³⁵ ולא שהה פשעור - הרי זה ספק, אם שעור השתחויה³⁶ לאגוס בלבד³⁷ או אף למזיד³⁸. ולפיכך, אם נעלם ממנו³⁹ ויצא ולא שהה - אינו מביא קרבן⁴⁰. וכן אם תלה עצמו באויר עזרה⁴¹ - הדבר ספק, אם אויר עזרה פעורה או אינו פעורה⁴².

(34) כשהוא בעזרה. (35) שידע שהוא במקדש, אלא שלא ידע שחייבים כרת על טומאת מקדש, שדינו כשוגג לענין קרבן והוא בכלל "שב מדיעתו", כמפורש למעלה פ"ב ה"ב (הגהות מצפה איתן, שבועות יז. וראה משנה-למלך). (וצריך לומר שאע"פ שלא ידע שחייב כרת - כיון שידע שטמא וידע שזהו מקדש, הרי זו ידיעה לגבי טומאת מקדש וקדשו (ראה למעלה ה"א) לחייבו בקרבן, וראה להלן בסמוך. ודלא כ'מנחת חינוך' מצוה קכג ס"ק א). (36) כלומר, מה שצריך לחיוב קרבן שיששה בעזרה כדי השתחויה אחר שנטמא, כמבואר למעלה. (37) ראה למעלה ה"ג. אבל במזיד, אפילו לא שהה כלום - חייב קרבן. (38) שגם טימא עצמו במזיד ונעלם ממנו אינו קרבן עד שיששה כדי השתחויה, וזוהי בעייתו של רב אשי שם יז, א. ונשארה בתיקו. (39) (כן הוא בפירוש ר"ח שם ואע"פ שבחיוב קרבן אחרים, כיון ששגג בכרת, חייב הוא בקרבן (למעלה פ"ב ה"ב) - כאן בטומאת מקדש וקדשו שפורש בתורה "ונעלם - ונעלם", אינו חייב אלא אם

שנטמא ואחר כך נכנס למקדש או אכל קדש, ונודע לו אחר שנכנס או אחר שאכל באי זה אב נטמא¹⁶ - [הרי זה חייב קרבן]¹⁷; אף על פי שלא ידע בתחלה באי זה אב נטמא, הואיל וידע שהוא טמא - הרי היתה שם ידיעת טמאה בתחלה. אבל אם נעלמו ממנו הלכות טמאה, כגון שנטמא בכעדשה מן השרץ, וידע שהשרץ מטמא ולא ידע בפשעור¹⁸, ושכח שנגע בשרץ כלל ונכנס או אכל, ואחר כך נודע לו [שנגע] בכעדשה מן השרץ - הרי זה ספק אם חייב קרבן או פטור¹⁹. וכן מי שלא ראה המקדש מימיו ולא הכין מקומו²⁰, אם נטמא וידע²¹ שנטמא ונכנס למקדש, ולא ידע בתחלה²² שזהו מקומו שהרי לא ראהו מעולם, ואחר כך זכר הטמאה וידע שהה מקדש - הרי זה ספק אם ידיעה שיש מקדש בעולם ידיעה, או עד שידע מקומו תחלה. יראה לי, שאלו החיובים קרבן²³ מספק - אינן מביאין קרבן, שטמא נכנסו חלין לעזרה. ואם תאמר: והלא חטאת העוף באה על הספק ואינה נאכלת²⁴? מפני שהמביא אותה מחסר פפורים²⁵ ואסור לאכל בקדשים עד שיעביא פפרתו²⁶; אבל מי שאינו מחסר פפורים²⁷ - אינו מביא קרבן מספק²⁸.

(16) אם בשרץ או בנבלה. (17) כרבי עקיבא (במשנה שם יד: , ובגמרא יח:) שמספיק אם ידוע שהוא טמא, אף אם אינו יודע מהות הטומאה. וממה שכתב רבינו "ונודע לו אחר וכו' באי זה אב נטמא", נראה שהידיעה שבסוף צריכה להיות גם במה נטמא, ובזה גם רבי עקיבא מודה. וראה למעלה פ"ב ה"ג שצריך שיידע החטא שחטא בו. וראה 'לחם משנה' שהקשה על זה מגמרא נדה כח, ב. (18) כלומר, לא ידע כמה יהא בשרץ ויטמא. (19) בעיית רב פפא, שם יד, ב - ונשארה בתיקו. (20) כלומר, לא הבין בשכלו לקבוע, לפי ידיעותיו, את מקום המקדש. (21) בכת"י תימן ובדפוס רומי, נוסף "ושכח שנטמא". וכן נראה ממה שכתב להלן "ואחר-כך זכר הטומאה וידע שזה מקדש". אבל צריך עיון, שהרי גם אם ידע שנטמא הרי הוא שוגג, שהרי לא ידע שזהו המקדש. (22) בעיית רבי ירמיה, שם יד, ב: "בן בבל שעלה לארץ ישראל, ונעלם ממנו מקום מקדש מהו וכו' כיון דידע דאיכא מקדש בעולם ידיעה היא, או דילמא כיון דמקומו לא ידע ליה, העלמה היא". ונשארה הדבר בתיקו (23) חטאת. שאין חטאת באה בנדבה, ואינו יכול להתנות. אם הוא מחויב הרי הוא קרבן חובה, ואם לאו הרי הוא קרבן נדבה, אבל בקרבן אחר שבא בנדבה, אפשר להתנות כנ"ל. (24) נזיר כט, א: "מנין לחטאת העוף שהיא באה על הספק שאינה נאכלת", כגון שהיתה האשה ספק זבה או ספק יולדת (פ"ז מהל' פסולי המוקדשין ה"ו). (25) שכן זבה ויולדת הן מחוסרות כיפורים. (26) ראה להלן פ"א מהל' מחוסרי כפרה ה"א. (27) כגון טומאת מקדש וקדשו, שאין ידו משגת ומביא שתי תורים או שני בני יונה, אחד לעולה ואחד לחטאת (ויקרא ה, ז). (28) כן

17 שְׁהָרִי נִכְנַס כְּשֶׁהוּא טָמֵא לְמִקְדָּשׁ בְּיָדָיו, או כְּפַעַם
18 רְאִישׁוֹנָה או כְּפַעַם שְׁנִיָּה. וְאִם עַל פִּי שְׂכָל יָדִיעָה
19 מִהֶן סֶפֶק יָדִיעָה הִיא⁵³, שְׁהָרִי כָּל שְׂכָל מִהֶן סֶפֶק
20 הוּא - כָּאֵן בְּטָמְאָת מִקְדָּשׁ וְקִדְשׁוֹ עָשׂוּ סֶפֶק יָדִיעָה
21 בְּיָדִיעָה⁵⁴.

48) כדין טמא מת, שמזים עליו מי חטאת ביום שלישי
וביום שביעי לטומאתו, וטובל ביום השביעי אחר ההזאה
(פי"א מהל' פרה אדומה ה"א). 49) בכת"י תימן: אחר.
כלומר, אחר שנכנס למקדש הזה ג' וז' וטבל. 50) ככדפוס
רומי. 51) אחר ששכח טומאתו. 52) פסק כחנא-קמא
בברייתא, שם. 53) שבכל פעם שנכנס למקדש לא היתה
לו ידיעה וודאית. 54) שם, דברי רבי יוחנן בביאור דברי
חנא-קמא.

22 ח. הִיָּה טָמֵא וְאָמְרוּ לוֹ שְׁנִים: נִכְנַסְתָּ לְמִקְדָּשׁ, וְהוּא
23 אָמַר לָהֶם: לֹא נִכְנַסְתִּי - נֶאֱמַן וְאִינוּ מֵבִיא קֶרֶבֶן;
24 שֶׁאִם יָרָעָה, יֹאמַר מְזִיד הִיָּיתִי⁵⁵. אָמְרוּ לוֹ שְׁנִים:
25 טָמֵא הִיָּיתָ כְּשֶׁנִּכְנַסְתָּ לְמִקְדָּשׁ וּבִפְנֵינִי נִטְמַאתָ וְיָדַעְתָּ
26 שֶׁאַתָּה טָמֵא, אָף עַל פִּי שְׁהָרִי בֵּין טָמְאָה זֶה
27 שְׁמַעֲיָדִין בָּהּ וּבֵין כְּנִיסָתוֹ לְמִקְדָּשׁ יָמִים רַבִּים,
28 שֶׁאִפְשָׁר לוֹ שִׁיאֲמַר כִּכְּרִי טְבַלְתִּי, הוֹאִיל וְהִכְחִישׁ אֶת
29 הַעֲדִים וְאָמַר לֹא נִטְמַאתִי מֵעוֹלָם - הֲרִי אֵלַי
30 נֶאֱמָרִים⁵⁶ וּמֵבִיא קֶרֶבֶן עַל פִּיהֶם. אִם הִבִּיאֻהוּ שְׁנִים
31 לְיָדֵי מִיתָה חֲמוּרָה, קָל וְחֹמֶר שִׁבְיָאֻהוּ לְיָדֵי קֶרֶבֶן
32 הַקָּל, שְׁהָרִי הִכְחִישָׁן.

55) כלומר, הוא לא מכחיש את דיבורו הקודם שאמר לא
נכנסתי, כי כוונתו היתה להוסיף על דבריו לאמר: "לא
נכנסתי בשוגג אלא במזיד". וראה להלן דברי הברייתא
והגמרא בכריתות יב, א. 56) ואינו יכול לתרץ דבריו
לומר: לא עמדתי בטומאתי וטבלתי, כי הרי אמר תחילה
שלא נטמא. והוא ברייתא שם: "יכול אפילו שנים מכחישין
אותו (= שהם אומרים נטמאת והוא אומר לא נטמאתי,
שיהיה פטור בנכנס למקדש). אמר רבי מאיר, אם הביאווה
שנים לידי מיתה חמורה, לא יביאווה לידי קרבן הקל! רבי
יהודה אומר, נאמן אדם על עצמו יותר ממאה איש, ומודים
חכמים לרבי יהודה בחלבים (= באוכל חלב) ובביאת
המקדש (= שהם אומרים נכנסת למקדש בטומאה, והוא
אומר לא נכנסתי, שנאמן משום שכוונתו להוסיף על דבריו:
"לא נכנסתי שוגג אלא מזיד", ראה בתחילת ההלכה כאן),
אבל בטומאה לא". ומפרש רבינא (שם): כי מחלוקת חכמים
ורבי יהודה היא בטומאה ישנה (= שיש לו אפשרות לומר
כבר טבלתי), ובאמרו לו נטמאת ונכנסת למקדש והוא אומר
לא נטמאתי, שחכמים סוברים שאין מיישבין דבריו לומר
לא עמדתי בטומאה אלא טבלתי, כי בזה הוא מכחיש את
דבריו הראשונים שאמר לא נטמאתי מעולם, ורבי יהודה
סובר שמיישבין דבריו, אף אם בזה מכחיש דבריו
הראשונים. אבל בטומאה חדשה (= שאמרו לו נטמאת היום
ואפילו יטבול היום, הרי אסור לטבול יום ליכנס למקדש)
- גם רבי יהודה מודה שאינו נאמן, משום שאין כאן מיגו,

נעלמה ממנו הטומאה או המקדש וקדשיו, לגמרי, אלא
שצריך שיהיה בתחילה שוגג בקרבן (ראה למעלה), שאם
לא כן לא תועיל ההעלמה שבסוף, שהרי הוא אינו שב
מדיעתו. 40) ראה למעלה ה"ב, כי מי שאינו מחוסר
כיפורים אינו מביא קרבן חטאת מספק, שמה יכניסו חולין
בעזרה. 41) כלומר, נטמא בעזרה ושהה כדי השתחויה
באוויר העזרה. 42) שם בעייתו של רבא, ונשארה בתיקו.
וכגירסת הספרים שהובאה ב'תוספות' שם ד"ה תלה. ואע"פ
שלענין קבלת הדם, אמרו שאם תלה הבהמה וקיבל הדם
באוויר כשר (זבחים כו. ופ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"ב),
הרי שאויר העזרה כעזרה - אף כאן ידעו זאת, אלא
שהסתפקו אם קדושת האויר היא קדושה עצמית והרי הוא
כמי שהלך בעזרה ממקום למקום, שאם יצא בדרך ארוכה,
שאינו צריך ללכת בה, שהוא חייב אף אם לא שהה (פ"ג
מהל' ביאת מקדש הכ"ב) או שכל קדושתו היא מחמת
קרקע העזרה, ואם כן אינו כבא בדרך ארוכה אלא כעומד
במקומו שצריך שהיה ('אויר שמח').

1 ה. מִי שְׁנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם נִכְנַס לְמִקְדָּשׁ או אֶבֶל קִדְשׁ
2 בְּטָמְאָה או לֹא - אִינוּ מֵבִיא אֶשֶׁם תְּלוּי⁴³; שֶׁאִין
3 מֵבִיאִין קֶרֶבֶן⁴⁴ עַל לֹא הוֹדַע אֶלָּא בִּכְרַת שְׁחִיבִין עַל
4 שְׁגָגָתוֹ חֲטָאת קְבוּעָה⁴⁵.

43) משנה, כריתות ב, א: "על אלו חייבין, על זדונו כרת
ועל שגגתו חטאת ועל לא הודע שלהם אשם תלוי, חוץ מן
המטמא מקדש וקדשיו מפני שהוא בעולה ויורד". וכן הוא
בגמרא שם ז, א: "חוץ ממטמא מקדש וקדשיו שאינו מביא
אשם תלוי". 44) כלומר, אשם תלוי. 45) אבל טומאת
מקדש וקדשיו שמביא בשוגג קרבן עולה ויורד (ראה
למעלה פ"א ה"ג), אינו מביא אשם תלוי בספק. והיא משנה
בכריתות כה, א: "וחכ"א אין מביאין אשם תלוי אלא על
דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת (קבועה)".

5 ו. מִי שְׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי שְׂבִילִים, אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד
6 טָהוֹר, הֵלֵךְ בְּרִאשׁוֹן וְחָזַר וְהֵלֵךְ בְּשֵׁנִי, וּבָעַת שְׁהֵלֵךְ
7 בְּשֵׁנִי שָׂכַח שְׁהֵלֵךְ בְּרִאשׁוֹן, וְנִעְלָמָה מִמֶּנָּה טָמְאָה זֶה
8 וְנִכְנַס לְמִקְדָּשׁ או אֶבֶל קִדְשׁ - חֵיב. וְאִם עַל פִּי שְׁלֹא
9 הִיָּתָה לוֹ בְּתַחֲלָה יָדִיעָה גְּמוּרָה לְטָמְאָה אֶלָּא מִקְצַת
10 יָדִיעָה, שְׁהָרִי לֹא יָדַע שְׁהֵלֵךְ בְּשֵׁנִי שְׂבִילִין שְׂבַחֲלוּךְ
11 שְׁנִיָּהּ יְהֵא טָמֵא בְּיָדָיו, וְאִם עַל פִּי כֵּן חֵיב חֲטָאת,
12 שְׁמַקְצַת יָדִיעָה כָּכָל יָדִיעָה⁴⁶. הֵלֵךְ בְּרִאשׁוֹן וְנִכְנַס
13 לְמִקְדָּשׁ או אֶבֶל קִדְשׁ - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סֶפֶק
14 טָמֵא⁴⁷.

46) פלוגתא בברייתא, שבועות יט, א. ובכריתות יח, ב. ולפי
ביאורו של רבא בשבועות שם עמוד ב, ובכריתות יט, א.
ופסק כת"ק. 47) שמה השביל הראשון הוא הטהור, ואין
חייבין אשם תלוי על ספק טומאת מקדש וקדשיו, ראה
למעלה ה"ה. והוא בברייתא שם, לפי הגירסא שבכריתות
שם.

15 ז. הִזָּה שְׁלִישִׁי וּשְׂבִיעִי⁴⁸ וְטָבַל, וְאֶחָד⁴⁹ שְׁנִסְתַּפֵּק
16 לְמִקְדָּשׁ הֵלֵךְ⁵⁰ בְּשֵׁנִי וְחָזַר וְנִכְנַס לְמִקְדָּשׁ⁵¹ - חֵיב⁵²;

וגם מה שר"י מאמין לו בטומאה ישנה הוא מחמת מיעוט, ולא מחמת שאדם נאמן על עצמו (כס"ד דגמ' שם). ולענין ההלכה, נאמר שם בגמרא: אמר רב נחמן, הלכה כרבי יהודה. אמר רב יוסף, לא אמרה אלא בינו לבין עצמו ולעצמו, ומפרש רבינו (לא כרש"י) שרב יוסף חולק על רב נחמן, וסובר שאין הלכה כרבי יהודה אלא כחכמים (ראה 'מרכבת המשנה'), ופסק רבינו כרב יוסף (וראה בהשגות הראב"ד, כסף-משנה ולחם-משנה).

וגם מה שר"י מאמין לו בטומאה ישנה הוא מחמת מיעוט, ולא מחמת שאדם נאמן על עצמו (כס"ד דגמ' שם). ולענין ההלכה, נאמר שם בגמרא: אמר רב נחמן, הלכה כרבי יהודה. אמר רב יוסף, לא אמרה אלא בינו לבין עצמו ולעצמו, ומפרש רבינו (לא כרש"י) שרב יוסף חולק על רב נחמן, וסובר שאין הלכה כרבי יהודה אלא כחכמים (ראה 'מרכבת המשנה'), ופסק רבינו כרב יוסף (וראה בהשגות הראב"ד, כסף-משנה ולחם-משנה).

ט. טמאת מקדש וקדשיו⁵⁷ שהיה לה ידיעה
בתחילה⁵⁸ ולא היה לה ידיעה בסוף⁵⁹ - שעירי של
יום הכפורים הנעשה בפנים⁶⁰ ויום הכפורים⁶¹
תולין⁶², עד שיעדע⁶³ ויביא קרבן עולה ויזיר.
ושאין בה ידיעה בתחילה⁶⁴ אבל יש בה ידיעה
בסוף⁶⁵ - שעירי הנעשה בחוץ⁶⁶ ביום הכפורים ויום
הכפורים מכפרין⁶⁷. ועל שאין בה ידיעה לא בתחילה
ולא בסוף - שעירי הרגלים⁶⁸ ושעירי ראשי חודשים
מכפרין⁶⁹. ועל זדון טמאת מקדש וקדשיו⁷⁰ - פר
כהן גדול של יום הכפורים מכפר, אם היה המזיד
מן הפהנים⁷¹; ואם היה מישראל - דם שעיר
הנעשה בפנים ויום הכפורים מכפר⁷², שנאמר⁷³:
וכפר על הקדש מטמאת בני ישראל⁷⁴.

(57) משנה, שבועות ב, א. (58) שלפני שנכנס למקדש או אכל קודש, ידע שזה מקדש או שזה קודש, וידע שנטמא, ובשעה שנכנס למקדש או אכל קודש, נעלם ממנו שזה מקדש וקודש או שנעלם ממנו שנטמא, ראה למעלה ה"א. (59) כלומר, לא נודע לו בסוף מה שנעלם ממנו בתחילה, ובאופן זה אינו חייב בקרבן (למעלה ה"א). (60) הוא השעיר שעלה עליו הגורל לה' שעשהו חטאת (ויקרא טז, ט – טז). (61) עצם היום. (62) מכפרין להגן עליו מן היסורים (שבועות ח. בגמרא) שאע"פ שלא עשה מזיד, ראויין לבוא עליו ייסורים, על שלא נזהר שלא יבוא לידי איסור בשוגג (ראה רש"י במשנה שם, ו'תפארת ישראל') ולמדו זאת (שם ז: ממה שנאמר (שם, טז) "וכיפר על הקודש מטומאות בני ישראל" – "מטומאות ולא כל טומאות". והכוונה לטומאת מקדש וקדשיו, שחלק אותה הכתוב משאר עבירות שחייבה עליה קרבן עולה ויזיר, ולדעת רבי שמעון יש ללמוד כן ממה שנאמר (שם) "ומפשעיהם לכל חטאתם" – חטאים דומיא דפשעים, מה פשעים שאינם בני קרבן, שהם במזיד, אף חטאים שאינם בני קרבן, ומניין ליש בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף, ששעיר זה תולה, ת"ל "לכל חטאתם" הראויה לבוא לכלל חטאת אם יודע לו, משא"כ אם לא היו לו ידיעה בתחילה, שלא יבואו לכלל קרבן לעולם, אין שעיר זה מכפר. ויום הכיפורים עצמו שמכפר על כך, נלמד ממה שנאמר (שם כג, כח) "כי יום כיפורים הוא" (רש"י במשנה, שם ב.). (63) שאז אין מכפרין עליו עוד. (64) "זה אפשר בתינוק שנשבה לבין הגויים, ולא קדמה לו ידיעה שהוא איסור על בני ישראל ביאה למקדש והוא טמא, ונעלמה ממנו טומאה ונכנס למקדש" (רבינו בפי"ה, שבועות שם).

יום שישי ב' שבט ה'תשפ"א

פרק שנים עשר

(1) יבאר כל דבר שחייבין על שגגתן חטאת קבועה, ושגג בית-דין הגדול בהוראה.

- א. כל דבר שחייבין על שגגתו חטאת קבועה³, אם שגגו בית דין הגדול⁴ בהוראה והורו להתייר⁵, ושגגו העם⁵ בהוראתו ועשו העם והם סומכין על הוראתו⁶, ואחר כך נודע לבית דין ששגגו - הרי בית דין חייבין⁷ להביא קרבן חטאת על שגגתו

מה כאן בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, כמבואר למעלה, אף בשגגת עבודה זרה, אין חייבין אלא בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, יצאו חיבוק ונישוק שאין בהן כרת. ואם הורו בית דין להתיר בדבר שחייבין עליו אשם וודאי ועשו העם על פיהם, בית-דין פטורין, משום שבאשם וודאי נאמר (שם ה, א) "ונפש" ובית-דין אינם בכלל נפש. (3) אבל דבר שחייבין עליו קרבן עולה ויורד, אין בית דין חייבין להביא קרבן על שגגתם. ולמדו כן (בגמרא שם) בגזירה שווה: נאמר בחטאת של בית דין (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו וגו' ואשמו", ונאמר בחטאת של יחיד (שם, כז) "ואם נפש אחת תחטא וגו' ואשם" - מה "ואשם" שנאמר ביחיד - בחטאת קבועה, אף "ואשמו" שנאמר בבית דין - בחטאת קבועה. (4) של שבעים ואחד. (5) כלומר, רוב העם. (6) של בית דין, אבל אם תולים בעצמם להיתר, אף שגם בית הדין הורו להתירו, חייב כל אחד ואחד מהעם קרבן חטאת בפני עצמו. (7) להלן בהלכה זו כתב רבינו שכל שבט ושבט מביא פר, ואם כן מה שכתב כאן ש"בית דין חייבין", היינו שבית דין חייבין להביא לכל שבט ושבט, או שכל שבט ושבט מביא בשביל בית דין (כסף משנה). (8) משנה שם ד: "הורו בית דין שווגין ועשו כל הקהל שווגין מביאין (בית דין) פר". (9) בהוריות ג. אמרו שאם הורו בית דין ועשו הם ולא עשו רוב הקהל - שהם פטורים, ולמדו זאת ממה שנאמר (שם) "ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו אחת מכל מצוות ה' וגו'", הרי שמעשה תלוי בקהל והוראה תלויה בבית-דין. וסובר רבינו שמכאן יש ללמוד גם, שאם עשו רוב הקהל ובית-דין לא עשו - שבית דין חייבין. (10) כלומר, פטורים מלהביא כל אחד ואחד קרבן יחיד. (11) שם ב: "יכול רוב ציבור שעשו בשגגת מעשה יהיו פטורין, שהרי בית דין מביאים עליהם פר [בהוראה] [והם פטורים - רש"י שם]". (12) שמוותו לכרוע לעבודה זרה בלי פישוט ידים ורגלים. (13) כרבי יהודה במשנה שם ד: שאם הורו בית דין ועשו כל הקהל או רובן על פיהן מביאין י"ב שבטים י"ב פרים, ובעבודה זרה מביאין י"ב פרים וי"ב שעירים. (14) "ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעולה וגו' ושעיר עזים אחד לחטאת". (15) לפי שנאמר (שם, כב) "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה אשר דבר ה' אל משה", ואמרו (שם): "איזו היא מצוה שהיא שקולה כנגד כל המצוות הוי אומר זו עבודת כוכבים" (שכל המודה בה ככופר בכל התורה כולה) (16) "ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו וגו' והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת וגו'". (17) ואפרים ומנשה אינם נחשבים לשבטים נפרדים אלא לענין נחלה, אבל לא לדבר זה. (18) להזות על הפרוכת ועל מזבח הזהב. "ולא נתפרש בהן בתורה כיצד נותן דמן ולהיכן הוא נותן אלא לפי שהן חטאות הקהל, דינן כדין פר העלם דבר, שהוא חטאת הקהל, לכל האמור בו: למתן דמים ולשריפה וכו'". (19) שנאמר (שם, כא) "והוציא את הפר אל מחוץ למחנה ושרף אותו". (20) כמו שנאמר (שם, טז) "והביא הכהן המשיח מדם הפר (=פר העלם דבר של צבור) אל אהל מועד" ועוד נאמר (שם ו, כג): "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל, באש תשרף". (21) כלומר, משום כך חייבין להביא מכל

1 בהוראה⁸, ואף על פי שלא עשו הן בעצמן מעשה;
2 שאין משגיחין על עשיית בית דין כלל בין עשו בין
3 לא עשו, אלא על הוראתן בלבד⁹. ושאר העם
4 פטורין מן הקרבן¹⁰, ואף על פי שהם העושים,
5 מפני שחטאו בבית דין¹¹. ומה הוא הקרבן שמביאין
6 על שגגה זו? אם בעבודה זרה שגגו והורו¹² -
7 מביאין פר לעולה ושעיר לחטאת מכל שבט
8 ושעיר¹³. וקרבן זה הוא האמור בפרשת שלח לך,
9 שנאמר: והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה¹⁴.
10 מפי השמועה למדו, שבשגגת עבודה זרה הוא
11 מדבר¹⁵. ואם בשאר כרתות שחייבין על שגגתן
12 חטאת קבועה שגגו והורו - מביא כל שבט ושעיר
13 פר חטאת. והוא האמור בפרשת ויקרא, שנאמר:
14 ואם כל עדת ישראל ישגו¹⁶. נמצאת למד, שאם
15 שגגו בית דין הגדול בהוראה בעבודה זרה -
16 מביאין כל הקהל שנים עשר פרים¹⁷ עולות ושנים
17 עשר שעירים חטאות. והם נשרפות, שהרי דמן
18 נכנס לפנים¹⁸. והם הנקראין שעירי עבודה זרה.
19 ואם בשאר המצוות שגגו - מביאין שנים עשר פרים
20 חטאות. והן נשרפות¹⁹, מפני שדמם נכנס לפנים²⁰.
21 וכל פר מהן נקרא פר העלם דבר של צבור.
22 שנאמר²¹: והקריבו הקהל - כל קהל וקהל; וכל
23 שבט ושעיר קרוי קהל²², שנאמר: ויצמד יהושפט
24 בקהל יהודה²³. בין שעשו כל ישראל שבארץ
25 ישראל²⁴ על פי בית דין שהורו, בין שעשו רב
26 ישראל אף על פי שהן מעוט מנין השבטים²⁵, בין
27 שעשו רב השבטים אף על פי שהן מעוט כל
28 ישראל²⁶ - מביאין כמנין כל השבטים, פר לכל
29 שבט ושעיר, ובעבודה זרה פר ושעיר לכל שבט
30 ושעיר, שאף אלו²⁷ שלא חטאו מביאין²⁸ על ידי
31 החוטאים²⁹. אפלו עשה שבט אחד בלבד והוא רב
32 הקהל³⁰ - הרי כל הצבור מביאין שנים עשר פרים,
33 ובעבודה זרה שנים עשר פרים ושנים עשר
34 שעירים.

(2) משנה הוריות ח. "אין בית-דין חייבין עד שיוורו בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת". ולמדו זאת (בגמרא שם) בגזירה שווה "עליה - עליה", נאמר בשגגת הוראת בית-דין (ויקרא ד, יד) "ונודעה החטאת אשר חטאו עליה", ונאמר בפרשת עריות (שם יח, יח) "ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערוותה עליה בחייה", מה להלן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, אף כאן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, ושגגת עבודה זרה שהורו בית דין ועשה העם על פיהם שאינה כתובה כאן, נלמדה (שם) בגזירה שווה אחרת - "מעני - מעני", נאמר כאן בשגגת הוראה באיסורים אחרים (שם ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל וגו'", ונאמר בשגגת הוראה בעבודה זרה (במדבר טו, כד) "והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה",

שבט ושבט. (22) לפיכך חייב כל שבט ושבט להביא קרבן. (23) וירושלים. הרי שגם שני שבטים (=יהודה ובנימין) נקראים "קהל". ואם כן מה שנאמר (בראשית מח, ד) "ויאמר אלי הנני מפרך והרביתך ונתתיך לקהל עמים", אי אפשר לפרש שמעכשיו, עם לידתו של בנימין, שיהיו י"ב שבטים, יקראו "קהל", שהרי כבר למדנו מהפסוק הקודם שגם שני שבטים נקראים "קהל", ועל כרחנו צריך לפרש שעכשיו נולד קהל, היינו שבט בנימין לבדו נקרא "קהל", הרי ששבט אחד נקרא "קהל". (24) ש"אין משגיחין על יושבי חוצה לארץ, שאין קרוי קהל אלא בני ארץ ישראל". (25) כלומר, כשמספר אנשי חמשה שבטים הוא יותר גדול ממספר אנשי שבעת השבטים. (26) כרבי שמעון בן אלעזר בברייתא שם. שאמר: "חטאו שיש שבעה שבטים והם רובו של קהל, או ד' (שהם רוב השבטים) אף על פי שאינו רובו של קהל - מביאין", ולמד זאת (שם) ממה שנאמר (במדבר טו, כד) "והיה אם מעיני העדה", שמשמע אפילו מיעוט, מעיני ולא כל עיני, ונאמר עוד (שם, כו) "כי לכל העם בשגגה" הרי שרק כולו או רובו (שרובו ככולו, ראה נזיר מב.) "הא כיצד? עשו ו' והן רובו של קהל או ד' אף על פי שאינן רובו של קהל חייבין". (27) השבטים. (28) קרבן. (29) כלומר, הם נגזרים אחרי השבטים החוטאים ומתחייבים בקרבן על ידם. (30) שם: "איבעיא להו שבט אחד לרבי יהודה בהוראת בית דין הגדול מי מיייתי שאר שבטים או לא", ונפשטה הבעיא שם כי אף בשבט אחד, נגזרים שאר השבטים להתחייב בקרבן, וברור הדבר כי המדובר באופן שהשבט הזה הוא רוב הקהל, שאם לא כן, אין כל ספק כי אינו גורר את שאר השבטים.

ב. בית דין שנסתפק להן אם שגגו בהוראה או לא שגגו³¹ - אינן חייבין באשם תלוי³²; שגגו³³ ונודעה החטאת - עד שתודע ואחר כך יתחייבו בקרבן³⁴, כמו שיתבאר. במה דברים אמורים שבית דין חייבין ואלו העושים על פיהם פטורין מן הקרבן? כשהיו המורים בית דין הגדול של שבטים ואחד; ויהיה ראש ישיבה³⁵ עמהן בהוראה³⁶; ויהיו כלן ראויין להוראה³⁷; ויטעו כלן או רבן³⁸ בדבר זה שהורו בו; ויורו בפרוש ויאמרו לעם: מתרין אתם לעשות³⁹, וכן אלו ששמעו מפי בית דין, אם אמרו לאחרים: מתרין אתם לעשות⁴⁰; ויעשו כל הקהל או רבו⁴¹ על פיהם⁴²; ויהיו העושים שוגגים על פיהם ומזדמים שהדבר שהורו בו פדת הורו⁴³; ויורו לבטל מקצת ולקיים מקצת, לא שיעקרו כל הגוף⁴⁴; וכשיודע להם⁴⁵ ידעו גופו של דבר שהורו בו בשגגה⁴⁶. בכל אלו המאמרים הוא שהיו בית דין חייבין בקרבן והעושה על פיהם פטור. אבל אם חסר אחת מכל אלו הדרכים - הרי בית דין פטורין מן הקרבן, וכל מי ששגג ועשה מעשה מביא חטאת קבועה על שגגתו.

פרק שלשה עשר

(1) יבאר שישנם אופנים שיפטרו בית דין ויתחייבו העושים.

- א. כיצד אם חסר אחת מכל הדרכים שבארנו³¹ - ויפטרו בית דין ויתחייבו העושים? הרי שהורו בית דין של אחד מן השבטים⁴ להם שחלב הקבה⁵ מתר⁶, ואכלוהו אנשי מקומם⁷ על פיהם - אותו בית דין פטורין, וכל מי שאכל מביא חטאת קבועה⁸ על שגגתו. וכן אם הורו בית דין הגדול שדם חלב מתר⁹, ולא היה ראש ישיבה עמהן¹⁰, או שהיה אחד מהן אינו ראוי להיות ממנה בסנהדרין¹¹, כגון שהיה גר או ממזר¹² או זקן¹³ או שלא ראה בנים¹⁴ וכיוצא בהן¹⁵, ויעשו העם על פיהם¹⁶ ואכלו דם חלב - הרי בית דין פטורין, וכל מי שאכל מביא חטאת קבועה³¹

(31) וכגון שהיו שם שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של

עַל שִׁגְגָתוֹ¹⁷. וּמִנֵּיין שְׁאִין הַפְּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּבֵית
 דִּין הַגְּדוֹל? שְׁנֵאמַר: וְאִם כָּל עֵדֵת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ
 וְגוֹמְרִים¹⁸. וּמִנֵּיין שְׁעַד שִׁיְהִי כֹלן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה?¹⁹
 שְׁנֵאמַר²⁰ וְאִם מְעִינֵי הָעֵדָה²¹ - עַד שִׁיְהִי לָהֶם
 פְּעִינִים²². וְלִהְלֵן²³ הוּא אוֹמֵר: וְשִׁפְטוּ הָעֵדָה; מָה
 הָעֵדָה הָאֲמוּרָה בְּדִינֵי נִפְשוֹת - כֹּלן רְאוּיִין
 לְהוֹרָאָה²⁴, אִף עֵדָה הָאֲמוּרָה בְּשִׁגְגָה זֹאת²⁵ - עַד
 שִׁיְהִי כֹלן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה²⁶. וְכֵן אִם הוֹרִי, וַיֵּדַע
 אֶחָד מֵהֶן שִׁטְעוּ וְאָמַר לָהֶם: טוֹעִים אַתֶּם, וְרַבּוּ
 עָלָיו הַמַּתִּירִים וְהַתִּירוּ - הֲרִי בֵּית דִּין פְּטוּרִין²⁷, וְכָל
 מִי שֶׁעָשָׂה עַל פִּיהֶם חֵיב לְהִבִּיא חֲטָאת קְבוּעָה עַל
 שִׁגְגָתוֹ; שְׁנֵאמַר: וְאִם כָּל עֵדֵת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ - עַד
 שִׁיְשְׁגּוּ כָּל הַסִּנְהֶדְרִין²⁸. יָדַע אֶחָד מִן הַסִּנְהֶדְרִין אוֹ
 מַעוּטָן שִׁטְטוּ הַמַּתִּירִין וְשִׁתְקוּ, הוֹאִיל וְהוֹרִי וְלֹא
 הָיָה שֵׁם חוֹלֵק וּפְשָׁטָה הַהוֹרָאָה כַּרֵּב הַקֶּהֱלֹל²⁹ - הֲרִי
 בֵּית דִּין חֵיבִין בְּקִרְבָּן³⁰. וְכָל שֶׁעָשָׂה עַל פִּיהֶם פְּטוּר.
 וְאִלּוּ שִׁשְׁתְּקוּ, אִם עָשׂוּ עַל פִּי אֶלּוּ שְׁהוֹרִי³¹ - הֲרִי
 אֶלּוּ חֵיבִין³², מִפְּנֵי שֶׁלֹּא תָלוּ בְּבֵית דִּין³³. וְכֵן אִם
 נִשְׁאָר וְנִתְּנָה³⁴ בְּדָבָר וְאָמְרוּ³⁵: דָּבָר זֶה מִתֵּר הוּא, וְלֹא
 הוֹרִי לָעֵם וְלֹא אָמְרוּ לָהֶם: מַתִּירִין אַתֶּם לַעֲשׂוֹת³⁶,
 וְשִׁמְעַת הַשּׁוֹמֵעַ מֵהֶן בָּעֵת שֶׁגָּמְרוּ מִתֵּר וְהִלֵּךְ וְעָשָׂה
 כִּפִּי מָה שִׁשְׁמַע - הֲרִי כָּל הָעוֹשֶׂה חֵיב חֲטָאת
 קְבוּעָה, וּבֵית דִּין פְּטוּרִין, שֶׁהֲרִי לֹא הוֹרִי לָהֶם
 בְּפִירוּשׁ לַעֲשׂוֹת. וְכֵן אִם הוֹרִי וְעָשׂוּ מַעוּט הַקֶּהֱלֹל עַל
 פִּיהֶם וְנִדְרָעָה הַשִּׁגְגָה - הֲרִי בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְאִלּוּ
 הַמַּעוּט שֶׁעָשׂוּ חֵיבִין, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִבֵּיא
 חֲטָאתוֹ³⁷.

(2) בכ"י תימן: "אחד", כנ"ל. (3) למעלה פי"ב. (4) ולא
 בית-דין הגדול של שבעים ואחד, ראה למעלה פי"ב הלכה
 ב. (5) העקום כמו קשת, והוא אסור (פ"ז מהלכות מאכלות
 אסורות הלכה ו). וראה להלן הלכה ה, ובהוריות ג.
 ובמשנה-למלך להלן הלכה ה. (6) אף-על-פי שאינם
 עוקרים גוף מגופי התורה (ראה להלן פי"ד הלכה א) שהרי
 לא התיירו אלא חלב הקיבה בלבד ולא כל החלב, ואין זה
 מפורש בתורה שחלב הקיבה אסור, ראה להלן שם (לחם-
 משנה כאן). (7) ואפילו היה שבט זה רוב ישראל, ראה
 למעלה פי"ב הלכה א. (8) כחכמים (הוריות ה). שאינם
 חייבין אלא על הוראת ב"ד הגדול בלבד. וראה להלן,
 בהמשך ההלכה. ולפיכך חייב כל אחד ואחד להביא חטאת
 קבועה על שגגתו. (9) אף-על-פי שהוראה זו אינה עוקרת
 גוף מגופי התורה (ראה להלן פי"ד שם), שהרי לא התיירו
 אלא דם חלב בלבד, ואין איסורו מפורש בתורה, ראה להלן
 שם (לחם-משנה). (10) משנה הוריות ד: וראה למעלה
 פי"ב הלכה ב. "ואפילו היה מגינים (בלעדו) שלם, רוצה
 לומר שבעים ואחד" (רבינו בפייה"מ שם). (11) במשנה
 שם. (12) ראה להלן בהמשך ההלכה שנלמד מפסוק
 בתורה, שאין ממנין לסנהדרין רק "מיוחסין". (13) "מופלג
 בשנים שיש בו אכזריות" (כיון ששכח כבר צער גידול בנים

רש"י סנהדרין לו:), שאין מעמידין אותו לב"ד (פרק ב
 מהלכות סנהדרין הלכה ב). (14) שאין מושיבין אותו
 לסנהדרין (הלכות סנהדרין שם). "משום שהוא אכזרי ולא
 ירחם על בני אדם, לפי שאינו יודע אהבת בנים" (ראה
 בפייה"מ שם). וכן הוא בברייתא סנהדרין לו: "אין מושיבין
 בסנהדרין זקן וסריס ומי שאין לו בנים", וכן הביא רבינו
 בהלכות סנהדרין שם. "אין מעמידין בכל הסנהדרין לא זקן
 מופלג בשנים ולא סריס, מפני שיש בהן אכזריות. ולא מי
 שאין לו בנים, כדי שיהא רחמן". אבל בדפוסים אחרים
 בנוסח בדברי רבינו כאן: "זקן שלא ראה בנים". ולפי זה,
 זקן ולא ראה בנים הם אחד, וכן הוא במשנה שם, וכן הוא
 בפירוש המשניות שם. (15) כגון נתין (=מבני הגבעונים,
 שגזר עליהם יהושע ונתנם לחוטבי עצים ושואבי מים -
 יהושע ט, כג) הנזכר במשנה שם (מעשה רוקח). שאין
 מושיבין בב"ד אלא רק מיוחסין. (16) כלומר, כל העם או
 רוב העם (ראה למעלה פי"ב הלכה ב). (17) במשנה שם.
 (18) ולא עדת אותו שבט (שם במשנה ה. המשך דברי
 חכמים). (19) נראה שנשמטה כאן בבא שלימה, וכן צריך
 להיות: "[ומנין שעד שיהיה ראש הישיבה עמהם], ומנין
 שעד שיהיו כולם ראויין להוראה". [וכללם יחד מפני שלמד
 שניהם מפסוק אחד ("מעניי העדה"), ראה להלן]. וראה
 בלחם-משנה ובהגהות מעשה ר"ב. (20) בשגגת עבודה-
 זרה. (21) בפסוק שם: "והיה אם מעניי העדה".
 (22) כלומר, לפיכך צריך שיהיה ראש ישיבה עמהם שהוא
 עשוי עינים לעדה (ירושלמי הוריות פ"ד הלכה ד). וראה
 לחם-משנה ומעשה ר"ב. ובבבלי שם נתנו טעם אחר, מפני
 שהיה להם ללמוד ולא למדו, והרי הם קרובים למזיד (ראה
 ברש"י שם ד. ד"ה זיל קרי בי רב). (23) בדיני נפשות.
 (24) שנאמר (שמות יח, כב) "ונשאו אתך", ואמר רב נחמן
 בר יצחק (הוריות ד:): "אתך בדומין לך", שיהיו ראויים
 להוראה. (25) היינו "והיה אם מעניי העדה", וכן כתב
 רבינו בפייה"מ שם. וראה למעלה הערה יח. ורש"י (שם)
 כתב עד האמורה כאן (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל
 ישגו", וראה לחם-משנה כאן. (26) משנה שם ד:
 (27) במשנה שם. (28) בגמרא שם ג: (29) ראה למעלה
 פי"ב הלכה ב. (30) בהוריות שם: "אמר ר' יונתן, מאה
 שישבו להורות אין חייבין עד שיורו כולן, שנאמר: ואם כל
 עדת ישראל ישגו, עד שישגו כולן". ולפי דבריו, אפילו ידע
 אחד מהן ושתק פטורין, אבל הגמרא שם דוחה דבריו,
 מברייתא שנשמע בה שאם ידע אחד מהן שטעה ושתק
 שהם חייבין. (31) שטעו וחשבו כי אף שהב"ד טועים,
 מצוה לשמוע דברי חכמים (רש"י שם ב. ד"ה או תלמיד)
 ולפיכך הם נחשבים לשוגגין, שחייבין חטאת. (32) קרבן
 בפני עצמן, אף כי ב"ד מביאין פר העלם דבר של ציבור
 (במשנה שם). (33) שהרי ידעו כי ב"ד הם טועים. משנה
 שם "הורו ב"ד וידע אחד מהן שטעו וכו' ועשה על פיהן
 וכו' הרי זה חייב, מפני שלא תלה בב"ד". (34) הסנהדרין
 התווכחו בינם לבין עצמם באחד מן הדברים. (35) הגיעו
 לידי החלטה סופית בוויכוח זה. (36) מחלוקת בגמרא (שם
 ב). אם צריך לומר "מותרים אתם לעשות, או שמספיק
 אפילו אמרו "מותרים אתם". ופסק רבינו כשמואל בלשון
 השני, וכרב דימי בלשון הראשון, כי אין ב"ד חייבין עד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואפרים, ועמם עוד חמשה שבטים, והם מיעוט הקהל, אין חיוב להביא קרבן העלם דבר של ציבור, שאין כאן רוב שבטים. וכן אם חטאו כל הקהל או רובו (שחייבין כל שבט ושבט קרבן) אין מביאין אלא שנים עשר פרים בלבד, פר לכל שבט, ולאפרים ומנשה קרבן אחד, ראה למעלה פ"ב הלכה א. (46) כרבא, שם ו: שמה שנאמר (בראשית מח, ה') "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי", היינו רק לנחלה, כמו שנאמר שם "על שם אחיהם יקראו בנחלתם" - לנחלה הוקשו, ולא לדבר אחר.

ג. היו העושים מרבין⁴⁷ בשעת החטא ומועטין⁴⁸ בשעת ידיעה, או מועטין⁴⁹ בשעת החטא ומרבין⁵⁰ בשעת ידיעה - הכל הולך אחר שעת המעשה⁵¹.

(47) כלומר, רוב הקהל. (48) כגון שמתו חלק מן החוטאים לפני שנודע החטא, באופן שמעתה אינם אלא מיעוט הקהל. (49) מיעוט הקהל. (50) כגון שמתו חלק מהקהל שלא חטאו, באופן שמעתה מהווים החוטאים רוב הקהל. (51) אחר שעת החטא, שאם היו החוטאים בשעת החטא רוב הקהל, ב"ד פטורים וכל אחד ואחד מביא קרבן לעצמו. ופסק כחכמים שחולקים על ר"ש במשנה הוריות י. לענין נשיא וכהן משיח, ובגמרא שם ג. אמרו כי הם חולקים גם בענין זה.

ד. הורו בית דין בחלב מן החלבים⁵² שהוא מפר, ואכל מעוט הקהל על פיהם, ונודע להם שחטאו וחזרו בהן⁵³, ואחר כך הורו שבעודה זרה פלונית מתרת⁵⁴, ועבד אותה עבודה זרה מעוט אחר על פיהם, וכשיצטרפו האוכלים לעובדים יהיו רב - הרי אלו מצטרפין⁵⁵, אף על פי שהיתה להן ידיעה בינתים⁵⁶. במה דברים אמורים? בשעה המורה בית דין אחד⁵⁷; אבל אם מת בית דין שהורה תחלה⁵⁸, ועמד אחר⁵⁹ והורו⁶⁰ - אין אלו מצטרפין⁶¹ לאלו.

(52) כגון שהורו על חלב הקיבה שהוא מותר, שאין זה עוקר גוף מגופי התורה (ראה להלן פ"ד הלכה א, ולמעלה הלכה א), שהרי לא התירו כל החלבים. (53) כן הוא בגמרא שם. באיבעיא הראשונה: "הורו ב"ד חלב מותר, ועשו מיעוט הקהל, וחזרו ב"ד בהן, והורו ועשו מיעוט אחר, מהו וכו'" ואחר-כך איבעיא להו "מיעוט בחלב ומיעוט בעבודה-זרה", ומשמע שגם זה ב"חזרו ב"ד בהן". (54) שלא עקרו גוף עבודה-זרה מגופי התורה (ראה להלן פ"ד הלכה ב), שהרי לא התירו כל מיני עבודה-זרה. (55) שאין כל אחד ואחד מביא חטאת בפני עצמו, והחיוב הוא על ב"ד. ודבר זה הוא איבעיא שם ג. ונשאר הדבר בתיקו, אבל רבינו "נראה שאינו גורס כאן תיקו, אלא שחייבין שאלה זו עם שאלה שאחריה, באם-תמצית-לומר. כלומר, אם-תמצית-לומר אידי ואידי כרת הוא, הורו ב"ד ומתו וכו' וכבר ידעת כל שבאם-תמצית-לומר, הלכה היא ברוב מקומות" (מאירי שם, וראה בראב"ד, בכסף-משנה, במרכבת המשנה ובאור שמח). ויש חולקים בזה, איזה קרבן מביאין הב"ד: של עבודה-זרה או של חלב. ויש אומרים שמביאים שניהם, גם של עבודה-זרה וגם של חלב (ראה בתוספות ובמאירי שם).

שיאמרו להן "מותרין אתם לעשות", וראה למעלה פ"ב הלכה ב. (37) במשנה שם: "הורו ב"ד לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה, והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם וכו' פטור מפני שתלה בב"ד", ובגמרא (שם ב:) "אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי ר' יהודה, אבל חכמים אומרים יחיד שעשה בהוראת בית-דין חייב". ופסק רבינו כחכמים.

ב. והסנהדרין עצמן שעשו בהוראתם³⁸ - אין מצטרפין לרב הקהל³⁹, עד שיהיו הרב שעשו חוץ מן הסנהדרין. עשו רב אנשי ארץ ישראל⁴⁰ על פיהם אף על פי שאלו העושים שבט אחד⁴¹, וכן אם עשו רב השבטים אף על פי שהן מעוט הקהל - בית דין חביבים⁴², והעושים פטורין. ביצד? היו יושבי ארץ ישראל שש מאות אלף ואחד, והיו העושים בהוראת בית דין שלש מאות אלף ואחד והרי פלן בני יהודה בלבד, או שהיו העושים בני שבט אף על פי שיש בהן מאה אלף - הרי בית דין חביבין, וכל העושים על פיהם פטורין. ואין משגיחין על יושבי חוצה לארץ⁴³, שאין קרוי קהל אלא בני ארץ ישראל⁴⁴. ושבט מנשה ואפרים אין חשויבין פשגי שבטים לענין ההזהר⁴⁵, אלא שניהם שבט אחד⁴⁶.

(38) כלומר, בהוראת עצמן. (39) כלומר, אינם מצטרפים עם הקהל להוות עמהם רוב קהל (כגון שחטאו רק מחצית הקהל בלעדי הסנהדרין) שיתחייבו ב"ד פר העלם דבר של ציבור, ועל כל אחד ואחד מהחוטאים להביא קרבן חטאת בפני עצמו. כן הוא בבבלי שם ג. "הורו ועשו, רבי מאיר פטר, וחכמים מחייבין" ומפרש רב פפא שפולגתתם היא אם ב"ד משלים לרוב ציבור, שרבי מאיר פטר את הציבור, שלא יביאו כל אחד ואחד קרבן לעצמו, משום שב"ד משלים לרוב ציבור, וחייבים ב"ד להביא פר העלם דבר של ציבור, וחכמים מחייבין לכל אחד ואחד מהחוטאים (כולל גם כל אחד ואחד מהסנהדרין), להביא קרבן לעצמו, משום שאין ב"ד משלים לרוב ציבור, ואין ב"ד מביאין קרבן העלם דבר של ציבור. ופסק רבינו כחכמים. (40) ראה להלן בהמשך ההלכה ש"אין משגיחין על יושבי חוצה לארץ". (41) ראה למעלה פ"ב הלכה א. (42) להביא קרבן העלם דבר של ציבור. (43) כלומר, אין מתחשבים בתושבי חוץ-לארץ בענין רוב קהל ומיעוט קהל. (44) כלומר, אצל קרבן העלם דבר של ציבור כתוב (ויקרא ד, יד) "והקריבו הקהל", ובהוריות ג. "אמר רב אסי, ובהוראה הלך אחר רוב יושבי ארץ ישראל, שנאמר (מלכים-א, ח, סה) "ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים לפני ה' וגו'", מכדי כתיב וכל ישראל עמו, קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים, למה לי? - שמעמינה הני (=בני ארץ ישראל) הוא דאיקרי קהל, אבל הנך (=בני חוצה-לארץ) לא איקרי קהל". והרי כאן בשגגת ההוראה נאמר (ויקרא ד, יג) "ונעלם דבר מעיני הקהל". (45) שאם חטאו שבטי מנשה

(56) כמבואר למעלה. (57) שהורו גם על עבודה-זרה וגם על חלב. (58) על החלב. (59) ב"ד אחר. (60) על עבודה-זרה. (61) המיעוט שאכל חלב, עם המיעוט שעבד עבודה-זרה, להיות ביחד רוב קהל, אלא כל אחד ואחד מביא קרבן על שגגת עצמו, והיא בעיא שלא נפשטה שם (ראה בכסף-משנה). אבל אמרו שם, שזה אינו אלא למי שסובר ציבור מיייתי (=היינו ר' שמעון במשנה שם ה. שסובר שב"ד מביאים פר מיוחד, ואם-כן על-כרחינו שכל הפרים הם עבור הבית-דין - מרכבת המשנה שם) לא תיבעי לך שהרי אינם כבר (שם), ורבינו פסק למעלה פי"ב הלכה א, כי ב"ד הם החייבים, ומה שכתב שם שכל שבט ושבט מביא פר, היינו שהציבור מביא בשביל הב"ד (ראה מאירי הוריות ד: במשנה, ובכסף-משנה פי"ב שם).

ה. ⁶²אָפּלוּ הוֹרוּ שְׁנֵי בְּתֵי הַדִּינִים בְּדָבָר אֶחָד, כְּגוֹן 1
חֶלֶב וְחֶלֶב אוֹ דָם וְדָם⁶³. וְכֵן אִם לֹא הָיוּ הָעוֹשִׂים 2
שׁוֹגְגִין עַל פִּי הַהוֹרָאָה⁶⁵ - הָרִי בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל 3
הָעוֹשִׂים חֵיבִין. פִּינֵד? הוֹרוּ בֵּית דִּין לֹאֲכֹל חֶלֶב 4
הַקֶּבֶה כָּלוּ⁶⁶, וְיָדַע אֶחָד מִן הַקֹּהֶל שֶׁטָּעוּ וְשִׁחֲלָב 5
הַקֶּבֶה אֲסוּר, וְאָכְלוּ מִפְּנֵי הוֹרָאתוֹ, שֶׁהָיָה עוֹלָה עַל 6
דַּעְתָּן⁶⁷ שֶׁמִּצְוָה לְשַׁמֵּעַ מִבֵּית דִּין אִף עַל פִּי שֶׁהֵם 7
טוֹעִים - הָרִי זֶה הָאוֹכֵל חֵיב חֲטָאת קְבוּעָה עַל 8
אֲכִילָתוֹ⁶⁸, וְאִינוּ מַצְטָרֵף לְמַנְּן הַשׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם⁶⁹. 9
בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה זֶה שִׁידַע שֶׁטָּעוּ חֲכָם 10
אוֹ תַלְמִיד שֶׁהִגִּיעַ לַהוֹרָאָה; אֲבָל אִם הָיָה עִם הָאֶרֶץ 11
- הָרִי זֶה פְּטוּר⁷⁰, שְׂאִין יִדְעֵתוּ בְּאִסּוּרֵין יִדְעָה 12
וְדָאִית, וּמַצְטָרֵף לְכָלֵל הַשׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם. וְכֵן אִם 13
לֹא יָדַע שֶׁטָּעוּ⁷¹, וְנִתְּפֹן לֹאֲכֹל שֶׁמֶן⁷² וְחֶלֶב⁷³, וְאֲכָל 14
חֶלֶב הַקֶּבֶה⁷⁴ שֶׁהִתְירוּהוּ, וְהוּא לֹא יָדַע שֶׁהוּא חֶלֶב 15
הַקֶּבֶה - הָרִי זֶה חֵיב⁷⁵; מִפְּנֵי שֶׁאֲכִילָתוֹ מִפְּנֵי שִׁגְגָתוֹ, 16
לֹא מִפְּנֵי הַהוֹרָאָה. וְאִינוּ מַצְטָרֵף לְמַנְּן הַשׁוֹגְגִים עַל 17
פִּיהֶם⁷⁶, שְׁנֵאמַר: לְכָל הָעָם בְּשִׁגְגָה - עַד שֶׁתִּהְיֶה 18
שִׁגְגָה אַחַת לְכָלִּי⁷⁷. וְכֵן אִם תִּלָּה בַּעֲצָמוֹ וְאֲכָל חֶלֶב 19
הַקֶּבֶה שֶׁהוּרִי לְהִתִּירוֹ לֹא מִפְּנֵי הוֹרָאתוֹ אֲלֵא מִפְּנֵי 20
שֶׁהוּא מִתֵּר בְּדַעְתּוֹ - הָרִי זֶה חֵיב חֲטָאת קְבוּעָה בְּפָנֵי 21
עֲצָמוֹ⁷⁸. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל הַתּוֹלָה בְּבֵית דִּין - פְּטוּר⁷⁹, 22
וְהוּא שֶׁהָיָה שָׁם כָּל הַדְּרָכִים שֶׁמִּנֵּינוּ; וְכָל הַחֵיב 23
בְּפָנֵי עֲצָמוֹ - אִינוּ מַצְטָרֵף לְרֹב הַשׁוֹגְגִים⁸⁰. 24

(62) בכ"י תימן אין כאן ציון הלכה, והא דלהלן שייך למעלה, וציון ההלכה להלן לפני המלים "וכן אם לא היו העושים". וכן נראה בדפוס רומי. וכן הגיה אור שמח. (63) שהרי האיבעיא בגמרא שם בהוראת שני בתי דינים, היא בחלב וחלב, ופסק רבינו שאין מצטרפים. וראה למעלה. (64) כן בכ"י תימן, וכן נראה בדפוס רומי, וכן הגיה אור שמח. (65) של הב"ד. (66) כי בחלב שע"י הקיבה יש חלק שהוא מותר באכילה, והוא חוט משוך כמו יתר. ויש חלק שאסור באכילה והוא עקום כמו קשת, ראה בפ"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו. והב"ד הורו שכל החלב שע"י הקיבה מותר באכילה (שער יוסף ג, א). (67) צ"ל

על דעתו (מעשה רקח). (68) משנה הוריות ב. "הורו ב"ד, וידע אחד מהן שטעו או תלמיד והוא ראוי להוראה והלך ועשה על פיהן וכו' הרי זה חייב (=קרבן לעצמו) מפני שלא תלה בב"ד", ובגמרא שם: אמרו שחשב שמצוה לשמוע מב"ד אף-על-פי שידע שהם טועים. ולפיכך אינו נחשב לתולה בב"ד, שהרי ידע שהם טועים, וגם אינו מזיד שהרי טעה שמצוה לשמוע דברי חכמים, וחייב קרבן לעצמו. (69) כלומר, אם היו החוטאים מחצית הקהל, אינו מצטרף זה אליהם לעשותם רוב הקהל. (70) בגמרא שם אמרו על דברי המשנה: "וידע אחד מהן שטעו או תלמיד וראוי להוראה", שצריך להיות או גמיר (=למד הדבר) או סביר (=מבין דבר מתוך דבר), אבל אם הוא לא גמיר ולא סביר (=עם הארץ"), הרי הוא תולה בבית-דין. (71) ב"ד, להתיר חלב הקיבה. (72) של היתר. (73) תיבה זו מיותרת, ובכ"י תימן איננה. (74) אלא חשב שזהו שומן. (75) קרבן בפני עצמו, כאיכא-דאמרי אמר רבא שם. שאם נתחלף לו חלב בשומן ואכלו חייב. (76) להשלים, שיהיו החוטאים רוב קהל (שם). (77) כן הוא בגמרא שם. (78) בגמרא שם: אמרו: "זה הכלל, התולה בעצמו חייב - לרבות מבעט בהוראה". ומפרש רבינו שהוא האומר שאינו צריך להוראתו, אלא הוא עצמו יודע שזה מותר (כסף-משנה, וקרית ספר). (79) משנה שם. (80) שיהיו רוב. "וזה דבר פשוט" (כסף-משנה).

ו. הורו בית דין להתיר דָּבָר הָאֲסוּר בְּדוּרָן⁸¹, וְעָשׂוּ 25
הַקֹּהֶל עַל פִּיהֶם בְּשִׁגְגָה - בֵּית דִּין פְּטוּרִין מִן 26
הַקֶּרְבָּן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְזִידִין⁸², וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן 27
הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם חֵיב קֶרֶבֶן בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, מִפְּנֵי 28
שֶׁהוּא שׁוֹגֵג⁸³. הוֹרוּ בֵּית דִּין בְּשִׁגְגָה, וְיָדַעוּ הַקֹּהֶל 29
שֶׁטָּעוּ⁸⁴ וְשְׂאִין רְאוּי לְקַבֵּל מִהֵן⁸⁵, וְאִף עַל פִּי כֵן 30
עָשׂוּ הַקֹּהֶל עַל פִּיהֶם - אֵלּוּ וְאֵלּוּ פְּטוּרִין מִן 31
הַקֶּרְבָּן⁸⁶. בֵּית דִּין פְּטוּרִין - שֶׁהָרִי לֹא עָשׂוּ הַקֹּהֶל 32
מִפְּנֵי הוֹרָאתוֹ שֶׁהִטְעֵתָם; וְכָל הָעוֹשִׂים פְּטוּרִין מִן 33
הַקֶּרְבָּן - מִפְּנֵי שֶׁמְזִידִין הֵם⁸⁷, שֶׁהָרִי יָדַעוּ שֶׁטָּעוּ 34
וְשְׂאִין רְאוּי לַעֲשׂוֹת. 35

(81) שידעו שהדבר אסור ואף-על-פי-כן הורו להתיר. (82) והרי נאמר (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו", בעיני שוגגין בב"ד (רש"י הוריות ד: במשנה). "ואעפ"י שמשל ציבור היה בא, הואיל ולשם ב"ד היה בא, פטורין, שהרי מזידין הם ואין מקום לקרבן הבא על שמם" (מאירי שם). (83) משנה שם ד: "הורו ב"ד וכו' מזידין ועשו שוגגין מביאין (=כל אחד ואחד מן הקהל) כשבה ושעירה". (84) הב"ד. (85) כלומר, ידעו גם שבמקום טעות אין מצוה לשמוע דברי חכמים. (86) משנה שם: "שוגגין (=הב"ד) ועשו (=הקהל) מזידין, הרי אלו פטורין". (87) ואין הקרבן בא אלא על השוגג, ראה למעלה פ"א הלכה א.

פֶּרֶק אֶרְבָּעָה עָשָׂר

(1) יבאר ב"ד ששגגו והורו לעקור גוף מגופי תורה ועשו כל העם על פיהם.

א. בֵּית דִּין שֶׁשִּׁגְּגוּ וְהוֹרוּ לַעֲקֹר גּוֹף מִגּוּפֵי תוֹרָה², 36

באופן זה יהיו ב"ד חייבין וכו'. (11) שלא התירו איסור עבודה-זרה בכללה, אלא השתחויה בלבד. ואיסור השתחויה לעבודה-זרה מפורש הוא בתורה, שנאמר (שמות לד, יד) "לא תשתחוה לאל אחר" (הוריות ד.). (12) כלומר, מרשות היחיד לרשות הרבים. וגם זה מפורש בתורה, שנאמר (שם טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (הוריות שם, לפי נוסחא אחרת. וראה בדברי רבינו להלן), כאילו נאמר "אל יוציא איש וגו'", (וראה בעירובין יז: שהפסוק הזה עוסק באיסור יציאה חוץ לתחום, וכן הוא בפכ"ז מהל' שבת ה"א, ובספר המצוות לא-תעשה שכא). (13) התבאר בפ"ו מהל' איסורי ביאה ה"א-ז. ונקראת כן משום שצריכה לשמור "ימים נקיים" כמספר הימים שראתה דם, ודבר זה מפורש בתורה שנאמר (ויקרא טו, כח) "וספרה לה" – מלמד שסופרת יום כנגד יום (הוריות, שם). (14) כן הוא בפירוש המשניות, שם. והוסיף על זה, שם: "והוא ענין אמרם (בגמרא שם ד.) זיל קרי בי רב הוא". ורש"י שם פירש: "כיון דאפשר לו ללמוד ולידע, לא הוי שוגג מעליא, וקרוב למזיד הוי". (15) שהוא בעצמו אינו מוציא את ההפץ מרשות לרשות, אלא זורקו או מושיטו והוא עצמו נשאר במקומו. וזה אינו מפורש בתורה, שהרי לא נאמר אלא: "אל יצא איש ממקומו". (16) שאינם מפורשים בתורה. (17) בגמרא שם ד, ב: "בעי רב יוסף, אין חרישה בשבת מהו, מי אמרינן כיון דקא מודו בכולהו מילתא, כביטול מקצת וקיום מקצת דמי, או דילמא כיון דקא עקריין ליה לחרישה כל עיקר – כעקירת גוף דמי", וסובר רבינו כי כל שאלתו של רב יוסף אינה אלא על החרישה המפורשת בתורה, שנאמר (שמות לד, כא) "בחריש ובקציר תשבות" (ראה במנחות עב. שפסוק זה לענין שבת. ועי' פ"א מהל' שמיטה ויובל ה"א, ובפירוש המשנה לרב נתן אב הישיבה, שביעית פ"א הערה 52). אבל אב מלאכה ממלאכות אחרות, שאינו מפורש בתורה, פשוט הוא שאין זה נחשב כייאם למבטל מקצת ומקיים מקצת וחייבים. וצריך לומר שרב יוסף לית ליה הא דשמואל, דאמר אין חייבין עד שיוור בדבר שהצדוקים מודים בו, ולפיכך שאל על זה (תוספות הרא"ש שם). אולם לדעת רבינו שפסק כשמואל – אין זו בעיא כלל, ואם הורו שאין חרישה בשבת, אין זו הוראה, שהרי כתוב מפורש: "בחריש ובקציר תשבות". וראה ב"מאירי" שם, ב"כסף משנה" ו"לחם משנה", ב'חפץ ה" ו'שער יוסף'. (18) וזהו מקיים מקצת ומבטל מקצת, בדבר שאין הצדוקים מודים בו, שהשתחויה משמע לצדוקים רק בפישוט ידים ורגלים, כמו שנאמר (בראשית יט, א) "וישתחו אפים ארצה" (שם ד.). (19) וזהו מבטל מקצת ומקיים מקצת, בדבר שאין הצדוקים מודים בו, שהצדוקים משמע להם שהאיסור אינו אלא אם ראתה דם ביום, אבל ראתה דם בלילה אינה אסורה (שם בגמרא). (20) כשהאבר מוקשה, ראה למעלה פ"ה ה"ז, ופ"ד מהל' איסורי ביאה ה"א, כי אסור לפרוש כשהוא מתקשה, כשפירסה אשתו נדה בשעת תשמיש. והוא במשנה שם ח, ב: "חייבין על עשה ועל לא-תעשה שבנדה כו' פרוש מן הנדה", וראה בפירוש המשניות שם. (21) שאין הצדוקים מודים בו, וזו הוראה של קיום מקצת וביטול מקצת. (22) ודבר זה אין הצדוקים מודים בו. וכן מוכח מדברי הגמרא (הוריות ג.)

1 וַעֲשׂוּ כָּל הָעָם עַל פִּיהֶם - בֵּית דִּין פְּטוּרִין³, וְכָל אֶחָד
2 וְאֶחָד מִן הָעוֹשִׁים חֵיב חֲטָאת קְבוּעָה⁴; שְׁנֵאמַר⁵:
3 וְנִעְלַם דָּבָר - וְלֹא כָּל הַגּוֹף⁶.

(2) כגון שאמרו אין איסור נדה בתורה, אין דיני שבת בתורה, אין איסור ע"ז בתורה, ראה להלן ה"ב. (3) מלהביא קרבן, משנה הוריות ג, ב. וראה למעלה פ"ב ה"ב. (4) כדן כל חוטא בשוגג. (5) בקרבן העלם דבר של ציבור. (6) ברייתא שם ד, א: "ונעלם דבר, ולא שיעקר המצוה כולה". ומפרש עולא, שם: "קרי ביה ונעלם מדבר" כי ה"מ"ם של "ונעלם" נקראת גם עם "ונעלם" וגם עם "דבר" – "ונעלם מדבר", מדבר ולא כל דבר" (רש"י שם).

4 ב. לַעֲוֹלָם אֵין בֵּית דִּין חֵיבִין⁷ עַד שְׁיֹוְרוֹ לְבָטֵל
5 מִקְצָת וּלְקִיָּם מִקְצָת⁸ בְּדָבָרִים שְׁאֵינָן מִפְּרָשִׁין בַּתּוֹרָה
6 וּמִבְּאָרִים⁹, וְאַחֵר כֵּן¹⁰ יִהְיֶה בֵּית דִּין חֵיבִין בְּקֶרְבָּן,
7 וְהָעוֹשִׁים עַל פִּיהֶם פְּטוּרִין. כִּיצַד? שְׁגָגוּ וְהוּרִו
8 שְׁמֵתָר לְהַשְׁתַּחֲוֹת לַעֲבֹדָה זָרָה¹¹, או שְׁמֵתָר
9 לְהוֹצִיא מִרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת בְּשַׁבָּת¹², או שְׁמֵתָר לְבֹא עַל
10 שׁוֹמֵרֵת יוֹם כְּנָגֵד יוֹם¹³ - הָרִי אֱלוֹ כָּמִי שְׁאֵמְרוּ: אֵין
11 שֶׁבֶת בַּתּוֹרָה, או אֵין עֲבֹדָה זָרָה בַּתּוֹרָה, או אֵין נִדָּה
12 בַּתּוֹרָה, שְׁעָקְרוּ כָּל הַגּוֹף, וְאֵין זֹו וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה שְׁגָגַת
13 הוֹרָאָה אֱלֹא שְׁכַחְתָּה¹⁴. לְפִיכֵן פְּטוּרִין מִן הַקֶּרְבָּן,
14 וְכָל הָעוֹשֶׂה עַל פִּיהֶן חֵיב חֲטָאת בְּפָנֵי עַצְמוֹ. אֲבָל
15 אִם טָעוּ וְהוּרִו וְאֵמְרוּ: הַמוֹצִיא מִרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת הוּא
16 שְׁחֵיב, שְׁנֵאמַר: אֵל יֵצֵא אִישׁ מִמָּקוֹמוֹ, אֲבָל הַזּוֹרֵק
17 או הַמוֹשִׁיט¹⁵ מֵתָר, או שְׁעָקְרוּ אֵב מֵאֲבוֹת מְלָאכֹת¹⁶
18 וְהוּרִו שְׁאֵינָה מְלָאכָה - הָרִי אֱלוֹ חֵיבִין¹⁷. וְכֵן אִם
19 טָעוּ וְאֵמְרוּ: הַמְשַׁתַּחֲוֶה לַעֲבֹדָה זָרָה בְּפִשׁוּט יָדָיִם
20 וְרִגְלָיִם הוּא הַחֵיב, שְׁנֵאמַר בּוֹ: לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל
21 אֲחֵר, אֲבָל הַפּוֹרֵעַ עַל הָאֶרֶץ וְלֹא פִשֵּׁט יָדָיו וְרִגְלָיו
22 הָרִי הוּא מֵתָר - הָרִי אֱלוֹ חֵיבִין¹⁸. וְכֵן אִם טָעוּ
23 וְאֵמְרוּ: הַפָּא עַל שׁוֹמֵרֵת יוֹם כְּנָגֵד יוֹם שְׁרָאָתָה דָם
24 בְּיוֹם הוּא חֵיב, שְׁנֵאמַר: כָּל יָמֵי זֻכָּה, אֲבָל רָאָתָה
25 בְּלִילָה מֵתָר לְבֹא עָלֶיהָ¹⁹; וְכֵן אִם הוּרִו וְאֵמְרוּ,
26 שְׁמִי שְׁפָרְשָׁה אֶשְׁתִּי נִדָּה בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ מֵתָר לְפָרֵשׁ
27 מִמֶּנָּה כְּשֶׁהוּא מִתְקַשֶּׁה²⁰ - הָרִי אֱלוֹ חֵיבִין²¹. וְכֵן אִם
28 טָעוּ וְאֵמְרוּ, שְׁהָאוּכֵל דָם שְׁחִיטָה הוּא
29 הַחֵיב, אֲבָל הָאוּכֵל דָם הֵלֵב מֵתָר - הָרִי אֱלוֹ
30 חֵיבִים²². וְכֵן כָּל פִּיּוֹצֵא בְּטַעֲוִיּוֹת אֱלוֹ, אִם הוּרִו בָּהֶן
31 וַעֲשׂוּ רַב הַקֶּהֱלַל עַל פִּיהֶן - פְּטוּרִין, וּבֵית דִּין מְבִיאִין
32 קֶרְבָּן עַל שְׁגָגָתָן.

(7) משנה, שם ג, ב. (8) של איסור. (9) דברי רב יהודה אמר שמואל, שם ד, א: "שאיין ב"ד חייבין (קרבן העלם דבר של ציבור) עד שיוורו (בשוגג) בדבר שאין הצדוקים מודים בו (כלומר, שאינו מפורש בתורה), אבל בדבר שהצדוקים מודים בו (שהוא מפורש בתורה) פטורין, מאי טעמא זיל קרי בי רב הוא", וראה להלן. (10) כלומר, רק

ת"ל ונודעה החטאת - ולא שידעו החוטאין". ורבינו גרס שם "שיודיעו" (ולפני רש"י היתה הנוסחא: "שידעו", עיי"ש).

"מיעוט בחלב ומיעוט בדם, מהו". וצ"ל ב'תוספות' שהקשו הלא דם הוא דבר שהצדוקים מודים בו, ולדברי רבינו אתי שפיר (ה' המוריה').

ה. בית דין שהורו בשגגה ונודעה להם שגגתן, בין שהביאו בפירתן בין שלא הביאו, כל העושה כפי הוראתן שפשטה ברב הצבור³⁵ מאחר שידעו³⁶ - הרי זה מביא אשם תלוי³⁷; הואיל והיה לו לשאל בכל עת על דברים שנתחדשו בבית דין ולא שאל - הרי זה כמי שנסתפק לו אם חטא או לא חטא³⁸. במה דברים אמורים³⁹? במי שהיה עם בית דין במדינה; אבל מי שראה ההוראה והלך למדינה אחרת, אף על פי שעשה אחר שידעו - פטור, מפני שתלה בהן והרי אי אפשר לו לשאל⁴⁰. ולא עוד, אלא הנבדל לצאת⁴¹, אף על פי שעדיין לא יצא לדרכו, ועשה על פיהם מאחר שידעו - הרי זה פטור⁴².

ג. הורו בית דין שיעצא השבת, לפי שנתכנסת החמה²³ ודמו²⁴ ששקעה חמה²⁵, ואחר כך זרחה²⁶ - אין זו הוראה²⁷ אלא טעות²⁸, וכל שעשה מלאכה חייב, אבל בית דין פטורין. וכן אם התירו בית דין אשת איש להנשא, לפי שהעידו בפניהם²⁹ שמת בעלה, ואחר כך בא בעלה - אין זו הוראה³⁰ אלא טעות³¹, והאשה ובעלה האחרון חייבין חטאת על שגגתן. וכן כל פיצא בזה.

(23) בעננים. (24) נדמה היה להם. (25) ועשו רוב העם מלאכות האסורות בשבת. (26) החמה, והתברר שחיללו את השבת. (27) בשוגג. (28) ואין זה "העלם דבר", יבמות צב, א. וכרבא נגד רב נחמן שהוא בתרא (כסף-משנה). (29) עדים הנאמנים להעיד שמת בעלה (ראה פ"ב מהל' גירושין ה"ט). והיינו "נשאת על-פי בית-דין" שבמשנה (יבמות פז, ב). אבל אם העידו עליו שני עדים כשרים, אין זה "נשאת על-פי בית-דין" ואין כאן שום חידוש שחייבת קרבן. (30) בשוגג. (31) ואין זה העלם דבר, במשנה יבמות שם: "ניסת על-פי ב"ד, תצא ופטורה מן הקרבן" וברייטא שם צב, א: "רבי אליעזר אומר, יקוב הדין את ההר ותביא (האשה שנשאת ע"פ ב"ד) חטאת שמינה". ובגמרא שם, אמר זעירי, וכן רבא "ליתא (= אין אנו פוסקים) למתניתין (שכתוב בה שהיא פטורה) מדתנא בי מדרשא וכו' שאין זו הוראה אלא טעות". ובאמת הלכה זו מיותרת, שהרי כל הסוגיא הנ"ל היא לפי מי שסובר "יחיד שעשה בהוראת ב"ד, פטור", אבל לפי מה שפסק רבינו (למעלה ה"ב ופ"ג ה"א) שיחיד שעשה בהוראת ב"ד, חייב" - אין צריך לטעם זה משום שהיא "טעות", שהרי אפילו לא היתה זו הוראה מעליא, גם כן היו שניהם חייבין, וראה 'משנה למלך' 'ואור שמח' - כאן, ו'לחם משנה' למעלה פ"ה ה"ה.

ד. בית דין שהורו בשגגה ושכחו עצמו של חטא שהורו בו, אף על פי שהיו יודעים בודאי שחטאו בשגגה³², ואף על פי שהעם מודיעין אותן ואומרים להן: ככה וכך הוריתם לנו³³ - הם פטורין, והעושים על פיהם חייבין בפני עצמן; שנאמר: ונודעה החטאת אשר חטאו עליה - לא שידעו אותו החוטאים³⁴. פיצד? שגגו והתירו חלב שעל גבי הקבה ואכלוהו רב העם, ואחר שידעו ששגגו בהוראה ושהתירו דבר שחייבים על זדונו ברת ועל שגגתו חטאת קבועה נסתפק להם אם מקצת החלבים התירו או מקצת הדמים התירו - הרי אלו פטורין, וכל מי שאכל מביא חטאת קבועה.

(32) כלומר, שהורו בשוגג. (33) והם עצמם לא נזכרו אפילו לאחר שהודיע להם. (34) ברייתא, הוריות ה, א: "תנו רבנן, ידעו שהורו וטעו מה הורו, יכול יהיו חייבין,

(35) כלומר, שעשו רוב ציבור, אבל אם לא עשו רוב ציבור - חייבים היחידים להביא כל אחד ואחד, חטאת קבועה (למעלה פ"ב ה"ב, ופ"ג ה"א). (36) כלומר, מכיון שנודע אח"כ לב"ד שטעו וחזרו מהוראתן. (37) כרבי אליעזר, במשנה שם ג, ב - האומר "ספק", כלומר, שהוא ספק תולה בב"ד וספק תולה בעצמו, ופירשו בגמרא שם, שכוונת רבי אליעזר לחייבו באשם תלוי. (38) שחייב באשם תלוי. ושם גמרא: "א"ר זירא, משל דרבי אליעזר למה הדבר דומה, לאדם שאכל ספק חלב ספק שומן נודע לו, שמביא אשם (תלוי)". (39) שחייב אשם תלוי, משום שהיה לו לשאול. (40) במשנה שם: "איזהו ספק (כלומר, למי מחייב רבי אליעזר אשם תלוי) ישב לו בתוך ביתו חייב, הלך לו למדינת הים פטור, אמר רבי עקיבא מודה אני בזה (בהולך למדינת הים) שהוא קרוב לפטור מן החובה. (41) כלומר, הממחר ללכת למדינה אחרת. (42) כרבי עקיבא ולא כבן עזאי (שם ד.) שמכיון שהוא טרוד, לא היתה לו שום אפשרות לשמוע שחזרו הב"ד מהוראתם, והוא נחשב לתולה בב"ד שהוא פטור (רש"י שם). ו'דוקא שעשה אחר שחטאו רוב הקהל על-פי ב"ד (ראה למעלה בתחילת ההלכה), אבל אם עשה זה ולא חטאו רוב הקהל - מביא חטאת יחיד, שהרי פסק למעלה (פ"ב ה"ב, ופ"ג ה"א) יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב" (השגות הראב"ד).

יום ש"ק ג' שבט ה'תשפ"א

פרק חמשה עשר

(1) יבאר אימתי יהיה חייב הכהן המשיח פר על שגגתו, וכחן משיח שנסתפק לו אם שגג שגגה זו עם המעשה.

א. כבר בארנו, שכל שגגה שההדיוט מביא עליה חטאת הקבועה כשבה או שעירה, אם שגג בה הנשיא - מביא שעיר², ואם שגג בה בהן משיח³ - מביא פר⁴. במה דברים אמורים שבהן משיח מביא פר על שגגתו? כשטעה בהוראת עצמו⁵, ועשה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להתיר חלב הקיבה, ועכשיו רוצה לאכול שומן של היתר ונתחלף לו ואכל בשוגג חלב הקיבה. (15) וכגון שידע שהתיר במזיד מטעם שאינו נכון, וכשבא מעשה לידו שחזר וסבר שמתעם נכון הורה ואכלו בחזקת היתר. (16) משנה שם "שוגג ועשה שוגג מביא פיר", ובגמרא שם: "אמר אביי הכא במאי עסקינן כגון שהורה ושכח מאיזה טעם הורה ובשעה שטעה אמר הריני עושה על דעת הוראתי".

ג. הורה לעצמו לבטל מקצת ולקיים מקצת בעבודה זרה¹⁷ ועשה כפי הוראתו - הרי זה מביא שעירה כהדיוט¹⁸. והוא שישגג בהוראה¹⁹, כמו שבארנו. שאין הפה המשיח חייב קרבן אלא בהעלם דבר בהוראה עם שגגת המעשה כצבור; אבל אם שגג במעשה בלבד בלא הוראה, בין בעבודה זרה בין בשאר מצות - אינו מביא קרבן כלל²⁰.

(17) במשנה שם "שאין בית דין חייבין עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת, וכן המשיח, ולא בעבודת כוכבים עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת". (18) ברייתא (שם): "דנתיא משיח בעבודת כוכבים וכו' ושווין שבשעירה וכו' מנלן דאמר קרא (במדבר טו, כז) ואם נפש אחת - אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משיח כולם נפש אחת הן". (19) משנה שם. "אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה וכן המשיח ולא בעבודת כוכבים אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה" ובמסקנת הגמרא שם אמרו כי מה שאמרו במשנה "וכן המשיח" מוסב גם על סוף המשנה "ולא בעבודת כוכבים וכו'". וכן דעת חכמים בברייתא שם ודלא כרבי. (20) "תנו רבנן ואם נפש אחת תחטא מעם הארץ (ויקרא ד, כז) - פרט למשיח וכו' שיכול משיח על העלם דבר עם שגגת מעשה מביא פיר, על שגגת מעשה לחודיה מביא כשבה ושעירה, תלמוד לומר מעם הארץ - פרט למשיח".

ד. הורה הפה המשיח עם בית דין²¹, ושגג הוא והם בהוראה, אף על פי שעשו²² על פי ההוראה הזאת שטעו בה²³, הואיל ולא סמך²⁴ בפעולת מעשה על הוראתו לבדה אלא על הוראתו עם הוראת בית דין²⁵ - הרי זה פטור ואין צריך להביא פירה בפני עצמו²⁶. אלא אם היו בית דין מביאין קרבן - מתפטר לו בכלל הצבור²⁷; ואם היו העושים הם המביאים קרבן²⁸ - הוא אינו מביא קרבן, שהרי אין צריך פירה בפני עצמו²⁹.

(21) כלומר, הורו בית דין בשוגג להתיר וגם הכהן המשיח הצטרף עמהם בשוגג בהיתר זה. (22) הקהל וכן הכהן המשיח. (23) הכהן המשיח ובית־הדין. (24) הכהן המשיח. (25) היינו, שהיה אחד מהסנהדרין או שעל כל פנים ידע מהוראת בית דין. אבל אם לא ידע כלל מהוראת בית דין חייב קרבן בפני עצמו. (26) שזה נחשב לשגגת מעשה לבד בלי שגגת הוראה ואינו מחוייב. (27) משנה

1 מעשה בשגגת הוראתו³⁰ לבדה³¹. והוא שיהיה חכם מפלא³². שנאמר: אם הפה המשיח יחטא לאשמת העם - הרי משיח צבור: מה הצבור, שהן בית דין, אינן חייבין קרבן עד שיהיו חכמים ראויין להוראה, ויטעו בהוראה, ויעשו העושים על פיהם, ויורו לבטל מקצת ולקיים מקצת, כך המשיח בכל הדברים האלו³³.

(2 נאמר (ויקרא ד, כב-כג) "אשר נשיא יחטא וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים". (3) "כהן גדול שנמשח בשמן המשחה ולא המרובה בבגדים". (4) שנאמר (שם ו, ג) "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב וגו' פר בן בקר תמים לה' לחטאת". (5) שהורה לעצמו בטעות כי דבר זה מותר. (6) משנה הוריות ו: וזו: "הורה כהן משיח לעצמו שוגג ועשה שוגג מביא פיר וכו' שהוראת כהן משיח לעצמו כהוראת בית דין לציבור, אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה, וכן המשיח". ודבר זה נלמד (שם ו:) ממה שנאמר בכהן משיח (שם) "לאשמת העם", הרי משיח כציבור, אבל אם לא הורה לעצמו להתיר אלא שגג ועשה בלי הוראתו להתיר, אינו מביא כלל קרבן. (7) שאם הורה עם בית דין, הואיל ולא סמך בשעת מעשה על הוראתו לבדה - הרי זה פטור. (8) אבל אם אינו מופלא אין הוראתו הוראה מעליא. ומופלא הוא שהוסמך להוראה, כמו מופלא שבבית דין אצל זקן ממרא, אבל לא צריך שיהיה ראש ישיבה כמו במופלא שבבית דין שבמשנה ד: "או שלא היה מופלא של בית דין". (9) עניין "שיבטל מקצת ויקיים מקצת". וברור כי אינו חייב אלא בדבר שאין הצדוקים מודים בו, כדין הצבור. וכן נראה מדברי רבינו להלן (הלכה ב). שהדגים רק בזרק מרשות לרשות, ולא במוציא מרשות לרשות.

8 ב. ביצד³⁴? פה משיח שטעה בהוראה לעצמו ודמה שהזרק מרשות לרשות בשבת מתיר³⁵, וזרק מרשות לרשות והוא תולה בהוראתו לעצמו - כשיודע לו חטאו יביא פיר לחטאת. אבל אם לא תלה בהוראתו, אלא שגג וזרק בשגגה, או שתלה בהוראתו ולא היה חכם מפלא³⁶, או שעקר כל הגוף בהוראתו³⁷ לעצמו, או ששגג בהוראתו לבטל מקצת, ולא עשה והוא סומך על הוראתו, אלא עשה בשגגה אחרת³⁸, או שהיה מזיד בהוראה ושגג במעשה³⁹ - הרי זה פטור מקרבן כלל; שדינו להוראת עצמו כדין הקהל להוראת בית דין לכל דבר. הורה לעצמו ושכח מאי זה טעם הורה, ובשעת מעשה אמר: הריני עושה על דעת הוראתי - הרי זה מביא פיר חטאת⁴⁰.

(10) חייב כהן משיח להביא פיר לחטאת. (11) אבל אם הורה שהמוציא מרשות לרשות בשבת מותר - אינה הוראה, כמפורש למעלה. (12) שם ז. שהוראתו אינה כלום. (13) משנה שם. "שאין בית דין חייבין עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת, וכן המשיח". (14) כלומר, הורה

הַמִּשְׁמֶשׁ לְכֹהֵן מֹשִׁיחַ שֶׁעָבַר אֵלָּא פֶּר יוֹם הַפָּפוּרִים³⁸
וְעִשְׂרִית הָאִיפָה שֶׁל כָּל יוֹם³⁹, שְׁאִין מְקָרִיב אוֹתָן
אֵלָּא כֹהֵן הַמִּשְׁמֶשׁ בִּכְהֻנָּה גְדוּלָּה; אֲבָל פֶּר הָבָא עַל
כָּל הַמִּצְוֹת - שְׁוִים הֵם בּוֹ.

(35) שהוא פסול לעבודה. (36) משנה שם ט: "משיח
שעבר ממשיחותו ואחר כך חטא וכו' מביא פר" ובגמרא
שם י. למדו זאת ממה שנאמר (שם, ג) "והקריב על
חטאתו", מלמד שמביא חטאתו משעבר, ומפרשה רבינו גם
בעבר מחמת מום, שכן אמרו שם יב: "בעא מיניה רבה מרב
נחמן משיח שנצטרע מהו באלמנה, מידחא דחי או מיפטר
פטר (פירוש: מדחא דחי מדברים שאי אפשר לקיימן
כשהוא מצורע, אבל איסור אלמנה וכיוצא בה שאפשר
לקיימה לא מדחי, או דילמא מפטר פטור מכל דין כהונה
לגמרי והרי הוא מותר באלמנה, תוספות הרא"ש) - תנינא
אין לי אלא שעבר מחמת קרי, עבר מחמת מומין מניין
(=שאסור בבעולה) תלמוד לומר והוא". וסובר רבינו שהוא
הדין לכל דיני כהונה גדולה. (37) שחייבו עליה כהן
המשיח, בפר. (38) הוא הנאמר בויקרא טז, ג "בזאת יבוא
אהרן אל הקודש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה".
(39) זהו מנחת חביתי כהן גדול שמביא כל יום שנאמר (שם
ו, יג-טו) "זה קרבן אהרן ובניו וגו' עשירית האיפה סולת
מנחה תמיד מחציתה בבוקר ומחציתה בערב וגו' והכהן
המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה חק עולם".

ח. נָשִׂיא שֶׁעָשָׂה⁴⁰ עִם הַצִּבּוֹר בְּהוֹרָאת בֵּית דִּין⁴¹ -
הָרִי זֶה מִתְּפַכֵּר לוֹ בְּכָלל הָעָם⁴². שְׁאֵם הָיוּ בֵּית דִּין
הֵם שֶׁהִקְרִיבוּ עַל שִׁגְגָתָם⁴³ - כָּל הָעָם וְהַמֶּלֶךְ פְּטוּרִין
מִן הַקֶּרֶבֶן, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ; וְאֵם הָיוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּי
בֵּית דִּין הֵם שֶׁחֵיבִין בְּקֶרֶבָן⁴⁴, וְהָיָה הַמֶּלֶךְ מִן הָעוֹשִׂים
- הָרִי זֶה מְבִיא שְׁעִיר; שֶׁשְּׁעִיר נָשִׂיא בְּמָקוֹם כְּשֶׁבָּה
או שְׁעִירָה שֶׁל הַדִּיּוֹט הוּא עוֹמֵד⁴⁵.

(40) עבירה בשוגג. (41) שהורו בית דין בשוגג להתיר דבר
האסור. (42) בקרבן פר העלם דבר של ציבור שחייבין בית
דין להביא מכל שבט ושבט. ברייתא שם ז. "נשיא חטא
בפני עצמו מביא בפני עצמו, חטא עם הצבור מתכפר לו
עם הצבור". (43) וכגון שחטאו רוב הקהל וכו'.
(44) וכגון שחטאו רק מיעוט הקהל וכו'. (45) שנאמר (שם
ד, כב-כג): "אשר נשיא יחטא וגו' בשגגה וגו' והביא את
קרבנו ששיר עזים זכר תמים".

ט. נָשִׂיא שֶׁנִּצְטָרַע - עָבַר מִנְּשִׂיאָתוֹ⁴⁶, וְנָשִׂיא שֶׁעָבַר
מִנְּשִׂיאָתוֹ - הָרִי הוּא כְּהִדְיוֹט⁴⁷. חָטָא כְּשֶׁהָיָה נָשִׂיא
וְעָבַר מִגְדֻלָּתוֹ - הָרִי זֶה מְבִיא שְׁעִיר; שֶׁנֶּאֱמָר: עַל
חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא⁴⁸ - כְּשֶׁעָתָה חֲטָאתוֹ הוּא מְבִיא.

(46) ברייתא וגמרא שם י. "תנו רבנן, אשר נשיא יחטא (שם,
כב) וכו' - פרט לנשיא שנצטרע שנאמר (מלכים-ב טו, ה)
"וינגע ה' את המלך ויהי מצורע עד יום מותו וישב בבית
החפשית ויותם בן המלך על הבית". ומדקאמר בבית
החפשית מכלל דעד השתא עבר הווה", כלומר, נעשה
חפשי מן המלכות, שכשהיה מלך היה כעבד, שהשררה היא

שם ז. "הורה עם הצבור (=בית-דין) ועשה עם הצבור
מתכפר לו עם הצבור". ובברייתא שם נלמד ממה שנאמר
בכהן משיח (ויקרא שם, ג) "על חטאתו אשר חטא", הא
כיצד חטא בפני עצמו מביא בפני עצמו, חטא עם הצבור
מתכפר לו עם הצבור. (28) כגון שלא עשו רוב הקהל,
שכל אחד ואחד מביא קרבן יחיד לעצמו. (29) שהרי זה
כשגג במעשה בלבד בלי הוראה.

ה. הוֹרָה עִם בֵּית דִּין בְּשִׁגְגָה, וְשִׁגְגוּ הֵם בְּדָם וְהוּא
בְּחֵלֶב - אֵינּוּ מִתְּפַכֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוֹר, אֵלָּא מְבִיא פֶּר
לְעַצְמוֹ.

ו. כֹהֵן מֹשִׁיחַ שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם שָׁגַג שִׁגְגָה זוֹ, שֶׁהִיא
שִׁגְגַת הוֹרָאָה עִם הַמַּעֲשֶׂה, או לֹא שָׁגַג אוֹתָהּ -
אֵינּוּ מְבִיא אֶשֶׁם תְּלוּי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בֶּה צִבּוֹר³⁰
שְׁאִינּוּ מְבִיאִין אֶשֶׁם תְּלוּי עַל לֹא הוֹדַע שֶׁל שִׁגְגַת
הוֹרָאָה. אֲבָל הַנָּשִׂיא, אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא אוֹ
לֹא חָטָא - מְבִיא אֶשֶׁם תְּלוּי כְּשֶׁאֵר הַהִדְיוֹטוֹת, מִפְּנֵי
שְׁאִין שִׁגְגָתוֹ תְּלוּיָהּ בְּהוֹרָאתוֹ³¹. אִי זֶהוּ נָשִׂיא הָאָמֹר
בְּתוֹרָה? זֶה מֶלֶךְ, שְׁאִין עָלָיו רְשׁוֹת מֵאֲדָם מִיִּשְׂרָאֵל
וְאִין לְמַעַלָּה מִמֶּנּוּ בְּמַלְכוּתוֹ אֵלָּא ה' אֱלֹהֵינוּ³². בֵּין
שֶׁהִיָּה מִבֵּית דֹּד אוֹ מִשְׁאֵר שְׁכֵטִי יִשְׂרָאֵל. וְאֵם הָיוּ
מְלָכִים רַבִּים וְאִין אֶחָד מֵהֶן עוֹבֵד אֶת חֲבֵירוֹ - כָּל אֶחָד
וְאֶחָד מֵהֶן מְבִיא שְׁעִיר עִזִּים עַל שִׁגְגָתוֹ³³. וְאִי זֶהוּ
כֹהֵן מֹשִׁיחַ? זֶה כֹהֵן גְּדוֹל שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה,
לֹא הַמֶּרְבֶּה בְּכִנְיָדִים³⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"איזהו נשיא האמור בתורה, זה מלך שאין עליו רשות מואדם
מישראל ואין למעלה ממנו במלכותו כו'".

וצריך עיון בלשונו ש"אין עליו רשות אדם מישראל כו'".
והלא מקורו במשנה (הוריות י, א.) ושם הלשון "שאין על
גביו אלא ה' אלקיו".

(30) כלומר, דינו בזה כדין הציבור. (31) והרי הוא בכלל
מה שנאמר "וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג" - מי
שחטאו בשגגה, חייב. (32) משנה שם י. "איזהו נשיא זה
מלך שנאמר (שם ד, כב) מכל מצוות ה' אלוקיו - שאין על
גביו אלא ה' אלוקיו". (33) ברייתא שם: "מלכי ישראל
ומלכי בית דוד, אלו מביאין לעצמם ואלו מביאים לעצמם"
וביארם שם בגמרא: "הם לא כייפי אהרדי" (מלך ישראל
ומלך בית דוד אינם שולטים אחד על השני). (34) משנה
שם. "ואיזהו המשיח המשוח בשמן המשחה לא המרובה
בבגדים". "ומרובה בגדים הוא שלא נמשח בשמן המשחה
אבל לבש שמונה בגדים ובלבשו אותם נתרבה על שאר
הכהנים וכו' וכן היו כהני בית שני, שנעדר בו שמן
המשחה". כי יאשיהו המלך גנז את צלוחית שמן-המשחה.

ז. כֹהֵן גְּדוֹל שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְעָבַר מִמַּעֲבֹדָתוֹ
מִפְּנֵי מוֹם אוֹ זִקְנָה³⁵ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן³⁶ וְחָטָא בְּשִׁגְגָה זוֹ³⁷
- מְבִיא פֶּר עַל שִׁגְגָתוֹ. לְפִי שְׁאִין בֵּין כֹהֵן מֹשִׁיחַ

במחוסר כיפורים שעבד ש"עבודתו פסולה", ולגבי איסור כניסה למקדש שינה מלשון הדרשה, וכתב: "וטהרה, מכלל שעדיין לא נגמרה טהרתה", ובלשונו משמיענו שיטתו שחסרונו של מחוסר כיפורים אינו מצד הטומאה שעליו אלא שחסר בטהרתו.

ויש בזה נפקא-מינה להלכה, כי מכיון שלמד הרמב"ם כך את גדרו של מחוסר הכפרה, פסק גם שמחוסר כיפורים שאכל קודש או שימש אינו חייב מיתה, כי לשיטתו גדרו הוא שחסר בטהרתו, אבל לא שיש עליו עוד טומאה. משא"כ הראב"ד השיג עליו והקשה מהגמרא במסכת מכות "עוד טומאתו בו, לרבות מחוסר כיפורים, ועוד וטהרה" כתיב ביולדת, מכלל דעד השתא טמאה היא, ואמרינן בזבחים מחוסר כיפורים דזב כזב דמי, ובתוספתא דזבחים מונה אותו עם אותן שבמיתה". ושיטתו ברורה שגדרו של מחוסר כיפורים הוא שכל עוד שלא הביא קרבן עדיין נשארה בו (חלק) מהטומאה.

(על"פ זק"ש חלק כ"ו עמוד 80 והערה 11)

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1 יבאר כמה נקראים מחוסרי כפרה, וגר שמל וטבל ועדיין לא הביא קרבנו.

- 19 א. ארבעה הן הנקראין מחסרי כפרה: ²הזבה, ³והיולדת, ⁴והזב, ⁵והמצרע. ולמה נקראו מחסרי כפרה? שכל אחד מהן, אף על פי שטעה מטמא אתו ⁶וטבל, והעריב שמשו, עדין הוא חסר, ולא גמרה טהרתו כדי לאכל בקדשים ⁸עד שיביא קרבנו ⁹, וקדם שיביא קרבנו אסור הוא לאכל בקדשים ¹⁰, כמו ¹¹שפאננו בפסולי המקדשים.

2 משנה כריתות ח: 3) ראה להלן הלכה ו, איזו היא הזבה. 4) ראה להלן פ"ב, ה"א, איזוהו הזב. 5) כלומר זב, וזה ומצורע שספרו שבעת ימי טהרה, והיולדת שעברו ארבעים יום מיום הלידה לזכר, ושמונים יום מיום הלידה לנקבה. 6) כל אחד מהם כדינו: היולדת, הזבה והמצורע שטבלו במקוה; והזב שטבל במעין, ראה תוספתא זבים פ"ג, ופ"א מהלכות מקוואות הלכה ה. 7) כלומר, שקע שמשו של יום שביעי, אצל זב, וזה ומצורע; ואצל יולדת ששקע שמשו של יום מ' לזכר ויום פ' לנקבה. 8) אע"פ שהוא טהור לאכילת תרומה (פ"ז מהלכות תרומות, ה"ב). 9) ראה להלן ה"ג פרטי דיני קרבנותיהם. 10) נגעים פ"ד משנה ג, ויבמות עד: "הביא כפרה אוכל בקדשים", ולמדו זאת (יבמות שם) ממה שנאמר (ויקרא יב, ח) "וכפר עליה הכהן וטהרה", שכל זמן שלא הביא קרבן, אע"פ שטבל והעריב שמשו - אינו טהור לאכילת קדשים. 11) פרק יח הלכה יד.

- 26 ב. גר שמל וטבל ועדין לא הביא קרבנו ¹², אף על ¹³פי שהוא אסור לאכל בקדשים עד שיביא קרבנו.

כעבודת, שמוטל עליו עול ציבור. 47) במשנה שם ט: "וכן הנשיא שעבר מגדולתו, ואחרי כן וכו' כהדיוט" ובגמרא שם י. נלמד ממה שנאמר (שם) "אשר נשיא יחטא", כשהוא נשיא, אבל לא כשהוא הדיוט. 48) פסוק זה לא נאמר בנשיא, אלא בכהן משיח, וממנו למדו (שם י.) שכהן משיח שעבר ואחר כך חטא גם כן מביא פר.

- 1 י. כהן משיח או מלך שחטאו עד שלא נתמנו, אף על פי שלא נודע להם אלא אחר שנתמנו - הרי אלו כהדיוט; שנאמר: אשר נשיא יחטא, אם הכהן המשיח יחטא - עד שיהיחטא כשהוא נשיא וכשהוא משיח. לפיכך, אם אכל ספק חלב כשהוא הדיוט ⁴⁹, ונודע לו על ספקו אחר שנתמנה להיות כהן גדול ⁵⁰ - הרי זה מביא אשם תלוי ⁵¹. אבל חצי זית חלב כשהוא הדיוט וחצי זית כשהוא נשיא בהעלם אחת, או שאכל חצי זית כשהוא נשיא ⁵² וחצי זית אחר שעבר - אינו מצטרף ופטור ⁵³. אבל חצי זית כשהוא הדיוט, ונתמנה ועבר, ואכל חצי זית כשהוא הדיוט - הרי זה ספק אם מצטרף או כפר הפסיקה הנשיאית ⁵⁴.

49) שאם אכל אחר שנתמנה לכהן גדול, אינו מביא אשם תלוי. 50) כתב רק כהן גדול, שהרי המלך מביא אשם תלוי גם אם אכל אחר שנתמנה. 51) כיוון שהלכה כחכמים שהולכים אחר זמן החטא, פשוט הוא שמביא אשם תלוי. 52) [כאן נקט "נשיא" בדווקא, אבל בכהן משיח בוודאי מצטרף ומביא פר, שהרי גם אם אכל כזית לאחר שעבר - מביא פר, כמפורש למעלה בהלכה ין]. 53) ברייתא שם "מעם הארץ" פרט לנשיא שאינו מביא כשבה או שעירה כעם הארץ, ובגמרא אמר רב זביד הכא במאי עסקינן כגון שאכל חצי זית כשהוא הדיוט וחצי זית כשהוא נשיא. 54) בעיא בגמרא שם, אם מצטרפים לחיבו קרבן הדיוט, ולא איפשטא.

סליקו להו הלכות שגגות בסיעתא דשמיא

הלכות מחסרי כפרה

- 14 יש בכללן ארבע מצות עשה, וזה הוא פרטן: א) שתקריב הזבה כשהוא קרבן. ב) שתקריב היולדת כשהוא קרבן. ג) שתקריב הזב כשהוא קרבן. ד) שתקריב מצרע כשהוא קרבן. ואחר שתקריבו קרבנותיהן תגמיר טהרתן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואחר שיקרבו קרבנותיהן תגמיר טהרתן..."

מחוסר כיפורים הוא זה שטבל ועלה והעריב שמשו, אבל עדיין לא הביא קרבנו שאסור באכילת קדשים, ואם שימש בבית המקדש חייב מיתה ופוסל את העבודה.

לשיטת הרמב"ם, גדר מחוסר כיפורים הוא שלא נגמרה טהרתו ולא שיש עליו עוד טומאה כלשהי. והביא את הדרשה "וטהרה, מכלל שהיא טמאה" בשני מקומות:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ג' שבט - ספר קרבנות - הלכות מחוסרי כפרה קפג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 אֵינוּ מִמְחֹסְרֵי כִפָּרָה¹⁴; שֶׁקָּרְבָנוּ עָכְבוּ לְהִיּוֹת גֵּר גָּמּוּר
2 וְלִהְיוֹת כָּכָל כְּשֵׁרֵי יִשְׂרָאֵל¹⁵, וּמִפְּנֵי זֶה אֵינוּ אוֹכְלִים
3 בְּקִדְשִׁים שֶׁעֲדִין לֹא נַעֲשֶׂה כְּכִשְׁרֵי יִשְׂרָאֵל¹⁶, וְכִיּוֹן
4 שֶׁיֵּבִיאוּ קָרְבָנוּ וְיַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל כְּשֵׁר אוֹכְלִים בְּקִדְשִׁים.
5 הַיְּבִיאוּ¹⁷ פְּרִידָה אֶחָת¹⁸ בְּשִׁחְרִית - אוֹכְלִים בְּקִדְשִׁים¹⁹
6 לְעֶרְבֹה²⁰, וְיָבִיאוּ פְּרִידָה שְׁנִיָּה²¹. שֶׁקָּרְבָנוּ שֶׁל גֵּר עוֹלֹת
7 בְּהֶמָּה אוֹ שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה אוֹ שְׁתֵּי תוֹרִים²² וְשִׁנְיָהָן
8 עוֹלָה²³, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָנוֹת²⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"גר שמל וטבל ועדיין לא הביא קרבנו, אע"פ שהוא אסור לאכול בקדשים עד שיביא קרבנו אינו ממחוסרי כפרה בו".

ובהלכות איסורי ביאה (פ"ב) כתב "בשלושה דברים נכנסו ישראל לברית, במילה וטבילה וקרבן, וכן לדורות כו" ובהלכה שאח"כ כתב "ובזמן הזה שאין שם קרבן, צריך מילה וטבילה, וכשיבנה בית המקדש יביא קרבן".

ובטעם הדין שבזמן הזה נעשה גר גמור על-ידי מילה וטבילה בלבד, כתב הרמב"ם "דרך לקדשים לא מקרי עדיין גר גמור, אבל לשאר דברים הוה כישראל לכל דבר כו". ובמקום אחר כתב "והו" כו בן נח לקדשים", וצריך להבין אף שאינו נקרא גר גמור רק לעניין אכילת קדשים, ואכילת קדשים אינה בזמן הזה, היאך יתכן שכל הגרים שהתגיירו משחריב בית המקדש וביניהם כמה וכמה מגדולי ישראל, אין עליהם דין ישראל גמור והו" כבן נח. ובפרט שידועה תשובת הרמב"ם לר' עובדיה הגר, שמעלתו גדולה ממעלת בני ישראל, שהם מתייחסים לאברהם יצחק ויעקב, ואילו הגרים מתייחסים למי שאמור והיה העולם, והרי על-פי הנ"ל שגר שנתגייר בזמן הזה הו" כבן נח, איך כותב הרמב"ם לר' עובדיה הגר שמעלתו גדולה ממעלת שאר בני ישראל.

ויש לומר שבגדר שלושת הדברים שבהם נכנסו ישראל לברית, ישנם שני עניינים. האחד הוא מילה וטבילה, שבלעדיהם אין נכנסים בברית כפשוטו, והשני הוא הקרבן שאינו בגדר תנאי לכניסה בברית אלא בבחינת הסרת המונע "ארי" הוא דרביע עליה". ועל-פי-זה תובן תשובת הרמב"ם לר' עובדי' הגר, כי איסור אכילת קדשים עד שיביא קרבנו הוא מפני דבר צדדי, ואין זה חיסרון בגבורה ומדויק בלשון הרמב"ם "שקרבנו עיכבו להיות גר גמור", היינו שאין הבאת הקרבן עושה אותו גר (כמו מילה וטבילה) אלא כיון שמחוייב להביא קרבן, הרי שאי הבאתו מעכבתו מלהיות "גר גמור".

(על-פי לקו"ש חלק כ"ח עמוד 290)

(12) ראה בפ"ג מהלכות איסורי ביאה ה"ד והלכה ה, שאם ירצה הגוי להכנס לברית, ולהסתופף תחת כנפי השכינה ולקבל עליו עול תורה, צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן,

ולמדו כן (כריתות ט). ממה שנאמר (במדבר טו, טו) "ככם כגר יהיה לפני ה'" - "מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם - אף גר כן". (13) שם ח: "ת"ר גר מעוכב לאכול בקדשים עד שיביא קינו". (14) כחכמים במשנה שם. ולא כר' אליעזר בן יעקב, הסובר שגר מעוכב כפרה הוא. וסובר רבינו שהברייתא הנ"ל, שהוא אסור לאכול בקדשים היא גם לפי דעת חכמים החולקים על ר' אליעזר בן יעקב. ובפירוש המשניות שם כתב, שלדעת החכמים אין הקרבן אלא למצוה לכתחילה בלבד, ואינו מעכבו מלאכול בקדשים. (15) שם בגמרא. (16) כלומר: לפיכך לא נמנה הגר עם מחוסרי הכפרה (שם). (17) הגר. ברייתא שם. (18) כלומר, תור אחת או בן יונה אחד, וראה להלן ה"ג שקרבנו שתי תורים או שני בני יונה. (19) ואע"פ שצריך להביא שנים - אינו מעכבו באכילת קדשים אלא האחד (שיטה מקובצת). (20) שהרי גר שנתגייר הרי הוא כפורש מן הקבר (פ"ו מהלכות קרבן פסח, הלכה ז) וצריך הזאה שלישי ושביעי (רש"י בפסחים צב). וגם הערב שמש (ראה בפ"א מהלכות פרה, הלכה א, ובהלכות קרבן פסח שם) וכן כתבו התוספות בזבחים צח: צט. ד"ה טבול יום, שבגר צריך הערב שמש ("הר המוריה"). (21) פירוש: ובלבד שיביא אפילו לאחר זמן את הפרידה השניה, שהרי אמרו בברייתא שם ט. "להביא פרידה אחת אי-אפשר", וכן כתב רש"י שם ח: ד"ה אוכל בקדשים. (22) שם. (23) אע"פ שכל הקניין שבתורה אחד חטאת ואחד עולה - כאן שתיהן עולות, משום שנאמר (במדבר טו, יד) "וכי יגור אתכם גר וגו' ועשה אשה ריח נחוח לה", כאשר תעשו כן יעשה", ודרשו (שם) איזהו דבר שכולו לה', הו" אומר זה עולת העוף (=שהרי עולת בהמה עורה לכהנים). ואע"פ שבקבלת התורה נאמר: "ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים" (שמות כד, ו) - נאמר כאן בגר (במדבר שם, טו): "ככם כגר יה' לכם" - לכם הקשתיו, ולא לקרבנותיכם" - כלומר, במקצת הקשתיו. ומסתבר שלעולה הוקש, שכולה לה' (רש"י שם). ועיין בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות, ה"ו, שהביא רבינו עולה ושלמים. (24) שם.

9 ג. הִזְבֵּה וְהִזְבָּה - קָרְבָן כָּל אֶחָד מֵהֶן שְׁתֵּי תוֹרִים אוֹ
10 שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חֲטָאֵת²⁵. וְהִיָּלְדֵת -
11 קָרְבָנָה כְּכֶשֶׁ עוֹלָה וְכֵן יוֹנָה אוֹ תוֹר חֲטָאֵת²⁶. וְאִם אֵין
12 יָדָה מִשְׁגָּת²⁷ - מְבִיָּאָה שְׁתֵּי תוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה,
13 אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חֲטָאֵת²⁸. וְהִמְצָרֶע - קָרְבָנוּ שְׁלֹשָׁה
14 כְּבָשִׂים, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד אֶשֶׁם וְכִבְשָׁה לְחֲטָאֵת²⁹.
15 וְאִם אֵין יָדוּ מִשְׁגָּת³⁰ - מְבִיָּאָה קֶן³¹, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד
16 חֲטָאֵת, וְכִבְשָׁה לְאֶשֶׁם³².

(25) כן מפורש בתורה אצל זב (ויקרא טו, יד-טו) ואצל זבה (שם, כט-ל). (26) שם יב, ו. (27) להביא כבש. (28) שם ח. (29) שם יד, י. (30) להביא שלשה כבשים. (31) כלומר, שתי תורים או שני בני יונה. (32) שם, כא-כב.

17 ד. הִזְבֵּה וְהִזְבָּה - מְבִיָּאָה כָּל אֶחָד מִשְׁלֹשָׁתָן
18 כְּפָרְתוֹ³³ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְטַהֲרָתוֹ; שְׁכָל אֶחָד מֵהֶן

וראה בהשגות הראב"ד כאן (מרכבת המשנה).
(41) כלומר: יום השמיני אצל זב וזבה ומצורע, וארבעים ואחד או שמונים ואחד ביולדת. (42) ראה למעלה הלכה א. ובספרא (פרשת תזריע פרק ג הלכה ה) מפורש: "והקריבו" - אחד מעכבה, ואין שנים מעכבין אותה וכו'. כשהוא אומר וכפר, מה מצינו בכל מקום כפרה - בחטאת". וכן שם פרק ד הלכה ג: "ואחד לחטאת וכפר, מלמד שהכפרה בחטאת, וטהרה לאכול בזבחים". (43) כן מפורש שם פרשת מצורע פרק ג הלכה יג: "ועשה הכהן את החטאת וכפר וגו', מלמד שכפרה בחטאת". והכסף משנה מוחק המלה "והאשם", שהרי מפורש בפסחים נט. שאשם מצורע מעכב. אבל בכתב"ד דקדוקי סופרים שם גרס: "וכי תימא אשם לא מעכב, והתניא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר: כשם שחטאתו מעכבתו, כך אשמו מעכב". וכן גם בפירוש רבינו חננאל, ורש"י מחקה. ולפי זה נחלקו תנא' קמא ור"י בנו של ר"י בן ברוקא בזה שלת"ק אינו מעכב אלא חטאת ולא אשם, ולר"י בנו של ר"י בן ברוקא גם אשם מעכב. וכעין זה נחלקו בגזירי יח: ופסק רבינו כתנא' קמא. וכן פסק בפ"י מהלכות נזירות הלכה ח. וכן כתב המאירי בפסחים שם, שרק החטאת מעכבת ולא העולה והאשם. וראה להלן פ"ה הלכה ג, ולמעלה בפ"ג מהלכות שגגות הלכה יא, וצריך עיון. (44) פ"ד הלכה י. (45) נדרים לה: א"ר יוחנן, הכל צריכין דעת חוץ ממחוסרי כפרה, שהרי אדם מביא קרבן וכו'. (46) נגעים פ"ד משנה יב: "מביא אדם ע"י בנו ובתו, עבדו ושפחתו, קרבן עני ומאכילן בזבחים". (47) נדרים שם, דברי ר' יוחנן. ולמד זאת מן הכתוב (ויקרא טו, לב) "זאת תורת הזב", בין גדול בין קטן. (48) נגעים שם.

- 19 ו. אי זו היא זבה? זו שזב דמה שלשה ימים זה אחר זה.
- 20 זה 49 בלא עת נדתה. 50. וזו היא זבה גדולה, 51. שצריכה ספירת שבועה 52 וחזקת בקרבן 53. וכבר בארנו בענין הנדה 54, אימתי תהיה האשה זבה בדימים שתראה, ואימתי לא תהיה זבה אלא נדה או טהורה 55, וימתי תהיה ספק זבה 56. כל מקום שאמרנו שהיא זבה וסופרת שבועה - הרי היא חזקת להביא קרבן וחטאתה נאכלת, וכל מקום שאמרנו שהיא ספק זבה - הרי זו מביאה קרבן ואין חטאתה נאכלת 57; שכתב בארנו 58, שחטאת העוף הפאה על הספק תשרף 59. ושם בארנו 60, מה תלד האשה או מה תפיל ותהיה טמאה לדה, ומה תלד או תפיל ולא תהיה טמאה לדה. וכל מקום שאמרנו שהיא טמאה לדה - הרי זו מביאה קרבן וחטאתה נאכלת, וכל מקום שאמרנו שאינה טמאה לדה - הרי זו פטורה מן הקרבן 61.

(49) כך דרשו בספרא פרשת מצורע פרק זבים פרשה ד הלכות ה"ט על הפסוק (שם, כה) "ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים" - "ימים שנים, רבים שלשה". (50) ויקרא שם (51) ראה בפ"י מהלכות איסורי ביאה הלכות ז"ח. (52) ימים נקיים (שם). (53) שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת, ראה למעלה הלכה ג. (54) שם הלכות ב"ו.

1 סופר שבועה ימי טהרה, וטובל ביום השביעי ומקריב שמשו, ומקריב קרבנותיו ביום השמיני 34.

(33) קרבנו, שיכפר עליו. (34) במצורע נאמר (שם, ח"י) "ורחץ במים וטהר וגו' וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים. והיה ביום השביעי וגו' ורחץ את בשרו במים וטהר. וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה וגו'; ובזה נאמר (שם טו, יג"ד) "וכי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים וגו' ורחץ בשרו במים חיים וטהר. וביום השמיני יקח לו שתי תורים או שני בני יונה וגו'"; ובזה נאמר (שם, כח"ט) "ואם טהרה מזובה וספרה לה שבעת ימים ואחר טהרה. וביום השמיני תקח לה שתי תורים או שני בני יונה וגו'".

- 3 ה. היולדת אינה מביאה קרבנה ביום ארבעים לזכר או ביום שמונים לנקבה 35, אלא מערכת שמשו ומביאה קרבנה למחר, שהוא יום ארבעים ואחד לזכר ויום שמונים ואחד לנקבה. והוא היום שנגאמר בו: ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת 36 תביא וגומר. ואם הביאה קרבנה תוף ימי מלאת 37 - לא יצאת 38. אפילו הביאה על ולדות הראשונים 39 בתוף ימי מלאת של ולד זה - לא יצאת 40. עברו ימים אלו 41 ולא הביאו פפרתן - הרי אלו מקריבין פפרתן לאחר זמן. וכל זמן שלא הקריבו חטאתם אסורים לאכל בקדשים 42, אבל העולה (והאשם) אינן מעכבין 43. כבר בארנו במעשה הקרבנות 44, שכל מחזקי קרבן אין מקריבין על ידן אלא מדעתן, הוץ ממחסרי פפרה שאין צריכין דעת בעלים 45, שהרי אדם מביא קרבן על בניו ובנותיו 46 הקטנים 47 אם היו מחסרי פפרה ומאכילן בזבחים 48.

(35) ראה שם יב, בה, שהיולדת זכר טמאה שבעת ימים, ושלושים ושלושה ימים יושבת בדמי טהרה, שהם ביחד מ' יום; והיולדת נקבה טמאה שבועיים, וששים וששה ימים יושבת על דמי טהרה, - שהם ביחד שמונים יום. (36) כלומר, אחר שמלאו ימי הטהרה, שעברו ארבעים יום לזכר ושמונים יום לנקבה. (37) תוך ארבעים יום לזכר או תוך שמונים יום לנקבה. (38) ידי חובת הבאת קרבן, שהוא רק אחר שעברו מ' לזכר ור"פ לנקבה; וכן מפורש בספרא שדרשינן (פרשת תזריע תחילת פרק ג) "ובמלאת - אינה מביאה בתוך מלאת. ואם הביאה תוך מלאת, לא יצא". וראה למעלה פ"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח"ט. (39) שילדה מלפני זמן רב, אלא שהשהתה קרבנותיה. (40) אף כי בספרא אמרו: "יכול לא תביא בתוך מלאת על הוולדות הראשונות, ת"ל תביא" (ראה כס"מ כאן) - אין זה אלא אם עבר זמן רב ולא הביאה קרבנותיה, ואחרי כן ילדה. אבל אם ילדה נקבה וחזרה והפילה תוך פ', ושוב חזרה והפילה תוך פ' לשניה (כמו שמדובר בגזירי סד:) שזה חשוב כלידה אחת, ואין מביאה אלא קרבן אחד, ולפיכך אם הביאה תוך מלאת של השלישית קרבן על שתי הלידות הראשונות, שזהו אחרי מלאת שלהם, לא יצאה ידי חובה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ג' שבת - ספר קרבנות - הלכות מחוסרי כפרה קפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 בַּתּוֹךְ שְׁמוֹנִים שָׁל נִקְבָּה זֶה הַשְּׁנִי פְטוּרָה עָלָיו⁸⁰. וְכֵן
24 אִם הִפִּילָה נִקְבָּה שְׁלִישִׁית אַחֵר שְׁשִׁים אוֹ שִׁבְעִים
25 יוֹם שָׁל נִקְבָּה שְׁנִי - הָרִי כָּל גִּפְל שֶׁתּפִּיל בַּתּוֹךְ
26 שְׁמוֹנִים שָׁל נִקְבָּה שְׁלִישִׁית פְטוּרָה עָלָיו. מִפְּנֵי שֶׁהוּא
27 חָשׁוּב עִם הַגִּפְל הַשְּׁלִישִׁי⁸¹, וְהַגִּפְל הַשְּׁלִישִׁי חָשׁוּב
28 עִם הַשְּׁנִי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּתּוֹךְ יָמֵי מְלֶאכֶת שָׁלוֹ, וְהַשְּׁנִי
29 חָשׁוּב עִם הָרֵאשׁוֹנָה, וְאֵינָה מְבִיָּאָה אֶלָּא קֶרְבֵּן אֶחָד
30 עַל הַפִּל⁸².

72 כֵּן לַמְדו (כריתות ט:): מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר (שם יב, ו) "זֹאת
תּוֹרַת הַיּוֹלֶדֶת" - "לַמְדו שֶׁמְבִיָּאָה קֶרְבֵּן אֶחָד עַל וּלְדוֹת
הָרֶבֶה" - מִשְׁמַע תּוֹרָה אַחַת לַיּוֹלֶדֶת וּלְדוֹת הָרֶבֶה (רש"י
בְּנֵדָה מ.). 73 שֶׁהֵם מ' לִזְכֹּר וּפ' לְנִקְבָּה, רָאָה לַמְעַלָּה
הַלְכָה ד. 74 גַּם זֶה נִלְמַד (שם) מִהַפְסוֹק הַנ"ל "זֹאת תּוֹרַת
הַיּוֹלֶדֶת", יִכּוֹל וּתְבִיא קֶרְבֵּן אֶחָד עַל הַלִּידָה שֶׁלִּפְנֵי מְלֶאכֶת,
וְעַל הַלִּידָה שֶׁלֹּאֲחֵר מְלֶאכֶת? - ת"ל "זֹאת". 75 כִּגוֹן
שֶׁתְּבַלֵּה לֵאחֲרָ שְׁבֻעִיִּים לַלִּידָתָהּ, וְנִתְעַבְּרָה וְהִפִּילָה לֵאחֲרָ
מ' יוֹם שֶׁל יִצִּירַת הוֹלֵךְ, שֶׁזֶּה נִד יָמִים לַלִּידָה הָרֵאשׁוֹנָה. וְכֵן
זֶה רֶק אֶצֶל נִקְבָּה, אֲבָל אֶצֶל זָכָר אֵין אִפְשָׁרוֹת כְּזֹאת, שֶׁהִרִי
יּוֹלֶדֶת זָכָר אִסּוּרָה לַבְעֵלָה שְׁבַעַת יָמִים, וְיָמֵי מְלֶאכֶת שֶׁל זָכָר
הוּא אַרְבַּעִים יוֹם, וְאֵם נִתְעַבְּרָה שְׁנֵית, וְהִפִּילָה בְּתוֹךְ אַרְבַּעִים
יוֹם שֶׁל הַלִּידָה, אֵין זֶה נִפְל כִּי אֵם מִיָּם בְּלִבָּד, שֶׁאֵין הוֹלֵךְ
נִצְרָע עַד מ' יוֹם, וְאֵין זֶה בְּכֻלָּל חִיּוֹב קֶרְבֵּן (רש"י כריתות
שם ד"ה הָאִשָּׁה). 76 מִשְׁנָה שֶׁם. 77 שֶׁזֶּהוּ אַחֵר יָמֵי
מְלֶאכֶת, וְהוּא-הִדִּין בְּלִיל שְׁמוֹנִים וָאֶחָד, וְכִבִּית-הֵלֵל שֶׁם ז:
וְכֵן פֶּסֶק רַבִּינוּ לַחֲלֹן פֶּרֶק ג' הַלְכָה ד (לחם-מִשְׁנָה).
78 כְּלוּמָר, אִם הִפִּילָה וְלָד וְדָאִי. אֲבָל אִם הִפִּילָה סִפֵּק וְלָד,
אֵינָה מְבִיָּאָה אֶלָּא קֶרְבֵּן אֶחָד, רָאָה לַחֲלֹן הַלְכָה י. 79 שֶׁם
ט: 80 כְּלוּמָר, שֶׁהִיא פְטוּרָה לְחִבָּא קֶרְבֵּן מִיּוֹחַד גַּם עַל
הוֹלֵךְ הַשְּׁלִישִׁי וְכֵן. 81 כְּלוּמָר הוּא נִחְשָׁב עִם הַנִּפְל
הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁהִרִי הִיא הִפִּילָתוֹ בְּתוֹךְ הַשְּׁמוֹנִים שֶׁל הַשְּׁלִישִׁי.
82 כְּחֻכְמִים שֶׁם בְּמִשְׁנָה, וְלֹא כִּי יְהוּדָה הַסּוֹבֵר שֶׁהוֹלֵךְ
הַרְבִּיעִי אוֹ הַשְּׁלִישִׁי שֶׁהִפִּילָה אַחֵר יוֹם מְלֶאכֶת שֶׁל הָרֵאשׁוֹן
אֵינוֹ נִחְשָׁב עִם הַלִּידָה הָרֵאשׁוֹנָה, אִף כִּי אֵת הַשְּׁנִי הִפִּילָה
בְּתוֹךְ יוֹם מְלֶאכֶת שֶׁל הַשְּׁלִישִׁי.

31 ט. הַיּוֹלֶדֶת טָמֵטוֹם אוֹ אֲנִדְרוּגִינוֹס⁸³ וְהִפִּילָה גִּפְל
32 אַחֵר אֲרָבַעִים מִיּוֹם לְדָתוֹ⁸⁴ - הָרִי זֶה מְבִיָּאָה קֶרְבֵּן עַל
33 גִּפְל זֶה, שְׁמָא זָכָר הוּא הָרֵאשׁוֹן⁸⁵ וְהָרִי הִפִּילָה אַחֵר
34 מְלֶאכֶת; וְאֵין חֲטָאָתָהּ נֶאֱכָלֶת, שְׁמָא נִקְבָּה הִיא
35 הָרֵאשׁוֹנָה⁸⁶ וּבְתוֹךְ מְלֶאכֶת הִפִּילָה שֶׁהִיא פְטוּרָה
36 מִקֶּרְבֵּן⁸⁷ שְׁנִי.

83 שֶׁהֵם סִפֵּק זָכָר סִפֵּק נִקְבָּה, שִׁיש עֲלֵיה חוּמֶרֶת זָכָר
וְחוּמֶרֶת נִקְבָּה, מוֹנָה אַרְבַּעַת-עֶשֶׂר יָמֵי טוּמָאָה כְּבִנְקָבָה, וְרֶק
אַרְבַּעִים יָמֵי טַהֲרָה כְּזָכָר; רָאָה נִדָּה כֹח. בְּמִשְׁנָה, וּבְדִבְרֵי
רַבִּינוּ בִּפ"י מִהַלְכוֹת אִסּוּרֵי בִיָּאָה הַלְכָה יח "וְחִיּוֹב קֶרְבֵּן
לַיּוֹלֶדֶת טוּמָטוֹם אוֹ אֲנִדְרוּגִינוֹס יֵשׁ לַלְמּוּד מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר
(וִיקְרָא יב, ה) "וְאֵם נִקְבָּה תִּלְד", וְלֹא נֶאֱמַר "וְאֵם נִקְבָּה
הִיא", הִרִי שֶׁהֵכֵל תְּלוּי בְּלִידָה (קְרִית סִפֵּר). 84 כִּגוֹן מִיּוֹם
מ"א, וּמִכִּיּוֹן "שֶׁאֵין צוֹרֶת הוֹלֵךְ נִגְמֶרֶת לַפְּחוֹת מֵאַרְבַּעִים
יוֹם" (אִסּוּרֵי בִיָּאָה שֶׁם ה"א) - עַל-כִּרְחִינוּ שֶׁכָּאֵן מְדוּבָר

55) כִּגוֹן דָּם הַקּוֹשִׁי (שֶׁם, הַלְכָה א) אוֹ דָּם טוֹהָר (שֶׁם, הַלְכָה
ז). 56) שֶׁם פֶּרֶק ו' הַלְכָה יט. 57) שֶׁהִרִי חֲטָאָתָהּ בִּיאָה מִן
הָעוֹף, רָאָה לַמְעַלָּה הַלְכָה ג. 58) פֶּרֶק יט מִהַלְכוֹת פְּסוּלֵי
הַמוֹקְדָּשִׁין הַלְכָה י. 59) מִשְׁנָה תְּמוּרָה לָד כְּדַעַת תִּנְאֶק-קָמָא
וְלֹא כְּרִבִּי יְהוּדָה. וְכַתֵּב רִש"י שֶׁם שְׂדִינָה כְּכֹל פְּסוּלֵי
הַמוֹקְדָּשִׁין שֶׁהֵם בְּשִׁרְפָּה. 60) בְּהַלְכוֹת אִסּוּרֵי בִיָּאָה פ"י,
וְכֵן בִּפ"ה שֶׁם לַעֲנִין מִפְּלָת. 61) "שִׁכְתוּב (שֶׁם יד, ו)
וּבְמִלְאוֹת יָמֵי טַהֲרָה לְבֵן אוֹ לְבַת תְּבִיאָה" וְגו', כֹּל שֶׁטְמָאָה
לִידָה וִישׁ לָהּ יָמֵי טַהֲרָה - מְבִיָּאָה קֶרְבֵּן, אֲבָל שֶׁאֵינָה טְמָאָה
לִידָה אֵינָה מְבִיָּאָה קֶרְבֵּן (קְרִית סִפֵּר).

1 ז. הָאִשָּׁה שֶׁלֹּא הִחֲזִיקָה עֲבָרָה⁶² וְהִפִּילָה וְלֹא יָדָעָה
2 מָה הִפִּילָה, אִם גִּפְל שֶׁחִיבָתָה עָלָיו קֶרְבֵּן⁶³ אוֹ דָּבָר
3 שֶׁאֵינָה חִיבָתָה עָלָיו קֶרְבֵּן⁶⁴ - הָרִי זֶה סִפֵּק יוֹלֶדֶת,
4 וּמְבִיָּאָה קֶרְבֵּן וְאֵין חֲטָאָתָהּ נֶאֱכָלֶת⁶⁵. וְכֵן שְׁתֵּי נָשִׁים
5 שֶׁהִפִּילוּ שְׁנֵי נִפְלִים, גִּפְל אֶחָד רֵאשִׁי לְהַקְרִיב עָלָיו⁶⁶
6 וְהַגִּפְל הָאֲחֵר פְטוּרָה עָלָיו⁶⁷, וְאֵין אַחַת מֵהֶן מִפְּרָת
7 נִפְלָה - כָּל אַחַת מִשְׁתִּיחֶיהֶן מְבִיָּאָה קֶרְבֵּן מִסִּפֵּק⁶⁸, וְאֵין
8 חֲטָאָת אַחַת מִשְׁתִּיחֶיהֶן נֶאֱכָלֶת. שֶׁחֲטָאָת הָעוֹף הַבָּאָה
9 עַל הַסִּפֵּק נִשְׁרָפֶת⁶⁹, שְׁמָא אֵינָה חִיבָתָה וְנִמְצָאָת
10 חֲטָאָת זֶה חֲלִין שְׁנִשְׁחָטוֹ בְּעֶזְרָה⁷⁰ שֶׁהֵן אִסּוּרִין
11 בְּהִנָּאָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת שְׁחִיטָה⁷¹.

62) לֹא יָדָעָה אִם הִיא מְעוּבֶרֶת. 63) כִּגוֹן שֶׁהִתִּיה לֹו צוֹרֶת
אָדָם (פ"י שֶׁם הַלְכָה ח). 64) כִּגוֹן הַמִּפְּלָת כְּמִין דְּגִים
וְחֻגְבִּים וְשִׁקְצִים וְרַמְשִׁים שֶׁאֵינָה חִיבָתָה קֶרְבֵּן, רָאָה מִשְׁנָה
כְּרִיתוֹת ז: 65) מִשְׁנָה שֶׁם "וְאֵלוֹ מְבִיָּאוֹת וְאֵינָן נֶאֱכָלוֹת,
הַמִּפְּלָת וְאֵין יָדוּעַ מָה הִפִּילָה וְכֵן". וּבְנֵדָה כט. מִפְּרָשֶׁת
הַגִּמְרָא שֶׁהַמִּשְׁנָה שֶׁם מְדַבֵּרֶת בְּאוֹפֵן שֶׁלֹּא הוֹחִזְקָה עוֹבְרָה
(רָאָה הַגְּהוֹת עִמָּךְ הַמֶּלֶךְ, כֵּאֵן). 66) שֶׁהַנִּפְל הִיָּה בְּצוֹרֶת
אָדָם, וְחִיבִים עָלָיו קֶרְבֵּן. 67) כִּגוֹן שֶׁהִיא הַנִּפְל שִׁפִּיר
מֵלֶא מִיָּם אוֹ דְּגִים וְחֻגְבִּים. 68) כְּחֻכְמִים בְּמִשְׁנָה שֶׁם, וְלֹא
כִּי יוֹסִי הַסּוֹבֵר שֶׁיִּבְיָאוֹ חֲטָאָת אַחַת וְיִתְנוּ בִּינֵיהֶן, אִם אֵנִי
הִיא הַחִיבָתָה הִרִי הִיא שְׁלִי, וְאֵם אֵת הַחִיבָתָה הִיא שְׁלִי.
69) רָאָה לַמְעַלָּה הַלְכָה ו. 70) נִזִּיר כט: וְשֶׁם נט. לַמְדו
שֶׁרֶק לְהַקְרִיב הַתִּירָה הַתּוֹרָה, וְלֹא לֵאכּוֹל. וְעוֹד מִפּוֹרֶשׁ שֶׁם,
שִׁיש גַּם אִסּוּר נְבִילָה, שֶׁהִרִי חוֹלִין אֵינֶם נֶאֱכָלִים בְּמִלְקָה.
71) פֶּרֶק ב' הַלְכָה ב, שֶׁחוֹלִין שֶׁנִּשְׁחָטוּ בְּעוֹרָה אִסּוּרִים
בְּהִנָּאָה כְּבֶשֶׂר בַּחֲלָב.

12 ח. אַחַת הַיּוֹלֶדֶת וְאַחַת הַמִּפְּלָת וְלָד אֶחָד אוֹ וּלְדוֹת
13 הָרֶבֶה - הָרִי זֶה מְבִיָּאָה קֶרְבֵּן אֶחָד לְכָלֵן⁷². וְהוּא שֶׁתִּלְד
14 כָּלֵן בַּתּוֹךְ יָמֵי מְלֶאכֶת⁷³. אֲכָל אִם הִפִּילָה אַחֵר יָמֵי
15 מְלֶאכֶת - מְבִיָּאָה אִף עַל הַשְּׁנִי⁷⁴. מִיָּדָה? יָלְדָה נִקְבָּה
16 - כָּל נִפְלִים שֶׁתּפִּיל⁷⁵ מִיּוֹם הַלִּידָה עַד סוֹף יוֹם
17 שְׁמוֹנִים הָרִי הֵן נִחְשָׁבִין עִם הוֹלֵךְ הָרֵאשׁוֹן, וְכֵאֵלּוֹ
18 יָלְדָה תְּאֻמִּים זֶה אַחֵר זֶה, וְאֵינָה מְבִיָּאָה אֶלָּא קֶרְבֵּן
19 אֶחָד⁷⁶. הִפִּילָה גִּפְל בְּיוֹם שְׁמוֹנִים וָאֶחָד⁷⁷ וּמִיּוֹם אֶחָד
20 וְשְׁמוֹנִים וְהִלָּאָה, אִם הִיא רֵאשִׁיָּה לְקֶרְבֵּן⁷⁸ - הָרִי זֶה
21 מְבִיָּאָה עָלָיו פְּנִי עֲצֻמוֹ⁷⁹. יָלְדָה נִקְבָּה וְלֵאחֲרָ שְׁשִׁים
22 אוֹ שִׁבְעִים יוֹם הִפִּילָה נִקְבָּה שְׁנִיָּה - כָּל גִּפְל שֶׁתּפִּיל

כשבא עליה באיסור בשוגג מיד אחרי הלידה (כסף-משנה בשם ר' אברהם בנו של רבינו). אבל יש מקום לפרש שהמדובר כשבא עליה בהיתר לאחר ארבעה-עשר ימי טומאה, ונולד ביום החמישים וארבעה (לח"מ). (85) וימי טהרתה הם רק עד מ' יום ללידה. (86) וימי טהרתה הם פ' יום אחד הלידה. (87) על נפל זה, שהרי היא מביאה קרבן אחד על כל הוולדות שתלד בתוך ימי מלאת, ראה למעלה בהתחלת הלכה ח.

1. **הָאִשָּׁה⁸⁸ שֵׁשׁ עָלֶיהָ סֶפֶק חֲמֵשׁ לְדוֹת⁸⁹ או סֶפֶק חֲמֵשׁ זִיבוֹת⁹⁰ - מְבִיאָה קָרְבָן אֶחָד⁹¹ וְאוֹכֶלֶת בְּזָבָחִים⁹², וְאֵין הַשָּׂאֵר עָלֶיהָ חוֹבָה⁹³. הִיוּ עָלֶיהָ⁹⁴ חֲמֵשׁ לְדוֹת וְדָאוֹת וְחֲמֵשׁ זִיבוֹת⁹⁵ וְדָאוֹת - מְבִיאָה קָרְבָן אֶחָד⁹⁶ וְאוֹכֶלֶת בְּזָבָחִים, וְהַשָּׂאֵר עָלֶיהָ חוֹבָה⁹⁷. וְכֵן הִדִּין בְּזָבָח⁹⁸. הִיוּ עָלֶיהָ חֲמֵשׁ לְדוֹת⁹⁹ וְדָאוֹת וְחֲמֵשׁ לְדוֹת סֶפֶק, או חֲמֵשׁ לְדוֹת וְדָאוֹת וְחֲמֵשׁ זִיבוֹת סֶפֶק - מְבִיאָה שְׁנֵי קָרְבָנוֹת¹⁰⁰: אֶחָד עַל הַנִּדְאִי, וְנֶאֱכָל¹⁰¹, וְהַשָּׂאֵר הַנִּדְאִי עָלֶיהָ חוֹבָה¹⁰², וְאֶחָד עַל הַסֶּפֶק, וְאֵינוֹ נֶאֱכָל¹⁰³, וְאֵין הַשָּׂאֵר עָלֶיהָ חוֹבָה, וְאוֹכֶלֶת בְּזָבָחִים¹⁰⁴.**

2. **יֵא. הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְגַּיְרָה וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שְׁלֹא נִתְגַּיְרָה לְדָה¹⁰⁵ או מִשְׁנִתְגַּיְרָה לְדָה¹⁰⁶ - הִרִי זֶה מְבִיאָה קָרְבָן מִסֶּפֶק¹⁰⁷, וְאֵין חֲטָאָתָה נֶאֱכָלֶת¹⁰⁸. כָּכָר בְּאַרְנוֹ בְּהִלְכוֹת שְׁגוּגוֹת¹⁰⁹, שֶׁכָּל מַחְסְרֵי כִפָּרָה מִסֶּפֶק שֶׁעֲבָר עָלֵיהֶם [יּוֹם הַכִּפּוּרִים] - חֵיבִין לְהֵבִיא אַחֵר יּוֹם הַכִּפּוּרִים¹¹⁰, שֶׁקָּרְבָן זֶה מְכַשֶּׁרֵן לְאָכֵל בְּקָדְשִׁים¹¹¹.**

3. כל הלכה זו היא במשנה כריתות ח. (89) פירוש, שהפילה כמה פעמים ואין ידוע לה אם הפילה מין חיוב שהוא צורת ולד או שהפילה מין פטור כגון דגים וחגבים ושליא מלאה מים. וראה למעלה הלכה ז שספק לידה מביאה קרבן. וחמש שכתב לאו דוקא, ואפילו פחות או יותר, אלא שלשון המשנה נקט. (90) פירוש, שראתה כמה פעמים דם, ובכל פעם נמשך שלשה ימים רצופים, והיא מסופקת אם זה היה בעת נידתה שאינה זבה, או שזה היה בלא עת נידתה והיא זבה שחייבת קרבן, ראה למעלה הלכה ו. וספק זבה מביאה קרבן (ראה למעלה הלכה ז). (91) כלומר, קרבן אחד לכל הלידות או קרבן אחד לכל הזיבות, כדי שתהיה מותרת לאכול בקדשים, ראה למעלה הלכה א, שיוולדת זבה הן מחוסרי כפרה, ואינן אוכלות בקדשים עד שיביאו כפרתן. ואף כי יש כאן ספק כמה לידות ושלא בתוך ימי המלאת - מועיל קרבן אחד לכל הלידות, כדי להתירה לאכול בקדשים, שקרבן זה הוא כטבילה, שאם נטמאה כמה פעמים טבילה אחת עולה לכולן, כמו כן קרבן זה עולה לכל ספקי הלידות. (92) פירוש, בקדשים. אבל חטאת שלה אינה נאכלת. ראה למעלה הלכה רז. (93) לא הצריכו להביא קרבן על כל ספק לידה ולידה, שהרי זה ספק מליקת חולין למזבח, ורק לקרבן אחד התיירו בקושי להביא כדי לטהרה לאכול בקדשים, ראה רש"י שם. (94) במשנה שם. (95) כלומר: או חמש זיבות (רש"י שם). (96) כלומר: קרבן אחד לכל הלידות או קרבן אחד לכל הזיבות. (97) שאף-על-פי שלענין טהרה, קרבן אחד מטהר אותה לאכול בקדשים כמו טבילה אחת שעולה לכמה טומאות, - אינה נפטרת מחיובה אלא-אם-כן מביאה קרבן על כל לידה ולידה, אם היו הלידות כל אחת אחרי יום המלאת של הלידה הקודמת. ולמדו כן (שם ט:): ממה שנאמר (ויקרא יב, ז) "זאת תורת היולדת" - "זאת" לחייב על לידה שלפני מלאת ועל לידה שאחרי מלאת. ואף-על-פי שלפנינו במשנה שם אמר רבן

4. **יֵא. הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְגַּיְרָה וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שְׁלֹא נִתְגַּיְרָה לְדָה¹⁰⁵ או מִשְׁנִתְגַּיְרָה לְדָה¹⁰⁶ - הִרִי זֶה מְבִיאָה קָרְבָן מִסֶּפֶק¹⁰⁷, וְאֵין חֲטָאָתָה נֶאֱכָלֶת¹⁰⁸. כָּכָר בְּאַרְנוֹ בְּהִלְכוֹת שְׁגוּגוֹת¹⁰⁹, שֶׁכָּל מַחְסְרֵי כִפָּרָה מִסֶּפֶק שֶׁעֲבָר עָלֵיהֶם [יּוֹם הַכִּפּוּרִים] - חֵיבִין לְהֵבִיא אַחֵר יּוֹם הַכִּפּוּרִים¹¹⁰, שֶׁקָּרְבָן זֶה מְכַשֶּׁרֵן לְאָכֵל בְּקָדְשִׁים¹¹¹.**

5. (105) ולא נתחייבה להביא קרבן על הלידה. (106) ונתחייבה להביא קרבן. (107) בחולין קלד. אמר רב חסדא וכן תני ר' חייא, שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור, קרבן אשתו וכו' לחיוב, ומפרש רש"י קרבן אשתו, ספק ילדה כשהיתה עובדת כוכבים, ספק ילדה משנתגיירה מביאה קרבן, דספק איסור כרת הוא לאכול בקדשים עד שתביא כפרה, דמחוסרי כיפורים אסורים בקדשים וענוש כרת. (108) שחטאת העוף הבא על הספק תשרף, ראה למעלה ה"ו וה"ז. (109) פ"ג הלכה יא. (110) ואף כי יום הכיפורים מכפר על חטא שאין מכיר בו אלא המקום. (111) כלומר שקרבן זה לא לכפרה בא, שהרי נתכפרו כבר, יולדת בצער לידה, ומצורע מנגעיו, והקרבן אינו בא אלא להכשיר אותם לאכילת קדשים, ועל זה אין יום הכיפורים מועיל (כריתות כו.).

6. **יֵב. הָאִשָּׁה שֵׁשׁ עָלֶיהָ לְדָה או זִיבָה¹¹² - מְבִיאָה מַעוֹת הַקְּנִיִּים¹¹³ וְנוֹתֶנֶת בְּשׁוּפָר¹¹⁴ וְאוֹכֶלֶת¹¹⁵ בְּקָדְשִׁים לְעֶרְבָה¹¹⁶. חֲזָקָה שֶׁאֵין בֵּית דִּין שָׁל כֹּהֲנִים עוֹמְדִין מִשָּׁם¹¹⁷ עַד שִׁיכָלוּ כָּל הַמַּעוֹת שֶׁבְּשׁוּפָר וְיִקְרִיבוּ בְּנִגְדָן קְנִיִּים¹¹⁸, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּשָׁקָלִים¹¹⁹ וּבְהִלְכוֹת כָּלִי הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִין בּוֹ¹²⁰.**

7. (112) ברייתא בעירובין לב. (113) כסף של שתי תורים. (114) קופסא בצורת שופר, ראה שקלים פ"ו משנה ה, כי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ג' שבת - ספר קרבנות - הלכות מחוסרי כפרה קפז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עצם בריאתו שנדבק בו על-ידי חטא עץ הדעת. ב. רע שלא על-פי הטבע הרגיל, והוא זה שהאדם מגרה יצרו עליו שעל-ידי זה מתווסף אצלו רע עוד יותר ממה שיש בו מצד חטא עץ הדעת.

רא"י ראשונה מרמזת על הרע הטבעי, ולכן מטמאת באונס, כי על הרע הזה האדם אנוס, שהרי דבוק בו מיום לידתו מצד חטא עץ הדעת. אבל הרא"י השניה מורה על הרע שאינו מטבע בריאתו, ולכן הוא ברצון דווקא.

(על-פי לקו"ש חלק ל"ז עמוד 43)

(2) ויקרא טו, ב: "איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא". (3) מקומות חלולים בתוך הגוף. (4) כלומר, שכבת הזרע יוצאה בגלל שהמקומות החלולים שהיא מתקבצת בהן בתוך הגוף, נחלשו ואין בכוחם להחזיקה, אבל שאר אברי הגוף נשארו איתנים ובריאים, וראה בדברי רבינו בפירוש המשנה, זבים פ"ב מ"ב. (5) כלומר, לא בקישוי האבר, אלא יוצא כשהאבר מת, וכן מפורש בתוספתא זבים פ"ב: "זוב בא מבשר המת, שכבת זרע בא מבשר החי". (6) נדה לה, ב: "אמר רב הונא, זוב דומה למי בצק של שעורים". (7) בכת"י תימן: "דוהה". וכן בדפוס וויניציאה (ובדפוס רומי, בטעות "מהה") וכן הוא בתוספתא זבים שם, ובנדה שם. (8) ביצה שאינה מזכר, "זוב דיהה ודומה כלובן ביצה המזורת" - "וביאור דיהה, עכור מעט הבהירות" (רבינו בפי"ה מ"ג נגעים פ"ב מ"ב). (9) תוספתא וגמרא שם: "ושכבת זרע קשורה כלובן ביצה שאינה מזורת" (שמשרצת אפרוח תחת תרנגולת).

ב. הַרְוָא רְאִיּוֹת הַזֹּב הַגּוֹרְמוֹת לוֹ לְהִיּוֹת זָב¹⁰ 11
מִחֲמַת חֲלָלִים¹¹ או אֲנֹס וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - אֵינּוּ זָב; שְׁנֵאֲמַר: 12
זָב מִבְּשָׂרוֹ¹² - מִחֲמַת בְּשָׂרוֹ¹³ הוּא שֶׁיְהִי טָמֵא, לֹא 13
מִחֲמַת דָּבָר אַחֵר¹⁴. מִפְּאֵן¹⁵ אֲמַרְוּ: בְּשָׂעָה דְרָכִים 14
בּוֹדְקִין אֶת הַזָּב: בְּמֵאֵל וּבְמִשְׁתָּה, בְּמִשָּׁא וּבְקִפְיָה, 15
בְּחָלִי וּבְמִרְעָה וּבְהִרְהוּר. בִּיצֵד? אֲכַל אֲכִילָה גִּסָּה או 16
שְׁתָּה הִרְבָּה, או שְׁאָכַל או שְׁתָּה¹⁷ אֲכָלִין או מִשְׁקִין 17
הַמְּבִיאִין לִידֵי שְׁכָבֶת זָרַע¹⁸, או שְׁנֵשָׂא מִשְׁוֵי פָּבֵד, או 18
שְׁקַפֵּן מִמְּקוֹם לְמִקְוֶה, וּבְכָל דָּבָר זֶה אִם הִפָּה עַל 19
גִּבּוֹ¹⁹, או שְׁהִיָּה חוּלָה, או שְׁרָעָה אִשָּׁה וְהִתְאַוָּה 20
שְׁכִיבְתָּהּ²⁰, או שְׁהִרְהַר בְּעֶסְקִי בְּעִילָה אָף עַל פִּי 21
שֶׁלֹּא הִרְהַר בְּעִילָת אִשָּׁה שֶׁהוּא מִפִּירָה²¹, אִם קָדַם 22
אֶחָד מִכָּל אֵלֶּי וְרָעָה רְאִיָּה שֶׁל זָב - תּוֹלִין בּוֹ וְאֵינּוּ 23
מִטָּמֵא. 24

(10) כלומר, ראייה שניה (להלן ה"ו), אבל ראייה ראשונה מטמאה אפילו באונס (להלן ה"ה). (11) של שאר אברי הגוף ולא של אברי כלי הזרע, ראה למעלה ה"א. (12) "איש איש כי יהיה זב מבשרו, זובו טמא הוא". (13) מחמת חולשת כלי הזרע, ראה בדברי רבינו בפי"ה מ"ג זבים פ"ב מ"ב. (14) כריתות ח, ב: "דתניא, מבשרו ולא מחמת אונסו". (15) מלימוד זה של "מחמת בשרו, ולא מחמת דבר אחר". (16) חכמים, במשנה נזיר סה, ב.

י"ג שופרות היו במקדש, ואחד מהם היו כתוב בו "קנינים" להטיל שם מעות הקנינים, והיתה כל אשה ואשה צוררת לה מעותיה בצרור מיוחד כדי שלא יתערבו המעות עם של אחרת, ומטילה לשופר (תוספות פסחים צ: ד"ה עד). (115) [לפנינו בגמרא שם: "וטובלת ואוכלת". ולפי זה, יש מקום לומר, שמה שאמרו "ואוכלת לערב" היינו מפני שצריכה הערב שמש (ראה תוספות חגיגה כא. ד"ה האונן). אבל לפי נוסחת רבינו, יותר מסתבר כמו שמבואר להלן, וכמו שכתבו התוספות שם]. (116) אבל לא לפני זה, שמה עדיין לא הקריבו את קרבנותיה. (117) יורדים מן המזבח. (118) דברי רב שמעיה בעירובין שם. (119) פ"ב הלכה ב. (120) פ"ז הלכה ט.

1 י.ג. הָאִשָּׁה¹²¹ שֶׁהִבִּיָּאָה חֲטָאתָהּ וְמִתָּה - יָבִיאוּ 2 הַיִּירֻשִׁים עוֹלָתָהּ¹²². אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִישָׁה 3 אוֹתָהּ¹²³ מִחַיִּים, כִּכָּר נִשְׁתַּעֲבָדוּ וְכִסְיָהּ לְקַרְפָּן, 4 וְהַשְּׁעָבָד דִּין תּוֹרָה¹²⁴ הוּא.

(121) יולדת או זבה. (122) קנינים פ"ב משנה ה, אבל אם הביאה עולתה ומתה, לא יביאו יורשים חטאתה (שם במשנה) שאין חטאת באה לאחר מיתה. (123) לעולה. (124) קידושין יג: מחלוקת בין רב אסי בשם רבי יוחנן לבין רב יהודה בשם שמואל, ופסק כר' יוחנן, שאמר אפילו לא הפרישה מחיים, משום שמן התורה משועבדים הנכסים של המת לחוב המוטל עליו.

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) יבאר אי זהו זב האמור בתורה.

5 א. הַזָּב הָאֲמֹר בַּתּוֹרָה² הוּא שְׁכָבֶת זָרַע הַבָּא מִחֲלָלִי 6 הַחֲלָלִים³ שֶׁהִיא מִתְקַבֶּצֶת בֵּהֶן⁴. וְכִשְׁיּוֹצֵא הַזָּב - 7 אֵינּוּ יוֹצֵא בְּקִשְׁי⁵ בְּשְׁכָבֶת זָרַע, וְאֵין בִּיצִיָּאתוֹ תֹּאווָה 8 וְלֹא הִנָּאָה, אֲלֹא נִגְרַר וְיּוֹצֵא כְּמוֹ בָּצֵק שֶׁל שְׁעוּרִים⁶, 9 בִּהְיָ⁷ כְּלָבִן בִּיצָה הַמּוֹזֶרֶת⁸. אֲבָל שְׁכָבֶת זָרַע - לִכְנָה 10 קְשׁוּרָה כְּלָבִן בִּיצָה שְׁאִינָה מּוֹזֶרֶת⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~
"הזב האמור בתורה כו".

בדיני הזב, מצינו הבדלים בין רא"י ראשונה שני' ושלישית, שהראשונה מטמאת אפילו באונס, והשני' אינה מטמאה אלא אם היא ברצון, ובעל שלוש ראיות אינו חייב קרבן אלא אם כן היתה הרא"י הראשונה ברצון. וצריך להבין, מדוע הרא"י השלישית של בעל שלוש ראיות מחייבתו קרבן גם אם היא מחמת אונס, ולאידך הרא"י הראשונה שלו צריכה להיות ברצון דווקא, משא"כ בבעל שתי ראיות שגם אם הרא"י הראשונה באונס - טמא ברא"י שני' (כשהיא ברצון).

והביאור בזה: עניין הזוב הוא חולי, כמבואר ברמב"ם שיש טומאה היוצאת מהגוף באופן טבעי, אבל זוב הוא הטומאה היוצאת מהגוף מצד חולי. ובעבודת ה', הטומאה היוצאת מהגוף מורה על הרע שיש באדם. א. הרע הטבעי מצד

אמו³⁴, אם היה יונק ממנה או צריך לאמו³⁵.³⁶ במה
דברים אמונים שבדקין את הזב בדרכים אלו?
בראיה שניה של זב, שבה יעשה זב כמו שיתבאר³⁷.
אכל ראיה ראשונה, אפילו ראה אותה באנס³⁸ וראיה
שניה מחמת פשוט³⁹ - הרי זה טמא טמאת זיבות;
ואף על פי כן בודקין אותו בראשונה, כדי למנות בה
שלש ראיות לחיבו קרבן⁴⁰. ראיה שלישית - אין
בודקין אותו בה, אלא אפילו ראה אותה מחמת
אנס⁴¹. הואיל ונזקק לטמאה⁴², שהרי ראיות שבע
בהן זב מחמת פשוט היה, לפיכך יתחייב בקרבן.

(33) בכת"י תימן, זה מחובר עם מה שלמעלה. וכן נראה
בדפוס רומי. (34) שלא יהיה עליו דין זב. בתוספתא שם:
תינוק תולין לו וכו' בחולי שלו ובחולי אמו. (35) שאמו
מקנחתו (סוכה כח): שהיונק ממנה או שצריך לאמו, נדבק
ממחלת אמו. וראה כתובות עז, ב: הזהרו מזבובים) של
בעלי ראתן (= מוכי שחין). רבי זירא לא הוא יתיב בזיקה
(= לא ישב במקום שמנשבת הרוח עליו ועל החולה).
(36) בכת"י תימן מתחילה כאן הלכה חדשה, וכן נראה
בדפוס רומי. (37) להלן ה"ו. (38) נדה לה, א: אמר רב
הונא, ראה ראשונה של זב מטמאה באונס, שנאמר (ויקרא
טו, לב) "זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע". מה
שכבת זרע מטמאה באונס, אף ראה ראשונה של זב
מטמאה באונס. (39) ולא מחמת אונסו, ראה למעלה ה"ב.
(40) שמה שמפורש בתורה שזב חייב קרבן, אינו אלא אם
ראה שתי ראיות זב מחמת בשרו, ולא מחמת אונסו. אבל
אם ראה ראשונה היתה באונס ושניה מבשרו, אף-על-פי
שהוא טמא זב לענין ספירת שבעה נקיים, אין עליו חיוב
קרבן, אף לאחר ראה שלישית. בנדה לה, א: "ת"ש, ראה
ראה ראשונה של זב בודקין אותו (זבים פ"ב מ"ב) מאי
לאו לטומאה, לא לקרבן", ומפרש רש"י שאם הראיה
הראשונה של זב היתה מחמת אונס, אינה מצטרפת לשלש
ראיות לחיבו קרבן, אלא לראיה השניה שהיתה מחמת
בשרו ולא באונס, לספור שבעה נקיים. (41) מצטרפת
לשתי הראיות הראשונות, שהיו מחמת בשרו, ולא באונס
כדי לחייבו קרבן (זבים פ"ב מ"ב, וכתנא-קמא). (42) כן
הוא במשנה שם: "בשבעה דרכים בודקים את הזב עד שלא
נזקק לזיבה וכו', ראה ראה ראשונה בודקין אותו, בשניה
בודקין אותו, בשלישית אין בודקין אותו", הרי שמה שלא
בודקים בשלישית הוא מפני שכבר נזקק לזיבה. ואם ראה
ראה ראשונה באונס, אינה מצטרפת לשלישית להבאת
קרבן, הואיל והיה האונס לפני שזקק לזיבה.

ו. הרואה ראיה אחת של זב - הרי הוא כבעל
קרי⁴³. ראה שתיים - הרי זה זב, וצריך ספירת
שבעה⁴⁴ וביאת מים חיים⁴⁵, ואינו חייב בקרבן. ראה
שלש ראיות - הרי זה זב גמור וחיב בקרבן⁴⁶. ואין
בין זב שראה שתי ראיות לרואה שלש אלא קרבן
בלבד⁴⁷. ודברים אלו פלג דברי קפלה מפי משה רבנו
מסיני⁴⁸.

ובמסכת זבים פ"ב מ"ב. (17) אפילו במדה מועטת.
(18) תוספתא זבים פ"ב: "ר"א בן פנחס אומר בשם ר' יהודא
בן בתירא, החלב והגבינה ובשר שמן ויין ישן וגריסין של
פול וביצים ומורייס, מרגילין לדבר זיבה". (19) וכן כתב
רבינו במסכת זבים שם, וכן נראה בחולין נא, א. נא, ב.
(20) זהו מה שאמרו במשנה זבים פ"ב מ"ב: "ראה עד שלא
הרהר". (21) זהו מה שאמרו שם במשנה: "הרהר עד שלא
ראה". ועי' בפיה"מ שם, וב"כסף משנה' כאן.

ג. הרואה קרי²² - אינו מתטמא בזיבה²³ מעת לעת²⁴;
שראה זו של זב מחמת שכבת זרע היא²⁵. וכן
למראה ולהרהור תולין בהן מעת לעת²⁶. אבל למאכל
ולמשתה ולקפיצה ולמשא - תולין בהן כל זמן
שמצטער²⁷.

(22) שכבת זרע הבאה בקושי, כמבואר למעלה ה"א.
(23) אם ראה בראיה שניה, ראה להלן ה"ו. (24) עשרים
וארבע שעות לאחר שראה את הקרי, זבים שם מ"ג, וכת"ק
שם, וראה להלן ה"ד לענין גוי שנתגייר. (25) כיון שראה
קרי, הדיבה מחמת חולשה דקרי ('קריית ספר') וכן הוא בנזיר
סו, א. וראה ב'לחם משנה' (26) אם ראה זיבה בתוך
המעת-לעת מאז שהרהר או ראה, תולין בהרהור ובמראה,
אבל יותר ממעת-לעת אין תולין בהרהור ובמראה, והוא
בתוספתא זבים פ"ב "כשם שתולין שכבת זרע מעת לעת,
כך תולין למראה ולהרהור מעת לעת". (27) תוספתא שם,
ופירושו שמרוב האכילה והשתיה שהכבירו עליו, וכן
מהקפיצה והמשא שנחלשו כחותיו ומצטער משום כך, ראה
בדברי רבינו בפירוש המשנה, זבים שם מ"ב.

ד. מי ששם ואחר כך ראה זב²⁸, בין עובד פוכבים
בין ישראל - תולין במילה כל זמן שמצטער²⁹. עובד
פוכבים שראה קרי ואחר כך נתגייר - מטמא בזיבה
מיד, ואין תולין לו מעת לעת³⁰. קטן³¹ - אין תולין
לו לא במראה ולא בהרהור, שאין לקטן מראה
והרהור המביא לידי זב. לפיכך בודקין אותו פחמשה
דרכים בלבד³².

(28) ראה ראשונה או שניה, ראה להלן בבירור הדברים
(זיבה שלישית, שהיא זיבה שניה אחר שנתגייר, ראה להלן
בדברי ה'אורח מישור'). (29) תוספתא, זבים שם. "והטעם
שאין לך חולי גדול מהמילה, והא קי"ל (למעלה ה"ב)
שהחולי הוא אחד מהדרכים שבודקים את הזב" (כסף-
משנה), ואינו זב אפילו אחר מעת-לעת של המילה, כל זמן
שמצטער. (30) אע"פ שבישראל תולין מעת-לעת אחר
ראיית קרי (ראה לעיל ה"ג) ואין הראיה הראשונה מצטרפת
לראה השלישית לחיבו קרבן (ראה להלן), - בגר, שהוא
קטן שנולד, אין משגיחים לדבר מעניניו הקודמים (רבינו
בפירוש המשנה, זבים פ"ב, וראה בלחם-משנה). (31) ראה
להלן פ"ג ה"ו, ואפילו בן יום מטמא בזיבה. (32) תוספתא
זבים שם, "תינוק תולין לו בחמשה דברים, במאכל
ובמשתה, במשא ובקפיצה, בחולי שלו" וכו'.

ה. 33. וכשם שתולין לקטן בחליו, כך תולין לו בחלי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ג' שבת - ספר קרבנות - הלכות מחוסרי כפרה קפט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ראשונה. (57) אלא בעל קרי, ראה למעלה ה"ו.
 (58) וראה ראשונה ראה בשבת. (59) אלא טמא טומאת זב,
 וצריך ספירת שבעה נקיים וטבילה, ראה למעלה ה"ו.
 (60) אף-על-פי שהלילה אינו שייך ליום שלפניו, אלא ליום
 שלאחריו. (61) ששתי הראיות היו ביום אחד, ואין זה
 בכלל ראיית שלשה ימים, אלא בכלל שלש ראיות שזב
 נטמא בהם אף אם לא היו בשלשה ימים, ראה למעלה ה"ז.
 ומה שכתב רבינו "ואין צריך לומר", הוא על-פי מה שאמרו
 בבבא-קמא כד, א - גבי שור המועד "ריחק גניחותיו, חייב
 (נזק שלם). קירב גניחותיו, לא כל-שכן". ורק בזבה אינו כן
 מפני שמיעט הכתוב זבה מראיות, ולא טמאה אלא בימים
 (שם). (62) זבים פ"א מ"ג: "ראה וכו' שלש לשלשה ימים
 או לשלשה לילות, הרי זה זב גמור".

ט. **רְאִיתָ הַזֶּבֶב אֵין לָהּ שְׁעוֹר, אֲלֹא הָרֹאֶה כָּל שְׁהוּא**
טמא⁶³; שְׁנָאֹמֶר: הַחֲתִים בְּשֹׁרוֹ - כָּל שְׁהוּא נָפַר
בְּבִשְׁרוֹ מִטְּמָא⁶⁴.

(63) משנה, נדה מ, א: "אבל הזב ובעל הקרי וכו' ומטמאין
 בכל שהוא, אפילו כעין החרדל ובפחות מכן".
 (64) 'סיפרא' פרשת מצורע (פרק זבים פ"א ה"ג), (ראיות)
 קטנות מנין, ת"ל "תהיה" אפילו כל שהוא, "החתים" אפילו
 כל שהוא, "בשרו" אפילו כל שהוא.

י. **הִיָּה הַזֶּבֶב נִגְרַר וַיּוֹצֵא וְלֹא פָּסַק: אִם יֵשׁ מִתְחִלָּתָא**
הָרֹאֶה עַד סוּפָה פְּדֵי טְבִילָה וְסוּפָה⁶⁵ או יָתֵר - הָרִי
זו נִחְשָׁבֶת פְּשִׁי רֵאיוֹת⁶⁶, הוֹאִיל וְהִיא אֲרָפָה
פְּשִׁתִּים⁶⁷; וְאִם לֹא הִיָּתָה אֲרָפָה בְּשֹׁעוֹר הַזֶּה⁶⁸, אֲפִלּוּ
פָּסַק הַזֶּבֶב בִּינְתָיִם⁶⁹ - הָרִי זוֹ רֵאִיָּה אַחַת. וְכֵן אִם
הִיָּתָה רֵאִיָּה אַחַת אֲרָפָה כְּשֶׁלֶשׁ רֵאיוֹת, שְׁנִמְצָא
מִתְחִלָּתָהּ וְעַד סוּפָה פְּשִׁי טְבִילוֹת וְשְׁנֵי סְפוּגִין -
הָרִי זוֹ נִחְשָׁבֶת כְּשֶׁלֶשׁ רֵאיוֹת וְיָבִיא קֶרְפֶּן⁷⁰.

(65) זבחים פ"א מ"ד, ובתוספתא (שם פ"א) והיא כשיעור
 מהלך חמישים אמה של אדם בינוני (פירוש הרא"ש למסכת
 זבים פ"א מ"ג, וראה ב'סיפרא' שם, ה"ד). (66) כת"ק נגד
 רבי יוסי, בתוספתא זבים, שם. (67) משום שזב אין לו
 שיעור (ראה למעלה ה"ט), א"כ כשראה ראה אחת ארוכה,
 כיון שמתחילת ראייתו נטמא בכל שהוא, והיה לו שהות
 לטבול, ועדיין הוא ממשיך לראות, אנו חושבים לראיה זו
 כשתי ראיות ('קריט ספר'), וראה למעלה ה"ו דין הרואה
 שתי ראיות. (68) שם בתוספתא "ואם לאו (שאין מתחילת
 הראיה עד סופה כדי טבילה וסיפוג) אין בידו אלא אחת".
 (69) פירוש, ראה זב והפסיק, ושוב ראה, ואין במשך זמן
 ההפסקה, כדי טבילה וסיפוג. (70) זבים פ"א מ"ה, ולמדו
 זאת ב'סיפרא' פרשת מצורע (שם) מן הפסוק (ויקרא שם,
 ג) "בזבוב רר" "למד שהוא מטמא בג' ראיות. אין לי אלא
 גדולות, קטנות מנין, ת"ל "תהיה", אפילו כל שהוא וכו',
 אם נאמר בגדולות למה נאמר בקטנות, אלא ליתן שיעור
 לגדולות שאם ראה אחת מרובה כשלש, שהוא כמגד יון
 לשילוח שהם כדי שתי טבילות ובשני סיפוגים, הרי זה זב
 גמור".

יא. **רָאָה רֵאִיָּה אַחַת בַּיּוֹם וְהִפְסִיק פְּדֵי טְבִילָה**
 28

(43) כבית-הלל, זבים פ"א מ"א, והוא כמו ראשון לטומאה
 (פ"ה מהל' אבות הטומאה ה"א). (44) ימים נקיים מכל
 זוב, וצריך שיהיו רצופים זה אחר זה. (45) טבילה במעין
 ולא במקוה, משום שנאמר (ויקרא טו, יג) "ורחץ בשרו
 במים חיים וטהר", והוא מטהר בכלשהו, כלומר: אינו צריך
 ארבעים סאה כמו מקוה (פ"ט מהל' מקוואות ה"ח).
 (46) שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת,
 ראה למעלה פ"א ה"ג. (47) משנה, מגילה ח, א. ונלמד
 שם בגמרא, ממה שמנה הכתוב (שם, ב"ג) שתים וקראו
 טמא (הזכיר שתי פעמים זב "איש איש כי יהיה זב מבשרו,
 זובו טמא הוא") ומנה שלש וקראו טמא ("וזאת תהיה
 טומאתו בזבוב, רר בשרו את זובו, או החתים בשרו מזובו,
 טומאתו היא"), הא כיצד? שתים לטומאה ושלש לקרבן,
 ועוד נאמר (שם, טו) "וכיפר עליו הכהן לפני ה' מזובו",
 ולמדו מזה (שם) "מזובו" מקצת זבין מביאין קרבן, ומקצת
 זבין אין מביאים קרבן, הא כיצד? ראה שלש מביא קרבן,
 ראה שתים אין מביא קרבן. (48) שזה לא מפורש בתורה
 אלא נלמד בקבלה מן הפסוקים הנ"ל.

ז. **אֶחָד הָרֹאֶה שְׁתֵּי רֵאיוֹת או שְׁלֹשׁ בְּשֻׁעָה אַחַת זו**
אֶחָד זו, או שְׁרָאָה רֵאִיָּה בְּכָל יוֹם זֶה אֶחָד זֶה⁴⁹ -
הָרִי זֶה זָב. לְפִי שְׁתֵּלָה הַכְּתוּב אֶת הַזֶּבֶה⁵⁰ בַּיָּמִים,
שְׁנָאֹמֶר: כִּי יִזְוֹב זֹבֵב דְּמָה יָמִים רַבִּים⁵¹, וְהַזֶּבֶב⁵² לֹא
תֵּלָה אוֹתוֹ בַּיָּמִים⁵³.

(49) כלומר, בשלשה ימים רצופים זה לזה, ראה כל יום
 ראה אחת. (50) הנקבה. (51) ודרשו ב'סיפרא' פרשת
 מצורע (פרק זבים פ"ד ה"ה ט) "ימים שנים, רבים שלשה".
 ואם ראתה שלש פעמים ביום אחד, אינה זבה עד שתראה
 שלשה ימים. (52) הזכר. (53) שנאמר (שם, ג) "וזאת
 תהיה טומאתו בזבוב" - תלה הכתוב את הזב בראיות,
 וכתוב שם שלש פעמים "זב" וכתוב "טומאתו", שמשמע
 שבאלו השלש הוא טמא, וכתוב גם (שם) "והזב את זובו
 לזכר ולנקבה" מקיש זכר לנקבה (ולא נקבה לזכר) מה נקבה
 בימים, אף זכר בימים (ב"ק כד. וכריתות ח:), הרי שהזב
 נטמא בראה שלש ראיות בשעה א', וגם בג' ראיות בג'
 ימים.

ח. **וְאִם הִפְסִיק הַזֶּבֶב בֵּין רֵאִיָּה לְרֵאִיָּה יוֹם גָּמוּר⁵⁴ -**
אֵינָן מְצַטְרְפוֹת⁵⁵. כִּיצַד? רָאָה רֵאִיָּה בְּשֻׁעָתָה⁵⁶ וְרֵאִיָּה
שְׁנִיָּה בְּשֻׁעֵי בְּשֻׁעָתָה - אֵינָן מְצַטְרְפוֹת וְאֵינָן זָב⁵⁷. וְכֵן
אִם רָאָה רֵאִיָּה שְׁנִיָּה בְּאֶחָד בְּשֻׁעָתָה⁵⁸ וְרָאָה רֵאִיָּה
שְׁלִישִׁית בְּשְׁלִישֵׁי בְּשֻׁעָתָה - אֵינָן חֵיב בְּקֶרְפֶּן⁵⁹; שְׁאֵין
זו מְצַטְרְפָת לַשְּׁתֵּים, שְׁהִרִי הִפְסִיק בִּינֵיהֶן יוֹם אֶחָד.
אֲבָל אִם רָאָה אַחַת הַיּוֹם וְאַחַת בְּלַיְלָה שְׁלֹאֲחֶרְיוֹ -
הָרִי אֵלּוּ מְצַטְרְפוֹת⁶⁰. וְאֵין צָרִיךְ לִזְכֹּר, שְׁאִם רָאָה
אַחַת בְּלַיְלָה וְשְׁנִיָּה בַּיּוֹם - שְׁהֵן מְצַטְרְפוֹת⁶¹. וְכֵן אִם
רָאָה שְׁלֹשׁ רֵאיוֹת בְּשֻׁלְשָׁה לַיְלֹת זֶה אֶחָד זֶה - הָרִי
אֵלּוּ מְצַטְרְפוֹת⁶².

(54) מעת לעת שלם, היינו עשרים וארבע שעות. (55) כן
 נשמע מדברי המשנה, זבים פ"א מ"א ומ"ו. (56) ראה

לילה, והוא ראה מקצת היום ומקצת הלילה, והימים חולקים את הראיה לשתי ראיות.

יג. רָאָה רְאִיָּה אַחַת בַּיּוֹם וְאַחַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - הָרִי
זֶה וְדָאֵי לְטַמְאָה⁸⁰ וְסָפֵק לְקָרְבָן⁸¹, וּמֵבִיא קָרְבָן
וְהַפְסִיק בְּדִי טְבִילָה וְסִיפּוּג, וְאַחֲרַי כֶּן רָאָה רְאִיָּה
אַחַת - הָרִי זֶה זָב גְּמוּרָה⁸².

80 כלומר, לספור שבעה נקיים, כי יש כאן שתי ראיות לפחות. 81 שמא ראיית בין השמשות היתה מקצתה ביום ומקצתה בלילה, והימים חלקו את הראיה הזאת לשניים, וביחד עם הראיה הראשונה יש כאן שלש ראיות וחייב קרבן (ראה למעלה שם), או שאין כאן אלא שתי ראיות בלבד ואין כאן קרבן, ודין זה הוא במס' זבים שם. 82 שחטאת העוף הבאה על הספק אינה נאכלת, ראה למעלה פ"א ה"ו וה"ז.

יד. [רָאָה] רְאִיָּה אַחַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת [שֶׁל שַׁבָּת]
וְרְאִיָּה שְׁנִיָּה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת⁸³ - הָרִי
זֶה סָפֵק לְטַמְאָה וְסָפֵק לְקָרְבָן⁸⁴. סָפֵק לְטַמְאָה -
שָׁמָּא רְאִיָּה רְאִיָּה שְׁנִיָּה הִיָּתָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּשְׁנִיָּה
בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְהָרִי הַפְסִיק שַׁבָּת בִּיגִיָּהּ וְאִין פָּאן
זִיבוֹת כָּלִל⁸⁵; וְהָרִי הוּא סָפֵק לְקָרְבָן - שָׁמָּא אַחַת
מִהֵן הִיָּתָה מְקַצָּתָה בַּיּוֹם וּמְקַצָּתָה בַּלַּיְלָה, שְׁהִיא
חֲשׁוּבָה כְּשֵׁתִים⁸⁶, וְהָרִי רָאָה שְׁלֹשׁ רְאִיּוֹת שְׁהִיא חֲזִיב
בְּקָרְבָן⁸⁷. וּלְפִיכָּךְ מֵבִיא קָרְבָן וְאִינוּ נֶאֱכָל⁸⁸.

83 "וכגון שלא היו באותו הזמן (אלא ראייה ראשונה בתחילת בין השמשות של ערב שבת, וראיה שניה בסוף בין השמשות של מוצאי שבת)", ר"ש זבים, שם. 84 זבים שם, ותוספתא שם פ"א. 85 ראה למעלה ה"ח, שאם הפסיק יום גמור בין ראייה לראיה – אינן מצטרפות. אבל יתכן שאחת מן הראיות היתה בשבת, ולא היה הפסק יום גמור בין ראייה לראיה והוא זב לטומאה. 86 ראה למעלה ה"ב. 87 ואולי אף אחת משתי הראיות לא היתה מקצתה ביום ומקצתה בלילה, ואין כאן שלש ראיות ואינו חייב קרבן. 88 שחטאת העוף באה על הספק ונשרפת, ראה למעלה פ"א ה"ו, ולמעלה בפרק זה ה"י.

1 וְסִיפּוּג⁷¹, וְאַחֲרַי כֶּן רָאָה שְׁתִּים⁷² או אַחַת אֶרְכָּה
כְּשֵׁתִים⁷³; או שְׁרָאָה שְׁתִּים או אַחַת מְרַבָּה כְּשֵׁתִים
וְהַפְסִיק בְּדִי טְבִילָה וְסִיפּוּג, וְאַחֲרַי כֶּן רָאָה רְאִיָּה
אַחַת - הָרִי זֶה זָב גְּמוּרָה⁷⁴.

71 בא להשמיענו שההפסק בין ראייה לראיה הוא כדי טבילה וסיפוג, אבל אם ההפסק בין ראייה לראיה היה פחות מכדי טבילה וסיפוג, נחשבות שתי הראיות (אם נמשכו כל אחת מהן פחות מכדי טבילה וסיפוג, ראה למעלה ה"י) לראיה אחת. 72 ובין אלו השתיים היה הפסק גדול יותר מאשר כדי טבילה וסיפוג. 73 ראה למעלה שם. 74 זבים פ"א מ"ד, ובא להשמיענו שאף ראייה אחת ארוכה כשתים מצטרפת עם ראייה אחת קצרה לחייבו קרבן, כמו שלש ראיות נפרדות, שלא נטעה לומר: כיון שראיה אחת ארוכה למדו ב'סיפרא' מ'בזובו רר', וראיה קצרה למדים מ'החתים' (ראה למעלה שם) וכיון שהפסוק אומר "או החתים", הכוונה או זה או זה ואינן מצטרפות (מ'משנה אחרונה' זבים שם).

יב. רָאָה רְאִיָּה אַחַת מְקַצָּתָה בַּסּוּף הַיּוֹם וּמְקַצָּתָה
בַּתְּחִלָּת הַלַּיְלָה⁷⁵, אָף עַל פִּי שְׁאִינָה אֶרְכָּה כְּשֵׁתִים⁷⁶
הָרִי אֵלּוּ שְׁתֵּי רְאִיּוֹת, שְׁהֵימִים מִחֻלְקִין הָרְאִיָּה⁷⁷.
לְפִיכָּךְ, הָרוּאָה רְאִיָּה אַחַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, שְׁהִיא
סָפֵק מִן הַיּוֹם וּמִן הַלַּיְלָה⁷⁸ - הָרִי זֶה סָפֵק לְטַמְאָה⁷⁹.

75 פירוש, אם היה ידוע לנו זמן של סוף היום וזמן של תחילת הלילה, והוא ראה ראייה אחת שהתחילה בסוף היום ונגמרה בתחילת הלילה (ראה פירוש הרא"ש זבים פ"א מ"ו). 76 אלא נמשכה רגע אחד בסוף היום, ורגע אחד בתחילת הלילה. 77 תוספתא זבים פ"א: "ומודה רבי יוסי, שאם ראה ראייה אחת בין השמשות אע"פ שאין בה כדי טבילה וסיפוג, יש בידו שתי ראיות, מפני ששני ימים חולקים אותה". 78 "תנו רבנן, בין השמשות ספק מן היום ומן הלילה (כלומר, ספק אם יש בו משניהם. רש"י) וספק שהוא כולו מן היום וספק שהוא כולו מן הלילה" (שבת לד:) ובין השמשות הוא משך הזמן משתשקע החמה עד שייראו ג' כוכבים בינונים (ראה בהל' שבת פ"ה ה"ד). 79 תוספתא שם, ופ"א דמס' זבים מ"ו. כלומר, ספק טמא כזב שצריך ספירת שבעה נקיים או אינו טמא אלא כבעל קרי (ראה למעלה ה"ו), שמא בין השמשות הוא גם יום וגם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ו טבת ג' שבט ה'תשפ"א

שַׁבָּת⁴. וְסִימָן לָהֶם: אד"ו. אֵלָּא כְּשִׁיחִיָּה מוֹלֵד תִּשְׁרִי
בְּאַחַד מִשְׁלֹשֶׁה יָמִים הָאֵלּוּ - קוֹבְעִין רֹאשׁ חֹדֶשׁ בַּיּוֹם
שֶׁלֹּאֲחֲרָיו. בִּיצֵד? הָרִי שְׁחִיָּה הַמּוֹלֵד בְּאַחַד בְּשַׁבָּת -
קוֹבְעִין רֹאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרִי יוֹם שְׁנִי, וְאִם הָיָה הַמּוֹלֵד
בְּרִבְעִי - קוֹבְעִין רֹאשׁ חֹדֶשׁ יוֹם חֲמִישִׁי, וְאִם הָיָה
הַמּוֹלֵד בְּשִׁשִּׁי - קוֹבְעִין רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּשַׁבְעִי⁵.

(2) שמוסיפים אי"ב תשצ"ג על מולד אלול שלפניו. (3) עי' סוכה מג, ב. (4) עי' ראש השנה כ, א. (5) את הטעם

יום ראשון כ"ו טבת ה'תשפ"א

הלכות קידוש החדש

פרק שביעי

(1) קביעת ראש חודש תשרי.

22 א. אין קובעין לעולם ראש חודש תשרי לפי חשבון
23 ז'ה², לא באחד בשבת³ ולא ברביעי בשבת ולא בערב

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ו טבת - ספר זמנים - הל' קידוש החודש קצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משני ימים, ולא יותר מארבעה ימים (עי' להלן פ"ח, ה"ז). משום כך, אם מולד תשרי הוא ג"ט ר"ד, דוחים את הקביעה ליום החמישי (בגלל אד"ו). ההפרש בין שתי הקביעות הוא שלושה ימים בלבד, וזה אפשרי.

ה. וכן אם יצא מולד תשרי ביום שני, בשלש שעות ביום, וחמש מאות ותשעה ושמונים חלקים משעה רביעית - סימנה בט"ו תקפ"ט - או יתר על כן, אם היתה אותה השנה מוצאי המעברת, שהיתה השנה הסמוכה לה שעברה מעברת - אין קובעין ראש החדש בשני בשנה זו, אלא בשלישי¹².

שארית שנה מעוברת היא: ה' כ"א, תקפ"ט (לעיל פ"ו, ה"ה). אם המולד של תשרי הסמוך לשנה מעוברת שלפניו הוא ב' ט"ו תקפ"ט, אז מולד תשרי של אותה השנה המעוברת היה ביום השלישי בחצי היום, ובגלל מולד זקן ואד"ו נדחה ליום חמישי. אם נקבע ראש-חודש תשרי של שנה זו שלאחרי השנה המעוברת ביום המולד שלו, היינו ב', ט"ו, תקפ"ט, אז בין שני ראשי שנה אלה יהיו שלושה ימים בלבד, זה בלתי-אפשרי, משום שבין ראש שנה מעוברת ולבין ראש השנה שלאחריה יש לא פחות מארבעה ימים ולא יותר מששה ימים (עי' להלן פ"ח, ה"ח). על כן דוחים את קביעת ראש-חודש תשרי, שמולדו ב', ט"ו, תקפ"ט ליום השלישי, כדי שבין שני ראשי שנים יהיה לכל הפחות הפרש של ארבעה ימים.

ו. היה מולד השנה הפשוטה, שאמרנו שתדחה לחמישי, פחות חלק אחד, כגון שיצא סימנה ג"ט ר"ג או פחות מזה - קובעין אותה בשלישי. וכן אם היה מולד מוצאי העבור ביום שני פחות חלק, כגון שהיה סימנה בט"ו תקפ"ח או פחות מזה - קובעין אותה בשני¹³. נמצא דרך קביעת ראש חדש תשרי לפי חשבון זה כך הוא: תחשב ותדע המולד, באי זה יום יהיה, ובכמה שעות מן היום או מן הלילה, ובכמה חלקים מן השעה. ויום המולד הוא יום הקביעה לעולם, אלא אם כן היה באחד בשבת או ברביעי או בערב שבת, או אם היה המולד בפחות היום או אחר חצות, או אם היה בר"ד חלקים משעה עשירית מליל שלישי או יותר על זה, והיתה שנה פשוטה, או שהיה המולד בתקפ"ט חלקים משעה רביעית מיום שני, והיתה השנה פשוטה שאחר המעברת; שאם יארע באחד מארבעה דברים האלו - אין קובעין ביום המולד, אלא ביום שלאחריו או שלאחר אחריו¹⁴, בדרך שבארנו.

(13) משום שמולד תשרי של השנה הבאה לא יהיה מולד זקן, שהלא יצא בשבת לפני חצי היום. על כן אם מולד השנה הפשוטה הוא ג"ט ר"ג או פחות מזה, נקבע את ראש השנה ביום המולד, ביום השלישי. בין שני ראשי השנים יהיו שלושה ימים (מיום ג' עד יום שבת), ובשנה פשוטה זה אפשרי. אם מולד מוצאי העיבור ביום שני פחות חלק,

לדחיה זו, שאין קובעים ראש-חודש תשרי בימי אד"ו, תמצא להלן בהלכה ד'.

ב. וכן אם יהיה המולד בחצי היום או למעלה מחצי היום¹⁵ - קובעין ראש חדש ביום שלאחריו. כיצד? הרי שהיה המולד ביום שני בשש שעות ביום או יתר על שש שעות - קובעין ראש חדש בשלישי; ואם יהיה המולד קדם חצי היום, אפלו בחלק אחד - קובעין ראש החדש באותו יום המולד עצמו¹⁷. והוא, שלא יהיה אותו היום מימי אד"ו.

(6) וזהו הנקרא "מולד זקן". (7) "נולד קודם חצות, בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה. לא נולד קודם חצות, בידוע שלא נראה סמוך לשקיעת החמה" (ראש השנה כ:). בתוך שש השעות הראשונות אחר המולד, אין החרמש של הירח החדש נראה, מפני שהוא קטן מדי. אחר שש שעות, אפשר שיראה כבר בארץ ישראל. אם נולד קודם חצות, אפשר שיראה הירח עוד ביום המולד. משום כך קובעים ראש החודש באותו יום המולד עצמו. אם נולד אחר חצות, יראה רק בליל יום הבא, ומשום כך קובעים ראש חודש ביום שלאחריו.

ג. כשהיה המולד בחצי היום או אחר חצות, ונדחה ליום שלאחריו, אם יהיה יום שלאחריו מימי אד"ו - הרי זה נדחה לשלאחריו¹⁸, ויהיה ראש החדש קבוע בשלישי מיום המולד. כיצד? הרי שהיה המולד בשבת בפחות חצות, סימן: זי"ח¹⁹ - קובעין ראש החדש בשנה שמולדה כזה בשני בשבת. וכן אם היה המולד בשלישי בפחות או אחר חצות - קובעין ראש החדש בחמישי בשבת.

(8) בדפוס ויניציא, וכן בכת"י תימני, הגירסה היא: נדחה "לשל אחר אחריו", והשווה לשון הרמב"ם סוף ה"ו. (9) כלומר יום ד' - שבת, י"ח שעות. את השעות סופרים מהערב. חצות היום הוא שמונה-עשרה שעות מתחילת הערב.

ד. מולד תשרי שיצא בחשבון זה¹⁰ בליל שלישי, בתשע שעות בלילה, ומאתים וארבעה חלקים משעה עשירית - סימנה: ג"ט ר"ד - או יותר על זה, אם היתה שנה פשוטה - דוחין את ראש החדש¹¹, ואין קובעים אותו בשלישי בשנה זו, אלא בחמישי בשבת.

(10) עי' הלכה א', הערה א'. (11) שארית שנה פשוטה היא ד"ח תתע"ו (פ"ו, ה"ה). אם נקבע את ראש השנה ביום המולד, כלומר ביום השלישי, או ראש השנה הבאה יצא בשבת בחצי היום. 3 ימים, 9 שעות, 204 חלקים + 4 ימים, 8 שעות, 876 חלקים = 7 ימים, 181 שעות. בגלל מולד זקן ואד"ו נצטרך לדחותו ליום שני. ההפרש בין ר"ה אחד למשנהו, יהיה איפוא חמשה ימים (חוץ מיום הקביעה של זו ושל זו). בשנה פשוטה, זה בלתי אפשרי, משום שבין ראש שנה אחת (פשוטה) לראש שנה שניה יש לא פחות

היום מחדש שעבר ומקצתו מהבא³; שנאמר: עד
חדש ימים. מפי השמועה למדו, שמים אתה
מחשב לחדש, ואי אתה מחשב שעות⁴.

(2) למעלה פ"ו, ה"ג. (3) כלומר, חציו האחד של יום
השלושים מחודש שעבר, וחציו השני מן החודש הבא.
(4) מגילה ה, א.

ב. לפיכך עושין חדשי הלכנה, מהן חדש חסר
ומהם חדש מלא. חדש חסר - תשעה ועשרים יום
בלבד, ואף על פי שחדשה של לכנה יתר על זה
בשעות; וחדש מלא - משלשים יום, ואף על פי
שחדשה של לכנה פחות מזה בשעות. כדי שלא
לחשב שעות בחדש, אלא ימים שלמים.

ג. אלו הנה חדשה של לכנה תשעה ועשרים יום
ומחצה בלבד, היו כל השנים חדש מלא וחדש
חסר, ויהיו ימי שנת הלכנה שלש מאות וארבעה
וחמשים, ששה חדשים חסרים וששה חדשים
מלאים. אבל מפני החלקים שיש בכל חדש וחדש
יתר על חצי היום, יתקבץ מהן שעות וימים, עד
שיהיו מקצת השנים חדשים חסרים ויתר על
המלאים⁵, ובמקצת השנים חדשים מלאים ויתר על
החסרים⁶.

(5) בשנה פשוטה - שבעה חסרים וחמשה מלאים. בשנה
מעוברת - שבעה חסרים וששה מלאים, משום שאדר ראשון
תמיד מלא (ע"ה ה"). (6) בשנה פשוטה - שבעה מלאים
וחמשה חסרים. בשנה מעוברת - שמונה מלאים וחמשה
חסרים (משום שסכום יתרות תשצ"ג חלקים שבכל חודש
וחדש, אינו עולה בדיוק לעודף המלאים על החסרים, יש
צורך להגדיל אחר-כך את מספר החסרים על המלאים).

ד. יום שלשים לעולם עושין אותו ראש חדש
בחדש בן זה. אם היה החדש שעבר חסר - יהיה יום
שלשים ראש חדש הבא, ואם יהיה החדש שעבר
מלא - יהיה יום שלשים ראש חדש, הואיל ומקצתו
ראש חדש⁷, ויהיה תשלום החדש המלא שעבר,
ויהיה יום אחד ושלשים ראש חדש הבא, וממנו
הוא המניין, והוא יום הקביעה⁸. ולפיכך עושין
ראשי חדשים בחדש בן זה⁹, חדש אחד יום אחד
בלבד וחדש אחד שני ימים.

(7) חציו השני של יום השלושים. (8) דין שני הימים, יום
השלושים ויום השלושים ואחד, כדין ראש-חודש, אלא
שספירת ימי החודש הבא מתחילה מן יום השלושים ואחד
כיום ראשון של החודש. יום השלושים שייך לחודש שעבר.
(9) מה שאינו כן כשמקדשים את החודש על פי הראיה.
חודש שהוא לפי קביעתנו מלא, יכול על פי הראיה להיות
חסר, וכן להיפך.

ה. סדר החדשים המלאים והחסרים לפי חשבון

אז מולד השנה המעוברת שלפניה לא היה מולד זקן. הוא
חל ביום השלישי לפני חצות, ויום המולד היה ראש השנה.
על כן נוכל לקבוע את ראש השנה הפשוטה שלאחר
המעוברת ביום השני. בין שני ר"ה יהיו חמשה ימים (בין
יום ג' לבין יום ב'). (14) אם יום שלאחריו הוא אד"ו.

ז. ומפני מה אין קובעין בחשבון זה בימי אד"ו?
לפי שהחשבון הזה הוא לקבוע הירח והשמש
בהלכה האמצעי, לא במקום האמתי, כמו
שהודענו¹⁵, לפיכך עשו יום קביעה ויום דחיה, כדי
לפגע ביום קבוצ האמתי. כיצד? בשלישי קובעין,
ברביעי דוחין, בחמישי קובעין בששי דוחין, בשבת
קובעין, אחד בשבת דוחין, בשני קובעין¹⁶.

(15) ע"י למעלה פ"ו, ה"א. (16) הנימוק לדחיית אד"ו
בתלמוד הוא, שלא תבאנה שתי קדושות רצופות זו אחר זו,
מפני כבוד המתים שלא יסריחו (אם ראש השנה יהיה ביום
ד', אז יחול יום הכיפורים ביום ו'. אם ראש השנה יהיה
ביום ו', אז יחול יום הכיפורים ביום א') או מפני שמחת
יום-טוב או שבת בירקות טריים (אם ראש השנה יחול ביום
ו', אז גם סוכות יחול ביום ו' או אם ר"ה חל ביום א', ע"י
ר"ה כ.). אם ראש השנה יחול ביום א', אז יום הערבה יהיה
בשבת, ולא יוכלו לקיים מצוות חיבוט הערבות (סוכה מג.).
הרמב"ם הבין כנראה - וכך הבין גם רבינו חננאל - (ע"י
פירוש רבינו חננאל לראש השנה כ.), שנימוק זה איננו
עיקר. הטעם האמיתי, כבוד מתים או שמחת יום-טוב הם
סעד בלבד לדחיה, דוגמת טלאים וגדיים, שהם משמשים
סעד בלבד בעיבור השנה (ע"י למעלה פ"ד, ה"ז). בגלל
הסעד של כבוד מתים או ירקות טריים לשבת או ליום-טוב,
קבעו דווקא את ימי אד"ו לדחיה.

ח. ועקר שאר הארבע דחיות¹⁷ אלו הוא זה העקר
שאמרנו, שהחשבון הזה במהלך אמצעי¹⁸. וראיה
לדבר: שהמולד יהיה בליל שלישי וידחה
לחמישי¹⁹, פעמים רבות לא יראה ירח בליל חמישי
ולא בליל ששי, מפלל שלא נתקבצו השמש והירח
קבוצ אמתי אלא בחמישי.

(17) כלומר, הדחיות מפני מולד זקן, גטר"ד, בט"ו תקפ"ט
שנשאר מארבע הדחיות. (18) ע"י למעלה פ"ו, ה"א.
העיקרון בכל ארבע הדחיות הוא אסטרונומי, עדי שהמולד
האמצעי יפגע ביום הקיבוץ האמיתי. (19) נקט דוגמה של
מולד תשרי שחל בגטר"ד, ובגלל אד"ו נדחה מיום ד' ליום
ה'.

יום שני כ"ז טבת ה'תשפ"א

פרק שמיני

(1) ימי חדשי הלבנה.

א. חדשה של לכנה - תשעה ועשרים יום ומחצה
ותשצ"ג חלקים, כמו שבארנו. ואי אפשר לומר
שראש החדש יהיה במקצת היום, עד שיהיה מקצת

ח. בַּמָּה דְּכָרִים אָמוּרִים? פֶּשְׁהִיתָה הַשָּׁנָה שְׁתַּרְצָה
לִידַע סְדוּר חֲדָשִׁיהָ פְּשׁוּטָה; אָבֵל אִם הִיְתָה מְעַבְרָת:
אִם תִּמָּצָא בֵּין יוֹם קְבִיעָתָהּ וּבֵין יוֹם קְבִיעַת שָׁנָה
שְׁלֹא־חֲרִיָּה אֲרַבְעָה יָמִים - יִהְיוּ חֲדָשִׁי אוֹתָהּ שָׁנָה
הַמְעַבְרָת חֲסָרִים, וְאִם תִּמָּצָא בֵּינֵיהֶם חֲמִשָּׁה יָמִים -
יִהְיוּ כְּסֻדְרָן, וְאִם תִּמָּצָא בֵּינֵיהֶם שֵׁשָׁה - יִהְיוּ
שְׁלָמִים.¹⁷

(17) בשנה מעוברת, מוסיפים שני ימים לסימן של שנה פשוטה. במקום שנים, שלושה וארבעה ימים בפשוטה - באים ארבעה, חמשה וששה ימים במעוברת. הסיבה לכך נעוצה בחודש העיבור הנוסף, שהוא תמיד מלא (ע"י למעלה ה"ה). שלושים יום הם ארבעה שבועות ועוד שני ימים.

ט. בַּיָּצֵד? הֲרִי שְׂרָצֵינוּ לִידַע סְדוּר חֲדָשִׁי שָׁנָה זוֹ, וְהִיָּה רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּחִמְיָשִׁי, וְהִיא פְּשׁוּטָה, וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁלֹא־חֲרִיָּה בְּשָׁנִי בְּשַׁבָּת, נִמָּצָא בֵּינֵיהֶן שְׁלֹשָׁה יָמִים - נִדְעָנוּ שֶׁשָּׁנָה זוֹ חֲדָשִׁיהָ כְּסֻדְרָן¹⁸. וְאִלּוּ הִיְתָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁלֹא־חֲרִיָּה בְּשָׁלִישִׁי - הִיוּ חֲדָשִׁי הַשָּׁנָה זוֹ שְׁלָמִים. וְאִלּוּ הִיְתָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּשָׁנָה זוֹ בְּשַׁבָּת, וּבְשָׁנָה שְׁלֹא־חֲרִיָּה בְּשָׁלִישִׁי בְּשַׁבָּת - הִיוּ חֲדָשִׁי שָׁנָה זוֹ חֲסָרִין. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ תִּחְשַׁב לְשָׁנָה הַמְעַבְרָת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(18) בהלכה ז' ובהלכה ח' פתח הרמב"ם בדוגמה של שנה שחדשיה חסרים, וכאן בשנה שחדשיה כסדרם, כפי שהיתה באמת בשנת כתיבת הספר, וכפי שנרמז בתחילת ההלכה במלים "שנה זו".

י. יֵשׁ שָׁם סִימָנִין שֶׁתִּסְמָךְ עֲלֵיהֶם, כְּדִי שְׁלֹא תִטָּעָה בְּחֻשְׁבוֹן סְדוּר חֲדָשִׁי הַשָּׁנָה, וְהֵן בְּנוּיִין עַל עֲקָרֵי זֶה הַחֻשְׁבוֹן וְהַקְבִּיעוֹת וְהַדְחִיּוֹת שֶׁבִּאֲרָנוּ דִּרְכָם. וְאִלּוּ הֵן: כָּל שָׁנָה שֶׁהִיְתָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּהָ שְׁלִישִׁי - תִּהְיֶה לְעוֹלָם כְּסֻדְרָן לְפִי חֻשְׁבוֹן זֶה, בֵּין פְּשׁוּטָה בֵּין מְעַבְרָת¹⁹; וְאִם יִהְיֶה רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּשַׁבָּת אוֹ בְּשָׁנִי - לֹא תִהְיֶה כְּסֻדְרָן לְעוֹלָם, בֵּין בְּפְשׁוּטָה בֵּין בְּמְעַבְרָת²⁰; וְאִם יִהְיֶה רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּחִמְיָשִׁי: אִם פְּשׁוּטָה הִיא - אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ חֲדָשִׁי חֲסָרִים לְפִי חֻשְׁבוֹן זֶה, וְאִם מְעַבְרָת הִיא - אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ חֲדָשִׁי כְּסֻדְרָן לְפִי חֻשְׁבוֹן זֶה.²¹

(19) שנה פשוטה. אם הקביעה היא ביום השלישי, אז המולד המוקדם ביותר מוכרח להיות ב', ט"ו, תקפ"ט (אם קדמה לה שנה מעוברת, ע"י פ"ז ה"ה) והמאוחר ביותר ג', ט"ג (כי במקרה של גט"ד הקביעה נדחת, ע"י למעלה פ"ז ה"ד). אם נוסף את שארית שנה פשוטה, כלומר ד"ח, תתע"ו (ע"י למעלה פ"ו ה"ה), נקבל מולד של ראש השנה הבאה בשבת לפני חצות. הקביעה תהיה איפוא ביום השבת, בין יום שלישי ולבין יום השבת, לאחר ניכוי ימי הקביעה, ישארו שלושה ימים. חדשי השנה הם כסדרם. 2. שנה מעוברת. אם הקביעה היא ביום ג', אז המולד המוקדם

ז'ה¹⁰ כָּף הוּא: תִּשְׁרִי לְעוֹלָם מְלֵא¹¹, וְטַבַּת לְעוֹלָם חֶסֶר, וּמִטַּבַּת וְאִילָף - אֶחָד מְלֵא וְאֶחָד חֶסֶר, עַל הַסֵּדֶר. בַּיָּצֵד? טַבַּת חֶסֶר, שָׁבַט מְלֵא; אֶדֶר חֶסֶר, נִסָּן מְלֵא; אֵיר חֶסֶר, סִינָן מְלֵא; תַּמוּז חֶסֶר, אָב מְלֵא; אֱלוּל חֶסֶר. וּבְשָׁנָה הַמְעַבְרָת - אֶדֶר רֹאשׁוֹן מְלֵא¹², וְאֶדֶר שְׁנֵי חֲסָרִים¹³.

(10) ע"י הערה קודמת. (11) מכיון שיותר מחצי (י"ב שעות ותשצ"ג חלקים) של יום ל' שייך לתשרי, זקפו את כל יום ל' על חשבון תשרי. את החודש הבא עשו כ"ט יום (חסר), כלומר כחצי יום פחות מאורכו האמיתי של חודש הלבנה, כדי לאזן את כחצי היום שהוסיפו על החודש הקודם (על חודש מרחשון, ע"י ה"ו). (12) הוא חודש העיבור. עודפי שנות החמה על שנות הלבנה מצטרפים כמעט בכל שנות העיבור ליותר מחודש הלבנה (ע"י למעלה פ"ו, ה"א). משום כך, כנראה, עושים את אדר א' - חודש העיבור - שלושים יום (וע"י ראש השנה יט: ו'תוספות' שם ד"ה אדר). (13) "אדר הסמוך לניסן לעולם חסר" (ר"ה יט:).

ו. נִשְׁאָרוּ שְׁנֵי הַחֲדָשִׁים, שֶׁהֵן מִרְחֻשׁוֹן וְכִסְלוֹ. פְּעָמִים יִהְיוּ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים, וּפְעָמִים יִהְיוּ שְׁנֵיהֶם חֲסָרִים, וּפְעָמִים יִהְיֶה מִרְחֻשׁוֹן חֶסֶר וְכִסְלוֹ מְלֵא¹⁴. וְשָׁנָה שֶׁהִיְתָה בָּהּ שְׁנֵי חֲדָשִׁים אֵלּוּ מְלֵאִים, הִיא שְׁנִיקְרָאוּ חֲדָשִׁיהָ שְׁלָמִים; וְשָׁנָה שֶׁהִיְתָה בָּהּ שְׁנֵי חֲדָשִׁים אֵלּוּ חֲסָרִים, נִקְרָאוּ חֲדָשִׁיהָ חֲסָרִין; וְשָׁנָה שֶׁהִיְתָה בָּהּ מִרְחֻשׁוֹן חֶסֶר וְכִסְלוֹ מְלֵא, נִקְרָאוּ חֲדָשִׁיהָ כְּסֻדְרָן¹⁵.

(14) הסיבה לשינויים אלה, מבוארת למעלה בהלכה ג'. למטרה זו בחרו בתחילת השנה, בחדשים חשון וכסלו. בתשרי לא רצו לנגוע, והשאירו אותו קבוע לתמיד מפני החגים שבו (וע"י ערכין ט'). (15) או "שנה סדורה", ע"י להלן פרק יב.

ז. דֶּרֶךְ יָדִיעַת הַשָּׁנָה אִם חֲדָשִׁיהָ מְלֵאִים אוֹ חֲסָרִין אוֹ כְּסֻדְרָן לְפִי חֻשְׁבוֹן זֶה, כָּף הוּא: תַּדַּע תַּחֲלָה יוֹם שְׁנִיקְבַּע בּוֹ רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שְׁתַּרְצָה לִידַע סְדוּר חֲדָשִׁיהָ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּפָרָק שְׁבִיעִי, וְתַדַּע יוֹם שֶׁיִּקְבַּע בּוֹ רֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁלֹא־חֲרִיָּה, וְתִחְשַׁב מִנֵּן הַיָּמִים שֶׁבִּינֵיהֶן, חוּץ מִיּוֹם הַקְבִּיעָה שֶׁל זוֹ וְשֶׁל זוֹ; אִם תִּמָּצָא בֵּינֵיהֶן שְׁנֵי יָמִים - יִהְיוּ חֲדָשִׁי הַשָּׁנָה חֲסָרִין, וְאִם תִּמָּצָא בֵּינֵיהֶם שְׁלֹשָׁה יָמִים - יִהְיוּ כְּסֻדְרָן, וְאִם תִּמָּצָא בֵּינֵיהֶם אֲרַבְעָה יָמִים - יִהְיוּ חֲדָשִׁי הַשָּׁנָה שְׁלָמִים¹⁶.

(16) 1. שנה שחדשיה חסרים, יש בה 353 ימים. אם מנכים את יום הקביעה שלה, נשארים 352 יום, שהם 50 שבועות ושני ימים. 2. שנה סדורה, לאחר ניכוי יום הקביעה, היא 353 יום, שהם 50 שבועות ושלושה ימים. 3. שנה שחדשיה שלמים, לאחר ניכוי יום הקביעה, היא 354 יום, שהם 50 שבועות וארבעה ימים.

קצד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ח טבת - ספר זמנים - הל' קידוש החודש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ביום ג' (ע"י פ"ז, ה"ה). בין שני ר"ה יש ארבעה ימים. השנה חדשה אינם כסדרם. במקרה השני, יהיה המולד ביום הרביעי, והקביעה תידחה ליום החמישי. בין שני ר"ה יש ששה ימים. השנה חדשה אינם כסדרם.

יום שלישי כ"ח טבת ה'תשפ"א

פרק תשיעי

(1) ימי שנת החמה.

א. שנת החמה - יש מחכמי ישראל שאומרים, שהיא שלש מאות חמשה ושלשים יום ורביעי יום, שהוא שש שעות; ויש מהן שאומרים, שהוא פחות מרביעי היום. וכן חכמי יון ופרס יש ביניהן מחלוקת בדבר זה.

ב. מי שהוא אומר שהיא שס"ה יום ורביעי יום, ישאר מפל מחזור של תשע עשרה שנה שעה אחת וארבע מאות ושמנים וחמשה חלקים, כמו שאמרנו, ויהיה בין תקופה לתקופה אחד ותשעים יום ושבע שעות וחצי שעה. ומשתדע תקופה אחת באי זה יום באיזו שעה היא, תתחיל למנות ממנה לתקופה השניה שאחריה, ומן השניה לשלישית, עד סוף העולם.

(2) ארבע תקופות בשנה: תקופת ניסן - התחלת האביב; תקופת תמוז - התחלת הקיץ; תקופת תשרי - התחלת הסתיו; תקופת טבת - התחלת החורף.

ג. תקופת ניסן היא השעה והחלק שתפגס בו השמש בראש מזל טלה, ותקופת תמוז - היות השמש בראש מזל סרטן, ותקופת תשרי - היות השמש בראש מזל מאזנים, ותקופת טבת - היות השמש בראש מזל גדי. ותקופת ניסן היתה בשנה הראשונה של יצירה לפי חשבון זה קדם מולד ניסן: בשבעה ימים, ותשע שעות, ויש מאות ושלשים וארבעים חלקים. סימנה: ז"ט תרמ"ב.

(3) מזל = קבוצת כוכבים. הקדמונים מנו שנים עשר מזלות.

ד. דרך חשבון התקופה כך היא: תדע תחלה כמה מחזורים שלמים משנת היצירה עד המחזור שתמצא, וקח לכל מחזור מהן שעה אחת ותפ"ה חלקים; קבץ פל החלקים - שעות, וכל השעות - ימים, ותגרע מן הפל שבכה ימים ותשע שעות ויש מאות ושלשים וארבעים חלקים, והשאר תוסיף אותו על מולד ניסן של שנה ראשונה מן המחזור; יצא לך באי זו שעה ובכמה בחדש תהיה תקופת ניסן של אותה השנה מן המחזור, וממנה תתחיל למנות אחד ותשעים יום ושבע שעות ומחצה לכל תקופה ותקופה. ואם תמצא לידע תקופת ניסן של שנה זו,

ביותר הוא חצות יום שני (מולד זקן), והמולד המאוחר ביותר הוא יום ג', ה' שעות ביום ותתרע"ט חלקים (כי אם המולד בחצי יום ג', נדחת הקביעה בגלל מולד זקן, ע"י למעלה פ"ז ה"ב). אם נוסיף למולד ה', כ"א, תקפ"ט - שארית שנה מעוברת - (ע"י למעלה פ"ו ה"ה), יהיה מולד השנה הבאה, במקרה של המולד המוקדם, ביום ראשון, ובגלל אד"ו ידחה ליום השני, ובמקרה של המולד המאוחר - ביום השני לפני חצות, ויום המולד יהיה יום הקביעה. בין שני ראשי השנה, בלי ימי הקביעה, יהיו חמשה ימים, כלומר חדשי השנה הם כסדרם (ע"י ה"ח). (20) 1. שנה פשוטה. ר"ה היה בשבת. המולד המוקדם ביותר הוא יום חמישי בחצי היום (אז נדחת הקביעה לשבת, בגלל מולד זקן ואד"ו) והמאוחר ביותר בשבת בחצי היום פחות חלק. אם נוסיף שארית שנה פשוטה, יחול ר"ה הבא במקרה האחד ביום השלישי, ובמקרה השני - ביום החמישי. בין שני ר"ה יש שני ימים וארבעה ימים. בשני המקרים אין חדשי השנה כסדרם. נניח שר"ה היה ביום שני. המולד המוקדם ביותר הוא שבת חצי היום. המולד המאוחר ביותר הוא יום שני בחצי היום פחות חלק, אם השנה שקדמה לה לא היתה מעוברת; ב' ט"ו תקפ"ח - אם השנה שקדמה לה היתה מעוברת (ב' ט"ו תקפ"ט במוצאי מעוברת דוחים את הקביעה, ע"י פ"ז ה"ה). אם נוסיף שארית השנה למולד המוקדם, יצא המולד הבא ביום חמישי. בין שני ר"ה יש שני ימים, כלומר חדשי השנה אינם כסדרם. אם נוסיף את השארית ליתר שני המולדות, יחול מולד ר"ה הבא ביום השבת. בין שני ר"ה יש ארבעה ימים. חדשי השנה אינם כסדרם. 2. שנה מעוברת. ר"ה היה בשבת. גבולות המולד הם: יום ה' בחצי היום - שבת בחצי היום פחות חלק. אם נוסיף שארית שנה מעוברת (ה', כ"א, תקפ"ט) למולד המוקדם, יצא מולד ר"ה הבא ביום הרביעי. בגלל אד"ו נדחת הקביעה ליום החמישי. בין שני ר"ה יש ארבעה ימים. חדשי השנה אינם כסדרם. אם נוסיף את השארית הנ"ל למולד המאוחר, יצא המולד של השנה הבאה ביום השני, ובגלל אד"ו נדחת הקביעה ליום השבת. בין שני ר"ה יש ששה ימים. חדשי השנה אינם כסדרם. נניח שר"ה היה ביום השני. גבולות המולד הם: שבת בחצי היום - יום ב' חצי היום פחות חלק. מולד ר"ה הבא יהיה במקרה האחד יום שני, והקביעה תידחה ליום השבת, ובמקרה השני ביום א', והקביעה תידחה ליום ב'. פעם יש בין שני ר"ה ארבעה ימים, ופעם - ששה ימים. בשני המקרים חדשי השנה אינם כסדרם. (21) 1. שנה פשוטה. אם ר"ה בחמישי, אז גבולות המולד הם: גטר"ד - ה' בחצי היום פחות חלק. מולד השנה הבאה במקרה האחד יהיה שבת בחצי היום, ובגלל מולד זקן ואד"ו תידחה הקביעה ליום השני. בין שני ר"ה יש שלושה ימים, כלומר, חדשי השנה כסדרם. במקרה השני, יהיה המולד הבא ביום השלישי, והקביעה תהיה בו ביום. בין שני ר"ה יש ארבעה ימים. השנה חדשה מלאים. בשני המקרים אין חדשי חסרים. 2. שנה מעוברת. אם ר"ה בחמישי, אז גבולות המולד הם: יום ג' בחצי היום - יום ה' בחצי היום פחות חלק. אם נוסיף ה', כ"א תקפ"ט - שארית שנה מעוברת - יהיה, במקרה האחד, מולד השנה הבאה ב' ט"ו, תקפ"ט והקביעה תהיה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ח טבת - ספר זמנים - הל' קידוש החודש קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"שנת תשע מאות שלושים וארבעה אלפים ליצירה... שנת תתק"ל שהיא שנה תשיעית ממחזור ר"ס"

וצריך להבין, לפי זה נמצא שכתובת הדברים היתה בשנה זו, אבל בהלכות שאח"ז כותב "...משנה זו שהיא שנת י"ז ממחזור ר"ס שהיא שנת תתקל"ח - שמונה שנים לאחר זה! והרי לא יתכן שעבר משך זמן של שמונה שנים בין כתיבת פרק ט' לכתיבת פרק י"א, שכן הרמב"ם עצמו כותב שכתובת חיבורו נמשכה עשר שנים. וגם לולי מה שכתב הרי ידוע שעריכת חיבורו נשלמה בשנת תתק"מ וא"כ איך יתכן שכתובת הלכות קידוש החודש שבתחילת ה"יד החזקה" היתה בשנת תתקל"ח, היינו קרוב לסוף זמן הכתיבה.

והביאור בזה: ידוע שלאחר שכתב הרמב"ם ספרו, חזר והגיהו ותיקנו בשנים או שלוש מהדורות (כנזכר במכתבו לחכמי לונלי) ומובן שלא תיקן את כל הספר אלא רק את הדברים הצריכים תיקון. ולכן, מה שכתב בסוף פרק י"א "שהיא שנת תתקל"ח וארבעת אלפים ליצירה" היה כשתיקן ההלכה במהדורה השניה, ולכן בכתיבת השנה כתב את השנה שעמד בה בשעת התיקון ולא את התאריך הישן של שעת הכתיבה הראשונה, ומה שכתב בפרק ט' לא היה צריך תיקון ולכן נשארה השנה כפי שהיתה בשעת הכתיבה.

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן מג)

(4) באיזה יום בשבוע ובאיזו שעה.

ו. אם תרצה לידע בכמה יום בחדש תהיה תקופת ניסן של שנה זו - תדע תחלה באי יום מימי השבוע תהיה, ובאי יום יקבעו ניסן של שנה זו, ובמה שנים גמורות עברו מן המחזור, ותקח לכל שנה אחד עשר יום, ותוסיף על סכום הימים שבעה ימים בזמנים אלו, והשלף הכל שלשים שלשים, והנשאר פחות משלשים - תתחיל למנות מראש חדש ניסן; אם יגיע ליום התקופה - מוטב, ואם לאו - הוסף יום או שני ימים או שלשה ימים על המנין, עד שיגיע ליום התקופה. ואם תהיה השנה מעוברת - תתחיל למנות מראש חדש אדר שני, וליום שיגיע החשבון - באותו היום מן החדש תהיה התקופה.

(5) בלי לדעת את השעה המדויקת.

ז. כיצד? הרי שרצינו לידע בכמה בחדש תהיה תקופת ניסן של שנת שלשים ותשע מאות, שהיא שנה תשיעית ממחזור ר"ס - קצאנו ראש חדש ניסן נקבע בה בתמישי, ותקופת ניסן בתמישי; ולפי שהיתה שנה זו תשיעית למחזור, יהיו השנים

1 שהיא שנת כף וכף במחזור שאתה עומד בו - קח
2 לכל המחזורין השלמים שעה ותפ"ה לכל מחזור,
3 ולכל השנים הגמורות ששלמו מן המחזור - עשרה
4 ימים ואחת ועשרים שעות ומאתים וארבעה חלקים
5 לכל שנה, וקבץ הכל, ותגרע ממנו שבעה ימים
6 ותשע שעות ושש מאות ושנים וארבעים חלקים,
7 והנשאר תשליכם חדשי הלכנה - תשעה ועשרים יום
8 ושתיים עשרה שעות ושבע מאות ושלש ותשעים
9 חלקים, והנשאר פחות מחדש הלכנה - תוסיף אותו
10 על מולד ניסן של אותה השנה, ותדע זמן תקופת
11 ניסן של אותה השנה בכמה יום בחדש היא ובכמה
12 שעה. תקופת ניסן לפי חשבון זה אינה לעולם אלא
13 או בתחלת הלילה, או בחצי הלילה, או בתחלת
14 היום, או בחצי היום; ותקופת תמוז לעולם אינה
15 אלא או בשבע שעות ומחצה, או בשעה אחת
16 ומחצה, בין ביום בין בלילה; ותקופת תשרי לעולם
17 אינה אלא בתשע שעות, או בשלש שעות, בין ביום
18 בין בלילה; ותקופת טבת לעולם אינה אלא או
19 בעשר שעות ומחצה, או בארבע שעות ומחצה, בין
20 ביום בין בלילה. אם תרצה לידע באי יום מימי
21 השבוע ובאי יום שעה תהיה התקופה - קח שנים
22 גמורות שעברו משנת ליצירה עד שנה שתראה,
23 והשלף הכל שמונה ועשרים שמונה ועשרים,
24 והנשאר יותר משמונה ועשרים - קח לכל שנה יום
25 אחד שש שעות, וקבץ הכל, והוסף עליו שלשה,
26 והשלף הכל שבעה שבעה, והנשאר מן הימים ומן
27 השעות תתחיל למנות מתחלת ליל אחד בשבת,
28 ולאשר יגיע החשבון בו תהיה תקופת ניסן. ולמה
29 מוסיפין שלשה? לפי שתקופה ראשונה של שנת
30 ליצירה היתה בתחלת ליל רביעי.

ה. כיצד? הרי שרצינו לידע תקופת ניסן של שנת
32 תשע מאות שלשים וארבעת אלפים ליצירה -
33 כשתשלף הכל שמונה ועשרים שמונה ועשרים,
34 תנשא שנה אחת; תקח לה יום אחד ושש שעות
35 ותוסיף עליו שלש, נמצאת תקופת ניסן בליל
36 חמישי שש שעות בלילה. וכשתוסיף עליה שבע
37 שעות ומחצה - הרי תהיה תקופת תמוז בשעה
38 ומחצה מיום חמישי; וכשתוסיף עליה שבע שעות
39 ומחצה - תהיה תקופת תשרי בתשע שעות מיום
40 חמישי; וכשתוסיף עליה שבע שעות ומחצה -
41 תהיה תקופת טבת בארבע שעות ומחצה מזליל
42 ששי; וכשתוסיף עליה שבע שעות ומחצה - תהיה
43 תקופת ניסן הבאה בתחלת יום ששי. ועל דרך זו
44 עד סוף העולם, תקופה אחר תקופה.

שנצטברו. אבל למעשה נוכחו לדעת, שהתקופה קרובה למולד ניסן בראש המחזור, וי"ט שנות המחזור נגמרות בשווה עם רל"ה חדשי הלבנה בלי עודף. מכאן ששנת החמה קטנה יותר מזו שקבע שמואל. 2. תקופת ניסן חלה תמיד לפני ט"ז בניסן בהתאם לדעת רב אדא, שאם תקופת טבת נמשכת עד ט"ז בניסן, עלינו לעבר את השנה (ראש השנה כא. הגירסה בתלמוד שלנו - רב הונא; ה"פירוש" מביא רב "אדא"), ולפי תקופת שמואל, חלה תקופת ניסן פעמים רבות אחרי ט"ז בניסן. מכאן הסיקו, שיסוד העיבור של גו"ח אדו"ט במחזור הקטן מבוסס על תקופת רב אדא, שלפיה, אם מעברים גו"ח אדו"ט, תחול תקופת ניסן לפני ט"ז בניסן. השם "תקופת רב אדא" מקורו כנראה בזה, שהחשבון מתאים לדברי רב אדא הנ"ל (ע"י יסודי העיבור" לחיים זעליג סלוניםמסקין).

ב. בין כל תקופה ותקופה לפי חשבון זה: אחד 30 ותשעים יום, ושבע שעות, וחמש מאות ותשעה עשר חלקים, ואחד ושלשים רגע. סימן להם: צא"ז תקי"ט ל"א. וכשתדע תקופה מן התקופות אימתית היתה - תחשב מאותו רגע מנזן זה, ותדע תקופה שאחריה, על הדרך שבארנו בתקופת השנה שהיא רביע⁵.

(5) ע"י פ"ט.

ג. תקופת ניסן לפי חשבון זה היתה בשנה ראשונה של יצירה קדם מולד ניסן בתשע שעות ושש מאות ושלשים וארבעים חלקים⁶. סימן להם: ט' תרמ"ב. וכן היא לעולם, בכל שנה ראשונה של כל מחזור, קדם מולד ניסן בתשע שעות ושש מאות ושלשים וארבעים חלקים⁷.

(6) תקופת רב אדא מבוססת על דעת רבי יהושע, שלפיה אנו מונים מניסן לא רק את חשבון התקופות, אלא גם את חשבון המולדות (ראש השנה ח, א). מולד ניסן היה ד', ט', תרמ"ב (ע"י למעלה פ"ט ה"ג, הערה ט'). בתחילת ליל יום ד' זה - כשנבראו המאורות - היתה תקופת ניסן, התקופה הראשונה (לפי תקופת שמואל היתה תקופת תשרי ראשונה, אלא שלצורך חשבון התקופות מתחילים מניסן). מכאן שקדמה תקופת ניסן למולד ניסן ט', תרמ"ב. (7) משום שלפי תקופת רב אדא, י"ט שנות הלבנה (על המעוברות שבהן) שוות לי"ט שנות החמה, ללא שארית.

ד. כשתדע תקופת ניסן של שנה ראשונה מן המחזור - תחשב ממנה אחד ותשעים יום, ושבע שעות, וחמש מאות ותשעה עשר חלקים, ואחד ושלשים רגע, לכל תקופה ותקופה, עד סוף המחזור.

ה. אם תרצה לידע מתי תהיה תקופת ניסן⁸ לפי חשבון זה - תדע תחלה שנים גמורות שעברו מן המחזור, ותקח לכל שנה מהן תוספת, והיא יכ"א

הגמורות שמונה; כשתקח לכל שנה מהן אחד עשר יום, יהיו כל הימים שמונה ושמונים; תוסיף שבעה, הרי הפל חמשה ותשעים; תשליך הפל שלשים שלשים, נשארו חמשה ימים; כשתתחיל למנות חמשה ימים מראש חדש ניסן, שהיה בחמישי, יגיע החשבון ליום שני; וכבר ידענו שאין התקופה בשני בשבת אלא בחמישי, לפיכך תוסיף יום אחד יום עד שתגיע לחמישי, שהוא יום התקופה; נמצאת תקופת ניסן בשנה זו ביום שמיני מחדש ניסן. ועל הדרך הזאת תעשה בכל שנה ושנה.

ח. זה שאמרנו: תוסיף יום אחד יום עד שתגיע ליום התקופה - לעולם לא תהיה צריך להוסיף אלא יום אחד או שנים או שלשה. ופלא גדול הוא שתהיה צריך להוסיף ארבעה ימים. ואם מציאת שאתה צריך להוסיף יום על זה - תדע שטענית בחשבון, ותחזר ותחשב בדקדוק.

יום רביעי כ"ט טבת ה'תשפ"א

פרק עשירי

(1) הימים שבין תקופה לתקופה.

א. שנת החמה למי שהוא אומר שהוא פחות מרביע - מחכמי ישראל² יש מי שאומר: שלש מאות חמשה ושלשים יום, וחמש שעות, ותשע מאות שבעה ותשעים חלקים, ושמונה וארבעים רגע³. והרגע - אחד מששה ושבעים בחלק. ולפי חשבון זה תהיה תוספת שנת החמה על שנת הלבנה: עשרה ימים, ואחת ועשרים שעה, ומאה ואחד ועשרים חלק, ושמונה וארבעים רגע. סימן להם: יכ"א קכ"א מ"ח. ולא תמצא תוספת במחזור של תשע עשרה שנה כלל, אלא בכל מחזור מהם ישלמו שני החמה עם שני הלבנה הפשוטות והמעוברות⁴.

(2) ע"י פ"ט ה"א. (3) הכוונה ל"תקופת רב אדא", וע"י בהערה הקודמת ובהערה הבאה. (4) י"ט שנות המחזור הקטן על שבעת חדשי העיבור שבהן (גו"ח אדו"ט) הן מאתים ושלשים וחמשה חדשי לבנה. 29 יום, 12 שעות, 793 חלקים $235 \times 365 = 997$ 48/76 שעות, 5 חלקים X 19. המעברים חשבו, שהמחזור הקטן, על השנים המעוברות שבו גו"ח אדו"ט, בנוי על תקופת רב אדא. ואלה הנימוקים: 1. לפי תקופת שמואל, קיים הפרש של שעה אחת ותפ"ה חלקים בין י"ט שנות החמה לי"ט שנות הלבנה. במשך מאות בשנים נצטבר הפרש של ימים. לפי זה יצא, שתקופת השמש של ניסן תהיה מרוחקת ממולד ניסן בראש המחזור מרחק ששיעורו כמספר הימים

יום וחצי, תקופת סתיו - 88, תקופת חורף - 90 יום. (ועי' פ"א, ה"ד וט"ו).

יום חמישי א' שבט ה'תשפ"א

פרק אחד עשר

(1) דרכי החשבון במהלך הלכנה, וסוד העיבור.

א. לפי שאמרנו בהלכות אלו², שבית דין היו מחשבים בדקדוק ויודעים אם יראה הירח או לא יראה³, ידענו שכל מי שרוחו נכונה ולבו תאב לדברי החכמות ולעמוד על הסודות⁴ - יתאנה לידע אותן הדרכים שמחשבים בהם, עד שיידע אדם אם יראה הירח בליל זה או לא יראה.

(2) עי' למעלה פ"א ה"ו; פ"ב ה"ד; פ"ו ה"א. (3) בליל שלשים. (4) סוד העיבור, ועי' להלן הלכה ד'.

ב. ודרכי החשבון יש בהן מחלוקות גדולות בין חכמי הגוים הקדמונים, שחקרו על חשבון התקופות⁵ והגימטריאות⁶. ואנשים חכמים גדולים נשתבשו בהן, ונתעלמו מהן דברים, ונולדו להן ספקות. ויש מי שדקדק הרבה, ולא פגע בדרך הנכונה בחשבון ראית הירח⁷, אלא צלל במים אדירים והעלה חרס בידו⁸.

(5) הזמן הדרוש לשמש להקיף את הארץ. (6) הנדסה, ובמובן רחב יותר - מתמטיקה בכלל. הסבר מפורט למונח "חשבון התקופות והגימטריאות" ראה "קובץ תשובות הרמב"ם ואיגרותיו" חלק שני ע' 25 לפסא 1859. (7) הכוונה לירח החדש שנראה אחרי הקיבוץ עם השמש. (8) זוהי מליצה תלמודית. השווה בבאקמא צא, א.

ג. ולפי ארץ הימים ורב הבדיקות והחקירות נודעו למקצת החכמים דרכי חשבון זה⁹. ועוד, שיש לנו בעקרים אלו קבלות מפי החכמים, וראיות שלא נכתבו בספרים הידועים לכל¹⁰. ומפני כל אלו הדברים¹¹ פשר בעיני לבאר דרכי חשבון זה, כדי שיהיה נכון למי שמלאו לבו לקרבה אל המלאכה לעשות אותה¹².

(9) של ראיית הירח. (10) הרמב"ם מזכיר במורה נבוכים את התוכן אבן אפלא האישיבילי באנדלוסיה "אשר התחברתי עם בנו", וכמו כן את "הפילוסוף המעולה אבוכ"ר בן אלצ'אג אשר קראתי עם אחד מתלמידיו, והראה לפני ראיות" (חלק שני, פרק ט'). (11) דרכי חשבון ראיית הירח, ידועים למקצת החכמים בלבד. (12) לרמב"ם היו קבלות וראיות שעדיין לא נתפרסמו, ולא היו ידועות אפילו למקצת החכמים. (12) השווה שמות לו, ב. שם כתוב: "כל אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה לעשות אתה". הביטוי "מלאו לבו" לקוח ממגילת אסתר ז, ה.

ד. ואל יהיו דרכים אלו קלים¹³ בעיניך, מפני שאין

קכ"א מ"ח, וקבץ כל הרגעים - חלקים, וכל החלקים - שעות, וכל השעות - ימים, בדרך שתחשב במולדות, ותגרע מן הכל תשע שעות ושש מאות ושנים וארבעים חלקים⁹, והנשאר תשליך חדשי לבנה, והנשאר - שאין בו חדש לבנה - תוסיף אותו על מולד ניסן של אותה שנה, ובגרע שיגיע המגן בו תהיה תקופת ניסן של אותה שנה.

(8) בשנה מסוימת במחזור. (9) שקדמה תקופת ניסן הראשונה למולד ניסן הראשון (בניגוד לז', ט', תרמ"ב על-פי שמואל). הלכות אלה ג, ד, ה, מקבילות לחשבון התקופה על-פי שמואל בפ"ט, ה"ד. 1. ידיעת תקופת ניסן של השנה הראשונה במחזור - הלכה ג'. לפי תקופת שמואל, אנו צריכים לדעת את מספר המחזורים השלמים שעברו משנת היצירה עד המחזור הנוכחי בגלל השארית שבכל מחזור. לפי תקופת רב אדא, אין צורך בדיעה זו, מכיון שאין שארית למחזור. 2. ידועה תקופת ניסן של השנה הראשונה מן המחזור, על פיה אנו מחשבים את כל התקופות בכל שנות המחזור - הלכה ד'. 3. לחשב את תקופת ניסן בשנה מסוימת במחזור, כשתקופת ניסן של השנה הראשונה במחזור אינה ידועה - הלכה ה'.

ו. ונראין לי הדברים, שעל חשבון תקופה זו¹⁰ היו סומכין לענין עבור השנה בעת שבית דין הגדול מצוי, שהיו מעברין מפני הזמן או מפני הצורך¹¹, לפי שתחשבון זה הוא האמת יותר מן הראשון¹², והוא קרוב מן הדברים שנתבארו באיצטגנינות יותר מן החשבון הראשון, שהיתה בו שנת החמה שלש מאות חמשה וששים יום ורביע יום.

(10) של רב אדא. (11) עי' פ"ד, הלכות א"ו. (12) זוהי גם דעת האסטרונומיה כיום.

ז. והחשבון שתי תקופות האלו שבארנו דרכם - הכל בקרוב הוא¹³, ובמהלך השמש האמצעי, לא במקומה האמתית¹⁴; אבל במקום השמש האמתי תהיה תקופת ניסן בזמנים אלו בכמו שני ימים קדם שתי התקופות שיוצאין בחשבון זה - בין בחשבון מי שתחשב רביע יום גמור, בין למי שתחשב לפחות מרביע יום.

(13) חשבון לא מדויק. (14) בחשבון שתי התקופות, של שמואל ושל רב אדא, חילקו את אורך השנה לארבעה חלקים שווים. על-ידי זה נתקבל אורך אחיד לכל תקופות השנה. לפי שמואל: $365 \frac{1}{4} = 91 \frac{1}{4}$ יום, $71 \frac{1}{2}$ שעות. לפי רב אדא: רבע של שס"ה יום, ה' שעות, תתקצ"ז חלקים, מ"ח רגעים = צ"א יום, ז' שעות, תקי"ט חלקים, ל"א רגעים. אבל לאמיתו של דבר, אין התקופות שוות באורכן. עובדה זו היתה ידועה כבר להיפרכוס (תוכן יוני במאה השניה לפני הספירה, מייסד האסטרונומיה המדעית), שקבע את אורך תקופת אביב - 94 יום וחצי, תקופת קיץ - 92

20) כגון מקומם של שבעת כוכבי לכת. 21) גלגל המזלות, שבו מקיפה השמש את הארץ במשך השנה. 22) כדרך כל מעגל. נוסף על כך חילקו את הגלגל לשנים עשר חלקים של שלושים מעלות כל אחד, לפי מספר חדשי השנה. לכל חלק ניתן שם של קבוצת כוכבים מתאימה. 23) קבוצת כוכבים. המזלות נקראו על-פי רוב, בשמות של בעלי חיים על-ידי הבבלים והיוונים (עי' להלן הלכה ט'). 24) המספרים הנ"ל מאפשרים חשבון מדויק עד כדי השבר הקטן ביותר.

ח. לפיכך, אם יצא לך בחשבון, שפוכב פלוני 31 מקומו בגלגל בשבעים מעלות ושלושים חלקים וארבעים שניות - תדע, שפוכב זה הוא מזל 32 תאומים בחדשי מעלה אחת עשרה ממזל זה; לפי 34 שמוזל טלה שלשים מעלות, ומזל שור שלשים 35 מעלות, ושאר עשר מעלות ומחצה ממזל תאומים, 36 וארבעים שניות מחצי המעלה האחרון. 37

25) נכון יותר "במזל" תאומים, וכך הוא בכת"י התימני א, מוסד הרב קוק, ובכת"י תימני תב של הרב מימון.

ט. וכן אם יצא מקומו בגלגל בשלש מאות ועשרים 38 מעלות - תדע, שפוכב זה במזל דלי בעשרים 39 מעלות בו. ועל דרך זו בכל המננות. וסדר המננות 40 כף הוא: טלה, שור, תאומים, סרטן, אריה, בתולה, 41 מאזניים, עקרב, קשת, גדי, דלי, דגים. 42

י. החשבונות פלם²⁶, בשתקבץ שארית לשארית או 43 בשתוסיף מנן על מנן, תקבץ כל מין עם מינו: 44 השניות עם השניות, והחלקים עם החלקים, 45 והמעלות עם המעלות. וכל זמן שיתקבץ מן 46 השניות ששים - תשים חלק אחד ותוסיף על 47 החלקים; וכל שיתקבץ מן החלקים ששים - תשים 48 אותם²⁷ מעלה ותוסיף אותה על המעלות. וקשתקבץ 49 המעלות - תשליף אותן שלש מאות וששים, 50 והנשאר משלש מאות וששים ולמטה - הוא 51 שתופסין אותו לחשבון. 52

26) זהו עיקרון מתמטי כללי, ואינו מיוחד לאסטרונומיה בלבד, וכן החשבון בהלכה י"א. 27) מוסב על "וכל" (אחרת היה צריך להיות כתוב "אותם").

יא. בכל החשבונות פלן, פשתרצה לגרע מנן 53 ממנן, אם יהיה זה שגורעין אותו יתר על זה 54 שגורעין ממנו, אפלו בחלק אחד - ותוסיף על זה 55 שגורעין ממנו שלש מאות וששים מעלות, כדי 56 שיהא אפשר לגרע זה המנן ממנו. 57

יב. פיצד? הרי שהצריך החשבון לגרע מאתים 58 מעלות וחמשים חלקים וארבעים שניות - סימן: 59 רנ"ם - ממאה מעלות ועשרים חלקים ושלושים 60

1 אנו צריכין להם בזמן הזה; שאלו הדרכים - דרכים 2 רחוקים ועמקים הן, והוא סוד העבור¹⁴, שהיו 3 החכמים הגדולים יודעים אותו, ואין מוסרין אותו 4 לכל אדם, אלא לסמוכים נבונים¹⁵. אבל זה החשבון 5 בזמן הזה, שאין בית דין לקבוע על פי הראיה, שאנו 6 מחשבין בו היום¹⁶ - אפלו תינוקות של בית רבן 7 מגיעין עד סופו בשלשה וארבעה ימים.

13) קלי ערך. 14) הדרכים "שבית-דין היו מחשבין בדקדוק, ויודעים אם יראה הירח או לא יראה" (למעלה ה"א), "עיבור" - על שם הוספת יום לחודש וחודש לשנה. 15) לחכמים שהוכתרו בתואר "רבי", אבל אין מוסרים את סוד העיבור לכל הסמוכים, אלא לנבונים שבהם בלבד. ועי' למעלה פ"א ה"ד; פ"ה ה"א. 16) עי' למעלה פרק ו' ופרק ז'. כוונת הרמב"ם היא, שבחשבון שאנו משתמשים בו היום לשם קביעת החודש - אין חכמה, אבל החכמה האמיתית היא בחשבון הראיה, שאין אנו משתמשים בו כיום.

ה. שמה יתבונן חכם מחכמי האמות או מחכמי 8 ישראל, שלמדו חכמת יון, בדרכים אלו שאני 9 מחשב בהן לראית הירח, ויראה קרוב¹⁷ מעט 10 במקצת הדרכים, ויעלה על דעתו שנתעלם ממנו 11 דבר זה, ולא ידענו שיש פאותו הדרך קרוב - אל 12 יעלה זה על דעתו; אלא כל דבר שלא דקדקנו בו 13 - מפני שידענו בעקר הגימטריאות בראיות ברורות 14 שאין דבר זה מפסיד בדיעת הראיה ואין חוששין 15 לו¹⁸, לפיכך לא דקדקנו בו. 16

17) אי-דיקו. 18) הרמב"ם לא הקפיד על האי-דיקו המתמטי, כשהוא לא השפיע על ידיעת הראיה.

ו. וכן כשיראה בדרך מן הדרכים חסרון מעט 17 מחשבון הראוי לאותה הדרך - בכונה עשינו זה, 18 לפי שיש פגגו יתרון בדרך אחרת, עד שייצא הדבר 19 לאמתו בדרכים קרובים בלא חשבון ארך, כדי שלא 20 יבהל האדם, שאינו רגיל בדברים אלו, ברב 21 החשבונות שאין מועילין בראית הירח¹⁹. 22

19) הרמב"ם ויתר על שבר קטן בחשבון במקום אחד בידעו שחסרון זה יאונן במקום אחר על-ידי יתרון שבר מתאים. מגמתו היתה להקל על הקורא, ולעשות את החשבון פשוט יותר.

ז. העקרים שצריך אדם לידע תחלה לכל חשבונות 23 האיציטגניות - בין לדרכי חשבון הראיה בין לשאר 24 דברים²⁰ - אלו הן: הגלגל²¹ מחלק בשלש מאות 25 וששים מעלות²². כל מזל²³ ומזל שלשים מעלות. 26 ומתחיל מתחלת מזל טלה. וכל מעלה ומעלה - 27 ששים חלקים. וכל חלק וחלק - ששים שניות. וכל 28 שניה ושניה - ששים שלישיות. וכן תדקדק 29 החשבון²⁴ ותחלק כל זמן שתראה. 30

אורכו משתנה, ומרחק השמש מן הארץ אינו תמיד שווה. לפעמים השמש קרובה יותר לארץ ולפעמים רחוקה יותר. וכשם שמרחק הארץ מן השמש משתנה, כך גם המהירות משתנית, לפי החוק השני של קפלר).

יד. לפיכך, אם תערוך מהלך כל אחד מהן בגלגל המקיף את העולם שהארץ באמצעו, שהוא גלגל המזלות - ישתנה הלכו, ונמצא מהלכו ביום זה בגלגל המזלות פחות או יותר על מהלכו אמש או על מהלכו למחר.

טו. המהלך השנה שמהלך הפוכב או השמש או הירח בגלגלו - הוא הנקרא אמצע המהלך; והמהלך שהיה בגלגל המזלות, שהוא פעמים יותר ופעמים חסר - הוא המהלך האמתי³⁴, ובו יהיה מקום השמש או מקום הירח האמתי.

(34) משום שנקודת מרכזו היא הארץ.

טז. כבר אמרנו³⁵, שאלו הדרכים שאנו מבארים בהלכות אלו אינן אלא לחשבון ראית הירח בלבד³⁶, לפיכך עשינו העקר, שממנו מתחילין³⁷ לעולם לחשבון זה, מתחלת ליל חמישי, שיומו יום שלישי לחדש ניסן, משנה זו, שהיא שנת שבע עשרה מנחזור ר"ס³⁸, שהיא שנת שמונה ושלשים ותשע מאות וארבעת אלפים ליצירה, שהיא שנת תשע ושמונים וארבע מאות ואלף לשטרות³⁹, שהיא שנת תשע ומאה ואלף לחרבן בית שני⁴⁰. וזו היא שאנו קוראים אותה שנת העקר בחשבון זה.

(35) למעלה ה"א וה"ב. (36) בליל השלושים. גם ההלכות, הדנות במהלך השמש, מטרתן היא אך ורק לברר את ראית הירח אחרי הקיבוץ עם השמש. (37) הידיעה על המהלך האמצעי של הירח (או של כוכב אחר) אינה מספיקה כדי לקבוע בכל פעם את מקומו של הירח ביום מסוים. נוסף על כך, עלינו לדעת את מקום הירח בתאריך קבוע, שישמש נקודת מוצא לחישובים לכל תאריך שהוא. הרמב"ם בחר בשנה, שבה עסק כנראה בחיבור זה. בחר בניסן - בגלל התקופה; בחר בליל שלישי לחודש, מכיון שבלילה זה נראה הירח החדש. (38) 4938 לחלק 19 = 259 ו-171 חלקים מתוך 19. (39) הספירה שהיתה מקובלת בשטרות. את התחלת המנין קבע הרמב"ם לשנת י"ב אחרי מות אלכסנדר הגדול. (40) הטעם למנין זה, מבוסס על הפסוקים "'אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני..." תהלים קלז, ה"ו.

יז. ולפי שהראיה לא תהיה אלא בארץ ישראל, כמו שבארנו⁴¹, עשינו כל דרכי חשבון הזה בנתיים על עיר ירושלים⁴², ולשאר המקומות הסובבין אותה בכמו ששה או שבעה ימים, שבהן רואין את הירח תמיד⁴³ ובאים ומעידים בבית דין⁴⁴. ומקום זה הוא נוטה מתחת הקו השנה, המסבב באמצע העולם⁴⁵,

שניות - סימן: קכ"ל - תוסיף על המאה שלש מאות ושלשים, יהיו המעלות ארבע מאות ושלשים. ותחיל לגרע השניות מן השניות. תבוא לגרע ארבעים משלשים - אי אפשר. תרים חלק אחד מן העשרים חלקים, ותעשה אותו שלשים שניות, ותוסיף על השלשים, ונמצאו השניות תשעים. תגרע מהם הארבעים, ישאר חמשים שניות. ותחזור לגרע חמשים חלקים מתשעה עשר חלקים, שפכר הרימות מהם חלק אחד ועשיתו שניות, ואי אפשר לגרע חמשים מתשעה עשר, לפיכך תרים מעלה אחת מן המעלות, ותעשה אותה שלשים חלקים, ותוסיף על התשעה עשר, ונמצאו החלקים תשעה ושבעים. תגרע מהן החמשים, ישאר תשעה ועשרים חלקים. ותחזור לגרע המאות מעלות מן ארבע מאות ותשע וחמשים מעלות, שפכר הרימות מעלה אחת ועשית חלקים, ישאר מאתים ותשע וחמשים מעלות. ונמצא השאר סימן: רנ"ט כ"ט נ'. ועל דרך זו בכל גרעון וגרעון השמש והירח.

יג. וכן שאר השבעה²⁹ כוכבים - מהלך כל אחד ואחד מהן בגלגל שלו מהלך שנה, אין בו לא קלות ולא כבדות³⁰, אלא כמו מהלכו היום כמו מהלכו אמש כמו מהלכו למחר כמו מהלכו בכל יום יום³¹. וגלגל של כל אחד מהם, אף על פי שהוא מקיף את העולם³², אין הארץ באמצעו³³.

(28) המלים "השמש והירח" שבסוף ההלכה הקודמת, שייכות להלכה זו. הפתיחה איפוא היא: השמש והירח וכן... כך פותחת הלכה זו בכתב יד התימנים (ועי' בנט, בדו"ח של בית המדרש לחכמת ישראל, ברלין 1898, ועי' מבוא לרמב"ם רומי ר"מ, הוצאת מוסד הרב קוק, סוף עמוד 12). (29) שאר מן השבעה (כוכבי לכת), כלומר חמשת כוכבי לכת הנותרים (השווה למעלה פ"ז ה"ח: "ועיקר שאר הארבע דחיות"). (30) אינו ממהר ואינו מפגר. (31) היום כמו אמש, היום כמו מחר, היום כמו בכל יום ויום. (32) השווה הלכה י"ז. (33) זוהי דעת פטולומיאוס. הנחת היסוד שלו היא, שהשמש מקיפה את הארץ במעגל במהירות בלתי משתנית. מאידך גיסא נוכח לדעת, שהמהירות משתנית מפעם לפעם. כדי להתאים ההלכה למציאות - הניח, שהארץ איננה במרכז גלגל השמש. אורך הדרך שעוברת השמש בגלגלה בתקופת האביב הוא כמו אורך הדרך שהיא עוברת בתקופת הקיץ, אבל למתבונן שבארץ אין הדרכים נראות שוות, משום שנקודת מרכז הארץ אינה נקודת מרכז גלגל השמש. על כן מנקודת מבט גלגל המזלות, שהארץ במרכזו, נראות הדרכים בלתי שוות - ועי' ציור 1. (ממאה השבע-עשרה - קפלר - אנו יודעים, שהדרך שהארץ מקיפה את השמש, או בלשון הרמב"ם, שהשמש מקיפה את הארץ, יש לה צורת אליפסה, שהשמש היא אחת מנקודות המוקד שלה. הרדיוס וקוטר באליפסה

שְׁנַת הַלְכָּנָה בְּזִמְנֵי שְׁחֻדְשֶׁיהָ כְּסֻדְרָן, וְהִיא הַנִּקְרָאת
שְׁנַת סְדוּרָה. שְׁבִזְמָן שִׁיחִיו לָךְ אֲמַצְעִיּוֹת אֱלוֹהִים²⁹
מוֹכֵנִין, יִהְיֶה הַחֲשׁוֹבֵן הַזֶּה קֵל עֲלֶיךָ לְרֹאשִׁית הַחֹדֶשׁ.³⁰
לְפִי שֶׁתִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם גְּמוּרִים מְלִיל הָרֵאשִׁי עַד
לֵיל הָרֵאשִׁי שֶׁל חֹדֶשׁ הַבָּא, וְכֵן בְּכָל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ אֵין
פְּחוֹת מִתְשַׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם לֹא יוֹתֵר. שְׁאֵין חֲפֻצָּנוּ
בְּכָל אֱלוֹ הַחֲשָׁפוֹנוֹת אֲלֹא לְדַעַת הָרֵאשִׁי בְּלֻבָּד.³¹ וְכֵן
מְלִיל הָרֵאשִׁי שֶׁל חֹדֶשׁ זֶה עַד לֵיל הָרֵאשִׁי לְאוֹתוֹ
הַחֹדֶשׁ לְשָׁנָה הַבָּאָה - שְׁנַת סְדוּרָה³² אוֹ שְׁנַת יוֹם
אֶחָד,³³ וְכֵן בְּכָל שְׁנָה וְשָׁנָה. וּמִהֲלָךְ הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמַצְעִי
לְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם - שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים מַעְלֹת,³⁴
וְחִמְשָׁה וְשָׁלֹשִׁים חֲלָקִים, וְשְׁנֵי אַחַת. סִימָנָן: כ"ח
ל"ה א'. וּמִהֲלָכָה לְשָׁנָה סְדוּרָה - שָׁלֹשׁ מֵאוֹת
וְשְׁמוֹנָה וָאַרְבָּעִים מַעְלֹת, וְחִמְשָׁה וְחִמְשִׁים חֲלָקִים,³⁵
וְחִמְשׁ עֶשְׂרֵה שְׁנִיּוֹת. סִימָנָן: ש"מ ח" נ"ה ט"ו.³⁶

(2) המהלך הממוצע של השמש בחודש לבנה ובשנת לבנה.
(3) ידיעת המהלך הממוצע תקל עליך את ראיית הירח בליל
שלושים. (4) בליל שלושים, משום שבלייל כ"ט בוודאי
עדיין לא נראה, מכיוון שאין החודש פחות מכ"ט יום,
ובליל ל"א בוודאי כבר נראה, מאחר שהאורך הממוצע של
חודש לבנה הוא כ"ט יום, י"ב שעות, תשצ"ג חלקים. משום
כך מועיל חשבון המהלך האמצעי של השמש ל-כ"ט יום.
(5) משום כך מועילה ידיעת המהלך האמצעי של השמש
לשנ"ד יום. (6) כשחודשיה מלאים.

ב. נִקְדָּה אַחַת יֵשׁ בְּגִלְגָּל הַשֶּׁמֶשׁ, וְכֵן בְּשָׂרָה גִלְגָּלִי
הַשְּׁבָעָה פּוֹכְבִּים. בַּעַת שִׁיחִיהָ הַפּוֹכֵב בָּהּ, יִהְיֶה
גְּבוּהָ מֵעַל הָאָרֶץ כֹּל מְאוּרֹ. וְאוֹתָהּ הַנִּקְדָּה שֶׁל
גִּלְגָּל הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׂרָה הַפּוֹכְבִּים, חוּץ מִן הַיָּרֵחַ, סוֹבֶכֶת
בְּשֻׁהָ.¹ וּמִהֲלָכָה בְּכָל שְׁבָעִים שָׁנָה בְּקִרְבָּה מַעְלָה
אַחַת. וְנִקְדָּה זוֹ הִיא הַנִּקְרָאת גְּבוּהָ הַשֶּׁמֶשׁ. מִהֲלָכּוּ
בְּכָל עֶשְׂרֵה יָמִים - שְׁנֵי אַחַת וְחִצִּי שְׁנֵי, שֶׁהִיא
שָׁלֹשִׁים שְׁלִישִׁיּוֹת. נִמְצָא מִהֲלָכּוּ בְּמֵאָה יוֹם - חֲמִשׁ
עֶשְׂרֵה שְׁנִיּוֹת, וּמִהֲלָכּוּ בְּאֶלֶף יוֹם - שְׁנֵי חֲלָקִים
וְשָׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת, וּמִהֲלָכּוּ בַּעֲשָׂרַת אֲלָפִים יוֹם -
חִמְשָׁה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְנִמְצָא מִהֲלָכּוּ לְתִשְׁעָה
וְעֶשְׂרִים יוֹם - אַרְבַּע שְׁנִיּוֹת וְעוֹד, וּמִהֲלָכּוּ בְּשָׁנָה
סְדוּרָה - שָׁלֹשׁ וְחִמְשִׁים שְׁנִיּוֹת. כִּכָּר אֲמֻרָנוּ,²
שֶׁהַעֲקָר שְׁמֻמָּנוּ הַתַּחֲלַת חֲשׁוֹבֵן זֶה הוּא³ מִתַּחֲלַת
לֵיל חֲמִישִׁי, שִׁימוֹ שְׁלִישִׁי לְחֹדֶשׁ נִסָּן, מִשְׁנַת
שְׁמוֹנָה וְשָׁלֹשִׁים וְתִשְׁעָה מֵאוֹת וָאַרְבַּעַת אֲלָפִים
לְיִצְרָה. וּמִקּוֹם הַשֶּׁמֶשׁ בְּמִהֲלָכָה הָאֲמַצְעִי הִנֵּה
בַּעֲקָר הַזֶּה בְּשִׁבְעָה מַעְלֹת וְשָׁלֹשָׁה חֲלָקִים וְשִׁתִּים
וְשָׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת מִמְּזֹל טֹלָה. סִימָנָן: ז"ג ל"ב.
וּמִקּוֹם גְּבוּהָ הַשֶּׁמֶשׁ הִנֵּה בַּעֲקָר זֶה בִּשְׁשׁ וְעֶשְׂרִים
מַעְלֹת וְחִמְשָׁה וָאַרְבָּעִים חֲלָקִים וְשְׁמוֹנָה שְׁנִיּוֹת
מִמְּזֹל תָּאוּמִים. סִימָנָן: כ"ו מ"ה ח'. כְּשֶׁתִּרְצָה⁴

כְּנִגְדֵּי רוּחַ צְפוֹנִית בְּכֻמוֹ⁴⁶ שְׁתִּים וְשָׁלֹשִׁים מַעְלֹת עַד
חֲמִשׁ וְשָׁלֹשִׁים וְעַד תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים⁴⁷, וְכֵן הוּא נוֹטָה
מֵאֲמַצְעַ הַיָּשׁוּב כְּנִגְדֵּי רוּחַ מְעַרֵּב בְּכֻמוֹ אַרְבַּע
וְעֶשְׂרִים מַעְלֹת⁴⁸ עַד שְׁבַע וְעֶשְׂרִים וְעַד אַחַת
וְעֶשְׂרִים⁴⁹.

(41) למעלה פ"א ה"ח. (42) מקום מושב הסנהדרין
הגדולה, שקיבלה את עדי החודש. (43) סמוך לחידוש.
(44) אף-על-פי שלא יספיקו להגיע בזמן הנכון ממקומות
מרוחקים אלה, יש בכל זאת ערך לעדותם (עי' למעלה פ"ג,
הלכות ט"ו-טז). (45) הארץ. (46) הרוחב הצפוני של
ירושלים קרוב לשתיים ושלושים מעלות (ביתר דיוק 47'
31"). (47) מקומות לצפון ירושלים במרחק שלוש מעלות,
ומקומות לדרום ירושלים במרחק שלוש מעלות. (48) את
חצי הכדור הצפוני בלבד חשבו למיושב. כמו כן, לא ידעו
עדיין על קיום חצי הכדור המערבי. אמצע היישוב הוא
תשעים מעלות. ירושלים רחוקה מקצה המערב ששים ושש
מעלות אורך. מכאן שהיא רחוקה מאמצע היישוב כעשרים
וארבע מעלות אורך מערבי. (49) כולל מקומות בתוך
שלוש מעלות אורך למערב ירושלים, ובתוך שלוש מעלות
אורך למזרח ירושלים.

יום שישי ב' שבט ה'תשפ"א

פרק שְׁנִיִּים עֶשְׂרִי

(1) מהלך השמש.

א. מִהֲלָךְ הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמַצְעִי בְּיוֹם אֶחָד, שֶׁהוּא אַרְבַּע
וְעֶשְׂרִים שְׁעוֹת - תִּשְׁעָה וְחִמְשִׁים חֲלָקִים, וְשְׁמוֹנָה
שְׁנִיּוֹת. סִימָנָן: כ"ד נט"ח. נִמְצָא מִהֲלָכָה בַּעֲשָׂרָה
יָמִים: תִּשְׁעָה מַעְלֹת, וְאַחַד וְחִמְשִׁים חֲלָקִים, וְשָׁלֹשׁ
וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָן: טנ"א כ"ג. וְנִמְצָא מִהֲלָכָה
בְּמֵאָה יוֹם: שְׁמוֹנָה וְתִשְׁעִים מַעְלֹת, וְשָׁלֹשָׁה
וְשָׁלֹשִׁים חֲלָקִים, וְשָׁלֹשׁ וְחִמְשִׁים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָן:
צ"ח ל"ג נ"ג. וְנִמְצָא שְׁאֲרִית מִהֲלָכָה בְּאֶלֶף יוֹם,
אַחַר שֶׁתִּשְׁלִיף כֹּל שָׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשָׁשִׁים מַעְלֹת, כְּמוֹ
שֶׁבְּאַרְנוֹ: מֵאוֹת וְחִמְשִׁים מַעְלֹת, וְשְׁמוֹנָה
וְשָׁלֹשִׁים חֲלָקִים, וְחִמְשִׁים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָן: רס"ה
לח"ן. וְנִמְצָא שְׁאֲרִית מִהֲלָכָה בַּעֲשָׂרַת אֲלָפִים יוֹם:
מֵאָה שֶׁשׁ וְשָׁלֹשִׁים מַעְלֹת, וְשְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים
חֲלָקִים, וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָן: קל"ו כ"ח כ'. וְעַל
הַדֶּרֶךְ הַזֶּה תִּכְפֹּל וְתוֹצִיא מִהֲלָכָה לְכָל מִנְיָן שֶׁתִּרְצָה.
וְכֵן אִם תִּרְצָה לַעֲשׂוֹת סִימָנִין יְדוּעִים אֲצִלָּךְ
לְמִהֲלָכָה לְשְׁנֵי יָמִים וְלְשָׁלֹשָׁה וְלְאַרְבָּעָה עַד עֶשְׂרֵה
- תַּעֲשֶׂה. וְכֵן אִם תִּרְצָה לִהְיוֹת לָךְ סִימָנִין יְדוּעִים
מוֹכֵנִין לְמִהֲלָכָה לְעֶשְׂרִים יוֹם וְלְשָׁלֹשִׁים וְלְאַרְבָּעִים
עַד מֵאָה - תַּעֲשֶׂה. וְדָבָר גָּלוּי הוּא וְיָדוּעַ, מֵאַחַר
שֶׁיִּדְעָתָה מִהֲלָךְ יוֹם אֶחָד. וְרֹאוּי הוּא לִהְיוֹת מוֹכֵן
וְיָדוּעַ אֲצִלָּךְ מִהֲלָךְ אֲמַצְעַ הַשֶּׁמֶשׁ לְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים
יוֹם וְלְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת אַרְבָּעָה וְחִמְשִׁים יוֹם, שֶׁהֵן יָמֵי

47 חסרין - היא יתרה על הסדורה תשעה ועשרים יום.
48 ומאחר שכל הדברים האלו ידועים, תוציא מהלך
49 אמצע השמש לכל השנים והימים שתראה, ותוסיף
50 על העקר שעשינו - יצא לך אמצעה ליום שתראה
51 משנים הבאות¹⁴, ותעשה אותו היום עקר; או תגרע
52 האמצע שהוצאת מן העקר שעשינו, ויצא לך
53 העקר¹⁵ ליום שתראה משנים שעברו¹⁶, ותעשה
54 אותו אמצע העקר. וכזה תעשה באמצע הירח
55 ושאר הכוכבים, אם יהיו ידועים לך. וכבר נתבאר
56 לך מכלל דברינו, שכשם שתדע אמצע השמש לכל
57 יום שתראה מימים הבאים, כך תדע אמצעה לכל
58 יום שתראה מימים שעברו.

(7) כי מהירות הכוכבים במסלולם קצובה ואינה משתנית.
(8) כדי לחשב את מקום השמש בגלגלה (במהלכה האמצעי)
באיזה זמן שהוא, יש צורך לדעת את מקומה בנקודת זמן
מסוימת, המשמש נקודת מוצא לכל החישובים.
(9) המקום במהלך האמצעי. (10) בדיוק בתחילת הלילה,
כשם "שהעיקר שממנו התחלת החשבון" הוא מתחילת
הלילה (ליל ג' בניסן). (11) לפי שכל החשבונות הם לפי
חשבון "בקירוב" של מהלך השמש האמצעי, ולא של
מהלכה האמיתי בגלגל המזלות. במהלכה האמיתי אין
תנועת השמש סדירה וקצובה. פעם היא מהירה ופעם
איטית. (12) של הירח החדש. (13) מקום הירח במהלכו
האמצעי. (14) אחר שנת העיקר של הרמב"ם.
(15) כוונתו לאמצע. (16) לפני שנת העיקר של הרמב"ם.

יום ש"ק ג' שבט ה'תשפ"א

פרק שלשה עשר

(1) מקום השמש ויום התקופה.

59 א. אם תראה לידע מקום השמש האמיתי בכל יום
60 שתראה - תוציא תחלה מקומה האמצעי לאותו
61 היום על הדרך שבארנו¹⁷, ותוציא מקום גבה
62 השמש¹⁸, ותגרע מקום גבה השמש ממקום השמש
63 האמצעי, והנשאר הוא הנקרא מסלול השמש¹⁹.

(2) מקום השמש בגלגל המזלות כמסתכלים בשמש
מנקודת ראות הארץ. מקום זה נקבע על-ידי הקו הישר
היוצא ממרכז הארץ עד השמש, והמגיע על גלגל המזלות
(עי' ציור 1). מדת אורכו נמדדת על ידי הזווית שיוצרים שני
הקווים היוצאים ממרכז הארץ: האחד לצד מקומה האמצעי
של השמש, והשני לצד מזל טלה, לנקודת האביב (*0).
(3) המקום שאליו מגיעה השמש בגלגלה במהלכה השווה
(עי' למעלה פי"א, ה"ט). מדת אורכו נמדדת על-ידי הזווית
שיוצרים שני הקווים היוצאים ממרכז גלגל השמש (גלגל
היוצא), האחד למקום האמצע והאחר לנקודת האביב.
(4) למעלה פי"ב, ה"ב. (5) שם, שם. (6) דרך השמש
ומרחקה ממקום גובה השמש. כדי לדעת את ההפרש בין
האורך האמיתי של הדרך שעברה השמש לבין האורך

1 לידע מקום השמש במהלכה האמצעי בכל זמן
2 שתראה - תקח מנזן הימים שמתחלת יום העקר עד
3 היום שתראה, ותוציא מהלכה האמצעי באותן
4 הימים מן הסימנין שהודענו, ותוסיף הפל על
5 העקר, ותקבץ כל מין עם מינו, והיוצא הוא מקום
6 השמש במהלכה האמצעי לאותו היום. כיצד? הרי
7 שרצינו לידע מקום השמש האמצעי בתחלת ליל
8 השבת, שיומו ארבעה עשר לחדש תמוז, משנה זו
9 שהיא שנת העקר - מצאנו מנזן הימים, מיום העקר
10 עד תחלת היום זה שאנו רוצים לידע מקום השמש
11 בו, מאה יום; לקחנו אמצע מהלכה למאה יום,
12 שהוא צ"ח ל"ג נ"ג, והוספנו על העקר, שהוא ז"ג
13 ל"ב, יצא מן החשבון: מאה וחמש מעלות, ושבעה
14 ושלשים חלקים, וחמש ועשרים שניות. סימנין:
15 ק"ה ל"ז כ"ה. ונמצא מקומה במהלך אמצעי
16 בתחלת ליל זה - במזל סרטן, בחמש עשרה מעלות
17 בו, ושבעה ושלשים חלקים ממעלה שש עשרה.
18 והאמצעי¹⁹ שיצא בחשבון זה - פעמים יהיה בתחלת
19 הלילה בשוה¹⁰, או קדם שקיעת החמה בשעה, או
20 אחר שקיעת החמה בשעה¹¹. ודבר זה לא תחוש לו
21 בשמש בחשבון הראיה¹², שהרי אנו משלימים
22 קרוב זה כשנחשב לאמצע הירח. ועל הדרך הזאת
23 תעשה תמיד לכל עת שתראה, ואפלו אחר אלה
24 שנים: שתקבץ כל השארית ותוסיף על העקר - יצא
25 לך המקום האמצעי. וכן תעשה באמצע הירח¹³
26 ובאמצע כל כוכב וכוכב: מאחר שתדע מהלכו
27 ביום אחד כמה הוא, ותדע העקר שממנו תתחיל,
28 ותקבץ מהלכו לכל השנים והימים שתראה, ותוסיף
29 על העקר - יצא לך מקומו במהלך אמצעי. וכן
30 תעשה בגובה השמש: תוסיף מהלכו באותם הימים
31 או השנים על העקר - יצא לך מקום גבה השמש
32 לאותו היום שתראה. וכן אם תראה לעשות עקר
33 אחר שתתחיל ממנו, חוץ מעקר זה שהתחלנו ממנו
34 בשנה זו, כדי שיהיה אותו עקר בתחלת שנת מחזור
35 ידוע או בתחלת מאה מן המאות - הרשות בידך.
36 ואם תראה להיות העקר שתתחיל ממנו משנים
37 שעברו קדם עקר זה או לאחר כמה שנים מעקר
38 זה - הדרך ידועה. כיצד היא הדרך? כבר ידעת
39 מהלך השמש לשנה סדורה, ומהלכה לתשעה
40 ועשרים יום, ומהלכה ליום אחד. ודבר ידוע,
41 שהשנה שחדשיה שלמים היא יתרה על הסדורה
42 יום אחד, והשנה שחדשיה חסרין היא חסרה מן
43 הסדורה יום אחד. והשנה המעברת: אם יהיו
44 חדשיה בסדרן - תהיה יתרה על השנה הסדורה
45 שלשים יום, ואם יהיו חדשיה שלמים - היא יתרה
46 על הסדורה אחד ושלשים יום, ואם יהיו חדשיה

28 אחת וחמשה וארבעים חלקים. ואם יהיה מאה
29 ושלושים, תהיה מנתו מעלה אחת ושלושה ושלושים
30 חלקים. ואם יהיה מאה וארבעים, תהיה מנתו מעלה
31 אחת ותשעה עשר חלקים. ואם יהיה מאה וחמשים,
32 תהיה מנתו מעלה אחת וחלק אחד. ואם יהיה מאה
33 וששים, תהיה מנתו שנים וארבעים חלקים. ואם
34 יהיה מאה ושבעים, תהיה מנתו אחד ועשרים
35 חלקים. ואם יהיה מאה ושמונים בשנה - אין לו
36 מנה, כמו שבארנו, אלא מקום השמש האמצעי הוא
37 מקומה האמיתי¹⁵.

15) המספרים מבוססים על יסודות ההנדסה, בה במידה
שהשמש מתרחקת מן הגובה או מן השפל הולכת המנה
וגדלה. בה במידה שהיא מתקרבת לנקודות אלה, הולכת
המנה ומצטמצמת. למקסימום מגיעה המנה באמצע, בין
גובה לשפל, כלומר במקום שהמסלול עולה תשעים מעלות
בגלגל המזלות, מכאן העליה המתמדת של המנה עד 59'
1* במסלול של 90*, והירידה המתמדת עד אפס במסלול
מן 90* עד 180*.

38 ה. יהיה המסלול יותר על מאה ושמונים מעלות,
39 תגרע אותו משלש מאות וששים מעלות ותדע
40 מנתו. כיצד? הרי שהיה המסלול מאתיים מעלות -
41 תגרע אותו משלש מאות וששים, תשאור מאה
42 וששים מעלות. וכבר הודענו, שמנת מאה וששים
43 מעלות - שנים וארבעים חלקים; וכן מנת המאתיים
44 - שנים וארבעים חלקים¹⁶.

16) כאשר המסלול הוא 180* (כלומר בפריגיאות), המנה
היא 0* ק"ס מעלות הן 20* לפני הפריגיאות. 200* הן 20*
אחרי הפריגיאות. לזוויות שוות, מנות שוות.

45 ו. וכן אם היה המסלול שלש מאות מעלות - תגרע
46 אותו משלש מאות וששים, ישאר ששים. וכבר
47 ידעת, שמנת ששים מעלות - מעלה אחת ואחד
48 וארבעים חלקים; וכן היא מנת השלש מאות
49 מעלות. ועל דרך זו בכל מנן ומנן.

50 ז. הרי שהיה המסלול חמש וששים מעלות, וכבר
51 ידענו שמנת הששים היא מעלה אחת ואחד
52 וארבעים חלקים, ומנת השבעים היא מעלה אחת
53 ואחד וחמשים חלקים, נמצא בין שתי המנות
54 עשרה חלקים. ולפי חשבון המעלות יהיה לכל
55 מעלה חלק אחד, ויהיה מנת המסלול שהוא חמש
56 וששים מעלה אחת וששה וארבעים חלקים.

57 ח. וכן אלו היה המסלול שבע וששים, היתה מנתו
58 מעלה אחת ושמונה וארבעים חלקים. ועל דרך זו
59 תעשה בכל מסלול שיהיה במנינו אחדים עם
60 העשרות, בין בחשבון השמש בין בחשבון המרח.

האמצעי, עלינו לדעת את מרחק השמש מגובה השמש
(הנקודה הרחוקה ביותר של השמש מן הארץ - אפוגיאות)
או מרחקה מן השפל (הנקודה הקרובה ביותר אל הארץ -
פריגיאות). כאשר השמש נמצאת באחת משתי נקודות אלה
(אפוגיאות או פריגיאות) אין הפרש בין האורך האמיתי ובין
האורך האמצעי, והמקום האמצעי הוא המקום האמיתי,
משום ששני הקוים היוצאים למרכז השמש, האחד ממרכז
הארץ והאחד ממרכז הגלגל היוצא (גלגל השמש) חופפים
זה את זה. בכל יתר הנקודות נחתכים שני הקוים הנ"ל
במרכז השמש ויוצרים זווית, ובהארכתם לצד גלגל המזלות
פוגעים בו בשתי נקודות שונות. הזווית הזאת היא קנה מדה
לגודל הקשת שבין שתי נקודות אלה בגלגל המזלות (מנת
המסלול). ע"י ציור 1.

1 ב. ותראה כמה מעלות הוא מסלול השמש: אם
2 היה המסלול פחות ממאה ושמונים מעלות⁷ - תגרע
3 מנת המסלול ממקום השמש האמצעי⁸, ואם היה
4 המסלול יותר על מאה ושמונים מעלות⁹ עד שלש
5 מאות וששים - תוסיף מנת המסלול על מקום
6 השמש האמצעי¹⁰; ומה שיהיה אחר שתוסיף עליו
7 או תגרע ממנו - הוא המקום האמיתי¹¹.

7) כאשר השמש הולכת מן הגובה אל השפל. (8) משום
שבחלק זה גדול האורך האמצעי מן האורך האמיתי. שיעור
ההפרש ביניהם נקרא "מנה". (9) כאשר השמש הולכת מן
השפל אל הגובה. (10) משום שבחלק זה, קטן האורך
האמצעי מן האורך האמיתי. (11) ע"י ציור 1.

8 ג. ודע, שאם יהיה המסלול מאה ושמונים בשנה¹²
9 או שלש מאות וששים בשנה¹³ - אין לו מנה¹⁴,
10 אלא יהיה המקום האמצעי הוא המקום האמיתי.

12) כאשר השמש בשפל. (13) כאשר השמש שוב בגובה.
14) ע"י למעלה הלכה א', הערה ה'.

11 ד. וכמה היא מנת המסלול? אם יהיה המסלול עשר
12 מעלות, תהיה מנתו עשרים חלקים. ואם יהיה
13 עשרים מעלות, תהיה מנתו ארבעים חלקים. ואם
14 יהיה שלשים מעלות, תהיה מנתו שמונה וחמשים
15 חלקים. ואם יהיה ארבעים מעלות, תהיה מנתו
16 מעלה אחת וחמשה עשר חלקים. ואם יהיה חמשים
17 מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת ותשעה ועשרים
18 חלקים. ואם יהיה ששים מעלות, תהיה מנתו מעלה
19 אחת ואחד וארבעים חלקים. ואם יהיה שבעים
20 מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת ואחד וחמשים
21 חלקים. ואם יהיה שמונים מעלות, תהיה מנתו
22 מעלה אחת ושבעה וחמשים חלקים. ואם יהיה
23 תשעים מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת ותשעה
24 וחמשים חלקים. ואם יהיה מאה מעלות, תהיה מנתו
25 מעלה אחת ושמונה וחמשים חלקים. ואם יהיה מאה
26 ועשר, תהיה מנתו מעלה אחת ושלושה וחמשים
27 חלקים. ואם יהיה מאה ועשרים, תהיה מנתו מעלה

סימנם: ק"ד נ"ט כ"ה. ונמצא מקום השמש האמתי
בתחלת ליל זה במזל סרטן²⁰ בחמש עשרה מעלות
בו פחות חמש ושלשים שניות. ואל תפנה אל
השניות²¹ כלל, לא במקום השמש ולא במקום הירח
ולא בשאר השבונות הראיה, אלא חקר על החלקים
בלבד. ואם יהיו השניות קרוב לשלשים - עשה
אותם חלק אחד, והוסיפו על החלקים.

(20) את המעלות אנו מתחילים לספור ממזל טלה = 0*.
(21) בהלכה זו לא הקפיד הרמב"ם על השניות, אלא על
החלקים בלבד. בהלכה הקודמת, לא הקפיד על החלקים,
אלא על המעלות בלבד, משום שידעת המסלול דרושה
לשם חישוב מנת המסלול, בה קובעות בעיקר המעלות. אבל
בידיעת מקום השמש, יש ערך גם לחלקים.

יא. ומאחר שתדע מקום השמש בכל עת שתראה,
תדע יום התקופה האמתי כל תקופה שתראה²² - בין
תקופות הבאות אחר עקר זה שממנו התחלנו²³, בין
תקופות שעברו משנים קדמוניות.

(22) תקופת ניסן בהיות השמש בתחילת מזל טלה במהלכה
האמיתי; תקופת תמוז - בתחילת מזל סרטן; תקופת תשרי
- בתחילת מזל מאזנים; תקופת טבת - בתחילת מזל גדי.
(23) ע"י למעלה פי"ב, ה"ב.

ט. כיצד? הרי שרצינו לידע מקום השמש האמתי
בתחלת ליל השבת, ארבעה עשר יום לחדש תמוז
משנה זו - תוציא אמצע השמש תחלה לעת הזאת,
וסימנו: ק"ה ל"ז כ"ח, כמו שבארנו¹⁷; ותוציא
מקום גבה השמש לעת הזאת¹⁸ - יצא לך סימנו:
פ"ו מ"ה כ"ג; ותגרע מקום הגבה מן האמצעי -
יצא לך המסלול: שמונה עשרה מעלות, ושנים
וחמשים חלקים, ושתי שניות. סימנם: י"ח נ"ב ב'.
ואל תקפיד בכל מסלול על החלקים, אלא אם יהיו
פחות משלשים - אל תפנה אליהם; ואם היו
שלשים או יותר - תחשב אותם מעלה אחת, ותוסיף
אותה על מגזן מעלות המסלול. לפיכך יהיה מסלול
זה תשע עשרה מעלות, ותהיה מנתו על הדרך
שבארנו שמונה ושלשים חלקים¹⁹.

(17) למעלה פי"ב, ה"ב. (18) ע"י שם. (19) משום שבעשר
מעלות ובעשרים מעלות, מנת כל מעלה היא שני חלקים.

י. וילפי שהמסלול הזה היה פחות ממאה ושמונים
16 - תגרע המנה, שהיא שמונה ושלשים חלקים,
17 מאמצע השמש, ישאר: מאה וארבע מעלות,
18 ותשעה וחמשים חלקים, וחמש ועשרים שניות.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ו טבת-ג' שבט ה'תשפ"א

יום שני כ"ז טבת ה'תשפ"א

מצות לא תעשה קט.

מצות עשה סט.

המצוה הק"ט — האזהרה שהזהרנו מלמכור מעשר
בהמה באינה אפן שיהיה, והוא אמרו יתעלה במעשר
בהמה: "לא יגאל" (ויקרא כז, לג). ולשון ספרא (שם):
"במעשר הוא אומר: 'לא יגאל' — ואינו נמכר לא חי
ולא שחוט, לא תמים ולא בעל מום". וכבר נתבאר דיני
מצוה זו עם שלפניה במסכת בכורות (לא); ובריש מסכת
מעשר שני (פרק א משנה ב).

המצוה הס"ט — הצווי שצטוינו שיקריב כל-מי
ששגג בחטא מן-החטאים הגדולים הידועים קרבן חטאת
אמרו יתעלה: "ואם-נפש אחת תחטא בשגגה מעם
הארץ" (שם ד, כז). וזו היא חטאת קבועה, כלומר שהיא
לעולם חטאת בהמה. וכבר בארנו, שהעברות שחייבים על
שגגתן חטאת זו, הן שחייבים על זדוןן ברת, בתנאי
שתהיה מצות לא-תעשה ויהיה בה מעשה (פעולה פיזית),

יום ראשון כ"ו טבת ה'תשפ"א

מצות עשה עח.

המצוה הע"ח — הצווי שצטוינו להפריש מעשר
מכל-שיגד לנו בכל-שנה מן-הבהמה הטהורה, שנקריב
חלבה ודמה (של בהמת המעשר) ונאכל אנחנו שאריתה
בירושלים. והוא אמרו יתעלה: "וכל-מעשר בקר וצאן
כל אשר-יעבר תחת השבט העשירי יהיה-קדש לה" (ויקרא כז, לב) — וזהו מעשר בהמה. וכבר נתבאר דיני
מצוה זו בפרק אחרון מבכורות (כג). ושם נתבאר,
שמצוה זו נוהגת גם בחוזה לארץ ושללא בפני הבית —
וזהו דין תורה. אבל בגזירה דרבנן, (שכיוון שכדי לאכלו
בזמן הזה על האדם להמתין שיפול בו מום חששו חז"ל) שפא
(מתוך שלא יוכל אדם להמתין בל-כך) יאכל שלא במום —
שהרי אין לנו מקדש (שבמקדש אפשר להתיר אכילתו גם
שלא במום על-ידי הקרבנות) — אמרו: "אינו נוהג אלא
בפני הבית"; וכשיהא המקדש בנוי — נוהג בארץ
ובחוצה לארץ.

וְעִשְׂתָּהּ אַחַת מִכָּל-מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְלֹא-יָדַע
וְאִשָּׁם וְנָשָׂא עֹנֹו וְהִבִּיא אֵיל תְּמִים מִן-הַצֵּאֵן בְּעֶרְכָּךְ
לְאִשָּׁם אֶל-הַכֹּהֵן וְכֹפֵר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגָג
וְהָיָה לֹא-יָדַע" (ויקרא ה, יז-יח) — כְּלוּמַר: עַל מַה שֶּׁלֹּא
יָדַע אִם שָׁגָג אוֹ לֹא שָׁגָג. וְעֵינֵינוּ זֶה קוֹרְאִים לוֹ חֲכָמִים 'לֹא
הוֹדַע', וְכִכֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת כְּרִתוֹת (יז).

כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּתַחֲלַת כְּרִתוֹת. הִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ כְּלָה כִּכֵּר
נִתְבָּאָרוּ בְּמִסְכַּת הוֹרְיֹוֹת (ח). וְכִרְתוֹת (יט). וְכִכְמָה מְקוֹמוֹת
בְּשִׁבְתָּ (סט. קב). וְשִׁבּוּעוֹת (כד). וְזִבְחִים.

יום שלישי כ"ח טבת ה'תשפ"א

מצות עשה ע.

יום חמישי א' שבט ה'תשפ"א
מצות עשה עא.

הַמִּצְוָה הַזֶּה"א — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ שְׁמִי שֶׁעֲבַר
עֲבֹרֹת מְסִימוֹת יִקְרִיב קֶרְבֵּן אִשָּׁם וְיִתְכַּפֵּר לוֹ — וְזֶהוּ
אִשָּׁם וְדָאִי. הַעֲבֹרֹת שֶׁחִיבִים עָלֶיהֶן קֶרְבֵּן זֶה הֵן: מַעֲלָה
וְגִזְלָה וְכִיָּאֵת שִׁפְחָה חְרוּפָה (חֲצִיָּה שִׁפְחָה וְחֲצִיָּה בַת חוּרִין.
כְּגוֹן שֶׁאֲחָד הַשּׁוֹתָפִים בַּה שְׁחָרְרָה) וְשִׁקָּר בְּשִׁבּוּעַת פְּקֻדוֹן
(הַשּׁוֹמֵר עַל פְּקֻדוֹן חֲבִירוֹ וְנִשְׁבַּע לִשְׁקֵר עַל אַחַת הַטַּעֲנוֹת
הַפּוֹטְרוֹת אוֹתוֹ לְהַחֲזִיר הַפְּקֻדוֹן): כָּל-הַמוֹעֵל בְּשִׁגְגָה, וְהָיָה
שִׁיָּהֲנָה בְּשׁוּה פְּרוּטָה מִן-הַהֶקְדֵּשׁ — בֵּין הַקֹּדֶשׁ בְּדֶק
הַבֵּית וּבֵין הַקֹּדֶשׁ מִזְבֵּחַ — אוֹ הַגִּזְלָה חֲבִירוֹ שׁוּה פְּרוּטָה
וְלִמְעֵלָה וְנִשְׁבַּע; אוֹ הִבָּא עַל שִׁפְחָה חְרוּפָה אוֹ הַכּוֹפֵר
בְּפְקֻדוֹן וְנִשְׁבַּע — (וְכָל אֵלּוּ) בֵּין בְּשׁוּגָג בֵּין בְּמִזִּיד —
הָרִי זֶה חִיב לְהִקְרִיב קֶרְבֵּן עַל חֲטָאתוֹ, וְאֵינוּ קֶרְבֵּן חֲטָאת
אֶלָּא קֶרְבֵּן אִשָּׁם; וְקֶרְבֵּן זֶה נִקְרָא 'אִשָּׁם וְדָאִי' (כִּי וְדָאִי
שָׁגָג). אֲמַר יַעֲלֶה בְּמַעֲלָה: "וְחִטָּא בְּשִׁגְגָה מִקְדָּשִׁי ה'
וְהִבִּיא אֶת-אֲשָׁמוֹ לַה' אֵיל תְּמִים" (ויקרא ה, טו); וְאָמַר:
"וְכַחֵשׁ בְּעֵמִיתוֹ בְּפְקֻדוֹן וְגו'" וְנִשְׁבַּע עַל-שִׁקָּר וְגו' וְאֶת-
אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַה' אֵיל תְּמִים" (שם, כ"א-כ"ב). וְאָמַר: "וְאִישׁ
כִּי-יִשָּׁכַב אֶת-אִשְׁתּוֹ שֶׁכָּבַת-יָדָע וְהִיא שִׁפְחָה נִתְרַפֶּת לְאִישׁ
וְגו' וְהִבִּיא אֶת-אֲשָׁמוֹ לַה' וְגו'" (שם יט, כ"א). וְכִכֵּר
נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוֹת אֵלּוּ בְּמִסְכַּת כְּרִתוֹת (ט).

הַמִּצְוָה הַמְשַׁלִּימָה שְׁבָעִים — הוּא הַצּוּי
שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְהִקְרִיב קֶרְבֵּן מְסִים אִם יֵאָרַע לָנוּ סֶפֶק בְּאַחַת
מֵאוֹתָן הַעֲבֹרֹת הַגְּדוּלוֹת שֶׁחִיבִים עַל זִדּוֹנָן כְּרִת וְעַל
שִׁגְגָתָן חֲטָאת קְבוּעָה — וְקֶרְבֵּן זֶה נִקְרָא 'אִשָּׁם תְּלוּי'
וְאֵפֶן הַסֶּפֶק הַזֶּה אֲשֶׁר אִם יֵאָרַע חִיבִים עָלָיו אִשָּׁם תְּלוּי,
הוּא: כְּגוֹן שִׁישׁ לִפְנֵי שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת חֶלֶב, אַחַת מִהֶן חֶלֶב
הַכִּלְיֹת (שְׁהוּא אֶסּוֹר) וְהַאֲחֶרֶת חֶלֶב הֶלֶב (שְׁהוּא מוֹתֵר),
וְאֶל אַחַת מִהֶן וְאֶל אַחֶר אֶת-הַשְּׁנֵי אוֹ שְׁאֲבָדָה,
וְנִסְתַּמַּק וְנִתְעוֹרֵר אֲצִלּוֹ חֶשֶׁשׁ אִם הַחֲתִיכָה שְׁאֲכַל הִיָּתָה
הַמְתַּרֶּת אוֹ הָאֶסּוּרָה — זֶהוּ שֶׁמִּקְרִיב קֶרְבֵּן עַל הַסֶּפֶק
הַמְתַּעוֹרֵר הַזֶּה כְּדִי לְהִתְכַּפֵּר בּוֹ, וְזֶה נִקְרָא 'אִשָּׁם תְּלוּי'
(שְׁדִּינוּ עֲדִיין תְּלוּי וְעוֹמֵד עַד שֶׁהַסֶּפֶק יִתְבַּרֵּר). אִם נִתְבַּרֵּר
אֲחֶר-כֵּךְ, שֶׁמַּה-שְׁאֲכַל הוּא חֶלֶב הַכִּלְיֹת — הָרִי נִתְאֲמַת
שׁוֹ שִׁגְגָה וְיִקְרִיב חֲטָאת קְבוּעָה. וְהַכְּתוּב הָאֵמּוֹר בְּקֶרְבֵּן
זֶה הוּא אֲמָרוֹ בְּפִרְשֵׁת וִיקְרָא: "וְאִם-נִפְשׁ כִּי תִחַטָּא
וְעִשְׂתָּהּ אַחַת מִכָּל-מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְלֹא-יָדַע
וְאִשָּׁם וְנָשָׂא עֹנֹו וְהִבִּיא אֵיל תְּמִים מִן-הַצֵּאֵן בְּעֶרְכָּךְ
לְאִשָּׁם אֶל-הַכֹּהֵן וְכֹפֵר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגָג
וְהָיָה לֹא-יָדַע" (ויקרא ה, יז-יח) — כְּלוּמַר: עַל מַה שֶּׁלֹּא
יָדַע אִם שָׁגָג אוֹ לֹא שָׁגָג. וְעֵינֵינוּ זֶה קוֹרְאִים לוֹ חֲכָמִים 'לֹא
הוֹדַע', וְכִכֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת כְּרִתוֹת (יז).

יום רביעי כ"ט טבת ה'תשפ"א

מצות עשה ע.

יום שישי ב' שבט ה'תשפ"א
מצות עשה עב.

הַמִּצְוָה הַזֶּה"ב — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְהִקְרִיב קֶרְבֵּן
עוֹלָה וְיִזְרַד עַל עֲבֹרֹת מְסִימוֹת. הַעֲבֹרֹת שֶׁחִיבִים עָלֶיהֶן
קֶרְבֵּן זֶה הֵן: טִמְאַת מִקְדָּשׁ וְטִמְאַת קִדְּשִׁי וְשִׁבּוּעַת בְּטוּי
וְשִׁבּוּעַת הַעֲדוּת. מִי שֶׁנִּטְמָא בְּאֵב מֵאֲבוֹת הַטִּמְאֹת, כְּמוֹ
שֶׁכְּבָעֵנוּ בְּהַקְדַּמַּת סֵדֶר טְהוֹרוֹת, וְנִכְנַס לְמִקְדָּשׁ בְּשִׁגְגָה
— זֶהוּ טִמְאַת מִקְדָּשׁ; אוֹ שְׁאֲכַל בֶּשֶׂר קֹדֶשׁ בְּשִׁגְגָה —
זֶהוּ טִמְאַת קִדְּשִׁי; אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבּוּעַת בְּטוּי (נִשְׁבַּע
לַעֲשׂוֹת אוֹ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת דָּבָר מַה, וְלֹא קִיָּם) לֹא קִנְיָה
בְּשִׁגְגָה; אוֹ נִשְׁבַּע שְׁבּוּעַת הַעֲדוּת (נִשְׁבַּע כֹּאִילוֹ אֵינוּ יוֹדַע
עֲדוּת לְחִבְרוֹ) לְשִׁקָּר — בֵּין בְּשׁוּגָג בֵּין בְּמִזִּיד — הָרִי
זֶה מִקְרִיב עַל אַחַד הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה שֶׁיַּעֲשֶׂה קֶרְבֵּן
הַנִּקְרָא: "קֶרְבֵּן עוֹלָה וְיִזְרַד". וְהוּא אֲמָרוֹ יַעֲלֶה: "וְנִפְשׁ
כִּי-תִחַטָּא וְשִׁמְעָה קוֹל אֱלֹהֵי וְגו' אוֹ נִפְשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע

הַמִּצְוָה הַמְשַׁלִּימָה שְׁבָעִים — הוּא הַצּוּי
שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְהִקְרִיב קֶרְבֵּן מְסִים אִם יֵאָרַע לָנוּ סֶפֶק בְּאַחַת
מֵאוֹתָן הַעֲבֹרֹת הַגְּדוּלוֹת שֶׁחִיבִים עַל זִדּוֹנָן כְּרִת וְעַל
שִׁגְגָתָן חֲטָאת קְבוּעָה — וְקֶרְבֵּן זֶה נִקְרָא 'אִשָּׁם תְּלוּי'
וְאֵפֶן הַסֶּפֶק הַזֶּה אֲשֶׁר אִם יֵאָרַע חִיבִים עָלָיו אִשָּׁם תְּלוּי,
הוּא: כְּגוֹן שִׁישׁ לִפְנֵי שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת חֶלֶב, אַחַת מִהֶן חֶלֶב
הַכִּלְיֹת (שְׁהוּא אֶסּוֹר) וְהַאֲחֶרֶת חֶלֶב הֶלֶב (שְׁהוּא מוֹתֵר),
וְאֶל אַחַת מִהֶן וְאֶל אַחֶר אֶת-הַשְּׁנֵי אוֹ שְׁאֲבָדָה,
וְנִסְתַּמַּק וְנִתְעוֹרֵר אֲצִלּוֹ חֶשֶׁשׁ אִם הַחֲתִיכָה שְׁאֲכַל הִיָּתָה
הַמְתַּרֶּת אוֹ הָאֶסּוּרָה — זֶהוּ שֶׁמִּקְרִיב קֶרְבֵּן עַל הַסֶּפֶק
הַמְתַּעוֹרֵר הַזֶּה כְּדִי לְהִתְכַּפֵּר בּוֹ, וְזֶה נִקְרָא 'אִשָּׁם תְּלוּי'
(שְׁדִּינוּ עֲדִיין תְּלוּי וְעוֹמֵד עַד שֶׁהַסֶּפֶק יִתְבַּרֵּר). אִם נִתְבַּרֵּר
אֲחֶר-כֵּךְ, שֶׁמַּה-שְׁאֲכַל הוּא חֶלֶב הַכִּלְיֹת — הָרִי נִתְאֲמַת
שׁוֹ שִׁגְגָה וְיִקְרִיב חֲטָאת קְבוּעָה. וְהַכְּתוּב הָאֵמּוֹר בְּקֶרְבֵּן
זֶה הוּא אֲמָרוֹ בְּפִרְשֵׁת וִיקְרָא: "וְאִם-נִפְשׁ כִּי תִחַטָּא

שְׁפֹל־אֶחָד מֵהֶם נִתְחַיֵּב קֶרֶבֶן הָעוֹף? יָדַע (המקשה) 25
שֶׁקֶרֶבֶן זָב וְזָכָה אֵינוֹ בָּא עַל חֲטָאִים, אֲלֹא הוּא קֶרֶבֶן 26
חֻבָּה בְּמִצְוַת מִסִּים. אִלּוּ הָיָה מִצְוַת הַזֶּה בְּאִישׁ וּבְאִשָּׁה 27
דָּבָר אֶחָד — כְּמוֹ שֶׁהֵם בָּשָׂם, שֶׁהֵשֵׁם שֶׁל זֶה "זָב" וְשֶׁל 28
זו "זָכָה" — כִּי אִזּוּ הָיָה צָרִיף לִמְנוּתָם אֶחָד; אֲבָל אֵין 29
הַדָּבָר כֵּן, כִּי הַגֵּרֶת שֶׁכָּבַת זָרַע מִן־הָאִישׁ הִיא שְׂחִיבָה עָלֶיהָ 30
קֶרֶבֶן, אֲךָ אִם נִגְרָ כְּעֵין שֶׁכָּבַת זָרַע מִן־הָאִשָּׁה אֵינָה זָכָה, 31
אֲלֹא זֹכֵב הֵדֶם מִן־הָאִשָּׁה הוּא שְׂחִיבָתָה עָלֶיהָ קֶרֶבֶן; וְאִם 32
זָב הֵדֶם מִן־הָאִישׁ אֵינוֹ חֵיב עָלֶיהָ קֶרֶבֶן. וּמִלֵּת 'זִיבוּת' 33
אֵין עֲנִינָה אֲלֹא הַנְּזִילָה, וְאֵין כָּל־הַנְּזִילִים אוֹתוֹ הַדָּבָר 34
עֲצָמוֹ. וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ (נדה לב): "הָאִישׁ מְטַמֵּא בְּלֶבֶן 35
וְהָאִשָּׁה בְּאֶדָם", וְאֵין דִּין זָב וְזָכָה דִּין מִצְוָה וּמִצְוָה. 36
וְהָרִאָה הַבְּרוּרָה לָזֶה אָמְרָם בְּכִרְתוֹת (ח): "אֲרֻכָּה 37
מִחֲסָרִי כְּפָרָה (שקרבן "חטאת" שלהם) וְכָל הַבִּיטוּיִם שֶׁל 38
חֲטָאִת" ו"כִּפְרָה" הַמוֹפִיעִים בַּהֲקָשָׁר לֹזֵב חֻבָּה אֵינֶם בְּמוֹבָנִם 39
הַמִּצְוִי אֲלֵא בְּמוֹבָנִם הַמַּעֲשִׂי שֶׁל "חֲסִירוֹ" ו"הַשְׁלֵמָה" מַעֲכָבֵן 40
מִלֵּאכֹל (בְּקִדְשִׁים), וְאֵלּוּ הֵם: הַזָּב וְהַזָּכָה וְהַיִּלּוּדֶת 41
וְהַמִּצְוָה". הֵנָּה רוֹאָה, אֵיךְ מוֹנִים זָב וְזָכָה כְּשֵׁנִים וּמוֹנִים 42
מִצְוָה כְּאֶחָד — בֵּין שֶׁהוּא אִישׁ אוֹ אִשָּׁה — לְפִי 43
שְׂחִיבוֹת הָאִישׁ אֵינָה כְּזִיבוֹת הָאִשָּׁה. וְהַפְסִיק הַנֶּאֱמָר עַל 44
קֶרֶבֶנָּה: "וְאִם־טִהְרָה מִזֹּכָה וְגו'" וּבַיּוֹם הַשְּׂמִינִי תִקַּח־לָהּ 45
שְׂתֵי תָרִים וְגו'" (שם טו, כח־כט). 46

הַמִּצְוָה הַזֶּה"ו — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטָוִינוּ שְׁפֹל־יִלּוּדֶת תִּקְרִיב 47
קֶרֶבֶן, וְהוּא: כֶּכֶשׁ בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעוֹלָה וּבֶן־יֹנֶה אוֹ תֹר 48
לְחֲטָאִת. וְאִם הִיא עֲנִיָּה, מִקְרִיבָה שְׂתֵי תוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בָנִי 49
יֹנֶה אֶחָד עָלָה וְאֶחָד חֲטָאִת. וְגַם הִיא מִמִּחֲסָרִי כְּפָרָה עַד 50
שְׂתִּיקָרִיב, כְּמוֹ שֶׁאָמַר יְתַעֲלָה: "וּבְמִלֵּאת יָמֵי טִהְרָה לְבֶן 51
אוֹ לְבַת תָּבִיא כֶּכֶשׁ בֶּן־שָׁנָתוֹ וְגו'" (שם יב, ו). 52

בְּכָל־דָּבָר טָמֵא וְגו' וְנִעְלָם מִמֶּנּוּ וְגו' וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם אוֹ 1
נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבִטָּא בְּשִׁפְתָּיִם וְגו' וְנִעְלָם מִמֶּנּוּ וְגו' 2
וְהָיָה כִּי־יִשָּׁשׁ וְגו' וְהָבִיא אֶת־אֶשְׁמוֹ וְגו' וְאִם־לֹא תִגִּיעַ 3
יָדוֹ וְגו' וְאִם־לֹא תִשָּׁגִי יָדוֹ וְגו'" (ויקרא ה, אִיא). וְלִכֵּן 4
נִקְרָא 'עוֹלָה וְיִוֵּרֵד' — לְפִי שֶׁאֵינוֹ קָבֹועַ בְּמִין, אֲלֹא פֶּעַם 5
יֻקָּא מִמִּין זֶה וּפֶעַם מִמִּין אַחֵר, כִּפִּי אֲשֶׁר תִּשָּׁגִי יָד 6
הַחוּטָא הַחֵיב בְּקֶרֶבֶן. וּכְכֹר נִתְבָּאָרוּ גַם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ 7
בְּמִסְכָּת כִּרְתוֹת (י): וּבְמִסְכָּת שְׂבוּעוֹת (ז). 8

יום ש"ק ג' שבט ה'תשפ"א

מצות עשה סח. עה. עו.

9 הַמִּצְוָה הַזֶּה"ח — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטָוִינוּ שְׂחִיבָתָה בֵּית דִּין 10
קֶרֶבֶן, אִם שִׁגְגוּ וְהוֹרִי שֶׁלֹּא בְּהִלָּכָה, וְהוּא אָמַר יְתַעֲלָה: 11
12 "וְאִם כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנִעְלָם דָּבָר מִעֵינֵי הַקֹּהֵל" 13
(ויקרא ד, יג). וְכֹכֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְהַתְנָאִים שֶׁבָּהּ 14
בְּשִׁלּוּמוֹת בְּמִסְכָּת הוֹרִיֹּת וּבְכִמָּה מְקוֹמוֹת מִמִּסְכָּת זְכָחִים. 15
16 הַמִּצְוָה הַזֶּה"ה — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטָוִינוּ שְׁפֹל־אִשָּׁה זָכָה, 17
אִם נִתְרַפְּאָה מִן־הַזִּיבוּת, תִּקְרִיב קֶרֶבֶן, וְקֶרֶבֶן זֶה הוּא: 18
19 "שְׂתֵי תָרִים אוֹ שְׁנֵי בָנֵי יֹנֶה" — וְהוּא קֶרֶבֶן זָכָה, וְהִיא 20
מִחֲסָרָה כְּפָרָה עַד שְׂתִּיבָאָנוּ. וְאִילּוּ יִקָּשֶׁה עָלֶי מִקָּשָׁה 21
18 וְיֹאמַר: בֵּין שֶׁקֶרֶבֶן הַזָּב קֶרֶבֶן הַזָּכָה, וְהָרִי אֶתָּה מוֹנֶה 19
20 (בְּמִנֵּין הַמִּצְוֹת) אֶת־מִין הַקֶּרֶבֶן — יִהְיֶה הַחֵיב בּוֹ מִי 21
22 שִׂיָּהָ — כְּמוֹ שֶׁשְּׂעִיָּת בְּקֶרֶבֶן חֲטָאִת וְקֶרֶבֶן אֶשֶׁם וְדֹאֵי 23
24 וְקֶרֶבֶן אֶשֶׁם תְּלוֹי וְקֶרֶבֶן עוֹלָה וְיִוֵּרֵד, שְׂמִינִי כָל־אֶחָד 25
26 מִצְוָה בְּפָנֵי עֲצָמָה, וְלֹא חֲשִׁשְׁתָּ לְרִבּוּי הַחֲטָאִים (לִמְנוֹת 27
28 כָּל חֲטָא בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, מִפְּנֵי) שֶׁעַל כָּל־אֶחָד מֵהֶם חֵיבִים אוֹתוֹ 29
30 הַקֶּרֶבֶן — כֶּךָ גַּם כָּאֵן אֵל תְּחוּשׁ לְמִסְפַּר הָאֲנָשִׁים, 31

המשך ביאור תהלים מתוך "תהילות מנחם" מעמוד ר"ז

ובקשה זו היא למעלה מטעמי תורה שיתגלו לעתיד בבחי' ראי', שכן טעמי תורה שיתגלו לעתיד אינם עדיין בבחי' תענוג העצמי ממש, ולכן יהיו בזה חילוקי מדריגות. הגם שלעתיד לבוא כתיב¹⁷ "מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים", הרי ידוע שגם בים ישנם הרים ובקעות¹⁸. אבל הבקשה "טוב טעם ודעת למדני" הוא שתהי' המשכת תענוג העצמי ממש, ושתבוא בגילויי בשכל אנושי שבמוח הגשמי.

והטעם למילוי בקשה זו הוא "כי במצוותיך האמנתי", דהנה בכללות המצוות ישנם משפטים עדות וחוקים, ומעלתו של דוד המלך היא שבכל המצוות הי' אצלו אמונה פשוטה וקבלת עול¹⁹, וגם בענין התורה שהיא הבנה והשגה הי' אצלו אמונה פשוטה וקבלת עול, ועי"ז פעל את הענין ד"טוב טעם ודעת למדני"²⁰.

(17) ישע' יא, ט.

(18) ראה מאמרי אדה"ז הקצרים ע' קמא (פי' עה"פ "מלאה הארץ").

(19) ראה גם קונטרס עץ החיים פי"ב.

(20) ד"ה טוב טעם ודעת ה'תשכ"ב.

ירמיה פרק נ טז

טז כרתו זורע מפלל ותפש מגל בעת קציר מפני חרב היונה איש אל-עמו יפנו ואיש לארצו ינסו:
 יז שה פזורה ישראל אריות הדיחו הראשון אכלו מלך אשור וזה האחרון עצמו נבוכדראצר מלך
 בבל: יח לכן כה-אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הנני פקד אל-מלך בבל ואל-ארצו כאשר פקדתי
 אל-מלך אשור: יט ושבתתי את-ישראל אל-נהו ורעה הפרמל והבשן ובהר אפרים והגלעד תשפע
 נפשו: כ בימים ההם ובעת ההיא נאם-יהוה יבקש את-עון ישראל ואיננו ואת-חטאת יהודה ולא
 תמצאינה כי אסלח לאשר אשאר: כא על-הארץ מרתים עליה ואל-יושבי פקוד חרב והחרם
 אחריהם נאם-יהוה ועשה פכל אשר צויתיו: כב קול מלחמה בארץ ושבר גדול: כג איך נגדע וישבר
 פטיש פל-הארץ איך היתה לשמה בבל בגוים: כד יקשתי לך וגם-נלפדת בבל ואת לא ידעת נמצאת
 וגם-נתפשת פי ביהוה התגרות: כה פתח יהוה את-אוצרו ויוצא את-פלי ועמו פיר-מלאכה היא לאדני
 יהוה צבאות בארץ פשדים:

רש"י

שם מדינה וכן פקוד ושוע וקוע (יחזקאל כג) ת"י שם
 מדינות: ועשה ככל אשר צויתיו. אתה כורש ביד
 ישעיה הנביא (מ"ה): (כג) פטיש כל הארץ. שהיה
 מפוצץ ומכתת את הכל: (כד) יקשתי לך. לשון
 מוקש:

(טז) כרתו זורע. שיצו מלכא מבבל ואחידו חרבא
 בעידן קטול: (יז) הראשון אכלו. שהגלה י' השבטים:
 עצמו. גרמו גירם עצמותיו שגמר השיריים יהודה
 ובנימן, עצמו דישושא"ר בלע"ז: (יט) ורעה הכרמל.
 ל' מרעה: (כא) מרתים. שהמרתני והרגותני. פקוד.

מצודת ציון

(טז) ותופש. ענין אחיזה: מגל. הוא החרמש והוא כלי עשוי
 לקצור בו וכן שלחו מגל (ויאל ד'): היונה. מלשון אונאה וענינו
 עשיקת הגוף והממון וכן העיר היונה (צפניה ג'): יפנו. ענין
 סבוב: (יז) פזורה. ענין פרוד: הדיחו. מלשון דחיה: עצמו.
 ר"ל שבר עצמו ודוגמתו ובכל תבואתי תשרש (איוב ל"א) ור"ל
 תעקור השורש: (יח) פקוד. ענין השגחת הבאת הרעה:
 (יט) ושובבתי. מלשון השבה: נהו. מדורר: ורעה. מלשון
 מרעה: הכרמל. כן יקרא מקום שדות וכרמים: (כא) מרתים.
 מלשון מרי ומרד: חרוב. מלשון חורבן. והחרם. ענין כליון
 כמו כל הנשמה החרים (יהושע י'): (כג) נגדע. ענין כריתה כמו
 שקמים גדעו (ישעיה ט'): פטיש. הוא המקבת כמו כפטיש
 יפוצץ סלע (לעיל כ"ג): לשמה. לתמהוץ: (כד) יקשתי. מלשון תגר
 מוקש: נתפשת. ענין אחיזה בחזקה: התגרות. מלשון תגר
 ומלחמה כמו אל תתגרו בם (דברים ב'): (כה) אוצרו. מלשון
 אוצר ומטמון: זעמו. ענין כעס וחימה: מלאכה. ענין שליחות
 וכן ארור עושה מלאכת ה' רמיה (לעיל מ"ח):

מצודת דוד

(טז) כרתו. ר"ל לא ימצא עוד בבבל זורע שדות ואוחז מגל
 בעת הקציר כי תהיה שממה ולא יזרע שמה: מפני חרב
 היונה. מפני חרב האויב המאנה ואונסת לעשוק הגוף והממון
 יפנו משם השכירים עובדי האדמה וינוסו כ"א לעמו ולארצו
 אשר באו משם: (יז) שה פזורה ישראל. הנה ישראל היה
 כשה פזורה ופרודה מן העדר אשר אריות הדיחו אותה
 והבריחה מעדרה כי כן הדיחו אותו מארצו: הראשון. המדיח
 הראשון אכל בשרו והוא מלך אשור שגלה עשרת השבטים:
 וזה האחרון. זה המדיח האחרון שבר עצמותיו והוא נ"ג מלך
 בבל שגלה יהודה ובנימין: (יח) הנני פקד. אשגיח להביא
 גמול על בבל וכו': (יט) ושובבתי. ר"ל עוד יבא זמן בימי
 המשיח שאשיב אותו אל נהו וירעה במרעה הכרמל והבשן
 שהמה מקום מרעה שמן ולפי שהמשילם לשה אמר לשון
 הנופל בשה: תשבע נפשו. מרוב המרעה המצוי שם:
 (כ) יבוקש. אף אם יבוקש לא יהיה: לאשר אשאר. לאלו
 שאשאיר מהם אסלח לעונם כי יהיו נמרקים בקושי השעבוד
 וילכו להם: (כא) על הארץ מרתים. חזר לדבריו הראשונים
 אמר אל מול המחריב את בבל עלה למלחמה על הארץ

שמרדה ופשעה בכל העובדי כוכבים והיא בבל: ואל יושבי פקוד. שם עיר מערי בבל כמ"ש פקוד ושוע וקוע (יחזקאל כג)
 או על בבל יאמר וקראה כן לפי שבא עת לפקוד ולזכור עוונה: חרוב. תחרב אותה והנסים רדוף אחריהם והחרים: ועשה
 וכו'. חזר לזרזו: (כב) בארץ. נשמע בארץ בבל: (כג) איך נגדע. איך נכרת בבל שהיה משבר ומפוצץ כל הארץ, כפטיש
 המפוצץ סלע: לשמה. לתמהוץ היתה בין העובדי כוכבים כולם יתמהו על חורבנה: (כד) יקשתי. הכנתי לך מוקש וגם נלכדת
 בה ולא ידעת להשמר ממנה כי פתאום באה: התגרות. עם ה' עשית תגר ומלחמה כי עמו טבת ולא חמלת: (כה) את כלי
 זעמו. הם פרס ומדי ור"ל המקום העיר לבם לבוא על בבל להשחיתה: כי מלאכה היא לאד'. השחתת ארץ כשדים היא דבר
 שליחות של ה':

דניאל פרק יא כז-לג

כו וּשְׁנֵיהֶם הַמְּלָכִים לְבָבָם לְמַרְעַ וְעַל־שִׁלְחַן אֶחָד כָּבוֹד יִדְבְּרוּ וְלֹא תִצְלַח פִּי־עוֹד קֵץ לְמוֹעֵד: כח וַיָּשָׁב אֲרָצוֹ בְּרִכּוּשׁ גָּדוֹל וּלְבָבוֹ עַל־בְּרִית קֹדֶשׁ וְעִשָּׂה וַיָּשָׁב לְאֶרְצוֹ: כט לְמוֹעֵד יָשׁוּב וַיָּבֹא בִנְיָה וְלֹא־תִהְיֶה כְּרֹאשׁוֹנָה וְכֹאחֲרוֹנָה: ל וּבָאוּ בֹי צִיִּים פְּתִים וְנִכְאָה וַיָּשָׁב וַיַּעַם עַל־בְּרִית־קֹדֶשׁ וְעִשָּׂה וַיָּשָׁב וַיִּבֶן עַל־עֲזוֹבֵי בְרִית קֹדֶשׁ: לא וּזְרָעִים מִמֶּנּוּ יַעֲמִדוּ וְחִלְּלוּ הַמִּקְדָּשׁ הַמְּעוֹז וְהַסִּירוּ הַתְּמִיד וְנִתְּנוּ הַשְּׁקוּץ מִשׁוּמָם: לב וּמִרְשִׁיעֵי בְרִית יַחֲנִיף בַּחֲלָקוֹת וַעַם יִדְעִי אֱלֹהֵיו יַחֲזִקוּ וְעִשּׂוּ: לג וּמִשְׁכִּילֵי עָם יִבְנוּ לְרִבִּים וְנִכְשְׁלוּ בַּחֲרָב וּבַלְהָבָה בְּשָׂכָר וּבְכֹהֵן יָמִים:

רש"י

רומים, גדודים ממלכות רומי שימרדו בו: ונכאה. ונשבר קצת: ושם וועם על ברית קדש. ושב לארצו להפר ברי' שכתר עם ישראל: (ושם ויבן על עוזבי ברית קודש). ויתן לב ויתבונן שעזבו ישראל ברית (ודת) קודש, ותרב שנאת חנם ומחלוקת בבית שני כמו שכתוב בספר יוסיפון וישפכו דם נקי ועל זאת יבטח וידע שיצליח ויפר את בריתו מעמם ויתגרה בס: (לא) וזרועים ממנו יעמוד. ישלח שריו וגבוריו לירושלים: וחללו המקדש המעוזה. מעון בית המקדש: (לב) ומרשיעי ברית יחניף. פריצי ישראל שיתחברו עמו וירשיעו בריתם עם חבריהם ויהיו ממרים ויחניף בחלקלקות: יודעי אלהיו. וכשרי ישראל שיחזיקו ביראת אלהיהם כלומר יאחזו בה ולא יעזבוה: ועשו. את תורתם: (לג) ומשכילי עם. חכמים שבהם כגון של בית רבי וחכמי הדורות: יבינו לרבים. ידרשו לעם הארץ את התורה ויאמצו ידיהם להחזיק בה: ונכשלו. בגלותם בחרב ובלהבה וגו':

(כז) ושניהם המלכים. שר רומים ונגיד הברית האמור למעלה הוא הורקנוס שיתחבר לעזרתו כדי שיעזור גם הוא על ארסתובלס אחיו המולך בירושלים: לבבם למרע. על בני עמך להרע ליהודה: ועל שלחן אחד. על מלכות ארסתובלס יתלחשו כזבים: ולא תצלה. שיתמסרו ישראל להשחתה באותן הימים: כי עוד קץ למועד. החורבן למלאות שבועים ששים ושנים האמורים בספר זה (לעיל ט) ואותו המועד בימי אגריפס בן אגריפס מזרע הורדוס: (כח) וישב. מלך הרומי לארצו מעל מלך הנגב ברכוש גדול: ולבבו על ברית קודש. להפר בריתו מעל ישראל: ועשה. כלומר והצליח, ושב לארצו: (כט) למועד. לאחר זמן: ולא תהיה. הביאה הזאת מצלחת כראשונה האמורה למעלה ועמד מנצר שרשיה וגו' שהצליח מלך הצפון על מלך הנגב וכאחרונה. פעם שניה זו שאמרנו ושב לארצו ברכוש גדול: (ל) ובאו בו. להלחם בו: צי'ם. סיעות: כתיים.

מצודת ציון

(כז) למועד. מלשון יעד וקביעת זמן: (ל) צי'ם. אניות כמו וצי אדיר (ישעיה לג): כתיים. הם רמולוס כן ת"א בתורה: ונכאה. וישבר כמו ונכאה לבב (תהלים קט): ועשה. ענין אסיפה וקבוץ כמו ויעש חיל (ש"א י"ד):

קץ המיועד להם כי עדיין לא נתמלאה הסאה ולא בא קצם להיות נאבדים: (כח) וישב. מלך הצפון ישוב לארצו ברכוש גדול אשר שלל ממלך הנגב: ולבבו. מחשבת לבבו יהיה על כריתת הברית אשר כרת עם ישראל עם קודש ר"ל בלבבו יחשוב להפר הברית: ועשה. כאשר חשב כן יעשה ויפר הברית ונלחם בה ואח"כ יחזור לארצו: (כט) למועד. לזמן הזה בשנה האחרת ישוב לבוא בארץ הנגב להלחם בה: ולא תהיה וכו'. אבל לא תהיה דרכו מצלחת כמו שהיתה בראשונה ר"ל בשנה שלפניה שנאמר בה למעלה וישב ארצו ברכוש גדול: וכאחרונה. ולא כמלחמה האחרונה אשר תהיה לאחר המלחמה ההיא והיא המלחמה האמורה למטה ובעת קץ יתנגח וכו' ונאמר בה וארץ מצרים לא תהיה לפליטה: (ל) ובאו בו. בארץ הנגב יבאו אנשי רומא באניות גדולות אבל יהיה נכאה ונשבר ולא יצליח: ושם וועם. ויחזור ויכעס על הברית שכתר עם ישראל עם קודש ויהיה חפצו בהפרת הברית: ועשה. יקבץ עם רב להלחם בהם ושב ויבן ויחזור ויתן לב להתבונן על אשר עזבו ישראל את ברית קודש היא התורה הקדושה הנתונה בברית ועי"ז יערב לבו לגשת עליהם למלחמה ולהפר הברית כמ"ש ביוסיפון: (לא) וזרועים. אנשי מלחמה בעלי זרוע מבני רומא יתחזקו ויחללו את המקדש אשר הוא המעוזה והחוזק של ישראל ר"ל ישרפו המקדש באש: והסירו התמיד. יבטלו הקרבת התמיד ע"י חורבן הבית: ונתנו השקוץ משומם. במקום המקדש יעמדו צורת עכו"ם המשוקץ הנאלם ומושחק כאבן דומם: (לב) ומרשיעי ברית. את מי מישראל אשר ירשיע לעזוב ברית ה' אותו יחניף בחלקלקות אמרים: ועם יודעי אלהיו. אבל עכ"ז כללות העם היודעים את ה' יחזיקו בדבריו הברית ויעשו אותם ולא יפנו אל מול החנופה וחלקלקות האמרים: (לג) ומשכילי עם. החכמים שבהם: יבינו לרבים. ללמדם דברי הברית: ונכשלו. המשכילים ההם יוכשלו לפול בחרב ובלהבות אש וכו' משך זמן ימים רבים:

מצודת דוד

(כז) ושניהם המלכים. מלך הצפון ומלך הנגב: לבבם למרע. יהיה לבבם לעשות רעה לישראל: ועל שלחן אחד. בהיותם מסובים לאכול ידברו כזב ר"ל ידברו לאבד את ישראל והמלאך קורא כזב על כי לא נתקיימה עצתם: ולא תצלה. עצתם זאת לא תצלה: כי עוד קץ למועד. כי יש עוד זמן על

פרק תשיעי

א פורת שהיא בתוך הפתח ופינה לחוץ, פזית מן המת נתון תחתיה או על גבה מבחוץ, כל שהוא פגגד הנית, תחתיה וגבה – טמא. וכל שאינו פגגד הנית, תוכה והפזית – טהור. בפזית – אין טמא אלא הפזית. בתוכה – הכל טמא.

פירוש ברטנורא

ט א כוורת. שיש לה שולים, ומחזקת ארבעים סאה בלח שהן כוריים ביכש שאינה מקבלת טומאה, ומוטה על צדה בתוך הפתח ומקצתה בחוץ ומקצתה בבית: ופיה לחוץ. ושוליה לפנים: פזית מן המת נתון תחתיה. מבחוץ: כל שהוא פגגד הנית. אם הנית תחתיה וכלים על גבה כנגדו, או הנית על גבה וכלים תחתיה כנגדו: תחתיה וגבה טמא. אבל מה שבתוכה טהור. דאע"פ שהכוורת מצלת על מה שבתוכה, אינה מצלת על מה שתחתיה וגבה כנגד הנית של טומאה. דעל מה שבתוכה דין הוא שתציל, דאפילו מונחת באוהל המת מצלת בצמיד פתיל, כיון שאינה מקבלת טומאה, אבל מה שתחתיה ושעל גבה אינה מצלת כיון דכלי היא, כדתנן לעיל פרק ו' ארם וכלים נעשים אהלים לטמא אבל לא לטהר: וכל שאינו פגגד הנית תוכה והפזית טהור. הכי קאמר, כלים שתחתיה וגבה שאינן כנגד הנית של טומאה, ותוכה כלומר כלים שבתוכה ואפילו הן כנגד הנית, וכלים נמו שבתוכה, הכל טהור: בבית אין טמא אלא הפזית. אם הפזית בבית אין טמא אלא הפזית, אבל הכלים שבתוך הכוורת טהורים, דפיה לחוץ: בתוכה הכל טמא. אם הפזית בתוך הכוורת, הכל טמא. דבכוורת שהיא נקובה מן הדפנות בפתח טפה עסקינן, כדבעינן למימר לקמן [משנה ג'], אלא שהנקבים פקוקים בקש ואין הסחימה מהודקת, ודרך הנקבים יוצאה הטומאה לבית כיון דלא מהדקי, ואפילו כלים שתחתיה ושעל גבה מבחוץ טמאים, דכיון שהנית בתוכה רואין אותה כאילו היא מלאה טומאה, ואין כלי מציל על מה שתחתיו ועל גביו. אבל כשהטומאה בבית, אמרן לעיל דאין טמא אלא הפזית, שאין הטומאה נכנסת בכוורת דרך נקבים

משניות מבוארות – קהתי

אפשר לפרש שהוא כמין סל גדול, שמחזיקים בה תבואה בבית (השלמות ל"ח אלבא; אהלות מהדורת גולדברג). על כל פנים, כפי שכבר הקדמנו לעיל, אנו מבארים לפי "מעייני יהושע", שמדובר כאן בכוורת של אדמה, ודווקא בכגון שאינה באה במידה, היינו שאינה מחזקת ארבעים סאה בלח.

פזית – כגון כוורת של אדמה, שאינה מקבלת טומאה, כמו שבארנו לעיל, **שהיא בתוך הפתח** – של הבית, ומונחת על צידה, ו**פינה לחוץ** – לצד חוץ, ולא לצד הבית, ואף מקצת הכוורת מונחת בחוץ, **פזית מן המת נתון תחתיה או על גבה מבחוץ** – תיבת "מבחוץ" מוסבה גם על תחתיה, כלומר שהכזית מן המת מונחת מחוץ לבית, ולא תחת תקרת הבית, אלא שהוא נתון תחת הכוורת, והרי זו טומאה רצוצה, שכן מדובר כאן בכגון שאין הכוורת גבוהה מן הארץ טפה, או שהכזית מן המת נתון על גבי הכוורת, שאף בכגון זה דינה כטומאה רצוצה, שהואיל והכוורת כלי טהור, שאינו מקבל טומאה, והרי כלים אינם חוצצים בפני הטומאה, לפיכך נעשית הטומאה כאילו היא מונחת למטה, תחת הכוורת, והרי שאף זו טומאה רצוצה: **כל שהוא פגגד הנית, תחתיה וגבה טמא** – כל הנמצא תחת הכוורת או על גבה כנגד הכזית מן המת, הרי זה טמא, שטומאה רצוצה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת ומטמאה כל מה שכנגדה; ו**כל שאינו פגגד הנית** – כל מה שאינו כנגד הנית מתחתיה או על גבה מבחוץ, **תוכה** – כלומר וכל תוכה של הכוורת, אפילו מה שכנגד הנית, ו**הפזית** – וכן הבית, **טהור** – כל שאינו כנגד הנית טהור. משום שטומאה רצוצה אינה אלא בוקעת ועולה בוקעת ויורדת כנגדה, אבל אינה מתפשטת לצדדים; תוכה טהור. שהואיל והכוורת אינה מקבלת טומאה, מפני שהיא כלי אדמה, אין הטומאה נכנסת לתוכה, והרי היא ככלי חרס טהור, המוקף צמיד פתיל ומונח באוהל המת, שאף על פי שמוקף טומאה, מכל מקום כל מה שבתוכו טהור, הלכך אף כאן כל מה שבתוך הכוורת טהור, אף מה שכנגד הטומאה הרצוצה שתחתיה; והבית טהור – שהרי הטומאה מונחת מחוץ לבית. **בפזית** – אם היה כזית מן המת בבית, **אין טמא אלא הפזית** – אבל מה שבתוך הכוורת טהור, הואיל ופיה לחוץ, וכן אין הטומאה עוברת למה שתחתיה מבחוץ, כיון שאין הכוורת גבוהה מן הארץ טפה, ואף כל מה שעל גבה מבחוץ טהור, שהרי אין על גבה מבחוץ אוהל להמשיך לשם את הטומאה מן הבית (רמב"ם; יסודי טהורות). **בתוכה** – אם כזית מן המת נתון בתוך הכוורת, **הכל טמא** – הכוורת מלאה טומאה, והיא מביאה את הטומאה תחתיה ועל גבה ולכל הבית. לפי שאין הכוורת חוצצת בפני הטומאה, מאחר שהיא כלי, ואין כלים, אפילו הטהורים מלקבל טומאה, נעשים אוהל לטהר, אבל מביאה היא את הטומאה; הלכך הדופן העליונה נעשית אוהל להביא את

יוסראשו

באור משנה א

פרק זה כולל כמה עניינים סחומים וקשים, וכל המפרשים נתחבטו בפירושם ונכנסו בהרבה דחקים, ואף הניחו כמה וכמה דברים בצריך עיון. מכאן עמדנו בפני בעיה קשה, כיצד לבאר את הפרק הזה, מבלי להיכנס להבדלי השיטות השונות ויישוב הקשיים שבו, העלולים לבלבל את הלומד ולמנוע ממנו את הבנת ענייני הפרק לאשורם. ואף על פי שדרכנו תמיד להביא בביאורנו גם הבדלי דעות ושיטות, מכל מקום כאן לא יכולנו לנקוט דרך זו, כי לפנינו פרק שלם, שיש לבאר תחילה את כולו בדרך אחידה ובשיטה עקבית, כדי שיתפס יפה על ידי הלומד בכל היקף ענייניו והבדלי הלכותיו. לפיכך מצאנו לנכון לבאר את הפרק לפי דרכו הסלולה של בעל "מעייני יהושע", המפרש את פרקנו על יסוד כללים ברורים בהלכות כלים ואוהלים, ואידך זילי גמורו, לכו ועיינו בשאר כל הפירושים ותוסיפו דעת. – מכל מקום בשולי אותן המשניות שענייניהן קשים ומתפרשים בדרכים שונות, נביא גם אי אלה פירושים אחרים ונציין את נקודות התורפה שבהם.

אף כאן בהקדמתנו לפרק, נתעכב קצת על נושא הפרק, והוא ה"כוורת". לדעת רוב המפרשים הכוונה היא לכוורת דבורים העשויה מעץ או מקנים, וכגון שהיא מחזקת ארבעים סאה בלח. שאינה מקבלת טומאה. אבל לפי פירוש זה אין ענייני הפרק מתיישבים יפה, ורובו הקושי והסתירות, כפי שזר נבאר בהמשך הדברים ובשולי משנה יב. מכאן מפרש הראב"ד, שמדובר כאן בכוורת של חרס. אבל יש תמחים על פירושו, מאחר שאין מוצאים בכל ההלמוד כוורת של חרס. אף הגר"א מפרש כרוב המפרשים, שמדובר כאן בכוורת של עץ, אלא בכגון שאינה מחזקת ארבעים סאה בלח, שהי מחזקת ארבעים סאה שנינו לעיל (ת א), שחשובה אוהל וחוצצת בפני הטומאה, ואילו בפרקנו שנוי, שאם היא שלמה, הרי היא חשובה כלי ואינה חוצצת בפני הטומאה (עין "משנה אחרונה" לעיל ת א). ברם, בעל "מעייני יהושע" שואל הרבה גם על ביאורו של הגר"א בשאר העניינים הקשים של הפרק, והוא מפרש את פרקנו בדרך מיוחדת על יסוד התוספתא, ועל פי כללים ברורים המבוססים על המשנה, התוספתא, התלמוד והראשונים, והרי ביאורו בענין הכוורת: הכוורת היא כלי העשוי להחזקת דבורים לעשות דבש, והיא חלולה ועגולה, ולה שני שוליים: מצד אחד שוליים קבועים ושוליים (שהם התחתונים), ומצד שני שוליים העשויים להכניסם ולסלקם ואינם קבועים בה (שהם פי הכוורת). יש עושים את הכוורת מקש או מקנים, ויש עושים אותה מעץ, ויש עושים אותה מטיט מגובל ומייבשים אותה בחמה ואין צורפים אותה בכבשן, שהואיל ואין תשמישה באש, ואף אין מחזיקים בתוכה דברים המחלחלים בה, אינה צריכה ציורף, והוא הנקרא בלשון המשנה כלי אדמה. וכל מקום שעוסקת המשנה בכוורת העשויה מקש או מקנים, הריה נוקטת במפורש: כוורת קש או כוורת הקנים. אולם כשהיא עוסקת בכוורת של עץ או של אדמה הריה נוקטת "כוורת" סתם, ולפי הענין יש להבין, שאם מדובר בכוורת המקבלת טומאה, הכוונה היא לכוורת של עץ, ואם מדובר בכוורת שאינה מקבלת טומאה, הרי הכוונה היא לכוורת של אדמה. ואמנם פרקנו כולו עוסק בכוורת שאינה מקבלת טומאה, ומכאן שהיא כלי אדמה או כלי אבנים. כן יש לפרש, שמדובר כאן בכוורת שאינה מחזקת ארבעים סאה בלח, שאם לא כן הרי חשובה היא אוהל, כמו שכבר בארנו לעיל בפירושו של הגר"א; ורק במשנה יב מתחיל התנא לדבר במפורש על כוורת המחזיקת ארבעים סאה. יש מעירים, שאמנם נכונה דעתו של בעל "מעייני יהושע" שמדובר כאן בכוורת של אדמה, אלא שאין הכרח לפרש, שכוורת סתם היינו העשויה להחזקת דבורים, אלא

ב היתה גבוהה מן הארץ טפח, טמאה תחתיה, או בבית, או על גבה – הכל טמא, אלא תוכה. בתוכה – הכל טמא.

ג במה דברים אמורים? בזמן שהיא כלי מחלחלת. היתה פחותה ופקוקה בקש, או אפוצה; איזו היא אפוצה? כל שאין לה טפח ממקום אחד; ביות מן המות נתון תחתיה – כנגדו עד התהום טמא; על גבה – כנגדו עד הרקיע טמא. בבית – אין טמא אלא הבית. בתוכה – אין טמא אלא תוכה.

פירוש ברטנורא

א"פ שיש בהן פותח טפח הואיל והן פקוקים, ודרך פיה אינה נכנסת שהרי פיה לחוץ:

ב היתה גבוהה מן הארץ טפח. דעכשיו יש תחתיה אוהל טפח: **הכל טמא.** דמביאה טומאה לבית כיון דגבוהה טפח, וכלים שעל גבה אפילו שלא כנגד הטומאה נמי טמאין ואפילו בחוץ, דתחתיה כמאן דמליא טומאה. ואין מצלת על גבה דאין כלי מציל. וכן אם טומאה בבית נמי הכל טמא מהאי טעמא, דאוהל הבית מביא טומאה לתחתיה ואין מצלת על גבה. ואם טומאה על גבה, כיון דאין מצלת על מה שתחתיה, רואים שתחתיה כמאן דמליא טומאה, הלכך מה שבבית ומה שתחתיה ומה שעל גבה הכל טמא: **אלא תוכה.** כלומר הכל טמא חוץ ממה שבתוכה שטחור:

ג בזמן שהיא כלי. שלא נפתח ולא נתבטלה מתורת כלי: מחלחלת. שהדפנות נקובות בפותח טפח. שהגלים לעשות נקבים בדפנות הכוורת כדי שיכנסו הדבורים ויצאו, ופעמים שהנקבים פקוקים בקש אלא דהפקק לא מיהדר: היתה פחותה. שנפתחה ונתבטלה מתורת כלי: ופקוקה בקש. במקום הפחיתה. ודפנותיה שלימות שאינה מחלחלת: או אפוצה. או אפילו אין דפנותיה שלימות אלא שאפוצה. כלומר סתומה במקום שהיא מחלחלת ואין בה חלחול טפח: **כנגדו עד התהום טמא.** וכל השאר טהור. דכיון דלאו כלי הוא חשוב כאוהל להציל תוכה ועל גבה: על גבה. אם כוית מן המות נתון על גבה: **כנגדו עד הרקיע טמא.** וכל השאר טהור, דמצלת תוכה ותחתיה. כיון דלאו כלי היא: **בבית.** אם כוית מן המות בבית: אין טמא אלא הבית. וכל השאר טהור, דפיה לחוץ: **בתוכה.** אם כוית מן המות בתוכה: אין טמא אלא תוכה. וכל השאר טהור. דאין טומאה נכנסת לבית כיון דאינה מחלחלת ופיה לחוץ. ומצלת נמי על מה שתחתיה ועל גבה, כיון דלאו כלי היא:

משניות מבוארות – קהתי

ובטלה ממנה תורת כלי, והרי היא נעשית אוהל אף לחצוץ בפני הטומאה, ופקוקה בקש – במקום הפחיתה, שלא תיכנס הטומאה לתוכה, וכגון שהפחת הוא טפח, או אפוצה – היינו כוורת שלמה שלא נפתחה, אלא שהיתה דבוקה והדוקה לצידי הפחת, שבכגון זה היא מצלת עם דפנות אוהלים, ונמצאת גם חוצצת בפני הטומאה; **איזו היא אפוצה** – כלומר כמה הוא שיעור הריעות שיכול להישאר בין הכוורת וצידי הדלת, שעדיין תיקרא "אפוצה"? **כל שאין לה טפח ממקום אחד** – כלומר שאין הריעות (הפילוש) מחזיק באורך היקפו שבין הכוורת לחלל הפתח שיעור טפח. ופירוש "ממקום אחד", שאפילו הפילוש הוא במקום אחד ואינו מפורד במקומות רבים, אם אין בו אורך טפח, הרי היא נקראת "אפוצה" (מעייני יהושע). ויש מפרשים: כל שאין בשום מקום מרחק של טפח בין הכוורת לדפנות (ורח"א): באחד משני התנאים הללו (פחותה או אפוצה) הדינים הם כדלקמן: **ביות מן המות נתון תחתיה** – שטומאה רצוצה היא, כנגדו עד התהום טמא – שבוקעת יורדת היא; אבל אינה בוקעת ועולה, אף על פי שטומאה רצוצה היא, לפי שהכוורת יש לה דין אוהל וחוצצת בפני הטומאה, הלכך מה שעל גבה טהור; **על גבה** – אם כוית מן המות נתון על גבה, כנגדו עד הרקיע טמא – שבוקעת היא ועולה, אבל אינה בוקעת יורדת, לפי שהכוורת חוצצת, הלכך מה שתחתיה טהור; **בבית** – אם הטומאה מונחת בבית, אין טמא אלא הבית – כמו שבארנו במשנה א. **בתוכה** – אם כוית מן המות נתון בתוך הכוורת, אין טמא אלא תוכה – אבל תחתיה ועל גבה והבית טהורים, לפי שדפנותיה מפסיקות בין הטומאה שבתוכה לבין מה שלמעלה או שלמטה או לבין הבית, משום אוהל, אם הכוורת פחותה ופקוקה, או משום דפנות אוהלים אם היא אפוצה. ברם, ראוי לדעת, שאף על פי שדין טומאה תחתיה ודין טומאה שבתוכה שווים, שהכוורת חוצצת בפניה, מכל מקום יש הבדל ביניהם, שכשהטומאה תחתיה, הואיל והיא טומאה רצוצה, מה שהכוורת חוצצת משום אוהל הרי זה משום שיש לה שתי דפנות למעלה מהטומאה, מה שאין כן בזמן שיש לה רק הדופן התחתונה בלבד, כגון שהיא עומדת על שוליה, ופיה פתוחה למעלה, אין היא חוצצת בפני הטומאה, אף על פי שיש לה דין אוהל, אבל כשהטומאה בתוכה, הואיל ויש בפנים חלל של טפח על טפח, ואינה רצוצה, אף דופן אחת דיה לחצוץ בפני הטומאה שלא תתפשט מחוצה לה (מעייני יהושע).

הטומאה על כל מה שתחתיה, אבל אינה חוצצת בפני הטומאה, והטומאה עוברת לכל מה שעל גבי הכוורת ולכל הבית.

באור משנה ב

היתה גבוהה מן הארץ טפח – אם הכוורת שבתוך הפתח, ששינו עליה במשנה הקודמת, היתה גבוהה מן הארץ טפח, והרי שיש תחתיה אוהל של טפח על טפח, **טמאה תחתיה** – תחת הכוורת, ואפילו בחלק שבחוץ, או בבית – או אם הטומאה בבית, או על גבה – על גבי הכוורת, ואפילו בחוץ, **הכל טמא** – כל שבבית וכל שתחתיה וכל שעל גבה; שאם הטומאה תחתיה, הואיל ויש שם אוהל של טפח על טפח, הרי הוא מביא את הטומאה לכל שתחתיה וממנה לבית ומכל שתחתיה לכל שעל גבה, הואיל ואין הכוורת חוצצת בפני הטומאה; ואם הטומאה בבית, הרי הטומאה עוברת לתחתיה, ומתחתיה לעל גבה; ואם הטומאה על גבה, הרי היא כאילו מונחת תחתיה, ותחתיה נעשה אוהל לטמא כל שתחתיה וכל שבבית, וכן כל שעל גבה, **אלא תוכה** – חוץ מן הנמצא בתוך הכוורת שהוא טהור, שכן הכוורת מצלת על מה שבתוכה, הואיל והיא כלי טהור, בדומה לכלי חרס המוקף צמיד פתיל באוהל המת. **בתוכה** – אם כוית מן המות בתוך הכוורת, **הכל טמא** – כמו שבארנו בסוף המשנה הקודמת.

י"ד ש"י

באור משנה ג

במה דברים אמורים – מה ששינו במשנה א ובמשנה ב? **בזמן שהיא כלי מחלחלת** – כלומר בכוורת שיש בה שני תנאים: א. שהיא כלי, היינו שהיא שלמה ואינה פחותה; ב. שהיא מחלחלת. היינו שהיא רפויה ואינה דבוקה לצידי הפתח (למחצות). שבכגון זה דינה כמו ששינו במשניות א-ב, שהואיל והיא שלמה, אינה חוצצת בפני הטומאה, והואיל והיא מחלחלת, אינה מצלת עם דפנות אוהלים, ואין לה דין אוהל לחצוץ בפני הטומאה; מכאן, שאם יש שני התנאים הללו, דינה שהיא כלי, והיא מביאה את הטומאה ואינה חוצצת בפני הטומאה, שכלים נעשים אוהלים לטמא אבל לא לטהר, אלא שעל עצמה היא מצלת, הואיל והיא כלי אדמה, וטהורה מלקבל טומאה (מעייני יהושע). **היתה** – הכוורת, **פחותה** – שנפלה ממנה חתיכה,

מסכת אהלות פרק תשיעי משנה ה

ד היתה גבוהה מן הארץ טפה, טמאה תחתיה, או בפית – תחתיה והפית טמא, תוכה וגבה טהור. פתוכה – אין טמא אלא תוכה. על גבה – פנגדו עד הרקיע טמא.
ה במה דברים אמורים? בזמן שפיה לחוץ. היה פיה לפניו, וכזית מן המת נתון תחתיה או על גבה מבחוץ, כל שהוא פנגד היות, תחתיה וגבה – טמא. וכל שאינו פנגד היות, תוכה והפית – טהור. פתוכה או בפית – הפל טמא.

פירוש ברטנורא

ד תחתיה והפית טמא. דמביאין טומאה מזה לזה: תוכה טהור. מה שבפנים, כיון דפיה לחוץ. וגבה נמי טהור, דמצלת על מה שבחוץ כיון דלאו כלי היא: בתוכה. אם הטומאה בתוכה: אין טמא אלא תוכה. וכל השאר טהור:
ה היה פיה לפניו. שהיתה מוטת על צדה ושוליה לחוץ ופיה בפנים. והשתא מיירי בזמן שהיא כלי מחולחלת ואינה גבוהה מן הארץ טפה. ואין חילוק בין פיה לחוץ לפיה לפניו, אלא דפיה לחוץ קתני לעיל בבית אין טמא אלא הבית, והכא דפיה לפניו קתני הכל טמא, משום דנכנסת טומאה דרך פיה:

משניות מבוארות – קהתי

בקש או אפוצה, היתה גבוהה מן הארץ טפה; ומכל מקום אפשר שתהא אפוצה, כגון שהכותל שבו חלל הפתח מקיף גם מתחת הכוורת, ותחת היקף הכותל יש בו פותח טפה, שמביא הטומאה לבית (מעייני יהושע). טמאה תחתיה – תחת הכוורת בחוץ, או בפית – או שהטומאה מונחת בבית, תחתיה והפית טמא – שהואיל ויש תחתיה אוהל של טפה על טפה, הרי זה מביא את הטומאה מזה לזה, וגם לתחתיה שמחוץ לבית; תוכה וגבה טהור – שהדופן התחתונה חוצצת בפני הטומאה, שלא תיכנס לתוכה, הלכך תוכה טהור; וכן מה שעל גבה מחוץ לבית טהור, שהכוורת חוצצת. ברם, מה שעל גבה מבפנים הוא בכלל הבית, וטמא. פתוכה – כזית מן המת נתון בתוך הכוורת, אין טמא אלא תוכה – אבל תחתיה ועל גבה והבית טהורים, כמו שבארנו הטעם במשנה הקודמת, לפי שדפנות הכוורת חוצצות בפני הטומאה. על גבה – אם כזית מן המת נתון על גבה בחוץ, פנגדו עד הרקיע טמא – אבל כנגדו ולמטה טהור, שהכוורת חוצצת.

י ו ש ל י ש י

באור משנה ה

במשניות א-ד עסקנו בכוורת שהיא בתוך הפתח ופיה לחוץ. ולמדנו שיש הבדל בין כוורת שהיא כלי ומחולחלת לכוורת שהיא פחותה ופקוקה בקש או אפוצה. ארבע המשניות הבאות ה-ח עוסקות בכוורת שהיא בתוך הפתח ופיה לפניו.
במה דברים אמורים – מה ששינוי במשניות א-ד: בזמן שפיה לחוץ – כשפי הכוורת היה לצד חוץ. הנה פיה לפניו – היה פי הכוורת לצד הבית, וכזית מן המת נתון תחתיה או על גבה מבחוץ – שהיתה טומאה רצוצה תחת הכוורת שמחוץ לבית או שכזית מן המת נתון על גבי הכוורת שמחוץ לבית, שאף זו טומאה רצוצה, כמו שבארנו במשנה א, כל שהוא פנגד היות, תחתיה וגבה טמא – שהטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת ומטמאה כל מה שכנגדה, ואין הכוורת חוצצת בפניה, הלכך כל שכנגד היות למעלה מן הכוורת ולמטה ממנה טמא. וכל שאינו פנגד היות, וכן תוכה והפית טהור – לפי שאין הטומאה מתפשטת לצדדים. וכוורת מצלת על עצמה, שיהא כל שבתוכה טהור, הואיל והיא כלי טהור, שאינו מקבל טומאה, וכיון שהטומאה מחוץ לבית אין הטומאה נכנסת לבית. פתוכה או בפית – אם כזית מן המת נתון בתוך הכוורת או בבית, הפל טמא – שאם הטומאה בתוכה, הריהי נכנסת דרך פיה מן הכוורת לבית, והדופן העליונה שיש תחתיה פותח טפה נעשית אוהל, ומביאה את הטומאה לכל מה שתחתיה, דהיינו תוכה, ולכל מה שתחת הכוורת ולמעלה מהכוורת, שכלי אינו חוצץ, הלכך הכל טמא; וכן כשהטומאה בבית נכנסת הטומאה מהבית לכוורת, וכולה נעשית אוהל להביא את הטומאה אבל לא לחצוץ בפני הטומאה.

בביאור הלשונות "מחולחלת" ו"אפוצה" שבמשנתנו נאמרו פירושים שונים ומשונים: יש מפרשים: מחולחלת – נקובה, שכן הדרך לעשות נקבים בדפנות הכוורת, כדי שייכנסו הדבורים ויצאו, ופעמים שהנקבים פקוקים בקש רפוי; אפוצה – היינו סתומה במקום שהיא מחולחלת, ואין בה חלחול טפה (הרשב"א ברטנורא). יש מפרשים: מחולחלת – שחללה קיים; אפוצה – שחללה אטום וסותם בקש, שכיון שסתומה הרי היא כאבן (רמב"ם). – הגר"א מפרש: מחולחלת – שנקבה בשוליה שלצד הבית נקבים הרבה (כפירוש הר"ש); אפוצה – שנקבה בשוליה נקבים גדולים יותר ממה שדרך לעשות בה, ונמצא שאינה ראויה לשימושה ככוורת.
אבל בתוספתא שנו: "איזו היא מחולחלת? כל שיש לה טפה מארבע רוחותיה ומשת"י ורוחותיה זו כנגד זו; איזוהי אפוצה? כל שאין לה טפה מרוח אחת". ולפי כל הפירושים שהבאנו קשה ליישב את דברי התוספתא. ואמנם כל המפרשים מתלבטים קשה בביאור התוספתא.
ברם, לפי פירוש "מעייני יהושע" (כמו שבארנו המשנה), הכל מתיישב היטב. ולהרחבת הסבר הענין נביא את דברי בעל "מעייני יהושע" בערותיו לפתיחתו לפרקנו:
"אמנם למען דעת ביאור התוספתא באופן פשוט, נתחקה נא על ביאור המלות "מחולחלת" ו"אפוצה" הנוכרות במשנה, באופן שיסכים עם זה פירוש התוספתא, שפירשה אותן להלכה.

מחולחלת היינו שמונה איזה דבר בדבר אחר, אבל הוא רפוי ואינו מהודק בו, מהנענע וקרוב ליפול. ושרשו בלשון הקודש "חול", מלשון "חלחלה", לפי שאינו עומד על עמדו בחוק אלא רותח. ובלשון המשנה (כלים י, ג): "מגופת החבית המחולחלת", כלומר שאינה מהודקת; "היו צרורות מתחלחלים בתוכו" (מקוואות ד, ג), ופירש הרב מברטנורא: מתחלחלים בתוך בית הקיבול, שאינם מהודקים בו, אף על פי שנתמלא מהם, אלא מתנענעים אילך ואילך (ושון "ותתחלחל המלכה". זהו ביאור "מחולחלת").

וביאור "אפוצה" הוא היפך זה, שהדוקה היטב בחלל; אפוצ היינו הידוק וחיבור. וכן כותב הר"ש, שבתוספתא פרק ו ופרק יא מוכח, שאפוצ הוא דיבוק והידוק. ובירושלמי (שבת פרק ג): "או באפוצה". ופירש ב"קרבן העדה" שם, שהפתילה דחוקה בתוך הנר וסותמת הנקב שבנר. ומבאר ביותר בירושלמי (שם פרק יז הלכה ו): "האבן שבקרייה, אם ממלאין בה ואינה נופלת, ממלאין בה, כיון שהיא אפוצה לה כגופה היא".

ומעתה יצא לנו הביאור מפולש בתוספתא הנוכרת, שפירשה כמה יהא שיעור הפילוש (היריוח המפולש בין הכוורת למחולחלת הפתוח) במשך היקף הכלי מבחוץ בינו לבין החיקף הפנימי של כותל החלל. וביראה התוספתא, שאם משך החיקף הוא בסך הכל טפה באורך, וגם הפילוש מפורד ונפסק בארבע רוחותיה, ועל ידי צירוף יש שם סביב אורך טפה, ואינם מכוונים זה כנגד זה, אז היא מחולחלת. וכן אפילו משך הפילוש שארכו טפה מפורד בשתי רוחות אבל הם מכוונים זה כנגד זה, אז גם כן נקראת מחולחלת. אבל כשהפילוש אינו מחזיק טפה, אפילו במקום אחד, אז נקראת אפוצה ויהיה לפי זה באור הפסיקה שבמשנתנו: "איזוהי אפוצה? כל שאין לה טפה ממקום אחד" – אפילו ממקום אחד, שכשהפילוש מפורד במקומות רבים היא יותר מחולחלת ממקום אחד, אף שיהיה ארכו שווה בסך הכל בשניהם.

באור משנה ד

היתה גבוהה מן הארץ טפה – אם הכוורת, הפחותה ופקוקה

ו היתה גבוהה מן הארץ טפח, ממאה תחתיה, או בבית, או בתוכה, או על גבה – הפל טמא.
 ז במה דברים אמורים? בזמן שהיא כלי מחלחלת. היתה פחותה ופקוקה בקש, או אפוצה; איזוהי אפוצה?
 שאין לה טפח ממקום אחד; פזית מן המת נתון תחתיה – כנגדו עד התהום טמא. על גבה – כנגדו עד
 הרקיע טמא. בתוכה או בבית – תוכה והפזית טמאים.
 ח היתה גבוהה מן הארץ טפח, ממאה תחתיה או בבית או בתוכה – הפל טמא, אלא גבה. על גבה – כנגדו
 עד הרקיע טמא.
 ט היתה ממלאה את כל הבית, ואין בינה לבין הקורות פותח טפח, ממאה בתוכה – הבית טמא; ממאה בבית
 – מה שבתוכה טהור; שדרוך טמא לצאת ואין דרכה להכנס, בין עומדת בין מטה על צדה, בין אחת בין
 שתיים.

פירוש ברטנורא

ו היתה גבוהה. לעיל דפיה לחוץ קתני טומאה תחתיה או בבית [או על גבה, הכל טמא אלא תוכה], והכא דפיה לפני, הכל טמא:
 ז בזמן שהיא כלי מחלחלת. כלומר נקט מחלחלת, ולא מהני מחלחלת אלא בפיה לחוץ לענין הוצאת טומאה מתוכה לבית, והכא דפיה לפני הרי
 יוצאה דרך פיה. אלא אידי דתנא רישא מחלחלת בתרי כלי נקטיה נמי הכא: כנגדו עד התהום טמא. והשאר טהור. ובאינה גבוהה מן הארץ טפח איירי:
 תוכה או בבית תוכה והבית טמאים. משום דפיה לפני. אבל לעיל דפיה לחוץ קתני טומאה בבית אין טמא אלא הבית והשאר טהור:
 ח אלא גבה. ותוכה טמא כשהטומאה בבית, משום דפיה לפני. אבל לעיל דפיה לחוץ, תוכה וגבה טהור:
 ט היתה ממלאה את כל הבית. שכולה בתוך הבית לפניו ויושבת על שוליה ופיה מגיע לשמי קורה, שאין בינה לתקרה פותח טפח: טומאה בתוכה
 הבית טמא טומאה בבית מה שבתוכה טהור. מידי דהוה אביב שהוא קמור תחת הבית שיש בו פותח טפח ואין ביציאתו פותח טפח דתנן לעיל בפרק
 ג': בין עומדת. כלומר, דין זה נוהג בין עומדת ומנעת לקורות בין מוטתה על צדה ואין בין פיה לדופן הבית פותח טפח: בין אחת בין שתיים, זו על זו
 ואין בין פי השניה לקורות פותח טפח, וכן אין בין שולי השניה לפיה של ראשונה פותח טפח:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ח

היתה – הכוונה העומדת בפתח ופיה לפני, גבוהה מן
 הארץ טפח – שהיה תחתיה חלל בגובה טפח, ממאה תחתיה –
 תחת הכוונה שמחוץ לבית, או בבית – או שהטומאה נתונה בבית,
 או בתוכה – בתוך הכוונה, הפל טמא – שהואיל ופיה לפני, הטומאה
 נכנסת מן הכוונה לבית ומן הבית לכוונה, וכן אם הטומאה
 תחת הכוונה, הואיל ויש שם אוהל טפח על טפח הרי הוא מביא את
 הטומאה לבית ומן הבית נכנסת היא לתוך הכוונה, וכשהטומאה בתוך
 הכוונה או בבית באה הטומאה גם לתחתיה, אלא גבה – חוץ ממה
 שעל גבי הכוונה מבחוץ, שאפילו הטומאה בתוך הכוונה, הדופן
 העליונה חוצצת, או משום שפחותה ובטלה מתורת כלי או משום
 שאפוצה מצלת עם דפנות אוהלים. על גבה – היתה הטומאה על
 גבי הכוונה שמחוץ לבית, כנגדו עד הרקיע טמא – אבל כנגדו
 ולמטה טהור, שהכוונה חוצצת.

יוס רביעי

באור משנה ט

היתה – הכוונה, ממלאה את כל הבית – כגון שכולה עומדת
 בתוך הבית, ופיה למעלה כלפי התקרה, ואין בינה לבין הקורות
 פותח טפח – שפיה אינו רחוק מהתקרה טפח, והרי היא חשוכה
 כדבוקה לתקרה ונעולה, ממאה בתוכה – בתוך הכוונה, הבית
 טמא – כל מה שבבית טמא; ממאה בבית, מה שבתוכה טהור
 מה שבתוך הכוונה טהור; שדרוך טמא לצאת – הלכך
 כשהטומאה בתוך הכוונה, הרי היא יוצאת מן הכוונה לתוך הבית
 ומטמאה את כל מה שבבית, ואין דרכה להכנס – מן הבית לכוונה,
 הלכך כשהטומאה בבית אינה נכנסת לכוונה הנעולה (עיין לעיל ד,
 א): בין עומדת – כלומר דין זה נוהג בין בכוונה העומדת בתוך
 הבית ומגעת עד לתקרה, בין מטה על צדה – בין בכוונה המוטלת
 על צידה, ואינה רחוקה מכתלי הבית טפח, בין אחת – בין שהיתה
 כוונה אחת, בין שתיים – בין שהיו שתי כוונות, זו על גבי זו, ואין
 בין התחתונה לעליונה ולא בין העליונה לבין התקרה פותח טפח.

באור משנה ו

היתה – הכוונה העומדת בפתח ופיה לפני, גבוהה מן הארץ
 טפח – שיש חלל של טפח תחתיה, ממאה תחתיה – תחת הכוונה
 שמחוץ לבית, או בבית – או שהיתה הטומאה בבית, או בתוכה
 – בתוך הכוונה, או על גבה – על גבי הכוונה שמחוץ לבית, הפל
 טמא – החידוש כאן לגבי משנה ב, שאם היתה טומאה תחתיה או
 בבית או על גבה, אפילו תוכה טמא, הואיל ופיה לפני, שכיון שהבית
 טמא הרי הטומאה נכנסת מהבית לתוך הכוונה דרך פיה.

יוס רביעי

באור משנה ז

במה דברים אמורים – מה ששינוי במשנה ה ובמשנה ו? בזמן
 שהיא כלי – שהכוונה היא כלי, היינו שלמה, שדינה שמביאה את
 הטומאה, ואינה חוצצת; ועוד תנאי אחר, שהיא מחלחלת – מתנדנדת,
 שהיא רפויה ואינה הדוקה למזוזה הפתח, שבכגון זה אינה מצלת
 עם דפנות אוהלים. היתה פחותה – שיצאה מתורת כלי ונעשתה
 אוהל אף לענין חציצה בפני הטומאה, ופקוקה בקש – במקום
 הפחיתה, כדי שלא תיכנס הטומאה לתוכה; או אפוצה – או שהיתה
 הכוונה אפוצה, היינו דבוקה והדוקה לצירי הפתח, שאפילו היא
 שלימה, הרי היא מצלת עם דפנות אוהלים וחוצצת בפני הטומאה;
 איזוהי אפוצה? שאין לה טפח ממקום אחד – כמו שבארנו
 במשנה ג; פזית מן המת נתון תחתיה – תחת הכוונה שמחוץ
 לבית, כנגדו עד התהום טמא – שטומאה רצוצה היא הבוקעת
 ויורדת, אבל השאר טהורים, שהכוונה דינה כאוהל שחוצצת בפני
 הטומאה, שלא תהא בוקעת ועולה; על גבה – כזית מן המת נתון
 על גבי הכוונה מחוץ לבית, כנגדו עד הרקיע טמא – אבל כנגדו
 למטה טהור, שהכוונה חוצצת. בתוכה – כזית מן המת נתון בתוך
 הכוונה, או בבית – או שנתון בתוך הבית, תוכה והפזית טמאים
 – שהואיל ופי הכוונה לצד הבית, נכנסת הטומאה מן הכוונה לבית
 ומן הבית לכוונה, אבל תחתיה ועל גבה שמחוץ לבית טהורים, כמו
 שכבר בארנו במשניות הקודמות.

י היתה עומדת בתוך הפתח, ואין בינה לבין המשקוף פותח טפח, טמאה בתוכה – הפית טהור; טמאה בפית – מה שבתוכה טמא; שדרף הטמאה לצאת ואין דרפה להפנס.
 יא היתה מטה על צדה באויר, וכזית מן המת נתון תחתיה, או על גבה, כל שהוא כנגד הזית, תחתיה וגבה – טמא. וכל שאינו כנגד הזית, תוכה – טהור. בתוכה – הכל טמא.
 יב היתה גבוהה מן הארץ טפח, טמאה תחתיה או על גבה – הכל טמא, אלא תוכה; בתוכה – הכל טמא. במה דברים אמורים? בזמן שהיא בלי. היתה פחותה ופקוקה בקש, או מחזקת ארבעים סאה, כדברי חכמים, כזית מן המת נתון תחתיה – כנגדו עד התהום טמא; על גבה – כנגדו עד הרקיע טמא; בתוכה – אין טמא אלא תוכה. היתה גבוהה מן הארץ טפח, טמאה תחתיה – תחתיה טמא; בתוכה – תוכה טמא; על גבה – כנגדו עד הרקיע טמא.

פירוש ברטנורא

י הבית טהור. שהמשקוף יורד וסותם את פי הכוורת. ובכוורת שאינה מחולחלת איירי. דאי במחולחלת, דרך החלחול היתה טומאה יוצאה לבית ככל הני דלעיל: טומאה בבית מה שבתוכה טהור. גרסינן. שהטומאה יוצאה לחוץ ואינה נכנסת לכוורת. וברוב ספרים גורסין, מה שבתוכה טמא לפי שהטומאה יוצאה מן הבית דרך פתחה ומטמא מה שבכוורת, והיא עומדת בתוך הפתח:
 יא באויר. בחצר או בגנה שאין שם אוהל, ודינה כדין כוורת שהיא לתוך הפתח ופיה לחוץ כדתנן בריש פרקין. וכן גמי גבוהה טפח דהכא כגבוהה טפח דריש פרקין, אלא דכאן אין שייך להוכיח בית, דבעומדת תחת האויר עסקינן:
 יב בזמן שהיא בלי. היכא דעומדת באויר אין שייך להוכיח מחולחלת, ומשום הכי לא תנא הכא או אפוצה כדתני לעיל, דאין שייך אפוצה אלא במחולחלת: או מחזקת ארבעים סאה כדברי חכמים. דפלגי אתנא קמא וסברי דמחזקת ארבעים סאה. כנפחתה ונתבטלה מתורת כלי דמא, ומצלת אתחתיה ואתוכה ועל גבה: כזית מן המת נתון תחתיה. דינה כנפחתה ואינה גבוהה ופיה לחוץ דתנן לעיל: היתה גבוהה מן הארץ טפח. הך גמי דינה כדין כוורת שפיה

משניות מבוארות – קהתי

הכל טמא – שהכוורת מלאה טומאה, והיא מביאה את הטומאה תחתיה ועל גבה. במה דברים אמורים? בזמן שהיא בלי – שהכוורת היא כלי, היינו שהיא שלימה, שבכגון זה היא מביאה את הטומאה ואינה חוצצת בפני הטומאה, כמו שכבר הזכרנו במשניות הראשונות. היתה פחותה – שנפלה ממנה חתיכה, ונמצא שבתלה מתורת כלי, ונעשתה אוהל, ופקוקה בקש – במקום הפחיתה (אם הפחת הוא טפח). כדי שלא תיכנס הטומאה לתוכה (כאן לא נקטה המשנה מחולחלת ואפוצה, שהרי הכוורת מונחת באויר, ואינה סמוכה לא לכוהל ולא לפתח), או מחזקת ארבעים סאה – שבכגון זה אף חוצצת היא בפני הטומאה משום אוהל, כדברי חכמים – שכן בכלי עץ המחזיק ארבעים סאה בלח, הכל מודים שנעשה אוהל וחוצץ בפני הטומאה, אבל בכלי אדמה וכלי גללים וכלי אבנים המחזיקים ארבעים סאה בלח, נחלקו בהם רבי מאיר וחכמים (ותוספתא כלים, בבא מציעא ריש פרק ה), שלדעת רבי מאיר הרי הם ככלים, וחכמים סוברים: הרי הם כאוהלים; וכיון שפרקנו עוסק בכוורת של אדמה (כמו שבארנו לשיטת בעל "מעייני יהושע"), לפיכך נקטה המשנה כאן (במקום "אפוצה" במשניות הקודמות): "או מחזקת ארבעים סאה, כדברי חכמים" – החולקים על רבי מאיר, וסוברים שאף כלי אדמה הבא במידה נעשה אוהל וחוצץ בפני הטומאה, כזית מן המת נתון תחתיה – תחת הכוורת, שאינה גבוהה מן הארץ טפח, כנגדו עד התהום טמא – שטומאה רצוצה היא הבוקעת ויורדת. אבל אינה בוקעת ועולה, לפי שהכוורת חוצצת בפני הטומאה; על גבה – כזית מן המת נתון על גבי הכוורת, כנגדו עד הרקיע טמא – אבל כנגדו למטה טהור, שהכוורת חוצצת; בתוכה – כזית מן המת בתוך הכוורת, אין טמא אלא תוכה – כל מה שבתוכה, אבל כל מה שמחוצה לה, תחתיה ועל גבה, טהור, שהרי היא אוהל החוצץ בפני הטומאה. היתה גבוהה מן הארץ טפח, טמאה תחתיה – תחת הכוורת, תחתיה טמא – כל מה שתחתיה טמא, שהרי יש שם אוהל של טפח על טפח, אבל תוכה ועל גבה טהורים, שהכוורת חוצצת; בתוכה – טומאה בתוך הכוורת, תוכה טמא – כל מה שבתוכה טמא, אבל תחתיה ועל גבה טהורים, כמו שבארנו הטעם לעיל; על גבה – כזית מן המת על גבי הכוורת, כנגדו עד הרקיע טמא – אבל תוך הכוורת ותחתיה טהורים, שהכוורת אוהל היא וחוצצת בפני הטומאה.

באור משנה י

היתה – הכוורת – עומדת בתוך הפתח – ופיה למעלה כלפי המשקוף, ואין בינה לבין המשקוף פותח טפח – שפי הכוורת אינו רחוק טפח מן המשקוף, והרי היא כדבוקה למשקוף, טמאה בתוכה – בתוך הכוורת, הפית טהור – שאין הטומאה נכנסת לבית דרך הכוורת הדבוקה למשקוף, והיא מצלת עם דפנות אוהלים, וחוצצת כאוהל. טמאה בבית, מה שבתוכה טמא – שהטומאה יוצאת מן הבית לחוץ דרך הכוורת; שדרף הטמאה לצאת – מן הבית, והואיל ואין מקום לטומאה לצאת אלא דרך הכוורת, אינה מצלת על מה שבתוכה אפילו עם דפנות אוהלים, ואין דרפה להפנס – אין דרך הטומאה להיכנס לתוך הבית, הלכך כשהטומאה בתוך הכוורת, הבית טהור.

י ו ש ו י

באור משנה יא

היתה – הכוורת – מטה על צדה באויר – בחוץ ולא בבית, וכזית מן המת נתון תחתיה – תחת הכוורת, שטומאה רצוצה היא, או על גבה – של הכוורת, ואף בכגון זה טומאה רצוצה היא, כמו שכבר בארנו במשנה א: כל שהוא כנגד הזית, תחתיה וגבה טמא – שהטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת ומטמאה כל מה שכנגדה; וכל שאינו כנגד הזית – תחתיה או על גבה, וכן תוכה – כל מה שבתוך הכוורת, טהור – שאין טומאה רצוצה בוקעת כלל לתוך כלי שאינו מקבל טומאה, כשהוא מוטה על צדו. בתוכה – היה כזית מן המת בתוך הכוורת, הכל טמא – שכן הכוורת מלאה טומאה, והיא מביאה את הטומאה תחתיה ועל גבה, לפי שאין הכוורת חוצצת בפני הטומאה, אבל מביאה את הטומאה (כמו שכבר בארנו במשנה א), הלכך כל שבתוכה, תחתיה ועל גבה, טמא.

באור משנה יב

היתה – הכוורת המוטה על צידה באויר, גבוהה מן הארץ טפח – שהיה חלל של טפח בינה לבין הקרקע, טמאה תחתיה – תחת הכוורת, והרי שם אוהל של טפח על טפח ברום טפח, או על גבה – של הכוורת, הכל טמא – כל מה שתחתיה ושעל גבה, אלא תוכה – חוץ ממה שבתוך הכוורת, שהוא טהור, לפי שהכוורת מצלת על כל מה שבתוכה; בתוכה – אם כזית מן המת נתון בתוך הכוורת,

יג היתה יושבת על שוליה, והיא כלי, טמאה תחתיה, בתוכה, או על גבה – טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת. היתה גבוהה מן הארץ טפח, או מכסה, או כפיה על פיה, טמאה תחתיה, בתוכה, או על גבה – הפל טמא.

יד כמה דברים אומרים? בזמן שהיא כלי. היתה פחותה ופקוקה בקש, או מחזקת ארבעים סאה בדברי חכמים, טמאה תחתיה, בתוכה, או על גבה – טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת. רבי אלעזר ורבי שמעון

פירוש ברטנורא

לחזק ופחותה ופקוקה וגבוהה טפח דתנן לעיל:

יג היתה יושבת על שוליה וכו' טומאה תחתיה או בתוכה או על גבה. כל על גבה. ששינו גבי כוורת כשהיא יושבת על שוליה ופיה למעלה, היינו שהטומאה מאחיל חוצה [לה] למעלה מפיה: בוקעת ועולה. אע"ג דלעיל במוטה על צדה וטומאה תחתיה או על גבה מצלת על מה שבתוכה, והא דפיה למעלה מאחר דאין מצלת על מה שחוצה לה אין מצלת על מה שבתוכה, כיון דאין הפסק בין אויר שבתוכה לאויר של מעלה בחוצה לה. ודוקא כנגד הוית טמא ולא מן הצדדים, כיון דפחותה ואין גבוהה טפח, שאין שם אוהל להביא את הטומאה לצדדין. אבל היתה גבוהה טפח או מכוסה: אע"פ שאינה גבוהה טפח. או כפאה על פיה. שיש אוהל להביא טומאה: הכל טמא. ואין הכיסוי חשוב להפסיק בין אויר תוכה לאויר שלמעלה, דלא דמי כלל למוטה על צדה. ודוקא דמכוסה בכפיה או בשאר כלי אע"פ שאינו מקבל טומאה, אבל מכוסה בנסר, אף על פי שטומאה על גבה אין הטומאה בוקעת את הנסר, כדתנן לעיל פרק ה' [משנה ו'] גבי כוורת שהיא בתוך הבית:

יד היתה פחותה. שנפחתה ובמלה מתורת כלי: בדברי חכמים. דפליגי אתנא קמא ומשזו מחזקת ארבעים סאה לפחותה ופקוקה בקש: אין טומאה עולה

משניות מבוארות – קהתי

שהטומאה בתוך הכוורת, או על גבה – של הכוורת, למעלה מפיה, טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת – ומטמאה כל מה שכנגדה, ואפילו מה שנמצא כנגדה בתוך הכוורת; שאם כזית מן המת נתון תחתיה או על גבה, כל הנמצא כנגדו ואפילו בתוך הכוורת טמא, שהואיל ופי הכוורת למעלה הרי הטומאה עולה ויורדת ונכנסת גם לתוכה, שאין מה שיחצוץ בפניה. ואם כזית מן המת נתון בתוכה, בוקעת הטומאה שבתוכה לכל מה שנמצא כנגדה על גבי הכוורת ותחתיה, מאחר שאין דבר החוצץ בפניה. ברם, הכוורת עצמה נשארת טהורה, מאחר שהיא כלי אדמה, ואינה מקבלת טומאה לא מתוכה ולא מאחוריה. היתה גבוהה מן הארץ טפח – שהיה תחת הכוורת אוהל של טפח על טפח ברום טפח, או מכסה – שהיה פי הכוורת מכוסה (אבל לא צמיד פתיל). אף על פי שאינה גבוהה מן הארץ טפח, או כפיה על פיה – שפיה כלפי מטה ושוליה כלפי מעלה, טמאה תחתיה – אם כזית מן המת נתון תחת הכוורת, בתוכה – או בתוך הכוורת, או על גבה – על גבי הכוורת, הפל טמא – כל מה שתחתיה ועל גבה ובתוכה, אפילו שלא כנגד הכזית, טמא; שאם יש תחתיה אוהל של טפח על טפח, הרי הטומאה המונחת שם או הנכנסת לשם מביאה את הטומאה לתוכה ולעל גבה; ואם היתה מכוסה, אפילו בכיסוי שאינו מקבל טומאה, הואיל והכוורת היא כלי שאינו מחזיק ארבעים סאה, אין הכיסוי מציל עליה, הלכך בין שהטומאה בתוכה, ובין שהיא תחתיה או על גבה, שאף בכגון זה נכנסת היא לתוכה, והואיל ויש בתוכה חלל של טפח על טפח, הרי הטומאה מתפשטת בכל תוכה, וממנה לכל מה שכנגד הכוורת למעלה ולמטה; וכן אם היתה כפויה על פיה, אף כשהטומאה תחתיה או על גבה, הרי היא נכנסת לתוכה, והטומאה הממלאת את כל תוכה מתפשטת למעלה ולמטה.

באור משנה יד

במה דברים אמורים – מה ששינו במשנה הקודמת? בזמן שהיא כלי – שהכוורת שלמה ואינה מחזקת ארבעים סאה, שבכגון זה דינה ככלי ולא כאוהל, ואינה חוצצת בפני הטומאה. היתה פחותה – שנפלה ממנה תחתיה, ובטלה מתורת כלי ונעשתה אוהל, ופקוקה בקש – במקום הפחת, שאין הטומאה נכנסת לתוכה, או מחזקת ארבעים סאה בדברי חכמים – הסוברים, שאף כלי אדמה וכיצא בו, כשהוא מחזיק ארבעים סאה, הרי הוא כאוהל (כמו שבארנו במשנה יב), טמאה תחתיה – אם כזית מן המת נתון תחת הכוורת, בתוכה – או בתוך הכוורת, או על גבה – על גבי הכוורת, טמאה בוקעת

משנתנו היא אחת מנקודות התורפה של הפרק, שכן לפי כל המפרשים קשה ליישב שלושה עניינים שבה: א. למה לא נקטה "מחולחלת" ו"אפוצה" כמו במשניות ד וז? ב. למה במקום "אפוצה" נקטה "או המחזקת ארבעים סאה"? ובמיוחד קשה מכאן על רוב המפרשים, שמבארים כל הפרק בכוורת המחזקת ארבעים סאה, כיצד ייתכן, שכל המשניות עד כה סתמו, שכלי הבא במידה אינו חוצץ אלא אם כן הוא נפחת, וכאן נקטה המשנה "או המחזקת ארבעים סאה בדברי חכמים", היינו שהיא כפחותה וחוצצת, והרי שיש מחלוקת בדבר, ונמצא שכל המשניות הראשונות הן לדעת התנא הסובר שכוורת שלמה המחזקת ארבעים סאה הרי היא כלי ואינה חוצצת, והמשניות מכאן ואילך הן לדעת החכמים הסוברים, שכוורת המחזקת ארבעים סאה דינה ככלי שנפחת וחוצצת; למה, איפוא, סתמו המשניות הראשונות כדעת התנא החולק על החכמים, והמשניות האחרונות סתמו להדיף כדעת החכמים? ג. מי הם אמנם החכמים ומי הוא בר פלוגתא שלהם?

ואמנם כבר עמדו על כך הר"ש והמהר"ם ובעל "תוספות יום טוב" ולא מצאו דבר המתיישב ("משנה אחרונה").

אולם לשיטת בעל "מעייני יהושע", שעל פיה בארנו את המשניות שבפרקנו, הכל מתיישב יפה.

א) עד כה מדובר אמנם בכוורת שאינה מחזקת ארבעים סאה, אלא שמדובר בכוורת של אדמה, הלכך היא טהורה ואינה מקבלת טומאה, וכיון שכלים נעשים אוהלים לטמא אבל לא לטהר, כשהיא שלימה אינה חוצצת בפני הטומאה.

ב) כל זמן שהיה מדובר בכוורת המונחת בתוך הבית, נקטה המשנה מחולחלת ואפוצה, כפי שבארנו עניינם, שמחולחלת היינו שהכוורת רפויה בחלל הפתח או הבית, ו"אפוצה" היינו שהיא דבוקה למוזוות הפתח או לכתלי הבית, ומכיון שיכול היה התנא לשנות דין הצלת הכוורת משום אוהל, אפילו כשהיא כלי, לדברי הכל, דהיינו כשהכוורת אפוצה, נקט התנא תנאי זה, ולא נקט את התנאי שמחזקת ארבעים סאה כמו במשנתנו, ששנוי הוא במחלוקת, כמו שבארנו במשנה.

אבל במשנתנו, העוסקת בכוורת שהיא באוויר, שלא שייך בה כל אותו התנאי של "מחולחלת" ו"אפוצה", שהרי אין כאן לא כתלים ולא פתח ולא דפנות אוהלים, באה המשנה ונקטה במקום התנאי של "אפוצה", את התנאי שמחזקת ארבעים סאה, בדברי חכמים החולקים על רבי מאיר בתוספתא. בענין כלי אדמה וכדומה המחזיקים ארבעים סאה, שרבי מאיר סובר שם: הרי הם ככלים, וחכמים סוברים: הרי הם כאוהלים, כמו שכבר בארנו במשנה.

שבת קודש

באור משנה יג

היתה – הכוורת – **יושבת על שוליה** – באוויר, ופיה למעלה, **והיא כלי** – היינו כוורת שאינה מחזקת ארבעים סאה, וכבר הזכרנו, שכלי אינו נעשה אוהל לחצוץ בפני הטומאה, טמאה תחתיה – תחת הכוורת, וכגון שאין שם חלל של טפח מעוקב, בתוכה – או

אומרים: אין טמאה עולה לה, אף לא יורדת ממנה. היתה גבוהה מן הארץ טפח, טמאה תחתיה – תחתיה טמא. בתוכה או על גבה – כנגדו עד הרקיע טמא.

פירוש ברטנורא

לה. בזמן שהטמאה תחתיה אינה עולה לתוכה: אף לא יורדת ממנה. בזמן שהטמאה לתוכה אינה יורדת תחתיה: תחתיה טמא. ותוכה וגבה טהור: כנגדו עד הרקיע טמא. אבל תחתיה טהור:

משניות מבוארות – קהתי

והכוורת הזאת יש לה דין אוהל, אם משום שנפתחה ויצאה מתורת כלי, אם משום שהיא מחזקת ארבעים סאה ומלכתחילה הריהי כאוהל, אף על פי שאין לה למטה אלא דופן אחת בלבד, היינו השוליים, מכל מקום הריהי חוצצת בפני הטומאה הרצוצה. היתה גבוהה מן הארץ טפח – שהיה תחת הכוורת אוהל של טפח על טפח על רום טפח, טמאה תחתיה – תחת הכוורת, תחתיה טמא – כל מה שתחתיה טמא, אבל מה שבתוכה ועל גבה טהור, לפי שהשוליים הגבוהים טפח חוצצים בפני הטומאה, מאחר שהכוורת דינה כאוהל. בתוכה – אם כזית מן המת נתון בתוך הכוורת, או על גבה – על גבי הכוורת, כנגדו עד הרקיע טמא – ומה שתחתיה טהור, שהשוליים חוצצים.

ועולה, בוקעת ויורדת – שהואיל ואין הכוורת גבוהה מן הארץ טפח, דינה של הטומאה כטומאה רצוצה, ולכן היא בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. ואמנם כשהיא מונחת על צידה, הואיל ויש לה שתי דפנות, מלמעלה ומלמטה, לפיכך כשיש לה דין אוהל, הריהי חוצצת אף בפני טומאה רצוצה (כמו ששינו לעיל משנה ג); אבל כאן כשהיא עומדת על שוליה ופיה פתוח למעלה, אין השוליים שלמטה חוצצים בפני הטומאה הרצוצה, אף שיש לכוורת דין אוהל (כמו שבארנו במשנה ג לשיטת בעל "מעייני יהושע"). רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים: אין טמאה עולה לה – כשהטומאה תחת הכוורת, אין היא עולה למעלה, שהכוורת חוצצת בפניה, ותוכה ועל גבה טהורים, אף לא יורדת ממנה – כשהטומאה בתוך הכוורת או על גבה, אין הטומאה יורדת, ותחתיה טהור; טעמם של רבי אליעזר ורבי שמעון, שהואיל

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג טבת, ה'תשי"א

ברוקלין

הרה"ח וו"ח אי"א נו"נ עוסק בצצ"ב וכו'

מוהר"מ שי"ד ש"ר

שלום וברכה!

במענה על מכתביו,

...הכניסה למדינתו בהקדם. ותימה שלא מזכיר מאומה עד"ז. ונא להודיעני בחזור.

(ג) הפ"נ ע"ד משפחת... אקרא בע"ה על הציון הק'. ומטובו לברר, באופן המתאים, אם שומרת טהרה כדבעי, ואם לא היו בנישואיהם ענין של נגיעה בכבוד בת ישראל מצדו וכיו"ב, ונא להודיעני עד"ז.

(ד) מטובו להודיע מבריאיות התלמיד משה בן פריחא שי'.

(ה) נא להודיע מהנעשה במידלת בענין הלימודים וכן בענין תיקון הבית, ולכאורה ההשתתפות בכגון דא בחצי ההוצאות היא יותר מהראוי, ובפרט שהענין בריחוק מקום וכו'. ויתדבר עם הרב"ג שי'...

בברכת הצלחה בעבודתו בקודש, המחכה למענה על כהנ"ל,

מ. שניאורסאהן

נכונה הצעתו בענין הבאת סופר ושו"ב משלנו למחנו. וכן שיבוא ג"כ הרר"ס שי' ליבעראו, כי מוכרח לחשוב ג"כ ע"ד התחלת עבודה גם בקאזא ועוד. ולכן מטובו להודיע בהקדם ישר להרר"ג שי' את שם מי יזכירו [ונ]שותיהם ושאר הידיעות הנחוצות לבקשת רשיון כניסה.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

דף ד ע"ב: הגמרא מביאה ברייתא שרבי אלעזר בן עזריה אמר כאחד הטעמים, ודנה בזה: **אָמִימֵר מַתְנֵי לָהּ** – שנה ברייתא שרבי אלעזר בן עזריה עצמו ביאר טעמו **מַתְנֵי שְׁנֵינָה בְּעוֹדֵר. וְקָשְׁיָא לִיה** לאמימר לפי טעם זה סתירה **מִדְּרַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אֲדַרְבֵּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה**, שדבריו נראים כסותרים זה את זה, וּמִי [וכי] **אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה שֶׁכָּל שְׁנֵינָה בְּעוֹדֵר אֶסּוּר** בשביעית, וּרְמִינָהּ, שנינו במשנה (שביעית פ"ג מ"ג), **עוֹשֶׂה אֶדָם** בשביעית **אֶת זָבָל מִפְּרוֹתָיו אוֹצֵר**, שמכניס כולו לשדהו, ואין חוששים שיאמרו שמזבלה. **רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר, עַד שִׁיעָמִיק** לחפור **שְׁלֹשָׁה טַפְחִים** להכניס שם זבלו, או **עַד שִׁינְבִית** תל **שְׁלֹשָׁה טַפְחִים** ויניח עליו זבלו, שאז מותר כיון שניכר שאינו מזבל שדהו. ואף לדעתו אם הָיָה לוֹ זבל בתוכה אפילו **דָּבָר מוֹעֵט** קודם שביעית, **מוֹסִיף עָלָיו וְהוֹלֵךְ** בשביעית אף בלא חפירת או הגבהת קרקע, שאז ניכר שאינו מזבל. **רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹסֵר** אף באופן זה, **עַד שִׁיעָמִיק שְׁלֹשָׁה אוֹ עַד שִׁינְבִית שְׁלֹשָׁה, או עַד שִׁיתָן** הזבל **עַל הַסֵּלַע**, שרק באופנים אלו ניכר שאינו מזבל. וכיון שאסור לחפור אמה בשביעית, כיצד התיר לחפור בשביעית שלושה טפחים[ד].

מיישבת הגמרא: **רַבִּי יִזְרְאֵל וְרַבִּי אֲבָא בְּרַם מְלָל יִישְׁבוּ קוּשִׁיא זו. חַד אָמַר**, מה שאמר רבי אלעזר בן עזריה 'עד שיעמיק' אין כוונתו בשביעית, אלא **בְּגוֹן שְׁהַעֲמִיק** כבר קודם השביעית, ורק אז התיר. וְחַד אָמַר, רבי אלעזר בן עזריה אכן התיר למכניס זבלו להעמיק בשביעית, אף שחפירת האמה אסור, משום **שׁוֹיָבָלָא** שמניח מיד לאחר החפירה **מוֹכִיחַ עָלָיו** שחופר עבור הזבל ולא לעדור.

שנינו במשנה: **וּמִתְקַנְיִן אֶת הַמְּקוֹלָקֵלָת בַּמוֹעֵד.**

והיינו באמת המים. מבררת הגמרא: **מֵאִי מְקוֹלָקֵלָת** – מהו הקלקול שהתירו לתקנו במועד. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֲבָא, שְׁאֵם הִיתָה** האמה **עֲמוּקָה טַפַּח** לאחר שנסתמה, כלומר שהיתה עמוקה ששה טפחים ונסתמה בחמשה, חופר בה **וּמַעְמִידָה עַל שֵׁשָׁה טַפְחִים** כשיעור עמוקה הראשון, כיון שאין חפירה זו טירחה יתירה ומותרת במועד.

הגמרא דנה באופנים דומים: **פְּשִׁיטָא** – פשוט הדבר שאם נסתמה האמה עד עומק **חֲצִי טַפַּח**, ועומקה עמד בתחילה **עַל שְׁלֹשָׁה טַפְחִים**, אף שדומה לאופן הקודם שנסתמה ממה שהיתה עמוקה ששה פעמים נגד מה שעמוקה עתה, **כִּיּוֹן דְּלֹא עָבַר מֵאֵא** – שאין עוברים המים כראוי באמה קטנה זו אף כשעמוקה במלואה, **לֹא כָלוּם הוּא** – אין צורך בחפירה כזו ואסור לטרוח בה במועד. ואם נסתמה עד עומק **טַפְחִיִּים**, ועומקה עמד **עַל שְׁנַיִם עָשָׂר טַפְחִים**, כיון **דְּקָא טַרַח טִירְחָא יִתִּירָא** לחפור בעומק רב ולהגביה העפר שמוציא לגובה רב, דהיינו יותר משהו טפחים, **לֹא הוּתַר לוֹ.**

אך יש להסתפק, אם נסתמה האמה עד עומק **טַפְחִיִּים**, ועומקה עמד **עַל שְׁבַעַה טַפְחִים**, **מָהוּ** לתקנה במועד, האם דומה לאופן הראשון, שכן **הָכָא** – לעיל כשחופר מטפח לששה **חֲמִשָּׁה קָא מַעְמִיק, וְהָכָא** – כאן כשחופר מטפחיים לשבעה **חֲמִשָּׁה**

אמימר מתני – בהדיא, הא דאמר רבי אלעזר אין עושין את האמה בשביעית מפני שנראה כעודר. **עושה אדם זבלו אוצר** – שמכניס כל זבלו בשביעית בשדה, ולא אמרינן דנראה כמזבל שדהו בשביעית. **עד שיעמיק שלשה טפחים** – ומכניס הזבל לשם, דמוכחא מלתא דלא עביד כדי לזבל שדהו בשביעית. **היה לו מעט זבל** – באותה שדה קודם שביעית, מוסיף עליו זבל והולך בשביעית, ואין צריך להעמיק. **רבי אלעזר אוסר** – אפילו אם היה שם מעט זבל קודם שביעית, להוסיף עליו בשביעית. **עד שיעמיק שלשה** – או שיתן הזבל על הסלע שבשדה, דלא נראה כמזבל והיכי שרי רבי אלעזר לחפור ולהעמיק בשביעית ולא חייש לנראה כעודר? **בגון שעהמיק** – קודם לכן. כלומר, הא דאמר רבי אלעזר עד שיעמיק – לא אמר עד שיעמיק בשביעית, אלא שהיה עמוק קודם שביעית. **זבלו מוכיח עליו** – כלומר, אף על גב דמעמיק בשביעית הוא נראה כעודר ואסור – הכא מותר, שהרי זבלו שמניח לשם מוכיח עליו דלא עביד משום עודר. **שאם היתה עמוקה טפח** – כלומר, שלכתחילה היתה שם אמת המים בת ששה טפחים, ונסתמה עד טפח – מעמידה עד ששה טפחים, כלומר: חוזר ומעמיק אותן חמשה טפחים שנסתמה. **חצי טפח על שלשה** – אם היתה בתחלה בת שלשה טפחים, ונסתמה עד חצי טפח, דודאי אינו חוזר וחופר אותן שני טפחים ומחצה. אף על גב דהוי

דומיא דהיתה עמוקה טפח ומעמידה על ששה טפחים. **כיון דמעיקרא לא עברי בה מֵאֵא** – כלומר, ודאי באמה בת שלשה טפחים לא עברי בה מֵאֵא שפיר, לא קודם לכן ולא עכשיו – **הוי טירחא דלא צריך. טפחיים על שנים עשר** – דלכתחילה היתה של שנים עשר, ונסתמה עד שני טפחים – אסור להעמיק עוד עד עשרה טפחים על אותן שנים הראשונים, משום דהוי טירחא יתירא, דקא מעמיק כל כך ולהגביה קרקעית הגומא למעלה משהו טפחים. **טפחיים על שבעה טפחים** – ונסתמה עד שני טפחים. **מָהוּ** – להעמיק אותן חמשה שנשתיירו. **הכא חמשה קא מעמיק** – דהיתה עמוקה טפח ומעמידה על ששה ולא הוי טירחא יתירא להעמיק כל כך בקרקע. **והכא** – נמי לא מעמיק

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

קא מעמיק, ויש להתיר, או דלמא - שמוא יש לחלק, דכיון דאיכא טפח יתירא - יש טפח מיותר, איכא מירחא טפי שהרי צריך הוא לכופף עצמו יותר מדאי בשביל אותו טפח, על כן יש לאסור. מסיקה הגמרא: תיקו - תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

אופנים שונים שהתירו לתקן קלקולי מים במועד: אפי' שרא [-התיר] לבני אדם ששמו **בר המדה, לשחופי נהרא** - לעקור במועד ענפי אילנות שצמחו בשפת הנהר. ורבי ירמיה שרא להו יותר מזה לבני מקום ששמו **סכותא, למיכרא נהרא** ממימא - לפנות פסולת ממקור המעין שלהם שנסתם. ורב אשי שרא להו לבני מתא [-העיר] מחסא לאקדוחי נהר בורניץ - לפנות שרטון שבאמצע הנהר ששמו בורניץ, ואמר - ביאר טעמו, כיון דשתי מיניה - ממי נהר זה רבים, אם כן פנהר העומד לצורך רבים דמי - נחשב, ונתן במשתנו, עושין כל צורכי רבים במועד, ולכן מותר אף מעשה זה שיש בו טירחה יתירה.

במועד אלא חמשה טפחים. כיון דאיכא טפח יתירא - דלא צריך כל הטפח [דסגי בארבעה]. איכא מירחא טפי - ששוחה עצמו בשביל אותו טפח יותר מדאי. לשחופי נהרא - לעקור ענפי אילנות הגדלים בנהר. למיכרא נהרא טמימא - לפנות מקור המעיין שנסתם. לאקדוחי נהרא - לפנות שרטון שבאמצע הנהר. בורניץ - שם הנהר.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה טבת, ה'תשי"א

ברוקלין

הרה"ג והרה"ח וו"ח אי"א נוי"כ וכו' מהור"א שי

שלום וברכה!

אאשר קבלת מכתבו אחרי ההפסק הארוך ות"ח על השתדלותו בענין הכניסה למדינתנו בשביל מר מנשה שי' רוזנבלאט וזוגי תחי, ובטח גם עתה יעמוד על המשמר לזרז את הדר. האניגבויס ושאר השייכים לזה, ויה"ר אשר חפץ ה' בידו יצליח לעזור להני"ל לבוא אל המנוחה ואל הנחלה.

נהניתי במאד ממה שכותב שחרותים בזכרונו דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ שנותנים לאדם כחות לתקן ולהעלות את מקומו, אשר גם זכרון זה עצמו יסייע בידו להוציא מן הכח אל הפועל הכחות שישנם אצלו לפעול ולהשפיע על סביבתו לקרבם ליהדות ולהאירם באור תורה ולחממם בחום תורת החסידות, הוא המאור שבתורה.

והעיקר שיהי' חזק בבטחונו בהשי"ת, אשר אחר שעשה נסיעתו למדינה זו בהסכם וברכת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, הנה הוא שם אף זיינע אחריות, ובהשתדלות הראוי בטח יצליח בכל הנ"ל. ואל ידאג למה שהוא - כפי לשונו - מסובב בחובות גשמיים נוסף על חובות הרוחניים, שחובת המקום עליו, כי מלוה ה' חונן דל, וכיון שנכנס לחובות כדי לחונן את הדל, אם ברוחניות אם בגשמיות, הרי הוי' הוא הלזה, ובמילא בטוחים בפרעון החוב במילואו.

בקשתו אזכיר על הציון הק' את כת"ר וזוגי יחיו ואת הרה"ג הו"ח אי"א וכו' מוה"ר... ובטח צדיקא דאתפטור, דאשתכח בהאי עלמא יתיר מבחיוהי, יתן ברכתו והשי"ת ימלאה בגשמיות וב[ר] חניות.

מוסג"פ הקונטרס לט' טבת, החוברת לכ"ד טבת, ומכתבים כלליים השייכים להם.

ואף שהוא כבר אחר זמנים אלו, אבל הענינים זמנם בכל עת.

בברכת הצלחה ופ"ש כב"ב שי' וכל חבורתו תי',

מ. שניאורסאהן

לכאורה הי' אפשר לבאר ש"במצוותיך האמנתי" מדובר על האמונה שבאה לאחר שלימות ההבנה והשגה, ולכן כל מי שהוא בעל השגה גדולה יותר, גם האמונה שלו היא במדריגה נעלית יותר⁶, והמדריגות שאצל אנשים פשוטים הם באמונה – אצלו הם בהשגה, וזוהי מעלתו של דוד דוקא, שהאמונה שלו אינה נמצאת באנשים פשוטים.

אולם זה עדיין אינו מתרץ את השאלה הנ"ל, כי למרות שהאמונה של דוד ושל בעלי השגה היא במדריגה נעלית יותר, הנה אמיתית המעלה דאמונה היא באנשים פשוטים ביותר. כפי שמביא כ"ק מו"ח אדמו"ר⁷ את דברי (אדמו"ר הזקן שקיבל מהרב המגיד שקיבל מ) הבעש"ט ש"העבודה הפשוטה של האנשים הפשוטים היא כלי לעצם הפשוט יתברך ויתעלה" (ועל יסוד זה מבואר בחסידות⁸ הטעם למ"ש⁹ "והאיש משה עניו מאד מכל האדם", וכתיב¹⁰ "שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב", דעם היות שמשה הי' בעל השגה גדולה, ועד שבהיותו למטה בגוף גשמי הי' בחי' חכמה דאצילות ממשי¹¹, מ"מ הי' "עניו מאד", מצד מעלת התוקף האמונה הפשוטה של האנשים הפשוטים ביותר, והם דוקא המשיכו במשה את בחי' "אנכי").

ב. והביאור בזה בהקדים שבתורה יש כמה דרגות¹²: א) כפי שהיא יורדת למטה להבנה והשגה, ב"ע. ב) כפי שהיא בשרשה בעולם האצילות, בבחי' החכמה. ג) כפי שהיא למעלה מחכמה, בחי' שעשועים אצלו ית'¹³.

והנה המשכת בחי' התענוג העצמי שבתורה¹⁴, שאינה גם בבחי' חכמה דאצילות, אינה נמשכת ע"י הבנה והשגה דתורה, אלא ע"י עסק התורה בדרך קבלת עול, ובכללות הוא ענין אותיות התורה שעל ידם ממשיכים את בחי' התענוג העצמי ממש.

וזוהו תוכן הבקשה ב"טוב טעם ודעת למדני": טוב בניקוד מלופם, שהוא השורש ומקור לשכל ("טוב טעם", הטוב של הטעם), בחי' תענוג העצמי ממש הנ"ל, שגם הוא יבוא ב"למדני" – בהבנה והשגה ממש.

וממשיך ואומר "טוב טעם ודעת (למדני)", שמשווה את ה"טוב טעם", התענוג העצמי לענין ה"דעת". שכשם שספירת הדעת הוא ע"ד פנימיות הכתר (ולכן כשהכתר נמנה אין הדעת נמנה¹⁵), ובכל זאת נמנה במנין הספירות, היינו, שבאה בהבנה והשגה. על דרך הזו יהי' גם ב"טוב טעם", תענוג העצמי.

ושבחי' זו תבוא באופן של "למדני" – הבנה והשגה (ולא רק בראית השכל או ראי' מוחשית). וגם בחי' רגל שבחכמה, היינו, השכל אנושי של נפש הבהמית, והמוח הגשמי – מוח החכמה מוח הבינה מוח הדעת¹⁶ – יומשך בהם התענוג הפשוט.

המשך ביאור תהלים בעמוד רה

(6) ראה לקו"ת ואתחנן ז, ב-ג. וראה סה"מ מלוקט א ע' שנו.

(7) סה"מ תרצ"ו ע' 13.

(8) ראה סה"מ עטר"ט ע' תסד. תרפ"ט ע' 58. שם ע' 215 ואילך.

(9) בהעלותך יב, ג.

(10) שם יא, כא.

(11) ראה תו"א ויצא כג, א. ויחי מט, ג. וארא נו, א. ובכ"מ.

(12) ראה סה"מ תרצ"ו ע' 10 ואילך. וראה לקו"ת עקב יז, ב. דרושים לסוכות פא, ד (בענין "תורתך" – באצילות, "שלמדתנו" – בבי"ע).

(13) משלי ח, ל-לא.

(14) בסה"מ תרצ"ו שם. נתבאר גם בד"ה וידבר אלקים תשל"ל. וד"ה ונחה תשל"א. וראה גם ד"ה קרוב הוי' תשח"י.

(15) ע"ח שער כג (שער מוחין דצלם) פ"ח. משנת חסדים מסכת בריאת א"ק פ"א מ"ד. תו"א מג"א צא, ג. לקו"ת שלח מט, ג. ובכ"מ.

(16) ראה זח"א קלו, א.

באִיסורו – שיעור החזרה הוא בשיעור איסור אכילתו משום חמץ
או משום בשר קודש שיצא מחוץ לירושלים, מה איסורו בְּבִית אֶחָ
חֻזְרוֹתוֹ בְּבִית – כשם שאיסוריהם הוא בבית, כך תיקנו חכמים
שיהא שיעור זה חשוב לענין חזרה.

שנינו במשנתנו שלש מחלוקות בשיעור החזרה לגבי חמץ ובשר
הקודש. הגמרא מביאה עתה דעה רביעית: תנא בברייתא, רבי
נתן אומר, זה וזה – שיעור חמץ ובשר הקודש לענין חזרה. הוא
בשתי יציג, אבל על פחות מכך, אינו צריך לחזור. ולא הודו לו
הַחֲכָמִים.

מכיון שעסקה הגמרא בירושלים, והתבאר מה דינו של היוצא
מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קודש, מביאה עתה הגמרא כמה
דרשות של פסוקים בספר זכריה, שבתוכם מוזכר שהקדוש ברוך
הוא עתיד להרחיב את גבולותיה של ירושלים: נאמר בנבואת
זכריה לגבי אחרית הימים (זכריה יד ו), וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא – ביום בוא
גוג על ירושלים, לא יִהְיֶה אֹרֶךְ יְקָרְתוֹ וּקְפָאוֹן. שואלת הגמרא: מאי
מה הכוונה 'קָרְתוֹ וּקְפָאוֹן'. מבארת הגמרא: אִמָּר רַבִּי אֶלְעָזָר, זֶה
אֹרֶךְ הַחֲמֵה שֶׁיִּקָּרַע בְּעוֹלָם הָהוּא, כשהיא מאירה בגבורתה ואורה
גדול, וְקָפְיוֹ – ויהיה קל לַעֲוִלָם הַהֵם, משום שיהיה בו אור גדול
יותר, וכונת הפסוק לומר, שביום בוא גוג על ירושלים, לא יהיה
אור חמה שיקר בעולם הזה, אלא יהיה אור גדול יותר.

מבארת הגמרא ביאור אחר: רבי יוחנן אָמַר, 'קרות וקפאון', אלו
הלכות נִעְנִיעַ וּפְחָלּוּת החמורות, שֶׁיִּקָּרְיוּ – שמונעים הן מבני
האדם מחמת קושיים בְּעוֹלָם הָהוּא, וקָפְיוֹן – וקלים ומצויים הן לכל
לַעֲוִלָם הַהֵם.

מבארת הגמרא ביאור נוסף: וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוִי אָמַר, אֵלֵינוּ בְּנֵי אָדָם
עשירים, ואינם טובים למקום, שֶׁיִּקָּרְיוּ וחשובים הן בְּעוֹלָם הָהוּא,
וּקָפְיוֹן הן לַעֲוִלָם הַהֵם.

מביאה הגמרא סייע לדברי רבי יהושע בן לוי: כִּי הָא – כאותו
מעשה דרב יוסף בריה דרבי יוחנן בן לוי חָלַשׁ וְאִתְּנַגֵּיד – חלה
ופרחה רוחו, בן דָּר – כאשר חזר והתעורר, אִמָּר לִיה אֲבִית – שאל
אותו רבי יהושע בן לוי אביו, מַאי הָא – מה ראית בעולם
העליון כשפרחה נשמתך, אִמָּר לִיה – השיב לו רב יוסף בנו, עוֹלָם
הַפְּהַךְ רְאִיתִי, עֲלִיּוֹנִים – החשובים בעולם הזה מחמת עושרם, היו
שם לַמָּשָׁה, וְתַתְּהוֹנִים – והעניים שהם שפלים בינינו, ראייתם שם
לַמָּעֵלָה. אִמָּר לֹוִי רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוִי, בְּנֵי, עוֹלָם בְּרִיר רְאִיתִי – מה
שראית שם, הוא האמת.

שאל אותו רבי יהושע בן לוי: וְאַנְּן חִיבִי הָתֵם – ואנו, תלמידי
החכמים, כיצד חשיבותנו שם. השיב לו רב יוסף בנו: כִּי חִיבִי
דְּרִיתוֹ אֲנִי הָאֵם – כשם שאנו חשובים ונכבדים כאן, חִיבִי אִתְּנִין
הָתֵם – כך אנו חשובים ונכבדים שם.

רב יוסף מוסיף שמועות נוספות ששמע כשפרחה רוחו: וְשִׁמְעִיתִי
שְׁהוּ אוֹמְרִים שם, אֲשֶׁרִי מִי שָׂבָא לָכָא וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ – שגרס בעל
פה את תלמודו, כי נפטר מהעולם הזה ותלמודו עמו.

וְשִׁמְעִיתִי שְׁהוּ אוֹמְרִים שם, הָרוּג מַלְכוּת – אלו שנהרגו על ידי
המלכות על קידוש השם, אִין אֲדָם יָכוֹל לַעֲמוּד בְּמַחֲצֵתָא, דנה
הגמרא: (ומאן) [מאן] נִינְהוּ – מי הם אותם הרוגי מלכות שמעלתם
גדולה כל כך, שנאמר עליהם שאין אדם יכול לעמוד במחיצתם.
אִלִּימָא – אם נאמר שהכוונה לרַבִּי עֲקִיבָא וְחִבְיָיו מעשרת הרוגי
מלכות, שנהרגו על קידוש השם, וכי מעלתם היא רק מִשּׁוּם הָרוּגִי
מַלְכוּת וְתוֹ לֹא – ואין בהם עוד מעלה אחרת, הרי הם היו צדיקים
ובעלי מעשים טובים. אֵלָּא הכוונה היא לַהֲרוּגֵי לֹוד – לוליינס
ופפוס, אחים שנהרגו על ידי טוריינס הרשע בלוד. שנמצאה בת
מלך הרוגה, ולא נודע מי הרגה, ומחמת כן נגזרה גזירה להשמיד
את כלל ישראל, ועמדו האחים הללו וקיבלו על עצמם את
הריגתה, והרגום.

חזרת הגמרא לבאר את הפסוקים שנאמרו בהמשך נבואת זכריה:
נאמר בהמשך נבואת זכריה לגבי אחרית הימים (זכריה יד כ), בַּיּוֹם
הַהוּא יִהְיֶה עַל מִצְלֹות הַפֶּסֶם קֶדֶשׁ לַה', וְהָיָה הַסִּירוֹת בְּבִית ה'
בְּמִזְרְקִים לַפְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ. שואלת הגמרא: מַאי – מה הכוונה 'מִצְלֹות
הַפֶּסֶם'. מבארת הגמרא: אִמָּר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוִי, עֲתִיד תְּקַדֵּשׁ בְּרִיר

הוא לְחֻסְפָּה עַל יְרוּשָׁלַם – להרחיב את העיר ירושלים, עַד שעה
שֶׁהֶסֶם רִין וּמִצְלֵי – כשיעור מרוצת הסוס מחצית היום, שבזמן זה
החמה עומדת באמצע הרקיע, וצל הסוס תחתיו. כלומר, לעתיד
לבוא ירחיב הקדוש ברוך הוא את ירושלים מחומות העיר וחוצה
לה, עד מקום שבו מגיע סוס במרוצתו בחצות היום.
מביאה הגמרא ביאור אחר: רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, כוונת הפסוק היא
שלעתיד לבוא כֹּל בְּיָה שְׂבוּנוֹן יִשְׂרָאֵל ביום אחד עַד שֶׁהָ שֶׁהֶסֶם
רִין וּמִצְלֵי – עד חצות היום, שאז צל הסוס תחתיו, וְהָיָה קֶדֶשׁ לַה'
– יביאום ישראל נרבה למקדש.

הגמרא מקשה על דברי רבי יהושע בן לוי ורבי אלעזר. מקשה
הגמרא: בְּשִׁלְמָא לָמָא דְאָמַר – הפסוק מובן לפי מי שסובר
שפירשו כֹּל בְּיָה שְׂבוּנוֹ – שבחזיים וישראל, היינו דְּכָתִיב – לכך
נאמר (שם) בהמשך הפסוק, וְהָיָה הַסִּירוֹת בְּבִית ה' בְּמִזְרְקִים לַפְּנֵי
הַמִּזְבֵּחַ, כלומר, שגם הסירים להוצאת הדשן, ולבישול הזבחים
יהיו מכסף ומוזהב כמו המזרקים, משום שתהיה ביזה גדולה. אֵלָּא
לָמָא דְאָמַר בְּהַנֵּךְ תִּרְתִּי – אבל לרבי יהושע בן לוי ורבי אלעזר
שפירשו את הפסוק בשני האופנים האחרים, מַאי – מה הכוונה
בהמשך הפסוק וְהָיָה הַסִּירוֹת בְּבִית ה' כמזרקים לפני המזבח.
מתרצת הגמרא: מִלִּיתָא אֲחֵרִיתָא לָאָמַר – אין זה קשור לתחילת
הפסוק, אלא הרי זו בבורה חדשה. דְּמַתְּעֵרִי – שיתעשרו וישראל,
וּמַתְּנֵדְבִי וּמִיִּיתִי – ויתנדבו ויביאו כסף וזהב רב למקדש, ויעשו גם
הסירים מכסף וזהב כמו המזרקים.

מקשה הגמרא קושיא נוספת: בְּשִׁלְמָא לָמָא דְאָמַר – הדבר מובן
לפי מי שסובר שכוונת הפסוק בְּיָה שְׂבוּנוֹן ישראל, היינו דְּכָתִיב
בסמוך (שם יד כא), וְלֹא יִהְיֶה כְנַעֲנִי – סוחר עוֹד בְּבִית ה' צָבָאוֹת,
משום שלא יצטרכו לסחור בנכסי הקדש, שיהיה שם עושר גדול
מהביזה. אֵלָּא לָמָא דְאָמַר הַנֵּךְ תִּרְתִּי – אבל לרבי יהושע בן לוי
ורבי אלעזר שפירשו בן האופנים האחרים, מַאי 'לֹא יִהְיֶה
כְנַעֲנִי', הרי לדבריהם הפסוק אינו מבשר על עשירות גדולה
שיתנדבו למקדש. מתרצת הגמרא: אִמָּר רַבִּי יְהִמָּה, כוונת 'כנעני'
היא, אִין אֲנִי בָאָן עֲנִי – שבאותם ימים לא תהא עניות בישראל.

הואיל ופירשה הגמרא שלדברי רבי יוחנן 'כנעני' הוא סוחר,
מבארת הגמרא מניין למדים כן. שואלת הגמרא: וְכַנְעִי מִנֵּן
דְּאִיקָרִי תִנֵּךְ – מניין למדים שכנעני נקרא סוחר. משיבה הגמרא:
דְּכָתִיב (בראשית לח ב), וְיִרְאָ שָׁם וְהָיָה בֵּית אִישׁ כְּנַעֲנִי וְשְׂמוֹ שֹׁעַ
וְיִקְחָהּ וְיָבֵא אֵלֶיהָ. אִלִּימָא – אם נאמר שהוא כְנַעֲנִי
מִשֵּׁם – מזרע כנען, וְכִי אֲשֶׁר שָׂבָא אֲבָרְהָם וְהוֹחִיד אֶת יִצְחָק
מלקחת אשה כנענית, שהרי השביע את אליעזר, לֹא תִקַּח אִשָּׁה
לְבָנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי (בראשית כד א), וְכֹא יִצְחָק וְהוֹחִיד אֶת יִצְחָק, לֹא
תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנַעֲנִי (שם כח א), וְהוֹחִיד אֵילִי וְנָסִיב – הלך ונשא
אשה מבנות הכנעני. אֵלָּא אִמָּר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מה שנאמר
'בֵּית אִישׁ כְּנַעֲנִי', פירושו, בֵּית נִבְרָא תִנְרָא – בית אדם סוחר. וראיה
לדבר, דְּכָתִיב – שנאמר (הושע יח ח), כְּנַעֲנִי בְּרִידוֹ מִאֲנִי מְרֻמָּה – אתם
הסוחרים הרמאים שבנדכם מאנזי שקר, סומכים על עשרכם,
ואינכם חפצים בחסד ומשפט.

מביאה הגמרא ראייה נוספת: וְאִיבְעִיתִי אִימָא מְהֵבָא – ואם תרצה
תוכל להביא ראייה מכאן, שנאמר לגבי חורבן העיר צור (ישעיה כג
ח), מִי עָצָ זֹאת עַל צִר הַמַּעֲטִירָה, אֲשֶׁר סוֹחֲרִיָּה נַחֲשִׁים כְּשָׂרִים,
כְּנַעֲנִיָּה – תגריה כנכפדי אִינִין. הרי שכנעני הוא לשון סוחר.

הגמרא ממשיכה לבאר את נבואת זכריה לגבי אחרית הימים:
נאמר בהמשך נבואת זכריה לגבי אחרית הימים (זכריה יד ט), וְהָיָה
ה' מִלְכָּה עַל כָּל הָאָרֶץ, בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וְשְׂמוֹ אֶחָד. שואלת
הגמרא: נאמר בפסוק זה שלעתיד לבוא 'וְהָיָה ה' אֶחָד', אֲמַר
הַאֲדִינָא לֹא אֶחָד הוּא – וכי בזמן הזה אין הוא אחד. מתרצת
הגמרא: אִמָּר רַבִּי אֲחָא בְרַ חֲנִינָא, לֹא בְּעוֹלָם הָהוּא הָעוֹלָם הַהֵם,
הָעוֹלָם הָהוּא יֵשׁ בוֹ שְׁנֵי טוֹנֵי בְּרֻכּוֹת, עַל בְּשׂוֹרוֹת מִזְבֵּית אוֹמֵר, 'בְּרִיר
הַטּוֹב וְהַמְּטִיב', וְעַל בְּשׂוֹרוֹת רְעוֹת אוֹמֵר, 'בְּרִיר דִּין הַמֵּטָה', אבל

מקום שנהגו אור"י בשם ריב"א דמפרש בירושלמי מאי שנא ערבי פסחים משאר אר"י משום דזמן הפסח מחצות ואילך ואף יחיד קאמר הוהם בשאר ימות השנה ביום שמשיא קרבן אסור במלאכה ופרך אם כן יזא כל היום אסור כמו יחיד שמביא קרבן ומפרש הוהם משום דראוי להקריב משחרית אבל פסח אינו יכול להקריבו אלא אחרי הצות כדפסקא לן מבין הערבים ופרך אם כן קרבן תמיד שהוא לכל ישראל וקרב בכל יום איש בכל יום אסור במלאכה ומשני שרבי תמיד שהתורה הוציאה מן הכלל דתביב ואספת דגנך ואם כל ישראל יושבים ובטלים מי יאסוף להן דגן ומשמע הוהם דמארייתא אסורה ונראה דאף בזמן הזה דליכא הקרבה כיון שנאסר אז הצולה

יהושע בן לוי אמר: אלו בני אדם, שיקרין הן בעולם הזה וקפויין יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי חלש ואיתנגיד. כי הדר, אמר ליה: עולם הפוד ראית, עליונים למטה ותחתונים למעלה. אמר ואנן היכי היתם? כי היכי דאיתו אנן הכא, הכי איתנין התם. י מי שבא לכאן ותלמודו בידו, ושמעתי שהיו אומרים: הרוגי במחיצתו. ומאן ניהו? אילכא רבי עקיבא ורבבירי - משום הרוגי לוד. "ביום ההוא יהיה על מצלות הפסוס קדש לה" מא יהושע בן לוי: עתיד הקדוש ברוך הוא להוסיף על ירושלים, עד אמר: כל מצילות שתולין לפסוס בין עיניו יהיה קדש לה. ורבי ישראל עד שעה שהפסוס רץ ומציל - יהיה קדש לה. בשלכא ישראל - היינו דכתיב "ויהי הפירות בבית ה' כפזקקים לפני הנהך תרמי - מאי "ויהי הפירות בבית ה'"? מילתא אחריתי תנדבי ומייתי. בשלכא למאן דאמר ביה - היינו דכתיב "ולא אחת". אלא למאן דאמר הנהך תרמי - מאי "ולא יהיה כנעני"? "יני". וכנעני מנלן דאיקרי תגר - דכתיב: "ורא שם יהודה בת אימא כנעני ממש אפשר בא אברהם והזהיר את יצחק, בא יצחק ויל וגסיב? אלא אמר רבי שמעון בן לקיש: בת גברא תגרא, מה", ואיבעית אימא, מהכא: "אשר סותרה שרים כנעניה נכבדי הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" אטו האידינא לאו ר חנינא: לא בעולם הזה העולם הבא; העולם הזה, על בשורות הממזיב, ועל בשורות רעות אומר "ברוך דיין האמת". לעולם הבא מו אחד, מאי "אחד", אטו האידינא לאו שמו אחד הוא? אמר יולם הזה העולם הבא, העולם הזה - נכתב ביו"ד ה" ונקרא נכא פולו אחד - נקרא ביו"ד ה", ונכתב ביו"ד ה". סבר רבא ההוא סבא: "לעולם" פתיב, רבי אבינא רמי: פתיב, "זה שמי אמר הקדוש ברוך הוא: לא כשאני נכתב אני נקרא, נכתב אני יו"ד ה"א, ונקרא אני כאל"ף דל"ת.

הדרן עלך אלו עוברין

משנה מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות, עושין, מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין. ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין, או ממקום שאין עושין למקום שעושין, נזהרין עליו חומרי מקום שיצא משם, וחומרי מקום שחלף לשם, ואם

רך הלילה דמצוה לטרוח מבעוד יום כדי להסב מדר כדאמר בפ' בתרא (קט.) חוטפין מצה בלילי פסחין בשביל תינוקות שלא ישנו.

בְּאִיפֹרֹו — שֶׁל חֲמֵץ. וּבִשְׂר קֹדֶשׁ נָמַי, מִשְׁנַפֵּסֶל בִּיחָצָא אִסּוּר אִבְּוֹרָה. יְקִרֹות
וּקִפְאָן — אִיידִי דִיאִירִי בִירְשָׁלַיִם, בִּיצִאוֹת שַׁעֲרֵיהֶן, דִּקְתָּנִי "זֹכֵן מִי שִׁיעָא
מִירְשָׁלַיִם" כִּי — פִּתַּח בְּהָא פִּרְשְׁתָּא. דְּבַעֲנִין לִמְמַר קֻמָּן שַׁעֲתִיד הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
לְהוֹסִיף עַל יִרְשָׁלַיִם. אִוֵּר שִׁיקֵר בְּעוֹלָם הוּא — כִּשְׁמָחָה מֵאִירָה בְּגִבּוֹרָתָהּ, וְאוֹרָה
גְּדוֹל — אוֹתוֹ אִוֵּר חֲשׁוֹב וְיִקֵּר שֶׁלָּה — יֵהָא
קִפְרִי וְקֵל לְעוֹלָם הָבָא. כֹּל דְּבִרָק קִרִּי קִפְרִי
— צַף עַל הַמִּינִם, "וְיִצֵּף בְּרִבְרִי" מִתְרַגְּמִין
וְקִפְאָ פִּרְוֹלָא" (מִלְכִּים ב'ו). בְּנִי אִדֵּם — שִׁיקֵרִים
— עֲשִׂירִים וְחֲשׁוּבִים, וְאִינֵן טוֹבִים לְמַקּוֹם.
אִתְגַּנֵּי — גַּע, וּפְרַחַה רִחוּ. עֲלִיוֹנִים לְפִמָּה
— אוֹתָן שְׁהִיו כְּאֵן חֲשׁוּבִים אִרְאִי קִלְיָם. וְאֵן
— תִּלְמִידֵי חֲכָמִים הִכִּי אִיתֵינֵן הֶחֱמָ? הִרְוֵי
מִלְכוּת וְתוֹ לֹא — לֹא הִיִּתָּה בְּחֵן מַעֲלָה
אוֹרַת שְׁחִטָּה עֲלִיהָ אֵלָּא זֶה כִּלְבָּד? הִרְוֵי
לֹד — שֶׁנִּי אֲחִים הִיוּ מִשְׁטֵרוֹ עֲצֻמָּן עַל
יִשְׂרָאֵל, שְׁהָדוּ עַל עֲצֻמָּן הִרְיָגָת בַּת מֶלֶךְ,
שְׁהִיו מִטִּילֵין אוֹתָהּ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל. עַד שֶׁעָה
שְׁהָבֹוֹס רִין וּמַצִּיל — כִּשְׂעִיר מִרְצַת הַסּוֹס
עַד חֲצִי הַיּוֹם. וְלִשּׁוֹן מַצִּיל — שֶׁצִּילוֹ תַּחְתּוּי.
שְׁבֵל שַׁעוֹת הַיּוֹם חֲמָה נוֹטֶה לְצַדִּין, וְרַצֵּל
הָאֵם רַצֵּל הַבְּהֵמָה נוֹטֶה לְנִטְוָה. כִּשְׁמָחָה
בְּמוֹרֶחַ — רַצֵּל הָאֵמֶם לְמַעֲרֵב, אֲבָל בְּחִצֵּי הַיּוֹם
חֲמָה עוֹמֶדֶת בְּאֲמַצְעָה הִרְקִיעַ, בְּרָאשׁ כָּל
הָאֵמֶם, וְרַצֵּל הַסּוֹס תַּחְתּוּי. בְּפִירְדוּשׁ רַבִּי מִכִּיר
זִכַּר צִדִּיק לְבִרְכָּה מִצְאָתוֹ. כָּל מַצִּילוֹת —
כְּלוֹמֵר שְׁתוּלִין לִסּוֹס לִנְוִי וְלִקְשָׁקֶשׁ, לִשּׁוֹן
"מַצִּילִים" (דְּבָרֵי הַיָּמִים א יג). יִהְיֶה קֹדֶשׁ
לֵה' — שֶׁיִּתְנַבֵּר יִשְׂרָאֵל בְּנִדְבוּתֵי־לִמְקֹדֶשׁ.
כָּל בִּיזָה שִׁכְחוּ יִשְׂרָאֵל — מִן הַגּוֹיִם בְּיוֹם
אֶחָד עַד חֲצוֹת — יִהְיֶה קֹדֶשׁ לֵה', שִׁבְיָאוֹם
נִדְבָה לְמַקְדֶּשׁ. הַסִּירוֹת כְּפוּרִיקִים — אֵף
הַסִּירוֹת יִהְיוּ עַל כֹּסֶף וְשֶׁל דָּהֵב, שְׁתֵּהָא שֶׁם בִּיזָה
רַבָּה לְהַקְדֶּשׁ. מֵאִי וְהִיא הַסִּירוֹת כְּפוּרִיקִים — הָא
כְּפִיצִילוֹת הַסּוֹס לִיבָא הִקְדֶּשׁ כּוֹלֵי הָאִי.
דְּמִיתֵינֵיהֶן יִשְׂרָאֵל — יִתְעַשּׂוּ יִשְׂרָאֵל. וּבִשְׁוֹרָה
אוֹרַת הָאֵם. כְּנַעֲנִי — לֹא יִהְיֶה צִרִּיקִין בְּגִבּוֹרִין
לְעִשׂוֹת סִחּוּרָה בְּנִכְסֵי הַקְדֶּשׁ, לִפִּי שִׁידָא שֶׁם
עוֹשֵׁר גְּדוֹל מִן הַבִּיזָה. כָּא אֲבִרְהָם וְהוֹחִיר אֶת
יִצְחָק — שְׁהַשְׁבִּיעַ לְאַלְעִיזֵר "לֹא תִקַּח אִשָּׁה
לְבִנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי" (בְּרָאשִׁית כד). וְיִצְחָק אֶת
עִיבָל — "לֹא תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנַעֲן" (שִׁם כח).
חֵקֶל הַטּוֹב וְהַפְּסִימִי — שָׁאֵן שֶׁם בִּשְׁוֹרָה רַעִה.
לְמִירְשִׁיתָּה בְּפִירְקָא — קִרְיָה יִרְדֵּה הִיא דְּרִאבְרָה
אוֹתִיּוֹת, דְּרִשְׁתָּה וְטַעַמְתָּה הַתְּלוּיִם בִּה. לְעֵלָם
כְּתִיב — "זֶה שְׁמִי לְעֵלָם" חֲסֵר וִי', לִשּׁוֹן
הַעֲלֵמָה. כְּתִיב זֶה שְׁמִי לְעֵלָם — בְּהַעֲלֵמָה.
וְכַתִּיב "זֶה זִכְרִי", דְּמִשְׁמַע קִרְיָה וְלֹא הַעֲלֵמָה.
לִשּׁוֹן אַחֵר: כִּיּוֹן דְּכַתֵּב "זֶה שְׁמִי" — כִּשְׂטָא דוּחַ
זִכְרִי, הִיאֵךְ יִקְרָא אֵלָּא בְּשִׁמּוֹ? לֹא כְּשִׂינָא וְכַתֵּב
— שֶׁנִּי שְׁמוֹת לְיִמְיָדָה, שֶׁם הַכְּתִיבָה וְשֶׁם הַקִּרְיָה.

הדרן עלך אלו עוברין

51 **מקום** שנהגו. עד חצות. חצי היום: שלא
52 לעשות כדי שלא יהא טרוד במלאכה

53 וישכח ביעור חמצו ושחיטת הפסח ותקון מצה לא

עצם העובדה שמתאספים עשרה מישראל, שנשמתו של כל אחד מהם היא "חלק אלוהה ממעל ממש", הרי זה מגדיל את עניין השראת השכינה באופן נעלה יותר ממה שמלאך יכול לסבול.

משיחת יו"ד שבט, ה'תשל"ד

העושה מלאכה במוצאי שבתות — אומר רבינו יצחק: דאיתא בירושלמי הכי: הני נשי דנהיגי דלא למעבר עבדיתא באפוקי שבתא — לאו מנהגא. עד דתיתפני סידרא — מנהגא. פירושו: שישלים התפלה, מנהג כשר. ובהא איירי גמי הכא. **ובאין** בעושים שלא לשמה וכדבר יהודה — תימה. (דבר) גופיה אמר בפרק שני דברכות (זא). כל העוסק בתורה

וְאֵל יִשְׁנָה אֲדָם מִפְּנֵי הַמַּחְלֻקֹת. פִּיזָא בּוֹ, הַמּוֹלִיד פִּירוֹת שְׁבִיעִית מִמָּקוֹם שֶׁכָּלוּ לְמָקוֹם שֶׁלֹּא כָּלוּ, אוֹ מִמָּקוֹם שֶׁלֹּא כָּלוּ לְמָקוֹם שֶׁכָּלוּ - חַיִּב לְכַעַר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: צָא וְהָבֵא לָךְ אֵף אֵף. **גִּמְרָא מַאי אִירֵיא עֲרָבִי פֶסְחִים?** אֲפִילוּ עֲרָבִי שִׁבְתוֹת וְעֲרָבִי יָמִים טוֹבִים נִמְי! דִּתְנִינָא: הַעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּעֲרָבִי שִׁבְתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, מִן הַמִּנְחָה וְלַמַּעֲלָה - אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם. הֵתָם מִן הַמִּנְחָה וְלַמַּעֲלָה הוּא דֹאסֹר, סְמוּךְ לַמִּנְחָה - לֹא. הָבֵא - מִחֻצוֹת. אִי נִמְי: הֵתָם - סִימָן בְּרָכָה הוּא דֹלָא חוּי, אֲבָל שְׁמוּתִי - לֹא מִשְׁמַתִּינָן לִיָּה. הָבֵא - שְׁמוּתִי נִמְי מִשְׁמַתִּינָן לִיָּה. גּוֹפֵא: הַעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּעֲרָבִי שִׁבְתוֹת וְעֲרָבִי יָמִים טוֹבִים מִן הַמִּנְחָה וְלַמַּעֲלָה, וּבְמוֹצָאֵי שִׁבְתָּ וּבְמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב וּבְמוֹצָאֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים, וּבְכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ שֵׁם נִדְּנוּד עֲבִידָה, לְאַתּוּי תַּעֲנִית צִיבּוּר - אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם. תֵּנוּ רַבְּנֵי: יֵשׁ וְרִזִּי וְנִשְׁכַּר, וְיֵשׁ וְרִזִּי וְנִפְסַד, יֵשׁ שֶׁפֶל וְנִשְׁכַּר וְיֵשׁ שֶׁפֶל וְנִפְסַד. וְרִזִּי וְנִשְׁכַּר דְּעִבִּיד כּוּלִי שִׁבְתָּא, וְלֹא עִבִּיד בְּמַעְלֵי שִׁבְתָּא. וְרִזִּי וְנִפְסַד - דְּעִבִּיד כּוּלִי שִׁבְתָּא, וְעִבִּיד בְּמַעְלֵי שִׁבְתָּא. שֶׁפֶל וְנִשְׁכַּר - דֹּלָא עִבִּיד כּוּלִי שִׁבְתָּא. וְלֹא עִבִּיד בְּמַעְלֵי שִׁבְתָּא. שֶׁפֶל וְנִפְסַד - דֹּלָא עִבִּיד כּוּלִי שִׁבְתָּא, וְעִבִּיד בְּמַעְלֵי שִׁבְתָּא. **מַאי טַעְמָא? אֲמַר רַבָּא: הֵנִי נָשִׁי דְּמַחְזִיזָא, אֵף עַל גַּב דֹּלָא עִבִּידָהּ בְּמַעְלֵי שִׁבְתָּא - מִשּׁוֹם מִפְּנֻקְתָּא הוּא, דְּהָא כָּל יוֹמָא נִמְי לֹא קָא עִבִּיד, אֲפִילוּ הִכִּי - שֶׁפֶל וְנִשְׁכַּר קָרִינָן לָהּ. רַבָּא רַמִּי, כְּתִיב: "כִּי גָדַל עַד שְׁמַיִם חִסְדְּךָ", וְכְתִיב: "כִּי גָדַל מַעַל שְׁמַיִם חִסְדְּךָ", הֵא פִּיצֵד? פֶּאֶן - בְּעוֹשִׂין**

לְשִׁמָּה, וְכֶאֱן - בְּעוֹשִׂין שֶׁלֹּא לְשִׁמָּה. וְכִדְרַב יְהוּדָה, דֹּאמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב: לְעוֹלָם יַעֲסוֹק אָדָם בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא לְשִׁמָּה, שְׁמוּתוֹךְ שֶׁלֹּא לְשִׁמָּה - בָּא לְשִׁמָּה. תֵּנוּ רַבְּנֵי: הַמַּצֵּפֶה לְשֹׁכֵר אֶשְׁתּוּ, וְרִיחִים - אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם. שֹׁכֵר אֶשְׁתּוּ - מִתְּקוּלָתָא. רִיחֵיָא - אֲנִרְתָּא. אֲבָל עֲבִידָה וּמִזְבֵּנָה - אִישְׁתַּבְּחוּ מִשְׁתַּבַּח בֵּה קְרָא, דְּכְתִיב: "סֵדִין עֲשֵׂתָה וְהַמְּכַפֵּר". תֵּנוּ רַבְּנֵי: הַמְּשַׁתֵּפֵר בְּקִנְיָם וּבְקִנְיָנִים - אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם. מַאי טַעְמָא? פִּינֵן דְּנִפְשֵׁי אִפְחִיזוּהוּ - שְׁלֵמָא בְּהוּ עֵינָא. תֵּנוּ רַבְּנֵי: תִּגְרִי סִימָמָא, וּמִגְדְּלִי בְּהִמָּה דְּקָה, וְקוֹצֵצִי אֵילָנוֹת טוֹבוֹת, וְנוֹתְנִין עֵינֵיהֶן בְּחֻלָּק יִפֹּה - אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם. מַאי טַעְמָא? דִּתְהוּ בִּיה אֵינִישִׁי. תֵּנוּ רַבְּנֵי, אֲרִבַּע פְּרוּמוֹת אֵין בְּהֵן סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם: שֹׁכֵר כּוּתְבִין, וְשֹׁכֵר מְתוּרְגְּמִין, וְשֹׁכֵר יְתוּמִים, וּמַעוֹת הַבָּאוֹת מִמְּדִינַת הַיָּם. בְּשֵׁלֵמָא שֹׁכֵר מְתוּרְגְּמִין - מִשּׁוֹם דְּמִיחֵיו כְּשֹׁכֵר שִׁבְתָּ. וּמַעוֹת יְתוּמִים נִמְי - לֹא בְּנִי מַחֲזִילָה נִיְהוּ. מַעוֹת הַבָּאוֹת מִמְּדִינַת הַיָּם - מִשּׁוֹם דֹּלָא

כָּל יוֹמָא מְתַרְחִישׁ נִיפָא. אֵלֹא שֹׁכֵר כּוּתְבִין מַאי טַעְמָא? אֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי: עֲשִׂירִים וָאַרְבַּע תַּעֲנִיּוֹת יֵשְׁבוּ אֲנָשִׁי בְּנִסְתַּת הַגְּדוּלָּה עַל כּוּתְבֵי סְפָרִים תְּפִלִּין וּמִזְוֹת שֶׁלֹּא יַחַשְׁרוּ, שְׁאִילְמִי מִתְעַשְׂרִין - אֵין כּוּתְבִין. תֵּנוּ רַבְּנֵי: כּוּתְבֵי סְפָרִים תְּפִלִּין וּמִזְוֹת, הֵן וְתִגְרִיהֶן שׁוֹתְגִי תִגְרִיהֶן, וְכָל הַעוֹסְקִין בְּמִלְאכַת שְׁמַיִם, לְאִיתוּי מוֹכְרֵי תְכֵלֶת - אֵינֶן רוֹאִין סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם. וְאֵם עוֹסְקִין לְשִׁמָּה - רוֹאִין. בְּנֵי בִישָׁן נְהוּג דֹּלָא הוּוּ אֲזִלִּין מִצּוֹר לְצִידוֹן בְּמַעְלֵי שִׁבְתָּא. אֲתוּ בְּנֵיהוּ קָמִיָּה דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אֲמָרוּ לוֹ: אֲבָתְהוֹן אֲפָשָׁר לָהּ, אֲנִן לֹא אֲפָשָׁר לָן. אֲמַר לָהּ: כָּבֵד קִיבְלוּ אֲבוֹתֵיכֶם עֲלֵיהֶם, שְׁנֵאמַר: "שָׁמַע בְּנֵי מוֹסֵר אֲבִיד וְאֵל תַּחֲשׁוּ תוֹרַת אֲמִן". בְּנֵי חוּזָא נְהִיג דְּמִכְרִישִׁי חֲלָה מֵאֲרוּזָא. אֲתוּ וְאֲמָרוּ לִיָּה לְרַב יוֹסֵף. אֲמַר לָהּ: נִכְלָה זֶר בְּאַפִּיָּהוּ. אִיתִיבִיהוּ אֲבִי: דְּבָרִים מְמוֹתִירִים וְאַחֲרִים נְהִיגוּ בְּהֵן אִיסוּר

וְאֵל יִשְׁנָה אֲדָם — בגמרא פריך: ממקום שאין עושין למקום שעושין, ואיהו נמי אל ישנה ולעברד? והא אמרת: נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם! המוליד פירות שביעית ממקום שכלו — לחיה מן השדה, וחיבין בני המקום לבער מן הבית, והולכין זה למקום שלא כלו, ובני אותו מקום עדיין אוכלין הכנוסין בבית. חייב לבער — משום חומרי מקום שיצא משם. צא והבא לך אף אף אתה — מפרש בגמרא. **גמרא מא אירא ערבי פסחים** — דקתני עד חצות במנהגא, מכלל דמחצות ולהלן — אסור. ולמה ליה למיתני חצות לאשמעין הך דיקא? הא כל ערבי ימים טובים אסירי! מן המנחה — תשע שעות ומחצה. סמוך למנחה — קודם לכן. נידוד עבירה — רמז עבירה. תענית צבור — אסור במלאכה, במסכת תענית (יב,ב) כשהיו מתענין על הגשמים. אבל שאר תענית ציבור — לא. כדאמר שמואל: אין חומר תענית ציבור בבבל (לקמן ג,ד). במוצאי שבתות — משום כבוד שבת, שמוסיפין מחול על הקדש. רזיו — בעל מלאכה. שפל ונשכר דלא עבד כולה שבתא ולא בפעלי שבתא — ואף על גב דלאו לשום מצוה מיכין — מצוה שלא לשמה מידא הויא. דאמרין לקמן: יעסוק אדם במצוה ואפילו שלא לשמה. הכי גרסינן: ואף על גב דהאי דלא קעבדן כו', עושין לשמה — מעל שמים, ושלא לשמה — עד לשמים. דמצוה מידא קא עבד, כדבר יהודה. מתקולתא — נטולת מאונס בידה ומהלכת בשוק להשכיר לכל הצריכן, דשכר מועט הוא, ומתבזה אשתו על שכר מועט. **אגרתא** — שכר ריחים שמשכירין — טורח גדול ושכר מועט. אבל קונה ריחים ומוכרן — הרי הוא כשאר פרקמטיא. בקנים — כל מקלות דקים קרי קנים, שעושין מהן גדרות ומחיצות. **אפחזיווהו** — נפח שלוק. תגרי סיממא — יושבין ומוכרין בשוק, ועין שולטת בהן. ומגדלי בהמה דקה — הכל צוחק עליהן. וקוצצי אילנות טובות — למוכרין לעצים, הכל תמידים ומלעזין עליהם. ומתוך כך עין שולטת בהן, וצעקת בני אדם. ונותנין עיניהם בחלק יפה — כשחולקים עם אחרים תמיד מקפידין לטול חלק יפה. מתורגמנין — שעומדין לפני החכם בשבתות, ושווענין מפיו, ומשמענין לרבים. ומעות יתוסינן — למחצית שכר. במדינת חים — משלח ספינותיו תמיד במקום סכנה. תכלת — לציצית. אינן רואין — כדאמרן. שאם יתעשרו — לא יזו עוסקין. ואם עוסקין לשמה — להיות המצוה מצויה לצריכין לה. רואין — דהואיל ולשמה עושין — לא יניחו בשביל עשרן. מצור לצידון — יום השוק של צידון בערב שבת, והם מחמירים על עצמן שלא להביטל מצרכי שבת. הוה אפשר להו — להזמנע מן השוק, שעשירים היו. מארוזא — אורז. דרסרי

בַּתִּינִי צִיבּוֹר, כְּשֶׁהֲצִיבּוֹר מִתְעַנִּים עַל הַגְּשָׁמִים, אֵינִי רֹאֶה סִימָן
בְּרָכָה לְעוֹלָם.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הַמוֹנָה אַרְבַּעַה אֹפְנִים בַּעֲנִין עֲשִׂית
מִלֵּאכּוֹת בּוֹמִינִים שׁוֹנִים: תָּנִי רַבִּנּוּ, יֵשׁ זָרוֹי – שְׂרָגִיל לַעֲשׂוֹת מִלֵּאכָה,
וְנִשְׁכָּר – וּמַחֲמַת רִגְלֵיתוֹ לַעֲשׂוֹת מִלֵּאכָה מְרוּחַ מְצוּה, וְנִשְׁכָּר
וְנִשְׁכָּר – יֵשׁ לוֹ הַפֶּסֶד מִרְגִּילוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת מִלֵּאכָה, שְׁנֵהָ שְׁלָא כִּדִּין.
יֵשׁ שְׁפָל – שְׂרָגִילוֹתוֹ לַיֵּשֶׁב בְּטֵל מִעֲשִׂית מִלֵּאכָה, וְנִשְׁכָּר – וּמְרוּחַ
מִכָּר מְצוּה, וְנִשְׁכָּר שְׁפָל וְנִשְׁכָּר – יֵשׁ לוֹ הַפֶּסֶד שְׁעוּשָׁה שְׁלָא כִּדִּין.
מִבֵּאֲרַת הַגְּמָרָא: הָאֹפֶן שְׁהוּא זָרוֹי וְנִשְׁכָּר הֵינִי דְעֵבִיד מִלֵּאכָה בּוֹלִי
שְׁבִתָּא – כָּל יָמוֹת הַשָּׁבוּעַ, וְלֹא עֵבִיד בְּמַעְלִי שְׁבִתָּא – בְּעֶרֶב שֶׁבֶת
מִן הַמִּנְחָה וְלַמַּעֲלָה, וְנִשְׁכָּר בְּכָךְ שְׁאִינוּ עוֹשֶׂה מִלֵּאכָה בְּעֶרֶב שֶׁבֶת.
זָרוֹי וְנִשְׁכָּר הֵינִי בְּאֹפֶן דְעֵבִיד בּוֹלִי שְׁבִתָּא וְעֵבִיד גַּם בְּמַעְלִי שְׁבִתָּא,
וְעַל כֵּךְ הוּא נִפְסֵד, שְׁעוּשָׁה שְׁלָא כִּדִּין. שְׁפָל וְנִשְׁכָּר הֵינִי בְּאֹפֶן
דְּלֹא עֵבִיד בּוֹלִי שְׁבִתָּא וְגַם לֹא עֵבִיד בְּמַעְלִי שְׁבִתָּא, וּבְכָךְ הוּא מְרוּחַ
מְצוּה שְׁאִינוּ עוֹשֶׂה מִלֵּאכָה בְּעֶרֶב שֶׁבֶת. שְׁפָל וְנִשְׁכָּר הֵינִי בְּאֹפֶן
דְּלֹא עֵבִיד בּוֹלִי שְׁבִתָּא וְעֵבִיד בְּמַעְלִי שְׁבִתָּא, וְעַל כֵּךְ הוּא נִפְסֵד,
שְׁנֵהָ בְּכָךְ שְׁלָא כִּדִּין.
מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא לִבְאָר שְׁאִפִּילוּ מִי שְׁאִין עוֹשֶׂה מִלֵּאכָה בְּעֶרֶב
שֶׁבֶתוֹת מִשּׁוּם שְׁהוּא מְעוּגָה, הוּא נִשְׁכָּר: אָמַר רַבָּא, הֵינִי נִשְׁכָּר דְּמַחֲזִיא
– אוֹתוֹן נִשּׁוֹת הָעִיר מַחֲזוּא וְשִׁחִיו מִפְּנוֹקוֹת וְאִינֵן עוֹשׂוֹת מִלֵּאכּוֹת,
אִף עַל גַּב דְּ[הַחֲזִיא] דְּלֹא עֵבִיד עֲבִידָתָא בְּמַעְלִי שְׁבִתָּא מִשּׁוּם מִפְּנוֹקוֹתָא
הוּא – אִפִּילוּ שְׁמָה שְׁאִינוּ עוֹשׂוֹת מִלֵּאכָה בְּעֶרֶב שֶׁבֶת זוֹ מִשּׁוּם
שֶׁהֵן מִפְּנוֹקוֹת, דְּהָא כָּל אִינֵן נִשְׁכָּר גַּם בְּכָךְ מִלֵּאכָה, אִפִּילוּ הֵינִי
שְׁפָל וְנִשְׁכָּר קִרְיָן לָהּ – הִיא בְּכָלל מִי שְׁנִאֲמַר עַלְיוֹ 'שְׁפָל וְנִשְׁכָּר'.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה סְתִירָה בֵּין שְׁנֵי פְסוּקִים הַעוֹסִקִים בְּגוֹדֵל הַשֹּׁכֵר
שֶׁמִּקְבְּלִים עַל עֲשִׂית הַמְצוּוֹת. אוֹמֶרֶת הַגְּמָרָא: רַבָּא רַבִּי – הַקְּשָׁה,
כְּתִיב (תְּהִלִּים נא יא) בַּפֶּסֶק הָעוֹסֵק בְּגוֹדֵל הַשֹּׁכֵר שֶׁמִּקְבְּלִים עַל עֲשִׂית
הַמְצוּוֹת, 'כִּי יִדָּל עַד שְׁמֵים חֲסָדָךְ' – חֲסֵד הָשֵׁם הַמְבִיא שֹׁכֵר עַל
הַמְצוּוֹת מִגִּיעַ עַד הַשְּׁמַיִם. וְכְּתִיב (שִׁם קח ה) בַּפֶּסֶק אַחֵר הָעוֹסֵק
בְּגוֹדֵל הַשֹּׁכֵר שֶׁמִּקְבְּלִים עַל עֲשִׂית הַמְצוּוֹת, 'כִּי יִדָּל מַעַל שְׁמֵים
חֲסָדָךְ' – שֹׁכֵר הַמְצוּוֹת מִגִּיעַ מַעַל הַשְּׁמַיִם, הָאִי כִּיִּצִי מִתִּישְׁבִּי שְׁנֵי
פְסוּקִים אֵלּוּ. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: כָּאֵן – בַּפֶּסֶק שֶׁמְבֹאֵר בּוֹ שֶׁהַשֹּׁכֵר
מִגִּיעַ מַעַל הַשְּׁמַיִם, מְדַבֵּר בְּעוֹשִׂין מְצוּה לְשִׁמְהָ – לִשְׁם מְצוּה, וְכָאֵן
– בַּפֶּסֶק שֶׁמְבֹאֵר בּוֹ שֶׁהַשֹּׁכֵר מִגִּיעַ רַק עַד הַשְּׁמַיִם, מְדַבֵּר בְּעוֹשִׂין
שְׁלָא לְשִׁמְהָ, שְׁאִפִּילוּ שְׁעוּשִׁים אֶת הַמְצוּה שְׁלָא לְשִׁמְהָ מִכָּל מְקוֹם
נִחְשָׁב שְׁעוּשׁוֹ מְצוּה, וְכִדְרָב הָיְהִי – וְזֶה שְׁאֵנוּ מְפָרְשִׁים בְּכַתּוּב
שֶׁהַעוֹשֶׂה שְׁלָא לְשִׁמְהָ נִחְשָׁב שְׁעוּשָׁה מְצוּה, זֶה כְּדִבְרֵי רַב יְהוּדָה,
דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לְעוֹלָם יִעֲסוֹק אָדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת אִף עַל
פִּי שְׁלָא לְשִׁמְהָ, שְׁמַתוֹךְ שְׁלָא לְשִׁמְהָ כָּאֵן לְשִׁמְהָ.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה כְּמוֹהַ בְּרִייתוֹת הַמוֹנִת סוּגֵי רוּחִים שְׁאִין הָאֵדָם
רֹאֶה מִהֶם סִימָן בְּרַכָּה: תָּנִי רַבִּנּוּ, הַמְּצַפֵּה לְשִׁכָּר אֲשֶׁתוֹ – הַמִּמְתֵּן
לְרִיחַ שְׁתִּירָתָא אֲשֶׁתוֹ כְּדִי לְהַפְרִסָּה מִמֶּנּוּ, וְכֵן הַמְּצַפֵּה לְשִׁכָּר
רִיחִים, אֵינִי רֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם. מִבֵּאֲרַת הַגְּמָרָא אֶת כּוּנֹת
הַבְּרִייתָא: שְׁכָר אֲשֶׁתוֹ הֵינִי שֶׁמְצַפֵּה לְשִׁכָּר מִתְקַלְתָּא – שְׁנוֹטֶלֶת
מִזְמוֹנִים בִּידֶיהָ וּמַהֲלַכַת בְּשׁוֹק הַשִּׁכְרִים לְכָל הַצְּרִיכִים, וְאִין רֹאֶה
בּוֹה סִימָן בְּרַכָּה מִשּׁוּם שְׁאִין מְרוּיחָה מִכָּךְ אֲלֹא רִיחַ מוּעֵט,
וּמִתְבּוֹהָ אֲשֶׁתוֹ בְּשִׁבִּיל רִיחַ מוּעֵט. וְרִיחָא הַכוּנָה לְאִנְיָתָא –
שֶׁמְצַפֵּה לְרִיחַ מִהַשְׁכֶּרֶת רִיחִים, וְאִין רֹאֶה סִימָן בְּרַכָּה מִשּׁוּם שִׁישׁ
בּוֹה טוֹרַח גְּדוֹל וְרִיחַ מוּעֵט. אֲבָל הַמְּצַפֵּה לְרִיחַ שְׁמִירָיָה מִמָּה
דְּעֵבִידָהּ וּמִכְנָה – שְׁעוּשָׁה חֲפָצִים וּמוֹכֶרֶתָם בְּשׁוֹק, אִישְׁתְּבּוּחֵי
מִשְׁתַּבַּח בְּהִי קִרְיָא – הַפֶּסֶק מְשַׁבַּח אֲשֶׁה כּוֹז, וּבּוֹדָאי יִכּוֹל לִרְאוֹת
מִכָּךְ סִימָן בְּרַכָּה, דְּכְתִיב בַּפֶּקֶד 'אֲשֶׁת חִיל' הַמְשַׁבַּח אֶת הָאֲשֶׁה
הַכְּשִׁירָה (מְשִׁלִּי לֹא כד), 'סִימָן עֲשִׂתָּהּ וְתוֹמָכָהּ וְתָנָה לְכַנְעִנִי'.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִיתָא אֲשֶׁתוֹ עוֹסֶפֶת עַל רוּחִים שְׁאִינוּ רֹאֶה בָּהֶם סִימָן
בְּרַכָּה: תָּנִי רַבִּנּוּ בְּבִרְיָתָא, הַמְּשַׁתְּכֵי בְּקִנִּים – הַמְרוּיחַ מִמְכִּירַת
מִקְלוֹת דְּקִים, שְׁעוּשִׁים מִהֵן גְּדֵרוֹת וּמַחֲצִיאוֹת, וְכִנְיָנִים – כְּדִי חֲרַס
גְּדוֹלִים, אֵינִי רֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם. מִבֵּאֲרַת הַגְּמָרָא: מָאִי מְצַפֵּה
– מִהוּ הַטַּעַם שְׁאִינוּ רֹאֶה מְדַבְּרִים אֵלּוּ סִימָן בְּרַכָּה. מִבֵּאֲרַת
הַגְּמָרָא: בֵּינָן דְּנִפְשֵׁי אֲתוּרֵיהוּ – כִּיּוֹן שֶׁהִנֵּפֶח שְׁלָהֶם גְּדוֹל, שְׁלָמָא
כְּהוּ עֵינָא – שׁוֹטֶלֶת בָּהֶם עֵין רַעָה, וּבְדַבֵּר שְׁשׁוֹטֶלֶת בּוֹ עֵין רַעָה אֵין

יֵאֵל יִשְׁנָה אָדָם מִמִּנְהָג הַמְּקוֹם מִפְּנֵי הַתְּחַלּוּקָתָא.
הַמִּשְׁנָה שׁוֹנָה דִּין נֹסֵף בַּעֲנִין פִּירוֹת שְׁגָדְלוּ בִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה, אֲשֶׁר
דִּינָם שְׁכֹאשֶׁר מִיָּן אֶחָד שֶׁל פִּירוֹת נִגְמַר לַחֲיוֹת שְׁבִשְׁדָּה, יֵשׁ לוֹ
לְבַעַר מִבֵּיתוֹ אֶת אוֹתוֹ הַמִּין. וּבְמִסְכַּת שְׁבִיעִית (פ"ט מ"ב) שִׁנְיָה,
שְׁאֵרץ יִשְׂרָאֵל מִתְחַלֶּקֶת לְשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת, שְׁאֵם נִגְמְרוּ הַפִּירוֹת
בְּמִקּוֹם אֶחָד חִיבִים בְּנֵי אוֹתוֹ מְקוֹם לְבַעַר פִּירוֹתֵיהֶם אִפִּילוּ אִם
בְּשְׁנֵי הַמְּקוֹמוֹת הָאֲחֵרִים עֵדִיין לֹא נִגְמְרוּ הַפִּירוֹת. וְדָנָה הַמִּשְׁנָה עַל
הַתּוֹלֵךְ עִם פִּירוֹת שְׁבִיעִית מִמְּקוֹם שֶׁנִּגְמְרוּ שֶׁם הַפִּירוֹת לְמִקּוֹם
שְׁלָא נִגְמְרוּ, אוֹ לְחִיפָר, אִיךְ יִנְהַג עִם פִּירוֹת אֵלּוּ לִגְבֵי בִיעוּרָם.
כִּיִּצְאָה בּוֹ – כַּעֲיֵן הַדִּין שֶׁשִּׁנְיָנוּ לַעֲלִי (ע"א) בְּהוֹלֵךְ מִמְּקוֹם לְמִקּוֹם
לַעֲנִין עֲשִׂית מִלֵּאכָה בְּעֶרֶב פְּסָחִים, שִׁישׁ לוֹ לְנַהוֹג חוֹמֶרֶת
הַמְּקוֹם שִׁיִּצְא מִמֶּנּוּ וְחוֹמֶרֶת הַמְּקוֹם שְׁבֹא לָשֵׁם, כְּמוֹ כֵּן מִצִּינוּ
בַּעֲנִין הַמְּוִלֵּךְ פִּירוֹת שְׁבִיעִית מִמְּקוֹם שְׁכָלוּ הַפִּירוֹת לַחֲיוֹת שְׁבִשְׁדָּה,
וְנִתְחַיְּבוּ בְּנֵי הַמְּקוֹם בְּבִיעוּרָם, לְמִקּוֹם שְׁלָא כָּלּוּ, וְעֵדִיין לֹא
הִתְחַיְּבוּ הַפִּירוֹת בְּבִיעוּר, וְאֵי שְׁהוֹלִיכִים מִמְּקוֹם שְׁלָא כָּלּוּ לְמִקּוֹם
שְׁכָלוּ, בְּשֵׁנִי אֹפְנִים אֵלּוּ חֵיב לְבַעַר אֶת הַפִּירוֹת שְׁהִבִּיא, בְּאֹפֶן
שְׁהוֹלִיךְ מִמְּקוֹם שְׁכָלוּ לְמִקּוֹם שְׁלָא כָּלּוּ חֵיב לְבַעַר מִשּׁוּם חוֹמֶרֶת
הַמְּקוֹם שִׁיִּצְא מִמֶּנּוּ, וּבְאֹפֶן שְׁהוֹלִיךְ מִמְּקוֹם שְׁלָא כָּלּוּ לְמִקּוֹם
שְׁכָלוּ חֵיב לְבַעַר מִשּׁוּם חוֹמֶרֶת הַמְּקוֹם שְׁבֹא לָשֵׁם. רַבִּי יְהוּדָה
אָמַר, שְׁמוֹלִיךְ הַפִּירוֹת יִכּוֹל לֹמַר לְחִבְרֹו, צֵא וְהִבֵּא לָךְ אִף אִתָּהּ
וְתִמְצָא שְׁלָא כָּלּוּ, וְלֹכֵן אִינוּ חֵיב לְבַעַר, וְהֵינִי בְּמוֹלִיךְ מִמְּקוֹם
שְׁלָא כָּלּוּ לְמִקּוֹם שְׁכָלוּ, יִכּוֹל לֹמַר לְכָל הַמְּקוֹם שְׁכָלוּ בּוֹ, צֵא אִף
אֶתָּה לְמִקּוֹמִי וְתִמְצָא שְׁלָא כָּלּוּ שֶׁם וְתוֹכֵל לְאִכּוֹל שֶׁם מִמֶּנּוּ, וְרַק
הַפִּירוֹת שִׁישׁ לָךְ בְּבֵית אֲסוּרִים כִּיּוֹן שֶׁהֶם גְּדוֹל כָּאֵן.

גמרא

נִתְבָּאֵר בַּמִּשְׁנָה שְׁאִיסוּר עֲשִׂית מִלֵּאכָה בְּעֶרֶב פְּסָחִים עַד חֲצוֹת
תְּלוֹי בְּמִנְהַג הַמְּקוֹם, וִישׁ לְדִיִּיק מִכָּךְ שְׁלֵאחַר חֲצוֹת אֲסוּר הַדְּבַר
מִעִיקַר הַדִּין. שְׁאוֹלֶת הַגְּמָרָא: מָאִי אִירִיא – מִדְּרֹעַ שְׁנֵה הַתָּנָא וְתִלָּה
בְּמִנְהַג אֶת דִּין עֲשִׂית מִלֵּאכָה בְּעֶרֶב פְּסָחִים עַד חֲצוֹת, וְלֹהֲשִׁמְיַעֲנוּ
שְׁלֵאחַר חֲצוֹת אֲסוּר מִעִיקַר הַדִּין, הֵי אִפִּילוּ בְּעֶרְבֵי שְׁבִתָּוֹת וְעֶרְבֵי
שְׁאֵר יָמִים טוֹבִים נְמִי נִהַג אִיסוּר זֶה, דְּתַנִּיא, הָעוֹשֶׂה מִלֵּאכָה בְּעֶרְבֵי
שְׁבִתָּוֹת וְיָמִים טוֹבִים מִן הַמִּנְחָה וְלַמַּעֲלָה, כְּלוּמַר, מִשְׁשׁ שְׁעוֹת
וּמַחֲצָה וְאֵילָךְ, אֵינִי רֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם. וְהִידָה לוֹ לְתַנָּא לִשְׁנוֹת
'מְקוֹם שְׁנֵהָ לַעֲשׂוֹת מִלֵּאכָה בְּעֶרֶב פְּסָחִים עוֹשִׂים', וְלֹא לִשְׁנוֹת
'עַד חֲצוֹת' וְאֵנוּ נִדַּע שֶׁהַמִּנְהַג הוּא עַד חֲצוֹת, שְׁהִי אַחֲרַי חֲצוֹת
אֲסוּר מִעִיקַר הַדִּין כְּשֹׂאֵר עֶרֶב יָמִים טוֹבִים.
מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: הָתָם – בְּעֶרֶב יָמִים טוֹבִים, מִן הַמִּנְחָה וְלַמַּעֲלָה –
מִתְשַׁע שְׁעוֹת וּמַחֲצָה הוּא דְּהָאֲסוּר לַעֲשׂוֹת מִלֵּאכָה, אֲבָל כְּמוֹךְ
לְמִנְחָה, כְּלוּמַר, לִפְנֵי זֶה, לֹא – אִין אִיסוּר בְּעֲשִׂית מִלֵּאכָה,
הָתָם – בְּעֶרֶב פְּסָחִים, כְּבֵר מַחֲצָה הַיּוֹם אֲסוּר לַעֲשׂוֹת מִלֵּאכָה,
וְלֹכֵן שְׁנֵה הַתָּנָא בְּפִירוֹשׁ 'עַד חֲצוֹת', לְהַשְׁמִיעֵנוּ שְׁבַע עֶרְבֵי פְּסָחִים
אִיסוּר הַמִּלֵּאכָה הוּא כְּבֵר מַחֲצוֹת.
עוֹד מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא בְּאֹפֶן אַחֵר: אִי נְמִי, הָתָם – בְּעוֹשֶׂה מִלֵּאכָה
בְּעֶרֶב יָמִים טוֹבִים מִן הַמִּנְחָה וְאֵילָךְ, סִימָן בְּרָכָה הוּא דְּלֹא חֵי –
הוּא רַק לֹא רֹאֶה סִימָן בְּרַכָּה מֵאוֹתָהּ מִלֵּאכָה, אֲבָל שְׁמוּתִי –
לְנִדּוּתוֹ עַל כֵּךְ, לֹא שְׁמַתִּינֵן לִיהִי, כִּיּוֹן שְׁאִינוּ אִיסוּר חֲמוּר כָּל כֵּךְ,
הָתָם – בְּעוֹשֶׂה מִלֵּאכָה בְּעֶרֶב פְּסָחִים אַחֲרַי חֲצוֹת, שְׁמוּתִי נְמִי,
מִשְׁמַתִּינֵן לִיהִי – גַּם מְנַדִּים אוֹתוֹ, שְׁעַבַר עַל אִיסוּר חֲמוּר וּמִכְנָה,
וְכִיּוֹן שְׁאִינִם שׁוֹים בְּחוֹמֶרֶת אִיסוּרָם שְׁנֵה הַתָּנָא בְּפִירוֹשׁ שֶׁהַמִּנְהַג
הוּא רַק 'עַד חֲצוֹת' וְלֹא שְׁנֵה בְּסִתָּם, שְׁאֵם הִידָה שׁוֹנָה בְּסִתָּם מְקוֹם
שְׁנֵהָ לַעֲשׂוֹת מִלֵּאכָה בְּעֶרֶב פְּסָחִים עוֹשִׂים, הֵינִי סְבוּרִים
שְׁלֵאחַר חֲצוֹת חוֹמֶר הָאִיסוּר הוּא כְּשֹׂאֵר עֶרֶב יָמִים טוֹבִים.
הַגְּמָרָא לְהֵלֵךְ שְׁבָה וּמְבִיאָה אֶת הַבְּרִייתָא שִׁישׁ זְמוֹנִים שֶׁהַעוֹשֶׂה
בָּהֶם מִלֵּאכָה אִינוּ רֹאֶה סִימָן בְּרַכָּה, וְאֵגַב כֵּךְ הַגְּמָרָא מְבִיאָה עוֹד
בְּרִייתוֹת שֶׁשִּׁנְיָנוּ בָּהֶן מִלֵּאכּוֹת שְׁאִין בָּהֶם סִימָן בְּרַכָּה: נוֹפֵא, הָעוֹשֶׂה
מִלֵּאכָה בְּעֶרְבֵי שְׁבִתָּוֹת וְעֶרְבֵי יָמִים טוֹבִים מִן הַמִּנְחָה וְלַמַּעֲלָה,
וּבְמִצְוֵי שְׁבִתָּהּ, וּבְמִצְוֵי יוֹם טוֹב, וּבְמִצְוֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, וּבְכָל
מְקוֹם שִׁישׁ שֶׁם יִנְיָדוּ עֲבִידָהּ – רִמּוֹ עֲבִידָהּ, מִבֵּאֲרַת הַגְּמָרָא
שְׁכוּנוֹת הַבְּרִייתָא בּוֹה לְאִתִּי – לְהִבִּיא אֶת הָעוֹשֶׂה מִלֵּאכָה

מרגליהם, ונתנום לַעֲבֹדָתָהּ, וְלֹא רָצוּ לִזְמַן מוֹתְרִין אִתָּם, לפי
 שדברים המותרים ויש שנהגו בהם איסור, אי אתה רשאי להתירם
 בפניהם.
 עוד שנינו בברייתא: ויוֹשְׁבֵי עַל סִפְסָלִי נִכְרִים בְּשָׁבַת – מותר לישב
 בשבת על גבי ספסלים שהגוים מוכרים עליהם סחורה, ולא
 חוששים שיחשדו את היושב עליהם סחורה בשבת, ואִינֵן יוֹשְׁבֵי
 עַל סִפְסָלִי נִכְרִים בְּשָׁבַת כְּעָבוֹ – ובני עכו נוהגים שלא לישב על גבי
 ספסלי גוים בשבת, ומעשה כְּעָבוֹ וְלִעֲזָה עָלָיו כֹּל הַמְדִינָה, וְאִמְרוּ מִיָּמֵינוּ
 לֹא רָאִינוּ כֶּךָ שִׁוְשִׁימִים עַל גְּבִי סִפְסָלִי גוֹיִם בְּשָׁבַת, נִשְׁמַט רֶבֶן
 שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מִן הַסִּפְסָל וְיֹשֵׁב עַל גְּבִי נִקְרָע, וְלֹא רָצָה לִזְמַן
 לָהֶן מוֹתְרִין אִתָּם, לפי שדברים המותרים ויש שנהגו בהם איסור,
 אי אתה רשאי להתירם בפניהם.
 מבואר בברייתא בכל שלשת המעשים הללו, שגם אנשים שאינם
 כותים שנהגו איסור בדבר המותר, אין להתיר אותו בפניהם,
 וקשה מכך על דברי רב חסדא שאמר שכל דין זה אינו אלא
 בכותים.
 מתרצת הגמרא: כִּי (מדינת הים) [מדינת] נָמִי, כִּיֹּן דְּלֹא שָׁכִיחַ
 רֶבֶן נִפְיֵיהּ בְּכוֹתִים דָּמוּ – אכן רק בכותים אין להתיר מנהגם
 בפניהם, ובני מדינה גם כן כיון שאין מצויים ביניהם תלמידי
 חכמים נחשבים לענין זה ככותים, כיון שאינם לומדים ואין זה
 מקום תורה, ואם ניהגו דיתר בפניהם במנהגם יבואו להתיר את
 דברים האסורים.
 הגמרא חוזרת לדון על המנהגים שהוזכרו בברייתא ומבררת איזה
 עניני איסור שייכים באותם מנהגים: בְּשָׁלֵמָא – זה מובן מדוע נהגו
 שלא לישב על גבי ספסלי נִכְרִים בשבת, מִשּׁוּם דְּמִתּוּ כְּמִקְרָא וּמִקְרָא
 – שיחשדוהו שעושה סחורה בשבת, וכן המנהג שלא לצאת
 בַּקֶּדְדִּיקוֹסִין בשבת, נָמִי מובן שנהגו כך, מִשּׁוּם דְּלִמָּא מִשְׁתַּלְּפִין
 וְאִתִּי לְאִתּוּיָהּ – שמא ישלפו מרגליו ויבואו להעבירם בידיו
 אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרוּשֹׁת הַרְבֵּי, אֵלָּא – אך המנהג ששני אחים לא
 יוֹחֲצִין כאחד, מִאי מִנְעָמָא לֹא – איזה חשש איסור יש בדבר.
 מבארת הגמרא: בְּרִתְגָּא – טעם האיסור הוא על פי מה ששנינו
 בברייתא, עַם הַכָּל אִדָּם רוּחִין בֵּית הַמֶּרְחָץ, חוץ מִמֶּנִּי שֶׁאֵין רוּחִין
 עִמּוֹ, שמתוך שרואה את אביו ערום, ונזכר שמשם יצא, נוהג לבו
 להרחיק עבירה, וכן אינו רווחץ עם קָמִי, שנותן אל לבו שאשתו
 יצאה ממנו, ויתכן שיבוא להרחיק עבירה, וכן אינו רווחץ עם כָּעַל
 אִמּוֹ וּכְעַל אֲחוֹתוֹ שגם בהם יוכלו להרחיק עבירה, וְרַבִּי יְהוּדָה
 מְתִיר בְּרוּחִיָּה עִם אֲבִי, מִכֵּן כְּבוֹד אֲבִיו שמשמשו, וְרַבִּי אֲחִיזָה
 בַּמֶּרְחָץ, וְהוּא הָדִין לְכַעַל אִמּוֹ – וכן הדין בבעל אמו שאם צריך
 לשמשו מותר לרחוץ עמו. מסיימת הגמרא: וְאִתּוּ אִתְּנָהּ (בני כבול),
 וְנִזְוֹר בְּשֵׁנִי אֲחִין שלא ירחצו כאחד, מִשּׁוּם חֲשַׁשׁ שִׁיבֹאוּ לרחוץ עם
 כָּעַל אֲחוֹתוֹ.
 הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בענין רחיצה בבית המרחץ עם
 רבו: תָּנָא בְּרִייתָא, תַּלְמִיד לֹא יִרְחֹץ עִם רֵבּוֹ, מִשּׁוּם שְׁצִירָה
 הַתַּלְמִיד לְהַתְבַּיֵּשׁ מִכְבוֹד רֵבּוֹ וּמְמוֹרָא, וְאִם הִידָּה רְבּוֹ צִירָה לֹא
 שישמשנו בבית המרחץ, מוֹתֵר לרחוץ עמו, שזוהו כבוד רבו.
 התורה אסרה לאכול חֶלֶב של בהמות טהורות הקריבות על גבי
 המזבח, כְּמוֹ שכתוב (ויקרא זכ) 'כֹּל חֶלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֹז לֹא תֹאכְלוּ',
 וכתוב (שם כז) 'כִּי כֹל אֶכֶל חֶלֶב מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יִקְרִיב מִמֶּנָּה
 אֲשֶׁה לִּי וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הָאֲכָלָת מַעֲמֶקָה, אֵךְ לֹא אִסְרָה הַתּוֹרָה
 בבהמות הטהורות אלא חלב שניוצא בו בבהמת קדשים קרב על
 גבי המזבח בתורת אימורי הקרבנות כמבואר להלן.
 באימורי קרבן שלמים נאמר (ויקרא א) 'וְהִקְרִיב מִקְדָּח הַשְּׁלָמִים
 אֶשֶׁה לִּי', וְאֵת כֹּל הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב, דעת רבי ישמעאל
 במסכת חולין (טז) שבכלל החלב שעל הקרב יש את חלב הקיבה,
 ולכן חלב הקיבה אסור באכילה, ודעת רבי עקיבא שמותר
 באכילה, ודרש 'חלב אשר על הקרב' לחלב אחר, אבל חלב שעל
 הקיבה מותר באכילה. ומבואר בגמרא שלא בכל חלב שעל
 הקיבה נחלקו התנאים אלא רק ב'חלב הקֶרֶב', והיינו, שהקיבה היא
 כפופה ועשויה כמין קשת וחלב מונח משני צדדיה, החלב המונח

אִי אִתָּה רִשְׁאִי לְהַתִּירָן בְּפָנֵיהֶם – לנהוג היתר בפני אותם שנהגו
 בהם איסור, ואִיךְ הורית שיאכל זר את החלה בפני בני חוזאי
 שנהגו להפריש חלה מאורו. מתרצת הגמרא: אִמְרָ לֹא רֵב יוֹסֵף
 לאבִי, וְלֹא מִי אִתְּמַר עָלָה – וכי לא נאמר על ברייתא זו בגמרא
 להלן, אִמְרָ רֵב חֲסָדָא, בְּכוֹתָאִי – רק בכותים שנינו שאין להתיר
 בפניהם מנהג שנהגו לאסור, ובני חוזאי הרי אינם כותים, ולכן
 מותר להתיר בפניהם מה שנהגו לאסור.
 חזרת הגמרא ומקשה: כוֹתָאִי מִאי מִנְעָמָא – וכי מה הטעם שאסור
 להתיר לכותים מה שנהגו בו איסור, מִשּׁוּם דְּמִקְרָבִי מִלְּתָא – אם
 נתיר בפניהם ימשכו אחר דרכם להקל, ויבואו לזלזל גם בדבר
 שאסור מעיקר הדין, הֲנֵךְ אִינְשֵׁי נָמִי – אותם אנשים, בני חוזאי, כיון
 שאינם תלמידי חכמים גם יש לחשוש דְּרָבִי מִלְּתָא – יבואו להקל
 בעוד עניינים, וימנעו מלהפריש חלה אף מעיסה של חמשת מיני
 דגן החייבת בחלה מעיקר הדין, ואם כן חזרת הקושיא איך התיר
 רב יוסף לזר לאכול את החלה מן האורז בפני בני חוזאי.
 הגמרא מסיקה ומביאה כלל אחר איך לנהוג במקום שמפרישים
 חלה מן האורז: אֵלָּא אִמְרָ רֵב אִשִּׁי, חוֹיִנִּין – רואים, אִי רוּחִין של בני
 חוזאי, מעיסת אֲוִרוֹ אֲכָלִי, ולא אוכלים מעיסת דגן, לֹא נִיבְלָה וְ
 בְּאִפְיֵיהּ – לא יאכל זו בפניהם את החלה שהפרישו מאורז, דְּלִמָּא
 מִשְׁתַּלְּפִין – שמא תשתכח ותתבטל תוֹרַת הַפֶּרֶשֶׁת חֶלֶה מִיָּדֵינוּ,
 שיאמרו שאין חובת הפרשת חלה גם מחמשת מיני דגן, וְאִי רוּחִין
 דְּגָן אֲכָלִי – ואם רובם אוכלים מעיסת דגן, נִיבְלָה וְ בְּאִפְיֵיהּ את
 החלה שהפרישו מעיסת אורז, ללמדם שבעיסת אורז לא נוהגת
 תורת הפרשת חלה כלל, שאם לא נתיר לזר לאכולה, יש לחשוש
 דְּלִמָּא אִתִּי לְאִפְרֹשִׁי מִן הַחֵיּוֹב – שמא יטעו ויחשבו שעיסת אורז
 חייבת בהפרשת חלה, ויבואו להפריש מעיסת דגן החייבת
 בהפרשת חלה עַל הַפְּטוּר – על עיסת אורז הפטורה מהפרשת
 חלה, וְכֵן הַפְּטוּר עַל הַחֵיּוֹב – וכן יש לחשוש שיבואו להפריש
 מעיסת אורז הפטורה מחלה על עיסת דגן החייבת בחלה, ובאופן
 זה האוכל מעיסת הדגן אוכל טבל, שהרי לא חל שם חלה על מה
 שהפריש מעיסת האורז, וממילא גם לא הותרה עיסת הדגן
 מאיסור טבל שבה.
 הגמרא שבה לדון בברייתא ששנינו שאין לנהוג היתר בפני מי
 שנהגו איסור בדבר המותר: גּוֹפָא, דְּכָרִים הַמוֹתְרִין וְאֲחֵרִים נִהְיֵה בְּהֵן
 אִיסוּר, אִי אִתָּה רִשְׁאִי לְהַתִּירָן בְּפָנֵיהֶן, מבארת הגמרא: אִמְרָ רֵב
 חֲסָדָא, בְּכוֹתָאִי עֲקָרִין – רק בכותים שנינו שאין להתיר בפניהם
 מנהג שנהגו, וזהו מהטעם שביארה הגמרא לעיל, שימשכו אחר
 דרכם להקל, ויבואו לזלזל גם בדבר שאסור מעיקר הדין.
 הגמרא מקשה על דברי רב חסדא מברייתא: וְכוֹלִי עֲלִמָּא לֹא – וכי
 בשאר בני אדם שאינם כותים מותר להתיר בפניהם דבר שנהגו בו
 איסור, וְהִתְנִיָּא, רוּחִיָּין – מותר לרחוץ בבית המרחץ לִשְׁנֵי אֲחִין
 כְּאֶחָד, ואין לאסורו מִשּׁוּם פְּרִיצוֹת שְׁנֵאמַר מִתּוֹךְ שְׁנֵי אֲחִים
 דְּרִיכָם לִהְיוֹת מְצוּיִים יחד בבית אחד, ועכשיו בבית המרחץ רואים
 ערומים זה את זה, יבוא כל אחד ליתן את עינו באחיו למשכב
 זכור, וְאִין רוּחִיָּין שְׁנֵי אֲחִין כְּכָבֹל – ובמקום שנאמר כבול נוהגים
 ששני אחים לא רוחצים כאחד. וּמַעֲשֶׂה בִּיהוּדָה וְחֵלֶל כְּנִיזִי שֶׁל רֶבֶן
 גַּמְלִיאֵל, שְׁרָחֲצוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד כְּכָבֹל, וְלִעֲזָה – הוציאו לעז עֲלֵיהֶן
 כֹּל בְּנֵי הַמְדִינָה, וְאִמְרוּ מִיָּמֵינוּ לֹא רָאִינוּ כֶּךָ שְׁנֵי אֲחִים רוחצים
 ביחד, וּמִשּׁוּם כֶּךָ נִשְׁמַט הֵלֶל וְיֹצֵא לְבֵית הַחֵיּוֹבִין שֶׁל בֵּית הַמֶּרְחָץ,
 כדי לא לרחוץ יחד עם אחיו, וְלֹא רָצָה הֵלֶל לִזְמַן לָהֶן מוֹתְרִין אִתָּם,
 לפי שדברים המותרים ויש שנהגו בהם איסור, אי אתה רשאי
 להתירם בפניהם.
 עוד שנינו בברייתא: יוֹצֵאִים – מותר לצאת לרשות הרבים
 בַּקֶּדְדִּיקוֹסִין וְנִעְלִים רַחְבוֹתוֹ בְּשָׁבַת, ולא חוששים שמא ישלפו
 ויפלו מרגליו ויבוא להעבירם בידיו ארבע אמות ברשות הרבים,
 וְאִין יוֹצֵאִין בַּקֶּדְדִּיקוֹסִין בְּשָׁבַת בְּבִירִי – ובני בירי אין דרכם לצאת
 בשבת בנעלים רחבות לרשות הרבים, כיון שהם נוהגים בכך
 איסור. וּמַעֲשֶׂה בִּיהוּדָה וְחֵלֶל כְּנִיזִי שֶׁל רֶבֶן גַּמְלִיאֵל, שִׁינְאוּ
 בַּקֶּדְדִּיקוֹסִין בְּשָׁבַת בְּבִירִי, וְלִעֲזָה עֲלֵיהֶן כֹּל הַמְדִינָה וְאִמְרוּ מִיָּמֵינוּ לֹא
 רָאִינוּ כֶּךָ שִׁינְאוּ בַּקֶּדְדִּיקוֹסִין בשבת, וְשִׁמְשֻׁם יִהְיֶה וְהֵלֶל

פסחים. פרק רביעי – מקום שנהגו דף נא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רכג רש"י

דסרכי מילתא – של קולא, ומזולזק יותר. הנך אינשי נפי – כיון דלא גמרי.
סרכי מילתא – קושיא היא, דאתו לאימנועי מחלה אף מדגן: המפריש מן האורז
על הדגן – אוכל טבלים, דלא חל השם על האורז, ולא ניתקן הדגן. והמפריש
מן הדגן על האורז – מאכיל טבל לבדו, שאין השם חל על הדגן בשביל האורז,

שחרי אינו מחוייב, ונמצא שאין זו חלה אלא
טבל. רוחצין שני אחים באחד – ואין כאן
משום פריצות, דנימא: מתוך שמצוין יחד
ועכשיו רואין ערומים זה את זה – נותנין
עין איש באחיו למשכב וזכר. ואין רוחצין
בו – כלומר, אין נוהגים שני אחים לרוחץ
באחד. כבבול – מקום. קורדקסין –
אשפונש"ר רחבים, ולא חיששין דילמא
משתלפי ואחי לאייתוניהו ארבע אמות. ואין
דרך בני בירי לצאת בקורדקסין, שהן נרחגין
בהן איסור. ספסלי גוים – שהן מוכרזין בהן
סחורה, ולא חיששין לחשדא. כבזתאי דמי
– דכיון דלא גמרי, ולאו מקום תורה הוא
– סרכי מילתא. מאביו וחפיו – מתוך
שרואהו, ונזכר שמשם יצא – נותן לבו
להרהור. וכן בחמיו, נותן לבו שיצתה אשתו
מכאן. וכן בבעל אחותו נמי איכא הרהורא.
משום כבוד אביו – שמשמשו במרחץ. ואתו
אינתו – בני כבול. תלמיד לא ירחץ עם רבו –
שצריך להתבייש מכבודו וממוראו. ואם היה
רבו צריך לו – שישמשנו במרחץ. אבל
דאיתרא – חלב שבכפיפת הקיבה. שהקיבה
כפופה ועשריה כקשת, ואותו חלב שבמקום
היתר אוכלין בני ארץ ישראל, ובני בבל נוהגין
בו איסור. שוינוב כבזתאי – דאמרנן לעיל:
דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור, אי
אתה רשאי להתירן בפנינו. ואוקמה רב חסדא
כבזתאי. הני מילי מנבבל לבבל – מעיר לעיר
בבבל. דכיון דלא כיפי להודי, אם ישנה מנהגן
לעניינן – יש כאן מפני המחלוקת, וכל שכן
מבבל לארץ ישראל אל ישנה את מנהג המקום
מפני המחלוקת. אבל מארץ ישראל לבבל – אם
ישנה את המנהג בבבל אין כאן מחלוקת, דאנן
כיפינן לבני ארץ ישראל, דאינתו סמיכי ובבבל
לא סמיכי. עבדינן בוותיהו – כלומר, אם באין
משם לכאן, אין להם לשנות מנהגם, אלא עושין
במקומן. אפילו תימא מארץ ישראל לבבל –
אל ישנה. לא תאכל – דאיתירא.

ונטל

אי אתה רשאי להתירן בפניהם. אמר לו: ולאו מי
איתמר עלה, אמר רב חסדא: פכותאי. פותאי מאי
מעמא – משום דמסרכי מילתא, הנך אינשי נמי סרכי
מילתא! אלא אמר רב אשי: חוינן, אי רובן אורזו
אכלי – לא ניכלה זר באפיהו, דילמא משתכחא
תורת חלה מינייהו. ואי רובן דגן אכלי – ניכלה זר
באפיהו, דילמא אחי לאפרושי מן החיוב על הפטור
ומן הפטור על החיוב. גופא, דכרים המותרין ואחרים
נהגו בהן איסור – אי אתה רשאי להתירן בפניהן.
אמר רב חסדא: כבזתאי עסקינן. וכולי עלמא לא?
והתניא: רוחצין שני אחין באחד, ואין רוחצין שני
אחין כבבול. ומעשה ביהודה והלל בניו של רבן
גמליאל, שרחצו שניהם באחד כבבול, ולעזה עליהן
כל המדינה, אמרו: מימינו לא ראינו כך. וגשמיט הלל
ויצא לבית החיצון, ולא רצה לומר להן מותרין אתם.
ויצאים בקורדקסין בשבת, ואין יוצאין בקורדקסין
בשבת בבירי. ומעשה ביהודה והלל בניו של רבן
גמליאל שיצאו בקורדקסין בשבת בבירי, ולעזה עליהן
המדינה. ואמרו: מימינו לא ראינו כך, ושמיטום ונתנום
לעבדיהן, ולא רצו לומר להן מותרין אתם. ויושבין
על ספסלי גוים בשבת, ואין יושבין על ספסלי גוים
בשבת בעכו. ומעשה ברבי שמעון בן גמליאל שישב
על ספסלי גוים בשבת בעכו, ולעזה עליו כל המדינה,
אמרו: מימינו לא ראינו כך. גשמיט על גבי קרקע, ולא
רצה לומר להן מותרין אתם. בני מדינת הים נמי,
כיון דלא שכיחי רבנן גבייהו – פכותים דמו. בשלמא
נמי – דילמא משתלפין ואחי לאיתווינהו ארבע אמות
פרשות הרבים. אלא רוחצין מאי מעמא לא? בדתניא:
עם הכל אדם רוחץ, חוץ מאביו וחמיו, ובעל אמו,
ובעל אחותו. ורבי יהודה מתיר באביו מפני כבוד

אביו. והוא הדין לבעל אמו. ואתו אינהו וגזור בשני אחין משום בעל אחותו. תנא: תלמיד
לא ירחץ עם רבו, ואם רבו צריך לו – מותר. כי אתא רבה בר בר חנה אכל דאייתרא.
עול לגביה רב עזריא סבא ורבה בריה דרב הונא, כיון דחוינהו – פסיה מינייהו. אתו
ואמרו ליה לאבוי. אמר להו: שווינכו כבזתאי. ורבה בר בר חנה לית ליה הא דתנן: נותנין
עליו חומרי המקום שיצא משם וחומרי המקום שהלך לשם? אמר אבוי: הני מילי – מבבל
לבבל, ומארץ ישראל לארץ ישראל. אי נמי – מבבל לארץ ישראל. אבל מארץ ישראל
לבבל – לא, כיון דאנן כיפינן להו – עבדינן כותיהו. רב אשי אמר: אפילו תימא מארץ
ישראל לבבל. הני מילי – היכא דאין דעתו לחזור, ורבה בר בר חנה דעתו לחזור הוה.

אמר ליה רבה בר בר חנה לבניה: בני, לא תאכל לא בפני ולא שלא בפני. אני שראיתי את רבי יוחנן שאכל – כרי הוא
רבי יוחנן לקמוד עליו בפניו ושלא בפניו. אתה לא ראית אותו – לא תאכל, בין בפני בין שלא בפני. ופליגא דידיה אדידיה.
דאמר רבה בר בר חנה: סח לי רבי יוחנן בן אלעזר: פעם אחת נכנסתי אחר רבי שמעון בן רבי יוסי בן לקוניא לגינה,

ונטל

אתה רשאי להתירן בפניהן – תימה: אם כן היאך התייר רבי בית שאן בפרק קמא דחולין
(ו.ב.)? ותיריך רבינו נסים במגילת סתרים: דהאי דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור
– היינו שיועדים שהן מותרים, והם רוצים להזהיר על עצמן, וכן משמע לישנא: דברים
המותרים. אבל דברים שנהגים מחמת טעות, שסבורים שהוא אסור והוא מותר – יכול

להתיר בפניהם. וכן משמע בהדיא בירושלמי. ואם
תאמרו: אם כן אמאי קאמר דילמא אחי לאפרושי
מן הפטור על החיוב, כיון דידעי שהוא פטור? ויש
לומר: דלאו כולי עלמא ידיעי. ואם תאמרו:
דמשמע דווקא בבני המדינה או כבזתאי אינו
רשאי להתיר, אבל בפני חכמים, או שלא בפניהם
– מותר. ואמאי? והא תנן: נותנין עליו חומר
מקום שיצא משם ושחלק לשם! ואומר רבינו
יצחק: דמותנין איירי במנהג חשוב, שהנהיגו ויש
פי תלמידי חכמים. והבא מיייר שנהגו בני המדינה
מעצמם. וכן הנהו דמיתא, ודאיתירא דלקמן –
קים ליה דהוי מנהג חשוב. ורבינו יצחק מסתפק
במנהג שאינו חשוב, ויכולין להתיר בפני תלמיד
חכם, אם יכול להתיר להם כדמשמע לקמן, ולא
רצו לומר להם מותרים אתם משום דבני המדינה
חשובו להו כבזתאי, אבל לתלמידים – משמע
שהיו אומרים מותרין אתם. או דילמא: יכול
להתיר לעצמו בפניהם, אבל להם אינו יכול
להתיר. והכי קאמר: לא רצה לומר להם מותרים
אתם, ומה שהזמרתם לא מחמת איסור אלא
מחמת מנהג שטות. ולתלמידים היה מתיר לעצמו
בפניהם, אבל לא להם. ורבינו שמשון בן אברהם
אומר: דלא קשה ממותנינן, דרב אשי דמוק
מתניתין באין דעתו לחזור, וכבזתאי – אפילו
דעתו לחזור אסור, ולבאי דמוק הני מילי מבבל
לארץ ישראל אבל מארץ ישראל לבבל עבדינן
כוותיהו. וכבזתאי – אפילו מארץ ישראל לבבל
אסור, והנהו נמי דמיתא הוה מארץ ישראל לבבל.
כיון דאנן כיפינן להו וכו' – קשה לרבינו תם:
דבפרק קמא דסנהדרין (ה.א) אמר:

פשיטא, מהבא להדם – מהני, דהבא שבט והדם
מחוקק. משמע דבני בבל עדיף? ותיריך: דהני מילי
– לאפקועי ממנא, אבל לענין איסור והיתר
וסמיכה – בני ארץ ישראל עדיף, שלומדים
תורה ברבים. ואמרנן (בבא בתרא נח.ב.) אוריא
דארץ ישראל מהכים.
עבדינן כותיהו – לא עבדי כוותיהו – הזה
ליה למימר, ומשום פרק קמא דחולין
(יח.ב) נקט הכי. דקאמר תתם: כי סליק רבי זירא
אבל מוגרמת דרב ושמואל. ופרקי: ולית ליה לרבי
זירא נותנין עליו חומרי מקום וכו'. ומשני אבוי:
הני מילי וכו'. אבל מבבל לארץ ישראל, כיון דאנן
כיפינן להו – עבדינן כוותיהו. רבה בר בר
חנה דעתו לחזור הוה – ובחולין נמי מתריך רבי
זירא: אין דעתו לחזור הוה. קצת קשה: הדשאת
לצדדן קתני, וחומרי מקום שיצא משם ברעתו
לחזור, וחומרי מקום שהלך לשם – באין דעתו
לחזור.

אני

אני ראיתי את ר' שמעון שאכל – תימה לרבינו יצחק, דאמר בירושלמי: ר' שמעון חזא לחזא גברא מלקט ספיחי כרוב בשביעית, אמר ליה: מאי האי? אמר ליה: ולא את הוא דשרית? אמר ליה: ולא חבאי פליגי עלי? קרי עליה: "פורץ גדר ישכנו נחש" – וכן הוות ליה. והשתא, כיון שבעצמו היה אוכל – למה היה כועס על אחרים שהיו אוכלין וסומכין על הוראתו? ויש לומר: דמכל מקום לא היה רוצה שעמי הארץ יסמכו עליו, כל זמן שלא פסקו הלכה כמותו.

כל הספחים אסורין חוץ מספיחי כרוב – פירש רש"י: דלאחר ביעור מיירי, ואין ביעור נהגו בכרוב, לפי שאין השורש כלה בארץ ולא קרין ביה כלה לחיה מן השדה. וקשה לרבינו יצחק: אם כן אמאי איצטריך קרא ד"לא נאסוף תיפוק ליה דכתיב: "ולבדמחר!" ועוד: מאי שנא דלא מפיק אלא ספיחי כרוב – הוה ליה למעטי כל הני דפרק שביעי דשביעית (משנה ב), דתנן: עיקר הלוקח השועה ונריבנה – אין לוקח ביעורו ועוד: מאי שנא דרבנן גזרי הכא ספיחי כרוב אטו שאר ספחים, ובכל הנהו דהתם לא גזרי? ועוד הקשה רבינו יצחק בן אשר, דלעיל קתני: ונבסחי לגינה אדריה, ונטל ספיחי כרוב ואכל. משמע שתלשן על הקרקע, והיו מהן הרבה מותרין. ואם כן איירי קודם ביעור. ועוד הקשה רבינו תם: דאמרין בפרק קמא דמנחות (הב): מה למנחת העומר – שכן מתיר חדש בשביעית ספחים כר' עקיבא, דאמר ספחים אסורים. ובפסח של שביעית היא קודם ביעור, שאז הבואה אינה כלה בשדה, ואורבה היא במילואה. וביעור לא היה אלא בשמינית, כשהיא כלה לחיה מן השדה. ועוד: דקאמר ותריויהו אליבא דר' עקיבא ורבנן נמי לא פליגי אדרשה דכלה לחיה בשדה, ומודו רבנן דספחים אסורים אחר ביעור. דבסיפרי קאמר אמילתא דרבנן דפליגי אדרי' עקיבא – אמרת לנו לא תורעו, ומה שאנו אסוים – אין מבניס לקום. פירוש: שאסור אחר ביעור. אמרת לנו בערו, מה אנו אוכלין מן הביעור ואילך? לכך נראה לרבינו תם: דבשביעית קודם ביעור מיירי, כדמשמע קרא דלא נאסוף דמיתני, דכתיב ביה:

"מה נאכל בשנה השביעית", ודרשי ר' עקיבא מהאי קרא דספחים אסורים בשביעית. ורבנן פליגי עליה, ודרשי "ולא נאסוף" – להבניס לקום, ולא אסיר אלא אחר ביעור. ור' שמעון

ורבנן פליגי הכא אליבא דר' עקיבא, ומתיר ר' שמעון ספיחי כרוב דלא אסרה תורה אלא ספחים, דמאי דרועה, דכתיב: "הן לא נורע", אבל ספיחי כרוב – דמו לאילן, כדאמר (כתובות קאב): כרוב הניח לנו אבא, והיינו עולים בו בסולם, ולא גורין אטו שאר ספחים, ורבנן גזרי, ודוקא אליבא דר' עקיבא, דאיסור ספחים מדאורייתא פליגי. אבל לרבנן דפליגי עליה דר' עקיבא, וסבירי איסור ספחים דרבנן – ליכא למיגזר. הקשה רבינו נסים נאון: דאיפא שמעינן ליה במסכת שביעית בפרק תשעי (משנה א), דקתני דתם: ר' שמעון אומר: כל הספחים מותרין, חוץ מספיחי כרוב שאין כיצא בהן בירק השדה. וליכא למיגרס דתם "אסורין" – דבידושלמי מוכח בהדיא דגרס דתם "מותרין". ותרין: דהתם מיירי בספחים שגדלו בששית בדיתר, ונבסו בשביעית, ונשתתו עד לאחר הביעור. ולכן, שאר ספחים שרו – דלא אתו לאיחלופי בהנהו שגדלו בשביעית, דשל ערב שביעית גדולים ושל שביעית קטנים. אבל של כרוב, שגדלים הרבה בזמן מועד – אין הזכר בין הגדל בערב שביעית לגדל בשביעית, וכן איתא בירושלמי, אמר ר' יצחק: כל ירק אתה יכול לעמוד עליו בין חרש ובין ישן, ברם הכא – פירוש ספיחי כרוב – שלא ליה ויבאי מן העיסה, ויאמר מן האמהות ובאתי. וחק דשמעתא איירי בשביעית עצמה, כדמפרש רבינו תם. ורבינו נסים פירש נמי שמעתא בענין אחר, ופירש: דהבא בספחים של שביעית שיצאו למוצאי שביעית, דאסורין מדרבנן עד כדי שיעשו כיצא בהן. וסבר ר' שמעון ספחים אסורין במוצאי שביעית, דכשיראו אותם גדולים – יסברו שלקטן בשביעית. אבל ספיחי כרוב, שאין כיצא בהן בירק השדה – לא גזרי אטו שאר ספחים. דכשיראו אותם גדולים לא יסברו שלקטן בשביעית, דדרבם ליגדל הרבה בזמן מועד. וכשאל ר' שמעון בן (ורבין יוסי בן לקניא) ספיחי כרוב – במוצאי שביעית הוא דאכל, כר' שמעון בן יודא, ולא משמע הכי, ורבנן גזרי היתירא אטו איסורא וכולן אסורין. ובגמרא דדמאי בפרק שני גרס לענין ספחים: מראש השנה ועד חנוכה – איסור ספחים, ומחנכה ועד ראש השנה – דיתיר ספחים. ותניא בתוספתא בפרק חמישי: בצלים שיצאו משביעית למוצאי שביעית, אם עשו כיצא בהן – מותרין, ואם לאו – אסורין, ותריויהו אליבא דר' עקיבא דאסר ספחים מדאורייתא בשביעית, אבל לרבנן דפליגי עליה – ליכא למיגזר. ומה שפירש רבינו נסים דמה שגדל בששית ונבסו בשביעית, דהכא דאיכא למיטעי שמא גדל בשביעית – אסור. קשה לרבינו שמעון בן אברהם: דתניא בפרק קמא דראש השנה (טו,א), ר' שמעון בן יוחזקיה משום ר' אבהו: אחרת ב ששית שנבסו בשביעית – פטור מן המעשר ומן הביעור. והשתא ביעור לא הוי אלא בזמן שהפירות כלים, ואפילו הכי קאמר פטור מן הביעור, ואף על גב דאיכא למיטעי ולמימר שזה האחרון גדל בשביעית? ויש לומר: דהתם מיירי מדאורייתא. אי נמי: כשלקטן בתחילתה של שביעית, דליכא למיטעי. מיהו, דא קשיא לרבינו יצחק: דבשמעתא משמע לכלי' עלמא דירקת הגדילין בשביעית אסורין באבליה, ובמסכת שביעית משמע דשרו. דתנן (פרק תשעי משנה ד): האומר לפועל הילך דיר ז' וז' ולקט לי בו ירק דיומ. ובפרק בתרא דעבודה זרה (סב,א) מיתיר לה. ותרין רבינו יצחק: דבשל ערב שביעית מיירי, ומה שיש בהן דין שביעית – לענין סחורה ושאר דינים – לפי שנלקט בשביעית, דביקר אולין בתר לקיטו.

בגון אנא דידעא בקביעא דירחא – ולא בסוד העיבור קאמר, דהא בני בבל בקיאי בעיבורא דירחא, כדאמרין בריש ביצה (ד,ב). ועבדי תרי יומי, אלא מפרש רבינו תם: שהיה במקום ששלוהו ביד תין מגיעין, ושם אין עושין אלא יום אחד, והיינו בקביעא דירחא – שהיה יודע מתי נקבע החודש. ושהיה יודע.

ונטל ספחי כרוב – בשביעית, לאחר זמן הביעור. כדי – ראו. **בני אכול** – בפני אתה יכול לסמוך עלי, הואיל וראיתי את רבי שמעון שאכל, והיינו פלוגתא ידידיה אדריה, דלעיל אמר לא תאכל אפילו בפני, והכא קאמר דאף על גב דלא בר סמכא הוא, ולא מגמריה ומסביריה קא שרי ליה – סמכין עליה מיהא בפני, משום דחזיא לגברא רבה דאכיל. כל הספחים אסורין – בשביעית, בזמן הביעור ואילך. חוץ מספחי כרוב – ענין

היצאין מלקח הכרוב. **שאין כיצא בהן בירק** – מפרשין הן גדילין, והרי הן כאילן שמוסף ענפים על ענפים, ולא בכלל שאר ספחים נניחו. וכל שאר ספחים – מורע הנחבט ונופל לארץ הוא. אבל ספיחי כרוב אינו כן, אלא עליו גדילין בענפים, ולא אסרה תורה אלא ספחים מעין ירועה, דכתיב: "הן לא נורע" וגו'. כך שמעת. וקשיא ליה: חדא, דכי האי גזונא לא קרי ספחים, אלא הגדילים מורע הנחבט ונופל לארץ קודם לקיטו. ועוד: אילנות בשביעית מי לא נהגו בהן נמי קדושה ונראה בעיני דטעמא משום דכרוב אינו כלה לחיה כל ימות החורף, וגימגום. **אמר רבי עקיבא**: – למה נאמר לו נאסוף מאחר שאנו גזרי, וזוהי, מה יאסוף לימד על הספחים שאסורין, והכי קאמר: הן לא נורע, והגדילין מאליהן – לא נאסוף. גורין ספחי כרוב אטו ספחין דעלמא – דאף על גב דאין ביעור לכרוב, דהא מתקיים כל ימות הגשמים – ספחין ידידיה אסורין, דלא לימא טעמא משום דאין בספחין איסור שביעית, ואתו למישרי שאר ספחים. **ארישא** – ואל ישנה דמיתנין – ארישא קאי, ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין. **רבא אמר לעולם אכישא** – והכי משמע מיתנין: או ממקום שאין עושין למקום שעושין – נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם ולא ליעבר. דהא דקיימא לן בעלמא אל ישנה אדם ממנהג העיר – אינו אלא מפני המחלוקת, וכאן אין מחלוקת. **דמאי אמר** – הרואה אותו בטל יאמר: "זה אומר שהמלאכה אסורה, וחלוק על כולנו" – לא יאמר הכי, אלא יאמרה "מלאכה אין לך, שחרי כמה בטלנין יש בשוק כל ימות השנה.

ביישוב

אבל ספיחי כרוב – דמו לאילן, כדאמר (כתובות קאב): כרוב הניח לנו אבא, והיינו עולים בו בסולם, ולא גורין אטו שאר ספחים, ורבנן גזרי, ודוקא אליבא דר' עקיבא, דאיסור ספחים מדאורייתא פליגי. אבל לרבנן דפליגי עליה דר' עקיבא, וסבירי איסור ספחים דרבנן – ליכא למיגזר. הקשה רבינו נסים נאון: דאיפא שמעינן ליה במסכת שביעית בפרק תשעי (משנה א), דקתני דתם: ר' שמעון אומר: כל הספחים מותרין, חוץ מספחי כרוב שאין כיצא בהן בירק השדה. וליכא למיגרס דתם "אסורין" – דבידושלמי מוכח בהדיא דגרס דתם "מותרין". ותרין: דהתם מיירי בספחים שגדלו בששית בדיתר, ונבסו בשביעית, ונשתתו עד לאחר הביעור. ולכן, שאר ספחים שרו – דלא אתו לאיחלופי בהנהו שגדלו בשביעית, דשל ערב שביעית גדולים ושל שביעית קטנים. אבל של כרוב, שגדלים הרבה בזמן מועד – אין הזכר בין הגדל בערב שביעית לגדל בשביעית, וכן איתא בירושלמי, אמר ר' יצחק: כל ירק אתה יכול לעמוד עליו בין חרש ובין ישן, ברם הכא – פירוש ספיחי כרוב – שלא ליה ויבאי מן העיסה, ויאמר מן האמהות ובאתי. וחק דשמעתא איירי בשביעית עצמה, כדמפרש רבינו תם. ורבינו נסים פירש נמי שמעתא בענין אחר, ופירש: דהבא בספחים של שביעית שיצאו למוצאי שביעית, דאסורין מדרבנן עד כדי שיעשו כיצא בהן. וסבר ר' שמעון ספחים אסורין במוצאי שביעית, דכשיראו אותם גדולים – יסברו שלקטן בשביעית. אבל ספיחי כרוב, שאין כיצא בהן בירק השדה – לא גזרי אטו שאר ספחים. דכשיראו אותם גדולים לא יסברו שלקטן בשביעית, דדרבם ליגדל הרבה בזמן מועד. וכשאל ר' שמעון בן (ורבין יוסי בן לקניא) ספיחי כרוב – במוצאי שביעית הוא דאכל, כר' שמעון בן יודא, ולא משמע הכי, ורבנן גזרי היתירא אטו איסורא וכולן אסורין. ובגמרא דדמאי בפרק שני גרס לענין ספחים: מראש השנה ועד חנוכה – איסור ספחים, ומחנכה ועד ראש השנה – דיתיר ספחים. ותניא בתוספתא בפרק חמישי: בצלים שיצאו משביעית למוצאי שביעית, אם עשו כיצא בהן – מותרין, ואם לאו – אסורין, ותריויהו אליבא דר' עקיבא דאסר ספחים מדאורייתא בשביעית, אבל לרבנן דפליגי עליה – ליכא למיגזר. ומה שפירש רבינו נסים דמה שגדל בששית ונבסו בשביעית, דהכא דאיכא למיטעי שמא גדל בשביעית – אסור. קשה לרבינו שמעון בן אברהם: דתניא בפרק קמא דראש השנה (טו,א), ר' שמעון בן יוחזקיה משום ר' אבהו: אחרת ב ששית שנבסו בשביעית – פטור מן המעשר ומן הביעור. והשתא ביעור לא הוי אלא בזמן שהפירות כלים, ואפילו הכי קאמר פטור מן הביעור, ואף על גב דאיכא למיטעי ולמימר שזה האחרון גדל בשביעית? ויש לומר: דהתם מיירי מדאורייתא. אי נמי: כשלקטן בתחילתה של שביעית, דליכא למיטעי. מיהו, דא קשיא לרבינו יצחק: דבשמעתא משמע לכלי' עלמא דירקת הגדילין בשביעית אסורין באבליה, ובמסכת שביעית משמע דשרו. דתנן (פרק תשעי משנה ד): האומר לפועל הילך דיר ז' וז' ולקט לי בו ירק דיומ. ובפרק בתרא דעבודה זרה (סב,א) מיתיר לה. ותרין רבינו יצחק: דבשל ערב שביעית מיירי, ומה שיש בהן דין שביעית – לענין סחורה ושאר דינים – לפי שנלקט בשביעית, דביקר אולין בתר לקיטו.

בגון אנא דידעא בקביעא דירחא – ולא בסוד העיבור קאמר, דהא בני בבל בקיאי בעיבורא דירחא, כדאמרין בריש ביצה (ד,ב). ועבדי תרי יומי, אלא מפרש רבינו תם: שהיה במקום ששלוהו ביד תין מגיעין, ושם אין עושין אלא יום אחד, והיינו בקביעא דירחא – שהיה יודע מתי נקבע החודש. ושהיה יודע.

ביישוב

1 ספיתו רבי שמעון בן רבי יוסי בן לקוניא ספיתו רבי – עלי כרוב
2 שגדלו בשביעית על קלח הכרוב, והיה זה בשביעית לאחר זמן
3 הביעור, ואכל, ונתן מאותם ספיתו לי – לרבי יוחנן בן אלעזר,
4 ואמר לי, בני, בפני אתה יכול להתיר לעצמך ולאכול ספיתו כרוב,
5 אך שלא בפני לא תאכל, והסביר רבי שמעון בן רבי יוסי בן לקוניא
6 לרבי יוחנן בן אלעזר את ההבדל ביניהם ואמר, אני שפיתו את
7 רבי שמעון בן יוחי שפיתו כרוב, כדי – ראוי הוא רבי שמעון
8 בן יוחי שפסק בן מסברתו ולימודו, לסמוך עליו בפניו ופניו, ופניו
9 אתה שלא ראית את רבי שמעון עצמו שאכל, בפני אכול שלא
10 בפני לא תאכל. מעתה מצינו סתירה בדברי רבה בר בר חנה,
11 שבמה שאמר בשם רבי יוחנן בן אלעזר מתבאר, שאפילו אם ראה
12 מנהג היתר ממי שאינו ראוי להורות בדבר, ולא התיר מתוך
13 לימודו וסברתו, יכול לסמוך עליו בפניו, משום שראה אדם גדול
14 שנהג כן, שהרי רבי שמעון בן רבי יוסי בן לקוניא התיר לרבי יוחנן
15 בן אלעזר לאכול בפניו ספיתו כרוב, אפילו שרבי שמעון בן רבי
16 יוסי בן לקוניא לא התיר את הדבר מתוך לימודו וסברתו, ואילו
17 רבה בר בר חנה אמר לבנו שלא יסמוך על מנהגו אפילו בפניו כיון
18 שלא התיר מחמת סברתו אלא רק מחמת שראה את רבי יוחנן.
19 הגמרא מבררת היכן התיר רבי שמעון ספיתו כרוב: מאי רבי שמעון
20 – היכן שמענו שרבי שמעון סובר שספיתו כרוב מותרים. מבאר
21 הגמרא: דתניא, רבי שמעון אומר, כל הפסחים – ירקות שגדלו
22 מאליהם בשביעית, אסורין באכילה מזה הביעור ואילך, חזן
23 ספיתו כרוב – עלי כרוב שגדלו על קלח הכרוב בשביעית, והם
24 מותרים משום שאין פירא בהן כרוב השדה – אין כמו כרוב בשאר
25 ירקות השדה, שאינו כלה לחיה שבשדות כל ימות החורף,
26 וממילא אין לו זמן ביעור, שזמן הביעור בשביעית הוא מתי שכלה
27 המין לחיה שבשדה. ויחזיקו אסורין, כל הפסחים אסורין, ואפילו
28 ספיתו כרוב.
29 הגמרא מבאר שמחלוקת זו היא בשיטת רבי עקיבא הסובר
30 שירקות הגדילים מאליהם בשביעית אסורים באכילה מן התורה
31 לאחר הביעור. אומרת הגמרא: ותרין – רבי שמעון וחכמים,
32 נחלקו אליהם – בשיתתו דרבי עקיבא, דתניא, לאחר שהתורה
33 מצוה על שביתת הארץ בשנה השביעית נאמר בפסוק (ויקרא כה כ),
34 ויביא תאמרו מה נאכל בשנה השביעית, הן לא נזרע ולא נאסוף את
35 תבואתנו – ואם תשאלו, מהיכן נאכל בשנה השביעית, הרי אסור
36 לזרוע בשנה השביעית, וכן אסור לאסוף אל הבית את פירות
37 האילן, אומר רבי עקיבא, למה נאמר ולא נאסוף את תבואתנו, וכן
38 – הרי מאחר שאין הם זורעין, מהיכא אסורין – מהיכן יהיה להם
39 מה לאסוף, ומדוע הוסיפו בשאלתם שגם לא נאסוף את התבואה,
40 אלא למדנו מן הפסחים שהן אסורין באכילה לאחר זמן הביעור,
41 וכך מתפרש הפסוק, הרי אסור לנו לזרוע, ואפילו הגדילים
42 מאליהם לא נאסוף.
43 הגמרא מבאר במה נחלקו חכמים ורבי שמעון בדעת רבי עקיבא
44 האם ספיתו כרוב אסורים: גמא קא מפליג – באיזו סברא נחלקו
45 רבי שמעון וחכמים בספיתו כרוב. רבן קרי, נזירין לאסור
46 מדרבנן, ספיתו כרוב שגדלו בשביעית, אסור – (משום) שאר ספיתו
47 דעלמא שהם אסורים באכילה מן התורה לאחר זמן הביעור,
48 ואפילו שאין ביעור לכרוב, שהרי הוא מתקיים כל ימות הגשמים,
49 גזרו חכמים לאסור את ספיתו, שאם לא כן יאמרו שטעם היתרם
50 הוא משום שאין בספיתו איסור שביעית, ויבוא להתיר גם את
51 שאר ספיתו הירקות לאחר הביעור, ורבי שמעון סבר, לא נזירין

שנינו במשנה: תהולך מקום וכו' שעושים מלאכה בערבי פסחים
עד חצות למקום שאין עושים, או ממקום שאין עושים למקום
שעושים, נותנים עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום
שהלך לשם, ושנינו במשנה הלכה נוספת, שלא ישנה אדם ממנהג
המקום מפני המחלוקת. שואלת הגמרא: בשלמא – מה ששנינו
שלא ישנה אדם מפני המחלוקת, זה מובן רק עם מה ששנינו
שההולך מקום שעושים מלאכה בערבי פסחים עד חצות, למקום
שאין עושים מלאכה בערבי פסחים עד חצות, נותנין עליו חומרי
מקום שהלך לשם ולא יעשה מלאכה, וזהו משום שאם ישנה אדם
מפני המחלוקת, ולכן גם הוא לא יעביד מלאכה, אלא – אבל איך
הדבר מתיישב על האופן ששנינו, ההולך מקום שאין עושים
למקום שעושים, ששנינו על כך 'אל ישנה אדם מפני המחלוקת'
ונעבד – ויעשה מלאכה, הא אמת ברישא, 'נותנין עליו חומרי
מקום שהלך לשם' וחומרי מקום שיצא משם' ואסור הוא בעשיית
מלאכה משום חומרי מקום שיצא משם.
משיבה הגמרא: אמר אביי, ארישא – אכן מה ששנינו 'ואל ישנה
אדם מפני המחלוקת', זהו טעם רק על הרישא, דהיינו ההולך
ממקום שעושים מלאכה למקום שאין עושים, אפילו שמעיקר
הדין הוא מותר בעשיית מלאכה, לא יעשה מלאכה מפני
המחלוקת, אבל בסיפא שהולך ממקום שאין עושים מלאכה
למקום שעושים, נותנים עליו חומרי מקום שיצא משם ולא יעשה
מלאכה, אפילו שהוא נותן בן מקום למחלוקת, כיון שמעיקר
הדין אסור הוא בעשיית מלאכה.
עוד משיבה הגמרא: רבא אמר, לעולם – אכן מה ששנינו שלא
ישנה מפני המחלוקת מתפרש אספא, ששנינו בה ההולך ממקום
שאין עושים מלאכה למקום שעושים, נותנים עליו חומרי מקום
שיצא משם ולא יעשה מלאכה, ויהי קאמר – וכך כוונת המשנה,
מדוע אכן יש לו לשנות ממנהג המקום ולא לעשות מלאכה, זהו
משום שאין בזה שאינו עושה מלאכה, בפני שינוי המביא מחלוקת,
ולכן יכול לשנות ממנהג מקומו, והטעם שבאופן זה לא יביא הדבר
למחלוקת הוא, דמאי קא אמת, הריא אומר מלאכה אסורה – מה
תאמר, שהרואהו שאינו עושה מלאכה יאמר שהוא חולק עליו
וסובר שאסור לעשות מלאכה, לא יאמר כן, אלא מומר אומר
שמה שאינו עושה מלאכה זהו משום שלא נודמנה לו מלאכה ולא
משום שנזהג שלא לעשות מלאכה, שהרי בכל ימות השנה בפה
בפלגי הוי בשוקא – כמה בטלנים יש בשוק, ואפילו באותו מקום
עצמו שאינם עושים מלאכה.
בזמן שהיו מקדשים את החדש על פי הראייה היו שלוחי בית
דין יוצאים ומודיעים מתי קידשו את החדש כדי שידעו מתי
חלים ימים טובים, אך במקומות הרחוקים שלא היו מגיעים
לשם שלוחי בית דין קודם יום טוב, היו נזהגים קדושת יום טוב
בשני ימים מספק. מבררת הגמרא מה הדין באופן שהולך
ממקום שהיו שלוחי בית דין מגיעים אליו למקום שלא היו
שלוחי בית דין מגיעים אליו, האם גם מחוץ למקום היישוב
צריך הוא לנהוג במנהג אותו מקום שנהגים קדושת יום טוב
בשני ימים מספק.
מבררת הגמרא: אמר ליה רב ספרא לרבי אבא, גנוז אנן דידעין
בבבבא דירחא – הרי הדין הוא באנשים כמונו הגרים במקום
ששלוחי בית דין באים להודיע באיזה יום קידשו את החדש,
שמותר להם לעשות מלאכות ביום טוב שני,

חובה לבעל עסק לקבוע לו כל יום זמן לתפילה בציבור, קביעות עתים לתורה וכו'.

וכך כוונת תנא קמא, א' המוליך פירות מקום שלא כלו למקום
 שלא כלו ושמע שכלו במקומו הראשון שהוא מקומם הראשון של
 הפירות, חייב לבער כמנהג המקום הראשון, ואפילו שבשעה
 שהוציאם משם עדיין לא היו נוהגים שם חומרא וזו בהם ואין כאן
 'חומרי מקום שיצא משם'. רבי יהודה מיקל ואומר, שהוא פטור
 מלבער, משום שהוא יכול לומר לכן המקום הראשון, איני משנה
 ממנהגם, שהרי הולכתי הפירות למקום שלא כלו, וצא והבא לה
 אף אתה מהיבא דאיתניהו – מהיכן שהם נמצאים, וזה לא כלו להו
 – והרי במקום הזה הם לא כלו ותוכל למצוא הרבה מהם.
 הגמרא דנה באופן האמור בביאור מחלוקת תנא קמא ורבי יהודה.
 תמזה הגמרא: ל'מיקרא דרבי יהודה לקולא קאמר – האם ניתן
 לומר שרבי יהודה שאמר 'אומרים לו צא והבא לך אף אתה' בא
 לחלוק על תנא קמא ולהקל, והאמר – והלא אמר רבי אליעזר, כך
 מקובלני מרבי, לא אמר רבי יהודה 'אומרים לו צא והבא לך אף
 אתה', אלא לחומרא – להחמיר יותר מתנא קמא, ואין אמר רב
 שיצא שרבי יהודה מיקל מתנא קמא. מיישבת הגמרא: אלא איפוד
 יש להפוך תוספת זו שהוספנו על המשנה, וכך נאמר שתנא קמא
 סובר, שהמוליך פירות ממקום שלא כלו למקום שלא כלו ושמע
 שכלו במקום הראשון, אינו חייב לבער, כיון שאין כאן משום
 'חומרי מקום שיצא משם', שהרי כשהוציאם עדיין לא נאסרו. רבי
 יהודה מחמיר ואומר, שחייב לבער, שאם לא כן יש כאן זילזול בבני
 מקומו הראשון, שהם אומרים לו צא עכשיו והבא לך אף אתה
 פירות מהיבא דאיתניהו – מהיכן שהבאת פירותיך, והא כלו להו.
 הגמרא מעמידה את מחלוקת תנא קמא ורבי יהודה באופן שלישי
 ומקשה עליו: אפי' אמר, לעולם אין מדובר במשנה שמביא
 ממקומו למקום השדה לו וכלומר, ממקום שלא כלו למקום שלא
 כלו, אלא בקרקע – כפי ששינוי בה, שהביא למקום שונה מהיכן
 שהוא היה, והכי קאמר – וכך כוונת תנא קמא, המוליך פירות
 שביעית ממקום שכלו למקום שלא כלו, או מקום שלא כלו
 למקום שכלו, חייב לבער. והיו הולכים ממקום שלא כלו למקום
 שכלו, והחזוין למקומו הראשון ועדיין לא כלו שם, אינו חייב לבער.
 רבי יהודה מחמיר ואומר, שחייב לבער, כי אומרים לו, צא והבא
 לך אף אתה מהיבא דאיתניהו – מהיכן שחזרת והבאת אותם
 עכשיו, והא כלו להו שם. מקשה הגמרא: מתקנה לה רב אשי על
 ביאורו של אביי, לרבי יהודה המחייב בביעור כשהולכים ממקום
 שלא כלו למקום שכלו, אף שהחזירם למקומם הראשון ועדיין לא
 כלו שם, יש לתמוה. אפי' אומר דקרא קלמיתיה – וכי גב החמור
 שהכניסם לתוך המקום החמור (שכלו שם), קלטם שיחולו עליהם
 חומרי אותו מקום לחייבם בביעור, וכבר לא יועיל להחזירם
 למקומם הראשון, הרי לא גדלו שם וגם אינו אוכלם שם.
 הגמרא מביאה אופן רביעי לבאר את מחלוקתם: אלא אמר רב
 אשי, תנא קמא ורבי יהודה נחלקו בפלוגתא דהני תנאי –
 במחלוקתם של אלו התנאים, דהני – ששינוי במשנה (שביעית פ"ט
 מ"ה), הפוסק שלשה ככשיין ו-מניח שלשה מיני ירקות לזמן מרובה
 בתוך חומץ או ציר כדי שיתקיימו אותם ירקות בפחית אחת וזמן
 ביעורו של כל אחד מהירקות שונה משל חברו, רבי אליעזר אומר,
 אוכלין על הראשון – מותר לאכול משלתם רק על פי זמנו של
 המין הממהר לבלות לחיה מן השדה ראשון, שמשעה שאחד
 מהמינים כלה כולם אסורים, כיון שכבישת שלושם יחד עשתה
 אותם כירק אחד. רבי יהושע אומר, אף על האחרון – מותר לאכול
 אפילו משני המינים שכבר כלו לחיה מן השדה, על סמך המין
 האחרון שעדיין לא כלה. רבן גמליאל אומר, כל שפלה מיני מן
 השדה – כל מין בשעה שהוא כלה מן השדה, יבער מיני – יבער את
 אותו מין מן הקבוצה, אך שאר המינים שלא כלו מותרים. מסיתים
 המשנה: והלכה בקדקדיו של רבן גמליאל. מעתה כך מתפרשת
 המחלוקת במשנתנו, תנא קמא ששנה 'או שהולך ממקום שלא
 כלו למקום שכלו חייב לבער' סובר כרבי יהושע שאפשר לאכול
 על סמך המין שלא כלה, וכך נשמע מדבריו, המוליך מיני פירות
 כבושים יחד ממקום שלא כלו למקום שכלו כל המינים, חייב

ב'יישוב לא עדיקא – אם אבוא ביום טוב שני למקום שאין שלוחי
 בית דין באים לשם, והם נוהגים שלא לעשות בו מלאכה, בתוך
 היישוב ודאי שלא אעשה מלאכה, מפני שינוי הפחיתות – הואיל
 ובני המקום נוהגים בו איסור לא אשנה את מנהגם לעניינם, אך
 אני מסתפק אם אהיה בקדקד, שאינו מקום יישוב, ואין שם חשש
 מחלוקת, מאי – האם גם שם אני צריך שלא לעשות מלאכה.
 פושטת הגמרא: אפי' ליה רבי אבא לרב ספרא, הכי אפי' רב אפי'
 באופן כזה, ב'יישוב אפי' בעשיית מלאכה, בקדקד מותר בעשיית
 מלאכה.
 העובר על מה שאסרו חכמים, אפשר להענישו באחד משני
 עונשים, או לנדותו או להלקותו 'מכת מרדות'.
 הגמרא מביאה מעשה באדם שעבר על דברי חכמים, ודנה בעונש
 הראוי לו. מספרת הגמרא: רב נתן בר אסיא אול ו-הלך מפי רב
 לפומבדיתא ביום טוב שני של עצרת ו-חג השבועות, ומאותו בית
 מדרש עד פומבדיתא היה יותר מאלפיים אמה, ובהליכה זו עבר
 על איסור מדרבנן של חילול יום טוב שני. נשפתי – נדחו רב יוסף.
 שואלת הגמרא: אפי' ליה אפי' לרב יוסף, ולנדרה מר נגדי – ילקחו
 מר 'מכת מרדות'. משיבה הגמרא: אפי' ליה רב יוסף לאביי, עדיפא
 עדי – במה שנידתי אותו העונשני בעונש היותר חמור,
 שהנידתי חמור ממכת מרדות, דקמקרא מיננו אנדיתא דבר פי רב
 ולא מיננו אשכמא – שהרי בארץ ישראל נהגו שכשתלמיד סרח
 היו החכמים נמנים ומתחברים להלקותו, אך לא היו מתחברים
 לנדותו, שלא רצו לנדותו משום שנידתי חמור הוא, וחששו
 לכבוד התורה, הרי שנידתי חמור ממכת מרדות.
 הגמרא מביאה לשון אחרת בענין העונש שבמעשה האמור: אפי'
 דאמר, נגדיה רב יוסף – רב יוסף הלקה לרב נתן בר אסיא מכת
 מרדות. שואלת הגמרא: אפי' ליה אפי' לרב יוסף, נשפתי – ינדרו
 מר, שזהו עונש יותר חמור, וזהו העונש הראוי למי שחילל יום טוב
 שני, דרב ושמאל דאמר תרניהו, נגדין על עשיית מלאכה בשני
 ימים טובים של נילות. משיבה הגמרא: אפי' ליה רב יוסף לאביי,
 הני מיילי איניש דעלמא – רק בסתם אדם מנדים על חילול יום טוב
 שני של גלויות, אבל הכא צורקא מדקדקן הוא – כאן תלמיד חכם
 הוא זה שחילל יום טוב שני, דקמא ליה עדי – לכן הענשתי
 בעונש יותר קל, דקמקרא מיננו אנדיתא דבר פי רב ולא מיננו
 אשכמא, הרי שמכת מרדות זהו עונש יותר קל.
 שנינו במשנה: ב'יוציא בו המוליך פירות שביעית וכו' ממקום שכלו
 שם הפירות לחיה שבשדה (שזהו זמן הביעור) למקום שלא כלו,
 או ממקום שלא כלו למקום שכלו, וזהו חזק יהודה אומר,
 אומרים לו, צא והבא לך אף אתה, והבינה הגמרא בכוונת רבי
 יהודה, שהמביא ממקום שלא כלו למקום שכלו אינו חייב לבער,
 שהדבר לא יביא למחלוקת, משום שיכול לומר לכן מקום שכלו,
 צא והבא לעצמך אף אתה ממקום שהבאתי ותמצא שלא כלו שם
 הפירות לחיה שבשדה, ותאכל ממה שתביא משם, ורק הפירות
 שיש לך בבית אסורים כיון שהם גדלו כאן, וכאן כבר כלו לחיה
 שבשדה. ומשמע, שכאשר אין חשש מחלוקת, רבי יהודה אינו
 סובר שצריך לנהוג בחומרי מקומות. ועל כך מקשה הגמרא:
 ולית ליה לרבי יהודה – וכי רבי יהודה אינו סובר הא דהני (לעיל ג.)
 לענין ההולך ממקום שאין עושים מלאכה למקום שעושים או
 ממקום שעושים למקום שאין עושים, נוהגין עליו חומרי המקום
 ש'צא משם וחומרי המקום שכלו לשם לאסור בעשיית מלאכה,
 שהרי כשהולך ממקום שאין עושים למקום שעושים אין חשש
 מחלוקת אם יעשה מלאכה, ואף על פי כן הוא נאסר לעשות
 מלאכה משום חומרי המקום שיצא משם, ולפי זה כמו כן המוליך
 פירות ממקום שלא כלו למקום שכלו, יש לו לנהוג כחומרת
 המקום שהלך לשם, אפילו שאין חשש מחלוקת.
 הגמרא מבארת שאין כוונת רבי יהודה לפטור מביעור את המוליך
 ממקום שלא כלו למקום שכלו, ומעמידה את מחלוקתו עם תנא
 קמא באופן אחר: אפי' רב שיצא בריה דרב אידי, מילתא אחריית
 קאמר רבי יהודה – רבי יהודה מדבר על אופן אחר, והכי קאמר –

פסחים. פרק רביעי - מקום שנהגו דף נב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רכז

ביישוב לא עבדינא - מלאכה ביום טוב שני, הואיל ונהגו בו איסור, לא אשנה לעיניהם את המנהג. **עדריפא מינה** - החמורה ממנה. **עבד ליה** - עשיתי לו. **מיפני אנדא דבר בי רב** - תלמידי שסרה היו נמנץ להלקותו ולא לנדותו. משום דשמנא חמורה, וחששין לכבוד התורה. ולית ליה לרבי יהודה כו' - דמשמע שיכול לומר לו בן מקום שלא כלו לבן מקום שכלו: צא והבא לך אף אתה ממקום שהבאתי, ותמצא שלא כלו שם לחידה, ואבול מאותן שחביא. ואותה שלך שיש לך בבית - אסורין. וטעמא - משום דגדלו כאן, ובוה המקום כלו. אבל אני הבאתי את שלי ממקום היתר, ואין כאן מחלוקת. ולית ליה לרבי יהודה דאסור משום חומרי מקום שהלך לשם ואפילו אין שם מחלוקת, דהא ממקום שלא עשין למקום שערשין, דטעמא לאו משום מחלוקת הוא - ואסרינן ליה משום חומרי מקום שיצא משם: הכי גרסינן. מילתא אחריתי קאמר - או ממקום שלא כלו למקום שלא כלו, ושמע שכלו במקומן - חייב לבער. ורבי יהודה אומר: צא והבא לך אף אתה מהיכא דאיתיתניהו, והא לא כלו. מילתא אחריתי קאמר - תנא קמא. ושמע שכלו במקומן חייב לבער - ואף על גב דאין כאן חומרי מקום שיצא משם, שבשעה שיצא עדיין לא היו נוהגין בהן חומרא. רבי יהודה אומר: צא - יכול זה לומר לבני מקומן שיצא משם: אני משנה ממנהגכם, דהא הולכתים למקום שלא כלו - והא לא כלו לך משם, ותוכל למצוא הרבה. לחומרא אסרה רבי יהודה - הכי הוה גמיר לה רבי אלעזר מרביה, דרבי יהודה אמר לחומרא. **אילא איפוך** - תוספת זו שהוספת על המשנה, ואימא: או ממקום שלא כלו למקום שלא כלו, ושמע שכלו במקומן - אינו חייב לבער, דאין כאן משום חומרי מקום שיצא משם, שכשהוציאם עדיין לא נאסרו. רבי יהודה אומר: יש כאן זילול מקומה, דאמרי ליה בני מקומן הראשון: צא והבא לך מהיכא דאיתיתניהו. ממקום שהבאתם, ותמצא שחבר כלו. לעולם בדרקתי - דלא איירי דמתניתין במביא ממקומן למקום האסור, לא אלא למקום שאין שוה לו. והכי קאמר - מתניתין: המוליך פירות שביעית ממקום שכלו למקום שלא כלו, או ממקום שלא כלו למקום שכלו - חייב לבער. והחזיר למקומן ועדיין לא כלו - אינו חייב לבער. ורבי יהודה מחמיר, דאמרנן ליה: צא והבא לך אף אתה מהיכא דאיתיתניהו, והא כלו להו. **נבא דחמרא קלמינהו** - גבו של חמור שהכניסן לתוך אותו מקום, החמור קלטן בחומרי אותו מקום שלא יוכל להחזיר עורו: הא לא גדלו שם, ואינו אובלן שם! **הכובש שלשה כבשים** - שלשה מיני ירק בחבית אחת של חומץ, או של ציר, כדי להתקיים. **אובלין** - משלשתי. **על הראשון** - על סמך הראשון הדמור להיות כלה לחיה מן השדה, דמשעה שיכלה אחד מזה מן השדה - שלשתי אסורין, דכבשייהו משוי להו כחד. **אף על האחרון** - על סמך מין הכלה אחרון, ואובל משלשתי. ואף על פי שמין השנים כלה לחיה כבר, ותנא דמתניתין ורבי יהודה בזה פליגי: דתנא קמא סבר לה כרבי יהושע דמקל, והכי מישתמעא למילתיה: ממקום שלא כלו למקום שכלו כולן - חייב לבער. אבל כלו מקצתן - אובל אף ממין הכלה, כרבי יהושע, דאובלין אף על האחרון. רבי יהודה אומר: צא והבא לך אף אתה מאותו המין מן השדה, וחזי לא תמצא בשדה, ואסור - כרבן גמליאל. **אובלין בתפרים** - בכל ארץ יהודה, עד שיכלה דקל האחרון שבצוער, שהיא עיר התמרים. ותנן לקמן: שלש ארצות לביעור, שאין בני יהודה אובלין משכלו בכל ארץ יהודה, ואף על פי שלא כלו בגליל. אבל אובלין הן ביהודה ואפילו במקום שכלה, עד שיכלה מקום אחרון שבכל ארץ יהודה. לפי שהיה כשאנה מוצאת כאן - דהולכת למקום אחר, ודיא מתפרנסת שם, ודרמנא תלה בה כדלקמן.

ביישוב לא עבדינא - מפני שינוי המחלוקת. **במדבר מאי? אמר ליה, הכי אומר רב אמי: ביישוב - אסור, במדבר - מותר.** רב נתן בר אסא **אול מפי רב לפומבדיתא ביום טוב שני של עצרת, שממיה רב יוסף. אמר ליה אביי: ולגדיה מר נגדי! אמר ליה: עדיפא עבדי ליה, דכמערכתא מימנו אנגידא דבר בי רב ולא מימנו אשמחא.** איפא דאמר, נגדיה רב יוסף. **אמר ליה אביי: נשמתי מר, דרב ושממאל דאמר תרתייהו: מנדין על שני ימים טובים של גליל! אמר ליה: הני מילי - איניש דעלמא, הקא צורבא מדרבנן הוא, דטבא ליה עבדי. דכמערכתא מימנו אנגידא דבר בי רב ולא מימנו אשמחא. "כיוצא בו המוליך פירות שביעית וכו'". ולית ליה לרבי יהודה הא דתנן: נוהגין עליו חומרי המקום שיצא משם וחומרי המקום שהלך לשם? אמר רב שישא בריה דרב אידי: מילתא אחריתי קאמר רבי יהודה. והכי קאמר: או ממקום שלא כלו למקום שלא כלו, ושמע שכלו במקומן - חייב לבער. רבי יהודה אומר: צא והבא לך אף אתה מהיכא דאיתיתניהו, והא לא כלו להו. למימרא דרבי יהודה לקולא קאמר? והאמר רבי אלעזר: לא אומר רבי יהודה אלא לחומרא! אלא איפוך: אינו חייב לבער, רבי יהודה אומר: צא והבא לך אף אתה מהיכא דאיתיתניהו - והא כלו להו. אביי אמר: לעולם פדרקתי, והכי קאמר: או ממקום שלא כלו למקום שכלו, והחזיר למקומן ועדיין לא כלו - אינו חייב לבער. רבי יהודה אומר: צא והבא לך אף אתה מהיכא דאיתיתניהו - והא כלו להו. מתקף לה רב אשי: לרבי יהודה, אטו אנבא דחמרא קלמינהו? אלא, אמר רב אשי: בפלוגתא דהני תנאי, דתנן: הכובש שלשה פכשין פחבית אחת, רבי אלעזר אומר: אובלין על הראשון, רבי יהושע אומר: אף על האחרון, רבן גמליאל אומר: כל שפלה מינו מן השדה - יבער מינו מן החבית, והלכה פדרכיי. רבינא אמר: בפלוגתא דהני תנאי, דתנן: אובלין פתמין עד שפלה האחרון שבצוער. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אובלין**

סבר בדפרישית, דהגוף שכלה אסור, והטעם הוי כמבוער. **עד** להו כחד. **אף על האחרון** - על סמך מין הכלה אחרון, ואובל משלשתי. ואף על פי שמין השנים כלה לחיה כבר, ותנא דמתניתין ורבי יהודה בזה פליגי: דתנא קמא סבר לה כרבי יהושע דמקל, והכי מישתמעא למילתיה: ממקום שלא כלו למקום שכלו כולן - חייב לבער. אבל כלו מקצתן - אובל אף ממין הכלה, כרבי יהושע, דאובלין אף על האחרון. רבי יהודה אומר: צא והבא לך אף אתה מאותו המין מן השדה, וחזי לא תמצא בשדה, ואסור - כרבן גמליאל. **אובלין בתפרים** - בכל ארץ יהודה, עד שיכלה דקל האחרון שבצוער, שהיא עיר התמרים. ותנן לקמן: שלש ארצות לביעור, שאין בני יהודה אובלין משכלו בכל ארץ יהודה, ואף על פי שלא כלו בגליל. אבל אובלין הן ביהודה ואפילו במקום שכלה, עד שיכלה מקום אחרון שבכל ארץ יהודה. לפי שהיה כשאנה מוצאת כאן - דהולכת למקום אחר, ודיא מתפרנסת שם, ודרמנא תלה בה כדלקמן.

ביישוב לא עבדינא - מלאכה ביום טוב שני, הואיל ונהגו בו איסור, לא אשנה לעיניהם את המנהג. **עדריפא מינה** - החמורה ממנה. **עבד ליה** - עשיתי לו. **מיפני אנדא דבר בי רב** - תלמידי שסרה היו נמנץ להלקותו ולא לנדותו. משום דשמנא חמורה, וחששין לכבוד התורה. ולית ליה לרבי יהודה כו' - דמשמע שיכול לומר לו בן מקום שלא כלו לבן מקום שכלו: צא והבא לך אף אתה ממקום שהבאתי, ותמצא שלא כלו שם לחידה, ואבול מאותן שחביא. ואותה שלך שיש לך בבית - אסורין. וטעמא - משום דגדלו כאן, ובוה המקום כלו. אבל אני הבאתי את שלי ממקום היתר, ואין כאן מחלוקת. ולית ליה לרבי יהודה דאסור משום חומרי מקום שהלך לשם ואפילו אין שם מחלוקת, דהא ממקום שלא עשין למקום שערשין, דטעמא לאו משום מחלוקת הוא - ואסרינן ליה משום חומרי מקום שיצא משם: הכי גרסינן. מילתא אחריתי קאמר - או ממקום שלא כלו למקום שלא כלו, ושמע שכלו במקומן - חייב לבער. ורבי יהודה אומר: צא והבא לך אף אתה מהיכא דאיתיתניהו, והא לא כלו. מילתא אחריתי קאמר - תנא קמא. ושמע שכלו במקומן חייב לבער - ואף על גב דאין כאן חומרי מקום שיצא משם, שבשעה שיצא עדיין לא היו נוהגין בהן חומרא. רבי יהודה אומר: צא - יכול זה לומר לבני מקומן שיצא משם: אני משנה ממנהגכם, דהא הולכתים למקום שלא כלו - והא לא כלו לך משם, ותוכל למצוא הרבה. לחומרא אסרה רבי יהודה - הכי הוה גמיר לה רבי אלעזר מרביה, דרבי יהודה אמר לחומרא. **אילא איפוך** - תוספת זו שהוספת על המשנה, ואימא: או ממקום שלא כלו למקום שלא כלו, ושמע שכלו במקומן - אינו חייב לבער, דאין כאן משום חומרי מקום שיצא משם, שכשהוציאם עדיין לא נאסרו. רבי יהודה אומר: יש כאן זילול מקומה, דאמרי ליה בני מקומן הראשון: צא והבא לך מהיכא דאיתיתניהו. ממקום שהבאתם, ותמצא שחבר כלו. לעולם בדרקתי - דלא איירי דמתניתין במביא ממקומן למקום האסור, לא אלא למקום שאין שוה לו. והכי קאמר - מתניתין: המוליך פירות שביעית ממקום שכלו למקום שלא כלו, או ממקום שלא כלו למקום שכלו - חייב לבער. והחזיר למקומן ועדיין לא כלו - אינו חייב לבער. ורבי יהודה מחמיר, דאמרנן ליה: צא והבא לך אף אתה מהיכא דאיתיתניהו, והא כלו להו. **נבא דחמרא קלמינהו** - גבו של חמור שהכניסן לתוך אותו מקום, החמור קלטן בחומרי אותו מקום שלא יוכל להחזיר עורו: הא לא גדלו שם, ואינו אובלן שם! **הכובש שלשה כבשים** - שלשה מיני ירק בחבית אחת של חומץ, או של ציר, כדי להתקיים. **אובלין** - משלשתי. **על הראשון** - על סמך הראשון הדמור להיות כלה לחיה מן השדה, דמשעה שיכלה אחד מזה מן השדה - שלשתי אסורין, דכבשייהו משוי להו כחד. **אף על האחרון** - על סמך מין הכלה אחרון, ואובל משלשתי. ואף על פי שמין השנים כלה לחיה כבר, ותנא דמתניתין ורבי יהודה בזה פליגי: דתנא קמא סבר לה כרבי יהושע דמקל, והכי מישתמעא למילתיה: ממקום שלא כלו למקום שכלו כולן - חייב לבער. אבל כלו מקצתן - אובל אף ממין הכלה, כרבי יהושע, דאובלין אף על האחרון. רבי יהודה אומר: צא והבא לך אף אתה מאותו המין מן השדה, וחזי לא תמצא בשדה, ואסור - כרבן גמליאל. **אובלין בתפרים** - בכל ארץ יהודה, עד שיכלה דקל האחרון שבצוער, שהיא עיר התמרים. ותנן לקמן: שלש ארצות לביעור, שאין בני יהודה אובלין משכלו בכל ארץ יהודה, ואף על פי שלא כלו בגליל. אבל אובלין הן ביהודה ואפילו במקום שכלה, עד שיכלה מקום אחרון שבכל ארץ יהודה. לפי שהיה כשאנה מוצאת כאן - דהולכת למקום אחר, ודיא מתפרנסת שם, ודרמנא תלה בה כדלקמן.

סבר בדפרישית, דהגוף שכלה אסור, והטעם הוי כמבוער. **עד** להו כחד. **אף על האחרון** - על סמך מין הכלה אחרון, ואובל משלשתי. ואף על פי שמין השנים כלה לחיה כבר, ותנא דמתניתין ורבי יהודה בזה פליגי: דתנא קמא סבר לה כרבי יהושע דמקל, והכי מישתמעא למילתיה: ממקום שלא כלו למקום שכלו כולן - חייב לבער. אבל כלו מקצתן - אובל אף ממין הכלה, כרבי יהושע, דאובלין אף על האחרון. רבי יהודה אומר: צא והבא לך אף אתה מאותו המין מן השדה, וחזי לא תמצא בשדה, ואסור - כרבן גמליאל. **אובלין בתפרים** - בכל ארץ יהודה, עד שיכלה דקל האחרון שבצוער, שהיא עיר התמרים. ותנן לקמן: שלש ארצות לביעור, שאין בני יהודה אובלין משכלו בכל ארץ יהודה, ואף על פי שלא כלו בגליל. אבל אובלין הן ביהודה ואפילו במקום שכלה, עד שיכלה מקום אחרון שבכל ארץ יהודה. לפי שהיה כשאנה מוצאת כאן - דהולכת למקום אחר, ודיא מתפרנסת שם, ודרמנא תלה בה כדלקמן.

עד שיכלה אחרון שבה - פירש הקונטרס: עד שתכלה האחרונה שבארצותיה, והשלה ארצות שבכל אחת שוות הן. ואין נראה, דאם אינם חלוקות - למה שונה שלש ארצות בכל אחת? ועוד קשה לרבינו יצחק: דתנן בפרק תשעי דשביעית (משנה ב) שלש ארצות לביעור, ושלש ארצות בכל אחת, עד שיכלה האחרונה שבה. ר' שמעון אומר: לא אמרו

שלש ארצות אלא ביהודה. מכלל דלתנא קמא שלש ארצות חלוקות, שכל אחת חלוקה לביעור, ור' שמעון נמי מורה לזה ביהודה לכך יש למורי: דאחרון שבה - היינו פירות שבה, עד שיכלה אחרון שבה. ופירות שבעמקם - עד שיכלה אחרון שבעמקם, וכן שבשפלה - עד שיכלה אחרון שבשפלה. ובירושלמי יש: אמר ר' חייא בר עקיבא בשם ר' יוסי בר חנינא: שיעור למור בר חיה שבהר גדילה בעמק, ודהה שבעמק אין גדילה בהר ולפי זה משמע דהו' מדארייתא. ולא תיקשי הא דאמרנן בשמעתין דאין חיה שביהודה גדילה על של גליל - דמיייר אפילו מהר להר. והיינו דתסנןן בשילוח שבעמקין, דתניא: אמר רבן שמעון בן גמליאל סימן להרים מליץ וכו'. ונפקא מינה נמי שלשה ארצות שביהודה. והא דאין קאמר לקמן: נפקא מינה לביעור - משום דחלוקה הר ושפלה ועמק לא שייך אלא ביהודה גרידא, כדקתני במסכת שביעית בהדיא. אבל ביכורים ונחל איתן שייכים בכל ארץ ישראל. ובגמרא דירושלמי במסכת שביעית, עלה דההיא "סימן להרים מליץ" קאמר: אית דבעי למימר למידק דהא איתמר. פירוש: לענן שלש ארצות נאמר אותו סימן.

מתבערין בכל מקום - פירש הקונטרס: שנותנין אותן למגרס דהה ובמה. ולא נראה, דהא מותרין אחר ביעור לעניים לכולי עלמא, דתנן התם (משנה ח): מי שהיו לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור - מחלקן מזה שלש סעודות לכל אחד. עניים אוכלים אחר הביעור ולא עשירים, דבבב ר' יהודה, ר' יוסי אומר: אחד עניים ואחד עשירים אוכלים אחר הביעור. ובתוספתא קתני: מי שיש לו פירות שביעית, והגיע שעת הביעור - מחלק מהן לשכניו ולקרוביו וליועזיו, ומוציא ומניח על פתח ביתו, ואומר: אלהו בית ישראל מי שירצה לטעול - שיל. ודאמר ומכניס לתוך ביתו וחולק ואוכל עד שיכלו ואומר רבינו יצחק: דהא דמשמע בכל מקום לאסור לאכול אחר הביעור - היינו כשמשושה בביתו בחזקת שלו. אבל אם מפקירו ומוציאו מרשותו, שיאכל כל מי שירצה, הן אדם והן חיה - מותר להכניסו ולאכלו אחר הביעור. **רב** ספרא אפיק גרבא ודמרא מארץ ישראל לתרץ - מחלקן ארץ רבינו יצחק בן אשר, דתנן בפרק ששי דשביעית (משנה ה): אין מוציאין שמן שריפה ופירות שביעית מן הארץ לחוץ לארץ; ותיירך: דהתם מיייר לאכילה, ורב ספרא אפיק לסחורה, דיש סחורה שמתורה. אי נמי: בשוגג הוציא. מפני

אוכלין על של בין הפיפין, ואין אוכלין על שפין השיצין. תנן התם: שלש ארצות לביעור; יהודה, ועבר הירדן, וגליל. ושלש ארצות בכל אחת ואחת. ולמה אמרו שלש ארצות לביעור - שיהיו אוכלין בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה. מנא הני מילי? אמר רב חמא בר עוקבא אמר רבי יוסי בר חנינא: אמר קרא "ולבמהמה ולחיה אשר בארצך" כל זמן שחיה אוכלת מן השדה - האכל לבמהמה ששפית. פלה לחיה אשר בשדה - פלה לבמהמה מן הפית. וגמירי דאין חיה שביהודה גדילה על פירות שבגליל, ואין חיה שבגליל גדילה על פירות שביהודה. תנו רבנן: פירות שיצאו מארץ ישראל לחוצה לארץ - מתבערין בכל מקום שהן. רבי שמעון בן אלעזר אומר: יחזרו למקומן ויתבערו, כשום שגאמר "בארצך", הא אפיקתיה! קרי ביה "בארץ", "בארצך", אי נמי: כ"א"אשר בארצך". רב ספרא נפק מארץ ישראל לחוצה לארץ, הוה פהדיה גרבא דחמרא דשביעית. לוו פהדיה רב הונא פהדיה דרב איקא ורב פהנא. אמר לחו: איקא דשמייע ליה מיניה דרבי אבהו הלכה פרבי שמעון בן אלעזר או לא? אמר ליה רב פהנא: הכי אמר רבי אבהו: הלכה פרבי שמעון בן אלעזר. אמר ליה רב הונא פהדיה דרב איקא, הכי אמר רבי אבהו: אין הלכה פרבי שמעון בן אלעזר. אמר רב ספרא: נקוט הא פללא דרב הונא בידך, דייק ויגמר שמעתתא מפומיה דרביה פרחבה דפומבדיתא. דאמר רחבה אמר רב יהודה: הר הפית סטיו פפול היה, סטיו לפנים מסטיו. קרי עליה רב יוסף: "עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו" - כל המיקל לו מניד לו. רבי אילעאי קץ פפנייתא דשביעית. הכי עביר הכי? "לאכלה" אמר רחמנא, ולא להפסד! וכי תיקא: הני מילי - היכא דנחית לפריא, אכל היכא דלא נחית לפריא - לא. והאמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו: הני מתחלי דערלה אסירי, הואיל וגעשו שומר לפירי. ושומר לפירי אימת הוה - בכופרי, וקא קרי להו פירי! רב נחמן דאמר פרבי יוסי דתנן, רבי יוסי אומר: סמדר אסור מפני שהוא פירי. ופלגין רבנן עליה. מחקיף לה רב שימי מנהרדעא: ונמי פלגין רבנן עליה דרבי יוסי בשאר אילנות? והא תנן: מאימתי אין קוצצין את האילנות בשביעית? בית

שמאי אומרים: כל האילנות משיציו. ובית הלל אומרים: התרובין משיצו. והנפנים משיצו.

אוכלין על של בין הפיפין - דרך דקלים להיות בעיקרן קוצים סביב, והיינו שיצים, ומן הדקל עצמן הן. ולמעלה עליו שלו עשויין כסדרן כפות תמרים, וכשהורו מנשב התמרים נופלין ונשארו באותן כפיין, ולמטה בשיצין, וקאמר רבן שמעון, דכל זמן שמצויין בכפיין - אוכלין מאותן שבבית. אבל אין אוכלין מן הבית על סמך אותן שבשיצין, לפי שאין החיה יכולה לטעול מפני הקוצים. ומתניתין הכי קאמר תנא קמא, כלה לגמרי, אף מבין השיצין - חייב לבער, אבל כל מן הכפיין ועדיין בשיצין - אינו חייב לבער. רבי יהודה אומר: צא והבא לך אף אתה ממקום הראוי לטעול, ולא תמצא. ולחומרא אמרה רבי יהודה. שלש ארצות - בארץ ישראל חלוקות זו מזו לענין ביעור, שאין זו סומכת על זו ושכלו בה, ואף על פי שלא כלו בחבירתה. ושלש ארצות בכל אחת ואחת - שחלוקות במנהג קיום פירותיהן, שפירותיהן כלות של זו קודם לזו, ואף על פי כן עשיו בולן אחת לביעור כדמפרש ואזיל. ולמה אמרו שלש ארצות - הואיל ושלש ארצות לכל אחת הרי כאן תשע ארצות, למאי הילכתא אמרו שלש ארצות לביעור, ותו לא? שיהיו אוכלין בכל אחת - עשאו שלש שבכל אחת כאילו הן אחת, ואוכלין בכל אחת ואחת מהשלש החלוקות לביעור עד שיכלה האחרון שבשלש ארצותיה. אוכלין ביהודה עד שיכלה אחרון שבשלש ארצותיה, וכן בעבר הירדן וכן בגליל. מנא הני מילי - דאכלין ביהודה עד שיכלה אחרון שבשלש ארצות שבה, אבל אין אוכלין ביהודה על ידי אותן שבגליל וגמירי - מסורת מאבותינו. דאין חיה שביהודה - מותרת כל כך לצאת מיהודה לגליל ומגליל ליהודה, אבל יוצאה היא מגליל לגליל ומיהודה ליהודה. **מתבערין** - כשתגיע עונת הביעור שכלו לחיה. בכל מקום שהן - ולא מטעמיהן ליה להחזיקן לארץ לבערן שם. משום שנאמר בארצך "לחיה אשר בארצך", והוה ביעור - שמפקין במקום דירסת חיה ובמהה. הא אפיקתיה - למעוטי דאין סומכין בני יהודה אלא על ארצם, ולא על של גליל. קרי ביה בארץ בארצך - אי הוה כתיב "בארץ", הוה מועתת מזה חזא מנייהו. השתא דכתיב "בארצך" - דרוש בה תרתין. אי נמי - "אשר" לדרשא. לוו בהדיה - נתלו עמו בחבורה. מיניה דרבי אבהו - תלמידיו היו. דקים ליה דאיתו יריק שפעתא מפומיה דרביה - כשהשמועה יוצאה מפיו רבו מדקדק ואומר לרבו לשנוהה פעם שנייה, ומבזכר הימנא או הן או לא. כרחבה דפומבדיתא - שהיה מדקדק בשמועתו, לדעת ממי קיבלה. רבי יהודה - ספק שמעה מרב יהודה או מרבי יהודה נשיאה, דהוה נמי בההוא דרא. סטיו כפול היה - איצטבאות סביב לו, כפולות זו לפנים מזו סביב. קרי רב יוסף עליה - דרב ספרא. קץ בפנייתא דשביעית - דקל טעון כפניו, והן תמרים קטנים שלא בישלו. וקצץ הדקל לעצים, והפסיד כפניו. נחת לפריא - פרי שנגמר אסור להפסידו. מתחלי דערלה - שומר הגדל סביבות התמרים בקטן, כעין פקס

הגדל סביבות אגוזי יער הדקות. אסירי - משום ערלה. דלא הוה כעץ, אלא שם פירי עליהם, הואיל דנעשו שומר לפירי. ושומר פירי אימת הוה בכופרי - כשהן קטנות. וכופרא הוא כפניו, וכשנגדלין הוא יבש ונופל. אלמא: כפניות קרוין פירי. רב נחמן - דאמר: פירי שלא נגמר קרי פירי. דאמר: כרבי יוסי - דאמר: משנפל פרח הגפן ונראית צורת הענבים, והיינו סמדר - אסור משום ערלה, מפני שהוא פירי. ובלעז' קורין אשפנירי. ופלגין רבנן עליה - במסכת ערלה, דקתני ירשא: העלין והחולבין ומי נפנים וסמדר - מותרים משום ערלה. ורבי אלעאי דעבד כרבנן. בשאר אילנות - חוץ מגפן. אין קוצצין - לעצים מפני שמפסיד הפירי, ורחמנא אמר: "לאכלה", ולא להפסד. משיציו - תחילת העלין בימי ניסן. משיצו - משיצו - משיצו בהן כעין שרשרות של חרובין.

אִזְכְּרִין מֵהֶם וְאֵין צָרִיךְ לִבְעֵרָם, עַל סִמֵּךְ הַתְּמָרִים שֶׁל בֵּין הַכִּפּוּיִן –
 שְׁנִמְצָאִים בֵּין כְּפוֹת הַתְּמָרִים, וְאֵין אִזְכְּרִין עַל סִמֵּךְ הַתְּמָרִים
 שְׁנִמְצָאִים בֵּין הַשִּׁיטִין – הַקּוֹצִים הַגְּדִילִים סָבִיב הַדָּקֵל, שֶׁכֵּל זֶמֶן
 שִׁמְצוּיִים תְּמָרִים בֵּין הָעֵלִים, הֵם מְצוּיִים לַחִיָּה שֶׁבִשְׂדָּה, וְאִפְשָׁר
 לֵאכּוֹל מִהַתְּמָרִים שֶׁבִּבְיָתָא, אֲבָל אִם בִּשְׂדָּה מְצוּיִים תְּמָרִים רַק בֵּין
 הַקּוֹצִים, אֵין הַחִיָּה יִכּוֹלָה לִישְׁלֵם מִשָּׁם מִפְּנֵי הַקּוֹצִים, וְאֵין לֵאכּוֹל
 מִהַתְּמָרִים שֶׁבִּבְיָתָא אֵלָּא צָרִיךְ לִבְעֵרָם.
 וּמַעֲמָה כִּךְ מִתְּפַרְשָׁת הַמַּחְלּוֹת בְּמִשְׁנַתָּה, תָּנָא קָמָא שִׁשְׁנָה
 שְׂכָאֶשֶׁר 'כְּלו' הַפִּירוֹת מִן הַשְּׂדָּה חַיִּיב לִבְעֵר, כּוּוֹנְתוּ שְׁהֵם כְּלו
 לַגְמָרִי, אֲבָל אִם עֲדִיין יֵשׁ פִּירוֹת בֵּין הַקּוֹצִים אֵינוּ חַיִּיב לִבְעֵר. וְרַבִּי
 יְהוּדָה מִחֲמִיר וְסוֹבֵר כְּדַעַת רַבִּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, שְׁאֵין אוֹכְלִים
 עַל סִמֵּךְ הַפִּירוֹת שֶׁבֵּין הַקּוֹצִים, וְלִכְּן שָׁנָה שְׁאוּמְרִים לוֹ 'צָא וְהִבֵּא
 לָךְ אֶף אַתָּה' מִמָּקוֹם הָרְאוּ לִישְׁלֵם וְלֹא תִמְצָא, וְעַל כֵּן אַתָּה חַיִּיב
 לִבְעֵר.
 הַחֲבָאָה לַעֲלִיל (ב. נב.) שְׁפִירוֹת שְׁבִיעִית שֶׁכְּלוּ בְּמָקוֹם אֶחָד וְלֹא כְּלו
 בְּמָקוֹם אַחֵר חַיִּיבִים לִבְעֵר רַק בְּמָקוֹם שֶׁכְּלוּ. הַגְּמָרָא מְבִיאָה אֵת
 פְּרִטִי חֲלוֹקֶת הַמְּקוֹמוֹת לַעֲנִין וְהָאִתָּה הַגְּמָרָא: תָּנִן הָתָּם – שְׁנִינוּ
 בְּמִשְׁנָה (שְׁבִיעִית פ"ט מ"ב), שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת לְבִיעוֹר – אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חֲלוֹקָה
 לְשֹׁלֶשׁ אֲרָצוֹת לַעֲנִין חֻבַּת הַבִּיעוֹר כְּשֶׁכְּלִים פִּירוֹת שְׁבִיעִית מִן
 הַשְּׂדָּה, שֶׁכְּבָל אַחַת מִן הָאֲרָצוֹת שֶׁכְּלוּ בָּהּ הַפִּירוֹת חַיִּיבִים לִבְעֵר
 בָּהּ אֵת הַפִּירוֹת, וְאֵין אַחַת מֵהֶן שֶׁכְּלוּ בָּהּ הַפִּירוֹת סוֹמְכֶת עַל
 אֲרָצוֹת אַחֲרוֹת שֶׁלֹּא כְּלוּ בָּהֶן. וְאֵלּוּ הֵן שְׁלֹשׁ הָאֲרָצוֹת, אֶרֶץ
 יְהוּדָה, וְאֶרֶץ עֶבֶר הַיַּרְדֵּן, וְאֶרֶץ חֵלִיל. וְשְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת כְּבָל אַחַת וְאֶחָד
 – וּבִכֵּל אַחַת וְאַחַת מִשְׁלֹשׁ הָאֲרָצוֹת שֶׁנִּזְכְּרוּ, יֵשׁ שְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת
 חֲלוֹקִים בּוֹמֵן כִּלְיוֹ הַפִּירוֹת וְאֵלּוּ הֵם, הָרַ, עֵמֶק, שְׁפֵלָה.
 שׁוֹאֵלֶת הַמִּשְׁנָה (ש"ס פ"ט מ"ג): וְלָמָּה אָמְרוּ – לַעֲנִין אֵיזוֹ הִלְכָּה אִמְרוּ
 שִׁישׁ רַק שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת לְבִיעוֹר, הִרִי אִם בְּכָל אַחַת מִזֵּהָאֲרָצוֹת יֵשׁ
 שְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת שׁוֹנִים זֶה מִזֶּה לַעֲנִין הַזֶּמֶן שֶׁכְּלִים בָּהֶם הַפִּירוֹת
 לַחִיָּה, יוֹצֵא שִׁישׁ תִּשְׁעֵי אֲרָצוֹת שׁוֹנוֹת זֶה מִזֶּה בּוֹמֵן הַבִּיעוֹר. מִשִּׁיבָה
 הַמִּשְׁנָה: שִׁיחֵיו אִזְכְּרִין כְּבָל אַחַת וְאַחַת מֵאֵתָּה שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת
 הַחֲלוֹקוֹת לְבִיעוֹר וְשִׁשְׁתֵּי יְהוּדָה וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְגִלְגָּל, עַד שִׁיכְלָה
 מִהַמָּקוֹם הַהוּא הַיַּרְדֵּן מִהַשְּׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת שְׁפֵלָה, כְּלוֹמֹר, כָּל הַשְּׁלֹשָׁה
 מְקוֹמוֹת (הָרַ וְעֵמֶק וְשְׁפֵלָה) שֶׁבְּתוֹךְ אוֹתָהּ אֶרֶץ, נִחְשָׁבִים אֶרֶץ
 אַחַת, וְכִגּוֹן בִּיהוּדָה נִחְשָׁבִים הִרְיָה וְעַמְקֶיהָ וְשְׁפִלוֹתֶיהָ אֶרֶץ אַחַת,
 וְאִפְשָׁר לֵאכּוֹל בְּכָל יְהוּדָה עַד שִׁיכְלָה הַפִּיר מִכָּל יְהוּדָה, וְכֵן כָּל
 הַשְּׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן נִחְשָׁבִים אֶרֶץ אַחַת, וְאִפְשָׁר
 לֵאכּוֹל בְּכָל עֵבֶר הַיַּרְדֵּן עַד שִׁיכְלָה הַפִּיר מִכָּל עֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְכֵן כָּל
 הַשְּׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת שֶׁבְּגִלְגָּל נִחְשָׁבִים אֶרֶץ אַחַת.
 הַגְּמָרָא מְבַרֵּרֵת אֵת מְקוֹר הַדִּין: מָנָא הֵינִי מִיָּלִי – מֵהִיכִין לַמַּדְנָה
 דְּבָרִים אֵלּוּ, וְכִגּוֹן שְׁאוּכְלִים בְּכָל אֶחָד מִהַמְּקוֹמוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ יְהוּדָה
 עַל סִמֵּךְ מָה שֶׁלֹּא כְּלוּ הַפִּירוֹת בְּאֶחָד הַמְּקוֹמוֹת שֶׁבָּהּ, וְאִם כְּלו
 בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁבָּהּ, אֵין אוֹכְלִים בָּהּ עַל סִמֵּךְ מָה שֶׁלֹּא כְּלו
 הַפִּירוֹת בְּאֶרֶץ אַחֲרָת. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר רַב הֵמָּא בְּרַ עֲזִיקָא
 אָמַר רַבִּי יוֹסֵף בְּרַ הֵינָנִי, אָמַר קָרָא – נִאֲמַר בְּפִסְקוֹ (וִיקָרָא כ"ה ז'), בְּעִנֵּין
 פִּירוֹת שְׁבִיעִית שִׁיחֵיו מוֹפְקִים לְכָל אֶדָם לֵאכּוֹלָם, וְלִבְהִמְתָּךְ
 וְלִחְיָה אָשֶׁר בְּאַרְצָךְ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לְאָכְלִי, וְיֵשׁ לְדִיִּיק מַדּוּעַ
 הוֹצֵר הַפִּסְקוֹ לִמְדָּה לִבְהִמְתָּךְ – שֶׁבְּהִמְתּוֹ יִכּוֹלָה לֵאכּוֹל, הִרִי אִם
 הַחִיָּה יִכּוֹלָה לֵאכּוֹל, בּוֹדָאֵי שֶׁבְּהִמְתּוֹ שִׁצְרִיךְ לְדַאֵג לַמְּזוֹנוּתֶיהָ
 יִכּוֹלָה לֵאכּוֹל, אֵלָּא הַתּוֹרָה בָּאָה לְהַקִּישׁ אֵת הַבְּהֵמָה לַחִיָּה, שֶׁכָּל
 זֶמֶן שִׁחְיָה אִזְכְּרִין מִן הַשְּׂדָּה – שְׁפִירוֹת שְׁבִיעִית מְצוּיִים בְּשִׂדּוֹת
 לֵאכִילַת הַחִיָּה, הָאֵכָל – מוֹתֵר לָךְ לְהֵאכִיל מֵהֶם לְהִתְקָה שְׁפִיבָתָא,
 אֲבָל אִם כָּלָה – נִגְמְרוּ הַפִּירוֹת לִחְיָה אָשֶׁר בְּשְׂדָּה, כָּלָה לְהִתְקָה מִן
 הַכִּפּוּי – עֲלִיךְ לְכַלּוֹת מִבִּיתְךָ אֵת פִּירוֹת הַשְּׁבִיעִית שֶׁהִכְנַסְתָּ עֲבוּר
 בְּהִמְתָּךְ, וְנִמְסָרִי – וּמִסּוֹרֵת בִּידְעוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, דָּאֵין תִּהְיֶה שְׁפִיבָה
 נִדְּלָה עַל פִּירוֹת שְׁפִיבָלִי – שְׁחִיָּה הִנְמַצְתָּ בְּאֶרֶץ יְהוּדָה אֵינָהּ
 מִתְּרַחֶקֶת כָּל כֵּךְ לֵאכּוֹל מִהַפִּירוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ הַגִּלְגָּל, וְכֵן אֵין תִּהְיֶה
 שְׁפִיבָלִי נִדְּלָה עַל פִּירוֹת שְׁפִיבָה, אֲבָל בְּאוֹתָהּ אֶרֶץ (וְכִגּוֹן בְּאֶרֶץ
 יְהוּדָה אוּ בְּאֶרֶץ הַגִּלְגָּל) הוֹלֵכֶת הִיא מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְאוֹכְלֶת שֶׁם,
 לִכְּן אִם כְּלוּ בְּכָל אוֹתָהּ אֶרֶץ נִחְשָׁב שֶׁכְּלוּ לַחִיָּה שֶׁבִשְׂדָּה, מִשּׁוּם

שְׁאֵין הִיא הוֹלֵכֶת לְאֶרֶץ אַחֲרָת, אֲבָל אִם בְּאוֹתָהּ אֶרֶץ כְּלוּ בְּמָקוֹם
 אֶחָד וּבְמָקוֹם אַחֵר לֹא כְּלוּ, הוֹלֵכֶת הִיא לְאוֹתוֹ מָקוֹם, וְלֹא נִחְשָׁב
 שֶׁכְּלוּ לַחִיָּה שֶׁבִשְׂדָּה.
 הַגְּמָרָא דְּנָה הֵיכֵן מִבְּעֵרִים פִּירוֹת שְׁבִיעִית שֶׁהוֹצִיאָם לְחוּץ לְאֶרֶץ:
 תָּנִין רַבִּנָּן בְּבִרְיָתָא, פִּירוֹת שְׁבִיעִית שִׁנְיָא מִאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה
 לְאֶרֶץ, מִתְּפַרְשֵׁין כְּשֶׁכְּלוּ לַחִיָּה וְהוֹגִיעַ זֶמֶן בְּיַעֲרוֹ, כְּבָל מָקוֹם שִׁחְיָה
 וְלֹא מִשְׁתַּרְחִיִּים אוֹתוֹ לְהוֹחִירִים לְאֶרֶץ לִבְעֵרָם שֶׁם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן
 אֱלֵעָזָר אָמַר, יַחֲזִירוּ לְמָקוֹמָן – לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְיִתְבַּעְרוּ שָׁם, מִשּׁוּם
 שִׁנְיָא בְּפִסְקוֹ שֶׁמִּמֶּנּוּ לְמַדְנָה דִּין בְּיַעֲרוֹ פִּירוֹת שְׁבִיעִית (וִיקָרָא כ"ה ז'),
 וְלִבְהִמְתָּךְ לִחְיָה אָשֶׁר בְּאַרְצָךְ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לְאָכְלִי, כְּלוֹמֹר,
 צָרִיךְ לְהַפְקִיר הַפִּירוֹת בְּמָקוֹם דְּרִיסָתָא חִיָּה וּבְהִמָּה שֶׁבְּאֶרֶץ.
 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: הָא אִפְקִיתִיה – הִרִי כִבֵּר דְּרִשְׁתָּ מִפְּסוֹק זֶה שְׁאֵין בְּנִי
 אֶרֶץ אַחַת יִכּוֹלִים לְסַמֵּךְ אֵלָּא עַל הַפִּירוֹת שֶׁלֹּא כְּלוּ בְּאֶרֶצָם, וְלֹא
 עַל הַפִּירוֹת שֶׁלֹּא כְּלוּ בְּאֶרֶץ אַחֲרָת, וְאֵין רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר
 דֹּרֵשׁ מִמֶּנּוּ דְּרִשְׁה נּוֹסֶפֶת. מִתְּרַצָּה הַגְּמָרָא: קָרִי בִּיה 'בְּאַרְצָךְ'
 – בְּכַדִּי לְדֹרֶשׁ רַק דְּרִשְׁה אַחַת דִּי הִיָּה לְכַתּוּב 'בְּאַרְצָךְ', עֲתָה
 שֶׁכְּתוּב 'בְּאַרְצָךְ' יֵשׁ לְדֹרֶשׁ שְׁתֵּי דְּרִשּׁוֹת. מִתְּרַצָּה הַגְּמָרָא תִּירוּךְ
 נּוֹסֶף: אֵי נָמִי, דְּרִשְׁה אַחַת דֹּרִשִׁים מִתִּיבַת 'בְּאַרְצָךְ' וְאֵת הַדְּרִשָּׁה
 הַשְּׁנִיָּה דֹּרִשִׁים מִ'אֲשֶׁר בְּאַרְצָךְ' – מִתִּיבַת 'אֲשֶׁר'.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה בְּעִנֵּין בְּיַעֲרוֹ פִּירוֹת שְׁבִיעִית בְּחוּץ לְאֶרֶץ.
 מִסְּפֵרֵת הַגְּמָרָא: רַב סְפָרָא נִפְקֵי (– יִצְחָא) מִאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לְאֶרֶץ,
 הָיָה בְּתַרְיָה נִרְבָּא דְּתַרְיָה, וְהִיתָה עֲמּוּ אִיפֵּה שָׁל יִין דְּשִׁכְיָתָא. לֹו
 בְּתַרְיָה – נִתְלוּ עֲמּוּ בְּחִבְרָתָהּ, רַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב אִיקָא וְרַב כְּהֵנָא,
 תִּלְמִידֵיו שֶׁל רַבִּי אֲבָהוּ. אָמַר לָהֶם – שָׁאֵל אוֹתָם רַב סְפָרָא, הָאֵם
 אִיקָא דְּשִׁמְעִי לִיָּה מִיָּנִיָּה דְּרַבִּי אָבָהוּ – יֵשׁ מִכֶּם מִי שִׁשְׁמַע מִרְבִּי
 אֲבָהוּ, אִם הִלְכָּה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר הַסּוֹבֵר שִׁישׁ לִבְעֵר פִּירוֹת
 שְׁבִיעִית דּוּקָא בְּאֶרֶץ, אוֹ לֹא, וְאִפְשָׁר לִבְעֵרָם גַּם בְּחוּץ לְאֶרֶץ.
 אָמַר לִיָּה רַב כְּהֵנָא לְרַב סְפָרָא, הָכִי וְ– כִּן אָמַר רַבִּי אָבָהוּ, הִלְכָּה
 כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר. אָמַר לִיָּה רַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב אִיקָא לְרַב
 סְפָרָא, הָכִי אָמַר רַבִּי אָבָהוּ, אֵין הִלְכָּה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר. אָמַר
 רַב סְפָרָא, נִקִּישׁ הָא כְּלָלָא דְּרַב הוֹנָא בִּידֵךְ – הַחוּץ בִּידֵךְ אֵת מָה
 שֶׁאִמַּר רַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב אִיקָא בְּשֶׁם רַבּוֹ וְשְׁאֵין הִלְכָּה כְּרַבִּי
 שִׁמְעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר וְאֵין צָרִיךְ לִבְעֵר פִּירוֹת שְׁבִיעִית דּוּקָא בְּאֶרֶץ
 יִשְׂרָאֵל, וְלֹא אֵת מָה שֶׁאִמַּר רַב כְּהֵנָא בְּשִׁמּוֹ, כִּיִּן דְּרִיִּין וְנָמִי
 שִׁמְעֵתָא מִפּוֹמִיָּה דְּרַבִּיָּה – שֶׁרַב הוֹנָא מְדַקְדֵּק בְּלִימּוּד הַשְּׁמוּעָה
 מִפִּי רַבּוֹ, כְּמֹה דְּתַרְיָה וְשֶׁם שֶׁל אִמּוּרָא דְּפּוֹמְבִידִיתָא וְ– מֵהַעִיר
 פּוֹמְבִידִיתָא.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה הֵיכֵן מְצִינוּ שֶׁרַחְבָּה דְּקֹדֶק בְּשִׁמּוּעָתָה: דָּאֲמַר רַבְּהִי
 – דְּקֹדֶק וְאִמַּר בְּלִשּׁוֹן זֶה, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, הָרַ הַכִּפּוּי, סְטִיּוֹ (– סְפִסְלָה)
 כְּפִיּוֹל תִּתֵּי, סְטִיּוֹ לְפָנִים מִסְטִיּוֹ – בְּחַר הַבֵּית הִיּוֹ שְׁנֵי הַיִּקְפִּים שֶׁל
 סְפִסְלִים סָבִיב סָבִיב זֶה לְפָנִים מִזֶּה, וְרַחְבָּה דְּקֹדֶק לּוֹמַר בְּלִשּׁוֹן רַבּוֹ
 סְטִיּוֹ כְּפִיּוֹל הִיָּה, וְלֹא אִמַּר 'אֵיצְטָבָא כְּפִיּוֹל הִיָּה', אִפִּילוּ
 שֶׁבְּלִשּׁוֹן הַמִּשְׁנָה (לַעֲלִיל י"א) נִקְרָא אוֹתוֹ סְפִסְלָא 'אֵיצְטָבָא'.
 מִסְיִמַת הַגְּמָרָא אֵת סִיפּוֹר הַמַּעֲשֵׂה בְּרַב סְפָרָא: מֵאֲחַר שֶׁרַב סְפָרָא
 סָמַךְ עַל רַב הוֹנָא הִלְקֵל וְלֹא עַל רַב כְּהֵנָא לְהַחֲמִיר, קָרִי עֲלֵיהֶם
 יוֹסֵף – קָרָא רַב יוֹסֵף עַל רַב סְפָרָא פִּסְקוֹ זֶה הֵנָּאמַר בְּגוֹנָתָם שֶׁל עַם
 יִשְׂרָאֵל (תוֹשַׁע ד' יב), 'עַמִּי בְּעֵצוֹ יִשְׂאֵל, וַיִּקְלָו יַעֲדִי לוֹ', וְדֹרֵשׁ רַב יוֹסֵף
 אֵת תִּיבַת 'מְקוֹל' מִלְשׁוֹן קוֹלָא, כְּלוֹמֹר, כָּל הַמִּיָּקָל לוֹ – הָאוֹמֵר לוֹ
 דְּבַר לְהַקֵּל, מְנִיד לוֹ – הוּא מְקַבֵּל אֵת דְּבָרֵיו וְסוֹמֵךְ עֲלֵיו.
 הַגְּמָרָא מְבַרֵּרֵת מֵאִיָּה שִׁיעוֹר תְּמָרִים וְשִׁאֵר פִּירוֹת בְּתַחֲזִילָתָא
 גִּידוּלָם, כִּבֵּר נִחְשָׁבִים 'פְּרִי' לַעֲנִין שִׁיאֲסֵר לְהַפְסִידִם בְּשִׁבְעִית,
 וְלַעֲנִין שִׁיאֲסֵרוּ בְּהִנָּה מִשּׁוּם עֲרֵלָה. מִסְּפֵרֵת הַגְּמָרָא: רַבִּי אִילְעָאִי
 קָץ – קָצַץ דָּקֵל טַעוֹן פְּסִינִיתָא – תְּמָרִים קִטְנִים שְׁעִדִּין לֹא נִתְבַּשְׁלוּ
 דְּשִׁבְעִיתָא, וְקִצְצוּ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּגוֹעוֹ, וְגֵרַם בְּכָר הַפִּסַּד לְכַפְּנוּת שֶׁלֹּא
 יִשְׁבִּילוּ. מִקְשָׁה עֲלֵיו הַגְּמָרָא: הִיָּבִי עֲבִיד הָכִי – אֵין רַבִּי אִילְעָאִי
 עָשָׂה כֵּן לְקַצּוֹץ אֵת הַדָּקֵל וְלְהַפְסִיד אֵת הַכַּפְּנוּת שֶׁלֹּא יִשְׁבִּילוּ,
 וְהִרִי בְּעִנֵּין פִּירוֹת שְׁבִיעִית. וְהִיתָה שֶׁבַת הָאֶרֶץ לְכֶם לְאָכְלָהּ אָמַר
 רַבְּהִינָּא – אִמְרָה הַתּוֹרָה (וִיקָרָא כ"ה ז'), וְלוֹמְדִים מִכָּךְ שְׁפִירוֹת שְׁבִיעִית
 נִיתְּנוּ לֵאכִילָה וְלֹא לְהַפְסֵד.

אינם כזמנים שבברייתא הקודמת. מתרצת הגמרא: אידי ואידי - זה
 וזה, כלומר שני הזמנים ששנינו בשתי הברייתות על כל מין ומין,
 חד שיעורא הוא - זמן אחד הוא. וכגון ענבים שבברייתא הראשונה
 נאמר שאוכלים עד שיכלו דליות של אוכל, ובברייתא השניה
 נאמר שאוכלים עד הפסח, הוא זמן אחד, שרק בפסח כלים דליות
 של אוכל.
 מתרצת הגמרא תירוצ' נוסף: ואי קצית אימא - ואם תרצה תוכל
 ליישב זאת כך, אמנם הזמנים שבברייתא השניה אינם שוים
 לזמנים שבברייתא הראשונה, אך הא קתני בברייתא - הרי שנינו
 במפורש בברייתא הראשונה, 'אם יש מאוחרות מהן אוכלין עליהן',
 ומעתה אין מקום להקשות מדברי הברייתות אלו על אלו, שכן
 השיעורים שבברייתא הראשונה אמורים באופן הרגיל, ואילו
 הזמנים שבברייתא השניה אמורים באופן שאירע ואף לאחר מכן
 נותרו פירות במקום אחר. וכגון ענבים, באופן הרגיל אוכלים עד
 שיכלו דליות של אוכל, ואם אירע שאף לאחר שכלו בדליות של
 אוכל נותרו ענבים במקום אחר, אפשר להמשיך ולאכול עד
 הפסח.
 הגמרא מביאה ברייתא הנותנת סימנים לדעת מהו הר, עמק, נחל,
 ושפלה: תנא בברייתא, רבן שמעון בן גמליאל אומר, סימן
 למקומות שהם נחשבים 'הרים', מילין - עפצים הגדילים בו נעשים
 יפים ומשובחים. וסימן למקומות שהם נחשבים 'עמקים', קלים -
 התמרים הגדילים בהם משובחים. וסימן למקומות שנחשבים
 נחלים, הוא שגדילים בהם קנים. וסימן למקום שנחשב שפלה -
 ארץ מישור, הוא שגדילים בו עצי שקמה - מין עץ שאינו עושה
 פירות, ואף על פי שאין ראיה לדבר שסימן לשפלה שקמה, מכל
 מקום יש וכן [ו-רמז] לדבר, שנאמר (מלכים א' י כו, דברי הימים ב' כו),
 על ריבוי העושר בזמן שלמה המלך, 'ויתן המלך את הכסף
 בירושלם כפאנים, ואת הארזים נתן כשקמים אשר בשפלה לרב',
 הרי שדרך שפלה שגדילים בה שקמים.
 הגמרא מבארת לאיזה צורך שנינו בברייתא סימנים אלו. אומרת
 הגמרא, מה ששנינו בברייתא, 'סימן להרים מילין' וכן 'סימן לעמקים
 קלים', נפקא מינה - הדין היוצא מכך למעשה הוא לענין כבורים,
 לידע מהיכן אין להביאם, דתנן במשנה (ביכורים פ"א ג'), אין מביאין
 בבורים אלא משבצת המינין שנשתבחה בהם ארץ ישראל. ולא
 מדקלים שבהרים - וגם משבעת המינים אין מביאים תמרים
 מדקלים הגדילים בהרים שהם אינם משובחים. ולא מפירות
 שבצמקים - וכן אין מביאים ביכורים מחטים ושעורים הגדילים
 בעמקם. כיון שהמים מתאספים ומתעבבים שם והתבואה נכמשת
 ונרקבת. וכן מה ששנינו בברייתא 'סימן לחלים קנים', נפקא מינה
 - הדין היוצא מכך למעשה הוא לענין נחל איתן שבו ממימים
 מצות עגלה ערופה, שצריך שיגדלו בו קנים, ואם לא גדילים בו
 קנים אינו נקרא נחל. וכן מה ששנינו בברייתא 'סימן לשפלה
 שקמה', נפקא מינה - הדין היוצא מכך למעשה הוא לענין כקח
 ומקפר, שאם אמר לחבירו 'הריני מוכר לך שפלה', אינה 'שפלה'
 אלא אם יש בה שקמים.

מוסיפה הגמרא: השתא דאיתיה להכי - עתה שבאת לכך, שהסימן
 ששנינו בשפלה הוא לענין מקח וממכר, בולחו נמי - כל שאר
 הסימנים גם כן הדין היוצא מהם הוא לענין כקח ומקפר, שאם
 מכר לו הר צריך שיהא ראוי לגדל מילין [עפצים משובחים], ואם
 מכר לו עמק צריך שיהא ראוי לדקלים [תמרים משובחים], ואם
 מכר לו נחל צריך שיהא ראוי לקנים.

משנה

חכמים אסרו למכור לגוי בהמה גסה כדלהלן במשנה. משום
 שחששו שיבוא להשאילה או להשכירה לו, ויעשה עמה הגוי
 מלאכה בשבת, והישראל מצווה על שביית בהמתו, שנאמר
 (דברים ה ג), 'לא תעשה כל מלאכה וגו' וכל בהמתך. וכן חששו
 שימכרנה לגוי בערב שבת סמוך לשקיעת החמה, וירצה הגוי
 לנסותה, ויקרא לה הישראל שתלך, ומשום שהיא מכירה את קולו
 תלך בשבת כשהיא טעונה, ארבע אמות ברשות הרבים, ויעבור

משנינו - משיגדלו הענבים מעט, ויהיה משינינו - משתגדל
 עליהם הקליפה הדקה הקרויה נץ, ושאר כל האילנות משינינו
 את הפרי.
 ממשיך רב שמי מנהרעא בקושייתו: והרי כלל אמר רב אסי, כל
 מקום ששנינו 'בוסר' או 'גירוע' או 'פול הלבן' [ממיני הזרעים],
 הוא בוסר הוא גירוע הוא פול הלבן - דבר אחד הם, ויש לשאול
 על דברי רב אסי, פול הלבן סלקא דעתך - וכי עולה בדעתך
 ש'גירוע' הוא פול הלבן, הלא 'משיגירעו' שנינו על גפנים ומה
 ענינו לפול הלבן, ויש להשיב, אלא אימא - כך תאמר את דברי רב
 אסי, שיעורו של בוסר ושל גירוע הוא כגודלו של פול הלבן, ומכל
 מקום מוכח מדברי רב אסי, שאין לומר ש'משיגירעו' ששנינו לענין
 גפנים הוא סמדר, אלא 'משיגירעו' הוא בוסר. ומאן שמעת ליה
 דאמר - ומי הוא התנא ששמעת אותו אומר שרק כשהעינב גדל
 ונעשה בוסר, אין - הוא נחשב פרי, אבל אם לא גדל והוא רק
 סמדר, לא - עדיין אינו נחשב פרי, רבנן הם שסוברים כך, שאילו
 רבי יוסי סובר (לעיל ג) שגם סמדר נחשב פרי, הרי שמשנה זו
 ששנינו לגבי שביעית 'הגפנים משיגירעו', היא דברי רבנן, וקתני -
 ומכל מקום שנינו, ששאר כל האילנות [וכגון דקלים] אסור
 לקוצצם בשביעית משינינו, כלומר שדקל עם כפניות
 אסור לקוצצו, ואם כך אי אפשר לתרץ שרבי אילעאי שקצץ דקל
 עם כפניות עשה כדעת רבנן.
 הגמרא חוזרת בה מתירוצה הקודם ומתרצת תירוצ' אחר: אלא
 התירוצ' הוא, שרבי אילעאי בדיקתה קיין - מה שקצץ היה דקל ובר
 שרגילים לקטוף את תמריו בניסן, והתמרים שבו אינם מתבשלים
 בו לעולם, ונמצא שלא הפסידם דבר בקציצתו.
 הגמרא מביאה ברייתא המבארת את זמני הביעור של ענבים
 וזיתים תאנים ותמרים של שביעית: תנו רבנן בברייתא, אוכלין
 בענבים של שביעית, עד שיכלו הענבים מדליות - מהגפנים
 המודלות על גבי נסרים של אוכל [שם מקום שיש בו כרמים]. ואם
 יש במקום אחר גפנים מאוחרות מהן, שעדיין לא כלו בהן הענבים,
 אוכלין עליהן, אוכלים בזיתים של שביעית, עד שיכלו מעץ הזית
 האחרון שבתקופה [שם מקום שיש בו זיתים]. רבי אליעזר אומר,
 אוכלים בזיתים של שביעית, עד שיכלה מעץ הזית האחרון של גוש
 הלב שגם בו יש זיתים הרבה. ומותר לאכול מן הפירות שבבית עד
 שיכלו כל כך כדי שיהא עני יוצא לחפש זיתים, ואינו מוצא לא
 גנופו - בענפי העץ, ולא בעיקרו - בתחתיתו, שיעור רובע הקב.
 ממשכיה הברייתא: אוכלין בגורגרות - תאנים יבשות של שביעית,
 עד שיכלו פני - תאנים דקות של שביעית, עד שיכלה מעץ הזית
 היותר, לא הוחרו פני בית היני בבית המדרש להיחשב פירות, אלא
 לענין מעשה, (דיתנן) שפני בית היני שהם קטנים לעולם, ואהני
 דמובינא - ותמרים של מקום הנקרא טובינא, שהם קטנים לעולם,
 היתבין כמעשה, אבל לענין זמן הביעור בשביעית לא הוחרו פני
 בית היני. ממשכיה עוד הברייתא: אוכלין בתמרים של שביעית, עד
 שיכלה מהדקל האחרון שבעצור [עיר התמרים]. רבן שמעון בן
 גמליאל אומר, אוכלין תמרים של שביעית, על סמך התמרים של בין
 הכיפין - הנמצאים בענפי הדקל הנקראים כפות תמרים, ואין
 אוכלין על סמך התמרים של בין השיצין - הנמצאים בקוצים
 הגדילים סביב הדקל, לפי שאין החיה יכולה לקחת אותם משם
 מפני הקוצים.
 הגמרא מבררת האם דברי הברייתא שהובאה לעיל בענין זמני
 הביעור של פירות שביעית, ודברי ברייתא אחרת בענין זה,
 סותרים אלו את אלו. מקשה הגמרא: ורמינהי - ויש להקשות,
 ששנינו בברייתא אחרת, אוכלין בענבים של שביעית, עד הפסח של
 שנה שמינית, וכן אוכלים בזיתים של שביעית, עד העצרת - חג
 השבועות, וכן אוכלים בגורגרות - תאנים יבשות של שביעית, עד
 התקופה, וכן אוכלים בתמרים של שביעית, עד הפורים. ועל
 ברייתא זו אמר רב ביבי, רבי יוחנן תיתי בתרייתא מחליף - החליף
 את זמני שני האחרונים [ובגורגרות עד התוכה], ובתמרים עד
 הפורים [זה בזה], וכך הוא שונה, 'בגורגרות עד הפורים, בתמרים
 עד התוכה'. ומכל מקום קשה שכל ארבעת הזמנים שבברייתא זו

פסחים. פרק רביעי - מקום שנהגו דף נג עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רלא רש"י

משיגירעו — משגדלו הענבים קצת ונקראו גירוע. ולקמן מפרש: שיעורו כפול חלקו. **משיגירעו** — משיגדלו הנץ עליהן, והוא כעין מתחלי. ודומה לו בברכות (ל"ב): הפטמה של רימון מצטרף, והנץ שלו אינו מצטרף. **הוא בוסר** — דאמר: כל היכא דתנן או בוסר או גירוע — כולוהו חדא וינהו. בוסר — תנן בגיטין (ל"א,א): משעת כניסת המים לבוסר.

פול הלכן סלקא דעתך — הא בגנפים קיימא. **ומאן** — תנא דשמעת ליה דאמר בוסר הוא דהוי פירי, בדרקתני משיגירעו — דהיינו בוסר. אבל סמדר — לא, רבנן היא. וקתני דמודו בשאר אילנות. הא דרב אסי הוא בוסר הוא גירוע נקט הכא, משום דלא תימא גירוע היינו סמדר, ורבי יוסי היא. בדפסחין קץ — תמרים של דקל זכר, ואינו מתבשלין בו עולמית, וגורדין אותן בניסן וזן מתבשלות מאליתן בבלי כפות תמרים, ולעולם הן טענות. הלכך, רבי אילעאי לא אפסיד מידי. **אובל** — מקום כרמים. ואית דגרסי של אבל, והוא אבל כרמים. **לדית** — ור"ל י"ש. **תקוע** — מקום יזיתים, כדחתן במנחות (פ"ה). **תקוע אלפא לשמן**, ומתוך שהשמן מצוי שם ורגילין בו מצוין כחמים בהן, כדכתיב (שמואל ב' ד') "ושלח יואב תקועה" וגו'. **גוש חלב** — נמי איכא יזיתים טובא, והוא בחלקו של אשר, כדכתיב ביה: "וטובל בשמן רגלך" במנחות (שם). **כדי שיהא עני יוצא בו** — מותר לאכול מן הכנוסין עד שיכלו בשדה כל כך שיהא עני יוצא לבקש ואינו מוצא בו. **גירועות** — תאנים יבשים. **פני בית היני** — תאנים של אותו מקום. **לא הוזכרו** — בבית המדרש להחשב פירי, אלא למעשר. **אדני** — תמרים. **דבוכינא** — מקום. ואותן פנים ואותן תמרים לעולם קטנים. ואמר רב ביבי גרסינן ולא תירוצא הוא. **תרי** — בתרייתא מחליף — בגרועות עד הפורים, בתמרים עד תוכוהו. **סימן להרים פליין** — עפצין, גלייש. אבל שאר אילנות שבהרים אין פין. ונפקא מינה דלא מיייתין בכורים מייניהו, כדלקמן. **דקלים** — תמרים. **שקמה** — אינה עושה פירי. **שפלה** — ארץ מישור. ולקמיה מפרש מאי נפקא מינה. כשקמים אשר בשפלה — שמע מינה דרך שפלה לשקמים. ומיהו, לאו ראייה גמורה היא לידע דאם אין בה שקמים לא תהא קריה שפלה: בבכורים כתיב "אשר תביא מארצך", ודרשין במנחות (פ"ד,ב): נאמר כאן "ארצך", ונאמר להלן "ארץ חטה ושעורה" וגו', מה להלן שבת ארץ, דהא בשבת הכתוב מדבר, אף כאן שבת ארץ. וילפינן מינה דאין מביאין אלא משבעת המינים האמורין שם. ואין מביאין אלא ממקום משובח, ותמרים משבעת המינים הם, כדכתיב "ודבש", דהיינו דבש תמרים. **ולא מרקלין שבהרים** — דאין משובחין אלא דקלים של עמקים. **ולא מפירות** — תבואת דגן שעמקים, שהמים לנים שם, ותבואתן כמושה ומרקבת. **לנחל איתן** — לעגלה ערופה צריך שיהיו קנים גדילים בו, ואי לא — לא מיקרי נחל. **לפסח ומפסח** — שפלה אני מוכר לך — צריך שיהיו בה שקמים. **משנה** מקום שנהגו שלא למכור — דהחמירו על עצמן דילמא אתי למכור גסה. ובכל מקום אין מוכרין לחן בהמה גסה — דגורו ביה רבנן משום שאלה, ומשום שכירות, ומשום יסיוני, במסכת עבודה זרה (ט"ז,א). וישראל מצוה על שביתת בהמה בשבת. עגלים וסוסיים קטנים, ואף על גב דלאו בני מלאכה וינהו — מיהלפי במכירת גדולים, ושבורים מיהלפי באמירת גדולים שלמים. בצבורה — דלא משוה לה, ושחוט לה. הלכך לא חזי ליה ישראל גבי גוי, ולא אתי למישריה מכירה אחתית. בן בתירא מתיב בסוס — לפי שמלאכתו לרכיבה, ונסיוני דידיה ליכא למיגור בהן, ד"אין בה אלא משום שבות, דאין רוכבין על גבי בהמה" גבי שבות תנן לה, במסכת ביצה (ל"ב,ב). **שלא לאכול** — דמיהו כאכול פסח בחוץ. **גמרא** בשר זה — ואפילו שחוטת כבד. אבל חישי — לא דמו מידי לקדשים, וכי קאמר חזקין אלו לפסח — דמנשר לפסח קאמר, אצניש לפסח לאוכלם. ולא אמרין מיהו כמאן דאמר למוכרין ולקנות פסח בדמיהו: הכי גרסינן, **אמר רבי יוסי תודום איש רומי** — ישראל חשוב שהיה ברומי. **מקולסין** — עליון ראשו ועל קרבו כצלית הפסח. דתניא ביכרע צולין" (לקמן ע"א,א). רבי עקיבא קרייהו מקולס, לפי שתולה כרעיו חוצה לו בצדו כנושא כלי זיינו בצדו. "כובע נחושת" בגלית (שמואל א' יז) תרגמו "קולסא דנחשא". **אלמלא תודום אתה** — אדם חשוב.

משיגירעו, והיותים משיגירעו, וישאר כל האילנות משיגירעו. ואמר רב אסי: הוא בוסר, הוא גירוע, הוא פול הלכן. פול הלכן סלקא דעתך? אלא אימא: שיעורו כפול הלכן. ומאן שמעת ליה דאמר: בוסר - אין, סמדר - לא, רבנן, וקתני: שאר כל האילנות משיגירעו. אלא רבי אילעאי בדינשחני קץ. תנו רבנן: אוכלין בענבים עד שיכלו דליות של אוכל, אם יש מאוחרות מהן - אוכלין עליהן. אוכלים ביותים עד שיכלה אחרון שבתקוע, רבי אליעזר אומר: עד שיכלה אחרון של גוש חלב, כדי שיהא עני יוצא ואינו מוצא לא בגופו ולא בעקרו רובע. אוכלין בגרועות עד שיכלו פני בית היני. אמר רבי יהודה: לא הוזכרו פני בית היני אלא לענין מעשר, דתנן בית היני ואהיני דבוכינא - חייבין במעשר. אוכלין בתמרים עד שיכלה האחרון שבצוער. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אוכלין על של פין הכפין, ואין אוכלין על של פין השיצין. ורמיהו: אוכלין בענבים עד הפסח, ביותים עד העצרת, בגרועות עד החנוכה, בתמרים עד הפורים. ואמר רב ביבי: רבי יוחנן תרמי בתרייתא מחליף! אידי ואידי חד שיעורא הוא. ואי בעית אימא: הא קתני בהדיא: אם יש מאוחרות מהן - אוכלין עליהן. תניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: סימן להרים - מילין, סימן לעמקים - דקלים, סימן לנחלים - קנים, סימן לשפלה - שקמה. ואף על פי שאין ראיה לדבר - וזכר לדבר, שגאמרי: "ויתן המלך את הפסח בירושלים כאכנים ואת הארזים נתן כשקמים אשר בשפלה לרוב". סימן להרים - מילין, סימן לעמקים - דקלים. נפקא מינה לבכורים, דתנן: אין מביאין בכורים אלא משבעת המינים, ולא מרקלים שבהרים ולא מפירות שבעמקים. סימן לנחלים קנים - נפקא מינה לנחל איתן. סימן לשפלה שקמה - נפקא מינה למקח וממכר. השתא דאתית להכי - פולחו נמי למקח וממכר. **משנה מקום שנהגו למכור בהמה דקה לגוים - מוכרין, מקום שלא נהגו למכור - אין מוכרין, ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה, עגלים וסוסיין שלמין ושבורין. רבי יהודה מתיב בשבורה. בן בתירא מתיב בסוס. מקום שנהגו לאכול צלי בליל פסחים - אוכלין, מקום שנהגו שלא לאכול - אין אוכלין. **גמרא** אמר רב יהודה אמר רב: אסור לו לאדם שיאמר "בשר זה לפסח הוא" - מפני שגורא במקדש בהמתו, ואוכל קדשים בחוץ. אמר רב פפא: דוקא בשר, אבל חישי - לא, דמינטר לפסחא קאמר. ובשר לא? מתיב, אמר רבי יוסי: תודום איש רומי תודום אתה - גורנו עליך נדוי, שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ. "קדשים" סלקא דעתך? אלא אימא: קרוב**

קרוב

משיגירעו — משגדלו הענבים קצת ונקראו גירוע. ולקמן מפרש: שיעורו כפול חלקו. **משיגירעו** — משיגדלו הנץ עליהן, והוא כעין מתחלי. ודומה לו בברכות (ל"ב): הפטמה של רימון מצטרף, והנץ שלו אינו מצטרף. **הוא בוסר** — דאמר: כל היכא דתנן או בוסר או גירוע — כולוהו חדא וינהו. בוסר — תנן בגיטין (ל"א,א): משעת כניסת המים לבוסר.

פול הלכן סלקא דעתך — הא בגנפים קיימא. **ומאן** — תנא דשמעת ליה דאמר בוסר הוא דהוי פירי, בדרקתני משיגירעו — דהיינו בוסר. אבל סמדר — לא, רבנן היא. וקתני דמודו בשאר אילנות. הא דרב אסי הוא בוסר הוא גירוע נקט הכא, משום דלא תימא גירוע היינו סמדר, ורבי יוסי היא. בדפסחין קץ — תמרים של דקל זכר, ואינו מתבשלין בו עולמית, וגורדין אותן בניסן וזן מתבשלות מאליתן בבלי כפות תמרים, ולעולם הן טענות. הלכך, רבי אילעאי לא אפסיד מידי. **אובל** — מקום כרמים. ואית דגרסי של אבל, והוא אבל כרמים. **לדית** — ור"ל י"ש. **תקוע** — מקום יזיתים, כדחתן במנחות (פ"ה). **תקוע אלפא לשמן**, ומתוך שהשמן מצוי שם ורגילין בו מצוין כחמים בהן, כדכתיב (שמואל ב' ד') "ושלח יואב תקועה" וגו'. **גוש חלב** — נמי איכא יזיתים טובא, והוא בחלקו של אשר, כדכתיב ביה: "וטובל בשמן רגלך" במנחות (שם). **כדי שיהא עני יוצא בו** — מותר לאכול מן הכנוסין עד שיכלו בשדה כל כך שיהא עני יוצא לבקש ואינו מוצא בו. **גירועות** — תאנים יבשים. **פני בית היני** — תאנים של אותו מקום. **לא הוזכרו** — בבית המדרש להחשב פירי, אלא למעשר. **אדני** — תמרים. **דבוכינא** — מקום. ואותן פנים ואותן תמרים לעולם קטנים. ואמר רב ביבי גרסינן ולא תירוצא הוא. **תרי** — בתרייתא מחליף — בגרועות עד הפורים, בתמרים עד תוכוהו. **סימן להרים פליין** — עפצין, גלייש. אבל שאר אילנות שבהרים אין פין. ונפקא מינה דלא מיייתין בכורים מייניהו, כדלקמן. **דקלים** — תמרים. **שקמה** — אינה עושה פירי. **שפלה** — ארץ מישור. ולקמיה מפרש מאי נפקא מינה. כשקמים אשר בשפלה — שמע מינה דרך שפלה לשקמים. ומיהו, לאו ראייה גמורה היא לידע דאם אין בה שקמים לא תהא קריה שפלה: בבכורים כתיב "אשר תביא מארצך", ודרשין במנחות (פ"ד,ב): נאמר כאן "ארצך", ונאמר להלן "ארץ חטה ושעורה" וגו', מה להלן שבת ארץ, דהא בשבת הכתוב מדבר, אף כאן שבת ארץ. וילפינן מינה דאין מביאין אלא משבעת המינים האמורין שם. ואין מביאין אלא ממקום משובח, ותמרים משבעת המינים הם, כדכתיב "ודבש", דהיינו דבש תמרים. **ולא מרקלין שבהרים** — דאין משובחין אלא דקלים של עמקים. **ולא מפירות** — תבואת דגן שעמקים, שהמים לנים שם, ותבואתן כמושה ומרקבת. **לנחל איתן** — לעגלה ערופה צריך שיהיו קנים גדילים בו, ואי לא — לא מיקרי נחל. **לפסח ומפסח** — שפלה אני מוכר לך — צריך שיהיו בה שקמים. **משנה** מקום שנהגו שלא למכור — דהחמירו על עצמן דילמא אתי למכור גסה. ובכל מקום אין מוכרין לחן בהמה גסה — דגורו ביה רבנן משום שאלה, ומשום שכירות, ומשום יסיוני, במסכת עבודה זרה (ט"ז,א). וישראל מצוה על שביתת בהמה בשבת. עגלים וסוסיים קטנים, ואף על גב דלאו בני מלאכה וינהו — מיהלפי במכירת גדולים, ושבורים מיהלפי באמירת גדולים שלמים. בצבורה — דלא משוה לה, ושחוט לה. הלכך לא חזי ליה ישראל גבי גוי, ולא אתי למישריה מכירה אחתית. בן בתירא מתיב בסוס — לפי שמלאכתו לרכיבה, ונסיוני דידיה ליכא למיגור בהן, ד"אין בה אלא משום שבות, דאין רוכבין על גבי בהמה" גבי שבות תנן לה, במסכת ביצה (ל"ב,ב). **שלא לאכול** — דמיהו כאכול פסח בחוץ. **גמרא** בשר זה — ואפילו שחוטת כבד. אבל חישי — לא דמו מידי לקדשים, וכי קאמר חזקין אלו לפסח — דמנשר לפסח קאמר, אצניש לפסח לאוכלם. ולא אמרין מיהו כמאן דאמר למוכרין ולקנות פסח בדמיהו: הכי גרסינן, **אמר רבי יוסי תודום איש רומי** — ישראל חשוב שהיה ברומי. **מקולסין** — עליון ראשו ועל קרבו כצלית הפסח. דתניא ביכרע צולין" (לקמן ע"א,א). רבי עקיבא קרייהו מקולס, לפי שתולה כרעיו חוצה לו בצדו כנושא כלי זיינו בצדו. "כובע נחושת" בגלית (שמואל א' יז) תרגמו "קולסא דנחשא". **אלמלא תודום אתה** — אדם חשוב.

רבי שמעון בשית רבי יוסי אמרה דאמא אף בגמרא דבריו וכו' — אף על גב דלר' יוסי חילי תרייתו — היינו משום דתרי מילי קאמר, ואינם פירושו זה הולך, אבל הבא מן השערים — הוא פירושו מה שאמר הרי עלי מנחה. ובין דאף בגמרא דבריו אדם נתפס — מבטלים להא דאמר בתלמודא רבי עמרם, ואפילו אם לא אמר להיית' יודע שאין גורדין כן לא היית' נודר כן חלה כן, דהיינו שמעון דאבא דלחיה

קָרֹב לְהֵאכִיל אֶת יִשְׂרָאֵל קְדָשִׁים בְּחוּץ. מְקוֹלָם - אִין, שְׂאִין מְקוֹלָם - לֹא! אָמְרִי: מְקוֹלָם - לֹא שְׂנָא אָמֵר לֹא שְׂנָא לֹא אָמֵר. שְׂאִינוּ מְקוֹלָם, פִּירֵשׁ - אִין, לֹא פִירֵשׁ - לֹא. רַב אֲחָא מִתְּנִי לֵהּ לְהָא מִתְּנִיתִין כִּרְבִי שְׁמַעוֹן. מִתְּקִיף לֵהּ רַב שִׁשְׁתִּי: בְּשִׁלְמָא לְמָאן דִּתְנִי לֵהּ כִּרְבִי יוֹסִי - נִיחָא, אֱלֹא לְמָאן דִּמְתְּנִי כִּרְבִי שְׁמַעוֹן מִי נִיחָא? וְהִתְנַן: רַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר, שְׁלֵא הִתְנַדֵּב בְּדֶרֶךְ הַמִּתְנַדְּבִים. אָמֵר לֵיהּ רַבִּינָא לְרַב אִשִּׁי: וּמָאן דִּמְתְּנִי לֵהּ כִּרְבִי יוֹסִי מִי נִיחָא? וְהָאֵמֵר רַבָּא: רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּשִׁיטָת רַבִּי יוֹסִי אָמְרֵהּ, דְּאָמֵר: אִף בְּגִמְר דִּכְרִיּוֹ אָדָם נִתְפָּס. מָאֵי לָאו, מִדְּרַבִּי שְׁמַעוֹן סָבַר לֵהּ כִּרְבִי יוֹסִי - רַבִּי יוֹסִי גַּמִּי סָבַר לֵהּ כִּרְבִי שְׁמַעוֹן! לֹא, רַבִּי שְׁמַעוֹן סָבַר לֵהּ כִּרְבִי יוֹסִי, וְלֹא רַבִּי יוֹסִי סָבַר לֵהּ כִּרְבִי שְׁמַעוֹן. אִיבְעִינָא לְהוּ: תוֹרוֹם אִישׁ רוּמִי בְּכֹרָא רַבָּה הָוָה, אוּ בַעַל אַגְרוּפִין הָוָה? תָּא שְׁמַע, עוֹדֵד זֶה דְרֵשׁ תוֹרוֹם אִישׁ רוּמִי: מַה רָאוּ חֲנֻנְיָה מִישָׁאֵל עֲזַרְיָה שְׁמִסְרֵי [עֲצָמָן] עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם לִכְבֹּשׁ הָאִשׁ - נִשְׂאוּ קָל וְחֹמֶר בַּעֲצָמָן מִצְפָּרְדַּעִים, וּמַה צְפָרְדַּעִים שְׂאִין מְצוּיִין עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם, כְּתִיב בְּהוּ: "וְכֹאֵן וְעֵלָן] בְּכִיתָד [וְגו'] וּבִתְנֹרִיד וּבְמִשְׁאֹרִיתִיד". אִימְתִי מִשְׁאֹרֹת מְצוּיֹת אֲצֵל תְּנֹר - הָווּ אוֹמֵר בְּשַׁעָה

22 שהתנודד חם, אנו שמצויין על קדושת השם – אחת כמה וכמה! רבי יוסי בר אבין אמר: מפני מלאי לבים של תלמידי חכמים היה, דאמר רבי יוחנן: כל המפיל מלאי לבים תלמידי חכמים – זוכה ויושב בישיבה של מעלה, שנאמר: "פי בצל החכמה בצל הכסף". משנה מקום שנהגו להדליק את הנר בליל יום הכפורים – מדליקין, מקום שנהגו שלא להדליק – אין מדליקין. ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ובמבואות האפלים, ועל גבי החולים. גמרא תנא: בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק – שניהן לדבר אחד נתפוונו. אמר רב יהושע, דרש רבא: "עפוד כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ וגו'" בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק שניהם לא נתפוונו אלא לדבר אחד. אמר רב יהודה אמר שמואל: אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת, הואיל ותחלת בריתו הוא. אמר ליה ההוא סבא, ואיתימא רבה בר בר חנה: ישר, וכן אמר רבי יוחנן. עולא הוה רביב חמרא ואזיל, והוה שקיל ואזיל רבי אבא מימיניה, ורבה בר בר חנה משמאליה. אמר ליה רבי אבא לעולא: ודאי דאמרינו ממשיה דרבי יוחנן אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת, הואיל ותחלת בריתו הוא? תרד עולא חזא ביה ברבה בר בר חנה בישרות. אמר ליה: אגא לאו אהא אמרי, אלא אהא אמרי. דתני תנא קמיה דרבי יוחנן, רבי שמעון בן אלקעזר אומר: יום הכפורים שחל להיות בשבת, אף במקום שאמרו שלא להדליק – מדליקין, מפני כבוד השבת. ועני רבי יוחנן בתריה: וחכמים אוסרים. אמר ליה: עדיא תתא. קרי עליה רב יוסף: "מים עמוקים עצה בלב איש

וְאֵשׁ

את הַנֶּהֱרַח – בגמרא מפרש טעמא. **נִמְרָא בֵּין שְׁמַרְיָא לְהַדְרִיק** – אותן שנהגו להדריק והנהגין שלא להדריק, לא נתכוננו אלא ללַהֲדִיק – משום דאין אדם משמש מטתו לאור הַנֶּהֱרַח. והאומרים שלא להדריק סוברים – כשהנה דולק, רואה את אשת רבי יוחנן, ולא גרסינן יִישֵׁר. ודאי דאִמְרֵיהּוֹ ב' – אמת הדבר ששמעתי עליכם שאתם אומרים משמיה דרבי יוחנן הכי? – נסתכל בו בפנים וזופעת. כלומר, אתה אמרת בשם רבי יוחנן, והוא לא אמר כן, אלא אף במצואי יום הכפורים מבר היום ועכשיו נהנה ממנו. **אֵמָּא אֵהָא אִמְרֵי לֹהוּ** – משמיה דרבי יוחנן, דענה אחר התנא: וחכמים אוסרין להדריק את הַנֶּהֱרַח שבת, ולא הוכרתי שמו של רבי יוחנן על אור במצואי שבת אלא בזה, והם סבורים שעל דבר ברכת האור הוכרתי שאמרה רבי יוחנן. זה **עוֹלָא** – שהבין מדבריו של רבי בה בר חנה טעות, ואמר ביה ביטות, וסתם דבריו שלא אמר בלביה, ולא ראו לו לשלם אמתא כר.

קִרְבּוֹ לְהֵאבִיל — דומה לקדשים. שְׁאֵינוּ מְקוּלָם — וְקָשִׁיָּא לִרְבִּי, דֹּאמֶר: בִּשְׁר גִּרְיָא מִחֻלְפָּה בִּפְסָח. וּמִשְׁנֵי: מְקוּלָם, אָף עַל גִּב דְּלָא אִמְרַ בְּשֵׁר זֶה לִפְסָח, וְלֹא מִזְכִּיר עֲלֵיו אֵת הַשֵּׁם — אִסּוּר. אֲבָל שְׁאֵינוּ מְקוּלָם, אִמּוֹ: הָרִי בִּשְׁר זֶה לִפְסָח — אִסּוּר, מִשּׁוֹם נִדְרָאָה בְּקוֹרָא שֶׁם. רַב אַחַּא מִתְּנִי לֵה לֹאֵא מִתְּנִיתָא — דִּתְרוּסֵי. כִּרְבִּי שְׁמַעוֹן — אִמְרַ בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן: תְּרוּסֵי אִישׁ רֹמֵי כִרְבִּי. רַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר — בִּאֲמֹר הָרִי עָלֵי מִנְחָה מִן הַשְּׁעִירִים, דִּתְנִן בְּמִנְחָתָה מִבֵּיא מִן הַחִטִּין. רִכִּין דֹּאמֶר הָרִי עָלֵי מִנְחָה — תְּפֹס לִשְׁוֹן רֵאשׁוֹן, וּמִנְחָה אֵינָה בָּאָה מִן הַשְּׁעִירִין נִדְבָה, הִלְכָּךְ יִבְיֵא מִן הַחִטִּין. רַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר, דֹּאמֶר אָף בְּגִמְר דְּבִרְיוֹ אֲדָם נִתְפַּס וְנִדְבָה, רִדְעָתוֹ לֵב מַה שְׂמוּצִיא פִּיכּוּ, וְלִמְנַחֵת שְׁעִירִין תְּתִיבִין, וְסֹבֵר שְׁעִירִין שְׂמֹרֵת צִיּוֹל לְהִתְנַבֵּר וְלֵהֲבִיא כֵן. וְלִפְיָךְ אֵין דְּבִרְבִּי כְּלוֹם. וְהָיִי מֵאֵכִיל גִּדִּי מְקוּלָס נִמֵּי, מֵאִי קִרְבּוֹ לְקִדְשִׁים בְּחוּץ אֵיכָאֵא הֵלֵא מִחִיִּים לֹא קָרָא עֲלֵיו שֶׁם פִּסְחוֹ וְאִפִּילוּ הָיָה קָרָא לֹא שֶׁם בִּשְׁעַת צִלְיָה — שְׁלֹא כִּדְרָךְ הַמְקִדְשִׁין הוּא, וְאֵין הֶשֶׁם חָל עֲלָיו. רַבִּי שְׁמַעוֹן — דְּפֹטֵר בִּאֲמֹר מִנְחָה מִן הַשְּׁעִירִים, וְלֹא חִיבֵיהּ תְּתִיבִין תְּפֹס לִשְׁוֹן רֵאשׁוֹן — בִּשְׁעַת כִּי יוֹסִי אִמְרֵהּ, דֹּאמֶר מִסַּכַּת תְּמוּרָה (כַּהֲבֵי), אָף בְּגִמְר דְּבִרְיוֹ אֲדָם נִדְבָק וְתִתְפַּס. כְּלוּמֹר, תּוֹפֵס הוּא אֵת גִּמְר דְּבִרְיוֹ. תְּתִיבִין: הָרִי זֶה מְמוּרֵת עוֹלָה, תְּמוּרֵת שְׁלָמִים — הָרִי זֶה מְמוּרֵת עוֹלָה, דְּבִרְבִּי רַבִּי מֵאִיר, דֹּאמֶר תְּפֹס לִשְׁוֹן רֵאשׁוֹן. רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר: אֵל כֹּכֶן נִתְבָּחִין תְּחִלָּה, הוֹאִיל וְלֹא הָיָה אֲפֻשֶׁר לִיה לְחֻצִּיא שְׁנֵי שְׁמוֹת בִּאֲחוּ, וְעַל כִּרְחוּ חֻצִּיא זֶה אַחֵר זֶה — דְּבִרְבִּי קִימִין, וְתִרְעָה עַד שִׁתְּסַתָּבֵא, וְתִמְכֹּר, וְיִבְיֵא בְּדִמִּי חֻצִּיה עוֹלָה וּבְדִמִּי חֻצִּיה שְׁלָמִים. מֵאִי לֹא מְדֻרְבִּי שְׁמַעוֹן סָבַר לֵה כִּרְבִּי יוֹסִי — בְּתִפְשִׁימָה גִּמְר דְּבִרְסִי. רַבִּי יוֹסִי סָבַר לֵה כִּרְבִּי שְׁמַעוֹן — כִּי מִתְנַבֵּב שְׁלֹא כִּדְרָךְ הַתְּמַנְתִּיבִים דְּלֹא אִמְרַ כְּלוֹם. וְהוּאִי דִּתְרוּסֵי לֹא מִתְקַבֵּא כִּרְבִּי יוֹסִי: הִכִּי גִרְסִינִן, לֹא רַבִּי שְׁמַעוֹן סָבַר לֵה כִּרְבִּי יוֹסִי, וְלֹא רַבִּי יוֹסִי סָבַר לֵה כִּרְבִּי שְׁמַעוֹן — וְהִכִּי פִירוּשָׁא: לֹא הָיָה כִּרְבִּי שְׁמַעוֹן — וְהִכִּי פִירוּשָׁא: לֹא הָיָה כִּדְאֻמְרָתָה, אֲלֵא: רַבִּי שְׁמַעוֹן סָבַר לֵה כִּרְבִּי יוֹסִי, כִּדְאֻמְרָתָה דְּבִרְבִּי נִתְפַּס שְׁעֵת הָאֲדָרִם, הוֹאִיל לִיה מִתְנַבֵּב שְׁלֹא כִּדְרָךְ מִתְנַבְּרִין. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן סָבַר: הוֹאִיל וְשֵׁלֵא כְּהוֹנֵן הַתְּנַבֵּר — אֵין דְּבִרְבִּי כְּלוֹם. אֲבָל רַבִּי יוֹסִי לֹא סָבַר כִּרְבִּי שְׁמַעוֹן מִתְנַבֵּב שְׁלֹא כִּדְרָךְ הַתְּמַנְתִּיבִין דְּלֹא אִמְרַ כְּלוֹם. אֲלֵא חִיּוּבִי מִחִיבִי לֵה לִבְיָא מִנְחָת חִטִּין. וְלֹא מִשּׁוֹם תְּפֹס לִשְׁוֹן רֵאשׁוֹן, אֲלֵא מִשּׁוֹם אֲדָם אֵין מוּצִיא דְּבִרְבִּי לְבַטְלָא. וְגַבִּי גִדִּי מְקוּלָס נִמֵּי, אָף עַל גַּב דְּשֵׁלֵא כִּדְרָךְ הַמְקִדְשִׁין הוּא — הוּא לִיה קִרְבּוֹ לְהֵאבִיל קִדְשִׁים בְּחוּץ. דֹּאִי הוּא אִמְרַ עֲלֵיהּ הָרִי זֶה לִפְסָח — אִמְרִי לְדִמִּי פִסַּח קֶאֱמֵר. גִּבְרָא רַבָּה הוּא — וּמִפְנֵי כְּבוֹדוֹ לֹא גִזְרֵי עֲלֵיו נִדְּרִי. אוּ כְּעַל אֲנֻרִּין — מִתְּנִי הִירָאָה. וְעוּדֵי זֶה אֲלֵמָא גִבְרָא רַבָּה דְּהוּא. מִתְּנִי הָרִי. שְׁלֹא דְרִשׁוּ יוֹסִי וְגִבְרָא — וְלֹא שִׁימוֹת בְּתוּן. מִפְּלִיל מֵלֵא — נוֹתֵן סוֹחֵרָה לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים הִשְׁתַּכֵּר בָּהּ. בְּצִל הַחֲכָמָה — בְּמִדְוֶצֶת הַחֲכָמָה יִכְסֵּן זֶה שִׁתְּהוּדוֹ מִנְּבִסִּי. מִשְׁנֵה מְקוֹם שִׁתְּהוּדֵי לְהִדְלִיק לֹא נִתְּכֹחוּן אֲלֵא לְדָבָר אַחֵר — לְהַפְרִישׁ עֲצֻמוֹ מִשְׁבַּעֲבִי אֲשֶׁה. הָאוֹמְרִים כִּשְׁנֵי דוֹלָק, רֹאֵה אֵת אֲשֶׁתוֹ וּמִתְּוֹאֲהָ לֹא. יִישׁ — שְׁפִיר קֶאֱמֵרֵי, וְכֵן אִמְרֵי אוֹמְרִים מִשְׁמִיה רַבִּי יוֹחֵן הִכִּי? הָדָר עוֹלָא הוּא בִּיה בִּרְבָּה בִּר רַב הִנֵּה בִּישוֹת לֹא אָף בְּמוּצָאֵי יוֹם הַכְּפֻרִים מִבְּרִכִּין עֲלֵיו,

שנינו בברייתא לעיל ששלחו לתודוס, שאם לא שאיש חשוב אתה
היינו מנדים אותך. מסתפקת הגמרא מה היתה חשיבותו: **אִינְיָא**
לְהוּ, תודוס איש רומי, נְכִירָא רַבָּה הוּא - אדם גדול בתורה היה
ומשום כן לא נידוהו, או **בְּעַל אַרְיִפִּין הוּא** - בעל כח וחזק היה,
ופחדו ולא נידוהו.
הגמרא מביאה מברייתא שהיה גדול בתורה: **תָּא שְׁמַע, עוֹד וּוְדָשׁ**
תודוס איש רומי ובירר, מַה רָאוּ תַנְיָה מִשְׁחָל וְעוֹרֵיהּ שְׁמִסְרוּ
[עֲצָמָן] עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם לִכְבֹּשׁ הָאֵשׁ, ולא קיימו הנדרש (זומא פה)
מִן הַכְּתוּב (ויקרא יח ד) 'וְשִׁמְרָתֶם אֶת דִּקְרֹתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
אִתְּם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם', שיחיה בקיום המצוות ולא שימות על
קיומם. וביאר תודוס: שְׁנֵשָׂאוּ [דנו] קַל וְחֹמֶר בְּעֲצָמָן מִצְפְּרָעִים
במצרים, ומה צְפְּרָעִים שָׂאִין מִצְוִיִּין עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם כְּתִיב בְּהוּ
[נאמר בהם] (שמות ז כח), (ובאו) 'וְעוֹלָו וְכֹאֵן' כְּבִיתָהּ [וגו'] וּבְחִירָה
מִשְׁכָּרָה וְעַל מִסְתָּר וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ וּבְעַמְּךָ, וּבְתַנְדִּירָךְ וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ'
[ועיסות בצק], ומשמעות הפסוק שיבואו למשארות שבתוך
התנור, ואִמְתִּי מִשְׁאֲרוֹת מִצְוִיֹּת אֲצֵל תֵּנּוּר, הוּא אוֹמֵר בְּשִׁעָה
שֶׁתַּנּוּר חָם, ובכך מסרו הצפרדעים את עצמם למיתה, אָנוּ
שְׁמַצְנוּיִן עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם עַל אֶחָת בְּמָה וְכִמְהָ שִׁישׁ לֹנוּ לִמְסוֹר
עצמנו למיתה. וממה שהברייתא מביאה דרשת תודוס רואים
שהיה גדול בתורה.
הגמרא מביאה אפשרות נוספת בחשיבותו של תודוס: רַבִּי יוֹסִי בַר
אֲבִין אָמַר, מִטִּיל מֵלֵא - נוֹתֵן סוּחָרָה לְבָיִם שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים
שימכרו אותה ויתחלקו ברווח הֵךְ תודוס, ולכן לא נידוהו, דָּאֵמַר
רַבִּי יוֹחָנָן, כֹּל הַמְטִיל מֵלֵא לְבָיִם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וּבֹהַ וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיעָה
שֶׁל מַעֲלָה, שְׁנֵאֲמַר (קדולת יא), 'כִּי בָצַל הַחֲכָמָה בָּצַל הַכֹּהֵן' -
במחיצת החכם בישיבה של מעלה שהיא כעין צל סוכה, יכנס גם
בעל הכסף שהנהנו מכספו.

משנה

משנה זו מבארת את דיני הדלקת הנר בליל יום הכיפורים: בְּקוֹם
שְׁנֵהֲנוּ לְהַדְלִיק אֶת הַנֵּר בְּבֵית בְּלִיל יוֹם הַכִּיפּוּרִים, מְדַלִּיקִין וְאִין לַחֵם
לשנות ממנהגם. ובקוֹם שְׁנֵהֲנוּ שֶׁלֹּא לְהַדְלִיק אִין מְדַלִּיקִין וְאִין
לַחֵם לשנות ממנהגם. וּמְדַלִּיקִין בְּבֵית בְּנִסּוּיֹת וּבְבֵית מְדִרָשׁוֹת,
וּבְכִנּוּאוֹת הָאֲפִלִּים, וְעַל גַּבֵּי תַחּוּלִים [בשביל החוללים], ואִין הדבר
תלוי במנהג המקום.

גמרא

שנינו במשנה, שיש מקומות שנהגו להדליק את הנר בבית בליל
יום הכיפורים, ויש מקומות שנהגו שלא להדליק. הגמרא מבארת
את טעם שני המנהגים: תָּנָא בֵּין אֵלוּ שְׁאֲמָרוּ שֶׁהִמְנַהֵג בּמִקוֹמָם
לְהַדְלִיק בְּבֵית, וּבֵין שְׁאֲמָרוּ שֶׁהִמְנַהֵג בּמִקוֹמָם לֹא לְהַדְלִיק, שְׁנֵינָן
[שני המנהגים] לְדָבָר אֶחָד נִתְבָּחוּנוּ - לטעם אחד התכוונו, כדי
שיפרוש מתשמיש המיטה, כלומר, למנהג שמדליקים את הנר,
הטעם הוא כיון שאין אדם משמש מיטתו לאור הנר. ולמנהג שלא
מדליקים, הטעם הוא כיון שכשהנר דולק רואה את אשתו
ומתאוה לה, ולכן נהגו שלא להדליק כדי שלא יבוא לידי מכשול.
הגמרא מביאה דרשה על כך שלשני המנהגים טעם אחד: אָמַר רַב
יְהוֹשֻעַ, דָּרַשׁ רַבָּא אֶת הַפְּסוּק שֶׁנֶּאֱמַר בְּבִנְאוֹת עַל יְמֹת הַמִּשְׁחָה
(ישעיה סח א), 'עֲצֹמָה כָּלֶם צִדִּיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ' וגו', מבאר רבא,
פְּסוּק זֶה יֵשׁ לְדַרְשׁוֹ עַל מַה שֶּׁשְּׁנֵינוּ בְּבִרְיָתָא שֶׁבֵּין אֵלוּ שְׁאֲמָרוּ
לְהַדְלִיק בְּבֵית, וּבֵין אֵלוּ שְׁאֲמָרוּ שֶׁלֹּא לְהַדְלִיק בְּבֵית, שְׁכִינָן שְׁנֵינָהֶם
לֹא נִתְבָּחוּנוּ אֲלָא לְדָבָר אֶחָד כְּדִי לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הָעֵבֶרֶה,
כולם צדיקים, ולכן יירשו ארץ.
הגמרא עוברת לדון אם צריך לברך על האש במוצאי יום
הכיפורים: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, אִין מְבָרְכִין בְּרַכַּת 'בּוֹרָא
מֵאוּרֵי הָאֵשׁ' עַל הָאוּר [האש] אֲלָא בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת וְלֹא בְּמוֹצָאֵי יוֹם
הכיפורים, הוֹאִיל וְתַלְתָּה לְבִרְיָתָא הוּא - כיון שבמוצאי שבת נבראה
האש, לפיכך מברכים רק במוצאי שבת.
אָמַר לִיה הָהוּא קָבָא [אֹתוֹ וקָן לרב יהודה] וְאִיתִימָא רַבָּה בַר בַּר

קָרֹב אֶתָּה לְהֶאֱכִיל אֶת יִשְׂרָאֵל קֳדָשִׁים בַּחוּץ, שְׁגִידִים מְקוּלָּסִים
נראים כקרבנות פסח, ויאמרו הרואים שהוקדשו לפסח, ונראה
בעיניהם שאתה מאכיל קדשים בחוץ.
מסימת הגמרא הקריאה: הרי ממה שנקט 'מקולסין' יש לדייק,
מְקוּלָּסִים אִין - רק מקולס אסור שנראה כקדשים, אבל שְׂאִין מְקוּלָּסִים
לֹא שאִינוּ נראה כקדשים, ולא כרב שאסר אפילו בשר סתם.
מתרצת הגמרא: אָמַרִי בְּנֵי הַיְשִׁיבָה, שֶׁלֹּכַךְ נִקְטָה הַבְּרִייתָא
'מְקוּלָּסִין' ללמדנו חומרא שיש במקולס, שֶׁבְּמְקוּלָּסִים לֹא שְׁנָא אָמַר
'בשר זה לפסח', לֹא שְׁנָא לֹא אָמַר, שֶׁלֹּא הוֹכִיר שֵׁם פֶּסַח, אֲסוּר
משום שנראה כקדשים בחוץ. אֲךָ שְׂאִינוּ מְקוּלָּסִים, אִף שֶׁגַם הוּא
אֲסוּר, מִכֹּל מְקוֹם רַק אִם פִּירֵשׁ 'בשר זה לפסח' אִין - יש אֲסוּר
דבֵּר, שֶׁנֶּרְאָה שֶׁהִקְדִּישׁוּ, אֲבָל אִם לֹא פִירֵשׁ 'בשר זה לפסח' לֹא -
אִין אֲסוּר. וּמִכֵּיּוֹן שֶׁאִין הַבְּרִייתָא עוֹסֶקֶת בַּמְפָּרֵשׁ, נִקְטָה מְקוּלָּסִין
שֶׁאֲסוּרִים בְּכָל אֹפֶן.
הגמרא מביאה שיש שוונה הברייתא בשם רבי שמעון, וּמִקְשָׁה
עליו: רַב אֱהָא מְתַנֵּי לֵה לֵהָ מְתַנֵּימָא - רב אחא שנה הברייתא
שהובאה לעיל (ע"א) כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן - שרבי שמעון אמרה וולא רבי
יוסי.
מְתַנֵּי לֵה רַב שְׁשֵׁת, בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְּתַנֵּי לֵה [למי ששונה אותה]
כְּרַבִּי יוֹסִי נִיחָא שֶׁהֵאוּכַל גְּדִי מְקוּלָּס נִרְאָה כְּאוּכַל קְדָשִׁים בַּחוּץ,
אֲלָא לְמָאן דְּתַנֵּי [אך-למי ששונה אותה] כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן מִי [ו-יכין]
נִיחָא, וְהִתְנַן בְּמִנְחֹת (א), הָאוּמַר 'הרי עלי מנחה מן השעורים'
יבִיא מִן הַחֲטִיִּם, שְׁכִינָן שְׂאִין מִנְחַת נִדְבָה בָּאָה מִן הַשְּׁעוּרִים, לֹא
חַל נִדְרוֹ לַהֲבִיא מִן הַשְּׁעוּרִים, וְאִינוּ תוֹפְסִים אֶת תַּחֲסִילַת דְּבִרּוֹ
שֶׁאֵמַר 'הרי עלי מנחה' וְחִיב לַהֲבִיא מִנְחָה מִן הַחֲטִיִּם. רַבִּי שְׁמַעוֹן
פּוֹמֵר, מִשּׁוּם שֶׁאִף בְּגִמַּר דְּבִרּוֹ אָדָם נִתְפַּס, כְּלוּמַר, אִנוּ דְּנִים לִפִּי
כָּל דְּבִרּוֹ, וְאִף לִפִּי סִיּוּמָא, שֶׁדַּעְתּוֹ לְכָל מַה שֶּׁאֵמַר, וְהוּא תַּחֲבִינָן
לְמִנְחַת שְׁעוּרִים שְׁטַעָה וְסָבַר שֶׁאֲפָשֵׁר לַהֲתַנַּבֵּר מִנְחַת שְׁעוּרִים,
וְלִכֵּן אִין דְּבִרְיוֹ כְּלוּם. וְאִין אוֹמְרִים שֶׁבְּכָל זֹאת כּוּוֹנְתוֹ לְמִנְחָה
הִרְאִיָּה וְעַלִּיו לַהֲבִיא מִנְחַת חֲטִיִּם, מִשּׁוּם שְׁמַכְל מְקוֹם לֹא תִתְנַבֵּר
כְּרַבִּי הַמְתַּנַּבֵּרִים, כְּלוּמַר אִין הִדְרָךְ לַהֲתַנַּבֵּר מִנְחַת חֲטִיִּם בְּאֻמְרֵיהּ
זו, וּפְטוּר. וְאִם כֵּן, לְשִׁיתָת רַבִּי שְׁמַעוֹן אִין לַחוּשׁ שְׁגִדִּי מְקוּלָּס נִרְאָה
כְּקְדָשִׁים, שֶׁהִרְיָ בַחֲיִי הִגִּיד לֹא הִקְדִּישׁוֹ לַפֶּסַח, וּבִשְׁעַת הַצְּלִיָּה גַם
אִם אָמַר הִרְי זֶה לַפֶּסַח אִינוּ כְּלוּם, שֶׁאִינוּ כְּדֹרֶךְ הַמְּקַדִּישִׁים, שֶׁאִי
אֲפָשֵׁר לַהֲקָדִישׁ קְדוּשַׁת קָרְבָּן עַל גְּדִי שְׁחוּט.
הגמרא מוסיפה להקשות גם למי ששנאה כרבי יוסי: אָמַר לִיה
רַבִּינָא לְרַב אֲשִׁי, וּמָאן דְּתַנֵּי לֵה כְּרַבִּי יוֹסִי מִי נִיחָא, וְהָאֵמַר רַבָּא,
רַבִּי שְׁמַעוֹן הָפוּטֵר אֶת הַתַּנַּבֵּר כְּרַבִּי יוֹסִי אָמַרָה - סוֹבֵר בּוֹה כְּשִׁיתָת רַבִּי
יוֹסִי דָּאֵמַר אֵל מְבָרַךְ דְּכִרְיוֹ אָדָם נִתְפַּס, כְּלוּמַר שֶׁדַּעְתּוֹ לְכָל מַה
שֶׁאֵמַר, וְלִכֵּן דְּנִים אִנוּ אִף לִפִּי סִיּוּם דְּבִרּוֹ. וּמַעֲתָה יֵשׁ לְדוֹן, מָאִי
שִׁיתָת רַבִּי יוֹסִי בְּמִתְנַבֵּר שֶׁלֹּא כְּדֹרֶךְ הַמְתַּנַּבֵּרִים, לֹא - הָאֵם לֹא
נֶאֱמַר, מִכָּךְ דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן כָּבַר לֵה כְּרַבִּי יוֹסִי, רַבִּי יוֹסִי נִמִּי כָּבַר לֵה
כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שֶׁהִתְנַבֵּר שֶׁלֹּא כְּדֹרֶךְ הַמְתַּנַּבֵּרִים, לֹא חַל נִדְרוֹ, וְאִם
כֵּן גַם לְרַבִּי יוֹסִי קִשָּׁה, מַה חֲשַׁשׁ יֵשׁ בְּאִכִּילַת גְּדִי מְקוּלָּס, וְהֵלֵא לֹא
הִתְנַבֵּר כְּדֹרֶךְ הַמְתַּנַּבֵּרִים.
מתרצת הגמרא: לֹא כְּדִרְבִּיךְ שְׁרַבִּי יוֹסִי סוֹבֵר כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, אֲלָא
רַבִּי שְׁמַעוֹן הָפוּטֵר אֶת הָאוּמַר הִרְי עַלִּי מִנְחָה מִן הַשְּׁעוּרִים, אֲכַן
כָּבַר לֵה כְּרַבִּי יוֹסִי שֶׁאִף בְּגִמַּר דְּבִרּוֹ אָדָם נִתְפַּס, וְכִיּוֹן שֶׁבְּגִמַּר
דְּבִרּוֹ אָמַר 'מִן הַשְּׁעוּרִים' נִמְצָא שֶׁהִתְנַבֵּר שֶׁלֹּא כְּדֹרֶךְ הַמְתַּנַּבֵּרִים.
[ולא רבי יוסי] [ואולם רבי יוסי לא] כָּבַר לֵה בְּמִתְנַבֵּר שֶׁלֹּא כְּדֹרֶךְ
הַמְתַּנַּבֵּרִים כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שֶׁאִין בְּדִרְבּוֹ כְּלוּם, אֲלָא סוֹבֵר שֶׁהָאוּמַר
הִרְי עַלִּי מִנְחָה מִן הַשְּׁעוּרִים, חִיב לַהֲבִיא מִן הַחֲטִיִּם. וְאִף שֶׁסוֹבֵר
שֶׁאִי בְּגִמַּר דְּבִרּוֹ אָדָם נִתְפַּס, וְלִפִּי סוֹף דְּבִרּוֹ הִרְי אִף נִתְחַבֵּר
בְּכָלוּם, מִכֹּל מְקוֹם חִיב, מִשּׁוּם שֶׁסוֹבֵר שֶׁהִנּוּדִי אִינוּ מוֹצִיא דְּבִרּוֹ
לְבַטְלָהּ, וְלִכֵּן כּוּוֹנְתוֹ לַחֲיִיב אֶת עֲצָמוֹ בְּמַה שֶׁאֲפָשֵׁר לַהֲתַחֲבִיב, אִף
מַה שֶׁאִין בְּמִשְׁמַעוֹת דְּבִרּוֹ, וְלִכֵּן לְרַבִּי יוֹסִי נִרְאָה גְּדִי מְקוּלָּס
כְּקְדָשִׁים, מִשּׁוּם שֶׁאִם אוֹמַר בְּשַׁעַת צְלִיַּת הַגִּיד 'הרי זה לפסח', אִף
שֶׁאִי אֲפָשֵׁר לַהֲקָדִישׁ בְּקְדוּשַׁת קָרְבָּן בַּחֲמָה שְׁחוּטָה, מִכֹּל מְקוֹם
נִפְרַשׁ דְּבִרּוֹ כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְבַטְלָהּ, שְׁכוּוֹנְתוֹ לַהֲקָדִישׁוֹ בְּקְדוּשַׁת
דְּמִים לַפֶּסַח.

הגמרא חוזרת לדון בדברי הברייתא שהאש נבראה במוצאי שבת.
מקשה הגמרא: ואור במוצאי שבת איכרי – וכי האש נבראה
במוצאי שבת, והא תניא, עשרה דברים נבראו בערב שבת והראשון
שבששת ימי בראשיתו בין השמשות. אלו הן, באר – בארה של
מרים שממנה היה מים לבני ישראל בזמן הליכתם במדבר. והמן –
שירד לבני ישראל במדבר. וקשת – שנראית בענן ביום גשם. כתב
– צורת האותיות. ומכתב – עט סופר, שבו חקקו את עשרת
הדברות על הלוחות. והלוחות – הראשונות. וקברו של משה –
חלל הקבר שנקבר בו משה. ומערה שעמד בו משה ואלהו, פתיחת
פי האתון של בלעם. ופתיחת פי הארץ לבלוע את הרשעים – עדת
קורח. שהיה מוכן הפתח מששת ימי בראשית, ונפתח בשעתו.
הברייתא מביאה מחלוקת, אלו דברים נוספים נבראו בערב שבת:
רבי נחמיה אומר משום ר' – בשם ר' אבהו, אף האור והפסח – מין בהמה
הנולדת מכלאים של סוס וחמור, נבראו בזמן זה. רבי יאשיה אומר
משום אבהו, אף האיל של אברהם, שנשחט במקום יצחק, והשמי
מין תולעת, שבכוחה לחתוך כל דבר. רבי יהודה אומר אף המכתב
– מלקחים של ברזל, שעל ידה מחזיק הנפח את הברזל היוצא
מכבשן האש, ומתקנו לכלי, נבראה בערב שבת בין השמשות.
רבי יהודה מבאר את ההכרח לדבריה. הוא – רבי יהודה – על
אומר, מכתב – הצבת שעושים הנפחים, בכתבם מתעבד – על
ידי צבת אחרת היא נעשית. שעל ידה מוציא הנפח את הברזל
מכבשן האש, ועל ידה אוזחה ומכה בפטיש עד שנעשית לצבת.
ומכתב קמיתא מאן קבד – ואת המכתב הראשון בעולם מי עשה,
שהרי לא היתה צבת בעולם להחזיק בה הברזל, הא לא – ובאמת
על כרחך צריך לומר שהצבת הראשונה פרה ביד שמים היא
ונבראה בערב שבת בין השמשות.
הברייתא דוחה את הוכחתו של רבי יהודה שהצבת הראשונה
נבראה בידי שמים: אמר ליה – אחד התנאים, לרבי יהודה אפשר
יעשה – את הצבת – בפתום – בתבנית בצורת צבת, היינו שיתוכי
את המתכת, ויצקו אותה לתוך תבנית שעשויה בצורת צבת.
ויקבעה בין – ויקבע את צורת הצבת כולה בבת אחת. הא לא
פרה ביד אדם ולא נבראה בידי שמים. ומבואר, שלשית רבי
נחמיה האש נבראה בערב שבת. וקשה ממה ששינונו לעיל, שהאש
נבראה במוצאי שבת.
מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא – הברייתא שאמרה שהאש נבראה
במוצאי שבת, מדברת באור דין – באש שלנו, שנבראה לצורך
שימוש בני אדם. הא – רבי נחמיה שאמר שהאש נבראה בערב
שבת, מדבר באור דניחום – באש של גהנום. ומבארת הגמרא: אור
דין במוצאי שבת נברא, ולכן מברכים עליו במוצאי שבת. אור
דניחום בערב שבת בין השמשות נברא.
מקשה הגמרא: ואור דניחום בערב שבת איכרי – וכי אש של גהנום
בערב שבת נבראה, והא תניא, שבעה דברים נבראו קודם שנברא
העולם. ואלו הן, תורה, ותשובה, וזן עז, וניחום, וקפא הכבוד, וביית
המקדש, ושמו של משה.
הברייתא מביאה פסוקים המלמדים שבעה דברים אלו נבראו
קודם שנברא העולם: וזה נבראה קודם בריאת העולם, דכתיב
בפרק העוסק במעלות התורה (משל ח ב), 'ה' קנני ראשית דרבו
קדם מפעליו מאז, – ה' ברא אותי – התורה להיות קנויה לו,
בתחילת הבריאה קודם בריאת העולם. ותשובה נבראה קודם
בריאת העולם. דכתיב (תהלים צ א), 'בפסג הרים יולדו' – קודם
שנבראו ההרים. וכתיב 'תשב אנש עד דבא והאמר שובו בני אדם'
– מביא אתה יסורים על האדם, עד שנעשה תשובה כח וקורב
למות, ועל ידי יסורים אתה אומר לו לשוב בתשובה, והוא
המשך הפסוק הקודם, שקודם בריאת העולם כבר נבראה
התשובה. זן עז, דכתיב בבריאת העולם (בראשית ב ח), 'וישם ה'
אלהים זן בעדן פסגם' – ו'מקדם' היינו קודם בריאת העולם. וניחום
דכתיב (ישעיה ל א), 'כי ערוך מאתמול תפתח' – קודם בריאת
העולם כבר הוכן הגיהנום, הנקרא 'תפתח' על שם שכל המתפתח
ביצרו נופל בו. קפא הכבוד וביית המקדש, דכתיב (ירמיה יז יב), 'קפא

'ואיש תבונה ידלח' – אבל איש בעל תבונה יצליח לשאוב אותם
בכך שחוקר את הדברים, עד אשר יבין את המחשבה הטמונה
בלבו של החכם.
רב יוסף מסביר כיצד הוא קורא עליהם את הפסוק: 'מים עמוקים
עצה כלב איש, זה עולם ששתק, ולא אמר לרבה בר בר חנה
שטעה, אלא הסתכל עליו בפנים וזעפות. ואיש תבונה ידלח, זה
רבה בר בר חנה שהבין מה התכוין עולא במה שהסתכל עליו
בפנים וזעפות.
הגמרא מבררת את שיטת עולא ורבה בר בר חנה, לגבי ברכת
האש במוצאי יום הכיפורים. שואלת הגמרא: ואינהו – והם עולא
ורבה בר בר חנה שלא רצו להודות לרבי אבא, שאמר משמו של
רבי יוחנן שאין מברכים על האש במוצאי יום הכיפורים. כמאן
פריה – כמי הם סוברים.
משיבה הגמרא: עולא ורבה בר בר חנה סוברים, כי הא דאמר רבי
בנימין בר יפת, אמר רבי יוחנן, מברכין על האור – האש – בין במוצאי
שבת, ובין במוצאי יום הכיפורים. מוסיפה הגמרא: וכן עמא דבר –
וכן העם נוהג, שמברכים על האש, בין במוצאי שבת ובין במוצאי
יום הכיפורים.
מקשה הגמרא: מיתיבי, שנינו בברייתא, אין מברכין על האור אלא
במוצאי שבת, הואיל ותחילת ברייתו הוא.
הברייתא מביאה מחלוקת מתי מברכים על האש: ויין שרואה את
האש מברך מיד ואינו ממתין לברך עליהם בשעת ההבדלה. רבי
יהודה אומר סודרן – את ברכת הבשמים והאש על הכוס של
ההבדלה. ואמר רבי יוחנן, הלכה פריה יהודה שסודרן על הכוס.
מבואר בברייתא, שמברכים על האש רק במוצאי שבת. וגם רבי
יהודה אף שנחלק עם תנא קמא לגבי הסדר של ברכת האש
והבשמים, מודה רבי יהודה לתנא קמא שאין מברכים על האש
אלא במוצאי שבת. וכיון שפסק רבי יוחנן כרבי יהודה מבואר
שהוא סובר, שאין מברכים על האש במוצאי יום הכיפורים. וקשה
על רבי בנימין שאמר בשם רבי יוחנן, שמברכים על האש גם
במוצאי יום הכיפורים.
מתרצת הגמרא: לא קשיא, כמאן פריה – מה שאמר רבי
בנימין שמברכים גם במוצאי יום הכיפורים, היינו על אש ששבתה
ממלאכת עבירה, ודלקה ביום הכיפורים בדיתר, שאש זו היתה
בעולם ביום הכיפורים, והיה אסור לו ליהנות ממנה ובעת
מתחדשת הנאתו ממנה, ועל כך מברך. כמאן פריה יהודה מן העצים
ומן האבנים – ומה ששינונו בברייתא שמברכים רק במוצאי שבת,
הינו על אש שהדליקה במוצאי שבת, ולא נתחדשה כעת ההנאה
ממנה, לכן מברך עליה רק במוצאי שבת, משום שהוא זמן תחילת
בריא האש.
הגמרא מקשה סתירה בין שתי ברייתות בענין ברכת האש: תני
תרא – שנינו בברייתא אחת, אור היוצא מן העצים ומן האבנים –
שהודלק במוצאי היום מעצים ואבנים מברכין עליו. ותני תרא –
ושנינו בברייתא אחרת, שאין מברכין עליו.
מתרצת הגמרא: לא קשיא, כמאן פריה – הברייתא שאמרה
שמברכים על אור שהודלק מעצים ואבנים, מדברת במוצאי שבת
ולכן מברכים, משום שהוא זמן תחילת בריאת האש, ומברכים על
בריאת האש. כמאן פריה יהודה – הברייתא שאמרה שאין
מברכים, מדברת במוצאי יום הכיפורים, ולכן אין מברכים, כיון
שצריך דיוקא אש שדלקה היום ושבתה ממלאכת עבירה.
בברייתא שהובאה לעיל נחלקו התנאים מתי מברכים על האש
והבשמים במוצאי שבת. הגמרא מביאה את הנהגתם של רבי ורבי
חייא בענין זה: רבי משה – כשראה אש במוצאי שבת היה מברך
מיד. ולאחר מכן כשהביאו לו בשמים היה מברך עליהם, ולא
המתין לברך כל הברכות בשעת ההבדלה על הכוס. רבי חייא
מקנן – מכנס את ברכת הנר והבשמים יחד עם ברכת ההבדלה
על הכוס, כמו שאנו עושים. אמר רבי יצחק בר אבהו, אף על פי
שרבי משה, חזר וסודרן – חזר לסדר את ברכת הנר והבשמים
על הכוס של ההבדלה, פריה יהוציא ידי חובה את בניו וגבי ביתו.

פסחים. פרק רביעי – מקום שנהגו דף נד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רלה רש"י

ואיש תבונה ידלנה – הבין מה היה בלבו של עולא שהיה מסתכל בו. ואינהו כמאן כפרהו – עולא ורבה שלא רצו להודות לדברי רבי אבא. עמא דבר – נוהג. באור ששבת – שהיה בשבת, שדלק היום. ומכל מקום, ממלאכת עבירה שבת, שדלק בהיתר, כגון של היה ושל חולה, או נר הדולק מערב יום הכפורים – מברכין אף במוצאי יום הכפורים, דהויא ברכה משום דבר חירוש הוא לו, שלא נתנה מן האור היום. באור היוצא מהעצים – דנברא עבשיו – אין מברכין עליו במוצאי יום הכפורים, אלא במוצאי שבת, שאף הוא תחילת בריית אור: רבי מפזרן – רבי כשראה אור – מברך עליו מיד, וכשמביאין לו בשמים לסוף שעה – מברך עליהן, כמנכן – על הכוס, כמו שאנו עושין, באר – בארה של מרים, סלע שיצאו ממנו המים על ידי

אלה בני שעיר החורי וכו' מלמד שבא צבעון על אמו – תימנה: דבי"ש נחליך (בבא בתרא קט"ו, ב) מוכח מהאי קרא דבני בניס כבנים, וא"כ מנלן שבא על אמו? ועוד: לא מצינו בכל התורה שיקראו לבן אשתו בנו, והכא אמר מלדחי קרי ליה בנו – לפי שנולד מאשתו ויש לומר: דקרי ליה בנו – לפי שהיה בן בנו, כדאמרין בי"ש נחליך. והכא דייק שבא על אמו – מדלא כתיב "איה" שהיה בנו בן צבעון, ולא כתיב אלא ענה לחוריה – שמע מינה לפי שהיה נמי בן אשתו של שעיר כתיבה קרא הכא עם שאר בני שעיר.

אין

מברכין עליו. ותני חדא: אין מברכין עליו. לא קשיא: פאן – במוצאי שבת, פאן – במוצאי יום הכפורים. רבי מפזרן, רבי הייא מכנסן. אמר רבי יצחק בר אבדימי: אף על פי שרבי מפזרן – חוזר וסודרן על הכוס, כדי להוציא בניו ובני ביתו. ואור במוצאי שבת איכרי? והא תניא: עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, אלו הן: באר, והפון, וקשת, פתב, ומכתב, והלוחות, וקברו של משה, ומערה שעמד בו משה ואליהו, פתיחת פי האתון, ופתיחת פי הארץ לבלוע את הרשעים. רבי נחמיה אומר משום אביו: אף האור והפרד. רבי יאשיה אומר משום אביו: אף האיל והשמיר. רבי יהודה אומר: אף הצבת. הוא היה אומר: צבתא בצבתא מתעבדא, וצבתא קפיייתא מאן עבד? הא לאי – בריה בידו שמים היא. אומר ליה: אפשר עשנה ברפוס ויבקענה כיון. הא לאי – בריה בידו אדם היא? לא קשיא: הא – באור דין, הא – באור דניהם. אור דין – במוצאי שבת, אור דניהם – בערב שבת. ואור דניהם בערב שבת איכרי? והא תניא: שבועה דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואלו הן: תורה, ותשובה, וגן עדן, וגיהנם, וכסא הכבוד, ובית המקדש, ושמו של משיח, תורה – דכתיב: "ה' קנני ראשית דרפוס". תשובה – דכתיב: "במקדש הרים ילדו", וכתיב: "תשב אנוש עד דפא ותאמר שובו בני אדם". גן עדן – דכתיב: "וישע ה' אלהים גן עדן מקדם". גיהנם – דכתיב: "כי ערוך מאתמול תפתה". כסא הכבוד ובית המקדש – דכתיב: "כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו". שמו של משיח – דכתיב: "יהי שמו לעולם לפני שמש יגון שמו". אמרי: חללה הוא דנברא קודם שנברא העולם, ואור דידה בערב שבת. ואור דידה בערב שבת איכרי? והתניא, רבי יוסי אומר: אור שברא הקדוש ברוך הוא בשני בשבת – אין לו כביה לעולם, שנאמר: "ויצאו וראו בפני האנשים הפושעים כי פי תולעתם לא תמות ואשם לא תקבה". ואמר רבי פנאה בריה דרבי עולא: מפני מה לא נאמר "כי טוב" בשני בשבת – מפני שנברא בו אור של גיהנם. ואמר רבי אלעזר: אף על פי שלא נאמר בו כי טוב – תור וכלל בשש, שנאמר: "וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד". אלא: חללה קודם שנברא העולם, ואור דידה בשני בשבת. ואור דין, במחשבה עלה ליפראות בערב שבת, ולא נברא עד מוצאי שבת. ותניא, רבי יוסי אומר: שני דברים עלו במחשבה ליפראות בערב שבת ולא נבראו עד מוצאי שבת, ובמוצאי שבת נתן הקדוש ברוך הוא דיעה פאדם הראשון מעין דוגמא של מעלה, והביא שני אבנים וסחן זו בזו ויצא מהן אור. והביא שתי כהמות והרפיו זו בזו ויצא מהן פרד. רבן שמעון בן גמליאל אומר: פרד בימי ענה היה, שנאמר: "הוא ענה אשר כעא את הימים במזכר". דורשי חמורות היו אומרים: ענה פסול היה, לפיכך הביא פסול לעולם, שנאמר: "אלה בני שעיר החורי", וכתיב: "אלה בני צבעון ואיה וענה". אלא, מלמד שבא צבעון על אמו והוליד ממנה ענה. ודילמא תרי ענה הווי? אומר רבא. אמנא

מילתא דשבור מלכא לא אמרה, ומנו – שמואל. איכא דאמר, אמר רב פא: אמנא מילתא דשבור מלכא לא אמרה, ומנו – רבא. אמר קרא: "הוא ענה" – הוא ענה דמיעקרא. תנו רבנן: עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, ואלו הן: באר, ופון, וקשת, הפתב, והמכתב, והלוחות, קברו של משה, ומערה שעמד בה משה ואליהו, פתיחת פי האתון, ופתיחת פי הארץ לבלוע את הרשעים. ויש אומרים: אף מקלו של אהרן שקדיה ופרחיה, ויש אומרים אף הפזיון, ויש אומרים: אף

בגדו

מש, ועולג כמין כברה היה, ומתלולג עמון כל מקום שהולכין. כתב – קריאת שם האותיות. המכתב – חקיקת וצורתן. כך שמעתי. ולי נראה: כתב – זו היא חקיקת צורתן, והמכתב – הוא עט וחרט שנכתב בו חקיקת הלוחות. כי ההיא דקדושין (בבא) מניין לרבות הסול והסירא והמכתב. ונראין דברי דקדיה לא קרי ליה כתב. ופיערה שעמר בו משה – "ושמחין בנקרת הצור עד עברי" (שמות לג), וכן באלוהי "וילך עד הר האלהים חורב ויבא שם אל המערה וילן שם" (מלכים א ט). לבלוע את הרשעים – ערת קרה. והפיר – אין כל חדש תחת השמש, ופיר ראשון נברא מן הארץ, ואלא מן הכלאים. האל – של אברהם. השמיא – כמין תולעת היה, ואין כל דבר קשה עומד בפניו שלא יתפרק, ובו בנה שלמה את הבית. במסכת גיטין (סחא). הצבת – טגלי"ש של ברזל. צבתא – שעושין עבשין הנפחים. בצבתא מתעבד – על ידי צבת אחרת היא עשויה, שאחזה בצבת ומכה בקורטג עד שנעשית. וצבתא קמיייתא מאן עבדא? הא לא – באמת על כרוך בריה בידו שמים היא. יעשה ברפוס – על ידי יציקה, כמו שיוצקין כלי כסף וכלי נחשת. ויבקענה כיון – כולה כאחד מדר. ראשית דרבו – קודם לשאר דרכים. והא דאמרן לעיל: הכתב בערב שבת – בכתב של לוחות, וזו הייתה כותבה מתחילה באש שחורה על גבי לבנה. כפרם הרים יולדו – בראת מדת תשובה. תשב אנוש עד דכא – עד ידכא לכבו לפניך. מקדם – מוקדם לעולם. מאתמול – קודם לעולם. תפתה – שכל המתפתה ביצרו נופל שם. מרום – מראשון – מרום הוא בעברות, מראשון מקודם העולם. וכן מקום מקדשנו נברא מראשון. חללה – חלל של גיהנם קודם בריית העולם. ותירוצא הוא. אין לו כביה עולמית – שהוא אור של גיהנם. חור וכללו – לקרותו טוב, לפי שהרשעים נידונין בו. אלא – דאי אור דגיהנם נברא בשני בשבת והא דתניא לעיל: אור בערב שבת – באור דין. והתניא ברישא במוצאי שבת – לא תיקש, כאן במחשבה כאן ביצירה. בערב שבת עלה במחשבה ליבראות, ולא נברא עד מוצאי שבת. וסחן – טח והכה ושפסף זו בזו. דורשי חמורות – מקראות סתומים. פסול היה – שאחיו מאמו היה אביו. כדמרש: שבא צבעון על אמו והוליד. "אלה בני שעיר וכו'" – רובעון וענה, אלמא אחי הו. וכתבי: "אלה בני צבעון ואיה וענה", אלמא אחי היה: שמואל קרי ליה רבא שבור מלכא. משום דבקי היה בדינין, והלכתא כותיה בדינין, כדן היוצא מפי המלך שמקיים. ושבור ממלך פריסים היה בימי רבא.

בגדו

בגדו

1 **אין** תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב - פירש הקונטרס: לאכול מבעוד יום, ולאסור
2 במלאכה, ושאר חומרי האמורים שם. ואם תאמר: תשעה באב מי הו' כתענית ציבור
3 לאסור במלאכה? ויש לומר: דהכי קאמר אין תענית ציבור בבבל, אפילו במקום שלא נהגו
4 לעשות מלאכה. **אין** בין תשעה באב ליום הכפורים - הא דלא חשיב מלאכה שמוחר
5 בתשעה באב במקום שנהגו - נראה לרבינו יצחק
6 משום דבסיפא מסיק לה לשרויתא דמלאכה גבי
7 אין בין תשעה באב לתענית ציבור. והא דלא
8 חשיב תפילת נעילה, דליתא בתשעה באב
9 כדלקמן - משום דברייחא לא איירי אלא
10 במאי דאסור היתה.
11 **לאו** דשרי בין השמשות ידידה - תימה לרבינו
12 יצחק: אמאי קתני גבי יום הכפורים ספיקו?
13 הא אפילו ודאי יום אסור, דתוספת יום הכפורים
14 דאורייתא! ותרין: דנקט ספיקו - לאשמעינן
15 דבתשעה באב אפילו ספיקו מותר.

16 **לקביעא** דירחא - אין לפרש כגון בני בבל
17 שאין יודעים מתי חוקבע החדש
18 בארץ ישראל, שהיו צריכים לעשות יום הכפורים
19 שני ימים. דבריהא אמר בסוף פרק קמא דראש
20 השנה (כא"ט), שאין עושין אלא יום אחד. אלא
21 הכי פירושו: ספיקו אסור - אם מסתפק אפילו
22 בארץ ישראל מתי חוקבע החדש, כגון שמהלך
23 במדבר - עושה בשני ימים כדין כל ספיקות
24 דאורייתא, דאולין לחומרא. הקשה רבינו שמשון
25 על אברהם: דמשמע לקביעא דירחא הן חלוקין.
26 הא לכל דבריהן - שוין, והא יום הכפורים
27 תוספתו אסור, תשעה באב תוספתו מותר! ותרין
28 רבינו יצחק: דלא מיירי אלא בדברים דשייכי
29 בתענית עצמו.

30 **והאמר** ר' יוחנן ולואי שיתפצל כל היום - אף
31 על גב דר' יוחנן איירי דוקא בספק לא
32 התפצל, אבל ודאי התפצל - אסור להתפצל,
33 כדמוכח ב"מ שמתר" (ברכות כא.) דקאמר: ספק
34 התפצל ספק לא התפצל - אל יתפצל, ור' יוחנן
35 אמר: ולואי שיתפצל כל היום. וקאמר: אם התפצל
36 ומצא ציבור מתפללין, אם יכול לחדש דבר
37 בתפלתו - יחזור ויתפצל, ואם לאו - אל יתפצל.
38 מכל מקום פריך שפיר, כיון דר' יוחנן ע"ד הספק
39 מחייב להתפצל - לאו כן בתשעה באב, דמי
40 לתענית ציבור בכמה דברים, ובתענית ציבור
41 איכא תפלת נעילה - בתשעה באב נמי יתפלו
42 ומשני: דהם חובה והכא רשות. פירוש: לא לגמרי
43 רשות, אלא לאו חובה הוי, אלא מצוה מיהא
44 איכא.

קולי

1 **בגדו של אדם הראשון. תנו רבנן: שבעה דברים**
2 **מכוסים מבגד אדם, אלו הן: יום המיתה, ויום הנחמה,**
3 **ועומק הדין, ואין אדם יודע מה בלבו של חבירו,**
4 **ואין אדם יודע כמה משתפר, ומלכות בית דוד מתי**
5 **תחזור, ומלכות חייבת מתי תכלה. תנו רבנן: שלושה**
6 **דברים עלו במחשבה ליבראות, ואם לא עלו - דין**
7 **הוא שיעלו: על המת שיעריה, ועל המת שישתחב מן**
8 **הלב, ועל התבואה שתתקב. ויש אומרים: על המומצע**
9 **שיצא. מושנה מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה**
10 **באב - עושין. מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה**
11 **- אין עושין. ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים.**
12 **רבן שמעון בן גמליאל אומר: לעולם יעשה אדם**
13 **עצמו תלמיד חכם. גמרא אמר שמואל: אין תענית**
14 **ציבור בבבל אלא תשעה באב בלבד. למימרא דקסבר**
15 **שמואל תשעה באב בין השמשות שלו אסור? והאמר**
16 **שמואל: תשעה באב, בין השמשות שלו מותר! וכי**
17 **תימא: קסבר שמואל כל תענית ציבור, בין השמשות**
18 **שלו מותר - והאנן תנן: אוכלין ושותין מבעוד יום.**
19 **למעוטי מאי - לאו למעוטי בין השמשות, לא למעוטי**
20 **משחשיכה. נימא מסייע ליה: אין בין תשעה באב ליום**
21 **הכפורים אלא שזה ספיקו אסור וזה ספיקו מותר.**
22 **מאי ספיקו מותר - לאו בין השמשות? לא - בדאמר**
23 **רב שישא בריה דרב אידי: לקביעא דירחא, הכא**
24 **נמי: לקביעא דירחא. דרש רבא: עוברות ומניקות**
25 **מתענות ומשלימות בו, בדרך שמתענות ומשלימות**
26 **ביום הכפורים, ובין השמשות שלו אסור. וכן אמרו**
27 **משמיה דרבי יוחנן. ומי אמר רבי יוחנן הכי? והאמר**
28 **רבי יוחנן: תשעה באב אינו בתענית ציבור. מאי לאו**
29 **- לבין השמשות? לא, למלאכה. מלאכה? תנינא!**
30 **מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב - עושין,**
31 **ובמקום שנהגו שלא לעשות - אין עושין. ואפילו**
32 **רבן שמעון בן גמליאל לא אמר אלא דכי יתיב ולא**

33 **עבד לא מיתחי ביותרא. אבל מיסר - לא אסר! אלא מאי אינו בתענית ציבור - לתפילת**
34 **נעילה, והאמר רבי יוחנן: ולואי שיתפצל אדם והולך כל היום כולו! היום חובה, הכא**
35 **רשות. ואיבעית אימא: מאי אינו בתענית ציבור - לעשרים וארבעה. רב פפא אמר: מאי**
36 **"אינו בתענית ציבור" - אינו פראשנות, אלא פאחרונות, ואסורה. מיתבי: אין בין תשעה**
37 **באב ליום הכפורים אלא שזה ספיקו אסור וזה ספיקו מותר. מאי ספיקו מותר - לאו**
38 **בין השמשות שלו? אמר רב שישא בריה דרב אידי: לא, לקביעא דירחא. הא לכל**
39 **דברים - זה וזה שוין. מסייע לרבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר: אסור לו לאדם שישט**
40 **אצבעו בפנים בתשעה באב, בדרך שאסור להשיט אצבעו ביום הכפורים. מיתבי: אין בין**
41 **תשעה באב לתענית ציבור אלא שזה אסור בעשיית מלאכה, וזה מותר בעשיית מלאכה**
42 **במקום שנהגו. הא לכל דבריהם - זה וזה שוין. ואילו גבי תענית ציבור תנינא: פשאמרו**
43 **אסור ברחיצה - לא אמרו אלא כל גופו, אבל פניו רדיו ורגליו - לא! אמר רבי פפא:**

תנא

שוין - מילתא באנפי נפשה היא, ודייק לה ממתניתין דלעיל, דקתני: אין בין תשעה באב ליום הכפורים שיחא מותר לכתחלה בזה מה שאסור בזה, אלא שזה ספיקו אסור וזה ספיקו מותר. אין בין תענית ציבור לתשעה באב - קא סלקא דעתך בין להקל בין לחמיר. אלמא: לא חמיר תשעה באב מתענית ציבור, ובתענית ציבור תניא דפניו רדיו ורגליו מותר.

1 בגדו של אדם הראשון - שהיו חקוקות בו כל מין היה ובהמה. והוא נמסר לממרה, "על
2 כן יאמר כנמרוד גבור ציד" (בראשית י). ועשו דרגו ונטלו, לפיכך היה איש ציד. והן
3 שכתוב בהן "החמודות אשר אתה בבית" (שם ב). ואני שמעתי: בגדיו של אדם הראשון
4 - היינו כנתנת עור שהיו לו. ויום הנחמה - של כל אדם. מתי יתנחם מלאגתו. ועומק
5 הדין - חרוב טועים בו. אי נמי: עומק הדין
6 העתי. מלכות חייבת - רומי, שכתוב בה
7 "בבול רשעה", ורשעה ורומי חייבת. עלו
8 במחשבה - ותקיימו. ואם לא עלו דין הוא
9 שיעלו - דאם לא כן לא היה אדם מתקיים.
10 שיסירה - שאם לא כן לא הקרובים היו מצניעין
11 אותו, ורואין את צערן תמיד לפניהם. ועל
12 התבואה שתרקב - שאם לא כן היו בעלי בתים
13 מאצין אותה, ומביאין רעבון לעולם. **מושנה**
14 ובכל מקום - בין נהגו בין לא נהגו. תלמידי
15 חכמים בטלין - ממלאכה אותו היום. רבן
16 שמעון ב' - ולא אמרין מיהו כיורא, ואם
17 רצה ליבטל - רשאי. **גמרא** אין תענית ציבור
18 בבבל - הואיל ואין צריכין לגשמים. אם גוררין
19 על דבר אחר - אין חומר תענית ציבור נהגו
20 לאכול מבעוד יום ולאסור במלאכה ושאר
21 חומרי האמורים שם. בין השמשות שלו אסור -
22 באכילה ובמלאכה, דמחמירין על ספיקו,
23 כדאמרין בתענית ציבור. ושמואל קא משוי
24 תשעה באב כתענית ציבור. מבעוד יום למעוטי
25 מאי לאו למעוטי בין השמשות - ספק. לא
26 למעוטי משחשיכה - ודאי, אבל על ספיקו -
27 לא מחמירין. אין בין תשעה באב ליום הכפורים
28 - לכתחילה קאמר. אבל דאי עבד - טובא
29 איכא, זה ברת זה אסור בעלמא. דרב שישא -
30 לקמן. לקביעא דירחא - לעשות שני ימים. כי
31 מספקא לן אם עברו בית דין חדש שעבר אי לא.
32 **מאי לאו** - לאכילת בין השמשות. לא למלאכה
33 - של יום עצמו שמתחשך, ואשמעינן דבתענית
34 ציבור אסור, ובתשעה באב שרי. ואפילו לרבי
35 שמעון - לאו למיסר אתא, אלא אם ירצה מי
36 שאינו תלמיד חכם לעשות עצמו בתלמיד חכם,
37 וליבטל במקום העושים - רשאי, ולא חיישין
38 דילמא מיהו כיורא. **תלפלת נעילה**
39 בשבתות ציבור היו מתפללין תפלת נעילה,
40 כדתנן בפרק חזרתא דתענית (כ"א). בשלשה
41 פרקים בשנה כהנים נושאים כפיהן ארבעה
42 פעמים ביום, שחרית ומוסף ומנחה ונעילה, ואלו
43 הן שלשה פרקים: תענית ומעמדות ויום
44 הכפורים. והאמר רבי יוחנן - במסכת ברכות,
45 דאין תפלה יתירה משום ברכה לבטלה. היום
46 החובה - בתענית ציבור חובה מדרבנן, ובתשעה
47 באב אשמעינן דלאו חובה הוא. ומכל מקום אם
48 בא להתפצל כל ימות השנה - מותר, ולואי.
49 לעשרים וארבעה - דתנן במסכת תענית (ט"ז),
50 שמוסיפין בתענית ציבור שש ברכות על שמונה
51 עשרה. **רב פפא אמר** - לעולם כדסלקא דעתך
52 מעיקרא, דאינו בתענית ציבור דאמר - לבין
53 השמשות קאמר, ולא תקשי לרבי יוחנן קמיתא,
54 דהאי דקאמר אינו בתענית ציבור - לחומרא
55 קאמר, והכי קאמר: אינו כשלש ראשונות
56 שמותר בין השמשות שלהן, כדתנן בהו בתענית
57 אוכלין ושותין משחשיכה. אלא באחרונות,
58 דתנן בהו אוכלין ושותין מבעוד יום. לאו בין
59 השמשות - וקשיא לרבא ולרבי יוחנן, דאמר
60 בין השמשות שלו אסור. הא לכל דבריהן זה וזה
61 שוין - מילתא באנפי נפשה היא, ודייק לה ממתניתין דלעיל, דקתני: אין בין תשעה באב ליום הכפורים שיחא מותר לכתחלה בזה מה שאסור בזה, אלא שזה ספיקו אסור וזה ספיקו מותר. אין בין תענית ציבור לתשעה באב - קא סלקא דעתך בין להקל בין לחמיר. אלמא: לא חמיר תשעה באב מתענית ציבור, ובתענית ציבור תניא דפניו רדיו ורגליו מותר.

בְּגֵדוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן שְׁהָיו חֻקוֹתָם בּו צוּרוֹתֵיהֶם שֶׁל כָּל הַחַיּוֹת
וְהַבְּהֵמֹת שֶׁבְּעוֹלָם.
אֲבָּה הַבְּרִייתָא הַקּוֹדֶמֶת מְבִיאָה הַגְּמָרָא בְּרִייתָא נּוֹסֶפֶת: תָּנוּ רַבֵּנּוּ,
שֶׁכָּעָה דְּבָרִים מְכּוּסִים מִבְּנֵי אָדָם – אֵינֶם יְדוּעִים לִבְנֵי אָדָם, אֲלוּ הֵן,
יוֹם הַמִּיתָה – יוֹם שִׁמּוֹתָ בּוּ. וְיוֹם הַנֶּחֱמָה שֶׁל כָּל אָדָם, מִתִּי יִתְנַחֵם
מִדֹּאגָתוֹ. וְעוֹמֵק הַדִּין, שְׂרׁוּב בְּנֵי אָדָם אֵינֶם יוֹרְדִים לְעוֹמֵק הַדִּין,
וְטוֹעִים לָדוֹךְ שֶׁלָּא כַּהֲלָכָה. וְאֵין אָדָם יוֹדֵעַ מַה בְּלִבּוֹ שֶׁל הַבִּידוּ, וְאֵין
אָדָם יוֹדֵעַ כִּמְהָ מִשְׁתָּהּ – בִּיאָה מִסַּחַר יִצְחָק וִירוּחָה מִמֶּנּוּ.
וּמִלְּבוֹת בֵּית דִּין מִתִּי תִּחְוֹד לְמַלּוֹךְ. וּמִלְּבוֹת חֵיקָה – מַלְכוּת רוֹמִי
מִתִּי תִּבְלָה מִן הָעוֹלָם.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא נּוֹסֶפֶת שְׁמוּנָה דְּבָרִים נּוֹסֶפִים שֶׁעָלוּ
בִּמְחֻשְׁבָּה לִיבִירָאוֹת: תָּנוּ רַבֵּנּוּ, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים עָלוּ בְּמִחְשַׁבְתָּה לִיבִירָאוֹת
וּלְבִסּוֹף נִבְרָא, וְאֵם לֹא עָלוּ – בִּמְחֻשְׁבָּה לִיבִירָאוֹת, דִּין הוּא שֶׁיַּעֲלוּ,
כִּיּוֹן שְׁבַלְעֵידֵיהֶם לֹא הִיָּה אָדָם מִתְקִים. וְאִלּוּ הֵם, עַל הַמֵּת שִׁפְסִירָהּ,
שֶׁאֵם לֹא הִיָּה כֵן, הִיוּ קְרוֹבֵיו מִצְנִיעִים אוֹתוֹ, וְרוֹאִים אֶת צַעֲרָם
תָּמִיד לִפְנֵיהֶם. וְעַל הַמֵּת שִׁשְׁתַּכַּח מִן הַלֵּב, שֶׁאֵם לֹא כֵן יִחְשׁוּב
עָלָיו תָּמִיד וַיִּצְטַעַר הָרַבָּה. וְעַל הַתְּבוּאָה שֶׁתִּרְקַב, שֶׁאֵם לֹא הִיָּה כֵן,
הִיוּ בְּעָלֵי הַתְּבוּאָה שׁוֹמְרִים אוֹתָהּ לְעַצְמָם, וּמְבִיאִים רֵעֵב לְעוֹלָם.
וְיֵשׁ אוֹמְרִים, עַל הַמִּטְבֵּעַ שֶׁצָּא, שֶׁאֵם לֹא כֵן, כִּמְהָ הִיוּ מִתְפַּרְסְּמִים
הָעֲנִיִּים שֶׁאֵין לָהֶם שִׂדָּה וְכֹרֶם, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ לְהַחֲלִיף סַחְרוֹרוֹת זֶו
בְּזֶו, וְעַל יְדֵי הַמִּטְבֵּעַ יוֹכְלוּ לְקַנּוֹת סַחְרוֹרוֹת וּלְהַתְּפַרְסֵם.

משנה

מִשְׁנַתּוֹ מִבְּאֵר הַלֵּכָה נּוֹסֶפֶת הַתְּלוּיָה בִּמְנַהֵג הַמָּקוֹם, לִגְבֵי עֲשִׂיית
מִלְּאכָה בְּתִשְׁעָה בָּאֵב: בְּמָקוֹם שֶׁנֶּחְגּוּ לַעֲשׂוֹת מִלְּאכָה בְּתִשְׁעָה בָּאֵב,
וְלֹא נִהְגּוּ אִיסוּר בִּזְהָ, עוֹשִׂין – מוֹתֵרִים לַעֲשׂוֹתָהּ, וּבְמָקוֹם שֶׁנֶּחְגּוּ
שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מִלְּאכָה בְּתִשְׁעָה בָּאֵב, אֵין עוֹשִׂין – אִיסוּרִים בְּעֲשִׂייתָהּ.
וּבְכָל מָקוֹם וְאֵף בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא נִהְגּוּ אִיסוּר, תִּלְמִידֵי חֻכְמִים בְּמִלִּים –
צְרִיכִים לְהִתְבַּטֵּל, כִּיּוֹן שֶׁרָאוּ שִׁיכִירוּ בְּחִסְרוֹן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ יוֹתֵר
מֵאֲחֵרִים. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, לְעוֹלָם יַעֲשֶׂה אָדָם – יֵשׁ
לְאָדָם רְשׁוּת לַעֲשׂוֹת אֶת עֲצָמוֹ כְּתִלְמִיד חֻכְם לַעֲשׂוֹן זֶה וּלְהִתְבַּטֵּל
מִמֶּנּוּ.

גמרא

הַגְּמָרָא דְּנָה אֵם תִּשְׁעָה בָּאֵב דִּינוּ כְּשֶׁאֵר תַּעֲנִית צִיבּוֹר: אָמַר
שְׁמוּאֵל, אֵין חוֹמְרוֹת שֶׁל תַּעֲנִית צִיבּוֹר עַל עֲצִירַת גְּשָׁמִים, כִּיּוֹן
לְהַתְּעִנּוֹת כְּבֵר מִהֲלִילָה וּלְהַאֲסֵר בְּמִלְּאכָה, נִוְהָגוֹת בְּכָל אֵלָּא
בְּתִשְׁעָה בָּאֵב בְּלִבְדָּה, כִּיּוֹן שֶׁאֵין מִתְעַנִּים בְּבָבֶל עַל עֲצִירַת גְּשָׁמִים,
כִּיּוֹן שֶׁבָּבֶל אֵינָה צְרִיכָה לָהֶם, וּמִשּׁוֹם כֵּךְ בִּשְׂאֵר הַתַּעֲנִיּוֹת שְׁנוּרִים
בָּה עַל צָרוֹת אַחֲרוֹת, אֵין נִוְהָגִים בָּהֶן בְּחוֹמְרוֹת שֶׁל תַּעֲנִית צִיבּוֹר.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: לְמִימָרָא – וְכִי בֹא הַדְּבַר לְלַמֵּד דְּכָפֵר שְׁמוּאֵל,
שֶׁתִּשְׁעָה בָּאֵב בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת שֶׁלֹּא אָסוּר בִּאֲכִילָה וּבְמִלְּאכָה, וְהָאִמְרָא
שְׁמוּאֵל, תִּשְׁעָה בָּאֵב, בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת שֶׁלֹּא מוֹתֵר בִּאֲכִילָה וּבְמִלְּאכָה.
וְכִי תִּמָּא דְּכָפֵר שְׁמוּאֵל שֶׁל תַּעֲנִית צִיבּוֹר בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת שֶׁלֹּא
מוֹתֵר בִּאֲכִילָה וּבְמִלְּאכָה, וְלִכֵּן הַשְׁוּוּהָ אֵלָיו אֶת תִּשְׁעָה בָּאֵב, וְהָאֵין
תָּנוּ לִגְבֵי תַּעֲנִית צִיבּוֹר (תַּעֲנִית יב), שְׁאוּכְלִין וְשׁוֹתִין רַק מִבְּעוֹד יוֹם,
וְלְמַעוֹפֵי מָאִי בֹא דִין זֶה, הָאֵם לֹא לְמַעוֹפֵי שְׁאִיסוּרִים בִּאֲכִילָה
וְשִׁתִּיָּה בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת שְׁהוּא סִפְקָא יוֹם סִפְקָא לִילָה, וְחוֹזֶרֶת הַסְּתִירָה
דְּבִרְבֵּי שְׁמוּאֵל הָאֵם תִּשְׁעָה בָּאֵב דִּינוּ כְּתַעֲנִית צִיבּוֹר אוֹ לֹא.
מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: לֹא, אֵין כּוֹונָה מִשְׁנַתּוֹ לְמַעַט שְׁאִיסוּרִים אֵף בֵּין
הַשְּׁמֻשׁוֹת, אֲלֹא אִמְרָה שֶׁרַק בְּעֵרֵב הַתַּעֲנִית מִבְּעוֹד יוֹם מוֹתֵר, כְּדִי
לְמַעוֹפֵי שֶׁרַק בְּעֵרֵב הַתַּעֲנִית מִבְּעוֹד יוֹם מוֹתֵר לֵאכּוֹל וּלְשִׁתּוֹת, אֵךְ
מִשְׁחִיקָה אִיסוּר, אוֹלָם אֲכָן בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת סִבֵּר שְׁמוּאֵל שְׁמוֹתָ.
רֵאִיָּה שְׁבִין הַשְּׁמֻשׁוֹת שֶׁל תִּשְׁעָה בָּאֵב מוֹתֵר בִּאֲכִילָה וּבְמִלְּאכָה:
נִימָא מְסִיעֵי לִיָּה, שְׁשִׁנּוּ בְּבִרְיִיתָא, אֵין הִבְדֵּל בֵּין תִּשְׁעָה בָּאֵב לְיוֹם
הַכִּיפּוּרִים, שֶׁהִיָּה מוֹתֵר לְכַתְּחִילָה בְּתִשְׁעָה בָּאֵב מַה שְׁאִיסוּר בְּיוֹם
הַכִּיפּוּרִים, אֵלָּא שְׁוָה – יוֹם הַכִּיפּוּרִים, כִּיּוֹן שְׁהוּא מִן הַתּוֹרָה שֶׁסִּפִּיק
אָסוּר, וְזֶה – תִּשְׁעָה בָּאֵב, סִפִּיק מוֹתֵר. מוֹכִיחָה הַגְּמָרָא, מָאִי סִפִּיק
מוֹתֵר, הָאֵם לֹא שְׁמוֹתָ בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת שְׁהוּא סִפְקָא יוֹם סִפְקָא לִילָה.

דוּחָה הַגְּמָרָא: לֹא, אֵין כּוֹונָה הַבְּרִייתָא לִגְבֵי סִפְקָא לַעֲנִין בֵּין
הַשְּׁמֻשׁוֹת, אֲלֹא בְּרִאמָר רַב שִׁישָׁא בְּרִיָּה (בְּנִין) דְּרַב אִידִי לְהֵלֵן
בְּסִמּוּךְ, שֶׁהִסְפֵּק הַמְדוּבֵר בְּבִרְיִיתָא הוּא לְקִבְעָא דִּינָהָ – לַעֲנִין
קִבְעִיּוֹת הַחוּדָשׁ, כִּישִׁי לָנוּ סִפְקָא הָאֵם עֵיבְרוּ בֵּית דִּין אֶת הַחוּדָשׁ
הַקּוֹדֶם בְּיוֹם נּוֹסֶף, וְרֹאשׁ חוּדָשׁ זֶה הוּא יוֹם אֶחָד מֵאוּחֵר יוֹתֵר אוֹ
לֹא, שְׁנוּהָגִים שְׁנֵי יָמִים מִסִּפְקָא רַק בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים וְלֹא בְּתִשְׁעָה
בָּאֵב, וְהָאֵךְ נִמִּי – וְאֵף כֵּאֵן יֵשׁ לּוֹמַר כְּתִירוֹן זֶה, שְׁכוֹונָה הַבְּרִייתָא
לְקִבְעָא דִּינָהָ – לְסִפְקָא בְּקִבְעִיּוֹת הַחוּדָשׁ, אֵךְ בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת אֵף
בְּתִשְׁעָה בָּאֵב אִיסוּר.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה דְּעָה אַחֲרָת לַעֲנִין בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת שֶׁל תִּשְׁעָה בָּאֵב:
דְּרַשׁ רַבָּא, עוֹפְרִיּוֹת (מְעוּבְרוֹת) וּמִנִּיקוֹת מִתְּעִנּוֹת וּמִשְׁלִימוֹת אֶת
הַתַּעֲנִית עַד חֲשִׁיכָה בֹּ – בְּתִשְׁעָה בָּאֵב, כְּדִרְךְ שְׁמִתְעִנּוֹת וּמִשְׁלִימוֹת
אֶת הַתַּעֲנִית עַד חֲשִׁיכָה בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים, וְאֵף בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת שֶׁלֹּא –
שֶׁל תִּשְׁעָה בָּאֵב אָסוּר בִּאֲכִילָה וּבְמִלְּאכָה. וְכֵן אָמְרוּ מְשִׁמֵּיהַ דְּרַבֵּי
יִוְחָנָן.
הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה סְתִירָה דְּבִרְבֵּי רַבִּי יוֹחָנָן: וְכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הֵכִן,
שְׁבִין הַשְּׁמֻשׁוֹת שֶׁל תִּשְׁעָה בָּאֵב אִיסוּר בִּאֲכִילָה וּבְמִלְּאכָה, וְהָאִמְרָא
רַבִּי יוֹחָנָן, תִּשְׁעָה בָּאֵב אֵינוֹ תַּעֲנִית צִיבּוֹר. וְכֵאֵן – הָאֵם אֵין
כּוֹונָתוֹ שֶׁאֵינֶם שׁוֹיִם לַעֲנִין בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת, שְׁבַתַּעֲנִית צִיבּוֹר אִיסוּר
בִּאֲכִילָה וְשִׁתִּיָּה אֵף בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת, וּבְתִשְׁעָה בָּאֵב אִיסוּר רַק
מִשְׁחִיכָה.
מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: לֹא, אֵין כּוֹונָתוֹ שְׁתִּשְׁעָה בָּאֵב אֵינוֹ כְּתַעֲנִית צִיבּוֹר
לַעֲנִין אִיסוּר אֲכִילָה וּמִלְּאכָה בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת, אֲלֹא לַעֲנִין אִיסוּר
מִלְּאכָה בְּיוֹם הַתַּעֲנִית עֲצָמוֹ כְּשֶׁכְּבֵר וְדֹאִי לִילָה, שְׁבַתַּעֲנִית צִיבּוֹר
אִיסוּרִים בְּמִלְּאכָה (תַּעֲנִית יב), וְהַשְּׁמִיעֵנוּ רַבִּי יוֹחָנָן שְׁתִּשְׁעָה בָּאֵב
אֵינוֹ כְּתַעֲנִית צִיבּוֹר, וּמוֹתֵר בְּמִלְּאכָה מְעִיקֵר הַדִּין מִלְּבַד מָקוֹם
שְׁנַהֲגוּ בּוֹ אִיסוּר.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: הִרִי לַעֲנִין אִיסוּר מִלְּאכָה, הִרִי כְּבֵר תִּנְיָא בִּמְשַׁנְתּוֹ
שְׁתִּשְׁעָה בָּאֵב אֵינוֹ כְּתַעֲנִית צִיבּוֹר, שְׁשִׁנּוּ מָקוֹם שֶׁנֶּחְגּוּ לְהַחֲרִי
לַעֲשׂוֹת מִלְּאכָה בְּתִשְׁעָה בָּאֵב, עוֹשִׂין, וּבְמָקוֹם שֶׁנֶּחְגּוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת
מִלְּאכָה בּוּ, אֵין עוֹשִׂין. וּמְבִואֵר שֶׁהַדְּבַר אֵינוֹ אִיסוּר, אֲלֹא תְלוּי
בִּמְנַהֵג. וְאִפְּלֹי רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לֹא אָמַר – אֵין כּוֹונָתוֹ בִּמְהָ
שֶׁאֵמַר שְׁכָל אָדָם יַעֲשֶׂה אֶת עֲצָמוֹ כְּתִלְמִיד חֻכְם וְיִנְהַג אִיסוּר
בְּמִלְּאכָה בְּתִשְׁעָה בָּאֵב, שֶׁאֲכָן אִיסוּר לַעֲשׂוֹת מִלְּאכָה בְּתִשְׁעָה
בָּאֵב, אֵלָּא דְּכִי יִתֵּיב וְלֹא עָבִיד – שֶׁאֵם אָדָם רּוֹצֵה לַעֲשׂוֹת אֶת עֲצָמוֹ
כְּתִלְמִיד חֻכְם, וְלִישֵׁב בְּטֵל בְּלֹא לַעֲשׂוֹת מִלְּאכָה בְּתִשְׁעָה בָּאֵב
בְּמָקוֹם שְׁנַהֲגוּ לַעֲשׂוֹתָהּ, הִרְשׁוּת בִּידוֹ וְלֹא מִיחֵיו בִּיחְרָא – וְאֵין
חֻשְׁבָּשִׁים שְׁמֹא הַדְּבַר נִרְאָה כְּגֹאֹדָה, מִשּׁוֹם שֶׁהָרֹאִים אוֹתוֹ בְּטֵל
תּוֹלִים שֶׁלֹּא מִצָּא מִלְּאכָה וּלְכֵן יוֹשֵׁב בְּטֵל, וְכִפִּי שִׁתְּבֹאֵר, אֵךְ
מִיָּסֵר – לְאִיסוּר בּוֹ מִלְּאכָה לְגַמְרֵי לְכָל אֶחָד לֹא אָמַר. וְכִיּוֹן שֶׁכְּבֵר
מְבִואֵר בִּמְשַׁנָּה שְׁמִלְּאכָה אֵינָה אִיסוּרָה בְּתִשְׁעָה בָּאֵב, לֹא הוֹצִירָךְ
רַבִּי יוֹחָנָן לְהַשְׁמִיעֵנוּ זֹאת.
לִכֵּן מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא בִּאֲוֹפֵן אַחֵר אֶת דְּבִרֵּי רַבִּי יוֹחָנָן: אֵלָּא, מָאִי
תִּשְׁעָה בָּאֵב אֵינוֹ תַּעֲנִית צִיבּוֹר, הֵינּוּ לְתַפִּילַת נְעִילָה, שְׁבַתַּעֲנִית
צִיבּוֹר מִתְּפַלִּלִים תַּפִּילַת נְעִילָה כִּיּוֹם הַכִּיפּוּרִים, וְאִילוּ בְּתִשְׁעָה
בָּאֵב אֵין מִתְּפַלִּלִים תַּפִּילָה זֶו.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְכִי יִתְכֵן שֶׁכְּבֵר רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁאֵין לְהַתְּפַלֵּל נְעִילָה
בְּתִשְׁעָה בָּאֵב, וְהָאִמְרָא – וְהִרִי אִמְרָא רַבִּי יוֹחָנָן (בְּרִכּוֹת כא), וְלֹאִי
שִׁתְּפַלֵּל אָדָם וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם בּוֹלֵד, וְלִכֵּן אָדָם שֶׁמִּשְׁתַּפֵּק אִם
הַתְּפִלָּה, חוֹזֵר וּמִתְּפַלֵּל, וּמוֹכֵחַ שֶׁאֵין בְּתַפִּילָה יִתִּירָה מִשּׁוֹם בְּרַכָּה
לְבַטְלָהּ, וְאֵם כֵּן הִרִי נִיתָן לְהַתְּפַלֵּל נְעִילָה בְּתִשְׁעָה בָּאֵב.
מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: עַל אֵף שְׁמוֹתָ לְהַתְּפַלֵּל תַּפִּילַת נְעִילָה גַם
בְּתִשְׁעָה בָּאֵב, וְלֹאִי שֶׁתְּפַלֵּל אָדָם כָּל הַיּוֹם, מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ הִבְדֵּל
בִּזְוֵה תִשְׁעָה בָּאֵב לַתַּעֲנִית צִיבּוֹר, הֵתֵם – שֶׁם בְּתַעֲנִית צִיבּוֹר
תַּפִּילַת נְעִילָה חוֹבָה הִיא מִתְקַנָּת חֻכְמִים, וְאִילוּ הָאֵךְ – כֵּאֵן בְּתִשְׁעָה
בָּאֵב הַשְּׁמִיעֵנוּ רַבִּי יוֹחָנָן שְׁתַּפִּילַת נְעִילָה הִיא רַק רְשׁוּת וְלֹא חוֹבָה.
הַגְּמָרָא מִתְרַצַּת בִּאֲוֹפֵן נּוֹסֶף אֶת דְּבִרֵּי רַבִּי יוֹחָנָן שְׁתִּשְׁעָה בָּאֵב אֵינוֹ
כְּתַעֲנִית צִיבּוֹר: וְאִבְעִיתָ אֵימָא – וְאֵם תִּרְצָה אִמְרוּ, מָאִי – מִהָ כּוֹונָה
רַבִּי יוֹחָנָן שְׁתִּשְׁעָה בָּאֵב אֵינוֹ תַּעֲנִית צִיבּוֹר, הֵינּוּ לַעֲנִין עֲשִׂירִים
וְאַרְבָּעָה בְּרִכּוֹת שְׁתַּפִּילַת תַּעֲנִית צִיבּוֹר (תַּעֲנִית טו), שְׁהִיוּ מוֹסִיפִים

אין ללמוד מדברי הברייתא שיש הבדל בין תשעה באב לתענית
ציבור בעשיית מלאכה, שהם שוים בשאר הדברים ואף ברחיצה,
שכן אף אם תאמר שתנא אחד שנה את שתי הברייתות שאין בין
תשעה באב ליום הכיפורים וכו' ושאלין בין תשעה באב לתענית
ציבור וכו', יש לומר שהתנא קולא קולא קתני – שנה בהן את
הדברים שבהם תשעה באב קל מתעניות אחרות. בתחילה שנה
שאלין תשעה באב קל מיום הכיפורים לבתחילה, רק בספיקו, ובסוף
שנה שתשעה באב קל מתענית ציבור רק בעשיית מלאכה. אך
בחומרות שתשעה באב חמור מתעניות שאר הדברים לא עסק התנא,
וממילא אין לדייק מדבריו שלענין שאר הדברים הם שווים.
שינו במשנה: ובכל מקום תלמידי חכמים וכו' בטלים ממלאכה
בתשעה באב. רבן שמעון בן גמליאל אומר, לעולם יעשה אדם
עצמו תלמיד חכם.
סתירה במחלוקת רבן שמעון בן גמליאל וחכמים: למימרא – וכו'
ניתן לומר דרבן שמעון בן גמליאל כבר לא חיישינן ליהורא – שאין
חוששים לגאווה, ולכן מותר לעשות עצמו כתלמיד חכם ולהתבטל
ממלאכה, ורבן שמעון בן גמליאל חיישינן ליהורא, ולכן התירו זאת רק
לתלמידי חכמים, והא אפכא שמעין להו – והרי שמענו ששניהם
סברו להיפך, דרבן (ברכות טו), קתן אם ירצה לקרות קרית שמע
בלילה הראשון של נישואיו, אף שאינו מחויב בזה (שם ע"א), קורא –
רשאי לקרוא. רבן שמעון בן גמליאל אמר, כיון שפטור מקריאת
שמע, לא כל הרוצה ליפול לא חשש לפול, ולומר לא כל אחד יכול
ליטול לעצמו כתר פרישות ויראת חטא, לומר שאינו יכול
להתבטל מקבלת מלכות שמים בקריאת שמע אפילו לילה אחד,
משום שנראה כמתגאה, והעושה כן מוחים בידו, ורק אם היה
מוחזק לרבים כחסיד וחכם מותר לו. ומבואר שרבן שמעון בן
גמליאל חשש לגאווה, וחכמים לא חששו.
מתרצת הגמרא: אמר רבי יוחנן, מוחלת השירה של שני התנאים,
שהתנא שסידר שתי מחלוקות אלו, טעה באחת מהן והחליף את
השיטות.
תירץ אחר: רב שישא בריה וכו' – רב אידי אמר, לעולם לא תיפוך
– אל תהפוך את השיטות באחת מן המחלוקות, שכן ניתן לתרץ
את הסתירות בזה, שהסתירה מדבריהם דרבן בברכות שלא
חששו שמעשו נראים כגאווה, אדרבן כאן חששו שמעשו
נראים כגאווה, לא קשיא, שכן הקא במשנתנו לגבי התבטלות
מעשיית מלאכה בתשעה באב במקום שנהגו לעשותה, בין דבול
עלמא עבדי מלאכה ואיהו לא עבדי, ומשנה ממנה שאר בני
המקום, דבר כזה מיתוי ביהורא – נראה כגאווה, אבל התיב בחתן
הקורא את שמע, בין דבול עלמא קרי – קוראים קריאת שמע,
ואיהו נמי קרי עממה, ואינו משנה ממנה שאר האנשים, לא מיתוי
מעשהו ביהורא. וגם הסתירה מדבריו דרבן שמעון בן גמליאל
בברכות שחשש שמעשהו נראה כגאווה, אדרבן שמעון בן גמליאל
כאן שלא חשש שמה שמתבטל ממלאכה נראה כגאווה, לא קשיא,
כיון שיש לתרץ, דהתם הוא דבעינן פנונה – שדווקא שם בקריאת
שמע, צריך כוונה בקריאתה, ואין סתרי דלא מצי פנונה דעתיה –
ואנו עדים שאינו יכול לבזין דעתו משום טירדת בעילת מצוה של
הנישואין, אם אף על פי כן קורא קריאת שמע, מיתוי ביהורא,
שמתגאה שיכול לקרוא ולכוין דעתו יותר מחתן אחר, אבל הקא
במשנתנו לענין התבטלות מעשיית מלאכה בתשעה באב במקום
שנהגו לעשותה, לא מיתוי ביהורא, שהרואים אותו מתבטל אמרי,
שעושה כן משום שמלאכה היא דלית ליה לעסוק בה, ולא משום
שנהגו איסור בזה, ופוק חוי כמה בטלני איבא בשוקא – צא וראה
כמה בטלנים יש בשוק שלא מצאו מלאכה לעסוק בה.

משנה

המשנה חוזרת לבאר המנהג בענין עשיית מלאכה בערבי פסחים,
ומבארת מנהג ארץ ישראל בזה: וחכמים אומרים, ביהודה שבארץ
ישראל היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, ובגליל לא היו
עושין מלאכה כל עיקר אף קודם חצות.

דין עשיית מלאכה בליל ארבעה עשר בניסן לבני הגליל: הלילה
של ארבעה עשר בניסן, בית שמאי אומרים בו עשיית מלאכה,
שהלילה הולך אחר היום לענין איסור מלאכה, ובית הלל מתיירין
כל הלילה עד חצות חמשה עשר ולא רק עד עלות השחר, שכיון שאין בזה
איסור מן התורה, לא החמירו לאסור הלילה כמו היום.

גמרא

סתירה למשנתנו ממה ששינו במשנה בתחילת הפרק: מעיקרא
תנא מנהגא – בתחילת הפרק (לעיל ג) שנה התנא, שבמקום שנהגו
לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושים, ובמקום שנהגו
שלא לעשות אין עושים, ומוכח שתלה את עשיית המלאכה בערב
פסח במנהג המקום, ואילו לבסוף במשנתנו תנא אפסורא – שנה
בלשון איסור להלילה בית שמאי אוסרים, ומשמע שמלאכה
אסורה בערב פסח בכל מקום.
מתרצת הגמרא: אמר רבי יוחנן, לא קשיא, הא – המשנה הראשונה
ששינו שעשיית מלאכה בערבי פסחים עד חצות תלויה במנהג,
נשנה בדעת רבי מאיר, והא – משנתנו נשנה בדעת רבי יוחנן,
סובר שאין הדבר תלוי במנהג המקומות, אלא יש סוברים שאסור
בכל מקום, ויש סוברים שמותר בכל מקום, דתנא – ששינו
בברייתא. אמר רבי יוחנן, ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים
עד חצות, ובגליל אין עושין מלאכה כל עיקר ואף קודם חצות. אמר
לו רבי מאיר, מה ראיה ממעשי בני יהודה ונגילא לך, הרי אין כאן
איסור, אלא הדבר תלוי במנהג המקומות, שבמקום שנהגו היתר
במלאכה בערב פסח קודם חצות, מותר, ובמקום שנהגו לאסור
אסור, ולא ניתן להביא ראיה לכך ממעשי בני יהודה או בני הגליל.
אלא כך יש לשנות הלכה זו, במקום שנהגו לעשות מלאכה בערב
פסח קודם חצות, עושין – מותר לבני המקום לעשות מלאכה,
ובמקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בערב פסח קודם חצות, אין
עושין – אסור לעשות מלאכה. מרקיאת – ומכך שאומר רבי מאיר
כשבא לחלוק על רבי יהודה, שהדבר תלוי במנהג, מכלל –
שמע מזה דרבי יהודה שחילק בין יהודה לגליל אפסורא קאמר –
מתכוין לומר שהדבר תלוי באיסור, כלומר שבני יהודה סברו
שמותר לעשות מלאכה בערב פסח קודם חצות, ובני הגליל סברו
שאסור, שאם אכן גם כוונת רבי יהודה להשמיע מנהגיהם, במה
נחלק עליו רבי מאיר, הלא אף הוא סבר כמותו שהדבר תלוי
במנהג, אלא שהשמיע שביהודה נהגו בו היתר ובגליל החמירו על
עצמם ונהגו איסור.
קושיא על המובא בברייתא שרבי יהודה התייר עשיית מלאכה
בערב פסח עד חצות: וכי כבר רבי יהודה שיום אפכא עשר בניסן
מותר בעשיית מלאכה עד חצות, והתנא, רבי יהודה אומר, הנהגה
העוקר עשב מבין התבואה בשלישה עשר בניסן, ובטעות נעקרה
שיבולת התבואה עצמה עם שורשה בידו יחד עם העשב, ורוצה
לשותלה שוב באדמה, שותלה רק במקום השני, כלומר, במקום לח
הממהר לקלוט את הזרע, כדי שתמחה השיבולת להוציא שרשים
ותקלט באדמה קודם שיבוא זמן הקרבת קרבן העומר ביום ששה
עשר בניסן, שהקרבת העומר מתירה באכילה רק את התבואה
שנורעה וכבר הוציאה שרשים באדמה, ואין שותלה במקום הנרי
– אדמה יבשה, שאינה ממהרת לקלוט את הזרע, מפני שלא
תיקלט השיבולת באדמה עד זמן הקרבת העומר, ולא יוכל לאכול
את הצומח ממנה עד הקרבת העומר הבא בשנה הבאה. ומכך
ששנה רבי יהודה הלכה זו במנכש בשלישה עשר בניסן, יש לדייק,
שדווקא המנכש בשלישה עשר אין – אכן מותר לו לשתול את
השיבולת שוב, אך המנכש באפכא עשר, לא. ויש לדקדק מה
הטעם שהתיר רבי יהודה דווקא בשלישה עשר ולא בארבעה
עשר, אם משום שלא תיקלט באדמה לפני הקרבת העומר ביום
ששה עשר כמבואר, מכרי שמעין ליה – הרי שמענו לרבי יהודה
דאמר במשנה (שבועות פ"ב מ"ז) שכל הרקבה – נטיעת ענף אילן
באילן אחר, וכל שכן נטיעה רגילה, שאינה קולטת את הזריעה
ומוציאה שרשים לשלישה ימים, כלומר, בתוך שלשה ימים, שוב

פסחים. פרק רביעי – מקום שנהגו דף נה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רלט רש"י

קולי קולי קולי – בלא דר' אלעזר דאסר להושיט אצבעו במים צריך לומר קולי קולי קולי, דהא בתשעה באב לכל הפחות כל גופו אסור אפילו בצונן, ובתענית ציבור מותר בצונן, בדמובח בפרק קמא דתענית (א,ג), אמר ר' מאיר מה ראייה יהודה וגליל לבאן – לרבי מאיר דאית ליה דהוי מנהגא – קסבר דלא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה, דבמנהג לא שייך פלוגתא, דליחזי היכי נהוג. **מדקאמר** ר' מאיר מנהגא מכלל דרבי יהודה איסורא קאמר – אמנותין ליבא למידק הכי, מדקאמר תנא קמא מנהגא – מכלל דחכמים איסורא קאמרי. דאמנותין איבא למימר דתרווייהו סברי מנהגא. דהכי קאמרי חכמים לתנא קמא: למה אתה סותם דבריו? והלא אתה יכול לפרש דבריו ולבאר, דבגליל אין עושין כיהודה עושין, וברייטא לא שייך לפרש כן. **כל** דחכמה שאינה קולטת – ואם תאמר: אם כן למה אינו שותלה במקום הגרוד? אי קלטת עד שלשה ימים – שרי לה עומר, ואי לא קלטת – שוב לא תקלט, ואינו צריך היתר כמו חז"ל דכדא! ויש לומר: דבמקום הגרוד מאחרת לקלוט יותר משלשה ימים. אי נמי: יש לחוש כשיראה שלא תקלט – שיתולו אותה במקום הטיט אחר העומר. **ומא'** אפילו אפילו הני נמי דווסרי. דהא מצי לשנויי כדבסמון: אפילו הני נמי דלצורך המועד מוגמר – אין, אתחולי – לא. אלא ניהא ליה למידדו, שלא יפשוט מינה כלל דהשתא מצי למימר דלצורך המועד אתחולי נמי מתחילין. עולי

תנא קולי קולי קולי. – כל הני "אין בין" – חד תנא אמרינן. וקולי קולי נקט. ברישא תנא אין בין תשעה באב קל מיום הכפורים לכתחלה, אלא שזה ספיקו כו'. וסיפא תנא אין תשעה באב קל מתענית ציבור אלא לענין מלאכה. ובחומרי דחמיר תשעה באב מתענית ציבור – לא איירי האב, דתידוק מינה זה וזה שוין. ולעולם לענין רחיצה תשעה באב חמיר. ליטול לו את השם – כתר פרישות ויראת חטא. שאינו יכול לבטל הימנו מלכות שמים אפילו לילה אחד – לא כל הרוצה ליטול יטלנו, דמחזי כיהודא, ומחזין בידיה. מוחלפת השיטה – התנא שסידרן טעה באחת מזמן, והחליף שיטתו. אמר מלאכה לית ליה – הרואה אותו בטל אומרים: אין לו מה לעשות, ולא מחזי כנהוג בו איסור. **משנה** הלילה – אור פלוגתיה דרבי מאיר? הא רבי יהודה תנא מנהגא – תלה במנהג. ולבסוף תנא איסורא – דקתני: בית שמאי אוסרין, דמשמע בכל מקום. מה ראה יהודה וגליל לבאן – אף כל מקום שנהגו היתר – היתר, נהוג איסור – איסור. מכלל דרבי יהודה איסורא קאמר – דרבי יהודה מותרין ובני גליל אוסרין. דאי מנהגא קאמר – מאי פלוגתיה דרבי מאיר? הא רבי יהודה תנא הכי דהא אמר, בגליל היו נוהגין בו איסור, שהחמירו על עצמן, וביהודה נוהגין בו היתר. וכבר רבי יהודה מותר – דקאמר בני יהודה מותרין. המנכש – מבין תבואת דגן. בשלשה עשר בניסן – מפרש ואזיל שלשה עשר אמאי נקט. ונעקרה בידו – השיבולת עצמה נעקרה בידו שורשה מן הארץ, ובא לחזור ולשתלה. שותלה במקום הטיט – שתמור ליקלט קודם העומר, שהעומר מותר את הנשרשין. אבל הנשרשין אחר העומר – אסורין משום חדש, עד שיבא עומר הבא. הגרוד – יבש, שאינו ממחר לקלוט. מנכש בשלשה עשר – קתני, מנכש בארבעה עשר – לא קתני. ומאי טעמה נקט שלשה עשר, ולא קתני ארבעה עשר? אי משום דלא מיקלטה לפני העומר הקרב בששה עשר – מכרי שמעינן לרבי יהודה כו' בפרק קמא דראש השנה (י"ב), ואי ארבעה עשר מותר במלאכה – נינקוט ארביסר נמי, דהא איסורא מקצת ארביסר וחמיסר כוליה ומקצת שיטתא עד שעת הקרבנות. בגליל שנו – שלא היו עושין מלאכה כל עקר בארבעה עשר, ובין נשנית משנה זו. והא איבא לילה – ומצי למיתני המנכש לילי ארבעה עשר. בבית שמאי – דמתניתין, דתנן: הלילה בית שמאי אוסרין; דהי גרסינן. רבינא אמר לעולם ביהודה – ודקשיא לך: ליתני בארבעה עשר ובהשרשה – חד מקצת אמרינן, תרי מקצת לא אמרינן. לענין השרשה חד מקצת היום ככולו אמרינן. אם היה מנכש בין השמשות של כניסת ארבעה עשר – הוה אמרינן דקלטה בארבעה עשר שלם ובחמשה עשר שלם ומקצת ששה עשר. אבל תרי מקצת. כגון מנכש בארבעה עשר, דמביעי לן למימר תרי מקצת – לא אמרינן. **משנה** שלש אומניות עושין מלאכה – בכל מקום. וטעמא מפרש בגמרא. רצעינן – אושכפין. **גמרא** לצורך המועד תנן – הא דרבי מאיר. או דילמא שלא לצורך המועד תנן – ומשום הכי אין מתחילין. אבל לצורך המועד – אפילו אתחולי נמי שרי כו'. צילצול – בגדיל לחגור. שכבה – על הראש. גומרה

תנא קולי קולי קולי. "ובכל מקום תלמידי חכמים וכו'". למימרא דרפן שמעון בן גמליאל סבר: לא חיישינן ליהודא, ורפן סברי: חיישינן ליהודא? והא איפכא שמעינן להו, דתנן: הן, אם ירצה לקרות קרית שמע לילה הראשון – קורא. רפן שמעון בן גמליאל אמר: לא פל הרוצה ליטול את השם יטול. אמר רבי יוחנן: מוחלפת השיטה. רב שישא בריה דרב אידי אמר: לא תיפוך. דרפן ארפנן לא קשיא; הכא, פיון דכולי עקמא עבדי מלאכה ואיהו לא עבדי – מיחזי כיהודא. אבל התם, פיון דכולי עקמא קרי ואיהו נמי קרי – לא מיחזי כיהודא. דרפן שמעון בן גמליאל ארפנן שמעון בן גמליאל לא קשיא; התם הוא דבעינן פונתא, ואנן סהדי דלא מצי פונוי דעתיה – מיחזי כיהודא. אבל הכא, לא מיחזי כיהודא – אמרי: מלאכה היא דלית ליה. פוק חזי פמה במלני איפא בשוקא. **משנה** וחכמים אומרים: ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, ובגליל לא היו עושין כל עיקר. הלילה, בית שמאי אוסרים, ובית הלל מותרין עד הנץ החמה. **גמרא** מעיקרא תנא מנהגא, ולבסוף תנא איסורא! אמר רבי יוחנן: לא קשיא; הא – רבי מאיר, הא – רבי יהודה. דתנא, אמר רבי יהודה: ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, ובגליל אין עושין כל עיקר. אמר לו רבי מאיר: מה ראייה יהודה וגליל לבאן? אלא, מקום שנהגו לעשות מלאכה – עושין, מקום שנהגו שלא לעשות – אין עושין. מדקאמר רבי מאיר מנהגא – מכלל דרבי יהודה איסורא קאמר. וסבר רבי יהודה ארבעה עשר מותר בעשיית מלאכה? והתנא, רבי יהודה אומר: המנכש בשלשה עשר ונעקרה בידו – שותלה במקום הטיט, ואין שותלה במקום הגרוד. בשלשה עשר – אין, בארבעה עשר – לא. מכרי שמעינן ליה לרבי יהודה דאמר: כל הרבבה שאינה קולטת לשלשה ימים – שוב אינה קולטת, ואי סלקא דעתך ארבעה עשר מותר בעשיית מלאכה – למה לי שלשה עשר? והאיכא ארביסר, וחמיסר, ומקצת שיטתא! אמר רבא: בגליל שנו. והאיכא ליליא! אמר רב שישא: בבית שמאי. רב אשי אמר: לעולם בבית הלל, לפי שאין דרפן של בני אדם לנכש בלילה. רבינא אמר: לעולם ביהודה, ובהשרשה, חד מקצת היום ככולו" – אמרינן, תרי מקצת היום ככולו" – לא אמרינן. **משנה** רבי מאיר אומר כל מלאכה שהתחיל בה קודם לארבעה עשר – גומרה בארבעה עשר, אבל לא יתחיל בה בתחלה בארבעה עשר, אף על פי שיש לו גומרה. וחכמים אומרים: שלש אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, ואלו הן: התמישין, והספרים, והפוכסין. רבי יוסי בר יהודה אומר: אף רצעינן. **גמרא** איבעיא להו: לצורך המועד תנן, אבל שלא לצורך המועד – אפילו מוגמר נמי לא, או דילמא: שלא לצורך המועד תנן, אבל לצורך אתחולי מתחילין. או דילמא: בין לצורך המועד בין שלא לצורך, מוגמר – אין, אתחולי – לא. תא שמע: אבל לא יתחיל בתחילה בארבעה עשר אפילו צלצול קטן, אפילו שבה קטנה. מאי "אפילו"? לאו אפילו הני דלצורך המועד, מוגמר – אין, אתחולי – לא. מכלל דשלא לצורך – מוגמר נמי לא גמרינן! לא, לעולם דשלא לצורך – מוגמר נמי גמרינן. ומאי "אפילו" – אפילו הני נמי דווסרי ניהו. דסלקא דעתך אמינא: התחלתן זו היא גמר מלאכתן, נתחיל בהו נמי לכתחילה – קמשמע לן. תא שמע, רבי מאיר אומר: כל מלאכה שהיא לצורך המועד גומרה

1 גומרה בארבעה עשר - אפילו במקום שלא נהגו לעשות מלאכה. לא נהגו לא - אפילו גמר, דהא בגמר קיימין. החיישין - משום הכי שרו בארבעה עשר בכל מקום, שכן מצונו
2 בהן קולא משאר אומניות גבי חולו של מועד. שכן ההדיוט תופר בדרכו - משנה היא במועד קטן. הדיוט - שאינו אומן בכך. הלכך, בארבעה עשר, דקיל מחולו של מועד - אפילו
3 אומן נמי שרי. שכן האבא מריה חים וכו' - וכיון דאשכחון בהן היתר קצת בחולו של מועד - הלכך בארבעה עשר דקיל - שרי לבולי עלמא. תחילת מלאכה - רעננין שעשין
4 מנעלים חדשים. מסוף מלאכה - תיקון מנעלים. משנה מושיבין שובבין - כשנתקן ביצים תחת תרנגולת להתחמם, לגדל אפרוחים, קרי מושיבין שובבין. ותרנגולת - המחממת
5 ביצים. שברחה - מעליהם - מחזירין אותה.

6 ובגמרא פריך: השתא אנוניו מותבינן, אחריו
7 מבעיא! לישא אחרינא: הכי כתיב בסדר
8 המשנה: מושיבים שובבין ותרנגולת. כלומר,
9 שובבין ליונים, ותרנגולת היו מושיבין להתחמם
10 לגדל אפרוחים. והכי מסתברא. דשובך לא שייך
11 אלא ביונים. נורשין - ומשליכין לחוץ. ובמועד
12 שחמור יותר - אין משליכין לחוץ, אלא
13 מסלקין לצדדים. גמרא סיפא - וקדנני
14 מחזירין - בחולו של מועד קמרא. והכי קאמר:
15 מושיבין שובבין בארבעה עשר, ותרנגולת
16 שברחה בחולו של מועד - מחזירין אותה
17 משום הפסד ביצים. דדבר האבד מותר. לא שנו
18 - דאף במועד מחזירין, אלא תוך שלשה
19 למורה. שעדיין לא עברו שלשה ימים שברחה
20 מעליהן. דאבתי לא פרה ציטרא - לא עבר
21 חמימותה ממנה, והיא נוחה להחזיר. ציטרא -
22 כמו אשתא צמירתא (עבורה זרה כה, א -).
23 ולאחר שלשה לשיבתה - שכבר ישבה עליהן
24 שלשה ימים קודם שעמדה מעליהן, וכבר נשתנו
25 הביצים, ואם לא תחזור - הרי תן אובדין, דאין
26 ראוין לאכילה. אבל לאחר שלשה למדה -
27 שהיא קשה, וטורח גדול להחזיר, או אפילו תוך
28 שלשה למורה, אם תוך שלשה עמדה מעליהן,
29 דאבתי לא פסדי ביצי שהרי ראוין לאכילה -
30 לא מהדרין. אפילו תוך שלשה לשיבתה -
31 הוואיל ונשתנו קצת, ואין ראוין לכל אדם אלא
32 למי שדעתו יפה ואינו איטטנוס - מהדרין.
33 להפסד מועט - שמוכרים בול למי שדעתו
34 יפה. לצדדין - ולא לאשפה חוץ לחצר. אם
35 נעשית חצר כרפת - שנתקלקלה כולה, ואין
36 מקום לסלק לצדדין - מוציאין אותה לאשפה.
37 בריק לן - מנסה אותה. לחצר אחרת - אצל
38 האומן. מפני לא יביאם לביתו שרוקק מבית
39 האומן, מפני הטורח. במאמינו - לאומן שלא
40 ימכרם - אין מביאין, לישא אחרינא: מאמניו
41 שלא יתבע שכרו פעם אחרת, והוא צריך
42 לשכרו עכשיו. והנציא - בנחותא. כגון כד
43 מבית הכדר וכו' מבית חנוג - שצריכין
44 למועד. זג - עושה כלי זכוכית. אבל לא צמר
45 - שאין צורך המועד. ואם אינו מאמינו וכו' -
46 אלמא: שאני לן בין מאמניו לשאין מאמניו.
47 תרצת מבאיין - דמתניתין ואין מביאין דמועד
48 קטן - תרייהו בחולו של מועד. ומתניתין
49 דהבא - בשלא מאמניו. אבל מוליכין קשיא,
50 דקתני מתניתין: מוליכין, והתם מאי אין מאמניו
51 איכא? ובהדיא קתני אין מביאין, וכל שכן עשר,
52 מוליכין. מקשיא - מתניתין בארבעה עשר,
53 והדיא בחולו של מועד. משנה ששה דברים
54 עשו אנשי יריחו - היו נוהגין ישראל הדרים
55 ביריחו. מריביין דקלים כל היום - של
56 ארבעה עשר. בלעז אינטייר. וכו' דאין את
57 שמע - מפרש בגמרא: וקוצרין לא גרסינן,

1 גומרה בארבעה עשר. אימתי - בזמן שהתחיל בה
2 קודם ארבעה עשר, אבל לא התחיל בה קודם ארבעה
3 עשר - לא יתחיל בה בארבעה עשר, אפילו צילצול
4 קטן. אפילו שבכה קטנה, לצורך המועד - אין, שלא
5 לצורך המועד - לא! הוא הדין דאפילו שלא לצורך
6 נמי גמרינן, והא קא משמע לן: דאפילו לצורך המועד,
7 מיגמר - אין, אתחולו - לא. תא שמע, רבי מאיר
8 אומר: כל מלאכה שהיא לצורך המועד - גומרה
9 בארבעה עשר, ושאניה לצורך המועד - אסור. ועושין
10 מלאכה בערבי פסחים עד חצות במקום שנהגו. מקום
11 שנהגו - אין, לא נהגו - לא! ושמע מינה: לצורך
12 המועד - אין, שלא לצורך המועד - לא, שמע מינה. והתקמים אומרים שלש אומניות. תנא:
13 החיישין - שכן הדיוט תופר בדרך, בחולו של מועד, הפספין והכוכבין - שכן הפא ממודינת
14 הים והיוצא מבית האסורין ומכבבין בחולו של מועד. רבי יוסי ברבי יהודה אומר:
15 אף הרעננין, שכן עולי רגלים מתקנין מנעליהן בחולו של מועד. במאי קמפילגי? מר סבר:
16 למדין תחילת מלאכה מסוף מלאכה. ומר סבר: אין למדין תחילת מלאכה מסוף מלאכה.
17 משנה מושיבין שובבין לתרנגולים בארבעה עשר, ותרנגולת שברחה מחזירין אותה למקומה.
18 ואם מתה - מושיבין אחרת תחתיה. גורפין מתחת רגלי בהמה בארבעה עשר, ובמועד מסלקין
19 לצדדין. מוליכין פלים ומביאין מבית האומן, אף על פי שאינם לצורך המועד. גמרא השתא
20 איתובי מותבינן, אחריו מיבעיא!? אמר אביי: סיפא אתאן לחולו של מועד. אמר
21 רב הונא: לא שנו אלא תוך שלשה למורה, דאפתי לא פרה ציטרא מינה. ואחר
22 שלשה לשיבתה - דפסדא לה ביצי לגמרי. אבל לאחר שלשה למורה, דפרח לה
23 ציטרא מינה, ותוך שלשה לשיבתה דאפתי לא פסדי ביצי לגמרי - לא מהדרין. רבי אמי
24 אומר: אפילו תוך שלשה לשיבתה מהדרין, במאי קמפילגי? מר סבר: להפסד מרובה -
25 חישו, להפסד מועט - לא חישו, ומר סבר: להפסד מועט נמי חישו. "גורפין מתחת". תנו
26 רבנן: הובל שבחצר מסלקין אותו לצדדין, שברפת ושבחצר - מוציאין אותו לאשפה. הא גופא
27 קשיא! אמרת: וכל שבחצר מסלקין אותו לצדדין. והדר תני: שברפת ושבחצר מוציאין אותו
28 לאשפה! אמר אביי: לא קשיא; פאן - בארבעה עשר, פאן - בחולו של מועד. רבא אמר:
29 הא והא בחולו של מועד, והכי קאמר: אם נעשה חצר כרפת - מוציאין אותו לאשפה. "מוליכין
30 פלים ומביאין מבית האומן". אמר רבי פפא: בריק לן רבא, תנן: מוליכין ומביאין פלים מבית
31 האומן, אף על פי שאינם לצורך המועד. ורמיננהו: אין מביאין פלים מבית האומן, ואם חישו
32 להן שמא יגבנו - מפני לחצר אחרת! ומשינן: לא קשיא; פאן - בארבעה עשר, פאן - בחולו
33 של מועד. ואיבעית אימא: הא והא בחולו של מועד, ולא קשיא; פאן - במאמינו, פאן -
34 בשאינו מאמינו. והתנאי: מביאין פלים מבית האומן, כגון הכד מבית הכדר, והכוס מבית
35 הונג. אבל לא צמר מבית הצפע, ולא פלים מבית האומן. ואם אין לו מה יאכל - גותן לו
36 שכרו ומניחו אצלו. ואם אינו מאמינו - מניחין בבית הסמוך לו. ואם חישו שמא יגבנו -
37 מביאין בצניעה בתוך ביתו. תרצת מבאיין, מוליכין קשיא. דקתני: אין מביאין, וכל שכן דאין
38 מוליכין! אלא מחזירתא פדשינן מעיקרא. משנה ששה דברים עשו אנשי יריחו, על שלשה
39 מיחו בידם. ועל שלשה לא מיחו בידם. ואלו הן שלא מיחו בידם: מריביין דקלים כל היום,
40 וכו' דאין את שמע, וקוצרין וגורפין לפני העומר. ואלו שמיחו בידם: מתירין גמזות של הקדש,

ואוכלין

דהא דיתר גמור הוא. דקיימא לן מנחות בפרק "רבי שמעאל" (עא,א): ממוקם שאי אתה מביא אתה קוצר. ותבואת יריחו של עמקא דא, ואינה כשירה למנחות. דתנן (שם
58 פה,א): אין מביאין סולת למנחה לא מבית השלחן ולא מבית העמק וכו'. ולכחי אינה כשירה לעומר. דאין מנחות באה ממנה, דבעין משבח ארץ ישראל, דליפתין האם גזירה
59 שוה "ארץ" "ארץ". פתירין גמזות - גידולין, ענפים שגדלו בחורבן ושיקמין שהקדישו אבותיהן - הן היו מתירין ליהנות מן הגידולים. דרך חרוב ושקמה לקרצבו לשבע
60 שנים, והן חוזרין וגדלין ומיתוספין. וקודם קצירתן קרי ליה בתולת שיקמה, ומשנקצין קרי ליה סדן שיקמה. והקדישו מתחילה כשהן מקוצרין, וניתוסף לאחר מיכן גמזות.
61 ואוכלין

שנקרעו בחול המועד, מכל מקום לא התירו את תחילת המלאכה
דהיינו לעשות מנעלים חדשים אף בערב פסח.

משנה

המשנה מפרטת כמה מלאכות שמותר לעשותן בארבעה עשר
בניסן ובמועד: מושיבין שוכבין לתרנגולים – מניחים ביצים תחת
התרנגולות כדי שירבצו עליהן ויתחממו ויגדלו אפרוחים, כיום
ארבעה עשר בניסן. וכן תרנגולת הרובצת על הביצים שפרקה,
מחזירין אותה למקומה שתמשיך לרבוץ עליהן. ואם התרנגולת
הרובצת מתה, מושיבין תרנגולת אחרת תחתיה.
וכן גורפין לאשפה שבחוץ, וזל הנמצא מתחת רגלי הבהמה כיום
ארבעה עשר בניסן, ובמועד – בחולו של מועד, רק מסלקין אותו
לצדדיו.
וכן מוליכין כלים מקולקלים לבית האומן כדי שיתקנם, ומביאין
כלים מתוקנים מבית האומן לביתו, אף על פי שאינם לצורך המועד
– שאינו צריך להשתמש בהם במועד.

גמרא

שנינו שבארבעה עשר מותר להושיב תרנגולות לרבוץ על ביצים
וכן להחזיר תרנגולת שברחה. שואלת הגמרא: השתא אותוכי
מוחבבין – עתה ששנינו שמותר להושיב לכתחילה תרנגולת
לרבוץ על ביצים, אהדרין מיבעיא – וכי צריך להשמיענו גם שאם
ישבה וברחה שמותר להחזירה. משיבה הגמרא: אמר אביי, מה
שנכתב בסיפא שמותר להחזיר, מתאן – בא ללמד לחולו של מועד
שאו אסור להושיב לכתחילה ומשמיעתנו המשנה שלהחזיר
מותר.
הגמרא מגבילה את ההיתר להחזיר בחולו של מועד: אמר רב
הונא, לא שנו שמותר להחזיר תרנגולת שברחה בחולו של מועד
אלא בתוך שלשה ימים למדרה – לזמן שמרדה וברחה דאכתי לא
פרח צימרא מינה – שעדיין לא נסתלקה החמימות מהתרנגולת
וקל להחזירה. וכן דווקא באופן שברחה אחר שלשה ימים
לישיבתה על הביצים, דפסחא לה ביעי לגמרי – שנפסדו הביצים
ואינן ראויות לאכילה כלל, ואם לא תחזור לרבוץ יפסדו לגמרי.
אבל לאחר שלשה ימים למדרה, דפרח לה צימרא מינה – שנסתלקה
ממנה החמימות וקשה להחזירה, וכן אם ברחת תוך שלשה ימים
לישיבתה, דאכתי לא פסיד ביעי לגמרי – שעדיין לא נפסדו הביצים
לגמרי והן ראויות לאכילה למי שאינו איסטניס, לא מהדרין.
דעה החולקת על רב הונא: רבי אמי אמר, אפילו אם ברחת בתוך
שלשה ימים לישיבתה, מהדרין כדי שתמשיך לדגור כיון שראויות
רק למי שדעתו יפה ואינו איסטניס.
מבררת הגמרא: כמאן קמיפלגי רב הונא ורבי אמי, מר – רב הונא
סבר להפסד מריבה חששו ולכן כשמרדה לאחר שלשה ימים
התירו להחזירה כדי שלא יפסדו הביצים לגמרי, אך להפסד מועד
לא חששו ולכן כשברחה תוך שלשה ימים לישיבתה, כיון
שראויות הן להימכר בזול, לא התירו להחזירה, ופר – רבי אמי
סבר להפסד מועד נמי חששו והתירו להחזירה.
שנינו במשנה: גורפין את הובל מתחת רגלי הבהמה בארבעה עשר
ובמועד מסלקין לצדדיו.
תנו רבנן, הובל שנמצא פתח, מסלקין אותו לצדדיו אבל אין
מוציאין אותו לאשפה שבחוץ, והובל שפרפת וכן הובל שפחצה,
מוציאין אותו לאשפה שבחוץ.
מקשה הגמרא: הא גופא קשיא, שבתחילה אמרת שובל שפחצה
מסלקין אותו לצדדיו, והדר תני, וזל שפרפת ושפחצה מוציאין אותו
לאשפה, ואם כן יש סתירה בברייתא האם מותר להוציא וזל
מחוץ לחצר או רק לסלקו לצדדים.
מתרצת הגמרא: אמר אביי, לא קשיא, כאן – הדין שמותר לסלק
לחוץ נאמר כיום ארבעה עשר, כאן – הדין שמותר לסלקו לצדדים
נאמר בחולו של מועד.
תירוצו נוסף: דאמר, הא והא – שני הדינים בברייתא נאמרו
בחולו של מועד ולכן נאמר ברישא שמותר רק לסלקו לצדדים.

גומרה בארבעה עשר בניסן, אף במקום שנהגו שלא לעשות בו
מלאכה. מבארת הברייתא: אייתי מותר לגומרה, כיון שהתחיל
בה קודם ארבעה עשר, אבל אם לא התחיל בה קודם ארבעה עשר,
לא תתחיל בה בארבעה עשר, ואסור אפילו להתחיל לעשות צילצול
קטן או אפילו שבתה קטנה. ומדויק, שדווקא מלאכה הנעשית
לצורך המועד אין – אכן מותר לגומרה בארבעה עשר, אך אסור
להתחיל בה, אבל מלאכה הנעשית שלא לצורך המועד לא – אף
לגומרה אסור, ומובח כפי הצד הראשון של הספק, שרק מלאכה
שהיא לצורך המועד מותר לגומרה ואסור להתחיל בה, אבל שלא
לצורך המועד אסור אף לגמור.
דוחה הגמרא: לעולם יש לומר שהוא הדין דאפילו מלאכה
הנעשית שלא לצורך המועד נמי גמרינן – גם מותר לגומרה, והא
קא משמע לן הברייתא כשאמרה שמלאכה לצורך המועד גומרה,
דאפילו לצורך המועד מיגמר אין אך אחתו לא.
פשיטת הספק מברייתא אחרת: תא שמע, ששנינו בברייתא, רבי
מאיר אומר, כל מלאכה שהיא לצורך המועד, גומרה – מותר
לגומרה בארבעה עשר בניסן, אפילו במקום שנהגו שלא לעשות
מלאכה בערב פסח, וכל מלאכה שאינה לצורך המועד, אסור אף
לגומרה בערב פסח וולא רק להתחיל בה. ונעוין – ומותר לעשות
מלאכה בערבי פסחים עד חצות, במקום שנהגו היתר בזה, ואף אם
אינה לצורך המועד. מדיקת הגמרא: מכך שהברייתא עוסקת
בגמר מלאכה שאינה לצורך המועד, ועל כך שנינו שמותר בערב
פסח במקום שנהגו לעשות בו מלאכה, משמע שדווקא במקום
שנהגו אין – אכן מותרים לגמור מלאכה בערב פסח אף שאינה
לצורך המועד, אך במקום שלא נהגו לעשות מלאכה בערב פסח
לא, ואף שאינו מתחיל במלאכה אלא רק גומרה אסור, ורק לגמור
מלאכה שהיא לצורך המועד מותר. ושמע מינה – ומובח שבמקום
שנהגו שלא לעשות מלאכה בערב פסח, רק לצורך המועד אין –
אכן מותר לגמור את המלאכה, אבל שלא לצורך המועד לא, כפי
הצד הראשון של הספק. מסיקה הגמרא: שמע מינה – אכן יש
להוכיח כך.
שנינו במשנה: והכמים אומרים שלש אומניות עושין מלאכה בערבי
פסחים עד חצות, ואלו הן, החייטין והספרים והכובסין. רבי יוסי בר
יהודה אומר, אף רצענין.
ברייתא המבארת את טעם ההיתר לעשות מלאכות אלו בערב
פסח: תנא, החייטין מותרים במלאכתם בערב פסח, שכן מצינו
שמלאכה זו איסורה קל יותר משאר מלאכות, שמבואר במשנה
(מק"ה ה) שהחייטין שאינו אומן בתפירה, תופר כדרב אף בחולו של
מועד שאיסור עשיית מלאכה בו חמור יותר מבערב פסח, וממילא
בערב פסח הקל יותר, הקילו שאף לחייט אומן מותר לתפור
כדרכו. והספרין והכובסין מותרים במלאכתם בערב פסח, שכן אף
מלאכות אלו איסורן קל יותר, שמבואר במשנה (שם ג) שהכא
מקדינת הים והיוצא מבית האסורין מספרין ומכבסין בחולו של
מועד, אף שלכל אדם אסור, כיון שלא היו יכולים לעשות זאת
לפני המועד, וכיון שמצינו במלאכות אלו היתר במקצת אף בחול
המועד החמור, בערב פסח הקל יותר הקילו לכל אדם. ורבי יוסי
ברבי יהודה אומר שאף הרצענין מותרים במלאכתם בערב פסח,
שאף מלאכה זו איסורה קל יותר משאר המלאכות, שכן עולי
רגלים מתקנין – מותרים לתקן את מנעליהן שנקרעו או שנפרס
התפר שלהם בחולו של מועד, וכיון שמצינו שהקילו בהם בחול
המועד בתיקון, בערב פסח שהוא קל יותר הקילו אף לעשות
מנעלים חדשים.
הגמרא מבררת במה נחלקו רבי יוסי ברבי יהודה וחכמים: כמאן
קמיפלגי רבי יוסי ברבי יהודה וחכמים, האם למדים מעולי רגלים
להתיר עשיית מנעלים חדשים בערב פסח. משיבה הגמרא: מר –
רבי יוסי ברבי יהודה סבר, שלמדו היתר אף לתחילת המלאכה של
מנעלים, דהיינו עשיית מנעלים חדשים, ממה שהתירו את סוף
המלאכה שהוא תיקון מנעלים בחול המועד. ופר סבר – וחכמים
סברו, שאין למידן את תחילת המלאכה של מנעלים מסוף המלאכה
שלהם, שאף שהתירו את סוף המלאכה דהיינו לתקן מנעלים

ב. ואִכְלִין מִתַּחַת הַנֶּשֶׁרִים בְּשֶׁבֶת – והיו אוכלים פירות שנשרו תחת הדקל בשבת. ג. וְנִתְּנָן פֶּאֶה לִדְרֹךְ – ומשאירים פאה בשרה ירק אף שהוא פטור מפאה, ומיחו בְּיָדָם חֲכָמִים על דברים אלו.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא כעין משנתנו, בענין חזקיה המלך: תָּנוּ רַבֵּנּוּ, שֵׁשֶׁה דְּבָרִים עָשָׂה חֲזַקְיָה הַמֶּלֶךְ, עַל שְׁלֹשָׁה מֵהֶם חֲכָמִים הִסְכִּימוּ עִמּוֹ וְהוֹדוּ לוֹ, וְעַל שְׁלֹשָׁה לֹא הוֹדוּ לוֹ. שלשת הדברים שעליהם הודו לו: א. יָצַד את עֲצָמוֹת אחז אָבִיו שהיה רשע על מִשָּׁה שֶׁל חֲכָלִים ולא קברו בכבוד במטה נאה, מפני קידוש השם כדי לבזוזהו שלא ילמדו ממעשיו ובכך תהא לו כפרה, וְהוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים עַל כֵּךְ. ב. בִּיתָה – כתש את נֶחֱשׁ הַנֶּחֱשֶׁת שעשה מִשָּׁה בַּמִּדְבָּר, וְהוֹדוּ לוֹ. ג. גָּנַז את סֵפֶר הַרְפָּאוֹת וְהוֹדוּ לוֹ. וְעַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים לֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים: א. קִרְצָן את הַדִּלְתוֹת שֶׁל הַיָּבֵל בית המקדש וְשִׁוְרָן מֶלֶךְ אֲשׁוּר, ולא הודו לו. ב. כָּתַם מִי מַעֵין הַגִּיחוֹן הַעֲלִיּוֹן כדי שלא יהיה מים לצבא סנחריב שצר על יְרוּשָׁלַיִם, ולא הודו לו משום שהיה לו לבטוח בה' שהבטיחו וְגִנּוּתִי עַל הָעִיר וְהָאֵת לְהוֹשִׁיעָה' (ישעיה לו לה). ג. עִיֵּב נִסָּן בְּנִסָּן – ביום השליש של אדר שראוי לקובעו לראש חודש ניסן ואם בית דין יקדשו בו את החודש, עיבר את השנה והפכו לתחילת אדר שני, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ שִׁכּוֹן שִׁיּוֹם זֶה הוּא רָאוּי לְהִיט מְחֻדָּשׁ נִסָּן, אֲסוּר לַעֲבֹר בוֹ את השנה כמו שאסור בניסן עצמו.

שָׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: 'מְרִיבִין דְּקָלִים בִּלְיָוִם' וכו'.

מִבְּרַת הַגְּמָרָא: הֵיכִי עֲבָדִי אֶת הָהֶרֶבֶת. אֲמַר רַב יְהוֹדָה, מִיָּתִי אֶפֶס דָּרָא – מביאים הדס לח וְשִׁיכְרָא דְרִפְנָא – שֶׁכֶר שֶׁעָשׂוּ מִפְּרִי אֵילָן הַקְּרוֹי 'דְּפִנָּא' וְקִימָהּ דְשִׁעְרֵי דְרִפְנָא דְרִפְנָא – חֲלָפִי עֲלֵיהּ אֲרֻבָּעִין יוֹמִין – וקמה שעורים המונח בכלי שלא חלפו עליו ארבעים יום משחינתו, וּמִתְתִּיחַ לְהוֹ וְשִׁדּוּ לְהוֹ לְדִקְלָא בְּלִיבִיהּ – ומרתיחין אותו ומשליכין בלב הדקל ומועיל לו להתקיים. מִמְּשִׁיכָה הַגְּמָרָא: וְכָל אֵילָן דְקָא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת דִּידֵיהּ – שנמצא בתוך ארבע אמות של עץ הדקל הזה, אִי לֹא עֲבָדִי לֵיהּ הֵכִי – אם לא עושים גם לו כמו שעשו לדקל, צָאוּי לְאַלְתֵּר – אותו האילן מתייבש מיד.

בִּיאור נוסף: רַב אֶהָא בְּרִיה דְרָבָא אֲמַר, מָנְחִי בּוֹפְרָא דִּיכְרָא לְנִקְבָתָא – מניחין ותוחבין ענף רך של דקל זכר לתוך סדק שעושים בדקל נקבה.

שָׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: 'וְכֹרֵכִין אֶת שִׁמְע' מִבְּרַת הַגְּמָרָא: הֵיכִי עֲבָדִי, אֲמַר רַב יְהוֹדָה, הֵיוּ אוֹמְרִים 'שִׁמְע' וְיִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד' (דברים ו ד) וְלֹא הֵיוּ מְפַסְקִין לְאַחַר מִכָּן אֵלָּא מִיָּד הֵיוּ מִתְחִלִּים לומר 'ואהבת' וכו'.

בִּיאור נוסף: רַבָּא אֲמַר, מְפַסְקִין הֵיוּ בֵּין פֶּרֶשֶׁת 'שִׁמְע' ל'ואהבת', אֵלָּא שְׁהָיוּ אוֹמְרִים 'הַיּוֹם עַל לְבָבְךָ' (דברים שם ו), לֵלֵא הַפֶּסֶקָה בֵּין 'הַיּוֹם' ל'עַל לְבָבְךָ' דְמִשְׁמַע מוֹזֵה שֶׁרָק הַיּוֹם יִהְיוּ הַדְּבָרִים עַל לְבָבְךָ וְלֹא יִהְיוּ מִתָּר עַל לְבָבְךָ.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה בּוֹזָה מִחֻלּוּקַת תְּנָאִים: תָּנוּ רַבֵּנּוּ, כִּיצַד הֵיוּ אֲנָשִׁי יִרְיָחוֹ בּוֹרְכִין אֶת שִׁמְע. הֵיוּ אוֹמְרִים 'שִׁמְע' וְיִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד' וְלֹא הֵיוּ מְפַסְקִין אֵלָּא מִיָּד הֵיוּ מִתְחִלִּים לומר 'ואהבת' וכו', אֵלּוּ דְבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר, מְפַסְקִין הֵיוּ בֵּין 'אֶחָד' ל'ואהבת', אֵלָּא שֶׁלֹּא הֵיוּ אוֹמְרִים 'בְּרוּךְ שָׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד'.

הַגְּמָרָא מִבְּרַת אֶת עֲנִין אֲמִירַת 'בְּרוּךְ שָׁם' שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְאַנֵּן מֵאִי מַעֲמָא אֲמָרִין לֵיהּ – מה הטעם שאנו אומרים זאת.

מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא: בְּדִרְשֵׁי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לֵקִישׁ, דְאֲמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לֵקִישׁ, נֹאמַר עַל יַעֲקֹב אֲבִינוֹ טֶרֶם מִיתָּו (בראשית מט א), 'וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בָּנָיו וַיֹּאמֶר הָאֵסְפוּ וְאָנִידָה לָּכֶם אֶת אֲשֵׁר יִקְרָא אֲתֶכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים', מִלִּמַּד שֶׁבִּקֵּשׁ יַעֲקֹב לְגָלוּת לְבָנָיו אֶת קֶץ הַיָּמִין – וזמן

הַגְּמָרָא וְנִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ שְׂכִינָהּ וְלֹא יָכַל לְגָלוּת לָהֶם. אֲמַר יַעֲקֹב, שִׁמְעָא חָם וְשִׁלּוֹן יֵשׁ בְּמִסְתֵּי – (בזרעין) פֶּסוּל שִׁישׁ בָּהֶם מִי שֶׁאִינוֹ מֵאֲמִין שֶׁד' הוּא אֶחָד, כְּאַבְרָהָם שִׁינָא מִמֶּנּוּ יִשְׁמַעְיָאֵל וְאַבְי יִצְחָק שִׁינָא מִמֶּנּוּ עֲשִׂי וְלֹכֵן הִשְׁכִּינָה נִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ. אֲמַרְו לוֹ בָּנָיו, 'שִׁמְע' וְיִשְׂרָאֵל' וַיַּעֲקֹב הִנֵּקְרָא יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד' וְכך אֲמַרְו לוֹ, כִּשְׁם שֶׁאֵין בְּלִבְךָ אֵלָּא ה' אֶחָד כִּךְ אֵין בְּלִבְנוֹ אֵלָּא ה' אֶחָד. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה פָּתַח יַעֲקֹב אֶבְרָה וְהוֹדָה וְאָמַר, 'בְּרוּךְ שָׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד'.

מִמְּשִׁיכָה הַגְּמָרָא: אֲמַר רַבֵּנּוּ הֵיכִי נְעָבִיד – כִּיצַד נִגְהַה בַּעֲנִין 'בְּרוּךְ שָׁם' אִם נֹאמְרֵהוּ – נִתָּן לְאוֹמְרוֹ, הֲלֹא לֹא אֲמַרְו מִשָּׁה רַבִּינוּ בִּפְרִשֶׁת 'שִׁמְע' יִשְׂרָאֵל' שִׁבְתוּרָה, וְאִם לֹא נֹאמְרֵהוּ, הֲלֹא אֲמַרְו יַעֲקֹב. לִכְךָ הַתְּקִינוּ חֲכָמִים, שְׁהָיוּ אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּחֶשֶׁא – בַּלְחָשׁ.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה לִזְוֵה מִשָּׁל: אֲמַר רַבִּי יִצְחָק, אֲמַר רַבִּי רַבִּי אֲמִי, מִשָּׁל לְבֵית מֶלֶךְ שֶׁהָיָה צִיָּק קְדִירָה – תְּבַלִּין לְתַבְשִׁיל עֶרֶב וּמִבּוֹשֶׁם, וְנִתְּאוּתָה לְאִכּוֹל מִמֶּנּוּ, וְאִינָה יוֹדַעַת כִּיצַד לְנַהֵג, אִם תֹּאמַר לַעֲבִידָה שִׁבִּיאוֹ לָהּ מִמֶּנּוּ, הֲרִי יֵשׁ לָהּ גִּנָּאִי בְּמָה שֶׁמִּבְקָשָׁה. וְאִם לֹא תֹאמַר, יֵשׁ לָהּ צַעַר שֶׁהִרִי הִיא מִתְּאוּה לְאִכּוֹלוֹ. הַתְּחִילוּ עֲבָדֵיהּ שֶׁהֵבִינוּ מַעֲצָמָם שֶׁהִיא רּוֹצָה, לְהִבִּיא לָהּ מִמֶּנּוּ בְּחֶשֶׁא וְנִמְצָא שֶׁצַּעֲרָה הִסְתַּלַּק בְּלֹא גִנָּאִי.

מִסִּימַת הַגְּמָרָא: אֲמַר רַבִּי אֶבְהוֹ, לֵאחֲרֵי זְמַן הַתְּקִינוּ שְׁהָיוּ אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּקוֹל רֶם מִפְּנֵי תַרְעוּמַת הַיָּמִין – שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הַכּוֹפְרִים שֶׁאֵנוּ אוֹמְרִים בַּחֲשָׁא דְבַר שֶׁאִינוֹ הֶגוֹן. וּבְנִתְרַדְעָא דְלִיבָא מִיָּנִין – שֶׁאֵין שֶׁם כּוֹפְרִים, עַד הִשְׁתָּא אֲמַרְו לָהּ בְּחֶשֶׁא – עַד עֲבָשׁוּ אוֹמְרִים זֹאת בִּשְׁקֵט כְּמוֹ עֵיקֶר הַתְּקִנָּה.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא כְּעִין מִשְׁנַתָּנוּ: תָּנוּ רַבֵּנּוּ, שֵׁשֶׁה דְּבָרִים עָשָׂה אֲנָשִׁי יִרְיָחוֹ, שְׁלֹשָׁה מֵהֶם הֵיוּ בְּרִצּוֹן חֲכָמִים, כְּלוּמַר, שֶׁלֹּא הִיוּ מִקְפִּידִים עַל זֶה, וְשִׁלֹּשָׁה שֶׁלֹּא בְּרִצּוֹן חֲכָמִים. וְאֵלוֹ הֵן שְׁלֹשֶׁת הַדְּבָרִים שֶׁהִיוּ בְּרִצּוֹן חֲכָמִים, מְרִיבִין דְּקָלִים בִּלְיָוִם שֶׁל אֲרַבְעָה עֶשֶׂר בְּנִסָּן, וְכֹרֵכִין אֶת שִׁמְע, וְקוֹצְרִין מִהִתְבּוּאָה הַחֲדָשָׁה לִפְנֵי הַשְׁקִירָבוֹ אֶת קֶרֶבֶן הָעוֹמֵר. וְאֵלוֹ הֵן שְׁלֹשֶׁת הַדְּבָרִים שֶׁלֹּא הִיוּ בְּרִצּוֹן חֲכָמִים, גִּדְּשִׁין – עוֹשִׂים עֲרִימָה מִהִתְבּוּאָה הַחֲדָשָׁה לִפְנֵי הַשְׁקִירָבוֹ אֶת קֶרֶבֶן הָעוֹמֵר, וּפּוֹצְצִין פְּרָצוֹת בְּגִדְרוֹת שֶׁל גִּנּוּתֵיהֶן וּבְגִדְרוֹת שֶׁל פְּרִדּוֹתֵיהֶן כִּדִּי לְהַאֲבִיל נֶשֶׁר לְעֵנִים – שֶׁהֶעֱנִים יוֹכְלוּ לִכְנֹס וְלֹאכּוֹל אֶת מַה שֶׁנֶּשֶׁר מִהֶאֱלִילוֹת בְּשִׁנִּין (בשנתו) בְּצוּרָה בְּשִׁבְתוֹת וְיָמִים מוֹכִים, וּפְתִירִין בְּהִנָּא גִּמּוּזִית שֶׁל הַקֶּדֶשׁ שֶׁל חֲרוֹב וְשֶׁל שְׁקָמָה – עֲנָפִים שֶׁגִּדְלוּ בְּעֵצֵי חֲרוֹב וְשִׁקְמָה לֵאחֲרֵי שִׁהוּקְדָּשׁוֹ הַעֲצִים, אֵלּוּ דְבָרֵי רַבִּי מֵאִיר.

מִמְּשִׁיכָה הַבְּרִייתָא: אֲמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹדָה לְרַבִּי מֵאִיר, אִם כְּדִבְרִיךְ שֶׁאֵת שְׁלֹשֶׁת הַדְּבָרִים הָאֲשׁוּנִים בְּרִצּוֹן חֲכָמִים הֵיוּ עוֹשִׂין, אִם כֵּן שְׁהָיוּ כָּל אֲדָם עוֹשִׂין בֶּן לְכַתְחִילָה. אֵלָּא וְדֹאִי אֵלּוֹ וְאֵלּוֹ – כֹּל שֶׁשֶׁת הַדְּבָרִים שֶׁלֹּא בְּרִצּוֹן חֲכָמִים הֵיוּ עוֹשִׂין, אֵלֵּא שֶׁעַל שְׁלֹשָׁה שֶׁהִיוּ חֲמוּרִים יוֹתֵר, מִיָּחוּ בְּיָדָם חֲכָמִים, וְעַל שְׁלֹשָׁה שֶׁלֹּא הִיוּ חֲמוּרִים כֹּל כֵּךְ, לֹא מִיָּחוּ בְּיָדָם חֲכָמִים.

מִמְּשִׁיךְ רַבִּי יְהוֹדָה דְּבִבְרֵיהּ: וְאֵלוֹ הַדְּבָרִים שֶׁלֹּא מִיָּחוּ חֲכָמִים בְּיָדָם, מְרִיבִין דְּקָלִים בִּלְיָוִם הַיּוֹם וְכֹרֵכִין אֶת שִׁמְע וְקוֹצְרִין וְגִדְּשִׁין לִפְנֵי הָעוֹמֵר. וְאֵלוֹ הַדְּבָרִים שֶׁמִּיָּחוּ חֲכָמִים בְּיָדָם, מִתִּירִין גִּמּוּזִית שֶׁל הַקֶּדֶשׁ שֶׁל חֲרוֹב וְשֶׁל שְׁקָמָה, וּפּוֹצְצִין פְּרָצוֹת בְּגִנּוּתֵיהֶן וּפְרִדּוֹתֵיהֶן לְהַאֲבִיל נֶשֶׁר לְעֵנִים בְּשִׁבְתוֹת וְיָמִים מוֹכִים בְּשִׁנִּין בְּצוּרָה, וְנִתְּנִין פֶּאֶה לִדְרֹךְ אֶף שִׁירָק פְּטוּר מִפָּאֵה, וּמִיָּחוּ בְּיָדָם חֲכָמִים.

הַגְּמָרָא מִקְשָׁה עַל דְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹדָה בְּרִייתָא שֶׁמֶנָּה אֶת הַקְּצִירָה (בנוסף לגדישה) לִפְנֵי הָעוֹמֵר, בֵּין הַהֶנְהָגוֹת שֶׁלֹּא הִיוּ בְּרִצּוֹן חֲכָמִים אֵלֵּא שֶׁלֹּא מִיָּחוּ בָּהֶם: וְכִי סָבַר רַבִּי יְהוֹדָה שֶׁהַקְּצִירָה שֶׁלֹּא בְּרִצּוֹן חֲכָמִים הִיא, וְהִתְנֵן – וְהִלָּא שָׁנִינוּ (מנחות פ"א מ"ח), שֶׁאֲנָשִׁי יִרְיָחוֹ הִיוּ קוֹצְרִין לִפְנֵי הָעוֹמֵר בְּרִצּוֹן חֲכָמִים וְגִדְּשִׁין לִפְנֵי הָעוֹמֵר שֶׁלֹּא בְּרִצּוֹן חֲכָמִים וְאֶף שֶׁמָּה שֶׁגִּדְּשׁוּ לֹא הִיא בְּרִצּוֹנָם מִכָּל מָקוֹם לֹא מִיָּחוּ בְּיָדָם חֲכָמִים.

פסחים. פרק רביעי – מקום שנהגו דף נו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רמג רש"י

ואוכלין מתחת הנשרין – תחת הדקל המשיך פירותיו היו אוכלין מן הנשרות. וטעמא דכולהו מפרש בגמרא. ונותנין פיאא לירק – והוא פטור מן הפיאא, כדמפרש בגמרא. ומיחו בידן – משום דקא מפקעי ליה ממעשר, שהיו עניים אוכלין אותה פיאא בטיבולה, דסבורין שהיא פיאא גמורה, ולקט שכחה ופיאה פטורין מן המעשר משום דהפקר ניהו. גמרא גירר עצמות אביו – משום כפרה, ולא קברו בכבוד בדרגש ומטה נאה. ומפני קידוש השם, שיתגנה על רשעו ויסורו הרשעים. בית נחש הנחשת – לפי שהיו טועים אחריו. וגנו ספר רפואות – כדכתיב: "והטוב (והישר) בעיניך עשיתי", ואמרין בברכות שגנו ספר רפואות, לפי שלא היה לבם נכבד על חולים אלא מתרפאין מיד. סתם מי גיחון – כדכתיב (דברי הימים ב לב) "למען לא יבאו מלכי אשור

וימצאו מים לשותות. ולא הודו לו – שהיה לו
לבטוח בהקדוש ברוך הוא שאמר (מלכים ב טז):
"וגנתי על העיר הזאת להושיעה". עיבר ניסן
בניסן – לאחר שנכנס ניסן נמלך ועשאו אדר
השני, כדכתיב (דברי הימים ב לב) "ויועץ המלך
חזקיה לעשות פסח בחדש השני וגו', כי מרבית
העם רבים אשר לא הוטרדו עדיין מטומאות
שהחזיקו בהן בימי אביו אחז הרשע. ולא הודו
לו – כדאמר בסנהדרין ובברכות ויב: "החשו
הזהר וגו' – זה ניסן, ואין אחר ניסן: אמר דר
– חדס לה. ושיכרא דרפא – שבר של עץ
שקורין לרר, וגדילין בו פרי שקורין ביי"ש. ולא
מלו עליה ארבעין יומי – משנשתנה, ושדו ליה
דלקא בליביה – דקל יש לו לב מתוכו, ויש לו
מוח לאורכו, כמו שיש לעץ שקורין שבו"ג.
ולאגוז. והמשקה הזה מועיל לדקל להתקיים:
ובל – אילן דקאי בארבע אמות ידידה דלא
עבדי ליה הכי. צאוי – מתבייש, רב אחא בריה
דרבא אמר – לאו היינו מרכיבין דמתניתין.
אלא מנחי כופרא דוכרא לנוקבתא. מניחין
ותוחבין גמזיות רכה בת שנתה שניתוספה באליל
בשנה שעברה, וקרי ליה כופרא דוכרא על שם
שמכניסין אותו בענף האילן. שקורין ענף גדול
וסודק, ומשים את זה בתוכו. לשון אחר: כופרא
דיכרא – ענף רך של דקל ובר, ומרכיבו בסדק
של דקל נקיבה, מפני שדקל נקיבה אינה עושה
פירות, וחוכרים עושין פירות. ולא היו מפסיקין
– בין "אחר" ל"ואחבת", אף על פי דצריך
להאריך ב"אחר", ולהפסיק בין קבלת מלכות
שמים לדברים אחרים. שכל אחד מקבל עליו
ואומר אחד הוא אלהינו בפסוק ראשון, ופסוק
שני לשון צוואה הוא. רבי יהודה אומר מפסיקין
היו אלא שלא היו אומרים ברוך שם כבוד
מלכותו. ובורכין – כלומר, שהיו מדבקין כל
הקרייה כמות שהיא, ולא היו מוסיפין. ואית
דרגסי: שהיו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו.
פירוש: שהיו אומרים אותו בקול רם. קין היטין
– שיחזיר ימינו לפניו, שהשיב אחר ימינו מפני
אויב. שמע ישראל – לאביהם היו אומרים.
ניסריה – להאי "ברוך שם כבוד מלכותו"
בקריית שמע. ציקי קרייה – ארשדור"א. יש לה
צער – צער גופה, מחמת התאווה. מפני
תרעומת המינין – שלא יהו אומרים עליו
שאנו מוסיפין דבר שאינו הגון בחשאי. ומאן
דרגסי: שהיו אומרים "ברוך שם כבוד מלכותו
לעולם ועד", מפרש: שהיו אומרים אותו בקול
רם כשאר הקרייה, וביניהן לא היו מינין. נשר –
פירות הנשרין: הכי גרסינן. מתירין גמזיות של חקדש
חכמים. דאיסורא דאורייתא ליכא, דמקום שאי אתה מביא הוא. ואיסורא דרבנן נמי ליתא, דילמא אתי למיכל מנייה לא גזרו – דהא חדש מיבדל בידיה מנייה כולי שנתא, שאינו נוהג
אותו כל השנה. וגורשין שלא ברצון חכמים – כיון דלאו פסידא הוא – גזרו רבנן שימתינו, משום שמתוך שהוא מתעסק בו אתי למיכל מנייה.

ואוכלין מתחת הנשרים בשבת, ונותנין פיאא לירק –
ומיחו בידם חכמים. גמרא תנו רבנן: ששה דברים
עשה חזקיה המלך, על שלשה הודו לו ועל שלשה
לא הודו לו. גירר עצמות אביו על מטה של חבליים –
והודו לו, בית נחש הנחשת – והודו לו, גנו ספר רפואות – והודו לו. ועל שלשה לא הודו
לו: קיצין דלתות של היכל ושיגרו למלך אשור – ולא הודו לו, סתם מי גיחון העליון – ולא
הודו לו, עיבר ניסן בניסן – ולא הודו לו. "מרפיבין דקלים כל היום וכו'". היכי עבדי? אמר
רב יהודה: מייתי אסא דרא, ושיכרא דרפא, וקימחא דשערי דרמי כמנא דלא חלפי עליה
ארבעין יומין, ומיתחי להו ושדו להו לדיקלא בליביה. וכל דקאי בארבע אמות ידידה, אי
לא עבדי ליה הכי – צאוי לאתרי. רב אחא בריה דרבא אמר: מנחי כופרא דיכרא לנוקבתא.
"וכורכין את שמע". היכי עבדי? אמר רב יהודה: אומרים "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד"
ולא היו מפסיקין. רבא אמר: מפסיקין היו אלא שהיו אומרים "היום על לבבך" דמשמעי:
היום על לבבך, ולא מחר על לבבך. תנו רבנן: פיצד היו בורכין את שמע? אומרים: "שמע
ישראל ה' אלהינו ה' אחד". ולא היו מפסיקין, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: מפסיקין
היו, אלא שלא היו אומרים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". ואנן מאי טעמא אמרין
ליה? פדררש רבי שמעון בן לקיש, דאמר רבי שמעון בן לקיש: "איקרא יעקב אל בניו ויאמר
האספו ואגידה לכם". ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין, ונסתלקה ממונו שכינה. אמר: שפא
חס ושלום יש במשפתי פסול, כאברהם שצא ממונו ישמעאל, ואבי יצחק שצא ממונו עשו.
אמרו לו בניו: "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד". אמרו: כשם שאין בלבך אלא אחד – כך
אין בלבנו אלא אחד. באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם
ועד. אמרי רבנן: היכי נעבדי? נאמרוהו – לא אמרו משה רבינו, לא נאמרוהו – אמרו יעקב.
התקינו שהיו אומרים אותו בחשאי. אמר רבי יצחק, אמרי דבי רבי אמי: משל לבת מלך
שהריחה ציקי קרייה, אם תאמר – יש לה גנאי, לא תאמר – יש לה צער. התחילו עבדיה
להביא בחשאי. אמר רבי אבהו: התקינו שהיו אומרים אותו בקול רם מפני תרעומת המינין.
ובנהרדעא דליפא מינין – עד השתא אמרי לה בחשאי. תנו רבנן: ששה דברים עשו אנשי
יריחו, שלשה ברצון חכמים ושלשה שלא ברצון חכמים. ואלו ברצון חכמים: מרפיבין דקלים
כל היום, ובורכין את שמע, וקוצרין לפני העומר. ואלו שלא ברצון חכמים: גורשין לפני
העומר, ופורצין פרצות בגנותיהן ופפרדסותיהן להאכיל נשר לעניים בשני בצורת בשבתות
וימים טובים, ומתירין גמזיות של חקדש, של חרוב ושל שקמה, דברי רבי מאיר. אמר לו
רבי יהודה: אם ברצון חכמים היו עושין – יהו כל אדם עושין בן. אלא: אלו ואלו שלא
ברצון חכמים היו עושין, על שלשה מיחו בידם ועל שלשה לא מיחו בידם. ואלו שלא מיחו
בידם: מרפיבין דקלים כל היום, ובורכין את שמע, וקוצרין וגורשין לפני העומר. ואלו שמיחו
בידם: מתירין גמזיות של חקדש, של חרוב ושל שקמה, ופורצין פרצות בגנותיהן ופפרדסיהן
להאכיל נשר לעניים בשבתות וימים טובים בשני בצורת, נותנין פיאא לירק, ומיחו בידם
חכמים. וסבר רבי יהודה קצירה שלא ברצון חכמים היא? והתנן: אנשי יריחו קוצרין לפני
העומר ברצון חכמים, וגורשין לפני העומר שלא ברצון חכמים, ולא מיחו בידם חכמים!?

מאן
כשאר הקרייה, וביניהן לא היו מינין. נשר –
פירות הנשרין: הכי גרסינן. מתירין גמזיות של חקדש
חכמים. דאיסורא דאורייתא ליכא, דמקום שאי אתה מביא הוא. ואיסורא דרבנן נמי ליתא, דילמא אתי למיכל מנייה לא גזרו – דהא חדש מיבדל בידיה מנייה כולי שנתא, שאינו נוהג
אותו כל השנה. וגורשין שלא ברצון חכמים – כיון דלאו פסידא הוא – גזרו רבנן שימתינו, משום שמתוך שהוא מתעסק בו אתי למיכל מנייה.

מאן

בידי ובידי חבריו לחזק ולקדם הביטחון של כל אחד ואחד בצה"ל, בתוככי כלל ישראל, על ידי חיזוק האמונה והביטחון באלוקי ישראל.

ממכתב כ"ה טבת, ה'תש"כ

מחלוקת

בשל מכבדות — פירש הקונטרס כולה שמעתא בנתלשו ביום טוב, ודווקא בשל מכבדות, דאיכא נמי מחבורות גזרו רבנן שמוא יעלה ויתלוש. וקשה: נהי דלא גזרו בני יריחו בשל מכבדות שמוא יעלה ויתלוש — תיפוק ליה שמשמש במחזור, דאטו ליה ליה הא דתנן (ביצה לז.ב): אין עלוין באילן וכו'. ובין הכיפין נמי, אמאי דברי הכל מותר? הא קמשמש באילן. כדאמר ביכירה

מאן שְׁמַעְתָּ לִּיה דְּאָמַר "מִיחוּ וְלֹא מִיחוּ" - רַבִּי יְהוּדָה, וְקַתְנִי קוֹצְרִין בְּרָצוֹן חֲכָמִים! וְלִשְׁמַעְיָה, הֲנִי אֶרְבֶּעָה הוּהָ? אֵלָּא: סָמִי מוֹכֵן קָצִירָה. "וּמִתִּירִין גְּמֻזִּית שֶׁל הַקֶּדֶשׁ, שֶׁל חֶרֶב וְשֶׁל שְׁקָמָה". אָמְרוּ: אָבוּתֵינוּ לֹא הִקְדִּישׁוּ אֵלָּא קוֹדֶשׁ, וְאֵנּוּ נִתִּיר גְּמֻזִּית שֶׁל הַקֶּדֶשׁ, שֶׁל חֶרֶב וְשֶׁל שְׁקָמָה. וּבְגִידוּלִין הֵבְאִין לְאַחַר מִכְּאָן עֶסְקִינוּ, וְסִבְרִי לֵה פִּמְאָן דְּאָמַר אִין מַעֲיָלָה בְּגִידוּלִין. וְרַבֵּנּוּ סִבְרִי: נָהִי דְמַעֲיָלָה לִפְא - אִיסְרָא מִיְהָ אִיפֵּא. "וּפּוֹרְצִין פְּרָצוֹת". אָמַר עוּלָא אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ: מַחְלֻקָּת בְּשֶׁל מַכְבְּדוֹת. דְּרַבֵּנּוּ סִבְרִי: גְּזִירִין שְׁמֹא יַעֲלֶה וְיִתְלוֹשׁ, וְאִנְשֵׁי יְרִיחוֹ סִבְרִי: לֹא גְזִירִין שְׁמֹא יַעֲלֶה וְיִתְלוֹשׁ. אָבֵל בְּשֶׁל בֵּין הַכִּיפִין - דְּבִרִּי הַכֵּל מוֹתֵר. אָמַר לִיה רַבָּא: וְהָא מוֹקָצוֹת נִינְהוּ! וְכִי תִּיכְא הוּאִיל דְּחִזִּי לְעוֹרְבִין - הֶשְׁתָּא מוֹכֵן לְאָדָם לֹא הָיוּ מוֹכֵן לְכֻלָּבִים, דְּתַנּוּ, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: אִם לֹא הִיתָה נְבִילָה מְעַרְב שֶׁבֶת - אִסְרָהּ, לְפִי שְׁאִינָה מִן הַמוֹכֵן, מוֹכֵן לְעוֹרְבִים הָיוּ מוֹכֵן לְאָדָם? אָמַר לִיה: אִין, מוֹכֵן לְאָדָם - לֹא הָיוּ מוֹכֵן לְכֻלָּבִים, דְּכָל מִידֵי דְחִזִּי לְאִינִישׁ לֹא מִקְצָה לִיה מְדַעְתִּיהּ. מוֹכֵן לְעוֹרְבִים - הָיוּ מוֹכֵן לְאָדָם, כֹּל מִידֵי דְחִזִּי לְאִינִישׁ דַּעְתִּיהּ עָלְוּהּ. כִּי אָתָּא רַבִּין אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ: מַחְלֻקָּת

בְּשֶׁל בֵּין פִּיפִין, דְּרַבֵּנּוּ סִבְרִי: מוֹכֵן לְעוֹרְבִים לֹא הָיוּ מוֹכֵן לְאָדָם, וְאִנְשֵׁי יְרִיחוֹ סִבְרִי: מוֹכֵן לְעוֹרְבִים הָיוּ מוֹכֵן לְאָדָם. אָבֵל בְּשֶׁל מַכְבְּדוֹת - דְּבִרִּי הַכֵּל אִסּוּר, גְּזִירִין שְׁמֹא יַעֲלֶה וְיִתְלוֹשׁ. "וְנוֹתְנִין פִּיאָה לְרֶקֶן". וְלִית לְהוֹ לְאִנְשֵׁי יְרִיחוֹ הָא דְתַנּוּ, כֹּלָל אָמְרוּ בְּפִיאָה: כֹּל שְׁהוּא אוֹכֵל, וְנִשְׁמַר, וְגִידוּלוֹ מִן הָאֶרֶץ, וְלִקְטִיתָהּ פִּאָהּ, וּמִכְנִסוֹ לְקִיּוֹם - חֵיב בְּפִיאָה. כֹּל שְׁהוּא אוֹכֵל - פֶּרֶט לְפִסְחֵי סָטִים וְקוֹצָה. וְנִשְׁמַר - פֶּרֶט לְהַפְקֵר, וְגִידוּלוֹ מִן הָאֶרֶץ - פֶּרֶט לְכַמּוּחִין וּפְטָרִיּוֹת, וְלִקְטִיתָהּ פִּאָהּ - פֶּרֶט לְתַאנִּים, וּמִכְנִסוֹ לְקִיּוֹם - פֶּרֶט לְרֶקֶן. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַב: הָכָא פְּרָאשִׁי לְפָתוֹת עֶסְקִינוּ, וּמִכְנִסוֹ לְקִיּוֹם עַל יְדֵי דְבֶר אַחֵר קְמוּפִלְגִי. מִר סִבְר: מִכְנִסוֹ לְקִיּוֹם עַל יְדֵי דְבֶר אַחֵר - שְׁמִיָּה קִיּוֹם, וְכִר סִבְר: לֹא שְׁמִיָּה קִיּוֹם. תַּנּוּ רַבֵּנּוּ: פְּרָאשׁוּנָה הִיוּ נוֹתְנִין פִּיאָה לְלֶפֶת וְלִפְרֹב. רַבִּי יוֹסִי אָמַר: אָף לְפִלּוֹט. וְתַנּוּ אִידִד: הִיוּ נוֹתְנִין פִּיאָה לְלֶפֶת וְלִפְלּוֹט, רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: אָף לְפְרֹב, נִימָא

מֵאן שְׁמַעְתָּ לִּיה — דַּנְקֵט לִישָׁנָא דְמִידּוּ וְלֹא מִידּוּ — רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְשִׁמְעָה לִיה לֵעִיל, וְלִישְׁמַעְיָה — דְסִבְרִיא לָךְ. הָא דְלֵעִיל דְתַנּוּ "אֵלּוּ וְאֵלּוּ שְׁלֹא בְרָצוֹן חֲכָמִים" כִּי מִתְרַצָּתָא הִיא, דְקָא רְמִית אַחֲרֵיתִי עֲלֶיהָ — לִיפְרִכֶיהָ מִינָהּ וְכֹה, דְתַנּוּ "עַל שְׁלֹשָׁה לֵא מִידּוּ", וְקָא חֲשִׁיב אַרְבַּעָה: מִרְכִּבִּין, וְכּוֹרְבִין, וְקוֹצְרִין, וְגוֹדֶשֶׁין. וּבְגִידוּלִין — רַסְטִין, כִּמְאָן דְאָמַר אִין מַעֲיָלָה בְּגִידוּלִין — בְּמִסְכָּת מַעֲיָלָה (יג.א), מַחְלוקָת — דְאִנְשֵׁי יְרִיחוֹ וְרַבֵּנּוּ, בְּשֶׁל מַכְבְּדוֹת — כְּפוֹת תַּמְרִים הֵן בְּרֹאשׁ הַדֶּקֶל, וְכּוֹפּוֹת זֹו אַצֵּל זֹו כַּעֲן כָּלִי. וְכִשְׁתַּמְרִים נוֹשְׂרִין — מַקְבֵּלוֹת אוֹתָן. וְכִיּוֹן דְגַבְהוּ, וְצִרְךָ לַעֲלוֹת עַל הַדֶּקֶל לְנוֹטֵל — חִיּוּשִׁין שְׁמֹא יִתְלוֹשׁ מִן הַמַּחְבוּרוֹת, דְּהוּי אֵב מִלֵּאכָה. בְּשֶׁל בֵּין הַכִּיפִים — לְמַטָּה מְנוּפִיָּה, נּוֹפּוֹת תַּחְתּוֹנִים. וְלִיכָא לְמִיחַשׁ לְתִלְשָׁה, דָּאִין כָּאן מַחְבוּרוֹת. וְהָא מוֹקָצוֹת נִינְהוּ — שְׁמַעְרַב שֶׁבֶת בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת הִיוּ מַחְבוּרוֹת, וְנִמְצָאוּ מוֹקָצוֹת מַחְמוֹת אִיסוּר תִּלְשָׁה, וּמוֹקָצָה בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת מוֹקָצָה לְכָל הַיּוֹם. וְכִי תִיכָא הוּאִיל זִחוּ — בְּמַחְזֵר לְעוֹרְבִים שִׁישׁ לוֹ, הַגִּדְלוֹת בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ לְגִדּוּלָהּ, וּמוֹתֵר לְהַעֲמִידָם עֲלֵיהֶן לְאוֹכְלָם: נְבִילָה שְׁתַּנְבַּלָה בְּשֶׁבֶת הִיתָה עוֹמֶדֶת בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת לְאֵדָם, וְלֹא חֲשִׁיב לָהּ מוֹכֵן לְגַבִּי כְּלָבִים, וְנִשְׁמַר — שְׁאִינִי מוֹפֵקֵר, וּמִקְפִּידִין עֲלֵיו לְשׁוּמְרוֹ. וּמִכְנִסוֹ לְקִיּוֹם — שְׁמַתִּיקִים יָמִים רַבִּים. סְפִיחֵי סָטִים וְקוֹצָה — קֶשֶׁן לְאִבְיָלָה. אֲבָל סָטִים וְקוֹצָה שְׁאִינִים סְפִיחִים — חוּז לְאִבְיָלָה. סָטִים — מוֹרִיקָא, קֶרֶדֶג, קוֹצָה — וְחִישָׁר: תֵּאִנָּה אִינָה מִתְבַּשֶּׁלֶת כֹּאחַת, אֵלּוּ זִי גִמְרָה הַיּוֹם וְאַחֲרֵת יוֹצֵאָה בְּצִידָה, כֹּל יָמוֹת הַקֶּץ. רֹאשִׁי לְפָתוֹת — עַלִּי הַלֶּפֶת מִכְנִסִּין אוֹתָן לְקִיּוֹם עַל יְדֵי הָאִימְחוֹת. לְלֶפֶת — לַעֲלִי. דְבִאִמְחוֹת כּוּלִי עֲלֵמָא מוֹדוּ דְהָא מִתְקִימִין. הִבִּי

יַחֲזַק מִפְּרִשׁ: מוֹכֵן לְאָדָם — הִיּוֹ שְׁעוֹמֶדֶת לְאִבְיָלָת אֵדָם, וְאָף עַל גַּב דָּאִין רֹאדִי לְאֵדָם לְאוֹתָהּ שֶׁבֶת — הִיּוֹ מַחְמוֹת אִיסוּר, וְלֹא מַחְמוֹת הַקְּצָה, שְׁלֹא הִיּוֹ רֹצָה שִׁידוּהָ בָּאֵדָם, וְלֹא אִמְרִינָן עֲמִידָתָה לְאֵדָם כְּעִמְדָתָה לְכֻלָּבִים, שְׁאֵלּוּ הִיּוֹת עוֹמֶדֶת לְכֻלָּבִים כְּמוֹ שְׁעוֹמֶדֶת לְאָדָם — הִיּוֹת מוֹתֵר כְּשֶׁתַּנְבַּלָה בְּשֶׁבֶת, דְּלִגִּי כְּלָבִים לִיכָא מוֹקָצָה מַחְמוֹת אִיסוּר. כִּי שִׁי דְבִרִּים שְׂרָאִים לִינֵת לְכֻלָּבִים חֲיִים, כְּגוֹן עוֹפּוֹת וְכִיּוֹצָא בְּהוֹ וְלֹא אִמַּר דְּהוּי מוֹכֵן לְכֻלָּבִים, אָף עַל גַּב דְּלִבְסוֹף הִיוּ מוֹכֵן לְכֻלָּבִים. אֵלּא אִדְרַבְהּ, לְפִי שְׁתַּמָּא עוֹמֵד לְאֵדָם — מַקְצִי לִיה מַכְלָבִים. הִבִּי נִמֵּי, מוֹכֵן לְעוֹרְבִים לֹא הִיוּ מוֹכֵן לְאֵדָם, אָף עַל גַּב דְּלִבְסוֹף הִיוּ מוֹכֵן לְאֵדָם. מוֹכֵן לְעוֹרְבִים — אִפִּילוֹ אִי לֹא שְׂרִי הָבָא אֵלּא לְמִי שִׁישׁ לוֹ עוֹרִים — אִיעֲטִירְךָ בְּרִישׁ בִּיצָה (ג.א) לְמִיסַר פִּירוֹת הַנוֹשְׂרִין מִטַּעַם גּוֹרֵה שְׁמֹא יַעֲלֶה וְיִתְלוֹשׁ, דְּלֹא מְצִי לְמִיזוֹר דְּתַם אִיסוּרָא מִשּׁוּם מוֹקָצָה — שְׂהִירֵי מַעֲמִידִין שֶׁם הַמִּשְׁנָה בְּתַרְגּוּלָתָהּ הָעוֹמֶדֶת לְאִבְיָלָה, אִם כֵּן אִיסוּר מוֹקָצָה לֹא שִׁיךָ בָּהּ לְמִיזוֹר, אִי לֹא מִשּׁוּם גּוֹרֵה שְׁמֹא יַעֲלֶה וְיִתְלוֹשׁ.

בְּלֹא אִמְרוּ בְּפִיאָה כִּי — נִרְאָה לְרִבְרִינֵי תַם דְּמַדְאוּרִייתָא לֹא מִיחִיבֵי בְּפִיאָה אֵלּא זִית וְכֶרֶם וְשֹׁדֵד דְּכִתְבִּי בְּהִיאָה בְּקָרָא. וְאַחֲרֵינִי תַקְנוּתָא דְרַבֵּנּוּ נִינְהוּ, וְשָׂאִין מִכְנִסוֹ לְקִיּוֹם — לֹא רָצוּ לְחַקֵּן פִּיאָה, דְּאִינוּ דְּבֶר חֲשׁוֹב. וְתֵאִנָּה וְכֹל דְּמִי לָהּ, אָף עַל גַּב דְּחֲשִׁיב — אִיכָא בְּטוֹל עֵינִים, לְפִי שְׂאִין לְקִטְתָּן כֹּאחֵר וְהַפְסֵד יוֹרֵעַ עַל הִירוֹת. וּבְמִידִין וּפְטוּרִיּוֹת, הוּאִיל וְאִין בְּמִינֵי חִיּוֹבָא שְׂאִין גָּדֵל בְּקֶרֶק — לֹא תַקְנוּ. וְהָא דְרִישׁ תְּבוֹרָת כְּתִיב: יָכוֹל שְׂאִין מִרְבָּה קִישׁוּאִין וְדוֹלְעִין שִׁידוּי חֵיבִין בְּפִיאָה — תַּלְמוּד לומֵר: "וּבִקְצָרְכֶם אֵת קִצְרֵי אֶרֶצְכֶם" מִה קִצְרֵי שְׁהוּא אוֹכֵל וְנִשְׁמַר וְגִידוּלוֹ מִן הָאֶרֶץ אָף כֹּל כִּי, יִצְאוּ יִרְקוֹת כִּי, אִסְמַכְתָּא בְּעֵלְמָא הִיא, כְּמוֹ שְׂדֵרֵשׁ שֶׁם מִקְרָא מַעֲשֵׂר יִרְקָה, אָף עַל גַּב דְּהוּי דְרַבֵּנּוּ.

אֵלּא מִפְּנֵי שְׁאִמְרוּ חֲכָמִים אִין פִּיאָה לִירֶק — וְאֵם תֵּאִמַּר: מִכֵּל מִקּוֹם לְפִיטֵר מִמַּעֲשֵׂר, מִפְּנֵי שְׁדַּחְקִירִים, וְהַפְקֵר פְּטוֹר מִמַּעֲשֵׂר וְיֵשׁ לומֵר: כְּבִית הֵלֵל, דְּאִמְרוּ בְּמִסְכָּת פֹּאֵה וּפְרָק שְׁשֵׁי מִשְׁנָה א: אִינוּ הַפְקֵר עַד שִׁיפְקֵר לְעִינִים וְלַעֲשִׂירִים כְּשִׁמְטָה. וְלִפְנֵין (בִּירוּשְׁלָמִי) כְּשִׁמְטָה, דְּכִתְבִי: "תַּשְׁמַטְנָה וְנִשְׁתַּתָּה" מִה תַּלְמוּד לומֵר וְנִשְׁתַּתָּה — יֵשׁ לָךְ נִטְשָׁה אֲדוּרָת שְׁהִיא כּוֹה, וְזֶה הִיא

הִיא

הִיא

המוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים, דכל מידי דהוי לאיניש – משום
שכל דבר שראוי לאדם לא מקצה ליה מדעתיה – לא מסיר דעתו
מלחשתמש בזה לאדם, ולא חשב להשתמש בזה לכלבים. אבל
דבר המוכן בבין השמשות רק לעורבים, הוי מוכן לאדם, משום
דכל מידי דהוי לאיניש, דעתיה עליו – שכל דבר שראוי מצד עצמו
לאדם, אף שבבין השמשות היה אסור לו, מכל מקום דעתו על זה
שאם יוכל ישתמש לעצמו. ולכן כיון שהפירות מצד עצמם היו
ראויים לאדם בבין השמשות, אף שהיו אסורים משום שהיו
מחוברים, לא הקצה דעתו מהם, וחשב שאם יתלשו מעצמם או
על ידי עורבים, יאכלם.
ביאור נוסף במחלוקת רבנן ואנשי יריחו: כי אתא רבין אמר בשם
רבי שמעון בן לקיש, לא כמו שאמר עולא בשמו, אלא שהמחלוקת
היא בשל פין ביפין, שבזה אין חשש שמא יעלה ויתלוש, דרבנן
סברי שמה שמוכן לעורבים לא הוי מוכן לאדם, ולכן התמרים
מוקצות ואסור ליטול מהן בשבת, ואנשי יריחו סברי דמוכן
לעורבים הוי מוכן לאדם ואינו מוקצה. אבל בשל מכפרות דבין
הכל אסור דגורנין שפא יעלה ויתלוש.
שנינו במשנה: 'ונתנין פיהא לירק' והיינו שהשאירו פאה בשדה
הירק אף שהוא פטור מפאה, ומיחו בהם משום שיכול לצאת מזה
מכשול שיאכלו אותה העניים בלא מעשר, אף שבאמת חייבת
במעשר.
הגמרא מקשה על מנהג אנשי יריחו ממשנה בפאה: ולית להו
לאנשי יריחו את הא דתנין (פאה פ"א מ"ד), כלל אמרו חכמים בפיהא,
כל מה שהוא אוכל נשפך ויגדלו מן הארץ ולקטתו באחת
ומכניסו לקיום, חייב בפיהא.
הגמרא מבארת את דברי המשנה: מהנאמר 'כל שהוא אוכל, יש
למעט פרט לספחיו סמים' (בכרובים) וספחיו קוצה שקשים לאכילה
שאינם חייבים בפאה. מהנאמר 'נשפך' כלומר שרק מה שאינו
מופקר ומקפידים עליו לשומרו, חייב בפאה, יש למעט פרט
ופשקיר שפטור. מהנאמר 'וגדלו מן הארץ', יש למעט פרט לכמהין
שפטורים שאינם יונקים מן הארץ אלא יונקים מן האויר, שפטורים
מפאה. 'ולקטתו באחת' – שמלקטים את כל הפירות שבשדה בזמן
אחד, פרט לתאנים שאין נגמר בישולם של כל הפירות יחד
וממילא אינן נלקטות בזמן אחד. 'ומכניסו לקיום' כלומר שאפשר
לשומרו ימים רבים, פרט לירק שאינו מתקיים לאחר זמן. מבואר
אם כן במשנה שירק פטור מפאה, וקשה מה סברו אנשי יריחו
שנהגו להשאיר בזה פאה.
מתרצת הגמרא: אמר רב יהודה אמר רב, תבא – במנהגן של אנשי
יריחו להשאיר פאה בשדה ירק, כראשי לפתות עסקינן – מדובר
בעלי הלפת ומכניסו לקיום על ידי דבר אחר – ששומרים אותן אגב
עיקר הלפת שמתקיים. ובוה קמיפליג, מר סבר – אנשי יריחו,
מכניסו לקיום על ידי דבר אחר שמיא קיום – עלי הלפת נחשבים
'מכניסו לקיום' ואף שאינם נשמרים, מכל מקום כיון שמכניסים
אותן לקיום אגב עיקר הלפת, הם חייבים בפאה וממילא פטורים
ממעשר, ומר סבר – וחכמים שמחו בהם סברו, שדבר שמכניסים
אותו לקיום אגב דבר אחר, לא שמיא קיום ועלי הלפת פטורים
בפאה וממילא חייבים במעשר.
הגמרא מביאה שתי ברייתות בענין מנהגן של אנשי יריחו. ברייתא
ראשונה: תנו רבנן, כראשונה (וקדם שמחו בהם) הוי אנשי יריחו
נותנין פיהא לעלי הלפת ולכרוב, זוהי דעת תנא קמא. רבי יוסי
אומר שבראשונה היו נותנים פאה אף לקפלוש (בכרתי).
ברייתא שניה: ותניא אידך, בראשונה היו נותנין פיהא לקפת
ולקפלוש, זוהי דעת תנא קמא. רבי שמעון אומר, אף לכרוב.

מדייקת הגמרא: מאן שמעת ליה דאמר 'מיחו ולא מיחו', הלא זהו
רבי יהודה שנקט בברייתא לשון זו, ומסתמא אף משנה זו מדבריו
נקטני בה שוקצירין ברצון חכמים, ומוכח שדעת רבי יהודה
שקצירה היא לכתחילה ברצון חכמים ולא כדבריו בברייתא.
לפני שהגמרא מתרצת בתחילה מקשה על המקש: ולישעמיך
(והמקש), משמע שהברייתא עצמה מיושבת, והרי קשה שבתחילה
כתוב שיש שלשה דברים שלא מיחו והני – הדברים שמנתה
הברייתא, ארבעה הן ומרכיבין וכורכין וקוצרין וגודשין.
מתרצת הגמרא: אלא ודאי סמי מוכן קצירה – יש למחוק
מהברייתא את תיבת 'וקוצרין' ובכך מיושבת הברייתא וגם אין
סתירה ברבי יהודה שהרי מעולם לא אמר שקצירה אינה ברצון
חכמים.
שנינו בברייתא: ופתחין להשתמש בנמיות (ענפים) של עצי
הקדרש, של חרוב ושל שקמה.
הגמרא מבארת את מחלוקת: אנשי יריחו אמרו, אבותינו לא
הקדשו אלא את הקורות (הגזעים) ולכן אנו נחיר את הנמיות –
הענפים של עצי הקדרש, של חרוב ושל שקמה, ובידולין תבאין
לאחר מקאן עסקינן – ומדובר בענפים גדלו לאחר שאבותיהם
הקדשו את העצים, ואנשי יריחו סברי לה כמאן דאמר שאין דין
מעלה בידולין. ורבנן שמחו בהם סברי, נתי דמעלה ליבא איסורא
מיהא אבא – אמנם אין בזה דין מעילה, אבל איסור יש.
שנינו בברייתא: וקוצרין פרוצות כדי שיוכלו עניים ליכנס בשבתות
ובימים טובים ולקחת פירות שנשרו.
מבארת הגמרא: אמר עולא אמר רבי שמעון בן לקיש, המחלוקת
בין אנשי יריחו לחכמים היא בשל מכפרות – בתמרים שנפלו
בשבת לתוך כפות התמרים הנמצאות בראש הדקל וכפופים שם
זו ליד זו והם כעין כלי, דרבנן סברי שכיון שהתמרים שנשרו הם
במקום גבוה, גורנין לאסור ליטול מהן שפא יעלה באילן ליטול
ויתלוש גם תמרים מחוברות ויעבור על איסור תורה של תולש,
ואנשי יריחו סברי לא גורנין שפא יעלה ויתלוש, אבל בשל בין
הפיפין – אבל ליטול תמרים שנשרו בשבת ונמצאות בענפים
הנמוכים של הדקל, דברי הכל מותר משום שאין שם תמרים
מחוברות.
רבא מקשה על עולא: אמר ליה רבא לעולא, והא התמרים שנשרו
בשבת מוקצות נתיחו כיון שבתחילה השבת הם היו מחוברות והיה
אסור לתולשם, נעשו מוקצות לכל השבת.
ממשיך רבא: ובי תמא הואיל דהוי לעורבין – כיון שבתחילה שבת
התמרים היו ראיות לעורבים אף בעודן מחוברות, לכן אינן
מוקצות, אי אפשר לומר כן משום דהשתא מוכן לאדם לא הוי מוכן
לכלבים – הרי דבר שהיה מוכן בתחילה שבת לאדם ובאמצע
השבת נתקלקל וכעת הוא ראוי רק לכלבים, נחשב מוקצה, משום
שבתחילה לא היה מיועד לכלבים, ואין אומרים שמחמת שהיה
מוכן לאדם הרי הוא גם מוכן לכלבים. דתנין (שבת ק"ה) שמוותר לתת
נבלה לפני הכלבים בשבת ורבי יהודה אומר, אם לא היה נבילה
מערכ שפך אלא נתנבלה בשבת, אסורה לפי שאינה מן המוכן
לכלבים מערב שבת, הואיל ובתחילה השבת עמדה למאכל אדם
על ידי שחיטה, ולכן היא מוקצה, ורק אם היתה נבלה מערב שבת
מותר ליתנה לכלבים בשבת משום שמלכתחילה עמדה לזה והיא
ככל מאכל בהמה שאינו מוקצה. וממילא האם יתכן שדבר המוכן
בתחילה השבת רק לעורבים, הוי מוכן גם לאדם, ואם כן לא שייך
לומר שהתמרים המחוברות אינן מוקצה לאדם משום שהיו
ראויות לעורבים. וקשה מדוע התמרים שנשרו אינם מוקצה.
עולא מתרץ את קושיית רבא: אמר ליה עולא לרבא, אין, דבר

ינצל אפשרותו ויכולתו להפיץ היהדות המסורתית בחוגים ההולכים ומתרחבים ומתפשטים.

סימן ברכה.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת על רווחים שאינו רואה בהם סימן ברכה: תנו רבנן, תגרי סימא – סוחרים שיושבים ומוכרים בשוק, ומגדלי פחם דקה ו-כבשים או עזים, וקוצצי אילנות מוכות למוכרים לעצים, ונותנין עיניהן בחלק יפה – כשבים לחלוק שותפותם עם אחרים, תמיד מקפידים ליטול חלק יפה. המרויח מאחד הדברים האלו אינו רואה סימן ברכה לעולם. הגמרא מבארת: מאי פקעא – אינו רואה מדברים אלו סימן ברכה, דתהו ביה אינשי – אנשים מסתכלים על כך בתמחוק, תגרי סימא כיון שיושבים ומוכרים בפרסום שולטת בהם עין רעה, ומגדלי בהמה דקה הכל צווחים עליהם, ועל קוצצי אילנות טובות ונותנים עיניהם בחלק יפה הכל תמהים ומלעזים עליהם ועין רעה שולטת בהם וצעת בני אדם.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת על רווחים שאינו רואה בהם סימן ברכה: תנו רבנן בברייתא, אריבע פרוזות אין בהן סימן ברכה לעולם, שכר פותבין ספרי תורה תפילין ומזוזות, ושכר מתורגמנין – עומדים לפני החכם בשבתות ושומעים מפיו, ומשמיעים את דבריו לרבים, ושכר יתומים – הלוקח מעות יתומים כדי לסחור בהם ולהרויח לעצמו מחצית מן הרויח וחצי השני של הרויח יהיה של היתומים, ומעות הקאות מקדינת הים – ריוח שבא לו ממה שמשלח את ספינותיו למדינת הים. הגמרא מבררת מדוע אינו רואה בדברים אלו סימן ברכה. שואלת הגמרא: בשלמא שכר מתורגמנין – מובן מדוע אין בו סימן ברכה, משום דמחיו בשכר שבת – שנראה שמקבלים את השכר על עבודה בשבת, וכן המרויח ממעות יתומים נמי – גם מובן מדוע אינו רואה סימן ברכה, מפעמים שהוא נוטל מהרויח יותר מהראוי לו, ויתומים לאו בני מחילה ניהו, וכן המרויח ממעות הקאות מקדינת הים מובן מדוע אינו רואה סימן ברכה, משום דלאו כל יומא מתרחיש ניפא – לא בכל יום קורה נס שספינותיו יחזרו בשלום, אלא שכר פותבין מאי פקעא אינם רואים סימן ברכה. משיבה הגמרא: אמר רבי יהושע בן לוי, עשרים ואריבע תעניות ישבו אנשי כנסת הגדולה על בותבין ספרים [ספרי תורה נביאים וכתובים] תפילין ומזוזות שלא יתעשרו מכתבתם, שאילמלי – שאם כן היו מתעשרין, אין פותבין – לא היו ממשכים לעסוק במלאכת הכתיבה.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת על רווחים שאינו רואה בהם סימן ברכה: תנו רבנן בברייתא, פותבין ספרים תפילין ומזוזות, הן ותגריהן – הסוחרים שלהם שקונים מהם כל מה שכותבים, ותגרי תגריהן – והקונים מהסוחרים ביחד למוכרים לאנשים אחד אחד, וכן כל העוסקין במלאכת שמים, מבארת הגמרא שכוונת הברייתא לאיתני – להוסיף, מוכרי תבילת לחוטי ציצית, אינן רואין סימן ברכה לעולם מהטעם שביארה הגמרא לעיל, שאם יתעשרו לא יתעסקו יותר בעסקים אלו. מוסיפה הברייתא: ואם עוסקין לשקפה

– להיות מצוות אלו מצויות לבני אדם הצריכים להן, רואין סימן ברכה, שכיון שעוסקים לשמה אין חשש שאם יתעשרו לא יתעסקו יותר במצוות אלו.

הגמרא שבה לבאר דינים שונים בחובה לקיים מנהגים: שנינו בברייתא (שבת יט, ט), אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם לשבת, ומצור לצידון אפילו בערב שבת מותר להפליג מזו לזו, כיון שהן קרובות זו לזו. הגמרא להלן מספרת שבני ביישן ועיר הסמוכה לצור, החמירו על עצמם שלא להפליג מצור לצידון בערב שבת, ודנה האם הבנים חייבים לנהוג כמנהג אבותיהם. מספרת הגמרא: בני ביישן נהוג דלא הוו אולין מצור לצידון במעלי שבתא – בני העיר ביישן נהגו שלא לילך מצור לצידון בערב שבת וביום ששי, אף שהיה זה יום השוק של צידון, והיו מחמירים על עצמם שלא לילך לשם כדי לא להתבטל מהכנת צרכי שבת.

אתו בנייהו קמיה דרבי יוחנן אמרו לו – באו בניהם לפני רבי יוחנן ושאלו אותו, אבהיתין אפשרי להו – אבותינו היו יכולים להתמיר שלא לילך בערב שבת ליום השוק, כי עשירים היו ויכלו לקנות ביוקר שלא ביום השוק, אמן לא אפשרי לן – אך אנחנו איננו יכולים לקנות ביוקר ביום חמישי שאינו יום השוק כי איננו עשירים, האם מותר לנו שלא לנהוג כמו שנהגו אבותינו. אמר להו – ענה להם רבי יוחנן, כבר קיבלו אבותיכם עליהם – מאחר שאבותיכם קיבלו על עצמם הנהגה זו שלא לילך בערב שבת לצידון, ומן הסתם קיבלו זאת גם על זרעם, אתם חייבים לנהוג כמנהגם, משום שנאמר (משלי א ח), שומע בני מוכר אכיל – מה שנתן הקדוש ברוך הוא למשה בכתב ובעל פה, ואל תפש תורת אמוך – תורת האומה שלך, וכוונת הפסוק על כנסת ישראל, והם דברי החכמים והסופרים שחידשו והוסיפו ועשו סייגים לתורה.

חובת הפרשת חלה היא רק בעיסה העשויה מחמשת מיני דגן, ואינה נוהגת בעיסה העשויה מאורז, והחלה נקראת בכתוב תרומה (במדבר טו ט) ולכן נאכלת רק לכהנים ואסורה לזרים. הגמרא מבררת לגבי בני עיר שנהגו להפריש חלה מעיסת אורז, האם מותר למי שאינו כהן לאכול בפניהם את חלת האורז.

מספרת הגמרא: בני חוזאי נהגו דמפרשי חלה מארזא – בני העיר חוזאי נהגו להפריש חלה מעיסה העשויה מאורז, שהחמירו על עצמם לנהוג כן, אתו ואמרו ליה לרב יוסף – באו וסיפרו לרב יוסף על אותו מנהג, אמר להו, ניקלה זר באפיהו – יאכל אדם שאינו כהן את החלה בפניהם, ובוזו ילמד אותם שאין להפריש חלה מעיסת אורז, שהרי חלה ניתנת לכהן ואסורה לזרים ואם זר אוכלה מבואר שאין להפרשה זו תורת חלה.

מקשה הגמרא: איתיביה אמי – הקשה אביי לרב יוסף, שנינו בברייתא, דברים המותרים, ואחרים – ויש אנשים שנהגו בהן איסור, שהחמירו על עצמם כן,

ורבי יהודה במשנתנו: רבינא אמר, תנא קמא ורבי יהודה נחלקו בפלוגתא דהני תנאי, (רמנן) [דתניא], אוקלין בתמרין של שביעית אפילו במקום שכלו בו תמרים לחיה מן השדה, עד שיכלה האחרון שבצוטר – עד שיכלו התמרים מהדקל האחרון שבצוטר ו-עיר התמרים. רבן שמעון בן גמליאל אומר,

לבער, אבל אם כלו רק מקצת מהמינים אינו חייב לבער, ורשאי לאכול את מהמין שכלה. ורבי יהודה סובר כרבן גמליאל שכל מין שכלה חייב לבערו, ולכן שנה שאומרים לו 'צא והבא לך אף אתה' מן השדה מאותו המין שכלה, והרי לא תמצאנו שם, ועל כן אותו מין חייב בביעור. הגמרא מביאה אופן חמישי לבאר את מחלוקת תנא קמא

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

1 יג אסור לאדם לחשוב ק' חשבונותיו קא בפיו קבר קד [בשבת, גזירה שמא יכתוב קדקדא, בין חשבון העתיד
2 להיות קד, בין חשבון שעבר כבר, אלא שצריך לו עדין לידע אותו, כגון כך וכך הוצאתי קד] על כן

ביאורי הלכה

[ק] לחשוב - לחשב. אסור¹⁴³. ומצוה שלא להרהר כלל בעסקיו בשבת¹⁴⁴.
[קא] חשבונותיו - משמע דווקא חשבונותיו אסורים, אבל חשבונות של אדם אחר, שלו עצמו אין צורך בהם - מותר¹³⁹.
[קב] בפיו - גם אם ישנה דיבורו וידבר על החשבון ברמזים ללא שיזכיר בפירוש דבר האסור בשבת - אסור¹⁴⁰.
[קג] בפיו - היינו שלא מן הכתב, אבל כשהוא מן הכתב אסור גם משום "ממצוא חפצך"¹⁴¹.
[קד] בפיו - מותר לחשב חשבונותיו בהרהור בלבד¹⁴², אבל אם החשבון מביאו לטרת הלב או נדנוד דאגה

- אסור¹⁴³. ומצוה שלא להרהר כלל בעסקיו בשבת¹⁴⁴.
[קה] שמא יכתוב - אין לחשב בפיו בשבת את חשבונותיו הפרטיים אפילו לצורך מצוה, אבל מותר לפרט חשבון שכבר ידוע לו¹⁴⁵.
[קו] שמא יכתוב - לזיכרון.
[קז] העתיד להיות - כמה עתיד להוציא או לשלם לפועלים.
[קח] כך וכך הוצאתי - מותר לדבר על מחירו של חפץ שקנה, אם כבר שילם את התמורה, או אפילו לא שילם עדיין, אבל המחיר הוא קבוע ואינו צריך לחשב חשבונות בגינו¹⁴⁶.

ציונים והוספות

(139) ואין בזה חשש שמא יכתוב או ממצוא חפצך, ולענין ודבר דבר - ראה לעיל הערה יח.
(140) כמו כן לא תועיל הזכרת קדושת השבת (ראה לעיל הערה כג), שהרי איסור זה מחמת שמא יכתוב ולא מצד דיבור חולין בשבת דלעיל סעיף ב.
(141) כדלהלן סעיף כא, ואז היה נאסר גם בדברים שאין חשש שיבוא לכותבם, אך כאן אינו משום "ממצוא חפצך" (שהרי יכול היה לחשב בהרהור בלבד והדיבור לא מקרה) (תמיד לעשיית חפציו), וכן אין בזה משום "ודבר דבר" שגם כאשר מזכיר את חובותיו לא מזכיר תמיד את המלאכה או התשלום האסורים בשבת.
(142) כן משמעות שו"ע ובפשוטות כן הוא לדעת הרמב"ם (מהדוגמאות שהביא ומהזכרת ענין דיבור של חול) ופשוט הגמרא ש"לחשוב" היינו מעשה חשבון הנעשה בפה, וכן משמעות השו"ע שהביא דין זה בסימן העוסק בדיבור האסור בשבת, ואף שמסברא אין לחלק בין הרהור לדיבור, מ"מ בגזירות אין מדמים מקרה למקרה ואין לאסור אלא מה שאסרו בפירוש, ולא מצינו בשום מקום גזירה שלא להרהר מחשש שיבוא לאיסור שבת.
(143) כדלעיל סי' שו סכ"א, ואיסורו משום עונג שבת ולא משום גזירה, ובסי' פה ס"א משמע קצת שיש איסור גם במחשבה (ראה תהל"ד שם שעמד על סתירה זו) וצ"ל שגם אם מדובר שם בהרהור בלבד כיון שישנם מחשבות האסורות מחמת עונג שבת או כשמצטרפות למעשה (כשטרי ההדיוטות (להלן סכ"א)) ובפרט שישנה מצוה שלא לחשוב כלל בעסקיו בשבת - אין נותנים עצה (וכשעושים זאת לכתחילה אולי יש בזה גדר של איסור) לחשוב בשבת את חשבונותיו.
(144) סי' שו סכ"א משום עונג שבת.
(145) רק איסורי "ממצוא חפצך ודבר דבר" הותרו בשבת לדבר מצוה, משא"כ האסור מחמת "שמא יכתוב" (בדוגמת

שכירות מלמד דלעיל סי' שו ס"ג), ואף שבשו"ע סי' שו כתב שמותר לדבר בחשבונות של מצוה שהם חפצי שמים, בשו"ע השמיט את דבריו שלדעתו איסור זה משום שמא יכתוב ולא משום "ממצוא חפצך", ואת"ל שאינו חולק על השו"ע יש לומר שמפרש דבריו (שלא כמג"א ס"ק י) על חשבונות של מצוה שאינם חשבונותיו הפרטיים אלא חשבון הקהל וכיוצא בזה ואינם בכלל האיסור כאן (כדלעיל הערה קלט), או שהיתר השו"ע על הדיבור בלבד (משא"כ חשבון ממש) כגון שמודיע מתוך הכתב (או הזיכרון) את החשבון שכבר נעשה ונכלל בשאר ההיתרים שהוזכרו שם בסעיף ו או סעיף יד,
ועפ"י יש לומר שכך פירש גם דברי הגמרא (כתובות ה, א) שחשבונות של מצוה מותר לחשבן בשבת,
אך מ"מ צריך לומר שחולק על המג"א שם ס"ק י שהתיר לחשוב מה שצריך לסעודת מצוה (ושם השמיט להלן סעיף כג את דברי המג"א סי' שו ס"ק טז בענין זה),
ואת"ל שלא חולק גם על המג"א, ולשו"ע מותר לחשב חשבונות של מצוה בשבת, יש לומר דהנה לא התירו אלא דבר שיש בו צורך למצוה (ראה לעיל סי' שו ביאור כז), ולכך כל חשבון שיכול לחשב במחשבתו ללא שיוציאו בפיו אין לחשבו בפיו בשבת אפילו לצורך מצוה (ראה לעיל הערה קמב), ובשו"ע לא הביא היתר כללי לחשב בפיו בשבת לצורך מצוה שכמעט שאינו מצוי, אלא רק מקרים פרטיים כגון פוסקים לצדקה או השולח שליח לקנות צרכי המת ומפרט לו את החשבון.
(146) שש"כ פכ"ט סס"ד. וראה שו"ת אז נדברו ח"ג סי' ז שמלבד המצוה שלא לדבר בדברים בטלים בשבת יש מקום לומר (אף שאין לזה מקור מפורש) שהוי בכלל מקח וממכר (לכאורה כוונתו כששואל על מחיר החפץ כוונתו לקנותו אף הוא).

- 1 פְּלוּנִי לְשֹׁכֵר הַפּוֹעֲלִים, וְעָדִין נִשְׁאָר בִּירוֹ מִשְׁכָּר הַפּוֹעֲלִים קט] שְׁצִירָה לִידַע מַה שְּׁנָתֵן לָהֶם כְּדֵי שִׁידַע מַה
- 2 שְׁמוּנִיעַ לָהֶם עָדִין, וְאִפְלוּ אִם לִפִּי חֶשְׁבוֹן קי] לֹא יִגִּיעַ לָהֶם כָּלוּם, מִכָּל־מָקוֹם עֲכָשׁוּ קָדָם הַחֶשְׁבוֹן זֶה קי"א
- 3 מִסְתַּפֵּק לוֹ שְׂמָא מִגִּיעַ לָהֶם כָּלוּם - הָרִי זֶה חֶשְׁבוֹן הַצִּירָה לוֹ, וְיֵשׁ לְגִזּוֹר שְׂמָא יִכְתְּבֵנוּ לְזַכְרוֹן קי"ב.
- 4 אֲבָל אִם יִדְוֶעַ לוֹ שְׂאִין מִגִּיעַ לָהֶם כָּלוּם מִמֶּנּוּ - הָרִי זֶה חֶשְׁבוֹן שְׂאִינוֹ צִירָה לוֹ כָּלָל, וּמִתָּר לְחֶשְׁבוֹ בְּשֶׁבֶת.
- 5 וְכֵן כְּמָה סָאִים תְּבוּאָה הִיָּה לָנוּ בְּשָׁנָה פְּלוּנִית, כְּמָה דִּינָרִים הוֹצִיא בְּחֶתְנוּת כְּנוֹ, וְכִיּוֹצֵא כְּאֵלוֹ, שֶׁהֵם בְּכָל־
- 6 שִׁיחָה בְּמִלָּח, הַמְחִשֵּׁב אוֹתָם בְּשֶׁבֶת - כְּמִחְשָׁב אוֹתָם בְּחַל קי"ג, וּבְלִבָּר שְׁלֹא יִרְבֶּה בָּהֶם, שְׂאִסוֹר לְהִרְבּוֹת
- 7 בְּשִׁיחָה בְּמִלָּח בְּשֶׁבֶת, כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאֵר לְמַעַלָּה:

הלכות שבת, חלק ב סימן שז, דיני שבת התלויים בדיבור טעיף יג

ביאורי הלכה

- קט] משכר הפועלים - כגון שלא (או מסתפק שמה לא) שילם את כל שכרם, ואף שמחשב כמה שכר שילם בעבר בלבד, חשוב לזכרו עבור העתיד.
- קי] לפי חשבון - אולי צריך לומר "לפי החשבון".
- קי"א] קודם החשבון זה - אולי צריך לומר: "קודם חשבון זה" 147.
- קי"ב] יכתבנו לזכרון - והוא הדין לכל חשבון הנחוץ לכלכלת ביתו ולעסקיו אף שאינו חשבון של תשלום מסויים 148.
- קי"ג] אותם בחול - לפעמים אפילו בחול יש להימנע משיחה זו 149.

ציונים והוספות

- 147) או אולי: "קודם החשבון מסתפק".
- 148) אף אם אינו דבר האסור לעשותו בשבת, ובדבר האסור לעשות בשבת - ראה לעיל (הערה קלט) לעניין

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

- 1 ד יש אומרים שמותר לקרות עולים הרבה בפרשה אחת
- 2 שחזור וקורא זה מה שקרא זה וחזור ומברך ואין בזה
- 3 חשש ברכה לבטלה שהרי בחול המועד של סוכות וחנוכה
- 4 עושים כן ומכל מקום אין השני עולה למנין ז' קרואים
- 5 המחוייבים בשבת אלא אם כן הוסיף עוד ג' פסוקים שלא
- 6 קראם הראשון כמו שנתבאר בסי' קל"ז.
- 7 ויש אומרים שלכתחלה אסור להשני לברך על הפסוקים
- 8 שכבר בירך עליהם הראשון אלא אם כן יוסיף עליהם ג'
- 9 פסוקים ואין למדין מחול המועד וחנוכה שאי אפשר בענין
- 10 אחר וכן נוהגין במדינות אלו כל השנה לבד משמחת תורה
- 11 שומכין על סברא הראשונה ובמקצת מקומות אף בשבת
- 12 חתונה:
- 13 ה הכל עולים להצטרף למנין ז' קרואים בשבת אפילו
- 14 אשה וקטן היודע למי מברכין אע"פ שאינן מחוייבים
- 15 בדבר אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בצבור מפני כבוד
- 16 הצבור ואפילו קטן אינו עולה אלא להצטרף לגדולים אבל
- 17 לא שיהיו כולם קטנים או נשים כיון שאינן מחוייבים בדבר.
- 18 וכן אין הקטן יכול להיות מקרא את העולים דהיינו שהוא
- 19 יקרא בקול רם בספר תורה והעולים אומרים אחריו בלחש
- 20 וכל הצבור יוצאים ידי חובתן בשמיעה ממנו הואיל והוא
- 21 אינו מחוייב בדבר אינו יכול להוציאם ידי חובתן עד
- 22 שיתחייב כמותם דהיינו משיבא שתי שערות:
- 23 ו כשהקטן עולה להצטרף לא יהיה ראשו מגולה מפני
- 24 כבוד התורה וכל שכן גדול עיין סי' ב' וסי' ח' וקנ"א:
- 25 ז ועכשיו אין נוהגין לקרות הקטן אלא למפטיר ואף אם
- 26 אין כהן בבית הכנסת אלא קטן כהן נוהגים לקרות
- 27 ישראל במקום כהן ואין בזה איסור במה שאין חולקין כבוד
- 28 לכהונה אף שמן הדין כהן הקטן יכול לעלות מכל מקום
- 29 אין אנו מחוייבים כלל לכבד כהנים קטנים שמצות עשה של
- 30 וקדשתם אינה אלא על הגדולים שנאמר כי את לחם אלהיך
- 31 הוא מקריב והקטן פסול להקריב:
- 32 ח ממזר מותר לעלות לתורה שגם לו ניתנה התורה שהרי
- 33 הוא חייב בכל המצות האמורות בתורה.
- 34 ועבד כנעני שלא נשתחרר דינו כאשה שהרי אינו חייב אלא
- 35 במצות שהאשה חייבת בהן.
- 36 ואם אמו ישראלית הרי זה כישראל גמור לכל דבריו:
- 37 ט וסדר הקרואים בשבת נתבאר בסי' קל"ו] ואין איסור
- 38 לקרות עם הארץ שהוא נכבד ועשיר וגדול הדור לפני
- 39 תלמיד חכם כי אין זה בזיון לתלמיד חכם רק כבוד לתורה
- 40 שמתכבדת באנשים גדולים:
- 41 * * *
- 42 י המפטיר בנביא צריך שיקרא בתורה תחלה ויברך עליה
- 43 תחלה וסוף ואח"כ יפטיר בנביא כדי שלא יהא כבוד

יד ולמה אין נוהגין שהאחרון מהמניין יקרא בספר שני
והמפטיר יחזור ויקרא מה שקרא האחרון לפי שלא רצו
לנהוג לכפול פרשה אחת ולברך עליה ב' פעמים שלא
לצורך כיון שאפשר להשלים המניין בספר הא' ושיקרא
המפטיר בלבדו בספר ב' שכשאין מוציאין אלא ספר אחד
הוא שיש הכרח לעשות כן מחמת הקדיש שאי אפשר
לאמרו קודם שנגמרה הפרשה אבל כשקורין ב' ענינים בב'
ספרים אומרים קדיש אחר השלמת המניין בספר הא' קודם
קריאת המפטיר בענין השני והוא הדין אם מוסיפים הרבה
בספר אחד אומרים הקדיש אחר השלמת הקריאה:

טו וביום שמוציאין ג' ספרים כגון ראש חודש טבת שחל
בשבת שצריך לקרות פרשת השבוע ופרשת ראש
חודש וענין של חנוכה וכן בשמחת תורה שצריך לקרות
פרשת וזאת הברכה ובראשית ופרשת המוספים אזי ג"כ
המפטיר בלבד קורא באחרונה ומשלימין המניין או אפילו
אם מוסיפים על המניין הכל עולים בב' ספרים הראשונים
ואחריהם אומרים קדיש קודם המפטיר להפסיק בין קריאתם
לקריאת המפטיר שקריאתו אינו אלא בשביל כבוד התורה
אבל קודם הקריאה בספר ב' אין נוהגים לומר קדיש אף אם
כבר נשלמו מנין הקרואים בספר אחד והקורא בספר ב' הוא
נוסף על המניין.

ויש מנהגים אחרים בענין אמירת הקדיש בין כשמוציאים
ב' ספרים ובין כשמוציאין ג' ואין לשנות שום מנהג וכן אם
יש מקום שנוהגים כשמוציאין ב' ספרים (בראש חודש שחל
בשבת וכו' פרשיות) שהאחרון מהמניין קורא בשני
והמפטיר חוזר וקורא מה שקרא האחרון אין מזחיחין
אותם:

* * *

טז קטן היודע למי מברכין יכול לעלות למפטיר אין צריך
לומר בשבת שהמפטיר אינו אלא חוזר וכופל מה
שקרא השביעי אלא אפילו בפרשת המוספין וראש חודש
שחל בשבת וד' פרשיות יכול לעלות אם יודע למי מברכין
ואע"פ שפרשת זכור היא חובה מן התורה שישמענה כל
אדם מישראל והקטן שאינו מחוייב בדבר אינו יכול
להוציאם ידי חובתן מכל מקום עכשיו הרי הש"ץ קורא
בקול רם ומשמיע לצבור ומוציאם ידי חובתן:

יז מי שעלה לקרות בתורה והלך לבית הכנסת אחר
וקראוהו לעלות שם ונודמנה לו אותה פרשה שקראה
כבר צריך לחזור ולברך עליה תחלה וסוף:

יח אם לא נמצא בבית הכנסת מי שיוודע להפטיר בנביא
אלא אחד מאותם שעלו כבר לקרות בתורה אף על פי
כן כשעולה להפטיר בנביא צריך לחזור ולקרות בתורה
תחלה מפני כבוד התורה ולברך עליה תחלה וסוף ואין די
במה שקרא כבר מקודם.

במה דברים אמורים כשכבר אמר הש"ץ קדיש אחר השלמת
המנין ואח"כ נודע שאין בבית הכנסת מי שיוודע להפטיר
מבלעדי אותם שקראו כבר וגם הש"ץ קרא כבר בברכה אבל
אם נודע לו כן קודם שאמר קדיש לא יאמר הקדיש מיד
אלא השביעי יפטיר בנביא ואין צריך לחזור ולקרות בתורה

1 תורה וכבוד נביא שוה אם יקרא בנביא לבדו כמו שקראו
2 העולים הראשונים בתורה לבדה:

3 יא והמפטיר עולה למנין ז' שאם קראו בתורה ששה
4 והמפטיר הוא השביעי די בכך ויש אומרים שאינו
5 עולה למנין ז' הואיל ואינו קורא אלא בשביל כבוד התורה
6 שיהא עודף על כבוד הנביא והעיקר כסבא הראשונה.

7 ומכל מקום בשבת ויו"ט ויום הכיפורים שיכולים להוסיף
8 על המנין נהגו כל ישראל מדורות הראשונים שהמפטיר אינו
9 מן המנין ובזה יוצאים לדברי הכל שאף להאומרים שהוא
10 עולה למנין מכל מקום הרי יכולין להוסיף על המנין אבל
11 בט' באב ושאר תעניות ציבור ויום הכיפורים במנחה שאין
12 יכולים להוסיף על ג' המפטיר הוא מהג':

13 יב בימי חכמי הגמרא אף להאומרים שהמפטיר אינו עולה
14 למנין והיה נשלם המנין קודם המפטיר לא היה
15 המפטיר חוזר וקורא איזה פסוקים ממה שקרא השביעי כמו
16 שאנו נוהגים אלא השביעי היה משייר כמה פסוקים בפרשה
17 שיקראם המפטיר ואף שהמפטיר אינו קוראם אלא בשביל
18 כבוד התורה ופסוקים ההם הם חובת היום שחובה לקרותם
19 היום אף על פי כן יכול המפטיר לקרותם שאף שלענין
20 לעלות למנין אין קריאת המפטיר נחשבת הואיל ואינו קורא
21 אלא בשביל כבוד התורה מכל מקום לענין חיוב קריאת כל
22 הפרשה אין מקפידים על כך.

23 ואחר חבור הגמרא תקנו רבנן סבוראי לומר קדיש אחר
24 שנשלם מנין הקרואים קודם המפטיר כדי להפסיק בין
25 קריאתם לקריאת המפטיר באמירת הקדיש להודיע
26 שהמפטיר אינו מן המנין ואם כן אי אפשר שהשביעי ישייר
27 כמה פסוקים בפרשה להמפטיר שאין להפסיק בקדיש
28 באמצע הפרשה שעדיין לא נשלמה חובת היום לכן הנהיגו
29 שיגמור השביעי או האחרון כל הפרשה ויאמרו קדיש
30 והמפטיר חוזר וקורא ג' פסוקים לפחות ממה שקרא כבר
31 ה' או האחרון (או שאר העולים).

32 במה דברים אמורים בשבת ויו"ט ויום הכיפורים שהמפטיר
33 אינו מן המנין אבל בתשעה באב ושאר תעניות ציבור
34 במנחה ויום הכיפורים במנחה שהמפטיר הוא מהמנין אין
35 אומרים קדיש קודם המפטיר שלא להפסיק באמצע המנין
36 וגם באמצע הפרשה:

* * *

37
38 יג ביום שמוציאים ב' ספרים נוהגים להשלים המנין בספר
39 ראשון והמפטיר קורא בשני אין צריך לומר בימים
40 שספר השני אינו אלא מתקנת הגאונים כגון בכל יו"ט
41 שקורין פרשת המוספין בספר ב' וקריאת פרשה זו אינו אלא
42 מתקנת הגאונים כמו שיתבאר בס' תפ"ח בודאי די במה
43 שקורא אותה המפטיר אע"פ שאינו קוראה אלא בשביל
44 כבוד התורה אלא אפילו בימים שקריאת הפרשה שבספר
45 שני הוא מתקנת אנשי כנסת הגדולה כגון ראש חודש שחל
46 בשבת וד' פרשיות שבחדש אדר אעפ"כ יכול המפטיר
47 לקרותה אע"פ שאינו קוראה אלא בשביל כבוד התורה
48 שהרי קריאת הפרשה בכל שבת היא מתקנות משה רבינו
49 ע"ה ואעפ"כ היה המפטיר משלימה בימי חכמי הגמרא:

* * *

47
48 **ב** ותקנו שיכרך המפטיר ז' ברכות כנגד שבעה שקראו
49 בתורה שתי ברכות שבירך על התורה שקורא קודם
50 שיפטיר בנביא כמ"ש בסי' רפ"ב וחמש ברכות מברך על
51 ההפטרה אחת מלפניה וד' לאחריה.
52 ואין לענות אמן אחר אמת וצדק שאין שם סיום הברכה
53 ומפני שהרבה טועים לענות שם אמן לכן טוב למפטיר שלא
54 לעשות שם שום הפסק כלל למען ידעו שאין שם סיום
55 ברכה:

56 **ג** לא נתקנה ההפטרה אלא בצבור אחר שקראו בספר תורה
57 אבל אם לא קראו בספר תורה אלא בחומש בלא ברכה
58 כמ"ש בסי' קמ"ג לא יאמר ההפטרה עם ברכותיה אבל בלא
59 ברכותיה יכולים לאמרה ונכון הדבר שיאמרו שלא
60 תשתכח להם תורת ההפטרה אבל אם קרא בספר תורה
61 פסול ועל דרך שנתבאר בסי' קמ"ג יאמרו ההפטרה עם
62 ברכותיה כמו שנתבאר שם:

63 **ד** אף על פי שספר תורה החסר אפילו אות אחת אין קורין
64 בו אבל בהפטרה אין צריך שיהא הנביא שמפטירים בו
65 ספר שלם אלא די בפרשה שמפטירין בה (כדי שלא יקרא
66 בעל פה דברים שבכתב) ואף אם גם פרשה זו אינו כתובה
67 כמשפט כתיבת ספרי הנביאים בימי חכמי הגמרא דהיינו על
68 הגויל או על הקלף של עור בהמה טהורה ועשוי בגלילה
69 כספר תורה כמ"ש ב"ד סי' רע"א אעפ"כ (היו) יכולים
70 להפטיר בה (אף בימיהם) שההפטרה לא נתקנה כלל
71 שיקראוה בספר כשר כמו שתיקנו בקריאת התורה לקרות
72 בספר תורה כשר אלא שאסור לקרותה על פה ואף
73 שבימיהם היה אסור לכתוב פרשיות פרשיות בפני עצמן כל
74 שאינן ספר שלם בין שהן מן התורה בין שהן מנביאים
75 וכתובים כמ"ש ב"ד סי' רפ"ג אעפ"כ התיירו לכתוב
76 הפטרות משום עת לעשות לה' הפרו תורתך שאין יכולת
77 ביד כל צבור לקנות להם נביאים שלמים ויתבטלו מקריאת
78 ההפטרה לגמרי.

79 ואף שעשוי שנתגלית מלאכת הדפוס והספרים בזול
80 אעפ"כ מותר להדפיס או לכתוב ההפטרות בלבדן לפי שאף
81 אם ידפיסו ספר נביא שלם על הנייר לא יהיה מותר לקרות
82 בו אלא משום עת לעשות לה' כיון שאינו על עור בהמה
83 טהורה ואינו עשוי בגלילה ואף אם בהפטרה זו הנדפסת או
84 הכתובה יש בה חסרון הרבה חיבות קורא החסרון בעל פה
85 אם הוא בענין שאין איסור משום דברים שבכתב אי אתה
86 רשאי לאמרם בעל פה (עיין סי' קמ"ג):

* * *

87
88 **ה** ואם אין ההפטרה כלל בבית הכנסת אלא בבית אחר ואי
89 אפשר להביאה משם שאין עירוב בעיר ילכו עשרה מבית
90 הכנסת לאותו בית ויפטיר שם המפטיר שקרא בתורה תחלה
91 בבית הכנסת אבל לא יקרא ההפטרה בעל פה בבית הכנסת:
92 **ו** ראש חודש שחל להיות בשבת אין המפטיר מזכיר ענין
93 של ראש חודש כלל בברכת על התורה כו' לפי שאינו
94 ענין כלל לראש חודש בהפטרה שהרי אלמלא שבת אין
95 הפטרה בראש חודש לבד:

1 פעם ב' כי די במה שעלה לשביעי כיון שלא הפסיקו עדיין
2 באמירת הקדיש אחר קריאתו ואחר ההפטרה וברכותיה
3 יאמרו קדיש ואם השביעי אינו יודע להפטיר בנביא אזי
4 יאמר השליח ציבור קדיש אחר השביעי ויעלה להפטיר
5 היודע ממי שעלה לקרות בתורה קודם ויחזור ויקרא בתורה
6 ממה שקרא ויברך תחלה וסוף אבל אם יש אחרים שיוודעים
7 להפטיר בנביא מוטב שיפטיר זה שעדיין לא קרא ואל
8 יפטיר זה שעלה כבר לקרות בתורה (בצבור זה):

* * *

9
10 **יט** אם טעה הש"ץ וסיים הפרשה עם הששי ואמר קדיש
11 אין צריך לקרות עוד אחר לשביעי מלבד המפטיר אלא
12 יקרא עם המפטיר מה שקרא עם הששי ודי בכך כי העיקר
13 שהמפטיר עולה למנין שבעה (אבל אם לא אמר קדיש עדיין
14 יקרא עוד שביעי מלבד המפטיר כדי לצאת אף להאומרים
15 שהמפטיר אינו עולה למנין ז' כמו שנוהגין ולצאת לדברי
16 הכל):

17 **כ** אם דילג הש"ץ אפילו תיבה אחת ואפילו אות אחת
18 בקריאת שבת שחרית צריך לחזור ולקרות אותו פסוק
19 שדילג בו עם עוד ב' פסוקים הסמוכים לו ולברך עליהם
20 תחלה וסוף אם כבר בירך העולה ברכה אחרונה ואף אם
21 כבר סיימו הפרשה והפטירו והתפללו מוסף צריך הש"ץ או
22 אחר לחזור ולקרות הג' פסוקים שבהם הדלוג בצבור זה
23 בברכה תחלה וסוף כמו שנתבאר בסי' קל"ז עיין שם כל
24 פרטי דין זה:

חלק ב סימן רפב קריאת התורה והמפטיר ובו כ' טעמים:

25 **א** אף שתקנו הגאונים להוציא לכל יו"ט ספר שני לקרות
26 בפרשת המוספים בשבת לא תקנו כן מפני שבפרשת
27 מוסף השבת אין בה אלא ב' פסוקים בלבד ואין קורין
28 בתורה פחות מג' פסוקים כמו שנתבאר בסי' קל"ז ועוד לפי
29 שצריך להפטיר בנביא בכל שבת מענין הפרשה שקרא
30 ממנה המפטיר ואם יקרא במוסף שבת יצטרך להפטיר מענין
31 שבת ויהיו כל ההפטרות של כל השנה בענין אחד משא"כ
32 כשקורא בפרשת השבוע יפטיר בכל שבת מענין אותה
33 הפרשה:

חלק ב סימן רפג למה אין מוציאין שני ספרי תורות בשבת:

34 **א** המפטיר בנביא לא יפחות מכ"א פסוקים בשבת ששבעה
35 עולים לקרות בתורה וצריך שיפטיר בנביא ג' פסוקים
36 כנגד כל אחד מהעולים מפני שפעם אחת גזר שמד על
37 ישראל שלא יקראו בתורה וקראו בנביאים מענין הפרשה
38 שבעה כנגד השבעה שהיו צריכים לקרות בתורה ולא היו
39 פוחתין מג' פסוקים לכל אחד כמו שאין פוחתין בתורה
40 והרי בין כולם כ"א פסוקים ואח"כ כשבטלה הגזירה וחזרו
41 לקרות בתורה התקינו שיהא אחד קורא בנביא מענין
42 הפרשה כ"א פסוקים בשבת אבל ביו"ט די בט"ו פסוקים
43 כנגד ה' העולים בתורה ואם נשלם הענין בפחות מכ"א או
44 בפחות מט"ו כגון פרשת שובה שהיא קטנה או כגון פרשת
45 עולותיכם ספו על זבחיכם וגו' אין צריך להשלים מענין
46 אחר (לא שמלפניו ולא שמלאחריו):

הראשונה שאף שתקנו שהמפטיר בנביא יקרא בתורה תחלה
מפני כבוד התורה שתהא נקראת קודם הנביא כמו שנתבאר
בסי' רפ"ב מכל מקום גם כשהקטן או אחר קרא בתורה יש
בזה ג"כ כבוד לתורה שניכר הדבר לכל שקרא בשביל
ההפטרה שתהיה נקראת אחר קריאה בתורה שבוודאי לא
יבאו לומר שקרא בשביל עצמו ולא בשביל ההפטרה שהרי
כבר נשלמו הקרואים ואמרו קדיש אחריהם ויש חולקין על
זה לפיכך לכתחלה אסור לעשות כן לקרות למפטיר מי
שאינו יודע לומר ההפטרה בעצמו ואם קראו אותו יעלה
ויקרא בתורה ויקרא אחר ההפטרה כסברא הראשונה:

חלק ב סימן רפד דין ההפטרה וברכותיה:

ז צריך לכוין לברכות הקוראים בתורה ולברכות המפטיר
ויענה אחריהם אמן ויעלו לו להשלים מנין מאה ברכות
שחיסר מנינם בשבת אם אין לו פירות הרבה להשלים בהם
כמ"ש בסי' מ"ו ועיין סי' ר"צ:
ח קטן היודע לקרות שיוודע לחתוך האותיות בטוב ויודע
למי מברכין יכול להפטיר בנביא ויש נוהגים סלסול
וכבוד במרכבה של יחזקאל שמפטירין בעצרת ובשירת דוד
כשמפטירים אותה בו' של פסח שלא יפטיר אלא גדול ויש
נוהגים כן גם בשבת שובה:
ט אם קראו קטן למפטיר וקרא בתורה ונמצא שאינו יודע
לומר ההפטרה וכן אם אירע כן בגדול יכול אחר
לאמרה ואין צריך לקרות בתורה עוד כי די בקריאה

'תורה אור' פרשת וארא – הפרשה החסידית

ויאמר גו' את מטבך גו' יהי לתניין

מצרים מהם עד שנשארו במצולה כו', ולא השאירו שם
אפילו נצוץ אחד.
והנה, להבין ענין הנצוצות שנפלו בשבירת הכלים
וענין העלאותם – הענין:
כי הנה ידוע, ענין השבירה הוא מיתת ז' מלכין
קדמאין דתהו⁵, שנשברו ונפלו למטה לבי"ע בבחינת
הקליפות וסטרא-אחרא.
והיינו, כמו על דרך משל בנשמת האדם, שקודם
בואה לגוף היתה בטילה בתכלית לגבי אור איין-סוף
ברוך-הוא (כמו שכתוב (מלכים ב' טז): "חיי' ה' אשר עמדת

"ויאמר ה' אל משה וא' אהרן לאמר כו'², קח את מטבך
והשלך לפני פרעה יהי לתניין כו'³, עד: ויבלע מטה אהרן
את מטותם" (פרשתנו ג' ח"ב):
להבין ענין המטה שנהפך לנחש (ואחר כך חזר ונהפך
למטה.
וגם, מה שזה היה המופת הראשון שנתנו לפרעה, וקדם
לכל העשר מכות):
הנה כתיב (בא יב, לו): "וינצלו את מצרים", ואמרו רז"ל
(פסחים ק"ט): "שעשאוה במצולה שאין בה דגים". פירושו:
שלקטו כל הנצוצין שנפלו בשבירה אליהם, ונתרוקנו

(4) (ולכך היו משועבדים בגלות רד"ו שנה, כי היה צריך להיות משך זה, שבמשך זמן זה הוא שנתברר מהם כל הנצוצים הנ"ל, ונמדר משך זמן הגלות לפי ערך מספר הנצוצים שהיה בשבירה במצרים (עיין מה שנתבאר ריש פרשת וישב על פסוק "מאלמים אלומים" ולקמן בה, א). וניצוצים אלו שביקרו מהם הן הנשמות ששרדו אחר כך בכמה דורות בעולם הזה בישראל, שהנשמות הללו היו תחילה מובלעים בהם בבחינת שביכה ועל ידי הגלות ליקטו מהם הנצוצים להיות יורדים אחר כך בכמה דורות בתוך ישראל (ועיין מה שנתבאר פרשת וישב על פסוק "ויברך יעקב את פרעה" ובאורי הוהר קלה, ד וסח, ג – קלו, ג ועא, ב)).

קיצור: נתבאר ענין "וינצלו את מצרים" שהוא ענין שביקרו ולקטו כל הנצוצים וקדושה שנפלו שם בשבירת הכלים, והן נשמות ששרדו אחר כך בישראל בכמה דורות – אור התורה.
(5) (המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך. ומלך... ומלך... וישלח לו, לא ואילך. עץ חיים שער הכללים פרקים א-ב. לקוטי תורה להאר"ל סוף פרשת וישלח).

(1) (דבור המתחיל ויאמר גו' יהי לתניין: תורת חיים דבור (שמות לט, ג) המתחיל "ולחבין כללות) ענין האותות" ולו, ג ודבור המתחיל "ויאמר גו' מזה בידך" ולו, ד. – ציון כבוד קדושת אדמור"ר.

נאמר ליל שבת פרשת וארא, בו טבת, מברכים החודש שקט תקס"ה בסעודת שחרית. נוסח המאמר שלפנינו הוא על פי הנחת רבי משה בן אדמור"ר הנקן – נדפס בספר המאמרים תקס"ה חלק א עמוד קפח.

נדפס בשינויים קלים עם הגהות וקיצורים – באור התורה שמות כרך ז עמוד ב'תרו וחובאן ההוספות והקיצורים בהערות לקמן במקומם.

נוסח ב – הנחת אדמור"ר האמצעי – נדפס בתורת חיים דבור המתחיל "ענין האותות" הנ"ל.

על מאמר זה מיוסד פרק ד ואילך מדבור המתחיל "ויאמר גו' מזה בידך" תקפ"ב – תורת חיים הנ"ל.

(2) (כ"י ידבר אלכם פרעה לאמר תנו לכם מופת ואמרת אל אהרן).

(3) (וישליכו איש מטהו ויהיו לתנינים).

28 וְהָיָה עֲנָן אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים וּמִכּוֹת שְׁבַמְצֵרִים כְּדִלְקָמָן
29 אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם¹² :

30 וְהָיָה כְּתִיב (בראשית ב, ייא): "וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן כו', וּמִשָּׁם
31 יִפְרָד וְהָיָה לְדֹ"ר¹³ רָאשִׁים. שֵׁם הָאֶחָד פִּישוֹן כו'¹⁴.

32 וּפִירוּשׁ: "נָהָר הַיּוֹצֵא מֵעֵדֶן" הִיא הַמִּשְׁכָּה וְהָאֶרֶץ
33 הַנִּמְשַׁכֶּת מִחֻכְמַה-עִילָאָה דְאַצִּילוֹת, שְׁבָה מְלוּבֶשׁ אֹר
34 אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, וְכֵן וְעַל יְדֵה נִמְשָׁךְ אֹר אֵין-סוֹף
35 בְּרוּךְ-הוּא בְּכָל הָאַצִּילוֹת, וְנִמְשָׁךְ עַד בְּחִינַת מְלֻכוֹת
36 דְאַצִּילוֹת הַנִּקְרָא "גֵּן", וְהוּא "לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגֵּן" (שם). וְשֵׁם
37 בְּאַצִּילוֹת "אִיהוּ וְגִרְמוּדֵי חַד בְּהוֹן"¹⁵. וְלִכֵּן הִנָּהָר – אֶחָד,
38 שֶׁהוּא עוֹלָם הָאַחֲדוּת. וְכִין שֶׁהִגִּיעַ לְרֹאשׁ הַבְּרִיאָה, אִזִּי
39 "מִשָּׁם יִפְרָד" – בְּבְחִינַת פִּירוּד וְהִתְחַלְקוֹת לְד' נְהָרוֹת –
40 שֶׁהוּא תַּחֲלַת הַהִתְחַלְקוֹת.

41 וְהֵנָּה, כְּמִשַּׁל הַנְּהָרוֹת שְׁאִין נָהָר אֶחָד דּוֹמֶה לְחִבְרֹו:
42 לֹא בְמִהוּתוֹ – שֶׁזֶּהוּ מִים מְתוּקִין וְצִלּוּלִין וְהַשְׁנִי אִינוּ כֵן;
43 וְלֹא בְגוֹדְלוֹ – שֶׁזֶּה נִמְשָׁךְ מֵאֲתִים פְּרִסָּאוֹת וְהַשְׁנִי נִמְשָׁךְ
44 מֵאָה וְכֵהָאִי גּוֹנָא – כֵּךְ אֵין דּוֹמִים הַנְּהָרוֹת עֲלִיוֹנוֹת זֶה
45 לָזֶה. דְּהֵינּוּ, "פִּישוֹן" – "נִילוּס" – שֶׁר שֶׁל מִצְרַיִם¹⁶,
46 נִמְשָׁכוּ וְנִפְלוּ בּוֹ נְצוּצִים רַבִּים מֵעוֹלָם הִתְהוּ – יוֹתֵר מִמָּה
47 שֶׁנִּפְלוּ לְכַבֵּל¹⁷ כו'¹⁸ :

48 וְעַתָּה יוֹבֵן עֲנָן הַמוֹפְתִים שֶׁהָרָאָה הַשֵּׁם-יִתְבָּרֵךְ
49 לְמִצְרַיִם, וְכִמוֹ שֶׁכְּתוּב: "וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֵנִי ה'"¹⁹.
50 פִירוּשׁ, "וַיִּדְעוּ" הוּא מַלְשׁוֹן שְׁבִירָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב²⁰
51 "וַיִּדְעוּ²¹ בָּם אֶת אֲנֹשֵׁי סְבוֹת".

52 וְהַעֲנָן, כְּמִבּוֹאֵר לְמַעְלָה, שֶׁכְּדִי לְהוֹצִיא הַנְּצוּץ מִן
53 הַקְּלִיפָה הַמְּכַסֶּה עָלֶיהָ, אִי אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת כִּי אִם עַל יְדֵי

1 לְפִנְיֹו⁶, וְהֵינּוּ מִשׁוּם שְׁאֵז לֹא הָיָה דְבַר הַמַּחֲשִׁיךְ
2 וּמִסְתִּיר עָלֶיהָ הַגִּילּוֹי אֱלֻקוֹת, לְכַךְ הָיְתָה בְּטִילָה
3 לְמַקּוּרָה בְּתַכְלִית.

4 וְכִין שִׁירְדָה לְמִשָּׁה וְנִתְלַבְּשָׁה בְּגוֹף הַחוּמְרִי, אִזִּי הַגּוֹף
5 מִסְתִּיר עָלֶיהָ לְהִיּוֹת נִדְמָה הַעוֹלָם וּמִלּוּאוֹ לֵישׁ וְדָבָר
6 נִפְרָד בְּפִנִי עֲצֻמוֹ, וְאֵין רוּאָה⁷ בְּחִינַת הַבְּטוּל שֶׁל כָּל
7 הַעוֹלָמוֹת לְגַבִּי אֹר אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא הַמַּחֲשִׁי וּמִהוּתָהּ
8 אוֹתָם תְּמִיד.

9 וְכֵךְ עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל הוּא עֲנָן שְׁבִירַת-הַבָּלִים: שֶׁנִּפְלוּ
10 הַנְּצוּצִין דִּתְהוּ וְנִתְלַבְּשׁוּ בְּקְלִיפּוֹת דְּבִי"ע, שֶׁהַקְּלִיפּוֹת
11 מִחֻשִּׁיכוֹת עַל הַנְּצוּצוֹת וּמִסְתִּירִים אוֹתָם מִכָּל צַד, שֶׁלֹּא
12 יִרְגִּישׁוּ גִילּוֹי אֹר אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, עַד שִׁיּוּכְלוּ לְהִיּוֹת
13 יֵשׁ וְדָבָר בְּפִנִי עֲצֻמוֹ, וְכִמְאֹמֶר פְּרַעֲהָ⁸: "לִי יֵאֲרִי וְאֵנִי
14 עֲשִׂיתִינִי"⁹, רַק "דִּקְרוּ לִיָּה אֱלֹהָה דְּאַלְהֵיָּא"¹⁰.

15 וְאִךְ שְׁקוּדִם הַשְּׁבִירָה הֵיוּ הַנְּצוּצִים בְּטָלִים וּמִיּוּחָדִים
16 בְּאֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, מִפְּנֵי שְׁאֵז הָיָה מִתְגַּלָּה אֹר אֵין-סוֹף
17 בָּהֶם בְּגִילּוֹי וְיָחִיד גְּמוּר, אֲבָל לְאַחַר הַשְּׁבִירָה, שִׁירְדוּ
18 הַנְּצוּצִין וְנִתְלַבְּשׁוּ בְּתוֹךְ הַקְּלִיפּוֹת, שֶׁהֵם מְלַבִּישִׁים אוֹתָם
19 וּמִסְתִּירִים הַגִּילּוֹי אֱלֻקוֹת, כְּמִשַּׁל הַגּוֹף שֶׁמִּסְתִּיר וּמַחֲשִׁיךְ
20 לְגַבִּי הַנִּשְׁמָה כְּנ"ל, לְכַךְ אֵינָם יְכוּלִים לְהִיּוֹת בְּבְחִינַת
21 בְּטוּל כְּמוֹ שֶׁהָיָה תַּחֲלָה.

22 וְלְכַךְ נִקְרָאִים בְּשֵׁם "קְלִיפּוֹת"¹¹, שֶׁהֵם כְּמִשַּׁל הַקְּלִיפָה
23 שֶׁהִיא חוֹפֶפֶת וּמִקְפֶּת עַל הַפְּרִי הַכְּנוּס בְּתוֹכָהּ וּמִסְתִּירָתָהּ
24 אוֹתָהּ, כְּמִשַּׁל קְלִיפַת הָאֵגוֹ, וְאֵין תְּרוּפָה לְהוֹצִיא הַפְּרִי,
25 כִּי אִם עַל יְדֵי שְׁבִירַת הַקְּלִיפָה;

26 וְכֵךְ, כְּדִי לְהוֹצִיא נְצוּצֵי הַקְּדוּשָׁה מִהַקְּלִיפּוֹת
27 הַמִּסְתִּירִים עָלֵיהֶם, הָיָה צָרִיךְ לְהִיּוֹת שְׁבִירַת-הַקְּלִיפּוֹת.

עֲנָן אֶחָד. וְלִכֵּן גִּלּוֹ יִשְׂרָאֵל לְשֵׁם ד' גְּלִילוֹת, וְהָרָאשׁוֹן הָיָה גְלוֹת מִצְרַיִם כו'. אֹר
(הַתּוֹרָה).

(15) (הוּא אֶחָד עִם בְּלִי. תַּקּוּנֵי זֶהר בְּהַקְדָּמָה ג, ב).

(16) ("פִּישוֹן" הוּא נִילוּס נָהָר מִצְרַיִם. – רַשִׁי" עַל הַפְּסוּק. וְרָאָה זֶהר חֶלֶק א לך
לך פֹּא, ב. חֲדָי שְׁרָה קֶבֶה, א בְּרַעֲיָא מְהִימְנָא).

(17) (רָאָה בְּרִאשִׁית רַבָּה פְּרָשָׁה טו, ד': "לְאַרְבַּעַה רָאשִׁים – אֵלוֹ אַרְבַּעַה גְּלִילוֹת
כְּנֶגֶד אַרְבַּעַה רָאשִׁים: שֵׁם הָאֶחָד פִּישוֹן – זוֹ כְּבֵל כו'").

(18) (וְכִין עַל דֶּרֶךְ זֶה שְׁאֵר הַנְּהָרוֹת אֵינָן דּוֹמִים זֶה לָזֶה וְכִפִּי מִסְפַּר הַנְּצוּצִים
כֵּךְ נִמְדָּד זְמַן הַגְּלִילוֹת, וְלִכֵּן בְּמִצְרַיִם הָיוּ צָרִיכִים לְהִיּוֹת רַדִּי שְׁנֵה כְּדִלְעִיל בְּעֵנֵן
"וְנִצְלוּ כו'", שֶׁבִּמְשָׁךְ זְמַן זֶה לִקְטוֹן וּבִירְדוֹ כָּל הַנְּצוּצִים שֶׁנִּפְלוּ בָּהֶם.

**קִיצוּר: נִתְבָּאֵר עֲנָן ד' נְהָרוֹת – שֶׁהֵם ד' הַמִּשְׁכּוֹת בְּבִי"ע,
וְהֵם ד' שְׁרִים שֶׁנִּפְלוּ בָּהֶם הַנְּצוּצִים, וְלִכֵּן יֵשׁ ד' גְּלִילוֹת. – אֹר
(הַתּוֹרָה)**

(19) (פְּרַשְׁתֵּנוּ ז, ג. ד: "וְהִרְבִּיתִי אֶת אֲתָתִי וְאֶת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם . . וַיִּדְעוּ
מִצְרַיִם כִּי אֵנִי ה'").

(20) (שׁוֹפְטִים ח, טו. וְשֵׁם: "בְּהֶם").

(21) ("וַיִּדְעוּ" – תִּרְגָּם יוֹנָתָן (הוֹבָא בְּמִפְרָשִׁים): "וְתִבְרָר" – וְשִׁבְרָה).

(6) (מִדְבַּר בְּנִשְׁמָתוֹ קוּדִם שִׁירְדָה לְמִשָּׁה שְׁלָכָן אוֹמֵר "אֲשֶׁר עֲמַדְתִּי" וְלֹא "אֲשֶׁר
אֵנִי עוֹמֵד" (וְהוּר חֶלֶק ג סח, א. וְרָאָה גֵם כֵּן שֵׁם חֶלֶק א רלג, ב). – הָעֵרַת כְּבוֹד
קְדוּשַׁת אֲדֹמִיר בְּסִפֵּר הַמַּאֲמָרִים ת"ש עֲמוּד 13).

(7) (רֹאזֶה בְּאוֹר הַתּוֹרָה: נִרְאָה).

(8) (וְכִין הוּא בְּלֻקְטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים כ, א וְעוֹד. וְרָאָה לְקוּטֵי שִׁיחוֹת חֶלֶק
כֹּא עֲמוּד 40 הָעֵרָה 33).

(9) ("חֻקָּאֵל כט, ג. וְרָאָה לְקוּטֵי שִׁיחוֹת שֵׁם הָעֵרָה 32).

(10) (שֶׁהֵם קוֹרְאִים לוֹ אֱלֹקֵי הָאֱלֻקִּים. מְנַחוֹת קי, א).

(11) (רָאָה גֵם לְקָמָן שְׁלַח סא, ד. לְקוּטֵי תּוֹרָה תּוֹרֵיעַ כג, ד. בִּיאֹר "אַחֲרֵי"
הַנִּדְפֵּס בְּסוֹף סֵפֶר "דֶּרֶךְ מִצְוֹתֶיךָ" קטט, ב וְאֵילֶךְ – נִסְמְנוּ ב'מִרְאֵי מְקוֹמוֹת, הַנְּהוּת
וְהָעֵרָה קְצֵרוֹת לְסִפֵּר שֶׁל בִּינְיָמִין" פֶּרֶק א).

(12) (קִיצוּר: נִתְבָּאֵר עֲנָן נְפִילַת הַנְּצוּצוֹת בְּקְלִיפָה שֶׁהוּא
כְּמִשַּׁל הַגּוֹף שֶׁמִּסְתִּיר עַל הַנִּשְׁמָה וְכְדִי לְהוֹצִיא הַנְּצוּץ צָרִיךְ
לְהִיּוֹת שְׁבִירַת הַקְּלִיפָה. – אֹר הַתּוֹרָה).

(13) ("לְאַרְבַּעַה").

(14) ("וּמִבּוֹאֵר בְּרַד"ל שֶׁר נְהָרוֹת אֵלוֹ הֵם ד' שְׁרִים הַכּוֹלִלִים כָּל הָע' שְׁרִים, וְהֵם
שֶׁר שֶׁל מִצְרַיִם וְשֶׁל כְּבֵל, וּבִזְהַר נִזְכָּר שֶׁהֵם ד' יְסוּדוֹת: אֵשׁ רוּחַ מִים עֶפֶר, וְהַכֵּל

מדרגות רבים ועצומים, וגברו כל כך הצמצומים
וההסתרים עד שיוכלו לומר "לי יאורי כו". ולכן בהגלות
הארה רבה שלמעלה מן הצמצומים הם בטלים
ומבוטלים, וזה היה ענין המופתים כו.

ועל זה היה מורה המופת הראשון בענין המטה
שנהפך לנחש – פירוש:

"מטה" הוא לשון המשכה והטייה²⁷; וכן "שבת" – גם
כן לשון המשכה, כמו "בוכבא דשביט"²⁸. דהיינו, כל
המשכת סדר ההשתלשלות דקדושה מריש כל דרגין
עד סוף כל דרגין נקרא "מטה".

"ותנין" היא מקור הקליפות דמצרים, כמו שכתוב:
"התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו"²⁹.

והראו לו משה ואהרן איך שהמטה נהפך לנחש,
דהיינו, שמבחינת אור והמשכה דקדושה הנקרא "מטה"
נמשך החיות והקיום ל"התנין" מקור הקליפות. וכמו
שכתוב (משלי ה, ה): "רגליה יורדות כו"; "ומלכותו בכל
משלה" (תהלים קג, ט). אלא שזהו על ידי השתלשלות
ועצומים רבים כנ"ל, עד שיוכל להיות נהפך ממטה
לנחש³⁰, שעל ידי צמצומים רבים אלו מסתתר השפע
מבחינת המטה כל כך, עד שיוכל להיות התהוות בחינת
"התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו" ואומר "לי יאורי
כו", כנ"ל.

ואחר כך הראו לו איך שהנחש נהפך למטה, וגם
(פרשתנו ז, יב): "ויבלע מטה אהרן את מטתם". היינו שחזר
בחינת התנין להתבטל לגבי הקדושה האלקית
בבראשונה (וזהו ענין העלאת הנצוצות הנ"ל);

– בזה הראו לפרעה ולמצרים אשר אינם יוש ודבר
בפני עצמו, כי אם בכל רגע נמשך להם החיות מאלקות,
אלא שהוא יתברך "אל מסתתר" (ישעיה מה, טו) (וברצותו
נהפך הנחש למטה והיו כלא היו³¹ הקליפות). ועל דרך זה
היו כל המופתים – להיות: "וידעו מצרים כי אני ה"
כנ"ל³².

שבירת הקליפה, וכמשל האגוז כו. והענין: שעל ידי
שבירת הקליפה יוכל להיות גילוי אור אין-סוף ברוך-
הוא להנצוץ עד שיוכלל באלקותו יתברך.

וזהו ענין "סוס ורוכבו רמה" (בשלח טו, א) – פירוש:
הרוכב הוא הקליפה הרוכב ומכסה על הנצוץ. וזהו ענין
"מרפבת פרעה כו" (שם, ד). ועל ידי שבירתם נתגלו
הנצוצות ונכללו באין-סוף ברוך-הוא.

(ובזה יתורץ מה שכתוב בקריעת ים סוף (בשלח יד, ד, יח):
"וידעו מצרים כי אני ה". ולכאורה תמוה, שהרי להלן בתיב
(שם, כח): "לא נשאר בהם עד אחד"?)

אלא דפירוש "וידעו" – לשון שביחה כו, ועל ידי זה היה
גילוי אור אין-סוף להנצוץ, והם ידעו ידיעה ממש "כי אני ה".
(ענין מה שנתבאר במקום אחר על קושיא זו²²).

ועל דרך זה היה ענין העשר מכות²³ – בכדי לשבר
הקליפות, להוציא מהם הנצוצין. אבל ישראל עצמן לא
היו צריכים למופתים כלל, כי הם "מאמינים בני
מאמינים"²⁴, וכמו שכתוב (שמות ד, לא): "ויאמן העם
וישמעו כי פקד ה' כו", רק בשביל להוציא הנצוצות
המובלעים תוך הקליפות ממש הוצרך להיות עשר
מכות הנ"ל, שזהו בשביל "וידעו מצרים כו"²⁵.

ובזה יובן ענין המופת הראשון שהראה השם-יתברך
לפרעה, שהוא ענין שנהפך המטה לנחש²⁶ – שזהו
הקדמה לכל העשר מכות:

כי הנה ענין העשר מכות מבואר שהוא לשבר
הקליפות, שהם בחינת יש ודבר בפני עצמו, כמו שכתוב
(יחזקאל כט, א): "לי יאורי כו", רק "דקרו ליה אלהא
דאלהיא" כנ"ל. וענין המופתים הוא להראות להם איך
שעם היותם בחינת קליפות וסטרא-אחרא ממש, אף על
פי כן הם מקבלים חיות תמיד מקדושה בכל רגע,
ושבאמת אינם יש ודבר נפרד בפני עצמו בדמיונם
הכוזב, אלא שהם בטלים בתכלית לגבי אלקותו יתברך.
רק שהחיות נמשך להם על ידי מסכים והשתלשלות

(28) (ברכות נח, ב. ובפירוש רש"י שם: "בוכב היורד בחץ ברקיע ממקום למקום וארוך בשבת, שהוא יורה ונראה כמו שפוחת רקיע". וזה חלק א רלג, א. ראה גם לעיל ויצא כד, א. ויחי קג, ב. לקוטי תורה במדבר ג, א. ראה כז, א).

(29) (יחזקאל כט, ג: "התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו אשר אמר לי יאורי ועשיתני").

(30) (וענין ב"תקוני זהר" תקון כ"ב, בענין פירוש **מטה**). (אולי צריך להיות תקון כיבא דף מג, א).

(31) (והיו כלא היו: עובדיה א, טז).

(32) (קיצור: נתבאר ענין המופתים – שהם לשבר הקליפות, להראותם איך ש"אין עוד". וזהו ענין שממטה דקדושה נהפך ונמשך החיות לנחש, ואינם דבר נפרד, ואחר כך נהפך מנחש למטה. – אור התורה).

(22) (ראה דבור המתחיל "או ישר" תקס"ג – לקמן בשלח סב, א. תורת חיים שמות קסב, א ובנסמן שם הערה 1).

(23) ("דצ"ך עד"ש באח"ב" – אור התורה).

(24) (שבת צז, א).

(25) (קיצור: נתבאר ענין המופתים והמכות, שהוא כדי להוציא הנצוץ על ידי שבירת הקליפה המכסה עליה כו. – אור התורה).

(26) (פרשתנו ז, י: "והא משה ואהרן אל-פרעה ויעשו כן כאשר צוה ה', וישלך אהרן את-מטהו לפני פרעה ולפני עבדיו ויהי להניח").

(27) (ראה לקוטי אמרים להרב המגיד סימן קלד. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ג חלק א עמוד שט. תורת חיים בשלח קמו, ב. ושם נסמן).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

ברבוי הכלים ומעוט האור שמזה דוקא בא בחי' רבוי
ההתכללות מכל ההפכים בכמה אופנים שונים כנ"ל.
במשל רבוי מזיגות והרכבות דאש ומים שמתכללים
יחד כמו גבורה שבחסד עם חסד שבגבורה כו'. והוא
ע"פ שליטת כח החכ' שהוא שרש התיקון שכל מדה
יוכלל עם היפוכה דוקא כמדת החסד יוכלל מכח הדין
והדין מן החסד ע"כ יוכלו להתכלל מחסד ודין כא'
ממש מצד שכל וטעם א' שיחייב החסד הוא עצמו
יחייב הדין ושניהם ישכנו כא' באופן כך יהי' החסד
ובאופן כך יהי' הדין שנק' מיצוע כנ"ל. ואינם סותרי'
זא"ז כלל כנ"ל בענין השמחי' ביסודים כו'. וכמו שאנו
מוצאי' בבחי' המדות דמע"ב שתחלה היו בבחי'
המדות דתוהו שאין שליטה לדין בחסד ולא לחסד בדין
כלל ואח"כ נעשה בבחי' התיקון שהוא בחי'
ההתכללות מחו"ג כא' והוא בזמן המבול (שהי' באלף
הב' שהוא בבחי' הגבורה כנ"ל) שא' וירא ה' כי רבה
רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום
וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו
ויאמר ה' אמתה את האדם כו' עד רמש כו' כי נחמתי
כי עשיתם. וזהו תוקף כח מדת הדין ביותר עד שגם
רמש ועוף כו' כי נחם אשר בראם. ואע"פ שבתחלת
וסוף מע"ב ביום הו' א' וירא אלקים את כל אשר עשה
והנה טוב מאד. שהוטב מאד בעיניו כל הברואי' והאדם
בפרט יותר מכולם. זה הי' מבחי' עוצם כח ואור החסד
שאין בו בחי' דין כלל וכלל רק טוב וחסד. (ובפרט
ביום הו' שכלול מהכל מכל אשר עשה כו' שנעוץ
בתחלה ביום הא' כמ"ש על האור כי טוב). ואמנם זהו
הי' מצד האדם שנברא בצלם אלקים שהשלים הכל.
והוא בחי' התיקון שאחר בחי' התוהו דימים הקודמים
שכל יום בא בהתחלקות מחבירו שבהמות וחיות הן
בבחי' התוהו. וא"כ אין ראייה ממ"ש ביום הו' והנה
טוב מאד. אך זהו בכללות דוימ"ב שיום הו' הוא בחי'
יסוד כו'. אבל בפרטות יום הב' הי' בזמן המבול כנ"ל
(שהוא בחי' גבור). והנה כאשר הקריב נח הקרבן כתיב
וירח ה' את ריח הניחוח ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף
לקלל עוד את האדם בעבור האדם כי יצר לב האדם
רע מנעוריו ולא אוסיף עוד להכות את כל חי כו' עוד
כל ימי הארץ זרע וקציר כו'. הנה אנו רואים שבתחלה
היו המדות העליונות בבחי' עצמיות בבחי' נקודת
דכתר כנ"ל שאין דין בחסד כלל אפי' בתעורבות ואין
חסד בדין כלל. כשאמר אמתה את האדם מטעם שיצרו

1 (כב) והנה הנמשל מכל הנ"ל יובן ג"כ למעלה בהיות
2 ידוע בבחי' אדם העליון דאצילות שהוא
3 בבחי' התקון דשם מ"ה כו'. והוא בא בבחי' מיצוע
4 האור ברבוי הכלים שהוא בחי' פרצוף אדם. אבל בחי'
5 התוהו שקדם לבחי' התקון הוא בבחי' שם ס"ג דבחי'
6 נקודים כו' שהאור בריבוי והכלי במיעוט. דהיינו שאין
7 במדות רק כמו שהן בעצם בלתי מתחלק לחלקים כלל
8 כנ"ל במדות העצמיים שלא יוכל השכל לשלוט בהם
9 כלל אדרבה הן גוברים על השכל להיות שהן בעצמות
10 הנפש יותר. וכך הוא בבחי' מדות דתוהו שהן בבחי'
11 העצמות דאור הכתר (שנק' ימי קדם מקדם לחכמ')
12 שהן אורות תקיפי' וחזקי' ביותר. (כענין קשה כארז)
13 ומסיבת זה לא הי' בהן בחי' היחוד וההתכללות כלל.
14 אלא אדרבה כל מדה לא תוכל לסבול היפוכה המנגדה
15 כלל. (כמו אש ומים כמו שהן בעצם כנ"ל). וכעצם
16 מדות החסד שאין בו דין כלל ועצם מדה"ד שאין בו
17 רחמים וחסד כלל. וזהו מצד עוצם תקיפות וחוזק של
18 המדות להיותם בבחי' נקודות דכתר שהוא בחי'
19 העצמי' שלהם. וגם זהו בחי' הישות ושלימות שבכל
20 מדה ומדה וכמו ב' מלכים שא"א שישתמשו בכתר א'
21 מפני ישות של כל א' שלא יסבול זולתו כלל כו'. וזהו
22 בחי' ס"ג אותיות ג"ס כו' כידוע שהשבירה הי' בבחי'
23 ס"ג במדות דז"מ שנאמר בהן וימלוך וימת וכל מלוכה
24 היא בתוקף גדול וישות וגסות שאין דבר זולתו
25 שישלים אותו. ע"כ לא יתחבר עם דבר זולתו כמו
26 שנראה במדות המל' שלא יסבול דבר זולתו רק לבדו
27 ימלוך וישלוט ולזאת א' וימלוך כלו' אנה אמלך לבדו
28 בלי שיתוף וחיבור ממדה מזולתו כלל. וע"כ בשעה
29 שמלך זה לא מלך זה וכמ"ש וימלוך תחתיו כו'. (וזהו
30 הנק' רבוי האור שהוא תוקף האור וחזקו ביותר וישות
31 שלו והכלי במעוט לפי שלא באה המדה בהתחלקות
32 כלל. ע"כ נפלו הכלים שהן האותיות בבחי' פיזור
33 למטה כמ"ש במ"א. כמו עד"מ מתוקף אור עומק
34 השכל בכלי המוח הקטן שלא יוכל הכלי לסבול
35 ויתבלבלו האותיות ויתפזרו ונעשים צרופים אחרים
36 לגמרי כמו החלומות כו'). (וז"ש עד דלא הוה מתקלא
37 שהוא בחי' התיקון דשם מ"ה דא"ק כו' לא הוה משגחי'
38 אפי' באפי' כו' ונק' ענפי' מתפרדי' כו' וכמ"ש ומשם
39 יפרד כו'). אך אח"כ בא בחי' התיקון דשם מ"ה דאדם
40 שנק' יושר שבא בבחי' ההתכללות דקוין בב' הפכים
41 דחו"ג מצד שבא כל מדה ברבוי התחלקות מ' לי' כו'

קע"ה שנה. וימי יצחק ק"פ שנה. ויעקב חי רק קמ"ז
שנים (כו'). (ומשה חי ק"כ שנים לבד וזה יפלא מאד
דמי גדול בנביאים ממה שדבר ה' בו פא"פ כו' ולא
חי רק ק"כ שנה. ואיך אמר לא ידון רוחי באדם לעולם
בשגם (גי' משה) כדאי' במדרש רבה פ' בראשית
ארחב"פ אפי' נח שנשתייר מהם לא שהי' כדאי אלא
בשביל משה שיצא ממנו שנאמר (בראשית ו, ג) בשגם
הוא משה חושבנא דדין כחושבנא דדין רבנן אמרי
מהכא והיו ימיו מאה ועשרים שנה ומשה חי מאה
ועשרים שנה ע"כ). ומוכרח לומר שנהפך מדה זו מדין
לחסד. ואמנם ההפך הוא בין בחי' הפנימית לחזונית
דבבחי' התיקון דאדם דשם מ"ה דמשה בפנימיות
דתורה נעשה כל בחי' יח"ע למעלה שעי"ז דוקא ידון
רוחי באדם ולעולם דוקא שהוא מ"ש במשיח (תהלים
כא, ה) חיים שאל ממך נתת לו בבחי' נצחיות דא"ס.
אבל בחזונית למטה עכשיו נתמעט האור והיו ימי
משה ק"כ שנה לבד דהיינו חסד בפנימיות ודין
בחזונית ולדורות שמנח עד האבות הי' החסד
בחזונית' והדין דלא ידון רוחי כו' בפנימיות ומשה הוא
משיח דמשה היינו מה שמו ומה שם בנו (משלי ל, ד)
כידוע רק מצד שלא נשלם הבירור דעה"ד עדיין למטה
להיות כמו למעלה ע"כ לא האיר בו בחזונית כמו
בפנימיות. (וז"ש בשגם הוא בשר כו'). עד משיח שיהי'
בו בחזונית כמו בפנימיות ממש וגם גילוי שכינה הי'
בב"ד דשם ועבר כו' עד האבות שהי' דבר ה' עמהם
פב"פ כו'. א"כ מוכרח לומר שנהפך מדה זאת דבחי'
הדין וגבורה שהי' בתוקף גדול לחסד ע"י קרבן נח
כנ"ל וד"ל. כמ"ש במ"א וד"ל:

בראשית ברא אלוקים

רע ביותר ואין מרחמין בדין כלל אף על החיות ובהמות
ורמש ועוף כו'. להיות שכל א' וא' בתוקף וחזק גדול
שלא יסבול המגדל כלל. לפי שהן כמו בעצמות אור
המאציל כנ"ל. אך אח"כ ע"י נח איש צדיק עליון שהוא
בחי' התיקון דקו האמצעי דת"י כו' כשהקריב קרבנו
נמשך בחי' התיקון בשם הוי"ה להיות בחי' ההתכללות
במדות דאצילות ממדה להיפוכה דוקא כנ"ל להיות
שמתנהגי' ע"פ החכמה דשם מ"ה להיות מתהפכים מן
הקצה לקצה ע"פ אופן שליטת המוחי' דא"א דאצילות
עד שיוכלו ב' הפכים כא' ממש. שזהו ענין מיעוט
האור ורובי הכלים כנ"ל. והיינו שאנו רואים במ"ש
ויאמר אל לבו שהן בחי' המדות דז"א דאצילות לא
אוסף כו' מטעם שיצר לב האדם רע מנעוריו כו'. וא"כ
למה יקולל האדמה בעבור האדם ע"כ עוד כל ימי
הארץ כו'. זהו פשוטו שמצא זכות וחסד לקיום הארץ
שלא תקולל בעבור רעת האדם כו'. ואמנם הרי מטעם
זה עצמו שרבה רעת האדם בארץ וכל יצר כו' שפט
לדין למחוק כל היקום עד רמש ועוף כו'. הרי אנו
רואים שמטעם וסברא א' שהוא מה שיצר לב האדם רע
כו' נתהפך מדין לזכות ואמר דאין לשפוט לקלל
האדמה בעבור האדם. ועכ"ז האדם נתקלל וכמ"ש
בתחלה לא ידון רוחי באדם כו' והיו ימיו ק"כ שנה כו'.
(וגם זה נהפך לחסד וזכות ע"י קרבן נח שהרי גם
בדורות שאחר המבול מנח עד האבות ושביטים האריכו
ימיהם הרבה יותר מק"כ שנה כמבואר בתולדותיהם
ששם בן נח חי ת"ר שנה ובנו ארפכשד חי ד' מאות
ול"ח שנה. וכן בנו שלח חי תל"ג שנה כו' רק שנתמעט
מעט מעט עד ימי תרח היו רק ר"ה שנה. וימי אברהם

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

יסוד אבא. והיינו ענין משה, שהוא רועה ומפרנס
האמונה, שהיא הנוקבא, כי שרש החסדים אלו מאד
נעלה – מ"מ"ה החדש שממצחא דא"ק, כמבואר
במצות מילה³³ יענין שם, והוא למעלה מ"סובב"
ו"ממלא" דאבי"ע, ומשם נמשך מזון להנוקבא הנקרא
"בנסת ישראל" להיות לה כח להעלות מ"ן.
והוא בענין "ימינו תחבנקני"³⁴, שהדבר מחבק לנוקבא
ומחממה, ואינה השפעה פנימית כי אם פחינת מקיף,

וזהו שכתוב: "כי תשא את ראש בני ישראל –
פירוש: "ראש בני ישראל" – החכמה שבנסת ישראל
והאמונה שהוטבע בנפשם מן האבות הנקראים
"אומנים" כנ"ל; והתנשאות והגבהת ראש ומוחין דבנסת
ישראל הוא על ידי משה, שזן ומפרנס את האמונה
בהמשכה מעצמות אין-סוף ברוך-הוא כנ"ל.
והוא ענין הנזכר לעיל בפירוש "מחצית השקל",
שהוא המושבת חסדים לנוקבא, ומקור החסדים הוא

33 בענין "דמות אריה" שהיה יורד לקבל הקרבן.
 34 וכן הוא בעבודת ה' נאמר⁴⁴ "באריה ישאג", והוא
 35 המשכת אהבה רבה מ"פני אריה אל הימין"⁴⁵ לעורר את
 36 האהבה בכנסת ישראל.
 37 וביאור הדבר, היינו מה שכתוב "מצרף לבסוף כו"⁴⁶
 38 – פירוש⁴⁷: על דרך משל הכסף המעורב בסיגים בתכלית
 39 התערובות, בשנותנים אותו בכור המצרף בשלהבת –
 40 מתברר ומתפרדים כל החלקים שבו, עד שחלק הטוב
 41 יוצא נקי בפני עצמו, וכל חלקי הסיגים מתפרדים
 42 ויוצאים מובדלים בפני עצמם. וכל שיתנו אותו
 43 בשלהבת הרבה פעמים, יותר יובדל חלקי הסיגים
 44 הדיקים פידוע. ואם כן, נמצא שמה שהיה הסיגים
 45 בערובות תחלה והיו נעלמים, הנה על ידי השלהבת
 46 נתגלו ואז יתפרדו, וכל שנשתהא הכסף בשלהבת יותר,
 47 יותר יתגלה כל חלקי הסיגים, עד שגם הדק שבדקין יצא
 48 להפרד בפני עצמו ולא להיות מעורב בטוב.
 49 וכמו כן בעבודת ה' זו תפלה: כי הנה הנפש הבהמית
 50 עם הניצוץ אלקי שהן מעורבים בתכלית מטוב ורע, ועל
 51 ידי שלהבת העולה מאיליה בתפלת שמונה עשרה
 52 מחמת שאגת אריה דלעילא הנ"ל, מתבררים כל חלקי
 53 הרע, ונתגלו קלונם, ואזי מתפרדים מן הטוב.
 54 וזהו הטעם שאנו אומרים "סלח לנו"⁴⁸ בשמונה
 55 עשרה דוקא, להיות כי כל מה שהתבונן ביותר העמקות
 56 בקריאת שמע, וסדר השבחים בפסוקי דזמרה
 57 בהתלהבות רשפי אש של מטה, "צעק לבם כו"⁴⁹ – יותר
 58 נתעורר למעלה אש של מעלה, אהבה רבה כו', ואז גם
 59 "שמים לא זכו בעיניו"⁵⁰, מאחר דלגבי עצמות המאציל
 60 כלל חשיב המשפיע עם המקבל, "טובב ו"ממלא".
 61 וגם למטה נתגלה כל דק שבדקין שבתערובות טוב
 62 ורע, ואז נעשה חוטא גדול גם בדקות הרע, ואומר "סלח
 63 לנו כי חטאנו", מפני שחוט השערה נדמה כהר⁵¹ לגבי
 64 אמיתית בעל האמת. כמשל מי שעומד לפני מלך, שגם

1 ועל ידי זה מתפעלת להוריע אחר כך המין, ואז מוריע
 2 הוֹכֵר מ"ד – שפע פנימית להוליד ולד.
 3 וכמו כן יובן למעלה, שיש ב' מיני מ"ד:
 4 הא': ענין אתערותא דלעילא לעורר את האהבה
 5 במקבלים ממלכות דאצילות, שהיה למלכות וחיילין
 6 דילה – נשמות ומלאכים – כח ועוז להיות תשוקתם
 7 באהבה נפלאה להתפשט מכלי הגבלה, ולהיות עולים
 8 ונדבקים ב"מקורא דכולא", כמו שכתוב בזהר³⁵ על
 9 פסוק³⁶ "למען יזמרף כבוד כו'". וזהו בענין הנ"ל בפירוש
 10 "רעה אמונה" למטה, לפרנס האמונה בה' בהמשכת אור
 11 איין-סוף, לגדלה ולחזקה, וכמו כן למעלה מפרנסים
 12 לכנסת ישראל על דרך הנ"ל.
 13 והב' – הוא מ"ד אחר המין, ב"יחוד קודשא בריך הוא
 14 ושכינתיה" להוליד נשמות ומלאכים אחר העלאת מין,
 15 ובידוע למשכילים ואין כאן מקומו.
 16 והנה הטעם שהמשכת חצי חסד לנוקבא, והמזון אל
 17 האמונה הנ"ל נקרא בשם "מחצית השקל", יובן בביאור
 18 ענין "ורעה אמונה":
 19 כי הנה נתבאר שההמשכה שמשוה ממשך לכנסת
 20 ישראל הוא על ידי תורה ועבודה וגמילות חסדים, והן
 21 ג' קוין:
 22 גמילות חסדים – "חס דלית"³⁷, "להחיות רוח
 23 שפלים"³⁸, ענינו למעלה המשכת שפע למלכות הנקרא
 24 "דלית"³⁹,
 25 ועבודה הן הקרבנות, שהן העלאת מין, "אשה ריח
 26 נידוח"⁴⁰, והוא בחינת גבורות והתלהבות התשוקה
 27 ממטה למעלה,
 28 ותורה היא הממוצע, שבלולה מחסד וגבורה, כמו
 29 שכתוב⁴¹: "מימינו אש דת למו", "אש שחורה על גבי אש
 30 לבנה"⁴².
 31 והנה, ענין הקרבנות והעלאת מין היה על ידי שהיה
 32 אש שלמעלה יורד לקבל הקרבן, וכמו שכתוב בזהר⁴³

(44) חושע יא. י.

(45) יחזקאל א, י.

(46) ראה גם מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה חלק א עמוד תו ואילך.

(47) משלי יז, ג.

(48) ראה לעיל לט, סוף עמוד א. תורה אור קיא, ד. אור התורה שמות כרך ז, עמוד ב'תשפו. וראה דרך חיים נד, ד. מאמרי אדמו"ר האמצעי שמות כרך ב עמוד תרלב.

(49) איכה ב, יח.

(50) איוב טו, טו.

(51) ראה סוכה נב, א.

(35) ראה לעיל בא, א.

(36) תהלים ל, יג.

(37) ראה תקוני זתר תקון כב (סז, ב). תניא, אגרת הקדש סימן י (קטו, ב).

(38) ישעיה נז, טו.

(39) ראה קהלת יעקב ערך דלת.

(40) ויקרא א, ט. ועוד.

(41) ברכה לא, ב.

(42) ירושלמי שקלים פרק ו הלכה א.

(43) ראה זתר בהקדמה ב, ו. חלק ב תוספות רעה, א. ובבמה מקומות. וראה יומא בא, ב.

האינ' סוף, הנקרא "קדש העליון", שלמעלה מבחינת
סובב שנקרא "קדוש" בוי"ו, כי עם היותו מובדל, מכל
מקום הוא בבחינת המשכה להיות "סובב" ל"ממלא" בו,
אבל עצמותו יתברך נקרא "קדש". והמשכתו בג' קוין –
תורה ועבודה וגמילות חסדים נקרא "שקל הקדש",
שהמשכת "קדש העליון" נשקל במדה, בג' קוין על ידי
המצות, שבהם ועל ידם אנו מתקדשים, כמו שאומרים:
"אשר קדשנו במצותיו וצונו בו"⁶⁵.

והנה חצי השקל הוא בחינת המשכה שבקו הימין
ועל ידי גמילות חסדים ממעלה למטה, וחצי השקל הוא
לעורר בבחינת אור חוזר ממטה למעלה (וקו הג' בוללם).
ועל זה נאמר "מחצית השקל תרומה לה" – "ארמותא
להוי"⁶⁶. והוא עליית כנסת ישראל, "עלה במחשבה" –
בתשוקה נפלאה ממטה למעלה בתפלת שמונה עשרה
על ידי אור חסד עליון דקדש עליון שירד לעורר את
האהבה בבחינת אור חוזר.

והוא "כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם"
פירוש: מלשון "ויפקד מקום דוד"⁶⁷, שהוא לשון חסרון.
והענין הוא, בהיות כי הרי מבואר למעלה שעל ידי
העלייה הוא בירור הרע, כמו שאומרים בשמונה עשרה
דוקא "סלח לנו". והוא שכאשר "תשא" ותגביה מוחין
דכנסת ישראל אזי יהיה לתועלת "פקודיהם" – שיפקד
ויחסר הרע הנדבק בנשמותיהם בערבוביא.

ועלייה זו שמשכה מעלה לכנסת ישראל ומפרנס
האמונה בהמשכת חצי החסד לנוקבא, הוא על ידי
שיעשו מצוה המעוררת המשכה זו, והוא נתינת מחצית
השקל, ושקל הוא מכסף, בחינת חסדים וקדש, כי הוא
המשכת אור אינ' סוף, והיה זה גורם המשכת חסד הנ"ל.
ולכן היו מוציאים מן השקלים לקרבנות הצבור,
שהוא ענין העלאת מ"ן הבא ונולד מחמת המשכה זו.
והוא "ונתנו פפר נפשו" כמו "בעי לכפורי ידיה בההוא
גברא"⁶⁸ – הסרת הלכלוך ומיאוס, שהוא הרע הנדבק
בנפשותם, כי המ"ד גורם העלאת מ"ן כנ"ל:

מצות מחצית השקל, ופרשת תשא

תנועה קלה בפריקת עול האומה כמדר יחשב⁵², וגם כל
יגיעותיו לא יזכו בעיני המלך, לפי שלגבי התנשאות
המלך אין לך דבר שיספיק בו.

וזהו שאמרו גבי "דוקין שבעין"⁵³, ד"לדידן הוי מומא
ולדידהו לא הוי מומא"⁵⁴ – פירוש:

"דוקין שבעין" הוא ההסתרה שבחכמה והשגה
אלקית מצד חומר מחשך הגוף, והסתרה זו, שלא נתפס
בלב "סובב" ו"ממלא", הוא תכלית דקות של הרע
משבירת רפ"ח ניצוצים שבשעת חטא אדם הראשון,
שנתגשמו כל הברואים, וכמו שכתוב בזהר ד"אחשיך
אנפין בו"⁵⁵.

ולכך, "לדידהו", שגלגלים מבחינת אחרונים
ד"אלקים אחרים", אין זה מום, כי "הפרידן מאחדותו"⁵⁶
בתחלה. אך "לדידן" – "ישראל עלה במחשבה"⁵⁷, הוי
מום גמור, כי ישראל מאמינים בנ"ל.

וזהו שנאמר⁵⁸ בהם "ענינים להם ולא יראו" – מפני
הדוקין שבעין החכמה בו, וכמו בבלעם שהיה סומא
בעין אחת⁵⁹. אבל בישראל נאמר⁶⁰ "וכל בני ישראל
רואים בו". וכל הנ"ל שמתברר⁶¹ הדק שבדקות, אינו
אלא דוקא אחרי שירד לעמקות ההתבוננות, וגם
בהתלהבות התפלה בדוגמת הקרבן הנ"ל, מה שאין בן
מתחלה היה מעורב טוב ורע בתכלית.

דהיינו פידוע בענין "כל דרכי איש וך בעיניו בו"⁶²,
שנדמה לו החר כחוט השערה⁶³, והוא כשר וישר
בעיניו, ואינו מרגיש הרע כלל. אבל בשמתלהב ביותר,
יותר ירגיש אפילו הקל שבקלות כהר גבוה כנ"ל.

נמצא העולה מזה, שסיבת בירור הרע ופרידתו,
ונקיון הטוב שבנפש הבהמית לשוב לה – באה על ידי
קדימת המשכת שלהבת האהבה רבה מלמעלה,
שהמשכה זו גורמת ההעלאה בו. והוא בין ב"עבודה
שבלב זו תפלה"⁶⁴, בין בעבודות שבמקדש שהוא ענין
הקרבן כנ"ל.

וזהו ענין "מחצית השקל תרומה לה":

כי הנה "שקל הקדש" הוא כללות המשכת אור

(52) ראה פסחים בב. נב. חגיגה ה. ב. וראה לעיל מצות מילה פרק ה. ה. א.

(53) "נקודה לבנה בתוך השחור" . והוא שתהיה צפה על גבי השחור "רמב"ם
הלכות איסורי מזבח פרק ז הלכה א. ה. ראה הביאור באור התורה, כי תשא
עמוד א' תתצא.

(54) גישין נו. א. לנו (יהודים, להקריב על המזבח) וזהו מום. ולזהם (לגוים
להקריב בקמח שלום אין זה מום).

(55) נחשבו הפנים. ראה זהר חלק א, קלא. א.

(56) ראה לעיל ריש מצות אחדות ה.

(57) בראשית רבה בתחילתו. זהר חלק ב קט, א.

(58) תהלים קטו, ה.

(59) בלק כד, ג. סנהדרין קה, א.

(60) דברי הימים ב ז, א.

(61) שמואל ב: כ. בספר המאמרים תקס"ג עמוד קעה: שמואל ב: כ.

(62) משלי טז, ב.

(63) "בהפרידו בני אדם" (האזינו לב, ח) – כשהפיץ דור הפלגה היה כידו
להעבירם מן העולם, ולא עשה כן, אלא "יצב גבולת עמים" (שם) – קיימים ולא
אבדם – רש"י. וראה ספרי על הפסוק.

(64) תענית ב, א.

(65) ראה לקמן קסח, א.

(66) הרמה לה. ראה זהר חלק ב, קמו, א.

(67) שמואל א, כ, כה.

(68) רצה לקנח ידיו באותו אדם. גישין נו, א.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

מחכמתו חכמתו מתקיימת, מהו תלוי בחי' החכ' 31
 במעשה כו'. אך הענין הוא דהנה כתי' והחכ' מאין 32
 תמצא שמציאת החכ' הוא מאין, שהאין הוא למעלה מן 33
 החכ', וענין המעשה הוא ענין ביטול היש לאין שמעשה 34
 וכופה א"ע ועושה כמצווה עליו מל' גט מעושה כו', 35
 ולכן מאחר שהמעשה הוא בחי' ביטול היש לאין לכן 36
 תלוי בחי' החכ' במעשה, כי החכ' מאין תמצא והמעשה 37
 מגעת לבחי' האין. וזהו והי' אמונת עתך ע"י בחי' 38
 מעשה זו ממשיך בחי' חוסן ישועות חכ' ודעת. 39
 ומעתה צ"ל מה שהקשו רז"ל אטו יראה מילתא 40
 זוטרתא היא, ותיירצו אין לגבי משה מילתא 41
 זוטרתא היא, שרבו המקשים מהו התיירצו מה שלגבי 42
 משה מילתא זוטרתא היא הלא כתיב מעמך מכאור"א 43
 מישראל. אך הענין הוא דהנה משה הי' מבחי' מים 44
 כמ"ש מן המים משיתיהו, והנה התו' נק' ג"כ מים 45
 כמ"ש הוי כל צמא לכו למים, ולכן כמו המים מטהרין 46
 כך התורה נק' אמרות טהורות, וכמו בשעת קרי"ס 47
 שהי' ע"י משה ראתה שפחה על הים מה שלא ראה 48
 יחזקאל בן בוזי שנא' זה אלי ואנוהו, כך בתורה נא' 49
 זה ספר תולדות אדם כו', והנה כל מי שלומד תורה 50
 נק' משה כמשארו"ל על רבא משה שפיר קאמרת, 51
 וקרא רב ספרא לרבא משה ע"ש שהי' בעל תורה והי' 52
 דורש תורה לרבים לכן נק' משה, וכמו"כ כל העוסק 53
 בתורה נק' משה, וזהו אפשוטותא דמשה בכל דרא, 54
 וזהו שאמר אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא, וכל 55
 העוסק בתורה נק' בשם משה, וא"כ לגבי כולם שיש 56
 להם בחי' תורה הנה היראה היא מילתא זוטרתא. וז"ש 57
 חכ' ודעת יראת ה' היא אוצרו כשיש בחי' חכ' ודעת 58
 בחי' תורה אז יראת ה' היא אוצרו בחי' יראה דמילתא 59
 זוטרתא היא כו' וד"ל. 60

ועתה ישראל מה כו'

בס"ד. ש"פ עקב

ולחבין זה הנה כתי' ואני תפלתי לך עת רצון אלקים 1
 ברב חסדך ענני באמת ישעך, וצ"ל מ"ש 2
 אלקים ברב חסדך הרי אלקים הוא מדת הגבור, אך 3
 הענין הוא דהנה פי' ואני הוא בחי' מל' בחי' מלכותך 4
 מלכות כל עולמים בחי' זמן, הוא בבחי' תפלה ל' 5
 התחברות מל' נפתולי אלקי' נפתלתי, לש' הוי' שהוא 6
 הי' הוה ויהי' שלמעלה מבחי' זמן, עת רצון, פי' עת 7
 הוא בחי' הזמן כנ"ל, יומשך בו מבחי' רצון, והוא ע"י 8
 רצון אותיות צנור שיומשך דרך צנורות כו', ואז אלקים 9
 ברב חסדך שגם מדה"ד יהפך לרחמים שיהי' אלקים 10
 מדה"ד ברב חסדך ג"כ, וזהו ג"כ שאמר ענני באמת 11
 ישעך שהוא ג"כ רצון כמ"ש הת' ע"פ וישע ה' אל 12
 הבל ואל מנחתו והות רעוא מן כו' שהוא ג"כ רצון. 13
 וזהו משארז"ל כתי' ואספת דגנך וכת' ועמדו זרים 14
 ורעו צאנכם לא קשיא כאן בזמן שישראל עושין 15
 רצוש"מ וכאן בזמן שאין ישראל ערש"מ, והקשו 16
 התוס' הלא ואספת דגנך כתי' בפ' שני' של ק"ש ואיך 17
 נאמר שזהו בחי' אין עושין רצוש"מ. והתיירצו הוא כי 18
 בפ' שני' של ק"ש אינו כתי' בכל מאדך כמו בפ' 19
 ראשונה של ק"ש, לכן נק' פ' שני' אין ערש"מ ופ' 20
 ראשונה נק' עושין רצוש"מ ע"ש שכת' בה בכל 21
 מאדך. והנה ארז"ל בכל מאדך בכל ממונך, נמצא 22
 שבחי' מעשה הצדקה שהיא מצוה מעשיות גשמיות 23
 כמו תרומות ומעשרות הוא בחי' ערש"מ, והיינו 24
 שממשיכים בחי' הרצון שיומשך במל' וזהו עת רצון 25
 כנ"ל. וזהו והי' אמונת עתך שע"י אמונת עתך בחי' 26
 המצות תרומות ומעשרות יומשך בחי' חוסן ישועות 27
 בחי' וישע ה' כו'. 28

ומעתה צ"ל מהו חכ' ודעת שע"י אמונת עתך יומשך 29
 גם חכ' ודעת, הנה ארז"ל כל שמעשיו מרובין 30

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס התפילה

הדעת, לקשר את עצמו בההשגה וההתבוננות היטב עד 4
 שיורגש הענין היטב במוחו. וגם ירגיש בלבו את הטוב 5
 דאלקות עד שיתעורר בלבו באהבה ויראה (לפי 6

י. אַמֶּנֶם מי שאין דעתו יפה כל כך לקשר את עצמו 1
 בעצם הענין האלקי, מפל מקום יכול לעבוד את ה' 2
 בתפלה, בהתבוננות בהענינים הידועים לו בהעמקת 3

17 וב"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" – איך שכל
18 ההתהוות העולמות וחיותן הוא רק מבחינת "שם"
19 ד"כבוד מלכותו", שהיא בחינת הארה דהארה דהארה
20 בלבד⁵¹ כו'.
21 ובכל זה יתבונן באריכות ההתבוננות בפרטיות דוקא,
22 להבין הדבר היטב, ובהתקשרות והעמקת הדעת,
23 שייקלט ויונח הענין היטב במוחו, ויתפעל בלבד מהטוב
24 וההפלאה דאור אין-סוף, שיתעורר בבחינת אהבה
25 ורצוא בחפיצה וחשיקה לדבקה בו יתברך, ולא ירצה
26 בשום דבר זר חס-ושלום, כי אם בבחינת רצון אחד לה'
27 יתברך כו'. ובאהבה זו יהיה אצלו קיום התורה ומצות
28 בבחינת חיות פנימי ועצמי כו', ויהיה בבחינת קירוב
29 לאלקות בכל עניניו כו'.
30 **קיצור:** יבאר שעל ידי העבודה בתפלה יש חיות בקיום
31 התורה ומצות.

1 ההתבוננות במה שמתבונן בו) בהתגלות הלב.
2 והנה, פרטי עניני ההתבוננות בתפלה ידועים המה.
3 ובכללות:
4 ההתבוננות בפסוקי דזמרה הוא בגדולת אור אין-סוף
5 ברוך-הוא בענין ההתהוות, שיש בזה גדולת והפלאה
6 אור אין-סוף ברוך-הוא המבוארים ב"ברוך שאמר"
7 ובהמזמורים דפסוקי דזמרה. וגם ההתבוננות בהילול
8 ושבח וביטול דחיצוניות העולמות;
9 ובברכות קריאת שמע, בשירת מלאכים העליונים
10 שאומרים "קדוש" ו"ברוך", ואיך שבטלים בתכלית באור
11 אין-סוף ברוך הוא;
12 ואחר כך בקריאת שמע בפסוק "שמע ישראל" (שהוא
13 שירת הנשמות⁴⁹) בענין אחדות ה' מצד העולמות, איך
14 ש"הוא אחד בז' רקיעים וארץ וד' רוחות העולם"⁵⁰,
15 בבחינת יחיד ממנו כו', כמו שנתבאר במקום אחר
16 באריכות;

אורח חיים ושלחן ערוך אדמו"ר הוזן שם סעיף ו. לקוטי תורה תוריע כג. ג.
וראה ברכות יג. ב.
(51) ראה תניא, אגרת הקדש סימן כ.

49) ראה חולין צא, סוף עמוד ב. המשך יום טוב של ראש השנה תרס"ו עמוד
פד. ושם נסקן. המשך "בשעה שהקדימו" חלק ב עמוד תשנ"ט. חלק ג עמוד א'חנ.
ועוד.
(50) ראה ספר מצות קטן הובא בבית יוסף אורח חיים סימן סא. שלחן ערוך

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – תש"א

"שבת, תש"ט - יאצייט כבוד אמו זקנתו הרבנית הצדקנית מרת רבקה נ"ע זי"ע

10 הרגיל בכל עובד ובעל מלאכה, אבל מי שהוא טועם
11 טעם טוב המסחר, ויש לו ענג רב בעבודתו, הנה גם
12 בליילה לא יכבה גרו, שעוסק גם בליילה, להיות כל כך
13 גברה עליו התשוקה והענג מעבודתו עד שכל מה
14 שמרבה לעבד ולהתעסק מוסיף בו ענג, ואדרבא
15 השכיטה והמנוחה מהעבודה יסוב לו צער¹. וכמו שאנו
16 רואים בחוש בכמה בני אדם, שהם טרודים ביותר
17 בעניניהם ועסקיהם ומתענגים ענג רב מזה, עד שבאם
18 יעדר רבוי העבודה וישגים המנוחה והשכיטה, הנה לא

1 "טעמה" * כי טוב סחרה לא יכבה בליילה גרה". ופרש
2 המצודת דוד, לפי שטעמה כי טוב סחרה,
3 לזאת גם בליילה לא יכבה גרה ועוסקת גם בליילה,
4 דהסדר הרגיל הוא שלילה הוא זמן המנוחה מעבודת
5 היום, ועקר העבודה הוא ביום דוקא, וכמו שכתוב
6 "יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב", וכתוב "והיה
7 לנו היום למלאכה", אבל בליילה הוא זמן המנוחה,
8 וכמאמר "לא אברי לילה אלא לשנתא"^א, שהשנה היא
9 שהאדם נח מעיפותו ולאיתו כל היום, וכן הוא הסדר

(1) ראה בבא מציעא עז, א: באכלושי דמחוזא דאי לא עבדי
חלשי.

(* נדפס בספר המאמרים תש"ט עמוד 27 ואילך. ההערות
ומראי מקומות הם מכ"ק אדמו"ר על פי הנדפס שם.

באגרא ופלגא בהפסדאי, ועוד יתרון³ להלילה שלוקח
שכר עמלו, שהרי ההתעסקות במסחר תהיה עליו לבד,
והמלון הוא רק שנותן את החסר לו, ולזאת הוא מקבל
שכר עמלו או חלק יתור גדול בזה העסק, והמלון
מקבל חלק קטן, תלתא באגרא ופלגא בהפסדאי⁴, או
תלתא באגרא ותרי תלתא בהפסדאי⁵ כפי הפשרה
שביניהם⁶. שבאמת הרי להמלון באה תועלת מן העסק
הזה כפי החלק אשר ישמיו ביניהם, ויבדגמא פזאת הוא
גם בעסק הרוחני, שבכדי שיהיה בכח האדם לנהל
עסקו ולהרויח נותנים לו מלמעלה כחות על זה והוא
בהתר עסקא, כדאיתא בערכי הפנוים של בעל סדר
הדורות מערכת הלואה, שירידת הנשמה בגוף הוא
בהתר עסקא, פלגא מלון ופלגא פקדון, ועל ידי הכח
הזה הנה לבד זאת מה שהלון הוא האדם מרויח שהוא
ענין העלילה שאחר הירידה, הנה גם להמלון מגיע
תועלת⁷ שהוא הגדלת והוספת האור בעולמות
שלמעלה וכן למשה, וכמו שכתוב "הבו גדל לאלקיני",
וכדאיתא במדרש רבה איכה, "בזמן שישראל עושין
רצונו של מקום מוסיפין כח וגבורה למעלה", וכמו
שכתוב "באלקים נעשה חיל", וכל זה נעשה על ידי
עבודת הלון שעוסק במסחר בעבודה רבה ועצומה ועל
ידי עבודתו מרויח, והרויח הנה לבד מה שהוא מקור
חייו ופרנסת נפשו, הנה עוד נותן חלק להמלון.
קצור. יפרש "טעמה כי טוב סחרה" על עסק התורה,
ואז גם בלילה – עולם הזה וזמן הגלות בפרט
– לא יכבה נר של הנשמה. תורה נקראת "סחרה", כי
זה צריך להיות פרנסת נפשו, והוא בעסקא, פי מגיע
רויח גם להמלון, דמוסיפין כח למעלה.
(ב) ובאור הענין הוא, דהנה אמרו רבותינו ז"ל "על
שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל
העבודה ועל גמילות חסדים". והנה עבודה היא עבודת
הקרבת, דידוע שגדולה⁸ ורמה מעלת הקרבת ער
מאד, ולכן אנו רואים שקללות כל התורה מלאה
מעבודת הקרבת, וכמו ספר ויקרא שפלו מדבר בענין
הקרבת, ועוד בהרבה מקומות. וגם כל המועדים הרי

זו בלבד שלא תענגו מזה, אלא אף גם יגיעם החלי
והכאב, והוא לפי שנהנים מעבודתם והתעסקותם. וככל
המשל הזה יוכן גם ברוחניות הנפש, שלאחר שהנפש
טועמת ומשגת הטוב הרוחני הנה גם בלילה לא יכבה
נר. ובאור הענין הוא, דהנה איתא במדרש רבה:
"ראה שהתורה נקראת נר, וכמו שכתוב 'כי נר מצוה
ותורה אור', וכן הנפש נקראת נר, וכמו שכתוב 'נר הני'
נשמת אדם', אמר הקדוש ברוך הוא: גרי (התורה) בידך
ונרך (הנשמה) בידך, אם אתה משמר את נר הנני משמר
את נרך", שחיות הנשמה היא מהתורה. וזהו פרוש
"טעמה כי טוב סחרה", כשהנפש טועמת את הנעם
האמתי שבתורה, אז "לא יכבה בלילה נר" של
הנשמה (וכמו שכתבאר אם ירצה השם). ואמר על זה
"סחרה" דוקא, וכמו בגשמיות ענין המסחר הוא
שהאדם לוקח איזה דבר – חפץ או פרי ותבואה –
ומשביחם, ואזי הוא מוכרם לזולתו ומרויח בזה,
והשביחה מה שמשביח את הדבר הנקנה היא בכמה
אפנים שונים, או שקונה הרבה בפעם אחת ומוכר מעט
מעט להדושים אותו, כן הוא ברוחניות גם כן מה
שקונה את הרוחני ונעשה קנין בנפשו מה שמתעצם
עם עצמו ומהותו, ועל זה אמר "סחרה", שיהיה הדבר
שהוא משיג במדרגת סחרה, והוא שיתעצם עם מהותו
ונפשו דוקא, וכמו שהמסחר הוא חיי הגוף שלו אשר
ממנו ישיג את פרנסתו, כן הוא ברוחניות שהדבר
שהשיגו יהיה מקור חיי נשמתו שממנו תתפרנס נפשו
במזון רוחני, וכאשר יהיה כן, אז לא יכבה בלילה נר,
שכפשו לילה יש שני ענינים, וכדאיתא ריש פסחים
דעולם הזה בכלל נקרא בשם לילה, וכן זמן הגלות
בפרט², וזהו שכתוב "לא יכבה בלילה נר", שאור
נפשו מאיר בתכלית ההארה. והנה בכדי שיוכל לקיים
המסחר ולהחזיקו הוא על ידי ההשתתפות, מה
שמתחברים שנים ועוסקים בקנין ומסחר יחדו, דלעולם
המסחר הוא לעלאי מכל האדם בעצמו, וידושה לו
השתתפות וזולתו, אמנם הרבית היא אסורה על פי תורה
ותקנו התר עסקא, והוא מה שמתתפים ביחד, פלגא

(6) ראה בש"ך שם.

(7) בארוכה על דבר עבודה צורך גבוה בעבודת הקודש חלק

ב. בהקדמת של"ה חלק בית גדול.

(8) ראה של"ה מסכת תענית, אור תורה בסופו (ריא, ב). ושם

נסמן.

(2) ד"וילית לילה אלא גלותא" (וזהו חלק ג רלח, ב). ועיין גם
כן סנהדרין צד, א.

(3) בבא מציעא סח, א.

(4) ראה ש"ך יורה דעה סימן קעז סעיף ד סעיף-קטן יד, ושם
נסמן. שולחן ערוך רבנו הוקן הלכות ריבית סעיף לח.

(5) שולחן ערוך סעיף ד שם.

וְיִחַפֵּץ לְדַבְּקָהּ בּוֹ יִתְבַּרְךְ בְּאֵמֶת, וְאַחֵר כִּף הוּא עֲצָם
הַפֶּעַל, לַעֲשׂוֹת בְּפֶעַל מִמֶּשׁ כִּפִּי שֶׁמִּבֵּין בְּנִפְשׁוֹ מִבְּלִי
לְהַקֵּל לַעֲצָמוֹ וּמִבְּלִי לְהִטְעוֹת אֶת עֲצָמוֹ כָּלֵל וְעָקָר, דָּאֵם
יַעֲשֶׂה רַק לְצִאת יְדֵי חוֹבָתוֹ לֹא תִגִּיעַ מִזֶּה תוֹעֵלַת, וְרַק
יַעֲשֶׂה אֶת הַדְּבָר בְּאֵמֶת וּבְתַמִּים, וְעַל זֶה בְּהִכָּרֵם צָרִיף
עֲבוּדָה רַבָּה וְאֵז יִתְכַּפֵּר לוֹ עַל אֲשֶׁר חָטָא. וְלִזְמַן גְּדֻלָּה
מַעֲלַת עֲבוּדַת הַקְּרִבְנוֹת. וְעֲבוּדָה דְּגִמְלִיּוֹת חֲסִדִּים הִיא
גַּם בֶּן עֲבוּדָה נְכוּנָה, אֲכָל לֹא תִגִּיעַ מַעֲלָתָהּ לְמַעֲלַת
הַעֲבוּדָה דְּקִרְבְּנוֹת, דְּעִנְיָן הַגִּמְלִיּוֹת חֲסִדִּים הוּא מֶה
שְׁעוֹשֶׂה בָּמָה שְׁחוּץ לַעֲצָמוֹ, וּכְמוֹ בְּנִתְנִית הַצִּדְקָה
וְהַדּוּמָה שֶׁמִּחִיָּה אֶת הַזִּיּוּלַת, דְּכִלְלוֹת עִנְיָן הַחֲסִד הוּא
עִם הַזִּיּוּלַת דְּוָקָא, וְלִכֵּן אֲבָרְהָם בָּעֵת שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ
אוֹרְחִים הָיָה מְצֻטְעָר¹² לִפִּי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לְמִי לְהִשְׁפִּיעַ
וְעִם מִי לְהִתְחַסֵּד. שֶׁבְּאֵמֶת הֵנָּה בְּדִרְכֵי הַעֲבוּדָה הָרִי
בְּהִכָּרֵם שִׁיחִיָּה עִנְיָן הַחֲסִד אֲשֶׁר בִּלְעֲדוֹ לֹא יֵצֵר קִיּוֹם
הָעוֹלָם כָּלֵל וּכְלָל, וְזֶהוּ דְּכִתִּיב "כִּי אֲמַרְתִּי עוֹלָם חֲסִד
יִבְנֶה", דְּבִכְדִּי שִׁיחִיָּה עוֹלָם הוּא עַל יְדֵי מַדַּת הַחֲסִד,
וּכְמוֹ כֵּן הוּא בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּפֶרֶט הֵנָּה קִיּוּמוֹ הוּא
בְּמַדַּת הַחֲסִד, וּכְמֵאמָר "גִּמְלִיּוֹת חֲסִדִּים – בֵּין לְעִנְיָיִם
וּבֵין לְעִשְׂרִיִּים", דְּעִנְיָן הַחֲסִד הוּא מְדֻרְגָּה שֶׁהַכֵּל
צָרִיכִים אֵלֵיהָ, דְּעִנְיָן הַשְּׁלֵמוֹת הוּא רַק בְּהִבּוּרָא יִתְבַּרְךְ
שֶׁהוּא שְׁלֵם הָאֲמִתִּי וְאִין לְפָנָיו חֲסִרוֹן וּמְלוּי, וְכֵלֶם
צָרִיכִים אֵלָיו יִתְבַּרְךְ וְאִין הוּא צָרִיף לְאֶחָד מֵהֶם, מֶה
שֶׁאִין בֶּן הָאָדָם הוּא חֲסֵר וְתִלּוּי רַק בְּרַבּוּי וּמַעוֹט, יִשְׁנֹו
חֲסֵר הִרְבָּה וְיִשְׁנֹו חֲסֵר מְעוֹט, וְאִיף שִׁיחִיָּה הוּא חֲסֵר,
וְקִיּוּמוֹ הוּא בְּמַדַּת הַחֲסִד, וְלִזְמַן גִּמְלִיּוֹת חֲסִדִּים הוּא
אֶחָד מִקְרֵי הַעֲבוּדָה שֶׁבָּהֶם יִחִיָּה הָאָדָם, אֲמָנָם הַעֲבוּדָה
הִיא רַק בְּהַמְשָׁכָה וְגִלּוּי בְּהַנּוּגָע אֶל הַזִּיּוּלַת, וְעָקָר
עֲבוּדַת הָאָדָם הוּא בְּקִרְבְּנוֹת, שִׁבְזָה יִתְקַרֵּב אֶל הַרְצוֹן
הָעֲלִיּוֹן בְּרוּף הוּא.
קִצּוּר. מַעֲלַת הַקְּרִבְנוֹת לְשׁוֹן קְרוֹיב, וּיְכָאֵר שֶׁהָעָקָר
הוּא הַעֲבוּדָה פְּנִימִית שִׁבְזָה, לְשַׁחֵט תִּקְוָה הַרְצוֹן
וְלַהֲעֲלוֹת עֲצָם הַרְצוֹן לַה', וְכָל זֶה הוּא יִגִּיעַ עֲצוּמָה.
גִּמְלִיּוֹת חֲסִדִּים הוּא הַמְשָׁכָה בְּנוּגָע אֶל הַזִּיּוּלַת.

עֲקָרָם הוּא הַקְּרִבְנוֹת, וּמִכְפָּרִים עַל נֶפֶשׁ הַחוּטָאִת כִּפִּי
הַחֵק הָאֱלֹקִי הַבֹּא בְּפֶרֶט כָּל קִרְבֵּן וְקִרְבָּן. אֲשֶׁר בְּאֵמֶת
בְּכִלְלוֹת הָעִנְיָן הֵנָּה הָעָקָר הוּא הַעֲבוּדָה פְּנִימִית שִׁבְזָה,
שֶׁבִשְׂעֵת הַבֹּאֵת הַקִּרְבֵּן הִיָּה צָרִיף לְהִיּוֹת וְדוּי דְּבָרִים
וְיִתְשׁוּבָה⁹, אֲמָנָם הַקִּרְבֵּן הָאֲמִתִּי הַנִּרְצָה הוּא כְּדִכְתִּיב
"אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם קִרְבֵּן לַהּ", שֶׁהַקְּרִבָּה תִּהְיֶה
מִכֶּם¹⁰, מִהָאָדָם גּוֹפֵא, מֶה שֶׁהוּא יִקְרִיב אֶת אֶחָד הַכַּחוֹת
שֶׁלוֹ שִׁיחִיָּה לַהּ לְבִדּוֹ, דִּהְנֶה עִנְיָן הַקִּרְבֵּן הוּא שְׁלֹוֹקָה
בְּהִמָּה חִיָּה שֶׁלֹּמָה בְּלֹא מוֹם וְשׁוֹחֲטָהּ וּמִקְרִיבָהּ עַל גְּבִי
הַמִּזְבֵּחַ. שְׁעִנְיָן הַשְּׁחִיטָה הוּא מֶה שֶׁשׁוֹפֵף אֶת דְּמָה
וּמוֹצִיא הַחַיּוֹת מִמֶּנָּה, אֲכָל הַבֶּשֶׂר הָרִי נִשְׁאָר בְּשִׁלְמוֹת
כְּמוֹ שֶׁהִיָּתָה בְּחַיִּים, וּבִשְׁוֹר זֶה מִקְרִיבִים עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ
וְהוּא נִשְׂרָף בְּאֵשׁ שֶׁלֹּמָעֵלָה. וְהֵנָּה בְּדִגְמָא כְּזֹאת הוּא גַּם
בְּקִרְבֵּן הָאָדָם, דְּכָל אָדָם בְּאֲשֶׁר הוּא יוֹדֵעַ אֶת עֲצָמוֹ
וּמַהוּתוֹ, הֵן מְצִיד כְּשֶׁרוֹן נִפְשׁוֹ וְחוּשָׁיו וְהֵן מְצִיד מְצִיד
וּמִצָּב גּוֹפֵא גּוֹסוֹתוֹ וְלִשְׁוֹתוֹ, וּפֶרֶטִי הַתַּאֲוֹת אוֹ הַעֲבֵרוֹת
רַחֲמָנָא לְעָלֵן שֶׁהוּא סְבוּף בְּהֵן וְקָשָׁה לוֹ לְהַפְרֵד מֵהֵן,
וְעַל זֶה יְבִיא קִרְבֵּן וְיִתְכַּפֵּר לוֹ. שְׁעִנְיָן הַקִּרְבֵּן הוּא
שְׂרָאשִׁית כָּל יִתְבוּנָה הֵיטֵב בְּמַהוּתוֹ וְעִנְיָנוּ בְּאִרְיִכוֹת
הַהִתְבּוֹנְנוֹת מִבְּלִי הַעֲלִים עִנְיָן גַּם קַל, וְאַחֵר כִּף יִשְׁחַט
אֶת הַרְצוֹן הַתִּקְוָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְיִזְבַּח אוֹתוֹ. וְהֵינּוּ, שִׁיִּשְׁפֹּף
דָּם הַרְצוֹן שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּתִקְוָה כָּל כִּף, וְיִוְצִיא אֶת הַחַיּוֹת
מִמֶּנּוּ שְׁעַל כָּל פָּנִים לֹא יִהְיֶה בְּרִיתִיָּה וְתִקְוָה כָּל כִּף. אִף
שֶׁבְּאֵמֶת קָשָׁה לוֹ לְהַפְרֵד לְגִמְרֵי מִרְצוֹנוֹ אוֹ לְהַפְכּוֹ
לְגִמְרֵי מַכֵּל וְכֵל, הֵנָּה עַל כָּל פָּנִים יִשְׁלַל מִהַרְצוֹן הַהוּא
אֶת תִּקְוָה הַחַיּוֹת וְהַרְתִּיחָהּ וְיִשְׁאָר עֲצָם הַרְצוֹן כְּמוֹ שֶׁהוּא
בְּבִשְׁר הַבְּהִמָּה, וְאֵז בְּנִקָּל לוֹ יוֹתֵר לְהַעֲלוֹתוֹ לְעוֹלָה אוֹ
לְמִנְחָה לַהּ, שְׁעַל יְדֵי רַבּוּי הַעֲבוּדָה וְהַשְּׁקִידָה
בְּעֲבוּדַת הַיָּד בְּתוֹרָה וְתַפְלָה וְקִיּוֹם הַמְצוֹת בְּפֶעַל מִמֶּשׁ
יִהְיֶה בִּיכְלָתוֹ לְהִתְקַרֵּב לַהּ, שֶׁהוּא אֲמִתִּית הַקִּרְבֵּן
שֶׁהוּא מִלְשׁוֹן קְרוֹיב¹¹, שִׁיִּתְקַרֵּב לַהּ, וְזֶהוּ עִנְיָן עֲבוּדָה
שֶׁקָּאֵי עַל עֲבוּדַת הַקְּרִבְנוֹת, שֶׁהִיא עֲבוּדָה רַבָּה וְיִגִּיעַ
עֲצוּמָה, מַתְחַלָּה לְהַעֲמִיד עִנְיָן נִפְשׁוֹ עַל בְּרִיו, לִידַע
מַהוּת עֲצָמוֹ וְהַסְבֵּף שֶׁהוּא סְבוּף בּוֹ, וְהָעָקָר לִידַע אֶת
הָאֵמֶת וְלַחֲפֹץ בּוֹ בְּאֵמֶת, שִׁיִּחְקֹר בְּאֵלְקוֹת וְיִבִּין אוֹתוֹ

י"ד שבט, תש"ט

(11) דאמאי אקרי קרבן על שם שמקרב (ספר הבהיר, הובא בשל"ה שם). ועיין גם כן פרי עץ חיים שער התפלה פרק ה.

(12) רש"י ריש פרשת וירא.

(13) ראה טעמי המצות להר' חיים ויטל פרשת ויקרא.

(9) רמב"ם ריש הלכות תשובה. ועיין גם כן זוהר חלק ג רמ, א.

(10) באורכה בלקוטי תורה פרשת ויקרא [מאמר] דיבור המתחיל אדם כי יקריב.

ספר השיחות - ה'תש"ד בל"ה ק

1 א. שמונה דירות מחולקות בארבעה בניינים ושני
2 גני טיול היו אצל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש
3 בליובאוויטש.
4 הוד כ"ק דודי זקני, בני הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק
5 'צמח צדק', גרו במקומות שונים בליובאוויטש, בחיי
6 הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק'. רק הוד כ"ק
7 אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש גר באותה חצר, מפני
8 שהיה עדיין צעיר מאד כשהוד כ"ק אביו אאזמו"ר
9 הרה"ק 'צמח צדק' התיישב בבניינים שבחצר, אחרי
10 השריפה הגדולה שהייתה בליובאוויטש בשנת תר"ו.
11 בשנת תר"א כשהוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק
12 מוהר"ש התחתן עם הרבנית מרת רבקה בת הרבנית
13 מרת שרה, בת הוד כ"ק אאזמו"ר האמצעי, הקימו
14 אז עבורם דירה בחצר הוד כ"ק אביו - אאזמו"ר -
15 הרה"ק 'צמח צדק'.
16 בקיץ תרכ"ח כשהיה הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק
17 מוהר"ש במרינבאד - פרצה שריפה בליובאוויטש, בה
18 נשרף חלק גדול מהעיר, כולל גם כל הבניינים
19 שבחצר הרבי.
20 אז רכש הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש שטח
21 קרקע נוסף, כפול שלשה משטח החצר הקודם, מצד
22 מזרח לצד מערב. בשטח חצר זה, הקים הוד כ"ק
23 אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש ארבעה בניינים גדולים: (א)
24 בנין גדול, שעלה בגובהו על כל בנייני העיר, ונקרא:
25 "האולם הגדול". "אולם גדול" זה הוקם באותו מקום
26 בו הייתה לפני השריפה דירתו של הוד כ"ק אביו -
27 אאזמו"ר - הרה"ק 'צמח צדק', ולאחר מכן דירתו של
28 הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש. (ב) בנין בו הייתה
29 דירתה של כבוד אמי זקנתי, הרבנית מרת רבקה, וכן
30 חדרים מיוחדים עבור קרובים אורחים. (ג) בנין בו היו
31 שני חדרים ששימשו את המלמד ללמוד עם הילדים,
32 חדר גדול עבור הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש,
33 סוכה וחדר לקבלת אנשים. (ד) בית תפילה שנקרא:
34 "האולם הקטן".
35 בחדרו הגדול של הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק
36 מוהר"ש, עמדו מסביב לכתלים ארונות גבוהים עם
37 ספרים, ושני ארונות היו מלאים בכתבי-יד קודש. כן
38 עמדו באותו חדר, שתי כורסאות גדולות רכות,
39 מרופדות בכיסויי משי. באמצע החדר עמד שולחן
40 עגול, שמעליו השתלשלה מהתקרה נברשת קריסטל
41 בעלת שלושה עשר צינורות, ובכל צינור - מנורת
42 נפט. בפינה הצפונית-מזרחית עמד שולחן כתיבה,

43 עליו עסק הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש
44 בכתיבת ענייניו.
45 בשנות ילדותי הייתי נוהג, אחרי סדר הלימודים
46 ב'חדר', להתיישב באחת הכורסאות הרכות, ועובר
47 במחשבתי על הסיפורים ששמעתי בשעתו מהמלמד
48 שלי ר' יקותיאל, וכן על הסיפורים החדשים שהייתי
49 שומע באותה תקופה מהחסיד ר' חנוך הענדל נ"ע.
50 באחד הימים - היה זה בחודש סיון תרמ"ז -
51 ישבתי באחת הכורסאות הגבוהות והרחבות שבחדרו
52 של הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש, והרהרתי
53 בסיפור ששמעתי מהחסיד ר' חנוך הענדל, שמסופר
54 בגמרא שרבי יהודה הנשיא³, מסדר המשנה, היה בא
55 בכל שבת לבקר בביתו, אחרי הסתלקותו מעלמא דין.
56 שמיעת הסיפורים התמידית, וְאֶהְבְּתִי לחזור
57 עליהם בכל הזדמנות, פיתחה בי את הכשרון לצייר
58 במחשבתי בציור מוחשי את הסיפורים ששמעתי.
59 כשציירתי במחשבתי איך רבינו הנשיא בא כל שבת
60 לבקר בביתו, חשבתי בשעת מעשה שבודאי גם הוד
61 כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש בא לבקר בחדרו בכל
62 שבת או אפילו בכל יום.
63 פעם אחת כשישבתי בכורסא הגדולה והרחבה,
64 בחדרו של הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש, שקוע
65 במחשבתי אודות חיי נשמות הצדיקים והנהגותיהם
66 בגן-עדן, נזכרתי במה שאמר החסיד ר' חנוך הענדל
67 בבית המדרש לר' זרחיה ולר' פנחס החנווני,
68 שהגמרא⁴ אומרת שצדיקים אחרי הסתלקותם הם
69 למעלה יותר מכפי שהם בחיי חיותם בעולם הזה,
70 ובדמיוני הילדותי תיארתי לעצמי מה רם ונעלה הוא
71 הסבא, ודמיוני הילדותי גדל בהתלהבות.
72 בתוך כך, שמעתי איך שאחד מדבר בלחש ובוכה.
73 פתחתי את עיניי והנה אני רואה את הוד כ"ק
74 אאמו"ר הרה"ק לבוש במעיל המשי ובשטריימל של
75 שבת, חגור באבנטו, עומד ליד השולחן הפינתי של
76 הסבא - הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש - מחזיק
77 גליון נייר בידו, קורא ובוכה. נבהלתי מאד ויצאתי את
78 החדר בלאט.
79 למדתי אז אצל המלמד ר' שמשון, אך בהיותו
80 כעסן גדול, הייתי שואל כל דבר את מלמדי הקודם
81 ר' יקותיאל, והוא הסביר לי אז את העניין בהתאם
82 להבנתי. אז התעורר בי ההרגש, להתמסר להוד כ"ק
83 אאמו"ר הרה"ק, לא רק כמו בן לאביו, אלא גם כמו
84 חסיד לרבי.

(4) ראה חולין ז, ב. גדולים צדיקים במיתון יותר מבחייהן.

(3) ראה ספר חסידים סי' תתשכ"ט.

החכמה של עולם האצילות?

וענה: כדי שתוכל להיות 'חכמה תתאה', שהיא 'יחודא תתאה', 'חכמה עילאה' שהיא 'יחודא עילאה', ומלכות דאצילות היא הממוצע כדי להוריד את החכמה דאצילות בריאה-יצירה-עשיה. כלומר, למרות שמלכות דאצילות מקומה בעולם האצילות, בכל זאת היא מקור לעולמות בריאה-יצירה-עשיה. לפעמים מדובר להיפך, שמלכות דאצילות למרות שהיא מקור לעולמות בריאה-יצירה-עשיה, מכל-מקום מקומה בעולם האצילות, ואילו כאן מדובר שספירת המלכות מקומה בעולם האצילות, ובכל זאת היא מקור לעולמות בריאה-יצירה-עשיה, זהו ה'סובב' של עולמות בריאה-יצירה-עשיה.

ד. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שאל במסיבת כ"ד טבת תרס"ז בוורצבורג - בייערען - מדוע כותבים על צדיקים "להבדיל בין חיים לחיי החיים", למרות שבדרך כלל אומרים "להבדיל בין חיים ובין" כו'.

וענה: חיים - מתפעלים מדיבור ולא ממחשבה, ואילו בצדיקים הרי כשחושבים אודות צדיק, חש בכך הצדיק בכל עולם שהוא נמצא.

יתן השי"ת שנהיה אנו עדים לכך, שאכן חשו והרגישו, ושזה יומשך בטוב הנראה והנגלה.

ה. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מוהר"ש אמר בסעודת חג השבועות תרמ"א: עבור 'אמת' משלמים ביוקר. כידוע הסיפור מהחסיד ר' יקותיאל מליעפלי, שהיה בתחילה איש פשוט, ובשמעו פעם תורה מהוד כ"ק רבנו הזקן, אודות חלל הימני וחלל השמאלי, טיפס לעבר החלון של חדר העלייה בו ישב הוד כ"ק רבנו הזקן וצעק: רבי, תקצצו את הצד השמאלי שלי, אין בכוחי להסתדר אתו.

ענה לו הוד כ"ק רבנו הזקן: "ואתה מחיה את כולם" כתיב⁹. ובמילים אלו, הקרין בו הוד כ"ק רבנו הזקן ראיית אלקות, כמו ראייה גשמית. לאחר מכן, כשהחסיד ר' יקותיאל היה הולך ברחוב, לפעמים היה 'קורן' לו, והיה יוצא בריקוד באמרו ברוסית: חסיד פרישאל - החסיד בא. החסיד ר' שמואל דוב מבוריסוב סיפר, שפעם בא ר' יקותיאל לבוריסוב ונכנס לבית הדואר לסדר את ענייניו, בתוך כך 'קרן' לו, ויצא בריקוד עם עובד הדואר¹⁰.

יוס ב' דראש'השנה, בסעודה

ב. בלויבאוויטש* שמרו מאד על המנהגים, ובמיוחד על המנהגים שהיו מקובלים מהגאון הצדיק מהר"ל מפראג.

אחד המנהגים המקובלים הוא, שבמשך 'עשרת ימי תשובה' מכינים שלשה נרות, נר של תשובה בערב 'שבת שובה'⁵ ושני נרות בערב יום כיפור⁶, נר של חיים ונר נשמה. דייקו ליצור את הנרות משעוה⁷, והיה משום כיבוד גדול לשזור את הנרות. אפילו הבאת המים לשריית השעוה וכן גם הדלקת העצים לחימום המים, היה בהם משום כיבוד רוחני.

בשעת הנחת הפתילות, היו מכריזים על שמו של מי שעבורו שוזרים את החוט, כך קראו לזה. פעם אחת, בשנות ילדותי, כשהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק וכבוד אמי הרבנית היו בחוץ לארץ, ואני הייתי בבית כבוד אמי זקנתי הרבנית רבקה, היה זה 'בין כסה לעשור', ובהיותי לבד בלי ההורים ורוח עצב שרר עלי, בתוך כך שמעתי קוראים בשמי - ונחרדתי.

כבוד אמי זקנתי הרבנית קראה לי אליה ואמרה לי: אספר לך מה שחזונו, ה'צמח צדק', אמר לאבין בקטנותו.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שאל את הסבא הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק 'צמח צדק', מהי 'שבת תשובה'? והוא ענה לו: 'תשובה שבתית'. והפירוש הוא: בימות החול, הרי לא נמצא בבית דבר איסור, ואילו בשבת נמצא בבית גם דבר איסור, אשר לכן כל מה שרוצים לעשות, צריכים לדעת בתחילה אם מותר לעשותו.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק המשיך ושאל: כיצד יכולים לעשות זאת?

ענה לו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק 'צמח צדק': הרי הניחו עבורך חוט בפתילה של 'נר התשובה' והחיים, וזה נותן כוח⁸ להיות יכולים.

ג. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מוהר"ש אמר פעם בסדר השני של חג הפסח: לכאורה, לשם מה הייתה, אצילות החכמה של עולם האצילות. בשלמא חכמה של בריאה-יצירה-עשיה היא בשביל השגה וידיעה באלקות, אך עולם האצילות שהוא אין-סוף ו'בידיעת עצמו יודע' כו', לשם מה היו צריכים שתיאצל

(* קטע זה (עד התיבות: שיכולים) - נדפס בסה"מ תש"ט ע' 63. (ראה ג"כ שיחת שבת תשובה תש"ה - נדפסה שם).
(5) לע"ע, לא מצאתי מקורו.
(6) בארוכה ע"ד נרות אלו ראה בשו"ע או"ח, ברמ"א סו"ס תרי"ב ובנ"כ שם הובאו המקורות. וראה ג"כ מטה אפרים סתר"ג ס"ח.
(7) מובא מס' יד אליעזר; כל הנרות כשרים ומ"מ ליוהכ"פ וליא"צ

טוב ליקח נרות של שעוה. [להעיר אשר ר"ת של שעוה: ה'קיצו וירגנו שיוכני עי'פ'ר].
(8) ראה בלבוש וא"ר דיבוא נר ויכפר על הנשמה שנקראת נר שנאמר נר הוי' נשמת אדם.
(9) נחמיה ט, ו.
(10) ראה ג"כ לקוטי דיבורים כרך א' כו, ב ואילך.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק מ"ו – גאוה ובעל גאוה

1 ישראל, התלמיד השני שאיתו התיידד חיים שמעון בישיבת מינסק (ראה סוף פרק מ"ד),
2 הצטיין בידיעותיו הרבות במתמטיקה ואסטרונומיה. נוסף לכך היה אמן כישרוני בפיתוחי עץ.
3 לפני בואו למינסק בילה ארבע שנים בישיבתו של הגאון ר' מרדכי טאקליס בברלין, שם השתלם
4 גם במקצועות האמורים. במשך שנתיים אף הצליח לבנות "בית מקדש" מיניאטורי ששטחו שתי
5 אמות על שתי אמות.

6 לחיים שמעון היתה מכבר נטייה למתמטיקה ואסטרונומיה, ועתה התוודע למקצועות אלה
7 בעזרתו של חברו ישראל, שהידידות ביניהם הלכה וגברה. תוך כדי שהייתו בישיבת מינסק
8 התייתם חיים שמעון מאביו ומאמו שמתו זה אחר זה, חבריו השתתפו בצערו, וחיים שמעון
9 מצא ניחומים בהתמסרות יתירה ללימוד התורה. וכן ללימוד מתמטיקה בעזרת חברו ישראל.

10 ישראל השתדך בעיר מינסק עצמה, ונהיה לחתנו של ר' שמואל זאנוויל, סורק פשתן
11 במקצועו. ר' שמואל זאנוויל היה למדן מפורסם, אך העדיף להתפרנס מיגיע כפיים. כאשר עסק
12 בסריקת פשתן היה נוהג לחזור בעל-פה על מסכתות הש"ס, אחת אחר השנייה.

13 גם חתנו הלך בדרך זו. הוא סירב אפילו להיות סמוך על שולחן חתנו, ומיד לאחר נישואיו
14 החל לעסוק במלאכה. עוד בהיותו בברלין, ראה שם מכונה לעשיית סריגי צמר. עתה הרכיב
15 על-פי זכרוננו מכונה כזו והחל ליצור סריגי צמר, דבר שסיפק לו מיד פרנסה בהרחבה.

16 מאוחר יותר, כאשר חיים שמעון נבחר על-ידי ר' יוסף, עושה התנורים מדוברומיסל, כחתן
17 לנכדתו היתומה, נשאר עוד שנה נוספת בישיבה המינסקאית. אז החליט ללמוד מישראל את
18 מלאכת יצירת הסריגים כדי להתפרנס ממנה לאחר נישואיו. הוא למד מחברו זה הן את הרכבת
19 המכונה והן את הפעלתה. ואכן לאחר נישואיו הקים חיים שמעון בדוברומיסל בית מלאכה והחל
20 ליצור את הסריגים. טיב תוצרתו התפרסם מיד ואנשים החלו לנהור מרחוק ומקרוב לרכוש את
21 הסריגים.

22 חיים שמעון היה אדם ידידותי מאד ובעל מידות טובות. למרות היותו צעיר לימים החלו
23 להתחשב בו ובדעותיו, והוא נבחר להיות אחד מנציגי הקהילה אצל שלטונות העיר. מובן שהחלו
24 לקרוא אותו בתוספת תואר: ר' חיים שמעון.

25 לשמו של ר' יוסף חדלו זה מזמן להוסיף את התואר "בונה התנורים", שכן לא עסק שוב
26 במלאכה זו, כ-אם התפרנס מגיתו ושדהו. הוא עצמו ישב כל היום בבית המדרש ועסק בתורה
27 ועבודה. לשעות מספר היה נוהג לחטוף תנומה בחדר סמוך לבית-המדרש על גבי ספסל קשה.
28 תכופות נשאל ר' יוסף מדוע אינו מעדיף לנוח בביתו על גבי מיטה מוצעת. ועל כך השיב כי
29 זכורים לו לטובה ימי בחרותו בלמדו בישיבה כאשר נאלץ לישון תמיד על גבי ספסל קשה.
30 בהקשר לכך הוסיף את מאמר חכמינו ז"ל: כך דרכה של תורה - פת במלח תאכל, מים במשורה
31 תשתה ועל הארץ תישן. "מי שהוא מפונק יותר מדי - אינו מסוגל להצליח בלימודיו" - היה
32 אומר ר' יוסף.

33 ר' יוסף חש קשר נפשי חזק אל חתן נכדתו, ר' חיים שמעון. היה להם שיעור משותף קבוע

1 והם נהנו מאד איש מלמדנותו של רעהו. פרט אחד בלבד גרם עגמת־נפש לר' יוסף, והוא תכונתו
2 של ר' חיים שמעון להגיב בחמימות יתירה על כל ביטוי של גאווה או התפארות מצד מישהו,
3 גם אם אותו מתגאה היה תלמיד־חכם לא שתק לו ר' חיים שמעון.

4 השנאה למידת הגאווה ולבעלי הגאווה היתה טבועה בדמו של ר' חיים שמעון. הוא סיגל
5 אותה ממלמדו הראשון, ר' יקותיאל המלמד מליאזנא, שגם הוא לא יכול היה לסבול את גאוותם
6 של אנשים. ר' יקותיאל היה חוזר ומשנן לתלמידיו מה עלה בסופו של פרעה מלך מצרים. והדברים
7 נחקקו בזיכרוננו של חיים שמעון, כל צרותיו של פרעה באו לו - היה אומר ר' יקותיאל הזקן -
8 מחמת החזיקו את עצמו לאליל, עד כדי הגיעו לחוצפה לומר: מי ה' שאשמע בקולו. משום כך
9 הענישו הקב"ה בעשר המכות, ובסופו של דבר טבעו הוא וחילו בים סוף. גם קורח קיבל את ענשו
10 משום גאוותו - היה אומר ר' יקותיאל.

11 לפיכך היה ר' חיים שמעון רותח מזעם כאשר שמע ממישהו, יהיה מי שיהיה, ביטוי כלשהו
12 הכרוך בגאווה. ר' חיים שמעון היה נזוף חריפות באדם זה, ושופך עליו מנה של רותחין, שהלה זכר
13 אותה זמן רב.

14 תכופות התגלעו בזה ויכוחים חריפים. לא כל אחד היה מוכן להבליג על דבריו של ר' חיים
15 שמעון, שהיה ככלות הכל אברך צעיר, רבים סברו כי התנהגותו כלפי אנשים מבוגרים ומכובדים
16 ממנו מהווה חוצפה ועזות פנים, אף ר' יוסף לא הסכים להתנהגותו של ר' חיים שמעון, למרות
17 שבעצם העניין היתה עמדתם זהה, וגם הוא לא סבל את מידת הגאווה, אלא שסבר שר' חיים
18 שמעון הצעיר צריך לרסן את עצמו. משום כך נערכו בין השניים ויכוחים תכופים, כשכל אחד
19 מסתמך על מאמרי חכמינו ז"ל.

20 - הגאווה היא הדרגה הנמוכה שבאדם - רצה ר' חיים שמעון להוכיח לסבא של זוגתו -
21 היא המקור לכל הרע והיא מטמאת את התורה, ואיך יכול אדם לעבור בשתיקה לאדם שמטמא
22 את התורה? במסכת סנהדרין ק"א עמוד ב נאמר: "אמר רב נחמן: גסות הרוח שהיתה בו בירבעם
23 טרדתו מן העולם". והגמרא עצמה מעידה בהמשך הסוגיה (סנהדרין ק"ב, עמוד א) על גדלותו
24 של ירבעם. על הפסוק: "וימצא אותו אחיה השלוני הנביא בדרך והוא מתכסה בשמלה חדשה
25 ושניהם לבדם בשדה" (מלכים א', יא) - מובאות הדרשות הבאות: "מה שמלה חדשה אין בה
26 שום דופי - אף תורתו של ירבעם לא היה בה שום דופי", "שחידשו דברים שלא שמעה אוזן
27 מעולם", "שכל תלמידי חכמים דומים לפניהם כעשבי השדה", "ואיכא דאמר: שכל טעמי תורה
28 מגולין להם כשדה".

29 ור' חיים שמעון היה מסכם:

30 "רואים אתם לאן מוליכה הגאווה?" - "כל גדולתו המיוחדת בתורה של ירבעם לא עמדה
31 לו, והוא נעשה לחוטא ומחטיא את הרבים, הוא הביא רק רע על עם ישראל ועל עצמו.

32 מבלי הבט על כך שלר' יוסף הזקן היו לעיתים קרובות ויכוחים עם בעל נכדתו, ר' חיים
33 שמעון, אך עם זאת הם חיו בשלום. ר' חיים שמעון היה גם אהוב על כל שאר אנשי דאבראמיסל.
34 דבר שהחזיק מעמד עד לאירוע מסוים שקרה, וזה קרה דווקא בבית המרחץ.

35 בית המרחץ בדברוואמיסל היה, כמו בשאר הערים והעיירות, מוסד חשוב. בכל ימי השבוע
36 הסיקו רק את הדוד במידה כזו שתחמם קצת את מי המקווה עבור הטובלים, ורק בימי רביעי

- 1 וּשְׂשֵׁי הַסִּיקוֹ יִפָּה אֶת הַמֶּרְחֵץ, לְצִרְכֵי רַחֲיָצָה. בֵּית הַמֶּרְחֵץ בְּדוּבְרוֹמִיסֶל הַצִּיִּין בְּתַנּוּר שְׂבִנָּה בּוֹ
- 2 ר' יוֹסֵף בְּצַעֲרֻתּוֹ, וְהַתַּנּוּר הַפִּיק חוֹם גְּבוּהָ וּמוֹצֵלָה.
- 3 בְּרֵם, מֵאַחֵר וְהַדּוּד לֹא הָיָה גָּדוֹל לְמִדֵּי, וְהָיָה קִיִּים הַסֹּדֵר לְפָנָיו זְכָאִי כָּל מֵתֶרְחֵץ לְחֻמְשָׁה דְּלִי
- 4 מִים לְפָחוֹת, הָיוּ חֵיִיבִים בְּנֵי הַמָּקוֹם לְהַתְּאַרְגֵּן בְּקִבּוּצוֹת שֶׁהִתְרַחְצוּ לְסִירוּגִין, כְּדֵי שִׁיְהִיו מִים
- 5 חֲמִים בְּמִידָה מִסְפֶּקֶת לְכָל. כֵּךְ הָיָה זְמַן קָבוע וְקָצוֹב לְכָל קִבּוּצָה בְּמִשְׁךְ הַיּוֹם שָׁבוּ הָיָה עָלֶיהָ
- 6 לְהַתְּרַחֵץ.
- 7 בְּאוֹתוֹ זְמַן הִתְאַרַח בְּדוּבְרוֹמִיסֶל ר' בְּצִלָּאֵל מֵרֶסֶסְנָא, זָקֵן וְלִמְדָן מִפּוֹרְסֵם, שָׁבָא לְשָׁהוֹת בְּבֵית
- 8 ר' יְהוֹשֻׁעַ פִּיטֵל סוֹפֵר הַסֵּת"ם, חֲתָן בְּנוֹ. ר' בְּצִלָּאֵל יָשָׁב וְלִמַּד תּוֹרָה בְּפִרְיָשׁוֹת מִשְׁךְ לְמַעֲלָה
- 9 מֵאַרְבַּעִים שָׁנָה, וְשִׁמּוֹ נִוְדַע לְתַהֲלִילָה בַּחֲרִיפּוֹתוֹ וּבִבְקִיאוֹתוֹ וּבִירָאֵת הַשָּׁמַיִם הַתְּמִימָה שְׁלוֹ. בְּמִיּוּחַד
- 10 הָיָה מִפּוֹרְסֵם בְּזִהֲרֻתּוֹ לְגַבִּי כָּל מְלָה שִׁיִּצְאָה מִפָּנָיו. כְּלָל הָיָה ר' בְּצִלָּאֵל זֹהִיר מְאֹד בְּמִצְוֹת. כֵּךְ
- 11 הָיָה נוֹהֵג לְבַדּוֹק תְּכּוּפּוֹת בְּזִכּוּכִית מִגְדֵּלֶת אֶת הַפְּרָשִׁיּוֹת שֶׁבְּתַפִּילִין וְאֶת הַמְּזוּזוֹת שֶׁבְּבֵיתוֹ. בֵּין
- 12 הַשָּׂאֵר בִּדְק אִם הָאוֹתִיּוֹת מִמּוֹלָאוֹת כְּרָאוּי בְּדִיו וְאִין בָּהֶם נִקּוּדוֹת לְבָנוֹת. כְּלָל יוֹם, לְפָנֵי הַנַּחַת
- 13 הַתַּפִּילִין מִדָּד אֶת רִיבּוֹעַ הַתַּפִּילִין, שֶׁל יָד וְשֶׁל רֹאשׁ, בְּקִנְיָה מִידָה מִיּוּחַד כְּדֵי לְהִיּוֹת בְּטוֹחַ שֶׁהִרְבּוֹעַ
- 14 נִשְׁמָר. הָיָה לוֹ מִשְׁגִּיחַ קָבוע שֶׁבִּדְק אִם הַתַּפִּילִין מוֹנַחִים בְּמָקוֹמָם בְּמִדּוּק. מִשְׁגִּיחַ זֶה עֲמַד לֵיד
- 15 ר' בְּצִלָּאֵל בְּכָל זְמַן תַּפִּילָתוֹ כְּדֵי לְשַׁמֹּר שֶׁלֹּא יִזְוּוּ הַתַּפִּילִין מִמָּקוֹמָם.
- 16 כֵּן הָיָה ר' בְּצִלָּאֵל זֹהִיר מְאֹד בְּמִצְוֹת כִּיבוּד תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. הוּא קִיִּים מִצְוָה זֹו בְּזִהֲרֻתּוֹ
- 17 וּבִהֲדוּר, וְהִקְפִּיד שֶׁגַם שְׂאֲחָרִים יִקְיִימוּ אוֹתָהּ כְּרָאוּי. כְּדֵי לְיַפּוֹת אַנְשִׁים בְּמִצְוָה גְּדוּלָּה זֹו הָיָה
- 18 נוֹהֵג לְפָרְסֵם תְּמִיד אֶת לְמַדְנֻתוֹ וְצִדְקָנוֹתוֹ, כְּדֵי שְׂאֲחָרִים יִתְּנוּ לוֹ אֶת הַכְּבוֹד הָרָאוּי וְיִקְיִימוּ בְּכֵךְ
- 19 מִצְוֹת־עֲשֵׂה מִהַתּוֹרָה. וְאִכֵּן זָכָה ר' בְּצִלָּאֵל, שֶׁהָיָה יָשִׁישׁ מוֹפְלָג, לְכָבוֹד רַב בְּדוּבְרוֹמִיסֶל.
- 20 כְּשֶׁהִגִּיעַ יוֹם שִׁישִׁי הֵלֵךְ ר' בְּצִלָּאֵל לְמֶרְחֵץ וְנָחַל שֵׁם כְּבוֹד רַב, פִּינוּ לוֹ מָקוֹם מִיּוּחַד. וְכוּלָם
- 21 עֲמַדוּ לְכָבוֹדוֹ בְּהִיכְנָסוֹ. ר' חֵיִים שִׁמְעוֹן הָיָה אוֹתָהּ שַׁעָה גַם הוּא בְּמֶרְחֵץ וּלְמִרּוֹת שִׁידַע, מִהַסּוּגִיָּה
- 22 בְּקִידוּשֵׁין (דָּף ל"ג עֲמוּד ב'), כִּי בַּחֲדָרִים הַפְּנִימִיִּים שֶׁל בֵּית הַמֶּרְחֵץ אֲסוּר לְדַבֵּר דְּבָרֵי תּוֹרָה וְאִין
- 23 שֵׁם חוֹבֶת כִּיבוּד תַּלְמִידֵי חֲכָמִים - נִהְגָּה גַם הוּא בְּר' בְּצִלָּאֵל כְּשֶׁאֵר הַנוֹכַחִים. הוּא יָדַע כִּי מִצַּד
- 24 אֶחָד אִין אִיסוּר בְּנִתְנִת "כְּבוֹד" וּמִצַּד שֵׁנִי [=בְּמִידָה וְלֹא יִתֵּן כְּבוֹד] יְהִיָּה צָרִיךְ לְהִיכְנָס לוֹוִיכּוּחִים
- 25 עִם הָאֲנָשִׁים הַפְּשׁוּטִים, דְּבַר הַכְּרוּךְ גַם בַּהֲשִׁמְעַת דְּבָרֵי תּוֹרָה, דְּבַר שְׂאֲסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּבֵית הַמֶּרְחֵץ,
- 26 וְגַם לֹא תִהְיֶה לְזֶה כָּל תּוֹעֵלַת כִּי אוֹתָם אַנְשִׁים לֹא יִבְיָנוּהוּ כְּלָל.
- 27 בִּינְתִיִּים הִתְבָּרַר כִּי מִסִּיבָה כְּלִשְׁהִי הִחֵל לְשַׁרְר מַחֲסוּר בְּמִים חֲמִים. וְאַחֲדִים מִהַתְּרַחְצִים
- 28 הִחֲלוּ לְהֵאִיץ בְּבָלָן לְזוּר אֶת חִימוֹם הַמִּים, וּלְדַאֵג לְפָחוֹת שֶׁלֹּא יַחֲסְרוּ מִים חֲמִים לְצִדִּיק ר' בְּצִלָּאֵל.
- 29
- 30 בְּזְמַן זֶה יָשָׁבוּ שְׁנֵי בַעֲלֵי בָתִּים עַל הַסְּפֶסֶל בְּצַד, הִתְרַחְצוּ וְשׁוּחָחוּ בִּינֵיהֶם, אִכֵּן, אֹדוֹת ר' בְּצִלָּאֵל.
- 31
- 32 - זֶה כָּבַר אַרְבַּעִים שָׁנָה - הִסְבֵּה הָאֶחָד אֶת תְּשׁוּמַת לְבוֹ שֶׁל הַשְּׁנִי - שֶׁהוּא [=ר' בְּצִלָּאֵל] נוֹהֵג
- 33 בְּפִרְיָשׁוֹת.
- 34 שְׁנֵי יְהוּדִים אֱלוֹ, נִדְמָה שֶׁשׁוּחָחוּ בְּצוּרָה כְּזוֹ, שְׂאָף אֶחָד לֹא יִשְׁמַע אוֹתָם. ר' בְּצִלָּאֵל עֲצָמוּ
- 35 יָשָׁב בְּמֶרְחֵק מֵה, וּדְבָרֵיהֶם לֹא הָיוּ אֲמוּרִים לְהִגִּיעַ לְאוֹזְנָיו. אִךְ עַל פִּי כֵן שִׁמַּע זֹאת ר' בְּצִלָּאֵל.

1 - "לא ארבעים שנה יושב הנני בפרישות" - הגיב ר' בצלאל עצמו על דבריהם - "אלא ארבעים
2 ושבע שנים. ויותר מכך מותר לכם לדעת: מאותו יום שהתחלתי לנהוג בדרך זו לא הבטתי מחוץ
3 לד' אמותי".

4 כאשר שמע זאת ר' חיים שמעון, רתח דמו בקרבו. הוא לקח את הדברים האלו כגאוה
5 ודברי הלל שהצדיק ר' בצלאל אומר על עצמו. עם זאת עצר את עצמו ולא אמר מאומה. רק
6 מאוחר יותר כאשר שניהם היו בחדר השני לבושים בבגדיהם, פנה ר' חיים שמעון אל ר' בצלאל:

7 רבי - אמר ר' חיים שמעון לר' בצלאל - כנראה אין זה נוגע לכם כלל פסקם של כל התנאים,
8 האמוראים, הגאונים והפוסקים, כי הגאוה אסורה ופסולה בתכלית. אתה - רבי - הקשבת למה
9 ששוחחו בינם לבין עצמם - אודותיך - שני יהודים. באמרם עליכם שבחים שונים, ואתם עוד
10 הוספתם על דברי השבח שאמרו עליכם. חכמינו החמירו בעניין זה. מורי ורבי, הגאון רבי אריה
11 לייב ראש ישיבת מינסק פירש את מאמר רבי יהודה בשם רב: "כל המתגאה בטלית של תלמיד
12 חכם ואינו תלמיד חכם, אין מכניסים אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא", כי אין הכוונה
13 כפשוטה במי שאינו תלמיד חכם כלל, שכן אדם כזה הוא שקרן, ועונשו קצוב וידוע. הכוונה
14 כאן היא למי שהוא תלמיד חכם באמת, אך אינו תלמיד חכם כזה כפי שהיה רוצה שאחרים
15 יעריכו אותו. אז עונשו הוא "שאין מכניסים אותו במחיצתו של הקב"ה".

16 ר' חיים שמעון השמיע דבריו אלו כאש בוערת, שכן חרה לו מאוד ניצוץ הגאוה שהבחין
17 אצל הגאון הזקן. האנשים שנוכחו בעת מעשה פקחו עיניים ואוזניים. חלקם לא הבין כלל את
18 דברי ר' חיים שמעון, הגם שדברי התורה שאמר לא היו כל כך עמוקים, הרי הם היו נשגבים
19 מהשגתם. אך גם אלו שכן הבינו את דבריו וידעו היטב שהוא אמר דברים חריפים ביותר לזקן
20 [=לר' בצלאל], לא הגיבו במלה. ברם היו אחדים שחשו שר' חיים שמעון דיבר יותר מהמידה
21 והיתה זו העזה מצידו לדבר כך לצדיק מפורסם.

אגרות קודש

[אמצע טבת תרפ"ב]

14 כהונת משרת הרב המשפיע במחנם העמסתי על
15 תלמידינו הנכבד וו"ח אי"א מו"ה אברהם ברוך שי,
16 ואתם ידינו אנ"ש שי' השתדלו בדרכי נועם, כפי הכוונה
17 האמיתית, להתחזק באור האמת, ואין אמת אלא תורה
18 ותפלה, והנותן תורה לעמו ישראל הוא ית' יפתח לכם
19 אוצרי ברכה, בהשפעה מרובה, בזכות התורה, אשר תוכלו
20 לעבוד את ה' בתורה ועבודה האלקית במנוחת הדעת
21 והלב. ועיני תחזינה בטוב בית ישראל והצלחתם בגו"ר,
22 וימלא פני תבל תנובה.

23 ויקבלו החוה"ש והברכה מאדוה"ש כאו"נ ונפש ידידם
24 עוז דו"ש טובתם ואשרם ברו"ג מקרב ולב עמוק, המסור
25 ונתון ללומדי תורה ומחבבי לומדי מברכם בכט"ס בגו"ר,
26 בן מו"ר,

27 יי"ש

1 שלום וברכה.
2 שליחותא דמרנא ורבנא, הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
3 זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע העומד לפני הוי" קא עבידנא, אשר
4 יפקוד עלי להשתדל בטובת ידינו אנ"ש שי' בכל מקום
5 שהם בהרבצת תורה, בעתים קבועים בחול ובש"ק, בכל
6 אתר ואתר כפי יכולתו, ובהתועדות ידינו אנ"ש שי'
7 בש"ק ובמועד באהבת וחיבת רעים לדבר בדברי נועם
8 ההנהגה, ואז יתן את ברכתו הקדושה, כי אלקי השמים
9 והארץ אדון הגשם והרוח, ישלח עזרתו מקדש לכל הסרים
10 למשמעתו, באמת ובאמונה, לחבב את התורה ולומדי
11 ולחזקם בתום לבב, כי ישפיע להם השי"ת שפעת חיים
12 ברכה הצלחה אושר ועושר, וימלא משאלות כ"א ואחד
13 להתענג מרב כל בכל אשר לו בבני חיאי ומזונא רויחא.

פרשת וארא

ו - וידבר אלהים אל־משה ויאמר אליו אני יהוה: ^א וארא אל־אברהם אל־יצחק ואל־יעקב באל שדי ושמי יהוה לא נודעתי להם: ^ב וגם הקמתי את־בריתי אתם לתת להם את־ארץ כנען את ארץ מגריתם אשר־גרו בה: ^ג וגם אני שמעתי את־נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר את־בריתי: ^ד ולכן אמר לבני־ישראל אני יהוה והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצילתי אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים: ^ה ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני יהוה אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים: ^ו והבאתי אתכם אל־הארץ אשר נשאתי את־ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה אני יהוה: ^ז וידבר משה בן אל־בני ישראל ולא שמעו אל־משה מקצר רוח ומעבדה קשה: ^ח (ישראל) וידבר יהוה אל־משה לאמר: ^ט בא דבר אל־פרעה מלך מצרים וישלח את־בני־ישראל מארצו: ^י וידבר משה לפני יהוה לאמר הן בני־ישראל לא־שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים: ^{יא} וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן ויצום אל־בני ישראל ואל־פרעה מלך מצרים להוציא את־בני־ישראל מארץ מצרים: ^{יב}

מצרים: ^{יג}

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי־שיחות כרך ג עמ' 860 - מתוך

יחזקאל)

וארא: אל האבות (רש"י)

מה מוסיף רש"י בפרשו על לשון הכתוב?

אלא רצונו של רש"י לומר לנו שמהתגלות האלוהית אל אברהם, יצחק ויעקב, לא הייתה בגלל מעלתם הפרטית של כל אחד ואחד מהם, כִּי־אם משום שהם היו אבות האמה. הם, האבות, מסרו את כל מה שקבלו לבניהם אחריהם.

שני י - אלה ראשי בית־אבתם בני ראובן בכר ישראל חנוך ופלוה חצרן וכרמי אלה משפחת ראובן: ^א ובני שמעון ימואל וימין ואהר ויכין וזכר ושאוול בן־הפנעני אלה משפחת שמעון: ^ב ואלה שמות בני־לוי לתלדתם גרשון וקהת ומררי ושני חיי לוי שבע ושלישים ומאת שנה: ^ג ובני גרשון לבני ושמי למשפחתם: ^ד ובני קהת עמרם ויזר ויחזק ויחזקאל ושני חיי קהת שלש ושלישים ומאת שנה: ^ה ובני מררי מחלי ומושי אלה משפחת הלוי לתלדתם: ^ו ויקח עמרם את־יוכבד דדתו לו לאשה ותלד לו את־אהרן ואת־משה ושני חיי עמרם שבע ושלישים ומאת שנה: ^ז ובני יזר קרח ונפג וזכרי: ^ח ובני עזיאל מישאל ואלצפן וסתרי: ^ט ויקח אהרן את־אלישבע בת־עמינדב אחות נחשון לו לאשה ותלד לו את־נדב ואת־אביהוא את־אלעזר ואת־איתמר: ^י ובני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף אלה משפחת הקרחי: ^{יא} ואלעזר בן־אהרן לקח לו מבנות פוטאל לו לאשה ותלד לו את־פינחס אלה ראשי אבות הלויים למשפחתם: ^{יב} הוא אהרן ומשה אשר אמר יהוה להם הוציאו את־בני ישראל מארץ מצרים על־צבאתם: ^{יג} הם המדברים אל־פרעה מלך־מצרים להוציא את־בני־ישראל ממצרים הוא משה ואהרן: ^{יד} ויהי ביום דבר יהוה אל־משה בארץ מצרים: ^{טו}

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 1 עמ' 44)

ויקח עמרם את יוכבד דודתו לו לאשה (ו, ט)

הפסוק מדגיש את מעלתו של משה, שנוצח מיוחד נעלה ביותר. דהנה מבאר בחסידות, שאסורי עריות מורים על יחודים נעלים ביותר (כִּי־יחיד זעיר־אנפין ומלכות, הנקראים אח ואחות), ולכן נאסרו, כי גלוי אורות נעלים אלו בעולם עלול לגרום נזק, וכדגמת המביט בשמש ללא מגן (והאסור הוא לבקש לשוה, "תורה אחת יהיה לכם"). אף לפני מתן תורה, לפני שנאסרו יחודים אלו, אין בהם פגם למי שמסגל לקבל אורות נעלים אלו; ואדרבה, זוהי מעלה עבירה.

שלישי כח וידבר יהוה אל־מֹשֶׁה לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה
דִּבֶּר אֶל־פֶּרֶעַה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי
דִּבֶּר אֵלָיְךָ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה הֵן אֲנִי
עֶרְל שְׁפֹתַיִם וְאִיד וְשָׁמַע אֵלַי פֶּרֶעַה: פ
ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רֹאה נִתְתִּיד אֱלֹהִים
לִפְרֹעַה וְאַהֲרֹן אַחִיד יִהְיֶה נְבִיאֲךָ: ב אֵתָּה תְדַבֵּר
אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוְךָ וְאַהֲרֹן אַחִיד יְדַבֵּר אֶל־
פֶּרֶעַה וְשִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶצוֹ: ג וְאֲנִי
אֶקְשֶׁה אֶת־לֵב פֶּרֶעַה וְהִרְבִּיתִי אֶת־אֲתֹנִי וְאֶת־
מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: ד וְלֹא־יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פֶּרֶעַה
וְנִתְתִי אֶת־יָדַי בְּמִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־עַבְדֹּאתִי
אֶת־עַמִּי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשַׁפְטִים
גְּדֹלִים: ה וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּנִתְתִי
אֶת־יָדַי עַל־מִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מִתּוֹכָם: ו וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֹתָם כֹּן עָשׂוּ: ז וּמֹשֶׁה בֶן־שִׁמְשׁוֹן שָׁנָה וְאַהֲרֹן
בֶן־שִׁלֵּשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה בְּדַבְרָם אֶל־פֶּרֶעַה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 17 עמ' 35)

וְאֲנִי אֶקְשֶׁה (ז, א)

וְתַפְּרִירוּ אֵת גְּבוּרָתִי (רש"י)

יש לשאל, הרי המכות באו להעניש את המצרים ("וגם
את הגוי אשר יעבדו דן אנכי"), וכן כדי שידעו שיש
אלקים; ומדוע אומר שבאו גם ללמד את ישראל. ויש לומר,
דהנה העולם נבא בשביל התורה ובשביל ישראל, ומוכן
אפוא, שכל מארע ומארע הוא בפנימיות "בשביל ישראל".
ואף כאן: המטרה העקרית של המכות אֵמָנָם היתה ביחס
למצרים, אבל בהכרח שיש בהן מטרה נוספת ביחס לבני
ישראל.

רביעי ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:
ט כִּי יְדַבֵּר אֲלֵכֶם פֶּרֶעַה לֵאמֹר תָּנוּ לָכֶם מוֹפֵת
וְאִמְרַתְי אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־מַטֶּן וְהִשְׁלַךְ לִפְנֵי־
פֶּרֶעַה יְהִי לְתַנִּין: י וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פֶּרֶעַה
וַיַּעַשׂוּ כֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיִּשְׁלַךְ אַהֲרֹן אֶת־
מַטְּהוֹ לִפְנֵי פֶּרֶעַה וּלִפְנֵי עַבְדָּיו וַיְהִי לְתַנִּין:

י וַיִּקְרָא גַם־פֶּרֶעַה לַחֲכָמִים וּלְמַכְשָׁפִים וַיַּעַשׂוּ
גַם־הֵם חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם בְּלַהֲטֵיהֶם כֹּן: יי וַיִּשְׁלִיכוּ
אִישׁ מַטְּהוֹ וַיְהִיו לְתַנִּינִים וַיִּבְלַע מַטְּה־אַהֲרֹן
אֶת־מַטְּתָם: יג וַיַּחְזֹק לֵב פֶּרֶעַה וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִים
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ס ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
כַּבֵּד לֵב פֶּרֶעַה מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעָם: טז לָךְ אֶל־
פֶּרֶעַה בְּפֶקֶד הַנֵּה יֵצֵא הַמִּימָה וְנִצַּבְתָּ לִקְרֹאתוֹ
עַל־שִׁפְתַי הַיָּאֵר וְהַמַּטָּה אֲשֶׁר־נִהַפְךָ לְנַחֵשׁ תִּקַּח
בְּיָדְךָ: טז וְאִמְרַתְי אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים
שְׁלַחְנִי אֵלָיְךָ לֵאמֹר שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּעַבְדֵנִי
בְּמִדְבָּר וְהִנֵּה לֹא־שָׁמַעְתָּ עַד־כֹּה: יז כֹּה אָמַר
יְהוָה בְּזֹאת תִּדְעֶה כִּי אֲנִי יְהוָה הֵנָּה אֲנֹכִי מִכָּה |
בַּמַּטָּה אֲשֶׁר־בְּיָדִי עַל־הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאֵר וְנִהַפְכוּ
לָדָם: יח וְהִדְגָּה אֲשֶׁר־בַּיָּאֵר תָּמוּת וּבִאֵשׁ הַיָּאֵר
וְנִלְאוּ מִצְרַיִם לְשָׁתוֹת מַיִם מִן־הַיָּאֵר: ס
יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֶל־אַהֲרֹן קַח
מַטֶּן וְנִטְהֵרְךָ עַל־מִימֵי מִצְרַיִם עַל־נִהַרְתָּם |
עַל־יָאֲרֵיהֶם וְעַל־אֲנָמִיהֶם וְעַל כָּל־מִקְוֵה
מִימֵיהֶם וַיְהִי־דָם וַיְהִי דָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
וַיַּעֲבִצוּם וַיַּבְאֲבֻנִים: כ וַיַּעַשׂוּ־כֹן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
כַּאֲשֶׁר | צִוָּה יְהוָה וַיָּרָם בַּמַּטָּה וַיִּךְ אֶת־הַמַּיִם
אֲשֶׁר בַּיָּאֵר לַעֲיִנִי פֶרֶעַה וּלְעֵינֵי עַבְדָּיו וַיַּהֲפֹכוּ
כָּל־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּיָּאֵר לָדָם: כא וְהִדְגָּה אֲשֶׁר־
בַּיָּאֵר מֵתָה וַיִּבְאֵשׁ הַיָּאֵר וְלֹא־יָכְלוּ מִצְרַיִם
לְשָׁתוֹת מַיִם מִן־הַיָּאֵר וַיְהִי הָדָם בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם: כב וַיַּעַשׂוּ־כֹן חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם בְּלַטֵּיהֶם
וַיַּחְזֹק לֵב־פֶּרֶעַה וְלֹא־שָׁמַע אֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה: כג וַיִּפֶן פֶּרֶעַה וַיָּבֹא אֶל־בֵּיתוֹ וְלֹא־שָׁת לֶבֶן
גַּם־לְזֹאת: כד וַיַּחֲפְרוּ כָּל־מִצְרַיִם סְבִיבַת הַיָּאֵר
מַיִם לְשָׁתוֹת כִּי לֹא יָכְלוּ לְשָׁתוֹת מִמֵּי הַיָּאֵר:
כה וַיִּמְלֵא שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵי הַפֹּת־יְהוָה אֶת־
הַיָּאֵר: פ ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פֶּרֶעַה

ואמרת אליו כה אמר יהוה שלח את-עמי ויעבדני: ^ט ואם-מאן אתה לשלח הנה אנכי נגף את-כל-גבולך בצפרדעים: ^כ ושרץ היאר צפרדעים ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל-מטתך ובבית עבדך ובעמך ובתנוריד ובמשארותיך: ^{כא} ובכה ובעמך ובכל-עבדך ועלו הצפרדעים: ^{כב} ויאמר יהוה אל-משה אמר אל-אהרן נטה את-ידך במפתך על-הנהרות על-היאים ועל-האגמים והעל את-הצפרדעים על-ארץ מצרים: ^{כג} ונט אהרן את-ידו על מימי מצרים ותעל הצפרדע ותכס את-ארץ מצרים: ^{כד} ויעשו-כן החרטמים בלטיהם ויעלו את- הצפרדעים על-ארץ מצרים: ^{כה} ויקרא פרעה למשה ולאהרן ויאמר העתירו אלי-יהוה ויסר הצפרדעים ממני ומעמי ואשלח את-העם ויזבח ליהוה: ^{כו} ויאמר משה לפרעה התפאר עלי למתי | אעתיר לך ולעבדך ולעמך להכרית הצפרדעים ממך ומבתיך רק ביאר תשארה: ^{כז} ויאמר למחר ויאמר בדברך למען תדע בי-אין ביהוה אלהינו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 56)

ויכלע משה אהרן (ז, יב)

מאחר שחזר ונעשה משה (רש"י)

כאשר יהודי עוסק בהשפעה על יהודי אחר, יש לפעמים מצב שבו עליו 'לשבר' ולבטל את הזולת, עד כדי 'בליעה' – העלמה מחלטת של מציאותו. אך פעלה זו דורשת שני תנאים. א. משה אהרן – מי שמשפמש בדרך זו חייב להיות חזר כל פלו באהבת ישראל, כאהרן הכהן. ב. מאחר שחזר ונעשה משה – יש לעשות זאת מתוך אפוק, כמטה דומם, ולא מתוך כעס והתרגשות.

חמישי: ויסרו הצפרדעים ממך ומבתיך ומעבדך ומעמך רק ביאר תשארה: ^כ ויצא משה ואהרן מעם פרעה ויצעק משה אלי-יהוה על-ידבר הצפרדעים אשר-שם לפרעה: ^{כא} ויעש יהוה

כדבר משה וימתו הצפרדעים מן-הבתים מן-החצרות ומן-השדות: ^{כב} ויצברו אתם חמרם חמרם ותבאש הארץ: ^{כג} וירא פרעה כי היתה הרוחה והכבד את-לבו ולא שמע אלהם כאשר דבר יהוה: ^{כד} ויאמר יהוה אל-משה אמר אל-אהרן נטה את-מפתך והד את-עפר הארץ והיה לכנם בכל-ארץ מצרים: ^{כה} ויעשו-כן ונט אהרן את-ידו במטהו ויד את-עפר הארץ ותהי הכנם באדם ובבהמה כל-עפר הארץ היה כנם בכל-ארץ מצרים: ^{כו} ויעשו-כן החרטמים בלטיהם להוציא את-הכנים ולא יכלו ותהי הכנם באדם ובבהמה: ^{כז} ויאמרו החרטמים אל-פרעה אצבע אלהים הוא ויחזק לב-פרעה ולא-שמע אלהם כאשר דבר יהוה: ^{כח} ויאמר יהוה אל-משה השכם בפקר והתניצל לפני פרעה הנה יוצא המימה ואמרת אליו כה אמר יהוה שלח עמי ויעבדני: ^{כט} כי אם-אינך משלח את-עמי הנני משליח בך ובעבדך ובעמך ובבתיך את-הערב ומלאו בתי מצרים את-הערב וגם האדמה אשר-הם עליה: ^ל והפליתי ביום ההוא את-ארץ גשן אשר עמי עמך עליה לבלתי היות-שם ערב למען תדע כי אני יהוה בקרב הארץ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 317)

כי אני ה' בקרב הארץ (ח, יח)

לפעמים פוגשים יהודי שבגלוי ובחיצוניות הוא ירוד בתכלית, "בקרב הארץ". מלמדנו שם פרשתנו, 'וארא', הפולל את כל עניני הפרשה: לא זו בלבד שנתן לקרבו לתורה, ואף לפנימיות התורה, אלא אפשר לפעל שיהיה אצלו בחינת ראיה, כאלו רואה את עניני התורה בעיני ממש.

ששי: ^א ושמתי פדת בין עמי ובין עמך למחר יהיה האת הזה: ^ב ויעש יהוה פן ויבא ערב פחד ביתה פרעה ובית עבדו ובכל-ארץ מצרים

וַיְהִי לְאַזְכָּק עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְהָיָה
עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה לְשָׁחִין פֶּרֶחַ אֲבַעְבָּעַת
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: וַיִּקְחֻ אוֹתָם־פִּיחַ הַכִּבְשָׁן
וַיַּעֲמֵדוּ לִפְנֵי פֶרְעָה וַיִּזְרַק אוֹתוֹ מִשֶּׁה הַשְּׂמִימָה
וַיְהִי שָׁחִין אֲבַעְבָּעַת פֶּרֶחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה:
וְלֹא־יָכְלוּ הַחֲרָטָמִים לַעֲמֹד לִפְנֵי מִשֶּׁה מִפְּנֵי
הַשָּׁחִין כִּי־הָיָה הַשָּׁחִין בַּחֲרָטָמָם וּבְכָל־מִצְרַיִם:
וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פֶּרְעָה וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִים
בְּאִשְׁרֵי דְבַר יְהוָה אֶל־מִשֶּׁה: ס וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מִשֶּׁה הִשָּׁכֶם בְּפֶקֶר וְהִתְיַצַּב לִפְנֵי פֶרְעָה
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים
שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי: כ פִּי א בַּפֶּעַם הַזֹּאת
אֲנִי שֹׁלֵחַ אֶת־כָּל־מִגְפָּתִי אֶל־לְבָבְךָ וּבַעֲבֹדֶיךָ
וּבַעֲמֹךְ בַּעֲבוּר תִּדְעֵ כִּי אֵין כְּמוֹנִי בְּכָל־הָאָרֶץ:
כ פִּי עֲתָה שְׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וְאָנֹכִי אוֹתָךְ וְאֶת־
עַמְּךָ בְּדִבְרֵי וּתִפְחַד מִן־הָאָרֶץ: כ וְאוֹלָם בַּעֲבוּר
זֹאת הַעֲמֹדֶתִיךָ בַּעֲבוּר הַרְאֹתָךְ אֶת־כְּחִי וְלִמְעַן
סִפֵּר שְׂמִי בְּכָל־הָאָרֶץ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כב ענ" 44)

ויכבד לב פרעה (ט, ז)

לפעמים מגרה האדם את יצור־הרע יותר ממה שתיצור
רוצה מצד עצמו. אפילו השכל של הנפש בהקמית אומר
שהוא עושה שטות ומזיק לעצמו, אבל מצד הפכדות של
ה'פרעה' שבלבו הוא מגרה את יצור־הרע גם כאשר היצור
מצד עצמו אינו חפץ בכך. וכפי שאנו רואים, שלפעמים
אדם אינו עומד בנסיון והוא ממלא את תאוותו, ולאחר מכן
יש לו רגש של הפך שביעות רצון, כיון שאפילו היצור אינו
מרגיש מכך ששמעו אליו.

שביעי י עודך מסתולל בעמי לבלתי שלחם:
ה הגני ממטיר בעת מחר בך בך מאד אשר
לא־היה כמהו במצרים למן־היום הוסדה ועד־
עתה: י ועתה שלח העו את־מקנך ואת כל־
אשר לך בשדה כל־האדם והבהמה אשר־
ימצא בשדה ולא יאסף הפיתיה וירד עליהם

תשחת הארץ מפני הערב: כ ויקרא פרעה
אל־מִשֶּׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר לָכוּ וּבַחוּ לְאֱלֹהֵיכֶם
בָּאָרֶץ: כ וַיֹּאמֶר מִשֶּׁה לֹא נָכוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן בִּי
תוֹעֲבַת מִצְרַיִם נֹזֶפֶת לִיהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵן נֹזֶפֶת
אֶת־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם לַעֲיִינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלֵנוּ:
כ דַּרְךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים גֵּלָד בַּמִּדְבָּר וּבַחֲנוּ לִיהוָה
אֱלֹהֵינוּ כָּאֲשֶׁר יֹאמַר אֱלֹהֵינוּ: כ וַיֹּאמֶר פֶּרְעָה
אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וּבַחֲתָם לִיהוָה אֱלֹהֵיכֶם
בַּמִּדְבָּר רַק הֲרַחֵק לֹא־תִרְחִיקוּ לָלֶכֶת הַעֲתִירוּ
בְּעָדִי: כ וַיֹּאמֶר מִשֶּׁה הִנֵּה אֲנֹכִי יוֹצֵא מֵעַמְּךָ
וְהַעֲתַרְתִּי אֶל־יְהוָה וְסָר הָעֶרֶב מִפְּרֹעָה מֵעַבְדֶּיךָ
וּמֵעַמּוֹ מִחֵר רַק אֶל־סֹפֶר פֶּרְעָה הִתַּל לְבַלְתִּי
שְׁלַח אֶת־הָעָם לְזִבְחַ לִיהוָה: כ וַיֵּצֵא מִשֶּׁה מֵעַם
פֶּרְעָה וַיַּעֲתֵר אֶל־יְהוָה: כ וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּדִבְרֵי
מִשֶּׁה וַיִּסַּר הָעֶרֶב מִפְּרֹעָה מֵעַבְדֵיךָ וּמֵעַמּוֹ לֹא
נִשְׁאָר אֶחָד: כ וַיִּכְבַּד פֶּרְעָה אֶת־לְבָבוֹ גַּם בַּפֶּעַם
הַזֹּאת וְלֹא שְׁלַח אֶת־הָעָם: כ וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מִשֶּׁה בֹּא אֶל־פֶּרְעָה וּדְבַרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי:
כ פִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח וְעוֹדךָ מַחֲזִיק בָּם:
ה הִנֵּה יַד־יְהוָה הַיּוֹיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה
בְּסוּסִים בַּחֲמֹרִים בְּגַמְלִים בְּפֶקֶר וּבְצֹאֵן דָּבָר
כָּבֵד מְאֹד: ה וְהַפְּלֵה יְהוָה בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וּבֵין
מִקְנֵה מִצְרַיִם וְלֹא יָמוּת מִכָּל־לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר:
ה וַיִּשָּׁם יְהוָה מוֹעֵד לֵאמֹר מִחֵר יַעֲשֶׂה יְהוָה
הַדָּבָר הַזֶּה בָּאָרֶץ: ו וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
מִמַּחֲרֹת וַיָּמָת כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם וּמִמִּקְנֵה בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל לֹא־מָת אֶחָד: ו וַיִּשְׁלַח פֶּרְעָה וְהִנֵּה
לֹא־מָת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד־אֶחָד וַיִּכְבַּד לֵב
פֶּרְעָה וְלֹא שְׁלַח אֶת־הָעָם: פ וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מִשֶּׁה וְאֶל־אַהֲרֹן קָחוּ לָכֶם מִלֵּא חֲפִיזֵיכֶם
פִּיחַ כִּבְשָׁן וַיִּזְרְקוּ מִשֶּׁה הַשְּׂמִימָה לַעֲיִנֵי פֶרְעָה:

הַפָּרָד וּמָתוֹ: ^א הִירָא אֶת־דִּבְרֵי יְהוָה מַעֲבָדֵי
פִּרְעָה הַנִּים אֶת־עַבְדָּיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ אֶל־
הַבָּתִּים: ^{בא} וְאִשֶּׁר לֹא־שָׁם לְבֹו אֶל־דִּבְרֵי יְהוָה
וַיַּעֲזֹב אֶת־עַבְדָּיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה: ^פ
^{בב} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִמָּה אֶת־יָדְךָ עַל־
הַשָּׁמַיִם וַיְהִי כִרְד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־הָאָדָם
וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל־עֶשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם: ^ג וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטְּהוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם
וַיְהִי נֹתֵן קָלֹת וּבָרָד וַתִּהְלַךְ־אֵשׁ אֶרֶצָהּ וַיִּמָּטֵר
יְהוָה בָּרָד עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ^ד וַיְהִי בָרָד וְאֵשׁ
מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַפָּרָד כַּבֵּד מְאֹד אִשֶּׁר לֹא־
הָיָה כְּמֹהוּ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאִזְ הָיְתָה לְגוֹי:
^ה וַיֵּן הַפָּרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֶת כָּל־אִשֶּׁר
בַּשָּׂדֶה מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וְאֶת כָּל־עֶשֶׂב הַשָּׂדֶה
הַכָּה הַפָּרָד וְאֶת־כָּל־עֵץ הַשָּׂדֶה שֹׁבֵר: ^ו וְרַק
בְּאֶרֶץ גִּשְׁן אֲשֶׁר־שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה בָרָד:
^ז וַיִּשְׁלַח פִּרְעָה וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם חֲטֹאתִי הַפַּעַם יְהוָה הַצִּדִּיק וְאֲנִי וְעַמִּי
הָרָשָׁעִים: ^ח הַעֲתִירוּ אֵלַיִּיהוָה וְרַב מֵהֵיִת קָלֹת
אֱלֹהִים וּבָרָד וְאִשְׁלַחָה אֹתְכֶם וְלֹא תִסְפֹּן
לַעֲמֹד: ^ט וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֹשֶׁה כִּצַּאתִי אֶת־הָעִיר
אֶפְרַשׁ אֶת־כַּפִּי אֶל־יְהוָה תִּקְלֹת וַיַּחְדְּלוּ וְהַפָּרָד
לֹא יִהְיֶה־עוֹד לְמַעַן תֵּדַע כִּי לִיהוָה הָאֶרֶץ:
^י וְאַתָּה וְעַבְדֶּיךָ יִדְּעִתִּי כִּי טָרַם תִּירָאוֹן מִפְּנֵי
יְהוָה אֱלֹהִים: ^{יא} וְהַפְּשַׁתָּה וְהַשְׁעֲרָה נִפְתָּה כִּי
הַשְׁעֲרָה אֲבִיב וְהַפְּשַׁתָּה גִבְעֹל: ^{יב} וְהַחֲטָה
וְהַכְּסַמְתָּ לֹא נָכוּ כִּי אֶפִּילֹת הִנֵּה: ^{יג} וַיֵּצֵא מֹשֶׁה
מֵעַם פִּרְעָה אֶת־הָעִיר וַיִּפְרֹשׁ כַּפּוֹ אֶל־יְהוָה
וַיַּחְדְּלוּ הַקָּלֹת וְהַפָּרָד וּמָטֵר לֹא־נָתַךְ אֶרֶצָהּ:

^א וַיִּרְא פִּרְעָה כִּי־חָדַל הַמָּטֵר וְהַפָּרָד וְהִקְלָת
וַיִּסָּף לַחֲטֹא וַיִּכְבֵּד לְבֹו הוּא וְעַבְדָּיו: ^ב וַיַּחֲזֹק
לֵב פִּרְעָה וְלֹא שָׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: ^{פפפ}

★ ★ ★

חצי קריש

וַתִּגְדַּל וַתִּקְדָּשׁ שְׁמוֹת רַבָּא. אֲמֵן בַּעֲלָמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתָהּ
וַיִּמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב מוֹשִׁיחָהּ.
אֲמֵן בְּחֵיכּוֹן וּבְיוֹמִיכּוֹן וּבְחֵיכּוֹן דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא
וּבְזִמְן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לַעֲלֵם וְלַעֲלָמִי
עַלְמֵיָא. יְחַבֵּד: יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לַעֲלֵם וְלַעֲלָמִי עַלְמֵיָא.
יְחַבֵּר, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיְחַפֵּא, וַיְתַרְוֶם, וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר,
וַיִּתְעַלָּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמָה דְּקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אֲמֵן לַעֲלָא מִן
כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרוּן
בַּעֲלָמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמֵן

★ ★ ★

קב"א פסוקים, גיבעו"ל סימן. יעיא"ל סימן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת כז עמ' 10)

וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַפָּרָד (ט, כד)

בָּרָד – רוֹמָז לְאָדָם שְׁהוּא קָר בְּתַכְלִית כְּלָפֵי הַזִּזְלֹת וְאִין
הַשְׁנִי נוֹגֵעַ לוֹ כָּלֵל. אֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַפָּרָד – סַבַּת קִרְיֹוֹת
זוּ וּפְנִימִיּוּתָהּ הִיא, הָיְתוּ חֵם בְּתַכְלִית כְּלָפֵי עֲצָמוֹ. הָאֵשׁ שֶׁל
אֶהְבֵּת עֲצָמוֹ גּוֹרֵם לוֹ לִהְיוֹת שְׂקוּעַ בְּעֲצָמוֹ עַד שְׂאִין לוֹ מְקוֹם
לְזוּלָת.

מַפְטִיר ^א וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעַם פִּרְעָה אֶת־הָעִיר
וַיִּפְרֹשׁ כַּפּוֹ אֶל־יְהוָה וַיַּחְדְּלוּ הַקָּלֹת וְהַפָּרָד
וּמָטֵר לֹא־נָתַךְ אֶרֶצָהּ: ^ב וַיִּרְא פִּרְעָה כִּי־חָדַל
הַמָּטֵר וְהַפָּרָד וְהִקְלָת וַיִּסָּף לַחֲטֹא וַיִּכְבֵּד
לְבֹו הוּא וְעַבְדָּיו: ^ג וַיַּחֲזֹק לֵב פִּרְעָה וְלֹא
שָׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
בְּיַד־מֹשֶׁה: ^{פפפ}

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה

רעג (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲיָחִים הָיָא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרַכִּיָּה דְרַכִּי־נַעַם, וְכַל־נְתִיבְתִּיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׂמְלָאָה עֲשָׂר וְכַבּוּד. וְיִ חֲפִץ לְמוֹעַן צִדְקוֹ, וְיִגְדִּיל תּוֹרָה וְיִאֲדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנָבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנִּאמְרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁנֶה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנָבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָה:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזכור שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקק, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

כה כה־אמר אֲדֹנָי יְהוֹה בְּקִבְצִי | אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר נָפְצוּ בָם וְנִקְדַּשְׁתִּי אֶתְּהָ מִקֹּדֶשׁ בָּם עַל יְדֵיהֶם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם בְּאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שְׁאֵעָשָׂה אִזְ עִם בֵּית יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ עַל־אֲדָמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לַעֲבָדֵי לַעֲקֹב: כו וַיֵּשְׁבוּ עָלֶיהָ לְכַתֹּחַ כִּי לֹא יִמָּצָא עוֹד מִי וְדַע לָהֶם וּבְנֵי בָתֵּים וְנַטְעוּ כְרָמִים וַיֵּשְׁבוּ לְכַתֹּחַ בְּעִשְׂוֹתַי שְׁפָטִים בְּכָל הַשָּׂאטִים הַמְכֹּזִים אֹתָם מִסְכִּיבוֹתָם וַיִּדְּעוּ כִּי אֲנִי יְהוֹה אֱלֹהֵיהֶם הַעוֹשֶׂה מִשְׁפָּטָם מִיַּד הַכְּבָלִים: א בַּשָּׁנָה הַעֲשָׂרִית לָלוֹת יִהְיוּ וְיִחַדּוּ וְיִלְכּוּת צִדְקָהּ בְּעִשְׂוִי בְּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בַּשָּׁנָה עֲשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה דְּבַר־יְהוֹה אֵלַי לֵאמֹר: ב בְּנִיאָדָם שִׁים פִּנְיָךְ עַל־פְּרָעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהִנָּבֵא עָלָיו וְעַל עַדָּה מִצְרַיִם כָּלָה: ג דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ כה־אמר | אֲדֹנָי יְהוֹה הִנְנִי עָלֶיךָ אֱלֹהִים עַמּוֹ פְּרָעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם הַמַּתְפָּאֵר שְׂכָחוּ כְמוֹ הַתַּנִּים הַגְּדוֹל הַרְבֵּץ בַּתּוֹךְ יִאֲרִיו וְהַמְצֹרִים הָיוּ מֵאֲמוּנִים שֵׁשׁ בּוֹ אֱלֹהִים,

הפטרה לפרשת וארא לקריאה בציבור

ולשמו"ת ביחזקאל פרק כח

כח כה כה־אמר אֲדֹנָי יְהוֹה בְּקִבְצִי | אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר נָפְצוּ בָם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם וַיֵּשְׁבוּ

שי למורא

כח) וְנִקְדַּשְׁתִּי בָם, אֶתְהָ מִקֹּדֶשׁ עַל יְדֵיהֶם, בְּאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שְׁאֵעָשָׂה אִזְ. כו) הַשָּׂאטִים אֹתָם, הַבּוֹזִים אוֹתָם. א) בַּשָּׁנָה הַעֲשִׂירִית, לְמִלְכּוֹת צִדְקָהּ. בְּעִשְׂוִי, בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי (מִבְּת). ג) הַתַּנִּים, כְּמוֹ

עַל־אֲדָמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לַעֲבָדֵי לַעֲקֹב: כו וַיֵּשְׁבוּ עָלֶיהָ לְכַתֹּחַ וּבְנֵי בָתֵּים וְנַטְעוּ כְרָמִים וַיֵּשְׁבוּ לְכַתֹּחַ בְּעִשְׂוֹתַי שְׁפָטִים בְּכָל הַשָּׂאטִים אֹתָם מִסְכִּיבוֹתָם וַיִּדְּעוּ כִּי אֲנִי יְהוֹה אֱלֹהֵיהֶם: כט א בַּשָּׁנָה הַעֲשָׂרִית בַּשָּׁנָה עֲשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה דְּבַר־יְהוֹה אֵלַי לֵאמֹר: ד בְּנִיאָדָם שִׁים פִּנְיָךְ עַל־פְּרָעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהִנָּבֵא עָלָיו וְעַל־מִצְרַיִם כָּלָה: ג דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ כה־אמר | אֲדֹנָי יְהוֹה הִנְנִי עָלֶיךָ פְּרָעָה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם הַתַּנִּים

עטרת מרים

שי למורא

התנין. ולפי שכל גרלת מצרים וכל השבע שבה הוא על ידי יארי גילום, לפיכך המושל את מלכה לתנין, ואת עמה לדינת יאור. לי יארי, היאור הוא לי להשקות את שדותי, ואין לי צורך בממר השמים. ואני עשיתי, אני גדלתי ורוממתי את עצמי, בחקמתי ובפעל ידי. (ד) חתום, חתום שצדים בהן את הדגים, על ידי זה שהן נתקעות בלחי הדג בנסותו

לבדל את המזון ששמים בהן. והדבקתי דגת יאריד וגו', כלומר, אמן כלב כל גבוריך לצאת עמך למלחמה, ופלו כלם. (ה) ונמשתיך המדברה, אפור אותך במדבר. וכשם שהדגים בשבאים לנפשם הם ממים, כך יכלה אותו ואת עמו מן העולם. (ו) משענת קנה, קנה זה שהוא רך ואינו סופק את הנשען עליו. (ז) תרוץ, תהיה רצוף. ובקעת להם כל כתר, חידודי השברים של הקנה ודקרו ויבקעו להם את הכתמים. והעמדות להם כל מתנים, כיון שתשבר, יצטרכו לחזק את המתנים ולעמוד בעצמם כפי כח מתניהם. (י) חרב שממה, חרבן של שממון. מוגדל סוגה, שם מקום הוא בתחלת גבול מצרים. (יא) ולא תשב, ולא תהיה

ואשר אמר לי יארי להשקות שדותי ואין לי צורך בממר השמים ואני עשיתי, רוממתי את עצמי בחקמתי ובפעל ידי: ד ונתתי חתום קרם שנתפס בו הדג להעלותו מן המים בלחיך והדבקתי אדביק דגת יאריד בקשקשתיך והעליתך מתוך

בקשקשתיך תדבק כי בגפול השרי פול כל העם: מצרים נחרבה כמה פעמים, ופרעה היה מושל תחילה עד נחר פרת, וחרבו נבוכדנצר במלך יהויכין כמובא במלכים ב כ"ה, וכן בשנה הרביעית ליהויקים הכהן ככרמשי כמובא בירמיהו מ"ו, ואחר כך נצא שלישי בעת שצרו על ירושלים ושב לארצו (ירמיה ל"ו), וכל זה היה חזן לארצו. ועל זה אמר מושל שיתן חתום בלחיך - כמו שמושכים הדג הגדול בחתום שלא ברצונו, כי אז יצא ממצרים בהכרח על פי גזרת ה' להענישו: ה ונמשתיך אפור אותך המדברה אותך ואת כל דגת יאריד ששמה בודאי לא יהיו על פני השדה תפול חרב, שכלה אותו ואת עמו, גם לא תאסף אל הקבר וגם ולא תקבץ כי לחית הארץ ולעוף השמים נתתיך לאכלה: ו וידעו כל יושבי מצרים כי אני יהוה האמן לשלם גמול יען היותם משענת קנה חלשה לבית ישראל: ז בתפשם בעת אחוהך בכף תרוץ נשברת ובקעת להם על ידי השברים כל כתרך כי נכסו בכתר ובהשענם עליך על המשענת הוא כפוף מעט ותשבר ובהשבר המשענת והעמדת להם כל מתנים נעמוד מלחמך להיות עומדים וקופים כדרך עמידה בל משענת כי לא תסמוך עוד עלי: עת צר

הגדול הרבץ בתוך יארי אשר אמר לי יארי ואני עשיתי: ד ונתתי חתום בלחיך והדבקתי דגת יאריד בקשקשתיך והעליתך מתוך יאריד ואת כל דגת יאריד בקשקשתיך תדבק: ה ונמשתיך המדברה אותך ואת כל דגת יאריד על פני השדה תפול לא תאסף ולא תקבץ לחית הארץ ולעוף השמים נתתיך לאכלה: ו וידעו כל יושבי מצרים כי אני יהוה יען היותם משענת קנה לבית ישראל: ז בתפשם כך בכף תרוץ ובקעת להם

כל כתרך ובהשענם עליך תשבר והעמדת להם כל מתנים: ח לכן כה אמר אדני יהוה הנני מביא עליך חרב והכרתי ממך אדם ובהמה: ט והיתה ארץ מצרים לשממה וחרבה וידעו כִּי־אני יהוה יען אמר יארי לי ואני עשיתי: י לכן הנני אליך ואלי יאריד ונתתי את ארץ מצרים לחרבות חרב שממה מוגדל סוגה ועד גבול פוש: יא לא תעברכה רגל אדם ורגל בהמה לא תעברכה ולא תשב ארבעים שנה:

מלך ככל על ירושלים ושמעו כי חיל פרעה נצא ממצרים ונסתלק ועל ידי זה נבקע להם הכתר, כי הוצרכו לחרת קמזם שחר למלך מצרים (כמו שנאמר (ישעיה ל) ישאו על כתר עזרים חליתם וכו' לא לעור וכו' כי לבושת וכו'), ואחר כך נשענו עליו והוצרכו לעמוד על מתניהם ולהלחם בעצמם, ורגליהם כבר עיפו ונכשלו: ח לכן בא עליהם נבוכדנצר אל ארצם, וזה היה אחר החורבן ועל זה אמר כה אמר אדני יהוה הנני מביא עליך חרב והכרתי ממך אדם ובהמה: ט והיתה ארץ מצרים לשממה וחרבה וידעו כִּי־אני יהוה האמן לשלם גמול: ען אמר פרעה יארי לי לצרפי להשקות שדותי ואני עשיתי אני גדלתי ורוממתי את עצמי בחקמתי ובפעל ידי: עתה באר חורבן שלישי כללי שיהיה למצרים, שהיה היה בשנת כ"ה למלכות נבוכדנצר, שמונה שנים אחר החורבן שכבר נשא עונו מה שלא עור לבני ישראל. רח דה מוסבה אחרת, וען אמר יארי לי ואני עשיתי - שעדן היה מיתם כל כחו אל היאור ואל עצמו שאמר שיש בו כח אלוהות, כי גם אחר המכה הנפיקה שתחריב קצת מארצו עדן לא נבטלה מלכות מצרים מכל וכל: י לכן הנני אליך אלהם עמך ואל ועם יאריד ונתתי את ארץ מצרים לחרבות חרב שממה חורבן גדול מאד, יותר ממה שכתוב למעלה שקמה וחרבה, וכן יהיה בולל כל הארץ מוגדל סוגה ועד גבול פוש: יא לא תעברכה רגל אדם ורגל בהמה לא תעברכה במצרים, מוגדל השממון ולא תשב לא תהיה מושבת בארבעים שנה:

מ'שבת. יד) ארץ פתורם, שם מקום במצרים, וכאן הוא כנוי למצרים. מכורתם, מולדתם. מז) למבטח מזכיר עון, לבטחון המזכיר עון ישראל במה שהיו פונים אחריהם ולא בטחו בה'. יז) בעשרים ושבע שנה, למלכות נבוכדנצר (בדפחוב ב"סדר עולם"). בראשון באחד לחודש, באחד

בניסן. יח) עבודה גדולה אל צה, שצויתי שהוא יבשל את צה. כל ראש מקרה וכל כתף מרוטת, מפרח משא האבנים והקורות, ששאו על ראשיהם ועל כתפיהם. על העבודה אשר עבד עליה, כלומר, לא מצאו שם שכל ששיוי הניע לעד שיוי העבודה של חילו שצרו על העיר. כי כשעבד נבוכדנצר את צה בא תם על העיר ושמו את כל השלל, כי נגד עליה שישמח תם את אנשיה ואת רכושיה. כ) אשר עשו לי, שעשו מצרים רעה במשענתם שהבטיחו את

יב ונתתי את ארץ מצרים שממה בתוך ארצות נשמות ועריה בתוך ערים מחרבות תהיין שממה ארבעים שנה והפצתי את מצרים בגוים וזריתים בארצות: יג כי כה אמר אדני יהוה מלך ארבעים שנה אקבץ את מצרים מן העמים אשר נפצו שמה:

יד וישבתי את שבבות מצרים והשבתי אתם ארץ פתורם על ארץ מכורתם והיו שם ממלכה שפלה: טו מן הממלכות תהיה שפלה ולא תתנשא עוד על הגוים והמעמדות לכלתי רדות בגוים: טז ולא יהיה עוד לבית ישראל למבטח מזכיר עון בפנותם אחריהם וידעו כי אני אדני יהוה: יז ויהי בעשרים ושבע שנה בראשון באחד לחודש היה דברי יהוה אלי לאמר: יח בן אדם נבוכדנאצר מלך בבל העביר את חילו עבדה גדולה אל צה כל ראש מקרה וכל כתף מרוטת ושכר לא היה לו ולחילו מצר על העבודה אשר עבד עליה: יט לכן כה אמר אדני יהוה הנני נתן לנבוכדנאצר מלך בבל את ארץ מצרים ונשא המנה ושלל שללה ובזז בזה והיתה שכר לחילו: כ פעלתי אשר עבד כה נתתי לו את ארץ מצרים אשר עשו לי נאם

יב ונתתי את ארץ מצרים שממה בתוך ארצות נשמות ועריה בתוך ערים מחרבות תהיין שממה ארבעים שנה והפצתי את מצרים בגוים כי הפצתי והשרידים משם לא יתשבו במקום אחד במדינה אחרת רק יפצו בין הגוים כי זריתים בארצות: יג כי

כה אמר אדני יהוה מלך ארבעים שנה ולא בתוך הזמן אקבץ את מצרים מן העמים אשר נפצו שמה: מצרים נחרבה בשנת כ"ו לנבוכדנצר והוא מלך חמש וארבעים שנה, נשאיו י"ח למלכותו, ואחריו מלך אויל מרדך כ"ב שנה, הם ארבעים שנה, כי בשנת א' לבלשצר נאמרה נבואת פרס לדניאל, ונאו התחילו תולעים לשוב בימי מלך פרס, והתחילו להתקבץ. יד ושכתי את שבבות בני השבי של מצרים ברשון מלך פרס והשבתי אתם ארץ פתורם הוא מארץ מצרים על ארץ מכורתם מנורתם והיו שם ממלכה שפלה: טו מן משאר הממלכות תהיה שפלה ולא תתנשא עוד על הגוים והמעמדות אמעט אנשיה לכלתי רדות למשול בגוים: טז מעתה ולא יהיה עוד לבית ישראל מצרים למבטח אשר מוזכר עון ישראל בפנותם במה שהם פונים אחריהם ואינם בוטחים בה'. על ידי כך וידעו הכל כי אני אדני יהוה והכל כד: יז ויהי בעשרים ושבע שנה למלכות נבוכדנצר בראשון בחודש הראשון באחד לחודש היה דברי יהוה אלי לאמר: שבשנת כ"ו למלכות נבוכדנצר כבש את ארץ מצרים, ופירוש בעשרים ושבע למלכות נבוכדנצר התחילו אותם ארבעים שנה, לכן חודיע הדפחוב שכתב למלכות

נבוכדנצר היה חרב מצרים, ומשם נא לנו שבמות אויל מרדך נשלם החשבון מנכר לעלי: יח בן אדם נבוכדנאצר מלך בבל העביר את חילו לעבוד עבדה גדולה אל צה וכל ראש מקרה נעשה קרח משר משא האבנים ששאו על הראש וכל כתף מקרה ושעל כתף מרוטת נהיה חלש ודק מרוב נשיאת המשאות ושכר לא היה לו ולחילו מצר מהשלל והבזה על העבודה אשר עבד עליה כי לא מצאו בה בעד שיוי העבודה: יט לכן כה אמר אדני יהוה הנני נתן לנבוכדנאצר מלך בבל את ארץ מצרים ונשא המנה לעבדים ולשפחות ושלל שללה ובזז בזה כל רכוש וזמן מתנה לחיל ודויה שכר לחילו על עבודת צור: כ בעבור פעלתי אשר עבד כה נתתי לו את ארץ מצרים והיו שפלא יחריבה רק תשאר ממלכה תחתיו ולא אתו לו ארץ מצרים לשכר, מפני הרע אשר עשו לי שפירד בה' כמו שנאמר למעלה אשר אמר לי יאורי ואשר

עטרת מרים

שי למורא

היה משענת קנה לבית ישראל נאם אדני יהוה: בא ביום ההוא מוסב על מה שאמר למעלה מקץ ארבעים שנה אצמיח קרן לבית ישראל ולך יחזקאל אתן פתחון־פה בתוכם כשיראו נבואתך מתקמט וידעו אז כי־אני יהוה נאמן במאמרו: (כא) ביום ההוא - מוסב על מה שאמר למעלה מקץ ארבעים שנה אקבץ את מצרים ואמר ביום ההוא אצמיח קרן ממשלה לבית ישראל, כי ארבעים שנה נשלמו בשנת מלך בלשצר, כי נבוכדנצר מלך ב"ה שנה, ובג"ז למלכו כבש את מצרים, אם פן נשארו משנותיו ח"י שנים אויל מרודך בנו מלך כ"ג שנים אלא שנבלעה שנה אחת במלכות אביו כי השנה הראשונה עלתה לזה ולזה הרי נשלמו ארבעים שנה ביום שמת אויל מרודך ומלך בלשצר ואז נאמר לדניאל נבואת נצחון פרס כמו שנאמר: בשנת תדה בלשצר וכו' וארו וכו' דמיה לרב (דניאל ז) ועל פרס יאמר, ונבואת ביאת פרס על ככל היתה צמיחת קרן לבית ישראל כי על ידי נצחון פרס יצאו חפשי מתחת יד בבל ולך אתן - רוצה לומר: אז תוכל לפתוח פיה להוכיחם גם מלך כי אז ישמעו לך בראותם שנבואתך מתקמט. וידעו - ואז ידעו שאני ה' נאמן במאמרו: הנה נאמן במאמרי.

אדני יהוה: בא ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל ולך אתן פתחון־פה בתוכם וידעו כי־אני יהוה:

לאחר שמוסיים ההפטרס יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דברייך, ודבר אחד מדברייך אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכפה גרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
 י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בֹּא אֶל-פְּרַעֲהַ
 כִּי-אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת-לְבֹו וְאֶת-לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן
 שְׂתִי אֶתְתִּי אֵלָה בְּקִרְבּוֹ: ־ וּלְמַעַן תִּסְפֹּר בְּאֲזְנֵי
 בְנֶךָ וּבְנֵי-בְנֶךָ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלָתִי בְּמִצְרַיִם
 וְאֶת-אֶתְתִּי אֲשֶׁר-שָׂמְתִי בָם וַיִּדְעָתָם כִּי-אֲנִי
 יְהוָה: ־ וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל-פְּרַעֲהַ וַיֹּאמְרוּ
 אֵלָיו כֹּה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים עַד-מָתִי
 מֵאַנְתָּ לַעֲנֹת מִפְּנֵי שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי: (ל"ח) ד כִּי
 אִם-מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח אֶת-עַמִּי הֲנִי מֵבִיא מָחָר
 אֲרָפָה בְּגִבְלֶךָ: ־ וְכִסְפָּה אֶת-עֵינֵי הָאָרֶץ וְלֹא
 יוּכַל לִרְאוֹת אֶת-הָאָרֶץ וְאָכַל אֶת-יִתְדֵי
 הַפִּלְטָה הַנִּשְׁאָרֶת לָכֶם מִן-הַבֹּרֶד וְאָכַל אֶת-
 כָּל-הָעֵץ הַצֹּמַח לָכֶם מִן-הַשָּׂדֶה: ־ וּמָלְאוּ בְּתִיד
 וּבְתִי כָל-עֲבָדֶיךָ וּבְתִי כָל-מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא-

המשך ביאור למס' פסחים ליום חמישי עמ' ב

שש ברכות על השמונה עשרה שבכל תפילה, וברכות אלו אין
 מוסיפים בתשעה באב.
 הגמרא מביאה ביאור נוסף בדברי רבי יוחנן: **רַב פָּאָא אָמַר, מָאֵר** –
 מה כוונת רבי יוחנן שתשעה באב אינו פתענית ציבור, לעולם היינו
 לענין בין השמשות כפי שסברנו בתחילה, אך אין הפירוש כפי
 שסברנו שבה להיתר בין השמשות של תשעה באב, וקשה לדבריו
 שבין השמשות של תשעה באב אסור באכילה ובמלאכה, אלא
 כוונת דבריו שתשעה באב אינו כתענית ציבור להחמיר, שאינו
 כשלוש תעניות הציבור הראשונות שהיו מתענים אם לא הגיעו
 גשמים עד ראש חודש כסליו (שם י), שבהם אוכלים ושותים אף
 משחשיכה כמבואר במשנה (שם), וכל שכן בבין השמשות, אלא
 תענית תשעה באב היא פתעניות הציבור האחרונות שהיו גוזרים
 על הציבור אם עברו התעניות הראשונות ולא נענו (שם יב), שבהם
 היו אוכלים ושותים רק מבעוד יום כמבואר במשנה (שם), ואסורה
 תשעה באב כמותן באכילה ושתיה מבין השמשות ואילך.
 הגמרא מקשה על רבי יוחנן ורבא שאסרו אכילה ושתיה בבין
 השמשות בתשעה באב: מִיתִיבִי, שנינו בברייתא, אין הבדל בין
 תשעה באב ליום הכיפורים, שהיא מותר לכתחילה בתשעה באב
 מה שאסור ביום הכיפורים, אלא שזה – יום הכיפורים ספיקו אסור,
 וזה – תשעה באב ספיקו מותר, ומבארת הגמרא, מָאֵר – מה כוונת
 הברייתא שספיקו מותר, לָאו – האם אין כוונתה שבין השמשות
 שָׁלוּ, שהוא ספק יום ספק לילה, מותר באכילה ושתיה, וקשה
 לרבא ולרבי יוחנן שאסרוהו.
 מתרצת הגמרא: אָמַר רַב שִׁשְׁא פְּרִיה דְּרַב אִידִי, לֹא, כוונת

ראו אֶתְתִּי וְאֶבְרָתִי וְאֶבְרָתִי מִיּוֹם הַיּוֹתָם
 עַל-הָאָדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶּן וַיֵּצֵא מֵעַם
 פְּרַעֲהַ: (ישראל) וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פְּרַעֲהַ אֵלָיו
 עַד-מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שֶׁלֹּא אֶת-
 הָאֱנָשִׁים וַיַּעֲבֹדוּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הַיּוֹם
 תִּדַּע כִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם: ־ וַיּוֹשֶׁב אֶת-מֹשֶׁה
 וְאֶת-אַהֲרֹן אֶל-פְּרַעֲהַ וַיֹּאמְרוּ אֵלָהֶם לָכוּ עֲבֹדוּ
 אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וּמִי הַהִלְכִים: ־ וַיֹּאמְרוּ
 מֹשֶׁה בְּנִעְרֵינוּ וּבְזִקְנֵינוּ גִלְדָּה בְּכַנְיֵנוּ וּבְכַנּוּתֵנוּ
 בְּצִאֲנֵנוּ וּבְבִקְרָנוּ גִלְדָּה כִּי חֲגִי-יְהוָה לָנוּ: ־ וַיֹּאמְרוּ
 אֱלֹהִים יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח
 אֶתְכֶם וְאֶת-טַפְכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נִגְדָה פְּנִיכֶם:
 " לֹא כֵן לָכוּ נָא הַנִּבְרִיִּים וְעֲבֹדוּ אֶת-יְהוָה כִּי
 אַתָּה אַתָּם מְבַקְשִׁים וַיִּגְרַשׁ אֹתָם מֵאֶת פְּנֵי
 פְּרַעֲהַ: ־

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פָּאָא,

הברייתא היא לקביא דִּירְחָא – לענין קביעות החודש, כשיש
 לנו ספק האם עיבור בית דין את החודש הקודם ביום נוסף,
 שנוהגים שני ימים מספק רק ביום הכיפורים ולא בתשעה
 באב.
 עתה מביאה הגמרא ראייה מדברי הברייתא לעיל, שיום הכיפורים
 ספיקו אסור ותשעה באב ספיקו מותר: מדויק, שדווקא לענין זה
 יש הבדל ביניהם, הֵא לְכָל שָׁאֵר הַדְּבָרִים הַנּוֹהֲגִים בָּהֶם מַחֲמַת
 התענית זֶה וְזֶה שְׁוִין לַאיטור, ודין זה מְסִיעַ לְדַבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר
 ששתי התעניות שוות באיסור רחיצה, דָּאֵמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָסוּר לוֹ
 לְאִדָּם שְׁיוּשִׁיט אֶת אַצְבָּעוֹ בְּמִים בְּתִשְׁעָה בָּאָב, משום שיום זה אסור
 ברחיצה, כְּדֶרֶךְ שְׁאָסוּר לְהוֹשִׁיט אַצְבָּעוֹ בְּמִים בְּיוֹם הַכִּיּוּרִים
 שאסור ברחיצה.
 מקשה הגמרא: מִיתִיבִי, שנינו בברייתא, אין הבדל בין תשעה באב
 לתענית ציבור, אֵלָא שְׁוָה – תענית ציבור אָסוּר בְּעִשְׂתֵּי מְלָאכָה, וְזֶה
 – תשעה באב מוֹתֵר בְּעִשְׂתֵּי מְלָאכָה בְּמִקְוֵי שְׁנֵהֶנּוּ בַּה הִיתֵר.
 ומדויק, הֵא לְכָל שָׁאֵר דְּבָרֵיהֶם זֶה וְזֶה שְׁוִין, ומשמע בין להקל ובין
 להחמיר, ולפי זה אם מצאנו קולא באחד מהם, אף בשני יש להקל.
 ואילו נִבִּי תַעֲנִית צִיּוּר תִּנְיָא (תענית יג), כְּשִׁאֲמָרוּ בַּמִּשְׁנָה (שם יב)
 שבתעניות ציבור האחרונות על עצירת גשמים אָסוּר בְּרַחֲצָה, לֹא
 אָמְרוּ אֵלָא שאסור לאדם רחיצת כָּל גּוּפוֹ, אֲבָל רַחֲצֵת פְּנֵי יָדָיו
 וְיָגְלוֹ לֹא. ואם תשעה באב שווה לתענית ציבור בשאר ההלכות,
 אף הושטת אצבע במים מותרת בו, וקשה לרבי אלעזר שאסר
 זאת.
 מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פָּאָא,

לוח זמנים לשבוע פרשת וארא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:41	6:40	8:36	8:38	9:13	9:13	10:06	10:07	12:18	12:21	16:56	17:02	17:25	17:29	16:41	17:40
חיפה (ח)	6:43	6:42	8:37	8:38	9:13	9:14	10:06	10:07	12:18	12:20	16:55	17:01	17:21	17:26	16:27	17:37
ירושלים (ח)	6:40	6:39	8:35	8:36	9:11	9:12	10:05	10:06	12:17	12:19	16:59	17:04	17:22	17:27	16:23	17:38
תל אביב (ח)	6:42	6:42	8:37	8:38	9:14	9:14	10:07	10:08	12:18	12:21	16:55	17:00	17:23	17:28	16:37	17:39
בו דאבי (ח)	7:08	7:08	9:14	9:15	9:47	9:48	10:43	10:44	13:00	13:02	17:52	17:56	18:18	18:22	17:36	18:33
אוסטריה, וינה (ח)	7:43	7:40	9:03	9:03	9:51	9:50	10:36	10:36	12:32	12:34	16:21	16:30	16:59	17:07	16:10	17:21
אוסטריה, מלבורן (ק)	6:10	6:16	9:00	9:05	9:47	9:51	11:02	11:05	14:04	14:06	20:46	20:45	21:18	21:16	20:26	21:29
אוקראינה, אודסה (ח)	7:39	7:36	9:04	9:04	9:50	9:50	10:36	10:37	12:35	12:37	16:30	16:38	17:07	17:14	16:19	17:28
אוקראינה, דונייצק (ח)	7:17	7:13	8:37	8:37	9:25	9:24	10:10	10:10	12:06	12:09	15:56	16:04	16:34	16:42	15:45	16:56
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:29	7:26	8:48	8:48	9:36	9:36	10:22	10:22	12:17	12:20	16:06	16:14	16:44	16:52	15:54	17:06
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	8:02	7:58	9:15	9:15	10:06	10:05	10:49	10:50	12:43	12:45	16:24	16:33	17:04	17:12	16:13	17:27
אוקראינה, קייב (ח)	7:56	7:52	9:08	9:08	9:59	9:58	10:42	10:42	12:35	12:38	16:16	16:24	16:56	17:04	16:05	17:19
איטליה, מילאנו (ח)	8:02	7:59	9:29	9:29	10:14	10:14	11:01	11:02	13:01	13:03	17:03	17:10	17:36	17:43	16:48	17:56
אקוודור, קיטו (ח)	6:18	6:20	8:47	8:49	9:18	9:20	10:20	10:23	12:52	12:54	18:26	18:28	18:49	18:51	18:10	19:01
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:52	5:58	8:42	8:47	9:25	9:29	10:38	10:42	13:37	13:39	20:11	20:10	20:41	20:39	19:51	20:51
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:26	6:32	9:16	9:22	10:07	10:12	11:24	11:27	14:30	14:32	21:20	21:17	21:55	21:52	21:00	22:06
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:26	7:24	9:08	9:08	9:48	9:48	10:38	10:39	12:44	12:46	17:03	17:09	17:34	17:40	16:50	17:52
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:19	7:17	8:58	8:59	9:39	9:39	10:29	10:30	12:33	12:36	16:48	16:55	17:20	17:27	16:36	17:39
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	7:20	7:18	8:59	8:59	9:40	9:40	10:29	10:30	12:34	12:36	16:48	16:55	17:21	17:27	16:36	17:39
ארה"ב, דטרויט (ח)	8:00	7:58	9:36	9:36	10:18	10:18	11:07	11:08	13:10	13:12	17:20	17:26	17:53	17:59	17:07	18:12
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:18	7:17	9:16	9:17	9:52	9:52	10:45	10:47	12:59	13:01	17:41	17:46	18:08	18:13	17:27	18:23
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:58	6:57	8:50	8:50	9:27	9:27	10:19	10:20	12:30	12:32	17:02	17:08	17:31	17:36	16:49	17:47
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:09	7:09	9:13	9:14	9:47	9:48	10:42	10:44	12:59	13:01	17:48	17:53	18:15	18:19	17:34	18:29
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:17	7:15	8:54	8:55	9:36	9:36	10:25	10:26	12:29	12:32	16:42	16:49	17:15	17:21	16:30	17:33
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:43	7:41	9:22	9:23	10:03	10:03	10:53	10:54	12:58	13:00	17:13	17:19	17:45	17:51	17:00	18:03
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:17	7:15	8:54	8:54	9:36	9:36	10:25	10:25	12:28	12:30	16:39	16:46	17:12	17:19	16:27	17:31
בוליביה, לה-פס (ח)	6:09	6:13	8:49	8:53	9:23	9:26	10:30	10:32	13:13	13:15	19:11	19:12	19:36	19:37	18:54	19:47
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:43	8:39	9:53	9:53	10:45	10:44	11:28	11:28	13:20	13:22	16:57	17:06	17:38	17:46	16:46	18:01
בלגיה, בריסל (ח)	8:42	8:38	9:53	9:52	10:44	10:43	11:28	11:28	13:20	13:22	16:59	17:07	17:39	17:47	16:48	18:03
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:30	5:34	8:14	8:18	8:50	8:53	9:59	10:02	12:48	12:50	19:03	19:03	19:25	19:25	18:41	19:36
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	5:19	5:24	8:03	8:07	8:39	8:42	9:48	9:51	12:36	12:38	18:45	18:45	19:12	19:12	18:27	19:22
ברזיל, לונדון (ח)	8:03	7:58	9:11	9:11	10:04	10:02	10:46	10:46	12:38	12:40	16:15	16:24	16:55	17:03	16:06	17:19
ברזיל, מנצ'סטר (ח)	8:21	8:16	9:22	9:21	10:17	10:15	10:58	10:58	12:47	12:49	16:12	16:22	16:57	17:05	16:05	17:22
גרמניה, ברלין (ח)	8:14	8:09	9:18	9:18	10:12	10:11	10:54	10:54	12:44	12:46	16:17	16:26	16:58	17:06	16:05	17:22
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:22	8:18	9:35	9:35	10:25	10:25	11:09	11:09	13:03	13:05	16:45	16:53	17:25	17:33	16:34	17:47
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:25	5:29	8:11	8:15	8:48	8:51	9:58	10:01	12:49	12:51	19:12	19:12	19:32	19:32	18:47	19:43
הודו, מומבאי (ח)	7:14	7:15	9:26	9:27	10:00	10:00	10:55	10:57	13:16	13:18	18:18	18:22	18:43	18:47	18:03	18:57
הודו, פונה (ח)	7:09	7:10	9:22	9:23	10:00	10:00	10:51	10:53	13:12	13:14	18:15	18:19	18:40	18:44	18:00	18:53
הונגריה, בודפשט (ח)	7:30	7:26	8:51	8:51	9:38	9:38	10:24	10:24	12:21	12:23	16:13	16:21	16:51	16:58	16:02	17:12
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:25	7:23	9:03	9:03	9:44	9:44	10:34	10:34	12:38	12:40	16:51	16:58	17:24	17:30	16:39	17:42
יוון, אתונה (ח)	7:41	7:39	9:25	9:26	10:05	10:05	10:56	10:57	13:03	13:05	17:25	17:31	17:55	18:01	17:12	18:13

לוח זמנים לשבוע פרשת וארא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה, קישינב (ח)	7:49	7:45	9:12	9:12	9:59	9:58	10:44	10:45	12:42	12:44	16:36	16:44	17:13	17:20	16:24	17:34
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:12	7:13	9:23	9:25	9:56	9:57	10:53	10:55	13:14	13:16	18:15	18:19	18:40	18:44	18:00	18:54
ניו-זילנד, קרייטסטצ'רץ' (ח)	5:03	5:11	7:51	7:59	8:49	8:54	10:07	10:11	13:17	13:19	20:15	20:11	20:54	20:48	19:53	21:04
נפאל, קטמנדו (ח)	6:56	6:56	8:57	8:58	9:32	9:33	10:26	10:28	12:41	12:43	17:27	17:31	17:54	17:58	17:13	18:09
סין, בייג'ין (ח)	7:36	7:34	9:16	9:16	9:57	9:57	10:46	10:47	12:52	12:54	17:08	17:14	17:40	17:46	16:53	17:58
סינגפור, סינגפור (ח)	7:10	7:13	9:39	9:41	10:09	10:11	11:12	11:14	13:42	13:44	19:14	19:16	19:37	19:40	18:58	19:49
פולין, ורשא (ח)	7:42	7:37	8:47	8:47	9:41	9:40	10:23	10:23	12:14	12:16	15:46	15:55	16:28	16:37	15:35	16:52
פרו, לימה (ח)	5:52	5:56	8:30	8:33	9:02	9:05	10:08	10:11	12:48	12:50	18:39	18:40	19:04	19:05	18:22	19:14
צרפת, ליון (ח)	8:20	8:17	9:47	9:47	10:32	10:32	11:19	11:20	13:18	13:20	17:17	17:24	17:52	18:00	17:05	18:13
צרפת, פריז (ח)	8:42	8:38	9:59	9:59	10:48	10:47	11:33	11:33	13:28	13:30	17:17	17:25	17:54	18:01	17:04	18:16
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:08	6:10	8:33	8:36	9:04	9:06	10:05	10:08	12:34	12:36	18:00	18:03	18:24	18:26	17:44	18:36
קנדה, טורונטו (ח)	7:50	7:47	9:22	9:22	10:06	10:05	10:54	10:54	12:55	12:57	17:04	17:11	17:35	17:42	16:49	17:55
קנדה, מונטריאול (ח)	7:33	7:30	9:00	9:00	9:45	9:45	10:32	10:33	12:32	12:34	16:33	16:40	17:07	17:14	16:20	17:27
קפריסין, לרנקה (ח)	6:54	6:53	8:44	8:45	9:21	9:22	10:13	10:14	12:23	12:25	16:53	16:58	17:22	17:27	16:39	17:39
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	9:16	9:10	10:10	10:09	11:08	11:06	11:48	11:47	13:34	13:36	16:52	17:03	17:39	17:48	16:43	18:05
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:54	8:48	9:44	9:43	10:44	10:42	11:23	11:22	13:07	13:09	16:24	16:35	17:08	17:18	16:11	17:35
רוסיה, ורסטוב-על-הדון (ח)	8:06	8:03	9:28	9:28	10:15	10:15	11:01	11:02	12:59	13:01	16:52	17:00	17:29	17:36	16:40	17:50
שווייץ, ציריך (ח)	8:11	8:08	9:33	9:33	10:20	10:20	11:06	11:06	13:03	13:06	17:01	17:09	17:33	17:41	16:45	17:54
טאילנד, בנגקוק (ח)	6:45	6:46	9:02	9:04	9:33	9:35	10:32	10:34	12:56	12:58	18:07	18:10	18:31	18:35	17:52	18:44

(*) הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התעודות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור טלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרִיךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחוּז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמִיחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחַזְיֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בְּדֶרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוּת הַמְתַּרְגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלִתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוראל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00767
10/01/2021

2 3 0 4 - 3 3 7 7

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

P.P.
שולם
1949
תל אביב

